

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyevin
**“Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin
əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi
haqqında”** 2007-ci il 24 avqust tarixli
sərəncamı ilə nəşr olunur.

“Şərq–Qərb”
Bakı – 2009

Thomas Mayne

REID

MAYN RİD

1818–1883

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“Şərq–Qərb”

Bakı – 2009

ISBN 978-9952-34-237-6

Tercümə edənlər:	Cabbar Məcnunbəyov Vidadi Rzayev
Ön sözün müəllifi:	Vidadi Rzayev
Redaktor:	Salam Sarvan
Korrektorlar:	Aqşin Məsimov Elsevər Muradov
Bədii tərtibat və dizaynın müəllifi:	Tərhan Qorçu
Kompüter düzümü:	Hikmət Aydınova Mehman Musabəyli

Mayn Rid. Seçilmiş əsərləri. – Bakı: “Şərq-Qərb”, 2009, 760 səh.

Məşhur irland yazıçısı, macəra romanlarının bənzərsiz ustası Mayn Rid (1818-1883) özü də macəra və təhlükələrlə dolu həyat yaşamışdır.

Onun romanları bu gün də dünyanın onlarca ölkəsində sevilə-sevilə oxunur.

Mətn: Bakı Slavyan Universiteti, “Kitab aləmi” NPM, 2009
Bədii tərtibat, səhifələnmə: “Tutu” nəşriyyatı, 2009
© “Şərq-Qərb” ASC, 2009

MACƏRA ROMANLARININ BƏNZƏRSİZ USTASI

Tomas Mayn Rid (1818–1883) 1818-ci il aprelin 4-də yoxsul irland ailəsində anadan olmuşdur. O, 1840-cı ildə macərə arxasınca Amerikaya getmiş və Qərbin hələ öyrənilməmiş torpaqlarına üz tutaraq bir müddət ovçuluqla məşğul olmuş, hindularla ticarət etmişdir. Müəllimlik və reportyorluqla da məşğul olan Mayn Rid “Spirit of taym” qəzetinin müxbiri kimi 1846–1848-ci illər Meksika müharibəsinin iştirakçısı olmuşdur.

Mayn Rid 1848-ci ildə kapitan rütbəsində istefaya çıxmış, dərhal əvvəl Bavariyada, sonra Macarıstanda baş verən inqilabi hərəkətdə iştirak etmək üçün Avropaya getməyə tələssə də, oraya həddən artıq gec çatmış, Londonda məskən salmışdır. Ticarət və jurnalistika sahəsində (Mayn Rid yeni jurnal təsis etməyə cəhd göstərmişdi) uğursuzluğa düçar olandan sonra özünü ədəbiyyata həsr etməyi qərara almışdır.

Mayn Ridin ilk romanı – 1850-ci ildə nəşr olunmuş “Könüllü nişançılar” – Meksika müharibəsinin hadisələrini təsvir edirdi. Sonrakı on il ərzində yazıçının ən yaxşı əsərləri “Skalp ovçuları”, “Kvarteron qız”, “Otseola – seminolların başçısı” və başqaları işıq üzü görür, onları coşqun bir uğur müşayiət edir.

Kapitan Rid otuz üç yaşında evlənməyi qərara alır və bu nikah onun qəhrəmanlarının macərələrindən daha az romantik görünür: ingilis kübar ailəsindən olan on beş yaşlı qız Mayn Ridin arvadı olur. Lakin gənc yazıçının ticarətdə bacarıqsızlığı, qəribəlikləri və romantik ekzotikaya meyilliliyi axırda onu müflislik həddinə çatdırır. Və qırx doqquz yaşlı Rid gəncliyini keçirdiyi Amerikada bəxtini ikinci dəfə sınağa qət edir. Yazıçı gənc respublikaya hüsn-rəğbətlə yanaşırdı. O, 1860-cı ildə, Amerikanın şimal və cənub ştatları arasında gedən vətəndaş müharibəsinin qızgın vaxtında irqi əsarətə qarşı kəskin çıxışlar edərək, şimallıların mübarizəsi ilə həmrəy olduğunu bildirir.

Lakin Amerikada da bəxt onun üzünə gülmür və üç il sonra geri dönmək üçün çətinliklə pul toplayan Rid İngiltərəyə qayıdır. Məşhurluğu keçmişdə qalmış yazıçı, həyatının son illərində gənclik üçün elmi-populyar kitablar yazır. O, bütün bu dövr ərzində fiziki və əsəbi pozuntulardan əziyyət çəkir və 1883-cü ildə vəfat edir.

Humanizm və ədalətin qələbəsinə inam, süjet ustalığı bu gün də Mayn Ridin kitablarına maraq doğurmuş, onu bir çox ölkələrdə ən populyar müəlliflərdən biri etmişdir.

Yazıcının məşhur “Başsız atlı” macərə romanı XIX əsrin 50-ci illərində Texas həyatının koloritli fonunda baş vermiş müəmmali cinayətin açılması üzərində qurulmuşdur. Dolaşq süjeti inkişaf etdirməklə Mayn Rid 50-ci illər Texasının gerçək mənzərəsini göstərə bilmişdir. Romanın güclü cəhəti də elə bundadır. Texası əks etdirməklə yazıçı ABŞ tərəfindən qəsb olunmuş¹ ölkələrin xalqlarının ağır taleyini oxucuya dərinləndirən hiss etdirir. Belə ki, Amerika müstəmləkəçiləri meksikalılara “ən aşağı irq”dən olan adamlar kimi nifrətlə yanaşırdılar. Amerikalılar əsrlərlə hindu xalqlarına məxsus olmuş ərazilərdən hinduları sıxışdırıb çıxardaraq, onları amansızcasına məhv edirdilər.

Texasın amerikalı müstəmləkəçiləri – təkəbbürlü plantator Poyndekster, əyyaş Kolxaun 40-50-ci illər Amerika həyatının xarakterik simalarıdır.

Xoşlarına gəlməyən hər hansı adama qanlı “Linç məhkəməsi” qurmağa hazır olan guruh – bu idi Texasda hökm sürən Amerika “demokratiyası”nın iç üzü.

Hadisələr müflis olmuş plantator Vudli Poyndeksterin Luizianadan Texasa köçməsi ilə cərəyan etməyə başlayır. Onunla bərabər oğlu Henri, qızı Luiza və bacısı oğlu, istifadə olan kapitan Kassi Kolxaun da səfərdədir. Onlar qəfildən yolu itirirlər – qarşılardakı düzənlik yandırılmış və izlər itmişdir. Gözlənilmədən qarşılaşdıqları Meksika geyimli gənc bir atlı onlara səmti göstərir və uzaqlaşır gedir. Sonra həmin atlı yenidən – bu dəfə mühacirləri tufandan xilas etmək üçün peyda olur. Onun adı Moris Ceralddır, ləqəbi isə vəhşi atları ovladığı üçün Moris-mustangerdir. Luiza ilk baxışdan gəncə vurulur.

¹ Texas da, Kaliforniya kimi, Mayn Ridin də iştirakçısı olduğu 1846-1848-ci il Amerika-Meksika müharibəsindən sonra ABŞ tərəfindən Meksikadan zorla qoparılmışdır.

Sonra Moris-mustanger Poyndeksterlərin köçüb yerləşdikləri Kasa-del-Korvo malikanəsində, ziyafət vaxtı yenidən görünür, bu dəfə Poyndeksterin sifarişilə tutduğu atlardan ibarət ilxını gətirmişdir. Moris, Poyndeksterin təklif elədiyi böyük məbləğdə puldan imtina edərək, ilxıdakı nadir gözəlliyə malik xallı mustanqı Luizaya bağışlayır.

Hadisələrin sonrakı inkişafında Moris Ceraldın da Luizaya vurulduğu və onların bir-birini odlu məhəbbətlə sevdikləri təsvir olunur. Bu vəziyyət ən çox Luizanın bibisi oğlu Kassi Kolxaunun ürəyincə deyil, çünki o da Luizanı sevir və hər vəchlə onunla evlənmək niyyətindədir. Bu yolda o, bütün vasitələrə əl atmağa hazırdır. Luizanın atasının ona külli miqdarda pul borclu olması “məqsəd vasitəni doğruldu” prinsipi ilə yaşayan xudbin və amansız Kassi Kolxaunun ümidlərini artırır.

Əsərin baş qəhrəmanı Moris Ceraldla onun artıq barışmaz düşməni olmuş Kassi Kolxaun arasında bir sıra toqquşmalar baş verir. Bu toqquşmalar fonunda Moris Ceraldın yüksək insani məziyyətlərə malik nəcib bir şəxsiyyət, Kassi Kolxaunun isə dar dünyagörüşlü, vicdani məsələlərdə özünə çox da əziyyət verməyi sevməyən birisi olduğu aşkar olur.

Mayn Rid, qoca Poyndeksteri açıq-aşkar qınamaqla, Kolxaun haqqında xüsusi kəskinliklə danışır – o, varlı, şantajçı, keçmişdə Meksikaya quldur yürüşlərinin iştirakçısıdır. Kolxaun var-dövlətinin gücünə inanır, öz cəzasızlığına əmindir: o, bütün rəzilliklərə gedir, ən nəhayət, cinayətkar olur.

Hadisələrin sonrakı inkişafı son dərəcə dramatik və müəmmalıdır. Gənc Henri Poyndekster qəflətən itir; düzənlikdə başsız bir atlı dolaşmağa başlayır; hamıdan xəbərsiz vətəninə – İrlandiyaya getmək üçün yola çıxmış Moris Cerald cəngəllikdə yaralanır, dostu tərəfindən təsadüfən tapılıb xilas edilir və qətdə şübhəli bilinərək məhkəməyə verilir; hər tərəfdə bir-birindən müəmmalı və qorxulu sayıələr dolaşmağa başlayır. Lakin bütün bu dəhşətli və müəmmalı hadisələr arxasında bir nəfərin – xain və hiyləgər Kassi Kolxaunun dayandığını heç kim bilmir.

Romanda hinduların azadlığının cəsur müdafiəçisi Otseola kimi qəhrəman obrazları yoxdur. Lakin irlandiyalı Cerald öz xalqının Kolxaun tərəfindən təhqir edilmiş şərəfinin müdafiəçisi kimi çıxış edir.

Bu romanda Mayn Ridə xas haqq-ədalət sevgisi, cəmiyyətdəki “sosial darvinizm” münasibətlərinə tənqidi yanaşma, bunlardan əziyyət çəkən insanlara hüsn-rəğbət ifadə olunmuşdur.

Müəllifin “Otseola – seminolların başçısı” əsəri – acı tarixi həqiqətlərin təxəyyül məhsulu ilə ustalılıqla bir araya gətirildiyi çox sadə, lakin istedadlı bir əsər kimi oxucunu bu günümüzdə də həyəcanlandırmaqda davam edir. Bu əsərdə kapitan Mayn Ridi daim həyəcanlandıran azadlıq mübarizəsinin idealları onun qəhrəmanı Otseolanın surətində ustalılıqla təcəssüm olunmuşdur. O, əsarətin hər bir formasına – xüsusən də yadellilərin işğalına dərinədən nifrət edirdi. Əslən İrlandiyadan olan Mayn Rid, uzun müddət ingilis müstəmləkəçilərinə qarşı müqavimət göstərmiş olan öz xalqının timsalında, azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizə aparanların haqq işini qiymətləndirməyi və onlara hörmət göstərməyi öyrənmişdi. Buna görə də o, həmişə doğma torpaqlarında hüquqlarını qəhrəmancasına müdafiə edən Amerikanın hindu xalqlarının tarixinə belə tez-tez müraciət etmişdir. Azadlıqsevər hinduların surəti onun “Əksinqilabçı başçı”, “Qızıl bilərzik”, “Qayalıqlar arxasındakı ovcular”, “Unudulmuş dağ” romanlarının səhifələrində öz əksini tapmışdır. Həmin romanlar arasında Mayn Ridin bu mövzuda yazdıqlarının, bəlkə də, ən yaxşısı olan “Otseola – seminolların başçısı” əsəri xüsusilə seçilir.

Mayn Rid əsərin fəsillərinin birində özünü “böyük tarixi hadisələrin salnaməçisi” adlandırır. İndiki halda onun buna haqqı vardır. Seminolların qəti məğlubiyyəti ilə nəticələnən axırıncı müharibələrində yazıçı ABŞ hökumətinin apardığı çoxlu “hindu müharibələri”ndən, sadəcə, birini deyil, həm də XIX əsrin birinci yarısında baş verən tarixi hadisələr zəncirinin mühüm həlqəsini, həqiqətən, görə bilmişdir. Mayn Rid Amerika tarixinə yalnız qalib gələn müstəmləkəçilər tarixi kimi deyil, burada yaşayan və yadellilərin amansız basqınlarına qarşı müdafiə olunmağa məcbur olan xalqların tarixi kimi baxırdı.

XIX əsrin başlanğıcı ABŞ tarixində təkə əvvəllər hindu xalqlarına mənsub olan yeni-yeni əraziləri işğal edən Amerika müstəmləkəçilərinin hücumlarının güclənməsi ilə deyil, həm də hinduların daha qətiyyətli müqavimət göstərmələri ilə qeyd olunmuşdur.

Mayn Ridin romanında tarixi həqiqətlərdən kənarçıxmaların çox olmasına baxmayaraq, ümumilikdə əsər həmin dövrün tarixi hadisələrini düzgün əks etdirir. Ağ yadellilərlə hindular arasında olan qədim düşmənçiliyin mahiyyəti düzgün açılmışdır, üstün ABŞ nizami hərbi qüvvələrinin təzyiqlərinə qarşı rəşadətlə müqavimət göstərən kiçik bir qəbilə – seminollar qəbiləsi üçün əlverişli olmayan qüvvələr nisbəti düzgün təsvir edilmişdir; ABŞ hökumətinin seminolların Floridadan tamamilə sıxışdırılıb çıxarılmasına yönəldilmiş siyasəti düzgün göstərilmiş və qeyd-şərtsiz pislənmişdir.

Əsrin əvvəllərində əksər hissəsi seminollar və onlara qohum olan qəbilələr tərəfindən məskunlaşdırılan Florida yarımadası 1820-ci ildə, İspaniya oranı ABŞ hökumətinə satandan sonra, bütünlüklə ABŞ-a verilmişdi. Bu zamana qədər (Florida 1513-cü ildə ispanlar tərəfindən “kəşf edilmişdi”) ispanlar, fransızlar və ingilislər əkinçilik üçün əlverişli və məhsuldar olan bu ölkəyə sahib olmaq uğrunda üç əsr mübarizə aparmışlar.

Bu üç yüz il ərzində yerli hindu əhalisi ilə yadelli işğalçılar arasında çox döyüşlər olmuşdu. Seminollar arasında sığınacaq tapmış qaçqın zəncilər də onlara kömək edirdilər. Onlar öz müdafiəçilərini peşələri ilə – torpağı yeni becərmə qaydaları ilə tanış edirdilər. Müstəmləkəçilərlə üç yüz illik müharibə Florida hindularını möhkəmləndirdi, mütəşəkkilliyi ilə məşhurlaşmış bəzi hərbi təşkilatların yaradılmasına imkan yaratdı. XVIII–XIX əsrlərin qovuşuğunda seminolların iqtisadi və ictimai inkişafı xeyli irəlilədi. Amerikalılar hətta onları “mədəni” adlandırılan hindu qəbilələrinə aid etməyə məcbur idilər. İspanlardan və fransızlardan fərqli olaraq Florida torpaqlarının iqtisadi cəhətdən ən geniş surətdə istifadə edilməsinə girişən Amerika müstəmləkəçiləri üçün seminollar daha təhlükəli idilər.

Seminollar torpaqlarını və meşələrini mənimsəyən yadellilərə qarşı dəfələrlə üsyan etmişdilər. Uzunmüddətli və gərgin mübarizə XIX əsrin 30-cu illərində – ABŞ hökumətinin və Florida ərazilərində möhkəmlənmiş amerikalı plantatorların qəti hücumuna keçmələri ilə başa çatdı.

1832-ci ildə bir neçə seminol başçısı – qəbilə əyanlarının nümayəndələri – xalqdan gizli olaraq Amerika hökuməti ilə son dərəcə ağır şərtlə müqavilə bağladılar. Xəyanətkarlara mənfəət

vəd eləyən bu müqaviləyə görə, seminollar üç il ərzində Floridanı tərk edərək “Hindu əraziləri”nin səhralarına və çöllərinə getməli idilər.

Amma seminolların əksəriyyəti satqınların bu hərəkətindən hiddətləndilər və müqaviləni yerinə yetirməkdən boyun qaçırdılar. Amerika məmurları ilə əlbir olan başçılar tamamilə nüfuzdan düşdülər.

Amerikalılar seminolları müharibəyə təhrik etdilər. O zaman əllərində silah öz haqlarını müdafiə etmək üçün ayağa qalxan seminolların başında bacarığı, sədaqəti və mərdliyi ilə məşhur olan gənc Otseola durdu.

Seminolların qəhrəmancasına müqaviməti xəyanət nəticəsində qırıldı: Otseolaya döyüş meydanında qalib gəlmək ümidini itirən amerikalılar ona toxunulmazlıq vəd edərək danışıqlara çağırdılar və xaincəsinə tutdular. Otseola əsarətə dözməyərək tezliklə öldü. Bəzi məlumatlara görə, onu öldürmüşdülər. Bundan istifadə edən ABŞ hökuməti ilə barışıq tərəfdarları istədiklərinə nail oldular: seminolların çoxu silahı yerə qoyub amerikalıların tələblərinə tabe oldu.

Amma, hər halda, Otseolanın və onun döyüşçülərinin mərdlik nümunəsi seminolların gələcək həyatında böyük rol oynadı. Bir çox seminollar amerikalılarla barışıqdan imtina etdilər və müharibəni davam etdirdilər. Hindular Floridada nizami qoşunların hərəkətinin, xüsusilə, çətin olduğu yerlərə çəkildilər və bu yerlərdə möhkəmləndilər ki, həmin vaxt öz doğma torpaqlarını tərk eləmiş başqa hindu xalqları da “Hindu əraziləri”ndə məhv olmaq məcburiyyəti qarşısında qalmışdılar.

Mayn Rid plantatorların amansız təzyiqlərinin, Amerika “agentlərinin” – məmurlarının xəyanətkar siyasətinin seminolların fədakar müqavimətinə səbəb olduğunu göstərməyi bacarmışdır. Tamahkarlığın və acgözlüyün, görünməmiş ədalətsizliyin hökmranlığı avropalılarla birlikdə seminolların torpağına qədəm basır və həyatı murdarlayaraq, özü ilə əsarət və ölüm gətirərək zəfər çalır. Mayn Ridin başqa heç bir romanında zorakılığın və tamahkarlığın təntənəsi haqqında belə nifrətlə danışılır və onun başqa heç bir romanında azadlıq, insanlıq, ədalət uğrunda mübarizə belə hərtərəfli və hüsn-rəğbətlə verilmir.

Mayn Rid öz Otseola surətini yaratmaqla müəyyən məsələlərdə tarixi həqiqətdən kənara çıxmışdır. Amma tarixi həqiqətin bu

pozuntuları daha çox ikinci dərəcəli bioqrafik detallara aiddir. 30–40-cı illərdə Otseola haqqında çoxlu əfsanələr yaradılmışdı və görünür, onlardan bəziləri Mayn Ridin xoşuna gəlmişdi. Bəzən Mayn Ridin Otseolası üsyançıların ağıllı və cəsur başçısından daha çox hindular tərəfindən bəzədilmiş centlmənə bənzəyir. Lakin xatırlamaq lazımdır ki, belə hallarda yazıçı, Otseolanın alicənablığını vurğulamaq, hindulara və onun başçılmasına qara yaxan Amerika mətbuatının böhtan və yalanlarını təkzib etmək istəyinin təsiri altında olmuşdur.

Vidadi Rzayev

Mayn Rid

DÜNYA ƏDƏBİYYATI KLASSİKLƏRİ

BAŞSIZ ATLI

Mayn Rid

DÜNYA ƏDƏBİYYATI KLASSİKLƏRİ

Başsız atlı

PROLOQ

Savannanı¹ bürümüş gecənin səssizliyi içərisində mürgüləyən Texas maralı at ayaqları tappılısını eşidərək diksindi. Lakin o, öz yaşıl yatağını tərk etmədi, hətta yerindən də qalxmadı. Yalnız gözəl başını azca qaldırdı; hündür otlar üzərində buynuzları göründü; o, qulaq verdi: yoxsa yaxındakı otlaqdan çapa-çapa mustanq² gəlir?

Yenə də at ayaqlarının tappılısı eşidildi. Bu dəfə yeni bir səs də seçmək olurdu: bu, metal cingiltisi, daşa dəyən polad səsi idi.

Bu səs maralı təşvişə saldı. O, cəld yerindən sıçrayıb düzən ilə qaçdı. Xeyli qaçdıqdan sonra dayanıb geriye baxdı. Onun gecə istirahətini pozan kim idi?

Maral süd kimi ay işığında ən qəddar düşməni olan insanı tanıdı. İnsan at üstündə yaxınlaşırdı.

Maral yenə də qaçmaq istədi, lakin atlının əcaib simasını görüb, yerində donub qaldı. Yerə sinib, başını geri çevirərək baxmaqda davam etdi: onun iri, qonur gözlərindən qorxu və heyrət saçılırdı.

Maralı bu qədər baxmağa məcbur edən nə idi?

Atmı? Axı o, yüyənlənmiş və yəhərlənmiş adi bir at idi. Atlın görkəmində qorxulu heç bir şey yox idi. Bəlkə də, maralı qorxuya salan atlı idi? Atlının görkəmində gözün alışmadığı qorxunc bir şey vardı.

Atlının başı yox idi!

Maral axırıncı dəfə şaşqın bir nəzər salaraq onu qorxudan bu əcaib şeyin nə olduğunu anlamaq istədi, lakin heç bir şey anlaya bilməyərək düzənin içərilərinə qaçdı. Bir də dönüb geriye baxmadı. O, ancaq Leonanın dalğalarına atılaraq o biri sahile keçdikdən sonra özünü təhlükəsiz bir yerdə hiss etdi.

---

¹ *Savanna* – hündür göy otlu Amerika düzənləri

² *Mustanq* – Amerika düzənliklərində olan vəhşi at

Başsız atlı maralın burada olduğunu hiss etməmiş kimi, onun ürkməsinə əhəmiyyət vermədən öz yoluna davam etdi.

At çaya sarı getdi: görünür, o heç tələsmirdi, asta və sakit addımlarla, şəstlə irəliləyirdi. Sanki, o, əsrarəngiz fikirlərə dalaraq ətrafında baş verənləri hiss etmirdi. O, öz sirrini heç bir səslə, pıçıltı ilə büruzə vermirdi.

Atlı çiyinə serapə¹ salmışdı: külək əsdikcə serapə yellənir, atlının bədəninin bir hissəsi görünürdü. Onun ayaqlarında pələng dərisindən uzunboğaz çəkmə vardı. Beləliklə də gecənin rütubətindən və isti ölkələrdə yağan gur yağışlardan müdafiə olunmuş atlı başı üzərində sayrışan ulduzlar kimi dinməz, paltarının qatlarında oynayan səhra küləyi kimi qayğısız halda yoluna davam etdi.

Lakin birdən nə isə atlını, sanki, düşüncələrindən ayırdı: onun atı addımlarını yeyinlətdi, başını yırgalayıb sevinclə kişnədi. Boyununu irəli uzadaraq, burun pərələrini geniş açıb yortmağa, sonra da dördayaq çapmağa başladı. Atı yeyin getməyə məcbur edən şey yaxınlıqda olan çay idi.

At çayın büllur sularına girib dayandı. Atlı da atın üstündə dizinədək suya girdi.

At suyu acgözlüklə içib o biri sahilə üzdü və sürətlə yortaraq sahil yamacı ilə yuxarı qalxdı. Başsız atlı atın silkinib üstündəki suyu tökməsini gözləyirmiş kimi dayandı, sonra yenə də yoluna davam etdi.

Ətraf ucsuz-bucaqsız çöl idi: ayın əsrarəngiz işığında adama elə gəlirdi ki, çöl üfüqdə göylə birləşmişdir.

---

¹ Serapə – al-əlvan rəngli hindu şalı

I

fəsil

YANMIŞ DÜZƏN

Günorta günəşi İspaniyanın köhnə şəhəri San-Antoniodan cənubda olan böyük Texas çölü üzərində parıldıyırdı.

Günəşin zərrin şüaları altında çöl üçün adi olmayan bir neçə şey görünürdü. Bunlar furqon idi: furqonların üzərinə yarımdairə şəkilə ağappaq örtük çəkilmişdi. Burada cəmi on furqon vardı. Bu furqonlar ticarət karvanına və ya hökumət arabalarına oxşamırdı. Bunlar öz əmlakını Leona çayı sahilindəki qəsəbələrdən birinə aparan köçəri furqonlarına daha çox oxşayırdı.

Furqonlar bir-birinin arxasına düzülərək isti çöl ilə elə yavaş-yavaş gedirdi ki, onların heç hərəkət etmədiklərini zənn etmək olardı. Yalnız ürəkək qaçan bir vəhşi keçi, bir də çıxıraraq göyə qalxan ala cüllüt arabaların yeridiyini sübut edirdi.

Günortanın bu istirahət çağında çölün ayrı heç bir yerində nə uçan bir quş, nə qə qaçan bir heyvan görünürdü: quşlar da, heyvanlar da kölgədə gizlənmişdi. Yalnız qazanc dalınca qaçan insan, günəşin yandırıcı şüaları altında öz yoluna davam edirdi.

Hər şeydən görünürdü ki, bu furqonlar varlı bir plantasiya sahibinə mənsubdur. Pittsburqun ən yaxşı istehsalı olan hər bir furqona səkkiz qüvvətli qatır qoşulmuşdu. Furqonların içərisində və dövrəsində çoxlu kölə – zənci vardı. Uşaqlı kölə qadınlar furqonlara minmişdilər, kişilər isə furqonların yanı ilə piyada addımlayırdılar. Qabaqda bir kareta gedirdi: karetağa yaxşı bəslənmiş Kentukki qatırları qoşulmuşdu. Qozlada oturmuş kölə zənci istidən qovrulurdu.

Bütün bunlar onu göstərirdi ki, düzənlə gedən, özünə yeni yurd tapmaq istəyən Şimal ştatlarının yoxsul köçərisi deyil, varlı bir cənubludur: görünür, o, əlinə malikanə keçirərək öz ailəsi, əmlakı və kölələriylə birlikdə oraya köçürdü.

Doğrudan da, bu furqonlar plantasiya sahibi Vudli Poyndekstera mənsubdu: o, öz ailəsi ilə bərabər Mataqord körfəzinin sahilindəki İndianola gəlmiş, indi isə düzəndən keçərək öz yeni malikanəsinə gedirdi.

Furqonları müşayiət edən dəstənin başında plantasiya sahibinin özü at üstündə gedirdi. Bu, əlli yaşlarında, hündürboy, arıq bir adamdı, üzünün rəngi solğundu, bir az da sarıya çalırdı, bütün xarici görünüşündə sərt bir qürur nişanələri görünürdü. O, sadə, lakin qəşəng geyinmişdi, əynində alpaqdan gen kaftan, qara atlazdan jilet və nankadan şalvar var idi. Jiletinin yaxasından zərif kətandan tikilmiş köynəyi görünürdü: köynəyinin yaxalığına qara lent bağlanmışdı. Üzəngiyə keçirdiyi ayaqlarında tumac ayaqqabı vardı. Kənarları enli həsiri şlyapası onun üzünü cənub günəşinin yandırıcı şüalarından qoruyurdu.

Onunla yanaşı iki atlı gedirdi: biri atını onun sağ tərəfi ilə, o birisi isə sol tərəfi ilə sürürdü. Onlardan biri iyirmi yaşı ancaq tamam olmuş bir gənc, digəri isə ondan yeddi yaş böyük olan cavan bir oğlandı. Birinci – Poyndeksterin oğlu idi. Bu gəncin açıq, fərəhli sifəti xüsusilə sərt üzli atasının və tutqun görkəmi olan üçüncü atlının yanında istər-istəməz adamın ürəyini açırdı.

Gəncin əynində mavi rəngli pambıq parçadan gen bluza, yenə həmin bu parçadan şalvar, başında şlyapa vardı. Əynindəki paltar onun gənc simasına yaraşdığı kimi, cənub iqliminin tələblərinə də tamamilə uyğun gəlirdi.

Üçüncü atlı – plantasiya sahibinin bacısı oğlu idi. O, volontyorlardan olub istefaya çıxmış zabıtdı. Onun əynində tünd-göy mahuddan hərbi kostyum, başında mahud furajka vardı.

Onlardan bir az aralı, furqonları müşayiət edən bir atlı da vardı. Onun üzünün cizgiləri daha qaba idi, başqalarından da sadə geyinmişdi. Öz qamçısını məharətlə şaqqıldatmasından aydın görünürdü ki, bu atlı, plantasiya sahibinin kölələrinə nəzarət edir.

Karetada iki qız oturmuşdu. Bunlardan birinin dərisi ağılığından adamın gözünü qamaşdırırdı, ikinci qızın dərisi qapqara idi. Birincisi Poyndeksterin yeganə qızıdır, o birisi isə qızın kənzidir.

Furqonlar Luiziana ştatındakı Missisipi sahillərindən gəlirdi. Plantasiya sahibinin özü bu cənub ştatında yaşayan yerlilərdən deyildi: onun xarici görkəmindən siz dərhal sezərsiniz ki, o, kreol¹

¹ *Kreollar* – Amerikaya lap əvvəllər köçmüş fransızların və ya ispaniyalıların nəsiləridir. Onlar öz milli dillərini və adətlərini saxlamışlar.

deyildir. Onun oğlunun, xüsusilə qızının qəşəng, zərif üzündə fransız dədə-babalarının gözəlliyi aydın görünürdü.

Vudli Poyndekster – cənubda olan şəkər plantasiyalarının ən varlı sahibkarlarından biri idi. O, rəngarəng bir həyat sürərək öz qonaqpərvərliyi ilə şöhrət qazanmışdı. Axırda müflis olmuş və Luizianadakı plantasiyalarını tərk edib ailəsi ilə birlikdə Cənub-Qərbi Texasın düzənlərinə köçməli olmuşdu.

Günəş, demək olar ki, günorta yerinə çatmışdı. Səyyahlar öz kölgələrini ayaqlayaraq yavaş-yavaş irəliləyirdilər. İstidən taqətdən düşmüş ağı atlılar sakitcə yəhərdə oturmuşdular. Hətta bərk istiyə alışmış zəncilər belə yeknəsəq, yorucu danışqlarını kəsib dəstə ilə furqonların arxasınca ağır-ağır gedirdilər.

Cansıxıcı sükutu yalnız bərkdən şaqqıldayan qamçıların səsi, bir də sürücü zəncilərin çığırtısı pozurdu.

Karvan asta-asta hərəkət edir, sanki, onlar yol axtara-axtara gedirdi. Əslində, burada yol yox idi. Yolu bundan əvvəl buradan keçmiş arabaların təkər izindən, yalnız otların əzilməsi nəticəsində gözə çarpan izlərdən tapmaq olurdu.

Plantasiya sahibi elə güman edirdi ki, onlar gedəcəkləri yerdən iyirmi mil uzaqdadırlar. O, hava qaralana kimi bu yolu qət etmək fikrində idi. Buna görə də günortanın istisinə baxmayaraq, yol getməyi əmr etmişdi.

Birdən nəzarətçi işarələrlə furqonları dayandırdı və atını sürətlə plantasiya sahibinin yanına sürdü: onun hərəkətlərində bir təşviş vardı.

Yoxsa onların qarşısına hindular çıxmışdı? Hindular haqqında çoxlu müdhiş şeylə dolaşırdı!

Atlı yaxınlaşdıqda:

– Sansom, nə olub? – plantasiya sahibi soruşdu.

– Ot yanmışdır. Düzəndə yanğın olmuşdur.

– Yanğın olmuşdur; ancaq indi ki düzən yanmır. Mən heç yerdə tüstü görmürəm.

– Yox, ser, – nəzarətçi cavab verməyə tələsdi, – mən indicə sizə dedim ki, düzən yanmışdır və qapqaradır.

– Nə olsun! Mənə elə gəlir ki, biz qara düzənlə də yaşıl düzənlə olduğu kimi sakit gedə bilərik.

– Con Sansom, boş bir şey üstündə hay-küy qoparmaq sarsaq işdir, – Poyndeksterin bacısı oğlu sözə qarışdı. – Sən əbəs yerə niyə camaatı qorxudursan?

– Ey, zəncilər, tərənin! İrəli! Haydı!

Nəzarətçi yenə dedi:

– Siz deyin, kapitan Kolxaun, indi biz yolu necə tapacağıq?

– Biz niyə yol axtarmalıyıq? Bu, nə axmaq sözdür? Biz ki yolu itirməmişik.

– Təəssüf ki, məsələ belə deyil. Yolu itirmişik. Təkərlərin izləri artıq görünür: otlar bərabər, təkərlərin izləri də yanmışdır.

– Nə olsun? Mənə elə gəlir ki, biz heç bir iz olmadan da yanmış çöl ilə keçib-gedə bilərik. O taya çatdıqda yolu taparıq.

Düzəni yaxşı tanıyan nəzarətçi kədərli bir halda:

– Bəli, – dedi, – o tay yanmamış olsa, taparıq. Mən ki oranı heç cür tapa bilmədim.

Kolxaun daha nəzarətçiyə cavab verməyib atları mahmızladı və irəli çapıb:

– Zəncilər, furqonları sürün! Sürün! – deyər qışqırdı.

Furqonlar yenə də yola düşdü, lakin düzənin yanmış yerinə çatdıqda artıq heç kəsin əmrini gözləmədən dayandı.

Atlılar nə etməli olduqlarını müzakirə etmək üçün atlarını kənara sürdülər. Qarşıda göz işlədikcə yanıb tamamilə qaralmış ucsuz-bucaqsız düzən görünürdü. Düzəndə bir dənə də olsun canlı, bitki, bir dənə də olsun yaşıl ot, bir dənə də olsun yaşıl yarpaq qalmamışdı. Qabaqda, sağda və solda çox kədərli bir mənzərə əngin üfüqlərə doğru uzanırdı. Hətta cənub göyünün parlaq, lacivərd qübbəsi də buradan qara görünürdü. Günəşin qabağını buludlar kəsməmişdisə də, sanki, buraya o, işıq salmaq istəmir, tutqun yerə baxıb qaşqabağını tökmüşdü.

Görünür, yanğın yay günəşinin təhəvvülü zamanı – otlar quruyan zaman baş vermişdi.

Sansom doğru deyirdi ki, düzəndə heç bir yol əsəri qalmamışdır: izlər otlar birlikdə yanmışdı.

– Nə edək? – plantasiya sahibi soruşdu; onun səsinə bir təşviş duyulurdu.

– Nə olub, Vudli dayı? Əlbəttə, biz yolumuza davam etməliyik. Çay yanğın yerinin o tayında olmalıdır. Əgər bir millik məsafədə çaydan keçmək üçün yer tapmasaq, onda çayın axarı ilə yuxarı qalxarıq və ya vəziyyətə baxıb aşağı enərik.

– Mənə bax, Kassi, axı biz beləliklə yolu itirə bilərik!

– Bu ola bilməz. Mənə elə gəlir ki, yanan yer böyük deyil. Yoldan bir az kənara çıxsaq, heç şey olmaz: gec-tez yolu tapacağıq.

– Yaxşı, dostum, sən yaxşı bilərsən, mən sənin dalınca gedəcəyəm.

– Dayı, qorxmayın. Mən bundan da çətin şəraitdə yol tapmışam... Zəncilər, sürün! Dalımca gəlin!

İstefaya çıxmış zabit bunu deyib kəretaya tərəf təkəbbürlü bir nəzər saldı. Kəretanın pərdəsi arxasından, bu təşvişdən bir qədər tutqunlaşmış gözəl bir üz göründü. Kolxaun atını mahmızlayaraq təkəbbürlə irəli çapdı.

Budur, səksən qatırın ayaq səsi çarxların cırlıtısına və təkrar şaq-qıldayan qamçılıarın səsinə qarışdı. Furqonlar yenə də yola düşdü.

Qatırlar sürətlə qaçırdı. Yanmış yer onları ürkdürdü; çünki qatırların gözü belə yerə alışmamışdı. Onların dırnaqları külə dəyərdəyməz, dərhal ayaqlarını qaldırırdılar. Qatırlar yavaş-yavaş sakitləşib daha qəti addımlarla irəliləməyə başladılar. Beləliklə, karvan təqribən bir mil yol getdi. Sonra yenə də dayandı.

Mənzərə dəyişdi, ancaq yaxşılığa dəyişmədi. Hər şey əvvəlki kimi üfüqədək qarqara idi. Düzəni dağlar, kiçik təpələr və dərələr əvəz etdi. Gözə dəyənləri ağac adlandırmaq olmasa da, burada tamamilə ağac olmadığını da demək olmazdı. Burada alçaq Meksika akasiyaları tək-tək və koma halında bitmişdi. Akasiyaların qəşəng yarpaqlarından əsər qalmamışdı; onların yanıb kömürə dönmüş gövdələri və qaralmış budaqları məşum skeletlər kimi dayanmışdı.

Plantasiya sahibi atını bacısı oğlunun yanına tələsik çaparaq:

– Dostum, yolu itirməmişən ki? – soruşdu.

– Yox, dayı, mən yolu tanıyıram. Mən yolu yaxşı bələdləmək üçün dayandım. Yol aşağı, bax bu dərəyə enməlidir. Biz düz gedirik. Qoy karvan yoluna davam etsin. Məsuliyyəti mən öz üzərimə götürürəm.

Bir də yola düşdülər. Yamacdan aşağıya endilər, sonra dərə uzununu gedib başqa yamacla yenə də yuxarı qalxdılar və yuxarıda təkrar dayandılar.

Plantasiya sahibi təkrar atını bacısı oğlunun yanına sürərək:

– Kassi, yolu itirməmişən ki? – öz sualını təkrar etdi.

– Nə bilim! Qorxuram ki, belə olsun. Bu cəhənnəmdə şeytan özü də yolu axtarıb tapa bilməz. Yox, yox! – Kolxaun kəretanın

yaxınlaşdığını görüb çaşdığını büruzə verməmək üçün əlavə etdi:
– İndi hər şey mənə aydındır. Çay, bax, bu istiqamətdə olmalıdır. İrəli!

Kapitan, görünür, haraya getmək lazım gəldiyini özü də bilmədən atını mahmızladı. Furqonlar onun dalınca getdi.

Kolxaunun çaşdığı zəncilərin nəzərindən qaçmamışdı. Furqonların düz bir yol ilə getməyib təpələrdə və yanmış dərələrdə, kömürə dönmüş kollar arasında dolandığını onlar görürdülər.

Lakin bələdçinin sevincli çıxırtısı dərhal onların ürəyini ümidlə doldurdu. Buna cavab olaraq birdən havaya qaldırılan qamçıların şaqqıltısı eşidildi, sevinc dolu səslər bu şaqqıltıya qarışdı. Səyyahlar yenə də yola çıxdılar: yolda çarx və at ayaqlarının tamamilə yeni izləri görünürdü. Görünür, hansı bir araba isə yanmış düzəndən lap bu yaxında keçmişdi.

Şübhə yox idi ki, araba Leonaya doğru hərəkət edibmiş: çox yəqin ki, bu, İnc qalasına gedən hökumət arabası imiş. Belə olan halda onun izi ilə getmək lazımdı.

Qala elə onların yolunun üstündə idi, oradan isə gedəcəkləri yer yaxın idi.

Daha bundan yaxşı bir şey gözləmək olmazdı. Kapitan yenə də vəcdə gəlib aşkar bir təkəbbürlə yola düşmək üçün sərəncam verdi.

Karvan tapılmış iz ilə bir mil, bəlkə də, daha çox getdi. Bu izlər düz istiqamətlə getməyib yanmış kolların ətrafında dolanırdı. Kassi Kolxaunun təkəbbürlü inamı tədricən tutqun bir məyusluq ifadəsi ilə əvəz olundu. O anlayırdı ki, getdikləri qırx dörd çarxın izi öz furqonlarının izidir.

II

fəsil

KƏMƏND İZİ

Şübhə yoxdur ki, Vudli Poyndeksterin furqonları öz izləriylə gedibmiş. Kolxaun lənət yağdıraraq dodaqaltı dedi:

– Öz izlərimizdir!

– Bizim izlərimizdir? Kassi, sən bununla nə demək istəyirsən? Ola bilməz ki, buradan gedən biz özümüz olaq.

– Bəli, təəssüf ki, bu belədir. Biz tam dövrə vurmuşuq. Baxın, bu, mənim atımın dal ayaqlarıdır – nalın yarısının ləpiridir, bu da zəncilərimizin izləridir. Bundan əlavə, mən yeri də tanıyıram. Bu təpə, son dəfə dayandıqdan sonra endiyimiz təpədir. Bəxtimiz gətirmədi, təqribən iki mili əbəs yerə getmişik.

İndi Kolxaunun üzündə yalnız şaşqınlıq hissi ifadə olunmur, açılış bir kədər və xəcalət görünürdü. Karvanın həqiqi bələdçisiz qalmasına bəis o idi. İndianolda bələdçi sifəti ilə dəvət etdikləri adam loğça və dikbaş kapitanla höcətləşib onları tərk etmişdi.

Kareta yaxınlaşdıqda və qəşəng gözlər inamsızlıq və məzəmmətlə kapitana baxdıqda onun üzünü tamamilə tutuldu.

Poyndekster daha sual vermədi. İndi hamıya aydın idi ki, yolu azmışlar.

Karvan yenə də dayandı. Ağ atlılar qızğın surətdə məsləhətləşdilər.

Vəziyyət ciddi idi. Plantasiya sahibi, əvvəldə güman etdiyi kimi, qaranlıq düşənədək yolu başa çatdırmaq ümidini indi itirmişdi. Bəlkə də, onlar, gecəni yanmış düzəndə keçirməli olub qatırları suvarmaq üçün heç yerdə su tapmayacaqlar. Bəlkə də, burada bir neçə gecə qalmalı olacaqlar, kim bilir? Lakin yolu necə axtarıb tapmalı? Günəş hələ çox hündürdə olsa da, qərbə doğru əyilməyə başlayırdı. Kompas vasitəsilə şimal, cənub, şərq və qərb cəhətlərinin harada olduğunu müəyyən etmək olardı. Lakin hansı istiqamətə getməli olduqlarını bilmədikləri halda bunun nə mənası vardı?!

Kolxaun ehtiyatlı olmuşdu. Artıq o, bələdçi olmaq istəmirdi. Müvəffəqiyyətsizliyə uğradıqdan sonra bələdçi olmağa onun cəsəreti çatmırdı.

Vəziyyəti on dəqiqə müzakirə etdilər, lakin heç kəs hərəkət etmək üçün ağılabatan bir plan təklif edə bilmirdi. Hamını məyus etmiş bu qara düzənlikdən yaxa qurtarmaq yolunu heç kəs bilmirdi.

Uzaqda bir dəstə qara quzğun göründü. Budur, onlar lap yaxınlaşdılar. Onlardan bəziləri enib yerə qonur, bəziləri azmış yolçuların başlarını üzərində hərlənirdi.

İnsana əzabverici daha on dəqiqə gəlib keçdi. Birdən onların qəlbini yeni sevinc doldurdu: uzaqda bir atlı göründü. O, birbaşa furqonlara doğru gəlirdi. Necə gözlənilməz bir sevinc! Kim güman edərdi ki, belə bir yerdə adama rast gəlmək olar! Gözlərdə yenə də

ümid parladı, yolçular yaxınlaşmaqda olan atlıya öz xilaskarları kimi baxırdılar.

– Doğru deyilmi, o, bizə tərəf gəlir? – plantasiya sahibi öz gözlərinə inanmayaraq soruşdu.

– Elədir, ata, o, birbaş bizə tərəf gəlir, – Henri cavab verdi və şlyapasını çıxarıb havada yellədi.

Lakin atlı bunsuz da yerində dayanmış furqonları görmüşdü. O, atını dördnala onların qabağına sürürdü. Atlı, furqonların yanından keçib plantasiya sahibinə və onun yol yoldaşlarına yaxınlaşdı.

Henri naməlum adamın paltarına baxıb:

– Meksikalıdır, – pıçıldadı.

Atası da sakitcə ona dedi:

– Lap yaxşı, onun bizə kömək edə biləcəyinə ümid daha çoxdur.

Kolxaun dodaqaltı söylədi:

– Geyimindən əlavə onda meksikalıya oxşar heç bir şey yoxdur.

Bu saat mən bunu öyrənərəm... *Buenos dias, caballero! Esta Vuestra mexicano?*¹ – deyib naməlum adamı İspaniya dilində salamladı.

– Yox canım, – deyər naməlum adam gülümsəyib cavab verdi.

– Mən heç də meksikalı deyiləm. İstəsəniz mən sizinlə ispanca da danışa bilərəm, ancaq mənə elə gəlir ki, ingiliscə danışsam, siz məni daha yaxşı başa düşərsiniz, yəqin ki, bu, sizin ana dilinizdir.

Kolxaun öz cümləsində, yəqin ki, bir səhv buraxdığını güman etdiyindən cavab vermədi.

Poyndekster öz milliyəti üçün bir qədər rəncidə olaraq:

– Bəli, ser, biz amerikalıyıq, – cavab verdi. Sonra kömək gözlədiyi adamı incitməkdən qorxmuş kimi əlavə etdi: – Bəli, ser, biz hamımız amerikalıyıq, Cənub ştatlarındayıq.

Atlı, kölə zəncilərə baxaraq güc ilə sezilən bir istehza ilə:

– Bunu sizin karvanın tərkibindən bilmək asandır, – dedi və sonra əlavə etdi: – Bu da aydın görünür ki, siz düzənlə birinci dəfədir gedirsiniz. Yolu azmısınız?

– Bəli, ser, əgər siz yaxşılıq etməsəniz və bizə kömək göstərməsəniz, yolu tapacağımıza ümidimiz yoxdur.

– Yaxşılıq haqqında danışmağa dəyməz. Düzənlə gedərkən sizin izlərinizi təsadüfən gördüm. Gördüm ki, yolu itirmisiniz, buna görə də atımı çapıb sizə köməyə gəldim.

¹ Salam, kabalyero! Siz meksikalısınızmı?

– Sizin tərəfinizdən bu, alicənablıqdır. Biz sizə olduqca minnətdarıq. İzin verin sizinlə tanış olum. Mənim adım Poyndeksterdir. Luizianalı Vudli Poyndekster. Mən Leona çayı kənarında, İnc qalası yaxınlığında bir malikanə almışam. Biz oraya işıq ikən çatmağa ümid edirik. Necə bilirsiniz, çata bilərikmi?

– Çata bilərsiniz. Ancaq mənim göstərişlərimə əməl etməlisiniz.

Naməlum adam bunu deyib atını bir qədər kənara sürdü və sonra təpənin başına çapdı.

Oradan diqqətlə ətrafı gözdən keçirib karvanın hansı istiqamət-də hərəkət etməli olduğunu təyin etməyə çalışdı.

Hündür təpənin üstündə atlı gözəl görünürdü.

Qəşəng, cins kəhər at! Belə bir ata minməkdən ərəb şeyxinin özü də xəcalət çəkməzdi! Döşü enli, ayaqları qamış kimi dümdüz, geniş sağrı, iri və gözəl quyruğu olan bu at öz-özlüyündə gözəl bir mənərə idi. Belində isə iyirmi beş yaşlı gənc bir oğlan oturmuşdu. Gözəl biçimli bədəni vardı, sifətinin cizgiləri düzgündü; o, bəzəkli Meksika paltarları geymişdi: əynində məxmər gödəkçə, ayağında yanları baftalı şalvar və yaquar dərisindən uzunboğaz çəkmə vardı. Çin parçasından olan tünd-qırmızı şərfi belinə gözəl dolanmışdı, başına zərbaftalı qara bir şlyapa qoymuşdu.

Bütün yolçuların diqqəti ixtiyarsız olaraq bu gözəl mənərəyə cəlb edilmişdi.

Karetanın pərdəsi arxasından da bir cüt göz atlıya zillənmişdi. Bu baxışda xüsusi bir hiss vardı. Luiza Poyndekster ömründə birinci dəfə idi ki, qızlıq xülyalarının həqiqi təcəssümü olan insanı görürdü.

Gənc qızın qəlbində əmələ gələn həyəcandan bu naməlum adamın xəbəri varmı? O, bunu necə öyrənə bilərdi? Tozlu karetaya o, yalnız bircə dəfə nəzər salmışdı.

Atlı, furqonların sahibinə tərəf dönərək:

– Namusuma and olsun, mən elə bir nişanə tapmıram ki, siz onun qarası ilə öz yerinizə sərbəst gedə bilərsiniz, – dedi. – Siz Leona çayını qaladan beş mil aşağıda keçməlisiniz, mən də çayın bu yerindən keçməli olduğum üçün siz mənim atımın izi ilə gələ bilərsiniz. Salamət qalın, cənablar!

Naməlum adam belə gözlənilmədən salamatlaşıb atını mahmızlayaraq dördnala çapdı.

Plantasiya sahibi və onun yol yoldaşları naməlum adamın bu cür qəribə hərəkətindən heyrətə düşdülər.

Lakin heç bir neçə saniyə keçmədi ki, atlı geri qayıtdı.

– Qorxuram ki, atımın izləri sizə çox kömək edə bilməsin. Buradan vəhşi atlar keçmişdir. Onların minlərlə ayaq izi qalmışdır. Düzdür, mənim atımın nali var, ancaq siz izləri seçməyə alışmayıbsınız, quru torpaq üstündə bütün at izləri eyni cür olduğu üçün onları seçmək sizə çətin olar.

Plantasiya sahibi məyus bir halda soruşdu:

– Bəs onda nə edək?

– Mister Poyndekster, mən çox təəssüf edirəm, lakin sizi müşayiət etmək üçün mən burada qala bilmərəm. Mən mühüm bir məktubu təcili olaraq qalaya çatdırmalıyam. Əgər siz mənim izimi itirsəniz, elə gedin ki, günəş sizin sağ tərəfinizdə qalsın, kölgələriniz sola düşsün və sizin hərəkət etdiyiniz xətlə kölgəniz arasında təqribən on beş dərəcə bucaq əmələ gəlsin. Beş mil düz gedin. Beş mil getdikdən sonra orada bir sərv ağacının təpəsini görəcəksiniz. Onda düz bu ağaca doğru yönəlin. Sərv ağacı çayın lap kənarında, çaydan keçəcəyiniz yerin yaxınlığındadır.

Gənc atlı yenə də yola düşmək istəyirdi ki, nə isə onu öz atını saxlamağa vadar etdi: o, karetanın pərdəsi dalından ona baxan qara, parlaq gözləri görmüşdü.

Bu gözlərin sahibi kölgədə olsa da, atlı bu gözlərin qızın üzünü fəvqəladə bir gözəlliklə işıqlandırdığını sezdi. Gənc atlı ona zillənmiş gözlərdə həyəcanlandırıcı xoş bir etiraf oxudu.

Atlı da məftun olmuş nəzərlə ixtiyarsız ona baxdı və könlündə doğmuş hissi gizlətmək istədi. O, bunun dikbaşlıq zənn ediləcəyindən qorxaraq atını sərt bir hərəkətlə döndərdi və ona qızgınlıqla təşəkkür edən plantasiya sahibinə dedi:

– Mən təşəkkürə layiq deyiləm: çünki mən sizi taleyin ixtiyarına buraxıb getməliyəm. Çox təəssüf ki, sizə kömək etməyə vaxtım yoxdur.

Saata baxıb tək getməli olduğuna təəssüf etdi. Poyndekster:

– Ser, siz çox mərhəmətlisiniz, – dedi. – Ümidvaram ki, biz sizin göstərişlərinizə əməl edib yolu azmayacağıq. Günəş bizi aldatmaz.

– Qorxuram ki, hava dəyişsin. Şimala bulud gəlir. Bu buludlar bir saatda günəşin qabağını tuta bilər; hər halda, siz sərv ağacının göründüyü yerə çatdığınız anda günəşin qabağı tutulacaqdır. – Bir

dəqiqə susduqdan sonra əlavə etdi: – Səbir edin, mənim bir təklifim də var: mənim kəməndimin izi ilə gedərsiniz!

Naməlum adam halqa şəklində dəstələnib yəhərin qaşından asılmış kəndiri çıxarıb bir ucunu yerə atdı, halqaya keçirilmiş o biri ucunu yəhərdə saxladı. Sonra gözəl bir hərəkətlə şlyapasını qaldırıb karetya tərəf təzim etdi və atını mahmızlayaraq düzənlə çapdı.

Atın dalınca uzanan kəmənd düzənin yanib külə dönmüş səthiylə sürünmüş ilanının izinə bənzər bir zolaq buraxdı.

Plantasiya sahibi qara toz dumanı içərisində sürətlə gözdən itən atının dalınca baxıb:

– Çox qəribə oğlandır, – dedi. – Gərək mən onun adını soruşaydım.

Naməlum adam tərəfindən karetya tərəf salınan nəzəri gözündən qaçırmayan Kolxaun:

– Mənsə, deyərdim ki, o, təkəbbürlü oğlandır, – donquldandı.

– Onun adına gəlincə, o, bizə uydurma bir ad deyəcəkdi. Texas belə şıq geyinmiş oğlanlarla doludur. Bunlar ya cəza müddətlərini çəkmək üçün buraya göndərilmiş canilər, ya da fırıldaqçılardır; onlar burada macərə axtarırlar, buna görə də əsl adlarını gizlədirlər.

– Mənə bax, Kassi, – cavan Poyndekster etiraz etdi, – sən haqlı deyilsən. O, təhsil görmüş və tamamilə abırlı bir adama oxşayırdı.

– Lütfən məni bağışla! Mən hələ ömrümdə görməmişəm ki, Meksika cır-cındırı ilə bəzənmiş bir adam yaramaz adam olmasın. Mərc gəlirəm ki, bu belədir.

Söhbətin bu yerində gözəl qız karetdən boylanıb uzaqlaşmaqda olan atını gözləri ilə müşayiət etdi. Kolxaun bunu gördü. O, demək olar ki, pıçıltı ilə:

– Nə var, Lu? – soruşdu. – Sən, deyəsən, çox tələsirsən. Bəlkə də, sən o həyasıza çatmaq istəyirsən? Nə qədər gec deyil, mən atımı sənə verə bilərəm.

Gənc qız bu sözlərdən heyrətə gələrək başını geri çəkdisə də, incidiyini gizlətdi və ucadan güldü.

– Bəli, bəli... Sənə baxıb görürəm ki, burada nə isə bir şey var. Mənə elə gəlir ki, bu qəşəng qasid səni özünə məftun etmişdir. Yəqin ki, sən onun gözəl geyiminə vurulmusan. Lakin yadından çıxartma ki, o, tovuz lələkləri taxmış qarğadan başqa bir şey deyildir və görünür, mən onun üzünü açmalı olacağam, özü də onu parça-parça edib açmalı olacağam.

– Kassi, heç utanmırsan?

– Lu, sən utanmalısən. Bir yaramaza, bir təlxəyə diqqət yetirmək! Şübhə etmirəm ki, o, qalada ancaq qasid vəzifəsində işləyir.

– Sən güman edirsən o, qasiddir? Ah, mən belə bir qasidin əlindən məhəbbət məktubları almağı nə qədər istərdim!

– Madam ki belədir, onda tələs, bu sözü ona yetir. Mənim atım sənin qulluğunda hazırdır.

– Ha-ha-ha! Sən necə fəhmsiz adamsan! Mən hətta zarafat üçün düzəngahın bu poçtalyonunun dalınca çatmaq istəsəydim də, sənin tənbel yabında bunu etmək mənə müyəssər olmazdı. Sən yəhərdən düşüncəyə qədər o, gözdən itər. Yox! Nə qədər istəsəm də, mən ona çata bilmərəm.

– Gözlə ki, atan sənin dediklərini eşitməsin.

İndi ciddi halda danışmağa başlayan qız:

– Gözlə ki, sənin dediklərini eşitməsin, – dedi. – Sən mənim bibim oğlu olsan da və atam səni ən kamil bir adam hesab etsə də, mənim rəyim başqadır. Mən bunu səndən gizlətmirəm və heç bir zaman da gizlətməmişəm.

Kolxaun özü üçün acı olan bu etirafa qarşı yalnız qaşlarını çatdı.

Qız sərt bir ifadə ilə dedi:

– Sən mənim bibim oğlusan, lakin mənim üçün yalnız kapitan Kassi Kolxaunsan, vəssalam, Lütfən, mənim dostum və məsləhətçim olmağa çalışma. Master¹ Kassi, səndən xahiş edirəm ki, mənə loğaz oxumayasan və mənim şəxsi həyatıma qarışmayasan. Mən ləyaqətli bir adam tapmayınca öz düşüncə və hərəkətlərim haqqında heç kəsə hesabat vermək istəmirəm. Bir də ki sən mənim axtardığım adam ola bilməzsən.

Qız sözünü qurtarıb kapitanı hiddət və həqarət dolu bir nəzərlə başdan-ayağa süzdü və yenə də karetanın yastığına söykəndi. Sonra karetanın pərdəsini çəkərək bununla da daha danışmaq istəmədiyini bildirdi.

Sürücülərin çığırtısı kapitanı xəyalından ayırdı. O, furqonların yenə az qala fikirlərindən qara olan düzənliklə yola düşdüyünə şad idi.

¹ *Master* (zəncilər çox vaxt “massa” deyirlər) – sahibkarın oğlu, bəyzadə, “sahib” mənasında işlədilir

III

fəsil

DÜZƏNİN MAYAKI

Yolçular artıq yol qeydinə qalmırdılar.

Kəməndin izi ilan kimi burula-burula arası kəsilmədən uzanır və o qədər aydın görünürdü ki, hətta uşaq belə, bu izi tutub getsəydi, yolu azmazdı.

İz kolların arası ilə burulurdu. Yol bitki olmayan yerlə getdikcə iz bəzən bir qədər kənara burulurdu.

Bu, təsadüfi olaraq edilməmişdi. Belə yerlərdə dərin dərələr və digər maneələr gözə dəyirdi. Kəməndin ucu bu yerlərin kənarından keçir və furqonların getməsinə imkan verirdi. Poyndekster dedi:

– Bu gənc oğlan nə qədər diqqətlidir. Doğrusu, onun adını öyrənə bilmədiyimizə təəssüf edirəm. Əgər onun qala ilə əlaqəsi varsa, biz onunla görüşə bilərik.

– Ümidvaram ki, biz onu bir daha görəcəyik, – Henri qeyd etdi.

Luiza bu söhbəti eşitmişdi. O heç bir söz demədisə də, bütün varlığı ilə Henrinin ümidinə şərik oldu.

Plantasiya sahibi bu çətin səyahətin tezliklə qurtaracağına, habelə günəş batmamış yeni mülklərini görəcəyinə sevinərək kefi kökəlmişdi. Birdən onun qəlbində ətrafdakılara qarşı mərhəmət hissi oyandı: bələdçi ilə şirin-şirin söhbət edir, sulu qabar bağlamış ayaqlarını güclə çəkən Ssipio dayı ilə zarafat etmək üçün dayanır, çiyindəki yükün altında inildəyən Xlo xalanın kefini açmaq üçün ona yaxınlaşırdı. Digər kölə sahiblərinə nisbətən Vudli Poyndeksteri amansız bir ağa adlandırmaq olmazdı, zəncilər ondan qorxsalar da, öz aralarında onu hətta sevirilər. Özgələrini qırmancla döyməyi zəruri hesab etsə də, Poyndekster onlara əziyyət verməkdən zövq almırdı. Bunlara baxmayaraq iftixar edirdi ki, onun kölələrinin bədənində amansız əzablardan bir dənə də olsun əlamət yoxdur.

Təəccüblü deyildi ki, plantasiya sahibinin yaxşı əhvali-ruhiyyəsi onun yol yoldaşlarına da sirayət etmişdi; hamı bu ümiddə idi ki, tezliklə bu çətin səyahətdən qurtararaq dincələcək; hətta yorulub

taqətdən düşmüş zəncilər də şən-şən danışdırlar. Yalnız kapitan buluddan da tutqun idi. Lakin çox çəkmədi ki, şərait heç də gözlənilmədən yenə onları qorxuya saldı.

Naməlum adam doğru deyirmiş: sərv ağacı görünməmiş günəş batdı.

Lakin bu, hələlik narahatlığa səbəb olmamalı idi. Kəməndin izi əvvəlki kimi yenə də aydın görünür və günəşin əlamətlərinə ehtiyac yox idi. Bununla belə, günəşin buludlar arxasında gizlənməsi yolçulara çox pis təsir etdi.

Plantasiya sahibi qızıl saatını çıxarıb baxaraq:

– Belə düşünmək olar ki, artıq gün batır, hava qaralır, – dedi, – amma, əslində, indi saat üçdür. Xoşbəxtlikdən, naməlum gənc bizim üçün belə bir iz buraxmışdır. O olmasaydı, biz günəş batana-dək bu yanmış düzəndə hərlənməli olacaqdıq, hələ bəlkə, gecəni də burada qalacaqdıq.

Henri söhbəti daha şən etmək üçün zarafatla:

– Yatağımız da qarpqara olardı, – dedi. – Belə qara bir yerdə yatmalı olsaydım, necə qorxulu yuxular görərdim!

Karetanın pərdəsi arxasından baxan bacısı:

– Mən də çox qorxulu yuxular görərdim, – əlavə etdi və diqqətlə ətrafi nəzərdən keçirdi. – Əminəm ki, cəhənnəmdə həm Plutonu¹, həm də Prozerpinanı² yuxuda görərdim.

Plantasiya dəftərlərində Poyndeksterin Plutosu ləqəbi ilə adlandırılan zənci Cexu qozlada oturmuş halda:

– Hi-hi-hi! – edərək dişlərini ağartdı. – Gənc miss³ bu qara düzəngahda məni yuxuda görür. Bax bu, qiyamət yuxu olar! Hi-hi-hi!

Kolxaun yaxınlaşaraq:

– Müvəffəqiyyətinizə çox da bel bağlamayın, – dedi. – Bəlkə, doğrudan da, qara düzəngahda gecələməli olacaşıq. Hələ bundan daha pis bir hadisə baş verməsə yaxşıdır.

Dayısı soruşdu:

– Sən bununla nə demək istəyirsən?

– Dayı, mənə elə gəlir ki, o oğlan bizi aldatmışdır. Mən hələ bunu qəti təsdiq edə bilmərəm, lakin işi pis görürəm. Biz artıq beş mildən

¹ *Pluto* (ingilislərin tələffüz etdiyi kimi) – Pluton; yunan əsətirində cəhənnəm allahı.

² *Prozerpina* – cəhənnəm ilahəsi

³ *Miss* – xanım

çox yol getmişik, bəs sərv ağacı hanı? Mənim gözlərim iti görür, lakin uzaqlara nə qədər diqqətlə baxdımsa da, sərv ağacından heç bir əsər görmədim.

– Axı o, bizi niyə aldatmalıdır?

– Bu da sözdür, “niyə?” Mən haradan bilim? Bəlkə də, bunun üçün onun əlində bir çox səbəb vardır.

Karetadan cingiltili bir səs eşidildi:

– Bu səbəblərdən, heç olmasa, birini bizə de, biz sənə çox maraqla qulaq asırıq.

Kolxaun istehza ilə dedi:

– Mən bilirəm ki, bu adam haqqında deyilənlərin hamısına siz xüsusi bir maraqla qulaq asacaqsınız. Lakin mən öz mülahizələrimi desəm, siz bunu yalandan uydurulmuş bir qorxu adlandıracaqsınız.

– Master Kassi, bu, sənənin də deyəcəyindən asılı olacaqdır. Biz düşünə bilmərik ki, sən təcrübəli hərbi bir adam və səyyah olduğun halda bizi yalandan qorxuya sala bilərsən.

Kolxaun bu acı istehzanı anladı və plantasiya sahibi israr etməsəydi, yəqin ki, sonrakı izahatdan imtina edərdi.

– Mənə bax, Kassi, məsələnin nə yerdə olduğunu bizə izah et, – deyər israrla xahiş etdi. – Sənənin bizə dediklərin ciddi şübhələr doğurur. Naməlum gənc bizə doğru olmayan göstərişlər verməklə nə kimi məqsəd güdür?

Kolxaun:

– Dayı, mən nə deyə bilərəm, – dedi. İndi onun səsində əvvəlki təkəbbür yox idi. – Axı mən bunun belə olduğunu təsdiq etmirəm, mən yalnız öz mülahizələrimi deyirəm.

– Sənənin mülahizələrin axı nədən ibarətdir?

– Azmı hadisə baş verə bilər! Bu düzənlərdə karvanlara basqın edib talan etmək nadir bir hal deyildir...

Luiza saxta bir qorxu ilə:

– Dəhşətdir! – səsləndi.

– Hinduların basqınıdır? – Poyndekster soruşdu.

– Gərək elə hindular olsun? Bəzən ağlar və bəzən meksikalılar da hindular kimi geyinirlər. Axı hinduya oxşamaq üçün dərinin azca qara olması, at quyruğunun qılından parik və papağa taxmaq üçün beş-altı lələk kifayətdir. Bununla da hər şey hazırdır. Əgər bizi “ağ hindular”dan ibarət soyğunçular dəstəsi soyarsa, onda biz yalnız

özümüzü müqəssir bilməliyik, biz sadələvhlük edib yad bir adama inandığımız üçün cəza almış olacağıq.

– Kassi, bəsdir! Bu ittihamlar nə üçündür? Doğrudanmı, sən, naməlum adamın bizə tələ hazırladığını demək istəyirsən?

– Yox, dayı, mən bunu demək istəmirəm, ancaq mən bilirəm ki, belə hadisələr baş verir. Ola bilsin ki, o adam buna da qabildir.

Karetadan acı istehza ilə dolu bir səs eşidildi:

– Mümkün olsa da, inanılası deyil.

Gənc Henri söhbətə qarışdı:

– Yox, Kassi, sənin şübhələrin əsassızdır. Bu, sənin tərəfindən yalnız böhtandır. Mən bunu sənə sübut edə bilərəm. Bir buraya bax.

Gənc atını saxlayıb yoldan bir az kənarında aydın görünən bir şeyi göstərdi. Bu, hündür bir kaktus ağacı idi; onun yaşıl gövdəsi yanmamışdı.

Lakin Henri Poyndekster yol yoldaşlarının diqqətini ağacın özünə deyil, onun tikanlarından birinə keçirilmiş kiçik, ağ bir vərəqə cəlb etdi.

Gənc:

– Baxaq görək orada nə yazılıbdır, – dedi. – “Sərv ağacı görünür”.

– Hani? – deyərək Poyndekster soruşdu.

– Burada əl şəkli var, – Henri cavab verdi. – Şübhə yoxdur ki, bu əl sərv ağacını göstərir.

Hamı vərəqdə göstərilmiş istiqamətə baxmağa başladı.

– Orada heç bir şey yoxdur, – Kolxaun inamla bildirdi. – Mən əminəm ki, bu, o yaramazın bizim üçün fikirləşdiyi yeni bir hiylədir.

– Sən səhv edirsən, Kassi, – deyərək Luiza Poyndekster sözə qarışdı – Durbinlə bax. Əgər gözlərin yenə də iti görürsə, onda üfüqdə ağaca bənzər bir şey görərsən. Bu, yəqin ki, sərv ağacıdır.

Kolxaun dayısı qızının əlindəki durbini almaq istəmədi. Luizanın doğru dediyini o bilirdi.

Belə olduqda Poyndekster durbini alıb baxdı və düzəngahda ucalan sərv ağacını aydınca gördü. O:

– Doğrudur, – dedi, – sərv ağacı görünür. O oğlan namuslu adam imiş; Kassi, sən nahaq ona böhtan atırdın. Mən inanmırdım ki, o, bizimlə belə bir pis oyun oynaya bilər. İrəli! Mister Sansom, furqonlara əmr verin.

Kolxaun atını mahmızladı və düzənlə çapmağa başladı; çünki onun başqa bir əlacı yox idi.

Luiza sakit bir səsle:

– Henri, lütfən, o vərəqi mənə verin, – dedi. – Mən bizə kömək edən o oxa baxmaq istəyirəm. Bu vərəqi özümüzlə bərabər götürək: madam ki biz istiqaməti artıq bilirik, onu kaktus ağacında qoyub getmək mənasızdır.

Henri bacısının ondan nə üçün belə bir xahiş etdiyinin fərqinə varmayaraq vərəqi ağacdan çıxarıb Luizanın dizləri üstə atdı.

Luiza vərəqin o biri üzündə bir ad oxuyub:

– Moris Cerald! – pıçıldadı. – Moris Cerald, – o, vərəqi döşündə gizlədərək həyəcanla təkrar etdi. – Sən kim olursan ol, haradan gəlirsən gəl, haraya gedirsən get, – bu gündən bizim müqəddəratımız birdir. Mən bunu bilirəm, mən bunu başımın üstündəki göy kimi aydın görürəm.

IV

fəsil

QARA ŞİMAL KÜLƏYİ

Luiza öz xülyalarına qapılaraq məftun olmuş kimi oturmuşdu. O, incə əlləri ilə gicgahlarını sıxaraq gələcəyini görmək üçün, sanki, qəlbinin bütün qüvvəsini toplamışdı.

Lakin ətrafda başlanan yeni bir təşviş çox çəkmədən onu xəyal-larından ayırdı. O, qardaşının əndişəli səsini eşitdi:

– Ata, baxsana! Məgər onları görmürsən?

– Hani, Henri, hani?

– Orada, furqonların dalında. İndi görürsənmi?

– Elədir, nə isə görürəm, ancaq nə olduğunu başa düşə bilmi-rəm. Onlar.. – Poyndekster bir dəqiqəliyə çaşıb qaldı. – Doğrusu, mən bunun nə olduğunu anlamıram...

Şimal tərəfdən düzəngahın üzərində birdən-birə bir neçə qap-qara qasırga sütunu yüksəldi. Onların müəyyən bir şəkli yox idi və ara vermədən şəkillərini və yerlərini dəyişirdilər: gah bir dəqiqəliyə dayanır, gah ayaqlarına xizək taxmış nəhəng adamlar kimi yanıb kömürə dönmüş yerin üzəriylə hərəkət edir, gah da əfsanəvi bir hal-da burulur, bir-birinin üstünə əylirdilər.

Belə qəribə hadisəni birinci dəfə görənlərin qorxuya düşmələri təəccüblü deyildi. Hamı anlayırdı ki, onlar təbii fəlakətə məruz qalmışlar..

Furqonlar dayandı. Dəhşətli səslər eşidildi. Atlar kişnəyir, qatırlar hayqırırdı.

Qara qüllələrə oxşayan qasırga tərəfindən şələlənin çağlamasını andıran bir uğultu eşidildi, bu uğultu bəzən tüfənglərdən açılan yaylım atəşi kimi səslənir və ya uzaqda gurlayan göy gurultusunu andırırdı.

Gurultu getdikcə daha aydın eşidilirdi. Təhlükə get-gedə yaxınlaşırdı.

Bu anda bir çığırtı eşidildi; bu çığırtıda bir təlaş olsa da, qorxudan donub qalmış adamları sevindirdi. Yolçular dönüb baxdıqda atını var gücü ilə onlara tərəf çapan atlını gördülər.

Atlı başdan-başa qara toz bassa da, onu tanıdılar. Bu, öz kəməndinin izini onlar üçün qoymuş həmin naməlum adam idi.

Karetadakı cavan qız onu birinci olaraq tanıdı.

Naməlum adam furqonlara yaxınlaşar-yaxınlaşmaz:

– İrəli! – qışqırdı. – Mümkün qədər tez!

Qorxuya düşmüş plantasiya sahibi:

– Nə olub? – soruşdu. – Biz təhlükə qarşısındayıqmı?

– Bəli, mən sizi tərk edərkən bunu gözləmədim. Yalnız çaya yetişdikdə mən qorxunc əlamətlər gördüm.

– Nə olub, ser?

– Şimal küləyi!

– Siz tufanı beləmi adlandırırırsınız?

– Bəli.

Kolxaun dedi:

– Mən heç bir zaman eşitməmişəm ki, qasırga quruda təhlükəli ola bilər. Əlbəttə, qasırganın iliklərə işləyən bir soyuq gətirdiyini bilirəm, ancaq...

– Təkcə soyuq gətirmir, ser... Yubanmaq olmaz. Mister Poyndekster, – atlı səbirsizliklə və inadla plantasiya sahibinə müraciət etdi, – siz və sizin adamlarınızın hamısı təhlükədədir. Şimal küləyi həmişə qorxulu olmur, lakin bu, məni çox təşviş salır. Siz o qara qasırga sütunlarını görürsünüzmü?

– Biz onları görürüksə də, nə olduğunu anlamırıq.

– Onlar tufan olacağını xəbər verirsə də, özləri təhlükəli deyildir. Oraya baxın! Məgər göyün üzünü qaplayan o qara buludu görmürsünüzmü? Bax, siz o buluddan qorxmalısınız. Mən sizi boş-boşuna qorxutmaq istəmirəm, lakin deməliyəm ki, bu buludlar özləri ilə qasırga gətirirlər. Buludlar buraya gəlir. İndi yalnız sürətlə hərəkət edərək can qurtarmaq mümkündür. Onlar on dəqiqənin müddətində buraya çatacaqdır, onda... Ser, yalvarıram sizə, tez olun! Tufan buraya çatmamış, yanmış düzəngahı keçib geridə buraxmaq üçün sürücülərinizə əmr edin ki, qatırları mümkün qədər tez qovsunlar.

Plantasiya sahibi bu inadlı tələbə tabe olaraq furqonları mümkün qədər tez sürməyi əmr etdi.

İstər heyvanları, istərsə də sürücüləri bürümüş qorxu qamçılarının işə salınmasını tələb etmədi.

Əvvəldə olduğu kimi, kareta və atlılar qabaqda gedirdilər. Naməlum adam furqonları təhlükədən qoruyurmuş kimi arxada gəlirdi.

Arabir o, atını saxlayaraq dönüb geri baxır və hər dəfə də onun üzündə daha çox təşviş görünürdü. Plantasiya sahibi bunu sezərək atını ona yaxın sürüb soruşdu:

– Təhlükə hələ yetişməmişdirmi?

– Təəssüf ki, sizi təskin edən bir şey deyə bilmərəm. Mən güman edirdim ki, külək istiqamətini dəyişər.

– Külək? Mən bir külək olduğumu hiss etmirəm.

– Burada yoxdur. Amma orada şiddətli qasırgadır. Pərvədigara, qasırga ağlagəlməz bir sürətlə yaxınlaşır! Yanmış düzəngahı keçib geridə buraxacağımıza mən şübhə edirəm.

Plantasiya sahibi vahiməyə düşərək:

– Bəs əlac nədir? – səslandı.

– Sizin qatırları daha yeyin qaçmağa məcbur etmək olmazmı?

– Yox, bu mümkün deyildir.

– Belə olan surətdə qorxuram ki, gecikək.

Atlı bir daha geri dönüb onlara doğru gəlməkdə olan qara sütunlara baxdı: sanki, onların sürətini hesablayırdı.

– Bəli, artıq gecdir! – o səslandı. – Onlar bizdən sürətlə, çox-çox sürətlə irəliləyir... Onlardan yaxa qurtarmağa ümid yoxdur.

– Pərvədigara! Ser, doğrudanmı, bir çıxış yolu yoxdur? – deyərək plantasiya sahibi soruşdu.

Naməlum adam o saat cavab vermədi. O, bir neçə an susaraq nə haqqındasa dərinədən düşündü.

O artıq göyə baxmırdı; onun nəzəri furqonlara zillənmişdi.

– Doğrudanmı, təhlükədən qurtarmaq mümkün deyildir? – deyə plantasiya sahibi ümitsiz halda çıxırdı.

– Yox, mümkündür, – atlı cavab verdi; sanki, gözəl bir fikir onun üzünü işıqlandırdı. – Çıxış yolu var. Əvvəlcə bu, mənim ağıma gəlməmişdi. Tufandan yaxa qurtara bilməsək də, təhlükədən can qurtarmaq mümkündür. Cəld olun, mister Poyndekster! Adamlarınıza əmr edin, atların və qatırların başlarını saınsınlar, yoxsa heyvanların gözləri tutular, çaxnaşmaya düşərlər. Adyal, baş yaylığı – hər şey yarayar. Bunu etdikdən sonra qoy hamı furqonların çadırları altına toplaşsın. Ançaq furqonları dörd bir tərəfdən kip örtmək lazımdır. Qalanları mənim boynuma.

Atlı bu göstərişləri verdikdən sonra atını kareyata tərəf sürdü; Poyndekster ilə nəzarətçi lazımı tapşırıqlar verdilər.

Atlı, kareyata yaxınlaşaraq nəzakətlə dedi:

– Xanım, siz bütün pərdələri salmalısınız. Sizin sürücünüz kareyata girməlidir. Siz də kareyata girməlisiniz, – Henri və Kolxauna və yenicə onlara yaxınlaşmış Poyndeksterə müraciət etdi. – Yer hamıya çatar. Ancaq yalvarıram, tez olun! Yubanmayın. Bir neçə dəqiqədən sonra tufan bizim başımızın üstünü alacaqdır.

Plantasiya sahibi ilə oğlu cəld atlarından yerə sıçrayıb kareyata girdilər.

Kolxaun atdan düşməkdən boyun qaçırıb inad edərək atın belində oturmaqda davam etdi. Əynində Meksika paltarı olan bu adamın qaçıb gizlənmədiyi bir təhlükə qarşısında o nə üçün təslim olmalı idi?!

Naməlum adam israr etmədi. O, nəzarətçiyə müraciət edərək onun da furqona girməsini tapşırırdı. Nəzarətçi etiraz etmədən ona tabe oldu.

İndi o özü haqqında düşünə bilərdi. Naməlum adam cəld bir hərəkətlə serapəsini çıxarıb atın başına atdı və uclarını atın boğazı altına bağladı. Çin krepindən olan şərfini də eyni sürətlə öz şlyapasının ətrafına doladı, şərfin bir ucunu lentinə keçirtirdi, o biri ucunu da aşağı salladı, – bu sürətlə üzünü örtmək üçün rübəndə bənzər bir şey düzəltdi.

Üzünü tamamilə örtməzdən əvvəl o bir daha dönüb kareyata baxdı və öz təəccübünə rəğmən, Kolxaunun hələ də at üstündə oturduğunu gördü. Bu adama qarşı qəlbində istər-istəməz əmələ gələn ikraha qalib gəlib naməlum adam bir daha israr edərək:

– Əgər təcili olaraq karetyaya girməsəniz, məhv olacaqsınız, – qışqırdı.

Bu dəfə Kolxaun ona qulaq asdı: onların üzərinə gəlməkdə olan tufanın əlamətləri tamamilə göz qabağında idi. O, qorxmadığını göstərmək üçün asta-asta yəhərdən düşüb karetyaya, kip örtülmüş pərdələrin altına keçdi.

Bundan sonra baş verənləri təsvir etmək çətindir. Bu təbii fəlakət mənzərəsini heç kəs görmədi: çünki heç kəs cürət edib ona baxa bilmədi. Cürət edib baxan olsaydı da, heç bir şey görə bilməzdi.

Qatırların başlarını sarıdıqdan beş dəqiqə sonra karvanı zil qaranlıq bürüdü.

Yolçular yalnız qasırganın başlanğıcını gördülər. Yaxınlaşan qasırga sütunlarından biri furqona dəyərək parçalandı və havanı qara tozla doldurdu. Sonra, sanki domna sobasının ağızından çıxan isti hava hər tərəfi bürüdü. Bunun ardınca şiddətli bir külək vıyıldı-yıb uğuldadı, ətrafa dondurucu bir soyuq saçdı. Yalnız küləyin vıyılması və boğuş uğultusu eşidilirdi; furqonların çadırları şaqqıldayırdı. Qatırlar tamamilə sakit durmuşdu. Adamların zəif səsi qasırganın fəryadı içərisində itib-batırdı. Hava bu şiddətli küləyin yanmış düzəngahdan qaldırdığı qara tozla dolmuşdu.

Burum-burum qara kül bir saata qədər havada hərləndi. Yolçular bir saata qədər dustaq kimi oturub hətta bayıra baxmağa belə cürət etmədilər.

Nəhayət, onlar azadlığa çıxdılar. Karetanın lap pərdəsi yanında naməlum adamın səsi eşidildi.

– Çıxa bilərsiniz, – deyib şərfi üzündən açdı.

– Tufan hələ qurtarmamışdır, hələ iki-üç gün də davam edəcək, ancaq daha qorxulu bir şey yoxdur. Külək bütün külü sovurub aparılmışdır, özü də artıq ötüb-keçmişdir, Rio-Qrandın o tayında o, bir də sizi çətin yaxalar.

Plantasiya sahibi karetdən tələsik çıxaraq:

– Ser, – dedi, – biz sizə minnətdarıq...

– ...Həyatımızla! – Henri atasının fikrini tamamladı. – Lütfən, adınızı bizə söyləyin.

– Moris Cerald, – naməlum adam cavab verdi. – Ancaq qalada məni Moris-mustanger¹ adı ilə tanıyırlar.

---

¹ *Mustanger* – vəhşi atları ovlayan adam

– Mustanger! – Kolxaun həqarətlə donquldandı, lakin bu sözü elə alçaqdan dedi ki, onu yalnız Luiza eşidə bildi.

Onun bu etirafından bir qədər məyus olan zadəgan Poyndekster: “Eləcə mustanger” deyə düşündü.

Vəhşi atlar ovçusu:

– Mən daha sizə lazım deyiləm. Siz yolu mənsiz də tapa bilərsiniz, – dedi. – Sərv ağacı görünür, onu tutub gedin. Çayı geçdikdə qalanın üzərində dalğalanan bir bayraq görəcəksiniz. Siz qaranlıq düşmədən mənzilə çata bilərsiniz. Mən isə sizi tərk edib getməliyəm.

Lakin nə onun qara kül basmış üzünün qəribə görünüşü, nə də belə bir adi işlə məşğul olduğunu etiraf etməsi naməlum adamı Luiza Poyndeksterin gözündən sala bilmədi.

V

fəsil

MUSTANQ OVÇUSUNUN DAXMASI

Rio-de-Nuesesin¹ öz sularını yüzlərcə çay qollarından və çeşmələrindən yığıdığı dərə-təpəli düzəngahda palıd və qoz meşələri xırda adalar kimi hər yerə səpələnmişdi.

Çayın hər iki sahili ilə qalın yaşıl meşə uzanırdı, lakin bu yerdə tez-tez tikanlı cəngəlliklərə də rast gəlmək olar; burada akasiyalarla birlikdə kaktus, yabanı aloe, kopay balzamu, ağac növlü yukka², ağ, sanki mumdan çiçəkləri olan ətirli qardeniya bitir. Qəşəng fukiyerə³ kol üzərində yüksələrək öz al çiçəyini bayraq kimi açır.

Burada nəbatat alimi və vəhşi təbiət həvəskarı üçün çoxlu maraqlı şey vardır. Ancaq bu yerlər əkinçini maraqlandırmır: əkinçi yaxşı bilir ki, bütün bu gözəl bitkilər qeyri-münbit torpaqda bitir.

Lakin burada münbit yerlər də var; bu yerlərdə qoz ağacı, qarağac və bir neçə növ palıd ağacı bitir; bəzi yerlərdə sərv və qovaq ağaclarına da rast gəlmək olur.

¹ *Rio-de-Nueses* – ispanca “Toz çayı” deməkdir.

² *Yukka* – ağac gövdəli nəhəng zanbaq

³ *Fukiyerə* – uzun saplaqların ucunda iri, tünd-qırmızı çiçəkləri olub Meksika və Texasda bitən yabanı bitki

Mədəni insan hələ bu qərrib yerlərə ayaq basmamışdır; buranın dolaşığı meşə cığırılarında yenə də ancaq komançilər¹ dolaşır.

Texasın heç bir yerində siz burada olduğu qədər maral və ürkək vəhşi keçilərə rast gələ bilməzsiniz! Onlar hey sizin qabağınızdan qaçirlar.

Görünüş və rəngləri etibarilə gözəl olan quşlar buranın mənərəsinə can verir. Kveli² qanadlarını xışıldadaraq havaya qalxır, şahin göydə süzür; vəhşi yekə hindtoyuğu qoz meşəsinin kənarında öz parlaq döşünü günəşdə qızdırır; yerli ovçular içərisində çənnət quşu adı ilə tanınmış dərziquşunun qayçıya oxşar uzun quyruğu akasiyaların budaqları arasında görünür.

Əlvən kəpənəklər qanadlarını açaraq gah havada uçur, gah da dincəlmək üçün çiçəyə qonub öz görünüşü və rəngləri ilə ona qarışır. İri, üstü məxmərə oxşar bal arıları çiçək açmış kolların arasında vızıldayır, boyca heç də özlərindən böyük olmayan kolibri quşlarına şirə yığmağa haqlı olduqlarını sübut edirlər.

Lakin unutmayın ki, bu gözəl təbiət içərisində insanın qəddar düşmənləri də vardır. Şimali Amerikanın heç bir yerində zıncırovlulu ilan buradakı qədər böyük olmur: belə ilanlara hindu dilində “mokasin” deyilən zəhərli ilanların olduğu yerlərdə də rast gəlmək olur. Zəhərli hörümçəklər, əqrəblər və qırxayaqlar hər addımda insanın həyatını təhlükə qarşısında qoyur.

Çayların meşəlik sahillərindən xal-xal oselotlar³, pumalar⁴ və yaqar adlı yerli pələnglər dolaşır; bu pələnglərin doğub törədiyi şimal sərhədi buradan başlanır.

Meşə cəngəlliklərinin kənarında arıq, dinməz yalquzaq – Texas canavarı görünür, onun cinsindən olan qorxaq çaqqallar sürü ilə açıq düzəngahda gəzərək özünə ov axtarır.

Bu düzəngahda, yaşıl otlu çəmənlərdə heyvanlardan ən vacibi və gözəli, insanın dördayaqlı dostlarından ən ağıllısı olan atlar otlayır. At burada insanın şiltaqlıqları ilə pozulmamış vəhşi halda azad yaşayır. Bu at yüyənin nə olduğunu bilmir, yəhər onun belini yağır etməmişdir.

Lakin yenə də elə olur ki, bu qərrib yerlərdə də at öz azadlığını

---

¹ *Komançi* – mübariz hindu qəbiləsi

² *Kveli* – Amerika cüllütü

³ *Oselot* – Meksika vəhşi pişiyi

⁴ *Puma* – Amerika vəhşi pişiyinin bir növü

itirir. Gözəl vəhşi at – xal-xal mustanq burada tutulub əhliləşdirilmişdir. Bu at məşhur at ovçusu Moris-mustangerin əlinə keçmişdir.

* * *

Rio-de-Nuesesin qollarından biri olan Alamo çayının kənarında sadə, lakin gözəl bir daxma vardır; Texasda belə daxmalar çoxdur.

Bu daxma ağac növlü yukkanın ikiyə bölünmüş və dikinə yerə basdırılmış gövdələrindən tikilmişdi. Daxmanın damına həmin bu bitkinin süngüyə oxşar yarpaqları döşənmişdi. Texasdakı adətə görə, şaquli olaraq yerə basdırılmış dirəklərin arasındakı boşluqlara suvaq vurulardı, lakin buna vurulmamışdı. Daxmanın divarlarına içəridən at dərisi vurulmuşdu. Meksikada bitən aloenin tikanları mıxı əvəz edərək bu dəriləri divardan düşməyə qoymurdu.

Çayın sıldırım sahilləri daxma tikmək üçün yarayan ağaclarla dolu idi. Burada yukka, aloe və meyvə yetirməyən digər bitkilərdən ibarət vəhşi cəngəlliklər vadısa da, aşağıdakı münbit vadidə olan gözəl meşədə tut, qoz və palıd ağacları bitmişdi.

Çayın sahili yanındakı meşədə yaşıl otlu dərələr gözə çarpırdı. Bizim təsvir etdiyimiz o sadə daxma da dörd bir tərəfi zümrüd kimi yaşıl otlarla əhatə olunmuş bu dərələrdən birində idi.

Daxmanın ağac kölgələri bürümüşdü. Onu ancaq çay tərəfdən, özü də daxma ilə üzbəüz dayandıqda görmək olurdu. Tikilişindəki ibtidai sadəlik və solmuş rəngləri bu daxmanı daha da görünməz edirdi.

Bu ev ordu alverçisi çadırından böyük olmazdı. Divarlardan birinin yanında düzəldilmiş kiçik buxarı bacasını nəzərə almasaq, qapı bu evin yeganə deşiyi idi. Qapı qəribə və sadə hazırlanmışdı: o, üzərinə at dərisi çəkilmiş taxta çərçivədən ibarətdi və eyni dəridən düzəldilmiş ilgəklər vasitəsilə açılıb-örtülürdü.

Daxmanın arxa tərəfində talvar vardı; talvarın üstünə yukka yarpaqları döşənmişdi, dörd tərəfinə də payalardan kiçik bir çəpər çəkilmişdi, payalar yaxındakı ağacların gövdələrinə bağlanmışdı.

Belə bir çəpər daxma ilə uçurum arasında, təqribən bir akr sahənin dövrəsinə də çəkilmişdi. Bura vəhşi atlar ağılı idi.

Doğrudan da, bu ağıllın içərisində ondan da çox at vardı. Atların vəhşi və ürkək gözləri, coşqun hərəkətləri onların bu yaxınlarda tutulduqlarını, əsarətə çətinliklə dözdüklərini sübut edirdi.

Daxmanın içi özünə görə bəzənmişdi və pis də deyildi. Qara, kəhər, ala, ağ, yumşaq və qəşəng at dəriləri otağı bəzəyirdi.

Otağın əşyası çox ibtidai idi: burada at dərisi çəkilmiş, açılıb-bükülən bir çarpayı, əldəqayırma iki stul, yukka ağacı gövdəsinin yan taxtasından düzəldilmiş bir masa vardı. Küncdə ikinci yatağa oxşar bir şey görünürdü.

Kitab dolu rəflər, qələm, mürəkkəb və məktub yazmaq üçün kağız, masa üstündə isə qəzet bu sadə daxmada adamı təəccübləndirirdi.

Burada mədəniyyəti yada salan bir sıra başqa şeylər də vardı, bunlar da – bir gözəl meşin sandıq, bir qoşalülə tüfəng, üzü naxışlı bir gümüş stəkan, bir ovçu şeypuru və bir qamçı idi. Döşəmədə çoxu tənəkədən düzəldilmiş bir neçə mətbəx ləvazimatı gözə çarpırdı, küncdə söyüd çubuğundan hörülmüş səbətdə böyük bir şüşə qoyulmuşdu, görünür, şüşənin içində Alamo çayının suyundan daha tünd bir içki vardı.

Qalan şeylər də ümumi mənzərə ilə bir ziddiyyət təşkil etmirdi. Hündür qaşlı Meksika yəhəri, at qılından hörülmüş bir yüyən, eynən belə bir cilov, iki və ya üç serapə, bir neçə bağlama kəndir, – bütün bunlar otaqda tamamilə öz yerində görünürdü. Mustangerin daxması belə idi.

Otağın ortasında, stulda bir adam oturmuşdu, o, yəqin, nökərdi. Bu, kürən saçlı, qırmızı sifətli, yoğun bir adamdı. Əynində iplik brik, qıçlarında getr vardı. Vaxtilə tünd-yaşıl olub, lakin çoxdan solduğu üçün indi, demək olar ki, qəhvəyi rəng almış məxmər gödəkçəsində müxtəlif həcmli çoxlu cib vardı. Kənarları yuxarı qaldırılmış və yan qoyulmuş şlyapası onun geyimini tamamlayırdı. Bunu da əlavə etmək olar ki, qaba çarqatdan tikilmiş köynəyinin boyunluğunu ətrafına qırmızı çitdən yaylıq dolamışdı, ayaqlarında isə İrlandiya çəkmələri vardı.

Bu adamın irləndiyalı olduğunu təkcə geyimi deyil, bütün xarici görünüşü də sübut edirdi.

Bu yoğun adam danışmağa başlarkən irləndiyalı olduğuna daha heç bir şübhə qalmırdı. Belə bir ləhcə ilə yalnız İrlandiyanın Qalveya qraflığında danışırlar. Daxmada, tək olsa da, ara vermədən danışırdı. Əslində, o, tək deyildi. Böyük bir maral iti¹, odu sönməkdə olan buxarının qabağındakı at dərisi üstündə uzanıb burnunu az qala külə soxmuşdu. Sanki o, öz həmsöhbətinin dilini başa düşürdü.

¹ *Maral iti* – İrlandiya cinsli maral ovlayan it

İplik bricli adam deyirdi:

– Mənim sərvətim, Tara, yoxsa Ballibalaxa qayıtmaq istəyirsən? Orada bir balaca kökəlsəydin, pis olmazdı. Yoxsa bax, qabırğaların çıxıb. Dostum, elə mənim özümün də ürəyim oranı istəyir. Ancaq kim bilir, sahibimiz nə vaxt gəlib bizi özü ilə aparacaq! Eyib etməz, Tara, mənim qoca köpəyim, o, tezliklə settlement¹ getməlidir. Özü ilə bərabər bizi də oraya aparacağına söz vermişdi. Heç olmasa, gəl bununla təsəlli tapaq. Eh! İndi üç aydan çoxdur mən qalada olmamışam. Bəlkə də, orada, bu yaxınlarda gəlmiş əsgərlərin içərisində köhnə tanışlarımdan birinə rast gələrdim. Onda içkisiz olmayacaq! Elə deyilmi, Tara? İt başını qaldırıb cavab əvəzinə yalnız finxırdı.

Qalveyalı şərab şüşəsinə tərəf həris bir nəzər salaraq sözüne davam etdi:

– Mən heç indi də boğazımı yaşlamaqdan boyun qaçırmazdım. Ancaq şüşə, demək olar ki, boşdur, bir də içsəm, cavan sahibim məsələni duyar. Bundan başqa, axı icazə almadan içmək düz deyil. Elə deyilmi, Tara?

İt yenə də başını qaldırıb finxırdı.

Qalveyalı yerindən qalxıb şüşə qoyulmuş küncə tərəf getdi; üzünü qapıya döndərüb bir neçə saniyə dayanaraq, qulaq verdikdən sonra onu tamahsızlandıran şüşəni götürdü, tıxacını açdı, sonra burnuna gətirib qoxulayaraq spirt iyindən zövq almağa başladı.

Qapıya bir də gözaltı baxaraq:

– Nə ola, ola! – səsləndi. – Bu gözəl viskini iyləyib onu içməkdən özünü kim saxlaya bilər? Nə ola, ola! Mən ancaq dilimin ucunu isladacağam.

Şüşənin ağzı onun dodaqlarına dəydikdə ağzına tökülən içkinin səsi eşidildi.

Qalveyalı ağzını ləzzətlə bir neçə dəfə marçıldadaraq şüşənin tıxacını yerinə soxub, onu öz yerinə qoyduqdan sonra yenə də stulun üstündə oturdu.

– Ay səni qoca, hiyləgər Tara! Məni sən yoldan çıxartdın. Eybi yoxdur, ağamız bilməz. Bir də ki bu yaxınlarda o, qalaya gedəcəkdir, oradan yenə də gətirər.

Qalveyalı bir neçə an dinmədən oturdu. Kim bilir, o etdiyi yaramazlıq haqqındamı düşünürdü, ya içkinin təsirindən zövq alırdı?

¹ *Settlement* (ing.: *settlement*) – müstəmləkəçilərin qəsəbəsi

Çox çəkmədən o, yenə də danışmağa başladı:

– Heç başa düşə bilmirəm ki, bizim aqamızı settlementə niyə belə can atır. O deyirdi ki, xal-xal mustanqı tutan kimi oraya gedəcəkdir. Bu atı tutmaq haradan onun beyninə düşdü? Mənə elə gəlir ki, burada bir iş var. Aqam deyir ki, öz məqsədinə nail olmayınca bu işdən əl çəkməyəçəkdir. Birdən bütün ili burada qalmalı olanq! Hə! Hə, kimdir?

Tara hürə-hürə qarıya cumdu.

– Felim! – bayırdan bir səs eşidildi. – Felim!

– Gələn aqamdır, deyə Felim öz-özünə söyləndi və stuldan qalxaraq itin dalınca qarıya tərəf cumdu.

VI

fəsil

XAL-XAL MUSTANQ

Felim səhv etməmişdi, bu, onun aqası Moris Ceraldın səsi idi.

Qalveyalı qarıdan çıxarkən mustangeri at üstündə gördü. Tərdən tamamilə islanmış kəhər at, demək olar ki, qara bir rəng almışdı, böyürləri və boynu köpük içərisində idi.

Kəhər at tək deyildi. Yəhərin qaşına bağlanmış kəməndin tarım çəkilmiş ucunda o, əsir alınmış bir atı da dartıb gətirirdi.

Bu, tamamilə qeyri-adi rəngi olan bir mustanq idi. Hətta düzəngahlarda otlayan vəhşi atlardan ibarət böyük ilxılar içərisində belə bu rəngdə at az-az tapılar.

Bu heyvanın qüsuruz boy-buxunu da rəngi kimi gözəl idi. Bu, sinəsi enli, üstü hamar, ayaqları nazik, gözəl bir at idi.

Mustanger bu atı tutmaq üçün üç dəfə inadlı bir səy göstərmişdisə də, hər dəfə də müvəffəqiyyətsizliyə uğramışdı. Dördüncü dəfədə o, öz məqsədinə çatmışdı. Moris, sürüşkən ilgəyi olan uzun bir kəmənd vasitəsilə xal-xal mustanqı, nəhayət, tuta bilmişdi.

Məhz bu atı tutmaq üçün olan sonsuz arzusunun səbəbi təkəcə mustangerin özünə məlum idi.

Felim öz aqasını hələ heç bir zaman, hətta o, ovdan beş və altı at tutub qayıtdığı zaman belə indiki kimi həyəcanlı görməmişdi.

Lakin mustanger heç bir zaman belə gözəl bir at tutub gətirməmişdi. Kim olsaydı, bu xal-xal mustanqa tamaşa etməkdən özünü saxlaya bilməzdi.

Felim şlyapasını göyə ataraq:

– Hip, hip, ura! – qışqırdı. – Müqəddəs Patrik¹ eşq olsun, bizim gənc ağamız xal-xal madyanı tutmuşdur! Doğrudan da, gözəl atdır!.. Ağamız onun dalınca boş yerə gəzmirmiş. Bu at bizim Ballinasloy bazarında olsaydı, onu istədiyimiz qiymətə sata bilərdik. Ah, nə gözəl atdır!.. Onu haraya aparaq? Ağlamı?

– Yox, bu təhlükəlidir: atı orada təpikləyib öldürə bilərlər. Biz onu talvarın altına bağlarıq. Kastro qonaq sevən bir at olduğu üçün öz yerini ona verər, özü isə gecəni açıq havada keçirər. Felim, sən ömründə belə at görmüsənmi?

– Master Moris, mən ömrümdə hələ belə at görməmişəm. O qədər gözəldir ki, adam onu yemək istəyir, əslində isə, bir baxın, o özü də adamı yeyə bilər. Siz onu hələ heç minməmişinizmi?

– Yox, Felim, mən onunla daha çox vaxtım olanda məşğul olacağam. Onu əməlli-başlı öyrətmək lazımdır. Axı belə gözəl bir atı korlamaq cinayətdir. Mən onu settlmentə aparandan sonra əhliləşdirməyə başlayacağam.

– Siz oraya nə zaman gedəcəksiniz?

– Sabah. Dan yeri sökülərkən biz yola çıxmalıyıq.

– Bu çox yaxşı oldu! Mən tək özüm üçün deyil, sizin yerinizə də sevinirəm, master Moris. Bilmirəm sizə bəllidir, yoxsa yox, ancaq viskimiz qurtarmaq üzrədir. Bu yalançı amerikalı yankilər, Allah onların bəlasını versin, adamı yaman aldadırlar: həm viskiyə su qatırlar, həm də az tökürlər. Buna görə də onlardan alınmış bir şüşə viskinin tez qurtarması heç də təəccüblü deyildir.

– Felim, viski sarıdan narahat olma, mənəcə, şüşədəki viski bu gün aşxama da, sabah yol üçün matramızı doldurmağa da kifayət edər. Dostum, fikir eləmə! Gedək indi qonağımızı yerbəyer eləyək, sonra isə sənün dünyada özündən başqa hər şeydən çox sevdiyin içkini almaq haqqında söhbət edərik.

– Master Moris, bəs siz içkini sevmirsinizmi? – Felim hiyləgərçəsinə göz vuraraq soruşdu.

Mustanger gülümsəyib atdan yerə sıçradı.

¹ *Müqəddəs Patrik* – İrlandiyanın hamisi hesab olunurdu.

Xal-xal madyanı talvanın altına çəkildilər, kastronu isə ağaca bağladılar. Yorulub taqətdən düşmüş mustanger cəld çarpayısına uzandı. O, hələ ömründə bu çöl atını qovduğu qədər uzun müddət ovda olmamışdı.

Bir neçə gün at belində olduğuna, son üç günü dinclik bilmədən xal-xal madyanın dalınca düşdüyünə və çox yorulduğuna baxmayaraq, mustanger yata bilmirdi. O, hərdən bir ayağa qalxaraq, daxmada obaş-bubaşa gəzinirdi.

Adama elə gəlirdi ki, əldə etdiyi müvəffəqiyyət onu sakitləşdir-mək əvəzinə daha da narahat etmişdir.

Nəhayət, Felim süd qardaşı olmaq hüququndan istifadə edərək onun narahat olmasının səbəbini aydınlaşdırmağı qərara aldı.

– Master Moris, sizə nə olub? Mənə deyin, nə var?

– Heç bir şey, Felim, heç bir şey! Nə üçün sən bunu məndən soruşursan?

– Necə soruşmayım? Siz settlementdən sonuncu dəfə qayıtdığınız gündən sonra mən də bir dəqiqə olsun yuxuya gedə bilmirəm. Yəqin ki, bir şey sizin yuxunuzu qaçırmışdır. Bəlkə də, yuxunuzu meksikalı bir qız qaçırmışdır. Ancaq mən onların sizin xoşunuza gələcəyinə inanmıram.

– Felim, sən sarsaq layırsan. Mənə heç bir şey olmayıb. Yaxşısı budur, qalx, bir şey ver yeyim. Unutma ki, mən səhərdən bəri bir şey yeməmişəm. Yeməyə nəyin var?

– Boynuma almalyam ki, elə bir şeyimiz yoxdur. Mustanqı ovladığınız bu üç gün ərzində ərzağımız artmamışdır. Bir azca soyuq maral əti və qarğıdalı çörəyi var. İstəyirsinizsə, əti bu dəqiqə qızdıraram.

– Yaxşı, mən gözləyə bilərəm.

– Əvvəlcə bir stəkan çaxır içsəniz, yaxşı olmazmı?

– Etirazım yoxdur.

– Təmiz çaxır gətirim, yoxsa su ilə qarışığ?

– Bir stəkan qroq getir. Ancaq bulaqdan təzə su da getir.

Felim gümüş stəkanı götürüb getmək istəyirdi ki, Tara birdən bərkədən hürə-hürə qapıya sanı cumdu. Felim ehtiyatla qapıya tərəf getdi.

İtin hürməsi sevincli zingiltisi ilə əvəz olundu. Sanki o, dostlarından birini salamlayırdı.

Felim:

– Qoca Zeb Stumpdur, – dedi və tapşırığı yerinə yetirməyə getdi.

Təzə gəlmiş adam bu daxmanın sakinlərindən tamamilə fərqlənən bir adam idi.

O, ən azı, altı fut¹ hündürlüyündə ucaboy bir kişi idi. Onun ayaqlarında timsah dərisindən uzunboğaz çəkmə vardı; əldə toxunmuş, vaxtilə zoğalı boya ilə rənglənilib, indi çirkədən rəngini itirmiş şalvarının balaqlarını çəkməsinin geniş boğazlarına salmışdı. Maral dərisindən olan köynəyini çılpaq bədəninə geymişdi. Bunun üstündən isə yerli hinduların toxuduğu cod parçadan tikilmiş və rəngi solmuş yaşıl kamzol² geymişdi. Köhnəlmiş boz şlyapası onun yoxsul geyimini tamamlayırdı.

Zeb Stumpun Şimali Amerikanın meşə ovçularına xas olan ovçuluq ləvazimatı da geyimi kimi sadə idi. Patron çantası və barıt tökmək üçün olan orağa bənzər buynuzu çiyindən aşırıdığı qayışın sağ tərəfindən asmışdı. Kamzolunun üstündən enli toqqa bağlamışdı. Toqqadan bıçaq qoburu sallanırdı: maral buynuzundan düzəldilmiş böyük ov bıçağının qaba dəstəsi qoburdan bayıra çıxmışdı.

Texas ovçularının adətinə rəğmən, onun paltarı üzərində heç bir bəzək-düzək görünmürdü. Əynindəki hər şey sadə və demək olar ki, qaba idi, sanki qəşəng geyinmək onun xoşuna gəlmirdi.

Hətta peşəsinin başlıca aləti olan tüfəngi də olduqca ibtidai şəkildə düzəldilmişdi; bu tüfəng o qədər böyük idi ki, Zeb onu yerə qoyduqda lüləsi onun çiyinə çatırdı.

Zeb Stumpa üzdən əlli yaş vermək olardı. O, qara-buğdayı idi; sifətinin cizgiləri isə ilk baxışda adama sərt görünürdü. Lakin bir qədər diqqətlə baxdıqda onun məzəli bir adam olduğu hiss edilirdi.

Zeb Stump Kentukki ştatında doğulub orada böyümüşdü; o, öz gəncliyini Aşağı Missisipinin ayaq dəyməmiş meşələrində ovçuluqla keçirmişdi; indi də yaşının ahıl vaxtında yenə bu sənətini davam etdirir, Cənub-Qərbi Texasın meşələrində ovçuluq edirdi.

Zeb iri bədəniylə qapının qabağını kəsərək dedi:

– Xoş gördük!

Ev sahibi də:

– Axşamın xeyir, mister Stump, – deyərək ayağa qalxıb qonağın qabağına getdi. – İçəri gəlin, əyləşin.

Ovçudan çox xahiş etmək lazım gəlmədi: o, daxmanın astanasından keçib, çox da möhkəm olmayan stulda əyləşdi. Stul çox alçaq

¹ Fut – 30,5 santimetrdir.

² Kamzol – jileti əvəz edən qolsuz, qısa kişi paltar

olduğundan Stumpun dizləri az qala çənəsinə çatırdı. Tüfənginin uzun lüləsi isə nizə kimi onun başından bir neçə fut hündürə qalxmışdı.

Görünür, o, narahat oturmasından inciyirdi:

– Bu stulu görürsənmi! – deyindi. – Kötük min dəfə bundan yaxşıdır: heç olmasa, oturanda hiss edirsən ki, oturmusan, yıxılmamısan.

Ev sahibi otağın bir küncünə qoyulmuş meşin sandığı göstərərək:

– Burada əyləşin, – dedi. – Deyəsən, bura möhkəmdir.

Qoca Zeb bu təklifə etiraz etmədən qalxıb sandığın üstündə oturdu.

– Mister Stump, yenə həmişəki kimi piyadamı gəlmisiniz?

– Yox, mənim qoca madyanıam oradadır, onu ağaca bağlamışam. Ovdan gəlmişəm.

– Siz, deyəsən, heç at ilə ova çıxmırsınız?

– Mən axmaq deyiləm ki, at ilə ova çıxam.

– Axı Texasda hamı at ilə ova çıxır.

– Hamı at ilə ov edirmi, etmiri, ancaq bu, axmaq bir vərdəşdir, tənbel axmaqların vərdəşidir. Mən iki ayaqlarım üstündə bir gün içərisində madyan belində bir həftədə edilən ovdan daha çox ov vururam. Əlbəttə, sizin kimi mustanq ovçuları üçün at zəruridir. Lakin ayı, maral və ya vəhşi hindtoyuğu ovuna çıxdıqda siz at ilə yalnız onları ürküdərsiniz. Mən öz qoca madyanıma yalnız ovumu daşımaq üçün saxlayıram.

– Siz, deyəsən, atınızı açıq havada qoymuşsunuz? Qoy Felim onu talvarın altına gətirsin. Axı siz burada gecələyəcəksiniz, deyilmi?

– Çox sağ olun! Doğrusu, mən sizin qonaqpərvərliyinizə ümid edib gəlmişəm. Mənim atıma gəlincə, narahat olmayın, onu möhkəm bağlamışam.

– Bəlkə, nahar etmək istəyirsiniz? Felim şam yeməyi hazırlayır, təəssüf ki, maral ətindən başqa sizi heç bir şeyə qonaq edə bilməyəcəyəm.

– Ayı əti olmadıqda maral ətindən yaxşı nə ola bilər? Gəlin onu kabab edək, bişirməyə mən kömək edərəm. Mister Felim, zəhmət olmasa, mənim madyanıamın yanına gedin, vəhşi hindtoyuğunu gətirin. Hindtoyuğu yəhərimin qaşına bağlanmışdır. Onu yolda vurmuşam.

– Çox gözəl! – mustanger səsləndi. – Bizim yemək ehtiyatımız tamamilə tükənmişdir. Mən üç gün idi gözəl bir mustanq ovuna

çıxmışdım, buna görə də özümlə tufəng götürməmişdim. Bu müddətdə Felim, mən, eləcə də Tara lap ac qalmışıq.

Ovçu onun son sözlərinə əhəmiyyət vermirmiş kimi:

– Bu nə mustanqdır? – maraqla soruşdu.

– Ağ xalları olan tünd-şokolad rəngli bir madyandır. Çox gözəl atdır!

– Lənət şeytana! Axı mən elə o atın dalınca buraya gəlmişəm.

– Belə de!

– Mən o mustanqı görmüşəm, düzəngahda. Bir neçə dəfə görmüşəm. Siz deyirsiniz ki, o, madyandır? Mən bunu bilmirdim; çünki o, məni yarım mil yaxınlığına buraxmırdı. Mən istərdim ki, siz onu tutmağı sınavasınız. Sizə deyim nə üçün? Mən settlementdə idim. Oraya bir adam gəlmişdi, mən onu hələ Missisipidən tanıyırdım. O, varlı bir plantasiya sahibidir. Gen-bol yaşardı və xüsusilə böyük qonaqlıqları ilə şöhrət qazanmışdı. Mən onun süfrəsi üçün çoxlu maral və hindtoyuğu aparardım. Onun adı Poyndeksterdir.

– Poyndekster?

– Bu adı Orleandan ta San-Luiyə qədər Missisipinin bütün sahillərində tanıyırlar. O, varlı idi, elə bilirəm indi də yoxsul deyildir; çünki özü ilə yüz kölə gətirmişdir. Bundan əlavə, Kolxaun adlı bacısı oğlu da onunla yaşayır; onun dolları vardır və bunları nə edəcəyini bilmədiyi üçün dayısına borc verir. İndi, mənim dostum, səninlə nə üçün görüşmək istədiyimi deyim. Plantasiya sahibinin yeganə bir qızı vardır ki, atası ondan heç canını da əsirgəməz. Bu qız atı sevir. Luizianada ən harın atları minərdi. Xal-xal mustanq haqqında qocaya nağıl etdiyimi bir dəfə o eşitmişdi. O zamandan atasına rahatlıq vermirmiş; nəhayət, atası bu atı tutub gətirən adamdan pulunu əsirgəməyəcəyini ona vəd etmişdi. İki yüz dollar verəcəyini söyləmişdi. Mən bilirdim ki, bundan xəbər tutan kimi settlementin bütün mustangerləri bu atın dalınca düşəcəklər, buna görə də heç kəsə bir söz demədən öz qoca madyanımla minib sənin yanına gəldim.

Gənc irlandiyalı:

– Mənimlə gedək, mister Stump, – dedi və stuldan qalxaraq qarıya tərəf yönəldi.

Ovçu, irlandiyalının bu gözlənilməz dəvətindən bir qədər təəccüblənmiş halda onun dalınca getdi.

Moris onu xal-xal mustanqın bağlanmış olduğu talvarın altına apardı.

– Mister Stump, bu at sizin dediyiniz o mustanqa az da olsa oxşayırımı?

– Mən lənətə gəlim, əgər bu həmin mustanq deyilsə! Demək, tutmusan, hazırdır! İki yüz dollar sizindir! Bu mustanq tamamilə bu məbləğə layiqdir. Nə gözəldir! Miss Poyndekster çox sevinəcək! O, sevincindən lap dəli olacaq!

VII

fəsil

TƏŞVİŞ İÇİNDƏ KEÇƏN GECƏ

Xal-xal mustanqın tutulması xəbəri qoca ovçunun kefini çox kökəltədi. Felimin ehtiyat etməsinə baxmayaraq, şüşədə kifayət qədər viski qalbmış. Zeb Stumpun nəşələnməsinə bu da az kömək etmədi.

Süfrə başında oturanların qızgın söhbəti başlıca olaraq ovçuluq sərgüzəştləri və hindularla baş verən hadisələr haqqında idi.

Zeb Stump ovçuluq işlərini çox yaxşı bildiyindən onun hamıdan çox danışması təəccüblü deyildi. Felim isə bu maraqlı söhbətə qulaq asır, hərdənbir bərkdən öz heyrətini bildirirdi.

Bununla belə, söhbət hələ gecə yarından çox-çox əvvəl kəsildi. Ehtimal ki, boşaldılmış şüşə onları istirahət haqqında düşünməyə hər şeydən artıq məcbur etmişdi.

Qoca ovçu öz madyanını uzun bir kəndirlə bağladı ki, otlaya bilsin. Yəhərin üstündəki köhnə, saralmış adyalı da içəri gətirdi; bu, onun adi yataq dəsti idi.

– Mənim çarpayımda yatın, – ev yiyəsi nəzakətlə təklif etdi, – mənə at dərisini altına salıb döşəmənin üstündə yataram.

– Yox, – qonaq etiraz etdi. – Zeb Stumpun uzanıb yatması üçün sizin heç bir şeyiniz ona lazım deyil. Mən torpaq üstündə daha yaxşı yatıram, bir də ki yerdə yatanda yxılmaq təhlükəsi olmur.

– Madam ki yerdə yatmağı bu qədər xoşlayırsınız, onda döşəmə hamısından yaxşıdır, mən sizin altına dəri salaram.

– Cavan oğlan, lütfən, narahat olmayın – əbəs yerə vaxt itirməyə dəyməz. Mənim kimi bir oğlan heç bir döşəmə üstündə yata bilməz. Mənim yatağım – düzəngahın yaşıl otlarıdır.

Təəccüblənmiş mustanger qonağın adyalı çiyinə salıb qapıya tərəf getdiyini gördükdə:

– Doğrudanmı, siz açıq havada yatmaq istəyirsiniz? – soruşdu.

– Bəli, mən başqa bir şey etmək niyyətində də deyiləm.

– Mənə baxın, axı çox soyuqdur, üşüyürsünüz.

– Üşüməyəm. Üşüyəndə nə olar? Bu, damın altında havasız qalıb boğulmaqdan daha yaxşıdır.

– Mister Stump, zarafat etmirsiniz ki?

– Cavan oğlan, – ovçu cavab verdi. – Zeb Stump son altı il içərisində öz qoca sümüklərini hələ bir dəfə də olsun dam altında uzadıb yatmamışdır. Vaxtilə mənim qoca bir əncir ağacı koğuşunda evə bənzər bir yerim vardı. Bu, Missisipidə idi; onda mənim qarım hələ sağ idi, mən bu mənzili onun xatirinə saxlayırdım. O öldükdən sonra mən Luizianaya, oradan da buraya köçdüm. O zamandan bəri Texasın səması gündüz də, gecə də mənim yeganə taxtapuşumdur.

– Əgər siz bayırda yatmağı üstün tutursunuzsa...

– Bəli, üstün tuturam, – ovçu qısa bir cavab verərək qapıdan çıxıb daxma ilə çayın arasında olan çəmənlik tərəfə getdi.

O tək-cə köhnə adyalını götürməmişdi; at qılından toxunmuş altı-yeddi yard¹ uzunluğunda çatını da qolunun üstünə atmışdı. Bu, adətən, atları otlaqda bağlamaq üçün işlədilən bir parça çatı idi, lakin indi bu çatı başqa bir şey üçün lazım idi.

Ovçu ay işığında çəmənliyi diqqətlə nəzərdən keçirib çatını halqa şəklində yerə sərdi.

Zeb Stump bu qəribə çəpərin içərisinə girərək adyala bürünüb sakitcə uzandı; bir dəqiqədən sonra o artıq yuxuya getmişdi.

Ancaq ona uzun müddət dincəlmək müyəssər olmadı. Təəccüb dolu bir cüt göz ovçunun hər bir hərəkətini izləyirdi; bu gözlər Felim O'Nilin gözləri idi.

– Müqəddəs Patrik, – o pıçıldayırdı, – bu nə deməkdir? Qoca nə üçün dövrəsinə kəndir çəkdi?

Qalveyalının marağı əvvəlcə nəzakət hissi ilə mübarizə edirdi, lakin sonra onun marağı üstün gəldi. Yatmış ovçunun xorultusu

¹ Yard – 0,91 metrə bərabər olan ingilis uzunluq ölçüsü

təzəcə eşidilmişdi ki, qalveyalı asta-asta onun yanına gedib onu maraqlandıran sualına cavab almaq üçün ovçunu silkələməyə başladı. Stump açıq-aydın bir narazılıqla:

– Görüm səni lənətə gələsən, irlandiyalı eşşək! – səsləndi. – Mən elə zənn etdim ki, artıq səhərdir. Kəndiri nə üçün dövrəmə sərmişəm? Nə üçün olacaq: hər cür yaramazdan özümü qorumaq üçün.

– Hansı yaramazdan, mister Stump? Demək istəyirsiniz ki, ilandan?

– Ay lənətə gəlmiş, əlbəttə, ilandan! Gedin, yatın.

Ovçunun sərt cavablarına baxmayaraq, Felim razı halda daxmaya qayıtdı. O, öz-özünə deyirdi: “Texasda adamı həmişə cana gətirən bir şey varsa, o da adamı yatmağa qoymayan bu murdar ilanlardır”. Buraya gəldiyi gündən bir gecə də olsun o, sakit yata bilməmişdi. Elə həmişə onların haqqında düşünər və ya onlar yuxusuna girərdi.

Felim bu tənha daxmada yaşadığı üçün çox az-az adamla görüşmüşdü, buna görə də çatının sehrli xassələrindən xəbəri yox idi.

O, əldə etdiyi bilikdən istifadə etmək üçün yubanmadı. Yatmış ağasını oyatmamaq üçün asta-asta daxmaya gəlib divardan asılmış çatını götürdü, sonra qapıdan çıxıb onu daxmanın dövrəsinə sərdi.

İrlandiyalı bu əməliyyatı qurtardıqdan sonra öz-özünə:

– Texasda nə qədər ilan olsa da, indi daha Felim O’Nil rahat yata bilər, – deyə-deyə içəri girdi.

Bundan sonra daxmaya sükut çökdü. Müqəddəs Patrikin yerlisi at dərisinin üstündə uzandı və daha ilandan qorxmayaraq o dəqiqə yuxuya getdi.

Bir müddət elə oldu ki, sanki hamı, hətta Tara və tutulmuş mustanq da yatıb dincəlirdi. Ümumi sükutu pozan yalnız Stumpun qoca madyanı idi; o, göy otu dişləriylə qoparıb xırtaxırla yeyirdi.

Lakin az sonra məlum oldu ki, qoca ovçu yatmamışdır. O, bir böyrü üstündən o biri böyrü üstünə çevrilirdi, sanki zəhlətökən bir fikir onun yuxusunu əlindən almışdı. Axırda o, özünü saxlaya bilməyib adyalı üstündən ataraq qalxıb oturdu və narazılıqla ətrafına baxmağa başladı.

O hirsle:

– Görüm səni lənətə gələsən, irlandiyalı axmaq! – dedi. – Məlun yuxuma haram qatdı. Gərək onu çaya ataydım. Yalnız ağasına olan

hörmətim üzündən bunu etmədim. Deyəsən, daha səhərə qədər yata bilməyəcəyəm.

Ovçu bu sözləri deyib yenə də adyala bürünərək uzandı.

Lakin yenə də yata bilmədi. Yenə də bu böyrü üstündən o böyrü üstünə çevrilməyə başladı. Nəhayət, yenə qalxıb oturdu və irlandiyalını söydü.

Birdən oturduğu yerdən iyirmi fut uzaqda bir ilan gördü.

Gözlərini ilandan ayırmadan pıçıltı ilə dedi:

– İlan! Görəsən, hansı cinsdəndir. Zınqırovlı ilan deyil; çünki ondan böyükdür. Düzdür, bu yerlərdə bu böyüklükdə zınqırovlı ilanlara rast gəlmək olur. Yox, bu, zınqırovlı ilan deyil... Hə, indi başa düşürəm. Bu, yumurta axtaran “toyuq”dur. Ay çər dəymiş! Ona bax, birbaşa mənim üstümə gəlir.

Onun səsinə qorxu hiss olunmurdu. Zeb Stump bilirdi ki, ilan at qılından toxunmuş çatıdan keçə bilməz və ona toxunub oddan qaçan kimi geri sürünəcəkdir.

Ovçu bu sehrlı dairənin içərisindən ən zəhərli ilanı da arxayınlıqla izləyə bilərdi. Lakin bu ilan zəhərli ilan deyildi. Bu, koramaldı, özü də xalqın “toyuq” adlandırdığı zərərsiz bir ilandı.

Zebin üzündə maraqlı görünürdü. “Toyuq” sürünüb lap çatıya yaxın gələrək başını azca qaldırdı və başı çatıya dəyən kimi dönüb geri süründü.

Ovçu maraqla onun hərəkətlərini izləyirdi.

– Yazıq heyvan! Qoy hara istəyirsə sürünüb getsin. Doğrudur, o, hindtoyuqlarının yumurtasını sorub hindtoyuğunun nəslini azaldır, ancaq axı bu, onun yeganə qidasıdır və mənim ona qəzəblənməyə əsla haqqım yoxdur. Ancaq bu məlun, axmaq irlandiyalıya bərk acığım tutub. Ona necə cəza vermək olar?.. Tapdım! Lap yaxşı tapdım!

Qoca ovçu bu sözləri deyib yerindən qalxdı, sürünməkdə olan koramalı dalınca qaçdı və dərhal onu tutdu.

– Mister Felim, indi özünü gözlə! Mən sənə qorxaq ürəyinə elə bir vəlvələ salım ki, səhərə qədər gözüne yuxu getməsin... “Toyuq”, sən bu iltifatı mənə göstərsənmi?

Ovçu daxmaya tərəf getdi. Xəlvətcə daxmaya girib koramalı Felimin öz yerini diqqətlə çəpərlədiyi çatının içərisinə buraxdı; ot üstündəki yatağına qayıdıb yenə də adyalı üstünə çəkərək öz-özünə dedi:

– Bu koramal yarım saata kimi irlandiyalı axmağın yanına sürünməyə, onda Zeb Stump axmaqdır. Dayan! Bu nədir? Lənət şeytana, yoxsa bu odur?

Bu anda elə dəhşətli bir çığırtı qopdu ki, çığırtı bir neçə mil məsafədə bütün ətrafda olanları yuxudan oyada bilərdi.

Əvvəlcə insan çığırtısı, daha doğrusu, yalnız Felim O'Nilin boğazından qopa bilən insan fəryadı eşidildi. Heyvanlar dərhal bu fəryada səs verdilər və çox çəkmədi ki, Felimin fəryadı vəhşi səslər içərisində eşidilməz oldu: it hürməsi at kişnəməsinə qarışdı.

Ev sahibi çarpayidan sıçrayıb qorxuya düşmüş nökrənin yanına qaçdı:

– Nə olub? – soruşdu – Nədən qorxmusan? Bəlkə də, səni qara basıb?

– Ah, master Moris, qara nədir! Məni ilan vurub! O, mənim bütün bədənimdə gəzmişdi!.. Müqəddəs Patrik, mən yazıq və məhv olmuş bir günahkaram. Yəqin ki, indicə öləcəyəm.

Moris tələsik işığı yandıraraq soruşdu:

– İlan vurub? De, haranı?

Moris daxmaya girməyə macal tapmış ovçu ilə Felimin bədəni gözədən keçirməyə başladı.

Mustanger nökrənin bədəni diqqətlə nəzərdən keçirdikdən sonra dedi:

– Mən ilan dişləməsinin heç bir əlamətini görmürəm.

Stump qısa olaraq:

– Hətta bədəni cızılmayıb da, – dedi.

– İlan vurmayıb? Lap yaxşı. Ancaq bütün bədəni gəzib. Mən ilan bədəninin soyuqluğunu indi də hiss edirəm.

Moris şübhə ilə:

– Doğrudanmı, burada ilan vardı? – soruşdu. – Felim, bəlkə, bunların hamısını yuxuda görmüsən?

– Master Moris, yuxu nədir! İlandı ki vardı. Sizi inandırırım ki, ilandı.

– Bəlkə də, elə imiş, – ovçu söhbətə qarışdı. – Gəlin axtaraq, bəlkə, tapdıq. Sizin evinizin ətrafına at qılından toxunmuş çatı çəkilməmişdir. İlan onun üstündən necə aşmışdır?.. Dayan, odur ey!

Bunu deyib ovçu küncü göstərdi; koramal halqa kimi burulub küncdə qıvrılmışdı.

Stump:

– Bu ki “toyuq” adlandırılan koramaldır, – dedi, – o, göyərçindən qorxulu deyil. O, sizi vura bilməz, ancaq biz ona yenə də divan tutarıq.

Ovçu koramalı qaldırıb yerə vurdu. Koramal yerindən tərpənə bilmədi.

Zeb ağır dabanı ilə ilanın başını əzib:

– Vəssalam, mister Felim, – dedi. – İndi uzanıb arxayınca səhərək yatın, ilanlar daha sizi narahat etməzlər.

Zeb Stump öldürülmüş koramalı ayağı ilə itələyərək gülə-gülə daxmadan çıxdı. O, üçüncü dəfə çəmənliyin otları üzərində düb-bədüz uzandı və nəhayət, yuxuya getdi.

VIII

fəsil

QIRXAYAQ

Koramal öldürüldükdən sonra hamı sakitləşdi. Felimin fəryadı ilə birlikdə it hürməsi də kəsildi. Ağacların altındakı mustanqlar da sakit oldu.

Daxmada da sakitlik idi. Ancaq hərdənbir, çatının qüvvəsinə daha inanmayan qalveyalının at dərisi üzərində eşələndiyi eşidilirdi.

Daxmanın bayırında da sakitlik idi. Sükutu yalnız bir səs pozurdu. Bu səs timsahın fısıltısı ilə qurbağanın qurultusu arasında bir səsə oxşayırdı. Lakin bu səs Zeb Stumpun burun deşiklərindən çıxdığı üçün ovçunun xorultusundan əlavə çətin ki başqa bir şey olaydı.

Bu konsert azı bir saat davam etdi.

Qalveyalı birdən:

– Köməyə gəlin! – qışqırdı və həm daxmada yatmış ağasını, həm də çöldəki qonağı yuxudan oyatdı. – Ya Həzrət Məryəm! Sən, ay günahı olmayan köməksiz adamların pənahı! Məni xilas elə! Məni xilas elə!

Moris Cerald bir daha öz çarpayısından sıçrayaraq işığı yandırdı və:

– Səni xilas edək? Nədən? – soruşdu. – Nə olmuşdur?

– Ağa, başqa bir ilan! Ah! Namusuma and olsun, bu, mister Stumpun öldürdüyündən daha pis ilan idi: bu, güzrə idi. Mənim bütün sinəmi dişləmişdir. Mənim bütün bədənim od tutub yanır, elə bil ki, qızmış dəmirlə mənə dağ basıblar.

Çiyində adyal qapının ağzında görünən Zeb Stump:

– Görüm səni lənətə gələsən! – qışqırdı. – Axmaq, ikinci dəfədir məni yuxudan oyadırsan! Mister Cerald, üzr istəyirəm. Mənə elə gəlir ki, bütün ölkələrdə, Amerikada olduğu kimi, İrlandiyada da kifayət qədər axmaq adam var, ancaq belə bir axmağa heç yerdə rast gəlməmişəm. Bu ki bir bələdir! Mən bilirəm ki, onu çayda çimdirməsək, bu gün yata bilməyəcəyik.

– Ah, mister Stump, belə deməyin! İkinizin də canına and olsun ki, burada yenə də ilan var! Mən əminəm ki, o, hələ daxmadadır. Cəmisi bircə dəqiqə bundan əvvəl üstümdə süründüyünü hiss etdim.

Ovçu yumşaq bir ifadə ilə dedi:

– Yəqin, yuxuna girib. Mən sənə deyirəm ki, Texasda heç bir ilan çatını aşıb keçməz. Birinci ilan, yəqin ki, sən daxmanın ətrafına çatını çəkməzdən əvvəl içəridə imiş. Ola bilməz ki, ikisi birdən içəri soxulsun. Bir də bunu bilmək çətin deyil.

İrlandiyalı köynəyini çıxararaq:

– Ah, məni xilas edin! – qışqırırdı. – İlanın izləri budur, qabırğalarımıdadır. Düz demirəmmi? Ah, mərhəmətli Məryəm, mənim axırım necə olacaq? Mən yanırım, elə bil ki, od içindəyəm.

Stump bərk qorxmış qalveyaliya yaxınlaşaraq şamı onun başının üstündə tutub:

– İlan! – çığırdı. – Doğrudan da, ilan vurub! And olsun ki, bu, ilan deyil! İlandan da pisdir!

Felim kədərlə dedi:

– İlandan da pisdir? Mister Stump, siz deyirsiniz ilandan da pisdir? Sizcə, bu, qorxuludurmu?

– Necə deyim... Hamısı yaxında dərman tapıb-tapmayacağımdan asılıdır. Tapmasam, mən cavabdeh deyiləm...

– Ah, mister Stump, məni qorxutmayın!

İlk baxışda Felimin sinəsində qıpqırmızı bir zolaq görmüş Moris soruşdu:

– Nə olub? Axı deyin görək bu nədir? – O, irlandiyalının döşündəki bu qəribə izləri ovçunun diqqətlə nəzərdən keçirdiyini görüb

artmaqda olan bir narahatlıqla əlavə etdi: – Mən ömrümdə belə şey görməmişəm. Bu sizi təşvişəmi salır?

– Böyük təşvişə salır, mister Cerald, – Stump cavab verib mustangeri qapının dalına apardı və Felim eşitməmək üçün pıçiltı ilə danışmağa başladı.

– Axı bu nədir? – Moris sualını həyəcanla təkrar etdi.

– Onun bədənində qırxayaq gəzmişdir.

– Zəhərli qırxayaqmı?! Doğrudanmı, onu sancmışdır?

– Yox, güman etmirəm. Ancaq sancması vacib də deyil. Qırxayağın bədənə gəzməsi kifayətdir, – bu, adamı öldürür.

– Pərvədigara! Doğrudanmı, bu belə qorxuludur?

– Qorxuludur, mister Cerald. Bədənində belə zolaq olan adamların o dünyaya getdiklərini mən bir neçə dəfə öz gözümlə görmüşəm. Tədbir görülməsə, özü də təcili tədbir görülməsə, quduz it tutduqdan sonra olduğu kimi əvvəlcə onun canına bərk qızdırma gələcək, sonra isə huşunu itirəcəkdir. Lakin mən nə etmək mümkün olub-olmadığını aydınlaşdırmayınca onu qorxutmaq lazım deyil. Bu yerlərdə bir ot bitir. Mən onu tapa bilsəm, Felimi müalicə etmək çətin olmayacaqdır. Bədbəxtlikdən, ay buludlar arasında gizlənmişdir, odur ki bitkini qarasına axtarmalı olacağam. Mən bilirəm ki, uçurumda bu bitkidən çoxdur. Siz qayıdıb onu sakitləşdirin, mən görüm neyləyəm. Bir dəqiqədən sonra qayıdaram.

Söhbətin pıçiltı ilə, özü də daxmanın qapısı dalında getməsi Felimi vahiməyə salmışdı.

Qoca ovçu hələ dərman otunu axtarmağa getməmişdi ki, qalveyalı vəhşi fəryadla daxmadan bayıra qaçdı. Moris öz nöqərinə sakitləşdirmək üçün çox əlləşdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra Zeb Stump yenə də qapıda göründü. Onun sifətindəki ifadə otaqda olanları o saat sevindirdi: dərman otunun tapıldığı aydın idi. Ovçu sağ əlində bir neçə tünd-yaşıl uzunsov yarpaq tutmuşdu. Yarpaqların üstü bir bərabərdə düzülmüş sivri tikanlarla dolu idi.

Moris bunların *cactus oregano*¹ adlı bitkinin yarpaqları olduğunu bilirdi.

Qoca ovçu qapıdan içəri girərək:

– Qorxma, mister Felim, – dedi, – daha qorxulu bir şey yoxdur. Sənin bədənindəki bütün giziltini öz canına çəkəcək çiçəyi tapmışam.

¹ *Cactus oregano* – kaktusun bir növüdür.

Sənə deyirəm, daha ulama! Sən çayın aşağısına və yuxarisına doğru iyirmi mil məsafədə bütün quşları, heyvanları və həşəratı yuxudan oyatdın. Sən yenə də qışqırsan, bütün komançilər tökülüşüb buraya gələr, bu isə qırxayaqdan da pis olar. Mister Cerald, mən bu yarpaqları yarana kimi siz də sarğı hazırlayın.

Ovçu, hər şeydən əvvəl, bıçaq ilə tikanları kəsdi. Sonra bitkinin qabığını soydu, kaktusu yoğun dilimlərə bölərək Felimin bədənindəki qızarmış zolağın üstünə qoydu, sonra xəstənin bədənini mustangerin hazırladığı təmiz əsgilə sarıdı. Zəbin fikirləşdiyi kimi Felimin bədənini ona görə qızarmamışdı ki, qırxayaq, sadəcə olaraq, onun bədənində gəzmişdi: ona görə qızarıb şişmişdi ki, qırxayaq öz zəhərli ağız ilə yatmış qalveyalının qanını sormuşdu.

Kaktus öz təsirini tez göstərdi: bu bitkinin şirəsi qırxayağın zəhərini məhv edirdi. Felim sakitləşib yuxuya getdi. Qoca ovçu qırxayağı axtarısa da, tapmadı, sonra çəmənlə qayıdıb səhərədək sakitcə yatdı...

Dan yeri söküldükdə hamı yuxudan oyanmışdı. Qızardılmış hindtoyuğunun qalanını səhər yedikdən sonra yola hazırlaşmağa başladılar. Felim artıq özünü tamamilə sağlam hiss edir və vəhşi atları ovçu ilə birlikdə düzəngahdan sürüb aparmağa hazırlayırdı. Moris də öz atını və xal-xal madyanı yola çıxmaq üçün yəhərləyirdi. O, təzə tutduğu ata xüsusilə çox diqqət verirdi. Yalını və quyruğunu səliqə ilə darayır, onu qovduğu zaman parlaq dərisinə yapışmış palçığı təmizləyirdi.

Mustangerin hərəkətlərini təəccüblə izləyən Zeb:

– Canım, boşlayın, – dedi. – Əbəs yerə belə səy edirsiniz. Vudli Poyndekster verdiyi sözdən qaçan adamlardan deyil. Sizin iki yüz dollar alacağınız mənim adımla Zeb Stump olduğu kimi bir həqiqətdir. Lənət şeytana, – axı bu at bu pula, doğrudan da, dəyər!

Moris heç bir cavab vermədisə də, dodaqlarında görünən təbəssümdən belə düşünmək olardı ki, onun xal-xal mustanqa olan xüsusi diqqətinin səbəbini Zeb Stump anlamamışdı.

Heç bir saat da keçmədi ki, mustanger kəhər atına minib başına kəmənd salınmış gözəl əsir atı dalınca darta-darta yola düşdü. Qalan mustanqlar dördnala çaparaq Felimin arxasınca gedirdilər. Qoca madyanı minmiş Zeb Stump onlara güclü çatırdı.

Hamıdan arxada tikanlı otlar üzərindən ehtiyatla adlaya-adlaya Tara gedirdi.

Daxmanın keşiyini çəkmək üçün heç kəs qalmamışdı. Düzəngahın dördayaqlı sakinləri içəri girməsin deyə yalnız üzünə at dərisi çəkilmiş qapını örtmüşdülər. Ətrafda hökm sürən sükutu bir müddət yalnız yapalağın qışqırtısı, aslanın qulaqbatırıcı nərlitisi və ac canavarın qəmli ulaması pozdu.

IX

fəsil

SƏRHƏD QALASI

İnc qalasının hündür bayraq ağacında, üzərində çoxlu ulduz şəkli olan bir bayraq dalğalanırdı; bayrağın kölgəsi bura xas olan qaribə bir mənzərəyə düşərək titrəyirdi.

Bu mənzərə yarıhərbi, yarımülki, yarıvəhşi və yarımədəni olan həqiqi sərhəd həyatının mənzərəsi idi.

Burada ağ və qara irqdən olan adamların əynində müxtəlif geyimlər görmək olardı.

Qalanın özünün də qeyri-adi bir görünüşü vardı. Onun nə üstü örtülü istehkamları, nə yeraltı yolları, nə xəndəkləri, nə də qlasisləri¹ vardı, – demək olar ki, burada heç bir şey qalanı xatırlatmırdı. İki yüz at yerləşən talvarın ətrafına isti ölkələrdə bitən alqorabiya ağacı gövdələrindən hasar çəkilmişdi. Hasardan qıraqda onlarca sadə tikili gözə çarpırdı; bu tikililərin çubuqdan hörülmüş divarlarına gildən suvaq vurulmuşdu. Arxada hərbi xəstəxana və anbarlar yerləşmişdi; bir tərəfdə keşikçi məntəqəsi, o biri tərəfdə isə aşxana və zabitlərin mənzilləri görünürdü.

Hər şey dedikcə sadə, eyni zamanda təmiz və səliqəli idi. Suvanmış sadə divarlara əhəng çəkilmişdi. İnc qalası deyilən bu idi.

Yaxında başqa evlər də vardı; bu evlər qala adlanan yerdəki evlərdən heç də böyük deyildi. Bu evlər də Amerika bayrağının himayəsi altında idi; Amerika bayrağı onların üzərində dalğalanmasa da, bu evləri amerikalılar tikmişdi və amerikalılar da saxlayırdı. Bu evlər

¹ *Qlasis* – qala xəndəyi qabağındakı torpaq yığımı

Amerika hərbi məntəqəsinin yaxınlığında yarandıqdan sonra sürətlə artıb böyük şəhər olan qəsəbələrdən birinin təməli idi.

Hazırda qəsəbənin sakinləri – anbarında hərbi ərzağa daxil olmayan spirtli içkilər saxlayan bir alverçidən, mehmanxana sahibindən (onun mehmanxanasının yanında bir meyxana vardı; meyxananın torpaq döşəməsi tərtəmizdi; buraya gələn əyyaşları cəlb etmək üçün rəflərinə içki şüşələri düzülmüşdü), yerli qarnizonun cibini soyan usta qumarbazlardan, iyirmiyədək ovçudan, naxırçıdan, mustangerdən və ümumiyyətlə, bütün ölkələrdə hər bir hərbi qəsəbə üçün zəruri olub tərifə gəlməyən adamlardan ibarət idi.

Bu kiçik settlementin evləri bir qaydada yerləşmişdi. Görünür, bu evlər bir adamın mülkü idi. Onlar bağçanın ətrafında tikilmişdi; burada fənərlər və heykəllər əvəzinə tapdalanmış otlar üzərində sərv ağacının qurumaqda olan gövdəsi və bir neçə kol görünürdü.

Bu yerdə Leona daralıb kiçik bir çay şəklini alırdı və qala ilə qəsəbənin arasından axırdı. Çayın qabağı düzənlikdi, düzənlik zümrüd kimi yaşıl otlarla örtülmüşdü, uzaqda da qara bir meşə görünürdü. Meşədə bitən böyük palıd və qoz ağacları, qarağaclar, tikanlı kaktus pöhrələri, demək olar ki, nəbatatçılara məlum olmayan saysız-hesabsız sarmaşan və sürünən tüfeyli bitkilərlə öz varlıqları uğrunda mübarizə edirdi. Kiçik çayın cənub və şərqinə doğru plantasiyalardakı evlər nəzərə çarpırdı. Onların bir qismi daha ibtidai və yeni tikintilərdi, lakin daha zərif üslubda olan bir qismi isə, görünür, çoxdan tikilmişdi. Evlərdən biri diqqəti daha çox cəlb edirdi – bu, yastı damı və diş-diş hasarı olan böyük bir tikinti idi; evi üç tərəfdən əhatə edən meşənin yaşıl fonunda evin ağ divarları daha çox nəzərə çarpırdı. Bu, Kasa-del-Korvo malikanəsi idi.

Lakin budur, siz şimala döndükdə gözlənilmədən qarşınızda konus şəklində tək bir dağ yüksəlir. Bu dağın hündürlüyü bir neçə yüz fut olar; onun arxasında dumanlı üfüqlərdə Qvadalup dağlarının qınc xətti görünür.

Siz yuxarı baxdıqda başınız üzərində həm göy yaquta, həm də firuzəyə çalan göy görürsünüz. Gündüzlər tərtəmiz və buludsuz olan bu göydə yalnız günəşin qızıl şəfəqləri görünür. Gecələri isə sanki saf poladdan hazırlanmış ulduzlar göyə səpələnir və ay burada adama gümüşdən tökülmüş kimi görünür.

Ay və ulduzlar batdıqdan sonra çiçəklərin ətrini gətirən külək Mataqord körfəzindən əsdikdə aşağıya baxın; siz elə əlvan, elə parlaq,

müxtəlif rənglər dolu elə bir mənzərə görərsiniz ki, bunu təsvir etmək, bəlkə də, heç mümkün deyil.

Siz Birləşmiş Ştatların piyada əsgərlərinin mavi rəngli geyimlərini, drağunların göy, nişançılarnın açıq-yaşıl mundirlərini görərsiniz. Tam hərbi geyimdə siz yalnız bir neçə növbətçi zabitə rast gələ bilərsiniz. Onların yoldaşları boş vaxtlarından istifadə edərək, əyinlərində qırmızı flaneldən köynək, başlarında yumşaq şlyapa və ayaqlarında təmizlənməmiş uzunboğaz çəkmə, ya barakların ətrafında, ya da tövlənin talvarı altında gəzişirlər.

Zabitlər heç də hərbi paltar geyməmiş adamlarla laqqırtı vururlar. Bu ovçular maral dərisindən gen paltar geymiş və eyni dəridən ayaqlarına boğazlıq keçirmişlər; çobanlar, mustangerlər Meksika paltarını geymişlər; onların ayağında enli şalvar, çiyinlərində serape, başlarında sombrero deyilən yana əyilmiş qara parlaq şlyapa var. Zabitlər ya ticarət işləri, ya da sülh müqavilələri bağlamaq üçün dostcasına danışıqlar aparmaq məqsədilə gəlmiş hindularla söhbət edirlər; onların yaxınlıqdakı çadırları görünür. Evdə toxunmuş qırmızı, yaşıl və mavi şallara bürünmüş hinduların bədənləri olduqca bəzəkli və son dərəcə gözəl görünür. Hətta dərilərinə döydürdükləri mənasız şəkillər, çirkəndən bir-birinə yapışan və at qılı bağlayıb daha da uzadılmış qara, uzun saçları da onların gözəlliyinə xələl gətirə bilmir.

Müxtəlif millətdən olan irq, yaşayış tərzı və peşələrinin tələbinə görə müxtəlif paltar geymiş adamları təsəvvür edin; bunlara zabitlərin xidmətçilərini və ya yaxındakı settlementdə yaşayan plantasiya sahibinin qasidi olan qara zənciləri də əlavə edin; onların dəstə-dəstə söhbət etdiklərini və ya düzəndə furqonların arasında gəzindiklərini, arabanın üstünə qoyulmuş iki ağır topu, orijinallıq etmək üçün çadırdə yatmağı üstün tutan zabitlərin yaşadığı bir və ya iki ağ çadırı, ucuna süngü taxılmış bir neçə tüfəngi də təsəvvür edin, – onda sizin gözələriniz qarşısında Texasın sərhədində, sivilizasiyadan kənar bir yerdə olan hərbi qalanın həqiqi mənzərəsi canlanır.

* * *

Luizianalı plantasiya sahibi yeni evə gəldikdən bir həftə sonra İnc qalasının qabağındakı meydançada dayanmış üç zabit Kasa-del-Korvo malikanəsinə tamaşa edirdi.

Onların üçü də cavan idi; ən böyüyünün yaşı otuzdan çox olmazdı. Üzərində düzbucaqlı üçbucaq olan poqonlar birinin kaptan rütbəsində olduğunu göstərirdi; bir düzbucaqlı üçbucağı olan ikinci zabıt baş leytenant, boş şevronundan¹ da görüldüyü kimi üçüncü zabıt yəqin ki, kiçik leytenant idi.

Onlar xidmətdən azad idilər və öz aralarında Kasa-del-Korvoya yeni gəlmiş adamlar haqqında danışdılar.

Qarnizonun bütün zabıt heyətinin aldığı dəvətnaməni nəzərdə tutan piyada zabiti:

– Deyəsən, qəsəbəyə təzə gələnlər münasibətilə şənlik olacaqdır, – dedi. – Əvvəlcə nahar, sonra rəqs, həngamədir! Biz orada, yəqin ki, settlmentin bütün əsilzadələrini və gözəllərini görə biləcəyik.

– Əsilzadələri? – draqun alayının leytenantı güldü. – Əsilzadələrimizin çox olduğunu demək olmaz, gözəllərimiz isə daha azdır.

– Qenkok, sən səhv edirsən. Leona sahillərində əsilzadə də, gözəl də tapmaq olar. Birləşmiş Ştatların bəzi adlı-sanlı adamları buraya köçüb gəlmişlər. Biz onları Poyndeksterin düzəltdiyi şənlikdə görəcəyik, buna mənim şübhəm yoxdur. Əsilzadələrə gəlincə, evsahibi özü elə bir əsilzadədir ki, onun təkcə şənlikdə olması bütün qonaqlara çox böyük təsir edəcəkdir. Gözəllərə gəlincə, mərc gəlirəm ki, onun qızı Sabina bu tərəfdə olan bütün qızlardan qəşəngdir. Komissarın qardaşı qızı birinci gözəl kimi tutduğu yeri ona güzəştə getməli olacaq.

Atıcı qoşun leytenantı səsinə mənalı bir ifadə ilə uzadaraq dedi:

– Belə de! Demək, miss Poyndekster çox gözəl qızıdır?

– Sizə deyirəm ki, o, çox qəşəngdir, ancaq ola bilər ki, mən onu Lafurşgildə axırıncı dəfə gördükdən sonra xarab olub. Orada bir neçə cavan oğlan var idi, hamısı özlərini ona bəyəndirmək istədiyindən az qalmışdı ki, iş duellə qurtarsın.

– Görünür, çox nazlı-işvəli qızıdır, – atıcı qeyd etdi.

– Zərrə qədər də, Krossman! Sizi inandıraram ki, əksinədir. O, ağıllı bir qızıdır və şit hərəkətlər xoşuna gəlmir. Təkəbbürlü olmaq atasından ona irsən keçmişdir. Bu, Poyndeksterlərin hamısına aid bir xasiyyətdir.

Gənc draqun zarafatla dedi:

---

¹ Şevron – hərbi rütbəsi olanların qollarındakı bafta

– Bu qız lap mənim bəyəndiyim qızlardandır. Kapitan Sloman, o qız siz dediyiniz qədər qəşəng olarsa, onda, yəqin, mən ona vurulacağam. Mənim ürəyim azaddır, Krossmanın kimi deyil.

Kapitan təmkinlə:

– Mənə qulaq ver, Qənkok, – dedi. – Mən mərc gəlmək istəmirəm, ancaq sizi inandırmaq istəyirəm ki, Luiza Poyndeksteri gördükdən sonra onun haqqında daha belə danışmayacaqsınız.

– Sloman, lütfən, mən sarıdan nigaran olmayın. Mən gözəl gözlərin atəşi altında çox olmuşam, buna görə də bundan çox qorxmuram.

– Ancaq belə gözlərin yox.

– Lənət şeytana! Siz adamı heç görmədiyi bir qıza vurulmağa vadar edirsiniz. Sizin dediyinizdən belə çıxır ki, o, insanı heyran edir.

– Bəli, siz səhv etmirsiniz. Siz ona qəti olaraq vurulmamışdan əvvəl mən sizi xəbərdar etməliyəm ki, onların ailəsində sizə zərər yetirə biləcək bir adam vardır.

– Yəqin ki, qardaşıdır. Qızın qardaşı həmişə belə şeyə mane olur.

– Onun qardaşı var, ancaq iş qardaşında deyil. O, Poyndeksterlərin ailəsində yeganə gözəl bir oğlandır ki, təkəbbür qurdu onun ürəyini gəmirir.

– Onda qızın əsilzadə atasıdır?

– Yox, qoca Poyndekster də deyil.

– Bəs onda kimdir?

– Onun bibisi oğlu Kassi Kolxaun. Çox qəribə bir vücuddur.

– Deyəsən, mən bu adı eşitmişəm.

Kiçik leytenant:

– Mən də eşitmişəm, – dedi.

– Meksika müharibəsi ilə bu və ya digər yolla əlaqəsi olan, yəni Skott yürüşündə iştirak etmiş hər kəs onun haqqında eşitmişdir. Demək lazımdır ki, Kolxaun yaxşı ad çıxarmışdır. Missisipi ştatında doğulduğu üçün o, Missisipi volontyorlarından ibarət alayda kapitan imiş. Ancaq onu çox vaxt alayın qərargahında deyil, arxada, qumar masasının arxasında görürmüşlər. O, bir-iki iş tutur, bununla da dalaşqan adını qazanır. Lakin bu adı o, Meksika müharibəsindən əvvəl də qazanmışdı. Yeni Orleanda o, təhlükəli bir adam kimi məşhur imiş.

Gənc draqun bir qədər şübhə ilə:

– Nə olsun ki? – dedi. – Mister Kassi Kolxaunun təhlükəli və ya dinc adam olub-olmadığının kimə nə dəxli var! Doğrusu, mənim

üçün bunun fərqi yoxdur. Axı siz deyirsiniz ki, o, qızın ancaq bibisi oğludur.

– Heç də belə deyil. Mənə elə gəlir ki, kapitanın onda gözü var.

– Qızın da mı onda gözü var?

– Bunu bilmirəm. Görünür ki, atası onun xatirini çox istəyir. Çox məxfi olsa da, qızın atasının ona göstərdiyi hüsn-rəğbətin səbəbini mənə izah etmişlər. Bu, adi bir hadisədir: hər şey pul asılılığı üzərində qurulmuşdur. Poyndekster qabaqlarda olan kimi varlı deyildir, yoxsa biz onu heç bir zaman burada görməzdik.

Bu anda səhər baxışına toplaşmaq üçün şeypur çalındı. Bu mərasimə bu kiçik qalada da, ordu korpusunda olduğu kimi, riayət edilirdi.

Öz hissəsini baxışa hazırlamaq üçün üç zabitin üçü də hissələrinə getdi; baxışı, qalanın komandiri olan mayor keçirirdi.

X

fəsil

KASA-DEL-KORVO

Kasa-del-Korvo qəsəbəsi və ya qasiyendası Leona çayının meşəlik sahilləri ilə üç mildən çox uzanır; düzənə, cənuba doğru isə iki dəfə artıq sahə tuturdu.

Meksika Amerikasında malikanələr adi malikanələrdən olsa da, yanlış olaraq qasiyenda adlandırılır. Kasa-del-Korvodakı bu malikanə İnc qalasından bir top atəşi mənzilində tikilmişdi. Onun ağ divarlarının bir hissəsi isə çayın sahilini haşiyəyə almış hündür ağacların kölgəsində gizlənmişdi. Burada çay nal şəklində kəskin surətdə dönürdü.

“*Casa del Corvo*”, yəni, “Çay döngəsində ev” adı da buradan götürülmüşdür.

Ehtimala görə, evin yeri onu hindulardan daha yaxşı müdafiə etmək məqsədilə seçilmişdi; çünki Amerikanın müstəmləkə edildiyi ilk vaxtlarda hindular buraya köçmüş avropalılara tez-tez hücum edirlərmiş.

Malikanənin qabağı düzənə baxırdı; bu düzən də nəhayətsiz yaşıl xalı kimi ta üfüqədək uzanıb gedirdi.

Meksikadakı başqa malikanələr kimi, Kasa-del-Korvonun arxitekturası da Mavritaniya-Meksika üslubunda idi. Yastı damı olan bu birmərtəbə evin dövrəsinə taxta hasar çəkilmişdi. Həyətə sal daşlar döşənmişdi; həyətin ortasında fəvvarə, dama qalxmaq üçün nərdivan və taxtadan düzəldilmiş böyük darvaza vardı. Darvazanın hər iki tərəfində dəmir barmaqlıq vurulmuş iki və ya üç pəncərə görünürdü. Hasarın bayır tərəfində bir neçə köhnə daxma vardı; bu daxmalarda zənci qullar yaşayırdı. Onların bu yoxsul daxmaları plantasiya sahibinin evi ilə kəskin bir ziddiyyət təşkil edirdi.

Luizianalı plantasiya sahibinin aldığı malikanə belə bir malikanə idi.

* * *

Luiza Poyndekster fikirli halda güzgü qabağındakı kreslodə oturdu və kənzinə əmr etdi ki, qonaqları qəbul etmək üçün onu geyindirsin və başını darasın.

Bu, Poyndeksterin buraya köçməsi münasibətilə düzəltdiyi tən-tənəli nahardan təxminən bir saat əvvəl idi. Lakin gənc qızın hərəkətlərində hiss olunan rahatsızlığı bununlarnı izah etmək lazım gəlirdi? Zənci kənzin bu barədə öz rəyi vardı: bunu onların arasında gedən söhbət sübut edirdi.

Doğrudur, bunu söhbət adlandırmaq çətindir. Luiza fikrindəkiləri, sadəcə olaraq, bərkədən deyir, kənz isə onun dediklərini əks-səda kimi təkrar edirdi. Gənc qız bütün ömrü boyu kölə kənzə bir əşya kimi baxmağa adət etmişdi. O, öz fikirlərini kürsüdə, masadan, divandan və onun otağındakı başqa əşyadan gizlətmədiyi kimi, ondan da gizlətməyə bilirdi. Fərq yalnız bunda idi ki, Florinda nə təhər olsa, yenə də canlı bir məxluq idi və suallara cavab verə bilirdi.

Florinda otağa gəldikdən sonra on dəqiqə boş-boş şeylər haqqında ara vermədən zəvzəmiş və Luizanın danışığında onun iştirakı yalnız ayrı-ayrı qeydlərdən ibarət olmuşdu. Zənci qız gənc xanımın qəşəng saçlarını daraya-daraya:

– Ah, miss Lui, – deyirdi, – sizin nə gözəl saçlarınız var! Sanki sərv ağacından sallanan saçaqlı İspaniya yosunudur. Yalnız rəngi başqadır və şəkər şirəsi kimi parlayır.

Luiza Poyndekster kreol olduğundan saçlarının qaralığını çətin demək olardı. Zənci qızın sadələvhəsinə, lakin çox düzgün olaraq dediyi kimi, bu saçlar İspaniya yosunu kimi yumşaqdı, ancaq qara deyildi. Onun saçları bəzən çanaqlı bağada və ya qışda tutulmuş samurda təsadüf edilən şabalıdı rəngdə idi.

– Ah, – Florinda sözünə davam etdi, – bu qıvrım zənci saçlarımla əvəzində sizin gözəl saçlarınız məndə olsaydı, onlar hamısı, hamısı mənim ayaqlarıma döşənərdi.

Gənc qız, sanki, öz xəyallarından ayrılaraq:

– Sən nədən danışsan? – soruşdu. – Necə dedin? Sənin ayaqlarına döşənərdi? Kim?

– Məgər siz mənim dediklərimi anlamırsınız?

– İnanın ki, yox.

– Onları məni sevməyə məcbur edərdim. Bax mən bunu demək istəyirəm.

– Axı kimi?

– Bütün ağ rəngli cənabları. Plantasiyanın gənc sahibini, qalının zabitlərini, hamını, hamını. Bu saçlarla onların hamısını özümə məftun edərdim.

Luiza öz uzun saçlarını Florindada təsəvvür edib güldü:

– Ha-ha-ha! Sən elə bilirsən mənim saçlarımla səndə olsaydı, bir kişi də qabağında dayana bilməzdi?

– Yox, miss, mən istərdim ki, tək-cə saçlarınız yox, sizin sevimli çöhrəniz də, əhəng kimi ağ dəriniz də, çox gözəl biçimli bədəniniz də məndə olaydı... Bu, çox gözəl olardı. Ah, miss Lui, siz o qədər gözəlsiniz ki! Ağ rəngli cənabların sizin gözəlliyiniz haqqında danışdıqlarını eşitmişəm. Lakin onların dediklərini eşitmək mənə lazım da deyil, mən özüm görürəm.

– Florinda, sən yaltaqlanmağa öyrənmişən.

– Yox, miss, sizi inandırırım ki, belədir. Sözlərimdə bir kəlmə də olsun yaltaqlıq yoxdur, bir kəlmə də! Sizin canınıza and içirəm! Həvarilərə and olsun!

Luizaya bircə dəfə baxmış adam üçün bu zənci qadının andları artıq görünərdi.

Luiza Poyndeksterin gözəl olduğunu demək – yalnız onu əhatə edən cəmiyyətin rəyini təkrar etmək idi. Onun gözəlliyi haqqında rəssam fırçası yalnız zəif təəssürat yarada bilərdi; heç bir

rəssam cansız kətan üzərində onun gözlərində parlayan işığı çəkmə bilməzdi.

Florindanın ciddi inandırmaclarına qarşı qız ancaq gülüslə cavab verirdi, lakin bu gülüşdə zərrə qədər də şübhə yox idi. Öz gözəlliyini ona xatırlatmağa gənc qızın ehtiyacı yox idi. Zənci qızın tərfi ona az təsir etdi və Luiza yenə də fikrə daldı.

Bu, Florindanı fikrindən döndərmədi. O, öz-özünə danışmış kimi dedi:

– Ah, gənc xanımın gözəlliyinin yarısı Florindada olsaydı, o heç kəsə əhəmiyyət verməzdi, heç kəs üçün ah çəkməzdi!

Onun sözlərinə təəccüb etmiş Luiza:

– Ah çəkməzdi? – təkrar etdi. – Sən bununla nə demək istəyirsən?

– Miss Lui, Florinda siz güman etdiyiniz qədər də nə kordur, nə də ki kar. O, sizin bir yerdə dinmədən oturub yalnız dərinədən ah çəkdiyinizi çoxdan görür. Biz Luizianada olarkən siz heç bir zaman belə etməzdiniz.

– Florinda! Sən, deyəsən, aqlını itirmisən, ya da onu Luizianada qoyub gəlmisən. Görünür, buranın havası sənə pis təsir edir.

– Miss Lui, namusuma and olsun, siz bu barədə özünüzdən soruşmalısınız. Sizinlə belə açıq danışdığımıza körə qəzəblənməyin.

– Yox, qəzəblənmirəm. Mən nə üçün sənə qəzəblənməliyəm? Mən qəzəblənmirəm. Ancaq sən haqlı deyilsən. Sənin görüb-əşitdiklərin yalnız sənin uydurmalarıdır. Mənim ah çəkməyimə gəlincə, ah çəkməyə mənim heç vaxtım da yoxdur, indi mən yüzədək qonağı qəbul etməliyəm və demək olar ki, onların heç birini tanımıram. Onların içərisində sənin özünə məftun etmək istədiyin gənc plantasiya sahibləri və zabitlər olacaqdır. Ha-ha-ha! Mənim onları, onlardan heç birini məftun etmək arzum yoxdur, mən onların hamısını sənə güzəştə gedə bilərəm.

– Ah, miss, – zənci qadın maraqla soruşdu, – Lui, doğrumu deyirsiniz? Deyirsiniz ki, bu cənablardan birini də bəyənmirsiniz? Axı orada çox, çox gözəl kişilər olacaqdır. O gənc plantasiya sahibi, o iki gözəl zabit, yox, üç gözəl zabit də orada olacaqdır. Siz onları tanıyırsınız mı? Onların hamısı sizə qarşı çox diqqətli idi. Miss, siz əminsiniz mi ki, onlardan biri üçün də olsun ah çəkmirsiniz?

– Yenə ah! – Luiza istəmədən güldü. – Kifayətdir, Florinda, vaxt keçir. Unutma ki, bu gün böyük qonaqlıqdır və özümü toplayıb evin sahibəsi kimi yüksək bir rolunu oynamaq üçün mənə azı yarım saat vaxt lazımdır.

– Narahat olmayın, miss Lui, narahat olmayın. Sizi geyindirmək çətin deyil. Bütün paltarlar sizə yaraşır. Siz hətta plantasiyada işləyən qadının sadə paltarını geyinsəniz də, birinci gözəl olacaqsınız.

– Ancaq, Florinda, yaltaqlanmağı yaman öyrənmisən! Mənə elə gəlir ki, sənin məndən bir təmənnə var. Bəlkə də, istəyirsən ki, mən səni Pluto ilə barışdırım?

– Yox, miss, Pluto bir də mənim dostum olmayacaqdır. O qara düzəndə bizi tufan yaxaladıqda o, elə bir qorxaqlıq göstərdi ki! Ah, miss Lui, o kəhər atlı cənab vaxtında bizim dadımıza çatmasaydı, biz nə edərdik?!

– Florinda, o olmasaydı, yəqin ki, bizlərdən heç birimiz indi burada olmazdıq.

– Ah, miss! Necə gözəl oğlandı! Onun sifəti sizin yadınızdadır-mı? Onun sıx saçlarının rəngi lap sizin saçlarınızın rəngində idi, ancaq mənim saçlarım kimi bir qədər qıvrımdı. Onun yanında gənc plantasiya sahibi və ya o zabitlər heç nədir! Heç bir şeyə yaramazlar. Biz zəncilər onları “ağ zibil” adlandırırıq. O gözəl kişi üçün ah çəkməyə dəyər. O, buna layiqdir.

Bu ana qədər gənc qız öz sakitliyini saxlayırdı; bundan sonra da sakit olmaq istədisə də, bacarmadı. Florinda təsadüfənmi və ya qəsdənmi öz gənc xanımının ən gizli hisslərinə toxunmuşdu. Luiza sirrini hətta öz kölgəsinə belə açmaq istəmirdi. Elə bu zaman həyətdən eşidilən uca səslər onu sevindirdi. Öz bəzək-düzəyini qurtarmaq və davam etdirmək istəmədiyi söhbətə son vermək üçün bu çox yaxşı bəhanə idi.

XI

fəsil

GÖZLƏNİLMƏZ QONAQ

– Ey, zənci, ağan haradadır?

– Ser, mister Poyndekstermi? Qocası, yoxsa cavanı?

– Cavanı mənim nəyimə gərəkdir. Mən mister Poyndeksteri soruşuram, haradadır?

– Bəli, bəli, ser, onlar ikisi də evdədir, daha doğrusu, ikisi də evdə yoxdur: nə qoca ağam, nə də gənc mister Henri. Onlar aşağıda, çayın kənarındadırlar, hasarın çəkilməsinə baxırlar. Bəli, bəli, hər ikisini orada taparsınız.

– Aşağıda, çayın kənarında? Necə bilirsən, buradan uzaqdırımı?

– Bəli, ser! Zəncinin fikrincə, təxminən üç və ya dörd mil, bəlkə də, çoxdur.

– Üç və ya dörd mil? Sən lap axmaqsanmış ki. Məgər mister Poyndeksterin plantasiyası bu uzunluqdadır? O, özgəsinin də torpağına hasar çəkməz. Mənə bax, yaxşısı budur, de görüm, nə vaxt evə qayıdacaqdır? Ümidvaram ki, bunu bilərsən.

– Onlar hər ikisi çox tez qayıtmalıdır, mister Kolxaun da. Bu gün bizim evdə böyük bayramdır. Siz bunu mətbəxdən gələn qoxudan da bilərsiniz. Bu gün hər nə desəniz bişirirlər. Ağamız, Luiziana-da düzəldiklərindən pis qonaqlıq təşkil etməmişdir.

– Ah, mister Zebulon Stump, sizsinizmi? – gözəl bir səs eşidildi və Luiza Poyndekster eyvanda göründü. O, sürəhiyə yaxın gələrək sözünə davam etdi. – Sizi bu qədər tez görəcəyimi gözləməsəm də, gələn adamın siz olduğunu bildim. Mənə elə gəlirdi ki, siz uzaq bir səyahətə getmişsiniz. Sizi burada görməyimə çox şadam. Atam və Henri sizin gəlişinizə çox sevinəcək... Pluto, bu saat Klunun yanına get, soruş gör mister Stumpu qonaq etmək üçün nəyi var... Axı siz nahar etməmişsiniz, elə deyilmi? Başdan-ayağa toz içindəsiniz; uzağamı getmişdiniz?.. Florında, bu dəqiqə bufetə qaç, içməyə bir şey gətir. Mən şübhə etmirəm ki, belə isti bir gündə mister Stump bərk susamışdır... Nə içmək istəyirsiniz: portveyn, şerri, klaretmi? Ah, indi yadıma düşdü: siz Mononqaxel viskisi içirsiniz. Deyəsən, varımızdır... Florında, qaç tez gətir... Mister Stump, eyvana qalxın, lütfən, gəlin oturun. Siz atamı görmək istəyirsiniz? O, indilərdə qayıtmalıdır. O gəlincə mən sizi məşğul etməyə çalışaram.

Qız sözünü bundan tez qurtarsaydı, fərqi yoxdu, sözlərinə birdən cavab ala bilməyəcəkdi. Hətta indi də Stump bir neçə saniyədən sonra sözə başladı. O, gözlərini qızdan ayırmadan dili tutulmuş kimi yerində donub qalmışdı.

– Miss Luiza, ey göyün qüvələri! – deyə o, nəhayət, dilləndi. – Mən sizi Missisipidə görərkən sizin bu dünyada ən gözəl bir məxluq olduğunuzu güman edirdim. Lakin indi mən əminəm ki, siz bu dünyanın deyil, göylərin də ən gözəl məxluqusunuz.

Gənc qızın yenicə daranmış saçları gözəl bir surətdə parlayırdı. Üzünü soyuq su ilə yuduqdan sonra yanaqları qızarmışdı. Ağ hindu kisəyisindən tikilmiş paltarında o, doğrudan da, çox gözəldi.

– Vay, vay! Mister Stump, mən bunu sizdən gözləməzdim. Texas nəzakətli sözlər söyləməyi sizə öyrətmişdir. Əgər siz bu cür davam etsəniz, qorxuram ki, qabaqlarda olduğu kimi, sadə danışmağı unudacaqsınız. Məncə, bu kimi lütfkarlıqdan sonra siz bir yaxşı içməlisiniz... Florında, niyə dayanmısan? Tez ol!.. Gərək ki, dediniz viski xoşlayırsınız?

– Mən bunu deməsəm də, hər halda, bunu düşündüm. Bu da eyni şeydir. Bəli, mən Amerika içkilərini xarici şərablardan daha üstün tuturam. Texas bu cəhətdən məni dəyişdirə bilmədi.

Florında viski ilə yarısnadək doldurulmuş stəkanı göstərərək:

– Mister Stump, siz viskiyə su qatırırsınızmı?

– Yox, əzizim! Su nədir! Bu gün su içməkdən canım boğazıma gəlib. Səhər açıldandan indiyədək dilimə bir damcı da içki dəyməyib.

– Əzizim mister Stump, axı viskini susuz içmək olmaz, boğazınızı tamam yandırar. Bir az bal və ya şəkər götürün.

– Niyə gül kimi şeyi korlayım?! Viski bu şirin şeylərsiz də gözəl içkidir, xüsusilə siz ona nəzər saldıqdan sonra. Viskini susuz içib-içə bilmədiyimi bu saat görürsünüz. Verin bir yoxlayım!

Qoca ovçu şərabı dodaqlarına qaldırıb, üç-dörd qurtumda stəkanı boşaldıb Florındaya qayıtdı. Onun ağızının marçılıtsı gənc qızın və kənizin dilindən çıxan heyrət nidalarını, demək olar ki, eşidilməz etdi.

– Deyirsiniz ki, boğazımı yandıracaq? Zərrə qədər də yox. Viski ancaq boğazımı yuyub-təmizlədi; indi mən xal-xal mustanq haqqında sizin atanızla danışmağa hazırım.

– Eləmi! Mən lap yadımdan çıxarmışdım... Yox, mən bunu demək istəmirdim. Mən elə bilirdim ki, bəs siz mustanq haqqında hələ bir şey öyrənə bilməmişiniz. Yoxsa bu gözəl at haqqında yeni bir xəbər var?

– Gözəl at haqqında, – bunu düz dediniz.

– Son dəfə bizdə olduqdan sonra o mustanq haqqında yeni bir şey eşitmişinizmi?

– Nəinki eşitmişəm, hətta görmüşəm də, əlimi də vurmuşam.

– Ola bilməz!

– Mustanq tutulub.

– Doğrudanmı? Çox gözəl xəbərdir! Mən onu görməklə nə qədər şad olacağam; onu minmək nə qədər yaxşı olacaq! Texasda olduğum zamandan bəri mənim heç yaxşı atım olmayıb. Nə qiymətə olursa-olsun bu mustanqı mənə alacağını atam vəd etmişdir. Onu tutan xoşbəxt adam kimdir?

– Əlbəttə ki, mustanger.

– Mustanger?

– Bəli, özü də elə bir mustanger ki, bütün düzəndə tayı-bərabəri yoxdur. Nə at minməkdə, nə də mustanqın boynuna kəmənd salmaqda heç kəs onunla rəqabət edə bilməz. Bəlkə də, siz öz meksikalılarınızı mənə misal gətirəcəksiniz? Mən ömrümdə hələ elə bir meksikalı görməmişəm ki, o oğlan kimi at minə bilsin.

– Bəs onun adı nədir?

– Adı nədir? Sizə etiraf etməliyəm ki, mən onun familiyasını heç bir zaman eşitməmişəm, adı isə Morisdir. Qalanın civarlarında o, Moris-mustanger adı ilə məşhurdur.

Qızın son sualında səslənən kəskin marağı duymaq üçün qoca ovçu bir o qədər həssas deyildi. O həmçinin suala cavab verərkən qızın yanaqlarının qızartısını da sezmədi.

Lakin bu, Florindanın gözündən qaçmadı.

– Ah, miss Lui, – o səsləndi, – bizi qara düzəndə xilas edən o gənc və igid cənabın adı belə idi axı!

– Bəli, – deyə ovçu tələsik cavab verdi. – O, bu əhvalatı mənə elə bu səhər danışmışdır. Biz yola çıxmazdan əvvəl danışdı. Özüdür ki var. Xal-xal mustanqı tutan da odur. İndi yoldadır, buraya gəlir. Qaranlıq düşməmiş burada olacaqdır. Mən isə qoca madyanıma çapıb gəldim ki, xal-xal mustanq haqqında sizin atanıza xəbər verim. Miss Luiza, mən bunu sizin üçün etdim.

– Siz nə qədər mərhəmətlisiniz, mister Stump! Mən sizə çox-çox minnətdaram! İndi isə mənə başlayın, mən bir dəqiqəliyə sizi tərk etməliyəm. Atam indilərdə qayıdar. Bu gün bizdə qonaqlıqdır. Mən təsərrüfata dair bəzi sərəncamlar verməliyəm... Florinda, de ki, mister Stump-a yeməyə bir şey versinlər. Get bu dəqiqə tapşır... – Qız ovçuya yaxınlaşmış yavaşcadan əlavə etdi. – Mister Stump, əgər o oğlan... o oğlan gəlsə, burada onun tanımadığı qonaqlar olacaqdır, lütfən, diqqət yetirin, onun qeydinə qalsınlar. Burada, eyvanda şərabımız var, buraya yemək də gətirəcəklər. Mister Stump, mənə nə dediyimi anlayırsınızmı?

– Miss Luiza, əgər mən bir şey anlayıramsa, lənətə gəlim. İçmək və başqa şeyləri mən anlayıram, ancaq sizin dediyiniz o oğlandı başım çıxmayıf.

– Niyə anlamırsınız? Mən mustanqı gətirməli olan oğlanı deyirəm.

– Hə-ə! Moris-mustangeri! Demək, siz onun haqqında danışırsınız? Lakin dostcasına mən sizi xəbərdar etməliyəm ki, o oğlanı ikinci dərəcəli qonaq kimi qəbul etmək onu rəncidə edər. Axı o, Missisipidə bizlərin dediyi kimi – “Poyndekster kimi məğrurdur”. Belə danışdığım üçün üzr istəyirəm. Mən miss Poyndekster ilə – bu ailənin ən məğrur olmasa da, ən gözəl üzvü ilə danışdığımı unutmuşam.

– Ah, mister Stump, siz ürəyinizdəkiləri mənə deyə bilərsiniz. Siz bilirsiniz ki, mənim sizə acığımı tutmaz. Lakin “ikinci dərəcəli qonaq” deyirkən siz nəyi nəzərdə tutursunuz?

– Mən demək istəyirdim ki, sizin evinizdə yeyib-içməyi mustangerə mənim təklif etməyimin heç bir mənası yoxdur. Əgər sizin atanız özü bunu ona təklif etməzsə, o heç şeyə əl vurmada çıxıb gedəcəkdir. Siz məni anlayırsınızmı, miss Luiza? Axı o, mətbəxə göndəriləsi adamlardan deyil.

Gənc qız birdən-birə cavab vermədi, sanki nəyinsə fikrinə daldığı üçün dərinədən düşünməyə başladı. Nəhayət, dedi:

– Eyib etməz, mister Stump, bu bərədə narahat olmayın. Siz onu qonaq etməyin. O gələni kimi mənə xəbər verin. Lakin o, nahar zamanı gələrsə, onu bir qədər ləngidir. Bunu mənə vəd edirsinizmi?

– Yaxşı, bunu edərəm.

– Mən özüm ona yemək təklif edəcəyəm.

– Miss, ona yeməyi siz özünüz təklif etsəniz, qorxuram ki, onun iştahını korlayasınız. Sizi gördükdə hətta ac canavar da heç bir şey yemək istəməz. Mən buraya gələrkən elə ac idim ki, bir hindtoyuğunu diri-diri yeməyə də hazırdım. İndi isə hindtoyuğu mənə lazım deyildir. İndi mən düz bir ay ət yeməyə bilərəm.

Luiza qəhqəhəylə güldü.

Bu anda Florinda əlində məcməyi mətbəxin qapısı ağzında görünürdü. Əlində məcməyi olan Pluto da onun dalınca gəlirdi, lakin onun əlindəki məcməyi həddindən artıq böyük və xeyli ağır idi.

Luiza şən bir məzəmmətlə:

– Ah, sevimli nəhəng, – dedi. – İştahanızın belə asanlıqla korlanmasına inanmıram... Budur, Pluto ilə Florinda gəlirlər, onların

sizə gətirdikləri, sizin üçün məndən daha şən həmsöhbət olar. Salamət qal, Zeb! Salamət qal!

Luiza yüngül addımlarla, kefi kök halda eyvandan getdi, lakin otağına gəlib tək qalanda yenə də dərin fikrə daldı: “O, mənim taleyimdir. Mən bunu hiss edirəm. Bu taleyə qarşı durmaq məni dəhşətə gətirir, ondan yaxa qurtarmaq mənim əlimdə deyildir. Mən bunu bacarmıram və istəmirəm də!”

XII

fəsil

VƏHŞİ ATIN ƏHLİLƏŞDİRİLMƏSİ

Azoteya – Meksika evlərinin ən xoşa gələn yeridir. Evin yastı damı – onun döşəməsi, göyün mavi qübbəsi isə – damıdır.

Hava yaxşı olduqda (burada iqlim gözəl olduğundan hava həmişə yaxşı olur) azoteyanı qonaq otağından üstün tuturlar.

Nahardan sonra batmaqda olan günəş Orisaba, Popokatepetl və Taluka dağlarının qarlı zirvələrini çəhrayı rəngə boyadıqda meksikalı kabalyero bəzəkli, işləməli paltarında gözəl senyoritanın qarşısında şıqlıq edir, çəkdiyi siqarının tüstüsü də lap onun üzünə dəyir. Qaragöz donsella isə onun öz məhəbbəti haqqındakı etiraflarına qulaq asır. Qulaq asır? Bəlkə də, qulaq asmayıb qüssə ilə uzaqlara, onun sevimli kabalyerosunun yaşadığı səmtə baxır?!

Axşam çağını damda keçirmək bir adətdir. Meksika evlərində yaşayanların hamısı bu adətə əməl edir. Tamamilə təbiidir ki, Luizianadan gəlmiş plantasiya sahibinin ailəsi də qəbul olunmuş bu ənənədən imtina etməmişdi.

Bu gün də nahardan sonra yemək otağı boşaldıqda bütün qonaqlar qonaq otağına toplaşmaq əvəzinə dama yığışmışdılar. Batmaqda olan günəşin maili şüaları, Kasa-del-Korvodakı bir evin damında, bəlkə də, heç bir zaman toplaşmamış belə dəbdəbəli cəmiyyəti işıqlandırır. Hətta keçmişdə sahibkar yerli əsilzadələri öz evinə topladığı zaman belə burada indiki kimi gözəl qadınlar və igid kişilər olmamışdı.

Qonaqlığa lazımı dəbdəbə vermək üçün plantasiya sahibi nə pulunu, nə də zəhmətini əsirgəmişdi. Qonaqlığa dəvət edilən qala zabitlərinin parlaq poqonları, hərbi musiqi, Kasa-del-Korvonun zirzəmilərindən gətirilmiş gözəl köhnə şərəblər qonaqlığa elə bir zinət verirdi ki, Leonanın sahillərində indiyədək belə bir məclis olmamışdı.

Lakin buradakı məclisin ən başlıca zinəti plantasiya sahibinin gözəl qızı idi. Yüzlərcə göz ona dikilmişdi: bəziləri ona heyran-heyran, bəziləri də həsədlə baxırdı.

Qonaqlardan ibarət bu dəbdəbəli izdiham içərisində qıza hər hansı bir adamdan daha çox göz qoyan və onun hər bir hərəkətini izləyən bir nəfər vardı; bu, qızın bibisi oğlu Kassi Kolxaun idi.

Qız heç bir yerə tərپənə bilmirdi ki, Kolxaun onun dalınca getməsin – o, yerini dəyişə-dəyişə qızın dalınca kölgə kimi gəzirdi. Gah yuxarı çıxır, gah aşağı enir, gah da bir küncə söykənilib dayanır və özünü elə göstərirdi ki, guya, fikrə getmişdir, lakin gözlərini bir an da olsun gözəl qızdan ayırmırdı.

Qəribə burasıdır ki, kişilərin qıza kompliment söyləyib onu güldürmələrinə və qızın cavablarına Kolxaun əhəmiyyət vermirdi. Hətta draqun Qenkokun qıza açıqdan-açığa diqqət yetirməsi də, deyəsən, Kolxaunu narahat etmirdi.

Yalnız hamı evin damına qalxdıqdan sonra Kolxaunun hərəkətlərinin üstü açıldı. Luiza hərdən bir məhəccərə sarı gəlib uzaqlara baxdıqda Kolxaunun onu izləyən inadlı və sınaqçı nəzərlərini ətrafdakılar görməyə bilməzdi.

Qızın nə üçün uzaqlara baxdığını heç kəs bilmirdi və bu, Kassi Kolxaundan savayı heç kəsi maraqlandırmırdı. Bu yalnız Kolxaunu şübhələndirir və şübhə onun qəlbini gəmirirdi.

Düzəndə batmaqda olan günəşin qızılı şüaları içərisində bir dəstə atlı görüdükdə və damdan baxanlar bu dəstənin bir at ilxısı olduğunu təyin etdikdə kapitanın daha şübhəsi qalmadı: bu atlı dəstənin başında kim gəldiyini o bilirdi.

Lakin at ilxısı qonaqların diqqətini cəlb etməzdən çox-çox əvvəl Luiza bu ilxını üfufə qalxmış toz dumanında sezmişdi. Doğrudur, bu toz dumanı hələ o qədər aydın görünmürdü və at ilxısını yalnız onun indicə görünəcəyini gərginliklə gözləyən adam seçə bilərdi.

İnc qalasının komandiri olan mayor durbinlə baxaraq:

– Vəhşi atlardır! – dedi və durbini ikinci dəfə gözlərinə yaxınlaşdıraraq əlavə etdi: – Kimsə atları buraya gətirir. Hə! İndi görürəm: gələn Moris-mustangerdir. O, bəzən bu atları gətirib bizə satır. Mister Poyndekster, deyəsən, o, birbaşa buraya gəlir.

– Çox güman ki, bu odur, – deyə Kasa-del-Korvonun sahibi cavab verdi. – Bu mustanger iyirmi-otuz at gətirməyi mənə boyun olmuşdur, ehtimal ki, onları gətirir. – Durbinlə baxaraq: – Elədir ki, var, – dedi.

Plantasiya sahibinin oğlu:

– Mən əminəm ki, bu odur, – dedi. – O atlının Moris Cerald olduğunu mən görürəm.

Plantasiya sahibinin qızı özünü elə göstərdi ki, guya, ətrafda baş verənlər onu zərrə qədər də maraqlandırmır. Bibisi oğlunun qəzəbli gözlərinin onu izlədiyini hiss etmişdi: bu baxışlar, sanki, onu yandırdı.

Nəhayət, dəstə yaxınlaşdı. Dəstənin başında, doğrudan da, Moris-mustanger dururdu; xal-xal mustanqın başına kəmənd salıb dalınca gətirirdi.

Tutulmuş mustanq evə yaxın gətirildikdə bir neçə adam:

– Nə gözəl atdır! – səsləndi.

Mayorun diribaş arvadı:

– Aşağı enib belə mustanqa tamaşa etməyə dəyər, – dedi. – Mən sizə aşağı enməyi təklif edirəm. Miss Poyndekster, siz buna nə deyirsiniz?

Başqa səslər içərisində gənc ev sahibəsinin:

– Əlbəttə! – cavabı eşidildi. – Aşağı enək, tez aşağı enək!

Qadınlar mayor arvadının ardınca daş pilləkəni aşağı endilər. Kişilər də onların dalınca getdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra hələ də atından enməmiş mustanger öz əsir atı ilə birlikdə bu seçmə cəmiyyətin lap ortasında görünürdü.

Henri Poyndekster hamıdan qabağa keçib mustangeri mehribanlıqla salamladı.

Luiza Morisi yalnız azca təzim edərək salamladı. Bundan daha artıq salam yaxşı görünməzdi və qonaqların, yəqin ki, xoşuna gəlməzdi.

Bütün qadınlar içərisində yalnız mayorun arvadı mustanger ilə daha mehribanca salamlaşdı, lakin onun da səsində bir tərənnüm vardı. Bunun əvəzində isə mustanger gənc Luizanın ani və mənəvi nəzərinə layiq oldu.

Demək lazımdır ki, mustangerə qarşı lütfkarlıq təkcə Luizanın baxışlarında hiss olunmurdu. Yol gələrkən paltarı toza bulansa da, mustanger çox qəşəngdi. Gəldiyi iyirmi mildən artıq yol, sanki, onu

zərrə qədər də yormamışdı. Düzənlikdə əsən külək gənc irlandiyalının üzünə al rəng vermişdi. Yaxası açıq köynəyindən onun kişilərə məxsus gözəlliyə dəlalat edən qüvvətli və gündən yanıb bürünc rəngi almış boynu görünürdü. Komissarın qəşəng qardaşı qızı heyran-heyran ona gülümsəyirdi. Deyirdilər ki, komissarın arvadı da ona bənd olmuşdur. Ancaq, yəqin ki, bu, qalanın məşhur sözgəzdireni olan həkim arvadının böhtanı idi.

Poyndekster tutulmuş mustanqı nəzərdən keçirərək dedi:

– Şübhə yoxdur ki, bu at Zeb Stumpun mənə demiş olduğu atdır.

Kömək etmək üçün Morisə yaxın gələn qoca ovçu:

– Bəli, həmin atdır – dedi. – Tamamilə doğrudur, mister Poyndekster, özünüz gördüyünüz kimi, bu, həmin o madyandır. Bu oğlan atı mən onunla danışmazdan əvvəl tutmuşdu. Yaxşı ki, mən özümü vaxtında yetirdim. Axı bu gözəl at başqalarının əlinə keçə bilirdi və bu, miss Luizanı çox məyus edərdi.

Luiza dedi:

– Bu doğrudur, mister Stump. Siz mənə qarşı diqqətlisiniz. Bil-mirəm bu yaxşılığınız üçün sizə necə təşəkkür edim.

– Təşəkkür edəsiniz? Siz demək istəyirsiniz ki, mənim xoşuma gələn bir şey etmək fikrindəsiniz, eləmi? Bu, sizin əlinizdə heç də çətin deyil. Axı mən elə böyük bir iş görməmişəm: at üstə düzəni gəlmişəm, vəssalam. Başınızda lələkli şlyapa, əyninizdə uzunbalaqlı tuman bu madyanın üstündə sizin kimi gözələ tamaşa etmək, – bütün Qayalı dağlar silsiləsi boyu çapdığına görə Zeb Stumpun xəcalətindən çıxmaq üçün tamamilə kifayətdir!

– Ah, mister Stump, siz düzəlməz bir yaltaqsınız! Ətrafinıza baxın, sizin tərifinizə məndən çox layiq olan qadınlar taparsınız.

Zeb buradakı qadınlara ötəri bir nəzər salıb dedi:

– Bəsdir, bəsdir! Burada çoxlu gözəl qadın olduğunu mən inkar etmirəm. Lənət şeytana! Doğrudan da, gözəl qadın çoxdur! Lakin bizim Luizianada deyildiyi kimi, Luiza Poyndekster təkdir.

Zebin bu nəzakətli sözlərinə qarşı gurultulu bir qəhqəhə qopdu; bu qəhqəhə içərisində yalnız bir neçə qadın səsi eşidildi.

Plantasiya sahibi Morisə san dönərək xal-xal mustanqı göstərib dedi:

– Mən sizə iki yüz dollar borcluyam. Mister Stump, gərək ki, bu barədə sizinlə danışib razılığa gəlmişdir.

Mustanger mənalı-mənalı gülümsəyərək:

– Sizdən pul ala bilmərəm. Bu at satlıq deyildir, – dedi.

Plantasiya sahibi özünü qüruruna toxunulmuş kimi göstərərək geri çəkilib dedi:

– Doğrudanmı?

Plantasiya sahibinin dostları və qalanın zabıtləri buna son dərəcə təəccüb etdiklərini gizlədə bilmədilər.

Adi qiyməti on dollardan iyirmi dollara qədər ikən bu xam mustanqa iki yüz dollar vermək! Yəqin ki, mustanger aqlını itiribdir.

– Mister Poyndekster, – mustanger sözüünə davam etdi, – siz o biri mustanqlara hətta tutulmazdan əvvəl çox yaxşı qiymət verdiyiniz üçün, icazə verin, sizə təşəkkür edirəm. Biz irlandiyalıların adəti belədir. Bundan əlavə, bizdə qayda belədir ki, hədiyyəni saziş bağladığınız adama yox, onun ailə üzvlərindən birinə verirlər. İrlandiyadakı bu adəti Texasda dəb salmaq olmazmı?

Bir neçə səs buna:

– Əlbəttə, şübhəsiz ki, salmaq olar! – deyə cavab verdi.

Plantasiya sahibi cəmiyyətin iradəsi qarşısında öz mühafizəkarlığından əl çəkərək dedi:

– Etirazım yoxdur, mister Cerald, necə istəyirsiniz elə də edin.

Mustanger azca təzim edib minnətdarlığını cəmiyyətə bildirərək ləyaqətlə dedi:

– Təşəkkür edirəm, cənablar, təşəkkür edirəm. Bu at mənim əlimə təsadüfən keçmişdir. Miss Poyndekster onu qəbul etməyə razı olarsa, bu vəhşi atı ovlamaq üçün dincəlmədən keçirdiyim üç günün əvəzinə daha böyük mükafat aldığımı hiss edərəm. Bu at nə qədər hiyləgər olsaydı da, onu tutmaq heç də çətin olmazdı.

Gənc qız irəli gələrək dedi:

– Ser, mən sizin hədiyyənizi qəbul edirəm, özü də minnətdarlıqla qəbul edirəm. Ancaq mənə elə gəlir ki... – Sonra mustanqı göstərüb, eyni zamanda sualedici bir nəzərlə mustangerin gözlərinə baxaraq əlavə etdi: Mənə elə gəlir ki, sizin əsiriniz hələ əhliləşdirilməmişdir. O, indidən tir-tir əsir və yəqin ki, xoşuna gəlməsə, yüyəni başından atmağa çalışacaqdır. Onda mən zavallı nə etməliyəm?

Bu sözlərin əsl mənasını ancaq Moris anlamışdı. Lakin bunu başa düşməyən mayor Morisə müraciətlə dedi:

– Düzdür, Moris, miss Poyndekster haqlıdır. Bu mustanq hələ xamdır. Bu, hamıya aydındır. Mehriban dostum, lütfən, onu bir az

öyrədin! – Sonra mayor ətrafdakılara döndü: – Sizə deməliyəm ki, bu heç də pis olmaz, xüsusilə belə bir mənzərəni hələ görməmiş adamlar üçün lap maraqlı olar... Bura baxın, Moris, onun belinə atılın, düzənin bu vəhşi atını bizə göstərin. Deyəsən, sizin məharətinizi at özü də sınamaq istəyir.

– Bəli, siz haqlısınız, mayor, doğrudan da, at bunu istəyir, – deyə mustanger dördayaqlı əsirə deyil, geri çəkilib qonaqların içərisində gizlənən gənc qıza bir nəzər saldı.

Mayor təskinedici bir ifadə ilə dedi:

– Eyib etməz, Moris, eyib etməz. Atın gözlərindən od tökülsə də, mərc gəlirəm ki, siz onu ağıllandıracaqsınız. Bir sınayın!

Mustanger mayorun təklifini qəbul etməyə bilməzdi. Bu, bir çağırış idi. Texasda at minmək məharəti çox qiymətləndirilir.

Moris öz razılığını onunla bildirdi ki, çəld öz atından yerə sıçrayaraq yüyəni Zeb Stumpa verdi və xal-xal mustanqla məşğul oldu; sonra o, yer eləməyi xahiş etdi.

Onun bu xahişi bir anda yerinə yetirildi: oraya yığışanların çoxu evin damına qalxdı.

Moris Cerald kəməndi atın ağızına keçirdi və onu heyvanın başına yüyən kimi dolayaraq atın belinə sıçradı.

Vəhşi at birinci dəfə idi belə bir təhqir hiss edirdi. O, qulaqbatırıcı və kinli bir səsle kişnəyərək onun azadlığına qəsd edilməsinə qarşı öz etirazını açıq-açığına bildirirdi.

At şahə qalxaraq müvazinətini bu vəziyyətdə bir neçə dəqiqə saxladı. Atlı özünü itirmədi: o, əlləri ilə atın boynunu qucaqladı; atın boğazını qüvvətlə sıxıb ayaqlarını bərk-bərk onun böyürlərinə yapışdırdı; o, belə etməsəydi, at arxası üstə çevrilib onu altında əzə bilərdi. Sonra mustanq öz sağrısını qaldırdı: vəhşi atlar belə hallarda həmişə bu üsuldan istifadə edirlər. Bu, atlını çox çətin bir vəziyyətə saldı: at onu belindən yerə ata bilərdi. Öz qüvvəsinə əmin olan mustanger atın belinə yəhər qoymamış, üzəngi taxmamışdı, halbuki indi bunlar ona çox kömək edərdi. Lakin vəhşi atları əhliləşdirən bir adam kimi tanınmış mustanger öz şərəfini ləkələnmək üçün qəsdən ata yəhərsiz və üzəngisiz minmişdi.

Mustanq iki-üç dəfə üstündəki adamı yerə çırpmağa çalışdı; hər dəfə atlının çevikliyi qarşısında güzəştə getməli oldu. Qəzəblənmiş heyvan, nəhayət, öz səylərinin əbəs olduğunu anlayaraq ayaqlarını

daha yerə döymədi, yerindən qoparaq mustanger ilə birlikdə düzənə götürüldü.

Qonaqlar yerlərində sakitcə oturub mustangerin qayıtmasını gözləyirdilər. Damın üstündə oturanlar mustangerin atdan yıxılıb öləcəyi və ya heç olmasa, şikəst olacağı gümanını bir neçə dəfə təkrar etdilər. Burada olanlardan biri bunu ürəyində arzu edirdi, bir başqası üçün isə bu, onun öz ölümünə bərabər idi.

Şəkər plantasiyalarının məğrur sahibkarının qızı, məşhur gözəl Luiza Poyndekster Texasin yoxsul bir ovçusuna niyə bənd olmuşdu, – bunu hətta qız özü də bilmirdi. Qız dərk edirdi ki, onun varlığında bu qeyri-adi adama qarşı qəribə bir maraq oyanmışdır: o, bu seçmə cəmiyyətdə gördüyü adamlardan son dərəcə fərqlənirdi! Qız eyni zamanda bunu da duyurdu ki, onun varlığındakı hiss sakitləşmək əvəzinə getdikcə artırdı.

Moris artıq vəhşi atın belində deyil, öyrədilmiş atın üstündə yenə də görüldükdə Luizanın qəlbi daha bərk döyündü: at daha onu belindən yerə çırpmağa səy etməyib sakitləşmişdi və mustangeri özünün sahibi bilib ona tabe olmuşdu.

Mustanger atdan yerə sıçrayıb onu qarşılıyan gurultulu alqış sədalarına əhəmiyyət vermədən:

– Miss Poyndekster, – dedi, – ata yaxınlaşıb kəməndi onun boynuna keçirməyi və onu tövləyə aparmağı sizdən xahiş edə bilərəmmi? Siz bunu etsəniz, at elə biləcək ki, onu siz əhliləşdirmisiniz və bundan sonra sizin iradənzə tabe olacaqdır.

Nazlı bir qız belə bir təklifdən boyun qaçırırdı, işvəkar bir qız onu rədd edərdi, qorxaq bir qız isə ata heç yaxın da durmazdı.

Lakin Luiza Poyndekster bir dəqiqə də olsun tərəddüd etmədən, naz satmadan və ya qorxaqlıq əlaməti göstərmədən ayağa qalxaraq yoldaşlarından ayrıldı. At qılından hörülmüş çatını mustangerin göstərişi ilə götürüb əhliləşdirilmiş atın boynuna keçirdi və Kasa-del-Korvonun tövləsinə apardı.

Mustangerin sözləri onun qulaqlarında səslənərək qəlbində əks-səda buraxırdı:

“At elə biləcək ki, onu siz əhliləşdirmisiniz və bundan sonra sizin iradənzə tabe olacaqdır”.

XIII

fəsil

DÜZƏNDƏ KEF MƏCLİSİ

Çıxan günəşin ilk şüaları İnc qalasında zabitlərin mənzilləri qarşısındakı meydanda olan şeyləri işıqlandırdı.

Bir cüt Meksika qatırı qoşulmuş kiçik bir furqon bu şeylərin ortasında dayanmışdı. Qatırların dırnaqlarını səbirsizliklə yerə döyüb quyruqlarını hərləmələrindən, qulaqlarını tərpətmələrindən görünürdü ki, onlar çoxdan arabaya qoşulub bir yerdə dayanmışdılar və yola düşmələrini çoxdan gözləyirdilər. Eyni zamanda qatırların hərəkəti avara adamları xəbərdar edirdi ki, yaxına gəlməsinlər, yoxsa onların dırnaqları altına düşərlər.

Lakin orada avara adam yox idi.

Alaçaranlıqda yalnız bir adamı kölgə kimi seçmək olurdu. Bu, başına şlyapa qoymuş hündürboy bir adam idi. Onun qoca ovçu Zeb Stump olduğunu tanımaq çətin deyildi. O, qoca madyanını minmişdi. Madyan sanki yerində mıxlanmışdı.

Ətrafda isə qızğın bir hərəkət vardı. Adamlar yeyin-yeyin otərəf-butərəfə gedirdilər: onlar tələsə-tələsə zabitlər evinə gedib, yenə də furqonların yanına qayıdırdılar.

Orada təxminən on adam var idi; onlar bir-birindən öz paltarları və dərilərinin rəngi ilə fərqlənirdilər. Onların çoxu qeyri-sırası əsgər idi, ikisi, yəqin ki, apaz, qalanları isə yerli zabitlərin xidmətçiləri idi.

Zabitlərin xidmətçiləri içərisində təşəxxüslə var edən zənci xüsusilə fərqlənirdi. O, qala komandiri olan mayorun nökrəri idi. Bu bir dəstə adama müvafiq forma geymiş serjant rəhbərlik edirdi; o, furqonu hər cür ərzaq və içki ilə yükləməyə vəkil edilmişdi.

Ərzaq və şərabın bol olduğuna baxmayaraq, əldə edilmiş nəticələrdən, kef məclisi hazırlayanların heç də hamısı məmnun deyildi. Narazı qalan Zeb Stump idi.

– Mənə bax, starşına, – deyə o, serjanta müraciət etdi, – mən qarğıdalı iyi duymuram və sənin furqona qarğıdalı yüklədiyini görmədim. Amma mənə elə gəlir ki, düzəndə qarğıdalını “şampen”

kimi hər cür əcnəbi şeylərdən üstün tutan adamlar tapılacaqdır, – deyəsən, siz Fransa şərabını “şampen” adlandırırırsınız?

– Qarğıdalını şampən şərabından üstün tuturlar? Mister Stump, siz atlarımlı nəzərdə tutursunuz?

– Cəhənnəm olsun sənin atların da! Heç kəs at qarğıdalısı haqqında danışmır; mən Mononqaxel viskisini deyirəm.

– Hə, indi məsələ aydın oldu. Mister Stump, siz tamamilə haqlısınız, viskini unutmaq lazım deyil; mənə elə gəlir ki, mən orada kef məclisi üçün ayrılmış böyük bir şüşə görmüşəm.

Əlində böyük bir şüşə furqona yaxınlaşan mayor xidmətçisinin səsi eşidildi:

– Elədir ki var, cənab serjant.

Qoca ovçu hazırlığın artıq qurtarmış olduğunu hesab edərək yola çıxmağa tələsdi.

– Hə, starsına, hər şey hazırdımı? Vaxtdır, yola düşmək lazımdır.

– Mister Stump, hələ hər şey hazır deyil. Aşpaz deyir ki, cücələri qızardıb qurtarmaq lazımdır. Cücələri tavada indicə çevirmişdir.

– Görüm cücələr aşpazla birlikdə lənətə gəlsin! Bizim düzənlərdəki vəhşi hindtoyuqlarının yanında onlar nəyə yarar?! Mayor onların ləzzətini yaxşı bilir. Bunun üçün də mənə yaxşı bir hindtoyuğu vurmağı əbəs yerə sifariş etməmişdir. Günəş göydə on mil səyahət etdikdən sonra o quşu necə ovlamaq olar? Bir yandan da bu araba bizdən ayrılmayacaq, dalımızca gələcək. İndi gəl görüm quşu necə vurursan? Starsına, elə bilmə ki, quşlar da qalanın əsgərləri kimi axmaqdır. Vəhşi hindtoyuğu düzəndə yaşayanların hamısından ağıllıdır; mənə inan ki, onu aldatmaq üçün, heç olmasa, yuxudan günəşlə birlikdə, bəlkə, daha tez qalxmaq lazımdır.

– Düz deyirsiniz, mister Stump, mən bilirəm ki, mayor sizin ovçuluq məharətinizə güvənir və hindtoyuğu ilə məzə etmək ümidindədir.

– Dostum, sənə açıq deməliyəm ki, onun üçün hindtoyuğu vuracağıma mayor nəinki güvənir, hətta vəhşi öküz dili və budu tapacağıma da gözləyir; halbuki bu heyvan indi Texasın heç bir yerində yoxdur və iyirmi ildir heç gözə də görünmür. Doğrudur, mən eşitmişəm ki, Avropa yazıçıları öz kitablarında tamamilə başqa şeylər yazırlar, xüsusilə Fransa yazıçıları bu bərdə günah işləyirlər, – ancaq bu, onların öz vicdanlarına qalıb. İndi bu yerlərdə vəhşi öküz yoxdur, kökü tamamilə kəsilmişdir... Burada ayı, maral, vəhşi

keçi, çoxlu vəhşi hindtoyuğu var; bunlar hamısı düzdür, ancaq nahara quş əti tapmaq üçün səhər yeməyini olduqca tezdən yemək lazımdır. Odur ki, starsına, bugünkü naharda adlı-sanlı qonaqlarının hindtoyuğu əti yemələrini istəyirsənsə, yola düşmək əmrini ver.

Qoca ovçunun bu inandırıcı sözləri serjanta təsir etdi, çox çəkmədən furqon yola düşdü; furqonun dalınca ağ və qara rəngli əsgərlər, dəstənin başında isə qoca madyanını minmiş Zeb Stump gedirdi. O, atını Leona ilə Qoz çayı arasında uzanan geniş düzənlə sürürdü.

Ərzaq yüklənmiş furqonun yola düşməsindən heç iyirmi dəqiqə keçməmişdi ki, həmin yerə başqa bir dəstə yığışmağa başladı.

Atlı xanımlar göründülər; onları kişilər – dostları və qohumları müşayiət edirdi. Demək olar ki, Poyndeksterin verdiyi qonaqlıqda iştirak edənlərin hamısı buraya toplaşmışdı.

Plantasiya sahibi, onun oğlu Henri, bacısı oğlu Kassi Kolxaun və qızı Luiza da gəldi. Gənc qız xal-xal mustanqı minmişdi.

Kef məclisi Poyndeksterin şərəfinə düzəlmişdi. Mayor və zabitlər – bu məclisin sahibləri, plantasiya sahibi ilə onun dostları isə dəvət olunmuş qonaqlardı. Qonaqları şənləndirmək üçün vəhşi at ovuna çıxmaq nəzərdə tutulmuşdu.

Yalnız İnc qalasından iyirmi mil uzaqda olan düzən belə bir idman üçün münasib yer ola bilərdi. Buna görə də tezdən yola düşmək və kifayət qədər ərzaq götürmək lazımdı.

Günəş şüaları Leona çayının güzgü kimi səthində oynar-oynamaz, dəstə iyirmi draqunun mühafizəsi ilə yola düşməyə hazır idi. Onlardan əvvəl furqonla yola çıxan dəstə kimi, bu dəstənin də öz bələdçisi vardı, lakin bunların bələdçisi əyninə rəngi solmuş kaftan geymiş, başına köhnə şlyapa qoymuş qoca meşə ovçusu deyil, vəhşi atlar ovlayan, Meksika mustangerlərinə məxsus qəşəng kostyum geyinmiş gözəl və gənc Moris idi.

Mayor hamının yığışdığını gördükdə:

– Moris, yola düşək! – dedi və sonra burada olanlara müraciət etdi: – Ledi və centlmenlər! Bu gənc oğlan vəhşi atları tanıyan gözəl bir ovçudur. Texasda vəhşi atları necə ovlamağı bizə göstərə bilən bir adam tapılırsa, o da elə bu oğlan, Moris-mustangerdir.

Gənc irlandiyalı hamıya nəzakətlə təzim edib dedi:

– Mayor, mən belə təriflərə dəymərəm. Mən sizə yalnız mustanqların harada yaşadıklarını göstərməyi vəd edirəm.

“O nə qədər təvazökardır!” – Luiza düşündü. Mustanger başda olmaqla şən dəstə yola düşdü.

Texasda yaşayanlar üçün at üstündə düzənlə iyirmi mil yol getmək çox asan bir şeydir. Bu məsafə üç saatda qət edildi. Yolun axırında onların bərk acdıqları hesaba alınmasa, yol çox müvəffəqiyyətə başa vurulmuşdu.

Xoşbəxtlikdən, ərzaq gətirən furqonu çox gözləmək lazım gəlmədi və hələ günortaya çox qalmış şən dəstə Rio-de-Nuesesin sahilindəki böyük qoz ağacının kölgəsində yerləşdi.

XIV

fəsil

MANADA

Vəhşi at ovlamaq və eyni zamanda əylənib şənlənmək üçün Moris Ceraldın qonaqları gətirdiyi yerdən münasib yer seçmək olmazdı.

San-Antonio anbarlarından gətirilmiş bahalı alman şərəbləri köpüklənirdi. Şən söhbətin səsi düzənə yayılmışdı. Mavi göy daha dərin, yaşillıq isə zümrüd kimi görünürdü.

– Mustenos! – birdən Meksika vakerosunun¹ səsi eşidildi.

Moris cəld öz stəkanındakı şərəbı içib atına sıçrayaraq:

– Cavallada?² – deyə qışqırdı.

– Yox, – deyə meksikalı cavab verdi, – manada.

– Onlar nə boşboğazlıq edirlər? – deyə kapitan Kolxaun soruşdu.

Mayor ona belə cavab verdi:

– Meksikada mustanqlara mustenos, vəhşi madyanlar ilxısına isə manada deyirlər. Bu zamanlar madyanlar ayğırlardan ayrı olaraq bir yerdə gəzirlər, ancaq...

– Nə ancaq? – kapitan onun sözünü kəsərək səbirsizliklə soruşdu.

Mayor məsum bir görünüş alaraq:

– Ancaq eşşəklər onlara hücum etməzlərsə, – deyə cavab verdi.

Hamı gülüşdü.

¹ *Vakero* – ilxıçı

² *Cavallada* – vəhşi aygır ilxısı

Bu aralıq madyan atlar ilxısı yaxınlaşdı.

– At belinə! – hər tərəfdən səslər eşidildi.

Görünür, vəhşi atlar ilxısı gözətçinin durduğu təpənin yamacından hərəkət edirdi.

Gözətçi atın belinə sıçradı; heç bir an da çəkmədi ki, o, əlində kəmənd olduğu halda artıq ilxının içərisində idi.

Atlar vəhşicəsinə fıxıraraq onları izləyən təqibçidən yaxa qurtarmaq üçün dördayaq qaçırdılar. Onlar nə furqonu, nə də atlıları görürdülər.

Moris qorxudan həyəcanlanmış atları görüb dedi:

– Onları qovurlar! – və ilxının kim tərəfindən qovulduğunu keşik çəkdiyi yerdən görməli olan meksikalya qışqırdı: – Krespino, nə olub?

Hamı cavab gözlədiyi üçün susurdu. Üzlərdə qorxu və təşviş vardı. Olmaya, hindular mustanqların dalınca düşmüşdülər?

– Vəhşi eşşəkdir, – ispanca cavab eşidildi.

– Erkəkdir, – Krespino əlavə etdi.

– Hə də! Özüdür ki var. Bu yaramazı dayandırmaq lazımdır, yoxsa bütün ovumuzu korlayar. Vəhşi eşşək ilxını qovduqca atları heç bir qüvvə dayandıra bilməz... Uzaqdadırımı?

– Lap yaxındadır, don Morisio. Birbaş mənim üstümə qaçır.

– Kəmənd at, tut. Kəməndə sala bilməsən, güllə ilə vur. Onu hər necə olsa rədd etmək lazımdır.

İlxını izləyən eşşəyin necə bir qüvvəyə malik olduğunu buradakılardan, demək olar ki, heç kəs bilmirdi. “Vəhşi erkək eşşək” sözlərinin əsl mənasını yalnız mustanger anlaya bilərdi.

– Moris, izah edin, nə olub? – mayor xahiş etdi.

– Oraya baxın, – deyə mustanger dağın təpəsini göstərdi.

Bir heyvan dağ silsiləsi ilə sürətlə qaçırdı. Halbuki bu heyvana ətalət və səfehliyin bir nümunəsi kimi baxmağa adət etmişlər.

Vəhşi eşşək, demək olar ki, onun qovduğu mustanqlar boyda idi. O, mustanqların ən yeyin qaçanlarından sürətlə qaçmırdısa da, hər halda, özünün inadlı qaçışında onlardan geri qalmırdı.

Ona baxanlar öz fikirlərini bir neçə kəlmə ilə də olsa deməyə macal tapmamışdılar ki, vəhşi madyanlar az qala gəlib onların yanına çatdılar. Mustanqlar buraya çatdıqda, atlı dəstəsini birinci dəfə görürlərmiş kimi, mənfur düşməni unudub yan tərəfə döndülər.

– Cənablar, yerinizdən tərpənməyin! Atları saxlayın! – Moris Ceraldın səsi eşidildi.

– Mən onların harada otlamağı xoşladıklarını bilirəm. İndi onlar həmin yerə qaçırlar. Biz onların dalınca gedib yaxşı ov edirik. Burada isə onlar meşəyə dağılışa bilirlər və biz onları bir daha görmərik... Ey, senyor Krespino! O yaramaza atəş açın. O, uzaqda deyil, gülləniz ona çatar.

Meksikalı, eskopet adlandırdığı gödək tüfəngini cəld yəhərdən götürüb nişan alaraq vəhşi eşşəyə atəş açdı.

Eşşək atəş səsi eşidib anqırdı; lakin bu ançaq atəşə bir cavabdı. Krespinonun gülləsi, görünür, boşa çıxmışdı, eşşəyə dəyməmişdi.

– Mən onu dayandırmalıyam, – deyə mustanger səsləndi, – yoxsa o, atları gecəyə qədər qovacaqdır!

Mustanger kəskin bir hərəkətlə atını mahmızladı. Kastro ildırım sürətiylə eşşəyin arxasınca şığıdı.

At bir neçə sıçrayışda öz sahibini gətirib eşşəklə bir kəməndlik məsafəyə çıxartdı. Daha bir an keçdi və kəməndin ilgəyi ildırım sürətiylə eşşəyin uzun qulaqları üstə endi, boynuna keçdi.

Moris kəməndi atlıqdan sonra atını azca yana döndərdi; Kastro kəskin bir hərəkətlə döndü; sonra at eyni itaətkarlıqla yerində dayanıb kəndirin tarım çəkilməsini gözlədi.

Eşşək qabağa dartınaraq kəndiri tarım çəkdi, sonra dal ayaqları üstə qalxıb ürəyinin başından vurulmuş kimi yerə gəldi.

Lakin eşşək boğulmamışdı, onun yalnız qulaqları batmışdı.

Meksikalı iti bıçağını onun ürəyinə soxub öldürdü.

* * *

Hamı Moris-mustangerin indi nə edəcəyini gözləyirdi. Bu aralıq Moris kəməndi eşşəyin boynundan çıxarıb yığmağa başladı. Lakin irlandiyalının hərəkətlərində yenə də bir tələsiklik hiss olunurdu.

O, gözlənilmədən ata doğru sıçradı. Görünür, ortada yenə də bir təlaş vardı.

Luiza Poyndekster xal-xal mustanqın belində dördnala çapırdı, sanki, o, ilxının dalına düşənlərin hamısını ötməyi qərara almışdı.

Vəhşi atları ovlayanlardan yalnız bir nəfər xal-xal mustanqın niyyətini düzgün başa düşmüşdü. Moris, xal-xal mustanqın sürətlə

qaçan bu ilxıdan olduđunu duymuşdu. Şübhəsiz, mustanq öz yoldaşlarını gördükdə onlara qoşulmaq üçün atlını götürüb qaçırdı.

Çox çəkmədən xal-xal mustanqın niyyətini hamı başa düşdü.

İncə bir nəzakət hissi ilə coşan Kolxaun, Qenkok, Krossman, onların ardınca da təxminən on nəfər cavan plantasiya sahibləri, vəkillər, məhkəmə məmurları atlarını qızın dalınca çapdılar.

Lakin həqiqətdə onlardan heç biri təlaşa düşməmişdi. Luiza Poyndeksterin yaxşı bir at minən olduğunu hamı bilirdi.

Qızın qarşısında sirk meydançası kimi hamar, böyük bir düzən açılmışdı. Mustanq yorulub taqətdən düşüncəyədək qaçacaqdı. Luiza o qədər də ciddi bir təhlükə qarşısında deyildi.

Yalnız bircə nəfər bu fikirdə deyildi. Bu adam mustanger idi. Mustanger atını hamıdan axırda mindi. O, kəməndini yığdığı üçün yubanmışdı. Budur, o da atının belinə sıçrayıb qızın dalınca çapdı.

Onun rəqibləri artıq xeyli qabağa getmişdilər. Kolxaun hamıdan qabaqda, draqun ilə atıcı ondan bir qədər geridə idi; o birilər də arxadan çapırdılar.

Morisin kəhər atı çox çəkmədən onların hamısını vurub ötdü. Kolxaun öz acizliyini görüb ona hiddətlə lənət yağdırdı.

Günorta günəşi tamamilə qeyri-adi bir mənzərəni işıqlandırır. Vəhşi atlar ilxısı geniş düzənlə ağılasıgmaz bir sürətlə qaçırdı. Bu ilxıdan olan bir at, belindəki atlı ilə, beş yüz addım aralı olaraq ilxının dalınca gedirdi. Xal-xal mustanqdan eyni məsafədə və əynində gözəl Meksika paltarları olan atlı da öz kəhər atını sürür, daha arxada isə bir dəstə atlı çapa-çapa gəlirdi.

Hamıdan arxada, əndişə içərisində əl-qollarını ölçən qadın və kişilərdən indicə aralanmış bir dəstə draqun atlarını dördnala çapırdı.

İyirmi dəqiqədən sonra mənzərə başqa bir şəkil aldı. Adamlar eyni olaraq qalsa da, dəstələrin vəziyyəti dəyişildi: ilxı xal-xal mustanqdan, mustanq da kəhər atdan daha qabağa getmişdi, qalan rəqiblər isə artıq görünmürdülər və yalnız yaqut rəngli göyün yüksəkliyində qanad çalan qartal iti gözləri ilə onları seçə bilirdi.

Vəhşi atlar, qızın minmiş olduğu xal-xal mustanq və kəhər atın belindəki adam ucsuz-bucaqsız düzəndə tək qalmışdılar.

XV

fəsil

QIZA ÇATDILAR

Bir mil də çapandan sonra elə bir dəyişiklik olmadı.

Vəhşi madyanlar əvvəlki kimi sürətlə qaçırdı, lakin qorxudan daha həyəcanlanmadıqları üçün fırxırıb kişnəmirdilər. Onların arxasınca qaçan xal-xal mustanqın kəsik-kəsik kişnəməsi eşidilirdi, onun köhnə yoldaşları isə, sanki, bunu eşitmirdi. Luiza heç bir təlaş əlaməti göstərmədən atın üstündə sakit oturmuşdu.

Kəhər atın belindəki mustanger isə böyük həyəcan keçirirdi: onun hərəkətlərində bir ümitsizlik və məyusluq hiss olunurdu. Moris səbirsizliklə:

– Kastro, tez ol! – səsləndi. – Bu gün sənə nə olub? Yadından çıxarma ki, çətinliklə olsa da, axı keçən dəfə ona çatan sən idin. Axı onun belində indi bir qız da var. Elə bir qız ki dünyada o, mənə hər şeydən əzizdir, mən öz həyatımı da, sənin də həyatını onun uğrunda qurban verərdim. Di cəld ol! Cəld ol!..

“Mən onu gözdən itirsəm, nə olar? Axı o həlak olar!”

Moris getdikcə uzaqlaşan qızdan gözlərini ayırmadan atını çapırdı. O, hərdənbir narahət olduğunu andıran bir nəzərlə onları bir-birindən ayıran məsafəni ölçürdü.

“Bəlkə, onun arxasınca qışqırım? – birdən ağılına gəldi, – bəlkə, səsım ona çatdı? Lakin o, mənim sözlərimi eşidərmı, təkliflərimi və məsləhətlərimi anlarımı? Buna bel bağlamaq çətinidir”.

Moris bu fikrindən qismən ona görə əl çəkdi ki, bu anda o, qaçan ata çatacağına ümid edirdi; buna qismən başqa bir səbəb vardı: o bilirdi ki, mustanqı sözlə deyil, hərəkətlə saxlamaq olar.

Atını çapdıqca o, bütün yol uzununu ümid edirdi ki, indicə mustanqə yaxınlaşıb kəməndi onun başına atacaq, onu özünə tabe edəcəkdir. Lakin o, bu ümidini getdikcə itirirdi.

İndi ilxı burada düzənin hər yerini örtən sıx meşəyə girirdi.

Bəzi yerlərdə bu meşələr bütöv bir cəngəlliyə çevrilirdi.

Bu, mustangerin yenidən həyəcanlanmasına səbəb oldu. Atlı qız cəngəlliyə düşüb əyri-üyrü meşə çıgırlarında, ağacların arxasında gözdən itə bilirdi.

Onun təsəvvüründə bir-birindən qorxunc mənzərələr – ölüm və fəlakət səhnələri canlanırdı.

Nəhayət, o dedi:

– Ey göylərin qüvvələri! Aygırlar qaçıb buraya gəlsələr, nə olar! Axı bura onların sevdiyi yerdir. İndi onların çılgınlaşdığı vaxtdır.

Mustangerin məhmızları yenə də kəhər atın böyürlərinə sancıldı. Bütün qüvvəsi ilə qaçan Kastro başını çevirib məzəmmətlə öz sahibinə baxdı.

Bu gərgin dəqiqədə vəhşi madyanlar cəngəllikdə gözdən itdi.

İlxının gözdən itməsi xal-xal mustanqa ecazkar bir təsir bağışladı: o, birdən addımlarını yavaşıtıdı, bir dəqiqədən sonra isə tamamilə dayandı.

Moris ağızı köpüklənmiş atını çapıb meşənin kənarına gəldikdə, Luizanın talanın ortasında mərmər heykəl kimi tərپənmədən yəhərdə oturduğunu gördü. O, atını qızın yanına sürərək:

– Miss Poyndekster! – səsləndi. – Atın yenə də sizə itaət etməsinə nə qədər şadam! Mən çox narahat olmuşdum ki...

– Ser, nədən narahat olmuşdunuz? – qız heyrətlə soruşdu.

Moris bir qədər fikrə gedərək:

– Siz təhlükə qarşısında idiniz, – cavab verdi.

– Mister Cerald, təşəkkür edirəm! Ancaq mən bir təhlükə olduğumu hiss etmirdim. Doğrudanmı, mən təhlükə qarşısında idim?

İrlandiyalı daha da artan bir heyrətlə dedi:

– Siz, sizi boş bir düzənlə götürüb qaçan vəhşi atın üstündə təhlükə qarşısında idiniz...

– Burada təhlükəli nə var ki? Siz elə güman edirsiniz ki, o, məni yerə cırpa bilirdi? Axı mən at minməyi yaxşı bacarıram; qoymazdım ki, o, məni yerə cırpsın.

– Bəli, bunlar hamısı elədir, lakin cəngəllikdə azmış olduğunuzu təsəvvürünüze gətirin. Əsl texaslı belə cəngəllikdə yolu güclə tapır. Belə bir halda at minmək məharətiniz sizə çətin ki kömək edə bilirdi.

– Demək, siz zənn edirdiniz ki, mən azaram? Gör mən necə bir təhlükə qarşısında imişəm!

– Bundan savayı, çox şeylər baş verə bilirdi! Məsələn, sizə...

– ...hindular rast gələ bilərdi, – Luiza mustangerə cümləsini tamamlamağa macal vermədi. – Hindulara rast gəlsəydim, nə olardı? Axı indi komançilər bizimlə sülh bağlayıblar. Onların haqqında nə deyirlər-desinlər və mayor kimi mötəbər bir adam mənə nə qədər xəbərdarlıq edirsə etsin, mən onların amansız olduqlarına inanmıram. Yəqin bilin ki, belə bir təsadüf məni hətta sevindirərdi; bu da olmasa, hər halda, belə bir təsadüfdən qaçmazdım. Öz düzənlərində at belində çapan bu alicənab vəhşiləri görməyi heç bilmirsiniz nə qədər arzu edirəm!

– Miss Poyndekster, bunlar hamısı çox gözəl və mən sizin igidliyinizə heyranam, lakin öz tərəfimdən mən də sizi xəbərdar etməliyəm və ümidvaram ki, mənim bir dost kimi verdiyim məsləhətə qulaq asarsınız: qırmızıdərililə adamlarla ehtiyatlı olun. Əgər siz onlara rast gəlsəydiniz və...

– ... və onlar mənə hücum etmək fikrinə düşsəydilər, mən atımı ıldırım kimi çapıb dostlarıma yanına qayıdardım. Yeyin qaçan Luna atım kimi sevimli bir xilqətin belində məni ötən adam çətin tapılar. Mister Cerald, etiraf edin ki, siz mənə asanlıqla çata bilmədiniz. Elə deyilmi?

Mustanger geniş açılmış gözlərilə heyran-heyran, həm də təəcüblə qıza baxırdı.

İrlandiyalı xeyli sükutdan sonra, nəhayət, dedi:

– Doğrudanmı, siz bununla demək istəyirsiniz ki, mustanqı istədiyiniz zaman dayandıra bilərdiniz? Lakin mən əmin idim ki, o, sizi götürüb qaçır və siz onun əlində aciz qalmısınız...

Atlı qız özünü bir qədər itirərək tez:

– Yox, yox, – dedi. – Əvvəlcə elə idi: mustanq, doğrudan da, məni götürüb qaçırdı, sonra gördüm ki, yüyəni dartıb onu saxlaya bilərəm. Mən sizin gözlərinizin qabağında belə də etdim, – siz bunu gördünüz, elə deyilmi?

– Bəs siz atı bundan əvvəl saxlaya bilərdinizmi?

Bu sual mustangerin ağızından qeyri-ixtiyari çıxmışdı və odur ki səbirsizliklə öz sualının cavabını gözləyirdi.

– Bəlkə də, bəlkə də... Yüyəni bir az bərk çəkseydim, kifayət idi... Lakin, mister Cerald, sizə etiraf etməliyəm ki, mən atı bərk sürməyi, özü də düzəndə sürməyi çox sevirəm; çünki düzən çox yaxşı və genişdir, heç bir toyuğu və ya çosqanı basıb əzmək qorxusu yoxdur... Doğrusunu desəm, – deyə qız səmimi bir sadəliklə əlavə etdi,

– atın məni götürüb qaçmasına təəssüf etmirdim. Boş-boş söhbətlər adamı yorur. Mən təzə hava udmaq və tək qalmaq istəyirdim. Mister Cerald, axırda hər şey çox yaxşı qurtardı.

Mustanger məyus bir halda:

– Siz təkmi qalmaq istəyirsiniz? – soruşdu. – Mən çox təəssüf edirəm ki, sizin tək qalmağınıza mane oldum. Miss Poyndekster, sizi inandırırım ki, mən sizin arxanızca yalnız siz təhlükədə olduğunuz üçün gəlirdim.

– Ser, sizin tərəfinizdən bu, böyük lütfkarlıqdır. Mən sizə çox minnətdaram. Siz, yəqin, hinduların mənə hücum edəcəyindən qorxurdunuz?

– Yox, məni düşündürən hindular deyildi.

– Bəs başqa nə təhlükə vardı? Lütfən, deyin, bundan sonra mən daha da ehtiyatlı olaram.

Moris birdən-birə cavab vermədi. Eşitdiyi səslər onu dönüb baxmağa məcbur etdi.

Qız Morisin diqqətinin nəyəsə cəlb olunduğunu anladı. O da qulaq verməyə başladı. Kəskin bir səs eşidildi. Sonra at ayaqlarının tappılması gəldi.

At ovlayan Moris üçün bu, bir sirr deyildi; onun ağızından çıxan sözlər qızın sualına cavab idi. O, əndişəli bir səslə:

– Vəhşi aygırlardır! – dedi. – Mən onların bu yerlərdə olduğunu bildirdim.

– Bu, sizin dediyiniz təhlükədirmi?

– Bəli, məni düşündürən bu təhlükə idi.

– Axı bunlar vəhşi atlardan başqa bir şey deyillər. Onların nəyi qorxulu olsun?

– Adətən, onlardan qorxmurlar. Lakin indi, ilin bu fəslində onlar pələng kimi vəhşi və təhlükəli olurlar. Siz hətta bilmirsiniz ki, canavardan, bəbirdən və ya ayıdan daha çox qızmış vəhşi aygırdan qormaq lazımdır.

Luiza, onun həyatını bir dəfə fəlakətdən qurtarmış adamın gözələrinə təlaşla baxaraq:

– İndi biz nə edək? – soruşdu.

Moris dedi:

– Əgər onlar bizə hücum etsələr, bizim iki çıxış yolumuz olacaqdır. Birinci çıxış yolu, – atlarımızı onların ixtiyarına buraxıb bir ağac

başına dırmanmaqdan ibarətdir; onlar da bizim atları didib-parçalayacaqlar.

– Bəs ikinci çıxış yolumuz? – qız sakitcə soruşdu. Bu sakitlik qızın cəsaretinə və hər cür sınaqdan çıxmağa hazır olduğuna dəlalət edirdi. – Mən hər şeyə hazırım, lakin atlarımızı tərk etməyi istəmirəm. Bu, vəziyyətdən yaxşı çıxış yolu olmazdı.

– Biz belə etməyəcəyik; çünki burada bir dənə də olsun böyük ağac yoxdur. Vəhşi atlar bizə hücum etsə, bircə çarəmiz qalır: bu da atlarımızın yeyin qaçmasına ümid bağlamaqdan ibarətdir. – O xalxal mustanqı, sonra da öz atını diqqətlə gözdən keçirib sözüne davam etdi: – Təəssüf ki, onlar bu gün çox yol getmiş və hər ikisi yorulmuşdur. Bizim başlıca fəlakətimiz də bundadır. Biz onların nə qədər çox istirahət etməsinə imkan versək, bir o qədər yaxşıdır. Bəlkə də, ağırlar heç buraya gəlmədi. Hətta gəlsələr də, bu o demək deyil ki onlar bizim üzərimizə cumacaqlar. Hər şey onların necə bir vəziyyətdə olmalarından asılıdır. Əgər onlar bir-birini didərlərsə, onda biz də təhlükə qarşısında olacağıq. Belə dəqiqələrdə onlar qızışır və heç bir şeyi nəzərə almadan, hətta bellərində adam olub-olmadığına baxmayaraq, bir-birinə hucum edirlər... Hə! Elədir ki var, onlar bir-biri ilə mübarizə edirlər. Mən bunu onların kişnəməsindən duyuram. Çox təəssüf ki, onlar buraya gəlirlər!

– Mister Cerald, onda bəs biz burada niyə durmuşuq?

– İndi hərəkət etməyin mənası yoxdur. Qabağımız açıq bir düzəndir və biz heç bir yerdə gizlənmə bilmərik. Onlar düzənə bizdən daha tez çata bilər və bizi oradaca yaxalayarlar. Biz başqa tərəfə qaçıb münasib bir yer tapmalıyıq. Eşitdiyim səslərdən aydın olur ki, onlar düz bura gəlirlər. Əgər biz vaxtından tez buradan hərəkət etsək, onlarla üz-üzə gəlib həlak olarıq. Biz gözləyib onların arxasından qaçmalıyıq. Bu mümkün olarsa və biz atlarımızı iki mil yolu dördnala çapa bilərsək, onda xilas ola bilərik. Siz öz mustanqınızın öhdəsindən gələ biləcəyinizə əminsinizmi?

Qız cəld cavab verdi:

– Tamamilə əminəm.

XVI

fəsil

VƏHŞİ ATLAR

Atlılar öz atlarının belində oturmaqda davam edirdilər. Luiza mustangerdən daha az həyəcan keçirirdi; çünki o, ümidini mustangərə bağlamışdı. Luiza böyük bir qorxu olduğunu tamamilə dərk etməsə də, təhlükə qarşısında olduqlarını anlayırdı. Moris Cerald kimi bir adam təlaşa düşmüşdüsə, demək, təhlükə ciddi idi. Heç bir şeyə baxmayaraq, öz əndişəsinin qismən qızın təhlükəsizliyi ilə əlaqədar olduğunu dərk etməsi mustangerin qəlbini sevinclə doldururdu. Hələ də gələn səsləri dinləyən Moris dedi:

– Mənə elə gəlir ki, indi biz yola düşməyə cəsarət edə bilərik. Deyəsən, vəhşi atlar bizim geriyyə çəkilməli olduğumuz örtülü talanı geridə buraxmışlar. Sizə yalvarıram, atın öhdəsindən gəlmək üçün bütün qüvvənizi və diqqətinizi toplayın. Yəhərin üstündə möhkəm oturun və cilovdan bərk yapışın. Yolun imkan verdiyi yerlərində atınızı mənimlə yan-yana çapın; bu mümkün olmasa, mənim atımın quyruğu uzunluğundan aralı olmayaraq məndən geri qalmayın. Yolu sizə göstərmək üçün mən qabaqda getməliyəm... Budur, onlar birbaşa talaya gedirlər! Onlar artıq talanı az qala ötüb-keçmişlər. İndi vaxtdır!

Düzənin dərin sükutu içərisində şiddətli bir səs-küy eşidildi. Bu səslər dəlixanadan gələn səsləri andırırdı. Vəhşi aygırların qulaqbatırıcı kişnəmələri çılğın dəlilərin qışqırtısına oxşayırdı. Fərqi yalnız bunda idi ki, bu səslər onqat qüvvətli idi. Bu səslərə at ayaqlarının tappılması, budaqların şaqqılması, vəhşi finxırtılar qarışıdı; sonra kəskin diş qıçırtıları eşidildi.

Bu başgicəlləndirici səslər, vəhşi aygırların bir-biri ilə şiddətli surətdə vuruşduğunu göstərirdi. Onlar hələ görünməsə də, yaxınlaşmaqda idilər.

Moris yola düşmək üçün işarə verərkən vəhşi atlar ilxısı kollar arasından uzanan ensiz cığırda göründü. Bir an sonra onlar dağ seli kimi açıq talaya doldular.

– Buraya! – Moris qışqırdı və atını mahmızlayaraq ilxının arxasına doğru yol aldı. – Dəhşət! Onlar artıq bizi görmüşlər. Tez olun, tez olun! Unutmayın ki, siz öz həyatınızı xilas edirsiniz!

Lakin bu sözlər artıq idi.

Vəhşi aygırlar açıq yerə çatıb atları gördükdə öz aralarındakı mübarizəni birdən-birə dayandırdılar. Onlar, sanki, başçılarının əmri ilə bir cərgəyə düzülüb hücumu hazır vəziyyət aldılar.

Bəlkə də, bu, gözlənilməz bir təəccübün təzahürü idi; lakin hər necə olsa, atlılar üçün münasib bir an çatdı. Sakitlik içərisində keçən iyirmi saniyədə onlar düşmənin arxasına keçib özlərini xilas yoluna yetirə bilmişdilər.

Buna baxmayaraq onlar hələ də təhlükə qarşısında idilər. Vəhşi heyvanlar atlıların qaçdığını görüb, fırxıra-fırxıra, kişneyə-kişneyə onların dalınca cumdular.

Bu andan etibarən belində adam olan atlarla belində adam olmayan atlar arasında yeyin qaçmaqda qızgın bir yarış başlandı.

Moris hərdənbir dönüb arxaya baxırdı: vəhşi atlarla onlar arasındakı məsafə azalmasa da, onun üzündə əvvəlki kimi yenə təlaş görünürdü.

O, tək olsaydı, qətiyyətlə narahat olmazdı. O bilirdi ki, altındakı kəhər at heç kəsə onu ötməyə imkan verməyəcək. Bəla burasında idi ki, xal-xal mustanq getdikcə daha yavaş qaçırdı.

Mustanger öz yol yoldaşı ilə bir bərabərdə olmaq üçün atının başını çəkərək: “Bu nə deməkdir?” – təəccüb edirdi.

O, qıza müraciətlə:

– Əgər qarşımıza bir maneə çıxarsa, o zaman həlak olacağıq, – dedi. – Bizim üçün hər bir saniyə qiymətlidir.

– Axı onlar bizə çata bilmirlər, elə deyilmi?

– Hələlik çata bilmirlər. Bədbəxtlikdən, qarşımızda böyük bir maneə var. Sizin yaxşı at sürdüyünüzü mən bilirəm, lakin sizin atınız... Mən ona əmin deyiləm. Siz onu məndən yaxşı tanıyırsınız. Sizin atınız maneə üzərindən atıla bilərmi?

– Nə üzərindən, ser?

– İndicə özünüz görə bilərsiniz.

Onlar dördnala çaparaq, demək olar ki, dəqiqədə bir mil yol gədirdilər.

Çox çəkmədən onlar geniş düzənin ortasında qaralan uçurum kimi böyük bir yarğanın kənarına çatdılar. Bu yarğanın eni on beş

futdan az olmazdı; dərinliyi bundan da çox idi; yarğan göz işlədikcə iki tərəfə uzanıb gedirdi.

Bu maneə üzərindən yalnız on beş fut uzunluqda bir məsafəni tullanaraq keçmək olardı. Moris kəhər atının onu darda qoymayaçağını bilirdi; çünki o, dəfələrlə belə maneələr üzərindən sıçramışdı. Bəs xal-xal madyan?

Mustanger atını uçurumun kənarına sürərək narahat bir səsle soruşdu:

– Sizin atınız bu yarğanın üzərindən atıla bilərmə?

– Şübhə etmirəm, – Luiza inamla cavab verdi.

Mustanger şübhə ilə dedi:

– Lakin, miss Poyndekster, birdən atıla bilməsə? Əgər buna zərər qədər şübhəniz varsa, o zaman atı tərək etmək daha yaxşıdır. Mən bilərəm ki, mənim atım bizim hər ikimizi sağ-salamat yarğanın o tayına keçirə bilər. Əgər biz xal-xal mustanqı qurban versək, ehtimal ki, vəhşi atlar da bizi təqib etməzlər. Vəhşi ayğırlar... siz anlayırsınızımı...

– Atı tərək etmək?! Onu çilgün ayğırların işgəncəsinə buraxmaq?! Yox, yox, mister Cerald! Musqanqı mən çox istəyirəm. Əgər bacarsaq, biz ikimiz də uçurumun üzərindən atılıb keçəcəyik. Bacarmasaq, ikimiz də onun dibinə düşüb məhv olacağıq... Mənim qəşəng atım! Gəl uçaq!

Bunu dedikdən sonra igid qız öz atını tələş göstərmədən uçurumun kənarına sürdü və təhlükəli maneə üzərindən fəvqəladə bir yüngüllüklə sıçradı.

Mustanger Luizaya baxarkən, onun qəlbində üç hiss var idi: bunlardan biri heyrət, ikincisi pərəstiş, üçüncüsünü isə müəyyən etmək çətindi...

Lakin onlar yarğan üzərindən müvəffəqiyyətlə sıçramış olsalar da, hələ təhlükədən qurtara bilməmişdilər. Vəhşi ayğırlar üçün yarğan maneə törədə bilməzdi.

İndi təhlükə daha da artmışdı. Onlar yarğan üzərindən sıçrayarkən vaxt itirdiklərindən bu, düşməne yaxınlaşmaq imkanı vermişdi: ayğırlar onları təqib etdiyi müddətdə Luiza ilə mustangerə bu qədər yaxın olmamışdılar. Onlar uçurum üzərindən yubanmadan atılıb keçə bilirdilər.

Bəs onda nə olsun?

Onlar yenə də atlarını dördnala çaparaq yan-yana gedirdilər.

Moris atını birdən saxladı. Gəlib ona çatan qıza dedi:

– Miss Poyndekster, qabağa düşüb atınızı tək sürün.

Qız atını saxlayaraq soruşdu:

– Nə üçün?

– Əgər belə davam edərsə, aygırlar bizə çatacaqlar. Bu vəhşi heyvanları saxlamaq üçün bir tədbir görmək lazımdır. İndi hələ imkan vardır. Lakin sonra gec olacaqdır. Lakin heç bir sual verməyin. On saniyə də geciksək, hər şey məhv olacaqdır. İrəliyə, bax oraya nəzər salın. Suyun səthini görürsünüzmü? Bu, göldür. Birbaş oraya çapın. Orada siz özünüzü iki hündür hasarın arasında görəcəksiniz. Gölün yanında bu hasarlar birləşir. Siz orada ağıl və onun yanında payalar görəcəksiniz. Əgər mən özümü sizin arxanızca yetirməsəm, birbaş atınızı ağıla sürüb atdan düşərsiniz və bu payalarla ağılın yolunu bağlarsınız.

– Ser, bəs siz?

– Məndən ötru qorxmayın. Bu, mənim üçün elə bir təhlükə deyildir. Tez olun, irəli çapın! Gölü nəzərinizdən qaçırmayın. Qoy bu göl sizin üçün mayak olsun. Ağılın ağızını paya ilə tutmağı unutmayın. Tez olun! Tez!

Qız onu xilas etmək üçün, bəlkə də, öz həyatını təhlükəyə atan bu adamdan ayrılmağı qət edə bilməyib tərəddüd keçirirdi.

Xoşbəxtlikdən, o, ağır dəqiqədə öz xilaskarını məhv edən qorxaq və düşüncəsiz qızlardan deyildi. Qız ona məsləhət verən adamın gücünə arxayındı, onun biliyinə, onun nə etdiyinə inanırdı; buna görə də mustangerə itaət edib atını birbaş gölə doğru çapdı.

Moris yol yoldaşından ayrıldıqdan sonra yəhər çantasından ən mükəmməl silahını çıxartdı; bu silahı o hələ düzəndə yaşayan heyvanlara qarşı işlətməmişdi. Bu silah altıaçılan “Kolt” tapançası idi.

Atını mahmızlayaraq indicə üzərindən atılıb keçdikləri yarğana doğru çapdı.

Hələ də yarğanın o tayında olan vəhşi at ilxısını nəzərdən qaçırmayaraq düşündü: “Onlar bizim sıçradığımız yerdən tullanacaqlar. Əgər mən onlardan birini vurub yerə sərə bilsəm, bununla başqa atları da saxlayıb mustanqın qaçib qurtarmasına imkan vermiş olaram. Daha vaxtdır!”

Atəş səsi eşidildi. Ən böyük bir kürən aygır yerə yıxılaraq öz bədəni ilə yolu kəsdi.

Arxadan sürətlə gələn bir neçə mustanq elə o saat dayandı, sonra da bütün ayğırlar dayandı.

Mustanger vəhşi atların arasına düşmüş çaxnaşmadan istifadə edib bir dəqiqə də itirmədən atını qərbə tərəf döndərdi və gölə doğru çapdı. Xal-xal mustanq və onun belindəki qız artıq uzaqda idi.

Vəhşi ayğırlar daha onları təqib etmədilər. Bəlkə də, başçılarının ölümü onları çaşdırmışdı: ya bəlkə də, onun cəsədi yarığının üzərindən sıçramağa imkan verən yeganə yerdə yolu kəsib bir maneə törətmişdi.

Morisin atı gölə yaxınlaşdıqda Luiza artıq orada idi. Qız onun bütün göstərişlərini düzgün yerinə yetirmişdi, ancaq ağılın ağzını tutmamışdı; yol açıqdı, payalar yerdə idi. Qız kırımışca yəhərin üstündə oturmuşdu: o, son dərəcə həyəcanlı idi: belə ki, duyduğu böyük minnətdarlığı ifadə etməyə söz tapmırdı.

Təhlükə ötüb-keçmişdi.

XVII

fəsil

MUSTANQLAR ÜÇÜN TƏLƏ

İndi, təhlükə ötüb-keçdikdən sonra gənc qız maraqla ətrafını seyr etdi.

Kiçik bir göl gördü. Gölün sahilini at dirnaqları qazıq-qazıq etmişdi. Görünür, bura atların su içdiyi sevimli yer idi. Hündür bir hasar, gölün sahili ilə uzanıb bir-birindən aralanan iki qanadı ilə düzənə doğru gedirdi.

Qız hasarı göstərərək:

– Bu nədir? – soruşdu.

Moris dedi:

– Bu, mustanqlar üçün tələdir.

– Mustanqlar üçün tələ?

– Vəhşi atları tutmaq üçün ağıldır. Onlar hasarın içərisində gəzişirlər; gördüyünüz kimi, bu hasarlar bir-birindən ayrılaq düzənə doğru uzanır və çox uzağa gedir. Vəhşi atlar buraya su içməyə gəlirlər və ya onları buraya mustangerlər qovub gətirirlər. Belə olduqda

ağılın yolunu bağlayırlar və burada onları kəməndlə tutmaq çətin olmur.

– Zavallı heyvanlar! Demək, bu tələni siz qurmusunuz? Axı siz mustangersiniz. Siz bizə belə demişsiniz, eləmi?

– Bəli, mən mustangerəm, ancaq mən vəhşi atları təkbaşına ovlayıram. Başqa mustangerlərlə mən az-az görüşürəm. Buna görə də mən bu üsuldən istifadə edə bilmirəm. Bunun üçün azı iyirmi adam lazımdır ki, atları qovub buraya gətirsin. Əgər belə demək mümkündürsə, mənim silahım bax bu kəmənddən ibarətdir.

– Siz onu çox məharətlə işlədirsiniz. Mən bunu eşitmişəm. Hələ bir az da gözlərimlə görmüşəm.

– Siz çox lütfkarsınız. Bununla belə, mən tərifə layiq deyiləm. Düzənlərdə əsl kəmənd atanlar vardır. Onlar meksikalıdırlar. Sizə bir məharət kimi görünən şeyi onlar ağır hərəkət hesab edərdilər.

– Mister Cerald, mənə elə gəlir ki, sizin təvazökarlığınız sizi öz rəqiblərinizi daha çox qiymətləndirməyə məcbur edir. Mən bunun tamamilə əksini eşitmişəm.

– Kimdən?

– Sizin dostunuz mister Zebulon Stumpdan.

– Ha-ha! Qoca Zeb bu məsələlərdə mötəbər adam ola bilməz. Gənc qız dedi:

– Kəmənd atmağı mən də öyrənmək istərdim. Ancaq deyirlər ki, bu, qadın işi deyil.

– Qadın işi deyil? Kəmənd atmaq da xizək sürmək və ya ox atmaq kimi adi bir idmandır. Mən bir qız tanıyıram, bu qız kəmənd atmağı çox gözəl bacarır.

– O qız amerikalıdırımı?

– Yox, meksikalıdır, özü də Rio-Grandın civarında yaşayır. Bəzən o, Leonaya gəlir: burada onun qohumları yaşayır.

– O, cavandırımı?

– Miss Poyndekster, elə bilirəm, siz yaşda olar.

– Hündürboydurmu?

– Sizdən bir az alçaqdır.

– Ancaq məndən çox-çox gözəldir. Mən eşitmişəm ki, meksikalı qızlar biz amerikalılardan daha gözəl olur.

Moris diplomatik bir incəliklə dedi:

– Mənə elə gəlir ki, kreol qızlar bu sıradan deyillər.

Gənc kreol qız, sanki, komplimenti eşitməyərək sözlünə davam etdi:

– Görəsən, mən kəmənd atmaq sənətini öyrənə bilərəmmi? Mənim bunu öyrənmək vaxtım keçməmişdirmi? Mən eşitmişəm ki, meksikalı qızlar bu idmana uşaqlıqdan adət edirlər. Buna görə də onlar kəmənd atmaq sənətini mükəmməl bilirlər.

– Yox, kəmənd atmağı öyrənmək üçün yaşınız heç də keçməmişdir, – Moris tələsik cavab verdi. – Bir-iki il təcrübə etdikdən sonra siz kəməndi məharətlə ata bilərsiniz. Məsələn, mən cəmisi üç ildir bu işlə məşğul oluram...

O susdu; çünki qıza özünü öyən bir adam kimi görünmək istəmədi.

Qız Morisin gizlətdiyi fikri anlayaraq dedi:

– İndi isə siz bütün Texasda ən mahir kəmənd atansınız, eləmi?

– Yox, yox, – deyərək Moris gülərək etiraz etdi. – Bu qoca Zeb səhv etmişdir; o, yəqin, özünü nəzərə alaraq məni tərifləyir,

“Bu nədir, təvazökarlıqmı? – qız düşündü. – Yoxsa bu adam məni ələ salıb? Yox, bu ola bilməz, yoxsa mən dəli olaram”.

Moris qızı dalğın görərək dedi:

– Yəqin ki, siz öz dostlarınızın yanına qayıtmaq istəyirsiniz. Görünür, atanız bu qədər gec qayıtdığınız üçün sizin barədə narahat olmuşdur. Sizin qardaşınız, sizin bibiniz oğlu...

Qız həm inciklik, həm də təəssüf duyulan bir səsle:

– Bəli, siz haqlısınız, – tələsik cavab verdi. – Mən bu barədə fikirləşməmişdim. Ser, çox sağ olun ki, öz vəzifəmi mənə xatırlatdınız. Geri qayıtmaq lazımdır.

Onlar yenə də atlarına mindilər. Luiza yüyəni könülsüz halda əlinə yığdı, ayaqlarını yavaş-yavaş üzəngiyə keçirtti; sanki, o, bu gözəl yeri tərk etmək istəmirdi.

* * *

Yenə də düzəndə gedirdilər. Moris atını öz yol yoldaşı ilə birlikdə ən kəsə yol ilə kef məclisi olan yerə sürürdü.

Geriyə qayıtdıqları yol “alaq otları düzənliyi”ndən keçirdi. Görünür, Amerikanın ilk müstəmləkəçiləri yer adı seçmək üçün çox da düşünməyib buranı belə adlandırmışdılar.

Luizianada anadan olmuş qız öz ətrafında böyük bir çiçəklik gördü. Burada rəngarəng çiçəklər vardı. Bu çiçəklik uzanıb mavi

göyün ətəklərinə doğru gedirdi. Bu çiçəkliyi təbiət özü becərmişdi. Qız qeyri-ixtiyari olaraq atını saxlayaraq:

– Nə qədər gözəldir! – sevinclə səsləndi.

– Miss Poyndekster, bura sizin xoşunuza gəlirmi?

– Xoşuma gəlir də sözdür, ser! Mən qarşımda təbiətin ən gözəl şeylərini görürəm: mən yaşıl otları, ağacları, çiçəkləri, – insanın çox böyük zəhmətlə becərdiyi şeyləri görürəm. Lakin insan heç bir zaman öz gözəlliyi etibarilə buna tay olan bir şey yarada bilməz. Bura heç bir şey əlavə etmək olmaz; bu, öz mükəmməlliyi etibarilə təbiətin qüsursuz bir parçasıdır!

– Ancaq burada çatışmayan şey – evlərdir.

– Lakin evlərin damı və bacaları bu mənzərənin gözəlliyini poza bilərdi. Görün ağaclar nə qədər qəşəngdir! Mən onların kölgəsi altında yaşamaq, mən onların kölgəsi altında...

“Sevmək” sözü az qalmışdı onun dodaqlarından qopsun, lakin qız birdən dayandı və hətta özü üçün də gözlənilməz olaraq bu sözü “ölmək” sözü ilə əvəz etdi.

İrlandiyalı da onun keçirdiyi hissləri keçirirdi, qızın dediyi sözlər, sanki, onun duyğularının bir əks-sədəsi idi.

Lakin onun verdiyi cavab quru sözlərdən ibarət idi.

– Miss, qorxuram ki, belə bir həyat sizi tezliklə usandırır: yurdsuz, cəmiyyətsiz və...

– Bəs siz necə, ser? Bəs bu həyat niyə sizi usandırmır? Mənim tamamilə inandığım və sizin dostunuz olan mister Stump mənə deyirdi ki, siz artıq bir neçə ildir belə bir həyat keçirirsiniz. Bu doğrudurmu?

– Tamamilə doğrudur.

– Ah, mən sizə necə də qıtbə edirəm! Mən əminəm ki, təbiətin bu gözəlliyi içərisində mən sonsuz dərəcədə xoşbəxt olardım və belə bir həyat heç bir zaman məni usandırmazdı.

– Təkmə? Dostsuzmu? Hətta evsiz-eşiksizmi?

– Mən bunu demədim... Lakin siz necə yaşadığınızı mənə söyləmədiniz. Sizin eviniz varmı?

– Mənim daxmam belə yüksək bir ada layiq deyil, – mustanger gülərək cavab verdi. – Mənim komam, daha doğrusu, mənim daxmam bizim ölkədə ən sadə mənzillərdən biridir.

– Mənziliniz haradadır? Bu gün bizim olduğumuz yerlərdən uzaqdadırımı?

– Buradan çox uzaqda deyil, bir mildən çox olmaz... Siz qərb tərəfdəki o ağacı görürsünüzmü? Bu ağac mənim komamı günəşdən və fırtınadan qoruyur.

– Belə deyin! Bilsəniz komanıza baxmağı nə qədər istərdim! Deyirsiniz əsl komadır, hə?

– Bəli, əsl komadır.

– Özü də təkdirmi?

– Ətrafında on mil məsafədə bircə koma da yoxdur.

– Ağaclar arasındamı? Mənzərəli yerdədirmi?

– Bu hərəyə bir cür görünə bilər.

– Mən sizin komanıza baxıb, bu barədə öz rəyimi söyləmək istərdim... Deyirsiniz buradan cəmisi bir mil uzaqdadır?

– Bir mil oraya, bir mil geriyə – cəmisi iki mil.

– Bu, uzaq deyil; iyirmi dəqiqə bizə kifayət edər.

– Qorxuram ki, sizin yaxın adamlarınızın səbrindən sui-istifadə etmiş olaq...

– Bəlkə də, demək istəyirsiniz ki, sizin qonaqpərvərliyinizdən? Üzr istəyirəm, mister Cerald. – Gənc qızın üzündə kədər əlaməti görüldü. – Mən bu barədə fikirləşməmişdim. Yəqin ki, siz tək yaşamırsınız? Sizin komanızda sizdən başqa daha bir adam yaşayırmı?

– Əlbəttə, yaşayır! Mən tək yaşamıram. Mənimlə birlikdə dostum yaşayır. O zamandan bəri ki...

Mustanger sözünü deyib qurtarmamışdı ki, onun dostunu Luiza öz xəyalında canlandırdı. Onun yaşlarında, bürünc rəngli dərisi, badam kimi uzunsov gözləri olan bir qız. Yəqin ki, bu qızın dişləri incidən də ağdır; yanaqları qırmızıdır; saçları Kastronun quyruğundan da uzundur; boynuna muncuq salmışdır, ayaqlarında və qollarında biləzik var, əyninə qəşəng işləməli qısa tuman geymişdir. Kiçik ayaqlarında maral dərisindən tikilmiş çəkmə var. Luiza mustangerin “dostunu” belə təsəvvür edirdi.

– Bəlkə də, evinizə qonaq gəlməsi, özü də yad adamın gəlməsi sizin dostunuzun xoşuna gəlmədi?

– Yox, əksinə. İstər yad, istərsə dost olsun, o, qonaq gəlməsindən həmişə çox şad olur. Mənim süd qardaşım cəmiyyət sevən adamdır, lakin yazıq indi çox az-az adamla görüşə bilər.

– Sizin süd qardaşınız?

– Bəli. Onun adı Felim O’Nildir: o da irlandiyalıdır. Lakin onun İrlandiya ləhcəsi mənimkindən daha pisdır. O, Qalveya qraflığında anadan olmuşdur.

– Ah, mən necə də ona qulaq asmaq istərdim! Axı orada çox gülməli danışrlar. Düz deyilmi?

– Mən özüm qalveyalı olduğum üçün bu barədə fikir yürütmək mənimçün çətindir. Lakin siz Felimin yarım saatlıq qonaqpərvərliyindən istifadə etməyə razılıq versəniz, o zaman bu barədə özünüzün şəxsi rəyinizi bildirmək üçün yaxşı imkanınız olacaqdır.

– Mən çox sevinirəm! Bu, mənim üçün maraqlı və çox yeni olacaqdır! Qoy atam da, o biriləri də gözləsinlər. Orada məndən başqa da qadınlar var, gənc kişilər isə qoy bizim izimizi tapmaq üçün bir az zəhmət çəksinlər. Axı biz hələ mustanq ovuna çıxmağı güman edirdik. Mən sizin qonaqpərvərliyinizdən məmnuniyyətlə istifadə edəcəyəm.

– Qorxuram ki, mənim qonaqpərvərliyim çox sadə olsun. Felim bir neçə gündür tək qalmışdır. O özü ovçu olmadığından, görünür, heç bir yemək ehtiyatı da yoxdur. Yaxşı ki, at sizi götürüb qaçmazdan əvvəl qəlyanaltı etmişsiniz.

Əlbəttə, Luiza Poyndeksterin öz yolunu dəyişməsinə Felimin qonaqpərvərliyi haqqındakı söhbət səbəb olmadı. İrlandiyalının pozuq tələffüzü də onu bir o qədər maraqlandırmırdı. O, mustangerin komasını görmək arzusuna da qapılmamışdı. Ona daha qüvvətli bir hissə təkən verirdi ki, bu hissə zidd getmək iqtidarında deyildi.

* * *

Luiza mustangerin Alamodakı komasına gəldi, içəri girdi; onun damı altında, sanki, o, bu qəribə koma ilə maraqlanırdı. Komada kitab, kağız, yazı ləvazimatı və koma sahibinin mədəni bir adam olduğunu göstərən digər xırda-xuruş şeylər gördükdə buna çox təəccüb etdi, həm də bundan xoşlandı. Felimin gülməli danışğını maraqla dinlədi. Qalveyalının xoşladığı içkisindən başqa, ona təklif edilən heç bir yeməkdən imtina etmədi. Nəhayət, şən və kefikök çıxıb getdi.

Lakin onun əhvali-ruhiyyəsi tezliklə dəyişdi. Yeni təəssüratından doğan sevinci yox oldu. Qız yenə də çiçəklərlə örtülmüş düzənə gəldikdə indicə aldığı təəssüratı xatirində götür-qoy etməyə başladı və bir-

dən onun başında doğan bir fikir onun qəlbində əzabverici soyuq bir külək kimi əsdi.

Qıza əzab verən, öz yaxın adamlarını və dostlarını bu qədər gözləyib onları məchulluq və təlaş isərisində buraxması idimi?

Yox, Luizaya əzab verən bu deyildi.

Bütün gün ərzində, qaladan kef məclisinin olduğu yerə qədər uzanan yolda – taladakı görüşdə, vəhşi aygırların onları qovduqları və Moris Ceraldın bu zaman onun müdafieçisi olduğu dəhşətli anlarda, göl kənarında dincəldikləri dəqiqələrdə, geriye qayıdarkən Morisin evində – bütün bu müddətdə mustanger Luiza ilə yalnız və yalnız nəzakətli olmuşdu. O, ciddi bir nəzakət dairəsindən kənara çıxmamışdı.

XVIII

fəsil

QISQANCLIQ ONLARI İZLƏYİR

Luizanı xilas etmək üçün yola düşmüş qırx atlıdan böyük bir məsafəni qət etmək səbatı çox azında tapıldı. Atlılar vəhşi ilxını, xal-xal mustanqı və mustangeri gözdən itirdikdən sonra bir-birini də itirməyə başladılar. Çox çəkmədi ki, onlar tək-tək, iki-iki və ya üç-dörd adamdan ibarət dəstələrə bölünüb düzənə səpələndilər. Onların çoxu bu yerə bələd olmadığından ilxının izini itirib başqa bir izlə getmişdi; bəlkə də, bu iz ilxının bundan əvvəlki izi idi.

Yalnız bir atlı yolu düz gedirdi. O, şabalıd rəngli, qüvvətli bir at minmişdi. Bu at öz gözəlliyi ilə fərqlənməsə də, dözümlü və yeyin qaçan bir at idi. Atlının əynindəki göy hərbi paltar və başındakı göy furajka göstərirdi ki, bu adam istefaya çıxmış süvari kapitanı Kassi Kolxaundur. O, öz atını düz ilxının izi ilə sürürdü. Gəlib cəngəlliyə və çox çəkmədən talaya çatdı. Xal-xal mustanq birdən-birə həmin bu talada dayanmışdı. Kolxaun bu yerə qədər asanlıqla gəlmişdisə də, burada çaşılıb qaldı.

İndi haraya getsin? İlxının izləri arasında at nalı izləri yox idi. Kolxaun ləpirlərin ətrafını dolanıb onlara diqqətlə baxdısı da, heç bir şey anlamadı.

Birdən o, bir atının yaxınlaşdığını gördü və buna çox təəccüb etdi. Bu böyük gövdəli atının Zeb Stump olduğunu tanıdı.

Qoca ovçu ona xas olmayan bir cəldliklə soruşdu:

– Mister Kolxaun, gənc ledi haqqında bir şey bilirsinizmi? Yox, siz heç bir şey bilmirsiniz. – O, Kolxaunun üzünə baxaraq belə bir nəticəyə gəlmişdi. – Lənət şeytana! Bu lənətə gəlmiş madyan at qızı haraya apardı? Qəribədir! Bu necə oldu? Axı miss Poyndekster çox yaxşı at minəndir. Eybi yoxdur, burada elə böyük bir təhlükə ola bilməz. Mustanger kəmənd atıb madyanı tutar. Bəs siz niyə burada dayanmısınız?

– Mən başa düşürəm onlar atlarını hansı tərəfə sürmüşlər. Bu izlərdən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, onlar burada dayanıblarmış. Lakin mən bu izlərin sonra haraya getdiyini görmürəm.

– Bəli, bəli, siz haqlısınız, mister Kolxaun. Onlar burada atlarını saxlayıblarmış. Özü də bir-birinə çox yaxınmışlar, izlər bunu da göstərir. Buraya çatdıqda onlar vəhşi madyanları daha təqib etməmişlər. Bu yəqindir. Ancaq buradan haraya gediblər?

Zeb Stump talanın üst tərəflərini diqqətlə nəzərdən keçirməyə başlayaraq öz sualına cavab tapmağa çalışırdı.

Kapitan dedi:

– Mən onların izlərini heç yerdə tapa bilmirəm.

– Tapa bilmirsiniz? Mənsə tapa bilirəm. Buraya baxın! Məgər siz əzilmiş ot üzərindəki izləri görmürsünüz?

– Yox, görmürəm.

– Necə görmürsünüz! Bir yaxşı baxın! Bu, böyük nalın, onun yanındakı da kiçik nalın izidir... Onlar atlarını bu istiqamətdə çapmışlar. Demək, onlar bu yerdən sonra vəhşi madyanları təqib etməmişlər. İrəliyə baxmaq lazımdır.

– Mütləq baxmaq lazımdır.

Zeb Stump daha danışmadan izləri tutub yola düşdü.

– Allo! – qoca ovçu birdən səsləndi. – Burada nə olmuşdur? Bunu aydınlaşdırmaq maraqlıdır.

Kolxaun:

– Mən yalnız vəhşi madyanların izini görürəm, – dedi. – Onlar, sanki, dairə vurub yenə də geri qayıtmışlar.

– Onlar burada öz rollarını dəyişmişlər.

– Siz bununla nə demək istəyirsiniz?

– Onu demək istəyirəm ki, bu yerdən sonra atlılar madyanları deyil,

madyanlar atlarını təqib etmişdir. Madyanlar yox – göyün qüvvələri! Baxın, bunlar iri at dırnaqlarının izidir. Doğrudanmı...

– Nə olmuşdur?

Qoca ovçu təfəssilatla varmayaraq atını iz ilə sürdü. Kolxaun cavab almaq istəyərək onun arxasınca getdi.

Zeb yalnız əlini yelləyərək, sanki: “Əl çək, mən məşğulam” deyirdi.

O, öz diqqətini bir müddət yalnız izlərin öyrənilməsinə verdi. Nallanmış atların izlərini seçmək olduqca çətindi; çünki aygırlar öz dırnaqları ilə bu izləri tapdamışdılar.

Yalnız yarğanın kənarına çatdıqdan sonra dərin qorxu əlaməti Zebin üzündən çəkildi. O, yalnız indi məsələni izah etməyə razı oldu.

– Buraya baxın!

– Bir aygır öldürülmüşdür! Bu nə deməkdir?

– Bu o deməkdir ki, onu mustanger öldürmüşdür. Beləliklə də, qalan vəhşi atları elə qorxutmuşdur ki, onlar atlarını təqib etməkdən əl çəkmişlər.

– Siz Luiza ilə mustangerin bu yarğanın üzərindən sıçradıqlarını ehtimal edirsiniz? Axı bu, mümkün olan şey deyil!

– Əlbəttə, sıçramışlar. Məgər siz uçurumun bu tayında və o tayındakı at ayaqlarının izlərini görmürsünüzmü?

Kolxaun tez dedi:

– Onda geri dönək, daha burada bizim bir işimiz yoxdur.

Zeb ehmalca öz madyanından düşüb bıçağını çıxartdı:

– Rica edirəm, tələsməyin. On dəqiqə məni gözləyin.

– Gözləyim? Nə üçün?

– Mən bu aygırın dərisini soymalıyam. Nə qəşəng dəridir! Yəqin, bizim settlementdə mən bu dəriyə beş dollar alacağam.

Kolxaun tez dedi:

– Cəhənnəm olsun dəri də! Boşlayın, gəlin gedək.

Zeb kefini pozmadan soyuqqanlıqla:

– Heç yerə gedəsi deyiləm, – bıçağın ucu ilə, öldürülmüş heyvanın qarnından başlayıb dərinə soymağa girişdi. – Mister Kolxaun, əgər istəyirsinizsə, siz gedə bilərsiniz, Zeb Stump isə bu dərinə öz qoca atına yükləməyincə bir addım da atmayacaqdır.

* * *

Qısqanclıq Kassi Kolxaunu tez geriyyə qayıtmağa məcbur etmişdi. Bu qısqanclıq ona ilk dəfə olaraq yanmış düzəndə əzab vermişdi. O vaxtdan bəri qısqanclıq hissi getdikcə daha da şiddətlənirdi. Kolxaun nə edəcəyini bilmirdi.

Əslinə qalanda vəhşi at ovçusunun aşağı təbəqədən olması Kolxaunun qorxması üçün böyük bir əsas ola bilməzdi. Lakin o, Luiza Poyndeksterin xasiyyətinə yaxşı bələd olmasaydı, bir o qədər də həyəcan keçirməzdi: Luiza kiçik yaşlarından tam müstəqil olmağı sevirdi və onun qarşısında, başqa bir qadını dayandıra bilən heç bir maneə yox idi.

Ağır fikirlərə dalmış Kolxaun atını kef məclisinin olduğu yerə çapırdı.

Hətta uzaqda görünən iki atlıya təsadüf etməsi belə onu sevin-dirmədi. Kolxaun bu atlıları dərhal tanıdı. Onlar Kolxaunun ağır iztirab keçirməsinə səbəb olan adamlardı.

Onlar bir-birinə yaxın olaraq atlarını yanaşı sürürdülər. Görünür, atlılar maraqlı bir söhbətlə məşğul olduqlarından Kolxaunun yaxınlaşmasını sezməmişdilər.

Onlar atlarını yavaş sürürdülər, görünür, kef məclisinin olduğu yerə qayıtmağa bir o qədər də tələsmirdilər.

Onların yanaşı getməsi, atın üstündə oturmaları, ətrafdakılara diqqət verməmələri və nəhayət, atlarını yavaş-yavaş sürmələri kapitanın şübhələrini daha da artırırdı. O, səbri tükəndiyini hiss edirdi.

Kapitanın ağılına gələn birinci fikir atını bərk sürərək onların səmimi gəzintisinə mane olmaqdan ibarət oldu. O, yorulmuş atını bir daha yeyin qaçmağa məcbur etdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra Kolxaun, sanki, öz qərarını dəyişərək atının yüyənini dartdı. Atlılar onun at ayağının səsinə hələ də eşitməmişdilər. Halbuki kapitan onlardan cəmisi iki yüz addım arxada idi. Kapitan dayısı qızının cingiltili səsinə eşidirdi. Görünür, söhbəti aparan dayısı qızı idi.

Bircə onların nədən danışdıqlarını kənardan eşidə bilsəydi!

Onların başı söhbətə elə qızıışmışdı ki, Kolxaun kənardan onların danışdıqlarına qulaq asa bilirdi. Buradakı otlar məxmər kimi yumşaq olduğundan at ayağının səsi, bəlkə də, heç eşidilməzdi.

Bir neçə saniyədən sonra Kolxaun atlılara lap yaxınlaşıb atının başını çəkdi.

Lakin şabalıd rəngli yorulmuş atın ayaq tappılısı Kolxaunu büruzə verdi. Xal-xal mustanq və kəhər at başlarını yırgalayıb bərkdən kişnədilər.

– Ah! Bibi oğlu! – Luiza səsləndi: onun səsinə təəccübdən çox təəssüf hiss olunurdu. – Sən buradasan? Bəs atam, Henri, bəs qalanlar hanı?

– Lu, sən niyə bunu məndən soruşursan? Onlar haqqında sən bildiyin qədər də mən bilirəm.

– Mən elə zənn etdim ki, sən bizi qarşılamağa gəlmişən. Sənin atın başdan-başa köpük içərisindədir. Atının görkəmi uzun bir yol çapdığına dəlalat edir. Görünür, sən də bizim qədər yol getmişən.

– Belədir ki var. Mən sənə kömək etmək ümidi ilə lap əvvəlcədən atımı sənin dalınca çapdım.

– Doğrudanmı? Mənsə sənin bizim dalımızca gəldiyini bilmirdim. Sağ ol, Kassi! Mən indicə mister Ceralda təşəkkür edirdim. O, məni və mənim atımı çox böyük bir fəlakətdən, deyərdim ki, dəhşətli bir ölümdən fədakarlıqla xilas etdi. Təsəvvür et ki, bizim arxamızca vəhşi ayğırılar düşmüşdü, az qalmışdı bizi parça-parça etsinlər.

– Bəli, mən bunu bilirəm.

– Demək, onların bizi təqib etdiklərini sən görmüşsən?

– Yox. Mən bunu ancaq at ayaqları izindən öyrəndim.

– At ayağı izindən? Sən bunu müəyyən edə bildinmi?

– Bəli, Zeb Stumpun izahatı sayəsində.

– Ah! O, səninlə bərabər idimi? Siz bizim arxamızca bu qədərmi çapmışınız?

– Yarğana qədər. Zebin dediyinə görə, sən yarğanın üzərindən sıçramısan. Elədirmi?

– Atım Luna sıçrayıb.

– Səninlə birlikdəmi?

Qız gülərək:

– Əlbəttə, mənimlə birlikdə, Kassi, bu nə qəribə sualdır? – dedi və səsinin ahəngini gözlənilmədən dəyişərək soruşdu: – Sən də yarğanın üzərindən sıçradınmi, bizim izimizi tutub gəldinmi?

– Yox, Lu. Mən atımı yarğandan birbaş buraya çapdım. Sənin məndən əvvəl geri qayıtmış olduğunu güman edirdim.

Deyəsən, bu cavab Luizanı qane etmişdi.

– Mən görüşdüyümüze çox şadam. Biz atlarımızı yavaş-yavaş sürürdük. Yazıq Luna çox yorulmuşdur. Heç bilmirəm evimizə necə qayıdacağıq.

Kolxaunla üz-üzə gəldikdən sonra mustanger bir kəlmə də olsun danışmamışdı. Sanki, gənc qızla xoş keçən dəqiqələrdən heç bir təəssüf etmədən əl çəkib bələdçilik vəzifəsini yerinə yetirmiş kimi, dinmədən atını qabaqda sürürdü.

Buna baxmayaraq kapitan öz sınaıçı nəzərlərini ondan ayırmırdı. Luizanın arabir sevinclə mustangerə baxdığını gördükdə kapitanın gözləri dəhşətli bir kinlə parıldıyırdı.

Üç atının uzun müddət davam edən səyahəti faciəli bir nəticəyə səbəb ola bilərdi. Lakin kef məclisində iştirak edən adamların görünməsi belə bir nəticənin qarşısını aldı. Müvəqqəti olaraq hər cür başqa fikirləri unudaraq qonaqlar qızı sevinclə qarşıladılar.

XIX

fəsil

SU İLƏ QARIŞIQ VİSKİ

İnc qalası yanında salınmış kiçik şəhərdəki mehmanxana buranın ən görkəmli binası idi. Bu kiçik şəhər bu cəhətdən bir istisna təşkil etmirdi. Texasın istər yeni və istərsə də bu ölkənin müstəmləkə edilməsinin ilk zamanlarında salınmış hər bir şəhərində eyni mənzərəyə rast gəlmək olar.

Yalnız ispaniyalılar və meksikalılar tərəfindən salınıb indiyədək qalan az-az şəhərlərdə qalalar və monastırlar başqa binalardan hündür olur. Lakin keçmişin bu qalıqları da əksəriyyət etibarilə mehmanxanaya çevrilmişdir.

İnc qaləsindəki mehmanxana şəhərin ən böyük binası olsa da, elə xüsusi bir gözəlliyə malik deyildi. Onun xarici görünüşü memarlıq cəhətdən diqqəti cəlb etmirdi. Bu bina “T” hərfi şəklində ağac bir tikintidən ibarətdi. Aşxana və gələn qonaqların yerləşdiyi otaqlar “T” hərfinə bənzər binanın uzununa olan hissəsində idi. Evin qabaq hissəsi böyük bir

binadan ibarət idi ki, burada bar və ya Amerikada deyildiyi kimi, “salun” düzəldilmişdi. Burada içir, papiros çəkir və söhbət edirdilər.

Mehmanxananın girəcəyində palıd ağacına vurulmuş bir lövhəni külək yırgalayır. Lövhədə yerli qəhrəmanlardan birinin general paltarında şəkli çəkilmişdi. Şəklin altında isə “Xoş gəlmisiniz” yazılmışdı. Bu, mehmanxananın adı idi.

Bütün Amerikadakı mehmanxanalarda olduğu kimi, Texasdakı mehmanxana da eyni zamanda birja və klub idi. “Xoş gəlmisiniz” mehmanxanası bu cəhətdən istisna təşkil etmirdi. Bu mehmanxananın yalnız bir xüsusiyyəti vardı: onun sahibi Amerikanın Şimal ştatlarında anadan olmuş möhtəkir bir yanki olmayıb, sakit, soyuq-qanlı bir alman idi. Yerli əhali ona “Qoca Duffer” deyərdi, halbuki vətəninə o, Oberdofer familiası ilə tanınmışdı.

İnc qalasındakı mehmanxanaya təsis edildiyi zamandan bəri, ehtimal ki, təsvir etdiyimiz kef məclisindən sonrakı axşamda olduğu qədər adam toplanmamışdı.

Qadınlar istisna olmaqla, gəzintidə iştirak edənlərin, demək olar ki, hamısı axşamı barda başa vurmağı lazım bilmişdi. Hələ saat on biri vurmamışdı ki, camaat mehmanxanaya dolmağa başladı. Qalının zabidləri, yerli plantasiya sahibləri, mal tədarük edənlər və fırıl-dağçılar dəstə-dəstə, bir-birinin ardınca buraya gəlirdilər. İçəri girən hər kəs birbaşa piştaxtaya tərəf gedib sevdiyi içkini tələb edir, sonra öz tanışlarına qoşulurdu.

Dəstələrdən biri xüsusilə diqqəti cəlb edirdi. Bu dəstə səkkiz və ya on adamdan ibarət idi. Artıq oxucuya tanış olan üç zabıt, yəni piyada hissə kapitanı ilə iki leytenant-draqun Qenkok və atıcı Krossman da bu dəstədə idi. Mayor da onların içərisində idi.

Söhbət edənlər tamamilə sərbəst danışirdilər. Söhbətin mövzusu bu günün hadisələri idi.

– Mayor, lütfən deyin, yəqin ki, miss Poyndeksterin haraya getmiş olduğu sizə məlumdur, – Qenkok soruşdu.

– Mən haradan bilim? – mayor cavab verdi. – Bu barədə mister Kassi Kolxaundan soruşun.

– Biz ondan soruşduq, lakin əməlli bir şey öyrənə bilmədik. Aydınır ki, o, bizdən çox bilmir. Kolxaun onlara geri qayıtdıqları zaman, özü də bizim kef məclisimizin olduğu yerin yaxınlığında rast gəlmişdir. Onlar uzun müddət yola çıxmışlar və onların tərləyib

köpüklənmiş atlarından demək olar ki, çox uzaqlara gedibləmiş. Bu müddət ərzində onlar atlarını Rio-Granda və hətta daha uzaqlara çapa bilərdilər.

– Kolxaun qayıdarkən siz onun sifətinə diqqət yetirdinizmi? – deyə piyada kapitanı soruşdu. – O, bulud kimi tutulmuşdu və yaqın, tamamilə xoşa gəlməyən bir şey onu təşvişə salmışdı.

– Bəli, onun üzündən zəhrimar yağırdı, – deyə mayor cavab verdi. – Lakin, kapitan Sloman, güman etmirəm ki, siz bunun...

– Qısqanclıqımı? Bəli, mən bunun qısqanclıq olduğuna əminəm. Başqa heç bir şey ola bilməz.

– Doğrudanmı, Kolxaun qızı Moris-mustangerə qısqanır? Ha-ha! Bu, mümkün deyildir. Hər halda, buna o qədər də inanmaq olmaz.

– Nə üçün?

– Əzizim Sloman, Luiza Poyndekster ledidir, Moris Cerald isə...

– ...at alverçisi! – Krossman onun sözünü tamamladı. – Mayor haqlıdır, bu, mümkün olan şey deyil.

Sloman başını mənalı-mənalı yırğalayaraq sözünə davam etdi:

– Siz nə başa düşürsünüz?! Siz miss Poyndeksteri mənim kimi tanıyırsınız. Hər şeydən əvvəl, o, çox qarıbə bir qızıdır. Yaqın, siz özünüz də bunu duymusunuz?

Mayor istehza ilə dedi:

– Davam edin, davam edin, Sloman. Siz, deyəsən, qeybət etməyə başlayırsınız. Özünüzü arvadların düşməni kimi göstərməyinizə baxmayaraq, deyəsən, miss Poyndeksterə bənd olmusunuz. Siz əgər onu leytenant Qenkoka və ya Krossmana qısqansaydınız, bu aydın olardı, lakin sadə bir mustangerə...

Qenkok içəri girən mustangeri görüb mayorun sözünü kəsdi:

– Budur, özü də gəldi. Qoy o özü bizə söyləsin. O, sadə bir oğlandır və biz ondan hər şeyi öyrənərik.

Moris dinmədən piştaxtaya yaxınlaşıb boş yerdə durdu.

– Rica edirəm, bir stəkan su qarışıq viski verin, – o, təvazökarlıqla meyxana sahibinə müraciət etdi.

– Su qarışıq viski? – meyxana sahibi nəzakətsizliklə onun sözlərini təkrar etdi. – Siz su qarışıq viskimi istəyirsiniz? Bunun stəkanı iki pennidir.

– Mən neçəyə olduğunu soruşmuram. Mən sizdən bir stəkan su qarışıq viski verməyinizi xahiş edirəm. Varınızdırmı?

Mustangerin səsindəki kəskin ahəngdən qorxuya düşmüş alman:

– Var, var! – tələsik cavab verdi. – Nə qədər istəyirsiniz, su qarışıq viski nə qədər istəyirsiniz var! Buyurun!

Meyxana sahibi mustangerə viski tökdüyü zaman o, dönüb zabitlərə salam verdi. Mustanger zabitlərin çoxu ilə tanış idi.

Zabitlər onları maraqlandıran məsələ haqqında mustangerə müraciət etməyə hazırlanmışdılar ki, içəri girən Kassi Kolxaunu görüb gözləməyi qərara aldılar. O, burada ikən bu məsələni müzakirə etmək heç də münasib deyildi.

Kassi Kolxaun ona xas olan təkəbbürlə hərbcilərdən və mülki adamlardan ibarət dəstəyə yaxınlaşıb salam verdi; onun salamı bütün günü bir yerdə keçirib yalnız qısa bir müddət üçün öz dəstəsindən ayrılmış bir adamın salamına oxşayırdı.

Kapitan sərxoş olmasa da, hər halda, çox nəşəli idi. Onun gözələri qəribə bir halda parıldayırdı, rəngi ağarmışdı.

– Gəlin içək! – o, mayora və mayorun ətrafındakı adamlara müraciət etdi. – Özü də çox içək; elə içək ki, meyxana sahibi bizim üçün şamı əbəs yerə yandırdığını deməsin. Sizin fikriniz nədir?

– İçək, içək! – bir neçə səs cavab verdi.

– Mayor, bəs siz?

– Məmnuniyyətlə, kapitan Kolxaun.

Bütün dəstə piştaxtaya yaxınlaşdı və hər kəs özünə içki sifariş etdi. Bir neçə adam da onlara qoşuldu.

Kolxaun kənardakı yeri tutarkən təsadüfi olaraq, ya bəlkə də, qəsdən Moris Ceraldla yan-yanə düşdü. Moris sakitcə bir kənardə dayanıb su qarışıq viskini içir və siqar çəkirdi. Onlar elə bil bir-birini görmürdü.

Kolxaun öz stəkanını piştaxtanın üstündən götürüb:

– Sağlıq! – qışqırdı.

– Sağlıq deyini! – bir neçə səs cavab verdi.

– Yaşasın Amerika, amerikalılar üçün! Qoy hər cür yadelli gəlmələr, xüsusilə məlun irlandiyalılar məhv olsun!

Kolxaun bu sağlığı deyib bir addım geri çəkildi və stəkanını indi-cə ağzına aparıb mustangeri dirsəyi ilə itələdi.

Viski stəkanda çalxalanıb mustangerin köynəyinə töküldü.

Bu, bir təsadüfmü idi? Lakin bunun təsadüf olduğuna heç kəs inanmadı.

Hamı təhqir olunan adamın dərhal təhqir edən adam üzərinə atılacağını gözləyirdi. Mustangerin yubanması onları məyus etdi və hətta təəccübləndirdi. Bəziləri hətta güman edirdilər ki, mustanger bu təhqirə dözəcək, dinməyəcəkdir.

– O susarsa, – Qenkok Slomanın qulağına pıçıldadı, – onda onu buradan qovmaq lazımdır.

Piyada hissə kapitanı da pıçıldı ilə dedi:

– Lütfən, bu barədə narahat olmayın. Siz deyən olmayacaq. Sənə məlum olduğu kimi, mən mərc gəlməyi xoşlamıram, lakin bir aylıq maaşıma mərc gəlirəm ki, mustanger ona yaxşıca cavab verəcəkdir. Həmçinin buna da şübhəm yoxdur ki, Kolxaun belə bir adama sataşmaqdan xeyir görməyəcəkdir; lakin indi elə bil onu Kolxaunun təhqirindən daha çox köynəyinin bulanması narahat edir. O, çox qəribə adamdır.

Onlar pıçıldışırkən Moris sakitcə piştaxtanın yanında dayanmışdı. O, öz stəkanını yerə qoydu, ipək yaylığını cibindən çıxarıb viski tökülmüş köynəyini silməyə başladı.

Onun hərəkətlərində böyük bir təmkinlik vardı, lakin bunu heç də qorxu adlandırmaq olmazdı.

Mustanger yaylığını cibinə qoyub:

– Mən irlandiyalıyam, – dedi.

Bu cavab çox sadə və bir qədər gecikmiş göründüsə də, bu sözlərin mənasını hamı anladı. Bu, çağırış idi. Cavabın qısa olması təhqir olunmuş adamın niyyətinin ciddi olduğuna dəlalət edirdi.

Kolxaun ona tərəf dönüb əllərini oynadaraq həqarətlə dedi:

– Sizmi? Sizmi? – Gözləriylə mustangeri başdan-ayağa süzüb əlavə etdi: – Siz irlandiyalısınız? Ola bilməz. Mən heç zaman bunu ağılıma gətirməzdim. Sizin geyiminizə və köynəyinizdəki işləməyə baxıb mən sizin meksikalı olduğunuzu deyərdim.

– Mister Kolxaun, mən başa düşmürəm, sizin mənim geyimimlə nə işiniz var. Ancaq siz mənim köynəyimi viskiyə buladığınız üçün, icazə verin, mən də sizin köynəyinizi viskiyə bulayım və köynəyinizdəki kraxmalı yuyum.

Mustanger bunu deyib öz stəkanını götürdü və kapitan çevrilməyə macal tapmamış stəkanın dibindəki viskini onun üzünə atdı. Kolxaunun öskürüb tez-tez asqırması burada olanların çoxuna ləzzət verdi.

Ağızlardan qeyri-ixtiyari olaraq qopan təqdir səsləri dərhal kəsildi. Çox gərgin bir an idi. İşin ciddi bir vəziyyət aldığıni hamı anlayırdı. Əhvalat duel ilə qurtarmalı idi. Sanki heç bir qüvvə bunun qarşısını ala bilməzdi.

XX

fəsil

TƏHLÜKƏLİ VƏZİYYƏT

Kolxaun tapançasını çıxartdı.

Bunu qabaqcadan duyan mustanger də eynən belə bir tapança çıxarıb atəş açmaq üçün hazır vəziyyət aldı.

Meyxanada olanlardan daha qorxaqları çaxnaşmaya düşərək bir-birini itələyə-itələyə qarıya tərəf cumdular; bəziləri əhvalatı tamamilə başa düşmədikləri üçün, bəziləri də qəsdən meyxanada qaldılar. Görünür, meyxanayı tərək etməyənlər ağıllı bir ehtiyat hissi üzündən qaçarkən güllənin kürəklərindən dəyəcəyindən qorxduqları üçün meyxanada qalmışdılar.

Yenə də ortalığa bir neçə saniyə davam edən ağır sükut çökdü. Bu, mühakimənin çıxardığı qərarın hərəkətə çevrildiyi bir an idi.

Rəqiblər başqa adamlar olsaydı, bu fəsilə çox qısa olardı. Daha az təcrübəsi olan iki adam dərhal tətikləri çəkərdi. Lakin bu iki rəqib küçələrdə baş verən təkbətək atışma təcrübəsindən güllənin boşa çıxmasının nə demək olduğunu bilirdi. Meyxanadan bayıra çıxanlara və hətta başlarını qarıdan içəri salmağa cürət etməyənlərə bu fəsilə, demək olar ki, əzab verirdi. Bu adamlar birdən atəş əvəzinə mayorun hündür, təmkinli səsinə eşitdilər.

Mayor qılıncını çıxarıb onunla rəqibləri bir-birindən ayırdı və:

– Dayanın! – əmr etdi. – İkinizə də əmr edirəm, atəş açmayın! Əllərinizi yanınıza salın, yoxsa tətiyə birinci toxunan adamın əlindən tapançasını alacağam! Sizə deyirəm, dayanın!

Kininin coşqunluğundan rəngi göyərmiş Kolxaun:

– Niyə? – qışqırdı, – Niyə, mayor Rinqvud? Belə bir təhqirdən sonramı, özü də belə bir yaramazın təhqirindən sonramı?!

– Kapitan Kolxaun, əvvəlcə siz başlamısınız.

– Nə olsun ki? Görüm onu lənətə gəlsin! Mən təhqirə dözən adamlardan deyiləm! Mayor, yoldan çəkilin. Savaşan bizik və sizin bizim işimizə qarışmağa ixtiyarınız yoxdur.

– Beləmi? Ha-ha! Sloman, Qenkok, Krossman, eşidirsinizmi? Mənim onların işinə qarışmağa ixtiyarım yoxmuş! Kapitan Kassi Kolxaun, harada olduğunuzu yadınızdan çıxarmayın. Düşünməyin ki, siz Missisipi ştatında, qullara əzab verən adamlar arasındasınız. Ser, bura hərbi qaladır və bu qala hərbi nizamnaməyə tabedir; bu qalaya komandanlıq etmək mənə, sizin itaətkar bəndənizə tapşırılmışdır. Buna görə də mən sizə əmr edirəm, tapançanızı haradan çıxarmırsınız, oraya da qoyun. Özü də bu, dəqiqə, yoxsa mən sizi adi bir əsgər kimi həbsxanaya göndərərəm.

Kolxaun acıqlı-acıqlı dedi:

– Siz Texası belə gözəl bir ölkəyəmi çevirəcəksiniz! Demək, insan necə təhqir olunursa-olsun, mayor Rinqvud, sizin icazəniz olmadan duela çıxmağa onun ixtiyarı yoxdur. Özü də bu bütün ölkə üçün bir qanunmu hesab edilir?

– Heç də yox! – mayor cavab verdi. – Mən dalaşmanın namusla həll olunmasına maneçilik göstərən adamlardan deyiləm. Əgər xoşunuza gəlersə, bir-birinizi öldürməyi sizə və sizin düşməninizə heç kəs qadağan etmir. Ancaq indi yox. Mister Kolxaun, siz anlamalısınız ki, sizin atışmanız bu işdə heç bir xeyri olmayan başqa insanların həyatı üçün qorxuludur. Mən heç də özümü başqasına atılan gülləyə hədəf etmək istəmirəm. Hamımız təhlükəsiz bir yerə çəkilincəyə qədər gözləyin. Bundan sonra, lütfən, ürəyiniz istəyən qədər atəş açın. Güman edirəm ki, indi siz məndən razı qaldınız!

Mayorun yerinə başqa bir adam olsaydı, onun verdiyi əmrə qulaq asmazdı. Lakin o həm qalanın yüksəkrütbəli zabitlərindəndi, həm də yaşca böyükdü; bundan əlavə, yaxşı da güllə atmağı bacarırdı. Onun əmrindən çıxan adamların hamısı buna yaxşı bələddi.

O, qılıncını qınından çıxarmışdı, özü də bunu boş-boşuna etməmişdi. Rəqiblər bunu bilirdilər. Onlar əllərini, demək olar ki, eyni zamanda yanlarına saldılarsa da, tapançanı əllərində tutmaqda davam etdilər.

Kolxaun dişlərini qıcayaraq vəhşi, qana susamış yırtıcı heyvan kimi qəzəblə dayanmışdı, sanki bu heyvanın öz ovu üzərinə atılmasına mane olmuşdular. Mustanger isə heç bir qəzəb əlaməti və daxili etiraz göstərmədən mayorun əmrinə tabe oldu.

Mayor rəqibləri barışdırma bilməyəcəyini yaxşı başa düşdüyü üçün dedi:

– Güman edirəm ki, siz təkbətək atışmaqdan imtina etməyəcəksiniz.

– Mənim imtina etməyə elə xüsusi bir arzum yoxdur, – deyə Moris təvazökarlıqla cavab verdi. – Lakin mister Kolxaun üzr istərsə...

– O, üzr istəməlidir: dalaşmağı o başlamışdır! – bu hadisənin şahidi olan bir neçə adam sözə qarışdı.

– Heç vaxt! – istefaya çıxmış kapitan cavab verdi. – Kassi Kolxaun üzr istəməyə alıxmamışdır. Özü də belə bəzənmiş bir meymundan! İrlandiyalı birinci dəfə olaraq, doğrudan da, qəzəbləndi:

– Kifayətdir! – qışqırdı. – Mən öz həyatını xilas etmək üçün ona imkan vermək istəyirdim. O, bundan imtina etdi. İndi isə namusuma and olsun, biz ölüncəyə qədər atışacağıq! Mayor! Sizdən və sizin dostlarınızdan buradan çıxıb getməyi çox xahiş edirəm. Mən bu təhqirlərə daha dözə bilmərəm!

Kolxaunun həqarətli qəhqəhəsi eşidildi.

– Ha-ha-ha! Həyatımı xilas etmək üçün mənə imkan vermək istəyir! Çıxın gedin! Hamınız çıxın! Mən bilərəm ona nə edərəm!

Mayor arxasını duələ çıxanlara çevirməyə cürət etməyərək qışqırdı:

– Dayanın! Belə olmaz! Bəlkə də, siz tapançalarının tətüyini lazım olduğundan bir saniyə əvvəl çəkdiniz. Siz atışmadan əvvəl biz buradan çıxmalıyıq. – Otaqda olanlara müraciətlə sözlünə davam etdi: – Bundan başqa, bir qayda-qanuna da riayət etmək lazımdır. Bir halda ki onlar atışmağı qərara almışlar, qoy onda bu duel qayda-qanunla olsun. Onlar, hər şeydən əvvəl, eyni silaha malik olub bir-birinə namuslu münasibət göstərməlidirlər.

Onları yarım dövrəyə almış izdiham:

– Əlbəttə! Siz haqlısınız! – mayorun bu təklifinin necə qəbul ediləcəyini diqqətlə izləməyə başladı.

– Əminəm ki, sizdən heç biriniz buna etiraz etməzsiniz, – mayor əlavə etdi.

– Mən bu ədalətli tələbə etiraz edə bilmərəm, – irlandiyalı sakitcə cavab verdi.

– Mən əlimdə tutmuş olduğum silahdan atəş açacağam, – Kolxaun dikbaşlıqla cavab verdi.

Onun rəqibi dedi:

– Raziyam. Bu, elə mənim üçün də münasib silahdır.

Mayor onların tapançalarını nəzərdən keçirdi:

– Mən görürəm ki, hər ikinizin tapançası altıaçılan iki nömrəli “Kolt” tapançasıdır. Hələlik hər şey öz qaydasındadır. Sizin ikinizin də silahınız eynidir.

Gənc Qenkok kapitanın mundirinin altında bıçaq ola biləcəyindən şübhələnib soruşdu:

– Onların başqa bir silahı yoxdur ki?

– Mənim başqa heç bir silahım yoxdur, – mustanger səmimiyyətlə cavab verdi və onun bu səmimiliyi sözlərinin doğruluğuna heç bir şübhə qoymadı.

Hamı Kolxauna baxdı: o susub cavab vermirdi. Kapitan anladı ki, başqa bir silahı olduğunu etiraf etməlidir:

– Mənim bıçağım da var. Əminəm ki, siz onu məndən alma-yacaqsınız. Mənə elə gəlir ki, öz yanında olan silahı saxlamağa hər kəsin ixtiyarı var.

– Lakin, kapitan Kolxaun, – Qenkok sözünə davam etdi, – sizin rəqibinizin bıçağı yoxdur. Siz onunla eyni hüquqda atışmaqdan qorxmursunuzsa, öz bıçağınızdan əl çəkməlisiniz.

Bir neçə adam da qışqıraraq dedi:

– Bəli, əlbəttə, əl çəkməlidir!

– O, əl çəkməlidir, əl çəkməlidir!

Mayor amiranə bir səsle:

– Kapitan Kolxaun, bıçağı mənə verin, – dedi. – Altıaçılan bir tapança doğru düşünən hər bir adamı təmin etməlidir. Axı siz tətiyi çəkən kimi ikinizdən biriniz...

– Cəhənnəm olsun bıçaq – Kolxaun qışqırıb mundirinin düyməsini açdı. Bıçağı çıxarıb otağın o biri küncünə tulladı və təhdidli bir səsle dedi: – Bu bəzəkli quş üçün bıçaq mənə lazım deyildir. Mən ilk atəşdə onu yerə sərəcəyəm.

– Bu barədə danışmağa hələ vaxtınız var! Mister Kolxaun, siz məni qorxutmayın... Xahiş edirəm, tez dağılışın! Mən onun bu öyünmələrinə və murdar sözlərinə son qoymalıyam.

– Köpək! – kapitan pıçıldadı. – Məlun İrlandiya köpəyi! Mən səni öz it damında ulamağa göndərəm. Mən...

Hamının hiddətləndiyini gören mayor:

– Kapitan Kolxaun, utanın! – onun sözünü kəsdi. – Bunlar tamamilə lazımsız sözlərdir; bir də ki ləyaqətli bir məclisdə özünüzdü belə aparmağınız yaxşı deyil. Daha bir dəqiqə gözləyin, sonra nə istəyirsiniz deyın. İndi bir şərtim də var: biz buradan çıxmıyınca siz atəş açmamalısınız.

Bu şərti yerinə yetirmək çox çətin idi. Ehtirasların coşduğu bir zamanda, sadəcə olaraq, vəd vermək heç də kifayət deyildi. Rəqiblər, heç olmasa, onlardan biri, tapançanı atmağa nə zaman icazə verilməsi ilə çətin ki hesablaşacaqdı.

Mayor belə bir təklif etdi:

– Siz siqnal üzrə atəş açmalısınız. Bu siqnal verilməyincə sizdən heç biriniz atəş açmamalısınız. Kim deyə bilər: bu siqnal necə olmalıdır?

Kapitan Sloman dedi:

– Mənim bir təklifim var. Qoy mister Kolxaun və mister Cerald bizimlə bərabər bayıra çıxsınlar. Meyxananın üz-üzə baxan iki qapısı vardır, bunu, yəqin, siz də görmüşsünüz. Bayıra çıxdıqdan sonra qoy onlar yenə də binaya girsinlər, ancaq birisi bir qapıdan, o birisi digər qapıdan; içəri girməmiş atəş açmayacaqlar.

Bir neçə səs eşidildi:

– Güzəl təklifdir! Lap biz istəyəndir.

– Bəs siqnal nədən ibarət olmalıdır? – mayor soruşdu. – Atəşdənmi?

– Yox, meyxananın zəngindən.

Mayor:

– Bundan yaxşısını fikirləşmək olmaz. Bu, çox gözəldir, – deyərək qapıya sarı getdi.

Meyxananın sahibi olan alman qaça-qaça piştaxtanın arxasından çıxdı; o, qorxusundan indiyə qədər burada donub qalmışdı.

– Dayanın, dayanın, mayor! – o qışqırdı. – Doğrudanmı, onlar mənim meyxananın içərisində atışacaqlar? Ah! Axı onlar mənim bütün şərab şüşələrimi, gözəl güzgülərimi, saatımı, vazalarımı sındıracaqlar. Bilirsinizmi, bunlar mənə neçəyə başa gəlmişdir! Mən bunlara iki yüz dollar xərcləmişəm. Onlar mənim ən gözəl şərablarımla yerə tökəcəklər. Ah, mayor! Bu, məni müflis edəcəkdir. Mən axı neyləyim! Axı bu...

– Narahat olmayın, Oberdofer, – mayor cavab verdi. – Sizin zərərlərinizin ödəniləcəyinə mənim şübhəm yoxdur. Hər halda, siz indi bir yerdə gizlənməlisiniz. Əgər siz burada qalsanız, şübhəsiz ki, bir gülləyə qurban olacaqsınız, bu işə sizin şüşələrinizin sınmasından daha pisdir.

Bu sözləri dedikdən sonra mayor özünü itirmiş meyxana sahibindən ayrılıb tez küçəyə çıxdı və küçədə ondan qabaq ayrı-ayrı qapıdan bayıra çıxmış rəqibləri gördü.

Oberdofer yerində çox dayanmadı. Mayor çıxdığı qapını yenice örtmüşdü ki, başqa bir qapı meyxana sahibinin dalınca örtüldü. Əlvan rənglərə çalan şüşələrlə dolu, qiymətli güzgülər və parlaq lampalar olan salona dərin bir sükut çökdü. Bu sükut içərisində yalnız saatin ahəngdar çıqqıltısı eşidildi.

XXI

fəsil

MEYXANADA DÜEL

Mayor meyxanadan çıxdıqdan sonra daha bu işə qarışmadı. Duel hətta müəyyən edilmiş tələblərə uyğun olaraq baş versəydi də, onun bu işə razılıq verməsi özü heç də qala komandanına yaraşan bir şey deyildi. Buna görə də gənc zabitlər bu məsələ ilə məşğul oldular.

Bunun üçün çox vaxt lazım deyildi. Şərtlər artıq məlum idi. Yalnız burada olanlardan birindən zəngi çalmağı xahiş etmək lazımdı. Belə şərtləşdilər ki, zəng səsi duelin başlanması üçün siqnal olmalıdır.

Qaranlıq bir gecə olsa da, mehmanxana qarşısındakı bulvarda toplaşan izdihamı seçmək üçün kifayət qədər işıqlı idi. Buraya yalnız meyxanadan çıxan zabitlər toplaşmamışdı. Baş vermiş hadisə haqqındakı xəbər dərhal bütün qalaya yayılmışdı. Zabitlərin yoldaşları, habelə əsgərlər bu maraqlı mənzərəyə tamaşa etmək üçün keşikçidən yayınıb buraya gəlmişdilər. Burada qadınlar da var idi. Onlar məsələnin təfsilatına varmaq istəyən bir neçə gümrah senyoritadan ibarət idi. Pıçılıtlı ilə danışmışdılar. Burada mayorun və qalanın digər görkəmli şəxslərinin olduğu da bilindi.

Hadisə ilə maraqlanan izdiham meyxanadan bir qədər kənarında dayanmış olsa da, bütün gözlər meyxanaya zillənmişdi. Hamı baş verəcək hadisəni gözləyirdi.

Moris çöldə mehmanxananın bir başında, Kolxaun da o biri başında durmuşdu; onlar girəcəkləri qapıya diqqətlə baxırdılar.

Onlar bu qapılardan içəri girəcəkdilər, bəlkə də, bir daha buradan geri dönməyəcəkdilər. Hər kəs tapançasını əlində bərk-bərk sıxırdı.

Kiminsə uca səsi eşidildi:

– Zəngi çal!

Zəngi bərkdən çaldılar. Adətən, sevinc əlaməti olan, camaatı toy məclisində iştirak etməyə çağıran bu zəng səsi bu dəfə ölüm-dirim mübarizəsinə çağırırdı.

Zəng çox çalınmadı. Zəngin səsi ən çoxu iyirmi dəfə dalğalandı. Sonra daha buna ehtiyac olmadı: rəqiblərin meyxananın qapısı arxasında gözdən itmələri, atılan tapançaların gurultusu, sınımış şüşələrin cingiltisi zəngin səsini kəsdi.

Zəng çalınan kimi hər iki rəqib meyxanaya girmişdi. Tapançalar atılırkən otağı tüstü bürümüşdü. Lakin yaralı olduqlarına baxmayaraq, hər iki rəqib ayaq üstə durmaqda idi. Qanlar axıb döşəməyə tökülürdü. İkinci atəş səsi hər iki tərəfdən eyni zamanda eşidildi. Lakin bu dəfə onlar hədəfi görmədən atəş açmışdılar; çünki tüstü mane olurdu. Sonra yenə bir-birinin dalınca atəş səsi eşidildi və birdən ətrafa tam bir sükut çökdü.

Onlar bir-birini öldürmüşdülərmi? Yenidən eşidilən atəş səsinə güman etmək olardı ki, hər ikisi sağdır. Rəqiblər ona görə fasilə vermişdilər ki, tüstü içərisində diqqətlə baxaraq bir-birini görməyə çalışmışdılar. Öz yerlərini bildirməmək üçün nə kapitan, nə də Cerald yerindən tərpənmirdi.

Sükutu dalbadal açılan iki atəş səsi pozdu. Bundan sonra döşəməyə düşən iki insan bədəninə gumbultusu eşidildi.

Daha sonra yıxılan stulların səsi gəldi.

Nəhayət, daha bir atəş səsi eşidildi. Bu, on birinci atəş idi.

İzdiham nəfəsini dərmədən on ikinci atəşi gözləyirdi.

Atəş əvəzinə insan səsi eşidildi. Danışan mustanger idi:

– Mənim tapançamın lüləsi sizin gicgahınıza dirənmişdir! Mənim hələ bir gülləm qalmışdır. Ya üzr istəyin, ya da siz öləcəksiniz!

İndi adamlar başa düşdü ki, mübarizə qurtarmaq üzrədir. Cəsərtli olanlar pəncərədən içəri baxdı. Onlar döşəmə üstünə yıxılmış iki kişi gördülər. İkisinin də paltarları qana bulaşmışdı, ikisi də ağır yaralı idi. Onlardan birinin əynində velvet¹ şalvar, belində də qırmızı qurşaq vardı; bu adam o birisinin üstünə əyilərək tapançasını gicgahına dirəyib onu ölümlə təhdid edirdi.

¹ Velvet – məxmərə oxşar iplik parça

Pəncərədən baxanlar bant tüstüsü arasından belə bir mənzərə görmüşdülər.

Bu anda Kolxaunun səsi eşidildi. Onun səsinə daha əvvəlki sirtıqlıq yox idi. O, aciz bir halda pıçıldayaraq deyirdi:

– Bəsdir!.. Tapançanı endirin... Mən üzr istəyirəm...

XXII

fəsil

SİRLİ HƏDİYYƏ

Texasda duel qəribə bir şey deyildir. Üç gün keçəndən sonra duel haqqında artıq danışılmaz, bir həftə sonra bu hətta tamamilə unudulur.

Orada küçə savaşımları adi bir haldır. Belə savaşımlar bir baş səkinin üstündə başlanır və çox vaxt təsadüfən yoldan keçən bir adamın ölümü ilə nəticələnir.

Texas qanunları qisas almağın bu qəribə üsuluna qurban gedənləri “bədbəxt hadisələr” cədvəlinə daxil edir və müqəssirlərə heç bir cəza verilmir.

Bununla belə, Kassi Kolxaunla Moris Cerald arasındakı duel çox böyük bir marağa səbəb olmuşdu. İstər Kassi Kolxaun və istərsə Moris Cerald settlementin yerli əhalisindən olmasa da, onların arasında baş vermiş duel haqqında düz doqquz gün danışdılar. Kapitanın murdar və acı xasiyyəti, mustangerin sadə və namuslu olması hamıya yaxşı məlum idi. Duelin nəticəsi camaatı tamamilə razı salmışdı.

Duelin nəticəsinə Kassi Kolxaunun necə dözdüyünü heç kəs bilmirdi. Həmişə gəldiyi meyhanada onu daha görmürdülər. Aldığı ağır yaralar onu uzun müddət yorğan-döşəyə salmışdı.

Morisin səhhəti bir o qədər təhlükəli olmasa da, ona da yatmaq lazım gəldi. Mehmanxanada kiçik bir otaq tutub orada qaldı. Ona yaxşı baxmırdılar. Morisin qələbə çaldığına baxmayaraq, meyhana sahibi özünün ona olan həmişəki münasibətini dəyişməmişdi.

Xoşbəxtlikdən, Felim onun yanında idi, yoxsa Morisin vəziyyəti çox pis olardı.

Onun sadıq nökrəi içini çəkərək:

– Müqəddəs Patrik! – deyirdi... – Biz bu it damından nə vaxt xilas olacağıq? Başdan-başa biabırçılıqdır! Nə yeməyə doyunca xörək verirlər, nə içməyə su. Burada bizə verilən xörəyi, yəqin, heç donuz da yeməz. Bununla belə, bu məlun Oberdoferin hələ bir danışmağa dili də var!..

– Oberdoferin dedikləri məni qətiyyənlə maraqlandırmır; əgər istəyirsən ki, sənin dediklərini o eşitməsin, onda, lütfən, bir az alçaqdan danış. Yadından çıxarma ki, səs bu arakəsmənin o tərəfində eşidilir.

– Arakəsmə də cəhənnəm olsun! Qoy lap yansın! Sizin haqqınızda o nə deyir-desin, bu, sizi heç maraqlandırmır? Onda onun da dediyi məni maraqlandırmır, qoy dediklərimi eşitsin, bundan pis olmayacaq ki. Ançaq bildiyimi sizə danışacağam: siz bunu bilməlisiniz.

– Yaxşı, de. O, nə danışır?

– Qulaq asın. Meyxanaya gələnlərdən birinə deyib ki, sizi nəinki otağın kirəsini verməyə, həm də bütün sınımış şərab şüşələrinin, güzgünün, o gecə sındırınb-dağıtdığınız digər bütün şeylərin pulunu verməyə məcbur edəcəkdir.

– Məni məcbur edəcək?

– Bəli, mister Moris, yalnız sizi. O, yankidən bir qara qəpik də almayacaq. Heç belə də şey olar? O məlun almandan başqa heç kəsin başına belə bir fikir gəlməz. Pul vermək lazım gəlsə, siz yox, qoy bu oyunu çıxaran adam versin.

– Eşitmədinmi, hər şeyin pulunu verməyə bəs niyə məni məcbur edir?

– Deyirmiş ki, əlinə siz keçdiyiniz üçün sizdən də alacaqdır, özü də bütün pulları verməyincə sizi buradan buraxmayacaqdır.

– Eyib etməz, tezliklə bir balaca səhv etdiyini görər. Qoy pulunu, başını kola soxub gizlənən adamdan alsın. Mən zərərin yarısını ödəməyə hazırım, ancaq bir qəpik də artıq verməyəcəyəm. Söz düşsə, bunu ona deyə bilərsən. Doğrusunu desəm, heç bilmirəm bu pulu haradan tapıb verəcəyəm. Yəqin, meyخانada çox şey sınıb-dağılmışdır. Yadımdadır, biz atışanda böyük bir şey bərk cingildəyib yerə töküldü. Sınan, deyəsən, güzgü idi, ya saatdı, ya da bunlara bənzər bir şeydi.

– Mister Moris, sınan böyük bir güzgü və saatdır. Deyirlər ki, hamısının qiyməti iki yüz dollar eləyir. Boş sözdür! Yüz dollardan artıq eləməz.

– Lap belə olsa da, indi bu pulu tapmaq mənim üçün çox çətin-dir. Qorxuram ki, sən Alamoya gedib oradakı bütün sərvətimizi gətirməli olasan. Bu borcu vermək üçün mən öz məhmızlarımdan, gümüş qədəhimdən, bəlkə də, tütəngimdən ayrılmalı olacağam.

– Mister Moris, nə eləyirsiniz eləyin, ancaq tütəngə dəyməyin. Tütəngi satsaq, onda biz necə dolanarıq?

– Dolanarıq. Kəmənd bizə kömək edər.

– Özü də, yəqin ki, yediyimiz xörək bu şeytan oğlunun bizə verdiyi xörəkdən pis olmayacaq. Mən burada nahar edərkən hər dəfə qarınım ağrıyır.

Bu zaman qapı döyülmədən açıldı və mehmanxanada işləyən qulluqçu qız içəri kirdi. Onun əlində bir səbət var idi.

Felim soruşdu:

– Gertruda, bu nədir?

– Bir cənab bunu sizə verməyi xahiş etdi, – qız cavab verib səbəti ona sarı uzatdı.

– Gertruda, kim dedin? Hansı cənab?

– Mən onu tanımıram. Qabaqlarda da heç görməmişəm.

– Bir cənab göndərmişdir? Felim, o kim ola bilər? Bir bax gör səbətdə nə var?

Felim səbətin ağzını açdı. Səbətin içində bir şüşə şərab, peçenye, qutab və qızardılmış ət vardı. Ancaq məktub yox idi; hətta kiçik bir kağız da göndərilməmişdi.

Şeylərin səliqə ilə qoyulmasından məlum olurdu ki, bu hədiyyəni qadın əli hazırlamışdır.

Moris göndərilmiş hədiyyəni diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı.

Bu hədiyyə lap yerinə düşmüşdü, özü də xəstənin yatdığı belə bir şəraitdə!

Moris hədiyyəni göndərən adamın kim olduğunu fikirləşib tapmağa çalışdı. Onun xəyalında ixtiyarsız olaraq Luiza Poyndeksterin surəti canlandı.

Bu bir qədər doğru olmasa da, Moris bu fikirdə idi ki, hədiyyəni Luiza göndərmişdir və buna görə də ürəyində sevinirdi. Lakin daha çox düşündükcə, şübhəsi bir o qədər artırdı.

– Bir cənab göndərmişdir, – Felim təkrar etdi. – Gertruda dedi ki, bir cənab göndərmişdir. Görünür, mehriban adamdır. Ancaq bu kim ola bilər?

– Heç cür ağılıma sığışdıra bilmirəm, Felim! Bəlkə də, qalanın zabitlərindən biri göndərmişdir? Burasını da bilmirəm ki, onlardan bu fikir kimin ağılına gələ bilər.

– Sizə deməliyəm ki, zabitlərin buraya daxil yoxdur. Ümumiyyətlə, göndərən adam kişi deyil. Bu, qadın işidir. Şeyləri necə qablaşdırdığını görmürsünüzmü?

– Boş-boş danışma, Felim. Mən elə bir qadın tanımıram ki, mənə bu cür diqqət yetirmiş olsun.

– Bax bu, doğru deyildir, mister Moris! Mən isə bunu kimin etməli olduğunu bilirəm. Əgər o qadın bunu etməsəydi, o zaman nankorluq olardı. Məgər siz o əhvalat baş verdikdə həmin qadının həyatını xilas etməyibsinizmi?

– Felim, sən kimdən danışsən?

– Ağa, elə bil ki, özünüz bilmirsiniz! Əlbəttə, o zaman sizinlə birlikdə bizim komamıza gəlmiş o gözəl qızdan danışırım. O qız xal-xal mustanqı minib gəlmişdi. Axı, siz o at üçün qızdan bir qara qəpik də almadınız. İndi sizin üzləşdiyiniz təhlükəni bilsə, o gözəl qız nə deyərdi?

– Əlbəttə, təhlükə hələ vardır. Həkim dedi ki, mən ən azı bir həftədən sonra ayağa qalxa bilərəm. Ancaq, dostum, sən fikir çəkmə.

– Yox, mən elə-belə deyirəm. Mən təhlükə haqqında düşünürəm. Bəlkə də, sizin ürəyiniz yaralıdır. Bəzən qəşəng gözlər ürəyi qurğuşun güllədən daha ağır yaralayır. Bəlkə də, sizin gözləriniz birini yaralamışdır. O da bu hədiyyəni bizə göndərmişdir. Kim bilir, baş açmaq mümkün deyil.

– Felim, sən məsələni lap dolaşırdın. Hədiyyəni kim isə qaladan göndərmişdir. Ancaq kim tərəfindən göndərilmiş olsa da, onun nazıyla oynamaq üçün heç bir səbəb görmürəm. Gəl bir onun dadına baxaq.

Səbətin içindəki dadlı yeməklər xəstəyə böyük bir zövq versə də, xəyalən o daha çox zövq alırdı: onun xəyalı ona bu qədər diqqət yetirən qızın yanında idi.

Doğrudanmı, bu hədiyyəni o gənc qız, Morisin ən qəddar düşməninin dayısı qızı göndərmişdi? Belə bir şeyə Moris az inanırdı.

Bəs o deyilsə, kim göndərmişdir?

Hədiyyənin Luiza Poyndekster tərəfindən göndərildiyinin doğru olduğunu bilmək üçün mustanger bir çox şeyindən keçməyə hazır idi.

* * *

Günlər keçirdi, sirr isə açılmamış qalmışdı.

Çox çəkmədən ikinci dəfə belə bir hədiyyə gətirib xəstəni sevin-dirdilər. Əvvəlki kimi – bir səbət içində yeni şərab şüşələri və təzə yeməklər var idi.

Səbəti gətirən xidmətçi qıza yenə də suallar verdilərsə də, nəticə eynilə qaldı: “Bir cənab, tanış olmayan bir cənab, həmin adam gətir-mişdir”. Bu dəfə xidmətçi qız yalnız bunu əlavə edə bildi ki, “O adam qapqara idi, başında gözəl bir şlyapası vardı və meyxanaya qatıra minib gəlmişdi”. Moris bürüzə verməsə də, bu təfəsilat onu az məm-nun etdi. Mustangerin bütün bu müddət içərisində ürəyində gizlət-diyi xəyalları hətta Felim də bilmirdi.

Başına gözəl şlyapa qoymuş həmin cənab tərəfindən üçüncü səbət gətirildikdən iki gün sonra Moris öz xəyallarından ayrılmalı oldu. O biri səbətlərdən fərqlənməyən bu səbətdə bir məktub vardı. Moris məktubdakı xəttə baxaraq, yavaşca dedi:

– Bunu göndərən İsidora imiş.

Zərfi etinasızlıqla cırıb məktubu oxumağa başladı. Məktubun məzmunu bundan ibarət idi:

“Əziz senyor!

Bir həftə idi ki, əmim Silviogildə qonaq idim. Xəstə olduğunuzu, həmçinin mehmanxanada sizə pis qulluq etdiklərini eşitdim. Sizin xəstəliyinizi bir qədər yüngülləşdirmək istədim. Lütfən, bu hədiyyəni o zaman mənə göstərdiyiniz böyük xidmətin bir xatirəsi kimi qəbul edin. Bu məktubu atın üstündə, Rio-Granda yola düşərkən yazıram.

Mənim xeyirxahım, mənim həyatımın, bundan əlavə, mənim namusumun xilaskarı! Əlvida, əlvida!

İsidora Kovarubio de Los-Lanos”.

Mustanger məktubu büküb etinasızlıqla adyalın üstünə ataraq:

– Sağ ol, sağ ol, sevimli İsidora! – pıçıldadı. – Sən həmişə hörmətli, diqqətli və mehriban olmusan... Əgər Luiza Poyndekster olmasaydı, bəlkə də, mən səni sevərdim...

XXIII

fəsil

İNTİQAM ANDI

Kolxaun yarası sağalana kimi öz bəzəkli otağında yatdı. Son dərəcə xudpəsənd olduğundan o, dostluğa inanmırdı və buna görə də onun dostu yox idi. Onun həddindən artıq ağır cismani iztirablarını, tənhalıq hissindən doğan mənəvi əzablar daha da dərinləşdirirdi. O sağalıb ayağa duracaqdımı? Bu heç kəsi maraqlandırmırdı! Onun haqqında heç kəs ciddi surətdə narahat olmurdu: o, bunu bilirdi.

Ona bir az diqqət yetirdilərsə, bu da yalnız qohumluq vəzifələri üzündən idi. Başqa cür də ola bilməzdi. Dayısı qızına və dayısı oğluna qarşı göstərdiyi hərəkət çətin ki ona hörmət doğura bilərdi. Məğrur Vudli Poyndekster ona qarşı özündə qorxu ilə qarışıq bir nifrət hiss edirdi.

Doğrudur, bacısı oğluna belə bir münasibət qoca plantasiya sahibində yalnız bu yaxınlarda əmələ gəlmişdi.

Artıq deyildiyi kimi, Poyndekster öz bacısı oğluna borclu idi. Bu borc o qədər böyük idi ki, əslində, Kassi Kolxaun Kasa-del-Korvonun sahibi olmuşdu və bunu istədiyi zaman elan edə bilərdi.

Kolxaun Luizanı almaq üçün son zamanlarda öz vəziyyətindən istifadə etmək üçün cidd-cəhd göstərirdi. Çoxdandı Luizaya bərk vurulmuşdu; lakin qızın qəlbinə sahib ola bilməmişdi və Luiza bunu ondan gizlətmirdi. Buna görə də Kolxaun öz məqsədinə qızın atası vasitəsilə çatmağı qərara almışdı; çünki qızın atası üzərində öz hakimiyyətini dərk edirdi.

Burası təəccüblü deyildi ki, kapitan ağır yaralı yatdığı zaman ona qarşı daha az diqqət hiss olunurdu.

O, ölüm qorxusu hiss etdiyi vaxtda ətrafındakılara qarşı özünü mehriban göstərirdi. Lakin bu, uzun sürmədi. Kolxaunun təhlükənin keçdiyini hiss edər-etməz rüsvay halda məğlub olduğunu dərk etməsindən şiddətlənən vəhşi azgınlığı yenə də baş qaldırdı.

O, gözdən pərdə asmağı sevirdi; özünü bir qəhrəman kimi qələmə verməyi, camaata qarşı öz üstünlüyünü göstərməyi xoşlayırdı.

İndi bu imkan əldən çıxmışdı. Texas camaatının gözündə o, özünü hörmətdən salmışdı. Bunu dərk etməsi ona böyük əzab verirdi. Onu alçaldan da məhəbbətdə onun rəqibi olan adamdı; bunu dərk etmək ona çox ağır gəlirdi.

Moris-mustanger ölməli idi. Kassi Kolxaunun əlində ölməsə də, başqa bir adamın əlində ölməli idi. Kolxaun Texasın geniş düzənlərində onu pul ilə öldürə biləcək bir adam tapacağına şübhə etmirdi. Axı qızıl hər şeyə qadir olan bir metaldır. Kolxaunun isə kifayət qədər qızılı vardı və pul verib bir canı tapmaq onun üçün çətin deyildi.

O, yaralı halda öz tənha otağında yatarkən mustangeri öldürmək planını düşünür, mustangeri pul ilə öldürən bir adam tapmaq istəyirdi.

Yadına bir adam düşdü; bu adam onun tapşırığını yerinə yetirə bilirdi. O da Moris kimi mustanger olan bir meksikalı idi. Kolxaun bu iki adam arasında dostluq münasibətlərinin olmadığını bildirdi.

Texasda bu qəribə peşə sahibləri haqqında çox pis-pis şeylər danışılırdı. Mustangerlik peşəsi ilə, adətən, mədəni cəmiyyətin tör-töküntüləri məşğul olurdu.

Mustangerlər settlmentdə yaşadıkları zaman həmişə araya qarışıqlıq salıb dinc əhalini cana gətirirdilər. Onlara düzəndə rast gəlmək isə həyatı təhlükəyə atmaq deməkdi.

Kassi Kolxaun onlardan birini xatırladı. O, bu adama meyxanada bir neçə dəfə rast gəldiyini, duel baş verən gecə onu gördüyünü yadına saldı. Bu mustanger o məşum dueldən sonra onu xərkədə gətirənlərdən biri idi. Kolxaunun fikrinə həmçinin meksikalı tərəfindən Moris Ceraldın dalınca deyilmiş bir söz də gəldi. Bu söz onun Morisə düşməncəsinə bir münasibət göstərdiyini açıq-aydın sübut edirdi. Sonradan Kolxaun öyrənə bildi ki, meksikalı Morisin ən qəddar düşmənidir.

Kolxaun bu adamdan istifadə etmək qərarına gəldi. Meksikalını öz yanına çağırırdı və bundan sonra onlar qapını bağlayaraq bir neçə dəfə görüşüb söhbət etdilər.

Bu, ətrafdakı camaatda şübhə doğurmurdu. Kolxaunun yanına gələn adam at və qaramal alverçisi idi. Bu barədə onların arasında işgüzar bir münasibət ola bilirdi. Belə bir ehtimal tamamilə təbii idi. Meksikalı mustanger hətta əvvəlcə kapitanla olan görüşünə məhz belə baxırdı.

Onların danışığı, demək olar ki, uzun zaman yalnız işgüzar bir xarakter daşdı: Missisipi ştatının hiyləgər törəməsi az tanıdığı bir adama öz niyyətlərini açmazdı. Yalnız meksikalı üçün çox mənfəətli bir sazişdən və möhkəm içdikdən sonra Kolxaun meksikalının Moris-mustangerə olan münasibətini daha ətraflı öyrənməyə səy etdi.

Söhbətdən kapitan bu qənaətə gəldi ki, bu adama tamamilə bel bağlaya bilər; o, kapitana istədiyi xidməti göstərər və adam öldürmək lazım gəlsə, öldürə də bilər.

Meksikalı gənc mustangerə olan nifrətini gizlətmədi. Bu nifrətin səbəbi Kassi Kolxaunu Morisə düşmənlən edən eyni səbəbdən: nifrət qadın üzündən əmələ gəlmişdi.

Moris-mustanger hərdənbir Rio-Qrandın sahillərində yaşayan qaragöz bir donsellaya dəyərdi. Qız irlandiyalı mustangerlə görüşüb danışmağı meksikalı mustangerlə görüşüb danışmaqdan daha üstün tutmağa başlamışdı. O, bu qızın adını demədi. Kolxaun da onun adını öyrənməyə çalışmadı.

Moris yaralanıb yataqda yatarkən kapitan meksikalı mustangerlə dəfələrlə görüşmüşdü və ikilikdə xeyli söhbət etmişdilər. Bu müddət ərzində onlar hərəkət planını düşünə bilmişdilər.

Bu planın hazırlanıb-hazırlanmadığı və bu planda iştirak edənlərin dəhşətli niyyətləri yalnız onlara məlum idi. Ətrafdakı adamlar yalnız bunu sezmişdilər ki, Kassi Kolxaun və El-Koyot¹ ləqəbini daşıyan Miquel Dias dost olmuşlar və bir çoxları bu qəribə dostluğa heyrət edirdi.

XXIV

fəsil

DAMIN ÜSTÜNDƏ

Texas plantasiyalarında iş günəşin doğması ilə başlanırdı. Qara kölələri işə çağırən zəng səsi kölə sahiblərini də yuxudan oyadırdı.

Kasa-del-Korvoda köhnə sahibkarın vaxtında belə idi. Amerikalı plantasiya sahibinin ailəsi bu adətə xilaf çıxmamışdı; lakin onlar

---

¹ *El-Koyot* – çöl canavarı

ənənəni saxlamaq istədikləri üçün deyil, təbiətin öz tələbatı üzündən bu adəti pozmamışdılar.

Demək olar ki, bütün ili yaz olan günəşli Texasın ətirli səhərini yataqda keçirmək çox heyifdir.

Səhər şəfəqi kimi gözəl olan Luiza damın məhəccərinə söykənib dayanmışdı. O, gözlərini günəş doğan tərəfə zilləmişdi.

Onun gözləri yol çəkirdi, – görünür, fikirləri çox uzaqlarda idi. Hətta oxuyan quşların səsinə belə eşitmirdi. Ətrafında heç bir şey görmürdü. Onun simasını qəm bürümüşdü. Qeyri-ixtiyari olaraq dodaqlarından qopan bir pıçıltı ürəyindəkiləri bürüzə verdi:

– Bəlkə də, o, ağır yaralıdır? Bəlkə də, yarası ölümcüldür? Mən onun yanına hətta heç kəsi göndərə də bilmirəm. Mən heç kəsə etibar etmirəm. O, harada yatır? Onun yanında kim var? Ona kömək etmək, onun halına qalmaq lazımdır... Bu Zeb Stump harada tibbatmışdır? Çoxdandır bizə gəlmir.

Gənc qız İnc qalasına gedən yola baxdı. Zeb Stump bu yol ilə tez-tez gəlib-gedərdi, ancaq indi onu görmədi.

Bir azdan sonra Luiza yenə dönüb baxdı: ona elə gəlirdi ki, düzənin qarşı tərəfində kim isə at üstündə gəlir. O, səhv etməmişdi. Meşənin ağacları arasından bir atlı çıxdı. Qıza əvvəl elə gəlirdi ki, atın üstündə gələn kişidir. Lakin sonra bu adamın kişi paltarları geymiş qadın olduğunu gördü. O, atı kişi qaydası ilə minmişdi. Qadının üzü şəffaf bir şərflə, demək olar ki, tamamilə örtülü olduğu üçün sifətini görmək çətindi. Buna baxmayaraq Luiza onun girdə, qarayanız sifətini gördü; qadının yanaqları qıpqırmızı idi. Luiza həmçinin onun ulduz kimi parıldayan qəşəng və qara gözlərini də gördü.

Naməlum qadının arxasınca başqa bir atlı da gəlirdi. Yəqin, bu, onun nökrəri idi.

– Bu kim ola bilər? – Luiza Poyndekster pıçıladı və bu qəribə atlını yaxşı görmək üçün cəld lorneti gözlərinə yaxınlaşdırdı. – Əlbəttə, meksikalıdır, qatırın üstündəki adam isə onun nökrəridir... Görünür, adlı-sanlı bir senyoritadır... Mən elə bilirdim ki, onların hamısı Rio-Qrandın o biri sahilinə köçüb. Nökrərin əlində səbət vardır... Qəribədir. Görəsən, bu səbətin içindəki nədir? Görəsən, onlar niyə settlementə gedirlər? Bu, üçüncü dəfədir ki, onun bizim evin yanından keçdiyini görürəm. Görünür, bu qadın çayın aşağısındakı plantasiyalarda yaşayır. Bu necə at sürməkdir? Mən eşit-

mişdim ki, meksikalı qızlar atı belə minirlər. Mən də atımı belə min-səydim, nə olardı? Onda bizim protestant analarımızın necə hiddət-lənəcəklərini təsəvvür edirəm! Ha-ha-ha! Mən onların necə dəhşətə gələcəklərini xəyalıma gətirirəm.

Pöhrənliyin arasından çıxan dağkeçisi yolda göründü. Atlı qadın üzündəki pərdəni götürüb sağ əli ilə havada bir neçə dairəvi hərəkət etdi.

– O nə edir? – Luiza pıçıldadı. – Hə! Kəmənd atır.

Meksikalı senyorita, görünür ki, bu milli silaha mükəmməl yiyə-lənmişdi; o, kəməndi çox asanlıqla dağkeçisinin boynuna atdı, dar-tıb onu boğdu və heyvan yerə yıxıldı.

Onun nökrəri qatırını cəld keçinin yanına sürüb yerə sıçradı və bıçağı ilə heyvanı öldürdü; bundan sonra heyvanın cəmdəyini qatı-rın tərkinə bağlayıb yenə də sıçrayaraq yəhərə mindi və atlı qadının dalınca çapdı. Senyorita isə artıq kəməndini yığmışdı və şərfin üzü-nə salaraq heç bir şey olmamış kimi yoluna davam edirdi.

Luizanı bir həyəcan bürüdü.

“Doğrudanmı, doğrudanmı, bu odur? O deyirdi ki, mən yaşda-dır, boyu məndən bir az alçaqdır. Rio-Qrandda yaşayır. Hərdənbir Leona qonaq gəlir. Bu kimdir? Görəsən, niyə mən onun adını soruş-madım. Doğrudanmı, bu o qızıdır?”

XXV

fəsil

VERİLMƏMİŞ HƏDİYYƏ

Luiza gözlərini uzaqlaşmaqda olan atlılardan ayırmadan acı düşüncələr içərisində yerində dayanmaqda davam edirdi. Lakin atlı-lar hələ meşədə gözdən itməmişdilər ki, orada başqa bir atlı görün-dü: görünür, o, malikanəyə gəlirdi.

Luizanın üzünü birdən sevincli bir təbəssüm bürüdü: gələn qoca ovçu Zeb Stump idi.

Luiza yüngül bir nəfəs alaraq:

– Nə böyük xoşbəxtlikdir, o, mənə nə qədər lazımdır! – səs-ləndi. – Bəlkə də, onun vasitəsilə bir xəbər öyrəndim. Yəqin ki, Zeb

o qızın kim olduğunu bilir. Lakin baş vermiş əhvalatdan sonra mən hətta onunla da ehtiyatla davranmalıyam. Ah, Morisin xoşuna gəl-diyimi bilsəydim, heç bir şeyə əhəmiyyət verməzdim. Onun mənə qarşı olan laqeydliyi nə qədər dəhşətlidir! Özü də kimə, Luiza Poyndeksterə! Lakin bu, axıra qədər belə davam edə bilməz: mən bəd-bəxt olsam da, bu əsarətdən xilas olmalıyam.

Bu zaman Zeb Stump artıq malikanəyə yaxınlaşıb atını saxla-mışdı.

– Əzizim mister Stump! – Luiza ovçunu sevinclə salamladı. – Sizi gördüyümə çox şadam! Atdan düşüb mənim yanıma gəlin. Mən sizin dik çıxmağı yaxşı bacardığınızı bilirəm və bu pilləkənləri qalxmaq sizin üçün bir şey deyil. Siz buradan çox gözəl bir mənərə görə bilərsiniz və buraya çıxdığınızın heyifsilənməyəcəksiniz.

– Miss Luiza, sizi görmək mənim üçün ən gözəl mükafatdır. Bir dəqiqə gözləyin, qoca madyanımlı tövləyə bağlayıb sizin yanınıza qalxıram.

Bu zaman gələn zənci Pluto atı ovçunun əlindən aldı və Zeb Stump bir addımda iki-üç pilləni çıxaraq cəld damın üstünə qalxdı. Gənc ev sahibəsi qocanı fərəhlə bir daha salamladı və onu damın üstündə tənha bir yerə apardı. Qoca ovçu qızın həyəcanlı olduğunu dərhal hiss edib buraya yalnız, gözəl mənərəyə tamaşa etmək üçün dəvət olunmadığını anladı.

Luiza onun qoluna toxunaraq sualedici bir nəzərlə ona baxdı:

– Mister Stump, mənə deyin, siz, yəqin, bilirsiniz. Onun səhəti necədir? Yarası qorxulu deyil ki?

– Siz mister Kolxaunu soruşursunuz? Elə deyilmi?

– Yox, yox, onun haqqında mən hər şeyi bilirəm. Mən onun barəsində danışıram.

– Mənim bildiyimə görə, iki adam yaralanmışdır. Onlardan biri də Moris-mustangerdir. Ola bilirmi ki, məndən məhz onu soruşursunuz?

– Bəli, bəli, onu soruşuram. Bilirsinizmi, bibim oğlu ilə dalaşdı-ğınə baxmayaraq, mən bu adama qarşı etinasız ola bilmirəm. Axı siz bilirsiniz ki, Moris Cerald mənim həyatımı iki dəfə xilas etmişdir. O, ağır-mı yaralanmışdır?

Bu sözlər elə bir həyəcanla deyilmişdi ki, zarafatın yeri deyildi. Odur ki Zeb tələsik cavab verdi:

– Heç bir təhlükə yoxdur. Bir güllə topuq sümüyünün yuxarisından dəymişdir, bu yara heç də qorxulu deyil. İkinci güllə sol qoluna dəymişdir. Bu da ciddi bir şey deyil. Ancaq xeyli qan itirmişdir. Özünu yaxşı hiss edir və bir neçə gündən sonra yataqdan qalxa bilər. Deyir ki, atını minib düzəni dolansa, bu onu Texasın bütün həkimlərinədən daha tez sağaldar. Məncə də belədir. Onu qalanın cərrahı müalicə edir. Hələ ayağa qalxmasına həkim icazə vermir.

– O, harada yatır?

– Mehmanxanada. Dalaşdıqları yerdə.

– Eşitdiyimə görə, Oberdoferin mehmanxanası pisdir. Yəqin, xəstənin bir çox şeyə ehtiyacı var... Mister Stump, bir dəqiqə gözləyin, bu saat qayıdıram. Mən ona şey göndərmək istəyirəm. Bilirəm ki, mənim xatirimə bu şeyi siz ona apararsınız. Doğru deyilmi? Mən buna əminəm.

Luiza cavab gözləmədən pilləkənə tərəf gedib cəld aşağı endi. Çox çəkmədən əlində bir səbət geri qayıtdı.

Əzizim mister Stump, siz bunu mister Ceralda verərsiniz, elə deyilmi? Burada bir qədər şərab, mürəbbə və başqa şeylər var. Adam xəstə olanda ləzzətli şeylər yemək istəyir, mehmanxanada isə belə şeyləri tapmaq çətindir. Ancaq bu şeylərin kim tərəfindən göndərildiyini nə ona, nə də başqalarına söyləməyin. Mən bilirəm ki, siz bunu deməzsiz. Axı siz bizim mehriban pəhləvanımızsınız!

– Miss Luiza, siz qoca Zeb Stumpa bel bağlaya bilərsiniz. Mən indicə eşitdim ki, bir meksikalı ona bəzi şeylər gətirmişdir. Cəmisini bir neçə dəqiqə bundan əvvəl sizin malikanənizin yaxınlığında ona rast gəldim. O, atını kişi kimi minən gənc bir qadını müşayiət edirdi. Meksikalının əlindəki səbət mister Morisin elə bu günlərdə aldığı səbətin eyni idi. Görünür, meksikalı, xəstə üçün yenə də müxtəlif şeylər aparırdı.

Bir neçə sözlə çox şey deyilmişdi. Hər şey tamamilə aydıncı: Luiza Poyndeksterin rəqibi vardı. Kəmənd atan meksikalı qız, yəqin, Morisin nişanlısı, bəlkə də, mustangerin sevgilisi idi.

Yəqin ki, damın məhəccərinə qoyulan və qızın yapışdığı səbət təsadüfi olaraq birdən yerə düşmədi. Səbətin içindəki şərab şüşələri və bərnilər həyətin sal daşlarına dəyib çilik-çilik oldu, şüşələrin və bərnilərin içindəkilər isə sıçrayıb ətrafa dağıldı.

Luiza öz həyəcanını büruzə verməməyə çalışaraq dedi:

– Ah, çox təəssüf! Florinda nə deyəcəkdir? Eybi yoxdur, mister Ceralda elə qulluq göstərirlər ki, mənim hədiyyəm heç ona lazım olmaz. Mən çox şadam ki, onu yaddan çıxarmırlar, axı mən ona çox borcluyam! Lakin, mister Stump, lütfən, heç kəsə bir söz deməyin. Həmçinin mənim onu soruşduğumu da deməyin. Duel mənim bibim oğlu ilə olduğu üçün bu, lazımsız söhbətlərə səbəb ola bilər. Sevimli Zeb, bunu mənə boyun olursunuz, deyilmi?

– Əgər belə istəyirsinizsə, and içirəm ki, heç kəsə demərəm. Miss Luiza, heç kəsə bir kəlmə də demərəm. Siz qoca Zebə arxayın ola bilərsiniz.

– Mən bunu bilirəm. İndi isə buradan gedək. Günəş adamı yandırmığa başlayır. Gəlin aşağı enək və görək orada sizin sevdiyiniz Mononqaxel viskisi tapa bilərikmi. Gedək!

Bunu deyib gənc qız saxta bir fərəhlə mahnı oxuya-oxuya pilləkənə tərəf yönəldi.

Çox çəkmədən Luiza ovçu ilə sağollaşdı. İndi onun burada olması Luizanı daha maraqlandırmırdı. Tək qalmaq üçün öz otağına getməyə tələsirdi.

Luiza Poyndekster həyatında birinci dəfə idi qısqanclıq əzabı çəkirdi. Bu, onun ilk həqiqi məhəbbəti idi. O, Moris Ceraldı sevirdi – buna heç bir şübhə yox idi.

Meksikalı senyoritanın Moris Ceralda göstərdiyi diqqəti sadə bir dostluq kimi izah etmək olmazdı. Görünür, onları daha sıx əlaqə bir-birinə bağlamışdı.

Luiza dinclik bilmirdi. Meksikalı qızı bir daha görüb, onun üzünə diqqətlə baxmaq Luiza üçün bir zərurət olmuşdu.

Zeb Stump gedən kimi Luiza xal-xal mustanqı yəhərləməyi xahiş etdi.

Qalaya yaxınlaşarkən, güman etdiyi kimi, öz rəqibinə rast gəldi.

Burada ağacların kölgəsi yola düşmüşdü. Meksikalı qız şərfini necə gəldi çiyinə salaraq başı açıq halda atını sürürdü. Onun gur, şevə kimi qara saçları arasından qəşəng, sarıyanız siması görünürdü.

Hər iki qız nəzakət qaydalarına riayət edərək, qarşılaşarkən bir-birlərinə ötəri bir nəzər saldılar. Lakin bir qədər aralandıqdan sonra özlərini saxlaya bilməyib yenə gizlicə bir-birinə baxmaq üçün hər ikisi çevrildi.

Görünür, meksikalı senyorita haqqında Luiza eşitdiyi kimi, o da Luizanı tanıyırdı.

Luizanın fikirləri daha tutqun oldu.

O, öz rəqibinin yanından keçərkən düşündü: “Qəşəngdir! Belə gözəl bir qız onun yalnız dostu ola bilməz. Mənim zərrə qədər də şübhəm yoxdur ki, o, bu qızı sevir. Onun mənə qarşı laqeydliyini yalnız bununla izah etmək olar. Onu unutmaq, ürəyimi bu iztirabdan xilas etmək lazımdır... Unutmaq! Bunu demək asandır. Ancaq mən onu unuda bilərəmmi? Mən onunla bir daha görüşməliyəm. Axı o, niyə mənə belə əzab verir? Ah, Moris Cerald, mən niyə səni sevdim!”

XXVI

fəsil

YENƏ DƏ DAMIN ÜSTÜNDƏ

Luiza Poyndekster onu bürümüş hisslərlə asanlıqla mübarizə edə bilmirdi.

Əvvəl ona elə gəlirdi ki, qəlbindəki iztirabı iradəsinin gücü ilə rədd edə biləcək və fitri fərəh də buna kömək edəcəkdir. Lakin günlər keçir, qəlbində bir yüngüllük hiss etmirdi. Moris Cerald onun qəlbinə çox qüvvətlə hakim kəsilmişdi.

Elə dəqiqələr olurdu ki, Luiza ona nifrət edir və ya, daha doğrusu, nifrət etmək istəyirdi. Bu zaman ona elə gəlirdi ki, o özü Ceraldı təəssüf etmədən öldürə bilərdi. Lakin bu, yalnız ötəri bir coşqunluq idi.

Daha çox düşündükcə, o dərk edirdi ki, Moris Cerald onun ən qəddar düşməni olsa da, onu sevməkdən əl çəkə bilməyəcək.

Luiza ona nifrət etmək iqtidarında deyildi. O, yalnız Moris Ceraldla qarşı laqeyd olmağa səy edirdi.

Lakin bu, əbəs bir səy idi. O, hər gün, demək olar ki, hər saat damın üstünə çıxıb yola baxırdı.

Bundan əlavə, onu bədbəxt edən adamla görüşməyəcəyini qət etsə də, atına minib, yalnız onu görmək niyyətiylə settlementin küçələriylə gedirdi.

Luiza öz rəqibi ilə birinci dəfə görüşdükdən üç gün sonra damdan baxarkən onu yenə də gördü. Meksikalı qız yenə də əvvəlki kimi gedir, atlı da onun dalınca gəlirdi: onun qolundan yenə də səbət

asılmışdı. Qısqanclıqdan tir-tir əsən Luiza, xəstəyə ondan əvvəl qayğı göstərməyə fürsət tapan bu qıza həsəd aparırdı.

İndi Luiza o qədər çox olmasa da, bu qız haqqında əvvəldə olduğundan daha artıq bilirdi. Bu donya İsidora Kovarubio de Los-Lanos, Rio-Qrandda böyük bir malikanə sahibinin qızı və Leonada yaşayan bir malikanə sahibinin qardaşı qızı idi.

Bu gənc meksikalı qız yalnız kəmənd atmağı bacaran, özünün şəxsi şıltaqlıqlarından başqa hər hansı mustanqı əhliləşdirmək istedadına malik olan bir qızdı.

Settlmentdə yaşayan amerikalılarda bu meksikalı senyorita haqqında belə bir rəy əmələ gəlmişdi.

Lakin bu məlumat Luizanın dərdini azaltmadı, – əksinə, onun qısqanclığı daha da şiddətləndi. Gənc qıza elə gəlirdi ki, elə məhz belə keyfiyyətlər kişiləri meksikalı qızın pərəstişkarı etməli idi. Moris Cerald da, yəqin ki, belə kişilərdən idi.

Daha bir neçə gün keçdi, lakin kəməndli qız daha görünmədi.

“Moris Ceraldın yaraları sağalmışdır və artıq onun bu arasıkəsilməz diqqətə ehtiyacı yoxdur”, – gənc qız öz-özünə düşünürdü.

O, damın üstündə dayanıb uzaqları seyr edərək belə düşünürdü. Bu əhvalat günəş çıxdıqdan bir az sonra, sübh tezdən olmuşdu. Adətən, bu zamanlar atlı qız gəlib yoldan keçirdi.

Gözlənilməz bir şeydən heyrətə gəlmiş Luiza birdən yerində dondu: at belində yol ilə gələn Moris Ceraldı gördü.

O, atın üstündə möhkəm oturmamışdı; atını astadan sürürdü.

Gənc qız onu tanıdıqda damın məhəccəri arxasında gizləndi; onun sinəsindən boğuq bir qışqırtı qopdu. Bu qışqırtı təəccüb əlaməti deyildi. Bu qışqırtı Morisin üzündəki solğunluğu və boynundan asılmış yaralı qolunu görərkən qopan qışqırtı da deyildi. Bu, ağrıyan bir qəlb iniltisi idi.

Xəstənin yarası sağalmışdı. İndi onun şəfqət bacısının köməyinə ehtiyacı yoxdu. İndi o özü onun yanına gedirdi.

Luiza çiçək açmış yukka ağacının arxasından Ceraldın hər bir hərəkətini diqqətlə izləyirdi.

Morisin Kasa-del-Korvoya bir neçə dəfə nəzər saldığını gördükdə Luiza ürəyində bir yüngüllük hiss etdi; o, pöhrəliyin yanında dayanıb uzun müddət diqqətlə malikanəyə tərəf baxdıqda qızın sevinci daha da artdı.

Onda belə bir ümid əmələ gəldi ki, malikanəyə baxan Moris onu düşünür. Lakin bu, ötəri bir sevinc idi. Bu sevinci yenə də məşum bir kədər əvəz etdi.

O, hara gedirdi? Əlbəttə, donya İsidora Kovarubio de Los-Lanosu görməyə!

Doğrudur, o, bir saatdan sonra geri qayıtdı, lakin onlar ki meşədə görüşə bilərdilər...

Yoldan keçərkən mustangerin yenə də malikanəyə və təkrar meşənin yanında dayanıb Kasa-del-Korvoya tərəf uzun-uzadı baxmasının nə mənası vardı? Bu, yalnız hiyləgərlik əlaməti ola bilərdi. Mustangerin hərəkətini Luiza öz-özlüyündə belə izah edirdi.

Mustanger özünün qalib çıxdığını hiss edərək yalnız onun yaralarını qanatmaq istəyirdi. Lakin belə bir amansızlıq nəyə lazımdı? Dodaqlarında İsidoranın öpüşlərinin yeri hələ soyumadığı halda o nə, üçün burada dayanır?

XXVII

fəsil

ETİRAF

Luiza Poyndekster yenə də damın üstünə çıxmışdı, yenə də o, qışqanclıqdan doğan əzabların pəncəsində idi. Dünən dama çıxma-yacağına and içmişdi. Lakin bu gün hələ günəş düzəndəki otlara düşüb şehi qurutmamış o, öz andını pozdu.

Dünənki kimi, yenə də damın üstündə dayanıb uzaqları seyr edirdi. Yenə də yoldan keçən atlını gördü. Yenə keçib məhəccərin arxasında gizləndi.

Atlı yol ilə gedirdi; o, dünənki kimi, malikanəyə nəzər saldıqdan sonra meşənin yanında atını saxlayaraq uzun zaman Kasa-del-Korvoya tərəf baxdı.

Gənc qızın ürəyi ümid və qorxu ilə çırpındı. O, məhəccərin arxasından çıxıb özünü göstərmək istəyirdi ki, qorxu ona üstün gəldi və bir dəqiqədən sonra atlı gözdən itdi.

Haraya getdi? Əlbəttə, İsidora ilə görüşməyə! Buna şübhə ola bilməzdi!

Əgər belədirsə, bunu tezliklə aydınlaşdırmaq lazımdır. Heç iyirmi dəqiqə keçməmiş həmin yolda bəbir rəngli başqa bir at göründü.

Qızın qısqanc ürəyi daha şübhələr içərisində əzab çəkə bilməzdi. Heç bir həqiqət ona duyduğu şübhələrdən çəkdiyi iztirab qədər əzab verə bilməzdi. Buna görə də o, həqiqəti öyrənməyi qərara aldı.

Luiza iyirmi dəqiqə bundan əvvəl mustangerin girdiyi meşəyə tərəf yollandı. Akasiyaların yola düşmüş kölgələri titrəşirdi. Luiza atını hündür və yumşaq otların üstü ilə tamamilə səssiz sürürdü. O, qorxurdu ki, atın dırnağı daşa dəyib səs salsın.

Qız meşəni diqqətlə gözdən keçirdi. Sonra tərənin üstünə qalxdı. Oradan dörd bir tərəfində hündür ağaclar bitmiş bir ev görüdü. Bu evin İsidoranın əmisi Silvio Martinetsin olduğunu bilirdi. Aşağıda – düzəndə başqa evlər də görünürdü, lakin qızın sualedici nəzərləri tərədəki evə və yola zillənmişdi. Ancaq atlı görünmürdü.

“Senyorita Morisin qabağına çıxıb bilər, ya bəlkə, Moris onların evinə getmişdir. Görəsən, indi onlar haradadırlar: meşədə, yoxsa evdə? Əgər evdədirlərsə, don Silvionun bundan xəbəri varmı?”

At kişnəməsi və daşa dəyən nal səsləri Luizanı fikrindən ayırırdı.

Luiza aşağıya baxdı. Mustanger uçurumlu yamac ilə atını birbaşa ona tərəf sürürdü. O, atını yaxın sürərək:

– Xoş gördük, miss Poyndekster, – dedi. – Siz təksinizmi?

– Təkəm, ser. Niyə tək olmayım?

– Elədir, siz at ilə tək gəzməyi sevdiyinizi mənə demişdiniz.

– Mister Cerald, deyəsən, siz də tək seyrə çıxmağı xoşlayırsınız.

Yoxsa mən səhv edirəm?

– Siz haqlısınız: camaatın gözünə görünməmək üçün mən tək gəzməyi sevirəm. Təəssüf ki, meyhanada, sahibinin qürurla adlandırdığı mehmanxanada yaşamaq bədbəxtliyi mənə qismət oldu. Ora çox hay-kuylü yerdir; mənə bunu xüsusilə kəskin hiss edirəm. At üstündə sakit yerləri, özü də akasiyaların kölgəsində seyrə çıxmaq mənə çox böyük zövq verir. Siz də bu fikirdə deyilsinizmi?

– Bunu siz yaxşı bilirsiniz. Axı siz at üstündə tez-tez gəzməyə çıxırsınız.

– Tez-tez?! Mən cəmi ikinci dəfədir buradan keçirəm. Mən xəstəlikdən sonra yataqdan təzəcə qalxmışam. Miss Poyndekster, üzr istəyirəm... lütfən, mənə deyin: mənə buradan keçdiyimi siz haradan bilirsiniz?

Luiza özünü itirərək:

– Mən bunu görməyə bilərdimmi! – cavab verdi. – Mən günün çoxunu damın üstündə keçirməyi adət etmişəm. Ora çox yaxşıdır, xüsusilə səhərlər. Siz yol ilə keçərkən mən sizi görməyə bilməzdim, lakin akasiyaların altında isə mən sizi görməmişəm.

– Demək, siz məni görmüştünüz?

– Əlbəttə, görmüşəm. Axı yol bizim evin lap yaxınlığından keçir. Mən hətta atını həmin yol ilə sürən o xanımı da görmüşəm, həmçinin kəməndini məharətlə atıb yazıq və kiçik bir dağkeçisinin boğazına keçirdiyini görmək şərəfinə də nail olmuşam. Əminəm ki, bu gənc qız o zaman sizin mənə dediyiniz qızıdır.

– İsidoramı?

– İsidora!!

– Hə, axı o əmisigildə qonaqdır.

– Özü də mister Ceralda qarşı çox diqqətli olub, eləmi?

– Bəli, siz haqlısınız. Mənim ona minnətdarlıq etməyə hələ imkanım olmamışsa da, o, doğrudan da, mənə qarşı çox mehriban olmuşdur. Mənimlə olan bütün dostluğuna baxmayaraq, o, gəlmələri sevmir və mister Oberdoferin mehmanxanasına qədəm basmağa heç bir zaman razı olmazdı.

– Doğrudanmı? Yəqin, sizinlə akasiyanın kölgəsi altında görüşməyi daha çox xoşlayır.

– Mən, ümumiyyətlə, onunla çoxdandır görüşməmişəm və ehtimal ki, bir neçə ay da onu görməyəcəyəm; çünki o, Rio-Granda getmişdir.

– Mister Cerald, siz doğrumu deyirsiniz? Əmisigildən getdikdən sonra siz onu görməmişsiniz?

– Bəli, mən onu görməmişəm, – Moris təəccüblə cavab verdi.

– Onun burada qonaq olduğunu isə mənə dadlı yeməklər göndərdiyi üçün bilirəm. Doğrusunu desəm, bu yeməklər yaralı olduğum zaman lap yerinə düşdü. Oberdoferin mehmanxanasındakı mətbəxdə bişən xörəklər bir şey dəyməz; bundan əlavə, onun mənə olan münasibəti o qədər də yaxşı deyil. Demək lazımdır ki, donya İsidora mənim vaxtilə ona göstərmiş olduğum kiçik xidmətin əvəzini çox səxavətlə çıxdı.

– Xidmət? Mister Cerald, bilmək olarmı, bu nə xidmətdir?

– Əlbəttə! Mən bir dəfə donya İsidoranı hinduların əlindən qurtara bilmişəm. İsidora Rio-Granddan Leonaya gedərkən onlar yolda

onun üzərinə hücum etmişdilər və mən vaxtında özümü yetirmə-səydim, hinduların əlindən çətin qurtaracaqdı.

– Siz bunu kiçik bir xidmətmi adlandırırırsınız? Mister Cerald, siz verdiyiniz qiymətlərdə çox təvazökarsınız. Belə bir xidməti bir adam mənə göstərmiş olsaydı...

– Siz əvəzində nə edərdiniz? – mustanger açıq-aydın bir həyəcanla soruşdu.

– Mən onu sevərdim, – Luiza cəld cavab verdi.

– Əgər belədirsə, – deyə Moris Luizaya tərəf əylilərək pıçıldadı, – sizi hinduların əlində görmək üçün həyatımın yarısını, sizi onlar-dan xilas etmək üçün isə həyatımın o biri yarısını verərdim.

– Bu, doğrudurmu, Moris Cerald? Mənimlə zarafat etməyin. Axı mən uşaq deyiləm. Doğrusunu deyin. Siz, doğrudanmı, dediklərinizi düşünürsünüz?

– Bəli, bu, həqiqətdir. Sizin canınıza and içirəm!

Bu etiraf Luizanın qəlbini səadətlə doldurdu.

XXVIII

fəsil

QADAĞAN EDİLMİŞ SEVİNC

Müstəmləkəçi avropalılar Texasa gəldikdən sonra hindularla münasibət Texas camaatını həyəcanlandıran ən mühüm bir mövzu olmuşdu.

Ölkənin qanuni sahibləri müstəmləkəçilərlə açıqdan-açığa müharibə etdi-etmədi və ya sakitlik oldu-olmadı, fərqi yoxdur, yenə də onlar haqqında danışırdılar. Müharibə baş verdikdə təhlükə haqqında fikir yürüdür, sakitlik olduqda isə qırmızıdəri başçıların öz tomaqavk-larını¹ uzun müddətəmi yerə qoyduqları məsələsini müzakirə edirdilər.

Bu mövzu həmişə, hər yerdə, səhər və axşam yeməyində də, nahar vaxtında da danışırdı. İstər plantasiya sahibinin malikanəsi və istərsə ovçunun daxması olsun, “ayı”, “puma”², “pekari”³ sözləri

¹ *Tomaqavk* – hinduların silah kimi işlətdiyi kiçik balta

² *Puma* – iri vəhşi pişik

³ *Pekari* – Amerikada vəhşi donuz

“hindu” sözündən daha az və yüngül bir qorxu ilə çəkilirdi. Hindularla Texasdakı uşaqları qorxudurdular. Hindular haqqındakı nağıllar təkcə uşaqları deyil, hətta onların ata-analarını da dinc yatmağa qoymurdu.

Hətta Kasa-del-Korvonun hündür daş divarları belə, malikanədə yaşayanları da bu iztirabdan qurtara bilmirdi. Ağbənizli amerikalılar kimi, Poyndekstergilin ailəsi də qırmızı dərililərdən qorxurdu.

Qaladan alınmış rəsmi məlumat bu təhlükənin doğru olduğunu təsdiq etdi. Bu xəbər kef məclisindən iki həftə sonra alınmışdı.

Sübh tezdən plantasiya sahibinin ailəsi səhər yeməyi yeyərkən qaladan göndərilmiş çapar Poyndeksterə bir məktub verdi. Poyndekster məktubu cəld oxuyaraq:

– Pis xəbər var! – səsləndi. – Bir halda ki mayor özü buna inanır, demək, şübhə etməyə dəyməz.

Poyndeksterin qızı qıpqırmızı qızararaq soruşdu:

– Ata, pis xəbər var?

Bunu deyib dərhal özü haqqında düşündü: “Mayor nə yaza bilərdi? Mən dünən ona pöhrənlikdə rast gəldim. O, məni onunla... gördü. Bu ola bilərmə? Pərvərdigara! Atam bilsə nə olar!..”

Poyndekster dedi:

– Mayor yazır ki, “Komançilər qəbiləsi bizim üstümüzə gəlir”.

Bu xəbərdə qorxulu heç bir şey yox imiş kimi, Luiza nəfəsini dərərək:

– Elə bumu? – soruşdu. – Sən bizi qorxutdun. Mən elə bildim ki, daha qorxulu bir şey haqqında xəbər verirlər.

– Daha qorxulu bir şey haqqında? Qızım, bu nə axmaq sözdür sən danışırsan? Texasda komançilərdən qorxulu heç bir şey yoxdur. Bu, ən böyük təhlükədir.

Luiza başqa bir fikirdə olsa da, daha etiraz etmədi.

Kolxaun soruşdu:

– Mayor hinduların bizim üstümüzə gəldiklərinə əmindirmi? Dayı, o, nə yazır?

– Yazır ki, qabaqlar bu şayiələrə o elə də əhəmiyyət vermirdi. Dünən gecə isə seminolların başçısı – Vəhşi Pişik – bu qəbilənin bir neçə nümayəndəsi ilə birlikdə qalaya gəlmişdir. Onlar bildirmişdilər ki, komançilər bütün Texasda öz kəndlərində qırmızı dirəklər basdırmışlar, bir aydır bu vəhşilər müharibə rəqsi oynayırlar, onlardan

bəziləri hücumla keçmiş və onları settlementin ətrafında hər dəqiqə gözləmək olar.

Luiza soruşdu:

– Vəhşi Pişik? Məgər bu xainə inanmaq olarmı? Yəqin ki, o, öz xalqının düşməni olduğu kimi, müstəmləkəçilərin də düşmənidir.

– Sən doğru deyirsən, qızım. Mayor bu məktubunda onun haqqında eyni sözləri yazır. O, bu ikiüzlü alçaq ilə ehtiyatla dolanmağı məsləhət görür. Əlbəttə, fürsət düşən kimi o, komançilərin tərəfinə keçəcəkdir. Nə etmək, – deyər plantasiya sahibi məktubu bir tərəfə qoydu və yenə də qəhvəsini içməyə, vafllisini yeməyə başladı. – Belə ümid etməliyik ki, komançilər bizim üstümüzə gəlsələr də, Kasa-del-Korvonun diş-diş divarları qarşısında geri çəkiləcək və bizim malikanəmizə toxunmağa cürət etməyəcəklər.

Bu anda hamının səhər yeməyi yediyi otağın qapısı ağızda bir zənci göründü. Onun sifəti gülürdü. Poyndekster soruşdu:

– Pluto, sən nə istəyirsən?

– Mister Vudli, mən sizin yanınıza gəlmədim. Mən miss Luizaya demək istəyirdim ki, at yəhərlənmişdir. Xal-xal mustaq həyətin daşları üzərində dayanmağı xoşlamır, o, düzənin yumşaq otlarına doğru can atır.

Plantasiya sahibi açıqca bir narazılıqla:

– Luiza, sən gəzməyəmi gedirsən? – soruşdu.

– Bəli, ata. Bir az gəzmək istəyirdim.

– Sən bunu etməməlisən.

– Nə üçün?

– Mən sənə tək gəzməyə çıxmağımı istəmirəm. Bu, yaxşı deyil.

– Nə üçün, ata? Axı mən çox tez-tez tək gəzməyə çıxıram.

– Bəli, təəssüf ki, çox tez-tez.

Atasının son sözləri qızı azca qızarmağa məcbur etdi. Lakin bu sözün nə demək olduğunu Luiza tamamilə anlamamışdı.

– Ata, bir halda ki sən bunu istəmirsən, mən gəzməyə getmə-rəm; lakin doğrudanmı, sən məni bu evdə, dörd divar arasında sax-lamağı qərara almısan? Siz kişilərə nə var ki, – siz hər gün iş gedir-siniz. Görünür, sən bu sevimli Texasda mənim üçün maraqlı bir həyat qurmaq fikrindəsən!

– Luiza, sən məni düz başa düşmədin. Mən sənə gəzməyə çıx-mağının əsla əleyhinə deyiləm, ürəyin nə qədər istəyirsə gəz, ancaq qoy sənənlə bir adam getsin: ya Henri, ya da Kassi ilə get. Mən sənə

tək gəzməyə çıxmağını istəmirəm. Bunu demək üçün mənim əlimdə əsasım var.

– Əsasın? Nə kimi əsasın?

Bu sual Luizanın dodaqlarından qeyri-ixtiyari qopmuşdu. O, təmkinli ola bilmədiyinə təəssüf etdi və atasının cavabını narahatlıqla gözlədi.

Atasının cavabı onu bir qədər sakit etdi:

– Sən bu əsası bilməkmi istəyirsən? Unutma ki, Texas, qızların at belində sakit gəzə bildikləri Luiziana deyildir. Burada hər addım təhlükəlidir. Məsələn üçün, hinduları götür...

– Mən hindulardan niyə qorxum ki. Mən heç vaxt malikanədən beş mildən çox uzaqlaşmıram.

– Beş mil! – kapitan istehza ilə səsləndi. – Bu, əlli mil uzaqlaşmaq deməkdir. Sən darvazadan yüz addım uzaqda da, yüz mil məsafədə də hindulara rast gələ bilərsən. Hindular hərbi səfərə çıxdıqda onlara istədiyin vaxt, istədiyin yerdə rast gələ bilərsən. Məncə, dayım Vudli haqlıdır. Tək getmək sənəin tərəfindən böyük bir ehtiyatsızlıqdır.

Qız üzünü bibisi oğluna çevirib kinayə ilə dedi:

– Sən beləmi güman edirsən? Lütfən, mənə söylə: əgər mən komançılara, doğrudan da, rast gələsəm, sənəin mənə köməyin nədən ibarət olacaqdır? Halbuki onlara rast gələcəyimə mən, ümumiyyətlə, çox şübhə edirəm. Onda qərribə bir mənərə olar: biz ikimiz də özümüzü dəriləri rənglənmiş vəhşilərin dalaşqan qəbiləsi içərisində görürük. Ha-ha! Təhlükədə mən yox, sən qalarsan. Şübhə etmirəm ki, mən atımı çapıb qaçaram və sənə divan tutarlar. Evdən beş mil uzaqda böyük bir təhlükə! Sən Texasda elə bir atlı tap ki, sevimli Lunamın belində olduqda mənə çata bilsin. Sən çətin belə bir adam taparsan!

Poyndekster ciddiyyətlə dedi:

– Sus, Luiza! Sən belə danışdıqda mənim xoşuma gəlmərsən. Kassi, ona fikir vermə. Hindulardan əlavə, burada hər cür adam desən, var. Unutma ki, indi tək gəzməyə çıxmağı mən sənə qadağan edirəm.

Luiza masanın arxasından qalxaraq dedi:

– Ata, qoy sən deyən olsun. Əlbəttə, mən sənə tabe olmalıyam. Lakin bunu bilməlisən ki, hərəkətsiz otursam, mən öz səhhətimi

korlaya bilərəm. – Qız hələ də qapının ağzında durub gülümsəməkdə olan zənciyə müraciətlə dedi: – Pluto, get Lunanı çəməniyə, haraya istəyirsən burax. Xoşu gəlirsə, qoy qaçıb düzənə getsin. O daha mənə lazım deyildir.

Qız bu sözləri deyib otaqdan çıxdı.

“Atam nədən xəbər tuta bilər? Bəlkə, o, yalnız şübhələnir? Kim ona bir şey deyə bilər? Onun bizim görüşümüzdən xəbəri varmı?”

XXIX

fəsil

EL-KOYOT ÖZ EVİNDƏ

Kolxaun da, Luiza kimi, masanın arxasından gözlənilmədən qalxdı. Bu dəfə öz otağına girməyib, evdən çıxdı.

Onun yaraları hələ ağrısa da, bədəni xeyli möhkəmlənmişdi, indi evin ətrafında gəzə bilirdi.

Lakin bu dəfə o daha uzaqlara getdi. Baş verən söhbətin təsiri iləmi, ya alınmış xəbərlə əlaqədar olaraq, o, birdən-birə qoltuq ağacları ilə çayyuxarı və qalaya tərəf getmək üçün özündə kifayət qədər güc hiss etdi.

Malikanədən ta üfüqlərə qədər uzanan və otu günəşdən tamamilə yanan düzənlə xeyli getdikdən sonra, daha yüksək ağacların kölgəsində bitmiş alçaq akasiya pöhrənliyinə yaxınlaşdı. Ağacların lap sıx yerində çubuqdan hörülmüş və gil ilə suvaqlanmış bir daxma var idi. Bu, Cənub-Qərbi Texasda xakale adlanan daxmalardan biri idi.

Meksikalı mustanger Miquel Dias burada yaşayırdı. Bu daxma qanıçən, yarımvehşi sahibinə tamamilə yaraşırıdı; əbəs yerə bu adama “El-Koyot” ləqəbi verilməmişdi.

Bu canavarı öz zağasında az-az tapmaq olardı. O, burada təsadüfdən-təsadüfə gecələrdi. Yalnız hərdən müvəffəqiyyətli ovdan sonra o, settlementin yanında azca yaşayıb, buradakı əlverişli “əyləncələrdən” istifadə edərdi. Dias qalan vaxtını düzəndə keçirirdi.

Kolxaunun bəxti gətirdi: ev sahibini sərxoş olsa da, öz daxmasında tapdı. Adətən, o, həmişə sərxoş olardı. El-Koyot qonağı qapının ağzında gördükdə:

– Allo, senyor! – deyə qışqırdı: – Səndən nə əcəb? Güman etmirdim ki, sizi görərəm! Stulu altınıza çəkin. Odur, oradadır! Stul! Ha-ha-ha!

Onun qəhqəhəsinə səbəb stul adlandırdığı şey idi. Bu şey də stul əvəzi olan adicə bir mustanq kəlləsi idi. Bu miskin daxmanın bütün əşyası yukki ağacı tör-töküntüsündən hazırlanmış bir masadan, qamışdan düzəldilmiş eynilə belə bir çarpayıdan ibarətdi.

Uzun gəzintidən yorğun düşmüş Kolxaun ev sahibinin dəvətindən istifadə edərək kəllənin üstündə oturdu və fürsəti əldən verməyib dərhal işə başladı:

– Senyor Dias, mən buraya...

Yarımsərxoş ovçu bərkdən səsləndi:

– Senyor amerikano, artıq nəyə lazım! Caramba!¹ Sizin bura nə üçün gəldiyinizi mən çox gözəl bilirəm! Siz istəyirsiniz ki, mən o məlun irlandiyalını vurub yerə sərim!

– Elədir!

– Axı mən sizə vəd etmişəm ki, fürsət düşən kimi bunu sizin xatirinizə beş yüz qızıla edəcəyəm. Miquel Dias öz vədini həmişə yerinə yetirir. Lakin hələ vaxt çatmamışdır, hələ münasib fürsət ələ düşməmişdir. Adamı əməlli-başlı öldürmək üçün məharət lazımdır. Hətta düzəndə də adamı elə öldürmək lazımdır ki, izini tapmasınlar. İzini tapdıqda isə bu, mənim üçün oyun-oyuncaq olmayacaqdır. Senyor, siz mənim meksikalı olduğumu unudursunuz. Əgər mən sizin kimi amerikalı olsaydım, onu asanlıqla öldürə bilərdim. Deyərdim ki, dalaşib öldürmüşəm və işin içindən salamat çıxardım. Lakin biz meksikalılarda iş başqa cürdür. Bizlərdə adamın qanını tökdükdə bunu cinayət adlandırırlar. Bundan sonra da siz amerikalılar özünüz axmaq məhkəmənidə on iki “namuslu” hakimin tələbi ilə “boğazdan asmaq” hökmünü çıxarırsınız. Cindaro!² Sizin kimi, mənim də irlandiyalını görməyə gözüm yoxdur. Lakin xataya düşməklə işim yoxdur. Mən münasib bir fürsət gözləməliyəm.

– Bu saat münasib fürsət var, – Kolxaun tələsik bildirdi. – Siz deyirsiniz ki, hindularla dava başlanan kimi onu asanlıqla öldürə bilərsiniz.

---

¹ *Caramba* – lənət şeytana!

² *Cindaro* – bayağı ifadədir

- Əlbəttə, mən bunu deyirdim, bu belə olsaydı, onda...
- Demək, sizin hələ xəbəriniz yoxdur?
- Nədən?
- Axı komançilər hərbi səfərə çıxıblar.
- El-Koyot qamışdan düzəldilmiş çarpayısından sıçrayaraq:
- Caramba! – səsləndi. – Müqəddəs Məryəm! Senyor, bu, doğrudurmu?
- Tamamilə doğrudur. Bu xəbər qaladan indicə alınmışdır. Mən komendantın özündən məlumat almışam.
- Meksikalı fikirli-fikirli dedi:
- Belə olan halda, don Morisio ölə bilər. Komançilər onu öldürə bilər. Ha-ha-ha!
- Siz buna əminsinizmi?
- Əgər onun kəlləsi üçün beş yüz əvəzinə mənə min dollar versəydilər, mən buna daha çox əmin olardım.
- Onun kəlləsi bu qiymətə dəyər.
- Hansı qiymətə?
- Min dollara.
- Bunu vəd edirsinizmi?
- Bəli, mən bunu vəd edirəm.
- Belə olduqda, senyor kapitan, komançilər onun başının dərisini soyurlar. Siz Kasa-del-Korvoya qayıdıb rahat yata bilərsiniz. Əmin olun ki, fürsət düşən kimi sizin düşməniniz saçsız qalacaqdır. Siz mənə anlayırsınızmi?
- Bəli, əlbəttə.
- İndi isə min qızılı hazırlayın.
- Min qızıl sizi gözləyir.
- Kolxaun gedən kimi El-Koyot bərkədən dedi:
- Caray!¹ Mən bu qızılları asanlıqla qazandım! Salamət qalın, salamət qalın!.. Müqəddəs Məryəm! Bəxtim gətirdi! Bu adamı mən onsuz da öldürmək istəyirdim; buradan da min dollar gəlir! Komançilər hərbi səfərdədir! Əgər belədirsə, mən öz geyimimi bu mas-karad üçün hazırlamalıyam. Çoxdandır hindularla bu uzun barışıq illərində bu geyim mənə gərək olmayıb.

¹ Caray – kor şeytan!

XXX

fəsil

HAVA POÇTU

Müxtəlif idman növləri ilə əylənən Luiza Poyndekster ox atmaqla da məşğul olurdu. O, yaxşı ox atırdı. Ox atmağı hələ Missisipidə olarkən qum qəbiləsinin hindularından öyrənmişdi.

Texasa köçdükdən sonra ox atmağa, məşq etməyə vaxt tapmamışdı. Onun portağal ağacından düzəldilmiş kaman və oxları dolabda yatıb qalmışdı.

Lakin elə bir an çatdı ki, onlar işə yaradılar. Bu, səhər yeməyi zamanı atasının Luizaya at ilə tək gəzməyə çıxmağı qadağan etməsindən azca sonra oldu.

Luiza atasının bu tapşırığına sözsüz tabe olmuşdu: o nəinki atla təkə gəzməyə çıxmır, hətta öz qardaşının və bibisi oğlunun müşayiəti ilə də atla seyrə çıxmaqdan imtina etmişdi.

Xal-xal mustanq tövlədə qalıb darıxırdı. Lakin Luiza öz sevimli atını unutmamışdı: onu minməsə də, tez-tez yanına gedir, yaxşı yem verilməsinə diqqət yetirirdi.

Luiza at ilə gəzintiyə çıxmaqdan imtina etdikdən sonra kaman-dan ox atmaqla məşğul oldu. İndi o, demək olar ki, bütün vaxtını bu idmana həsr etmişdi. Bu idman üçün o, Leonanın çox sevdiyi sahilini seçmişdi: burada qoca findıq, tut və sidr ağacları bitmişdi.

O, burada tamamilə təkdi; heç kəs ona mane olmurdu; son zamanlar isə o həmişə olduğundan daha çox yalnız qalmaq istəyirdi. Atası hətta ən qəzəbli olduğu dəqiqələrdə də bu sadə əyləncə ilə məşğul olmağı qızına qadağan edə bilməzdi. O, öz qızından arxayındı: Kasa-del-Korvonun hündür divarları və Leonanın dərin suları qızın etibarlı müdafiəçisi idi. Plantasiya sahibi qızının bu tək-tənha gəzintilərinə nəinki etiraz etmirdi, bəlkə də, əksinə, bunun üçün onu alqışlayırdı. Onda əmələ gələn şübhələr, özü də əsaslı şübhələr, tezliklə yox oldu.

Söylənən sözlər adi bir dedi-qodu da ola bilərdi. Pis dillər həmişə boş-boş danışmalıdır. Görünür, bu dəfə bu pis dillər onun qızını

özlərinə qurban seçmişdilər. Çox ehtimal ki, onun qızının Moris-mustangerlə görüşməsi adi bir təsadüf imiş. Onlar pöhrənlikdə göz-lənilmədən bir-birlərinə rast gələ bilərdilər. Luiza isə onun həyatını iki dəfə xilas etmiş bir adamı görməzliyə vurub keçə bilməzdi. Bəl-kə də, bu görüşdə adi nəzakətdən başqa heç bir şey olmamışdır.

Qızın dörd divar arasında qalmağa asanlıqla razı olması bu ehtimalı təsdiq edirdi. Axı, adətən, onun iradəsinə qarşı getmək, özü də onun iradəsini arzulamağa zidd olaraq qırmaq o qədər də asan deyildi. Vudli Poyndekster qızına o qədər də hakim olmadığını bilirdi. Qızının hərəkə-tindən atasının məmnun qalması təəccüblü deyildi. Yalnız bağdakı kiçik quşlara xətər yetirə bilən kaman və ox ilə oynamaq onu sevindirirdi.

Lakin gözəl Luizanın əlli yaşlı atası, görünür, öz gəncliyini unut-muşdu. Luiza öz oxlarını quşlara atmırdı. O, başqa bir ov edirdi: o, bir kağız parçasını oxun ucuna bağlayıb çayın qarşı sahilində bitmiş akasiya ağacları pöhrəliyinə atırdı. Bir qədərdən sonra isə onun başqa bir kamana taxılıb atılan oxu, ucunda bir parça başqa kağızla geri qayıdırdı.

Məhəbbət üçün maneə yoxdur.

Moris və Luiza bir-biri ilə görüşmək imkanından məhrum olduq-dan sonra bu “hava poçtu” vasitəsilə aralarında əlaqə yaratmışdılar.

XXXI

fəsil

ÇAYDAN MÜVƏFFƏQİYYƏTLƏ KEÇDİ

Yazışma uzun zaman davam etmədi. Sevgililər bir-birini görməyə can atırdılar. Luiza ilə Morisin qəlbində alovlanan məhəbbət heç bir maneə qarşısında dayanmırdı.

Çox çəkmədən, görüşmək üçün bir yol tapdılar.

Sevgililər artıq iki dəfə idi ki, bağa çökmüş gecə sükutu içərisində görüşə bilmişdilər. Onlar sayrışan ulduzların işığı altında məhəb-bətlərində doğru olacaqlarına iki dəfə and içmişdilər. Üçüncü dəfə görüşmək üçün də vaxt təyin edilmişdi.

Məğrur plantasiya sahibinin isə heç bir şeydən xəbəri yox idi.

O, yeganə qızının, iftixarı olan qızının onu belə amansızcasına aldadacağını ağılına gətirə bilərdimi!? O, çoxdan bu fikirdə idi ki, gözəl qızını varlı və adlı-sanlı bir adama verib öz işlərini düzəldəcək. Qızının, mənsub olduğu cəmiyyətin qaydalarını unudaraq, gecələr adi bir at ovçusu ilə görüşdüyünü o, təsəvvür edə bilərdimi!?

Əlbəttə, indi onun öz qızına zərrə qədər də şübhəsi yox idi. Bu məsələdən o xəbərdar olsaydı, bu, ona olduqca dəhşətli bir şey kimi görünərdi. Luizanın etiraz etmədən onun tələbinə tabe olmasından və at belində gəzməyə çıxmasından o məmnun idi. Bununla belə, qızı üçün adi olmayan bu itaətkarlıq onu bir az narahat edirdi. O hətta at belində gəzməyə çıxmağı qadağan etməsinə bəzən təəssüf edirdi.

* * *

Aylı bir gecə idi. Belə gecələr yalnız cənubda olur. Ay firuzə rəngli göydə asta-asta hərəkət edirdi.

Dağların əzəmətli cizgiləri şəffaf havada görünürdü. Ağacların yarpaqları tərpənmirdi, sanki onlar heyvanların, quşların və həşəratın gecə səslərinə qulaq asırdı. Sevişən adamlar belə gecədə çətin yata bilirlər.

Atlı Oberdoferin mehmanxanasının darvazasından çıxdıqda gecə yarıya yaxın idi. O, atını Leona çayının aşağılarına doğru enən yol ilə sürüb, çox çəkmədən settlmentə tələsən gecikmiş yolçuların gözündən itdi.

Bu yol Leona çayının qarşı sahili ilə gedib Kasa-del-Korvo malikanəsinin yanından keçən yol idi. Atlı akasiya pöhrənliliyinə çatdıqda yerə sıçrayıb atını ağaca bağladı. Sonra yəhərinin qaşından at qılından toxunmuş uzun bir çatı çıxarıb halqa kimi doladı və qoluna keçirərək sakit addımlarla malikanəyə tərəf getdi.

O, ağacların qalın kölgəsi arasından çıxmazdan əvvəl diqqətlə göyə və parlaq işıqlı aya baxdı. O, qayğılı bir halda düşündü:

“Bu gözəl ayın batmasını gözləyib burada yubanmağın heç mənası yoxdur. Görünür, ay səhərə kimi burada hökmranlıq etməyi qərara almışdır”.

Sonra onu çayın sahilindən ayıran açıq yeri gözəyən ölçdü. Kasa-del-Korvo malikanəsi qarşı sahilə yerləşmişdi.

“Birdən orada bir adam oldu? Gecənin bu vaxtında bu, çətin ki mümkün olsun. Yalnız qara fikirləri üzündən yata bilməyən adam

belə edə bilər. Paho! Orada belə bir adam var! Əgər o yatmayıbsa, onda, yəqin ki, məni görəcəkdir. Əlac nədir? Ayın batmasını gözləmək olmaz axı, göydə isə bircə parça da bulud yoxdur. Mən Luizanı gözlədə bilmərəm. Mən cəsərtli olmalıyam. Demək, irəli!”

Bu sözləri deyib o, yeyin və ehtiyatlı addımlarla açıq yer ilə çaya tərəf getdi və çox çəkmədən Leonanın uçurumlu sahilinə yaxınlaşdı.

O, burada yubanmayıb uçurumun əyri-üyrü cığırını ilə cəld aşağı enərək lap çayın qırağına gəldi.

Elə üzbəüzdə, o biri sahilə, böyük bir qovaq ağacı kölgəsində kiçik bir qayıq var idi.

O, bir müddət, sanki, çayın enini gözəyarı ölçdü və eyni zamanda diqqətlə qarşı sahiləki pöhrənliyi nəzərdən keçirdi.

Orada heç kəsin olmadığını yəqin etdikdən sonra kəməndini götürüb, onu məharətli bir hərəkətlə çayın o biri sahilinə atdı. Kəməndin ilgəyi qayığın burnuna ilişdi; kəməndi dartıb qayığı özünə tərəf çəkməyə başladı. Qayığın içərisində avarlar vardı.

Kasa-del-Korvonun gecə qonağı qayıq ilə çayın o biri sahilinə keçdi; qayığı bağladıqdan sonra qovaq ağacının kölgəsində dayandı. Güman ki, bu adamın Moris-mustanger olduğunu izah etməyə ehtiyac yoxdur.

XXXII

fəsil

İŞIQ VƏ KÖLGƏ

Moris qovaq ağacının altında çox gözləməli olmadı. O, qayığa minərkən Kasa-del-Korvo malikanəsində, bağ tərəfdəki pəncərə açılmışdı. Ayın işığında pəncərənin açılmış çərçivəsindən tutan kiçik ağ əli görmək olurdu.

Luiza Poyndekster bir neçə dəqiqədən sonra artıq daş pilləkənlə bağa enməkdə idi.

O, bir saniyə dayanıb qulaq verdi. O səs suya dəyən avarların səsidirmi? Yoxsa ona belə gəlir? Cırcıramaların cırıltısı havanı doldurmuşdu, buna görə də çox asanlıqla səhv eləmək olardı. Görüş vaxtı gəlib çatmışdı və artıq gözləməyə səbri çatmırdı.

Luiza addımlarını daş pilləkəndə ehtiyatla ataraq aşağı düşüb başa getdi; kolların arasından yavaşca keçərək mərmər heykəlləri geridə buraxdı və nəhayət, gəlib qovaq ağacının altına çatdı. Burada onu mustangerin nəvazişli ağışu gözləyirdi.

* * *

– Əzizim, sabah gecə biz yenə də görüşəcəyikmi?
– Əgər imkanım olsaydı, deyərdim: bəli, sabah da, biri gün də, hər gün də, mənim əzizim.

– Niyə də mümkün olmasın? Sən nə üçün bunu deyə bilmirsən?

– Sabah sübh tezdən mən Alamoya getməliyəm.

– Belə de! Alamoya getmək sənə çox vacibdir?

Bu sual qeyri-ixtiyari deyilən bir məzəmmət kimi səsləndi. Qız Alamodakı tənha daxmanın adını hər dəfə eşitdikdə onun qəlbində xoşa gəlməyən bir hiss doğurdu. Nə üçün? Bunu o özü də bilmirdi.

– Bunun üçün mənim ciddi əsasım var.

– Ciddi əsasın? Yoxsa səni orada bir adam gözləyəcək?

– Mənim dostum Felimdən başqa heç kəs. Güman edirəm ki, onun başına bir iş gəlməmişdir. Mən onu oraya on gün bundan əvvəl, hindular haqqında şeyiə hələ yayılmamışkən göndərmişəm.

– Felimdən başqa heç kəs? Moris, doğrumu deyirsən? Əzizim, ancaq məni aldatma. Dedin ki, yalnız o gözləyəcək?

– Luiza, nə üçün bunu məndən soruşursan?

– Səbəbini sənə deyə bilmərəm. Bəzən başıma gələn fikri sənə etiraf etsəydim, xəcalətimdən ölərdim.

– Qorxma, düşüdüklərinin hamısını mənə de. Mən səndən heç bir şey gizlədə bilməzdim. De, mənim sevincim.

– Moris, sən bunu bilmək istəyirsənmi?

– Əlbəttə ki istəyirəm. Mən çox yaxşı bilirəm ki, sənin bütün qaranlıq fikirlərini həll edə bilərəm. Aydındır ki, bizim aramızdakı münasibəti bilən olsa, sənin haqqında xoşagəlməyən söhbətlər başlanacaqdır. Buna görə də Alamoya getməyi mən vacib sayıram.

– Orada qalmaq üçünmü gedirsən?

– Cəmişi bir və ya iki günlüyə gedirəm. Öz şeylərimi yığıdırıb düzəndəki həyatıma son dəfə “əlvida” demək üçün gedirəm.

– Belə de!

- Deyəsən, sən narazısan?
- Yox! Mən yalnız fikirliyəm. Mən səni anlaya bilmirəm. Yəqin ki, heç bir zaman da səni anlamaq mənə müyəssər olmayacaqdır.
- Məsələ aydındır. Mən mühüm bir qərara gəlmişəm və əminəm ki, sən bunu bildikdən sonra məni bağışlayacaqsan.
- Moris, səni bağışlamaq? Nə üçün?
- Onun üçün ki, mən öz sirrimi sənə açmamışam. Mən sənin düşündüyün adam deyiləm.
- Mən yalnız bunu bilirəm ki, sən alicənab, gözəl və cəsur bir adamsan, qalanlarının mənim üçün əhəmiyyəti yoxdur. Ah, Moris! Əgər sənin mənə nə qədər əziz olduğunu və səni nə qədər sevdiyimi bilsəydin!
- Əzizim, biz ikimiz də eyni bir məhəbbətlə yaşayırıq. Biz səadətimizi qorumaq üçün ayrılmağa qərar verməliyik.
- Ayrılmağa?
- Bəli, sevgilim, biz qısa bir zaman üçün ayrılmalıyıq.
- Neçə günlüyə?
- Atlantik okeanından keçib yenə də geri qayıtmaq üçün gəmiyə lazım olan bir vaxt qədər.
- Bu ki tam bir əbədiyyətdir! Axı nə üçün ayrılmalıyıq?
- Bilirsənmi, mən vətənimə, İrlandiyaya getməliyəm. Qayıtdıqdan sonra mən sənin məğrur atana sübut edəcəyəm ki, onun qızının qəlbinə hakim olan yoxsul mustanger... Luiza, mən sənin qəlbinə hakim olmuşammi?
- Sən özün bunu gözəl bilirən. Məhəbbət mənim bütün düşüncələrimə, hissələrimə və arzularıma hakim olmuşdur.
- Yenə də qucaqlaşdılar. Yenə də məhəbbətlərində doğru olacaqlarına and içdilər və yenə də nəvazişlə öpüşdülər.
- Cırcıramaların səsinin birdən-birə kəsildiyini, gecəquşunun susduğunu, xırda daş tökülmiş yoldan gələn addım səsinə onlar hətta eşitmədilər.
- Onlar, gah mərmər heykəllərin arxasında gizlənərək, gah da kolların arasından ötüb, çiçəklərin içərisindən keçib gələn, sonra da ağac gövdəsinin arxasında gizlənən qara bir kölgəni görmədilər və Kassi Kolxaunun onların hər bir hərəkətini, onların məhəbbətdə bir-birlərinə doğru olacaqlarına içdikləri andın hər bir sözünü eşitdiyini bilmədilər.

XXXIII

fəsil

ƏZAB VERƏN HƏQİQƏT

Mənasız bir təsadüf Kolxaun üçün əzablı olan bir həqiqəti meydana çıxartmaqda ona kömək etdi.

Kapitan malikanənin damına çıxıb orada sakit-sakit siqar çəkər-kən artıq gecəyarı idi. Bu anda narahat olmaq üçün onun elə bir əsası yox idi. Mustangerin ona vurduğu yaralar artıq sağalmışdı; doğrudur, məğlub olduğunu xatırladığıda o hələ də əzab çəkirdi, lakin bu yaxınlarda intiqam alacağı fikri bu acıları bir qədər azaldırdı.

Kassi Kolxaun, eləcə də Luizanın atası, Luizanın at belində uzaq yerlərə gəzməyə çıxmasından çox məmnun idi; burası da var ki, qızın dörd divar arasında qalmasına səbəb Kolxaun olmuşdu. Luizanın atası kimi, o da Luizanın yeni idmanla – kamandan ox atmaqla əylənməsinin səbəbini bilmirdi və buna sadə bir əyləncə kimi baxırdı.

O hətta belə bir şirin xəyaldə idi ki, Luizanın ona göstərdiyi etinasızlıq olsa-olsa, qız tərəfindən edilən bir hiyləgərlikdi. Son zamanlar Luiza onunla əvvəlki kimi sərt rəftar etmirdi. Kapitan öz qısqancılıq gümanlarına şübhə etməyə hazır idi.

Beləliklə, o, üzünü çaya tərəf döndərüb sakit-sakit siqar çəkirdi. Yolda bir atlının görünməsi onu təəccübləndirmədi. Bir adamın isti günəşin şüaları altında deyil, sərin havadan istifadə edib gecə yola çıxmaq arzusunu o anlayırdı.

Ay işığında atlını tanımadı; bir də ki ona xüsusi diqqət yetirmirdi. O, ancaq qeyri-ixtiyari olaraq onu nəzərləri ilə ötürürdü. Atlı pöhrəliyə girdikdə bu, Kolxauna qəribə göründü.

O düşünürdü: “Bu nə deməkdir? Atdan enib buraya, çayın burulduğu yerə gəlir. Uçurumdan düşdü. Yəqin ki, bu yeri yaxşı tanıyır... O nə istəyir? Yoxsa başa girmək fikrindədir? Necə girəcək? Üzə-üzəmi? Olmaya, oğrudur?”

Bu, onun başına gələn birinci fikir idi, lakin öz ehtimalının əsassız olduğunu dərhal hiss etdi.

“Suya dəyən avarların səsi eşidilir... O, qayığı özünə tərəf çəkib çayın o biri sahilinə keçir. Axı onun burada nə işi var?”

Kolxaun az qalmışdı ki, belə bir qərara gəlsin: səs salmadan aşağı ensin, kişiləri oyatsın və gedib o adamı tutsun.

Getmək istəyirdi ki, qulağına gələn başqa bir səs onun bu qərarını dəyişdi. Qapınınımı, yoxsa açılan pəncərəninmi cırıltısı eşidildi. Bu cırıltı aşağıda, az qala onun durduğu yerin altından eşidildi.

Kolxaun məhəccərdən boylanıb nə olduğunu bilmək üçün aşağı baxdı və birdən onun üzü ölü üzü kimi ağappaq ağardı: açılan pəncərə dayısı qızının pəncərəsi idi. Başdan-ayağa ağ paltar geymiş Luiza isə bağa enən pilləkəndə dayanmışdı.

Kolxaun dərhal anladı ki, qızın burada görünməsi qayıqdakı adamın yaxınlaşması ilə əlaqədardır. O, eyni zamanda çayı keçən adamın Moris-mustanger olduğunu da anladı.

Yerindən tərpənməyə iqtidarı olmayan Kolxaun şaşqın halda dayanmışdı. Yalnız ağ paltarlı Luiza gözdən itdikdən və bağda səslər eşidildikdən sonra onun başına yeni bir fikir gəldi.

O, indi heç kəsi yuxudan oyatmaq lazım gəlmədiyini qərara aldı: Luizanın rüsvayçılığına təkcə özü şahid olacaqdı. Kassi Kolxaun hiddətindən tir-tir əsərək tələsik qızın dalınca getdi.

Kolxaun onların andını, məhəbbət etiraflarını, mustangerin səhər tezdən getməyi qərara aldığı, tezliklə qayıdacağına verdiyi vədi eşitdi. Morisin və Luizanın bir-birini ehtirasla qucaqladıklarının şahidi oldu.

Onda, bıçağını öz rəqibinin ürəyinə saplamaq, onu öldürüb sevgilisinin ayaqları altına atmaq arzusu oyandı. Lakin buna cürət edə bilmədi. Bəlkə də, o, ay işığında mustangerin toqqasında altıaçılan “Kolt” tapançasının parladığını gördüyü üçün bunu edə bilməmişdi...

Kapitan onları tək buraxıb tələsik getdi.

XXXIV

fəsil

“CƏNGAVƏRLƏRƏ MƏXSUS” DUYĞULAR

Kassi Kolxaun haraya getdi?

Əlbəttə ki, öz otağına getmədi. Bu kimi əzablar içərisində çırpınan bir adam yatmağa gedə bilərdimi?

O, dayısı oğlu Henri Poyndeksterin otağına getdi. Hətta vaxt itirməmək üçün şam da götürmədi: birbaş oraya yollandı. Onsuz da şama ehtiyac yox idi: ayın şüaları otağı lazımınca işıqlandırır. Otağın əşyası çox sadə idi. Burada əlüzyuyan, kiçik bir masa, bir cüt stul və üzərində cunayı miçətkən qurulmuş bir çarpayı vardı. Miçətkən zəhlətökən miğmığalardan qorunmaq üçün idi.

Kolxaun miçətkəni qaldırıb rahatca yatmış gənc oğlanı oyatmağa başladı; onun çiyindən tutub bərk-bərk silkələyərək dedi:

– Oyan, Henri, oyan!

– Kassi, sənsən! Nə olub? Yoxsa hindular basqın edib?

– Bundan da pis, daha pis! Tez ol! Qalx, tamaşa elə! Tez ol, yoxsa gecikərsən! Qalx və ailəmizin rüsvayçılığına tamaşa elə! Tez ol, yoxsa bütün Texasda Poyndeksterləri ələ salacaqlar.

Məlumdur ki, belə bir xəbərdarlıqdan sonra Poyndekster ailəsinin heç bir üzvü yatmaq istəməzdi. Gənc oğlan bir anda ayağa qalxıb heyrətlə bibisi oğlunun üzünə baxdı. Həyəcanlanmış kapitan dedi:

– Geyinmək üçün vaxt itirmə. Tez ol! Tez ol!

Gənc Henrinin, adətən, geydiyi sadə kostyum bir neçə saniyədən sonra artıq onun əynində idi. Gənc oğlan kapitanın arxa-sınca tələsik bağa getdi.

Kolxaun dayanmaq lazım gəldiyini ona işarə ilə anlatdı.

– Kassi, nə olub! Söylə görüm, bütün bunlar nə deməkdir?

– Özün bax. Gəl mənim yanımda dayan. Ağacların arasından oraya, sənin qayığının həmişə dayandığı yerə bax. Orada bir şey görürsənmi?

– Ağ paltarlı bir adam görürəm. Deyəsən, qadın paltarına oxşayır. O, qadındır.

- Düz deyirsən, qadındır. Necə bilirsən, o kimdir?
- Bilmirəm. Kassi, onun kim olduğunu sən bilirsən?
- Onun yanında qara paltarlı başqa bir adam var.
- Deyəsən, o, kişidir... Bəli, kişidir.
- Səncə, o kimdir?
- Kassi, mən bunu haradan bilə bilərəm. Sən bilirsənmi?
- Bəli, bilirəm. O kişi – Moris-mustangerdir.
- Bəs qadın?
- O da mustangerin ağışuna sığınmış bacın Luizadır.

Gənc oğlan irəli sıçradı. Kolxaun onu tutaraq:

– Dayan! – dedi. – Unutma ki, sənin silahın yoxdur, mustangerin isə silahı var. Mən bunu bilirəm. – Kolxaun öz bıçağını və tapançasını ona verərək əlavə etdi: – Al bunları. Bunları mən özüm işə salmaq istəyirdim, lakin düşündüm ki, bacının qardaşı və müdafiəçisi kimi bunu sən etsən, daha yaxşıdır. İrəli, Henri! Ancaq gözlə, birdən güllə bacına dəyər. Xəlvətcə get, xəbərdarlıq etmək lazım deyil. Gülləni onun qarnına vur. Altı güllə onu öldürməsə, onda bıçaqla işini bitir. Mən yaxında olacağam, sənin köməyinə gələyəm. Di yüyür!

Henri Poyndeksterin bu alçaq məsləhətlərə ehtiyacı yox idi. Öz bacısının namusunu müdafiə etmək üçün o, irəli atıldı.

– Məlun, alçaq! – çığırdı. – Luiza, kənara çək! Qoy onu mən öldürüm. – Çək, bacı, çək deyirəm sənə!

Moris-mustanger tapançasını çıxarıb özünü müdafiə etmək əvəzinə yalnız qızın qucağından ayrılmaq istədi, o, qıza güllə dəyməsindən qorxurdu, lakin qız daha da bərk-bərk onun qucağına sığındı.

Mustangerə atəş açmaq – Henri üçün bacısının həyatını təhlükə altına almaq deməkdi. Odur ki Henri dayanıb tətbiyi çəkmədi.

Onun yubanması hamısını xilas etdi. Luiza mustangerdən ayrılıb qardaşının əllərindən yapışdı. O bilirdi ki, Morisdən qorxmaq lazım deyildir, yalnız qardaşını saxlamaq lazım idi. Hiddətlənmiş qardaşını tutub saxlamağa çalışaraq mustangerə:

– Qaç, qaç! – qışqırırdı, – Henri, sənə düzünü deməmişlər, mən hamısını sənə özüm izah edəyəm. Tez ol, Moris, tez ol, qaç, qurtar!

Qızın dostcasına məsləhətini yerinə yetirməyə artıq hazır olan gənc irlandiyalı:

– Henri Poyndekster, – dedi. – Siz məni əbəs yerə alçaq hesab edirsiniz. Möhlət verin, mən sizin bacınızın hörmət və məhəbbətinə

layiq olmasam, o zaman siz məni qorxaq bir çaqqal kimi hamının gözü qabağında öldürə bilərsiniz. İndi isə salamat qalın.

Henrinin bacısının qolları arasından çıxmaq arzusu tədricən zəifləyirdi: mustangerin dedikləri onu sakitləşdirmişdi. Onun göstərdiyi müqavimət getdikcə azalırdı və Moris çaya tullanıb üzə-üzə o biri sahilə keçərkən gənc oğlanın əlləri yanına düşdü.

Luiza bərkdən dedi:

– Qardaşım, sən onu tanıyırsan. İnanıram ki, sən onu tanıyırsan! Ah, Henri, əgər onun nə qədər gözəl bir insan olduğunu bilsəydin! O, mənim təhqir olunmağıma heç vaxt yol verməz, özü də heç vaxt məni rəncidə etməz. Mən onu sevməyə bilmərəm və onun kim olub-olmamasının mənim üçün fərqi yoxdur.

– Luiza, mənə doğrusunu de. Mənimlə elə danış ki, sanki öz-özünlə danışsən. Burada gördüklərimdən anladım ki, sən o adamı sevirsən. Mənə doğrusunu de: o, doğrudan da, sənə qarşı namuslu bir adam olmuşmu? O, sənə ona inanmağından sui-istifadə etməmişdir ki?

– Yox! Yox! Sənə and içirəm. Henri, layiq olmadığı halda sən nə üçün onu belə təhqir etdin?

– Mən onu təhqir etdim?

– Bəli, Henri, sən onu təhqir etdin, özü də qaba və haqsız olaraq təhqir etdin.

– Mən ondan üzr istəməyə hazırım. Mən onun dalınca gedib əsəbiləşdiyim üçün ondan üzr istəyəcəyəm. Bacı, əgər sən düzünü deyərsənsə, mən bunu etməliyəm. Axı sən bilirsən ki, ilk dəfə gördüyüm andan o, mənim xoşuma gəlib. İndi isə, Luiza, öz otağına gedib yat. Mən bu saat mehmanxanaya gedirəm, bəlkə də, onu orada tapdım. Öz səhvimi düzəltməyincə rahat ola bilmərəm.

Qardaş ilə bacı evə girdikdə indiyə qədər kol dalında gizlənən Kolxaun da onların arxasında göründü. O da mustangerin ardınca getmək fikrinə düşdü.

XXXV

fəsil

QONAQ SEVMƏYƏN EV SAHİBİ

“Miskin qorxaq! Axmaq! Belə bir ümiddə olduğum üçün mən özüm də axmağam. Qızın bu küçüyü yola gətirəcəyini və o alçağa qaçmaq imkanı verəcəyini mən qabaqcadan görməli idim. Mən heç bir şey itirmədən ağacların dalından özüm onu vurub öldürə bilərdim. Bunun üçün dayım Vudli yalnız mənə təşəkkür edərdi. Settlmentdə hamı mənim bu hərəkətimə bəraət qazandırardı. Alçaq yaramaz! Mənfur alverçi! Ona ədalətli bir divan tutmağa kim etiraz edə bilərdi? Allah bilir, indi nə vaxt belə bir fürsət ələ düşəcəkdir!” Malikanəyə qayıdan və Luiza ilə Henridən bir az aralı gələn kapitan belə düşünürdü. Qapıdan içəri girərkən öz-özünə donquldanırdı:

– Qəribədir, hələ ağzından süd iyi gələn bu səfeh, onun bacısını ələ salmış bir adamdan, doğrudanmı, üzr istəmək fikrindədir? Bəli, görünür fikri ciddidir, yoxsa tövlədəki bu səs-küyü nə ilə izah etmək olar? Yoxsa tövlədən atını çıxarmağa çalışır?

Tövlədən at ilə bərabər plaş geymiş və başına panama qoymuş bir adam çıxdı. Kolxaun Henrini tanıdı. Oğlan ona yaxınlaşdıqda kapitan acıqlı-acıqlı donquldandı:

– Axmaq! Onu əldən buraxdın! Bıçağı və tapançanı geri ver. Bu oyuncaqlar sənin zərif əllərin üçün deyil. De görüm, niyə sənə dediyim kimi hərəkət etmədin? Niyə belə axmaqlıq elədin!

Gənc plantasiya sahibi sakit bir halda dedi:

– Bəli, mən, doğrudan da, axmaqlıq elədim. Mən bunu bilirəm. Mən abırlı bir adamı qaba surətdə və layiq olmadığı halda təhqir etdim.

– Abırlı bir adamı təhqir etdin? Ha-ha-ha! Sən ağılını itirmisən!

– Kassi, əgər mən sənin məsləhətinə qulaq asmış olsaydım, ağılını itirmiş olardım. Yaxşı ki, bunu etmədim. Nə olur-olsun, mən bu saat gedib ondan üzr istəyəcəyəm.

– Hara gedirsən?

– Öz yaramaz hərəkətimə görə Moris-mustangerdən üzr istəmək üçün onun dalınca gedirəm.

– Yaxşı hərəkət deyil! Ha-ha-ha! Əlbəttə, sən zarafat edirsən.

– Yox. Mən tamamilə ciddi deyirəm. Əgər mənimlə bərabər gət-sən, bunu öz gözlərinlə görürsən.

– Onda mən sənə, doğrudan da, dəli olduğunu bir daha deyirəm. Özü də dəli yox, sadə bir axmaq.

– Kassi, sən bir o qədər də nəzakətli deyilsən!

Oğlan bu sözləri deyib atını mahmızladı və bərk çapıb getdi.

At gözdən itincəyə qədər Kolxaun yerindən tərpənmədi. Sonra o, qəti addımlarla evə tərəf getdi, cəld evədən keçib öz otağına girdi. Çox çəkmədən köhnə bir pləşa bürünmüş halda otağından çıxdı, tövləyə gəlib yəhərlənmiş atının yüyənindən tutaraq əşiyə çıxartdı.

O, atını daş döşənmiş həyətdən tamamilə səssizcə bayıra çıxartdı, sanki atı oğurlayırdı. Sonra yəhərə sıçrayıb cəld malikanədən uzaqlaşdı. Bir-iki mil Henri Poyndeksterin arxasınca sürdü. Ancaq fikri artıq uzaqlaşmış olan Henriyə çatmaq deyildi, Kolxaun tələsmirdi.

Qalaya gedən yolu yarı etdikdə Kolxaun atını əylədi və yaxındakı pöhrəliyi diqqətlə nəzərdən keçirdikdən sonra atını yan tərəfdəki cığıra döndərərək çaya tərəf yol aldı.

“Hələ əlimdə yaxşı bir fürsət var, lakin bu fürsət əldən buraxdığım fürsətdən daha bahadır. Bu fürsət mənə min dollara başa gələcək. Əlac nədir. Mən, nəhayət, bu yaramaz irlandiyalıdan yaxamı qurtarmalıyam. Əgər yalan demirdisə, o, səhər tezdən öz daxmasına gedəcək. Nə vaxt gedəcəyini bilmək maraqlıdır. Düzəndə yaşayanlar üçün, deyəsən, səhər tezdən yuxudan qalxmaq çox gecdir. Eyib etməz. Hələ vaxtımız var. Koyot Morisi qabaqlaya bilər. Deyəsən, onun daxması buralardadır. Meksikalılar onun daxmasının yerini bilməsələr də, oraya gedən yolu bilməlidirlər. Bu isə kifayətdir. Qoy daxmasında onu gözləsinlər. Ha gözləsinlər ki, gələcək; axı yolda o, hindulara rast gələ bilər”.

Kapitan bu fikirlərlə meksikalı mustangerin komasına yaxınlaşdı.

Qapı taybatay açıqdı. İçəridən yatmış adamın xorultusu gəlirdi.

Bu xorultunu gah qısa bir sükut, gah donuz xorultusuna bənzər səslər, gah da aydın eşidilməyən: “Caramba! Şeytan oğlu! Ya İsa! Müqəddəs Məryəm!” nidaları pozurdu. Kapitan astanada dayanıb qulaq asdı. Sonra ucadan dedi:

– Bu heyvan lap lülqənbərdir ki!

İnsan səsinə şüuru azca yerinə gəlmiş daxma sahibi:

– Allo, senyor! – səsləndi. – Bu şərəfli sözü kimə deyirsən? Yox, bunu demək istəmədim! Mən sizi gördüyümə şadam, mən Miquel Dias El-Koyotam, məni belə adlandırırlar. Ha-ha-ha! Koyot! Pah, bəs sizin adınız nədir? Sizin adınız nədir, senyor? Lənət şeytana! Siz kimsiniz?

El-Koyot qamışdan düzəldilmiş çarpayısında azca qalxaraq bir müddət oturub, sərxoş halda gördüyü yuxularına mane olmuş gözlənilməz qonağa mat-mat baxdı.

Sonra o, aydın olmayan səslər çıxarıb yenə də çarpayısına uzandı.

Onun vəhşi hayqırıtlarının gurultulu xorultu ilə əvəz edilməsi göstərirdi ki, ev sahibi qonağın burada olmasını daha hiss etmir.

Kolxaun dönüb çıxmaq istərkən acıqlı-acıqlı dedi:

– Bir fürsət də əldən çıxdı. Məlun! Bütün gecəni bəxtim gətirmir! Bu donuz aylınca ən azı üç saat çəkəcəkdir. Tam üç saat! Onda çox gec olacaq, çox gec...

Kolxaun bu sözləri deyib hara gedəcəyini bilmədən öz atının yüyənindən yapışdı.

– Burada qalmağın heç bir mənası yoxdur. O ayıldıqda artıq hava işıqlanmış olacaq. Mən evə qayıdıb orada gözləyə bilərəm və ya da...

O, öz qərarını bərkədən demədi. Lakin bu qərar nədən ibarət olursa-olsun, onun tərəddüdü sona çatmışdı.

Kolxaun atının yüyənini açaraq yəhərə sıçradı və onu El-Koyotun daxmasına gətirən yol ilə geri qayıtdı.

XXXVI

fəsil

BİR YOLDA ÜÇ ADAM

Heç kəs inkar etməz ki, yumşaq otlu düzənə səyahət etmək dünyanın ən gözəl zövqlərindən biridir.

Atını sizinlə yan-yanə çapan, təbiətin gözəlliyinə və əzəmətinə sizin kimi heyran olan dostunuz, bir çox illər bu səyahəti yaddan çıxarmağa qoymaz.

Beləliklə, siz düzənə doğru yol alsanız və settlmentdən çıxıb beş-altı atın ayağının izi qalmış böyük yoldan atınızı yana döndərsəniz, saatlarla, həftələrlə, aylarla, bəlkə də, tam bir il yol getdiyiniz halda bir adama belə rast gəlməzsiniz.

Yalnız Texasın böyük düzənində səyahət etmiş adam bu düzənin nə qədər geniş olduğunu görə bilər. Hətta genişlikdə okean belə bu təsiri buraxmır. Siz okeanla getdikdə irəli hərəkət etdiyinizi göstərən əlamətlər görmürsünüz. Açıq-mavi rəngli geniş su səthi, onun üzərində rəngi bir qədər açıq yenə də lacivərd göy qübbəsi hər zaman ətrafınızda, başınızın üzərindədir və siz heç bir dəyişiklik görmürsünüz. Sizə elə gəlir ki, böyük bir günbəzin mərkəzindəsiniz və intəhasız su ənginliyinin əzəmətini bütünlüklə duymağa imkanınız olmur.

Düzən isə başqa cürdür. Ada kimi meşələr, təpələr, ağaclar, dağ silsilələri, qayalar, sanki, bir-birini əvəz edib sizin intəhasız bir ənginliklə getdiyinizi göstərir.

Düzənə səyahətə çıxmış, xüsusilə Cənub-Qərbi Texasın düzənində səyahətə çıxmış adam üçün bu düzənin vəhşi gözəlliyinə təkliddə tamaşa etmək çox vaxt qorxulu olur: burada, adətən, iki-iki, lakin çox vaxt on və ya iyirmi nəfərlik dəstə ilə səyahətə çıxırlar; çünki tək getmək qorxuludur.

Çox nadir hallarda siz burada təkbaşına yola çıxan adama rast gələ bilərsiniz. Məsələn, o gecə Kasa-del-Korvonun yanında baş verən hadisə zamanı üç atlı Leonanın cənub-qərb sahilindən başlayaraq uzanan düzən ilə atlarını tək-tək sürürdülər.

Kolxaunun meksikalı mustangerin daxmasından uzaqlaşdığı vaxtda yola çıxan adamlardan birinin öz atını settlmentin kənarı ilə sürdüyünü görmək olardı. O, Nueses çayına və ya onun qollarından birinə doğru gedirdi.

Məlumdur ki, onun atlı olduğunu əlavə etmək artıqdır; çünki şəhər və ya plantasiyalar daxilində olanlardan başqa, Texasda heç kəs piyada gəzmir.

O, gözəl bir ata minmişdi. Atın çüvətli və çevik hərəkətləri göstərirdi ki, bu at çox uzun bir səyahətə yorulmadan davam gətirə bilər.

Atın üstündəki adam on millərlə yol getməyə hazırlaşmış Texas atlıları kimi geyinmişdi. Etinasızlıqla çiyinə saldığı əlvan rəngli hindu şalı gecənin rütubətindən qorumaq üçün idi.

Lakin həmin gecə hava tamamilə quru olduğundan, görünür, bu adam, doğrudan da, uzaq yola çıxmışdı: çünki atını sürdüüyü isti-qamətin yaxınlığında bir dənə də olsun settlment yox idi.

Buna baxmayaraq o heç də tələsmirdi, sanki, getdiyi yerə nə vaxt çatıb-çatmamasının onun üçün fərqi yox idi.

O, öz fikirlərinə və ya ola bilər ki, xatirələrinə dalaraq onu əhatə edən xarici aləmə qətiyyənlə diqqət vermirdi.

At özbaşına gedirdi; atın yüyəni boynundan sallanmışdısa da, o, dayanmadan, sanki, tanış olduğu bir yol ilə gedirdi.

Tamamilə sakit olan atlı ayın güclə işıqlandırdığı dumanlı üfüqdə gözdən itincəyə qədər atını beləcə sürdü. Birinci atlının gözdən itdiyi anda settlmentin kənarında eyni yolu tutub gedən ikinci atlı göründü.

Onun geyimindən belə məlum olurdu ki, ehtimal, o da uzaq bir səfərə çıxmışdır. Onun əynində qabaq tərəfdən bərk-bərk əyninə yapışmış, arxadan isə sərbəst büzmələrlə sallanan qara və geniş bir pləş vardı.

Birinci atlıdan fərqli olaraq bu atlının haraya isə tələsdiyi aydınca görünürdü: o, bütün yol uzununu atını qırmanclayıb mahmızlayırdı, sanki, kiməsə çatmaq istəyirdi.

Bəlkə də, o, qabaqda gedən atlıya çatmaq istəyirdi. Hərdən bir əyilib diqqətlə uzaqlara baxırdı.

Bir qədərdən sonra ikinci atlı da ondan əvvəlki atlının gözdən itdiyi yerdə yox oldu. Qaladan və ya settlmentdən onlara baxan olsaydı, yalnız belə düşünə bilərdi.

Hansı bir qəribə təsadüfə görə isə ikinci atlının gözdən itdiyi anda settlmentin kənarında üçüncü atlı göründü. O da atını ondan əvvəlki iki atlının getdiyi yol ilə sürdü.

Bu atlı da uzaq yola hazırlanmış kimi geyinmişdi. Onun əynində bütün bədənini örtən qırmızı rəngli pləş vardı. Pləşin geniş ətəyi altından yəhərə bağlanmış qısa bir tufəng görünürdü.

Birinci atlı kimi, o da tələsmədən, atını yavaş-yavaş sürürdü, belə ki, yola çıxan hər hansı bir adam onu vurub keçərdi. Eyni zamanda o, böyük bir narahatlıq içərisində idi və bu cəhətdən ondan qabaqda gedən ikinci atlıya oxşayırdı.

Bununla belə, onların hərəkətlərində böyük bir fərq vardı. İkinci atlı atını çaparaq, sanki, kiməsə çatmağa çalışırdı; üçüncü atlı isə, əksinə, tez-tez dönüb geriyə baxırdı, sanki, arxadan kiminsə onu qovub-

qovmadığını bilmək istəyirdi. Bəzən yəhərin üstündə azca geriye dönür, bəzən atını döndərir və bütün yol uzununu tutub getdiyi izə diqqət yetirirdi.

Çox çəkmədən bu atlı da qovulmadan və heç kəsə çatmadan uzaqlarda gözdən itdi.

Hər üç atlı, aralarında, demək olar ki, eyni məsafə olmaqla, bir-birini görmədən atlarını düzənlə sürürdü. Uca bir ağacın başından baxan yapalaqdan və ya gecə kəpənəklərini ovlamaq üçün göydə süzən çobanaldadan quşundan başqa heç kəs bu üç atlıni birdən-birə görə bilməzdi.

* * *

Bir saatdan sonra İnc qalasından on mil uzaqda üç atlınin qarşılıqlı vəziyyəti xeyli dəyişdi.

Birinci atlı meşənin cəngəllikləri içərisindən xiyaban kimi uzanan uzun meşə yoluna yenicə yaxınlaşmışdı. Bu cəngəlliklər yolun sağ və sol tərəfindən göz işlədikcə uzanıb gedirdi. Meşə içərisindən keçən bu yolu geniş bir boğaza oxşatmaq olardı. Yolun hər iki tərəfindəki ağacların üzərində digər ağacların daha tünd-yaşıl zirvələri sahiləki su səthi kimi qaralırdı. Ay bu yolun ancaq yarısını işıqlandırır. Bir qədər uzaqda isə bu yol birdən-birə yana əylir və onu ağaclardan düşən qalın kölgə bürüyürdü.

Meşə yoluna girməzdən əvvəl üç atlıdan birincisi atının başını saxlayıb bir-iki saniyə diqqətlə irəliyə baxdı.

Lakin bu vəziyyətdə çox qalmadı. Görünür, yolunu bu istiqamətdə davam etdirmək üçün qabaqda ona mane ola biləcək heç bir şey yox idi. O, atını mahmızlayıb irəlilədi.

Elə bu anda eyni yol ilə arxasınca gələn ikinci atlı onu gördü; indi o, birinci atlıdan yarım mil uzaqda idi.

Qara plaşlı adam öz qarşısındakı atlıni gördükdə yavaşdan səsləndi. O, atını daha bərk mahmızlayaraq meşə yoluna girdi. Lakin birinci atlı yolun dönəcəyində qalın kölgələr içində artıq gözdən itmişdi.

İkinci atlı tərəddüd etmədən onun dalınca getdi.

Üçüncü atlı da ikinci atlıdan xeyli sonra bu yerə gəlib çatdı. Əvvəlki iki atlı kimi o, meşə yoluna çıxmayıb, atını pöhrəliyin qırağına sürdü və burada gözdən itdi. Atını ağaca bağlayıb, cəngəlliklər içindən meşə yoluna çıxdı.

O, yenə də dönüb geriye baxırdı, sanki geridə olan bir şey onu qabaqdakından daha çox maraqlandırırdı. O, meşə yolundakı kölgəli yerə gəlib o biri atlılar kimi qaranlıqda gözdən itdi. İsti ölkələrə mənsub olan cəngəlliklərdə gecə sükutunu iki dəfə at dırnaqlarının səsi və bir dəfə insan addımlarının tappıltısı pozdu.

Birdən atəş səsi eşidildi.

Bu səs eşidildikdə düzəndə ulayan canavarın səsi, vəhşi pişiyin miyovultusu, hətta yaquarın nəritisi belə kəsildi.

Lakin bu tufəng səsinin ardınca nə yaralanmış bir adamın iniltisi, nə də güllə ilə vurulmuş bir heyvanın hayqırtısı eşidildi: yaquar yenə də öz xırıltılı nəresi ilə meşə heyvanlarını qorxuya salmağa başladı. Yaquarın dostu və düşmənləri olan quşlar, yırtıcı heyvanlar, həşərat və sürünənlər onun nəresinə əhəmiyyət vermədən özlərinin qulaqbatırıcı nəğmələrini yenə də davam etdirdilər.

XXXVII

fəsil

CAVANIN YOXA ÇIXMASI

Kasa-del-Korvonun zəngləri zənciləri səhər yeməyinə çağırırdı. Malikanənin yaxınlığında işləyən kölələr ot üzərində oturub iştahla yeməyə başladılar.

Plantasiya sahibinin yemək otağına toplanmış ailəsi masa arxasına oturmağa hazırlaşmışdı ki, ailə üzvlərindən birinin hələ gəlib çıxmadığı məlum oldu: o da Henri idi.

Əvvəlcə buna heç bir əhəmiyyət vermədilər və hamı gözləyirdi ki, o da indicə gələcəkdir. Bir neçə dəqiqə keçdi, lakin Henri gəlib çıxmadı. Plantasiya sahibi oğlunun nə səbəbə burada olmamasına təəccüb etdi.

Amerikanın cənub-qərbində belə bir adət vardır: bütün ailə səhər yeməyə eyni vaxtda və müəyyən saatda toplaşmalıdır. Buna görə də plantasiya sahibinin təəccüb etməsi tamamilə təbii idi.

Plantasiya sahibi dördüncü dəfə idi ki, soruşurdu:

– Bu axı harada qaldı?

Nə Kolxaun, nə də Luiza bir söz demədi.

Kolxaun otağa girəndən bəri bir kəlmə də olsun danışmamışdı. O, gözlerini qaldırıb Luizaya da baxmırdı.

Masa arxasında oturub bərk əsəbiləşirdi. Hətta nökr içəri girdikdə bir-iki dəfə diksinmişdi də. Kapitan ağır həyəcan içində idi, buna heç şübhə ola bilməzdi.

– Henrinin süfrə başında olmaması çox qəribədir, – plantasiya sahibi az qala onuncu dəfə idi təkrar edirdi. – Doğrudanmı, o hələ də yatır? Yox, yox, Henri heç vaxt yuxudan belə gec durmur. Hətta bir yerə getmiş olsaydı belə, zəng səslərini eşitməsə də, şeypurun ki səsini eşidərdi. Bəlkə də, o, öz otağındadır?.. Pluto!

– Mən burdayam, mister Vudli!

Pluto sürücülük vəzifəsindən əlavə, süfrəyə qulluq edən nökr vəzifəsini də yerinə yetirirdi.

– Henrinin otağına get. Orada olsa, de ki, biz artıq səhər yeməyini qurtarıq.

– Mister Vudli, Henri orada yoxdur.

– Sən onun otağına getmişdinmi?

– Bəli... daha doğrusu, mən demək istəyirdim ki, yox. Mən onun otağına getməmişdim, ancaq mən tövləyə getmişdim, onun atına yem vermək istəyirdim. Atı orada görmədim, yəhəri də yoxdur, yüyəni də. Cənab Henri də yoxdur. Görünür, o, atını çoxdan minib getmişdir.

Bu xəbərdən ciddi surətdə həyəcanlanan plantasiya sahibi soruşdu:

– Sən buna əminsənmi?

– Əlbəttə, əminəm, mister Vudli. Tövlədə yalnız cənab Kolxaunun atı var. Xal-xal mustanq çəməndədir. Cənab Henrinin atı isə yoxdur.

– Bu hələ o demək deyil ki mister Henri öz otağında yoxdur. Bu saat gedib baxarsan.

– Mister, mən bu dəqiqə ora gedərəm, ancaq özünüzdə görə bilərsiniz ki, Pluto doğru deyir: gənc ağa orada yoxdur. Mən bilirəm ki, atı harada olsa, mister Henri də oradadır.

Pluto otaqdan çıxdıqdan sonra plantasiya sahibi dedi:

– Heç bir şey anlaya bilmirəm. Henri evdən getmişdir, özü də hələ gecə ikən. O, haraya getmişdir? Gecə vaxtı onun bir adamın yanına gedə biləcəyini təsəvvürümə gətirmirəm. Ümidvaram ki, meyxanaya getməmişdir.

Sanki plantasiya sahibindən az qayğılı olmayan Kolxaun söhbətə qarışdı:

– Yox canım, əlbəttə, meyxanaya getməz.

Kapitan bağdakı hadisə haqqında bir kəlmə də söyləmədi.

“Ümid etmək olar ki, Kolxaun bu barədə heç bir şey bilmir, – Luiza fikirləşdi. – Əgər belədirsə, bu əhvalat mənimlə qardaşım arasında bir sirr olaraq qalmalıdır. Mənə elə gəlir ki, mən Henri ilə ümumi bir dil taparam. Lakin nə üçün o, indiyədək gəlib çıxmasın? Mən bütün gecəni oturub onu gözləmişəm. Ehtimal ki, o, Morisə çatıb onunla bərişib. Yəqin ki, bu belədir”.

Bu anda Pluto qapıda göründü. Onun üzü elə kədərli idi ki, soruşmamış da fikrini bilmək olardı.

Plantasiya sahibi nökərin məlumatını gözləmədən:

– Nə oldu, orada yoxdur? – deyə qışqırdı.

Zənci həyəcan içində dedi:

– Yoxdur, mister Vudli. Cənab Henri orada yoxdur. Lakin, lakin... – Pluto tərəddüd edirdi. – Pluto deməlidir ki, onun atı oradadır.

– Atı oradadır? Ümidvaram, otağında deyil?

– Yox, ser. Lakin at tövlədə də deyil. Darvazanın ağzındadır.

– Atı darvazanın ağzındadır? Yaxşı, bu nə üçün səni kədərləndirmişdir?

– Çünki mister Vudli, çünki... cənab Henrinin atı... çünki heyvan...

– Yaxşı da, sözünü de! Nə “çünki”, “çünki”? Yəqin ki, atın başı yerindədir! Ya bəlkə, quyruğu yoxdur?

– Ah, mister Vudli, sizin zəncinizi qorxudan bu deyil! Qoy atın başı da, quyruğu da olmasın. Pluto qorxur ki, at öz sahibini itirmişdir.

– Necə? At Henrini yerə yıxıb? Boş sözdür, Pluto! Mənim oğlum kimi bir at minəni atın yıxması mümkün deyildir. Mümkün deyildir!

– Mən demədim ki, onu at yıxıb. Ah, əziz ağam, mən daha ayrı bir söz deməyəcəyəm. Özünüz darvazaya çıxıb baxın.

Plutonun səsinə və hərəkətlərində getdikcə daha böyük bir həyəcan duyulurdu.

Hamı tez-tələsik malikanənin darvazasına tərəf getdi. Zənci də onların ardınca getdi.

Onların gördüyü şey yalnız ən kədərli ehtimallar doğura bilərdi. Kələ zəncilərdən biri yəhərlənmiş atın cilovundan tutmuşdu. Gecə

şehi atı tamamilə islatmışdı. At dırnaqlarını yerə döyür, finxırırdı; o, öz kəhər dərisindən daha tutqun, qara bir şeyə bulaşmışdı. Bütün bədəni, ayaqları, üstündəki yəhər, hər şey laxtalanmış tutqun qan ləkələri içərisində idi.

At düzəndən qaçıb gəlmişdi. Zənci onu çöldə tutmuşdu. At sövq-təbii ilə malikanəyə qaçıb gəlmişdi. Cilovu onun ayaqlarına dolaşırıdı.

Bu, Henri Poyndeksterin atı idi.

Atın kimin qanına bulaşdığını heç kəs soruşmadı. Atası, bacısı və bibisi oğlu dalğın nəzərlə baxdıqları bu qara ləkələrin Henri Poyndeksterin qanı olduğuna şübhə etmirdilər.

XXXVIII

fəsil

AXTARIŞ

Vudli Poyndekster çilğın bir halda qanlı yəhərə sıçrayıb düz qalaya tərəf çapdı. Kolxaun da öz atına minib onun dalınca getdi.

Bu xəbər çox çəkmədən bütün mahala yayıldı. Atlılar bu xəbəri çayın aşağı və yuxarisına, settlmentin ən uzaq plantasiyalarına yaydılar.

Demək, hindular artıq soyğunçuluğa başlayıb, Henri Poyndekster onların birinci qurbanı olub. Henri Poyndekster, bu sakit və mülayim gənc! Bütün Texasda onun bir nəfər də olsun düşməni yox idi. Komançilərdən başqa onun qanını kim tökə bilərdi?

İnc qalasının qarşısındakı meydançaya toplaşmış atlılar izdihamında bu cinayətin komançilər tərəfindən edildiyinə heç kəs şübhə etmədi. Məsələ yalnız Henri Poyndeksterin necə, harada və nə zaman öldürülməsində idi.

Qanlı ləkələrin çoxu atın sağ böyründə idi. Bu qan ləkələrini, yəqin ki, atlı ölümcül halda atdan yıxılarkən öz bədəni ilə atın böyrünə yaxmışdı. Onu ya güllə ilə vurmuş, ya da nizə ilə öldürmüşlər.

Orada olanlardan bəziləri hətta cinayətin vaxtını belə müəyyən etdilər. Onların dediyinə görə, Henrinin qanı ən uzağı on saat bundan əvvəl axıdılmışdı. Artıq günorta idi, demək, cinayət gecə saat ikidə baş vermişdi.

Görünür ki, üçüncü məsələ ən çətin məsələ idi.

Cinayət harada baş vermişdi? Meyiti harada axtarmalı? Caniləri harada axtarıb tapmalı?

Settlmentdə yaşayan hərbi adamların və vətəndaşların İnc qalasında qala komandanının sədrliyi ilə təcili olaraq çağırılan müşavirəsində müzakirə edilən məsələlər bunlardan ibarət idi. Dərd-qəmə batmış ata dinmədən bir kənarında dayanmışdı.

Caniləri və cinayət yerini harada axtarıb tapmalı?

Komançilərin olduğu yer qərbdə idi. Lakin bu olduqca qeyri-müəyyən idi; çünki onların yaşadığı yer yüz millərlə bir sahəni əhatə edirdi.

Həç bir şey bilmədən yola çıxmaq da ağılsızlıq olardı.

Bundan əlavə, indi hindular hərbi səfərə çıxmışdılar: belə bir halda onlar şərq tərəfdən də gələ bilərdilər. Bu da mümkün idi ki, onlar strateji bir hiyləgərlik də işlədə bilərdilər.

Ayrı-ayrı xırda dəstələrə bölünüb müxtəlif istiqamətlərdə yola çıxmaq təklifi bəyənilmədi və mayor bu təklifi rədd etdi.

Hindular min nəfərlik bir dəstədən ibarət ola bilərdilər. Onların qarşısına isə bu miqdarın yalnız ondan bir hissəsi qədər adam göndərmək mümkün idi. Qalada isə cəmisi əlli draqun var idi və settlmentin dinc əhalisi içərisindən də bu qədər atlı yığmaq olardı.

Çox da az görünməmək üçün hamının bir yerdə olması lazımdı.

Bu dəlil əsaslı bir dəlil idi. Hətta Poyndekster və onun bacısı oğlu da mayor tərəfindən müdafiə edilən bu rəyə şərik oldular.

Beləliklə, axtarışa böyük bir dəstənin gedəcəyi qərara alındı.

Lakin bu dəstə hansı tərəfə getməli idi?

Piyada hissə kapitanı ağıllı bir adamdı; o, bunu Henri Poyndeksterlə axırıncı dəfə görüşmüş adamlardan soruşmağı təklif etdi.

Bəs Henri Poyndeksteri axırıncı dəfə kim görmüşdü? Şübhəsiz ki, atası və bibisi oğlu görmüşdü.

Plantasiya sahibi oğlunu axırıncı dəfə axşam yeməyində görmüşdü və yeməkdən sonra onun yatmağa getdiyini güman edirdi.

Kolxaunun cavabı çox da müəyyən deyildi. O, öz dayısı oğlu ilə axşam yeməyindən sonra söhbət etmişdi və bundan sonra da, görünür, Henri yatmağa getmişdi.

Bəs Kolxaun gördüyü şeyləri nə üçün gizləyirdi? O, nə üçün bağda şahidi olduğu hadisədən bir söz demirdi?

Nədənsə, o, həqiqəti açıb söyləmədi.

Lakin məsələ heç də gözlənilmədən başqa bir şəkil aldı. Mehmanxana sahibi Oberdofer dəvət ediləcəyini gözləmədən bu təcili müşavirəyə özü gəldi. O, izdihamı yarıb keçərək bəzi ifadələr vermək istədiyini bildirdi. Onda olan məlumat, ehtimal ki, Henri Poyndeksterin axırıncı dəfə harada göründüyü və onun hansı istiqamətlə getdiyi sualına cavab verməyə kömək edə bilərdi.

O, ingilis dilində qırıq-sökük bir ifadə ilə bunları bildirdi.

– Kapitan Kolxaunla dueldən sonra mənim mehmanxanamda qalan Moris-mustanger o gecə hara isə çıxıb getdi. Bundan əvvəl də o, bir gecə belə etmişdi. Mehmanxanaya da çox gec qayıtdı. Cavanlar kef etdikləri üçün mehmanxana açıq idi. Mustanger çoxdan bəri vermədiyi haqq-hesabı tələb etdi və hesabda göstərilən məbləği son pennisinə qədər verdi, bu da mənə çox təəccüblü göründü.

Onun bu pulu haradan tapdığı heç kəsə məlum deyildi və tələsik hara çıxıb getdiyi də aydın deyildi. Oberdofer yalnız bunu bildirdi ki, Moris Cerald onun mehmanxanasını tərk edərkən özünün bütün ləvazimatını götürmüşdü; o, yalnız vəhşi mustanqları ovlamağa gedərkən bütün ləvazimatını aparardı.

Mustanger getdikdən iyirmi dəqiqə sonra Henri Poyndekster qapını döydü. O, Moris Ceraldı görmək istəyirdi. Moris Ceraldın getdiyini ona dedikdə, onun nə zaman və hansı istiqamətlə getdiyini soruşdu. Gənc Poyndekster lazımı məlumat aldıqdan sonra, sanki, Moris Ceraldın dalınca çatmaq niyyəti ilə ona göstərilən istiqamətdə çapdı.

Bu sözlərdə bəzi aydın olmayan cəhətlər vardı, bununla belə, verilən məlumat axtarış üçün əsas kimi qəbul edildi. İtmiş adam Moris-mustanger ilə getmişdisə və ya atını onun dalınca sürmüşdüsə, demək, onu mustangerin getməli olduğu yolda axtarmaq lazımdı.

– Moris-mustangerin evi haradadır? – almandan soruşdular.

Bunu heç kəs dəqiq bilmirdi. Bəziləri güman edirdi ki, onun evi Nueses çayının yuxarı tərəflərində, çayın Alamo qolunda bir yerdə olmalıdır.

Beləliklə də, itmiş Henrinin izini və ya onun meyitini tapmaq üçün Alamo tərəfə hərəkət etmək qərara alındı: bəlkə, elə orada Moris-mustangerin özünün də meyitini tapdılar. Belə olduqda bu amansız qətlin intiqamını almaq lazım gələcəkdi.

XXXIX

fəsil

QAN ÇALASI

Axtarışa çıxan dəstə çox ehtiyatla hərəkət edirdi. Bunun üçün ciddi əsaslar var idi: hindular hərbi səfərə çıxmışdılar.

Qabaqda kəşfiyyatçılar və peşəkar izaxtaranlar gedirdi. Onların vəzifəsi izləri tapıb əhəmiyyətini öyrənmək idi.

Leonanın ətraflarında heç bir iz tapılmadı.

Qaladan on mil uzaqda cəngəllik vardı. Bu cəngəlliklər şimal-qərbə və cənub-şərqə doğru ta üfüqlərə qədər uzanırdı. Vəhşi sarmaşıqlarla dolu olan bu Texas cəngəllikləri atlar və insan üçün, demək olar ki, keçilməz idi.

Qala ilə üzbəüz olan bu cəngəlliklər içindən bir yol keçirdi. Bu yol Nueses çayının yuxarı tərəflərinə gedən ən qısa yol idi. Hər iki tərəfində sıra ilə ağaclar bitən bu meşə yolu xiyabana oxşayırdı. Bu, təbiətinmi işi idi, ya bunu insanımı salmışdı? Bəlkə də, bu xiyaban komançilərin Tamolipa, Koaquila və Yeni Leona üzərinə hərbi səfərləri zamanı salınmış köhnə hərbi yol idi?!

İzaxtaranlar bu xiyabanın Alamoya getdiyini bildikləri üçün bütün dəstə bu meşə yolu ilə hərəkət etməyi qərara aldı.

Çox çəkmədən izaxtaranlardan biri cəngəlliyin kənarında dayanmışdı, sanki, o nəşə demək istəyirdi.

Mayor atını sürüb ona yaxınlaşaraq soruşdu:

– Nə var? İzmi görmüsən?

– Bəli, mayor, özü də çoxlu iz. Bir buraya baxın! Görürsünüzmü?

– At dırnaqlarının izidir!

İzaxtaran:

– Mayor, bir yox, iki atın dırnaq izidir, – onun səhvini düzəltdi.

– Doğrudur.

– Sonra, elə bil ki, dörd iz gedir, lakin bu izlər həmin iki at tərəfindən buraxılmışdır. Bu izlər əvvəlcə bu meşə yolu ilə yuxarı gedib, sonra geri qayıdır.

– Yaxşı, dostum Spenqler, bu barədə fikrin nədir?

Hərbi düşərgədə kəşfiyyatçı vəzifəsində işləyən Spenqlər:

– Hələ bir çox şey mənə aydın deyil, – cavab verdi. – Lakin qətl törədildiyi mənə aydındır.

– Sənin nə kimi sübutların var? Yoxsa sən meyit tapmısan?

– Yox. Meyiti hələ tapmamışam.

– Bəs onda nə tapmısan?

– Qan. Böyük bir qan çalası! Elə bil ki, bu qan vəhşi öküzün damarlarından axmışdır. Gəlin özünüz baxın. Lakin, – o əlavə etdi, – mənim bu izləri yaxşı öyrənməyimi istəyirsinizsə, qalan adamların hamısının öz yerlərində dayanmalarını əmr edin.

– Yaxşı, qoy sən deyən olsun. – Dəstənin üzvlərinə müraciətlə dedi:

– Hamıdan xahiş edirəm ki, bir neçə dəqiqəliyə heç kəs öz yerindən tərpənməsin. Mənim izaxtaranım indi bir təhqiqat aparmalıdır, bu təhqiqat bütün sahənin onun ixtiyarına verilməsini tələb edir.

Mayorun bu tələbini hətta bilavasitə ona tabe olmayanlar da sözsüz olaraq yerinə yetirdilər.

Spenqlər əlli addım irəli gedib atını mahmızladı.

– Bunu görürsünüzmü? – o, yeri göstərdi.

– Onu görməyən kordur ki, – mayor cavab verdi. – Sən deyən kimi, qan çalası o qədər böyükdür ki, vəhşi öküz kəsildiyini güman etmək olar. Əgər bu qan insan damarından axmışdırsa, bu insanın artıq sağ olmadığını mən təsdiq edirəm.

İzaxtaran dedi:

– Ölmüşdür. Hələ qanı qaralmamışdan əvvəl ölmüşdür.

– Spenqlər, sən necə düşünürsən, bu qan kimin qanıdır?

– Bu qan indi bizim axtardığımız adamın qanıdır: qoca plantasiya sahibinin oğlunun qanıdır. Buna görə də mən onun buraya gəlməsini istəmirdim.

– Məncə, həqiqəti ondan gizlətmək lazım deyil. Gec-tez o, bu həqiqəti biləcəkdir.

– Burası doğrudur, mayor. Lakin mənə elə gəlir ki, biz əvvəlcə bu cinayətin baş verdiyi şəraiti aydınlaşdırmalıyıq. Mən bunu heç cür anlaya bilmirəm.

– Necə yəni anlaya bilmirəm? Məsələ aydındır. Onu hindular öldürmüşdür! Onu komançilər öldürmüşdür!

İz axtaran inamla dedi:

– Qətiyyən yox!

- Spenqlər, sən nə üçün belə deyirsən?
- Burada hindular olsaydılar, onda biz iki atın deyil, qırx atın izini görərdik.
- Əlbəttə, bu, doğrudur. Komançilərin tək-tək hücum etməsi şübhəlidir.
- Komançilərdən heç birisi, ümumiyyətlə, hindulardan heç kəs bu cinayəti etməmişdir. Meşə yolunda yalnız iki atın ayaqlarının izi görünür. Bu izlər də nallanmış at dirnaqlarının izidir. Komançilər nallanmış at minmirlər. Hər iki atlı qırmızıdərilili deyil, ağbənizli atlılar imiş. İzin bir cərgəsi mustanqın, o biri cərgəsi isə Amerika atının izidir. Qərbə doğru irəliləyərkən mustanq qabaqda gedirmiş. Geri qayıtdıqda isə Amerika atı qabaqda, mustanq isə onun dalınca gəlirmiş. Bir atlının o biri atlının dalınca hansı məsafədə gəldiyini müəyyən etmək çətindir. Hər iki atlının dönüb geri qayıtdıqları yerə qədər getsək, ehtimal ki, bu, bizə aydın olar. Yəqin ki, o yer yaxındadır.

Mayor dedi:

- Yaxşı, oraya gedək. Bu saat əmr edərəm heç kəs öz yerindən tərpənməsin.

Mayor tapşırıq verdikdən sonra izaxtaranın arxasınca getdi.

At ayaqlarının izi, demək olar ki, daha beş yüz addım uzanırdı. İzaxtaranın qərbə doğru gedərkən mustanqın qabaqda irəlilədiyini, geri qayıtdıqda isə mustanqın amerikan atının dalınca gəlməsi haqqındakı fikri təsdiq olundu.

İzaxtaran dayandı.

İz burada qurtarırdı; burada hər iki at dönüb geri qayıtmışdı.

İzaxtaran atdan yerə düşüb bu sahəni diqqətlə öyrənməyə başladı.

O, gözlərini yerdən ayırmadan, bir neçə dəqiqə sonra dedi:

– Onlar burada bir yerdə olmuşlar. Özü də uzun müddət bərabər olmuşlar. Lakin heç biri atdan düşməmişdir. Onların mehribancasına söhbət etdikləri də aydındır. Bütün bunlar məsələni daha da dolaşdırır.

– Spenqlər, əgər sən doğrusunu deyirsənsə, onda əsl sehrbazsan. Lütfən, söylə, sən bunları necə bildin?

– İzlərdən, mayor, izlərdən. Bu olduqca sadə bir şeydir. Mən izlərin bəzi yerdə bir-birinə yaxın olduğunu görürəm. Görünür ki, atlılar bir-birinə yaxın dayanmışlar, atlar da oynaqlayıb ayaqlarını yerə döymüşlər. Atlılar burada xeyli dayanmışlar: hərəsi bir siqar çəkmişdir, bu da siqarların kötüyü, görürsünüzmü, siqarları axıra qədər çəkmişlər.

İzaxtaran əyilib sıqar kötüyünü yerdən götürərək mayora verdi:

– Bundan mən belə bir nəticəyə gəldim ki, o iki atlı kim olursun, bir-birinə düşmən ola bilməzdi. Adamlar, adətən, sıqarı bir yerdə ona görə çəkmirlər ki, bir dəqiqədən sonra bir-birinin boğazını üzsünlər. Onlar yalnız sıqarını çəkib qurtardıqdan sonra savaşa bilirlər. Onların savaşıqlarına da mən şübhə etmirəm. Mən tamamilə əminəm ki, onlardan biri digərini öldürmüşdür. Öldürən adamın kim olduğu tamamilə aydındır. Zavallı qoca Poyndekster öz oğlunu bir də sağ görməyəcəkdir.

– Bunların hamısı çox sirlidir, – mayor qeyd etdi.

– Bəli, çox sirlidir.

– Bəs meyit? Meyit harada ola bilər?

– Məni hər şeydən çox dolaşdıran da budur. Onu öldürən hindular olsaydı, o zaman meyitin yox olması məni zərrə qədər də təəccübləndirməzdi. Onlar meyiti apara bilərlər. Lakin burada hindulardan heç bir əlamət yoxdur. Mayor, mənə inanın ki, bu iki atlıdan biri o birisini öldürmüşdür. Lakin meyiti hara apardığı mənim üçün bir sirdir.

– Çox qəribədir! – mayor səsləndi. – Çox sirli bir işdir.

Spənqler dedi:

– Bəlkə də, biz bu sirri öyrənə bildik. Bunun üçün də cinayətin olduğu yeri tərk etdikdən sonra atların izini tapmaq lazımdır. Bəlkə də, bir şey öyrənə bildik. Burada daha heç bir işimiz yoxdur! Necə bilirsiniz, bu barədə ona demək lazımdır mı?

– Mister Poyndeksterəmi demək istəyirsiniz?

– Bəli.

– Sən onun oğlunun öldürüldüyünə əminsənmi?

– Əlbəttə, yox! Mən buna o qədər də əmin deyiləm. Mən yalnız buna əminəm ki, qoca Poyndekster buraya cinayətin şahidi olan iki atdan birini minib gəlmişdir. Mən izləri bir-biriylə tutuşdurdum. Əgər gənc Poyndekster bu atı minibmişsə, o zaman onu sağ görməyə az ümid vardır. İkinci atlının onun dalınca getməsi mənim xoşuma gəlmir.

– Spənqler, sən kimdən şübhələniyorsən, onu öldürən kimdir?

– Başa düşürəm. Qoca Oberdoferin dedikləri olmasaydı, mən heç vaxt Moris-mustangeri fikrimə gətirməzdim. Doğrudur, bu iz nallanmış mustanqın izidir, lakin mən qəti deyə bilmərəm ki, bu iz ancaq onun mustanqının izidir. Əlbəttə, bu ola bilməz. Gənc irlandiyalı boş bir

şey üstündə adam öldürən deyil. Mənə elə gəlir ki, Moris belə bir cinayəti xüsusi bir haqq-hesaba görə edən adamlardan biridir.

– Məncə, sən haqlısan.

– Demək, əgər gənc Poyndekster öldürülmüşsə, özü də Moris Cerald tərəfindən öldürülmüşsə, ehtimal ki, onların arasında namuslu bir mübarizə olmuş və plantasiya sahibinin oğlu məğlub edilmişdir. Mən bunu belə anlayıram. Meyitin yox olmasına və axıdılan qanın çoxluğuna gəlincə, bu, mənə heç də aydın deyildir. İzi tutub irəli getmək lazımdır. Bəlkə də, müəyyən bir nəticəyə gələ bildik. Düşündüklərimi qocaya demək lazımdır?

– Yox, məncə, demək lazım deyil. Qoca onsuz da bu barədə çox bilir. Bəlkə də, bu dəhşətli həqiqəti tədricən öyrənmək onun üçün daha asan olsun. Gördüklərimiz haqqında ona heç bir şey demə. Sən izləri öyrənməklə məşğul ol, mən isə hamını bu yerdən kənara aparmağa çalışaram.

İzaxtaran:

– Yaxşı, mayor, – dedi. – Mənə elə gəlir ki, geriye qayıdan atların izlərinin haradan başladığını başa düşürəm. Bu iş üçün mənə on dəqiqə möhlət verin. Sonra isə mənim işarəmlə yanıma gəlin.

Spenqler bunu deyib atını yenə də qan çalası olan yerə sürdü. Orada izləri təkrar diqqətlə nəzərdən keçirdikdən sonra yan tərəfə gedən yola döndü.

Şərtləşdikləri vaxtda onun kəskin fit səsi eşidildi. Bu səsdən təyin etmək olardı ki, izaxtaran, az qala bir mil yana getmişdir.

Mayor hərəkət əmri verdi. O, qoca Poyndeksterlə və bu yerin adlı-sanlı bir neçə adamı ilə qabaqda gedirdi. Lakin dəstənin başçısı olan mayor izaxtaranın qorxunc və sirli kəşflərini heç kəsə demədi.

XL

fəsil

NİŞAN VURULMUŞ GÜLLƏ

Dəstə meşə yolu ilə deyil, cəngəlliklərin içi ilə getdi. Mayor bu yolu ona görə seçmişdi ki, qoca qan çalmasını görməsin.

İndi dəstə iki atlının güclə yanaşı gedə bildiyi ensiz bir yol ilə gedirdi: bəzi yerdə yol genişlənir, sonra yenə də daralırdı.

Bu arada kiçik bir hadisə baş verdi.

Dəstənin getdiyi yolda olan talalardan birində cəngəlliklər arasından bir yaqar sıçrayıb çıxdı. Bu heyvan öz gözəlliyi etibarilə hətta isti ölkələrin cəngəlliklərində də çox nadir tapılan heyvandı. Təbiət onun sarı dərisi üzərində qəşəng qara naxışlar, dairələr, bir-birinə uyuşan bəzəklər çəkmişdir. Böyük və alabəzək yaqar çevik, qüvvətli və elastiki bir sıçrayışla talaya atılarkən, dəstənin qarşısında ciddi bir vəzifə durduğuna baxmayaraq, onların diqqətini özünə cəlb etməyə bilməzdi.

Heyvan son dərəcə ovçuları maraqlandırdığı üçün dəstədən iki adam tufənginin tətiyini çəkdi.

Onlardan biri Kassi Kolxaun, o birisi də onunla yanaşı gedən gənc bir plantasiya sahibi idi.

Güllələrdən biri hədəfə dəyib cəngəlliyin bu gözəl heyvanını yerə sərtdi.

Müvəffəqiyyətlə atılan güllə onlardan hansınınkı idi? Həm Kolxaun, həm də gənc plantasiya sahibi bunu öz adına çıxırdı.

Kapitan atından düşərək inamla dedi:

– Mən sizə sübut edərəm. – Bıçağını çıxarıb oradakılara müraciətlə dedi: – Əgər bu güllə mənim gülləmdirsə, onun üzərində “K.K.K.” hərfəri olmalıdır. Mənim güllələrim xüsusi bir sifarişlə hazırlanmışdır; vurub öldürdüyüm ovu həmişə tanıya bilərəm.

Gülləni çıxaran Kolxaunun aldığı məğrur görünüş onun düz dediyini sübut edirdi. Bununla ən çox maraqlanan adamlar yaxınlaşıb baxdılar: güllənin üstündə, doğrudan da, kapitanın rütbəsinin, adının və familiyasının baş hərfəri qeyd olunmuşdu.

Bu əhvalatdan az sonra adamlar izaxtaranın gözlədiyi yerə gəldilər və atlarını yeni iz ilə sürdülər.

Bu izlər artıq iki nallanmış atın izi deyildi.

İzaxtaran yalnız bir atın izini görürdü; bu iz də o qədər üzəndən idi ki, bəzi yerlərdə izaxtaranın özündən başqa heç kəs onu görə bilmirdi.

Bu iz cəngəlliklərin içərisindən keçir, bəzən talaya çıxırdı və nəhayət, bir dairə vuraraq bir az qərbə doğru gedib açıq bir yerə gəlirdi.

Spənqlər bu izi tutub atını bərk sürürdü. Dəstə onun dalınca irəliləyirdi. Spənqlər bilirdi ki, bu iz, nallarının izi qovaq ağacının

altında, mehribancasına çəkilib atılmış iki siqar kötüyünün olduğu və izlərin qan çalmasına qədər gəldiyi yerdə gördüyü mustanqın izidir.

İzaxtaran tək qaldığı bu qısa müddət içərisində Amerika atının izini də öyrənə bilmişdi. Ona aydın idi ki, bu izlər onların buraya gəldikləri düzənə qayıdacaq və sonra, ehtimal ki, Leonadakı settlmentə gedəcəkdir.

Lakin qanlı faciənin sirri bunda deyildi; mustanqın buraxdığı iz, deyəsən, daha çox şeylər vəd edirdi. Çox ehtimal ki, bu iz həmin qanlı sirri öyrənməyə, bəlkə də, caninin məskəninə gedib çıxmağa səbəb ola bilərdi.

Lakin bu iz onu qovaq ağacının altında gordüyü bir-birinə qarışmış izlərdən az düşündürmürdü.

Bu iz cəngəlliklərin içərisindən keçir, bəzən qabaqda gedərkən buraxdığı adi izlər kimi düz getmirdi.

İzlər gah burulur, gah da kiçik bir dairə vuraraq düz gedir, sonra yenə də dövrə vururdu. Elə bir təəssürat yaranırdı ki, ya mustanqın üzərində atlı yox imiş, ya da atın üstündəki adam atın belində otura-otura yatmış.

Bu izlər indicə işlədiyi cinayətdən sonra qaçıb gizlənən caninin çapdığı atın izi ola bilərdimi?

Spenqlər bu fikirdə deyildi. Ümumiyyətlə, o, artıq nə düşünmək lazım gəldiyini bilmirdi. O hər zaman olduğundan daha çox fikirli idi. Bunu mayora etiraf etdi.

Dəstə irəliləməkdə davam edirdi. Hamını qeyri-müəyyən bir məsələnin əzabverən ağır hissi bürümüşdü. Lakin gözlənilmədən bu hissi dəhşətli bir şey əvəz etdi.

Siz birdən ilk baxışda, hər bir atlı kimi öz atını düzəndə sürən və atın üstündə sakit oturan bir adam görsəydiniz, nə düşünərdiniz? Təsəvvur edin ki, siz daha diqqətlə baxarkən görürsünüz bu atlının... başı yoxdur! Belə bir şey sizi dəhşətə gətirməsə, əlbəttə, çox qəribə olar.

Dəstə ilə gedən atlılar belə bir mənzərə gördülər. Onlar hamısı öz atının başını eyni zamanda sərt bir hərəkətlə çəkdi, onların qarşısında dərin bir uçurum açılmışdı. Günəş artıq üfəyə yaxınlaşmış, az qala otların səthinə enmişdi; onun şüaları atlıların gözünü qamaşdırır, görməyə imkan vermirdi. Bununla belə, hamı öz gözləri qarşısındakı bu qəribə şeyin başsız atlı olduğunu aydınca görürdü.

Əgər onu burada olanlardan ancaq biri görsəydi, yəqin ki, hamı onu ələ salar, ona dəli deyərdi. Lakin iyirmi-otuz nəfər adamın eyni vaxtda gördüyünə şübhə etmək olmazdı.

Başsız atlı meşə yoluna sarı gedirdi. Bu yolun o biri ucunda bizim atlılar dayanmışdı. Başsız atlı yoluna davam etsəydi, birbaşa gəlib onların üstünə çıxardı; əlbəttə, bu şərtlə ki, oradakı atlılar bundan qorxub qaçmayadılar.

Bu qorxunc mənzərəni görənlər nə teyfə, nə təbiətdə olmayan bir şeyə inanan adamlar deyildi. Onların bir çoxu dünyanın ən uzaq guşələrində olmuş, təbiətin ən gözlənilməz hadisələri ilə qarşılaşıb mübarizə etmişdilər. Belə adamlar teyfə inanmazdılar.

Buna baxmayaraq təbiətə tamamilə zidd olan bu mənzərəni gördükdə hətta ən sağlam düşüncəli olanlar belə, bunun həqiqət olduğuna şübhə etməyə başladılar və ürəklərində: “Bu, teyfdir. Axı həqiqətdə bu ola bilməz!” – deyə təkrar etdilər.

Lakin filosofluq etmək üçün vaxt yox idi. Onlar əllərini günəşdən qamaşan gözlərinin üstünə qoyub dəhşətlə bu sirlə atlıya baxırdılar.

Onun nə paltarının, nə də atının rəngini seçmək olurdu. Belə bir işıqda rəngləri seçmək olmur. Onun yalnız bircə cizgiləri görünürdü. Bu atlı günün qızılı şüaları önündə qara bir kölgə kimi görünürdü.

Dünyagörmüş və heç bir şeydən qorxmayan sərhədcilərdən biri qışqıraraq dedi:

– Bu at üstündə gedən iblisdir! And olsun Allaha, bu, iblisdir!

Atlı öz səsindən qorxmuş kimi birdən atının başını döndərdi. At vəhşi bir səslə kişnəyərək dəstədən qırağa qaçdı.

Başsız atlı günəşə doğru yönələrək gözdən itincəyə qədər öz yoluna davam etdi.

XLI

fəsil

DÖRD ATLI

Bu unudulmaz səhərdə İnc qalasından, mayor başda olmaqla, yalnız bir dəstə atlı yola çıxmamışdı. Onlardan daha çox əvvəl dan

yeri ağararkən dörd atlı eyni istiqamətlə, yəni Nuseses çayına doğru yola düşmüşdü.

Onlar Henri Poyndeksteri axtarmaq məqsədilə yola çıxmamışdı. Bu zaman heç kəs bu gəncin həlak olduğunu bilmirdi, hətta onun yox olmasından da xəbərdar deyildi.

Bu dörd atlı meksikalılardan ibarətdir.

Bunu təyin etmək çox asandır. Onların at sürmələri, ayaqlarının qüvvətli əzələləri, çiyinlərindən sallanan əlvan rəngli hindu şalı, məxmər şalvarları, uzunboğaz çəkmələrindəki mahmızlar, başlarındakı qara sombrero onların meksikalı olduğunu və ya meksikalıları təqlid edən adamlar olduğunu göstərirdi. Lakin bu dörd atlı, şübhəsiz ki, meksikalı idi.

Onların qarayanız üzləri, qara sıx saçları, ucu şiş saqqalları vardı: üzlərinin cizgiləri düzgündü; bu sima indi qədim asteklərin¹ torpağında yaşayan ispan-meksika tipli adamlar üçün səciyyəvidir.

Atlılardan biri o birilərinə nisbətən bədəncə daha möhkəm idi. O, ən gözəl ata minmişdi; onun geydiyi paltar daha qiymətli, silahı daha səliqə ilə hazırlanmışdı. Bundan əlavə, qalan bütün əlamətlərindən görünürdü ki, bu, dörd nəfərin başçısıdır.

Bu adamın otuz-qırx yaşı olardı. Onun soyuq, yırtıcı heyvan baxışı, qaba və sərt təbiətli olduğunu göstərən yıpranmış üzü olmasaydı, onu hətta gözəl də hesab etmək olardı.

Bu adam Çöl Canavarı – El-Koyot idi.

Necə olmuşdu ki, El-Koyot sübh tezdən, özü də tamamilə ayıq bir halda digər yoldaşlarına başçılıq edərək atını düzənlə sürürdü? Axı cəmisi bir neçə saat bundan əvvəl onu sərxoş görmüşdülər!

Bu gözlənilməz və bir qədər qəribə olan dəyişikliyi izah etmək o qədər də çətin deyil.

Kolxaun atını minib gedərkən daxmanın qapısını bağlamamışdı; qapı səhərə qədər açıq qalmışdı.

Səhər açılarkən El-Koyotu ayaz yuxudan oyatdı. Bu, onu sərxoşluqdan bir qədər ayıltı. Çarpayından sıçrayaraq səndirləyə-səndirləyə daxmada dolaşmağa, soyuğa və bu soyuğu içəri buraxan qarıya lənət yağdırmağa başladı.

¹ *Asteklər* – qədim mədəniyyətə malik olan hindu xalqıdır. Onlar Meksikada yaşamış və Amerika kəşf ediləndən sonra başda Kortes olmaqla ispanlar tərəfindən istila edildilər. Onların ağ daşdan tikilmiş evləri, şəhərləri dağıdıldı, kitabları yandırıldı, Tenoçtitlan adlı gözəl paytaxtları darmadağın edildi.

Səhərin boz işığı hələ daxmanı çox zəif işıqlandırır. El-Koyot ayağı ayağına dolaşa-dolaşa, söyuş yağdıra-yağdıra hər tərəfi gəzib, nəhayət, axtardığını, yeni, adətən, içində içki saxladığı böyük qabı tapdı. İçki qabını silkələyərək qəzəblə:

– Allah bəlanı versin! – qışqırdı. – Bir damcı qalmayıb! Dilim damağıma yapışır, boğazım od tutub yanır, elə bil ki, bir xəkəndaz közü boğazıma tökmüsən. Belə də şey olar! Daha mən buna dözə bilmirəm. Nə etmək? Artıq hava işıqlanır. Şəhərə getmək lazımdır. Yəqin ki, senyor Dofer səhər quşlarını tutmaq üçün artıq öz tələsini qurmuşdur. Belə isə El-Koyot da onun müştərisi olar.

İçki qabının qayığını çiyindənən keçirdi, hindu şalını çiyinə atdı və settlmentə yola düşdü.

İyirmi dəqiqədən sonra meyxanaya çatdı.

Onun bəxti gətirdi: Oberdofer meyxanayı açmışdı. O, bir neçə müştəriyə xidmət edirdi: bunlar da şərab içmək üçün qarovul yanından sivişib gəlmiş bir neçə əsgər idi.

Meyxana sahibi təzə gələn müştərini:

– Pərvədigara, mister Dias! – salamladı və nisyə içən altı qonağını buraxıb bir nəfər nağd içənin yanına gəldi. Bu adamın pulu nağd verdiyini bilirdi. – Nə əcəb belə səhər tezdən durmusunuz? Nə istədiyinizi bilirəm. İstəyirsiniz ki, mən sizin qabınızı Meksika şərabı olan aq...aq... onu necə adlandırırırsınız?

– Aqvardiyente! Kabalyero, siz tapdınız! Bu elə mənim istədiyim şərabdır.

– Bir dollar. Bu şərabın qiyməti bir dollardır.

– Caramba! Mən bu şərabı çox tez-tez aldığım üçün qiymətini də bilirəm. Alın! Bu pul, bu da qab! Doldurun, ancaq cəld olun.

– Mister Dias, siz tələsirsinizmi? Mən sizi ləngitməyəcəyəm. Yəqin ki, siz vəhşi atları ovlamağa tələsirsiniz. Qorxuram ki, ilxılarda olan yaxşı atları irləndiyalı sizdən tez tutmuş olsun. O, mənim evimdən gecə ikən çıxıb getmişdir. Bu mister Moris Cerald qərribə müştəridir! Heç kəs onun nə edəcəyini bilmir. Mən onun əleyhinə bir söz deyə bilmərəm. O, mənim üçün yaxşı bir müştəri olmuşdur. Varlı bir adam kimi bütün borcunu verdi. Onun cibi dollar ilə dolu idi.

Oberdoferin verdiyi məlumat meksikalını çox maraqlandırdı.

---

¹ Aqvardiyente – tünd şərabdır.

Bu marağını o, yüngül bir təəccüblə və səbirsiz hərəkətlərlə büruzə verdi.

Lakin o, bunun duyulmasını istəmirdi. Oberdoferi sorğu-suala tutub, beləliklə də öz təəccübünü büruzə vermək əvəzinə, o, etinasız bir halda dedi:

– Kabalyero, bunun mənə dəxli yoxdur. Düzəndə kifayət qədər mustanq vardır, hamıya çatar. Senyor, salamat qalın və mənim aqvardiyentemi verin.

Qeybət eləməyə imkan verilmədiyi üçün bir qədər məyus olmuş alman, qabı cəld doldurmağa başladı. Söhbəti davam etdirməyə səy göstərməyərək qabı meksikaliya uzatdı, bir dolları alıb həmişə mey-xanaya gələn müştərilərinin yanına qayıtdı.

Dias ürəyinin yanmasına baxmayaraq, içki qabını açmadı və sanki onu tamamilə unutmuş halda mey-xanadan çıxdı. İndi onu şərabdan daha çox başqa bir şey maraqlandırır.

O, bir dəqiqə də yubanmadan öz mustanqına minib settlmentin kənarında olan üç daxmaya dəydikdən sonra öz daxmasına qayıtdı; yolda öz daxmasının yanında nallanmış at dirnaqlarının izini gördü.

“Caramba! Amerikalı kapitan bu gecə buraya gəlibmiş. Gör ha! Bunu mən dumanlı surətdə xatırlayıram, ancaq onda mənə elə gəlirdi ki, yuxu görürəm. Nə üçün buraya gəldiyini indi anlaşıram. O, don Morisionun getməsindən xəbər tutubmuş. Yəqin, bir də gələcəkdir. Ha-ha! Hər şey onsuz da yerinə yetiriləcəkdir. Daha onun göstərişlərinə mənim ehtiyacım yoxdur. Milpesos!¹ Bu nə xoşbəxtlikdir! Pulları alan kimi Rio-Granda gedəcəyəm və onda İsidora ilə aranı necə sazlayacağıma baxarıq”.

El-Koyot öz daxmasında çox qalmadı. O tələsik bir neçə parça qızarmış ət yeyib, üstündən aqvardiyente içdi, sonra dincələn atını tutub yəhərlədi, böyük mahmızlarını çəkməsinin dabanına taxdı, kiçik karabin tüfəngini yəhərə bağladı, iki tapançanı toqqasına keçirdi, yəhərə sıçrayaraq atını cəld çapdı. Düzənə yola çıxmazdan əvvəl o, bir daha settlmentin kənarına gəlib yoldaşları ilə görüşdü.

El-Koyotun üç yoldaşı, sanki, onun planındam xəbərdar idi. Hər halda, onlar əhvalatın Alamoda baş verəcəyini bildirdilər. Yolu başlanğıcında Dias atını yana döndərdikdə onlar qışqırıb yolu düz getmədiyini dedilər.

¹ *Milpesos* – min qızıl

Onlardan mustanger olan birisi dedi:

– Mən Alamonu yaxşı tanıyıram. Orada çox ov etmişəm. O yer buranın cənub-şərqindədir. Oraya ən kəsə yol, bax, bu meşə yoludur. Siz, don Miquel, atınızı həddindən artıq qərbə döndərdiniz.

– Doğrudanmı? – Dias həqarətlə cavab verdi. – Senyor Visente Baraxo, siz unudursunuz ki, bizim atlarımız nallanmışdır. Hindular İnc qalasından birbaşa Alamoya getmirlər. Dediklərimi anlayırsınız mı?

Baraxo:

– Siz haqlısınız! – dedi. – Caramba! Mən heç bunu düşünməmişdim.

El-Koyotun üç yoldaşı daha bir söz söyləməyib atlarını onun arxasınca sürdülər. Onlar gəlib meşəyə çatıncaya qədər bir kəlmə də danışmadılar.

Cəngəlliyə çatdıqda dördü də atdan düşüb atları ağaclara bağladı.

XLII

fəsil

QUZĞUNLAR UÇUB GƏLİR

Qara quzğunların düzən üzərində dəstə ilə uçması Cənubi Texas üçün adi bir mənzərədir və burada səyahət etmiş adam, əlbəttə, bu mənzərəni görmüşdür.

Qara quzğunlar yüz-yüz uçuşaraq havada dövrə vurur və ya spiral şəkildə uçuşurlar; onlar gah aşağı enib az qala otlara və ya ağacların başına toxunur, gah da qanadlarını açaraq birdən-birə havaya millənirlər. Göydə onlar qara kölgə kimi görünür.

Bu mənzərəni birinci dəfə görəən adam quşlara tamaşa etmək üçün atını qeyri-ixtiyari olaraq saxlayır. Hətta quzğun dəstələrini bir neçə dəfə görəən adam da bu yırtıcı quşların nə üçün toplaşdığını düşünmədən ötüb-keçə bilmir. Onlar nəhaq yerə dövrə vurmurlar. Onlar ov olduğunu hiss edirlər.

O adam görsə də, görməsə də, bilir ki, yerdə, bu yırtıcı quşların dövrə vurduğu yerdə ölmüş bir heyvan, ya insan meyiti, ya da ölməkdə olan bir insan vardır.

* * *

Üç atlının düzəndən keçdiyi o məşum gecənin səhəri dəstə-dəstə qara quzğunların meşə yolunun döndüyü yerdə, meşənin üzərində dövrə vurduqlarını görmək olardı. Sübh tezdən hələ bir quzğun da olsun görünmürdü. Lakin bir saat keçməmişdi ki, yüzlərcə quzğun qanadlarını geniş açaraq burada süzürdü; onların qara kölgələri meşənin yamyaşıl ağacları üzərində tutqun kölgələr buraxırdı.

Quzğunlar əbəs yerə havada dövrə vurmurdu.

Meşədə, artıq oxucuya məlum olan qan çalısından dörd mil kənarında gözəl üzlü cavan bir oğlan yerdə sərilib qalmışdı.

O ölmüşdümü?

İlk baxışda hər kəs onun öldüyünü zənn edərdi. Onun bədəninin vəziyyəti və üzünün ifadəsi bunu sübut edirdi. O, sanki, qollarını və ayaqlarını idarə etmək iqtidarını itirərək əl-qolunu uzadıb, daşlı yerdə uzanmışdı.

Yaxında böyük bir palıd ağacı vardı; lakin bu ağacın kölgəsi onun üstünə düşmürdü: ağ panaması isə başını azca örtmüşdü; pöhrəliyə yenicə süzülüb düşməkdə olan günəşin şüaları onun göyə tərəf çevrilmiş solğun üzünü işıqlandırır. O ölmüşdü, ya yox?

Quzğunların havada dolanmasından onun öldüyünü güman etmək olardı.

Lakin bu dəfə hissiyyatları yırtıcı quşları aldatmışdı: əl-qolunu uzatmış adam gözlərini açdı.

Onun düz üzünü işıqlandıran günəş şüalarını buna səbəb olmuşdu, ya bəlkə, dincəldiyi üçün o, yenidən həyata qayıtmışdı, hər halda, onun gözləri açıldı və oğlan tərpəndi.

Çox çəkmədən o, dirsəyinə söykənərək azca qalxıb təəccüblə ətrafına baxdı.

Quzğunlar çox yüksəkdə dövrə vururdular.

– Mən ölmüşəm, yoxsa sağam? – oğlan pıçıldadı. – Bu, yuxumu, yoxsa həqiqətim? Bu nə deməkdir? Mən haradayam?

Günəş işığı onun gözlərini qamaşdırırdı. O, əlini gözünün üstünə qoymamış baxa bilmirdi; belə də etdikdə hər şeyi duman içəri-sində görürdü. Oğlan bir qədər düşündükdən sonra dedi:

– Başımın üstündə, dövrəmdə ağaclardır... Altım daşdır. Mən buraya necə gəlmişəm?.. Ah, yadıma düşdü. Mənim başım ağaca

dəydi. Bax bu ağaca. Məni vurub yəhərdən yerə salan həmin bax bu budaqdır... Sol ayağım ağrıyır... Bu nədir? Yoxsa ayağım sınımışdır?

Oğlan ayağa qalxmağa çalışdısa da, bacarmadı: ağrıyan ayağı hərəkət etmirdi – dizi bərk şişmişdi.

“Bəs atım hanı? Yəqin ki, gedib. At indi, ehtimal ki, Kasa-del-Korvonun tövləsindədir. Onun üçün narahat olmağın mənası yoxdur.

Hətta o, burada mənim yanımda dayansaydı da, mən onu minə bilməzdim. Pərvərdigara, o nə mənzərə idi! Atın ürkməsi heç də təəcübü deyildi. Bəs mən nə edim? Ayağım, yəqin ki, sınımışdır. Özgənin köməyi olmadan mən yerimdən tərپənə bilmərəm. Buraya bir adamın gələcəyinə güman varmı? Uf, bu məlun yırtıcı quşlar! Onlar mənim öldüyümə şübhə etməyərək dimdiklərini buraya uzadırlar!.. Mən burada çoxmu uzanıb qalmışam? Günəş çox da qalxmamışdır, mənse sübh açılarda ata minmişdim. Görünür, şüurumu itirdiyim bir saat olar. İşim xarabdır. Ayağım, yəqin ki, sınımışdır. Burada cərrah yoxdur... Texas cəngəllikləri içərisində daş yataq... Cəngəlliklər dörd bir tərəfimdə bir neçə mil uzanıb gedir; özümün buradan çıxma biləcəyimə ümid yoxdur. Heç kəs də buraya gəlməyəcəkdir. Yerdə canavarlar, göydə quzğunlar... Necə oldu ki, mən yüyəni yığmamış atımı sürürdüm?!”

Oğlanın siması tutqunlaşdı. Öz vəziyyətinin təhlükəli olduğunu dərk etdikcə onun üzü daha da tutqunlaşırdı.

O, bir daha ayağa qalxmaq istədi, çox çətinliklə qalxdısa da, dərhal anladı ki, yalnız bircə ayağı ona itaət edir, o biri ayağını yerə basa bilmirdi.

Yenə də uzanmalı oldu.

Beləliklə, daha iki saat hərəkət etmədən uzandı. Hərdən bir meşədə onun köməyə çağıran səsi eşidilirdi. O, səsini heç kəsin eşitmədiyinə əmin oluncaya qədər qışqırırdı.

Qışqırmaqdan boğazı qurumuş və ürəyi yanırı. Yanğısı getdikcə artırdı; bu, o dərəcəyə gəldi ki, onun başqa hissələrini, hətta ayağının ağrısını belə ona unutturdu.

“Mən burada qalsam, susuzluqdan həlak olacağam, – yaralı düşünürdü. – Bütün qüvvəmi toplayıb su olan yerə qədər getməliyəm. Yadımdadır, burada harada isə yaxında çay olmalıdır. Mən heç olmasa, iməkləyə-iməkləyə çaya qədər getməliyəm.

İməkləyə-iməkləyə? Axı mənim bir dizim hərəkət eləmir. Bəs nə etmək? Hər necə olsa bunu etmək lazımdır. Burada nə qədər çox qalsam, mənim üçün bir o qədər pis olacaqdır.

Günəş adamı yandırmağa başlayır. Artıq, başımı yandırmaqdadır. Mən şüurumu itirə bilərəm. Onda canavarlar, quzğunlar...”

O, bu dəhşətli fikirdən diksinib susdu.

Bir neçə dəqiqədən sonra yaralı yenə də danışmağa başladı:

– Əgər yolu tanısaydım! Mən çayın olduğunu yaxşı bilirəm. Çay buradan cənub-şərqə, tabaşır düzəninə axır. Bu istiqaməti tutub gedəcəyəm. Xoşbəxtlikdən, mən indi çayı günəş vasitəsilə tapa bilərəm. Ancaq gücüm çataydı!

Yaralı bu sözləri deyib sürünə-sürünə pöhrəliklərin arası ilə özünə yol açmağa başladı. O, kərtənkələ kimi daşlı torpağın üzəri ilə sürünür, yaralı ayağını dalınca dartırdı.

Dincəlib yeni qüvvə toplamaq üçün tez-tez dayanmalı olurdu. Axı insan üçün belə təbii olmayan bir vəziyyətdə iməkləyə-iməkləyə, xüsusilə dizinin biri itaət etmədikdə getmək asan deyildir.

Oğlan yavaş-yavaş hərəkət edirdi, lakin doğru istiqamətlə gedib-getmədiyini bilmirdi, bəlkə də, onun bütün səyləri əbəs idi? Bu da ona böyük əzab verirdi. Yalnız ölüm təhlükəsi onu yolu davam etdirməyə məcbur edirdi.

Yaralı sürünə-sürünə dördəbir mil yol getmişdi. Birdən onun ağılına bir şey gəldi: başqa cür hərəkət edə bilərmimi?

“Ayaq üstə yeriyə bilsəm, pis olmaz, ancaq bunun üçün qoltuqağacı lazımdır... Yadıma düşdü: axı bıçağım yanımdadır! Bu da münasib ağac, çırtan palıd ağacı”.

O, ovçu bıçağını toqqasından çıxarıb ağac kəsdi və ondan qoltuqağacı düzəltdi. Qoltuqağacına söykənib ayağa qalxdı və yenə də cənub-şərqə tərəf irəlilədi.

O, başlıca olaraq günəşə görə istiqamət alırdı. Meşənin cəngəllikləri tez-tez onu yolunu dəyişməyə məcbur edirdi; çünki daha seyrək olan yerlərdən keçmək üçün dövrə vurmaq lazım gəlirdi. O, çayın balaca bir dərədə olduğunu bilirdi, buna görə də ətrafına baxa-baxa gedirdi.

Beləliklə, dincələ-dincələ, dayana-dayana bir mil yol getdi. Burada o, yırtıcı heyvanların izlərini gördü. Bu izlər güclə görünsə də, düz bir istiqamətlə gedirdi. Görünür, bu, su olan yerə – bir çaya, gölə və yaxud da çeşməyə gedən yol idi.

Yaralı daha nə günəşə, nə diklərə, nə də dərələrə əhəmiyyət vermədən heyvanların izini tutub gedirdi. Hər dənbir yenə də iməkləyə-

iməkləyə yoluna davam edirdi; çünki qoltuqağacı ilə getmək onu çox yorurdu.

Lakin çox çəkmədən onun sevinci məyusluqla əvəz olundu, heyvanların açdığı cığır gəlib dörd bir tərəfi sıx pöhrəliklə əhatə olunmuş talada qurtarırdı. Oğlan suyun burada deyil, cığırın o biri başında olduğunu anladı.

Geriyə dönməkdən başqa çarə yox idi.

Yaralı susuzluqdan yanırıdı; o, son qüvvəsini topladı, lakin qüvvəsinin getdikcə azaldığını hiss edirdi. Arasından keçdiyi ağacların da kölgəsi çox az idi, bu ağacların çoxu haşiyə kimi yarpaqları olan akasiya, kaktus və ud ağaclarından ibarət idi. Günorta günəşi onu rəhm-sizcəsinə yandırırdı. Yaralını tər basmışdı; yanğısı ona daha çox əzab verirdi.

Bir neçə dəfə gözünə şirəli mezkət meyvəsi dəydi, – əlini uzat-saydı, onları dəre bilərdi. Lakin oğlan bilirdi ki, çox şirəli olan bu meyvələr yanğı söndürməz, kaktus və ud ağacının pis dad verən şirəsi də ona kömək edə bilməzdi.

Düzgün bir yol ilə getməsinə baxmayaraq, çaya çatmaq üçün gücünün çatıb-çatmayacağına olan şübhəsi ona getdikcə daha çox əzab verirdi. Yaralının ayağı həddindən artıq şişmişdi. Ona elə gəlirdi ki, uzanıb ölməkdən başqa bir əlac qalmamışdır.

Ölüm dərhal gəlmir. Nə başın, nə də dizin yaralanması adamı tez öldürmür. Bütün ölümlərdən ən dəhşətli olan susuzluqdan ölmək qorxusu var idi.

Bu fikir yaralını öz gücünü bir daha toplamağa məcbur etdi. Ayağının bərk ağrımalarına və çətin hərəkət etməsinə baxmayaraq, o, irəliyə can atırdı.

Qara quzğunlar yenə də onun başı üstündə dövrə vurmaqda idi. Onların sayı get-gedə artırdı. Quzğunların göz altına aldıkları şey, hələ hərəkət etsə də, onlar sövq-təbii ilə gənc oğlanın tezliklə öləcəyini hiss edirdilər.

Onların qara kölgələri yaralının yolu üzərində görünürdü. Sanki onun başı üstündə uçan ölümün özü idi.

Ətrafda tam sükut var idi. Quzğunlar da ovlarını tezliklə parçalayacaqlarını duyaraq səs çıxartmırdılar. Cırcıramalar və qurbağalar yandırıcı günəşin təsirindən susmuşdu. Gümüş çalan kərtənkələlər daş altında mürgüləyirdi.

Məşənin dərin sükutunu pozan yeganə səs, əzab çəkən adamın tikanlı bitkilərə ilişən paltarının xışiltısı və hərdənbir əbəs yerə yarıdım çağırən qışqırtısı idi.

Kaktus və ud ağaclarının tikanları onun üzünü və əlini cırmışdı. Üzündən tərə qarışmış qan axırdı.

Yaralı tamamilə taqətdən düşərək üzüqoylu yıxıldı və xilas olacağına bir daha inanmadı.

Lakin o, üzüqoylu yıxıldıqda tamamilə gözlənilmədən canını qurtardı. Uzanıb qulağını yerə dayayarkən zəif, güclə seçilən bir səs eşitdi. Bu, həsrətini çəkdiyi çayın şırıltısı idi.

Yaralı sevincli bir səs qoparıb qoltuqağacına söykənərək ayağa qalxdı və yeni bir qüvvə ilə yoluna davam etdi; yaralı ayağı da, sanki ona daha yaxşı itaət etməyə başlamışdı.

Bu, gümrahlığın və həyata olan məhəbbətin ölüm qorxusuna qarşı mübarizəsi idi.

Həyata məhəbbəti qalib çıxdı. Yaralı on dəqiqədən sonra büllur kimi çayın yanında, otlar üstündə əl-qolunu açaraq uzanıb susuzluğun necə də ona belə qorxunc əzablar verdiyinə təəccüblənirdi.

XLIII

fəsil

MUSTANGERİN DAXMASINDA

Mustangerin daxmasına bir nəzər salaq. Onun sədaqətli nökləri Felim otağın ortasında, kürsünü at kimi minərək oturmuşdu. Köpəyi də ocağın qabağında dəri üstündə uzanmışdı.

Mustanq dərisi vurulmuş qapı yenə də öz yerində idi. Yenə də əvvəlki ibtidai masa, çarpayı və kürsülər gözə çarpırdı.

Viski şüşəsi əvvəlki kimi yenə də küncdə idi. Bu şüşə Felimin gözünə daxmada olan başqa şeylərdən daha tez-tez dəyirdi; çünki hara baxırdısa, nəzərləri həmişə onu özünə cəlb edən bu şüşəyə çevrilirdi; şüşə də söyüd çubuqlarından toxunmuş səbət içində idi.

O, şüşəyə xeyli baxandan sonra dedi:

– Ah, mənim həyatım, sən burdasanmış! Axı sənin mədəndə iki kvartdan çox viski var. Əgər onun ondabir hissəsi mənim mədəmə

girsəydi, yeməyi həzm etmək üçün mənə nə qədər mənfəət verərdi! Tara, belə deyilmi? Mənim qoca köpəyim, sən nə fikirdəsən?

İt öz adını eşidərək başını qaldırdı, ondan nə istədiklərini soruşmuş kimi sualedici bir nəzərlə ətrafına baxdı.

– Dostum, mən heç də bütün şüşə haqqında səndən soruşmaram. Özüm bilirəm ki, belə yaramaz. Söhbət yalnız bircə stəkan haqqındadır. Lakin ağamın mənə dediklərindən sonra bir zərrə də olsun içməyə cürət etmirəm. Bu yır-yığış məni lap əldən saldı. Dilim damağıma yapışmışdır. Heyif ki, mister Morisə şüşəyə əl vurmayaçağımı vəd etmişəm. Axı bu şüşə kimə lazımdır? O özü dedi ki, settlementdən qayıtdıqdan sonra burada cəmisi bircə gecə qalacaqdır. İki kvart viskini bir axşamda ki içməyəcək! Amma qoca günahkar Stump onunla gəlsə, hamısını içəcəklər. Onda gör nə olacaq! O bundan da çox içər. Mənə təskinlik verən budur ki, buradan çıxıb Ballibalaxa gedəcəyik. Orada mən könlüm istəyən qədər İrlandiya arağı içəcəyəm! Adam elə bunu fikrinə gətirdikdə az qalır ağlını itirsin.

Felim bir müddət dinmədən oturdu, sanki, xəyalında onu Ballibalaxda gözləyən sevinci götür-qoy edirdi. Lakin çox çəkmədən onun xəyalı şirnikdirici şüşə qoyulmuş küncə tərəf uçdu. İrlandiyalının gözləri yenə də hərisliklə arzu etdiyi o bucağa zilləndi. Felim şüşəyə müraciətlə dedi:

– Mənim həyatım! Sənə deməliyəm ki, sən çox qəşəngsən. Mən səni bircə dəfə öpsəm, sirrimi ki verməzsən. Bircə öpüş! Burada nə pis bir iş var? Ağam da yır-yığış edib yorulduğumu bilsə, bir söz deməz. Gör nə qədər toz udmuşam! Bir də axı biz gedirik. Yol üstə içməmək olarmı? Bunsuz olmaz. Mən elə, ağaya belə də deyərəm və onun acığı tutmaz. Bundan əlavə, axı, o düz on saat gecikmişdir. Ona deyərəm ki, mən vur-tut bircə qurtum içmişəm ki, gözlərimə heç bir şey görünməsin. Qoy nə olur-olsun! Mən yalnız bir azca qoxulayacağam, sonra nə olur-olsun... Uzan, Tara, mən getmirəm.

İt Felimin qapıya tərəf getdiyini görüb yerindən qalxdı. Tara Felimin niyyətini anlamışdı. Felim yalnız ağasının gəlib-gəlmədiyinə və düşündüyü planını yerinə yetirmək üçün ona mane olub-olmayacağına baxmaq üçün otaqdan çıxmışdı.

Felim heç kəsin gəlməyinə əmin olduqdan sonra cəld otağın küncünə tərəf gəlib şüşəni açdı, dodaqlarına yaxınlaşdırıb bir qurtumdan bir az çox içdi.

Şüşəni yerinə qoyduqdan sonra qayıdıb kürsüdə oturdu. Yenə də öz-özünə danışmağa başladı:

– Başa düşmürəm, ağam niyə bu qədər yubandı. O demişdi ki, səhər saat səkkizə yaxın qayıdacağam. Texasın günəşi yalan danışmırsa, indi artıq axşam saat altıdır. Yəqin, bir şeyə görə yubanmışdır. Tara, sən necə fikirləşirsən?

Tara bu dəfə təsdiq əlaməti olaraq finxırdı: onun burnuna küll düşmüşdü.

– Bəlkə, bir hadisə baş vermişdir? Tara, onda biz necə olacağıq? Ah, mənim qoca köpəyim! Onda biz Ballibalaxı uzun zaman görə bilməyəcəyik. Ağamızın köhnə-möhnəsini satmaqdan başqa əlacımız qalmayacaq.

Felim ayağa qalxıb qapıya tərəf getdi.

– Gedək, Tara! – qışqırdı. – Gedək, qoca köpək, görək ağamız gəlmir ki. Mister Moris narahat olduğumuzu gördükdə xoşlanacaqdır.

Felim Tara ilə birlikdə Alamonun uçurumlu sahilinə getdi. Əvvəlcə aşağı ilə gedib sıx pöhrəliklər arasından keçdikdən sonra yamağa tərəf yollandılar və yuxarı dırmaşmağa başladılar. Bir az sonra qayanın başına çıxdılar.

Düzən onların gözlərinin qarşısında uzanıb gedirdi.

Günəş artıq üfüqlərə enmişdisə də, düzəni hələ yaxşı işıqlandırır.

Dümdüz yer üzərində əncir və ya tək-tək yukka ağacı görünürdü. Düzənin yeknəsəqliyini bundan başqa heç bir şey pozmurdu və üfüqlərin qarşısını heç bir şey kəsmirdi. Adama elə gəlirdi ki, bir yaqar düzənlə qaçsa, onu asanlıqla görmək olar.

– Uzaqlarda cəngəlliklərin tutqun zolağı görünürdü.

Felim dinmədən ağasını gözlədiyi istiqamətə baxırdı.

O, çox gözləməli olmadı. Üfüqdə ağaclar arxasından çıxan bir atlı göründü. Atlı Alamoya tərəf gəlirdi.

Onun hələ bir mil uzaqda olmasına baxmayaraq, sədaqətli nökrə gələn atlının öz ağası olduğunu tanıdı. O, ağasını əlvən rəngli zol-zol hindu şalından tanıyırdı: meksikalılardan heç kəsin belə bir şalı yox idi. Bunu navaxo qəbiləsinin hinduları toxumuşdu.

Ancaq Felim belə bürkü havada ağasının şalı çiyinə salmasına təəccüb etdi. Şalı büküb yəhərə bağlamaq daha yaxşı olmazdı?

– Tara, mənim itim! Odur, ağamız gəlir! Ancaq indi elə istidir ki, daş üstündə ət qızartmaq olar, amma, deyəsən, ağamız bunu hiss

etmir. Yoxsa Oberdoferin meyxanasında, o it damında ona soyuq dəymişdir? Donuz donuzluğu ilə orada qalmaq istəməz. Bizim daxmamız onun yanında həqiqi bir salondur.

Felim dinmədən atlını müşahidə edirdi. Atlı artıq ondan yarım mil uzaqda idi və yaxınlaşmaqda davam edirdi.

– Ya Məryəm! – Felim qışqırdı. – Onun fikri nədir? Yox, Tara, yəqin, bu, elə-belə, zarafat üçündür. O, bizi təəccübləndirmək istəyir. Bizimlə zarafat etmək fikrindədir... Müqəddəs Patrik! Bu nə qəribə işdir! Elə bil onun başı yoxdur. Doğrudan da, yoxdur! Bu nə deməkdir? Müqəddəs Məryəm! Əgər onun aғamız olduğunu bilməsəydik, o zaman, doğrudan da, qorxmaq olardı... Gələn aғamızdır-mı? Deyəsən, bizim aғamız boyca bir qədər hündürdür. Bəs başı? Müqəddəs Patrik, özün bizi hiyf elə, onun başı hanı? Axı onun başı şalın altında ola bilməz. Yox, buna da oxşamır. Tara, bütün bunlar nə deməkdir?

Felim səsində bir dəhşət vardı.

İt Felimdən bir az qabaqda dayanmışdı. O, parlaq və geniş açılmış gözlərini artıq cəmiyi yüz əlli addım onlardan uzaqda olan sahibinə zilləmişdi.

Felim son sualı verib uzun söhbətini bitirdikdə Tara cavab olaraq, yalnız yazıq-yazıq uladı.

Bundan sonra it güllə kimi yerindən qopub atlının qabağına qaçdı. O, sürətlə irəli qaçaraq qulaqbatırıcı bir səslə zingildəyirdi: onun bu zingiltisi, adətən, evinə qayıdan mustangeri qarşılıyarkən qopardığı o gözəl hürməyə oxşamırdı.

Felim sahibinin kəhər atını çoxdan tanımışdı, at birdən dönüb geriyyə, düzənə qaçdı.

Felim gözlərini atlıdan ayırmadan titrəməyə başladı; qəlbini dol-duran yeni dəhşətdən yerində donub qaldı. At dönərkən o, at üstündə oturmuş adamın başını gördü; bu isə hər şeydən dəhşətli idi; lakin baş öz yerində, adamın çiyinləri üstündə deyil, atlının əlində, yəhərin qabaq qaşının yanında idi.

At çevrildikdə Felim ölünün laxtalanmış qana bulaşmış dəhşətli üzünü gördü və ya bəlkə də, ona belə gəldi.

O, daha bir şey görmədi. Arxasını düzənə çevirib titrəyən ayaqlarının qüvvəsi yetdikcə dik aşağı qaçmağa başladı.

XLIV

fəsil

DÖRD KOMANÇI

Felim dayanmadan və arxasına baxmadan qaçırdı. Onun kürən saçı dağılıb havada yellənirdi.

Felim qaçıb daxmaya gəldikdən sonra mustanq dərisi vurulmuş qapını bağladı, döşəmə üstündə olan döşək və bağlamaları qapının arxasına qoyub özünə səngər düzəltdi.

Lakin bu zaman da o, özünü təhlükəsizlikdə hiss etmirdi. Məgər qapı, hətta arxasına şeylər qoyulmuş bu qapı, indi gördüyündən onu müdafiə edə bilərdimi?

İndi gördüyü isə, əlbəttə, təbiətdə olmayan, o dünyaya aid bir şey idi. Yer üzündə hələ belə möcüzələr olmayıb! Məgər kimsə ömründə belə bir mənzərə görmüşmü: at minmiş adam öz başını əlində tutsun? Kim ömründə belə bir hadisə eşitmişdir? Kim eşidibsə, eşitsin, ancaq Felim O'Nil belə bir şey eşitməyib.

Dəhşətdən özünü itirmiş nökrə daxmada otərəf-butərəfə qaçır, gah kürsüdə oturur, gah ayağa qalxıb xəlvətcə qapının yanına gəlirdi, lakin nə qapını açmağa, nə də deşikdən baxmağa belə cürət edirdi. Bəzən o, saçlarını yolur, əlləri ilə gicgahlarını sıxır, gözlərini silərək, sanki, yatmadığına və bu dəhşətli insan surətini həqiqətdə gördüyünə inanmaq istəyirdi.

Təhlükəsizlik içərisində olduğundan deyil, gördüyü şeyi anlamaq zərurətini hiss etdiyindən onun dili yavaş-yavaş açıldı və öz-özünə çoxlu sual verməyə və ah-vay etməyə başladı. O, yalnız özünə müraciət edərək danışdı. Tara evdə olmadığı üçün bu söhbətdə iştirak edə bilmədi.

O, pıçıltı ilə danışdı, sanki, daxmanın divarı arxasında bir adamın xəlvətcə ona qulaq asacağından qorxurdu.

– Ah! Ah! – o, köksünü ötürürdü. – Bu adam o ola bilməz! Müqəddəs Patrik, özün məni hiyf et! Bəs onda bu nə idi! Axı o şeylər hamısı onun idi: onun atı, zol-zol şalı, yaquar dərisindən uzunboğaz çəkmələri, onun başı... Ancaq üzü onun sifətinə oxşamırdı. Mən

onun üzünə də baxdım. Ancaq qana bulaşmış bir adamın üzünü necə tanımaq olar? Ah! Bu, mister Moris ola bilməz! Heç vaxt! Heç vaxt!.. Bu, yuxu idi, yəqin ki, mən yatıb belə bir yuxu görmüşəm və ya bəlkə də, bu, viskinin təsirindəndir... Yox, mən sərxoş deyildim... Bu da ola bilməzdi. Axı bunları gördüyüm vaxtdan heç yarım saat keçməmişdi. İndi bu içki mənim üçün çox xeyirli olardı. Yoxsa bütün gecəni yatmayıb düşünəcəyəm. Ah! Ah! Axı bu nə ola bilərdi? Bu adam o deyilsə, bəs onda mənim ağam hanı? Müqəddəs Patrik! Dövrəsini teyflər və xəyallar bürümüş bu yazıq, bu günahkar bəndəni özün qoru!

İrlandiyalı, katoliklərin müqəddəs Patrikinə müraciət etdikdən sonra lap qədimdən Vakx¹ adı ilə tanınmış olan başqa bir allahı da yadına saldı. Bu allah onun yalvarışlarını eşitdi.

Felim bütprəstlərin, içərisində Mononqaxel viskisi olan şüşə surətinə girmiş bu allahının mehrabı qarşısında diz çökdükdən yarım saat sonra günahlardan canını qurtarmasa da, bütün iztirablardan xilas oldu. O, daxmanın döşəməsi üstündə sərilib qalmışdı; ürəyinə qədər işləyən dəhşətli mənzərini, hətta öz varlığını belə dərk etmirdi.

* * *

Qaranlıq düşmüşdü. Moris-mustangerin daxmasından səs-səmir eşidilmirdi.

Yalnız divarın dalından səs gəlirdi; bunlar da gecə vaxtı meşədən gələn çay şıltısı, küləkdən yellənən yarpaqların xıltısı və cırcıramaların səsi idi. Bəzən də yırtıcı bir heyvanın nəraitisi eşidilirdi.

Ay parlaq işıq saçdı. Onun gümüşü işığı yer üzünü işıqlandıraraq meşənin ən qalın yerlərinə nüfuz edir, ağacların qara kölgələri arasına zolaq-zolaq işıq salırdı.

Atlılar qaranlığı işıqdan daha üstün tutaraq irəliləyirdilər.

Onlar cəmişi dörd nəfər olsa da, görkəmləri çox dəhşətli idi. Onların qırmızı rənglə boyanmış çıpaq bədənləri, yanaqlarındakı döydürmə şəkillər, başlarında yellənən al lələklər, əllərindəki parlaq silahlar vəhşi və qorxunc bir qüvvə olduqlarını göstərirdi. Onlar komançilərə məxsus hərbi paltar geymişdilər.

Onlar haradan gəlirdilər?

---

¹ Vakx – Roma əsətirində şərab və şənlik allahı

Atlılar daxmaya tərəf gəlirdi. Daxmada yaşayanlardan birisi şüurunun itirmiş halda yerdə uzanıb qalmışdı. Görünür onlar öz soyğunçuluq məqsədləri üçün Moris Ceraldın daxmasını seçmişdilər.

Onlar daxmanın yaxınlığında atlarından sıçradılar, onları ağaclara bağlayıb yolun qalanını piyada gəldilər.

Onlar sinə-sinə gəlir və tökülmüş yarpaqların üstü ilə tamamilə səssizcə irəliləyirdilər.

Bacardıqca kölgə ilə gəlməyə çalışırdılar. Tez-tez dayanıb irəliyə baxır, qulaq verirdilər. Onların başçısı dinməyib yalnız əli ilə komanda verirdi.

Daxmanın içərisini tam bir sükut bürümüşdü. Oradan bir səs belə eşidilmirdi.

Dörd komançı xəlvətcə qapıya tərəf gəldi. Qapı bağlı olsa da, onun yanlarından dəşiklər var idi. Bu dörd vəhşi qulaqlarını eyni zamanda bu dəşiklərə qoyub nəfəs almadan qulaq verirdilər.

Xorultu, nəfəs, ümumiyyətlə, heç bir səs eşidilmirdi. Başçı ispan dilində:

– Bəlkə də, o hələ evə qayıtmamışdır, – deyirdi. – Ancaq o gərək çoxdan evdə olaydı. Bəlkə də, təzədən bir yerə getmişdir? Yadımdadır, evin arxasında atlar üçün bir çardağ olmalıdır. Mustanger evdə olsa, biz onun atını orada taparıq. Dostlar, siz burada gözləyin, mən gedib baxım, gəlim.

Bir neçə dəqiqə sonra başçı, hələ də qapının ağzında dayanmış yoldaşlarının yanına qayıtdı.

– Bizimki gətirmir! – o, uca səslə dilləndi. – Burada yoxdur. Özü də son günlər burada olmayıb.

Onlardan birisi ispan dilində, özü də yaxşı bir tələffüzlə danışaraq təklif etdi:

– Daxmanın içinə girib öz gözümlə görsəydik, pis olmazdı. İrlandiyalının düzəndəki mənzilini necə düzəltdiyinə baxmaq bəd olmaz.

Üçüncü adam da ispan dilində dedi:

– Əlbəttə, bu, pis iş deyil. Gəlin dəhlizə də baxaq. O qədər acam ki, çiyət yeməyə hazırım.

– Lənət şeytana! – dördüncü və axırıncı adam eyni dildə əlavə etdi. – Mən eşitmişəm ki, onun anbarı da var. Əgər belədirsə...

Başçı ona sözünü qurtarmağa imkan vermədi. Görünür, anbar adının çəkilməsi onu hərəkət etməyə məcbur etdi.

O, ayağı ilə qapını itələdisə də, qapı açılmadı.

– Caramba! Qapı içəridən kilidlidir: yəqin, bağlayıblar ki, şirlər, pələnglər, aylar, vəhşi öküzlər və ehtimal, hətta hindular içəri girməsin. Ha-ha-ha!

O, ayağı ilə qapını bir də qüvvətlə itələdi, lakin qapı açılmadı.

– Qapının arxasına şey yığıblar, özü də xeyli ağır şeylər. Bu saat baxıb işin nə yerdə olduğunu öyrənərik.

Bıçağı işə saldılar. Mustangerin qapıya çəkdiyi dəridə böyük bir deşik əmələ gəlmişdi. Hindu əlini bu deşiyə soxaraq dörd bir tərəfə gəzdirib qapının arxasındakı şeyləri yoxladı.

Qapının arxasındakı döşək və bağlamaları geriyə itələdilər və qapı taybatay açıldı.

Vəhşilər içəri girdilər. Ayın parlaq işığı qapıdan içəri düşüb daxmanı işıqlandırır.

Bir adam daxmanın ortasında döşəmə üstə uzanıb əl-qolunu açmışdı.

– Caray!

– Bu nədir? Yatıbdırmı?

– Yəqin ki, ölmüşdür, yoxsa bizim səsimizi eşidərdi.

Başçı yerdə uzanmış adamı nəzərdən keçirərək dedi:

– Yox, o ölməyib, ancaq lül-qənbərdir. Bu, mustangerin nökrəsidir. Onu görmək mənə müyəssər olmuşdu. Yəqin, ağası evdə yoxdur. Ümidvaram ki, bu heyvan içkinin hamısını içməmişdir! Budur, bu da şüşə. Qızılgül kimi ətir saçır. Bizim də payımız qalmışdır. İçmək olar.

Mononqaxel viskisi bir neçə saniyə içində burada olanların arasında paylaşıldı. Hərəsi bir dəfə içdi, başcının payına daha çox düşdü.

Ev sahibi gec-tez qayıtmalı idi. Qonaqlar onunla görüşmək istəyirdilər, yoxsa gecənin bu vaxtında buraya gəlməzdilər.

Bu dörd hindu Moris-mustangerdən nə istəyirdi?

Onlar mustangeri öldürməyəmi gəlmişdilər?

Bununla belə, komançı adı ilə gələnlərin kim olduğu, yəqin ki, oxucuya məlumdur. Bu komançilər – meksikalılardır və onların başcısı mustanger Miquel Dias idi.

El-Koyot dedi:

– Biz pusquda durub onu gözləməliyik. Yəqin ki, tez gəlib çıxar. Baraxo, siz qaya olan yerə gedib onun düzəndə nə vaxt görünəcəyinə diqqət yetirin; qalanlar isə qoy mənimlə qalsınlar. O, Leona

tərəfdən gələcəkdir. Biz ona dərədə, böyük sərv ağacı altında rast gələ bilərik. Bu, ən münasib bir yerdir.

Qaniçən Baraxo Felimi göstərərək:

– Bunu vurub öldürsək, yaxşı olmazmı? – təklif etdi.

– Ölüni vurub öldürməyə nə var! – yoldaşlardan digəri onun fikrinə şərik oldu.

– Mənası nədir? Onsuz da bu heç kəsin əl-ayağına dolaşmır. Bu səfəhi sakit buraxın. Mən yalnız onun ağasını öldürməyi boyun olmuşam. Yaxşı, Baraxo, yola düş. Qayanın başına çıx. Don Morisio hər bir dəqiqə gələ bilər. Səhv etmədən hərəkət etmək lazımdır. Bəlkə də, belə fürsət bir daha əlimizə düşməsin. Qayanın təpəsindən bax. Belə ay işığında siz onu uzaqdan da görə bilərsiniz. Onu gören kimi tələsik buraya gəlib bizi xəbərdar edin. Bax, bunu elə etmək lazımdır ki, biz sərv ağacının yanına gəlməyə macal tapaq.

Baraxo bu əmrini o saat yerinə yetirmədi. Keçən gecə onunku gətirməmişdi və qumarda El-Koyota bərk uduzmuşdu. İndi uduzduqlarını geri udmaq istəyirdi. O, getdikdən sonra yoldaşlarının nə ilə məşğul olacaqlarını yaxşı bilirdi.

Diaz onun daxmadan həvəssiz çıxdığını görərək:

– Senyor Visente, cəld olun! – komanda verdi. – Əgər biz bu işdə uduzsaq, onda siz də monte¹ oyununda uda biləcəyinizdən daha çox uduzmuş olarsınız. Gedin, mənim dostum, – El-Koyot ürəkverici bir ahənglə əlavə etdi. – Bir saata kimi gəlib çıxmasa, birimiz sizi əvəz edər. Di gedin!

Baraxo bu əmrə tabe oldu.

Daxmadan çıxaraq qayaya tərəf yönəldi. Qalanları daxmada oturdular. Masa üstünə axşam yeməyi əvəzinə, hər bir meksikalı fırıl-daqqının ayrılmaz yol yoldaşı olan bir dəstə İspaniya kartı qoydular.

Oyun qızısqıdıda vaxtın necə keçdiyini hiss etmərsən. Bir saat keçmişdi. Gümüş dollarlar masa üstündə cingildəyirdi. Kart kağızının xışiltısı eşidilirdi.

Kəskin bir səs birdən-birə oyunu dayandırdı.

Bu səs ayrılmış Felimin qışqırtısı idi. Felim onunla birlikdə daxmanın içərisində özlərinə yer etmiş bu qəribə adamları indicə görmüşdü.

Qumar oynayanlar masanın arxasından sıçradılar və hər üçü bıçağını çıxartdı. Felimin həyatı təhlükədə idi.

¹ Monte – qumar oyunudur.

Baraxonun birdən-birə gəlməsi irlandiyalıni ölümdən qurtardı.

– O gəlir! Artıq qayaya yaxınlaşmaqdadır. Tez olun, dostlar, tez olun! – Baraxo tez-tez pıçıldadı.

Felimi öldürməyə vaxt olmadı.

Paltarlarını dəyişmiş adamlar bir neçə saniyədən sonra artıq qayanın dibində idilər. Onlar böyük sərv ağacının altında pusquda durub Morisin yaxınlaşmasını gözləyirdilər.

Çox keçmədən at ayağının səsi eşidildi. Sonra nal səsi gəldi. Bu səslər bir bərabərdə eşidilmirdi, sanki, at hamar olmayan bir yer ilə qaçırdı. Yəqin ki, atlı yamacla enirdi. Lakin hələ görünmürdü. Yamaca və eləcə də aşağıdakı dərəyə sərv ağacının kölgəsi düşmüşdü. Ay yalnız ensiz bir yeri işıqlandırırdı.

– Onu öldürməyin, – Miquel Dias amiranə bir səslə pıçıldadı. – İndi hələ tezdır. Qoy bir qədər də yaşasın. Belə lazımdır. Onun özünü və atını tutub saxlaya. Müqavimət göstərsə, öldürərik. Şərtimizi unutmayın: birinci gülləni mən atacağam.

Etiraz edən olmadı. Sui-qəsdçilər böyük yoldaşlarına tabe olmağı vəd etdilər. Çox gözləmək lazım gəlmədi.

Yaxınlaşmaqda olan atlının qabağına sıçrayan El-Koyotun səsi eşidildi:

– Abajo las armas! A tierral!¹

El-Koyot atın yüyenindən yapışdı, qalan üç nəfər atlının üzərinə atıldı.

Atlı heç bir müqavimət göstərmədi. O nə çırpınır, nə silahı ilə özünü müdafiə edir, nə də bir kəlmə söz danışırdı.

Onlar bu adamın at üstündə oturduğunu gözləri ilə görür, əllərini onun bədəninə sürtürdülər. Lakin bu bədən, sanki, heç bir şey hiss etmirdi. Yalnız at müqavimət göstərirdi. At şahə qalxaraq geri çəkilir və hücum edən quldurları özü ilə geri dartırdı.

Onlar gəlib ay işıqlandırdığı yerə çıxdılar.

Meksikalılar dəhşət içində qışqıraraq geri atıldılar. Var gücləri ilə atlarını bağladıqları yerə qaçdılar, cəld yəhərə sıçrayıb qaçmağa başladılar. Onlar daha igid adamları dəhşətə gətirmiş başsız atlıni görmüşdülər.

---

¹ Silahını ver! Atdan düş!

XLV

fəsil

İTMİŞ İZ

Mayor başda olmaqla axtarışa çıxan dəstə, başsız atlını başqalarından daha əvvəl görmüşdü.

Günəş onların gözlərini qamaşdırmışdı. Onlar atlının ümumi şəklindən başqa heç bir şey görməmişdilər. Settlmentdən gələn atlılar başsız atlıda Moris-mustangerə oxşayan heç bir şey sezməmişdi.

Felim, arxasını batmaqda olan günəşə tərəf çevirərək atlıya baxmışdı. O, atlını öz ağasına oxşatmışdı.

Moris-mustangeri tanıyan dörd meksikalı da belə bir nəticəyə gəlmişdi.

Həm Felim, həm də meksikalılar ən ağır bir dəhşət hiss etmişdi. Mayorun dəstəsindən olanlar da bu sirlili atlını gördükdə bərk həyəcanlanmış və belə qəribə bir hadisəni necə izah etmək lazım gəldiyini bilməmişdilər.

Atlı gözəndən itdikdən sonra mayor öz yol yoldaşlarına dönüb soruşdu:

– Bu nədir? Cənablar, bu barədə siz nə düşünürsünüz? Etiraf edirəm ki, mənə bərk fikir götürmüşdür.

Kim isə dedi:

– Hinduların fırlıdığı olmasın? Bizi dövrəyə almaq üçün bir tələ deyilmi?

Bir başqası əlavə etdi:

– Mən deyərdim ki, çox pis tələdir. Hər halda, mən belə bir tələyə düşməyəm.

Mayor sözə qarışdı:

– Məncə, burada hinduların əli yoxdur. Spenqlər, bu barədə sənə fikrin nədir?

İzaxtaran cavab olaraq yalnız başını yırğaladı.

– Bu atlı, paltarnı dəyişmiş hindu ola bilərmə? – mayor yenə də ona müraciət etdi.

– Mayor, mən sizdən çox bilmirəm, – izaxtaran cavab verdi.
– Ehtimal ki, belə bir şeydir. İki şeydən biridir: ya adamdır, ya da ki uyuq!

Bir neçə səs birdən ded:

– Əlbəttə, uyuqdur.

Öz ağıllı fikrini bir dəfə söyləmiş dəstə üzvlərindən birisi dedi:

– Kim olur-olsun, – ya adam olsun, ya şeytan olsun, ya uyuq olsun, hər halda, belə bir şey varsa, niyə biz onun izinin haraya getdiyini öyrənməyək?!

Spenqler dedi:

– Əgər izi qalmıssa biz bunu tez öyrənə bilərik. Bizim yolumuz da elə o tərəfədir. Mayor, hərəkət etmək olarmı?

– Əlbəttə. Belə boş bir şey vəzifəmizi yerinə yetirməyə bizə mane ola bilməz. İrəli!

Atlılar yenə də irəlilədilər: onlardan bəziləri tərəddüd edirdi. Dəstənin içərisində elə adamlar vardı ki, ixtiyar sahibi olsaydılar, atlarını cəld geri döndərərdilər. Kolxaun da bu adamlardan biri idi. O, başqalarından daha çox sarsılmışdı. Başsız atlını gördükdə onun gözləri birdən bərələ qaldı, dodaqları ağardı, alt çənəsi sallandı.

Ümumi qarğışıq olmasaydı, onun bu qəribə siması, əlbəttə, ətrafdakıların nəzərindən qaçmazdı. O qəribə atlı gözdən itincəyə qədər hamı sehlənmiş kimi bir nöqtəyə baxırdı. Dəstə irəliləyərkən kapitan başqalarının nəzərini hiss etməmək üçün atını hamıdan arxada sürürdü.

Spenqler haqlı idi: dəstənin yolu sirli atlının bir az dayandığı yerdən keçirdi.

Lakin atlı, özünün həqiqət olmadığını sübut edirmiş kimi, özündən sonra heç bir iz buraxmamışdı.

Bununla belə, vəziyyət tamamilə təbii idi. Atlının döndüyü yerdən tabaşirli düzən başlanırdı. Burada yerin səthini çoxlu ağ çaqıl daşları örtmüşdü. Bəzən daşların üzərində cızıqlara rast gəlmək olurdu. Görünür, bunları atın nalı cızmışdı. Lakin bu izləri çox çətin seçmək olurdu və onları yalnız izaxtaranın iti gözləri görürdü. Ancaq güclə görünən bu iz də daşların arasında tamamilə itmişdi.

Günəş batdıqda Spenqler axtarışdan boyun qaçırdı. Meşəyə qayıdıb kolların arasında düşərgə salmaqdan başqa əlac yox idi.

Səhər tezdən axtarışı davam etdirmək qərara alındı.

Lakin bu mümkün olmadı – gözlənilməz hadisələr buna mane oldu. Dəstə düşərgə salmağa macal tapmamışdı ki, çapar, mayor üçün bir kağız gətirdi. Kağız San-Antonio de Beksardakı qərargahdan, mahal komandanından idi.

Kağızda San-Antonio rayonunda, Leonanın əlli milliyində komandçilərin hücumu keçdikləri xəbər verilir. Mayor hücumu hazırlamaq üçün draqlara təcili olaraq qalaya qayıtmağı əmr etdi. Özü də atını tələsik oraya sürdü.

Əlbəttə, burada qalan mülki atlılar axtarışı davam etdirə bilərdilər, lakin dəstə ilə gələnlərin çoxusu özü ilə ərzaq götürməmişdi. Aclıq hiss olunmaqda idi.

Heç kəs başlamış işdən boyun qaçırmaq istəmədi. Yalnız atları dəyişmək və ərzaq götürmək lazım idi. Bu zaman axtarışa yenə də başlamaq olardı.

Spenqlərin başçılığı altında kiçik bir dəstə Amerika atının yolunu izləmək vəzifəsini öz üzərinə götürdü. Qalanlar isə draqlarla birlikdə qalaya getdi.

Mayor, Poyndekster və onun dostları ilə vidalaşmazdan əvvəl Spenqlərin faciəli kəşflərindən onları xəbərdar etməyi özünə borc bildi. Bu sirrin açılmasına kömək üçün qanlı çala haqqında da məlumat vermək lazım gəldi.

Mayor, həmişə çox yaxşı münasibətdə olduğu gənc irlandiyalı haqqındakı şübhəsini kədərlə bildirdi. O, Moris-mustangerin müqəssir olduğuna inanmasa da, daha doğrusu, bunun həqiqətə az oxşar olduğunu hesab etsə də, Morisə qarşı ciddi əsasların olduğunu da etiraf etməyə bilməzdi. Qalanlarına gəlincə, mustangerin müqəssir olması onlar üçün şübhəsiz idi. Moris Cerald hamı tərəfindən cani elan edilmişdi. Məsələ elə bil tamamilə aydındı.

Oberdoferin dedikləri bu faciəli hadisənin yalnız başlanğıcından xəbər verirdi. Henri Poyndeksterin başdan-başa qana bulaşmış atı, atın qanlı yəhəri faciəyə bir hadisənin nəticəsini göstərirdi. Bu qanlı işin başlanğıcı ilə sonu arasında olan mərhələ qismən Spenqlərin sözləri əsasında, qismən də yeni alınmış məlumatla tezliklə müəyyən edildi.

İnsanı belə bir cinayət işləməyə nə məcbur edə bilərdi? Heç kəs özünə belə bir sual vermirdi. Heç kəs bu barədə ciddi düşünmürdü. Kolxaunla Morisin savaşı bu şübhələri həll etmək üçün bir əsas kimi götürülmüşdü. Elə güman edilirdi ki, Moris

Kolxauna olan düşmən münasibətini bütün Poyndeksterlər ailəsinə aid etmişdir.

Poyndekster bu əhvali-ruhiyyə və fikirlərlə dostlarından ayrıldı. Ertəsi günün səhəri axtarışı davam etdirmək qərara alındı. Hər iki izi axıra qədər öyrənib, yox olmuş iki adamın ölüsünü və ya dirisini tapmaq lazım idi.

* * *

Spenqlerin başçılığı altında olan dəstə mayorun göstərdiyi yerdə düşərgə saldı.

Onlar təxminən on nəfər idi. İndi bundan daha güclü bir dəstəyə ehtiyac hiss edilmirdi. Bu rayona komançilərin gəlməsi təhlükəsi artıq yox idi. Sanki qarşıda başqa təhlükələr də görünmürdü.

Bütün dəstə uzanıb yatmaq əvəzinə, tonqalın ətrafına toplaşdı. Axşam yeməyinə başladılar. Məzə və içki bol idi.

Tonqaldakı odunun çitrtı ilə yanmasına və spirtli içkilərin çoxluğuna baxmayaraq, dəstədəkilərin kefi pis idi. Başsız atlının qərribə sürəti hələ də onların gözləri qarşısında idi və onun buraxdığı qorxunc hiss bu tezliklə yox ola bilməzdi. Heç kəsə aydın olmayan belə bir hadisəni nə ilə izah etmək mümkün olduğunu əvvəlki kimi yenə də heç kəs bilmirdi. Bu, Spenqlərə aydın olmadığı kimi, Kolxauna da aydın deyildi.

Sanki Kolxaun hamıdan çox sarsılmışdı. O, ağacların kölgəsi altında tonqaldan kənardə oturub qaşqabağını tökmüşdü. Draqunlar getdiyi andan bəri o, bir kəlmə də olsun danışmamışdı, sanki, içkidən şənələnmiş dəstəyə qoşulmağa da həvəsi yox idi. Əvvəlki kimi gözləri yenə də qeyri-təbii və soyuq bir parıltı ilə işıldayır, qorxu əlaməti yenə də üzündən çəkilmirdi.

Artıq xeyli içmiş bir gənc qışqıraraq dedi:

– Bəri bax, Kolxaun! Dostum, bura gəl. Gəl, tonqalın yanında bizimlə bərabər otur. Biz hamımız sənəin dərдинə şərik oluruq, sənəin və qohumlarının qisasını almaq üçün əlimizdən gələni edəcəyik. Axı həmişə qaşqabaqlı gəzmək olmaz. Gəl bizimlə Mononqaxel viskisi iç. İnandırıram ki, bu, sənə çox xeyir verər.

Kolxaun bu dostyana dəvəti qəbul edərək tonqalın yanında, içki içən cavanların arasında oturdu. Çox çəkmədən onun tutqun

əhvali-ruhiyyəindən əsər belə qalmadı. O qədər şənləndi ki, hətta ətrafındakıları təəccübə gətirdi. Güman edildiyi kimi, elə bu səhər dayısı oğlu öldürülmüş bir adamın özünü belə aparması aydın deyildi. Tonqalın başına qonaq kimi gəldiyi halda, çox çəkmədən özünü ağa kimi aparmağa başladı.

Şərab qədəhlərə doldurulur və cavanlar getdikcə daha da şən-lənirdilər. Danışır, oxuyur, oynayır, hətta otun üstü ilə diğirlənirdilər. Bununla belə, süni şənliyi tezliklə yatmaq arzusu əvəz etdi. Onlar otun üstə uzanıb yuxuya getdilər.

Yalnız Kolxaun yatmamışdı. Hamının yatdığına əmin olduqdan sonra ayağa qalxıb xəlvətçə öz atına tərəf getdi. Atını açıb cəld yəhərə sıçradı və çapdı. Onun bütün hərəkətlərində azca da olsa sərxoş olduğu hiss edilmirdi.

O, nə etmək istəyirdi? Bəlkə də, həlak olmuş dayısı oğluna bəslədiyi məhəbbət üzündən onu axtarmağa getmişdi? Bəlkə, yola tək çıxmaqla xüsusi bir səy göstərmək fikrində idi?

Ağzından çıxan sözdən anlamaq olardı ki, onun, doğrudan da, belə bir niyyəti vardı.

– Allaha şükür ki, ay işıq saçır, sübhün açılmasına hələ düz altı saat var. İki mil məsafədə cəngəlliklərin hər yerini axtarmağa vaxt çatır. Əgər meyit oradadırsa, mən onu tapmalıyam. Ancaq bu nə demək idi? Əgər onu təkçə mən görseydim, dəli olduğumu düşünərdim. Amma onu hamı, hamı gördü. Pərvərdigara, bu nə ola bilər?

Bu sözləri deyib qurtarmamışdı ki, birdən dəhşət içində qışqırdı. Gözlənilməz bir təhlükə qarşısında imiş kimi atının başını dartıb saxladı.

Kolxaun atını yandan gedən cığırla artıq bizə məlum olan meşə yoluna sürürdü. Meşə yoluna elə təzəcə çıxmaq istəyirdi ki, hansı bir atlının isə meşə ilə getdiyini gördü.

Atlı öz atını meşə yolu ilə bərk sürürdü.

Atlı ona xeyli qalmış Kolxaun bunun yenə də başsız atlı olduğunu gördü.

O, səhv edə bilməzdi. Ayın gümüşü şüaları atlının çiyinlərini işıqlandırır – onun başı yox idi. Bu, ay işığının yaratdığı bir xəyal ola bilməzdi. Kolxaun bu atlı günəşin parlaq işığında da görmüşdü.

İndi Kolxaun atı, atlının çiyindəki zol-zol şalı, pələng dərisindən tikilmiş uzunboğaz çəkməni tanıdı: bunlar hamısı Moris-mustangerin idi.

Hər şeyi ətraflı olaraq gözdən keçirmək üçün kapitanın xeyli vaxtı var idi. O, dəhşətdən donaraq yandakı cığırda dayanıb yerindən tərpənə bilmirdi.

Qəribə atının atı vəhşi bir səslə fınxırırdıqdan və buna cavab olaraq dalınca gedən itin ulamasından sonra, başsız atının atı dönüb öz yolu ilə çapdı; Kolxaun yalnız bu zaman bir yüngüllük hiss etdi, yalnız bu zaman dili söz tutdu.

O, titrək bir səslə dedi:

– Pərvərdigara! Bunlar nə deməkdir? Bu nədir – insandırımı? Yoxsa şeytan məni ələ salır? Yoxsa bütün bu gün dəhşətli bir yuxudan ibarət olmuşdur? Yoxsa mən dəli olmuşam? Dəli olmuşam, dəli olmuşam!

O daha bir söz demədi. Qəti bir hərəkətlə atının başını döndərdi, görünür, o, əvvəlki məqsədindən əl çəkmişdi; atını geriye çapmağa başladı.

Sonra xəlvətə tonqalın yanına gəlib, yatmış gənclərin arasında özünə yer elədi, lakin gözünə yuxu getmədi. Gözlərini bir dəqiqə də olsun yummadı. Qızdırmalı adam kimi tir-tir əsirdi və səhərin açılmasını səbirsizliklə gözləyirdi. Açılan səhərin zəif işığı onun üzündəki sarılığı və çuxura düşmüş gözlərinin dəhşətli parlıtısını işıqlandırdı.

XLVI

fəsil

GİZLİ ETİRAF

Dan yeri təzəcə ağarmağa başlayırdı ki, Kasa-del-Korvo malikanəsinin ətrafında həyat artıq qaynayırdı.

Adamlar həyəətə dolmuşdu. Onlar hərbi olmasalar da, silahlı idilər. Bəziləri birlüləli iri, ya qoşalülə kiçik ov tüfəngi götürmüş, bəziləri də tapança ilə, iri bıçaqla və hətta balta ilə silahlanmışdılar.

Bu adamların paltarları da xeyli muxtəlif idi: onların əynində qırımızı köynəklə bərabər, hinduların toxuduğu əlvan parçadan tikilmiş arxalıq, evdə toxunmuş qəhvəyi yun parçadan və mavi rəngli iplik parçadan şalvar, yun şlyapa, meşin şapka, uzunboğaz gön çəkmə, maral dərisindən tikilmiş ayaqqabı görmək olardı.

Bu müxtəlif paltarlı və silahlı adamlar niyə buraya yığılmışdır? Buraya yığışanlar reqlyatorlar¹ idi.

Bu adamlar plantasiya sahibinin itmiş oqlunu axtarmaq üçün Kasa-del-Korvo malikanəsinin yanında toplanmışdı. Onlardan bəziləri dünənki axtarışda iştirak etmişdi, bəziləri də onlara yeni qoşulmuşdu. Onlara yeni qoşulanlar daha uzaq settlmentdə yaşayanlar və dünən evlərində olmayan ovçulardı. Onlar Henri Poyndeksterin öldürülməsindən danışıq, Moris-mustangeri cani hesab edirdilər.

Düzənlikdə başsız atının görünməsindən də söhbət gedirdi. Bəziləri bunun uydurma olduğunu zənn edir, buna inanmırdı, lakin çox çəkmədən onlar başsız atını öz gözləri ilə görünlərin inadlı sözləri qarşısında təslim oldular.

Hamı Vudli Poyndeksteri gözləyirdi. O, bugünkü dəstənin başında durmalı idi. Onun sərəncamını gözləyirdilər.

Plantasiya sahibi, Alamoya gedən yolu göstərə biləcək və dəstəni Moris-mustangerin daxmasına apara biləcək bir bələdçi tapmaq ümidi ilə yubanıb yola düşmüşdü. Belə bir adam tapılmadı. Plantasiya sahibləri, tacirlər, dükançılar, vəkillər, ovçular, at və kölə alverçilərindən heç biri Alamodakı daxmanın yerini bilmirdi.

Sonra aydın oldu ki, settlmentdə bu vəzifəni yalnız bir adam öz üzərinə götürə bilərdi: o da qoca Zeb Stump idi. Lakin Zeb Stumpu axtarıb tapmaq olmurdu. O, həmişə olduğu kimi, çox uzaqlara ova getmişdi. Müxtəlif istiqamətlərdə onun dalınca bir neçə adam göndərildi, lakin onlar hamısı əliboş qayıtdı.

Malikanədə mustangerin daxmasına gedən yolu səhv etmədən göstərə biləcək bir qadın var idi, lakin Vudli Poyndekster bunu bilmirdi.

Elə yaxşı ki, bunu bilmirdi. Məğrur plantasiya sahibi qızının Alamodakı tənha daxmaya bələdçilik edə biləcəyindən xəbərdar olsaydı, qızının pis yola düşməsi üzündən dərdi daha da artardı.

Zeb Stumpu tapmaq üçün göndərilən axırıncı adam da malikanəyə tək qayıtdı. Artıq gözləmək mümkün deyildi – malikanəyə toplanmış adamlar intiqam odu ilə yanırdılar.

Bələdçi olmasa da, yola çıxmağı qərara aldılar.

---

¹ *Reqlyatorlar* – könüllü milis dəstələridir, onların canini həbs etməyə ixtiyarı var.

* * *

Dəstə Kasa-del-Korvodan yenicə hərəkət etmişdi ki, malikanənin divarları içərisində iki adam görüşdü. Bu adamların hər ikisi Alamoya gedən yolu çox yaxşı bilirdi. Bu görüşdə nə bir pislik, nə də əvvəlcədən düşünülmüş bir şey vardı. Bu, sadə bir təsadüfdü. Zeb Stump ovdan təzəcə qayıtmışdı və plantasiya sahibi üçün quş ovlayıb gətirmişdi.

Əlbəttə, Zeb Stump üçün Luiza Poyndekster evdə idi. Bundan başqa, qız onu səbirsizliklə gözləyirdi. Qoca ovçunu görmək arzusu ilə dünən o, bütün günü, günəş doğandan batana qədər gözlərini yoldan ayırmamışdı.

Dəstədə iştirak edənlərin hay-küylü izdihamı yenicə gözdən itmişdi ki, qız ovçunu qoca madyanda gələn gördü. At çoxlu ovun ağırlığı altında yavaş-yavaş hərəkət edirdi. Çayın o biri sahili ilə gələn Zeb Stump artıq atını malikanəyə döndərməkdə idi.

Luiza qocanın böyük bədənini gördükdə çox sevindi. O, bu adamı öz dostu bilirdi: ən gizli sirlərini ona açma bilirdi.

Zeb Stumpun həyəətə gəlməsinə hələ çox qalmışdı, lakin gənc qız damın üstə çıxıb onu gözləyirdi.

Ovçu atını yavaş-yavaş malikanəyə tərəf sürürdü: o, fərəhli idi, heç bir fikri yox idi və baş vermiş bədbəxtlikdən xəbərdar deyildi.

Malikanənin darvazasının kilidli olduğunu gördükdə onun sifətində bir heyrət əmələ gəldi. Poyndeksterin evində darvazanı kilidləmək adət deyildi. Zəncinin tutqun görünüşü Zeb Stumpu daha çox təəccübləndirdi.

– Dostum Pluto, sənə nə olub? Buluddan da tutqunsan. Bu nədir, günün günortaçağı darvazanı kilidləmişən? Yoxsa bir hadisə üz verib?

– Bəli, bəli, mister Stump, hadisə üz verib. Bədbəxtlik olub, bədbəxtlik! Böyük, böyük bədbəxtlik!

Ovçu bərkdən dedi:

– Tez ol, de! De görüm, nə olub? Sənin üz-gözündə görünəndən də dəhşətli heç bir şey ola bilməz. Yosxa xanımının başına bir iş gəlib? Bu ola bilməz! Miss Luiza...

– Yox, yox, miss Luizaya heç bir şey olmayıb. Buna yaxın bir şey olub. Gənc xanım evdədir. Buyurun, mister Stump. Dəhşətli yeniliyi sizə o özü nağıl edər.

– Bəs sənin ağan? O, evdədir, elə deyilmi?

– Yox, yox! İndi o, evdə deyil. Ağam indi evdən çox uzaqdadır. O, on beş dəqiqə bundan əvvəl getmişdir. İndi o, evdə yoxdur. O, vəhşi atların yaşadığı düzənliyə gedib. Bir ay bundan əvvəl ov olan yerə.

– Vəhşi atların olduğu düzənliyə? Oraya nə üçün gedibdir? Onunla kim gedib?

– Pa! Onunla mister Kolxaun və çoxlu camaat gedib. Pa! Onlar çoxdur. Pluto sizə doğrusunu deyir.

– Bəs gənc mister Henri – yəqin, o da onlarla bərabər gedib, eləmi?

– Ah, mister Stump, elə bizi kədərləndirən də budur. Mister Henri də getmişdi. Ancaq o, bir daha geri qayıtmayacaq. Onun atı başdan-ayağa qan içində evə qaçıb gəlmişdir. Ah, ah, adamlar deyirlər ki, mister Henri ölmüşdür.

– Ölmüşdür? Zənci, sən doğrumu deyirsən?

– Ah! Mister Stump, lap doğru deyirəm. Bunu demək mənim üçün çətinidir. Hamı onun meyitini axtarıb tapmağa getmişdir.

– Yaxşı, bunları mətbəxə apar. Burada hindtoyuğu da var, çöltoyuğu da. Mən miss Luizanı görməliyəm.

Ovcuya yaxşı tanış olan, lakin bu dəfə çox kədərli olduğu üçün Zeb Stumpun güclə tanıdığı bir səs eşidildi:

– Mən buradayam, mister Stump. Buyurun! Çox təəssüf ki, Plutonun sizə dedikləri doğrudur. Qardaşım itmişdir. Sırağagün axşamdan sonra onu heç kəs görməmişdir. Ah, Zeb, bu barədə həтта düşünmək belə adama dəhşətli görünür.

– Bəli, bu, çox ağır xəbərdir. O, hara isə getmiş, onun atı isə evə tək qayıtmışdır. Miss Luiza, mən sizin ürəyinizin ağrısını artırmaq istəmirəm, lakin, bəlkə də, bu işdə mənim sizə köməyim dəydi; bunun üçün mən hər şeyi müfəssəl bilməliyəm.

Luiza bildiklərinin hamısını Zebə nağıl elədi. Luiza yalnız bağda olanı və bundan əvvəlki əhvalatı ondan gizlətdi. O, Oberdoferin dediklərinə əsaslanaraq təsdiq etdi ki, Henri, yəqin, mustangerin dalısınca getmişdir.

Onun dedikləri Zeb Stumpu bərk həyəcanlandırdı. Luiza, Henrini Morisin öldürdüyü xəbərini söylədikdə ovçunun həyəcanı həddini aşdı.

– Bu, yalandır! – ovçu qışqırdı. – Böhtandır! Yalnız murdar heyvanlar bunu uydura bilərlər! Bu, mümkün olan şey deyil! Mustan-

ger belə bir işə qol qoyan adamlardan deyil, mən buna heç vaxt inanmaram. Axı bu, onun nəyinə gərəkdir? Araları pis olsaydı, yenə də inanmaq olardı; onların ki arası pis deyildi. Mən Moris-mustangerin sizin qardaşınıza olan münasibətini bilirəm: bunu mənə o özü demişdir. Burası doğrudur ki, sizin bibiniz oğlu Kassidən onun zəhləsi gedirdi. Ancaq mən bilmək istəyirəm: Kassiyə kim nifrət etmir? Belə danışdığım üçün mənə bağışlayın. Əgər sizin qardaşınızla mustanger arasında dava-dalaş olubsa, onda...

Qız dərdinin çoxluğundan hər şeyi unudaraq:

– Yox, yox! – qışqırdı. – Qardaşımın mister Cerald arasında hər şey yoluna düşmüşdü. Henri mənə belə demişdi. Moris isə..

Mister Stumpun baxışı qızı susmağa məcbur etdi. O, əlləriylə üzünü örtüb hönkürtü ilə ağlamağa başladı.

Zeb yavaşca dedi:

– Demək, onların arasında bir şey varmış. Miss Luiza, siz dediniz ki, qardaşınızla onun arasında dalaşma olmuşdur və...

Qız əllərini üzündən götürüb özünü itirmiş ovçunun düz gözüünün içinə baxaraq bərkədən dedi:

– Mənim əzizim Zeb, söz verin ki, heç kəsə, heç kəsə deməyə-cəksiniz! Bir dost kimi, namuslu və etibarlı bir adam kimi bunu mənə vəd edin. Vəd edirsiniz, deyilmi?

Ovçu iri əlini qaldırıb döşünə vurdu: bu, vədi yerinə yetirəcəyinə and içmək deməkdi.

Beş dəqiqə sonra o, adətən, qadınların gizlətdiyi bir sirdən artıq hali idi. Qadınlar bu kimi sirləri ən çox etibar etdikləri adamlara söyləyərlər.

Zeb Stump qızın bu etirafına gözlənilməyindən daha az təəccüb etdi. O, qızın halına yanaraq:

– Miss Luiza, bu, elə bir şey deyil! – dedi. – Zeb Stump burada utanılası heç bir şey görmür. Qadınlar həmişə qadın olaraq qalırlar–dünyanın hər yerində olduğu kimi, düzəndə də belədir. Siz ürəyinizi mustangerə verərək lazım olmayan bir adamı sevdiyinizi kim təsdiq etməyə çalışsın, çox səhv etmiş olar. O, çox yaxşı adamdır və sizin məhəbbətinizə layiqdir. O biri sözləriniz də mənim dediyimi təsdiq edir: mustanger belə bir çirkin iş tutmaz. Əldə nə kimi sübutlar var? Əldə sübut olaraq yalnız bu vardır ki, at geri qayıtmışdır və onun yəhərində qan ləkələri vardır?

– Təəssüf ki, başqa sübutlar da vardır. Dünən bütün günü axtarış davam etmişdir. İzləri tutub çox gəzmişlər və nə isə tapmışlar, bunu demək istəmərlər. Mənə elə gəldi ki, atam bunu mənə demək istəmir. Başqalarından soruşmağa isə cəsarətim çatmadı. Onlar bu gün yenə də sizi gördüyümdən bir az əvvəl getdilər.

– Bəs mustanger? Özünə bəraət qazandırmaq üçün o nə deyir?

– Ah, mən elə bildirdim siz bundan xəbərdarsınız! Axı onun özünü də tapa bilmirlər. Bəlkə də, qardaşımı öldürən adam elə onu da öldürmüşdür!

– Dediniz ki, onlar izi tutub getmişlər? Nə oldu, onun izini tapıblarmı? Əgər o sağdırsa, Alamoda olacaqdır. Niyə oraya getmədilər? Hə, anlayıram. Yəqin ki, heç kəs Alamonun harada olduğunu lazımınca bilmir. Onlara, hələ də ağızından süd iyi gələn o Spenqlər bələdçilik etmişsə, onda, əlbəttə, tabaşir düzənliyində onlar heç bir şey tapa bilməmişlər. Demək, onlar yenə də oraya getmişlər?

– Buna görə də mən sizi görmək istəyirdim. Bu dəfə atamla çoxlu adam getmişdir. Onların içərisində requlyatorlar da var. Onlar yola düşərkən deyirdilər ki, Moris əlimizə düşsə, işini bitirəcəyik. Onlardan bəziləri qisas almağa and içdilər. Zeb, bircə fikir edin: onlar Morisi tapsalar və o, özünün müqəssir olmadığını lazımınca sübut edə bilməsə, nə olar?.. Axı kindən coşmuş, özü də Kassi Kolxaun kimi köməkçiləri olan bu adamlar, bir təsəvvür edin ki, onun başına nə iş gətirə bilərlər. Əzizim Zeb, mənim xatirimə, onun xatirinə, dostluğumuz xatirinə oraya gedin. Tez gedin! Onları qabaqlayıb Morisi xəbərdar etmək lazımdır. Sizin atınız yeyin qaçan atlardan deyil. Mənim atıma minin, tövləmizdə olan istədiyiniz atlardan birini götürün. Tələsin...

Getməyə hazırlaşan ovçu onun sözünü kəsdi:

– Siz haqlısınız. Əlbəttə, bu işin axırı gənc mustanger üçün pis nəticə ilə qurtara bilər. Ona kömək etmək üçün əlimdən gələni edə-rəm. Narahat olmayın, miss Luiza. Mən öz qoca atımda da onlara çata bilə-rəm. Mənim atım bu yolu yaxşı tanıyır. Biz tezliklə çataırıq. Sizin xalxal atınızı isə minməyə o qədər də meylim yoxdur. Bundan əlavə, mənim atım yəhərlənib hazırdır. Salamət qalın. Qəm yeməyin, bəlkə də, sizin qardaşınıza pis bir hadisə üz verməyib. Moris-mustangerin bu işdə əli olmaması isə mənim üçün aydındır, tamamilə aydındır.

XLVII

fəsil

ƏLƏ KEÇİRİLMİŞ MƏKTUB

Qorxudan vahiməyə düşmüş El-Koyot və onun üç yoldaşı cəld atlarının yanına qaçıb tələsik yəhərə sıçradılar. Onlar mustangerin daxmasına qayıtmağı ağıllarına belə gətirmirdilər, əksinə, onların fikrində bir şey vardısı da, tənha daxmadan mümkün qədər uzaq qaçmaq idi.

Başsız atlının “don Morisio” olduğuna heç kəs şübhə etmirdi. Hər üçü onu tanıyırdı, Dias isə hamıdan yaxşı tanıyırdı. O birilər də başsız atlının irlandiyalı olduğunu yəqin bilirdi.

Onlar mustangerin atını, pələng yaquar tikilmiş uzunboğaz çək-məsini, şlyapasını, navaxo qəbiləsi hinduları tərəfindən toxunmuş və öz rəngləri, üzərindəki gülləri etibarilə adi Meksika şallarından fərqlənən şalını tanımışdılar.

Lakin at dayanmadığı üçün başına yaxşı baxa bilməmişdilər. Atlının başında, adətən, Moris-mustangerin qoyduğu şevə kimi qara şlyapa vardı. Ay işığında bu şlyapa onların gözləri qarşısında parıldamışdı. Bundan başqa, onlar iri bir it görmüşdülər və Dias bu itin irlandiyalının iti olduğunu dərhal tanımışdı. Köpək quduz bir mırıltı ilə onların üstünə atılmışdı.

Doğrudur, itin onların üstünə atılması artıqdı; çünki onsuz da qaçmağa başlamışdılar.

Atlılar cəngəlliklər boyu dördnala çapırdılar. Onlar mustangeri öldürmək istədikləri uçurumlu yamaca dərədən keçib çıxmədilər; yamaca başqa bir tərəfdən çıxıb, nəhayət, düzənliyə çatdılar, lakin burada da bir dəqiqə dayanmayıb atlarını dördnala çapdılar və yenə də gəlib cəngəlliyə çıxdılar. Bir az əvvəl onlar bu cəngəllikdə paltarlarını müvəffəqiyyətlə dəyişib özlərini komançilərə oxşatmışdılar.

Onlar paltarlarını yenidən dəyişmək üçün çox diqqət sərf etmədilər, bədənlərinə sürtdükləri döyüş rəngini tələsik yudular (onlar özləri ilə böyük qablarda su götürmüşdülər), ağac koğusunda gizlətdikləri

Meksika paltarlarını cəld çıxartdılar və eyni bir tələsikliklə paltarlarını dəyişib atlarına mindilər, Leonaya tərəf çapdılar.

Geriyə qayıdarkən onlar yalnız başsız atlıdan danışdılar. Qorxudan vahiməyə düşmüş meksikalı mustangerlər təbiətdən kənar olan bu hadisəni özlərinə aydınlaşdırma bilmirdilər. Onlar həll edilməyən şübhələr içində settlmentin kənarında bir-biri ilə salamatlaşıb öz daxmalarına getdilər.

El-Koyot öz daxmasının qapısından içəri girib çarpayığı atılaraq:

– Caray! – səsləndi. – Bundan sonra da adamın gözünə yuxu gedərmi?! Pərvədigara! Bu nə qorxunc mənzərə idi! Adamın qanı damarlarında donur. Özümə gəlmək üçün bir şey də yoxdur ki, içib qızışam. Qab boşdur, meyxana da bağlıdır. Hamı yatır. Ya Məryəm, bu nə ola bilərdi? Xəyalımı? Yox! Mən onun bədənini və sümüklərini gördüm... Bu, sadəcə, bir uyuqdursa, bəs bu nəyə və kimə lazımdır? Düzəndə karnaval düzəltmək məndən və mənim yoldaşlarımdan başqa kimə lazımdır! Lənət şeytana! Nə qorxunc maskarad idi!.. Dayan, yoxsa məni qabaqlamışlar? Bəlkə də, o, öldürülmüş, başı kəsilmiş, əlində öz başını tutmuş irlandiyalı idi?.. Yox, ola bilməz. Dəhşətdir, buna inanmaq olmaz, bu, həqiqətə oxşamır!.. Bəs onda nədir? Hə, anladım, bizim oraya getdiyimizi ya qabaqcadan ona xəbər vermişlər, ya da, hər halda, o özü bundan xəbər tutmuşdur. Bizi qorxutmaq üçün o, belə bir məzhəkə düzəltdi. Yəqin ki, bizim biabircasına qaçdığımızı o, öz gözləri ilə görmüşdür. Lənətə gəlsin onu! Axı bizi kim ələ verə bilər! Heç kəs. Əlbəttə, bizim niyyətimizdən heç kəs xəbərdar deyildi. Belə işə bu oyunu o necə hazırlaya bilmişdir?.. Hə! Yadıma düşdü: biz axı düzən ilə günün günortaçağı gedirdik. Bizi görə bilərdilər. Yəqin ki, elə belədir. Meşədə paltarlarımızı dəyişərkən bizi pusub belə bir oyun düzəltdi. Başqa cür ola bilməz... Axmaq olmuşuq! Uyuqdan qorxmuşuq!.. Caramba! Mən elə günü sabah yenə də Alamoya gedəcəyəm. Lap bir il də sərf etmək lazım gəlsə, mən o min dolları qazanacağam. Necə olur-olsun, işi görüb qurtarmaq lazımdır. İsidoranı əldən verməyim kifayətdir. Bəlkə də, belə deyil, ancaq İsidoranın əldən çıxması fikri dözülməz bir şeydir. Əgər İsidoranın onu sevdiyini, o vaxtdan sonra görüşdüklerini bilərsəm... Pərvədigara! Mən dəli olaram. Özüm də dəli olub tək-cə İsidoranın sevdiyi adamı deyil, öz sevdiyim qadını da məhv edərim. Ah, donya İsidora! Güzəllik

mələkəsi, hiyləgərlik iblisi! Mən səni öz ağuşumda boğmağı da, xəncərlə öldürməyi də bacararam! Bunlardan birini özün seç!

Təhlükənin, sanki, artıq keçmiş olduğunu hesab edib bir qədər sakitləşən El-Koyot yeni əmələ gələn fikirdən bir təskinlik duyaraq tezliklə yuxuya getdi.

Səhər işığı onun qapısına düşəndə və onunla birlikdə qonağı da qapı ağzında gördükdə, o, yuxudan oyandı. El-Koyot heyrət və sevinclə qışqırdı:

– Xose! Sən buradasanmı?

– Bəli, senyor, mənəm...

– Səni gördüyümə şadam, dostum Xose. Donya İsidora da buradadırmı? Demək istəyirəm ki, Leonadadırmı?

– Bəli, senyor.

– Nə tez qayıtmısınız? Axı heç iki həftə də keçməmişdir, elə deyilmi? Mən settlementdə yox idim, ancaq bunu eşitmişəm. Mən sənədən xəbər gözləyirdim. Niyə sən məni xəbərdar etməmişən?

– Senyor don Miquel, yalnız ona görə ki, etibarlı bir adam yox idi. Mən sizə bəzi şeyləri xəbər verməli idim, bunları isə yad adama etibar etmək olmazdı. Təəssüf ki, xəbər verəcəklərim üçün mənə təşəkkür etməyəcəksiniz. Mənim həyatım sizin əlinizdədir. Axı mən hər şeyin sizə məlum olacağını vəd etmişdim.

Düzən Canavarı ilan vurmuş kimi yerindən sıçradı.

– Həm oğlan haqqında, həm də qız haqqında! Mən bunu sənin üzündən görürəm. Sənin xanımın onunla görüşmüşdürmü?

– Yox, senyor. Hər halda, mənə məlum olduğuna görə, onlar birinci görüşdən sonra görüşməmişlər.

Dias bir qədər sakitləşib soruşdu:

– Bəs onda nə olubdur? O, meyhanada yaşadıda İsidora buraya gəlirdimi? Onların arasında bir əlaqə vardı mı?

– Bəli, don Miquel, əlaqələri var idi. Özüm vasitəçilik etdiyim üçün bunu yaxşı bilirəm. Mən donya İsidoranın göndərdiyi içi yeməklə dolu səbəti üç dəfə ona aparmışam. Axırncı dəfə səbətin içinə məktub da qoyulmuşdu.

– Məktub! Sən məktubun məzmunundan xəbərdarsanmı, onu oxumusanmı?

– Sizin sayənizdə, sizin mərhəmətiniz sayəsində yazıq bir nökrə bunu edə bilmişdir, hətta mən məktubun üzünü də köçürmüşəm.

– Yanındadırmı?

– Bəli! Görürsünüzmü, don Miquel, siz mənə əbəs yerə məktəbə göndərməyibsiniz. Bu da donya İsidoranın məktubu.

Dias tələsik məktubu onun əlindən qayıb acgözlüklə oxumağa başladı. Lakin bu məktub, sanki, onu sakitləşdirdi. Məktubu səliqəsiz surətdə bükərək dedi:

– Caramba! Dostum Xose, burada elə bir şey yoxdur. Məktubdə mustangerin göstərdiyi xidmət üçün təşəkkürdən başqa heç bir şey yazılmamışdır. Mənə deyəcəklərinin hamısı budurmu?..

– Yox, hələ hamısı deyil. Mən bunun üçün sizin yanınıza gəlmişəm: settlementə tapşırıq aparıram. Alın oxuyun.

– Hə! Bu, başqa məktubdurmu?

– Bəli, senyor. Bu dəfə məktub daha uzun yazılmışdır. Özü də mən üzünü köçürməmişəm.

Dias ona uzadılmış kağızı titrəyən əlləri ilə aldı, açıb oxumağa başladı:
“Senyor don Morisio Ceralda.

Əziz dostum, mən yenə də burada əmim Silviogildə qonağam. Sizdən xəbər tutmadan yaşamaq iqtidarında deyiləm. Bu, mənə əzab verir. Söyləyin, xəstəlikdən sonra yaxşılaşmışsınız mı? Kaş bu, belə olaydı. Sizin tamamilə sağaldığınıza əmin olmaq üçün mən sizin gözlərinizi – sizin qəşəng, mənalı gözlərinizi, bilirsinizmi, necə görmək istəyirəm! Mənə dost olub, bu imkanı məndən əsirgəməyin. Yarım saat sonra mən təpənin başında, əmimin evinin arxasında olacağam.

Gəlin, mən sizi gözləyirəm!

İsidora Kovarubio de Los-Lanos”.

XLVIII

fəsil

İSİDORA

Günəş düzənin üfüqlərindən yenidən qalxmışdı. Günəşin qızıl qalxanı andıran dəyirmi lövhəsi öz şəfəqlərini hündür otlara səpirdi. Zərrin şüaları düzənin ora-burasındakı qalın meşələrə düşürdü. Akasiyalardan hələ də iri şəh damları sallanıb, onların tüklü yarpaqlarını

ağırlaşdırır, göz yaşı kimi axıb yerə tökülürdü. Adama elə gəlirdi ki, ağaclar gecə ilə ayrıldıqlarına matəm tutur, sərənlik və nəmişlikdən ayrıldıqlarına təəssüf edir, gündüzün yandırıcı istisi ilə qarşılaşmaqdan qorxurlar. Ağacların budaqlarında şən-şən ötən quşlar, sanki, çıxan günəşi salamlayırdılar.

Lakin belə erkən bir vaxtda düzənə çıxan adama Texasın düzənliklərindən başqa heç yerdə rast gəlmək olmaz.

Leona çayının sahilində, İnc qalasından üç mil uzaqda bir atlı görünürdü. Atın üstündə oturmasından, geyimindən, çiyindəki hindu şalından, başındakı sombrero dan hər kəs onun kişi olduğunu düşünürdü. Lakin unutmaq lazım deyildir ki, bu əhvalat Texasın cənub-qərbində baş verir – burada qadınlar da kişilər kimi ata minir, kişilər kimi də geyinirlər.

Bəli, səhər tezdən düzəndə görünən bu atlı da kişi deyil, qadın idi. Bunu asanlıqla bilmək olardı. Bunun üçün də atın yüyənindən yapışmış kiçik ələ, üzəngiyə keçirilmiş kiçik ayağa, zərif və qəşəng qadın boy-buxununa, sombrero altındakı gözəl saçlara baxmaq kifayət idi; onda bu atlının qadın olduğuna şübhə edilməzdi.

Bu qadın donya İsidora Kovarubio de Los-Lanos idi.

Bu meksikalı qızın iyirmi yaşı təzəcə tamam olmuşdu. O, qaranız, çox gözəl idi. Lakin onun gözəlliyi diş pələng gözəlliyi idi; bu gözəllik insanda zərif bir məhəbbətdən daha çox, qorxu doğururdu.

Onun üzündə heç bir zəiflik və heç bir qorxu əlaməti görünmürdü. Onun gənc simasında səbat, qətiyyət, igidlik, qadınlar üçün həddindən artıq olan zəka nişanələri vardı. Üzünün rəngi qarabuğdayı olsa da, yanaqları qıpqırmızı idi. Ölüm təhlükəsi qarşısında da bu yanaqların solmayacağı hiss olunurdu.

Qız atını Leonanın meşəlik sahili ilə sürürdü.

Yaxında bir ev görünürdü, lakin qız get-gedə bu evdən uzaqlaşırı. Bu ev onun əmisi don Silvio Martinetsin malikanəsi idi.

Gənc meksikalı qız atın üstündə sərbəst və əməniyyətlə oturmuşdu. Onun mindiyi at qızğın at idi; lakin siz bu gənc atlı sandan narahat olmayın: o, öz atını çox yaxşı sürürdü.

Yüngül kəməndini səliqə ilə büküb yəhərinin qaşından asmışdı. İsidora kəmənd atmağı heç bir meksikalı mustangerdən pis bilmirdi və bununla fəxr edirdi.

İsidora çayın sahilinə uzanan böyük yol ilə deyil, yandakı cığırla gedirdi. Bu cığır onun əmisinin malikanəsindən başlayıb Leonanın

aşağılarındakı yeganə tərənin başına qalxırdı. İsidora tərənin başına qalxaraq atın yüyənini çəkdi, lakin bunu atın dincəlməsi üçün etmədi. O gəlib istədiyi yerə çatmışdı. Bu yerdə çıxır gediş-gəliş yolu ilə birləşirdi; yolun yaxınlığında iki və ya üç akr böyüklükdə bir tala vardı. Bu talada ot bitmişdisə də, ağac adına bir şey yox idi. Bura, sanki, kiçik bir düzəndi. Talanın dörd bir tərəfini tikanlı meşə pöhrəliyi bürümüşdü. Taladan güclə seçilən üç çıxır qalın kollar arasından keçərək müxtəlif istiqamətlərə gedirdi.

İsidora atını talanın ortasına sürərək dayandı və atını sakit etmək üçün əli ilə onun boynunu sığalladı. Lakin bunu etməyə heç də ehtiyac yox idi: dik yoxuş atı o qədər yormuşdu ki, artıq at qabağa getməyə can atmır və səbirsizlik göstərmirdi.

Gənc atlı qız hindu şalı altından qızıl saatını çıxarıb baxdı:

– Mən təyin edilmiş vaxtdan tez gəlmişəm!.. Bəlkə də, o heç gəlməyəcəkdir? Ah, gəlsəydi!..

Bu nədir, mən tir-tir əsirəm?! Bu, əsəbilikdən doğan bir titrəyişdir. Mən indiyə qədər belə həyəcanlanmamışam. Yoxsa bu, qorxudur? Bəli, yəqin ki...

Qəribədir, mən sevdiyim bir adamdan, ümumiyyətlə, sevmiş olduğum yeganə bir adamdan qorxuram. Mənim Miquel ilə olan münasibətimi heç də məhəbbət adlandırmaq olmazdı. Mən öz-özümü aldadırdım; bu, xəyali bir oyun idi. Xoşbəxtlikdən, onun qorxaq olduğunu görərək mən tez özümə gəldim. Mənim romantik xəyallarımın qəhrəmanı durduğu yüksəklikdən endi və mən onu sevdiyimə peşman oldum. Mən buna nə qədər sevinirəm! Don Miquelin quldur olduğunu eşitdikdən sonra mən ancaq ona nifrət edirəm. İlahi, doğrudanmı, o, quldur olmuşdur!..

Lakin mən hətta bu tənha yerdə onunla üz-üzə gəlməkdən qorxmazdım.

Çox qəribədir: insanlar içərisində ən nəcib, ən gözəl hesab etdiyin sevimli bir adamdan qorxduğun halda, bütün amansızlıqlarına və hiylələrinə bələd olub dərin nifrət etdiyin başqa bir adamdan qorxmursan!

Hər halda, burada qəribə bir şey yoxdur. Mən təhlükədən deyil, sevlilməyəcəyimdən qorxuram. Bax mən indi buna görə tir-tir əsirəm, buna görə Moris Cerald məni hinduların əlindən xilas etdiyi gündən bəri gecələr sakit yata bilmirəm...

Mən öz hisslərim haqqında ona heç bir şey deməmişəm. O, mənim etirafımı necə qəbul edəcək, – bu, hələ məlum deyil. Lakin o hər şeyi bilməlidir. Bu əzabverici məchulluğa artıq dözə bilmirəm. Xəyallarım məni aldadarsa, məyus olmaq, hətta ölmək daha yaxşıdır.

Hə! Mən at ayaqlarının səsinə eşidirəm. Bu odurmu? Bəli! Mən ağacların arasından onun paltarlarının parlaq rəngini görürəm. Moris Cerald, adətən, belə paltar geyir. Bu paltar ona çox yaraşır...

Müqəddəs Məryəm! Mənim çiyimdə hindu şalı, başımda sombrero vardır... O, məni kişi hesab edəcəkdir! Qoy bu murdar maska rədd olsun! Mən qadınam və o, öz qarşısında qadın görməlidir!..

İsidora bir anda şalını və şlyapasını götürdü, – hətta səhnədə belə bu tezliklə paltar dəyişmək mümkün ola bilməzdi. Budur, indi yaşılıqlar içərisində gözəl bir qadın və heykəltəraş Kanova¹ layiq olan qəşəng bir baş göründü. O, ayaqlarını üzəngiyə dayayaraq azca qalxıb bədənini irəli verdi və gələn adamı bütün varlığı ilə gözləməyə başladı.

İsidora dediyi sözlərə baxmayaraq, ürəyində zərrə qədər də qorxu hiss etmirdi; dodaqları titrəmir, üzündə solğunluq görünmürdü. Əksinə, onun irəliyə zillənmiş gözlərində təkəbbürlü bir məhəbbət, öz qartalını gözləyən dişi qartalın çağırışı vardı.

Lakin birdən-birə baş verən bu qəribə dəyişiklik nədir? Zər işləmə İsidoranı çaşdırmışdı. Meksika paltarı geyən atlı Moris Cerald deyil, Miquel Dias idi.

İsidoranın kefi pozuldu, həyəcanını kədər əvəz etdi. Tamamilə məyus olmuş qız yəhərə oturdu və onun sinəsindən ümitsizlik nidalarını andıran dərin ahlər qopdu.

Birinci olaraq El-Koyot danışdı:

– Xoş gördük, senyorita! Kim güman edərdi ki, sizi bu tikanlı pöhrəlikdə görmək olar?

– Don Miquel Dias, bu heç də sizə aid deyil.

– Qəribə cavabdır, senyorita! Əlbəttə, bu, mənə aiddir və mənə də aid olmalıdır. Sizi necə cılığlıqla sevdiyimi gözəl bilirsiniz. Sizin qulunuz olduğumu etiraf edərkən mən axmaqlıq eləmişəm. Sizin hisslərinizi soyudan da bu olmuşdur.

– Siz səhv edirsiniz, senyor! Mən heç vaxt deməmişəm ki, sizi sevirəm, əgər mən sizin at minməyinizi bəyənmişəmsə və bunu sizə demişəmsə, hər halda, bundan başqa nəticə çıxarmaq lazım deyil. Mənim

¹ *Kanova, Antonio (1797-1822)* – məşhur italyan heykəltəraşı

xoşuma siz özünüz deyil, yalnız sizin at minmək məharətiniz gəlirdi. Özü də bu, üç il bundan əvvəl olmuşdu. O zaman mən hələ kiçik bir qız idim. O yaşda qıza elə şeylər qüvvətli təsir buraxır. Onu mənəvi keyfiyyətlər yox, xarici parıltı heyran edir. Lakin indi mən böyümüşəm və təbiidir ki, bir çox şeyə başqa cür münasibət bəsləməyə başlamışam.

– Elə isə nə üçün siz məndə yalançı ümidlər doğururdunuz? Ən qəzəbli bir öküzü ram etdiyim, sizin atanızın ilxısındakı ən vəhşi bir atı öz itaətim altına aldığım günü xatırlayırsınız mı? Axı heç bir çoban onlara yaxınlaşmağa cürət etmirdi. Onda siz mənə gülümsədiniz və mən sizin baxışınızda məni sevdiyinizi və bu sevgini etiraf etdiyinizi oxudum. Donya İsidora, bunu inkar etməyin. Mən adamları çox yaxşı öyrənmişəm, sizin nə düşündüyünüzü və nə hiss etdiyinizi sizin üzünüzdən oxuya bilirdim. Lakin indi hər şey dəyişmişdir. Nə üçün? Ona görə ki, sizin füsunkarlığınız məni məftun etmişdi, yaxud, daha doğrusu, ona görə ki, mən bunu etiraf etməklə axmaqlıq eləmişəm. Siz isə, adətən, qadınların etdiyi kimi, mənə qələbə çalıb, bu qələbədən xəbərdar olduğdan sonra, məğlub olmuş adama göstərdiyiniz marağı itirirsiniz. Senyorita, bu belədir, bunu inkar etməyin.

– Yox, bu belə deyil, don Miquel Dias. Mən heç bir zaman nə sözlərimlə, nə də baxışım ilə sizi sevdiyimi etiraf etməmişəm. Siz mənim üçün yalnız, sadəcə olaraq, məharətli bir at minən idiniz, yaxud da bu, mənə belə gəlirdi. Lakin indi siz kimsiniz? Bilirsiniz mi, burada, özü də tək-cə burada deyil, Rio-Grandda sizin haqqınızda nə danışırlar?

– Mən böhtanlara cavab verməyi lazım bilmirəm; fərqi yoxdur, bu böhtanları ya satqın dostlar, ya da yalançı düşmənlər desin. Mən buraya izahat verməyə yox, izahat almağa gəlmişəm.

– Kimdən?

– Sizdən, gözəl donya İsidora.

– Don Miquel Dias, siz özünü həddindən artıq əminsiz. Senyor, kiminlə danışdığınızı unutmayın. Yadinızdan çıxarmayın ki, mən...

– ... Rio-Grandda ən məğrur plantasiya sahiblərindən birinin qızı və ondan az məğrur olmayan bir Texas mülkədarının qardaşı qızısınız. Mən bunların hamısını fikirləşmişəm. Bunu da xatırlamışam ki, vaxtilə mənim də malikanəm var idi. İndi isə yalnız bir at ovçusu-yam. Caramba! Nə olsun? Siz, yoxsul olduğu üçün insana nifrət edən qadınlardan deyilsiniz. Yəqin ki, yoxsul mustanger yüzlərcə

ilxısı olan bir adam kimi sizin əlinizdən xoşbəxtlik tapa bilər. Sizin ali-cənablığınız haqqında mənim sübutum var.

– Nə kimi sübut? – qız birinci dəfə olaraq rahatsızlıq göstərərək soruşdu. – Bu sübut haradadır?

– Bu gözəl məktubda. Altında donya İsidora Kovarubio de Los-Lanosun imza atdığı o məktub bax budur, mənim əlimdədir. Məktub mənim kimi yoxsul olan bir mustangerə göndərilmişdir. Mən onu sizə verməyi lazım bilmirəm. Siz məktubu uzaqdan da tanıya bilərsiniz.

İsidora məktubu tanıdı. Onun qəzəbli baxışı sirtini büruzə verdi. Qız öz nifrətini gizlətməyə çalışmayaraq soruşdu:

– Bu məktub sizin əlinizə necə keçmişdir?

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur. Məktub mənim əlimdədir. Mən çoxdan buna çalışırdım. Özü də mənimlə artıq maraqlanmadığınızı bilmək üçün yox, – bu, mənim üçün onsuz da aydın idi, – meylinizi başqa bir adama saldıığınızı sübut etmək üçün lazım idi. Bu məktub sizin Moris-mustangeri sevdiyinizi, onun gözəl gözlərinə baxmaq arzusunda olduğunuzu göstərir. Ancaq bilin ki, siz onu heç bir zaman görməyəcəksiniz.

– Don Miquel Dias, bu nə deməkdir?

İsidora bu sualı titrək bir səslə vermişdi; o, bu sualın cavabından qorxurdu. Burası qərribə deyil ki, El-Koyotun sifətindəki ifadə qızın ürəyinə qorxu salmalı idi.

El-Koyot bunu sezərək dedi:

– Siz qorxmaqda tamamilə haqlısınız. Donya İsidora, mən sizi itirdimsə də, siz başqa heç bir kəsin də olmayacaqsınız. Mən bunu qət etmişəm.

– Nəyi qət etmişsiniz?

– Dediyyəmi: başqa heç bir kəs, xüsusilə Moris-mustanger sizi özününkü adlandırmayacaq.

– Belə deyiniz!

– Bəli! Mənə söz verin ki, siz onunla bir daha görüşməyəcəksiniz. Söz verməsəniz, buradan getməyəcəksiniz.

– Siz zarafat edirsiniz, don Miquel, eləmi?

– Yox, donya İsidora, mən tamamilə ciddi deyirəm.

Bu sözlərin ürəkdən deyildiyi tamamilə aydın idi. El-Koyot qorxaq olsa da, onun nəzərində soyuq və amansız bir qətiyyət vardı, əlləri isə artıq xəncərin dəstəyindən tutmuşdu.

Hətta igid İsidora belə özünü itirdi. El-Koyotun təhdidi tamamilə aydıni: təhlükədən yaxa qurtarmaq, bəlkə də, mümkün olmaya-çaqdi. El-Koyot gələrkən İsidoranın ürəyi qorxudan bir az titrəmişdisə də, o, dostunun gəlib çıxacağına və onu müdafiə edəcəyinə də ümid etmişdi. Söhbətin əvvəlində gənc meksikalı qızın qulağı səsdə idi: at ayağı səsinin gəlib-gəlmədiyini bilmək istəyir və hərdən bir bu səsin gəlməli olduğu cəngəlliklər tərəfə nəzər salırdı.

İndi bu ümid yox olmuşdu. Məktub öz yiyəsinə çatmamışdı; kömək gözləməyin mənası yox idi. Qız qaçmaq haqqında düşünürdü. Lakin bu, çox çətindi və çox da təhlükəli idi. El-Koyot onu arxadan vura bilərdi, çünki onun tapançası da xəncəri kimi əlinin altında idi.

İsidora öz vəziyyətinin təhlükəli olduğunu tamamilə anlıyrdı. Onun yerinə hər hansı bir başqa qadın olsaydı, özünü itirərdi, lakin İsidora Kovarubio qorxaq qadınlardan deyildi. El-Koyotun təhdidinin ona bir təsir bağısladığını heç büruzə vermədi.

Qız bərkədən dedi:

– Bu, boş sözdür! Senyor, siz mənimlə oynayırınsız. Siz məni qorxutmaq istəyirsiniz. Ha-ha-ha! Mən sizin nəyinizdən qorxaca-ğam?! Mən at sürməyi sizdən pis bacarmıram. Kəməndi də sizin kimi asanlıqla və sizin kimi uzağa ata bilirəm. Bir baxın, mən kəmənd atmağı necə bacarıram!

Bu sözləri gülümsəyərək deyən qız yəhərin qaşındakı kəməndi çıxarıb öz məharətini göstərmək istəyirmiş kimi, qoluna dolamağa başladı.

Lakin qızın niyyəti başqa idi. Dias bunu anlamamışdı. O, qızın hərəkətlərinə fikir verdiyi üçün dinmədən atın üstündə oturmuşdu.

Dias ancaq kəməndin ilgəyinin öz qollarına dolanıb dartıldığını hiss etdikdə qızın niyyətini anladı. Lakin artıq gec idi. Daha bir an keçdi, onun qolları yanlarına möhkəm-möhkəm bağlandı. O, artıq nə xəncərini, nə də tapançasını çıxara bilərdi. El-Koyot kəməndə əl vurmağa macal tapmamışdı ki, kəmənd onu daha bərk-bərk sandı. Qüvvətli bir təkənla yəhərdən aşırıldı.

İsidora atını döndərərək qışqırdı:

– Don Miquel Dias, bir də məni hədələməyin! Özü də xilas olmağa səy göstərməyin! Barmaqlarınızı belə tərپətsəniz, mən atımı irəli çapacağam. Hiyləgər zalım! Sənin kimi bir qorxaq məni öldür-mək istəyirdi, mən bunu sənin gözlərindən görürdüm. Lakin bizim rollarımız dəyişildi və indi...

Qız cavab eşitmədiyi üçün susdu. Onun kəməndi bərk dartılmışdı və gözünü yerə yıxılmış adamdan çəkmirdi.

El-Koyot hərəkət etmədən yerdə uzanmışdı; kəmənd onun bədəninə dolanmışdı. Atdan yıxılarkən şüurunu itirmişdi. Elə bil ki, ölmüşdü.

İsidora öz atını bir qədər dala çəkərək dedi:

– Müqəddəs Məryəm! Yoxsa mən onu öldürdüm? Mən bunu istəmirdim. Lakin o, ölmüş olsa da, heç kəs məni məzəmmət edə bilməz: axı o, məni öldürməyi möhkəm qərara almışdı. O ölmüşdür-mü, ya qəsdən belə edir ki, mən ona yaxınlaşım? Qoy bunu özgələri həll etsin. İndi mən qorxmadan evə gedə bilərəm, o, mənə çata bilməz. Həyatı təhlükədə olarsa, kömək üçün malikanədən adam göndərəm. Əlvida, don Miquel Dias!

İsidora bu sözləri deyib korsajından kiçik bir xəncər çıxardı, kəməndin ipini yəhərin qaşığı yanından kəsdi və vicdani əzab duymadan El-Koyotu yerə sərilməmiş halda qoyub atını evə çapdı.

XLIX

fəsil

KƏMƏND AÇILDI

Luiza Zeb Stumpla söhbət etdikdən sonra öz otağına gedərək diz çökdü və dua etməyə başladı. Bütün kreollar kimi, o da katolik dininə etiqad edirdi və madonnanın ona kömək edəcəyinə inanırdı. Onun duası həm qəribə, həm də kədərli idi: o, qardaşının qatili hesab edilən adam üçün dua edirdi.

Luiza bu dəhşətli cinayətdə Moris Ceraldın müqəssir olmadığına bir dəqiqə də olsun şübhə etmirdi. O, Moris Ceraldın əfv edilməsi üçün yox, onun müdafiəsi üçün dua edirdi. Ağlayış hönkürtüləri duanın sözlərini boğurdu. Luiza öz qardaşını bacılara məxsus olan bir məhəbbətlə sevirdi. Kədər onu dərinədən sarsıtmışdı, lakin bu kədər qohumluq əlaqələrindən daha qüvvətli olan başqa bir hissi boğa bilməmişdi. Qız qardaşının əldən getməsinin dərdini çəkməklə bərabər, sevgilisinin xilasını üçün də dua edirdi.

Qız ayağa qalxdıqda təsadüfən gözləri məhəbbət məktubları göndərməkdə onun işinə yarayan oxa sataşdı.

“Ah, bir ox atıb Morisi təhlükədən xəbərdar edə bilsəydim!”

Lakin dərhal fikrinə başqa bir şey gəldi: onların gizlin görüşlərinin izi qala bilməzdimi? Luiza xatırladı ki, ogecəki görüşdən sonra Moris çayı o üzə qayıqla keçmişdi. Onun kəməndi, yəqin ki, qayıqda qalmışdı. Dünən dərd onu sarsıtdığı üçün bu barədə düşünməmişdi. Onların gecə görüşlərinin sirri aşkar ola bilərdi.

Günəş xeyli yüksəlmişdi və aynabənd qapıdan düşüb içərinə işıqlandırdı. Bağa enmək və qayığın yanına getmək üçün Luiza aynabənd qapını taybatay açdı. Lakin yuxarıdan gələn səsləri eşidib eyvanda dayandı. Danışanlar Florinda ilə Pluto idi; ağaları burada olmadığından təmiz hava almaq üçün damın üstünə çıxmışdılar. Aşağıdan onların hər bir sözünü aydın eşitmək olardı, lakin onların söhbəti Luizanı az maraqlandırır. Yalnız sevdiyi adamın adını eşitdikdə qulaq asmağa başladı.

– Onlar gənc Ceraldın adını çəkirlər. Onun adı Moris Ceraldıdır. Deyirlər ki, irlandiyalıdır, əgər bu doğrudursa, o, mənim Yeni Orlean-da gördüyüm irlandiyalılara əsla oxşamır. O, nəcib bir oğlana daha çox oxşayır. Bəli, çox oxşayır.

– Pluto, sən də mi cənab Henrini onun öldürdüyünü güman edirsən?

– Mən belə bir şeyi ağılıma gətirmirəm! Ha-ha! O, cənab Henrini öldürmüşdür! Gör bir nə uydururlar! Bu ona oxşayır ki, guya, cənab Henrini mən öldürmüşəm. O nədir? Florinda, bir bax! Görürsənmi?

– Hanı?

– Odur bax, orada, çayın o biri tərəfində. O at üstündəki kişini görürsənmi? Axı bu, Moris Ceraldıdır, qara düzəndə rast gəldiyimiz oğlandır... Xal-xal atı miss Luya bağışlayan oğlandır. İndi onu olmadığı bir yerdə axtarırlar!

– Pluto, mən əminəm ki, o, müqəssir deyildir. O nə qədər gözəl və iğid bir ağadır!

Luiza gerisinə qulaq asmadı. O, evə qayıdıb sakit addımlarla damın üstünə çıxdı. Nökərlərin qarşısında öz həyəcanını gizlətmək onun üçün çətindi.

Luiza saxta bir ciddiyətlə soruşdu:

– Kimin haqqında danışsınız?

– Ah, miss Luiza, bir oraya baxın! O oğlan...

– Hansı oğlan?

– Axtardıqları oğlan, o oğlan ki...

– Mən heç bir şey görmürəm.

– Ha-ha! O, indicə ağacların arasına girib yox oldu. Oraya, oraya baxın... Siz par-par parıldayan o qara şlyapanı, məxmər pencəyi və parlaq gümüş düymələri görürsünüzmü? Bu odur. Əminəm ki, bu, həmin oğlandır.

– Pluto, sən, yəqin ki, səhv edirsən. Burada çoxları belə geyinirlər. Belə uzaq bir məsafədən, özü də, demək olar ki, gözdən itdiyi bir halda adamı tanımaq çox çətinidir. Yaxşı, hər nə... Florinda, qaç aşağı, mənim şlyapamı və amazonkamı¹ gətir. Mən at minmək istəyirəm. Sən isə, Pluto, mənim Lunamı mümkün qədər tez yəhərlə. Di, cəld ol, cəld ol!

Nökərlər pilləkəndə gözdən itər-itməz Luiza həyəcanla bir daha damın məhəccərinə yaxınlaşdı. İndi təpənin üstündə, cəngəlliklər arasındakı adamın kim olduğuna yaxşı-yaxşı baxmaq üçün heç kəs ona mane olmurdu.

Lakin artıq gec idi: atlı gözdən itmişdi.

“Oxşamağına çox oxşayır, ancaq, deyəsən, bu, o deyildir. Əgər bu, Moris Ceralddırsa, bəs nə üçün bu istiqamətlə getdi?”

On dəqiqədən sonra Luiza artıq çayın o biri sahilində idi və atlının gözdən itmiş olduğu cəngəlliyə girirdi. O, atını yeyin-yeyin sürərək diqqətlə irəliyə baxırdı. Luiza təpənin başına çıxdıqda birdən atını dayandırdı. Eşitdiyi səslər onu atını saxlamağa məcbur etmişdi.

O, qulaq verdi. Səslər uzaqdan gəlsə və güclə eşidilsə də, bunların birinin qadın, birinin də kişi səsindən ibarət olduğunu seçmək olurdu. Bunun hansı kişi səsi, hansı qadın səsi idi? Luizanın ürəyi yenə də iztirab içində çırpındı. O, atını yaxın sürdü. Yenə də dayandı. Təkrar qulaq verdi. İspan dilində danışdılar. Luiza bu dili yaxşı bildiyindən söhbətin mənasını anlaya bilərdi. Lakin hələ çox uzaqda olduğu üçün sözləri seçmək mümkün deyildi. Danışanlar ucadan danışdılar; sanki, hər ikisi olduqca həyəcanlı idi. Luiza atını bir az da irəli sürdü. Kişi səsi artıq eşidilmirdi. Qadının səsi isə tamamilə aydın olaraq hədə yağdırdı.

Səslər Luizanın yaxşı tanıdığı taladan gəlirdi: onun əziz xatirələri bu yerlə bağlı idi. Lap yaxına çatdıqda qız atını bir daha saxladı. O, irəliyə getməkdən, acı həqiqəti öyrənməkdən qorxurdu.

Nəhayət, atın yüyənini tərپətdi.

---

¹ *Amazonka* – at minərkən geyilən uzun qadın paltarı

Yəhərli bir at talanı obaş-bubaşa qaçırdı. Qolları bağlı bir adam yerdə uzanmışdı.

Bir sombrero ilə bir hindu şalı onun yanına düşmüşdü, lakin, görünür, onlar bu adamınkı deyildi. Burada nə kimi bir hadisə baş verə bilərdi?

Kişi meksikalılara məxsus rəngarəng paltar geymişdi. Atın üstündə meksikalılar tərəfindən toxunmuş bəzəkli bir yəhəraltı vardı.

Luizanın qəlbi sevinclə doldu. Bu adam ölmüşdümü, sağdımı, şübhəsiz, damın üstündən gördüyü adam idi. Özü də bu, Moris Cerald deyildi. Luiza atını yaxın sürüb yerdə uzanan adama baxdı. Bu adamın meksikalı olduğu aydındı.

“Gözəl üzü var”, – o, düşündü.

Lakin bu fikir Luizanı atdan düşməyə və yerdə uzanan adamın üzünə əyilərək ona qayğı ilə baxmağa vadar etməmişdi. Qolları bağlı adamın burada görməyə qorxduğu adam olmamasından doğan sevinc onu belə bir insanpərvər hərəkətə məcbur etmişdi.

“O ölməmişdir: onun nəfəs aldığı mən eşidirəm”.

Luiza kəməndin ilgəyini açdı.

“İndi o, sərbəst nəfəs ala bilər. Lakin burada nə kimi bir hadisə baş verə bilər? Ah, o, özünə gəlir... Allaha şükür! Mən bu saat hamısını bilərəm”.

– Ser, indi özünüzü yaxşı hiss edirsiniz?

Don Miquel Dias başını qaldıraraq narahat halda ətrafını gözəndən keçirdi.

– Senyorita, siz kimsiniz? – soruşdu – O qız haradadır?

– Siz kimin haqqında danışırırsınız? Mən burada sizdən başqa heç kəsi görməmişəm.

– Caramba! Çox qəribədir! Siz boz at minmiş bir qadına rast gəlmədinizmi?

– Mən buraya yaxınlaşarkən qadın səsi eşitdim.

– Daha doğrusu, iblis səsinə oxşar bir səs! Bu, İsidora Kovarubio de Los-Lanos üçün daha yaxşı tərifdir.

– Məgər bunu o etmişdir?

– Görüm onu lənətə gəlsin! Bəli! O haradadır? Senyorita, deyin, o haradadır?

– Bilmirəm. At dırnaqlarının səsinə görə, o, ehtimal ki, cıdır ilə aşağı enmişdir. Görünür, bu belədir. Mən atımı o biri tərəfdən sürüb gəlirdim.

– Hə! Demək, evə gedib. Senyorita, siz çox mərhəmətlisiniz. Məni bu ilgəkdən xilas etdiyiniz üçün sizə çox minnətdaram. Bəlkə də, siz öz mərhəmətinizi davam etdirib atıma minmək üçün kömək edirsiniz? Güman edirəm ki, yəhərin üstündə otura bilərəm; məni yalnız yəhərin üstünə mindirmək lazımdır. Hər halda, mən daha burada qala bilmərəm. Mənim düşmənlərim buradan uzaqda deyildir. Karlito, buraya gəl, – deyə o, atını səslədi və qərribə bir fit çaldı. – Yaxın gəl, bu sevimli qadıncıdan ürkmə, bizimlə pis zarafat edən və bizi bir-birimizdən ayıran bu qadın deyil. Di, buraya gəl, mənim atım, qorxma!

At fit səsi eşidərək sahibinin yanına qaçıb gəldi və yüyəndən yapışmaq üçün ona icazə verdi.

– Siz mənə azca kömək etsəniz, elə bilirəm atıma minərəm. Atımı minən kimi dalımca gələcəklərindən əsla qorxmayacağam.

– Siz elə güman edirsiniz ki, sizi təqib edəcəklər?

– Sizi inandırırım ki, mənim düşmənlərim var. Lakin bunlar hamısı keçib-gedər. Mən özümü çox zəif hiss edirəm. Siz mənə kömək etməkdən boyun qaçırmazsınız ki?

– Əlbəttə yox. Bacardığım hər bir köməyi həvəslə etməyə hazırım.

– Senyorita, sizə çox minnətdaram. Çox minnətdaram!

Gənc qız meksikalını güc-bəla yəhərin üstünə oturma bildi.

El-Koyot dedi:

– Salamət qalın, senyorita. Mən sizin kim olduğunuzu bilmirəm. Ancaq görürəm ki, meksikalı deyilsiniz. Məncə, amerikalısınız. Ancaq fərqi yoxdur. Siz gözəl olduğunuz qədər də mərhəmətlisiniz. Əgər fürsət düşsə, Miquel Dias bu xidmətiniz üçün sizə borclu qalmaz.

El-Koyot bunu deyib atını tərپətdi. Müvazinətini güclə saxlaya bildiyi üçün atını addım-addım sürürdü. Çox çəkmədən ağacların arasında gözdən itdi.

Bütün bunlar gənc qıza qərribə bir yuxu kimi görünürdü.

Lakin Diasdan qalmış məktubu yerdən qaldırarkən onun əhvalı birdən-birə dəyişdi. Məktub Moris Ceraldın adına idi. Məktubun altında “*Ísidora Kovarubio*” yazılmışdı.

Luiza atına güclə mindi.

Kasa-del-Korvoya dönərkən Leona çayından keçdikdə atını çayın ortasında saxladı. O, qərribə və donuq bir baxışla uzun-uzadı suya baxdı. Onun üzündə dərin bir məyusluq nişanəsi görünürdü. Atını bir az da irəli sürsəydi, Leonanın dalğaları onu alıb aparacaqdı.

L *fəsil*

ÇÖL CANAVARLARI İLƏ ÇARPIŞMA

Yaralı, tikanlı pöhrəliklər içərisindən əzabla keçib, nəhayət, çaya çatdıqda Texas axşamlarının bənövşə rəngli kölgələri artıq yer üzərinə enməkdə idi.

O, yanğısını söndürdükdən sonra otların üstündə uzandı.

Ayağı indi bir o qədər də bərk ağrıdı. İndi o, gələcəyi haqqında düşünmürdü; çünki yorğunluq buna mane olurdu. Quzğunlar uçub yatmağa getmişdilər. Akasiya ağaclarının haşiyəyə bənzər yarpaqlarını yelləndirən sərin külək ona layla çalırdı və iztirab çəkən adam bunun təsiri ilə tezliklə yuxuya getdi.

Lakin o, çox yata bilmədi. Yaraları yenə də göynədiyi üçün yuxudan oyandı.

O, ancaq ölümlərə hücum edən qorxaq çöl canavarlarından qorxmurdu. O, ölümün yaxın olduğunu ağına gətirmirdi.

Gecə bu iztirab çəkən adama çox uzun görünür və səhərin açılmasını intizarla gözləyirdi. Nəhayət, səhər açıldı. Lakin bu səhər də ona sevinc gətirmədi. Səhər açılınca yenə də qara quzğunlar göydə göründü. Quzğunların qara kölgələri yenə də onun başı üstündə hərlənməyə başladı. Aclıq ona güc gəlirdi. Yemək axtarmaq lazımdı.

Yaxında bir fındıq ağacı bitmişdi. Lakin onun budaqlarındakı fındıqlar hündürdə, yerdən altı fut yüksəkdə idi.

Yaralı ağır iztirablara dözməli oldusa da, ağacın dibinə qədər sürünüb gələ bildi. Qoltuqağacı ilə bir neçə fındıq vurub sala bildi; bu da onun səhər yeməyi oldu.

Bəs sonra nə etmək lazımdı?

Buradan getmək mümkün deyildi. Kiçik bir hərəkət dözülməz ağrıya səbəb olurdu. Bu bədbəxt adam bir insan tərəfindən kömək ala biləcəyinə, demək olar ki, inanmırdı. O, boğazı tutulana qədər qışqırmışdısa da, səsində səs verən olmamışdı. Buna baxmayaraq, hərdən bir yenə də onun boğuş qışqırtısı eşidilirdi. Bu qışqırtı ümid-sizliklə mübarizə edən ümidin zəif şölələri idi.

Başqa əlac yox idi. Yerindəcə oturub qalmalı idi. Yaralı bu qərarə gəldikdən sonra rahatca otların üstündə uzandı və mümkün qədər səbirli olmağı qət etdi.

O, hərdən bir inildəyirdi. Ağrı onu tamamilə əldən saldığı üçün ətrafında nələ baş verdiyini artıq sezmirdi. Qara quzğunlar əvvəlki kimi yenə də başının üstündə hərlənirdi. Lakin o, artıq buna adət etmişdi, quzğunlardan bəziləri lap aşağılara enib qanadlarını, az qala, onun başına toxundurduqda belə o, buna əhəmiyyət vermirdi.

Bu nədir? Yenə də səslər eşidildi...

Çayın qumlu sahilinə dəyən kiçik ayaqların tappılısı eşidildi. Bundan sonra kəsik-kəsik nəfəs səsi gəldi. Yaralı nələ olduğunu bilmək üçün ətrafına baxdı.

Sahildə oyan-buyana qaçısan bir sürü yırtıcı heyvan gördükdə: "Hə, bunlar canavar olmuş ki" – düşündü.

İndiyə qədər o, qorxu hiss etməmişdi; bu qorxaq heyvanlar onda yalnız nifrət doğururdu.

Adətən, canavarlar insana hücum etmirlər; lakin insanın zəif olduğunu və özünü müdafiə etmək iqtidarında olmadığını hiss edər-etməz cəsarətə gəlirlər.

Kaktus ağaclarının tikanları onun bədənini yaralamışdı və ondan çoxlu qan axmışdı.

Canavarlar qan iyi duymuşdular; bu iy onları rahat qoymurdu. Yaralı, bir şeyi hiss etmişdi: canavarlar onu yemək istəyirdilər.

Yaralının ov bıçağından başqa heç bir silahı yox idi, bu da onun toqqasında idi. Yəhərə bağladığı tufəngi və tapançası atın üstündə qalmışdı. Yaralı bıçağını çıxarıb sağ dizinə söykənərək müdafiəyə hazırlaşdı. Bir dəqiqə yubansaydı, artıq gec olacaqdı. Qan iyindən quduzlaşmış canavarlar yaralının üstünə atıldılar. Onlardan altısı eyni zamanda dişlərini onun qollarına, ayaqlarına və bədəninə keçirdi. Birdən əvvəlcə at ayaqlarının səsi, sonra bərkdən it hürməsi eşidildi.

Yaralı bütün gücünü toplayıb özünü bıçaqla müdafiə edərək canavarları qovdu. Canavarlardan biri və ya ikisi yaralandığı üçün vəhşi bir səs ilə ulayaraq kənara qaçdı. Mübarizə ölüm-dirim mübarizəsinə çevrildi. Yaralı bir neçə heyvanı öldürmüşdü. Lakin bu, o birilərini dayandırmadı. Onlar daha amansızcasına hücum etdilər. Yaralının vəziyyəti ümitsiz bir şəkil alırdı. Canavarlar dişlərini onun bədəninə keçirmək üçün bir-birinin üzərinə tullanırdılar. Yaralı öz

bıçağını otərəf-butərəfə hərləyirdi, lakin onun əli zəifləyir, bıçaq zərbələri hədəfə daha az-az dəyirdi. Getdikcə onun qüvvəsi tükənirdi. Ölüm düz onun gözlərinin içinə baxırdı.

Bu ümitsizlik dəqiqəsində yaralı bir daha ucadan qışqırdı. Qəribədir, bu, kədərli bir qışqırtı deyildi: bu, onun dodaqlarından qopan sevinc qışqırtısı idi. Burası da təəccüblüdür ki, canavarlar bu səsi eşitdikdə hücumlarını dayandırdılar. Qızgın çarpışma ara verdi. Bir dəqiqəliyə hər yerə sükut çökdü. Əvvəlcə at ayaqlarının səsi, sonra bərkdən it hürməsi eşidildi.

Yaralı qışqırmaqda davam edib köməyə çağırırdı. Sanki, at tamamilə yaxında idi. Atlı onun səsinə eşitməyə bilməzdi. Lakin cavab eşidilmədi. Atlı onun yanından ötüb-getdi. At ayaqlarının səsi getdikcə eşidilməz oldu. Bədbəxt yaralını yenə də kədər bürüdü.

Cəsərətə gəlmiş yırtıcılar yenə hücumə keçdilər. Yenə də mübarizə başlandı. Qüvvədən düşmüş yaralı özünü ölümə məhkum hesab edirdi və yalnız ətalətlə özünü müdafiə edirdi.

Birdən canavarlar ondan əl çəkildilər: bu dəfə gələn müdafiəçi öz gəlişi ilə bu bədbəxt adamı ruhlandırdı və onun qəlbini ümidlə doldurdu.

Atlı onun səsinə səs vermədi, lakin it onun imdadına çatmışdı. Böyük bir it özünü çarpışma tərəfə verdi. O, bərkdən hürə-hürə güllə kimi sıçrayıb cəngəlliklərin içindən çıxmışdı.

– Dostum! Bu nə xoşbəxtlikdir! Dostum!

Meşənin qalınlığından çıxan it, ağızını açaraq canavarların üstünə atıldı. Canavarlar onu gördükdə yaralını buraxdılar və vahimə içində geri çəkilməyə başladılar. İt canavarlardan birinin boğazından tutub onu bir sıçovul kimi silkələyərək yerə çırpdı.

Başqa bir canavarın da aqibəti belə oldu. O biri canavarlar quyruqlarını qısaraq kədərli bir səs ilə ulaya-ulaya qaçdılar; onlar hamısı sıx cəngəlliklərin arasında gözdən itdi.

Taqətdən düşmüş adam daha heç bir şey görmürdü. Onun qüvvəsi tükənmişdi. O, yalnız əlini uzadıb gülümsəyərək öz xilaskarını qucaqladı və alçaqdan nə isə deyib özündən getdi.

* * *

Onun bu vəziyyəti çox davam etmədi. Yaralı tezliklə özünə gəlmişdi və dirsəyinə söykənərək sualedici nəzərlə ətrafına baxdı.

Çarpışma yerinə baxanda adamın əti ürpeşirdi. Lakin yaralı şüurunu itirməsəydi, bundan daha qorxunc bir mənzərənin şahidi olardı.

O, özündən gedərkən başsız atlı talada görünmüşdü. Onun atı yanğısını söndürmək üçün çaya enmişdi. At su içdikdən sonra dik sahilə çıxmış, yaralının uzanmış olduğu taladan keçib cəngəllikdə gözdən itmişdi. İt yenə də onun dalınca getmişdi, lakin çox çəkmədən qayıdıb yaralının yanında uzanmışdı.

Elə bu anda yaralı özünə gəlmişdi. İti oxşadıqdan sonra o, yenə də uzandı, plaşının ətəyini başına çəkib yandırıcı günəşdən özünü qoruyaraq yuxuya getdi.

İt də yaralının ayaqları yanında uzanaraq mürgülüyüdü. Lakin o, tez-tez oyanır və sanki, qulağı səsdə idi. Hər dənbir başını qaldırıb qəzəblə ulayırdı; quzğunlar aşağıya endikdə onları qovurdu.

Yaralı yuxuda sayıqlayırdı. Onun qurumuş dodaqlarından qəribə sözlər qopurdu. Bu sözlər gah ehtiraslı bir məhəbbət çağırışı, gah da hansı bir cinayət haqqında isə deyilən rabitəsiz sözlər idi.

LI

fəsil

İKİ DƏFƏ SƏRXOŞ

Yenə də, ev sahibi olmadan qumarbazların oturub qumar oynadıqları və birdən-birə tərک etdikləri Alamodakı tənha daxmaya qayıdaq.

Ertəsi gün günortaya yaxın idi, ev sahibi isə hələ də qayıtmamışdı. Felim əvvəlki kimi bu evin yeganə sakini olaraq qalmışdı.

Əvvəlki kimi sərxoş halda yerdə sərilib qalmışdı.

Məsələni aydınlaşdırmaq üçün qumar oynayanların daxmanı birdən-birə tərک etdikləri o gecədə daha nələr baş verdiyini nağıl etmək lazımdır.

Masanın ətrafında oturub qumar oynayan üç qırmızıdərilili vəhşinin görkəmi Felimi yuxudan ayıldı.

Sonra nələr olduğunu o, aydın surətdə təsəvvür edə bilmirdi. Yadında ancaq bir şey qalmışdı: dərilərini rəngləmiş üç hindu birdən-birə oyunu dayandıraraq kartları döşəmənin üstünə atdılar,

xəncərlərini çəkərək onun üstünə cumdular. Sonra yenə birdən Felimi buraxıb, onların arxasınca gələn dördüncü hinduya itaət edib tələsik daxmadan çıxdılar.

Bunlar hamısı cəmisi iyirmi saniyənin içərisində baş vermişdi. Felim özünə gəldikdə daxmada artıq heç kəs yox idi.

O yatmışdımı və ya oyaqmı idi? Sərxoş olduğu üçün bunlar onun gözlərinəmi görünmüşdü, yoxsa yuxudamı görmüşdü? Bu, həqiqət idimi və ya onun ağılı çatmayan yeni və indiyə qədər də xatirindən çıxmayan başsız atlı kimi yeni bir hadisə idimi?

Yox, bu, onun gözlərinə görünə bilməzdi. O, vəhşiləri çox yaxında görmüşdü və onların əsl adam olmalarında səhv edə bilməzdi. Felim vəhşilərin ona aydın olmayan bir dildə danışdıqlarını eşitmişdi. Bundan başqa, onların kartı da döşəmənin üstündə qalmışdı.

Bu kartların, doğrudan da, kart olub-olmadığını yəqin etmək üçün Felim onlardan birini də yerdən götürməyi ağına gətirmədi. O, kifayət qədər ayılmışdı, lakin bunu etmək üçün, sadəcə olaraq, cəsarəti çatmırdı. Bu qərribə kartların onun barmaqlarını yandırmayacağına o əmin ola bilərdimi? Nə bilmək olar, bu kartlar şeytan kartı da ola bilərdi.

Düşüncələrinin qarışıq olmasına baxmayaraq, Felim yenə də daxmada qalmağın təhlükəli olduğunu anlayırdı. Qumarbazlar oyunu davam etdirmək üçün qayıdıb gələ bilərdilər. Onlar burada nəinki kartlarını qoymuşdular, hətta daxmanın əmlakını da aparmamışdılar. Doğrudur, onları daxmadan birdən-birə çıxıb getməyə nə isə mühüm bir şey məcbur etmişdi, lakin onlar yenə də gözlənilmədən qayıda bilərdilər.

İrlandiyalı bunu düşünüb hərəkət etmək qərarına gəldi. Ehtiyat üçün şamı söndürərək xəlvətcə daxmadan çıxdı. Qapıdan çıxmağa cəsarət etmədi. Ay evin qarşısındakı meydançanı işıqlandırırırdı. Vəhşilər yaxında ola bilərdi. Felim divarı əvəz edən at dərisini kəsib qopartdı və əmələ gələn deşikdən sivişib çıxdı və sinə-sinə ağac kölgəsi altına getdi.

O, uzaqlaşmağa macal tapmamışdı ki, qabaqda bir neçə qara şey gözünə dəydi. Səslər eşidildi, sanki atlar ot gövsəyirdilər. Hər-dənbir at dırnaqlarının səsi eşidilirdi. Felim dayanıb sərv ağacının arxasında gizləndi.

Çox çəkmədən irlandiyalı bunların, doğrudan da, at olduğuna inandı. Şübhəsiz, bu atlar mustangerin daxmasını qumarxanaya

döndərən o dörd vəhşinin idi. Görünür, atlar ağaclara bağlanmışdı, lakin sahibləri də onların yanında ola bilərdi.

Bunu düşündükcə Felim dönüb başqa tərəfə getmək istədi. Lakin bu anda qabaqdan gələn səsləri eşitdi. Bu səslər kimi isə hədələyən bir neçə kişinin səsi idi. Sonra qorxu andıran kəsik-kəsik nidalar eşidildi və bundan sonra it hürdü. Sonra sakitlik oldu; bu sakitliyi yalnız qırılan budaqların xışiltısı pozurdu, sanki bir neçə adam vahiməyə düşüb cəngəlliklər arasında qaçaraq canlarını qurtarırdı.

Felim qulaq verməkdə davam etdi: adamlar sərv ağacına yaxınlaşdılar. Bir neçə saniyə sonra onlar artıq öz atlarının yanında idilər və dayanmadan yəhərə sıçrayıb atlarını çapdılar.

Bu qaçan adamlar ayın işıqlandırdığı yerə çıxdıqda Felim onların çılpaq bədənlərinin qıpqırmızı rəngini aydınca gördü: bunlar daxmada olan həmin dörd hindu idi.

Felim eşidilməkdə olan at ayaqlarının səmindən atlıların dik yoxuşu qalxıb düzənə çıxdıqlarını və atlarını düzəndə dördnala çapdıqlarını müəyyən etməyincə yerindən tərpənmədi.

O, gizləndiyi yerdən çıxıb, əllərini bir-birinə vuraraq dedi:

– Müqəddəs Patrik! Bu nə deməkdir? Bu şeytanların burada nə işi vardı? Görəsən, onları təqib etmək kimin ağılına gəlmişdi? Görünür, kim isə onları bərk qorxutmuşdur. Qəribədir: bəlkə də, bu elə odur? And içirəm ki, belədir. Mən itin uladığını eşitdim, axı it onun dalınca qaçmışdı. Ah, pərvədigara, bu nədir? Bircə o, vəhşiləri qovaqova bu tərəfə gəlməsin!

Başsız atlı ilə bir də üz-üzə gəlmək qorxusu Felimi təkrar ağacın dalında gizlənməyə məcbur etdi. O, intizar içində tir-tir əsərək ağacın arxasında bir qədər dayandı.

“Bu, yəqin ki, mister Morisin zarafatından başqa bir şey deyil. O, evə qayıtmış və məni qorxutmaq istəmişdi. Yaxşı ki, elə lap vaxtında özünü yetirib qırmızıdərilili adamları qorxutdu, axı onlar bizi öldürmək və qarət etmək istəyirdilər. Yəqin ki, xeyli vaxt keçmişdir. Əməlli-başlı içdiyim yadımdadır. Amma indi, elə bil ki, içməmişəm... Burası qəribədir: görəsən, mənim viski şüşəm hinduların gözüne satışmamışdır ki? Onların içkini biz ağılardan az xoşlamadıqlarını eşitmişəm. Pərvədigara, onlar viskinin iyini duymuşsa, yəqin ki, orada bir damla da içki qalmayıb. Qayıdıb yoxlamaq lazımdır. İndi onlardan qorxmaq lazım deyil. Atlarını çapmalarından görünür ki, çoxdan çıxıb gediblər”.

Felim sərv ağacının arxasından çıxaraq daxmaya tərəf getdi. O, sinəsinə gedirdi; yaxında bir adam olub-olmadığını yoxlamaq üçün bir neçə dəfə dayandı. Özünü sakitləşdirmək üçün uydurduğu fərziyyəyə baxmayaraq, başsız atlı ilə bir daha üzbəüz gələcəyindən qorxurdu.

Bununla belə, içmək arzusu onun qorxusuna üstün gəldi və qorxa-qorxa olsa da, yoluna davam etdi. Nəhayət, yavaşca daxmaya girdi.

Ehtiyac olmadığı üçün işığı yandırmadı. Viski şüşəsini qaranlıqda əli ilə axtarıb tapmaq onun üçün çətin deyildi: şüşənin qoyulduğu yeri çox yaxşı tanıyırdı.

Lakin şüşəni qoyduğu yerdə tapmadı.

– Görüm onları lənətə gəlsin! Deyəsən, şüşəni tapıblar! Yoxsa nə üçün yerində olmasın? Mən onu buraya qoymuşdum. Lap yaxşı yadımdadır ki, onu öz yerinə qoymuşdum... – Felim, nəhayət, axtardığını əli ilə yoxlayıb tapdıqda sözünə davam etdi. – Gör bir mənim sərvətim haradadır! Ah, heyvan uşağı, hamısını içiblər! Görüm o dünyada şeytanlar bu qırmızıdərilili oğruların bədənini oda tutub yandırsın! Qoy yatmış adamın şərabını oğurlamağın nə demək olduğunu o dünyada onlara göstərsinlər! Vay-vay! İndi nə edəcəyəm?! Yenə uzanıb yatmaqımı? Adamın başında onların və o birisinin fikri olduqda yata bilərmim? Yəqin ki, içki olmadan dincələ bilməyəcəyəm. Amma bir damla da qalmamışdır... Dayan! Müqəddəs Patrik! Yadıma düşdü! Düz bir qab! Mən onu sandıqda gizlətmişəm. Mister Moris sonuncu dəfə settlementə getməyə hazırlaşarkən ona vermək üçün ağzına qədər doldürmüşdüm. O da qabı özüylə götürməyi unudub axı. Allah eləməsin ki, hindular öz mürdar pəncələrinə bu qaba uzatmış olsunlar, onda mən dəli olaram!.. – Bir neçə dəqiqə davam edən sükutdan sonra (bu sükut zamanı onun sandığı necə eşələdiyi eşidilirdi) Felim qışqırdı: – Ura! Nə böyük xoşbəxtlik! Qırmızıdərilili adamlar sandığa baxmağı ağıllarına gətirməmişlər! Qab doludur, heç kəs əl də vurmamışdır!

Bu sevindirici kəşfdən sonra irlandiyalı daxmanın qaranlığı içəri-sində oynamağa başladı.

Sonra sakitlik çökdü. Bundan sonra qabın ağzından tökülən viskinin səsi eşidildi.

Bir qədər sonra bu səsi ağız marçılıtsı və xoş nidalar əvəz etdi.

Boş qab yerə düşüb səslənincəyə qədər qabın ağzından tökülən viskinin səsi və ağız marçılıtsı davam etdi.

Sonra isə sərxoş olmuş Felimin qışqırtılarını qırıq-qırıq oxunan sərxoş mahnılar, vəhşi qəhqəhələr, qırmızıdərili adamlar, komançilər və başsız atlı haqqında rəbitəsiz mülahizələr əvəz etdi. Keçirdiyi qorxular haqqındakı eyni sözlər təkrar-təkrar, lakin getdikcə daha yavaş-yavaş eşidildi və nəhayət, bunlar sərxoş olmuş “natiqin” ara verməyən xorultusu ilə əvəz olundu.

LII

fəsil

AYILMA

Felimin ikinci yuxusu birinci yuxusundan çox davam etdi. O, özünə gəlib ayıldıqda günortaya yaxın idi; həm də o, öz iradəsi ilə deyil, başına tökülən bir vedrə soyuq sudan ayılmışdı. Soyuq su onu qırmızıdərili vəhşilərin görkəmindən heç də pis ayıltmamışdı.

Suyu onun başına Zeb Stump tökmüşdü.

Qoca ovçu Kasa-del-Korvonun darvazasından çıxaraq atını ən kəsə yol ilə Nueses çayının mənbəyinə tərəf sürdü. Stump çox yaxşı bələd olduğu cığır ilə gəlirdi.

Luiza Poyndeksterin dediklərindən qoca ovçu anlamışdı ki, Moris Cerald böyük təhlükə qarşısındadır. Stump, Poyndeksterin dəstələrinə rast gəlməmək üçün Alamoya onlardan tez gəlməyə çalışırdı.

O bilirdi ki, requlyatorlar ilə üz-üzə gəlsə, güman edilən qatilin evinin yolunu istər-istəməz onlara göstərməli olacaq.

Stump öz atını daxmadan bir qədər uzaqda, Alamonun alçaq sahilindəki cəngəllikdə bağlayıb piyada getdi.

Daxmanın mustanq dərisi vurulmuş qapısı bağlı idi, lakin onun ortasında bir deşik vardı. Bu nə deməkdə?

Qoca ovçu səssiz addımlarla daxmanın o biri tərəfinə keçdi, ağacların altı ilə sinə-sinə yaxınlaşdı, dizi üstə çöküb qulaq verməyə başladı.

Daxmadan bərk xorultu səsi gəlirdi. Zeb Stump deşikdən baxıb döşəmə üzərində yatan Felimi gördü.

İndi ehtiyat etmək artıq idi. Ovçu ayağa qalxdı və yenə də daxmanı dolanıb qarıdan içəri girdi. Qapı kilidli deyildi; odur ki Felimi hələlik oyatmağa ehtiyac yox idi. Zeb dayanıb fikrə getdi:

“Şeylər yola çıxmaq üçün qablaşdırılmışdır. Hə! Yadıma düşdü: Moris deyirdi ki, bu günlərdə buradan çıxıb getməyə hazırlaşır. Bu qoçaq işə yatmayıb, o, lülqənbərdir. Qəribədir, görəsən, heç olmasa, bir damla içki saxlayıbdımı? Çətin... Budur, ağzı açıq şüşə yanı üstə düşmüşdür, onun yanındakı qab da boşdur. Görüm Allah bu əyyaşın bəlasını versin! O, lap dəniz qədər içkini qarnına tökə bilər!.. İspaniya kartı! Bir dəstə kart döşəməyə tökülmüşdür! Bu kartlar onun nəyinə gərəkdir? Görünür, içərkən kart oynamışdır. Bəs qapıdakı deşiyi kim açmışdır, bəs divardakı deşik haradan? Yəqin, o, mənə izah edə bilər. Oyađıb soruşacağam”.

– Felim, Felim!

Felim cavab vermədi.

– Felim, mənəm! Felim!

Yenə bərkədən qışqırmasına və bu qışqırtının, ehtimal ki, yarım mil məsafədə eşidilməsinə baxmayaraq, Felim rahat-rahat yatırdı. Zeb var gücü ilə onu silkələməyə başladı. Cavab olaraq yalnız xırıltı eşidildi. Lakin bu da dərhal əvvəlki kimi xorultu ilə əvəz olundu.

“Əgər xoruldamasaydı, elə güman edərdim ki, ölmüşdür. Ancaq o lül-qənbərdir... Buna şübhə yoxdur. Görəsən, onu necə özünə gətirmək olar?”

Qoca ovçunun gözü küncdəki vedrəyə sataşdı. Vedrə ağzına qədər su ilə dolu idi. Zeb gülərək vedrəni qaldıraraq yatmış adamın üzünə tökdü.

Bu, istənilən nəticəni verdi: Felim ayıldısa da, hələ tamamilə özünə gəlmədi.

Onun ağzından qopan səslər qoca ovçunun şən qəhqəhələrinə qarışdı.

Nəhayət, hər ikisi sakitləşib ciddi söhbətə başlaya bildilər. Felim hələ də keçirdiyi dəhşətlərin təsirindən qurtarmamışdı. Zebin zara-fatları onun xətrinə dəymirdi. Felim, nəhayət, öz təəssüratını bir adama deyə biləcəyi üçün şad idi. Zeb bu qəribə başsız atlı haq-qında birinci dəfə ondan eşitdi.

Əvvəlcə Zeb qoca əyyaşı “qara basırmış” deyə lağa qoydu. Bununla belə, Felim bunun həqiqət olduğunu israr edib durduqda o, fikrə getdi.

– Burada heç bir səhv ola bilməz! – irlandiyalı etiraz etdi.

– Məgər mən mister Morisi indi sizi gördüyüm qədər aydın görmə-dimmi? Başından savayı hamısını gördüm. Ancaq atını döndərdikdə

başını da gördüm, bundan əlavə, o, Meksika şalını çiyinə salmışdı, ayaqlarında yaquar dərisindən uzunboğaz çəkmə vardı. Mən heç onun gözəl atını tanımaya bilərdimmi? Deyəsən, Taranın da arxasınca çıxıb getdiyini deməyi yadımdan çıxartdım. Sonra Taranın hindulara necə hürdüyünü eşitdim.

Ovçu başını şübhə ilə yırğalayaraq dedi:

– Hindular? İspaniya kartı ilə oynayan hindularımı?

– Siz elə zənn edirsiniz, onlar hindular deyilmiş?

– Mənim nə zənn edib-etmədiyim əhəmiyyətli deyildir. İndi müzakirə etməyə vaxt yoxdur. Davam et, gördüklərini və eşitdiklərini axıra qədər nağıl elə.

Felim öz sözünü söylədikdən sonra Zeb daha ona sual vermədi; daxmadan çıxıb otun üstünə uzandı.

O, öz fikirlərini aydınlaşdırmaq istəyirdi. Felimin söylədikləri bütün işi daha da dolaşdırmışdı.

Bu vaxta qədər yalnız Henri Poyndeksterin yoxa çıxması məlum idi; indi isə, nökrin dediyinə görə, hələ dünən səhər evə gəlməli olan mustangerin geri qayıtmaması məsələni daha da mürəkkəbləşdirirdi.

Mustangerin başsız atlı surətində, ya da başını əlində tutaraq görünməsi heç də ağıla sığmırdı. Bu, yalnız kiminsə hiyləsi ola bilərdi.

Əlbəttə, cinayətin yenidən işləndiyi və settlement əhalisinin yarısı qatili axtardığı bir zamanda bu kimi zarafatlar etmək qəribə idi. Bu bir də ona görə qəribə idi ki, cinayətin təqsirini Moris Ceralddan başqa heç kəsdə görmürdülər.

Zeb Stumpun gözləri önündə qəribə vəziyyətlər silsiləsi, daha doğrusu, bir-birinin üzərinə qalaqlanmış hadisələr mənzərəsi canlanırdı. Səbəbləri aydın olmayan bir hadisə, nəticələri aydın olmayan bir səbəb, səbəbi anlaşılmayan bir cinayət... Sirli və anlaşılmaz bir şey...

Moris Ceraldın gecə Luiza Poyndeksterlə görüşməsi, bu görüş nəticəsində qızın öz qardaşı ilə sözləşməsi, Morisin düzənə getməsi, Henrinin üzr istəmək üçün Morisin dalınca getməsi – bütün bunlar tamamilə təbii və aydın idi. Lakin bundan sonra dolaşılıq və ziddiyyətlər başlayır.

Zeb Stump Moris Ceraldın Henri Poyndeksterin xatirini istədiyini bilirdi. Moris Henri Poyndekster haqqında bir neçə dəfə danışmış və heç vaxt ona zərrə qədər də düşmən olduğunu büruzə verməmişdi;

əksinə, o, bu oğlanın gözəl bir qəlbə malik olduğuna heyran idi. Moris sinə birdən-birə dostdan dönüb oğlanın canisi olması haqqındakı ehtimal, həqiqətə heç də müvafiq görünmürdü.

Zeb Stump fəvqəladə dərəcədə aydın bir zəka sahibi olsa da, bu mürəkkəb faciəni aydınlaşdırma bilmirdi. Onun şübhə etmədiyi bir şey varsa, o da bu idi: onun fikrincə, mustangerin daxmasına basqın edən dörd atlı hindular deyildi. Onların cinayətlə əlaqədar olmaları mümkün idi. Bununla belə, bu adamların daxmaya gəlmələri və ev sahibinin evdə olmaması Stumpda daha kədərli ehtimallar doğururdu: indi ona elə gəlirdi ki, təkcə bir nəfər öldürülməmişdir: cəngəlliklərdə iki nəfərin meyitini axtarmaq lazımdır. Bunu düşündükdə qoca ovçunun sinəsindən dərin bir ah qopdu. O, cavan irlandiyalı, demək olar ki, bir ata məhəbbəti ilə sevirdi. Moris Ceraldın qaranlıq cəngəlliklərdə xaincəsinə öldürülməsi, onun cəsədinin quzğunlar və canavarlar tərəfindən parça-parça edilməsi fikri qocaya dözülməz dərəcədə iztirab verirdi. O, düşündükcə daha dərinə ah çəkirdi. Nəhayət, bu əzabverici fikirlərə daha davam gətirə bilmədiyini hiss edib ayağa qalxdı və sürətlə var-gəl etməyə başladı. O, qisas almaq qərarına gəldi.

Qoca ovçu o qədər acı fikirlərə dalmışdı ki, mustangerin böyük köpəyinin yanından qaçıb keçdiyini hiss etmədi.

Felmin itin qayıdıb gəlməsini sevinc dolu bağırtı ilə qarşıladı. Zeb Stump Felimin bərkədən onu çağırmasını eşidincəyə qədər bu hadisəyə laqeyd qaldı.

– Ah, mister Stump, Taraya baxın! Baxın, onun boynuna nə isə bağlanmışdır. İt buradan getdikdə boynunda belə bir şey yox idi. Sizin fikrinizcə, bu nədir?

Doğrudan da, itin boynunda maral gönündən bir qayıq vardı, qayıqın altında da balaca bir düyünçə görünürdü.

Zeb ov bıçağını çıxarıb itə tərəf əyildi; it qorxaraq geri sıçradısa da, sonra burada pis niyyət olmadığına inanıb Zebin yaxınlaşmasına imkan verdi.

Zeb qayıqı kəsdi, düyünçəni açdı; düyünçənin içində vizit vərəqəsi vardı. Vərəqəyə, sanki, qırmızı mürəkkəblə, görünür, qan ilə, nə isə yazılmışdı.

Zeb oxumağa başladı. Yazılanları çox sürətlə oxuyub başa düşdü. Onun sinəsindən sevincli bir ah qopdu.

– Felim, o sağdır! O sağdır! Bir buna bax!.. Eh, sən ki savadsızsan! Qoca müəllim sağ olsun ki, oxumağı mənə öyrətmişdir. Hər nə! O sağdır!

– Kim sağdır? Mister Morismi? Allaha şükür etmək lazımdır!

– Dayan! Bunun üçün indi vaxt yoxdur. Adyalı və qayıqları gətir. Mən öz madyanımın dalınca gedib gəlincə sən bunları hazırla. Özü də tez ol! Bir dəqiqə də yubanmaq olmaz, yoxsa gec olar.

LIII

fəsil

LAP VAXTINDA

Qoca ovçu bu sözləri deyib yola düşdü.

O, tamamilə haqlı idi: bircə dəqiqə də yubanmaq olmazdı. Qoca ovçu qanı ilə yazı yazmış adamın imdadına tələsdiyi bir zamanda, o bədbəxt yenə də ölüm təhlükəsi qarşısında idi: canavarların ikinci hücumundan sonra onun üstünə daha dəhşətli bir düşmən gəlirdi və sanki, o bədbəxt ömrünün son dəqiqələrini yaşayırdı.

Ehtimal ki, başında panama, əynində plaş olan yaralı adamın Moris Cerald olduğu oxucuya artıq məlumdur. Taranın işə qarışması nəticəsində canavarlarla gedən mübarizə müvəffəqiyyətlə qurtardıqdan sonra, o lap taqətdən düşdüyünü hiss etdi və yatmaq istədi.

Moris vəfalı köpəyin burada olması ilə sakitləşdi; sədaqətli köpəyin indi onu tək qoymayıb həm quzğunlardan, həm də yırtıcı heyvanlardan müdafiə edəcəyini bildiyi üçün çox çəkmədən dərin yuxuya getdi.

Bir neçə saat sonra yuxudan oyandıqda özündə yeni bir qüvvə hiss etdi: indi o, öz vəziyyəti haqqında sakitcə düşünmək iqtidarında idi.

İt onu canavarlardan xilas etmişdi; şübhə yox idi ki, yeni hücumlar olacağı təqdirdə o, yenə də itin köməyinə arxalana bilərdi. Lakin sonra? Axı it onu evə apara bilməzdi; burada qalmaq isə acından, bəlkə də, aldığı yaralardan ölmək deməkdi.

Yaralı ayağa qalxdı, lakin belini düzəldə bilmədi; bu vəziyyətdə o, bir-iki addım atmaq istədisə də, yenə də uzanmağa məcbur oldu. Bərk zəiflədiyi üçün başı hərlənirdi.

Bu ağır dəqiqədə birdən onun ağılına gözəl bir fikir gəldi: “Tara evə məktub apara bilər”.

– Əgər mən onu getməyə məcbur edə bilsəydim, o, sınaıçı nəzərlərlə itə baxdı və dil bilməyən dostuna dedi: – Buraya gəl, mənim əzizim, mən istəyirəm ki, sən mənim poçtalyonum olub məktub aparasan. Başa düşürsənmi? Dayan, qoy yazıb qurtarım, onda səni daha yaxşı başa salaram.

Moris əlini cibinə salıb oradan vizit vərəqəsi çıxartdı.

– Yaxşı ki, yazmağa bir şey var. Karandaş yoxdur. Ancaq bunun eybi yoxdur. İstədiyən qədər mürəkkəb var. Qələm əvəzini isə bax ud ağacının tikanı görər.

Ağaca qədər sürünüb bir yarpağın ucundakı uzun tikanlardan birini qopartdı, canavarın qanına batırıb yazmağa başladı.

Məktubu yazıb qurtardıqdan sonra maral günündən hazırlanmış qayıışı çıxarıb itin boynuna doladı; vizit vərəqəsini panamasının astarından qopardığı bir parça dəriyə diqqətlə bükdükdən sonra itin boynuna sarıdığı qayıışın arasına keçirdi.

İndi iti poçtalyon vəzifəsini görməyə məcbur etməkdən başqa ayrı bir iş qalmırdı.

Bu, çətin iş idi. Vəfalı köpək ağıllı olsa da, hədsiz dərəcədə sədaqətli olduğu bir adamı fəlakət içərisində buraxıb getməyi heç cür anlaya bilmirdi. O, öz sahibinin sözlərinə əvvəl qulaq asmadı. Bir az əvvəl xilas etdiyi adam saxta bir qəzəblə onun üstünə qışqıraraq qoltuqağacı ilə onu vurdudan sonra köpək itaət edib getdi.

Lakin o, yenə də bir neçə dəfə dönüb sahibinə məzəmmətlə baxdı.

Tara cəngəlliklər içərisində gözdən itdikdə Moris təəssüflə dedi:

– Yazıq! Bu, özünü və ya ən yaxın dostunu döyməyə bərabərdir. Eybi yoxdur, mən onun xəcalətindən çıxaram. İndi isə mən, canavarlar yenidən hücum edəcəkləri təqdirdə özümü müdafiə etmək haqqında düşünməliyəm. Yəqin ki, onlar mənim tək qaldığımı hiss edib yenə də gələcəklər.

Hərəkət planı artıq hazır idi.

Fındıq ağacının yaxınlığında iki budağı üfüqi olaraq uzanmış başqa bir ağac vardı. Bu budaqlar bir-birinə yaxın bitmişdi, yerdən də 6-7 fut hündür idi.

Cerald öz plaşının ətəklərini bıçaqla bir neçə yerdən deşdi; sonra krep şərfini açıb uzununa ikiye böldü. Beləliklə, bir neçə yard uzunluqda kəndir kimi bir şey alındı. Bundan sonra plaşını budaqlar arasına sərrib onu şərfi ilə qarmaq şəklində ağaca bağladı.

Moris bilirdi ki, canavarlar ağaca çıxma bilmirlər və bu ağacdan asılan yatağında yerləşərsə, tamamilə sakit halda onlara tamaşa edə bilər.

Bu yatağı düzəldərkən o, öz qüvvəsini əsirgəmədi; çünki canavarların qayıdacağını yəqin bilirdi. Doğrudan da, çox çəkmədən canavarlar göründü. Onlar sinə-sinə gəlirdilər. İki addım irəli gəlir, sonra dayanaraq ətrafa baxırdılar. Onlar yenə də əvvəlki vuruşma yerinə gəlirdilər. Canavarlar itin burada olmadığını bildikdən sonra çox çəkmədən hamısı yığışib gəldi.

Moris bu qorxaq heyvanlara xas olan iyrenc bir hadisənin şahidi oldu: onlar əvvəlcə həlak olmuş yoldaşlarının leşini yeməyə başladılar. Bundan sonra yaralının yerləşdiyi ağacın altına yığışdılar.

Mustanger qamaki asarkən onu gizlətməyə çalışmamışdı. O, yerdən kifayət qədər hündürdü; Morisə elə gəlirdi ki, bununla da təhlükəsizliyi təmin edilmişdir.

Görünür, qanlı nahar yırtıcıların iştahını daha da artırmışdı; indi onlar ağacın altında dayanıb qana bulaşmış ağızlarını yalayırdılar.

Bu qorxaq heyvanlar tullanaraq az qala onun ayaqlarına toxunduqda belə Moris canavarlara əhəmiyyət vermirdi.

Lakin indi başqa bir təhlükə üz verdi ki, Moris bunu əvvəlcədən təsəvvür edə bilməmişdi. Yırtıcı heyvanlar öz səylərinin səmərəsiz olduğunu görüb tövşüyə-tövşüyə ağacın altında uzandılar. Əslində, bu, gərək mustangeri qorxuya salmayaydı; çünki o, özünü təhlükəsiz bir yerdə hesab edirdi. Lakin susuzluqdan ürəyi yandığını hiss etməsəydi, o, narahat olmazdı da. Susuzluq isə getdikcə onu daha çox əldən salırdı.

Bunu vaxtında anlamadığı üçün özünə acığı tutdu: axı ağaca çıxmazdan əvvəl bu barədə düşünmək mümkün idi! Buraya su gətirmək çətin deyildi. Çay lap yaxında idi, ud ağacının yarıyumulu yarpaqları isə qabı əvəz edə bilərdi.

Lakin indi artıq gec idi. Susuzluqdan ürəyi getdikcə daha çox yanırdı. Canavarların içindən keçib çaya yaxınlaşmaq mümkün deyildi: bu, ölümə bərabərdir.

Çox qan itirdikdən sonra ürək yanğısı adama xüsusilə əzab verir. Onun əzabları artıq dözülməz oldu. Keçirdiyi əzabdan əlavə, bu dəfə onu qara basmağa başladı, sanki canavarların miqdarı onqat artmışdı; indi onlar yüz deyil, minlərlə idi və bütün talanı bürümüşdülər; getdikcə də yaxınlaşırdılar; gözləri qorxunc bir parıltı ilə işıldayırdı; qırmızı dilləri ağacdan asılmış plaşa toxunurdu; dişləri ilə plaşı didişdirirdilər; ağaca sıçradıqda onların üfunətli nəfəsləri Morisin burnuna dəyirdi.

Mustanger özünə gəldikdə bütün bunların xəstə bir təsəvvür nəticəsi olduğunu gördü. Canavarlar ot üstündə sakitcə uzanıb öz əsirlərinin keşiyini çəkirdilər.

Belə anlardan birində Cerald gözlənilməz və anlaşılmaz bir dəyişiklik gördü: canavarlar birdən ayağa qalxıb meşənin qalın yerinə qaçdılar. Hamısı gözdən itdi.

Onları qorxuya salan nə ola bilərdi?

Morisin sinəsindən sevincli bir qışqırtı qopdu. Yəqin ki, Tara qayıdıb gəlmişdi! Bəlkə, Felim də onunla bərabər gəlmişdi. Axı kifayət qədər vaxt keçmişdi: canavarların pusqusu iki saata qədər davam etmişdi. Moris aşağı əyilib dövrəsinə baxdı. Nə iti, nə də nökrəni gördü. Ətrafında budaqlardan və kollardan başqa heç bir şey yox idi. O, qulaq verdi. Geri çəkilməkdə davam edən canavarların ulamasından başqa bir səs eşidilmirdi. Yoxsa onu yenə də qara basırdı? Onları qaçmağa vadar edən nə idi? Lakin yolda heç kəs görünmürdü. İndi çaya getmək qorxulu deyildi. Su onun gözləri qarşısında işıldayırdı. Onun şırıltısı Morisin qulağını oxşayırdı.

Ağacdan enib çayın kənarına getdi. Suya əyilməzdən əvvəl bir daha geri dönüb baxdıqda ağaclar arasından bir yaquarın xal-xal sarı dərisini aydınca gördü. Yaquar öz uzun, nazik bədənini ilan kimi əyən-əyən ağaclar arasından sivişib gəlirdi.

Canavarların nə üçün qaçdıqları indi aydın oldu.

Bu yırtıcı heyvanın da niyyəti tamamilə aydındı: o, qan iyi duyub gəlirdi.

Yaquar əvvəlcə Morisə tərəf sürünə-sürünə, yavaş-yavaş gəlirdi; sonra tez-tez gəlməyə və onun üstünə atılmağa hazırlaşdı. Ağaca çıxmağın xeyri yox idi: yaquar ağaca pişik kimi dırmaşır. Mustanger bunu bilirdi, bilməsəydi də, artıq gec idi. Yırtıcı heyvan mustangerin sığındığı ağacın yanından keçmişdi, yaxında da elə bir ağac yox idi ki, ona çıxa biləydi.

Bədbəxt insan sövq-təbii ilə hərəkətə gələrək özünü birbaş çayın içinə atdı. Lakin yaquar nəinki ağaca asanlıqla dırmaşır, həm də su samuru kimi üzməyi də bacarır. Quruda olduğu kimi, o, suda da qorxuludur.

Moris Cerald qurşağa qədər suya girib tam ümitsizlik içində dayandı. Başqa heç bir əlac yox idi. Özünü müdafiə etmək üçün onun nə tüfəngi, nə tapançası, nə bıçağı, nə də hətta qoltuqağacı vardı.

Xal-xal yırtıcı heyvan onun üzərinə atılmağa hazırlaşdıqda bədbəxtin sinəsindən vəhşi bir bağırta qopdu.

Lakin eyni zamanda yaquar da hayqırdı. Özü də Morisin üzərinə atılmaq əvəzinə, ölümcül halda suya düşdü.

Mustangerin qışqırığına cavab olaraq, sanki başqa bir qışqırıq əks-səda kimi səsləndi və bunun ardınca yaquarın hayqırtısına səbəb olan güllə səsi eşidildi. İri bir köpək cəngəlliklər arasından çıxaraq suya sıçradı. Nəhənggövdəli bir adam cəld çayın qırağına yaxınlaşdı. Alçaqboylu başqa bir adam da sevindiyyindən qışqıra-qışqıra onun dalınca gəlirdi.

Bu səslər mustangerə qeyri-adi səslər kimi göründü: bu qorxulu gündə bu, onun son təəssüratı idi. Bundan sonra o daha heç bir şey anlamır və nə etdiyini bilmirdi. Xəstə ona yalmanan sədaqətli köpəyini boğmaq istəyir və onu sudan çıxarmağa çalışan dostunun qüvvətli qolları arasından çıxmağa çalışırdı.

Keçirilən bütün bu dəhşətlər əsəb üçün olduqca ağır idi. Moris bu gərginliyə davam gətirə bilmədi. O artıq nələr olduğunu duymurdu: indi o, şüurunu itirmişdi. Onda qızdırma böhranı başlamışdı.

LIV

fəsil

DÜZƏNGAH XƏRƏYİ

Mustangerin harayına gələn Zeb Stump idi. Qoca ovçu məktubda yazılanlara riayət edib deyilən yerə tez çatmaq üçün bacarıqca tələsmişdi.

O, lap vaxtında, yaquar Morisin üstünə atılmaq istərkən gəlib çıxmışdı. Xoşbəxtlikdən, Zeb yaquardan bir atəş məsafəsində idi.

Amansız heyvanın ürəyini deşmiş güllə onun sıçramasına mane ola bilməmişdi. Lakin bu, onun son sıçrayışı olmuşdu.

Qoca ovçu özünü suya atmışdı.

Lakin bu zaman o özü hücumə məruz qaldı: ancaq bu, yaquar deyil, indicə ölümdən xilas etdiyi adam idi.

Zebin xoşbəxtliyindən, mustangerin bıçağı yanında deyildi; ağılını itirmiş mustanger öz xilaskarını boğmaq istəyirdi. Zeb tufəngini bir kənara atıb gözlənilməz hücumdan özünü müdafiə etməyə başladı. Mübarizə uzun müddət davam etdi. Zeb, nəhayət, gənc irlandiyalının əllərindən tutub onu çayın kənarına çıxara bildi.

Lakin xəstə özünü sərbəst hiss edər-etməz yerindən qopub fındıq ağacına doğru elə bir sürətlə qaçdı ki, sanki yaralı ayağı onu daha incitmirdi.

Qoca ovçu ağılını itirmiş mustangerin niyyətini anladı: o, plaş üstündə parıldayan bıçağın iti ağızını gördü. Mustanger bıçağın ardınca qaçır-dı. Zeb onun ardınca yüyürdü, bir daha onu tutub ağacdən kənara çəkdi.

Zeb qışqırdı:

– Felim, cəld ol! Bıçağı gizlət. Bu, ağılını itirib. Bütün bədəni od içində yanır. Qızdırıb.

Felim dərhal onun buyruğunu yerinə yetirdi.

Lakin mübarizə yenə də qurtarmadı. Xəstə yumruqlarını düyün-ləyib öz xilaskarının üzərinə atıldı. O, ucadən qışqırır, hədələyir, onun gözləri vəhşicəsinə parıldayırdı. Onlar on dəqiqə bir-biri ilə əlləşdilər. Nəhayət, Cerald tamamilə taqətdən düşərək otun üstünə yığıldı, bədə-ni bir neçə dəfə titrədikdən və dərin nəfəs aldıqdan sonra tamamilə sakitləşdi. Sanki onun varlığında son həyat qığılcımı sönmüşdü.

Felim onun başı üstündə durub, öz ağasını oxşaya-oxşaya uca-dən ağlamağa başladı.

Zeb qışqırdı:

– Ağlama, məlun axmaq! Ruhun bədəndən ayrılması üçün tək-cə sənin ulamağın kifayətdir. O ölməyib, özündən gedib. Mənimlə əlləşməsi göstərir ki, onda ciddi bir şey yoxdur.

Ağasının ölmədiyindən və həyatının təhlükədə olmamasından sevinən Felim birdən-birə məşum kədərini unudub sevinclə və gül-məli bir şəkildə oynamağa başladı.

Onun sevinci Taraya da təsir etdi. İt, Felimin dövrəsində atılıb-düşərək onun oynadığı çılğın İrlandiya rəqsinə qoşuldu.

Zeb bu gülməli tamaşaya fikir vermirdi. O, bir daha xəstənin üzərinə əyildi. Morisin bədənində qorxulu bir yara olmadığını yəqin etdikdən sonra yerə dağılmış şeyləri nəzərdən keçirməyə başladı. Sonra hələ də mustangerin başında olan panamaya diqqət etdi.

Qayakvil otundan hörülmüş şlyapalara düzgün olmayaraq panama deyirlər; bu şlyapalar bütün cənubda, eləcə də Texasda çox dəbdir. Lakin ovçu bilirdi ki, gənc irlandiyalı tamamilə başqa tipli şlyapa, yəni Meksika sombrero su qoymağa adət etmişdir. Bəlkə də, mustanger bu dəfə öz adətini pozmuşdu. Zebə elə gəldi ki, bu şlyapanı kiminsə başında görmüşdür. Ovçu panamanın içinə baxıb orada şlyapa hazırlanan fabrikanın sahibinin nişanını və əl ilə yazılmış "Henri Poyndekster" sözlərini gördü.

Plaşı yoxlamağa başladı. Plaşın üzərində də onun Henriyə məxsus olduğunu göstərən əlamətlər vardı.

Qoca yerə baxıb dərin fikrə getdi və öz-özünə dedi:

– Allah bilir bunlar nə deməkdir! Nə şlyapalar öz sahiblərinin başında, nə də başlar öz yerindədir. Namusuma and olsun ki, burada nə işə sirlə bir şey var. Əgər bu qoçağın vurduğu yumruqdan sol gözümlün altındakı ağrını hiss etməsəydim, öz kəlləmin yerində olub-olmadığına şübhələnərdim. – Zeb Morisə baxaraq əlavə etdi: – İndi bundan izahat gözləməyinə dəyməz. Onun çılğınlığı keçdikdən sonra buna ümid etmək olar. Ancaq kim bilir, onun çılğınlığı nə vaxt keçəcəkdir!.. – Ovçu bir qədər susduqdan sonra sözüne davam etdi: – Yaxşı, burada dayanmağın mənası yoxdur. Biz xəstəni daxməyə aparmalıyıq; bunun üçün onu necə aparmaq haqqında düşünmək lazımdır. – Zeb Tara ilə söhbət etməklə məşğul olan Felimə baxdı: – Onsuz da bu adam bir şey bacarmayacaq. Görünür, itin ağılı onun ağılından çoxdur. Eybi yoxdur. Ona da iş çatar. Necə etməli? Xərək düzəltməliyəm. Xərəyi bir cüt payadan, plaşdan və ya Felimin gətirdiyi adyaldan düzəltmək olar. Bəli, indi bizə lazım olan ancaq xərəkdir.

Bu dəfə o, irlandiyalını köməyə çağırırdı.

Hərəsi təqribən on fut uzunluğunda iki ağac kəsib yondular, köndələn qoymaq üçün onlardan bir az gödək olan daha iki ağac kəsildilər. Əvvəlcə ağacların üzərinə adyalı, sonra da onun üstündən plaşı saldılar. Beləliklə də, əldəqayırma xərək hazır oldu. Zeb Stump

xəstənin yenidən çılgınlaşa biləcəyini nəzərə alıb onu xərəyə bağladı.

Xərəyi iki adam aparmırdı. İş başqa cür təşkil edilmişdi: ağacların qabaq ucları ata bağlanmışdı, arxadan da onları adam tutmuşdu; bu isə Felim idi.

Zeb qabaqda başçı sifəti ilə irəliləyirdi.

Moris Ceraldı əldəqayrılmış xərəkdə daxmaya gətirdilər.

* * *

Bu qəribə mərasim mustangerin daxmasına gəlib çatdıqda artıq qaranlıq düşmüşdü.

Ovçu öz qüvvətli əlləri ilə xəstəni ehtiyatla xərəkdən gətirib daxmadakı çarpayıya qoydu.

Cerald harada olduğunu və ona tərəf əyilmiş dostu Zebi tanıyırdı. İndi o, çılgınlıq etməsə də, fikirləri hələ də dolaşıqdı. Sakitlik dövrü başlanmışdı.

Xəstə susmurdu, lakin verilən nəvazişli sualları cavabsız buraxırdı: onun dodaqlarından sirli nidalar qopurdu.

Mustangerin dostları onun yarasını bacardıqları kimi sarıdılar, onların əlindən başqa bir şey gəlmədi. Səhərin açılmasını gözləmək lazımdı.

Zeb Felimə gedib yatmasını əmr etdi, özü isə xəstənin yatağı yanında qaldı:

Bu barədə qoca ovçunun öz mülahizələri vardı. Onun sayıqlamalarını özündən başqa heç kəsin, hətta Felimin belə eşitməsini istəmirdi. Odur ki bütün gecəni Morisin yatağı yanında oturub onun hər bir sözünə diqqət yetirirdi.

Xəstənin öz məhəbbət andlarında həmişə Luizanın adını təkrar etməsi Zeb Stump üçün qəribə deyildi.

Lakin xəstənin ağzından tez-tez başqa ad da eşidilirdi. Daha az xoşa gələn sözlər bu ad ilə əlaqədardı. Bu ad Luizanın qardaşının adı idi. Bu addan sonra rəbitəsiz, dəhşətli və mənasız sözlər eşidilirdi.

Zeb Stump oturaraq eşitdiklərini artıq ona məlum olan dəlillərlə tutuşdururdu və səhər açıldıqda Henri Poyndeksterin ölmüş olduğuna artıq şübhə etmirdi.

LV

fəsil

YENİLİKLƏR GÜNÜ

Don Silvio Martines, şimal müstəmləkəçiləri ölkəni işğal etdikdən sonra Texasda az-az qalmış Meksika varlılarından biri idi. O, siya-sətlə az maraqlanırdı, öz təbiəti etibarilə də sülhsevər bir adamdı. Yaşı ötmüşdü, buna görə də yeni vəziyyətlə asanlıqla başırdı. O, belə düşünürdü ki, milli istiqlaliyyətin itirilməsi nəticəsində müstəmləkəçilər buraya gəlməzdən əvvəl ölkəni talan edən komançilərin basqınları təhlükəsiz olmuşdur. Doğrudur, vəhşilər hələ tamamilə itaət altına alınmamışdısa da, onlar indi az-az basqın edirdilər.

Qoca meksikalı artıq bunu böyük nailiyyət hesab edirdi.

Don Silvio “qanadero” idi, yəni çoxlu mal-qara saxlayırdı. Onun otlaqları eninə və uzununa bir neçə mil uzanır, at ilxısı və qaramal sürüsündə minlərlə heyvan vardı. Onun birmərtəbəli uzun və ensiz malikanəsi yaşayış mənzilindən çox, həbsxananı xatırladırdı. Malikanənin dörd bir tərəfi mal-qara ağılı idi.

Adətən, burada həyat çox sakit keçirdi. Lakin payız bayramı – heyvanlara damğa vurmaq bayramı gəldikdə qonaqların şən hay-küyü bir neçə gün ətrafı bürüyürdü. Lakin bu bayram ildə yalnız bir dəfə olurdu. Qoca və indiyədək subay olan malikanə sahibi qalan vaxtını sakit və tək-tənha keçirirdi. Onunla birlikdə, onun özündən daha qoca olan bacısı yaşayırdı.

Doğrudur, onun qəşəng qardaşı qızı Rio-Qrandın sahillərindən onlara qonaq gəldikdə sakit malikanə canlanırdı. İsidoranın gəlməsinə burada həmişə sevinirdilər. O, istədiyi vaxt gəlib-gedirdi.

Əmisinin evində ona kefi istəyən hər şeyi etməyə icazə verirdilər. İsidoranın cəldliyi və ondakı gümrahlıq qocanın xoşuna gəlirdi; qoca özü də o qədər qaşqabaqlı adam deyildi. İsidoranın bəzi xasiyyətləri başqa ölkələrdə, bəlkə də, kobud hesab edilərdi; lakin şəhərdən kənardakı evlərin başdan-başa qalaya çevrildiyi və burada həmişə ev yiyələrinin qanı töküldüyü ölkədə İsidoranın bu xasiyyətləri çox təbii idi.

Don Silvio Martines gəncliyini daimi təhlükə içində keçirmişdi. O, bir çox ağılsız hərəkətlərin şahidi olmuşdu. Burası təəccüblü deyildi ki, o, İsidoranın çox vaxt qarşısalmaz bir ağılsızlığa bənzəyən cılığın hərəkətlərinə mane olmurdu.

Qoca meksikalı öz qardaşı qızını elə bir nəzakətlə sevirdi ki, insan yalnız öz qızını belə sevə bilər. Hamı da bilirdi ki, İsidora onun bütün dövlətinin varisi olacaqdır.

Buna görə də İsidoranın Silvio Martinesin evində yaşayanların hamısının hörmətini qazanması və ona evin gələcək sahibəsi kimi baxmaları təəccüblü deyildi. İsidoraya şəxsi sifətləri üçün, xüsusilə qoçaqlığı üçün ətraf adamlar da hörmət edirdilər və igid meksikalı gənclər içərisində onu müdafiə etmək üçün öz Meksika bıçağını qınından çıxarmayan bir adam tapılmazdı.

Son zamanlar İsidora əmisinin yanına daha tez-tez gəlməyə başlamışdı. Lakin o, əmisini daha çox istədiyi üçün və qocalıq çağında ona təskinlik vermək üçün gəlmirdi; buna başqa bir səbəb vardı. İsidora Moris Cerald ilə görüşmək ümidiylə Leonaya gəlirdi. İsidora mustangeri sevirdi. Mustanger onu hinduların əlindən xilas etdiyi gündən İsidoranın qəlbinə hakim kəsilmişdi.

İsidora rahatlıq bilmirdi. Öz təbiəti etibarilə cılığın olan bu qız qeyri-müəyyənliyə artıq tab gətirə bilmirdi. O, öz sevgisini açıb söyləməyi və dürüst cavab almağı qət etmişdi; o, sevilib-sevilmədiyini bilmək istəyirdi. İsidora Ceraldla görüş təyin etmişdisə də, oğlan bu görüşə gəlməmişdi.

İsidora tələsə-tələsə öz əmisinin malikanəsinə dönərkən düşüncüdü: “Miquel Dias bizim aramıza girib!”

İsidora altındakı boz atını dördnala sürürdü. Şlyapası başında deyildi: saçları dağılmışdı, qəşəng, qara hörükləri çiyindənən aşağı sallanırdı, gözləri həyəcanla parıldayırdı. Yanaqları qıpqırmızı qızarmışdı. İsidora evə yaxınlaşdıqda atın başını çəkdi. At yavaş-yavaş yortdu, sonra addım-addım getdi və nəhayət, yolun ortasında dayandı. İsidora fikrə getdi.

“Yaxşısı budur, ona dəyməyim. Yoxsa dava qopar. Mənim görüşüm haqqında hələlik heç kəs bir şey bilmir. Ah, bütün bunları mehriban texaslılara söyləsəm, onu amansız surətdə cəzalandırmaq üçün təkəcə mənim gətirdiyim sübutlar kifayətdir! Lakin qoy yaşasın... O, alçaq adamdır, mən ondan qorxmuram. Baş verən hadisədən sonra onun mənə yaxın durmağa cəsarəti çatmaz. Müqəddəs Məryəm! Mənim axı

onun nəyindən xoşum gəlmişdi!.. Onun əl-qolunu açmaq üçün bir adam göndərmək lazımdır. Elə adam ki, mənim sirrini verməsin. Kimi göndərmək? – Benitonu, baş çobanı? O, sədaqətli və igid oğlandır. Budur, özü də gəlir! Həmişəki kimi yenə də mal-qaranı sayır.”

– Benito! Benito!

– Senyorita, qulluğunuzda hazırım!

– Benito, mənim dostum, mən səndən bir şey xahiş etmək istəyirəm. Mənə kömək etməyə razısanmı?

Meksikalı alçaqdan təzim edərək cavab verdi:

– Sizin əmrinizi yerinə yetirməyə şadam.

Bu, əmr deyil; mənə kömək göstərməyini xahiş edirəm.

– Senyorita, sizi dinləyirəm.

– Təpənin başında, üç yolun birləşdiyi yeri tanıyırsanmı?

– Sizin əminizin otağını və malikanəsini tanıdığım kimi.

– Yaxşı. Oraya get. Sən orada bir adam görəcəksən. Onun qolları kəməndilə bağlıdır. Onun qollarını aç, qoy rədd olub getsin. Əgər yaralanmışsa, əlindən gələn köməyi elə. Lakin kim tərəfindən göndərdiyini demə. Bəlkə də, sən onu tanıyırsan. Mənə elə gəlir ki, tanıyırsan, lakin bunun əhəmiyyəti yoxdur. Ona heç bir sual vermə və səndən bir şey soruşsa, suallarını cavabsız burax. Sən onu ayaq üstə qaldıran kimi qoy kefi haraya istəyir çıxıb getsin. Dediklərimi anladınmı?

– Hamısı tamamilə aydındır, senyorita. Sizin əmriniz dürüst yerinə yetiriləcəkdir.

– Sağ ol, dostum Benito! Səndən bir xahişim də var. Mənim üçün etdiklərini yalnız üç adam bilməlidir, vəssalam. Üçüncü adam da səni yanına göndərdiyim adamdır. Qalan iki nəfəri sən tanıyırsan.

– Mən sizi anlayıram, senyorita! Sizin əmriniz mənim üçün qanundur.

Benito atını mahmızladı.

– Dayan! Yadımdan çıxdı! – İsidora qışqırdı. – Sən orada mənim hindu şalımı və şlyapamı görəcəksən. Onları götür, gəl. Mən səni burada gözləyəcəyəm, ya da yolda qabağına çıxacağam.

Benito təzim edərək atını sürdü. Lakin İsidora onu yenə də dayandırdı:

– Benito, mən səninlə gedirəm.

Don Silvionun nökrəi gələcək sahibəsinin şiltaqlıqlarına artıq alışmışdı.

O, qabaqda gedir, İsidora atını onun arxasınca sürürdü.

Lakin Benito öz mülahizələrində yanılmışdı. Senyorita İsidora onu şıltaqlıq üzündən müşayiət etmirdi. Bu barədə onun özünün ciddi mülahizələri vardı. O, nəinki şalını və şlyapasını, həm də ona bu qədər əziyyət verən məktubu da unutmuşdu. Benito bunu bilməməli idi.

Məktub El-Koyotun əlinə necə düşmüşdü? Məktubu ona Xosemi vermişdi? Onun nökrəri xainmi çıxmışdı? Ya da Dias ona rast gələrək məktubu güclə ondan almışdı? Bunların hər ikisi həqiqətə müvafiq idi.

Nəhayət, gəlib o yerə çatdılar. İsidora atını Benitonun atı ilə yanaşı olaraq talaya sürdü.

Miquel Dias orada yox idi.

Lakin qızı ən çox məyus edən məktubun da burada olmaması idi.

Yerdə öz şlyapasından, şalından və kəməndin ilgəyindən başqa bir şey görmədi.

– Benito, sən geri qayıda bilərsən. Atdan yıxılmış adam özünə gəlib, yəqin ki, getmişdir. Mən buna sevinirəm. Benito, ancaq unutma ki, bütün bunlar səninlə mənim aramda qalmalıdır. Anlayırsanmı?

– Anlayıram, donya İsidora.

Benito atını sürüb getdi və çox çəkmədən təpənin o tərəfində gözdən itdi.

* * *

İsidora talada tək qaldı.

Atdan düşüb şalı çiyinə saldı, şlyapasını başına qoydu, yenə də gənc hidalqo görünüşü aldı. O, yavaş-yavaş atının belinə qalxdı; görünür, fikirləri uzaqlarda dolayırdı.

Elə atına təzəcə minmişdi ki, Xose qaça-qaça talaya gəldi. İsidora dərhal ondan soruşdu:

– De görüm, məktubu neyləmişən?

– Senyorita, məktubu aparıb vermişəm.

– Kimə?

Xose ağardı və dili tutula-tutula dedi:

– Mən məktubu mehmanxanada qoydum. Don Morisi orada tapmadım.

– Yalan deyirsən, alçaq! Sən onu Miquel Diasa vermişən. Danma, mən məktubu özüm görmüşəm.

– Ah, senyorita, əfv edin, bağışlayın! Sizi inandırırım ki, mən müqəssir deyiləm, təqsir məndə deyil!

– Səfeh, sən özün-özünü ələ verdin. Bu xəyanətin üçün don Miquel sənə nə qədər pul vermişdir?

– Xanım, and içirəm ki, bu, xəyanət deyildir. O... o... məni hədələyərək, döyərək buna məcbur etdi. Mən... mən... mənə... Heç bir şey verməmişdir.

– Onda mən verərəm. Sən mənə daha lazım deyilsən, haraya istəyirsən gedə bilərsən. Bunun əvəzində isə al, all..

İsidora bu sözləri on dəfə təkrar etdi və hər dəfə təkrar etdikdə onun qamçısı nökrin belinə enib-qalxırdı. Nökər qaçmağa başladı. Əbəs! İsidora onun dalınca çapdı və nökr qızıışmış atın ayaqları altına düşəcəyindən qorxaraq dayandı. Yalnız onun qarayanız dərisində göy zolaqlar əmələ gəldikdə İsidora ondan əl çəkdi.

– İndi isə rədd ol buradan! Bir də gözümə görünmə! Rədd ol!

Nökər qorxmuş pişik kimi taladan götürüldü. Tikanlı cəngəlliklər arasında gizlənmə bilməsinə sevindi. Özü ilə bərabər, rüsvayçılığı da burada gizləndi.

İsidora da talada çox qalmadı. Onun qəzəbini dərin bir kədər əvəz etdi. Onun görüşməsinə mane olduqları az imiş kimi, ürək sirri də xainin əlinə keçmişdi.

Atını evə sürdü.

Malikanənin yanında bir qarışıqlıq vardı. Zəmidə işləyən peonlar¹, çobanlar, mehtərlər, Silvio Martinesin malikanəsində xidmət edən bütün nökrələr oraya-buraya qaçırdı: zəmidən otlığa, otlıqdan həyəətə yüyürür, nə isə qışqırırdılar. Kişilər silahlanmışdı. Qadınlar diz çöküb Allahdan kömək istəyirdilər.

İsidora heyrətlə soruşdu:

– Nə olmuşdur?

Yaxında duran Benito cavab verdi:

– Düzəndə adam öldürmüşlər. Ölən, bu yaxınlarda Kasa-del-Korvo malikanəsinə köçən plantasiya sahibinin oğlu – bir amerikalıdır. Deyirlər ki, bu cinayəti hindular etmişlər.

Hindular!

Don Silvionun adamlarının əl-ayağa düşməsinə səbəb bu idi.

---

¹ *Peonlar* – plantasiya sahibinə olan borclarını verə bilmədikləri üçün kölə vəziyyətinə düşmüş Meksika kəndliləri

Bir adamın öldürülməsi bu ölkə üçün elə böyük bir hadisə deyildi. Bu hadisə xüsusilə öldürülən adamın yad bir amerikalı olduğu üçün belə həyəcana səbəb olmazdı. Lakin bu adamın hindular tərəfindən öldürülməsi xəbəri tamamilə başqa bir iş idi. Demək, hindular tərəfindən təhlükə üz vermişdi. İsidora bu xəbərə olduqca etinasız yanaşdı.

Bir neçə saat keçdi. Cınayət haqqında yeni şayiələr yayıldı. Cınayət komançilər tərəfindən deyil, ağ bir adam – Moris-mustanger tərəfindən edilmişdi! Yaxında hindular görünmürdü.

Bu yeni xəbərlər Silvionun nöqərlərini sakitləşdirdisə də, onun qardaşı qızına tamamilə əks təsir bağışladı. Qız rahat ola bilmirdi. İsidora yarım saatdan sonra atını mehmanxananın qapısı ağzında saxladı.

Gənc meksikalı qız ingilis dilində azca danışa bilirdi. Bir neçə həftə idi bu dili səylə öyrənirdi, buna görə də öldürülən adam haqqında deyil, cınayətdə ittiham olunan adam haqqında soruşmaq üçün söz ehtiyatı kifayət etdi.

Onu tanıyan mehmanxana sahibi qızın suallarına çox ehtiyatla cavab verirdi.

Meksikalı qız qəm-qüssə içində Martinesin malikanəsinə qayıtdı. Orada yenə də təşviş vardı. Eyni qorxunc bir xəbər alınmışdı: Nue-ses çayının ətrafında başsız atlı peyda olmuşdur.

İsidora Rio-Qranda qayıtmağı qərara aldı; heç bir şey onu yolundan saxlaya bilməzdi. Keçəcəyi düzəngahda adam öldürülməsinin ona nə dəxli var! Başsız atlının görünməsi onu daha az narahat edirdi. Bundan əlavə, qız tək gedəcəyini bildirdi. Don Silvio qıza on nəfər silahlı vakero götürməsini təklif etdi. İsidora qəti olaraq bunu rədd etdi. Bəlkə də, Benitonu özü ilə götürərdi! Yox, o, tək getməyi üstün tuturdu. O, belə qərara almışdı.

* * *

Ertəsi gün səhər tezdən İsidora, doğrudan da, yola düşdü. Dan yeri yenicə ağarırdı ki, o, artıq atın belində idi. Heç iki saat keçməmişdi, meksikalı qız uzaqlarda idi; lakin o, Rio-Qranda gedən düz yol ilə deyil, Alamo çayının sahili ilə gedirdi.

LVI

fəsil

İBLİSƏ GÜLLƏ ATDI

Xəstə bütün gecəni gözlərini yummadı: o gah dinmədən tamamilə sakit uzanır, gah da sayıqlayaraq yerində çırpınırdı. Qoca ovçu bütün gecəni onun yanından ayrılmadı, xəstənin rabitəsiz olaraq söylədiyi hər sözüənə diqqət yetirdi.

Dalaşma. Şlyapa. Plaş... Zebin düşüncələri, sanki, qaranlıq, əsrarəngiz dolanbac yollarda dolaşırdı. Ovçunun açıq fikri hələ ömründə belə çətinliklər qarşısında qalmamışdı. Zeb Stump öz acizliyini hiss edərək inləyirdi.

Səhərə yaxın, ayın işığı artıq sübhün işığı ilə qarışdıqda cəngəlliklər arasında dolaşan Taranın uzun və zingiltili ulaması eşidildi.

Zeb işığı söndürərək yavaşca eşiyə çıxdı və qulaq verməyə başladı. İsti ölkələrin cəngəlliklərinə məxsus olan gecə səsləri eşidilmirdi. Bəs onda Taranı zingildəməyə məcbur edən nə idi?

Ovçu əvvəlcə evin qarşısındakı talaya nəzər saldı, sonra cəngəlliklərin kənarına, daha sonra ağacların kölgəsinə baxdı: heç bir şey görünmürdü. Qaya ay işığı altında qaralırdı. Dağların qabarıqlığını orada bitmiş ağacların başı bir qədər azaldırdı. Yuxarıda, uçurumun o tayında düzən uzanırdı. Ayın işığı düz qayanın üzərinə düşmüşdü və ətraf o qədər aydın görünürdü ki, sanki, yerlə sürünən bir ilan da gözdən qaça bilməzdi.

Lakin heç kəs görünmürdü.

Bir səs eşidildi. Bu səs düzən tərəfdən, sanki, qayanın yanından gəlirdi. Bu səs daşlara dəyən at ayaqlarının səsini andırırdı.

Zebə belə gəldi.

Qoca ovçu səhv etməmişdi. Çox çəkmədən ağacların arxasından, doğrudan da, bir at çıxdı. Atın üstündə bir adam oturmuşdu. Göyün firuzə rəngli fonunda atlının qara silueti görünürdü. Onun bədəni yalnız yəhərdən çiyinlərinə qədər görünürdü; çiyindən yuxarı isə heç bir şey görünmürdü.

Zeb Stump gözlərini sildisə də, atlı vəziyyətini dəyişmədi.

Zeb başı olmayan qəribə atının arxasınca uzun-uzadı baxdı. Bu, xəyal deyildi və Zebi qara basmamışdı. Atlı yavaş-yavaş uzaqlaşdı. Uçurumun üzərindəki ağaclar arxasında atın əvvəl başı, sonra boynu, bədəninin qabaq hissəsi, daha sonra atın üstündəki adam – dəhşətli insan surəti görünməz oldu.

– İosafat! – özünü itirmiş ovçu səsləndi. Ovçunu bir şey həyəcana gətirdikdə həmişə bu sözü söylərdi. O, qorxaq adam deyildi, bununla belə, indi onu dəhşət bürümüşdü.

Zeb bir müddət dinmədi, sanki bu dəhşətli mənzərədən onun dili tutulmuşdu. Nəhayət, səsləndi:

– Lənət şeytana! İrlandiyalı haqlı imiş! Mən elə zənn edirdim ki, sərxoş olduğu üçün bu, onun gözüne görünmüşdür. Amma yox! O, doğrudan da, mən gördüyümü görmüşdür. Özünün də qorxması təəccüblü deyildir. Mənim özümün ürəyim tir-tir əsir. – Bir qədər fikirləşdikdən sonra təkrar etdi: – İosafat! Bu nə olan şeydir?.. Bu nə olan şeydir?.. Əgər mən bu sirrin üstünü açmasam, qoy Allah lap mənə qənim olsun! Gündüz olsaydı, o atlıni yaxşı görə bilərdim. Ona yaxın getmək lazımdır; ümidvaram ki, lap iblis də olsa, məni yeməz. Əgər başsız atlı, doğrudan da, iblis olarsa, onda atəş açıb, gülləmin onu atdan yerə yıxıb-yıxmadığını yoxlaram. Beləliklə, yaxına gedib bunun nə olduğunu öyrənmək lazımdır.

Ovçu bu sözləri deyib sıldırım sahilə gedən cığıra tərəf yollandı.

Tüfəngi yanında idi: itin hürməsini eşidib daxmadan eşiyə çıxanda tüfəngini özü ilə götürmüşdü. Zeb öz hərəkətini yaxşı hesablamışdı: yoxuş ilə qalxıb çox çəkmədən atlıni gördü. Atlı uçurumun lap qırağında dayanmışdı.

Lakin o, öz niyyətini yerinə yetirməyi möhkəm qərara almışdı: bu atlınin insan və ya iblis olduğunu bilməli idi.

Zeb tüfəngini qaldırıb nişan aldı. Bir az keçsəydi, güllə bu sirlı atlınin bədənini deşəcəkdı. Lakin ovçunun başına belə bir fikir gəldi: bəlkə də, bununla o, bir cinayət işləmiş olar? Tüfəngini endirib bir dəqiqə tərəddüd etdi.

– Allo, naməlum adam! – qışqırdı. – Gecənin bu vaxtında buralarda nə gəzirsən? De görüm, başınızı harada yadınızdən çıxarmısınız?

Cavab eşidilmədi. Yalnız at insan səsi eşidib fınxırdı.

– Mənə bax, naməlum adam! Səninlə danışan Kentukki ştatından qoca Zeb Stumpdur. Onunla zarafat etmək olmaz. Mən istəyirəm ki, siz

öz oyununuzu mənə izah edəsiniz. Əgər siz özünüzü ölülyə vurmuşsunuzsa, əlinizi yuxarı qaldırmağı xahiş edirəm. Di, cavab verin, yoxsa sizi güllə ilə vuracağam.

Yenə də heç bir cavab eşidilmədi.

Ovçu yenə qışqıra-qışqıra dedi:

– Sizi görüm lənətə gələsiniz! Daha altı saniyə vaxt verirəm! Mən sizə altı saniyə vaxt verirəm. Bu müddətdə mənə cavab verməsəniz, atəş açacağam. Əgər siz ancaq uyuqsunuzsa, onda gülləm sizə zərər yetirməz. Əgər iblissinizsə, gərək yenə də gülləm sizə xətər verməsin. Lakin özünüzü ölülyə vurmuşsunuzsa, səfehliyiniz üçün bir gülləyə layiqsiniz. – Zeb getdikcə artmaqda olan bir qəzəblə sözünə davam etdi: – Mənə cavab verin! Eşidirsiniz, yoxsa yox? Cavab vermək istəmirsinizmi? Yaxşı! Mən atəş açıram! Bir, iki, üç, dörd, beş, altı!

Bu sözlərin arxasınca atəş səsi eşidildi.

Atəşə cavab olaraq at vəhşi səslə kişnədi. Atlı isə əvvəlki kimi yəhərin üstündə oturmuşdu.

At götürüldü, özünü itirmiş Zeb isə yerində qaldı.

Bir neçə saniyə yerindən tərpənə bilmədi və yerə mıxlanmış kimi dayanmaqda davam etdi.

Zeb Stump qorxudan donub qalmışdı. Qoca ovçu tamamilə əmin idi ki, güllə atlının ürəyinə, ürəyinə də olmasa, hər halda, insanın ürəyi olduğu yerə dəymişdi.

Zeb qaçmaq istədisə də, qaça bilmədi. O, uzaqlaşmaqda olan bu möcüzənin arxasınca baxırdı. Yalnız başsız atlı gözdən itdikdə yenə də daxmaya qayıtmaq üçün özündə qüvvə hiss etdi və yalnız daxmaya girdikdən sonra bu qəribə hadisə haqqında sakit düşünmək iqtidarında oldu.

O, xeyli vaxt bunun iblis olduğunu başından çıxara bilmədi. Lakin sağlam düşüncələri belə bir ehtimalın heç də doğru olmadığını onu inandırdı. Ancaq bunun nə olduğunu o, yenə də anlaya bilmədi.

* * *

Hava işıqlanırdı. Xəstənin yatağı yanında öz növbəsini çəkmək üçün Felimi yuxudan oyatmaq vaxtı idi. Artıq tamamilə ayılmış irləndiyalı bu vəzifəni həvəslə üzərinə götürdü. Lakin qoca ovçu yerini

təcrübəsiz müavininə verməzdən əvvəl xəstənin yaralarını yenidən açıb-bağladı.

Zeb bitkilərin müalicəvi xüsusiyyətlərinə yaxşı bələd idi. Xəstənin yarasına kaktus ağacı növündən olan nopal adlı məşhur bir bitki qoydu. Qoca öz təcrübəsindən bildirdi ki, bu bitkinin şirəsi yaraya yaxşı təsir edir; bir gündən sonra yaralar bitişməyə, üç gündən sonra isə tamamilə sağalmağa başlayır.

Kaktus ağacının vətəninə yaşayanların əksəriyyəti kimi, Zeb də həkimlərə inanmırdı. Hətta imkan olsaydı da, o, bu həkimlərdən heç birini xəstənin üstünə çağırırmazdı. Bundan əlavə, bu qoca ara həkimi bu yaralarda heç bir təhlükəli şey görmürdü. Moris Cerald üçün təhlükə başqa bir şeydə idi.

Zeb yaraları sarıyıb dedi:

– Hə, Mister Felim, biz bu sahədə əlimizdən gələn hər şeyi elədik; indi də xəstəni yedirtmək haqqında düşünməliyik. Yemək üçün səndə bir şey tapırmı?

– Heç şey yoxdur, mister Stump. Lap pisi burasıdır ki, bir damcı şərab da yoxdur.

– Ah, yaramaz, axı bu, sənin kələyindir! – Zeb qəzəblə qışqırdı. – Əgər sən olmasaydın, araq xəstə sağalıncaşadək kifayət edərdi. İndi nə edək?

– Mister Stump, siz nahaq yerə mənə acıqlanırsınız! Mən ancaq balaca qabdakı arağı içmişəm. Böyük şüşəni hindular boşaldıblar. Buna əmin olun!

– Yalan danışma! Məgər sən qabdakı arağı içməklə sərxoş ola bilərdin? Mən buna inanmıram; çünki sən o lənətə gəlmiş nəfsinə yaxşı bələdəm. Sən böyük şüşədəki araqdan da az içməmişən.

– Bütün övliyalara and olsun ki, yox!

– Lütfən, övliyalardan əl çək və onları rahat burax. Ağlı başında olan heç kəs bu əfsanələrə inanmaz. Əlbəttə, inanmaz. Bu söhbəti kəsək. Sən qarğıdalıdan çəkilməmiş içkinin hamısını içmişən. Bu içkini əldə etmək üçün iyirmi mil yol getmək lazımdır. Yaxında isə heç yerdə tapmaq mümkün deyil. Onsuz keçinmək lazım gələcəkdir.

– Bəs indi nə edək?

– Səsini kəs və dediklərimə qulaq as. İçkisiz yola gedə bilərik, lakin acından ölmək üçün əsas yoxdur. Mən şübhə etmirəm ki, xəstəmiz bərk acmışdır. Mənə gəlincə, mən elə acmışam ki, hindtoyuğu bir

yana qalsın, canavar da olsa yeyərəm. Sən burada qalıb xəstənin yanında otur, mənse çaya gedim, bəlkə, bir şey vura bildim.

– Narahat olmayın, mister Stump, mən lazım olan hər şeyi edərəm... Namusuma and olsun ki...

– Sus, sözümlü qurtarmadım!

– Daha bir kəlmə də danışmaram.

– İndi mənə qulaq as. Mən istəyirəm ki, bir şeydən göz-qulaq olasan. Məsələ belədir: mən burada olmayanda buraya bir adam gəlsə, mənə xəbər ver. Özü də bir dəqiqə də olsun yubanma, dərhal xəbər ver.

– Arxayın olun, bunu edərəm.

– Bax məni aldatma ha!

– Mister Stump, dediyinizin hamısı yaxşıdır, ancaq mən sizə necə xəbər verim? Birdən siz uzağa getsəniz və mənim səsimi eşitməsəniz, onda necə olsun?

– Yəqin ki, uzağa getmək lazım olmayacaqdır. Elə yaxında da vəhşi bir hindtoyuğu vurmaq çətin deyildir... – Zeb bir az düşündükdən sonra sözünə davam etdi – Bir də nə bilmək olar? Tüfəngin varmı? Tapança da işə yarar.

– Nə tüfəngim var, nə də tapançam. Ağam özü ilə aparmışdır.

– Qəribədir... Bəli, sən haqlısan, mən sənin qışqırtını eşitməyə bilərəm.

Zeb qapıdan çıxmaq istəyirdi ki, dayanıb fikrə getdi. Bir qədər düşündükdən sonra:

– Tapdım! – deyə səsləndi. – Fikirləşib tapdım. Mənim qoca madyanımı görürsənmi?

– Necə ki görmürəm, mister Stump, əlbəttə, görürəm.

– Yaxşı. İrəliyə bax, bax, orada – talanın lap kənarındakı tikanlı kaktus ağaclarını görürsənmi?

– Ovcumun içi kimi görürəm.

– Afərin! İndi qulaq as. Gözün qapıda olsun. Mən burada olmayanda bir adam gələrsə, birbaş kaktus ağacının yanına qaç. Bir budaq kəs, özü də tikanlı budaq olsun, bu budağı mənim madyanımın quyruğunun altına sox.

– Mükəddəs Patrik! Bu niyə?

– Bilirsənmi, Felim, buraya bir adam gələrsə, mən bunu bilməliyəm! Mən uzağa getməyəcəyəm; ancaq yenə də ola bilər ki, sən

səsini eşitməyim. Qoy mənim madyanımla qışqırsın. Onun səsi sənin səsendən ucadır. Anladınmı, Felim? Bax dediklərimin hamısını elə.

Qoca ovçu son tapşırıqlarını verib tufəngini çiyinə salaraq daxmadan çıxdı.

Felim düşündü: “Bu qoca axmaq deyil”.

Zeb azca uzaqlaşan kimi Felim də daxmadan çıxıb qapının yanında keşikçi kimi dayandı.

LVII

fəsil

ŞƏRTİ İŞARƏ

Felim az keşik çəkməli oldu. On dəqiqə keçməmişdi ki, at ayaqlarının səsinə eşitdi. Kim isə atını sahil boyu sürüb daxmaya yaxınlaşdı. Felimin ürəyi uçdu: “Birdən yenə də o olar, ha?”

Ağaclar, yaxınlaşmaqda olan atının görünməsinə mane olurdu. Əvvəlcə Felim talaya qaçıb Zebin tapşırığını yerinə yetirmək istədi, lakin qorxu onu yerindən tərpənməyə qoymadı: elə yerindəcə mıxlanıb qaldı. Çox çəkmədi ki, qorxusunun əbəs olduğuna inandı. Naməlum atının başı yerində idi.

Atlı ağacların arasından çıxıb talanın o biri başında dayandıqda Felim dedi:

– Elədir ki var, başı yerindədir. Həqiqi başdır. Özü də gözəl üzlü bir baş! Ancaq yazıq nədən isə narazıdır. Elə düşünmək olar ki, nənesini indicə basdırmışdır. Necə qəşəng oğlandır! Gör ayaqları necə xırdadır!.. Müqəddəs övlialar, bu ki qadıdır!

Felim diqqətlə baxdıqda tamamilə inandı ki, naməlum atının cinsini doğru müəyyən edib.

* * *

Gələn İsidora idi.

Felim meksikalı qızı birinci dəfə idi görürdü. Qız da onu tanıdı. Qızın üzü kədərli idi, hətta onun üzündə bir ümitsizlik görü-

nürdü. İsidora ağacların arasından çıxdıqda onun baxışlarında bir qorxu duyulurdu. Atını talaya sürdükdə onun üzü peşmançılıq, təəccüb ifadə edirdi.

İsidora ingilis dilində tərəddüdlə soruşdu:

– Mən səhv etməmişəm ki? Üzr istəyirəm, lakin mən... mən güman edirdim ki, don Morisio burada yaşayır.

– Nə dediniz, don Morişo? Yox. Burada elə adam olmur. Don Morişo... Mən Morişo fəmilialı adam tanıyırdım. O, Ballibalaxın yaxınlığında olurdu. Ancaq onun adı Don deyildi, Pat idi. Onu Pat Morişo çağırırdılar.

– Don Morisio, Moris, Moris.

– Hə, Moris! Bəlkə, siz mənim ağam mister Ceraldı soruşursunuz?

– Bəli, bəli! Senyor Cerald.

– Mister Cerald elə bu daxmada olur, daha doğrusu, vəhşi atları ovladıqdan sonra bu daxmaya gəlir. O, yalnız ov etdiyi müddətdə burada yaşayır. Amma siz onun həmişə yaşadığı qəşəng evi görsəydiniz, onun həsrətini çəkən mavi gözlü, gözəl qıza baxsaydınız! Yazıq qız göz yaşları axıdıb onun qayıtmasını gözləyir. Ah, əgər siz onu görsəydiniz!

Felim pozuq-pozuq danışsa da, atlı onun bu danışığının mənasını aydın anladı. Felim “o qız” sözünü dedikdə İsidoranın sinəsindən aha bənzər bir şey qopdu.

– Mən heç də “o qızı” görmək istəmirəm, – İsidora tələsik cavab verdi. – Mən Morisionu görmək istəyirəm. O, evdədirmi?

– Evdədirmi? Sual qətidir. Turalım ki, mən sizə dedim evdədir, onda nə olsun?

– Mən onu görmək istəyirəm.

– Hə, belə deyın! Siz gözləməlisiniz. İndi qonaq qəbul etmək vaxtı deyil; mənim gözəlüm, onun yanına yalnız həkimi, ya da keşişi buraxmaq olar. Sizi isə buraxmayacağam.

– Axı onu görmək mənə çox vacibdir.

– Hm, siz onu görmək istəyirsiniz, eləmi? Bu, sizə müyəssər olmayacaqdır. Felim O’Nil gözəlləri, xüsusilə sizin kimi qara gözlü gözəlləri az-az rədd edir. Ancaq mümkün olmadıqda əlac nədir!

– Axı niyə olmaz?

– Niyəsi yoxdur! Birincisi, ona görə ki, indi onun qonaq qəbul etməyə halı yoxdur, xüsusilə də bu qonaq qadın ola.

– Senyor, axı niyə, niyə?
– Çünki o, tamamilə geyinməmişdir. Qoca Zebin onun bədəni-nə sarıdığı köhnə cır-cındırı hesaba almasaq, onun əynində köy-nəkdən başqa heç bir şey yoxdur. Bu cır-cındır da ona tam bir kostyum-pencək, jilet və şalvar tikmək üçün kifayət edərdi.

– Senyor, mən sizi anlamıram.

– Ah, anlamırsınız. Onun yataqda olduğunu, doğrudan da mı, mən kifayət qədər aydın demədim?

– Günün bu vaxtında yataqda? Əminəm ki, ona heç bir şey...

– Demək istəyirsiniz ki, heç bir şey olmamışdır? Çox təəssüf ki, olmuşdur. Pis işlər baş vermişdir. O, hələ yorğan altında bir neçə həftə yatmalıdır.

– Ah, senyor, yoxsa o, xəstədir?

– Mən də elə sizə bunu dedim.

– Demək, o, xəstədir. Ah, ser, söyləyin, xəstəliyi nədir? Nə üçün xəstələnmişdir?

– Yaxşı, ancaq mən sizin bircə sualınıza, birinci sualınıza cavab verə bilərəm. Onun xəstəliyi pis rəftar üzündən baş vermişdir, ancaq bunda kimin müqəssir olduğunu Allah bilir. Onun ayaqları ağrıyır. Dərisi isə elə bir vəziyyətdədir ki, sanki iyirmi acıqlı pişiklə bir tor-bada oturubmuş. Ah, siz onu görsəydiniz! Sağ yeri qalmamışdır! Hətta sizin əliniz böyüklükdə yaralanmamış bir parça dəri tapmaz-sınız. Daha pisi budur ki, o, özündə deyil.

– Özündə deyil?

– Bəli, özündə deyil. O, bərk sayıqlayır, yalnız adam həddindən çox içdikdə belə sayıqlayar. Mənə elə gəlir ki, bir damla şərab onun üçün ən yaxşı dərman olardı. Lakin şərab olmadıqda nə etmək olar! Qab da, şüşə də boşdur. Yanınızda içməyə bir şey yoxdur ki? Sizin dediyiniz kimi, bir azca aqvardiyente? Mən bundan da pis içkilər içməli olmuşam. Əminəm ki, bu mayenin bir damlası ağaya çox kömək edərdi. Xanım, mənə düzünü deyin: yanınızda, heç olmasa, bir damla şərab varmı?

– Yox, senyor. Təəssüf ki, yanımda bir damla da olsun şərab yoxdur.

– Çox təəssüf! Mister Morisin əvəzinə mən təəssüf edirəm. Bu lap yerinə düşmüş olardı.

– Lakin, senyor, doğrudanmı, onu görmək olmaz?

– Əlbəttə, doğrudan; bir də onu görmək nəyinizə gərəkdir? Onsuz da o, sizi öz nənəsindən ayırmayacaqdır. Təkrar edirəm: onunla çox pis rəftar etmişlər və o, özünü bilmir.

– Bunun üçün də mən onu görməliyəm. Bəlkə də, mən ona kömək edə bildim. Mən ona borcluyam...

– Hə, siz ona borclusunuz, borcunuzu qaytarmaq istəyirsiniz, eləmi? Bu, tamamilə başqa bir şey! Elə isə sizin onu görməyə ehtiyacınız yoxdur. Mən onun vəkiliyəm və onun bütün işləri mənim əlimdən gəlib-keçir. Doğrudur, mən yazmağı bacarmıram. Ancaq sizin qəbzinizin üstündə xaç şəkli qoya bilərəm, sənəd üçün isə bu da kifayətdir. Bu pulları cəsarətlə mənə verin; sizə söz verirəm ki, mənim ağam onları ikinci dəfə sizdən tələb etməyəcəkdir. İndi bu lap yerinə düşər: bu yaxında gedəcəyik, onun üçün pul bizə lazımdır. Demək belə, pullar yanınızdadırsa, qalan şeyi, yəni kağız, qələm və mürəkkəb taparıq. Siz yalnız razı olduğunuzu deyin və mən sizə qəbz verərəm.

– Yox, yox, yox! Mən pul barəsində danışmıram. Bu, minnətdarlıq borcudur.

– Ah, yalnız minnətdarlıq borcu? Bu borcu ödəmək çətin deyil, özü də qəbzə ehtiyac yoxdur. Lakin indi belə borcları ödəmək vaxtı deyildir. Onsuz da ağam heç bir şey anlamayacaqdır. O, özünə gəldikdə deyərəm ki, siz gəlmişdiniz. Sizdən daha heç bir şey tələb olunmur.

– Mənə deyin, onu görmək olarmı?

– Dedim ki, indi olmaz.

– Axı mən onu görməliyəm!

– Bu da sözdür, görməliyəm! Məni bura keşikçi qoyublar və ciddi surətdə əmr ediblər ki, içəri heç kəsi buraxmayım.

– Bu əmrin mənə dəxli ola bilməz. Mən onun dostuyam. Don Morisionun dostu!

– Felim O'Nil bunu haradan bilsin? Siz gözəl olsanız da, onun qəddar düşməni çıxə bilərsiniz.

– Lakin mən onu görməliyəm. Mən bunu istəyirəm və onu görəcəyəm də.

İsidora bu sözləri deyib atdan yerə sıçradı və qapıya tərəf getdi.

İrlandiyalı, qadının üzündə qətiyyət ifadəsi görüb anladı ki, Zeb Stumpun dediklərini yerinə yetirmək vaxtı çatmışdır.

O tələsik daxmaya girdi; əlində balta oradan çıxdı və çəti addımlarla irəlilədisə də, birdən dayandı: qadın əlindəki tapançanı birbaşa onun gicgahına tutmuşdu.

– Abajo la hacha!¹ – İsidora qışqırdı. – Zavallı qorxaq, əlini qaldırmağa cəsarət etsən, öləcəksən.

Felim yavaşca dedi:

– Xanım, sizə hücum etmək? Müqəddəs Məryəm! Silah heç də sizə qarşı deyildir. Bütün müqəddəs övliyalara and içirəm!

Meksikalı qız öz səhvini başa düşüb, tapançanı aşağı salaraq soruşdu:

– Bəs onu nə üçün götürmüsünüz? Bəs onda niyə belə silahlanmışsınız?

– Sizə and içirəm ki, yalnız kaktus ağacını kəsmək üçün. Odur, orada bitmiş kaktus ağacını! Mən bu ağacı atın quyruğunun altına soxmalyam. Axı siz buna etiraz etməzsiz.

Senyorita dinmədi. Belə qəribə bir niyyəti necə anlamalı olduğunu bilmirdi.

Onun qarşısında dayanan bu səfeh adam çətin ki onu qorxuda bilərdi. İrlandiyalının bütün görünüşü, hərəkətləri təhdidedici olmaqdan çox, gülməli idi.

Felim sakitləşmişdi:

– Sükut – razılıq əlamətidir, – dedi.

O yüyürə-yüyürə taladan keçib qoca Zebin dediklərinin hamısını dürüst yerinə yetirdi.

Madyanın qopardığı vəhşi hayqırtı ilə dırnaqlarının səsi bir-birinə qarışdı. İt də bir yandan ulamağa başladı.

İsidora təəccüblə durub baxırdı. Bu dəhşətli səs davam etdikcə heç bir izahat almaq olmazdı.

Felim daxmanın qapısına qayıdıb, öz rolunu yaxşı oynamış artist kimi çox məmnun halda yenə keşikdə dayandı,

¹ Silahı at!

LVIII

fəsil

ZƏHƏRLƏNMİŞ ÖPÜŞ

Bu vəhşi konsert on dəqiqə davam etdi. Madyan at, boğazı tamamilə kəsilməmiş donuz potası kimi çığırır, it də iniltili bir səslə kəsik-kəsik ulayırdı. Bu səslər bir millik məsafədə eşidilirdi. Zeb Stump da bundan uzağa getmədiyi üçün səslər, yəqin ki, ona çatırdı.

Heç demə, Morisin bir müdafiəçisi də varmış. Bu, daxmanın qapısını gözləyən Tara idi. Bu çağırılmamış qonağa it də inanmırdı. Meksikalı qızın hərəkətləri itə düşmən hərəkətləri kimi göründüyü üçün Tara birbaşa Felimin qabağında dayanıb qapının ağzını kəsdirmişdi.

İsidora zorla içəri girmək istəmirdi.

O, yerində mıxlanmış kimi dayanıb gözləyirdi. Şübhəsiz, belə gurultulu bir konsertin özünə də müvafiq bir sonu olacaqdı. İsidora çox maraqlandığı üçün bu tamaşanın axırını səbirsizliklə gözləyirdi. Əynində rəngi solmuş kaftan, çiyində uzun tüfəng olan irigövdəli bir adam ağaclar arasından görünuncəyə qədər o, beləcə dayandı: onun üzündə heyrət və acizlik ifadəsi vardı.

Zeb İsidoranı görərək dodağı altında nə isə söylədi; lakin onun söylədiyini hələ də davam etməkdə olan səs-küydən eşitmək mümkün olmadı. Stump cəld ata tərəf gedib onun quyruğunu qaldırdı və atı bu əziyyətli işgəncədən xilas etdi. Yenə də sükut çökdü, İsidora hələ də heç bir şey anlamırdı.

Stump zəhmli bir görünüşlə daxmanın qapısına tərəf döndükdə Felim özünü itirdi. Hətta gözəl qızın burada olması belə Stumpun söyüşlərinin qarşısını ala bilmədi.

– Ay axmaq! İrlandiya səfeh! De görüm, məni niyə çağırırsan? Mən otuz givrənkə ağırlığında böyük bir hindtoyuğunu təzəcə nişan almışdım. Mən tətii çəkməyə macal tapmamış madyanın lənətə gəlmiş səsi onu hürküdüb qaçırdı. Səhər yeməyi də əlimizdən çıxdı.

– Mister Stump, axı siz özünüz dediniz ki, daxmaya bir adam yaxınlaşarsa...

– Lap axmaqsan, ha! Bunun arvada nə dəxli var? Səfehın biri, səfeh!

– Axı mən onun arvad olduğunu haradan biləydim? Siz onun necə at mindiyini görseydiniz! Lap kişi kimi at minmişdi.

– Nə olsun ki? Bütün meksikalı qızlar atı belə minirlər. Bunu mən bir neçə dəfə görmüşəm, bu barədə eşitmişəm də. Bilmirəm onu buraya gəlməyə nə vadar etmişdir. O özü də çətin ki bunu izah edə bilsin, o, yalnız Meksika dilində danışır. Məncə, Meksika dilində azca danışırınsınız, eləmi? Lap yaxşı. Onda...

– Mister Stump, siz səhv edirsiniz. O, ingiliscə də danışır. Elə deyilmi, xanım?

İndiyədək dinmədən qulaq asan meksikalı qız:

– Bir az, – cavab verdi.

Bir qədər tutulmuş Zeb dedi:

– Eləmi? Üzr istəyirəm, senyorita. Siz ingilis dilində?! Heç bir şey anlamıram, anlamaq da istəmirəm. Buraya nə üçün gəldiyinizi mənə söyləyə bilərsiniz. Yəqin ki, yol azmayıbınız?

– Yox, senyor... – qız bir qədər tərəddüdlə cavab verdi.

– Onda burada nə işiniz var?

– Senyor, mənə... mənə... Bu, don Morisio Ceraldın evidirmi?

– Bəli, elədir. Bu daxmanı ev adlandırmaq çətin olsa da, nə elə-yəsən ki, belədir. Mən güman edirəm ki, siz daxmanın sahibini görmək istəyirsiniz?

– Bəli, senyor, elədir! Mən elə bunun üçün də buraya gəlmişəm.

– Nə olar. Mənə elə gəlir ki, etiraz ola bilməz. Əminəm ki, sizin pis bir niyyətiniz yoxdur, elə deyilmi? Ancaq onunla danışmağa dəyərmimi? O, sizi tanıya bilməyəcəkdir.

– O, xəstədirmi? Ona bir bədbəxtlik üz veribmi? Bu əsgər onun xəstə olduğunu mənə söylədi.

Əsgər adlandırılması Felimin çox xoşuna gəldi. O, qürurla:

– Bəli, bunu ona mən demişəm, – söhbətə qarışdı.

Zeb dedi:

– Doğrudur. O, yaralıdır. İndi o, azca sayıqlayır. Zənnimcə, elə ciddi bir şey yoxdur. Ümid etmək olar ki, tezliklə özünə gələcəkdir.

– Ser, mən şəfqət bacısı vəzifəsini görə bilərəm. Zavallı! İcazə verin, içəri girim. Mən ona qulluq edərəm. Mən onun sədaqətli dostuyam.

– Nə olar, mən burada pis bir şey görmürəm. Deyirlər ki, xəstələrə qulluq etmək qadınların işidir. Mən öz qarıımı Missisipinin

sahillərində dəfn etdikdən sonra bunu öz üzərimdə yoxlamaq imkanında olmamışam. Əgər siz xəstənin yatağı yanında oturmaq istəyirsinizsə və özünüzü onun dostu adlandırırınsızsa, o zaman buyurun. Biz qayıdıb gəlincəyədək onun yanında qala bilərsiniz. Ancaq gözləyin ki, çarpayıdan sıçrayıb qalxmasın və mənim sarıdığım sarğıları qoparıb atmasın.

– Ser, mənə inanın. Mən onu bacardığım qədər qoruyacağam. Ancaq deyin: bütün bunlar necə olmuşdur? Hindularmı bunu etmişlər? Axı yaxında hindular yoxdur. Yoxsa bir adamla savaşıb?

– Senyorita, bu barədə mən sizdən çox bilmirəm. Görünür, o, canavarlarla vuruşub. Lakin onun dizinə nə olduğu kimsəyə məlum deyildir. Canavarların buna dəxli yoxdur. Dünən mən onu uzaq cəngəlliklərdə tapdım. O, qurşağa qədər çaya girmişdi; çayın kənarından isə bir yırtıcı heyvan onun üstünə atılmağa hazırlaşdı. Bu heyvana siz meksikalılar pələng deyirsiniz. Mən Morisi bu kiçik təhlükədən qurtardım. Lakin bundan əvvəl olanlar mənim üçün böyük bir sirdir. Oğlan şüurunu itirmişdir. İndi ondan bir şey öyrənmək mümkün deyil. Buna görə də gözləməkdən başqa çarəmiz yoxdur.

– Lakin, ser, ona ciddi bir şey olmadığına siz əminsizmi? Onun yaraları qorxulu deyil ki?

– Yox, bir qədər qızdırması var. Yaralarına gəlincə, bunlar yalnız cırmaq yeridir. Əminəm ki, bu yaralar bir həftədən sonra tamamilə sağalacaqdır.

– Mən ona şəfqətlə qulluq edəcəyəm.

– Siz çox mehribansınız, lakin... lakin...

Zeb tərəddüd etməyə başladı. Onun ağılına gözlənilməz bir fikir gəldi. Bu fikri başqa fikirlər təqib etdi. O, belə düşünürdü: “Bu, yaqın, mehmanxanaya onun üçün hədiyyə göndərən xanımdır. Onu sevdiniyə şübhə ola bilməz. Bu, aydındır. Özü də çox bərk vurulmuşdur. O biri qız da vurulmuşdur. Burası da kifayət qədər aydındır ki, oğlan o biri qızın həsrətini çəkir. Xəstənin məhəbbət sayıqlamalarını eşitməməsi üçün bu qara gözlü gözəli yola gətirib onun yanına getməməyə razı sala bilsəydim, yaxşı olardı”.

Nəhayət, Stump səbirsizlikdən alışıb-yanan meksikalı qıza müraciət etdi:

– Lakin, miss, sizin evə getməyiniz daha yaxşı olmazmı? Moris sağaldıqdan sonra gələrsiniz. Axı o, sizi tanımayacaqdır. Ona qulluq

etmək üçün burada qalmağın mənası yoxdur: onun xəstəliyi çox da ciddi deyildir, ölməyə də hazırlaşmır.

– O, məni tanımasa da, eybi yoxdur. Hər necə olsa mən onu görməliyəm. Bəlkə də, ona bir şey lazımdır? Mən ona nə istəsə taparam.

Zeb fikirli-fikirli:

– Demək, siz qalmağı qət etmişsiniz, – dedi. – Nə olar, məsləhət sizindir! Ancaq onun sözlərindən inciməyin. O, cinayətdən və buna bənzər şeylərdən danışacaq. Adam sayıqladıqda, xüsusilə yaralı olduqda bunlar təbiidir. Bundan əlavə, siz başqa bir şey də eşidəcəksiniz: o, yəqin ki, bir qadın haqqında çox danışacaqdır – onu heç bir zaman yadından çıxarmır.

– Qadın haqqında?

– Bəli, qadın haqqında. Siz onun adını eşidəcəksiniz.

– Onun adını? Senyor, onun adı nədir?

– Görünür, bu, onun bacısının adıdır. Mən hətta əminəm ki, o, məhz bacısını xatırlayır.

Felim soruşdu:

– Mister Stump, siz bunu mister Moris haqqındamı deyirsiniz?

– Sus, axmaq! Lütfən, bizim işimizə qarışma. Bu, sənin ağılın kəsən iş deyil. Gedək mənimlə. Mən istəyirəm ki, bir qədər mənimlə gəzib-dolaşasan. Mən sahil boyu yuxarı qalxarkən bir ilan öldürüb orada qoymuşam. Bir müftəxor onu götürüb aparmayıbsa, evə gətir.

– İlan? Demək istəyirsiniz ki, əfi ilan?

– Hə də!

– Mister Stump, siz ki onu yeməyəcəksiniz? Axı zəhərlənmək olar.

– Sən nə qanırsan! Onda zəhər qalmayıb. Mən onun başını vurub üzümüşəm, başı ilə bərabər bütün zəhər də yox olub.

– Tfu! Acından ölsəm də, mən onun murdar ətindən bir tikə də ağzıma almaram.

– Acından ölürsən, öl! Heç kəs səni məcbur etmir ki, onun ətindən yeyəsən. Mən yalnız istəyirəm ki, ilanı evə gətirəsən. Yaxşı, yeri, sənə nə deyirlər onu elə, yoxsa ilanı başı və bütün içəlatı ilə sənə yedirdərəm.

– Mister Stump, namusuma and olsun ki, mən sizin sözlükdən əsla çıxmaq istəmirdim. Sizi inandırırım ki, Felim O'Nil dediklərinizin hamısını yerinə yetirəcəkdir. Mən hətta ilanı da udmağa hazırım! Müqəddəs Patrik, öz günahkar bəndəni əfv et!

– Sənin o müqəddəs Patrikin cəhənnəm olsun! Gedək!
Felim daha bir söz deməyib ovçunun arxasınca meşəyə getdi.

İsidora daxmaya girib xəstənin yatağına yaxınlaşdı. Onun alışıb-
yanan alnını və qurumuş dodaqlarını ehtirasla öpüslərə qərq etdi.
Birdən qız, əqrəb sancmış kimi, geriyyə sıçradı. Onu geriyyə sıçra-
mağa məcbur edən şey əqrəbin zəhərindən daha pis idi. Bu, yalnız
bircə söz, bircə qısa söz idi.

LIX

fəsil

DAXMADA GÖRÜŞ

Luiza Poyndeksterin Miquel Diası azad etdiyi gün qız üçün
məşum bir gün, bəlkə də, bütün ömründə ən məşum bir gün idi.

Tələf olmuş qardaşının kədəri və sevdiyi adam haqqındakı təlaş
bir-birinə qarışmışdı. Qısqanclıq bu kədəri daha da dərinləşdirirdi.
Buna səbəb İsidoranın Ceralda yazdığı məktub idi.

Məktubun məzmunundan görünürdü ki, Moris Ceraldla meksi-
kalı qızın arasındakı münasibət onun dediyindən daha səmimi bir
xarakter daşıyırdı. Demək, Moris onu aldatmışdı. Belə olmasaydı,
bu qadın öz hissləri haqqında ona açıqdan-açığa məktub yazardı-
mı? Məktubda dostluq haqqında bir işarə də yox idi.

Bu məktubda qızın bir məhəbbətin nəfəsi duyulurdu.

Bir də ki bu görüş!

Doğrudur, meksikalı qız ona bir xahişlə müraciət edirdi. Lakin
bu, özünə əmin olan bir qadının ancaq naz-qəmzəsi idi.

Məktub xahiş ilə yox, amiranə bir ahənglə qurtarırdı:

“Gəlin! Mən sizi gözləyirəm”.

Luiza bu sətirləri oxuduqdan sonra məktubu bərk əzişdirdi.

O, dərdli-dərdli dedi:

– Bəli, indi hər şey mənə aydındır! Belə xahişlərə o, birinci dəfə
deyil cavab verir. Onlar bu yerdə birinci dəfə deyil ki, görüşürlər. “Əmi-
min evinin arxasındakı təpə”. Bu, onların həmişə görüşdükləri yerdir.

O gün Luizanın həyatında ən məşum günlərdən biri idi.

Bir neçə saat davam edən coşqun iztirabdan sonra o, bir qədər sakitləşməyə və daha ağıllı düşünməyə başladı. Məktubu yenə də oxuyub fikirləşdi. Hələ bir ümid yeri var idi: çox mümkündür ki, Moris Cerald settlementdə olmasın.

Əmələ gəlmiş vəziyyətdə bunu yoxlamaq Luiza Poyndekster üçün çətin idi, lakin başqa çıxış yolu yox idi. Qaranlıq düşər-düşməz o, öz mustanqını minib settlementə yola düşdü və meyxananın qapısı ağzında atını əylədi.

Bu axşam qəsəbə tamamilə boş idi. Qəsəbənin bütün əhalisi getmişdi. Bəziləri cinayətin izi ilə getmişdi, bəziləri də komançilərə qarşı səfərə çıxmışdı. Oberdofer Luizanın bu xoşagəlməz hərəkətinin yeganə şahidi idi.

Luiza, Moris-mustangeri onun birinci olaraq soruşmadığını və ondan əvvəl başqa bir qadının eyni sualları verdiyini eşitdikdə məyus olaraq atını geriyə, Kasa-del-Korvoya sürdü.

Bütün gecəni yatmayaraq çırpındı, rahat ola bilmədi. Bir balaca huşa gedən kimi dəhşətli yuxular ona əzab verirdi. Səhər açıldıqda Luiza yenə rahat ola bilmədi, lakin möhkəm, cəsəratli, demək olar ki, çılgın bir qərara gəldi. O, Alamo sahillərinə getməkdən başqa çıxış yolu görmürdü. Onu saxlaya bilən, ona "Getmə!" deyən bir adam yox idi.

Cinayət axtarışı bütün gecəni davam etmişdi və hələ heç kəs qayıtmamışdı.

Luiza bütün həqiqəti bilmək istəyirdi. İki şeydən biri olmalı idi: ya öz ürəyini sakitləşdirəcək, ya da ürəyi parçalanacaqdı. Hətta ona elə gəlirdi ki, ürəyinin parçalanması onun keçirdiyi əzablı şübhələrdən daha yaxşı idi. Atası belə onu bu səfərdən çətin saxlaya bilərdi.

* * *

Luiza atına mindikdə günəş çıxmışdı. O, Kasa-del-Korvonun darvazasından çıxıb atını tanış olan cığır ilə sürdü. Kasa-del-Korvo ilə mustangerin tənha daxması arasında iyirmi millik bir məsafə vardı. Heç iki saat keçməmişdi ki, Luiza yeyin qaçan mustanqında artıq daxmaya yaxınlaşmaqda idi. Luiza daha məyusluq hiss etmirdi: onun kədərli qəlbini ümid qığılcımları işıqlandırırdı.

Lakin daxmanın qapısından içəri girər-girməz bu qığılımlar söndü. Onun sinəsindən boğuş bir çığırtı qopdu. Sanki bu çığırtı onun ağrıyan qəlbinin son fəryadı idi.

Daxmada bir qadın vardı.

Gənc qız üçün indi hər şey aydındır... O, öz qarşısında məhəbbət məktubunu yazan qadını görürdü. Görünür, onların görüşü baş tutmuşdu.

Luizanın sıxılan qəlbinin ağrısını sözlə ifadə etmək çətindir.

İsidoranın çıxardığı nəticələr də bundan az aydın, bundan az əzablı deyildi. Meksikalı qız anladı ki, Morisin qəlbində artıq onun üçün yer yoxdur. Acı həqiqətə şübhə etməmək üçün xəstənin rabitəsiz sözlərinə xeyli qulaq asmışdı. Qapıda onun yerini tutan qadın dayanmışdı.

Onlar qarşı-qarşıya durub odlu gözlərlə bir-birinə baxırdılar. Hər ikisi eyni adama ehtirasla vurulmuşdu. Hər ikisinə qısqanclıq əzab verirdi, hər ikisi onun yanında idi: lakin xəstə onların burada olduğunu duymurdu. Bu qadınlar bir-birini xoşbəxt hesab edirdi. Luiza Morisin sözlərini eşitməmişdi, bu sözləri eşitsəydi, rahat olardı; lakin bu sözlər İsidoranın qulaqlarında səslənir, onun qəlbinə parçalayırdı.

Bu, lal düşmənçilik səhnəsi idi. Onlar bir-birinə bir kəlmə də olsun söz demədi; bir-birindən izahat istəmədi, – buna ehtiyac yox idi. Elə dəqiqələr olur ki, söz söyləmək lazım gəlmir. Onların bu hərəkəti təhqir olunmuş məhəbbətin tələbi idi; bu da yalnız odlu nəzərlər və dodaqlarının kənarındakı həqarətli qırıqlarla ifadə edilirdi.

Bu səhnə iyirmi saniyədən çox davam etmədi. Bu səhnə onunla qurtardı ki, Luiza Poyndekster qayıdıb qapıya tərəf getdi. Moris Ceraldın daxmasında onun yeri yox idi!

İsidora da onun dalınca az qala öz rəqibinin uzun donunun balağını ayaqlayaraq bayıra çıxdı. Onun da başında bir fikir var idi: Moris Ceraldın daxmasında onun yeri yox idi!

Sanki onlar hər ikisi daxmanı mümkün qədər tez tərk etmək istəyirdi. Boz at yaxında, mustanq isə bir qədər uzaqda idi. İsidora birinci olaraq yəhərin üstünə qalxdı. Luizanın yanından keçdikdə Luiza da artıq atını minib yola düşməyə hazırlanmışdı. Rəqiblər yenə də bir-birinə baxdılar. Bu baxışlarından heç birində qalibyyət ifadəsi yox idi, lakin bu baxışlarda güzəşt də görünmürdü.

Luizanın gözləri kədər, qəzəb və təəccüblə, İsidoranın son baxışı və söylədiyi bayağı “Caray!” sözü acizlik duyulan bir kin ilə dolu idi.

LX

fəsil

ÇUĞULLUQ

İsidora başında qaranlıq düşüncələrlə Alamonun üzərində parlayan işıqlı günəşin altında gedirdi. Onun qəlbini intiqam odu parçalayırdı.

Bu intiqamla o, acı da olsa, qəlbinə təsəlli vermək istəyirdi. Bu hiss onu məyusluqdan xilas edirdi.

İsidora atını dik yoxuşun qabağında saxladı. O, sərv ağacının böyük və qara budaqları altında dayanmışdı. Ağacın tutqun kölgəsi onun ağrıyan qəlbinə günəşin sevinc verən şüalarından daha çox yaxın idi.

“Mən gərək onu yerindəcə öldürəydim. Onu ölüm-dirim savaşına çağırmaq üçün, bəlkə də, atımı geri döndərim? Lakin mən o qızı öldürsəm, bundan bir məna çıxarmı? Axı bununla mustangerin qəlbini ələ almaq olmaz. Onun ürəyi mənim üçün həmişəlik itmişdir... Onun ürəyində yalnız bu qızın surəti hökm sürür. Mənim üçün hətta ümid qılgıcımı belə qalmamışdır. Yox, Moris ölməlidir! Mənim ürəyimi parçalayan adam ölməlidir... Lakin mən Morisi öldürsəm, onda nə olar? Onda mənim həyatım nəyə dönər? Dözülməz bir işgəncəyə! Bəs indi mən əzab çəkmirəmmi? Artıq mən dözə bilmərəm! Mən qisas almaqdan başqa çıxış yolu görmürəm. Qız da, o da – hər ikisi ölməlidir!.. Moris ancaq indi yox, kimin əli ilə həlak olduğunu dərk edə bildikdə ölməlidir! Qoy o, mənim qisasımın qüvvəsini hiss etsin!.. Müqəddəs Məryəm, intiqam almaq üçün mənə qüvvət ver!”

İsidora atını mahmızlayıb cəld yoxuşu qalxdı. Düzənlüyə çatdıqda atını qəzəblə bərk sürdü.

Özbaşına buraxılmış at Leonaya tərəf çapırdı. Sanki atlı qız, buna heç bir əhəmiyyət vermirdi. O, başını əyib dərin fikirlərə getdiyi üçün ətrafında heç bir şey görmürdü.

Ondan bir qədər uzaqda gözlənilmədən bir dəstə atlı göründü.

“Hindulardır? Yox, ağlardır, texaslılardır”, – deyə o qət etdi.

Meksikalı qız atlılardan qətiyyətlə qorxmurdu, lakin onlarla indi görüşmək istəmirdi. Başqa bir vaxt olsaydı, atlılarla görüşmək istərdi.

Lakin dərd çəkdiyi dəqiqələrdə o, suallara və maraqla dolu nəzərlərə məruz qalmaq istəmirdi.

Gizlənmək üçün hələ vaxt var idi. Görünür, atlılar onu hələ görməmişdi. Atın başını birdən-birə döndərüb meşədə gözdən itə bilirdi.

Lakin İsidora bunu etməyə macal tapmamışdı ki, atı bərkədən kişnədi. Daha iyirmi at onun səsinə səs verdi.

Lakin yenə də qaçmaq olardı. Yəqin ki, atlılar opu tutmaq istəyəcəkdi.

Lakin İsidora çox yaxşı tanıdığı bu əyri-üyrü meşə yolu ilə gedərsə, ona çata bilərdilərmi? Qız atını mahmızlamaq istəyirdi ki, bir dəstə atlınin çapa-çapa onun üstünə gəldiyini gördü.

“Yoxsa quldurlardır? Yox! Quldura oxşarırlar, çox yaxşı geyinmişlər. Görünür, bu dəstə, öldürülmüş Henrinin atası başda olmaqla, kəşfiyyətçilər dəstəsidir! Bəli, bəli, onlardır. Pərvədigara! İntiqam almaq üçün imkan vardır, bu imkan mənim əlimdədir. Görünür, bu, Allahın iradəsidir.

İsidora atını cəngəlliyə döndərmək əvəzinə açıq bir yerə çıxıb təşəxxüslə atlıların qabağına çapdı. Onun başında bir xəyanət planı hazır idi. Bir dəqiqədən sonra meksikalı qız onu dörd bir tərəfdən dövrəyə alan dəstənin ortasında idi.

Bu vəziyyət onu zərrə qədər də qorxutmurdu. Qız, onu dövrəyə almış adamlardan ehtiyat eləməirdi, bəzilərini üzdən tanıyırdı. Onların başcısı olan yaşlı adamı o heç bir zaman görməmişdi. Yəqin ki, bu adam öldürülmüş oğlanın və İsidoranın öldürmək istədiyi, bu da olmasa, rüsvay etmək arzusunda olduğu qızın atası idi. Ah, nə yaxşı təsadüf!

Vudli Poyndekster:

– Xanım, siz fransızca danışa bilərsinizmi? – soruşdu.

– Ser, çox az. Yaxşısı budur, ingiliscə danışın.

– Ah, ingiliscəmi? Bizim üçün daha yaxşı olar. Miss, lütfən, mənə deyin, siz yolda bir adama rast gəlmədiniz ki? Demək istəyirəm ki, atlılara və ya bəlkə də, bir düşərgəyə rast gəlmədinizmi?

İsidora ya tərəddüd edir, ya da verəcəyi cavabı düşünürdü.

Plantasiya sahibi öz suallarını olduqca nəzakətlə davam etdirdi:

– İcazə verin, sizin harada yaşadığınızı soruşum.

– Mən Rio-Grandda yaşayıram, senyor.

– Siz indi birbaş oradanmı gəlirsiniz?

– Yox, Leonadan gəlirəm.

– Leonadan!

Burada olanlardan biri:

– Bu qız qoca Martinesin qardaşı qızıdır, – izah etdi. – Mister Poyndekster, onun plantasiyası sizin plantasiyanıza yapışıqdır.

– Bəli, mən don Silvio Martinesin qardaşı qızıyam.

– Demək, siz birbaş evdən gəlirsiniz? Bağışlayın, bəlkə də, bu, mənim tərəfimdən sizə uzunçuluq görünsün. Lakin, miss, sizi inandırırım ki, mən sizi maraqlandıgım üçün sorğu-suala tutmuram. Bizi bu iş çox ciddi səbəblər vadar edir.

– Bəli, mən birbaş Martinesin malikanəsindən gəlirəm, – deyə İsidora cavab verdi və özünü elə göstərdi ki, guya, plantasiya sahibinin son cümləsinə fikir vermir. – Mən əmimin evindən düz iki saat bundan əvvəl çıxmışam.

– Onda şübhəsiz, qətl törədildiyini eşitmisiniz.

– Bəli, senyor, dünən əmim Silvionun evində bu barədə danışdılar.

– Siz bu gün evdən çıxanda settlementdə yeni bir xəbər vardı.

– Yalnız onu eşitdim ki, adamlar qatili axtarmağa yollanıblar...

Sizin dəstənizdi, senyor?

– Bəli, onlar bizi nəzərdə tuturdular. – Plantator yenə soruşdu:

– Miss, siz yolda heç kəsə rast gəlmədiniz ki?

– Rast gəldim.

– Kimə? Lütfən, rast gəldiyiniz adamı bizə təsvir edin.

– Mənim rast gəldiyim adam qadın idi.

– Qadın? – deyə bir neçə səs əks-səda kimi səsləndi.

– Bəli, senyorlar.

– Rast gəldiyiniz kim idi?

– Amerikalı qız.

– Amerikalı qız? Burada? Təkmə idi?

– Bəli.

– Kim idi?

– Tanımıram.

– Siz onu tanımırsınız? Onun görünüşü necə idi?

– Görünüşi necə idi?

– Bəli, əyninə nə geymişdi?

– Atlılara məxsus bir paltar.

– Demək, atlı idi?

– Atlı idi.

– Dediğiniz qadına harada rast gəldiniz?

- Buradan bir qədər uzaqda. Lakin meşənin o biri tərəfində.
- O hansı tərəfə gedirdi? Orada bir mənzil varmı?
- Yalnız bircə daxma var.
- Bu daxma kimindir?
- Don Morisio-mustangerindir.

İzdiham içərisindən sevincli bir uğultu qopdu. İki gün davam edən və səmərəsiz olduğu qədər də inadlı olan yorucu axtarışdan sonra, nəhayət, onlar qatilin izini tapmışdılar.

Atlarından düşmüş olanlar da yenə yəhərə sıçrayıb yola düşmək üçün hazır vəziyyət aldılar.

– Miss Martines, biz sizə zəhmət vermək istəməzdik, lakin o yerə gedən yolu göstərməyinizi sizdən xahiş etməyə məcburuq.

– Bunun üçün mən geriye dönməliyəm. Yaxşı, gedək. Əgər siz oraya getməyi qəti qərara almınsınızsa, mən sizə bələdçilik edəməm.

İsidora yenə də cəngəlliklər içindən keçdi. Atlılar onun arxasınca gəlirdilər.

Bələdçi cəngəlliklərin qərb qurtaracağında atını saxladı. Cəngəlliklər ilə Alamo arasında açıq düzəngah uzanırdı.

İsidora:

- Odur, orada! Üfüqdəki qara nöqtəni görürsünüzmü? – dedi.
- Sərv ağacının başını deyirəm. O ağac Alamonun aşağı sahilində bitmişdir. Oraya gedin, orada bir eniş var; bu enişlə dərəyə enmək olar. Aşağı enin, bir qədər kənardə sizə dediyim daxmanı tapa bilərsiniz.

Kəşfiyyatçılar ondan daha heç bir şey soruşmadılar. Yolu onlara göstərən qızı, demək olar ki, unudub atlarını düzənliklə sərv ağacına tərəf çapdılar.

Yalnız atlılardan biri yerindən tərpənmədi. O, İsidoranın dilini, demək olar ki, öz ana dili kimi bilirdi.

O, az qala yalvarıcı bir ifadə ilə dedi:

- Senyorita, lütfən, deyin: o qızın minmiş olduğu atı gördünüzmü?
- Əlbəttə! Atı görməmək olarmı!
- Nə rəngdə idi?
- Xal-xal mustanq idi.
- Xal-xal mustanq? Pərvərdigara! – Kassi Kolxaun inildədi və atını dəstənin arxasınca çapdı.

İsidoraya aydın oldu ki, bu adam da onun kimi sönməz məhəbbət atəşiyə yanır; bu atəş qarşısında isə ölümdən başqa hər şey aciz idi.

LXI

fəsil

XƏSTƏNİN YATAĞI YANINDA

Rəqibinin cəld və gözlənilmədən qaçması Luiza Poyndeksteri çaşdırmışdı. O, öz Lunasını mahmızlamaq istəyirdi ki, bunu etmədi və baş verən hadisənin təsiri altında bir qərara gələ bilmədi.

Yalnız bir dəqiqə əvvəl daxməyə nəzər salarkən yadına düşdü ki, özünü bu evin sahibəsi hiss edən o qadını görmüşdü.

Onun birdən-birə qaçmasını necə anlamalı? Bu nifrətlə dolu baxışı nə ilə izah etməli? Nə üçün bu baxışda qalib gəlmək və öz gücünü dərk etdiyini göstərən bir əlamət yox idi?

İsidoranın nəzəri Luizanı təhqir etmədi, əksinə, onun qəlbində gizli bir sevinc oyatdı. Luiza Poyndekster atını düzənə çapmaq əvəzinə, bir daha atdan enib daxməyə girdi.

O, sevdiyi adamın üzündəki xəstə solğunluğu və vəhşi-vəhşi baxan gözlərini gördükdə təhqir olunduğunu müvəqqəti də olsa unuddu.

Cəld yatağa yaxınlaşaraq dedi:

– Pərvərdigarə! O, yaralıdır... Ölür... Bunu edən kimdir?

Cavab eşidilmədi. Yalnız rəbitəsiz sözlər eşidildi.

– Moris! Moris! Mənə cavab ver! Məni tanıyırsanmı? Luizanı! Sənin Luizanı! Axı sən məni belə adlandırırıdın! Sən bu adı unutmamısan ki?

Moris sayıqlamaqda davam edərək onun sualına cavab verirmiş kimi:

– Luiza... Luiza... sevirəm... – inildədi.

Morisin onu sevdiyini etiraf etməsi Luizanı indiki qədər heç bir zaman xoşbəxt etməmişdi. Hətta bu sözü akasiya ağacının kölgəsində birinci dəfə eşitdikdə, sevgilisi bu sözü tam şüurlu halda, özü də qızgın bir məhəbbətin bütün atəşi ilə dediyi zaman belə Luizaya bu qədər qüvvətli təsir buraxmamışdı. Ah, o nə qədər xoşbəxt idi!

O, xəstənin alışıb-yanan alını və qurumuş dodaqlarını zərif öpüslərə qərç etdi.

Luiza əlini döşünə sıxaraq iftixarla dayanmışdı. O, xoşbəxt idi, yalnız məhəbbətin məstedici dəqiqələrinin olduqca tez ötüb-keçməsindən qorxurdu.

Heyhat, onun bu qorxusu doğru çıxdı.

Daxmanın qapısı ağızında bir adam göründü.

Luiza bu adamın səfeh Felim olduğunu gördü. O, bir əlində balta, o biri əlində isə böyük bir əfi ilan tutmuşdu.

Felim əlindəki bu qəribə şeyləri yerə atıb bərkədən dedi:

– Müqəddəs Patrik! Yəqin ki, mən lap dəli olmuşam! Elədir ki var. Bu, doğrudanmı, sizsiniz, miss Poyndekster? Bu ola bilməz!

– Elədir ki var, mister O’Nil. Məni belə tez unutmağınız sizin tərəfinizdən yaxşı iş deyil!

– Sizi unutmaq? Nə danışırsınız! Bunda məni müqəssir etmək olmaz! Sizi kim unuda bilər? Uzağa niyə gedək! Sayıqlayıb hər dəqiqə sizin adınızı çəkən adam budur.

Qalveyalı mənalı-mənalı çarpayuya baxdı. Luizanın bədənini sevincli bir titrəyiş bürüdü.

Felim burada əmələ gələn dəyişiklikdən bəhs edərək dedi:

– Axı bu nə deməkdir? O oğlan və yaxud qadın haradadır? Miss Poyndekster, siz burada heç kəsi görmədinizmi?

– Gördüm, gördüm.

– Demək, gördünüz? Bəs o hanı?

– Yəqin ki, çıxıb getdi.

– Çıxıb getdi? Demək, nə istədiyini o heç özü də bilmir. Mən cəmisi on dəqiqə əvvəl onu daxmada qoyub getmişəm. O, başına qoyduğu kişi şlyapasını çıxarıb öz evi kimi burada qaldı. Dediniz ki, çıxıb getdi? Nə böyük xoşbəxtlikdir! Mən buna qətiyyənlə təəssüf etmirəm. Belə bir qadıncıdan uzaq olmaq yaxşıdır. Miss Poyndekster, desəm inanmazsınız, o, tapançasının lüləsini birbaşa mənim üzümə tutdu.

– Pərvərdigara! O, bunu niyə etdi?

– Yalnız ona görə ki, mən onu daxmaya buraxmırdım. Ancaq buna baxmayaraq yenə də içəri girdi. Zeb qayıdıb gəldikdə qıza mane olmadı. Qız dedi ki, mister Cerald onun dostudur, xəstəyə qulluq etmək istəyir.

Luiza fikrə gedərək:

– Doğrudanmı? Bu, çox qəribədir, bu, çox qəribədir, – dodaqları altında pıçıldadı.

– Siz doğru dediniz. Burada çox qəribə işlər olur.

– Əzizim Felim, söyləyin, nə olub?

– Yaxşı, miss, lakin bunun üçün siz şlyapanızı çıxarıb burada bir qədər qalmalısınız. Srağagündən bəri baş verən hadisələrin hamısını nəql etmək üçün çoxlu vaxt lazımdır.

– Bu müddətdə burada kim olub?

– Eh, burada çox-çox adamlar olmuşdur! Hər kəsdən əvvəl buraya bir zarafatçı adam gəlmişdi. Mən onun haqqında sizə danışmağa cəsarət etmirəm. Bu, sizi qorxuda bilər, miss.

– Söyləyin, mən qorxmuram.

– Yaxşı, ancaq onun nə olduğunu mən özüm də anlaya bilmirəm. Bir atlı idi, ancaq başı yox idi.

– Başı yox idi?!

– Hamısından təəccüblüsü bu idi ki, o, lap mister Morisə oxşayırdı. Əgər mənim nə qədər qorxduğumu bilsəydiniz! Lap ürəyim düşdü!

– Mister O'Nil, siz onu harada gördünüz?

– Orada, uçurumun üstündə. Mən ağamı qarşılamağa çıxmışdım. O, həmin günün səhəri qayıdacağını vəd etmişdi. Əvvəlcə elə bildim ki, gələn mister Morisdir. Birdən gördüm ki, onun... başı yoxdur... Şlyapanızı çıxarın, sandığın üstündə əyləşin: sandıq üstündə oturmaq kürsüdə oturmaqdan rahatdır. Lütfən, əyləşin. Mən hələ hamısını söyləyib qurtarmamışam.

– Mən sarıdan narahat olmayın. Davam edin. Bu qəribə atlıdan başqa, buraya daha kim gəlmişdi? Görünür, kim isə sizinlə zarafat etmişdir, eləmi?

– Zarafat edib! Bunu mənə qoca Zeb də dedi.

– Demək, Zeb də buraya gəlmişdi?

– Bəli, ancaq onlardan sonra...

– Kimlərdən?

– Bəli, miss. Zeb yalnız dünən səhər gəlmişdir. Onlar isə srağagün gecə gəlmişdilər. Özü də gecədən xeyli keçmişdi. Bilirsiniz, mən şirin-şirin yatmışdım. Onlar gəlib məni oyatdılar.

– Axı onlar kim idi?

– Sizcə, kim ola bilər? Hindular!

– Hindular?

– Hə də! Bütün bir qəbilə olardı! Miss, təsəvvür edin ki, sizə dediyim kimi, sakit-sakit yatmışdım. Birdən kağız xışıltısı eşitdim, sanki kim isə kart paylayırdı... Müqəddəs Patrik, bu nədir?

– Nəyi deyirsiniz?

– Məgər siz heç bir şey eşitmirsiniz? Budur, yenə gəlirlər! At ayaqlarının səsi eşidilir!

Felim qapıya doğru qaçdı:

– Müqəddəs övliyalar! Bir dəstə atlı bizi dövrəyə almışdır. Min nəfər olar. Qoca Zebə xəbər vermək lazımdır. Pərvərdigara! Bəlkə də, artıq gecdir.

Felim kaktus budağını qapıb daxmadan çıxdı.

Luiza səsləndi:

– Pərvərdigara! Onlardır! Mənim atam... Ona nə deyəcəyəm?! Müqəddəs Məryəm, məni rüsvayçılıqdan qoru!

Luiza qeyri-şüuri olaraq yüyürüb qapını bağladı. Lakin bir qədər düşündükdən sonra bunun mənasız olduğunu anladı. Bayırda olanları çətin ki belə bir maneə saxlaya bilərdi. Luiza requlyatorları səslərindən tanıdı.

Divardakı deşik onun gözünə sataşdı. Qaçmaq mı?

Lakin artıq gec idi. Evin arxasında at ayaqlarının səsi eşidildi. Atlılar daxmanı dörd bir tərəfdən dövrəyə almışdı.

Onsuz da Luizanın burada olması bir sirr olaraq qala bilməzdi. Xal-xal mustanq daxmanın yanında bağlanmışdı; atı tanımamaq qeyri-mümkün idi. Bundan əlavə, qızın qaçmasına bir şey də mane olurdu: Moris təhlükədə idi. Luiza xəstəni müdafiə etməli idi.

Qız düşündü: “Qoy mənim yaxşı adım batsın; qoy atamı, dostlarımı, hər şeyi itirim, – yalnız onu itirməyim. O, mənim taleyimdir. Mən rüsvay olsam da, olmasam da, ona sadıq qalacağam”.

Bunu deyib Luiza sakitləşdi və xəstənin xatirinə hər şeyi, hətta həyatını belə qurban verməyi qərara alıb onun yatağı yanında oturdu.

LXII

fəsil

GƏRGİN İNTİZAR İÇİNDƏ

Mustangerin daxması yanında, hətta onun ağılı yeni tutulmuş vəhşi atlarla dolu olduqda belə, bu qədər at dirnaqlarının tappılısı eşidilməmişdi.

Qapıdan çıxıb qaçan Felimi onlarca adamın səsi dayandırdı. Bir səs o biri səslərdən daha bərkdən eşidildi; irlandiyalı anladı ki, bu adam dəstənin başçısıdır.

– Dayan, yaramaz! Qaçmaq faydasızdır! Bir addım da atsan, bir daha yerindən tərpənməyəcəksən. Sənə deyirlər, dayan!

Qalveyalının itaət etməkdən başqa çarəsi qalmadı.

Amansız nəzərlər və onun üstünə qaldırılmış tüfənglərin təhdidi altında qalmış Felim titrək bir səslə dedi:

– Cənablar, sizi inandırırım ki, mən heç də qaçmağa hazırlaşmırdım. Mənim belə niyyətim olmamışdır. Mən yalnız hazırlaşırıdım ki...

– Əgər bacarırsansa qaç. Hələ ki bəd gətirmir... Dik Trosi! Adamları buraya gətir! Onun əl-ayağını bağlayın! Lənət şeytana! Heç inanmıram bu, bizim axtardığımız adam olsun.

– Yox, yox! Bu, o deyil... Con, bu, onun nökeridir.

– Adə ey, daxmanı dövrəyə alın! Gözünüzü daxmadan çəkməyin. Biz hələ əsl canini tapmamışıq. Heç kəsini qaçmasına imkan verməyin. İndi de görüm, orada kim var?

– Daxmanın içindəmi?

Trosi əlindəki kəndirlə qalveyalını vurub dedi:

– Axmaq, verilən suallara cavab ver! Daxmanın içində kim var?

Yenicə gəlib çıxmış Vudli Poyndekster xal-xal mustanqı görüb soruşdu:

– Qəribədir. Bu nə deməkdir? Bu ki Luizanın atıdır.

Atını onunla yanaşı sürən Kassi Kolxaun dedi:

– Bəli, onun atıdır, dayı.

– Çox maraqlıdır. Bu atı buraya kim gətirib?

– Yəqin ki, Luiza minib gəlmişdir.

– Bu nə axmaq sözdür! Kassi, sən zarafatını edirsən?

– Yox, dayı, mən tamamilə ciddi deyirəm.

– Sən demək istəyirsən ki, mənim qızım burada olmuşdur?

– O indi də buradadır. Mən buna şübhə etmirəm.

– Bu ola bilməz?

– Bir oraya baxın.

Daxmanın geniş açılmış qapısından bir qadın görünürdü.

– Pərvədigara, o ki mənim qızımdır!

Poyndekster cəld atdan düşüb tələsik daxmaya yönəldi. Kolxaun da onun arxasınca getdi. Hər ikisi daxmaya girdi.

– Luiza, bu nə deməkdir? Yaralı? O kimdir? Henridirmi?
Plantasiya sahibi qızının verəcəyi cavabı eşitməzdən əvvəl göz-
ləri Henrinin şlyapasına və plaşına sataşdı.

– Bu odur! O, sağdır! Allaha şükür!

Poyndekster yatağa sarı yüyürdü.

Onun sevinci bir an içərisində yox oldu. Plantasiya sahibi inləyə-
inləyə geri çəkildi.

Sanki Kolxaun ondan az həyəcanlanmamışdı. Onun dodaqla-
rından dəhşətli bir nida qopdu. Büzüşərək yavaşca daxmadan çıxdı.

– Bu nədir? – plantasiya sahibi pıçıldadı. – Bu nədir? Luiza, sən
bunu mənə izah edə bilərsənmi?

– Yox, mən bunu izah edə bilmərəm, ata. Mən cəmisi bir neçə
dəqiqədir buradayam. Mən gəlib onu bu vəziyyətdə gördüm. O, şüu-
runu itirmişdir.

– Bəs... bəs... Henri?

– Onlar mənə bir şey demədilər. Mən içəri girdikdə mister Cerald
tək idi. Onun nökrəri burada yox idi, o, indicə qayıdıb gəlmişdir.
Mən hələ ondan bir söz soruşmağa macal tapmamışam.

– Bəs... bəs... sən buraya necə gəlmişən?

– Mən evdə qala bilmədim. Bir məchulluq məni üzürdü. Mən
tamamilə tək idim. Bu, çox dəhşətli idi!.. Mən artıq dözə bilmirdim.
Bədbəxt qardaşımın haqqındakı fikirlər isə... Pərvərdigara! Pərvər-
digara!

Poyndekster çaşqın nəzərlərlə qızına baxdı. Onun nəzərlərində
hələ də bir sual var idi.

– Mən elə güman etdim ki, bəlkə də, Henrini burada tapdım.

– Burada... Bəs sən buranın yolunu haradan bilirsən? Səni
buraya kim gətirmişdir? Burada təkmişən?

– Ata, mən yolu tanıyırdım. Ov günü mustanqın məni götürüb
qaçdığını xatırlayırsanmı? Geri qayıtdıqda mister Cerald harada yaşa-
dığını mənə göstərdi. Bu yerlər mənim xatirimdə qalmışdı.

Poyndekster əvvəlki kimi qayğılı görünürdü, lakin qızının sözlə-
rindən onun üzü tutqunlaşdı.

– Qızım, bu, sənin tərəfindən ehtiyatsızlıqdır. Bu hərəkətin nəza-
kətsiz və tamamilə qorxulu bir hərəkətdir. Sən səfeh bir qız kimi
hərəkət etmişən. Sən bu saat buradan çıxıb getməlisən! Gedək!
Bura qızların yeri deyildir. Atını minib evə qayıt. Səni bir adam yola

salar. Burada hər cür xoşa gəlməyən işlər baş verə bilər. Sən burada qalmamalısan. Yaxşı, gedək, gedək!

Atası daxmadan çıxdı, qız isə tamamilə könülsüz olaraq onun arxasınca getdi.

Atlılar atdan düşüb daxmanın qabağındakı talaya yığırdılar.

Kolxaun hamını vəziyyətdən xəbərdar etdi. Adamlar dəstələrə bölündü. Bəziləri dinmədən dayanmışdı, bəziləri də söhbət edirdi. Felimin ətrafına çox adam toplaşmışdı. O, əli-qolu bağlı halda yerdə uzanmışdı. Ona çoxlu sual verirdilər, eyni zamanda onun cavablarına xüsusi əhəmiyyət vermirdilər.

Ata ilə qız gəldikdə hamı dönüb onlara baxdı. Gələnlərdən çoxu qızı tanıyırdı. Qızı burada gördükdə hamı təəccüb etdi; hətta bundan heyrətə gəldilər. Öldürülmüş oğlanın bacısı qatilin evində! Mustangerin canı olduğuna indi hamı daha çox əmin idi. Kolxaun daxmada tapılmış şlyapa və plaş haqqında xəbər verdi.

Bəs nə üçün Luiza Poyndekster burada təkdir? Niyə onun bələdçisi yoxdur?

İzdihamı bir pıçılı bürüdü. Hətta bu qaba adamlar belə ata hissini təhqir etməkdən qorxduqları üçün səbirsizliklə izahat gözləyirdilər.

– Luiza, atını min. Mister Yansi səni evə yola salar.

Poyndeksterin müraciət etdiyi gənc plantasiya sahibi bundan çox sevindi. O, Kassi Kolxaunun xəstəhal xoşbəxtliyinə həsəd apararlardan biri idi.

Qız atasından soruşdu:

– Nə üçün mən səni gözləməyim? Sən ki burada çox qalmayacaqsan.

– Qızım, mən istəyirəm ki, sən mən deyən kimi edəsən.

Luiza könülsüz olaraq ata mindi. Gənc plantasiya sahibi atını qabaqda sürür, Luiza yavaş-yavaş onun arxasınca gedirdi. Yansi öz sevincini, qız isə öz kədərini gizlədə bilmirdi.

Lakin Luizanın üzü birdən-birə dəyişildi. Onun üzünü sanki bir ümid işıqlandırdı.

Atını saxladı. Onu yola salan oğlan da atını əyləməli oldu.

Qız bir qədər sükutdan sonra dedi:

– Mister Yansi, yəhərimin qayıışı boşalmışdır. Yəhər üstündə rahat otura bilmirəm. Lütfən, bunu bərkidin.

Yansi atdan sıçrayıb yəhərin qayıışını gözdən keçirdi.

Ona elə gəldi ki, qayıışı bundan çox dartıb bərkitmək olmaz. Lakin o, bunu boynuna almaq istəməyib qayıışı var gücü ilə dartıb bərkitdi.

Atlı qız dedi:

– Bir dəqiqə dayanın. Qoy mən atdan düşüm, onda sizə asan olar.

Luiza onun kömək etməsini gözləmədən atdan yerə sıçrayıb mustanqın yanında dayandı.

– Miss Poyndekster, mənə elə gəlir ki, indi qayıış möhkəmdir.

Qız əlini yəhərinin qayıışına qoyub yəhəri yoxladıqdan sonra:

– Bəli, belə yaxşı olar, – cavab verdi. – Ançaq bilirsiniz nə var: mən buraya indicə gəlmişəm və bütün yolu atı çapmışam. Mənim zavallı Lunam hələ dincələ bilməmişdir. Gəlin bir az burada oturaq; at da dincini alar. Axı dincəlmədən onu geriyyə qovmaq insafsızlıqdır.

– Bəs sizin atanız... O istəyirdi ki, siz...

– İstəyirdi ki, mən bu dəqiqə evəni qayıdım? Bunun eybi yoxdur. O, ancaq istəyirdi ki, mən o qaba izdihamın içərisində qalım. Vəssalam. Bir halda ki mən atımı sürüb kənara gəlmişəm, o daha narahat olmayacaqdır. Bura nə qədər gözəldir! Ağacların altı nə qədər sərin! Düzəndə isə günəş adamı yandırır. Ah, mister Yansi, bir baxın, çayda nə gözəl kiçik balıqlar üzür! Odur bax, gümüş pullu balığı görürsünüzmü?

Gənc plantasiya sahibi özünü məmnun hiss etdi. Ondən çox xahiş etmək lazım gəlmədi.

– Miss Poyndekster, mən tamamilə sizin ixtiyarınızdayam və ürəyiniz istəyəni yerinə yetirmək mənim üçün xoşbəxtlikdir. Gəlin burada oturaq.

– Yalnız Luna dincələnədək. Sizə deməliyəm ki, dəstənz gəlib çıxdıqda mən atdan təzəcə düşmüşdüm. Bir Lunaya baxın, görün zavallı bu qədər yolu çapdıqdan sonra necə taqətdən düşmüşdür.

Luizanın atının nə vəziyyətdə olması Yansini heç də maraqlandırmırdı. O, yol yoldaşının ən kiçik bir arzusunu yerinə yetirməkdən xoşbəxt idi.

Onlar çayın sahilində dayandılar.

Gənc plantasiya sahibi Luizanın balıqlara az diqqət yetirdiyini sezib bir qədər təəccübləndi və qızın, demək olar ki, ona nəzər yetirmədiyini görüb kədərləndi. Luiza ətrafına baxır, daxmanın qarşısındakı taladan gələn hər bir səsi diqqətlə dinləyirdi.

Yansi qıza uysa da, qeyri-ixtiyari olaraq bu səslərə qulaq asırdı. Ehtimal ki, daxmanın yanında ciddi hadisələr baş verirdi.

Bir neçə kişi səsinə aydın eşitmək olurdu. Bu səslərdən biri o birilərinə nisbətən daha bərkdən eşidirdi.

Luiza bu səsi tanıdı. Danışan onun bibisi oğlu Kassi idi; o, izdi-hama nə isə deyir, nəyi isə sübut edirdi. Onun danışığında bir kin duyulurdu. Budur, o danışmış qurtardı. Həmin saat onun sözlərinə qüvvət verən gurultulu səslər eşidildi.

Yansı qulaq asdığı üçün yaxındakı gözəl qızın burada olduğunu unutmuşdu. Luiza yalnız yerindən sıçrayıb daxməyə tərəf qaçdıqda o, qızı xatırladı.

LXIII

fəsil

LİNÇ MƏHKƏMƏSİ

Gənc qızı yerindən belə sürətlə sıçrayıb qaçmağa vadar edən o qışqırtı, həm məhkəmənin qərar çıxardığını, həm də qərarın nə mahiyətdə olduğunu göstərirdi.

Luiza “asılısın” sözünü eşitdiyi üçün mustangerin daxməsinə tərəf yüyürmüşdü.

İndi adamlar dəstələrə bölünüb dayanmamışdılar; onlar dövrə vurub bir yerə toplaşmışdılar. Dövrənin ortasında requlyatorlar rəisinin iri gövdəsi ucalırdı; Vudli Poyndekster də orada idi; Kassi Kolxaun, isə onunla yanaşı dayanmışdı. Vudli Poyndekster ilə Kassi Kolxaun görünür, baş verməkdə olan bu məhkəmə faciəsinin şahidi sifəti ilə iştirak edirdilər; qəti sözü o birilər deməli idi.

Bu cinayəti araşdıran və hökm çıxaran məhkəmə – Linç məhkəməsi idi. Requlyatorların başçısı ittihamçı sifəti ilə çıxış edirdi. Həbs edilmiş iki adamdan başqa, bütün izdiham məhkəmə iclasçıların rolunu oynayırdı.

Moris Cerald və onun nökrəi Felim onları dövrəyə almış izdihamın ortasında idi. Onların hər ikisinin əllərini və ayaqlarını möhkəm kəndirlə bağlayıb otun üstünə uzatmışdılar. Onları danışmağa qoy-murdular. Felimi hədələyib susmağa məcbur edirdilər; ağası isə ağzına taxta tıxac tıxandığına görə dinə bilmirdi. Bərk-bərk dartılmış

kəndirlər xəstənin hərəkət etməsinə mane ola bilmirdi. İki adam Morisin çiyinlərindən yapışmışdı, üçüncü adam isə onun dizləri üstündə dayanıb qıçlarını yerə basırdı.

İttihamın ağırlığı başlıca olaraq Moris Ceraldın üzərinə düşürdü; Felim isə bu işdə iştirak edən bir adam kimi təqsirli sayılırdı.

Onu bildiyinin hamısını deməyə məcbur etdilər. Felimin hindular və yaquar haqqında söylədiklərini “məhkəməni çaşdırmaq məqsədilə düzəldilmiş bir uydurma” adlandırdılar.

Məhkəmə on dəqiqədən çox davam etmədi. Nəticə aydın idi. Burada olanların çoxunda belə bir qənaət hasil olmuşdu ki, Henri Poyndekster öldürülmüşdür və onun ölümündə Moris Cerald müqəssirdir.

Artıq əvvəlcədən məlum olan hər bir hadisə yenidən müzakirə edilmişdi; bu hadisələrə indicə daxmada əldə edilmiş yeni dəlillər əlavə olunmuşdu. Yeni dəlillərdən ən inandırıcısı da bu idi ki, öldürülən adamın şlyapası və plaşı daxmadan tapılmışdı.

Bəziləri özünü saxlaya bilməyib: “Qatil asılsın!” – deyər qışqırırdı.

Görünür, hökm əvvəlcədən çıxarılmışdı. Yerdə ucu ilgəkli bir kəndir var idi. Bu, kəmənd olsa da, adam asmaq üçün tamamilə yarıyardı. Əncir ağacının üfqi uzanmış budağı isə dar ağacını lap yaxşıca əvəz edə bilirdi.

Burada olanların çoxu edam hökmü çıxarılmasının tərəfdarı idi. Bəziləri ittiham edilən adama lənətlər yağdırır və qərarlarına qüvvət verirdilər. Bəs niyə hökm yerinə yetirilmir? Niyə? Ona görə ki, tam yekdillik yox idi. Burada olanların heç də hamısı hökmlə razı deyildi. Hakimlər içərisində Morisin edam edilməsi əleyhinə olanlar da vardı; onlar az olsa da, sakit-sakit və tam bir əminliklə “yox” deyirdilər.

Requyatorların rəisi Sem Menli də azlıqda qalanlar içərisində idi.

– Vətəndaşlar! – o, hündürdən izdihama müraciət etdi. – Belə ciddi bir qərara gəlmək üçün bizim əlimizdə kifayət qədər dəlil yoxdur. Müttəhimin deyəcəklərinə qulaq asmaq lazımdır, əlbəttə, o zaman ki, o, danışmaq iqtidarında olacaq. İndi özünüz görürsünüz ki, ona müraciət etməyin mənası yoxdur. Buna görə də mən məhkəmə qərarını təxirə salmağı təklif edirəm...

Kassi Kolxaunun hündür səsi onun sözünü kəsdi:

– Təxirə salmağın nə mənası var? Sem Menli, siz bunu niyə təxirə salırsınız? Əgər sizin təqsiri olmadan öldürülmüş bir dostunuz və ya qardaşınız olsaydı, onda siz başqa cür düşünərdiniz. Bu alçağın

müqəssir olduğuna inanmaq üçün sizə daha nə lazımdır? Əlavə dəlillərmi?

– Bəli, kapitan Kolxaun.

– Kassi Kolxaun, siz başqa bir şey əlavə edə bilərsinizmi? – kim isə soruşdu.

– Mənə elə gəlir ki, dəlil həтта lazım olduğundan daha çoxdur. Ancaq istəyirsinizsə, mən əlavə etməyə hazırım.

Onlarca səs ucaldı:

– Deyin, deyin!

Kolxaun izdihama müraciətlə dedi:

– Cənablar! Siz hamınız bu adamla mənim aramda nə olduğunu yaxşı bilirsiniz. Mən istəməzdim ki, ondan qisas aldığımı düşünəydilər. Mənim qisas almaq arzumu yoxdur. Əgər cinayətin onun tərəfindən işləndiyi mənə başımın öz yerində olduğu kimi yaqın olmasaydı...

Kolxaun, ağzından qeyri-ixtiyari olaraq çıxan son cümlənin ətraf-dakılara qəribə bir təsir bağışladığını gördükdə onun dili dolaşdı.

– Əgər mən, – o, sözünə davam etdi, – buna əmin olmasaydım, o zaman gördüyüm, daha doğrusu, eşitdiyim haqqında heç bir şey danışmazdım.

Requlyatorların başçısı soruşdu:

– Mister Kolxaun, siz nə eşitmişiniz? Mənə elə gəlir ki, sizinlə müttəhim arasında baş verən hadisənin sizin dəlillərinizə heç bir aidiyyəti yoxdur: burada olanların da hamısı bu hadisədən xəbərdardır. Heç kəs sizi yalançı bir şahid kimi ittiham etmək istəmir. Lütfən, buyurun. Siz nə eşitmişiniz? Nə zaman və harada eşitmişiniz?

– Bu əhvalat çərşənbə axşamı gecəsi, mənim dayım oğlu itən zaman olmuşdur.

– Çərşənbə axşamı gecəsi? Sonra.

– Mən artıq öz otağıma getmişdim. Bərk isti idi; ağcaqanad göz açmağa qoymurdu; yatmaq mümkün deyildi. Mən qalxıb bir siqar yandırdım. Siqarımı otaqda bir qədər çəkdikdən sonra damın üstünə çıxdım. Gecə yarısını, ya bəlkə, bir az tezmi idi, bilmirəm, saata baxmamışdım. Siqarı çəkib başqa bir siqar yandıрмаq istəyirdim ki, çaydan səs gəldiyini eşitdim: haradasa bərkdən və acıqlı söhbət gedirdi. Yəqin ki, dalaşan vardı. Qulaq verib səslərdən birini tanıdım;

sonra o birisini də tanıdım. Birinci səs dayım oğlu Henrinin, ikinci səs isə bax bu qatilin səsi idi.

– Davam edin, mister Kolxaun. Biz əvvəlcə sizin dəlillərinizə qulaq asmaq istəyirik; çıxaracağınız nəticələri isə sonra deyə bilərsiniz.

– Cənablar, siz başa düşürsünüz ki, dayım oğlunun səsinə eşitdikdə mən bir qədər təəccübləndim: mən elə zənn edirdim ki, o, çoxdan yatmışdır. Bununla belə, mən yəqin bilirdim ki, bu odur; buna görə də gedib onun otağına baxmadım. Mənim üçün bu da aydın idi ki, mübahisə edənlərdən ikincisi mustangerdir. Gecənin bu vaxtında Henrinin bayıra çıxması mənə çox qəribə görünürdü; çünki o, belə şey etməzdi. Qəribə də görünsə, bu, bir həqiqət idi. Onların nə barədə mübahisə etdiklərini bilmək üçün mən qulaq verməyə başladım. Səslər zəif eşidilirdi. Eşidə bildiyim yeganə şey bu oldu ki, Henri mustangeri bərk söyürdü. Dayım oğlunun təhqir olunduğu aydındı. Sonra mustangerin hədələrini aydın eşitdim. Hər ikisi bir-birinin adını hündürdən çəkdiyi üçün mənim daha heç bir şübhəm qalmadı. Mən oraya gedib məsələnin nə yerdə olduğunu aydınlaşdırmalı idim. Lakin mənim ayaqlarımda gecə ayaqqabısı vardı. Mən Henrinin tezliklə evə qayıdacağını güman edib yarım saata qədər gözlədimə də, o gəlmədi. Mən onun meyhanaya getdiyini güman etdim. Henri orada, qaladakı tanışlarına rast gəlib uzun zaman meyhanada otura bilərdi. Uzanıb yatmağı qərara aldım. Cənablar, mən bildiklərimin hamısını sizə dedim. Zavallı Henri bu əhvalatdan sonra bir daha Kasa-del-Korvoya qayıtmadı. O gecə onun yatağı boş qaldı; o, düzəndəmi, meşədəmi qaldı, bunu yalnız bu adam bilir.

O, əli ilə müttəhimini göstərdi.

Kolxaunun dedikləri təsirsiz qalmadı. Onun sözlərinin səmimi olduğuna kimsə şübhə etmirdi. İzdiham yenə də həyəcana gəldi.

– Asılsın! Asılsın! – hər tərəfdən qışqırdılar.

Hətta hakimin özü də, deyəsən, tərəddüd etməyə başlamışdı. Etiraz edənlərin sayı azaldı. Gərginlik daha da artdı.

Kolxaunla nə haqqında isə indicə pıçıldaşan sərhəd başkəsənlərindən biri kəndirə yaxınlaşdı, əyildi və ilgəyi, əvvəlki kimi heç bir şey dərk etməyən müttəhimin boğazına keçirtti.

Heç kəs cəlladın əlini saxlamadı, heç kəs əsiri qorumağa cəsərət etmədi.

İlgəyi Morisin boynuna salmışdılar. Kəndirin o biri ucunu isə əncir ağacından keçirtmişdilər.

Burada olanlar: “Moris Cerald tezliklə həyatı ilə vidalaşacaq”, – deyə düşünürdü.

LXIV

fəsil

GÖZLƏNİLMƏZ MANEƏ

Təbiətin qucağında, ağacların altında baş verən bu faciənin hər bir iştirakçısı: “Moris Cerald tezliklə həyatı ilə vidalaşacaq”, – deyə düşünürdü.

Lakin bu zaman oyunda gözlənilmədən bir fasilə oldu: faciə birdən məzhəkəyə çevrildi. Bu məzhəkənin də qəhrəmanı Felim idi.

Kolxaunun intiqam hissini daha da qüvvətləndirən “ilhamlı” nit-qindən sonra rəqulyatorların diqqəti tamamilə Morisdə idi. Onlar nökrəi unutmuşdular. Kinlə dolu baxışlar yalnız mustangerə dikilmişdi. Odur ki Felimin qaçmasına fürsət vardı; o da bu fürsəti əldən vermədi.

Felim otun üzərində dığırılanaraq bədəninə sarınmış kəndiri boşaltdı, əl-ayağını açdı və xəlvətcə adamların ayağı altından sivişib qaçdı. Onun bu hərəkətini heç kəs görmədi. Adamlar həyəcanlanmışdılar, bir-birini itələyir, dar ağacını əzəz edən əncir ağacından gözlərini çəkmirdilər.

Felim heç də öz ağasını başlı-başına qoyub getmək fikrində deyildi. Əksinə, o yenə Moris Ceralda kömək etmək istəyirdi. İndi onun bütün ümidi Zeb Stumpa idi, buna görə də artıq bizə məlum olan üsul ilə onu mümkün qədər tez çağırmağı qərara almışdı.

Felim izdihamin içərisindən sivişib qaçaraq xəlvətcə qoca madyanın otladığı yerə gəldi. Buraya gələnlərin atları meşənin kənarına bağlanmışdı. Onlar bir-birinin yanında dayanaraq tam bir divar əmələ gətirmişdi. Felim atların yanı ilə gedib istədiyi yerə çata bildi.

Ancaq burada bildi ki, lazım olan şeyləri özü ilə gətirməmişdir. Kaktus ağacının budağını onu birinci dəfə tutduqları yerdə salmışdı. Bıçağı da yox idi ki, kaktusdan kəssin.

Qalveyalı kədərli bir halda fikrə gedib nə edəcəyini bilmirdi. Vaxt itirmədən hərəkət etmək lazım idi. Keçən hər bir dəqiqə onun ağası üçün məşum bir nəticə ilə qurtara bilərdi. Lakin sədaqətli nökr lazım gəlsə, lap özünü qurban verməyə hazırdı. Felim tikanlı kaktus ağacına tərəf yüyürüb çılpaq əlləri ilə bir budaq qopartdı.

Onun əlləri qanamışdı. Lakin bir insanın müqəddəratı həll olunarkən belə boş şeylərə əhəmiyyət vermək olardımı?! İrlandiyalı, madyana tərəf qaçıb qəfildən tikanı quşqunun altına qoydu.

Bu aralıq isə talada hadisə öz qaydası ilə davam edirdi. İlgək hazır idi; ağacın budağına keçirilmiş kəndirin o biri ucu artıq könüllü cəlladların əlində idi. Onlar son əmri gözləyirdilər. İzdiham yerində donmuşdu; ətrafdakı ağac gövdələri kimi dinmədən və hərəkət etmədən dayanmışdılar. Lakin heç kəs bu məşum əmri verməyə cəsəret etmirdi. Hətta Kolxaun da cəlladlara işarə etmək vəzifəsindən boyun qaçırırdı.

Bu gərgin anda qoca madyan (onun Zeb Stumpun atı olduğunu hamı bilirdi), sanki, birdən-birə dəli oldu. Madyan dal ayaqları ilə şillaq atıb otların üstündə oynamağa və çılgın bir halda kişnəməyə başladı. Onun yanında dayanan atlar da kişnədi və madyan kimi dəlicəsinə atılıb-düşməyə başladılar.

Adamların əhvali-ruhiyyəsi birdən-birə dəyişdi. Sifətlərdə bir tələş göründü, qorxu andıran qışqırıqlar eşidildi.

Requyatorlar silaha və atlarına doğru cumdular.

– Hindular!

Yalnız komançilərin basqını belə bir qarışıqlığa səbəb ola bilərdi.

Atlılar öz atlarının yanına gəlib çıxıncaya qədər həyəcan davam etdi. Atlar sakitləşdi, yalnız Zebin madyanı öz çılgınlığında davam edirdi.

İzdiham ancaq indi bu tələşin əsl səbəbini bildi. Qalveyalının da yox olduğu meydana çıxdı.

Felim ehtiyatkarlıq üzündən kollarn arasında gizlənmişdi və bu, onu xilas etdi; yoxsa onun həyatı öz ağasının həyatı kimi təhlükəyə məruz qalacaqdı.

İyirmi adam tüfəngini götürüb bu tələşə səbəb olan madyanı nişan aldı. Lakin onlar tətiyi çəkməyə macal tapmamışdılar ki, yaxında dayananlardan kim isə kəməndi atın boynuna keçirtdi, bununla da onu susmağa məcbur etdi.

* * *

Yenə də sakitlik oldu. Hamının diqqəti yenə də müqəssirdə idi. Reqluatorlar əvvəlki kimi qəzəbli idilər. Bu səs-küylü hadisə onları fərəhləndirməyib, əksinə, qəzəblərini daha da artırmışdı. Yenə də müqəssirin edam olunmasını tələb edən səslər eşidildi.

İntiqam odu ilə yanan izdiham yenə də müqəssirin ətrafında dövrə vurdu.

Quldurlar yenə də kəndirdən yapışdılar; burada olanların hər birinin başından yenə də: “Moris Cerald tezliklə həyatı ilə vidalaşacaq” – fikri keçdi.

Yenə də fasilə oldu.

Gözəl bir qız ağacların arasından çıxıb günəşin parlaq işığı altında qaça-qaça gəldi.

Luiza axan ulduz kimi izdihamın içərisinə girib dinmədən otlar üzərində uzanmış müqəssirin üzərinə əyildi. O, hər iki əli ilə kəndirdən yapışib onu cəlladların əlindən almağa çalışdı.

Qız hiddətlə qışqırırdı:

– Texaslılar! Alçaqlar! Bu, rüsvayçılıqdır! Rüsvayçılıqdır!

Təəccüblənmiş cəlladlar kəndiri əllərindən yerə saldılar.

– Məhkəmə! Bu, məhkəmədirmi?! Müttəhim vəkilsiz olaraq, özünə bəraət qazandırmaq üçün bir kəlmə söz deməyə imkanı olmadan cəzalandırılır. Siz bunu ədalətmi adlandırırırsınız?! Bu, Texas ədalətidirmi?! Utanın! Siz, insan deyil, yırtıcısınız. Qatillər!

Poyndekster irəli atılıb, qızının qollarından tutaraq qışqırdı:

– Bu nə deməkdir, Lu? Sən aqlını itirmisən! Sən tamamilə dəli olmusan, Lu! Sən lap dəli olmusan! Sən buraya necə gəlib çıxdın? Mən sənə demədimmi evə get? Bu dəqiqə çıx get, sənə dəxli olmayan işə qarışma!

– Ata, bunun mənə dəxli var!

– Sənə dəxli var? Ah, doğrudan da, sən axı Henrinin bacısısan. Bu adam sənə qarşıdır.

– Mən buna heç vaxt inanmaram! Heç vaxt! Ah, doğrudan da, siz insansınızsa, onda yırtıcılar kimi hərəkət etməyin! Ədalətli məhkəmə lazımdır, onda... onda...

– Ədalətlə mühakimə edilmişdir! – izdihamın içərisindən kim işə qışqırdı. – Onun müqəssir olduğuna kimsə şübhə etmir. Sizin qar-

daşınızı yalnız o öldürmüşdür. Belə dediyimə görə üzr istəyirəm, lakin mustangeri layiq olduğu cəzadan xilas etməyə çalışmağınız sizin tərəfinizdən heç də yaxşı deyildir.

Bir neçə adam bu sözü deyən adama qoşuldu.

– Doğrudur!

– O, öz hərəkətlərinə görə cəzalandırılmalıdır, – kim isə izdiham içindən qışqırdı.

– Cəzalandırılmalıdır! Cəzalandırılmalıdır! – tam bir xor əks-səda kimi səsləndi.

– Biz çox təəssüf edirik ki, sizin tələbinizi yerinə yetirə bilməyəcəyik. Lakin biz sizdən buradan çıxıb getməyinizi xahiş etməliyik... Mister Poyndekster, qızınızı buradan aparsaydınız, yaxşı olardı.

– Gedək, Lu! Bura sənin yerin deyildir. Getmək lazımdır... Sən boyun qaçırırsan? Bu nədir? Sən mənə tabe olmaqdan boyun qaçırırsan?.. Kassi, onun əllərindən yapışıb kənara apar!.. Luiza, sən könüllü olaraq getməsən, biz səni buna məcbur edərik. Ağıllı ol. Səndən nə xahiş edirəm, onu elə. Çıx get!

– Yox, ata! Mən buradan getməyəcəyəm, əgər sən mənə söz verməsən, hamı mənə söz verməsə ki...

– Miss, nə qədər istəsək də, biz sizə söz verə bilməyəcəyik. Bir də, ümumiyyətlə, bu, qadın işi deyil. Cinayət işlənilmiş, adam öldürülmüşdür, bunu ki, siz özünüz də bilirsiniz. Hakimlərə təzyiq göstərmək olmaz. Qatilə aman yoxdur!

Onlarca kinli səs bir əks-səda kimi:

– Aman yoxdur! – səsləndi.

– O asılsın! Asılsın!

Gözəl qızın burada olması requlyatorları daha təşvişə salmırdı. Kassi Kolxaun nəzakəti unudub Luizanı qaba surətdə dartıb apardı. Qız onun əllərindən çıxmağa çalışır, göz yaşları axıdır və bu vəhşi divana qarşı ucadan etiraz edirdi.

– Vəhşilər! Qatillər! – o, qışqırırdı.

Lakin qız artıq izdihamdan uzaqda idi və öz həyatını belə uğrunda qurban verməyə hazır olduğu adama kömək etmək ümidini itirmişdi.

LXV

fəsil

DAHA BİR GÖZLƏNİLMƏZ MANEƏ

Daxmanın ətrafına üçüncü dəfə olaraq məşum bir sükut çökdü. Bu dəhşətli faciənin tamaşaçıları və iştirakçıları yenə də öz yerlərini tutdular.

Kəməndin ucu bir daha ağacın budağına atıldı. Həmin iki cəllad ipin o biri ucundan yapışdı. Bu dəfə onlar ipi bərk-bərk dartdılar.

“Moris Cerald tezliklə həyatı ilə vidalaşacaq!”

İndi zavallı Moris lap ölüm ayağında idi. Hətta məhəbbət də onu xilas edə bilmədi. Onu ölümdən daha hansı qüvvə qurtara bilərdi?

Sanki daha ona kömək etmək imkanı yox idi, bunun üçün daha vaxt qalmamışdı. Reqlyatorların amansız nəzərlərində rəhm görünmürdü, onlar tələsirdi. Cəlladlar da yeni bir şeyin onları yubandıracağından qorxaraq tələsirdilər. Onlar peşəkar cəlladlar kimi kəndiri çox ustalıqla idarə edirdilər. Cəmisi altmış saniyədən sonra izdihamın çıxartdığı hökm yerinə yetiriləcəkdi. Cəlladlardan biri əmri gözləməyi qərara alıb o birisindən soruşdu:

– Hə, Bill, hər şey hazırdırmı?

– Hər şey hazırdır, – Bill cavab verdi. – Bu alçağın işini bitir! Kəndiri dart!

Kəndiri dartdılar, lakin müttəhimin bədənini yerdən qaldıracaq qədər qüvvətlə dartmadılar. İlgək yalnız onun başını yerdən qaldırdı.

Öz yoldaşının acizliyindən təəccüblənmiş Bill:

– Dartsana, məlun! – qışqırdı. – Nə ağzını açıb durmusan?!

Bill arxası meşəyə tərəf dayandığı üçün ağaclar arasından çıxıb gələn adamı görmürdü.

– Dartsana! – baş icraçı qışqırdı. – Gəl bir yerdə dartaq! Yuxarıya! İşini bitir!

– Yox, o, bunu edə bilməyəcək! – göy gurultusunu andıran bir səs eşidildi.

İrigövdəli, çiyindən tufəng asmış bir adam kolların arasından sıçrayıb çıxdı. Daha bir an keçdi və Zeb Stump izdihamın içərisində

göründü. Ovçu yerdə uzanmış adamın üzərinə əyildi, uzun tüfəngin lüləsini cəlladlara tərəf döndərərək:

– Yox, siz bunu edə bilməyəcəksiniz, – təkrar etdi. – Kəndiri buraxın, yoxsa atəş açacağam! Ey, Bill Qrifin, əgər sən ilgəyi azca da dartsan, güllə qarını deşəcək və çətin ki sənin mədən bu həbi həzm edə bilsin! Kəndiri buraxın, məlunlar!

Hətta madyanın vəhşi hayqırtısı belə izdihama Zeb Stumpun gəlməsi qədər qüvvətli təsir buraxmamışdı.

Onu burada olanların, demək olar ki, hamısı tanıyırdı. Ona hörmət edirdilər, çoxları isə ondan qorxurdu. Ondən qorxanlardan biri də Bill Qrifin və onun yoldaşı idi. “Kəndiri buraxın!” deyə Zeb Stumpun əmrini eşitdikdə kəndir onların əlindən düşdü. Ovçu heyrdəndən donub qalmış izdihama dedi:

– Bu nə axmaq oyundur, yoxsa siz xəstəni asmaq istəyirsiniz?

Kim isə sərt dedi:

– Biz elə bunu istəyirik.

– Niyə də asmayaq? – başqa birisi soruşdu.

– Niyə də asmayaq? Məhkəmə olmadan bir Texas vətəndaşını asmağa sizə kim haqq verib?!

– Çox böyük vətəndaş imiş! Bir də ki məhkəmə ədalətli idi.

– Belə de! Şüurunı itirmiş bir adam edam cəzasına məhkum edilmişdir! O heç bir şey dərk etmədiyi halda o dünyaya göndərilir! Özü də siz bunu ədalətli məhkəmə adlandırırırsınız?

– Onun müqəssir olduğunu bildiyimiz halda bunun bizə nə dəxli var? Biz hamımız onun müqəssir olduğuna əminik.

– Əminsiniz? Yaxşı. Cim Stordas, mən sənidlə bu barədə heç danışmayacağam da. Ancaq sən – Sem Menli və siz – mister Poyndekster, axı siz burada baş verən vəhşiliklə barışa bilməzsiniz? Məncə, bu, cinayətdən başqa bir şey deyildir.

Requlyatorların başçısı bu işdə iştirak etdiyinə bəraət qazandıрмаq üçün dedi:

– Zeb Stump, məsələdən sənın xəbərin yoxdur. Bizim əlimizdə dəlillər var.

– Cəhənnəm olsun sizin dəlilləriniz! Mən heç bir şey eşitmək istəmirəm! Əsl məhkəmə olduqda bu dəlilləri götür-qoy etməyə vaxtımız çatar. Əlbəttə, heç kəs həqiqi məhkəmənin əleyhinə çıxmayacaqdır.

Kassi Kolxaun işə qarışdı:

– Zeb Stump, siz özünüzdən çox bədgümansınız. Öldürülən adam nə sizin oğlunuzdur, nə də qardaşınız, belə olsaydı, yəqin ki, başqa cür danışırdınız. Anlamıram, siz nə üçün bu işə qarışırsınız?

– Hər şeydən əvvəl, ona görə ki, bu oğlan gəlmə olsa da, mənim dostumdur. İkincisi, ona görə ki, alçaq bir oyun həтта Texasın düzənlərində baş versə də, Zeb Stump buna dözə bilməz.

– Alçaq oyun? Siz bunu alçaq oyunmu adlandırırırsınız? Texaslılar, doğrudanmı, bu boşboğazdan qorxursunuz? Bu məsələni qurtarmaq lazımdır. Öldürülmüş Henri Poyndeksterin qanı intiqama çağırır. Kəndirdən yapışın!

– Elə mən də bunu istəyirəm! Buna birinci cəsarət edən adam kəndirdən yapışmamış özü yerə səriləcəkdir. Zeb Stumpun bədəni hissiz halda otlar üzərinə düşmədikcə və sizlərdən bir neçə adam onunla yanaşı uzanmadıqca siz bu zavallını asa bilməyəcəksiniz. Hə! Mən baxıb görmək istəyirəm, kim kəndirdən yapışacaqdır!

Ortalığa tam bir sükut çökdü. Adamlar qismən qorxduqları üçün, qismən də, ovçunun igidliyinə və alicənablığına hörmət etdiklərinə görə yerlərindən tərpənmirdilər. Zeb Stump bu fürsətdən istifadə edərək öz dediyində israr etdi:

– Onu ədalətlə mühakimə edin. Gəlin onu settlmentə aparaq, qoy orada bu oğlanı mühakimə etsinlər.

Bu çirkin işdə onun iştirak etdiyini göstərən açıq-aydın dəlilləriniz yoxdur. Məni lənətə gəlim ki, öz gözlərimlə görməsəm, buna inanmaram! Mən onun gənc Poyndeksterə necə münasibət bəslədiyini bilirdim. O nəinki gənc Poyndeksterin düşməni deyildi, bəlkə də, ən yaxın dostu idi.

– Mister Stump, indicə bizim eşitdiklərimizdən sizin xəbəriniz yoxdur.

– Siz nə eşitmisiniz?

– Sizin dediklərinizin əksini göstərən dəlillər. Bizim əlimizdə Cerald ilə gənc Poyndeksterin həmin gecə dalaşması haqqında dəlillər vardır.

– Sem Menli, bunu kim deyir?

– Mən deyirəm, – Kolxaun cavab verdi və Zebin onu görməsi üçün irəli çıxdı.

– Hə, bu sizsiniz, mister Kassi Kolxaun? Siz onların hər ikisinin özlərindən çıxdığını bilirsiniz? Onların dalaşmasında siz iştirak etmisiniz?

– Zeb Stump, mən bunu deməmişəm. Bundan əlavə, mən heç də sizin suallarınıza cavab vermək istəmirəm. Cənablar, mənəcə, çıxarılmış qərarla siz hamınız razısınız. Mən anlamıram ki, bu qoca axmaq nə üçün bizim işimizə qarışmalıdır.

– “Qoca axmaq”! – ovçu qışqırdı. – Siz məni qoca axmaqı adlandırırırsınız? And içirəm ki, siz bu sözlərinizi geri götürməli olacaqsınız, bunu sizə kentukkili Zeb Stump deyir. Hələ bu barədə danışmağa dəyməz. Hər şeyin öz vaxtı var. Mister Kassi Kolxaun, sizin də vaxtınız gəlib çatar, bəlkə də, düşündüyünüzdən daha tez gəlib çatar. – Zeb requlyatorların başçısına müraciətlə sözüünə davam etdi: – Henri Poyndeksterlə bu cavan oğlanın dalaşmasına gəlincə, mən buna inanmıram. Özü də boşboğazlıqdan daha inandırıcı dəlillər olmadıqca heç bir zaman da inanmayacağam. Mənim bildiklərimdən bu nəticələri çıxarmaq olmaz. Siz deyirsiniz ki, əlinizdə yeni dəlillər var, eləmi? Mənim də dəlillərim var, özü də mənə elə gəlir ki, bu dəlillər bu sirlə işi bir qədər aydınlaşdırma bilər.

– Nə kimi dəlillər? – Sem Menli soruşdu. – Zeb Stump, biz səni dinləyirik.

– Bu dəlillər bir neçədir. Hər şeydən əvvəl, özünüz görürsünüz ki, bu oğlan yaralıdır. Mən cırmaqlar haqqında danışmıram. Mən elə güman edirəm ki, onu çanavarlar cırmaqlamışdır. Lakin siz onun dizinə baxın. Bu heç də çanavarların işi deyildir. Sem Menli, bu barədə sənə fikrin nədir?

– Burada ehtimal edirlər ki, bu, onunla vuruşanda olmuşdur və...

– Kiminlə vuruşanda? – Zeb kəskin bir səslə soruşdu.

– İtkin düşmüş adamlarla.

İzdihamın içərisindən kimsə dedi:

– Bəli, bizim fikrimiz belədir. Biz hamımız bilirik ki, Henri Poyndekster özünün bir dana kimi öldürülməsinə icazə verməzdi. Onlar vuruşmuş və ehtimal ki, mustanger atdan yerə yıxılarkən dizi daşa dəymişdir. Dizindəki şişi bununla izah etmək lazımdır. Bundan əlavə, onun başında güllə yarasını andıran bir yara vardır. Cırmaqlara gəlincə isə bizim bundan xəbərimiz yoxdur, bunlar ya bitkilərin tikanlarından, ya da sizin güman etdiyiniz kimi, çanavarların caynaqlarından əmələ gəlmişdir. Burada səfeh bir adam yaquar haqqında bir əfsanə danışdı, ancaq biz bu əfsanəyə inanmırıq.

– Siz hansı səfeh adam haqqında danışırırsınız? Siz Felimimi deyirsiniz? Bəs o, haradadır?

– Başını götürüb qaçmışdır. Biz bu işi qurtaran kimi onu axtarıb tapacağıq. Dar ağacının dadını ona göstərəcəyik. Onda doğrusunu danışar.

– Əgər siz yaquar haqqında bir şey bilmək istəyirsinizsə, yeni heç bir şey öyrənə bilməyəcəksiniz. Mən yaquarı özüm görmüşəm və bu oğlanı onun caynaqlarından xilas etmək üçün güclə özümü ona yetirmişəm. Lakin məsələ bunda deyil. O oğlan sizə daha nə demişdir?

– Hindular haqqında uzun bir əhvalat. Ancaq kim buna inanır?!

– Bu barədə o, mənə də danışmışdır. Bütün bunlar həqiqətə oxşayırdı. O deyirdi ki, hindular qumar oynayırdılar. Baxın, mən daxmada döşəmənin üstündə bir dəstə kart tapmışam. Bunlar İspaniya kartıdır.

Zeb cibindən bir dəstə kart çıxarıb reqlyatorların başçısına uzatdı.

O, hər bir kartı diqqətlə nəzərdən keçirdikdən sonra bunların Meksika kartı olduğunu və adətən, belə kartların monte oyununda işləndiyini söylədi.

İzdiham içindən kiminsə səsi eşidildi:

– Bu harada görünüb ki, komançilər kart oynasınlar?! Bu, çox gülüncdür!

On iki aya yaxın komançilərin əlində əsir qalmış ovçulardan birisi:

– Siz dediniz, gülüncdür? Bəlkə də, bu, gülüncdür, bununla bərabər, həqiqətdir. Mən vəhşilərin masa əvəzinə öküz dərisi üzərində qumar oynadıqlarını dəfərlə görmüşəm. Onlar məhz meksikalılar kimi oynayırdılar; görünür, bu oyunu öz əsirlərindən öyrənmişlər. Nə olur-olsun, komançilərin qumar oynadıqları bir həqiqətdir, – deyib sözünü qurtardı.

Bu bəyanat Zeb Stumpu sevindirdi.

Hinduların ətrafda görünmələri reqlyatorların işə olan münasibətini dəyişirdi. Onlar indiyədək komançilərin settlementin yalnız o biri tərəfində soyğunçuluq etdiklərini güman edirdilər.

Zeb məhkəməni təxirə salmağın zəruri olduğunu buradakılara inandırmaq məqsədilə dedi:

– Əlbəttə, belədir. Burada ya hindular, ya da, hər halda, onlara oxşayan adamlar olmuşdur... İosafat! O qız haradan belə çapa-çapa gəlir?

Bu anda qaya tərəfdən gələn at ayaqlarının səsi aydın eşidildi.

Qayanın üstündə atını dördnala çapan bir atlı qız göründü. Onun saçları dağılmışdı, şlyapası başından düşmüşdü. Qız onsuz

da var qüvvəsi ilə çapan atını gah qamçı ilə vurur, gah mahmızlayır, gah da qışqıraraq qovurdu.

Hamı bu çılğın atının yarım saat bundan əvvəl daxmanın yolunu göstərən atlı qız olduğunu tanıdı.

LXVI

fəsil

KOMANÇİLƏR QOVAN QIZ

İsidora birdən göründü. Onu geri qayıtmağa nə vadar etmişdi? O, atını nə üçün dördnala çapırdı?

Bunu aydınlaşdırmaq üçün texaslılarla olan görüşdən sonra onun ağır düşüncələrinə qayıtmaq lazımdır.

İsidora onlardan ayrıldıqdan sonra Leonaya qayıtmaq və ya daxmaya dönüb orada baş verəcək hadisənin şahidi olmaq üçün xeyli tərəddüd etdi.

O, atını cəngəllikdə, ağacların kölgəsində saxlayıb Alamonun sıldırım sahili üzərində yüksələn sərv ağacının başına ixtiyarsız nəzər saldı. Onun qəlbini ağır şübhələr bürümüşdü.

Dəstəni daxmaya göndərməklə o, nə etmişdi?! Onun nifrət etdiyi qadının təhqir olunması ilə sevdiyi adam da məhv ola bilərdi.

– Ya Məryəm! – o pıçıldadı. – Mən nə etdim! Əgər bu amansız hakimlər onun müqəssir olduğu barədə qərar çıxarsalar, nəticəsi nə olacaqdır? Ölüm! Ah, mən bunu istəmirəm! Moris onların əli ilə ölməməlidir! Yox, yox! Mən yolu onlara göstərdikdə atlarını necə də hərəslərlə qabağa çapdılar! Onlar artıq əvvəlcədən Morisionun ölməli olduğunu qərara almışdılar. O, burada tamamilə yaddır, başqa ölkədən gəlmişdir. Onun dostu yoxdur, o, təkdir, onu yalnız düşmənlər əhatə etmişlər...

Qızın kədərli baxışları düzəni dolaşırıdı. Birdən onun atı yavaşcadan kişneyib, başını cəngəlliklərə tərəf çevirdi.

Orada bir adam olmasın?

İsidora da dönüb indicə gəlidiyi cığıra diqqətlə baxmağa başladı. Bu yol Leonaya gedirdi. Yolun yalnız bir hissəsi görünürdü. Sonra

isə dönüb cəngəlliklər içərisində gözdən itirdi. Yolda iki və ya üç arıq canavardan başqa heç nə görünmürdü.

Bəs onda İsidoranın atı nə üçün darıxır, yerində dayanmaq istəmir, fıxırır və bərkdən kişnəyirdi? Bir neçə at kişnəməsi eşidildi; görünür, atlar yol ilə gedirdi, lakin cəngəllik onları hələ də gizləyirdi. Yalnız yerə dəyən at dirnaqlarının səsi eşidilirdi.

Sonra yenə də sakitlik oldu. Atlar ya dayanmışdı, ya da yüngül, eşidilməz addımla irəliləyirdi.

İsidora boz atını güclə sakitləşdirdi, bütün diqqətini toplayaraq qulaq verdi. Cəngəlliklərin o tərəfində zəif bir uğultu eşidildi. Bu, pıçıladaşan adamların səsi idi.

Sonra yenə də sakitlik oldu. Görünür, atlılar dayanmışdı.

Bu hadisə İsidoranı az narahat edirdi.

“Ehtimal ki, Rio-Granda tərəf gedən atlılardır; bəlkə də, onlar Texasdan gələn dəstənin arxada qalmış adamlarıdır. Hindular burada ola bilməzlər; məlumdur ki, onlar başqa yerdə hərbi səfərə çıxmışlar. Lakin bu atlılar kim olur-olsun, hər halda, ehtiyatlı olmaq lazımdır”.

İsidora bunu düşünüb atını kənara sürdü və akasiyaların arxasında gizləndi. Yenə də qulaq verməyə başladı. Çox çəkmədən ona aydın oldu ki, naməlum adamlar İsidoraya yol ilə deyil, cəngəlliyin sıx yerləri ilə yaxınlaşırlar.

Onların niyyətini haradan bilmək olardı? İsidoranı həyəcan bürüdü. İndiyədək o, sakit idi, indi isə atlıların hərəkəti ona çox şübhəli göründü. Onlar yol gedən atlı olsaydı, cəngəlliklərin içi ilə gizlicə gəlməyib atlarını yolla sürərdilər.

İsidora ətrafına nəzər salıb, gizlənmək üçün bir yer tapmağa çalışdı: akasiya ağaclarının yarpaqları gizlənmək üçün heç də yaxşı yer deyildi.

İsidora atını mahmızlayıb cəngəlliklər içindən çıxaraq dərə ilə Alamoya tərəf çapmağa başladı. O, bu yerdən üç yüz yard uzaqlaşmaq istəyirdi. Bu məsafədə ona nə ox, nə də güllə çata bilərdi. Üç yüz yard çapdıqdan sonra atını saxlayıb, yaxınlaşmaqda olanların dostmu, ya düşmənmi olduğunu biləcəkdə.

Lakin İsidora bunu edə bilmədi. Sırlı atlılar onu təqib etməyə başladılar.

İsidora geri dönüb baxarkən yarıçılpaq adamların bürünc rəngli dərisini, şəkil çəkilmiş üzlərinin qırmızı rəngini və saçlarına keçirdikləri qırmızı lələkləri gördü.

Meksikalı qız dəhşət içərisində:

– Los indios!¹ – pıçıldadı və atının başını sərv ağacına tərəf döndərərək onu daha şiddətlə mahmızladı.

O vaxtdək İsidora düzənin qırmızıdərilə köçəriləri ilə üz-üzə gəlməkdən az qorxurdu. Artıq bir neçə il idi bu köçərilər istər texaslılar, istərsə də meksikalılar ilə dinc münasibətdə idi. Onlar yalnız sərxoş olduqda təhlükəli olurdular. Onlar tez-tez içirdilər. İsidora bunu bir dəfə hiss etmişdi. İndi isə vəziyyət dəyişmişdi.

Sülh dövrü keçmişdi. Havadan müharibə qoxusu gəlirdi. İndi onu təqib edənlər ayıq idi: onlar qana susamışdı. İndi o, özünü sərxoş adamların təhqirindən qorumalı idi, eyni zamanda onun həyatı da qorxunc bir təhlükə qarşısında idi.

İsidora öz qızgın atını haylayır, qamçı ilə vururdu, mahmızlayıb qovurdu.

Təkcə onun səsi eşidilirdi. Onu qovan adamlar isə əsla dinmirdi.

Onlar dörd idi, İsidora tək.

Yeganə ümid – özünü texaslılara yetirib onlardan imdad gözləməkdən ibarətdi.

İsidora atını sərv ağacına doğru çapırdı.

LXVII

fəsil

HİNDULAR!

Təqib olunan atlı qız, üzərində sərv ağacı yüksələn uçurumun üç yüz yadlığında idi.

Qabaqda çapan hindu kəməndini yəhərinin qaşından çıxarıb başının üzərində hərləyirdi.

İsidora atını dəreyə sürməyə macal tapmamış, kəməndin ilgəyi onun boğazına dolanacaqdı. O zaman...

Birdən İsidoranın ağılına gözəl bir fikir gəldi.

Alamonun üzərində yüksələn qaya çaya enən dərədən daha yaxın idi. İsidora bu qayanın daxmadan göründüyünü xatirinə gətirdi.

---

¹ Hindular!

Atlı qız cəld istiqamətini dəyişdi və atını sərv ağacına tərəf sürmək əvəzinə, birbaşa uçuruma doğru çapdı.

Onu təqib edənlər bundan şad oldular: onlar bu yeri yaxşı tanıyırdılar və qızın çıxılmaz vəziyyətdə olduğunu anlayırdılar. Şübhə yox idi ki, burada qız onların əlinə keçəcəkdə.

Onların başçısı yenə də kəməndə əl atdı. Müvəffəqiyyətinə əmin olduğu üçün kəməndi atmağa tələsmirdi. O:

– Cingaro! – səsləndi. – O qız bir az da çapsa, gözünü açıb özünü uçurumda görəcəkdir.

Lakin o, səhv etmişdi. İsidora atını uçuruma yox, irəli çapırdı. Atını daha bir dəfə sürətlə döndərərək sıldırım boyunca çapmağa başladı; bu yer uçurumun qırağına o qədər yaxın idi ki, texasluların diqqətini özünə cəlb etdi və Zebin “İosafat!” deməsinə səbəb oldu.

Sanki ona cavab olaraq atlı qızın qışqırtısı eşidildi:

– Los indios! Los indios!

Cənubi Texasda, heç olmasa, üç gün yaşamış bir adam bu sözlər nə dildə deyilsə deyilsin, onların mənasını anlamaqda səhv etməz. Bu sözlər təlaşdan doğan bir qışqırtıdır və üç yüz ildir ki üç min millik sərhəd boyunca eşidilməkdədir.

– Texaslılar, xilas edin! Xilas edin! Məni hindular təqib edir!

Hinduların başçısı atını uçurumun kənarı ilə qızın dalınca çapırdı. Onun kəməndi yenə də havada hərlənirdi. Birdən atəş səsi eşidildi. Qolunu göynədən ağır hindunu kəməndi yerə salmağa və heyrətlə ətrafına baxmağa məcbur etdi.

Aşağıda – dərədə silahlanmış adamların başı üzərində tüstü dumanı qalxdı.

Aralarında şərt qoymuş kimi, hinduların dördü də atlarını döndərərək, buraya gəldikləri kimi də geri çapdılar.

Zeb Stump tufəngini doldura-doldura deyirdi:

– Çox təəssüf! Əgər qız olmasaydı, mən onları aşağı enməyə məcbur edərdim. Onları əsir tutsaydıq, bu sirli iş haqqında bir şey öyrənə bilərdik. Ancaq indi onlara çata bilmərik.

* * *

Hinduların görünməsi mustangerin daxması yanına toplaşan adamların əhvali-ruhiyyəsini dəyişdi.

Kolxaun və onun quldurları artıq vəziyyətə hakim deyildilər. Requlyatorların başçısı məhkəmənin təxirə salındığını elan etdi.

Buradaca yeni hərəkət planı tərtib olundu. Müttəhim settlementə gətirilməli, burada məmləkətin qanunları üzrə məhkəmə təyin edilməli idi.

Buradakıların çoxu bu təklifi qəbul etdi. Bəs hindularla nə etməli? Onları təqib etməlimi? Əlbət ki! Lakin nə zaman? İndi, elə bu dəqiqəmi? İndi təqib etmək olmazdı: hələlik ehtiyatlı olmaq lazımdı. Onlar yalnız dörd hindunu görmüşlər; lakin bu dörd hindu yüzlərcə hindunun ön dəstəsi ola bilərdi.

Texaslılardan kimsə:

– Yaxşısı budur, uçurumun üstü ilə atını çapan qadını gözləyib hindular haqqında ondan soruşaq, – məsləhət gördü.

İndi hamı İsidoranı gözləyirdi.

Bu aralıq Zeb Stump tıxacı bədbəxt əsirin ağzından çıxartdı və bərk-bərk sarınmış ipi açdı. Luiza Poyndekster uzaqdan diqqətlə tamaşa edirdi.

Bəs don Silvio Martinesin qardaşı qızı haradadır?

İndiyə qədər gəlib çıxmamışdır. Hətta onun atının ayaqlarının səsi də daha eşidilmir.

İsidoranın gəlməməsi təəccübə, həyəcan və qorxuya səbəb oldu. Burada olanların çoxusu meksikalı qıza pərəstiş edirdi. Bəlkə, onu əsir almışdılar?

Texaslıların izzət-nəfsi təhqir olunmuşdu. Axı: “Texaslılar, xilas edin!” – deyə qız onları köməyə çağırmışdı.

Budur, mustangerə qarşı olan intiqam hissi başqa tərəfə çevrildi: qırmızıdərililərdən qisas almaq lazımdı.

Daha gənc və daha coşqun olanlar bu məchulluğa dözə bilmədilər; onlar cəld atlarının belinə sıçrayıb qızı axtarmağı, ya onu xilas etməyi, ya da ölməyi qərara aldıklarını ucadan bildirdilər.

Cavanları heç kəs saxlamadı. Onlar İsidoranı qurtarmağa və düzən quldurlarını təqib etməyə getdilər.

Yerdə qalanlar az idi; Zeb Stump da onların içində idi.

Ovçu bütün varlığı ilə xəstənin müdafiəsində durmuşdu; requlyatorlar hələ də onun keşiyini çəkirdilər. Lakin mustangerə bədbəxtlik üz verdiyi dəqiqədə ona təkçə Zeb sədaqətli qalmamışdı. Gözəl Luiza da qızgın surətdə ona tərəfdar olduğunu başqalarından gizlətməyə məcbur olsa da, nəzərlərini əvvəlki kimi ondan çəkmirdi.

Budur, Felim də göründü. O da öz ağasına kömək etməyə tələsirdi. Bütün bu müddət ərzində o, ağacın arxasında gizlənib daxmanın yanında baş verən hadisələrə tamaşa edirdi. Vəziyyətin dəyişməsi, nəhayət, qorxmadan ağacdan yerə enmək üçün ona imkan vermişdi.

Moris Ceraldın qeyri-rəsmi mühakiməsi belə qurtardı.

Bundan sonra hadisələr artıq Alamonun sahillərindən uzaqda inkişaf edəcəkdir.

Bir saatdan sonra daxma boşalacaq və Moris-mustanger, bəlkə də, artıq heç bir zaman bu qonaqpərvər daxmada yaşamayacaqdı.

LXVIII

fəsil

UĞURSUZ YÜRÜŞ

Komançilərə qarşı yürüş üç və ya dörd gündən artıq sürmədi. Demə, qərb düzənlərində yaşayan hindular heç də ciddi olaraq müharibə etmək fikrində deyilmişlər. Onların settlementə etdikləri basqın igid adı almağa can atan gənclərin, sadəcə, dəcəlliyindən başqa bir şey deyilmiş.

Kiçik bir eskadronun ibarət atlı nişançılar qırmızıdərililərə San-Sabanın ucqarında rast gəlmişdilər. Onlar öz qənimətlərindən əl çəkməyə məcbur edilmiş və qaçaraq canlarını qurtarmışdılar.

Komançilər bitərəf sahədən o tərəfə çəkildikləri üçün onlara qarşı göndərilmiş dəstədə iştirak edənlərin öz hissələrinə qayıtmaqdan və baş qarargahdan yeni sərəncam gözləməkdən başqa çarələri qalmadı.

Hərbi igidlik göstərmək atəşi ilə yanan gənc texaslılar üçün bu, böyük bir məyusluq oldu. Onlar burada olmadıqları müddətdə hinduların həmçinin şərqdə, Leonanın o tərəfində də görüdüklərini eşitdikdə, yeni bir dəstə düzələcəyi ümidi onları yenə də vəcdə gətirdi. Lakin bundan da bir şey çıxmadı.

İsidoranı xilas etmək üçün yollanmış bir dəstə gənc Alamonun ətrafında bir nəfər də hindu tapmadan tezliklə geri döndü. Bundan əlavə, belə güman etmək olardı ki, mustangerin daxması yanında qırmızıdərililərin görünməsi bir fırlıdaqdı. Bunlar heç də hindu olmayıb, hindu donuna girmiş ağlar idi.

Öz fikirlərini sübut etmək üçün dəstədə iştirak edənlər bir neçə şey gətirmişdilər. Bu şeylər belə bir oyunun doğru olduğunu aydın sübut edirdi. Bu şeylər at qılından toxunmuş parikdən, yaşıl və qırmızı rəngə boyanmış xoruz lələyindən, maral dərisindən tikilmiş şalvardan və bir neçə qutu rəngdən ibarət idi. Bütün bu şeylər qoca qovaq ağacının oyuğunda tapılmışdı.

Hindulara qarşı yenidən səfərə çıxmaq haqqında düşünməyə belə dəyməzdi. İgidlik axtaranlar öz coşqunluqlarını sakitləşdirməli və dinc bir həyatla kifayətlənməli oldular.

İnc qalasının böyük və mədəni bir mərkəzdən uzaq olmasına baxmayaraq, burada həyat heç də sönük keçmirdi. Hər şeydən əvvəl, lap bu yaxınlarda misilsiz dərəcədə gözəl olan gənc bir qız buraya köçüb gəlmişdi.

Sonra – onun qardaşının sirli surətdə yoxa çıxması və öldürüldüyünün güman edilməsi. Daha sonra – başsız atının bundan daha sirli olaraq meydana çıxması, hindu paltarları geymiş ağızlularla olan əhvalat və nəhayət, özünün əhəmiyyəti etibarilə yox, say etibarilə axırıncı olsa da, Henri Poyndeksterin öldürülməsində ittiham edilən adamın tutulması və bu ağılı itirmiş adamın həbsxanada yatması haqqındakı yeni xəbər...

İsidora Kovarubio de Los-Lanosun, bu gözəl qızın adı müzakirələrdə ən sevimli bir mövzu oldu. Hətta belə şeylər gətirdi ki, hamını bu qədər həyəcanlandıran sirli əhvalat ilə onun da əlaqəsi vardır.

Alamoda baş verən bütün hadisələr: öz daxmasında xəstə halda tapılmış mustanger, onu asmaq üçün izdihamın çıxardığı hökm, Luiza Poyndeksterin işə qarışması ilə əlaqədar olaraq hökmün yerinə yetirilməsinin yubandırılması, Zeb Stumpun igidcəsinə köməyi sayəsində işə baxılmasının təxirə salınması əhalini təşvişə salmış və bu bərdə cürbəcür mülahizələr və dedi-qodular söylənirdi.

Lakin Henri Poyndeksterin öldürülməsində ittiham edilən mustangerin müqəssir olub-olmaması məsələsi ətrafındakı mübahisələr daha qızgın idi.

Filosof əhvali-ruhiyyəli kapitan Sloman deyirdi:

– Adam öldürmək cinayətdir; mənə, Moris-mustanger belə bir işi tutmaz. Mənə elə gəlir ki, bunu təsdiq etmək üçün mən o oğlanı kifayət qədər yaxşı tanıyıram.

– Siz inkar edə bilməzsiniz ki, bütün dəlillər bunun əksini göstərir, – Krossman qeyd etdi. – Onun müqəssir olduğuna, demək olar ki, heç bir şübhə yoxdur.

Krossman heç vaxt gənc irlandiyalıya hüsn-rəğbət göstərməmişdi. Bir dəfə ona elə gəlmişdi ki, komissarın qalada birinci gözəl sayılan qardaşı qızı mustangerə çox şövqlə baxmışdı.

Sloman dedi:

– Mən heç cür sizinlə razılaşa bilmərəm.

– Lakin buna da şübhə etmək lazım deyil ki, gənc Poyndekster öldürülmüşdür. Buna söz ola bilməz. Yaxşı, onda bəs bunu özgə kim edə bilər? Kolxaun and içir ki, gənc Poyndeksterlə Ceraldın dalaşmasına gizlicə qulaq asıb.

Draqun Qenkok söhbətə qarışdı:

– Bu qiymətli biblioglu öz xeyrinə hər şeyə and içər. Bundan əlavə, onun mustangerlə dalaşması onun gətirdiyi sübutları şübhə altına alır. Belə deyilmi?

Piyada zabiti sözünə davam etdi:

– Təbii ki, gənc Poyndekster mustangerlə savaşıbmışdır. Bundan nə olsun? Bu, hələ cinayət olduğunu sübut etmir.

– Demək, siz güman edirsiniz ki, bu oğlan Poyndeksteri təkbətək vuruşma zamanı öldürmüşdür, eləmi?

– Çox mümkündür.

– Elə isə onlar nə üstündə savaşıblar? – Qenkok soruşdu. – Mən eşitmişəm ki, mustangerin Kolxaunla savaşımasına baxmayaraq, gənc Poyndekster onunla dostluq edirmiş. Belə isə onlar nəyin üstündə dalaşa bilərdilər?

– Leytenant Qenkok, sizin bu sualınız qəribə sualdır, – piyada zabiti cavab verdi. – Məgər kişilər qadından başqa bir şey üstündə dalaşırlarmı?

– Qadından başqa bir şey üstündəmi? – draqun söhbətə qarışdı. – Mən anlamıram, hansı qadın üstündə? Gənc Poyndeksterin bacısı üstündə olmayacaq ki!

Sloman çiyinlərini mənalı-mənalı çəkərək dedi:

– Nə bilmək olar!

– Qəribədir! – Krossman səsləndi. – Heç təsəvvür etmək olarmı ki, at ovlayan bir adam miss Poyndeksteri sevmək xəyalına düşsün? Tamamilə axmaq sözdür!

– Krossman, siz çox çılğın zadəgansınız. Məgər bilmirsinizmi ki, məhəbbət adamın kim olub-olmaması kimi mənasız şeylərlə hesablaşmır? Mən heç bir şey təsdiq etmək fikrində deyiləm. Onlar miss Poyndeksterin üstündə savaşıma da bilərlər. Axı bizim settlementdə başqa qızlarımız da var ki, bunların üstündə də dalaşmağa dəyər. Hələ mən qalamızı xoşbəxt edən gözəl qızlar haqqında danışmıram...

Atıcı hissə leytenantı onun sözünü sərt kəsdi:

– Kapitan Sloman! Deməliyəm ki, siz rütbədə bir adam üçün bu mühakimələr qəribədir. Bizim qarnizonun xanımları belə eyhamlar üçün, yəqin ki, sizə çox minnətdardırlar.

– Ser, nə kimi eyhamlar?

– Doğrudanmı, siz elə zənn edirsiniz ki, onların içərisində bu adamla danışmağa razı olan bir nəfər də qadın var?

– Hansı adamla? Mən iki adamın adını çəkdim.

– Sloman, siz məni, mən də sizi lazımcı yaxşı anlayırıq. Əlbəttə, bizim qadınlar çox məmnun olacaqlar ki, onların adı bu alçaq fırıl-daqqı ilə – at oğrusu və cinayətdə ittiham edilən bir adamın adı ilə yanaşı çəkilir.

– Moris-mustangeri cinayətdə ittiham etmək çətindir. Özü də o, at oğrusu və fırıl-daqqı deyildir. Mən gənc irlandiyalı ilə sizdən daha çox görüşməli olmuşam və təsdiq edirəm ki, özünün mədəni səviyyəsi etibarilə bizim heç birimizdən geri qalmır. Qoy bizim qadınlar onunla tanış olmaqdan xəcalət çəkməsinlər. Biz bu mövzuya toxunduğumuz üçün əlavə etməliyəm ki, xanımlarımız, heç olmasa, onlardan bəziləri, imkan düşərsə, onunla yaxından tanış olmaqdan çəkinməzlər. Mənim müşahidə etdiyim kimi, Moris-mustanger özünü bizim xanımların yanında həqiqi bir cənab kimi təvazökarlıqla aparmışdır. Bir də bütün bunlardan əlavə, onun bu qadınlardan biri ilə maraqlana biləcəyinə mən çox şübhə edirəm.

– Doğrudanmı? Maraqlanmaq istəmərsə, onun rəqibi ola biləcək adam üçün bu ki xoşbəxtlikdir!

– Elədir ki var, – piyada kapitanı sakitcə cavab verdi.

Qenkok mənalı-mənalı dedi:

– Nə bilmək olar... Əgər onlar, doğrudan da, savaşımsa, bunun nə üstündə baş verdiyini necə biləsən. Bəlkə də, indi haqqında çox danışılan gözəl senyorita üstündə savaşımlar? Bu qadın haqqında eşitdiklərim mənə belə düşünməyə imkan verir ki, kişilər onun

üstündə bir-birlərinin boğazını üzə bilirlər... Mustangeri həbsxanaya salmışlar. O səfeh nöqəri də onun yanındadır. Ancaq maraqlı budur ki, mayor keşikçilərin sayını birə-iki artırmağı əmr etmişdir. Kapitan Sloman, bu nə deməkdir? Siz, yəqin ki, bunu başqalarından daha yaxşı izah edə bilərsiniz. Axı ola bilməz ki, o, həbsxanadan qaçmağa təşəbbüs göstərsin, elə deyilmi?

– Çətin, – piyada zabiti cavab verdi, – xüsusilə onu nəzərə almaq lazımdır ki, xəstə mustanger həтта harada olduğunu da bilmir. Mən indicə onun yanında idim. O, ağılını elə itirmişdir ki, güzgüyə baxdıqda özünü tanımır.

Qenkok soruşdu:

– Ağılını itirib? Siz bununla nə demək istəyirsiniz?

– O, qızdırma içində yanır.

– Demək, buna görə də keşikçilərin sayını artırmışlar! Çox qəribədir! Görünür, mayor özü də ağılını bir qədər itirmişdir. Bəlkə də, bu, mayorun arvadının əmridir? Ha-ha-ha!

– Bu nə deməkdir? Doğrudanmı, qoca mayor mustangerin qaçaçağından qorxur?

– Yox, mənəcə, məsələ bunda deyil. Ehtimal, bunun əksindən qorxurlar. Mən demək istəyirəm ki, Moris-mustanger üçün həbsxanada qalmaq, həbsxanadan xaricdə olmaqdan daha təhlükəsizdir. Qəribə adamlar gəlib yenə də Linç məhkəməsi haqqında danışırlar. Ya rəqulyatorlar məhkəmənin təxirə salınmasına təəssüf edirlər, ya da kim isə ictimaiyyətin rəyini bu istiqamətdə ciddi surətdə hazırlayır. Mustangerin bəxti onda gətirdi ki, qoca ovçu onun sədaqətli dostu çıxdı. Yaxşı ki, bizim dəstə də vaxtında qayıdıb gəldi və keşikçilərin sayını artırmaq mümkün oldu. Bir gün də keçsəydi, Moris Cerald artıq ölmüşdü. Lakin indi hər şey öz qaydasındadır və yazıq oğlanı tam ədalətlə mühakimə edəcəklər.

– Məhkəmə nə vaxt olacaq?

– Şüuru özünə qayıdan kimi.

– Axı bu, həftələrlə davam edə bilər.

– Bəlkə də, hər şey bir neçə gündə, həтта bir neçə saatdan sonra qurtarsın. Mustanger bədənəcə o qədər də pis deyildir. Görünür, o, ağır sarsıntılar keçirib. Dəyişiklik bir gün içərisində baş verə bilər. Deyirlər ki, rəqulyatorlar xəstə özünə gələn kimi onun mühakimə olunmasını istəyirlər.

Qenkok dedi:

– Bəlkə, o, özünə bəraət qazandıra bildi? Güman edirəm ki, belə də olacaq.

– Mən buna çox şübhə edirəm, – Krossman cavab verdi.

– Görək.

Sloman dedi:

– Mən buna əminəm. Yaşayarıq – görərik.

LXIX

fəsil

SİRR VƏ MATƏM

Kasa-del-Korvo malikanəsində kədər və matəm var. Vudli Poyndeksterin ailəsinin üzvləri bir-birinə qəribə bir münasibət bəsləyir. İndi üç nəfərdir. Onlar əvvəlkindən daha az-az görüşür və bir-birinə olan münasibətlərində bir gərginlik hiss olunur. Onlar yalnız süfrə başında görüşürlər. Yalnız ən vacib şeylərdən danışırlar.

Bu kədərin səbəbini anlamaq çətin deyildi. Onların dinməmələri müəyyən dərəcədə aydındı.

Artıq heç kəsin şübhə etmədiyi ölüm – yeganə oğlun, yeganə qardaşın gözlənilmədən və sirli ölümü həm ata üçün, həm də bacı üçün dəhşətli bir zərbə idi. Kassi Kolxaunu, öldürülmüş adamın bibisi oğlunu da məşum kədərlərə qərq edən bu ölüm deyildimi?

Onlar hətta ailənin dərdi haqqında danışmalı olduqları zaman da bir-biri ilə çox təmkinlə davranırdılar.

Ümumi kədənən əlavə, sanki, onlardan hər birinin daha bir sirri var idi ki, bunu açmırdılar və aç a da bilməzdilər.

Vaxtilə məğrur olan plantasiya sahibi indi küçəyə çıxmırdı. O, saatlarla bu otaqdan-o otağa və ya dəhlizə gedib-gəlir, gəzinirdi. Müsibətin ağırlığı onun qürurunu sındırmış, qəlbini parçalamışdı. Bununla belə, qocaya əzab verən yalnız həlak olmuş oğlunun qüssəsi deyildi; bəzən onun dodaqlarından qopan anlaşılmaz lənətlər də başqa hissələrini büruzə verirdi.

Kolxaun həmişə hara isə gedir, yalnız masa arxasına oturmaq və ya yatmaq lazım gəldikdə görünürdü.

Luiza vaxtının çoxunu öz otağında keçirirdi. Doğrudur, hərdən onu damın üstündə də tənha və dalğın halda görmək olurdu. Orada, mavi göyün qübbəsi altında, Luiza öz iztirablarına, həlak olmuş qardaşının müsibətinə, sevdiyi adamını itirmək qorxusuna, bəlkə də, onun adı ilə bağlı olan dalaşma haqqındakı pis fikirlərə daha asanlıqla dözürdü.

Luiza Moris Ceraldın həbsxanaya salındığını bilirdi. Hərbi həbsxananın möhkəm divarları onu dövrəyə almışdı.

Lakin qəribədir: bu divarların möhkəm olması onu narahat etmirdi, əksinə, o, bu divarların kifayət qədər möhkəm olmamasından qorxurdu.

Qorxmaq üçün Luizanın əlində əsas vardı. Linç məhkəməsi haqqında söhbət gedirdi: bu dəfə baş hakim sifəti ilə Sem Menli və məhkəmə iclasçıları sifəti ilə də requlyatorlar deyil, daha amansız adamlar, hər bir sərhəd qalası ətrafında kifayət qədər olan quldurlar çıxış edəcəkdə. Bu söhbətlər hamını təəccübləndirirdi. Məhbusun qanuni məhkəmə əvəzinə, nə üçün yenə də izdihamın ixtiyarına verilməli olduğunu anlamaq çətindi. Axır vaxtlar aydın olan dəlillər vəziyyəti dəyişmirdi; hər halda, onun müqəssir olduğunu göstərən heç bir yeni dəlil yox idi.

Bəs onda məhbusa qarşı nə üçün yenə də düşmənçilik belə artmışdı? Burada nə isə qəribə bir şey vardı.

Yalnız üç adam bu düşmənçiliyin səbəbini anlayır və ya şübhə edirdi. Bunlar da Zeb Stump, Luiza Poyndekster və Kassi Kolxaun idi.

Baş verən hadisələri diqqətlə izləyən qoca ovçu bu qaranlıq işin mənasını sövq-təbii ilə hiss edib anlayırdı. Kassi Kolxaun satqın adamlar vasitəsilə hərəkət edirdi. Miquel Dias və onun yerli quldurlardan toplanmış onlarca adamla əlaqə saxlayan yoldaşları Kassi Kolxaunun kinli tələbini yerinə yetirirdi.

Zeb Stump öz şübhələri haqqında Luizanı xəbərdar etdi. Luiza bu şübhələrin doğruluğunu təsdiqlədi. Onda əzablı bir təlaş doğuran da bu idi.

Luiza hər bir yeni şeyiyyəyə diqqətlə qulaq asırdı.

O, Kasa-del-Korvonu qala ilə birləşdirən yola diqqətlə baxır, sanki, oradan ya ölüm hökmü, ya da həyat ümidi gətirəcək bir

qasid gözləyirdi. Luiza həbsxananın ətrafında görünməyə cəsarət etmirdi. Keşikçilərin dayanmasına baxmayaraq, həbsxananın həyəti həmişə adamlarla dolu olurdu: bu adamlar ağılını itirmiş xəstənin sayıqlamasına diqqətlə qulaq asırdı. Bu avara adamların içindən keçmək və onların sualedici nəzərlərinə məruz qalmaq çox ağır idi.

Əgər Luizanı özbaşına buraxsaydılar, o, hər necə olsa, həbsxanaya gedərdi; lakin atası onu izləyirdi; atası onsuz da ondan şübhələnməyə başlamışdı. Bundan başqa, daha bir qohumu onu ictimai rəydən heç də atasından az qorumurdu. Buna görə də Luiza həbsxanaya gedə bilmirdi. Evdə oturmaqdan başqa çarəsi qalmamışdı.

Zeb Stump dördüncü günü Kasa-del-Korvoda göründü. O, hindulərə qarşı göndərilən atıcıların qalaya qayıtmaları xəbərini gətirdikdə Luiza çox sevindi. İndi mustangerin düşmənlərinin onu həbsxanadan oğurlayıb aparacaqlarından qorxmaq lazım deyildi.

Zeb əminliklə dedi:

– Daha narahat olmaya bilərsiniz. Miss Luiza, indi təhlükə sovuşmuşdur və mən müəyyən tədbirlər görmüşəm.

– Zeb, bunu necə etdiniz?

– Hər şeydən əvvəl, mayor qayıdan kimi mən onunla görüşdüm. Mənə məlum olan əhvalatın hamısını ona nağıl etdim. Xoşbəxtlikdən, o, gənc irlandiyalıya yaxşı münasibət göstərməkdədir. Sonra mən amerikalılardan, meksikalılardan və sairələrdən ibarət olan bu murdar quldur dəstəsi haqqında ona danışdım. Demək olar ki, onların içində ən zərərli olan o rəzil Dias haqqında deməyi də unutmadım. Nəticədə mayor keşikçilərin sayını birə-iki artırmağı əmr etdi.

– Mən nə qədər sevinirəm! Sizcə, bu cəhətdən daha təhlükə yoxdur ki?

– Yəqin, siz mister Miquel Diasın quldur dəstəsini nəzərdə tutur-sunuz? Sizi əmin edə bilərəm ki, indi onlardan qorxmağa dəyməz. Qoy, Dias əvvəlcə özü həbsxanadan çıxsın.

– Necə? Dias həbsxanadadır? Bu necə oldu? Nə zaman oldu? Haradadır?

– Miss Luiza, siz mənə bir yığın sual verdiniz. Nə olar! Münasib olmaq üçün gəlin axırıncı sualınızdan başlayaq. Demək, siz soruşursunuz ki, o, haradadır? Bu yerlərdə ancaq bir həbsxana var,

başqası yoxdur. Demək istəyirəm ki, bu da qala həbsxanasıdır. Dias oradadır.

– Onunla...

– Mən bilirəm, siz o gəncin adını çəkmək istədiniz. Bəli, onlar bir kamerada olmasalar da, bir binadadırlar. Onların arasında arakəsmə vardır. Bu arakəsmədə, hər şey eşidilir və könülləri istəyəydi, danışa bilərdilər. Həbsxanada, meksikalının qonşuluğunda onun üç dostu da yatmaqdadır. Bu üç nəfər, yəqin ki, öz aralarında danışmağa bir söz taparlar.

– Zeb, bu, yaxşı bir xəbərdir. Siz dünən mənə dediniz ki, Dias istəyirdi ki...

– ...Bəli, görünür, özünün həbsxanaya düşməsinə istəyirdi. O, buna müyəssər oldu. Yaxşı ki, özü öz ayağı ilə dustaqxanaya girdi. Yoxsa, hər necə olsa, bir başqası onu həbsxanaya salacaqdı.

– Deyin: onu nə zaman həbsxanaya salmışlar? Axı mən heç bir şey bilmirəm.

– Ah, siz nə qədər tələsirsiniz! Qoyun bir dəqiqə nəfəsimi dərim. Sizin ikinci sualınız budur ki, onu nə zaman həbsxanaya salmışlar? Buna cavab vermək çətin deyildir. Təqribən bir saat bundan əvvəl həbsxana qapısının onun dalınca örtüldüyünü özüm gördüm. Bundan sonra mən birbaşa buraya gəldim.

– Lakin siz mənə onun nə üçün həbs olunduğunu demədiniz.

– Bunu deməyə hələlik mənim imkanım olmamışdır. Bu, uzun bir əhvalatdır və çoxlu vaxt istəyir. Siz bu əhvalatı indimi və ya sonramı...

– Mister Stump, nədən sonra?

– Necə deyim... miss Luiza, mən düşünürdüm ki... öz qoca madyanımlı tövləyə apardıqdan sonra. Görünür, madyan qarğıdalıdan-zaddan bir şey gövşəmək və su içib boğazını yaşlamaq istəyir. Biz uzun bir yol gəlmişik.

– Üzr istəyirəm, əzizim mister Stump. Bu heç mənim ağılıma gəlməyib... Pluto, mister Stumpun atını tövləyə aparıb yaxşıca yedirt... Florinda! Florinda!.. Mister Stump, nə yeyəcəksiniz?

– Miss Luiza, mən sarıdan nigaran olmayın, çox sağ olun. Mən yalnız madyanın dərini çəkirdim. Mənə gəlincə, mən hələlik iki saat yemədən keçinə bilərəm. Ancaq sizin evinizdə Mononqaxel viskisindən-zaddan bir şey olarsa, kefimi kök saxlamaq üçün bu, tamamilə xeyirli olardı.

– Mononqaxel viskisi nə qədər istəsəniz var. Ancaq, icazə verin, sizə bundan daha yaxşı bir şey versinlər.

– Mononqaxel viskisindən yaxşı bir şey?

– Bəli. Şerri-brendi, şampan şərabı – ürəyiniz hansını istəyir?

– Yox, bu fransız içkiləri mənlük deyil. Pittsburq zavodlarında çəkilməmiş təmiz qarğıdalı şirəsindən yaxşı nə ola bilər!

– Florında! Florında!

Nə üçün çağırıldığını xidmətçiyə deməmək də olardı. Zeb Stumpun burada olması Florindadan nə tələb olunduğunu lazımınca aydın göstərirdi. Xidmətçi qadın ona tapşırıq vermələrini gözləmədən evdən çıxıb bir dəqiqədən sonra yanına qədər doldurulmuş qrafin ilə qayıtdı. Qoca ovçu qrafindəkini “təmiz qarğıdalı şirəsi” adlandırındısa da, həqiqətdə bu, çovdardan çəkilməmiş araq idi.

Zebdən xahiş etmək lazım gəlmədi. Qrafindəki mayenin çox çəkmədən üçdəbiri yox oldu. Zeb mayenin üçdəiki hissəsini artıq danışmağa hazırlaşdığı uzun əhvalatı söyləyərkən boğazını yaşlamaq üçün saxlamışdı.

LXX

fəsil

YAXŞI YOL, ZEB!

Qoca ovçu heç bir işi tələsik görməyi sevmirdi. Hətta o, içkini də tələsik içməzdi. O, viskisini yavaş-yavaş içirdi.

Səbirsizlikdən yanan qız onun danışmasını gözləmədi. Xidmətçi qadını geri göndərdikdən sonra dedi:

– Əzizim Zeb, deyin, o meksikalını nə üçün həbs etmişlər? Mən Miquel Diası demək istəyirəm... Mənə elə gəlir ki, onun haqqında bəzi şeylər bilirəm.

– Miss Luiza, o alçağın hiylələrindən tək siz yox, bir çoxları xəbərdardır. Sizin qardaşınız... yaxşı, bu barədə hələlik danışmayacağıq. Zeb Stumpun bildikləri və ya çox şübhə etdiyi budur ki, Miquel Diasın... Nə dediyimi anlayırsınızımı?

– Davam edin, mister Stump.

– Məsələ belədir. Biz Alamodan qayıtdıqdan sonra, atlarını hinduların dalınca qovan oğlanlar da qayıdıb gəldilər. Siz, əlbəttə, bunu eşitmişiniz. Ağacın oyuğunda tapılmış maskarad əşyaları aydın sübut edir ki, uçurumun üzərində gördüyümüz adamlar ağ adamlar imiş. Daxmada kartı tapdıqda da mən elə bu cür düşünmüşdüm.

– Demək, onlar gecə ikən daxmaya basqın etmiş və Felimin görmüş olduğu həmin adamlar imiş?

– Şübhəsiz, həmin meksikalılar imiş.

– Onların meksikalı olduğunu güman etmək üçün sizin əlinizdə nə kimi əsaslar vardır?

– Çox böyük əsaslar. Mən özüm buna əmin oldum. Mən bu quldur dəstəsində olan hər bir adamın harada gizləndiyini təqib edib özüm gördüm.

Gənc qız daha suallar vermədi. O, dinmədən dayanıb əhvalatın sonrasını gərgin bir diqqətlə gözləyirdi.

– Görürsünüzmü, miss Luiza, kartlar, habelə qalveyalı tərəfindən deyilmiş bir neçə söz məndə belə bir fikir oyatdı ki, bu adamlar meksikalıdırlar. Buna əmin olduğdan sonra bu adamların haradan gələ biləcəklərini təxmini olaraq müəyyən etmək mənim üçün çətin olmazdı. Mən yerli meksikalıları kifayət qədər tanıdığım üçün onların hər birinin təsvirindən bu dörd nəfərin hər birini tanıya bildim. Bundan əlavə, mən öz nişanımı onlardan birinə qoymuşdum.

– Nişanınızı?

– Mənim atəş açdığım yadınızdadırmı? Mən daxmanın qarısı yanında ona atəş açdım.

– Mən sizin tətiiyi çəkdiyinizi gördüm, lakin gülləni kimə atdığınızı bilmədim.

– Beləliklə də, miss Luiza, qoca Stump çox az-az olar ki, tətiiyi çəkəndə qan axıtmasın. Mən güllənin o dələduza dəydiyini bilirdim. Uzaqdan atəş açmalı olduğum üçün güllə bir qədər kənara yayınmışdısa da, ancaq güllənin ona dəydiyinə əmin idim. Ağrıdan onun necə diksindiğini gördükdə mən belə düşünmüşdüm: “Əgər onun dərisində bir dəşik açılmamışsa, o zaman mən öz dərimi onun dərisi ilə dəyişməyə hazırım”. Bundan sonra bizim qoçaqlar geri qayıdıb, qırmızıdərililər haqqında yox, ağ adamlar haqqında danışdılar. Mən bu hinduların kim olduqlarını yaxşıca bilirdim və onları tutmaq da əlimdən gələrdi, lakin mən bunu etmədim.

– Nə üçün, mister Stump? Bəlkə, bu adamlar elə mənim zavallı qardaşımı öldürmüş adamlardır!..

– Məhz buna görə də mən hələlik onlara toxunmadım. Başqa bir səbəb də var idi. Mən qaladan uzaq getmək istəmirdim, qorxurdum ki, mən getdikdən sonra bir hadisə üz versin. Dediymi anlayırsınız? Bir də, bundan əlavə, mən işi hələlik axıra çatdırmağın tez olduğunu hesab edirdim. Mən bu işi səhvsiz olaraq görmək istəyirdim. Beləliklə, mən atıcıların qayıdıb gəlməsini gözlədim, bundan sonra mister Morisi etibarlı keşikçilərin yanında rahatca qoyub gedə bilərdim. Yalnız bundan sonra öz qoca madyanı yəhərlədim və biz bu qoçaqların öz maskarad əşyalarını gizlətməmiş olduqları yerə yollandıq. Bizim oğlanların dediklərindən mən o yeri tez tapdım. Lazım olanın heç yarısını belə onların müəyyən edə bilməməsi qəribə deyildir, – axı onlara hələ ağzından süd iyi gələn Spenqlər bələdçilik etmişdi. Qalan şeylərin hamısını özüm axtarıb tapmalı oldum. Mən öz zənnimdə səhv etməmişdim. Vaxtilə düzəndə olmuş hər bir axmaq, bu saxta komançilərin geri qayıdarkən buraxdıqları izi tapa bilərdi. Hər hansı bir tacir də onları düzəndə təqib edə bilərdi. Bununla belə, nə mister Spenqlər, nə də o birilər bunu etməyi bacarmamışdılar. İzlərin “təcrübəli” izaxtaranların atlarının dırnaqları ilə bərk tapdalanmasına baxmayaraq, mən hər şeyi zarafat edə-edə yoxladım.

– Bəs bundan sonra?

– Bundan sonra mən mayorla danışdım. Yarım saatdan sonra o dörd nəfər gözəl oğlan özlərini həbsxananın barmaqlığı arasında gördü. Onların başçısını birinci olaraq tutdular, yoxsa qaça bilərdi, mən öz nişanımlı mister Miquel Diasın bədənində qoymaqda səhv etməmişdim.

Luiza qeyri-ixtiyari olaraq belə bir sual verdi:

– Demək, bu odur? Çox qəribədir. Mən onu talada, bizim təpədəki cəngəlliklərdə görmüşəm. Bəs, meksikalı qadın – İsidora? Ah! Burada nə isə bir sırr var! – Luiza ovçuya yaxın gəlib soruşdu: – Söyləyin, əzizim Zeb, bu meksikalı qadın... demək istəyirəm ki, orada olmuş qadın... onun yanına tez-tezmi gəlirdi?

– Kimin yanına? Miss Luiza, siz kimi soruşursunuz?

– Zeb, məgər siz başa düşmürsünüzü? Mən mister Ceraldı deyirəm.

– Bəlkə də, tez-tez gəlirmiş, bəlkə də, heç gəlmirmiş, – nə bundan, nə də o birisindən xəbərim yoxdur. Axı mən özüm də oraya gec-gec gedirdim. Adətən, mən o yerlərdə ov etmirəm. Yalnız bəzən havamı dəyişmək üçün oraya gedirəm. Əgər siz mənim fikrimi soruşursunuzsa, məncə, o qız əvvəllərdə heç bir zaman orada olmamışdır. Hər halda, mən bu barədə heç bir şey eşitməmişəm. Yəqin ki, Felim boşboğazlıq edərdi. Mən ancaq o daxmaya qonaq gəlmiş bir qadın haqqında eşitmişəm.

– Bu qadın kimdir? – Luiza cəld soruşdusa da, dərhal buna təəssüf etdi. Zebin mənalı nəzərini gördükdə qızın yanaqları qıpqırmızı qızardı. O, cavab gözləmədən sözünə davam etdi: – Bunun əhəmiyyəti yoxdur. Beləliklə, Zeb, siz güman edirsiniz ki, bu adamların, o meksikalıların qaradaşımın öldürülməsində əlləri var?

– Əgər doğrusunu bilmək istəyirsinizsə, mən nə fikirləşməli olduğumu hələ bilmirəm. İndiyədək düzənlərdə belə sirli bir hadisə baş verməmişdir. Bəzən mənə elə gəlir ki, bu, meksikalıların işidir. Bəzən də elə gəlir ki, bu işdə başqa bir adamın əli var. Bunun məhz kim olduğunu hələlik mən sizə deməyəcəyəm.

– Hər halda, o deyildir, Zeb, o deyildir, eləmi?

– Yox, bu adam mustanger deyil. Mustangerin əleyhinə çox şeylər deyilsə də, mən onun müqəssir olmadığına bir dəqiqə də şübhə etmirəm.

– Lakin bunu necə sübut etməli? Deyirlər ki, bütün dəlillər onun əleyhinədir. Heç kəs onu müdafiə etmək üçün bir kəlmə də danışmaq istəmir.

– Bu heç də belə deyil. Mən hələ bu işi lazımınca aydınlaşdırma bilməmişəm. Bunun üçün vaxt çatmamışdır. Lakin indi mənim belə bir imkanım var və bu imkandan təcili olaraq istifadə edəcəyəm. Düzən dediyin, miss Poyndekster, böyük bir kitabdır, maraqlı və böyük bir kitab! Onu yalnız oxumağı bacarmaq lazımdır. Zeb Stump başqa cəhətdən o qədər də böyük alim olmasa da, bu hikmətə yaxşı yiyələnmişdir. Bəlkə də, biz Morisin xeyrinə olaraq sübutlar tapa bildik. Mənim köhnə müəllimim deyirdi ki, bəzən daşlar da danışır.

– Siz cinayətin izini tapa biləcəyinizi güman edirsiniz?

– Gedib hər şeyi yaxşıca yoxlamaq lazımdır. Məni xüsusilə gənc irlandiyalıları yaquarın caynaqlarında gördüyüm yer maraqlandırır. Oraya daha tez getmək lazım idi, lakin mənim belə bir imkanım yox idi.

Xoşbəxtlikdən, bu müddətdə yağış yağmamışdır və hətta bir həftə tarixi olan izləri belə çətinlik çəkmədən oxumaq olar. Əlbəttə, vərdiş etmədən bu izlərdən heç bir şey anlamazsan... Yaxşı, miss Luiza, artıq yola çıxmaq vaxtıdır. Mən qalada nələr baş verdiyini sizə nağıl etmək üçün bir dəqiqəliyə qaçıb gəlmişdim. Fərsəti əldən vermək olmaz. Bu gün səhər məni məhbusun yanına buraxmışdılar. Onun vəziyyəti xeyli yaxşılaşmışdır, ağılı yerinə gəlməyə başlamışdır. Reqlatorlar məhkəmənin mümkün qədər tez təyin edilməsini də israr edirlər. Bəlkə də, məhkəmə elə üç gündən sonra olsun. Mən məhkəmə başlananadək qayıtmalıyam.

– Gedin, Zeb. Xeyirxah işinizdə bütün qəlbimlə sizə müvəffəqiyyət arzu edirəm. Onun müqəssir olmadığını göstərən dəlillərlə qayıdın. Bu, mənim üçün öz həyatımdan da qiymətlidir və mən sizin bu xidmətinizi heç bir zaman, heç bir zaman unutmuyacağam!

LXXI

fəsil

KÜRƏN AT

Ovçu, qızın bu odlu sözlərindən vəcdə gələrək atının bağlanmış olduğu tövləyə getdi.

Madyan qarğıdalı yeyirdi – Pluto xəsislik etməyib onu yaxşıca qonaq eləmişdi.

Pluto da burada idi. Adətən, çox danışan zənci mehtər bu dəfə heç danışmırdı. Ehtimal, nəyinsə fikrini çəkirdi.

Onun vəziyyətini anlamaq çətin deyildi. Qızğın bir məhəbbətlə sevdiyi gənc ağasının yoxa çıxması, habelə çox sədaqətli olduğu gənc xanımın qüssəsi, bir də, yəqin ki, kapitan Kassi Kolxaunun uzunboğaz çəkməsindən yediyi zərbə yazıq zəncini üzürdü.

Zeb öz fikirləri ilə çox məşğul olduğundan kölənin simasındakı kədəri görmədi. Tələsdiyi üçün o hətta madyanın kifayət qədər qarğıdalı yeyib, qarnını doydurmasına da imkan vermədi. Atın burnundan tutaraq yüyəni onun dişləri arasına keçirtdi, yüyənin qayışını atın boynuna atıb tez döndərdi və tövlədən çıxarmaq istədi.

Madyan öz sahibinə çox həvəssiz olaraq itaət göstərdiyi üçün ləzzətli yemdən onu güclə ayırmaq lazım gəldi.

Pluto dedi:

– Vay-vay, mister Stump, nə üçün belə tələsirsiniz? Yazıq madyan hələ doymamışdır. Qoyun doyunca yesin.

– Dostum, vaxtım yoxdur, mən uzaq bir yola çıxıram. Yüz milə yaxın yol qət etməliyəm, vaxtım isə iki saatdan da azdır.

– Siz nə danışsınız, mister Stump? Mən hələ ömrümdə belə bir sürət eşitməmişəm. Siz zarafat etmirsiniz ki?

– Yox, ciddi sözümdür.

– Adam lap təəccüb qalır, bu düzənlərdə nə yaman bərk gedirlər. Yəqin ki, bu at da bir gecədə iki yüz mil yol getmişdir.

– Hansı at?

– Budur, qapının kənarına bağlanmış kürən at, mister Kolxaunun atı.

– Nə üçün sən elə güman edirsən ki, bu at iki yüz mil yol getmişdir?

– Çünki başdan-ayağa köpük içində idi. Mən onu çaya sulamağa apardıqda isə təzə doğulmuş buzov kimi ayaqları yer tutmurdu. Ah, əgər siz onun necə əzgin olduğunu görsəydiniz!

– Pluto, bu, nə zaman olmuşdur?

– Nə zaman? Qoyun fikirləşim... hə də, əlbəttə ki, bu, mister Henrinin yoxa çıxdığı həmin gecə olmuşdur. Səhər tezdən, günəş göydə göründükdən yarım saat sonra. Ancaq səhər açılanda işə çıxdığım üçün kürən atı görməmişdim. Mən tövləyə gəldikdə bu heyvanın tamamilə tərdən islanmış olduğunu gördüm. Elə bil ki, o, böyük bir çaydan keçmişdi, başdan-ayağa köpük içində idi.

– O gecə atı kim minmişdi?

– Bunu bilmirəm, mister Stump. Lakin onu mister Kolxaundan başqa heç kəs minmir. Heç kəsin onu minməyə ixtiyarı belə yoxdur.

– Demək, atı o minibmiş?

– Bilmirəm, mister Stump, mən heç bir şey bilmirəm. Mən kapitanın onu tövlədən çıxartdığını görməmişdim, necə geri qayıtdığını da görmədim.

– Əgər sən onun başdan-ayağa köpük içində olduğunu doğru deyirsənsə, demək, kim isə onu minib sürmüşdür.

– Bəli, bəli, kim isə minmişdi.

– Mənə bax, Pluto, mənə, sən doğru deyirsən və o gecəsi kürən atı kimin mindiyindən, doğrudan da, xəbərdar deyilsən. Ancaq, sənə, o adam kim ola bilər? Mən bunu yalnız ona görə soruşuram ki, sənə məlum olduğu kimi, mister Poyndekster mənim dostumdur və onun əmlakı ilə belə pis rəftar etmək, təbii ki, məni narahat edir. Bu narahatlığım kapitan Kolxaunun da əmlakına aiddir. Yəqin ki, plantasiyada işləyən zəncilərdən birisi zavallı heyvanı xəlvətcə aparıb, bütün düzəni eninə-uzununa çapmışdır. Sən necə bilirsən?

– Yox, mister Stump, mən bunun belə olduğunu düşünmürəm. Plantasiyada işləyən kölələri buraya buraxmağa icazə yoxdur. Onlar buraya gəlməyə çəsarət etməzlər. Plantasiyada işləyən zənci kəhər atı apara bilməz.

– Lənət şeytana, bəs onda atı kim apara bilər? Bəlkə də, bu, nəzarətçi imiş? Bu barədə fikrin nədir?

– Yox, o deyil.

– Əgər atın sahibi aparmamışsa, bəs onda kim aparmışdır? Atın sahibi aparmışsa, o zaman hər şey öz qaydasındadır. Onun öz atını kefi istəyən yerə, hətta cəhənnəmin özünə qədər çapmağa ixtiyarı var. Bu, mənim işim deyildir.

– Mister Stump, mənim də işim deyil. Çox təəssüf ki, bu gün səhər tezdən bu fikir mənim başıma gəlmişdir.

– Sən nə üçün buna təəssüf edirsən? Bu səhər nə olmuşdur? Niyə kədərlisən?

– Ah, bu gün səhər nə olmuşdur! Böyük bir bədbəxtlik, çox böyük bədbəxtlik!

– Nə olmuşdur?

– Ah, mister Stump, bu gün məni kötəklədilər. Günortadan bir saat keçmiş kötəklədilər.

– Kötəklədilər?

– Bəli, mən ağrıdan tövləni dörd dolanırdım.

– Hə, anlayıram: demək istəyirsən ki, səni at vurmuşdur. Səni incidən hansı atdır?

– Yox, siz səhv edirsiniz, məni at yox, atın sahibi kötəklədi. Mister Kolxaun məni təpiyi ilə döydü. Zənci heç bir pis iş görməmişdi. Mən kapitandan yalnız o gecə, ata nə olduğunu və nə üçün belə əzgin qayıdıb gəldiyini soruşdum. O, mənə dedi ki, bu, sənin işin deyil

və təpiyi ilə məni döyməyə başladı. Sonra qamçı ilə döydü, sonra da məni hədələdi. Dedi ki, bu barədə bir də ağzından bir söz qaçırt-san, yüz şallaq yeyəcəksən. O, məni söydü. Ah, məni necə söydü! Pluto mister Kolxaunu hələ ömründə bu qədər qəzəbli görməmişdi.

– Bəs indi özü haradadır? Bu gün o heç yerdə görünmür. Zənimcə, heç bir yerə getməmişdir; çünki kürən atı buradadır.

– Yox, mister Stump, o, indi burada yoxdur. O getmişdir. Son günlər o, həmişə haraya isə gedib, çox gec qayıdır.

– At iləmi?

– Bəli. İndi o, boz atı minir. Kürən atı minmir. İndicə haqqında danışdığımız o gecədən sonra kürən atı birçə dəfə minmişdir. Bəlkə də, kürənin dincəlməsini istəyir.

Zeb bir neçə dəqiqə fikrə getdikdən sonra dedi:

– Mənə bax, Pluto, sən doğru deyirsən, mənim qoca madyanı qarnını qarğıdalı ilə bir az da bərkitmə, həqiqətən, pis olmaz. O hələ çox yol getməlidir. Sonra tab gətirə bilməz. Buna görə də qoy kefi istəyən qədər yesin. Nə qədər ki gövşəyir, mən də belə bir işlə məşğul ola bilərəm. Get mətbəxə, gör orada ağıza atmağa bir şey tapa bilərsənmi. Bir parça soyutma ət, bir tikə qarğıdalı çörəyi olsa bəsdir. Sənin xanımın nahar etməyi mənə təklif etdisə də, gecikəcəyimdən qorxub boyun qaçırdım. İndi isə fikrimi dəyişdim: heyvanıma yazığım gəldi. Gözləmək lazım gələcəkdir. Bir az yesəm, mənim kefim durular.

– Bu dəqiqə, mister Stump, bu saat gətirim.

Pluto bunu deyib qapıdan çıxaraq mətbəxə yüyürdü.

Zeb Stump tövlədə tək qaldı.

Zənci gedər-getməz Zeb kürən atın dayanmış olduğu yerə gəldi. Heyvan ürkdü, bütün bədəni əsdi və divara sığındı.

– Dayan! Sakit ol, axmaq heyvan! – Zeb deyindi. – Mən sənə pislik etməyəcəyəm. Sənin də xasiyyətin lap sahibinin xasiyyətinə oxşayır. Sakit ol deyirəm sənə! Qoy nallarına baxım.

Zeb bunu deyib əyildi və atın ayağından yapışmaq istədi.

Bu, ona müyəssər olmadı. At birdən dırnaqlarını yerə döyüb fırxırmağa başladı. Sanki onunla pis bir zarafat etmək istəyirdilər.

– Görüm səni lənətə gələsən, heyvan! – deyə Zeb qəzəblə qışqırdı. – Bir dəqiqə sakit dayana bilməzsənmi! Səni incidənmi var?! Axmaq heyvan, yaxın gəl görüm. Mən ancaq sənin nallanıb-nallanmadığını bilmək istəyirəm.

O, yenə də atın ayağını qaldırmaq istədisə də, heyvan inadla müqavimət göstərdi.

Zeb bu çətinliyi aradan qaldırmaq üçün bir şey tapmaq ümidi ilə ətrafına göz gəzdirdikdən sonra deyindi:

– Mən belə bir maneə gözləmədim. Nə etmək? Zəncini köməyə çağırmaq olmaz. O, bu barədə heç bir şey bilməməlidir.

Ovçu bir neçə dəqiqə fikrə getdi. O, yenə də dedi:

– Görüm bu yaramaz heyvanı lənətə gəlsin! Az qala istəyirəm bunu yerindəcə öldürəm!.. Hə! Tapdım! Kaş zənci mənə mane olmasın. Ümid etmək olar ki, Florinda onu ləngidəcək... Bir dayan, mən ya səni sakit dayanmağa məcbur edəcəyəm, ya da boğub öldürəcəyəm! Bu kəndir boğazına keçdikdən sonra yerindən tərpənməzsən!

Zeb öz yəhərindən kəməndi çıxarıb ilgəyini kürən atın boynuna keçirtdi və kəndirin o biri ucundan dartdı. At xırıldayıb tövləni dörd dolanmağa başladı. Lakin çox çəkmədən onun xırıltısı burun deşiklərindən çətinliklə çıxan və fiti andıran bir səsə çevrildi.

İndi Zeb ata arxayınca yaxın dura bilərdi. O, kəndirin ucunu bərk-bərk bağlayaraq atın hər bir dırnağını diqqətlə gözdən keçirməyə başladı.

Növbə atın arxadakı sol ayağına gəldikdə isə məlum oldu ki, nalın yarısı sınımışdır.

Ovçu iri ov bıçağını çıxarıb nalın altına saldı, nal qırığını atın dırnağından çıxartdı və onu bütün mıxları ilə kaftanının dərin cibinə qoydu. Sonra cəld bir hərəkətlə kəndiri açdı və kürən ata sərbəst nəfəs almaq imkanı verdi.

Bir dəqiqə sonra Pluto bol naharla qayıdıb gəldi. Məcməyidə Mononqaxel viskisi ilə dolu kiçik bir qrafın də vardı. Zeb dərhal yeməyə başladı.

Lakin mehtər ata bir şey üz verdiyini dərhal hiss etdi: kürən atın bütün bədəni titrəyirdi və qorxa-qorxa ətrafına baxırdı.

Zənci bərkdən dedi:

– Ata nə olmuşdur? Elə bil ki, o, sizdən qorxur.

– Hə, – deyib Zeb saxta bir laqeydliklə səsini uzatdı. – Mümkündür ki, o bir az məndən qorxur. O, mənim qoca madyanıma yaxın gəldi, mən də kəndirlə bir-iki dəfə vurdum.

Bu izahat Plutonu tamamilə qane etdiyi üçün söhbət bununla qurtardı.

Zeb yenə də danışmağa başladı:

– Mənə de görüm, Pluto, sizin atları kim nallayır? Yəqin, sizin öz dəmirçiniz var?

– Bəli, bəli. Bizim atları Sarı Cek nallayır... Mister Stump, bunu niyə soruşursunuz?

– Mən öz qoca madyanımlı nallatmalıyam. Yəqin ki, Cek bunu mənim üçün etməkdən boyun qaçırmaz.

– Əlbəttə, əlbəttə, o, bunu böyük məmnuniyyətlə edir.

– Səncə, iki nal vurmaq üçün nə qədər vaxt lazımdır?

– Bu, uzun çəkməz, mister Stump. Cek yaxşı ustadır. Bunu hamı deyir.

– Bəlkə də, onun ehtiyat üçün hazır nalları olsun? O, sizin atları çoxdanmı nallamışdır?

– O zamandan bir həftədən çox keçmişdir. O, sonuncu dəfə miss Luizanın xal-xal mustanqını nallamışdır. Əminəm ki, onda hazır nallar tapılar. Mən bunu ona görə bilirəm ki, Cek kürən atı nallamağa hazırlaşdı; çünki onun nalının biri sınımışdır. Bu, on gün bundan əvvəl olmuşdur. Mister Kolxaun sınımış nalı çıxarmağı əmr etmişdi. Elə bu gün səhər bu barədə Cekə dedi.

Zeb, sanki, öz fikrini birdən-birə dəyişərək dedi:

– Bilirsənmi, qorxuram vaxtım çatmasın. Yaxşısı budur, nal məsələsini mən qayıdandan sonraya saxlayaq. Zənnimcə, mənim qoca madyanımlı bunsuz da yola gedər. Düzənliklə gedən yol yumşaqdır və at yaxşı qaça bilər...

Zeb tövlədən həyəətə çıxıb göyə baxdı.

– Bəli, tərənək vaxtıdır... Əzizim, daha gövşədiyin bəsdir. Qarğıdalı əvəzinə bu dəmir parçasını ağzına almalı olacaqsan. Afərin!

Zeb yüyəni atın başına keçirib yəhərə sıçradı və cilovu tərپətdi.

LXXII

fəsil

ZEB STUMP İZİ TAPIR

Qoca ovçu Kasa-del-Korvonun darvazasından çıxaraq atını çayın sahilinə qalaya tərəf sürdü. Heç on beş dəqiqə keçməmişdi ki,

qalaya çatdı. Atından düşüb komendantın mənzilinə girdi. Madyan meydanda qaldı. İnc qalasının baş rəisi ilə görüşmək qoca ovçu üçün çətin deyildi. Hərbçilər içərisində Zeb Stumpa xüsusi bir meyil vardı və qapılar istənilən vaxt onun üzünə açıqdı. Keşikçilər onu öz adamları kimi içəri buraxdılar. Növbətçi zabıt onu sevinclə salamladı, rəisin yavəri isə onun gəlişini yubanmadan mayora bildirdi. Görünür, mayor onun gəlməsini gözləyirdi.

– Hə, mister Stump, sizi gördüyümə şadam! Təzə nə var, nə yox? Buraya belə tez qayıtmağınızdan anlayıram ki, yeni bir xəbər var. Güman edirəm ki, o yazıq mustangerin xeyrinə olan bir xəbər gətirmisiniz. Nə öyrənə bildiniz?

Zeb Stump şlyapasını çıxararaq dedi:

– Mayor, sizə deməliyəm ki, hələlik məndə elə bir yeni xəbər yoxdur. Lakin buraya qayıtmağı lazım bildim. Mən sizinlə danışmalıyam.

– Mən sizə qulaq asıram. Danışın. Nə olub?

– Mən sizdən xahiş etmək istəyirəm ki, məhkəmənin başlanmasını mümkün qədər yubandırassınız. Xaricdən sizə təzyiq edəcəklərini bilirəm. Həmçinin bunu da bilirəm ki, bu təzyiqə qarşı durmaq üçün siz kifayət qədər hakimyyəyə maliksiniz və bunu həvəslə edəcəyinizə tamamilə əminəm.

– Siz haqlısınız. Mən o bədbəxtə kömək etmək istəyirəm. Lakin siz bilirsiniz ki, bizim respublikada, məmləkət də hərbi vəziyyət elan olunduğu hallar müstəsna olmaqla, hərbi hakimyyət idarələri həmişə mülki idarələrə tabedir. Müəyyən olunmuş qanunların pozulmasına qarşı mən əlimdən gələni edə bilərəm, lakin qanunun əleyhinə gedə bilmərəm.

– Qanunun əleyhinə getməyiniz heç də lazım deyildir. Qətiyyətlə yox, mayor. Sizin yalnız qanunu öz əllərinə alıb bu qanunu öz xeyirlərinə olaraq pozmaq istəyənlərə qarşı olmağınız lazımdır. Belə adamlar isə bizim settlmentdə vardır və onlara mane olunmazsa, qanunu pozurlar. Xüsusilə bir adam çox təhlükəlidir...

– O kimdir?

– Xahiş edirəm, mayor, bunu gizlin saxlayasınız. Mən bilirəm ki, siz bunu mənə vəd edərsiniz.

– Mister Stump, burada söylənilənlərin hamısı tamamilə gizlin saxlanılır. Sakitcə fikrinizi söyləyin.

– Məncə, bu cinayəti edən adam Moris-mustanger deyildir.

– Mənim də fikrim belədir. Siz mənə daha nə deyə bilərsiniz?
– Mən daha bəzi şeylər əlavə edə bilərdim. Lakin deyəcəyim yalnız mənim gümanımdır. Bunlar doğru olmaya da bilər. Nüses çayının sahillərindən qayıdıb gəlincəyə qədər bu barədə danışmasam, daha yaxşıdır. Qayıdıb gəldikdən sonra indi məndə olan və bəlkə də, düzəndə toplaya biləcəyim məlumatları sizə məmnuniyyətlə söyləyəyəm. Siz mənə üç gün vaxt verə bilərsinizmi?

– Üç gün?

– Məhkəmənin başlanğıcına qədər.

– Mister Stump, mən bunu sizə boyun oluram. Bəlkə də, öz vəziyyətimi qorxu altına salmalı olacağam. Lakin sizə söz verirəm ki, Moris-mustanger üç gün həbsxanadan çıxmayacaqdır. O, müqəssir olmasa da, müqəssir olsa da, bu üç gündə mən onu müdafiə edib saxlayacağam.

– Mayor, siz sədaqətli dostsunuz. Bir zaman gələ, bunu nə qədər qiymətləndirdiyimi mən sizə sübut edəyəm. Mənim daha sizə deyəsi sözüüm yoxdur, yalnız bütün bunları gizlin saxlamağınızı xahiş edirəm. Burada elə adamlar vardır ki, mənim çalışdığımı bilər-bilməz, niyyətlərimə mane olmaq üçün dünyanı dağıtmağa hazır olacaqlar.

– Mister Stump, onlar məndən kömək görməzlər. Siz mənə arxayın ola bilərsiniz.

– Mən bunu bilirəm, mayor, bilirəm. Xeyirxahlığınıza görə sağ olun!

Ovçu mayorla salamatlaşdıqdan sonra qoca madyanın dayandığı meydançaya getdi.

Zeb, Poyndeksterlərin plantasiyasının sərhədinə çatmamış atını dik yoxuşla düzənə tərəf sürməyə başladı. Buraya çatdıqda akasiya ağacı altında dayanıb düşünməyə başladı.

Dodaqaltı öz-özünə dedi:

– Lənət şeytana! O gecə Kolxaunun atı tövlədə olmamış, evə köpük içində qayıtmışdır. Bu nə deməkdir? Əgər onun əli bu mürdar işə bulaşmayıbsa, məni lənətə gəlim! Mən həmişə belə də düşünürdüm. Lakin Kolxaunun öz dayısı oğlunu öldürdüyünü güman etmək olduqca səfehlikdir. Əlbəttə, onun əlindən hər cür alçaqlıq gələr. Lakin anlamıram, bu, onun nəyinə gərəkdir. Əgər qoca öldükdən sonra var-dövlətə varis olmaq istəyirsə, bunu anlamaq müm-

kündür. Lakin bu, belə deyildir: bir akr yer qoca Poyndeksterə məxsus olmadığı kimi, bir zənci də onunku deyildir. Bu alçaq hər şeyi öz əlinə keçirmişdir. Belə isə o, nə üçün dayısı oğlundan yaxa qurtarmaq istəyib? Onlar heç bir zaman pis münasibətdə olmamışlar. Lakin burada mustanger işə qarışdırılmış; sonra dalaşma, saxta hindular, meksikalı qız, başsız atlı, Allah bilir daha nələr meydana çıxmışdır! İosafat! Bütün bunlar ən ağıllı vəkilin də fikrini dolaşıra bilər... Bununla belə, qiymətli vaxtı itirmək olmaz. Əlimdəki bu dəmirin vasitəsilə qanlı hadisənin, heç olmasa, bir qismini, bəlkə də, hamısını öyrənmək mənə müyəssər oldu... Yaxşı, haraya getməli?

Zeb elə bil cavab axtara-axtara ətrafa baxdı.

Qalanın, yaxud settlementin ətrafını axtarmağa başlamaq mənasızdır. Orda hər yer atların dırnaqları altında qalıb. Yaxşısı budur, dərhal düzənliyə gedib Rio-Qranda gedən yola tərəf üz tutasan. Bəli, belə daha düzgün olacaq.

Zeb Nueses gölünə doğru bir miləcən gedib qərbə döndü. Qoca ovçu irəli əyilib cığırın hər iki tərəfindəki otluğa diqqətlə baxırdı.

O, bir miləcən getdi, amma qəfildən nəsə onu diksinməyə və cəld yüyəni çəkməyə məcbur elədi.

Madyan dayandı. Zeb yəhərdən sıçrayıb düşdü, irəli bir-iki addım atdı və dizləri üstə çökdü; sonra cibindən nal çıxarıb onu otluqda aydın görünən dırnaq izinə qoydu.

– Dübbədüz gəlir! – ovçu səsləndi. – Satqının, bəlkə də elə qatilin izi budur!

LXXIII

fəsil

DÜZƏNDƏ ADA

Azad düzəndə otlayan yüz, bəzən də üç yüz atdan ibarət vəhşi ilxı yolçununun diqqətini qeyri-ixtiyari olaraq özünə cəlb edir və yolçu bu əzəmətli mənzərəyə heyran qalaraq mütləq yerində dayanır. Texasda doğulmuş adam isə atını bu ilxının yanından laqeydliklə sürərək yalnız öz-özünə: “Mustanqlar ilxısı”, – deyə düşünər. Lakin bir atın

tək otlaması onu təəccübə gətirər, bu, ona qəribə göründüyü üçün: “O ya öz ilxısından qovulmuş vəhşi aygırdır və ya bəlkə də, yolçular dəstəsindən geri qalmış minik atıdır?” – deyər fikrə gedər. Düzəndə yaşayan təcrübəli adamın gözü isə bu atın nə kimi bir at olduğunu dərhal müəyyən edər. Əgər at ağızında yüyən, belində yəhər olduğu halda otlarsa, o zaman şübhəyə yer qalmaz; belə olduqda yalnız atın öz sahibindən necə qaçdığı üzərində düşünmək lazım gələr.

Lakin at, belində bir adam olduğu halda otlarsa, onda belə düşünmək lazımdır ki, onun sahibi axmaq və tənbel bir adamdır: atın daha təbii bir halda otlamasına imkan vermək üçün onun belindən düşməyi ağılına gətirmir.

Əgər atının əsla başı olmasa, o zaman minlərlə ehtimal meydana çıxıb bilər: bu ehtimallardan da, bəlkə, heç biri azca da olsa həqiqətə uyğun olmaz.

185... ildə Cənub-Qərbi Texasın düzənlərində məhz belə bir at və belə bir atlı görünmüşdü. Hansı il olduğunu müəyyən etmək çətin olsa da, bunun əllinci illərdə olduğu qəti idi.

Yeri daha düzgün göstərmək olardı. Bu yer təqribən iyirmi millik bir sahəni əhatə edərək Rio-de-Nueses sisteminin şimal və Leona çayının cənub qolları hissəsində idi. Başsız atını burada həm açıq düzəndə, həm də cəngəlliklərdə görmüşdülər.

Başsız atını bir çoxları hətta müxtəlif vaxtlarda və bir neçə dəfə görmüşdü. Əvvəla, Henri Poyndeksteri və onun qatili hesab etdikləri adamı axtarmağa yola düşən dəstənin üzvləri görmüşdü. İkincisi, Moris-mustangerin nökrəri, üçüncüsü, gecəyarısı cəngəlliklərdə dolaşaraq tədqiqat aparan Kassi Kolxaun, dördüncüsü, hindular kimi geyinmiş meksikalılar, beşinci, ertəsi günün gecəsi onu Zeb Stump görmüşdü.

Lakin başsız atını başqa yerlərdə və başqa vəziyyətlərdə görənlər adamlar, yəni ovçular, çobanlar və yolçular da vardı. Bu qəribə surət hamını qorxutmuş və hamı üçün anlaşılmaz bir sirr olaraq qalmışdı.

Bu nəinki Leonadakı settlementdə, hətta daha uzaq yerlərdə həyəcanlı söhbətlərə səbəb olmuşdu. Qəribə atlı haqqındakı danışmalar sürətlə Rio-Qrandın sahillərinə və Sabin gölünə qədər gedib çatdı.

İndi adamların bu dəhşətli surəti, doğrudan da, gördüklərinə heç kəs şübhə etmirdi. Buna heç inanmamaq olardımı? Buna inanmamaq, ən azı iki yüz cüt gözün görmüş olduğuna zidd getmək deməkdi.

Onu teyf adlandırmaq olmazdı. Hamı özünə belə bir sual verirdi: ta qədim zamandan bəri hökm sürən təbiət qanunlarına zidd gedən bu qəribə hadisəni necə anlamalı?

Bir-birinə zidd olan ən azı on müxtəlif fikir deyilirdi. Bu fikirlər az-çox həqiqətə oxşayırdısa da, mənasız da görünürdü. Bəziləri bunu hinduların hiyləgər oyunu, bəziləri də uyuq adlandırır. Bəziləri onun həqiqi bir atlı olduğunu hesab edib başını şal altında gizlətdiyini, qarşıdakı yolu görmək və atı idarə etmək üçün şalda göz üçün iki deşik açıldığını düşünürdü. Elə adamlar da vardı ki, başsız atlının iblis olduğunu inadla təsdiq edirdilər.

Başqa fikirlər də vardı; lakin bu fikirlər atlının özündən çox, gənc Poyndeksterin öldürülməsi ilə atlı arasında müəyyən edilə bilən əlaqəyə aiddi.

Əksəriyyət bu iki sirli şey arasında, heç şübhəsiz, əlaqə olduğunu güman edirdi. Lakin bu əlaqənin nədən ibarət olduğunu heç kəs anlaya bilmirdi. Bu sirri azca da olsa aydınlaşdırıla biləcək adam isə hələ də qızdırma içində sayıqlamaqda idi.

Bu söz-söhbət tam bir həftə davam etdi. Bu müddət ərzində başsız atlı düzəndə görünməkdə idi. O gah dördnala çapır, gah da yavaş addımlarla gedirdi; gah onun atı dayanıb şaşqın halda ətrafa göz gəzdirir, gah da at Texasın münbit çəmənlərinin göy otunu iştahla yeyirdi.

Bu sirli atlı haqqında ən əfsanəvi və mənasız nağıllar söylənilirdi. Bunların hamısını saymağa imkan yoxdur və heç lazım da deyil. Lakin bir həqiqi nağılı söyləmək lazımdır; çünki o, bu qəribə əhvalatda mühüm yer tutur.

* * *

Ücsuz-bucaqsız düzəndə heç kəsin getmədiyi balaca bir meşə vardı. Düzəndə bu, bir adaya oxşayır. Buradakı ağaclar üç-dörd mil sahəni tutur.

Meşənin yaxınlığında, cəmiyi iki yüz yard məsafədə bir at sakit-sakit otlayır; bu, başsız atlı gəzdirən atdır. Qəribə atlı hələ də atın üstündədir. Onu birinci dəfə gördükləri zamandan bəri, sanki, nə geyimində, nə də oturuşunda bir dəyişiklik olmamışdı. Zol-zol şal yenə də onun çiyinlərindən sallanıb bədəninə yuxarı tərəfini örtür, yaqvar dərisindən tikilmiş uzunbogaz çəkmələri yenə də onun ayağındadır.

O, atın üstə azca irəliyə əyilərək oturub, sanki atın yerdəki otu rahat yeyə bilməsi üçün əyilib. Yüyən də ata mane olmur: çox uzun olduğu və başlı-başına buraxıldığı üçün heyvan hətta başında yüyən olduğunu hiss etmir.

Onun başını gördüklərini təsdiq edənlər doğru deyirdilər.

Zər baftalı qara sombrero qoyulmuş baş, atlının sol budunun yanında idi; lakin bu başı yalnız atlıya soldan baxan adam görə bilərdi. Başın çənəsi atlının dizinə toxunurdu. Bəzən üzünü də görmək olurdu. Bu üzün xətləri gözəl olsa da, lakin qorxunc bir ifadəsi vardı. Yarıaçılmış ağızın göyərmiş dodaqları dəhşətli bir təbəssümlə donub qalmışdı; iki cərgə ağ dişi görünməkdə idi.

İndiyədək bu sirli atlı tək gəzirdi, indisə onun yol yoldaşları var: onlarca düzən canavarı atlının dövrəsində sıçrayaraq onu addım-addım izləyirdi.

Şübhə yoxdur ki, onlar atı cana gətirmişdi; bu canavarlardan birisi ata çox yaxın gəldikdə at fırxırıb dırnaqlarını yerə döyürdü. Atlı canavarlara da, çiyinləri üzərində hərlənən iri quzğun sürülərinə olduğu kimi sayğısız münasibət göstərirdi.

Başsız atlı gah düzənin göy otunu arxayın-arxayın yeyən, gah da canavarların və quzğunların hücumunu dəf edən at üzərində sakitcə oturub bu balaca meşənin ətrafında dolaşmaqda idi.

LXXIV

fəsil

TƏQİB

Başsız atlıni yeni yol yoldaşları ilə, yəni canavarlar və quzğunların onun dalınca gəzdiiyi zaman görən olmuşdumu? Bəli, olmuşdu.

Onu bir adam görmüşdü və bu adam bütün Texasda hələ heç kəsin anlaya bilmədiyi sirri birinci olaraq anlamağa başlamışdı.

Lakin onun üçün də hələlik hər şey aydın deyildi. O artıq bilirdi ki, başsız atlı nə uyuq, nə də iblisdir. Lakin bu, onu hamını dəhşətə salan mənərənin doğurduğu qorxudan qurtara bilmirdi. O, meşənin kənarında, ağaclar arasında gizlənərək başsız atlıya baxır və görünür ki, bu pusqudan çıxmaq xəyalında deyildi.

Bu adam dəhşətli bir qorxu hiss etsə də və g z  görünmək istəməsə də, h m    atlını izləyirdi. O, başsız atlının meşəyə yaxınla maddiğini, meşənin kənarından h m    eyni bir məsafədə uzaqda dola dığını görmüşdü.

“Görüm s ni lənətə gələsən! Heç olmasa, onun iyirmi yardlıđında olsaydım, g ll m ona dəyərdi. İndi at   a maq isə, bəlkə də, onu h m   lik əldən çıxarmaq deməkdir”.

O,  z hesabını bir daha yoxlamaq ist yirmis  kimi  z n  başsız atlıdan ayıran məsafəni g z yarı ölçməyə ba ladı. G d k tüfəngini əlində hazır tutmuşdu. O,  z- z n  deyirdi:

– Mənası yoxdur. Güllə ona çatmayacaq, ancaq atı  rk d c kdir. Mən, at yaxına gəlincəyə qədər səbirli olub onu gözləməliyəm. Görüm bu canavarları lənətə gəlsin! N  qədər ki onlar atı izləyirlər, at h m   meşədən kənarda g z c kdir. Bu, lənətə g lmis  bütün Texas mustanqlarının xasiyy tidir! Qəribədir, görəsən, atı bir şeylə aldatmaq olmazmı? Mənim atımı g r rs , bəlkə, o dəfə olduđu kimi, onun yanına gəlsin. Dođrudur, o dəfə bu, ay i ıđında olmuşdu; bundan əlavə, o dəfə onun arxasınca bir it h r -h r  qaçırdı. Atın  z belində Allah bilir kimi isə gəzdirərək v   il  m si qəribə deyildir. Axı bu ola bilməz ki...

 z- z  ilə danışan adam bu sözləri deyib atının başını birdən  k r k saxladı. Ađacların yarpaqları arasından daha yaxşı görmək  c n  z n  irəli verib meşənin ətrafında yavaş-yavaş d vr  vuran qəribə atlıya diqqətlə baxdı.

“Bu, onun atıdır, buna şübhə ola bilməz. Yəhər də,  al da, hər şey onundu. Hansı bir yaramaz bütün bu şeyləri başqa bir adama verə bilmis dir? Bu, bir oyun olsa da, olmasa da, hər halda, çirkin bir işdir.  z  də bu adam o gecə ba  vermis  hər şeyi bilməlidir. G r bir mən necə axmađam! He  belə şeylə də öyünmək olarmı!.. Mənimki yaman gətirir!.. Atlı inad edib yaxınla mır. At meşədən qorxur! N  etmeli? Bəlkə də, insan səsi eşitmək atın xoşuna gəldi? Əgər səs eşidib iyirmi yard yaxınla arsa, o zaman mən tamamilə razı qalaram. Bunu sınaqdan keçirmək lazımdır”.

C ng llyin kənarına azca yaxınlaşaraq atı  ađırmađa ba ladı:

– Ađılı at, yaxın g l! Qəşəng at, bəri g l!

O, atı nahaq yerə  ađırırdı: at yaxın durmadı, əksinə,  rkd . O, ađzındaki otu yerə salıb başını silkələyərək v   i bir səs ilə

xınıldadı. Sanki eşitdiyi səs onu canavarlardan və quzğunlardan daha çox qorxutmuşdu.

At yaxında insan olduğunu duyaraq geniş düzənlə dördəm çapmağa başladı.

Məyus ovçu açıqlığa gəlib əldən çıxmış ova lənətlər yağdırırdı.

Aciz bir kindən doğan coşqunluq ilə atın arxasınca atılmış güllə hədəfə çatmadı: başsız atlı uzaqda idi.

LXXV

fəsil

İZ İLƏ

Zeb Stump nal izləri tapdığı yerdə çox qalmadı. O, dərhal ayağa qalxıb iz ilə getməyə başladı. O, piyada gedirdi. Qoca madyan isə Zebdən xeyli aralı itaətlə onun arxasınca gəlirdi.

Zeb nal izlərinin az görüldüyü yerlərdə gah addımlarını yavaş-daraq, gah da izlər daha aydın olduqda addımlarını yeyinlədərək bir mildən çox yol getdi. Tamamilə öz tədqiqatına dalmış ovçu, sanki, ətrafda heç bir şey sezmirdi. O, ətrafında yaşıl bir xalı kimi sərilməmiş ucsuz-bucaqsız düzənə, başı üzərindəki sonsuz mavi göyə tamaşa etmirdi. Yalnız ayaqlarının altındakı ota diqqətlə baxırdı.

Birdən-birə eşidilən səs Zebi dönüb geri baxmağa məcbur etdi. Bu səs uzaqdan gələn tütəng səsi idi.

Zeb dayanıb başını qaldırırsa da, bədəninə doğrultmadı. Qoca ovçu ani bir nəzərlə üfükü gözdən keçirdi. Göyümtül bir tütü öz dairəvi şəklini hələ də saxlayaraq meşə üzərində mavi göyə doğru yavaş-yavaş ucalırdı.

Həm uzaqda qaralan meşə, həm tütəngin buraxdığı tütü o qədər tutqun bir şəkildə görünür, səs də o qədər uzaqdan gəlirdi ki, bunu ancaq ovçunun təcrübəli gözləri görür, iti qulaqları eşidə bilərdi. Zeb tütünü görmüş, tütəng səsini eşitmişdi. O, kələm şitili əkən bostançı vəziyyətində dayanaraq dedi:

– Çox qəribədir! Çox qəribədir! Belə bir yerdə ov etmək kimin ağılına gəlmişdir? Axı orada ov üçün heç bir şey yoxdur. Heç atdığı gülləyə dəyməz. Orada canavarlardan başqa heç zəhrimar da tapıl-

maz... – Bir qədər sükutdan sonra sözünə davam etdi: – Hə, yəqin, tacirlərdən biri, onların özlərinin dediyi kimi, “səyahətə” çıxıb, bu tufeylilərə atəş açır, sonra öyünüb deyəcəkdir ki, canavar ovuna çıxmışdım. Qoy olsun, bunun mənə dəxli yoxdur... Dayan! Kimsə atını buraya sürür! Atını elə qovur ki, sanki qızmar yaba ilə silahlanmış bir dəstə şeytanın əlindən qurtarmağa çalışır. And içərəm ki, bu, başsız atlıdır! Odur!

Qoca ovçu düz deyirdi. Başsız atlı ona tərəf çapırdı.

Texasda qoça ovçu kimi igid bir adam çətin tapılırdı. O, nə yaquarlar, nə aslanlar, nə də aylarla üz-üzə gəlməkdən qorxardı; onu vəhşi hindular də qorxuya salmırdı. O, bir dəstə komançi ilə üz-üzə gələydi də, özünü itirməzdi. Lakin başsız atlını gördükdə özünü itirdi.

Vəhşi bir təbiət şəraitində bərkimiş, bu ağıllı müəllimin sadıq sağirdi olan Zeb Stump, qəribə olsa da, bəzi mövhumata inanırdı.

O nəinki qorxmışdu, hətta qorxudan tir-tir əsirdi və gizlənmək üçün yer axtarırdı.

Yaxındakı kollar gizlənmək üçün yaxşı bir yer idi. Yəhərli at onu bürüzə verə bilərdi. Lakin Zeb bunu da nəzərə aldı. Onu çox gözəl anlayan dördayaqlı yoldaşına müraciətlə qışqırdı:

– Uzan! Tez yerə uzan, yoxsa cəhənnəmə vasil olarsan!

Öz sahibinin təlaşlı səsindən qorxmış madyan dərhal qabaq ayaqlarını bükdü, sonra dal ayaqlarını yığıb dincəlirmiş kimi otun üstündə uzandı.

Zeb və onun atı yenicə gizlənmişdi ki, sirli atlı dördnala onların yanından çapıb keçdi.

Atlı, görünür, dayanmaq fikrində deyildi. O, var qüvvəsi ilə çapırdı; bu isə Zebi çox sevindirdi.

Zeb dizləri üstündə dayanıb gizləndiyi yerdən diqqətlə onun arxasınca baxırdı.

At Zebin gizlənmiş olduğu kolların yanına çatdıqda külək atlının çiyindəki şalın ucunu qaldırmışdı. Ovçu, şalın altında yaxşı tanıdığı paltar görmüşdü. Bu, mavi rəngli iplik parçadan tikilmiş döşü büzməli geniş bir köynəkdi. Köynəyin üstündə qan ləkəsi aydınca görünürdü.

Zeb Stump fikrə getdi. Ağ yəhər, zol-zol şal, mavi köynək, şalvar, hətta başındakı şlyapa ona tanış idi.

Qoca ovçu nə sözlə, nə də hərəkətlə, uzaqlaşmaqda olan atını dayandırmaq üçün heç bir səy göstərmədi: bu dəhşətli atının kim olduğunu indi o anlamışdı.

– İosafat! Demək, bu, həqiqətmiş... Zavallı gənc! O öldürülüb!

LXXVI

fəsil

TABAŞIRLI DÜZƏNDƏ İTMİŞ İZ

Zeb Stump gizləndiyi yerdən uzaqlaşmaqda olan atın arxasınca xeyli baxdı. Atlı yalnız akasiya meşəsinə girib gözdən itdikdə qoca ovçu ayağa qalxaraq bədənini dikəltdi.

Bu qəribə və gözlənilməz hadisə onun fikrini qarışdırdı: sınımış nalın buraxmış olduğu izimi, ya onun yanından sürətlə ötüb-keçən atın yolunumu tutub getməli?

Ovçu tüfəng tüstüsünün qalxmış olduğu yerə tərəf dönərkən onu yenə də akasiya ağaclarının yaşıllığı içərisində gizlənməyə məcbur edən bir şey gördü.

Bu dəfə Zeb at üstündə gələn bir adam, başı çiyinləri üstə olan həqiqi bir atlı gördü.

Atlı bədənini bir az irəli verərək atını sürdüyü cığıra diqqətlə baxırdı.

Onun nə ilə məşğul olduğunu müəyyən etmək çətin deyildi: naməlum adam başsız atının izini axtarırdı.

– Hə, indi başa düşdüm! – Zeb pıçıldadı. – Bu sirri təkcə mən öyrənmək istəmirəm. Bunu məndən başqa öyrənən adam, görəsən, kimdir?

Zeb uzun müddət düşünməli olmadı. Çox çəkmədən atlı o qədər yaxınlaşdı ki, ovçu onun kim olduğunu asanlıqla seçə bildi.

Zeb yavaşca dedi:

– İosafat! Mən bunu əvvəlcədən başa düşməli idim. Əgər səhv etmirəmsə, həmin kitabın yeni bir fəslə buradan başlayır; bu, mənə dəlilləri bərpa etmək üçün kömək edəcək... Sakit uzan, heyvan! Əgər tərpənsən, boğazını üzərəm!

Zeb bu sözləri madyanına dedikdən sonra başını akasiyaların yaşıllığı içində gizlədərək susdu; yaxınlaşmaqda olan atlıya diqqətlə baxmağa başladı.

Gələn Kassi Kolxaun idi.

Kapitan silahlı olsa da, qoca ovçu onunla üzbəüz gəlməkdən qorxmurdu. Zeb öz gözləri qarşısında nələr olduğunu daha yaxşı görə bilmək üçün ağaclar arasından çıxmadı.

Kolxaun başsız atlının izinə diqqətlə baxa-baxa onun yanından ötdü.

Birinci atlını gizlədən kiçik meşə kapitanı da gizlədənə qədər Zeb Stump gözlərini ondan ayırmadı.

* * *

Zeb Stump lap əvvəldən də başsız atlının izi ilə getmək istəmişdi. İndi isə bunu mütləq etmək lazım idi.

Azca düşündükdən sonra qəti qərara gəldi.

Hazırlıq çətin olmadı: Zeb atının yüyənindən yapışaraq qoca madyanının böyründən itələdi, madyanı dərhal ayağa qalxdı.

* * *

Ovçu akasiya pöhrəliyindən çıxıb Kassi Kolxaunun indicə keçib-getmiş olduğu cığırla yollandı.

O hər iki atlının gözdən itirdiyi kiçik akasiya meşəsini keçərkən buradan tabaşirli düzənin başladığını gördü. Tabaşirli düzəndən yalnız başsız atlı keçib-getmişdi.

Zeb özündən bir qədər qabaqda kapitanı gördü. Kolxaun şaşqın halda eyni yerdə otərəf-butərəfə gedib-gəlirdi; izi itirdiyi üçün səylə onu tapmağa çalışırdı.

Ovçu akasiya ağaclarının altında gizlənib Kolxaunun hərəkətlərinə fikir verirdi.

Kapitan bu sahəni eninə-uzununa gəzdikdən sonra, görünür, öz fikrindən əl çəkməyi qərara aldı. O, atını qəzəblə mahmızlayıb Leonaya tərəf yollandı.

Kolxaun gözdən itən kimi Zeb öz məharətini sınaqdan keçirdi. Lakin bütün təcrübəsinə baxmayaraq, o da təslim olmalı oldu.

Qızmar günəş adamı rəhmsizcəsinə yandırır, od kimi qızmış tabaşırli düzən göz qamaşdırırdı. Burada heç kəs kərtənkələdən başqa bir şey görə bilməzdi.

Başqa çarə qalmadığından qoca ovçu geri dönməyi və indicə öyrənməyə başladığı iz ilə məşğul olmağı qərara aldı.

İndi o, tamamilə əmin idi ki, zəhməti hədəf etməyəcək və maraqlı şeylər kəşf edəcək.

Çox çəkmədi, Zeb yenə də əvvəlki yerinə gəldi.

Vaxt itirmədən yeyin addımlarla izi tutub gedirdi. Madyan da onun arxasınca gəlirdi.

Zeb yalnız bircə dəfə, o da iki başqa atın buraxdığı izlərin onun tutub getdiyi iz ilə birləşdiyi yerdə dayandı. Hər üç iz bir-birinə qarışmışdı. Bəzi yerdə bu izlər ayrılıb, təqribən iyirmi yard məsafədə müvazi olaraq gedir, sonra yenə də bir-birini kəsirdi.

Atların hamısı nallanmışdı. Ovçu nalların buraxdığı izlərə baxmaq üçün dayandı. Üç atdan birinin Amerika cinsli, o birisinin iri mustanq olduğu ona aydın oldu; mustanqın dırnağı, demək olar ki, Amerika atının dırnağı böyüklükdə idi.

Amerika atı mustanqın arxasınca gedirdi. Axırda nalı sınıq at gəlirdi.

Hər üç at eyni yol ilə, ancaq müxtəlif vaxtlarda və tək-tək atını sürüb getmişdi. Zeb Stump bunu, termometrin cədvəlindəki dərəcəni müəyyən edən adam kimi asanlıqla və əminliklə aydınlaşdırdı.

– Yaxşı, – deyib irəliləməkdə davam etdi. O, işin gedişindən razı idi.

Madyan tələsmədən onun arxasınca gəlirdi. Qoca yenə də dayanıb durduğu yeri nəzərdən keçirərək dedi:

– Onlar buraya çatdıqda ayrılmışlar. Mustanq və Amerika atı yan-yanı gedirmiş; demək istəyirəm ki, onlar eyni yol ilə çapırmışlar. Sınıq nal isə başqa bir istiqamətə dönüb. Qəribədir, görəsən, nə üçün dönmüşdür? Mən ömrümdə bu cür dolaşq izlərlə üz-üzə gəlməli olmamışam. Görəsən, mən bu izlərin hansını birinci olaraq tutub getməliyəm? Əgər mən o iki izin arxasınca getsəm, bu izlərin haraya getdiyi mənə qabaqcadan məlumdur. Bu izlər məni aparıb qan çalasına çıxarmalıdır. Yaxşısı budur, üçüncü izi yoxlayım və görək bu iz haraya gedir... Qoca madyan, sağa dön, məndən uzaqlaşma, yoxsa itərsən, canavarlar sənin piyini yeyib kökəllər.

Qoca madyana deyilmiş bu sözdən sonra ovçu üçüncü atın izi gedən tərəfə döndü. İz cəngəlliyin kənarına gedirdi; bir-birinə qarışmış üç iz ovçunu elə indicə gətirib buraya çıxarmışdı.

Qarşıda ovçunun artıq yaxşı tanıdığı xiyabanı andıran geniş meşə yolu uzanırdı. Sınmış nalın izi bir qədər kənara gedib meşənin qalınlığına dönürdü. Burada, meşənin kənarından cəmisi əlli addım qıraqda, Zeb atın ağaca bağlanmış olduğu bir yer tapdı. Zeb belə bir qərara gəldi ki, at bu yerdən o tərəfə getməmişdir; geri qayıdan iz də, eyni cığırla olmasa da, buradan ötüb düzənə gedirdi.

Sınmış nalı olan atı minmiş adam cəngəlliyin içərilərinə piyada getmişdi. Suyu azalmış çayın yanındakı yapışqan kimi torpaq üstündə adam ayaqlarının ləpəri aydın görünürdü. At da bu çayın yanında bağlanmışdı.

Ovçu, qoca madyanını həmin bu “tövlə” də qoyaraq adamın ləpəri ilə getdi.

Çox çəkmədi, o, iki belə izin olduğunu aydınlaşdırdı: bu izlərdən biri qabağa gedir, digəri isə geri qayıdırdı. Zeb birinci izi tutub getdi. İzin qan çalasının olduğu yerin yaxınlığındakı xiyabana çıxdığını gördükdə zərrə qədər də təəccüblənmədi. Qan artıq yox idi: canavarlar qanı yalamışdı.

Zeb öz yolu üzərində çox qəribə kəşflər edə bildi. Sıx kolluqların arasında bir yer gözüne dəydi. Görünür, o adam bu yerdə xeyli dayanmışdı. Burada ot yox idi və yumşaq torpaq uzunboğaz çəkmə və ya botinka ilə tamamilə tapdanmışdı.

Bu ayaq izləri birbaş qan çalasına doğru gedirdi, ləpirlərin biri oraya gedir, eynən bu kimi ləpirlər geri qayıdırdı. Zeb bu iki yer arasında olan ağacın budaqlarında elə bir şey tapdı ki, bunu nə saysız-hesabsız kəşfiyyatçılar, nə də izaxtaranların başçısı Spənqlər tapa bilməmişdi. Bu, yanib yarısı qaralmış bir parça kağız idi; görünür, bu, patrona tıxac yerinə işlədilibmiş. Kağız parçası ağacın tikanlarından birinə ilişərək onun budağından asılmışdı.

Qoca ovçu, görünür, küləyin buraya gətirdiyi kağız parçasını tikandan çıxarıb açdı və geniş qaba ovçunun içinə sərdi. Əzilmiş kağızda tanış bir ad aydın görünürdü. Rütbəsini də daxil edərək, həmin adamın adını, familiyasını göstərən “K. K. K.” hərfləri kağıza yazılmışdı.

LXXVII

fəsil

BAŞQA BİR FƏSİL

Zeb bu maraqlı sənədi tədqiq etdikdə onun üzündə heyrətdən çox, bir məmnuniyyət ifadəsi görüldü. Zeb Stump deyirdi:

– Bu, zərf parçasıdır. Bu, çox şeyə dəlalət edir. Məktubun özündən heç də bundan çox şey öyrənmək olmazdı. Bu məktub tıxac yerinə işlədilib. Nə olar, bu məqsəd üçün ayağa bükülmüş bir parça maral dərisi işlətmək əvəzinə, hər cür zirzibil işlətməyin nə demək olduğunu qoy başa düşsünlər. Məktub qadın əli ilə yazılmışdır, – deyə o, sözüne davam etdi və yenə də kağızı nəzərdən keçirməyə başladı. – Bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Kağız ona yazılmışdır və demək, ona da məxsusdur. Bunu saxlamaq lazımdır!

Qoca ovçu bu sözləri dedikdən sonra papiros alışıqanını qoyduğu dərin kisəsini çıxartdı, tapmış olduğu kağız parçasını səliqə ilə kisənin içinə qoydu.

Zeb yenə də öz-özünə danışmağa başladı:

– Qoca Zebulon Stump, nə olar, işdən belə məlum olur ki, bu sirli dolaşq məsələni sən çox yaxşı aydınlaşdırı bilərsən. Bəzi şeylər hələ aydınlaşdırılmamış qalmışdır; bəzi yerdə tellər qırılır, ancaq bunun eybi yoxdur. Öldürülmüş adam kim olur-olsun, qan çalası olan yerdə olmuşdur. Təfavütü yoxdur. Söhbət kimin haqqında gedirsə getsin, öldürən adam həmin ağacın arxasında dayanmışdır. Əgər ağızından süd iyi gələnsə o adamlar işi korlamasaydı, mən başqa şeylər də öyrənə bilərdim. İndi isə əlimdən bir şey gəlmir. İzləri rəhmsizcəsinə tapdalanmışlar. Bu istiqaməti tutub irəli getmək mənasızdır. İndi mümkün olarsa, geriyyə qayıdan izi tutub getmək və nalı sınımış atın öz sahibini ovdan sonra haraya apardığını öyrənmək daha yaxşıdır. Buna görə də, qoca Stump, geriyyə qayıdan çəkmə izi ilə getməli olacaqsınız.

Bunu deyib qoca ovçu caninin geriyyə qayıtdığı yolu axtarmağa getdi. Yalnız bir və ya iki yerdə adam ayağının ləpirlərini birtəhər seçə bildi. Lakin Zeb artıq duymuşdu ki, bu ləpirləri buraxan adam, nəhayət, atının bağlanmış olduğu yerə qayıdıb.

Zeb piyada getmiş adamın izindən müvəqqəti olaraq əl çəkməyi qərara aldı. Geri dönüb böyük bir talaya çıxdı. Bu talada o, əlavə müşahidələr aparmaq istəyirdi.

Çox çəkmədən Zeb, aydın olan, lakin tamamilə başqa şəkilli izlər gördü. Bu, talanın bir tərəfindən gəlib-o biri tərəfindən çıxan yaxşıca tapdalanmış bir cığır idi. Zeb bu cığırın vəhşi heyvan cığır olduğunu bildi.

Zeb dönüb taladan çıxmaq istəyirdi ki, yenə də dayandı.

– Bu izlə axıra qədər getməməyə adam heyifsilənir, ancaq vaxtım yoxdur. Cəhənnəmə ki, hər halda, bir qədər getməyi sınaqdan keçirmək lazımdır! Qoy qoca madyan mənə gözləsin.

O, vəhşi heyvanların açdığı cığır ilə getdi. Spənqlerin başçılıq etmiş olduğu dəstənin atlıları da bu cığır ilə keçib-getmişdi.

Zeb bir yerə çatdıqda dayandı. Bura tamamilə ot bitməyən, daşlarla örtülü qumlu bir sahə idi.

Bu sahədə böyük bir ağac bitmişdi. Ağacın budaqları üfüqi olaraq yana uzanmışdı. Bu budaqlardan biri cığırın üstündən keçirdi və o qədər alçaqda bitmişdi ki, atlı, əyilmədən onun altından keçə bilməzdi. Zeb Stump diqqətlə baxmağa başladı. Budağın bir yerində qabığın zədələndiyini gördü. Bu zədə böyük olmasa da, nə isə bərk şeyin ona toxunmasından əmələ gəlmişdi. Ovçu dedi:

– Bunu adam başı zədələyib: at üstündə oturmuş bir adamın başı! Belə bir zərbədən sonra o, yerə yıxılmalıdır... – Ovçu sevincle qışqırdı: – Ura! Mən belə də düşünürdüm. Bu da yerə yıxılmış atının buraxdığı iz! Budur, o, bura ilə sürünmüşdür. İndi o sirli şişin nədən əmələ gəldiyini mən anlayıram. Mən bilirdim ki, bu şiş canavarların caynaqlarından əmələ gəlməyib!

Zeb Stump ağacın bitmiş olduğu yeri sevincle tərk etdi. O, yüngül addımlarla heyvanların saldıdığı cığırda deyil, belə amansız bir fəlakətə düşər olmuş adamın izi ilə getdi.

Zeb, bəlkə də, adi göz üçün aydın olmayan nişanələri tutub gedirdi. Lakin bu nişanələr, dirəklərə vurulmuş yol göstərən yazılar kimi ona aydınlıq gətirirdi. Kənara əyilmiş budaq, sürünən bitkilərin bir-birinə qarışmış ucları, yerin əzilmiş səthi buradan bir adam keçdiyini göstərirdi.

Zeb Stump çayın kənarına qədər getmiş o bədbəxtin yolunu öyrəncəyə qədər öz yoluna davam etdi.

– Qırılmış telin bir hissəsi də bərpa edilmişdi. Bir az da keçsəydi, sirr açılacaqdı.

LXXVIII

fəsil

AT MÜBADİLƏSİ

Kolxaun, başsız atının izlərinin itmiş olduğu tabaşirli düzəni tərk etmək üçün lənətlər yağdıra-yağdıra atının başını döndərdi.

“Daha qabağa getməyin mənası yoxdur! Onun öz atını haraya çapdığını heç kəs bilmir. Çaya tərəf getsəm, bəlkə, yenə də ona rast gəldim. Lakin mustangerin aygırı məni özünə yaxın buraxmaq istəmir, sanki, bu heyvan mənə nə lazım olduğunu bilir. Müvəffəqiyyətlə atılmış bir güllə ilə mən onun gəzintisini dayandırardım. Görəsən, mustanqa çata bilən bir atı mən haradan tapa bilərəm? Qoy bu at lap iki yüz, üç yüz dollar olsun”.

Kolxaun bu fikirlərdən sonra tabaşirli düzəni tərk etdi. O, taqətdən düşmüş atını sürətlə çapır, ona heç yazığı da gəlmirdi. Bir saat keçməmişdi ki, Kolxaun Kasa-del-Korvo plantasiyasına bitişik olan akasiya ağaclarından ibarət kiçik meşəyə girdi.

Birdən at ayaqlarının səsi eşidildi. Kolxaun at üstündə gələn İsidora Kovarubio de Los-Lanosu gördü.

İsidora Kolxaunun bir qadına vurulduğunu bilirdi. İsidora bu qadına nifrət edirdi. Kolxaun da onun nifrət etdiyi bir adama İsidoranın vurulduğunu bilirdi. Bu adama isə Kolxaun nəinki nifrət edirdi, bəlkə də, onu məhv etməyi qərara almışdı. Ehtimal ki, onların hər ikisi bir-birlərini görmək istəmirdi. İsidora onun yanından keçərkən yalnız başı ilə salam verməklə kifayətlənərdi, – Kolxauna bundan artıq diqqət yetirmək lazım deyildi. Yəqin, Kolxaun da beləcə edərdi. Bununla belə, Kolxaunun başına birdən-birə gəlmiş fikir onun niyyətini tamamilə dəyişdi. O, öz atının yüyənini dartaraq gənc meksikalı qızın yolunu kəsdi və furajkasını çıxarıb ədəblə təzim edərək onunla söhbətə girdi.

Çarə yox idi: İsidora tabe olmalı oldu.

Kolxaun dedi:

– Senyorita, üzr istəyirəm. Sizi bu üsul ilə, özü də təəssüf ki, sizə tamamilə yad olan bir adam üçün saxlamağın çox nəzakətsiz olduğunu mən bilirəm.

– Lütfən, senyor, üzr istəməyin. Səhv etmirəmsə, axı biz sizinlə Nueses yanında, düzəndə bir dəfə görüşmüşük.

Kolxaun bunun ona xatırladılmasını istəmədiyi üçün dili dolaşadolaşa:

– Bəli, bəli, siz haqlısınız, – dedi. – Mən sizinlə bu barədə yox, sizin atınızı uçurumun kənarı ilə çapdıqdan sonra başınıza nələr gəl-di-yi haqqında danışmaq istəyirdim. Sizin birdən-birə yox olmağınız bizim hamımızı heyrətə saldı.

– Kabalyero, burada nə təəccüblü bir şey var? Sizlərdən kimin-sə atdığı güllə mənə təqibdən xilas etdi. Mən onların geri döndüyünü görüb öz yoluma davam etməyi qərara aldım.

– Senyorita, mən demirəm ki, sizin birdən-birə yox olmağınıza təəccüb edənlərdən biri də mən idim. Mən elə güman etdim ki, yəqin, sizin öz mülahizələriniz var və bu mülahizələrə görə də bizim yanımıza gəlmədiniz. Bizim hamımızı heyran edən sizin at minmək məharətiniz idi. Özü də nə qədər qəşəng atınız vardı! Sanki o uçurdu. Əgər səhv etmirəmsə, siz indi də o atı minmişsiniz. Bu kimi boş şeyləri sizdən soruşduğum üçün üzr istəyirəm.

– Dayanın, yadıma salım... Mən çox ata minirəm. Bəli, mənə elə gəlir ki, o gün məhz bu atı minmişdim. Bəli, bəli, tamamilə doğrudur. Bu atın mənə necə xəyanət etdiyini xatırlayıram.

– Sizə xəyanət edib? Nə təhər?

– O, mənə iki dəfə xəyanət etmişdir. Birinci dəfə sizin dəstə niz yaxınlaşarkən, ikinci dəfə isə hindular cəngəlliklərin içi ilə xəlvət cə mənə yaxın gələrkən. Pərvərdigara, sonra mənə dedilər ki, onlar hindu deyilmiş!

– Axı at hansı hərəkəti ilə sizə xəyanət etmişdir?

– O kişnəmişdi. Yaxşı təlim görmüş at heç vaxt belə etməz. Mən Rio-Qranda qayıdan kimi onu başımdan edəcəyəm. Qoy yenə də otlığa qayıtsın.

– Siz nə danışırınsız, senyorita! Bəlkə də, mən bunu sizə demə-məli idim, ancaq, mən cə, bu, çox ədalətsizlik olar.

– Niyə?

– Boş bir şey üstündə belə gözəl atdan əl çəkmək! Belə bir ata sahib olmaq üçün mən çox şeydən keçərdim.

– Kabalyero, siz zarafat edirsiniz! Bu atın elə bir məziyyəti yoxdur. Bəlkə də, bu, adi atdan bir qədər qəşəngdir, bir qədər də yeyin

qaçır. Mənim atamın beş min belə atı var; onlardan çoxu bundan qəşəngdir və şübhəsiz ki, bundan da yeyin qaçır. Doğrudur, bu at dözümlüdür və uzaq yol getmək üçün yaxşıdır, buna görə də indi mən onu minmişəm. Mən Rio-Qranda gedirəm. Əgər ora getməsəydim, mən bu atı sizə, ya da ona sahib olmağı həddən artıq arzu edən bir adama məmnuniyyətlə verərdim.

Kolxaun işgüzar bir vəziyyət alaraq bir qədər tərəddüdlə dedi:

– Məni bağışlayın, senyorita. Əgər siz boz mustanqınızı belə qiymətləndirirsinizsə, atımı sizinlə dəyişməyə şadam. Mənim atım sizin atınız kimi qəşəng olmasa da, cəsarət edib sizə vəd edə bilərəm ki, o, sizi sağ-salamat evinizə aparıb çıxardar və bundan sonra da sizə yaxşı xidmət edər.

İsidora təəccübünü gizlətməyərək:

– Nə danışırsınız, senyor! – dedi. – Sizin qəşəng Amerika atınızı Meksika mustanqına dəyişmək? Bu, çox alicənab bir təklifdir və zarafata oxşayır. Bilirsinizmi, Rio-Qranda sizin atınızın əvəzinə üç, bəlkə də, altı mustanq verərlər.

Kolxaun bunu çox yaxşı bilirdi. Lakin eyni zamanda şübhə etmirdi ki, iti qaçan mustanq altındakı on belə atdan ona daha çox lazım idi. Düzəliyin bu yetirməsi üçün kapitan nəinki özünün bu tənbel atını, hətta istənilən qədər pul da verməyə hazır idi.

İsidora hələ də şübhə içərisində dedi:

– Senyor, əgər zarafat etmirsinizsə, mən atlarımızı dəyişdirmək əleyhinə deyiləm.

– Mən tamamilə ciddi deyirəm, senyorita.

İsidora atdan yerə sıçrayıb onun qarınaltısını aç-aça:

– İndi ki ciddi deyirsiniz, alın, – dedi. – Yəhərləri dəyişə bilməyəcəyik: sizin yəhəriniz mənim üçün çox böyük olar.

Kolxaun həddindən artıq sevindi və minnətdarlıq etmək üçün söz tapmadı. Yəhəri atın üstündən götürmək üçün qıza kömək etməyə tələsdi. Qızın yəhərini götürdükdən sonra öz yəhərini götürdü.

Həç beş dəqiqə keçməmiş at mübadiləsi qurtardı. Yəhər və yüyənlər öz sahiblərində qaldı.

Bütün bunlar İsidoraya çox maraqlı göründü. O, özünü gülməkdən güclə saxlayırdı.

Kolxaun isə bu işə tamamilə başqa münasibət bəsləyirdi. Onun qarşısında çox ciddi bir məqsəd vardı. Onlar ayrı bir söz danışmadan,

yalnız “salamat qalın” deyə ayrıldılar. İsidora Amerika atında getdi, kapitan isə boz mustanqın belində Kasa-del-Korvo malikanəsinə tərəf yollandı.

LXXIX

fəsil

YORULMAZ İZAXTARAN

Zeb dərhal madyanının bağlandığı yerə qayıtdı. O, cəngəlliklərə yaxşı bələd olduğu üçün kəsə yol seçdi.

Yenə də sınıq nalın izini tutub getdi. O, bu izin gedib Kasa-del-Korvoya çıxacağına tamamilə əmindir.

Düzənin bəzi yerlərində torpaq o qədər bərk idi ki, üstündə heç bir iz qalmamışdı. Adi bir yolçu elə güman edərdi ki, bu yol ilə o, birinci olaraq gedir, Zeb Stump daha nəm və daha yumşaq yerdə izin yenə də görünəcəyini bilirdi.

Ovçu artıq Poyndeksterin plantasiyasına yaxınlaşmaqda idi. Damın üstündəki diş-diş məhəccər akasiya ağaclarının başı üstündən görünürdü. Zeb yolda nə isə görərək atını birdən-birə saxladı. O, yerə sıçrayıb yüyəni qoca madyanın boynuna atdı və yoluna piyada davam etdi.

Təcrübəsiz bir adam Zebin nə üçün birdən-birə atından yerə düşdüyünü çətin təyin edə biləydi. Zeb yavaşca:

– Evə qayıdarkən onun buraxdığı iz, – dedi.

Bunu dedikdən sonra tələsən ovçu yavaş-yavaş izi tutub getdi.

Zeb Kolxaunun arxasınca düşüb onu nəzərdən qaçırmamaq istəmirdi. Bunun mənası yox idi. Ovçu yoluna yavaş-yavaş davam edib daha Kasa-del-Korvoya qədər dayanmayacağını zənn edirdi.

Lakin qoca ovçu bu dəfə səhv etmişdi. Məgər o, yolda Kassi Kolxaunun İsidora Kovarubio de Los-Lanos ilə görüşü kimi bir maneəyə rast gələcəyini qabaqcadan görə bilərdimi? Zeb bunu heç bir vəchlə gözləmirdi.

Zeb yavaşca geri dönərək öz madyanının qulağına nəsə pıçılda-yıb akasiya pöhrəliyinə tərəf getdi.

Madyan da yavaş-yavaş və itaətlə onun arxasınca getdi.

Bir az getdikdən sonra Zeb dayandı.

Yaşılığın əmələ gətirdiyi qalın divar ovçunu qızgın surətdə söhbət edən İsidora ilə Kolxaundan gizlədirdi.

Zeb Kolxaun ilə İsidoranın danışıqlarının hamısını eşitdi.

Onlar yalnız salamatlaşdıqdan və hərə öz yolunu tutub getdikdən sonra Zeb gizləndiyi yerdən çıxdı. Ovçu indicə at mübadiləsi olmuş yerdə dayanaraq:

– İosafat! İki iblis arasında ittifaq bağlanmışdır, – səsləndi.

LXXX

fəsil

KEŞİYİ YAXŞI ÇƏKİLƏN QAPI

Atını dəyişmək Kolxaunun nəyinə lazımdı? Zeb meksikalı qızın doğru dediyini bilirdi. Həqiqətən, bazarda Amerika atı mustanqdan qat-qat baha idi. Zeb həmçinin bunu da bilirdi ki, belə bir alverdə Kassi Kolxaun özünün aldadılmasına yol verən adamlardan deyil. Bəs nə üçün o, buna yol vermişdi?

Qoca ovçu yun şlyapasını çıxarıb əlini pırtlaşmış saçlarına iki dəfə çəkdikdən sonra saqqalını tumarladı. Nəhayət, o:

– Bunun yalnız bir izahı ola bilər, – dedi. – Buna şübhə yoxdur ki, boz mustanq Amerika atından bərk qaçır. Mister Kassi bu atı minib başsız atlıya çatmaq istəyir. Bu, mənim adımın Zebulon Stump olduğu qədər doğrudur. – O, öz atına dönərək sözüənə davam etdi: – Heyvan, gedək. Sən hələ bütün gecəni də olmasa, bir-iki saat burada otlama-lısan. Eybi yoxdur, mənim qoca atım. Buranın otu pis deyildir və onu otlamaq üçün sənin vaxtın çatar. Onsuz da sənin qarının hələ doludur.

Zeb yüyəni atın ağzından çıxardı, cilovunu cəngəlliyin qalınlığından bir ağaca bağladıqdan sonra Kolxaunun izi ilə getdi.

Ovçu cəngəllikdən çıxıb açıq bir düzənə çatdı. Düzənin o biri tərəfində Kasa-del-Korvo malikanəsi görünürdü.

Malikanənin əhənglə ağardılmış qabaq tərəfində bir atlı görünürdü. Budur, atlı darvazadan içəri girib gözdən itdi.

Zeb öz-özünə dedi:

– Mən buradan onun darvazadan çıxacağını görə bilərəm. Lap səhərə qədər gözləməli olsam da, buradan getməyəcəyəm. Beləliklə, səbirli olmaq lazımdır.

Zeb Stump yerə oturub arxasını ağacın gövdəsinə söykədi. Böyük cibindən kiçik bir kisə çıxartdı. Bu kisənin içində bir parça qarğıdalı çörəyi, bir parça qızardılmış donuz əti, bir də Mononqaxel viskisi ilə dolu bir qab vardı.

Ovçu çörəyin və ətin yansını yedikdən sonra qalanını yenə kisəyə qoydu və ağacdan asdı. Qabdan xeyli viski içdikdən sonra çubuğunu çəkdi: sonra yenə də arxasını ağaca söykədi, əllərini döşündə çarpazlayaraq gözlərini Kasa-del-Korvonun darvazasından çəkmə-yərək qabağa baxmağa başladı.

Beləliklə, iki saat oturdu.

Onun gözündən heç bir şey qaçmırdı. Malikanənin darvazasından kişilər və arvadlar çıxıb-girirdi. Uzaq olsa da, Zeb bunların ancaq kölə olduğunu görürdü. Onlar hamısı piyada idi. Zebin gözlədiyi adam isə at belində görünməli idi.

Artıq günəş üfüqdə gizlənməkdə idi. Hava yavaş-yavaş qaralır. Zeb tələsmədən ayağa qalxıb ağaca söykəndi, sanki bu vəziyyətdə daha rahat düşünmək olardı.

O, belə fikirləşdi: “Çox mümkündür ki, bu tülkü gecə ikən sivişib getsin. Bəlkə də, səhərə yaxın getdi. O, düzənin hansı tərəfinə gedəcək? Bunu mən mütləq bilməliyəm. Madyanı öz dalımca aparmanın mənası yoxdur. O, ancaq mənə mane olacaqdır. Bir də ki indi gecələr ay ziyası olduğu üçün onu görə bilərlər”.

Qoca ovçu öz atına tərəf getdi, yəhəri belindən götürdü, heyvanın boynuna uzun bir kəndir keçirib, onu ağaca bağladıqdan sonra köhnə yun adyalını yəhərdən açdı, onu qolunun üstünə salıb Kasa-del-Korvoya tərəf getdi.

Müşahidə üçün daha yaxın bir yer seçmək lazım gəlirdi. Zeb çox ehtiyatla gedirdi. Yer tamamilə açıqlıq idi. Ovçu gizlənə-gizlənə gah yeyin-yeyin, gah yavaş-yavaş, gah da əyilə-əyilə gedirdi.

Zeb istədiyi yerə çatdıqda günəş artıq batmışdı. O, təxminən malikanədən iki yüz yard uzaqda dayandı. Burada kiçik bir kol bitmişdi. Zeb bu kolun dibində uzanaraq gözlərini Kasa-del-Korvonun darvazasına dikdi.

* * *

Qoca ovçu bütün gecəni iki gözünün ikisini də birdən yummadı: gözlərindən biri həmişə açıq olurdu. Qocanı buna vadar edən səbəblərin həddindən artıq olduğunu anlamaq üçün onun qeyri-adi bir görkəm almış ciddi üzünə baxmaq kifayət idi.

Əvvəlcə o, kölələrə məxsus olan binadan gələn səsləri eşidirdi. Gecəyansına az qalmışdı ki, onların da səsi kəsildi; indi ətrafda hökm sürən sükutu yalnız veyl-veyl gəzib canavarların ulamağına səs verən itlərin hürüşməsi pozurdu.

Zeb gündüz çox yorulduğu üçün yuxuya getməkdən özünü güclə saxlayırdı. Bir dəfə bərk yuxusu gələrkən o sıçrayıb ayağa qalxdı. Otun üstü ilə iki dəfə otərəf-butərəfə getdi. Sonra yenə də uzanıb başını kolun altında gizlədərək çubuq çəkdi.

O, bütün gecəni gözünü malikanənin böyük darvazasından çəkmədi.

Günəş çıxdıqda isə ovçu yenidən öz müşahidə məntəqəsini dəyişməli oldu.

Şəfəqin zərif rəngləri üfüqdə yenicə görünmüşdü ki, Zeb yavaşca ayağa qalxıb adyali çiyinə atdı və arxasını Kasa-del-Korvoya tərəf çevirərək yavaş-yavaş irəlilədi. O, dünən axşam buraya gəldiyi cıdırı gedirdi.

Zeb dünən gecə axşam yeməyini yediyi ağacın yanına gəlincəyə qədər dayanmadı.

Buraya çatdıqda yenə də oturub arxasını ağaca söykəyərək səhər yeməyini yedi.

Qarğıdalı çörəyinin və ətin qalan yarısı da tezəcə yox oldu. Zeb bunları yedikdən sonra qabın dibində qalmış viskini də içdi.

Çubuğunu doldurub yandırmaq istəyirdi ki, birdən alışqanını cəld kisəsinə qoydu.

Kasa-del-Korvonun darvazası açıldı. Orada kiçik, boz bir at üstündə bir adam göründü. O çıxan kimi darvaza dərhal onun arxasınca bağlandı.

Zeb Stump tez qoca madyanın yanına gəldi, onu cəld yəhərlədi və cəngəlliyin elə bir yerinə gətirdi ki, burada gözə görünmədən müşahidə aparmaq olardı. Qoca ovçu burada gizlənib atının yaxın-

laşmasını gözləməyə başladı. O, bu atının Kassi Kolxaun olduğuna şübhə etmirdi. Kapitan cəngəllikləri keçib səhərin dumanlı işığına bürünmüş düzəndə gözdən itincəyə qədər Zeb Stump durub gözlədi.

Zeb Stump yalnız bu zaman atını minib qovdu.

O, atını Kassi Kolxaunun arxasınca sürürdü.

Üzərinə şəh düşmüş otlar bu qoca izaxtaran üçün təmiz bir kağız parçası, boz mustanqın ayaqlarının izi isə, kitabda çap edilmiş sətirlərin hərfləri kimi aydın idi.

LXXXI

fəsil

VAHİMƏYƏ DÜŞÜB QAÇDI

Kassi Kolxaun boz mustanqı yəhərləyən Plutodan başqa onu heç kəsin görmədiyinə şübhə etmədən gəlib düzənə çatdı. Cəngəlliklər içindən çıxdıqdan sonra atını dördnala Nuseses çayı sahillərinə tərəf sürdü.

Atın Texas maralı kimi sürətlə qaçmasına baxmayaraq, Kolxaun müvəffəqiyyət qazanacağına bir o qədər də əmin deyildi. Çox ola bilərdi ki, başsız atlı bu gün onun gözüne dəyməsin. Başsız atlıya iki dəfə rast gəldiyi bir yer vardı. Bəlkə, bu dəfə də bəxti gətirdi, başsız atını orada gördü.

Bu yer cinayətin baş verdiyini güman etdikləri yerin yaxınlığında, açıq talada idi. Geniş meşə yolu da yaxından keçirdi.

Kolxaun düşünərək öz-özünə deyirdi: “Çox qəribədir: o, həmişə buraya qayıdır. Elə bil ki, o, buranı xoşlayır. Bir də at bu yerlərə buranın otu çox ləzzətli olduğu üçün gəlir. Bəlkə, bu gün rast gələcəyəm. Əgər rast gəlməsəm, onda cəngəlliyə gedib özümü asmaqdan başqa çarəm yoxdur... Bir də mustanger sağ-salamat həbsxanada oturduğu halda mən nədən qorxmalıyam? Əldə nə kimi dəlillər var? Yalnız bir qırıq qurğuşun? Lakin mən atı qova-qova bağrını çatlat-sam da, bu qurğuşunu əldə etməliyəm”.

– Pərvədigara! O nədir?

Kolxaun son sözləri bərkədən deyib dəhşət içində atın yüyənini çəkdi: onun mustanqı az qala şahə qalxmışdı.

Günəş düzənliyin üfüqlərində göründü. Günəş atının arxa tərəfindən qalxmışdı. Onun qarşısında göyün ətəyinə yasəmən rəngli duman çökmüşdü: bu, yaxındakı cəngəllikdən qalxan buxar idi. Ağaclar sanki yasəmən rəngli tül pərdənin arxasında gizlənmişdi.

Bu pərdənin önündə, ya da onun arxasında hərəkət edən şey göründü. Bu şey o qədər qəribə idi ki, onu əvvəlləri görməyən adama bu, həqiqətə heç də oxşamayan bir xəyal kimi görünərdi. Bu, başsız atlı idi.

Lakin, Kolxaun da daxil olmaqla, onu indiyədək heç kəs bu şəkildə görməmişdi. Yox! İndi atının tamamilə başqa bir görünüşü vardı. O, cizgilərinə görə eyni adam olsa da, həcm etibarilə on dəfə böyükdü.

Bu, artıq insan deyil, bir nəhəng idi. At da ata oxşamayıb, qüllə qədər hündür, atabənzər bir heyvandı. Məsələ bununla qurtarmırdı. Onun görkəmində daha böyük bir dəyişiklik əmələ gəlmişdi; bu dəyişiklik də anlaşılmaz bir şeydi: o, yer ilə deyil, göy ilə gedirdi. Özü də həm atın, həm də adamın ayaqları göydə, başları isə yerdə idi. Atın dırnaqları dumanın yuxarı kənarında aydınca görünürdü; atının çiyinləri isə az qala üfüqə toxunurdu.

Atının çiyindəki şal cazibə qanununa zidd olaraq yerə düşmürdü. Həmçinin atın yüyəni və uzun quyruğu da aşağı sallanırdı.

Bu dəhşətli kabus yavaş-yavaş, tələsmədən yeri yirdi. Kolxaun qorxudan yerində donmuş halda ona baxırdı.

Lakin budur, düzənin otlarına dəyən at ayaqlarının xəfif səsi eşidildi.

Kolxaun həqiqi atının (əgər bunu həqiqi atlı adlandırmaq mümkündürsə) onun qarşısında durduğunu anladı: dəhşətli kölgə də heç demə onun kölgəsi imiş.

– Bu, ilğimdir! – kapitan səsləndi. – Gör mən nə qədər axmağam ki, belə bir aldanişa qapılmışam! Budur, məni qorxudan atlı gəlir! Axı elə mən onu axtarıram. Özü də gör nə qədər yaxındadır! İndi qovub ona çatmaq lazımdır! Lap Texasın qurtaracağına qədər olsa da, onu qovub tutacağam.

* * *

Geniş düzəndə iki adam atını var gücü ilə çapırdı. Onların ikisi də yeyin qaçan mustanq minmişdi. Birinin altında kəhər, o birisinin altında isə boz at vardı. Atlılardan biri o birisini təqib edirdi.

Təqib olunan başsız atlı idi. Təqib edən isə – başlı atlı idi. Bu başlı atlı ağılsız bir qərara gəlmişdi.

* * *

Başsız atlının təqib edilməsi çox davam etmədi. Kolxaun artıq müvəffəqiyyətinə əmindir. Boz atın kəhər ata çatacağı aydı. Kolxaun tufəngini çiyindən çıxartdı. Qaçan atı vurmaq, bununla da təqibə son qoymaq istədi.

Gülləsinin boşa çıxacağından qorxmasaydı, dərhal atəş açardı. Lakin o tərəddüd edərək belində başsız adam olan kəhər cəld dönüşlə cəngəlliyə girdi.

Kapitan bunu gözləmədi. Yenə də onu təqib etməli oldu.

Kolxaun qorxunc atlıya bir daha çatdı. Özü də onun o qədər yaxınında idi ki, boz mustanqın pərələnməmiş burnu az qala kəhər atın uzanmış quyuğuna toxunurdu. Kapitan tufəngi sol əlində hazır tutmuşdu, sağ əlinin barmağı tətikdə idi. O, yalnız daha yaxşı nişan almaq üçün hədəf axtarırdı.

Daha bir an keçsəydi, güllə qabaqda qaçan ata dəyəcəkdi. Lakin at, sanki, təhlükə olduğunu duyaraq cəld kənara sıçradı və şllaq atıb onu təqib edən mustanqın ağına bir təpik vuraraq qaçmasına davam etdi.

Boz mustanq dayandı; yalnız iti mahmız onu yenə də qaçmağa məcbur etdi.

Kolxaunun səbri tükənmişdi. O, kəhər atın birbaşa cəngəlliklərin qalın yerinə tərəf qaçdığını gördü. Bu ov yenə də heç bir nəticə vermədən qurtara bilərdi. Kolxaun qəzəblənərək yenə də tufəngindən yapışdı.

Başsız atlının bədəninin yarısı artıq sıx ağaclar arasında idi. Kapitan qaçmaqda olan kəhəri nişan aldı. Tufəngin lüləsindən tüstü çıxdı. Atəş səsi eşidildi və qara bir şey tappılı ilə yerə düşüb tullandı, diyirlənə-diyirlənə birbaşa Kolxaunun atının ayaqları altına gəldi.

Boz mustanq fıxırıb geri çəkildi. Atlı vəhşi bir səslə qışqırdı: aşağıda, ot üzərində bir adam başı vardı. Möhkəm və girdə kənarları olan şlyapa hələ də onun başında idi.

Başın solğun, qana bulaşmış, büzüşmüş üzü düz Kolxauna sarı çevrilmişdi. Onun gözləri açıqdı; bu gözlər şüşədən düzəldilmiş iki

kürə kimi soyuq, cansız və müdhiş nəzərlərlə Kolxauna baxırdı. Onun ağı dişləri göyərmiş dodaqları arasından parlayırdı.

Kassi Kolxaun bu başa dəhşətlə baxırdı.

Onlar bir-birinə çox baxmadı. Şlyapalı baş yumşaq otluqda hələ də tərənirdi ki, Kolxaun atının başını çevirdi, onu bərk mahmızlayaraq dördəm çapmağa başladı.

O, cəngəlliklər içində hələ də özünə yol açmaqda olan başsız atlıni təqib etmədi. Kolxaun atını geriyə, Kasa-del-Korvoya çapırdı.

LXXXII

fəsil

DƏHŞƏTLİ BAĞLAMA

Cəngəlliklər içindən çıxan qoca ovçu kapitanın izini tutub yavaş-yavaş gedirdi. Onun üzündə səbirsizlik və təşviş oxunurdu.

Zeb yavaş-yavaş və ehtiyatla irəliləyərək, nəhayət, kapitanın başsız atlıya çatdığı yerə gəldi. İzləri diqqətlə nəzərdən keçirib dedi:

– Demək, bu alçaq onu axtarıb tapa bilmişdir. Lakin bu hələ o demək deyil ki, atlıni tutmaq kapitana müyəssər olmuşdur... Bəs mən niyə axmaq kimi burada dayanmışam? İndi vaxt itirmək olarmı?! Əgər Kolxaun başsız atlıya çataraq lazım olan şeyi onun bədənindən çıxarmışsa, onda heç, daha mən heç bir şey edə bilmərəm. Tələsmək lazımdır! Mənim qoca madyanı, getdik! Yarım saat bundan əvvəl buradan keçmiş boz ata çatmağa çalış. İndi onlardan pis qaçmadığını sübut et. Getdik.

Qoca ovçu yeganə mahmızı ilə atın böyrünə vurdu və at yortmağa başladı. Ondən hələ sürətlə qaçmaq da tələb olunmurdu. Zeb əvvəlki kimi ehtiyatla gedir və diqqətlə irəli baxırdı.

– İzin getdiyini istiqamətdən belə görünür ki, onun haraya gedib çıxacağını mən lazımi qədər dürüst müəyyən edə bilərəm, – qoca ovçu düşünürdü. – Sanki bütün yollar oraya gedir. Geriyə qayıtmalı olmayan o zavallı da bu yol ilə gedibmiş. Əlac nədir? Əgər bunu yenidən həyata qaytarmaq mümkün deyilsə, onun həyatına qıymış alçaqdan intiqam almaq lazımdır... Dayan! Bu da o! Bu da başsız

atlı! İosafat! Dördnala çapır! And çirəm ki, boz mustanq kəhərə çata bilər. Onlar buraya gəlmirlər, bizə gizlənmək lazım gəlməyəcəkdir. Sakit dayan! İndi qaçmaq olmaz, yoxsa bizi görürlər. Qorxma! O, öz oyunu ilə çox məşğul olduğu üçün qarşısındakı şeydən başqa heç nə görmür... Belə. Mən elə bunu da gözləyirdim: onlar birbaşa meşə yoluna getdilər. Hə, mənim madyanı, qabağa getdik!

Zeb Stump gözlərini meşə yolundan ayırmadan atını sürüb cəngəlliyə yaxınlaşdı.

Tüfəng səsi Zebi o qədər də təəccübləndirmədi. Əksinə, Kolxaun başsız atını təqib edən dəqiqədən etibarən o, bu atəşi gözləyirdi.

Qoca ovçu sonra Kolxaunun öz atını dəhşət içində geri çapdığını gördükdə təəccübləndi. Zeb yavaşca dedi:

– Lənət şeytana! Nə qəribə şeylər olur! Onların arasında nə isə baş verib. Ha-ha-ha! Elə qaçır ki, elə bil dalınca cin düşüb. Bəlkə də, indi onlar rollarını dəyişib: indi başsız adam kapitanı təqib edir? Elə belədir ki var. Belə bir mənzərəyə tamaşa etmək üçün mən gümüş bir dolları əsirgəməzdim. Ha-ha-ha!

Ovçu atdan düşüb madyanı ilə birlikdə cəngəlliklər içində gizləndi ki, qaçıb canını qurtaran atlı onları görməsin. Lakin Kolxaun atını elə sürətlə sürürdü və o qədər dalğın idi ki, Zeb hətta açıq bir yerdə onun qarşısında dayanmış olsaydı da, onu görməzdi.

Ovçu, kapitanın dəhşət ifadə edən üzünü görər-görməz öz-özünə dedi: “İosafat! Əgər onu qovan cin-şeyatin deyilsə, yəqin ki, belə bir qüvvə onun daxilindədir. Mən hələ ömrümdə bu qədər qorxunc sima görməmişəm. Onun arvadı olacaq qadına mənim əvvəlcədən yazığım gəlir. Zavallı miss Poyndekster! Ümidvaram ki, o, birtəhər canını qurtaracaq və belə bir quldur onun əri olmayacaq... Yaxşı, görəsən, nə olmuşdur? Heç kəs görünmür. Amma o, hələ də qaçmaqda davam edir. Görəsən, o, haraya qaçır! Təqib etmək lazımdır”. Zeb cəngəlliyin kənarına çıxaraq Kolxaunun atını Kasa-del-Korvo malikanəsinə tərəf çapmaqda davam etdiyini gördükdə:

– Hə, evə gedir! – səsləndi. – Evə getdiyinə şübhə yoxdur! – Zeb boz at gözdən itdikdə sözünə davam etdi: – İndi, mənim qoca madyanı, bərabər gedib, onun nə üçün atəş açdığını öyrənək.

On dəqiqə sonra Zeb madyandan düşüb yerdəki bir şeyi qaldırdı. Hətta ən amansız adam belə çimçəşmədən bu şeyə toxuna bilməzdi. Lakin qoca ovçuda belə bir hiss yox idi. O, yerdəki başı üsulluca

götürdü. Ölüm bu başın qana bulaşmış, büzülmüş üzünü tamamilə dəyişmişdi; Zeb həlak olmuş gəncin ona əziz olan cizgilərini tanıdı.

Zeb ölünün başındakı şlyapanı çıxarmaq istədisə də, bacarmadı: baş o qədər şişmişdi ki, şlyapanın dövrəsinə sarınmış lent az qalırdı partlasın. Ovçu, nəhayət, dedi:

– Pərvədigara! Pərvədigara! Belə bir şeyi onun atasına aparmaq olarmı? Bunu buradan aparmaq lazım deyil, bunu burada basdırıb heç kəsə bu barədə bir söz deməməliyəm... Yox, belə etmək olmaz: bu baş bir şahid kimi məhkəməyə lazım olacaq.

Zeb bunu deyib köhnə yun adyalını açdı, başı adyala bükdükdən sonra bu qorxunc bağlamayı yəhərin qaşından asıb madyanına mindi və settlmentə yollandı.

LXXXIII

fəsil

QANUNU MÜHAFİZƏ EDƏNLƏR

Hərbi həbsxanaya salınandan üç gün sonra Moris Ceraldın qızdırması kəsildi; o daha sayıqlamırdı. Dördüncü günü isə o, demək olar ki, sağalmışdı. Məhkəmə beşinci günə təyin edilmişdi.

Texasda adamı iyirmi dörd saat içərisində mühakimə edib əsa bildikləri üçün belə bir tələsiklik qeyri-adi görünə bilməzdi. Məhbusun saysız-hesabsız düşmənləri öz mülahizələrinə görə məsələni tez qurtarmağa çalışırdılar; lakin onun düşmənlərindən xeyli az olan dostları isə onlara müqavimət göstərmək üçün kifayət qədər qüvvəyə malik deyildilər.

Əhalinin çoxu birinci dəstənin tərəfində idi və məsələnin tez həll edilib caniyə cəza verilməsini tələb edirdi.

Gözlənilmədən bu əhvali-ruhiyyəyə kənardan da havadar çıxan oldu. Məsələ belə idi: vilayət məhkəməsi bu zaman mahalı dolandığından İnc qalası üçün qeyd edilən günlər elə bu müddətlə düz gəlirdi.

Bu surətdə də, sanki, Moris Ceraldın və onunla birlikdə digər canilərin işinə məhz bu günlərdə baxılmalı idi. Özü də heç kəs məhkəmənin təxirə salınmasını xahiş etmirdi. Məhkəmə həmin ayın on

beşinə təyin edilmişdi. Müttəhimə vəkilin köməyi lazım ola bilərdi, lakin settlementdə bu peşəni yaxşı bilən bir adam yox idi. Vəkillər, adətən, məhkəmə orqanları ilə gəzdikləri üçün onlar İnc qalasından hələ çox uzaqda idilər. Lakin buna baxmayaraq settlementə məşhur bir hüquqşünas gəlib çıxdı. Bu adam mustangeri müdafiə etmək üçün San-Antoniodan gəlmişdi. Deyirdilər ki, hansı bir qadınsa, çoxlu pul verərək bu hüquqşünası buraya gətirtmişdir. Başqa bir vəkil də gəldi.

O, İnc qalasına İrlandiyadan yalnız Moris Ceraldla görüşmək üçün gəlmişdi. Oberdoferin mehmanxanasında Moris Ceraldın həbsxanada olduğunu eşidəndə o, çox təəccüb etdi. Məhbusla görüşməyə icazə verilməsini tələb etdi. Texasın hakimiyyət dairələri üçün onun Moris Ceraldla görüşməsinə icazə verməmək yaxşı olmadığından vəkil Ceraldın yanına girmək üçün icazə aldı. İrlandiyalı vəkilin gəlməsi qalada və settlementdə bir çox danışıqlara səbəb olmuşdu. Belə bir şeyə yayılmışdı ki, guya, Moris Cerald bu vəkilə dəhşətli bir əhvalat danışmışdır. Lakin bu əhvalatın məzmunu məchul qalmışdı və settlementdə yaşayanlar bununla çox bərk maraqlanırdılar.

Bundan yalnız bir adam xəbərdar ola bilərdi; o da Zeb Stump idi. Ancaq qoca ovçu görünmürdü. Onu yalnız bircə dəfə irlandiyalı vəkil ilə söhbət edən görmüşdülər. Bundan sonra ovçu yox olmuşdu. Hamı elə güman edirdi ki, Zeb Stump yenə də maral, ayı və ya vəhşi hindtoyuğu ovuna getmişdir.

Lakin hamı səhv edirdi. Bu dəfə Zeb Stump meşələri ov üçün dolaşmırdı; o, başsız atlıni ovlamağa getmişdi.

LXXXIV

fəsil

NƏZAKƏTLİ BACIOĞLU

“Allah, sənə şükür, sabah onun məhkəməsidir!

Bu məlun atı indiyədək bir adamın tutduğuna inanmaq olmaz! Ümidvar olaq ki, bu heç mümkün də deyil. Mənimsə başqa bir şeydən qorxum yoxdur. Bu olmadan görün necə sübut edirlər!

Qəribədir, görəsən, bu irlandiyalı fırıldaqçı buraya nə üçün gəlmişdir? O biri hüquqşünas nə üçün gəlmişdir? Maraqlıdır, onu kim göndərmişdir və nə üçün göndərmişdir? Yəqin ki, ona yaxşıca pul veriblər...

Görüm onları lənətə gəlsin! Hər halda, mən qorxmuram!

Bu cinayəti Ceraldın etməsindən əlavə onlar nə fikirləşə bilirlər? Bütün dəlillər onun əleyhinədir.

Məni narahat edən ancaq Zeb Stumpdur. Ondan şübhələnirəm. İlandır, ilan! Onu heç yerdə tapa bilmirlər. Qəribədir, görəsən, o, harada itib-batır? Deyirlər ki, ovdadır. Buna oxşamır. Birdən Zeb onun arxasınca getsə? Birdən onu tutsa?

Mən onu tutmaq üçün bir də gedərdim, ancaq daha gecdir. Sabah axşam hər şey qurtaracaqdır.

Bəs sonra məsələnin üstü açılsa? Cəhənnəmə ki, bu barədə düşünməyəcəyik. Yalnız indi hər şeyin öz qaydasında olması lazımdır. Birini asdıqdan sonra digərini ittiham etmək kimin ağına gələr?!

Mənə elə gəlir ki, requlyatorların mənimlə arası sazdır. Hətta, deyəsən, Sem Menli də kifayət qədər əmin olub. O gecə eşitdiklərimi Sem Menliyə dedikdə onun şübhələri dağıldı.

Lənətə gəlmişlər!.. Ancaq bu daha olub-keçib. Qız onunla görüşmüşdür; bununla barışmaq lazımdır. Lakin onu bir də görməyəcəkdir. Bu, yəqindir; onu ancaq o dünyada görə bilər.

Nə etmək, bu, Luizanın özündən asılı olacaqdır.... Güman etmirəm ki, onların arasında ciddi bir şey olsun. Vəhşi xasiyyətlərinə baxmayaraq, qız elə qızlardan deyil. Bəlkə də, bu, onun tərəfindən göstərilən etiraf imiş.

Yox, yox! Sadə bir etiraf xatirinə gecənin yarısı yataqdan qalxıb bağın içərilərinə görüşə getməzlər. Qız onu sevir, onu sevir!

Qoy sevsin. Cerald heç bir zaman onun olmayacaq. Əgər Luiza inad edərsə, onu bir də görməyəcək. İlgəyi onun boynuna keçirmək üçün qızın bircə sözü kifayətdir. Boyun qaçırırsa, onda öz gücümü onlara göstərəm. Onda həm bu irlandiyalı ilə olan fırıldaq qurtaracaq, həm də onun ölümünə qız özü bais olacaq. Qız onu itirdiyi kimi, plantasiyanı da, evi də, zənciləri də – hər şeyi itirəcəkdir..."

Kolxaun öz otağında təkbaşına belə düşünürdü.

* * *

– Hə, Vudli dayı! Mən sizi görmək istəyirdim.

Plantasiya sahibi Kasa-del-Korvonun koridorlarını məyus-məyus dolaşdı. O, öz bacısı oğlunun otağına müəyyən bir iş üçün deyil, təsadüfən girmişdi.

– Kassi, sən mənimi görmək istəyirdin?

Dərddən üzülmüş qocanın səsində bir mütilik vardı. Qarşısında iki yüz kölənin tir-tir əsdiyi təkəbburlü Poyndekster indi öz hakimi qarşısında dayanmışdı. Doğrudur, bu hakim onun doğma bacısının oğlu idi, lakin qoca bundan heç bir yüngüllük hiss etmirdi.

– Mən sizinlə Lu haqqında danışmaq istəyirdim, – Kolxaun cavab verdi.

Bu, elə Vudli Poyndeksterin söhbət açmaq istəmədiyi bir mövzu idi. O hətta bu barədə düşünməkdən belə qorxurdu.

Söhbətə başlayarkən Kolxaunun səsində duyulan ahəng yaxşı bir şey vəd etmirdi. Bu səsdə xahişdən çox, tələb vardı.

Poyndekster saxta bir sakitliklə:

– Lu barədə? Nə olub? – deyə soruşdu.

Kolxaun söhbətə başlamağa cəsarət etməmiş kimi bir qədər tərəddüddən sonra dedi:

– Məsələ bundadır ki... mən... mən istəyirdim ki...

Plantasiya sahibi dedi:

– Mənsə hələlik o barədə danışmaq istəməzdim. – O, bunu az qala bir yalvarışla dedi.

Kolxaun bu etirazdan razı qalmayaraq qəti bir səslə soruşdu:

– Axı nə üçün, dayı?

– Sən özün bilirsən – nə üçün!

– Ağır vaxt olduğunu mən anlayıram. Zavallı Henri yox olmuşdur. Güman edirlər ki, o... Axı o qayıdıb gələ bilər və onda hər şey yaxşı olar.

– Heç vaxt! Biz onun nə dirisini, nə də ölüsünü daha heç vaxt görməyəcəyik. Daha mənim oğlum yoxdur!

– Lakin sizin qızınız var, qızınız isə...

– Qızım məni rüsvay edib!

– Mən buna inanmıram, yox...

– Bəs onda öz görüb eşitdiklərimi necə izah etmək olar? Onu iyirmi mil uzaqda olan adi bir at alverçisinin daxmasına getməyə nə vadar etmişdir? Pərvərdigara! Görəsən, o, nə üçün mustangeri, mənim oğlumun qatilini, öz qardaşının qatilini müdafiə edir? Pərvərdigara!

– Bunu hər bir qadın edərdi.

– Ah, əgər mən sənin dediklərinə inana bilsəydim! Mənim yazıq qızım! İndi oğlum əlimdən getdikdən sonra o, mənim üçün daha əzizdir.

– Oğlunuz... həlak olmuş oğlunuzu var qüvvəsi ilə əvəz etməyə çalışan və artıq sizə yaxın olan bir adamı yalnız o, sizə qaytara bilər. Vudli dayı, mən dolanbac yollarla danışmaq istəmirəm. Kimi dediyimi siz bilirsiniz. Mən istəyirəm ki, Lu mənim olsun.

Plantasiya sahibi bunu eşitdikdə zərrə qədər də təəccüblənmədi; o, bu sözü gözləyirdi. Bununla bərabər, onun kədəri daha da artdı.

Bu, qəribə görünə bilərdi. Son zamanlara qədər Poyndekster onların evlənməsinə tərəfdar idi və doğrudur, çox ehtiyatla da olsa, bir neçə dəfə öz qızını yola gətirməyə çalışmışdı.

Texasa gəlməzdən əvvəl Poyndekster öz bacısı oğlunu yaxşı tanımırdı. Kolxaun böyüyüb boya-başa çatdırdıqdan və Missisipi ştatının vətəndaşı olduqdan sonra vaxtının çoxunu çılğın şənlik şəhəri olan Yeni Orleanda keçirmişdi. Vudli Poyndekster öz bacısı oğlunu Luizianadakı plantasiyaya təsadüfdən-təsadüfə gələrkən görərdi. Lakin sonra Luiza böyüyüb gözəl bir qız olduqda Kolxaun tez-tez gələr və onlarda daha çox qonaq qalardı.

Sonra Kassi Meksika müharibəsində iştirak etdi; orada doqquz ay qalıb kapitan rütbəsi aldı. Vuruşmada ıgıdlik göstərdikdən sonra vətəninə qayıtdı və Luiza ilə evlənməyi qəti qərara aldı.

O zamandan etibarən Kolxaun, demək olar ki, öz dayısının evini tərk etmədi. Gənc qızın hörmətini qazanmasa da, hər halda, onun atasının hörmətli bir qonağı idi.

Vaxtilə varlı bir adam olan plantasiya sahibinin son illərdə əli aşağı düşmüşdü. Onu israfçılıq müflis etmişdi. Bacısı oğlunun pulları sayəsində Vudli Poyndekster yenə də özünü düzəltmişdi. Poyndekster öz vətəninə hələ də qonşularının gözündən düşməmişdi. Pul cəhətdən bacısı oğlundan asılı olması orda çox az-az adama məlum idi. Yalnız Texasa köçüb gəldikdən sonra bu asılılıq plantasiya sahibinə iztirab verməyə başladı. Onun bacısı oğlu ilə olan

münasibəti, kapitanın yenilməz Luizanın qəlbinə sahib olmaq üçün göstərdiyi bir neçə uğursuz səydən sonra daha çox kəskinləşmişdi.

İndi plantasiya sahibinin öz bacısı oğlunun xasiyyətini yaxından öyrənməyə imkanı vardı. Kasa-del-Korvoya köçüb gəldikdən sonra onun məyusluğu gündən-günə artırdı. Bir qohum kimi bacısı oğlunun tərəfini saxlamalı olsa da, Kolxaunun mustangerlə dalaşması və bu dalaşmanın nəticəsi qoca Poyndeksterin bacısı oğluna olan hörmətini artırmamışdı.

– Kassi, əgər mən səni düzgün anlayıramsa, sən toy haqqında danışsən. Evdə yas olduğu bir zamanda bu barədə düşünmək vaxtı deyil. Əgər settledmətdə bundan xəbər tutsalar, böyük bir rüsvayçılıq olar.

– Dayı, siz səhv edirsiniz. Mən evlənmək haqqında, daha doğrusu, yaxın vaxtda evlənəcəyim haqqında danışmıram... Mən yalnız buna az da olsa əmin olmaq istədim, mən daha münasib bir an gözləməyə razıyam.

– Kassi, mən səni anlamıram.

– Mən sizə hər şeyi izah edərəm. Qulaq asın.

– Danış.

– Mən bunu demək istəyirəm. Mən evlənməyi qərara almışam. Özünüz bilirsiniz ki, bu yaxınlarda mənim otuz yaşım tamam olacaqdır. Belə yaşda olan bir adam üçün dünyanı dolaşmaq usandırıcıdır. Bu, məni çox yormuşdur və bundan sonra tək qalmaq niyyətində deyiləm. Luizanın arvadım olmasını istəyirəm. Tələsmək lazım deyildir. Mən yalnız onun bunu vəd etməsini istəyirəm. Heç bir anlaşılmaz məsələ qalmasın deyə, o, öz vədini kağıza yazıb altından qol çəkməli və bu kağız möhürlə təsdiq edilməlidir. Ölmüş qardaşının qüssəsi yaddan çıxdıqdan sonra toy və bu kimi şeylər haqqında danışmağa vaxt tapılar.

“Qardaş” sözü bu “işgüzar” danışla heç tutmurdu; buna görə qocaya çox pis təsir etdi, Vudli Poyndeksterin təkəbbürü yenə də baş qaldırdı; o, bərk həyəcanlanmışdı.

Bununla belə, bu hiss dərhal söndü. Bir tərəfdən plantasiya, kölələr, dövlət, cəmiyyət içindəki mövqeyi, digər tərəfdən də ölümü andıran yoxsulluq onun gözləri qabağına gəldi. Buna baxmayaraq o, təslim olmadı. Tərəddüd içində dedi:

– Nə olar, Kassi, sənə haqq vermək lazımdır. Sənə lazım olan şeyi kifayət qədər aydın izah etdin. Lakin mən qızımın sənə xüsusi

bir hörmət etdiyini görmürəm. Sən onu almaq istəyirsən. Görək bəs onun fikri nədir? Mənə elə gəlir ki, bununla hesablaşmaq lazımdır.

– Dayı, mənəcə, bu, sizdən çox asılıdır. Siz ata olduğunuz üçün onu yola gətirə bilərsiniz.

– Mən buna əmin deyiləm. O, elə qızlardan deyil ki, öz iradəsinə qarşı olan bir şeyi güclə ona etdirəsən. Kassi, sən də bunu mənim kimi çox yaxşı bilirsən.

– Mən yalnız bir şeyi bilirəm: evlənməyi və Lunu Kasa-del-Korvonun sahibəsi etməyi möhkəm qərara almışam.

Həyasızcasına deyilmiş bu sözlər Vudli Poyndeksterin ürəyinə hər şeydən çox toxundu. Birinci dəfə idi ki, ona Kasa-del-Korvonun sahibi olmadığı deyilirdi.

Dövlət – plantasiya, kölələr, cəmiyyətdəki mövqeyi, bir tərəfdən də yoxsulluq və onun gətirəcəyi bədbəxtliklər yenə də tam mənası ilə onun təsəvvüründə canlandı....

Vudli Poyndekster öz qızının xoşbəxtliyini qurban verməyi qərara aldı. Luizadan ələ getmək üçün razılıq almaqda Kolxauna kömək etməyi vəd etdi.

* * *

– Lu!

– Ata!

– Mənim səndən bir xahişim var.

– Xahişin nədir, ata?

– Sən bilirsənmi ki, bibin oğlu Kassi səni sevir və səninlə evlənmək istəyir?

– Ancaq mən ona ələ getmək istəmirəm. Yox, ata, ölüm bundan yaxşıdır! Özündən bədgüman olan alçaq! Bunun nə demək olduğunu mən bilirəm. O, səni bura göndərmişdir ki, bu təklifi mənə sən edəsən! Ona deyərsən ki, onun arvadı olmaqdan sonra, mən düzənə qaçıb vəhşi at ovlayaraq bir parça çörək qazanmağa hazırım! Lütfən, bunu ona yetirin.

– Mənə qulaq ver, qızım, yəqin, sən bilmirsən ki...

– Mənim bibim oğlu sənə borc pul verib? Əziz atam, mən bunların hamısını bilirəm. Mən həmçinin bunu da bilirəm ki, sən Vudli Poyndekstersən, mən də sənin qızınam.

Öz ləyaqətini dərk etmək hissi və təkəbbürlük plantasiya sahibinə qalib gəldi:

– Əzizim Luiza! Sən necə də anana oxşayırsan! Lakin mən sənə şübhə edirdim. Qəşəng qızım, üzr istəyirəm. Keçmiş unudaq! Ürəyin sənə deyən kimi hərəkət et. Mən daha sənə bir kəlmə də söz deməyəcəyəm!

LXXXV

fəsil

MƏRHƏMƏTLİ BİBİOĞLU

Luiza Poyndekster atasının ona verdiyi azadlıqdan tamamilə istifadə etdi. Heç bir saat keçməmişdi ki, Kolxaunu qəti surətdə rədd etdi.

Kolxaun üçüncü dəfə idi evlənməyi ona təklif edirdi. Doğrudur, əvvəllər iki dəfə təklif edərkən o, eyhamlarla danışmış və məsələni açıq-açığına söyləməyə cəsarət etməmişdi...

Üçüncü dəfə o, sadəcə olaraq, lakin tamamilə aydın surətdə rədd edildi. Qız ona qısaca: “Yox” dedi və bunun da üstündən: “Heç vaxt” deyə əlavə etdi.

Kolxaun, sanki, onu dinmədən dinlədi. Üzündəki bir əzələ də tərpənmədi. Görünür, o, bunu gözləyirdi.

- Lu, sən bunu ciddi demirsən, eləmi?
- Tamamilə ciddi deyirəm, ser. Belə şeylə də zarafat edərlərmi?
- Sən, deyəsən, heç fikirləşmədən cavab verdin.
- Nəyi fikirləşmək?
- Bir çox şeyləri.
- Nələri axı?
- Hər şeydən əvvəl, mənim səni çox sevdiyimi.

Luiza dinmədi.

Kolxaun sözünə davam etdi:

– Mən səni sevirəm. Lu, mənim sənə sevgim məndən güclüdür. Bu hiss yalnız mən ölərkən məhv ola bilər. Sən ölsən də, bu hiss sönməyəcəkdir.

Cavab eşidilmədi.

– Mənim məhəbbətimin tarixini danışmağın nə mənası! Bu məhəbbət mənim qəlbimdə səni birinci dəfə gördüyüm gün, hətta birinci dəfə gördüyüm saatda doğub. Altı il əvvəl sənin atanın evinə gələrkən, mən atdan düşər-düşməz sən süfrə hazır oluncayadək bağı bərabər gəzməyi məndən xahiş etdin. O zaman sən kiçik bir qız idin, lakin indiki qədər gözəl idin! Sən mənim qolumdan yapışib çınqıl döşənmiş yol ilə apararkən, əlinin mənə toxunması ilə məndə necə həyəcanlar doğurduğunu bilmədin. Bu hiss ömrümün axırına qədər mənim yadımdan çıxmıyacaq. Bu hissi nə zaman, nə məsafə, nə də mənim keçirdiyim nizamsız həyat tərzinə məhv edə bilmədi...

– Kassi, mənə olan bu hissini əbəsdir, – Luiza onun sözünü kəsdi. – Mən bunu sənə açıq deməliyəm. Mən səni sevmirəm... Mən səni sevə bilmərəm.

– Demək, sən mənə ərə gəlməyəcəksən?

– Bax bu, çox mənasız sualdır. Dedim ki, mən səni sevmirəm, mənə elə gəlir ki, bu kifayətdir.

– Mən də dedim ki, səni sevirəm. Özü də, bu mənim arvadım olmağın istəməyimin səbəblərindən yalnız biridir. Lakin başqa səbəblər də vardır. Sən bu səbəblərin hamısını eşitmək istəyirsənmi?

– Deyirsən başqa səbəblər də var? Söylə, mən səni axıra qədər dinləməkdən qorxmuram.

Kassi kinayə ilə gülümsədi:

– Belə de. Sən qorxmursan.

– Yox, qorxmuram. Nədən qorxacağam?

– Doğrudur, sən yox, sənin atan qorxmalıdır.

– Atama aid olan şeyə mən laqəyd ola bilmərəm. Mən onun qızıyam. Təəssüf ki, indi yeganə övladiyam... Kassi, davam et. Bizə hansı bədbəxtlik üz verəcək?

– Lu, bədbəxtlik yox, lakin çox ciddi çətinliklər. Elə çətinliklər ki atan bunların öhdəsindən gəlmək iqtidarında deyildir. Sən məni, sənin heç də bilməli olmadığı şeylər haqqında danışmağa məcbur edirsən.

– Doğrudanmı? Kassi, sən səhv edirsən. Mən artıq hamısını bilirəm. Atamın sənə borclu olduğu və ona pulu sənin verdiyin mənə məlumdur. Mən bunu duymaya bilərdimmi? Bizim evimizdə göstərdiyin lovgalıq, nöqərlərdən utanmadan həmişə büruzə verdiyin sır-

tıqlıq, hətta onlar üçün belə evimizdə vəziyyətin yaxşı olmadığını göstərən kafi dəlildir. Sən Kasa-del-Korvonun sahibisən. Mən bunu bilirəm. Lakin mənim hakimim deyilsən.

Kolxaun işlətdiyi üsulun müvəffəqiyyətsiz olduğunu görərək başqa tellərə toxunmağı qərara aldı.

– Bəli, bu belədir, – o, kinayəli bir təbəssümlə cavab verdi. – Nə olar, sənin ürəyinin hakimi olmasam da, hər halda, sənin xoşbəxtliyin mənim əlimdədir. Mən səni imtinaya məcbur edən o rəzil alçağı tanıyıram, səni o...

– Sən kimin haqqında danışsan?

– Anlamırısanmı?

– Yox. Bəlkə də, sən özünü rəzil alçaq adlandırırsan? Bu barədə mən səninlə tamamilə şərikəm.

Kapitan hirsindən qıpqırmızı qızardı, lakin yenə də özünü saxlayaraq dedi:

– Qoy belə olsun. Bir halda ki sən məni rəzil hesab edirsən, səninlə nə etmək fikrində olduğumu söyləsəm, çətin ki sənin gözündən düşəm.

– Mənimlə nə etmək istədiyini? Sən özündən çox bədgüman-san, Kassi. Sən elə danışsan ki, guya, mən sənin köləyəm. Xoşbəxtlikdən, bu, belə deyildir.

Kolxaun Luizanın gözlərində ifadə olunan nifrətdən qorxaraq dinmədi. Qız sözünə davam etdi:

– Mənimlə nə etmək fikrində olduğunu eşitmək maraqlıdır.

– Bunu sənə deyərəm.

– Sən məni başlı-başına düzənə buraxmaq və ya monastıra salıb qarını üzüməmi bağlamaq istəyirsən? Bəlkə də, həbsxanaya salmaq fikrindəsən?

– Sonuncu ehtimal sənin ürəyinə daha çox yatar. O mənada ki, əlbəttə, səni onunla bir yerə salalar...

Luiza kinayə ilə dedi:

– Lütfən, söylə, məni nə kimi aqibət gözləyir? Mənim səbrim tükənmişdir.

– Tələsmə. Birinci pərdəni sən sabah görəcəksən.

– Belə tezmi? Harada görəcəyimi bilmək olarmı?

– Məhkəmədə. Çox sadə. Sən, hakim və on iki iclasçı qarşısında duracaqsan.

– Kapitan Kolxaun, bu məzəli sözlər sizin xoşunuza gəlirmi? Lakin mən deməliyəm ki, sizin bu zarafatlarınızı mən xoşlamıram.

– Zarafat nədir? Məhkəmə sabaha təyin edilmişdir. Mister Moris Cerald və ya Mak-Svini, ya da O'Qoqerni – onu necə adlandırırısan adlandır – sənın qardaşının qatili kimi müttəhimlər kürsüsündə dayanacaqdır.

– Bu yalandır! Ola bilməz ki, Moris Cerald...

– Bu cinayəti törədə bilsin, hə? Bunu yoxlamaq lazımdır. Mən şübhə etmirəm ki, onun müqəssir olduğu sübuta yetiriləcəkdir. Özü də onun əleyhinə olan ən kəskin dəlilləri biz sənın ağzından eşidəcəyik.

Luiza ürkmüş ceyran kimi, qorxu və heyrət dolu nəzərlərlə Kolxauna baxdı.

Luiza danışmaq iqtidarında oluncaya qədər bir neçə saniyə keçdi. O, birdən-birə qəlbinə dolmuş şübhə və qorxu üzündən susmuşdu. Nəhayət, dedi:

– Sənın nə demək istədiyini anlamıram. Sən deyirsən ki, məni məhkəməyə çağıracaqlar. Nə üçün? Mən öldürülmüş adamın bacısı olsam da, heç bir şeydən xəbərim yoxdur və hamının dediyinə heç bir şey əlavə edə bilmərəm.

– Beləmi? Yox, sən özgələrimdən daha çox şey deyə bilərsən. Məsələn, o gecə Ceraldla bağda olan görüşün haqqında heç kəs bir şey bilmir. Bu gizlin görüş zamanı nələr olduğunu – Henrinin bu işə necə qarışdığını, təkcə bacısının yox, bütün ailənin rüsvay olduğunu düşündükdə Henrinin necə hiddətləndiyini, nəhayət, o adamı öldürmək istədiyini və həyasızcasına aldadılmış bir qadının buna necə mane olduğunu səndən yaxşı heç kəs bilmir. Sonra Henrinin axmaqlıq edərək, özü də hansı niyyətlə o yaramazın dalınca qaçdığını da heç kəs bilmir. Bu iki adamdan başqa, onların ayrılımalarının şahidi olan daha iki adam vardır.

– İki adam? Onlar kimdir?

– Onların biri Kassi Kolxaun, o biri də Luiza Poyndeksterdir.

Luiza diksinmədi və buna zərrə qədər də təəccüb etmədi. O, yalnız hiddətlə dedi:

– Sonra?

Kolxaun sözlərinin qıza heç bir təsir etmədiyindən pərt oldu:

– Sonra mənə elə gəlir ki, sən indi anlamalısan ki...

- Əvvəldə anladığımdan çox anlamıram.
- Sən istəyirsənmi söhbətin ardını davam etdirim?
- Ürəyin necə istəyir, elə et.
- Onda mən sənə izah edirəm. Luiza, mən deyirəm ki, atanı tamamilə iflas olmaqdan və səni rüsvayçılıqdan xilas etmək üçün ancaq bir yol vardır. Nədən danışdığımı anlayırsanmı?
- Deyəsən, anlayıram.
- İndi məni rədd etməzsən ki?
- İndi əvvəlkindən daha tez rədd edərəm.
- Qoy sən deyən olsun. Demək, sabah sən məhkəmədə şahid kimi iştirak edəcəksən, eləmi?
- Alçaq casus! Rədd ol gözümdən! Bu dəqiqə rədd ol, yoxsa atanı çağıraram!
- Özünə zəhmət vermə. Əgər mənim burada olmağım sənə xoş gəlmirsə, mən daha səni usandırmayacağam. Hər şeyi yaxşı-yaxşı fikirləş. Bəlkə də, məhkəmənin başlanğıcına qədər öz qərarını dəyişdin. Əgər belə olarsa, əminəm ki, məhkəməyə çağırılmamaq üçün vaxtında məni xəbərdar edərsən. Gecən xeyrə qalsın, Lu. Mən sənəin xəyalınla yatmağa gedirəm.
- Kolxaun dodaqlarında acı bir təbəssümlə öz otağına getdi. O heç də qalib gəlmiş adama oxşamırdı.
- Luiza, onun addımlarının səsi koridordan gəlincəyə qədər səsə qulaq asdı. Sonra qollarını bərk-bərk döşünə sıxaraq, başqa vaxtlardan daha çox qorxmuş halda kresloya oturdu.

LXXXVI

fəsil

TEXAS MƏHKƏMƏSİ

Ertəsi günün səhəri gəlib çatdı.

Texas düzəni üzərindəki al şəfəq İnc qalasını da işıqlandırdı.

Səhər açılınca hər tərəfdən hərbi şəhərçiyə gələn atlılar görün-
dü. Onlar iki-iki, üç-üç, bəzən də altı nəfərdən ibarət dəstələrlə
gəlirdilər. Mənzilə çatdıqda tələsir, atlarını çəpərə, çöldə isə payaya

bağlayrdılar. Sonra dəstə-dəstə meydançaya toplaşır, bəziləri isə qəsəbəyə yollanıb meyxanaya girirdilər.

Buraya milliyyətə və tip etibarilə müxtəlif adamlar toplaşmışdı. Bunların çoxu hindularla müharibə edib, onları qan ilə suvanılmış torpaqdan qovaraq viqvam¹ olan yerlərdə özlərinə taxta daxmalar tikən ilk köçərilərin nəslinə mənsub enlikürək və hündürboy adamlar idi. Onlar Missisipinin sahillərində meşə qırmaqla məşğul olaraq yaşayırdılar. Onlardan bəziləri meşədən təmizlənən sahədə qarğıdalı əkməyə, bəziləri də pambıq becərməyə başladılar. Missisipi ştatının cənub ucqarlarından bir çoxları Texasa şəkər və ya tütün sənayesi ilə məşğul olmağa gəlmişdilər.

Siz burada maldarlara, ovçulara, qaramal alıb-satanlara, kölə alverçilərinə və hər cür möhtəkirlərə rast gəlsəniz də, onların çoxusunun peşəsi plantasiyaçılıqdır.

Burada həm hüquqşünaslar, yerölçənlər, torpaq alverçiləri, həm də lap mal-qara damğalamağa, komançilərlə müharibə etməyə belə hazır olan, yaxud Rio-Grandin o biri tərəfinə qarətə gedən və müəyyən peşəsi olmayan sair fırıldaqçılar da vardı.

Onların geyimləri də məşğələləri kimi müxtəlifdir. Biz onların geyimini təsvir etmişik: bunlar bir neçə gün əvvəl Kasa-del-Korvonun həyətinə toplaşan adamlardı. İndi isə fərq yalnız burasında idi ki, bu gün adamlar daha çox idi.

Bu izdiham bir cəhətcə keçəndəfəki izdihamdan fərqlənirdi: indi kişilərlə birlikdə qadınlar da gəlmişdi; bunlar da gələnlərin arvadı, bacısı və qızı idi. Onlardan bəzisi at minib gəlmişdi; başlarına qoyduqları yumşaq və kənarları endirilmiş şlyapalar onların gözlərini günəşin parlaq işığından qoruyurdu. Bəziləri də üzərinə ağ pərdə çəkilmiş furqonlarda, yaxud da şüşələrinə tül pərdə çəkilmiş karetalarda oturmuşdular.

Məhkəmə bu günə təyin edilmişdi. Hamı məhkəmənin başlanmasını səbirsizliklə gözləyirdi.

Settlmentdə Moris-mustanger adı ilə məşhur olan Moris Ceraldın mühakimə ediləcəyini demək, yəqin ki, artıqdır.

Həm də onun Henri Poyndeksterin öldürülməsində ittiham olduğunu əlavə etməyin də əhəmiyyəti yoxdur.

¹ *Viqvam* – Şimali Amerika hindularının ağac qabığından və ya dəridən tikilmiş komaları

Hamı bu işlə əlaqədar olan o sirli əhvalatla maraqlanırdı (son zamanlar settlmentdə yalnız bu barədə danışirdilər). Hamı elə ümid edirdi ki, məhkəmə hələ heç kəsin bilmədiyini bu sirri aydınlaşdıracaqdır.

Əlbəttə, bu izdiham arasında buraya boş bir maraq üzündən deyil, müttəhimin müqəddəratı ilə ürəkdən maraqlandıqları üçün gələnlər də vardı. Burada elələri də vardı ki, onları daha dərin və kədərli bir hissəyə həyəcanlandırırırdı: bunlar da itkin düşmüş oğlanın dostları və qohumları idi. Unutmaq lazım deyil ki, onun, doğrudan da, öldürüldüyünü təsdiq etmək üçün hələ kifayət qədər dəlil yox idi.

Bununla belə, buna kimsə şübhə etmirdi. Bir-birindən asılı olmayan bir neçə şey cinayətin, doğrudan da, işləndiyini güman etməyə imkan verirdi. Adamlar bu fikrə o qədər alışmışdılar ki, özləri bu kədərli hadisənin şahidi imişlər kimi danışdılar.

Onlar yalnız bu hadisəni təfəsilatı ilə eşitməyi gözləyir, bu hadisənin necə, nə zaman və nə üstündə baş verdiyini bilmək istəyirdilər.

* * *

Saat on idi. Məhkəmə iclası başlandı.

Hərbiçilər səhər rəsm-keçidini qurtardıqdan sonra boş vaxtlarını mülki adamlarla bir yerdə keçirməyi qərara aldılar. İclasla plantasiya sahibləri, ovçular, alverçilər və fırıldaqçılarla birlikdə draqunlar, atıcılar, piyadalar, topçular da gəlmişdi.

* * *

Məhkəmə gedir.

Yəqin ki, sizin gözləriniz qarşısında ciddi məhkəmə mənzərəsi canlanır.

Lakin sərhəd qəsəbəsi olan Texasda məhkəmə iclası şəraitini, dünyanın başqa yerlərində ənənə ilə müəyyən edilmiş məhkəmə iclası şəraitindən bir qədər fərqlənir.

Burada hər cür yığınaq keçirilən bir otaq olsa da, xüsusi məhkəmə binası yox idi. Məhkəmə iclası da elə bu otaqda olurdu.

Hava çox isti olduğundan məhkəmə iclasını binada yox, qoca palıd ağacı kölgəsində açmaq qərara alınmışdı. Buraya böyük bir

masa, üzərinə meşin çəkilmış açılıb-bükülən on-on beş kürsü, masanın üstünə kağız, qaz lələyi, məhkəmə qanunvericiliyinin qalın bir cildi qoyuldu. Mürəkkəbqabı, bir qrafin konyak və bir neçə qədəh, bir qutu Havana siqarı və bir qutu da kibrit gətirdilər.

Hakim masa arxasına keçdi. Onun əynində İngiltərədə adət olduğu kimi, nə qaqqu mantıyası, nə də həтта pencək vardı: isti olduğu üçün hakim işə, sadəcə olaraq, bir köynəkdə baxmağı qərar almışdı. O, panamasını başına yan qoymuşdu, ağızında siqar vardı.

Qalan kürsülərdə vəkillər, qalanın komandiri, keşiş, həkim, zabitlər və müəyyən peşəsi olmayan bir neçə adam əyləşmişdi.

Onlardan kənardə on iki məhkəmə iclasçısı oturmuşdu. Onlardan bəziləri qaba surətdə düzəldilmiş skamyada, bəziləri isə ot üstündə əyləşmişdi. Müxtəlif geyimli və müxtəlif biçimli adamlar hakimi və məhkəmə iclasçılarını dövrəyə almışdı. Bir qədər kənardə qəşəng paltarlar geymiş xanımlar furqonlarda və minik arabalarında yerləşmişdi.

Əvvəlcə təkcə Moris Ceraldı yox, yoldaşları ilə birlikdə Miquel Diası və Felim O'Nili də mühakimə etmək istəyirdilər. Lakin ilkin istintaq zamanı meksikalı mustanger həm özünə, həm də yoldaşlarına bəraət qazandıra bilmişdi.

Onlar hindu paltarı geydiklərini etiraf etmişdilər. Bu dəlil bundan qabaq da sübut edildiyi üçün bunu etiraf etməkdən başqa çarələri qalmamışdı. Lakin onlar bunu bir zarafat kimi qələmə vermişdilər. Henri Poyndeksterin yoxa çıxdığı gecə onların hamısının evdə, Diasın isə lülqənbər olduğu müəyyən edildiyi üçün onları daha sorğu-sual etmədilər.

Felimə gəlincə, onu müttəhimlər kürsüsündə oturtmağı lazım bilmədilər; çünki şahid kimi onun daha çox xeyir verəcəyini hesab edirdilər.

Beləliklə də, müttəhimlər kürsüsündə yalnız Moris-mustanger oturmuşdu.

LXXXVII

fəsil

YALANÇI ŞAHİD

Burada olanların çox azı müttəhimi şəxsən tanıyırdı. Onlar Moris-mustangeri yaxşı, gözəl, igid, atlara yaxşı bələd olan və qadın ürək-lərini çalan bir oğlan hesab edirdilər. Onun həmişə ağıllı hərəkət etdi-yini, igidliyinin heç bir zaman çilgünlüq dərəcəsinə çatmadığını, təm-kinlə danışdığını, boşboğaz olmadığını və biabırçı söyüşlər söymə-diyini də bildirdilər.

Onun haradan gəldiyini, nə üçün Texasda yaşadığını və fırıldaq-çılar kimi at ovu ilə məşğul olduğunu heç kəs bilmirdi.

Bələliklə də, cinayətdə ittiham edilərək rüsvayçılıq damğası ilə ləkələnmiş Moris Cerald saysız-hesabsız izdihamın qarşısında dayan-mışdı.

Bəziləri ona sadə bir maraqla, bəziləri sualedici nəzərlə, əksə-riyyəti isə kin və nifrətlə baxırdı.

Eyni zamanda ona bir cüt göz də baxırdı. Bu gözlərdə siz həm tələş, həm nəvaziş, həm də yenilməz bir səbat oxuyardınız.

* * *

Məhkəmə iclası xüsusi bir rəsmiyyət olmadan başlandı, hakim panamasını çıxartdı, sönmüş siqarını yandırdı. Altı qullab vurduq-dan sonra siqarını ağızından çıxartdı, masanın kənarına qoyub aşağı-dakı sözləri dedi:

– Cənablar və məhkəmə iclasçıları! Biz buraya bir cinayətə bax-maq üçün toplaşmışıq; güman etmək lazımdır ki, bu cinayətin təfsi-latı sizin hamınıza məlumdur. Bizim ən hörmətli vətəndaşlarımızdan birinin oğlu öldürülmüşdür. Qarşınızda gördüyünüz məhbus bu cina-yətdə ittiham edilir. İfadələrə qulaq asdıqdan sonra onun doğrumu ittiham edilib-edilmədiyini siz qərara almalısınız.

Bundan sonra müttəhimə ənənəvi bir sual verildi:

– Siz özünüzü müqəssir hesab edirsinizmi?

– Yox, – sakit, lakin qəti bir cavab eşidildi.

Kassi Kolxaun və yerli əhalidən onunla yanaşı durmuş bir neçə adam kinayə ilə gülümsədi.

Hakim dindirmək üçün şahidləri çağırmağa başladı. Birinci olaraq Frans Oberdoferi çağırıdılar.

Oberdofer əvvəllər demiş olduğunu təkrar etdi. O, gənc Poyndeksterin yoxa çıxdığı gecədə Moris Ceraldın mehmanxanayı necə tərk etdiyini və bütün borclarını verdiyini söylədi. Görünür, o, puldan korluq çəkmirmiş.

Mehmanxana sahibi öz ifadələrində qeyd etdi ki, həm Moris Cerald, həm də Henri Poyndekster qətiyyətlə içməmişdilər və hər ikisi çox həyəcanlı görünürdü. Moris Ceraldın hərəkətində açıq bir qəzəb hiss olunurdu. Mustangerin mehmanxanadan tez çıxıb getməsi şahidi olduqca təəccübləndirmişdi. Əvvəlcədən güman edilirdiyi kimi, mehmanxanadan səhər çıxıb getmək əvəzinə, o, gecədən çox keçmiş yola düşmüşdü.

Bununla da Oberdoferin dindirilməsi qurtardı.

Onun dedikləri müttəhimin xeyrinə deyildi. Ceraldın yola çıxmaq vaxtını dəyişməsi xüsusilə şübhəli görünürdü.

Bəs Henri Poyndekster nə üçün həyəcanlı imiş? Nə üçün o, Ceralda çatmağa tələsirmiş və adətində xilaf olaraq gecənin bu vaxtında niyə onun arxasınca gəlibmiş?

Bir neçə şahid çağırıldı. Lakin onların verdiyi ifadələr məsələni daha da dolaşdırdı. Onlar müttəhimin Henri Poyndeksterlə dost olduğunu təsdiq etdilər.

Nəhayət, kapitan Kassi Kolxaun çıxış etdi.

Onun dedikləri məsələni tamamilə dəyişdi. O nəinki cinayətin səbəblərini açıb göstərdi, həm də cinayəti çox tutqun rənglərlə təsvir etdi.

Kolxaun hər şeydən – mustangerin Luiza ilə görüşməsindən, Henri Poyndeksterin mustangerlə dalaşmasından danışdı. Onun sözlərindən belə çıxırdı ki, mustanger Henri Poyndeksteri hədələyib getmişdi. Kolxaun, Henrinin mustangerin arxasınca getdiyini xatırlatdı: lakin onun arxasınca getməsinin səbəbini söyləmədi. Bütün bu əhvalatda öz rolunu da açıb göstərmədi.

Kolxaunun bu ifşası hamını təəccübləndirdi. Hamı – hakim də, məhkəmə iclasçıları da, camaat da heyrətdə qalmışdılar. Adamlar

deyinməyə başladı. Mustangərə qarşı hiddətli səslər ucaldı. Cinayətin ağırlığı ikiqat artdı: o nəinki Poyndeksterin oğlunu öldürmüş, onun qızını da rüsvay etmişdi.

Kolxaun danışarkən camaat içindən bir inilti səs eşidildi: bu səs zavallı qoca plantasiya sahibinin sinəsindən qopmuşdu.

Lakin buraya yığışanların gözləri uzun zaman Poyndeksterə zillənib qalmadı. Nəzərlər hamını öz gözəlliyi ilə heyran edən qızın mindiyi karetaya çevrildi.

– Luiza Poyndekster! – şahidləri çağırən carçının səsi eşidildi. Kolxaun öz sözünə əməl etmişdi.

LXXXVIII

fəsil

ÇARƏSİZLİKDƏN ŞAHİD DÜRAN QIZ

Luiza Poyndeksteri yeknəsəq bir səslə üç dəfə çağırmamışdılar ki, o, karetanın pilləsinə ayaq qoydu.

Cəsərlə gəlib hakimin qarşısında zərrə qədər də qorxmadan dayandı.

İttihamçı qızdan soruşdu:

- Miss Poyndekster, qardaşınız itən gecə siz harada idiniz?
- Evdə, atamın malikanəsində.
- Bağa düşmüşdünüzmü?
- Bəli, bağa düşmüşdüm.
- Lütfən, saat neçədə düşdüyünüzü deyin.
- Gecəyarısı olduğu yaxşı yadımdadır.
- Təkmil idiniz?
- Həmişə yox.
- Demək, vaxtın bir hissəsini kiminləsə olmusunuz?
- Bəli.
- O adam kim idi?
- O adam mənim qardaşım idi.
- Qardaşınız gəlincəyədək bağda sizinlə daha bir adam varmı?
- Bəli.

– Biz onun adını eşitmək istəyirik. Ümidvaram ki, bu adamın adını gizlətməyəcəksiniz.

– O adam mister Moris Cerald idi.

Bu cavab camaatın nəinki heyrətinə, həm də nifrət və hiddətinə səbəb oldu.

Müttəhimin gözlərində isə bir sevinc parladı.

– İcazə verin soruşum: bu görüş təsadüfmi idi, yoxsa qabaqcadan təyin edilmişdi?

– Qabaqcadan təyin edilmişdi.

– Mən sizə qeyri-təvazökar bir sual verməliyəm. Məni bağışlayın, miss Poyndekster, bunu iş tələb edir. Sizin görüşünüzün xarakteri, daha doğrusu, məqsədi nədən ibarət idi?

Luiza yalnız bir anlığa tərəddüd etdi. O, qəddini düzəltdi və ətrafındakılara cəsarətlə baxaraq dedi:

– Xarakteri və ya məqsədi – nəticə etibarilə bunlar ikisi də bir şeydir. Mən heç bir şeyi gizlətmək istəmirəm. Mən, burada sizin qarşınızda qatil kimi dayanmasına baxmayaraq, indiyədək də sevdiyim sevimli bir adamla görüşmək üçün bağçaya çıxmışdım. İndi, ser, əminəm ki, siz istədiyiniz cavabı aldınız.

İttihamçı camaatı bürümüş uğultuya əhəmiyyət vermədən öz istintaqını davam etdirdi:

– Yox, bu hələ hamısı deyil. Miss Poyndekster, mən sizə daha bir sual verməliyəm. Sizdən qabaq çıxış etmiş şahidin dediklərini eşitdinizmi? Doğrudurmu ki, sizin qardaşınız müttəhimlə dalaşib ayrılmışdı?

– Tamamilə doğrudur.

Camaat hiddətlənib coşdu. Bu cavab Kolxaunun dediklərini təsdiq etdi. İndi cinayətin səbəbi aydın idi. “Onu asın! Onu asın!” – deyə səslər eşidildi.

Hakim qışqırdı:

– Mən sizi qayda-qanuna riayət etməyə çağırıram!

Miss Poyndekster sual verilməsini gözləməyib əsəbi halda sözü-nə davam etdi:

– Mənim qardaşım onun təqsisindən keçdi. Qardaşım üzr istəmək üçün onun arxasınca getmişdi.

Kolxaun məhkəmə üçün müəyyən edilmiş qayda-qanunu pozaraq:

– Mən bəzi şeylər əlavə etməliyəm, – sözə qarışdı. – Onlar yolda dalaşmışdılar. Damın üstündə dayandığım üçün mən hamısını eşitdim.

Hakim onun sözünü kəsdi:

– Mister Kolxaun, məhkəmə sizə söz verdikdə danışırsınız. Hələlik isə mane olmamağınızı xahiş edirəm.

Daha bir neçə əlavə sualdan sonra Luiza Poyndekster şahid qismindən azad edildi.

O, öz yerinə qayıtdı: onun qəlbini ağır bir əzab sıxırdı. Qız həqiqəti söyləməklə kömək etmək istədiyi adama yalnız zərər verdiyini anladı. İzdihamın içindən keçərkən adamların nifrətlə ona baxdığını hiss etdi.

* * *

Kolxaunu bir daha çağırıldı. Şahid kimi o bir daha çıxış etdi. Onun hər sözü yalan olsa da, izdihamda müttəhimə qarşı olan nifrəti daha da artırır.

Yenə də hiddət dalğası qopdu. Camaat: “Onu asın!” – deyərək daha inadla və daha çox kinlə qışqırdı.

Hakim Robertsın vəziyyəti yaxşı deyildi. Qanun tanımayan Linç məhkəməsinin qüvvəyə minməsi təhlükəsi vardı.

Onda nə olacaqdı? Onda məhkəmə istintaqı qurtaracaq və hökm aydın olduğu üçün onu yalnız icra etməkdən başqa çarə qalmayacaqdı.

Təcrübəli cəlladlar bunu çox tez edə bilərdi. Moris-mustanger bir neçə dəqiqənin içində, indi onun başı üstündə qol-qanad atmış palıd ağacının budağından asılacaqdı.

Burada iştirak edənlərin, demək olar ki, hamısı qanunsuz məhkəmənin başlanmasına bir bəhanə axtarırdı.

Lakin müttəhimin bəxtindən burada iştirak edənlərin içində başqa cür düşüncələr də vardı.

Bir dəstə hərbi adam həyəcanla müşavirə edirdi. Bunlar, komandir başda olmaqla, qalanın zabitləri idilər. Bir neçə saniyədən sonra öz qərarlarını verdilər. Mayorun əmri ilə şeypur çalındı.

Demək olar ki, dərhal qırx draqundan ibarət bir dəstə və eyni miqdarda atıcı hasarın arxasından çıxdı, onlar sıra ilə bir-birinin ardınca gələrək məhkəmə üzvlərini bir zəncir kimi üç tərəfdən dövrəyə aldılar.

Camaat sakitləşdi.

İndi Linç məhkəməsi daha mümkün deyildi. Dövlət qanunu yenə də qüvvəyə mindi. Hakim Roberts öz vəzifəsini ifa etməyə başladı.

O, qışqıraraq camaata dedi:

– Vətəndaşlar! Qanunun tələblərinə tabe olmaq lazımdır! Axı özünə bəraət qazandıрмаq üçün bir kəlmə də olsun söyləməyə imkan vermədən adamı asmaq olmaz. Bu, bir cinayət olar.

Kolxaunun yaxınlığında dayanan quldurlardan biri:

– Məgər qətl törədilməmişdir? – qışqırdı. – Onu da öldürmək lazımdır.

– Bu hələ sübut edilməmişdir. Siz hələ şahidlərin hamısının ifadəsini eşitməmişsiniz. Digər tərəfdən olan şahidlərin də ifadəsini eşitmək lazımdır.

Hakimin əmri ilə carçı Felim O'Nili çağırırdı.

Mustangerin nökrinin bəzi yerləri həqiqətə heç də oxşamayan dolaşiq ifadəsi ağası üçün çox az xeyirli oldu.

İkinci şahidi də çağırırdılar.

– Zebulon Stump!

Qocanın iri gövdəsi izdihamın içində göründü, settlmentin ən mahir ovçusu kimi onu hamı yaxşı tanıyırdı.

Tamaşaçılar nəfəslərini qısaraq ona qulaq asmağa hazırlaşdılar. Belə ümumi bir fikir yaranmışdı ki, Zeb Stump bu sirri açacaqdır.

Qoca ovçu məhkəmə sədrinin üzünə baxaraq sözə başladı:

– Nə olar, cənab hakim, mən bu işlər haqqında bildiklərimin hamısını söyləməyə hazırım. Məhkəmə iclasçıları, əgər siz də etiraz etmirsinizsə, mən əvvəlcə bu gəncin izahat verməsini üstün tutardım. O danışıqdan sonra mən öz ifadəmi verərəm və bu da, yəqin ki, onun sözlərini təsdiq edəcəkdir.

Hakim soruşdu:

– Siz hansı oğlanı deyirsiniz?

– Mustangeri deyirəm. Gənc Poyndeksterin öldürülməsində ittiham edilən adamı.

Hakim dedi:

– Bu, müəyyən edilmiş qanun-qaydanı bir qədər pozmaq deməkdir. Lakin eybi yoxdur, bizim əsas məqsədimiz həqiqəti bilməkdir. Mənə gəlincə, mən işin rəsmi cəhətinə çox da əhəmiyyət vermərəm; əgər məhkəmə iclasçıları etiraz etmirlərsə, qoy siz deyən kimi olsun.

Məhkəmənin on iki iclasçısı öz razılığını bildirdi.

LXXXIX

fəsil

MÜTTƏHİMİN NİTQİ

Müttəhim irəli gəldi; mühafizəçilər də iki addım aralı onun arxasınca gəldilər. Ortaya ağır bir sükut çökdü. Hamı mustangərə baxırdı. Müttəhimin bir sözünü də buraxmamaq üçün hamı nəfəsini qısaraq diqqətlə qulaq asmağa başladı: bu, onun son sözü idi.

Cerald nitqinə Texasda qəbul olunmuş qayda ilə başlayaraq dedi:

– Cənab hakim və məhkəmə iclasçıları! Mənə danışmaq imkanı verdiyiniz üçün sizə çox minnətdaram. Hər şeydən əvvəl, mən deməliyəm ki, burada xatırladılan sirli əhvalata baxmayaraq, mənim deyəcəyim çox sadə olacaq və bu sirrin bir hissəsini izah edəcəkdir. Sizin burada eşitdiklərinizin hamısı doğru deyildir. Verilən ifadələrin bir qismi yalan olduğu kimi, bu ifadə verən adam da yalançıdır.

Müttəhim nifrətlə Kassi Kolxauna baxdı. Kolxaun bu nəzərdən büzüşdü, sanki tapançanın lüləsi ona çevrilmişdi.

– Miss Poyndeksterlə görüşdüyüm tamamilə doğrudur. Bu qızın açıq etirafları mənə burada tamamilə səmimi danışmaq imkanını verdi, yoxsa mən bütün həqiqəti deməyə cəsarət etməzdim. Xahiş edirəm, mənim bundan sonra deyəcəklərimə də inanasınız. Doğrudur, bizim görüşümüz gizli bir görüş idi və buna Henri Poyndekster mane oldu. Bu da doğrudur ki, biz onunla dalaşdıq, daha doğrusu, o, məni söydü. Lakin bizim sonradan yenə də dalaşmağımız haqqındakı deyilən sözlər yalandır. Bunun doğruluğuna and içən adam, mənim onu duələ çağırmaq imkanım olsaydı, bunu deməyə cəsarət etməzdi.

Müttəhimin nəzərləri camaat içində qorxa-qorxa gizlənən Kolxauna zilləndi.

Cerald sözünə davam etdi:

– Əksinə, Henri Poyndekster baş vermiş hadisə haqqında öz təəssüfünü mənə izhar etdi. Mənə gəlcincə, barışdığımız üçün mən xoşbəxt idim.

Morisin bir anlığa susmasından istifadə edən hakim:

– Demək, siz barışdınız? – deyə soruşdu. – Siz harada barışdınız?

– Təqribən qətlin baş verdiyi yerdən dörd yüz yard uzaqda.

Hakim ayağa qalxdı. Camaat içindən təəccüb səsləri eşidildi: müttəhim cinayət törədilmiş yerin adını birinci olaraq çəkirdi.

– Siz qan axıdılan yerimi nəzərdə tutursunuz? – hakim tərəddüdlə soruşdu.

– Mən Henri Poyndeksterin qətlə yetirildiyi yeri nəzərdə tuturam.

Yenə də səslər ucaldı. Pıçıltılar və boğuq nidalar eşidildi. Eyni zamanda qoca Poyndekster inlədi. İndi o, artıq oğlunun tələf olduğuna şübhə etmirdi. İndiyədək onun ürəyində Henrinin, bəlkə, hələ də sağ olduğu ümidi vardı. Bu ana qədər onun oğlunun öldüyünü açıqdan-açığa göstərən dəlillər yox idi, yalnız ayrı-ayrı təsadüfi və o qədər də inandırıcı olmayan ehtimallar vardı. İndi isə umid etməli bir şey yox idi: müttəhim, Henrinin öldürüldüyünü özü təsdiq edirdi.

İttihamçı məhbüs mustangerdən soruşdu:

– Demək, siz Henri Poyndeksterin öldüyünə əminsiniz?

Müttəhim cavab verdi:

– Tamamilə əminəm. Əgər mənim gördüklərimi siz görsəydiniz, o zaman bu sualınızın yersiz olduğunu anlardınız.

İttihamçı yenə də soruşdu:

– Demək, siz meyiti görmüzsünüz?

Vəkil işə qarışdı:

– Mən belə bir istintaq üsuluna etiraz etməliyəm. Bu, nizamnamənin açıqca pozulması deməkdir.

İrlandiyalı hüquqşünas əlavə etdi:

– Bizim ölkəmizin məhkəməsi buna yol verməz. Bizim ölkədə sual vermək vaxtı çatmayınca ittihamçının danışmağa ixtiyarı yoxdur.

Hakim məhkəmə qanun-qaydasını pozanı əli ilə hədələyərək dedi:

– Bizim ölkəmizin də qanunları belədir. Müttəhim, siz sözünüzü davam etdirə bilərsiniz. Sizin vəkiliniz lazım bildiyi sualları sizə verə bilər, lakin siz sözünüzü qurtarmayınca heç kəs sizə sual verə bilməz. Sizin deyə biləcəyiniz hər şeyi biz eşitmək istəyirik.

Müttəhim sözünə davam etdi:

– Mən barışdığımız haqqında danışdım və harada barışdığımızı sizə söylədim. İndi mən qalan şeyləri izah etməliyəm. Siz bizim, yəni miss Poyndeksterin, onun qardaşının və mənim necə ayrıldığımızı artıq bilərsiniz. Mən onları tərk edib üzə-üzə çaydan keçdim. Çünki bağa nə cür gəldiyimi Henrinin bilməsini istəmirdim. Bunun üçün

mənim özümün əsaslarım vardı. Çayı üzə-üzə keçdikdən sonra mən settlementə getdim. Yəqin ki, sizdən bir çoxunuzun yadındadır ki, o gecə hava isti idi. Mən mehmanxanaya çatıncayadək paltarım qurumuşdu. Meyxana hələ də açıq idi və onun sahibi piştaxtanın arxasında dayanmışdı. Deməliyəm ki, mən o qədər də xoşuma gəlməyən mehmanxanada qalmaq istəmədim. Gecənin sərinliyindən istifadə edərək Alamoya qayıtmağı qərara aldım. Ümumiyyətlə, settlementdə artıq mənim heç bir işim yox idi. Mən öz nökrərimi qabaqca göndərərək, özüm isə ertəsi günün səhəri yola düşmək fikrində idim. Lakin Kasa-del-Korvoda baş verən hadisə məni tez yola çıxmağa vadar etdi. Mən Oberdofərə olan borcumu verib yola düşdüm.

İttihamçı soruşdu:

– Siz bu pulları haradan almışdınız?

Vəkil onun sözünü kəsdi:

– Mən etiraz edirəm!

İrlandiyalı hüquqşünas hiddətlə ittihamçıya baxaraq dedi:

– Belə də qanun-qayda olarmı! Əgər bu, İrlandiyada olsaydı, sizinlə başqa cür danışırdılar.

Hakim amiranə bir səslə:

– Cənablar, sakit olun! – dedi. – Qoy müttəhim öz nitqini davam etdirdin.

– Mən atımı yavaş-yavaş sürürdüm: tələsmirdim. O gecə mən yata bilməzdim, odur ki gecəni harada keçirməyimin mənim üçün fərqi yox idi: ya düzəndə olsun, ya da öz daxmamda. Mən bilirdim ki, səhər açılınca Alamoya çatacağam. Bu isə mənim üçün kifayət idi.

Fikrə daldığım üçün dönüb geriye baxmırdım; doğrusunu desəm, mən zərrə qədər də şübhə etmirdim ki, arxamca bir adam gələ bilər. Meşənin içi ilə təxminən yarım mil getdikdən sonra mən yolun Rio-Qranda getdiyi yerdə fikirdən ayrıldım və arxadan at ayaqlarının səsinə eşitdim.

Burada yol döndüyündən atımın başını çevirdimsə də, atlına görə bilmədim. Lakin onun atını yorta-yorta mənə yaxınlaşdığını eşidirdim. Mən düzəndə keçirdiyim həyatın mənə verdiyi vərdişlə atımı qeyri-ixtiyari olaraq meşənin qalın yerinə döndərdim, atlı yaxınlaşdıncayadək orada qaldım.

Mən bundan bir az əvvəl hirsələnərək ayrıldığımız adamı gördükdə nə qədər təəccüb etdiyimi özünüz təsəvvür edə bilərsiniz!

Mən hirsələnərək dedikdə, – öz haqqımda danışmıram, – bu yalnız ona aiddir. Mən onun indiki vəziyyətindən xəbərdar deyildim, bəlkə də, o, bacısını rüsvay etdiyimdən şübhələnərək məndən bunun hayfını çıxmaq istəyirdi. Henrini görərkən belə bir fikrə düşdüyümü məhkəmədən gizlətməyəcəyəm.

Lakin özümü müqəssir hesab etmədiyim üçün daha gizlənmədim. Doğrudur, onun bacısı ilə gizlin görüşməyimin təqsiri nə mən-də, nə də qızda idi, bunda başqaları müqəssirdi. Mən onu bütün qəlbimlə, ən pak və incə bir məhəbbətlə sevirəm. Bu hiss indi də mənim qəlbimdə yaşayır.

Luiza Poyndekster pərdələri salınmış karetda oturmuş olsa da, müttəhimin hər bir sözünü eşidirdi. Onun solğun yanaqları qıpqırmızı qızardı; lakin bu, xəcalətdən doğan qızartı deyildi: onun üzü sevincindən qızarmışdı.

XC

fəsil

İCLASIN BİRDƏN-BİRƏ KƏSİLMƏSİ

Müttəhimin Luiza Poyndeksterin ürəyini sevinclə doldurmuş son sözləri başqalarına tamamilə başqa cür təsir etdi.

Camaat içində yenə də uğultu eşidildi. Kolxaunun əlaltıları yenə də səs-küy saldı. Mayor mənalı-mənalı yenə də öz dəstəsinə baxdı. Hakim amiranə bir səslə dedi:

– Sakit!

Həyəcan sakitləşdi. Müttəhimin yenə də danışmağa imkanı oldu.

O, öz sözünə davam edərək dedi:

– Mən Henri Poyndeksteri tanıdıqda meşənin qalınlığından çıxıb öz atımı dayandırdım. Hava kifayət qədər işıqlı olduğu üçün o, məni dərhal tanıdı. Əlini bir dost kimi mənə uzadaraq özünü saxlaya bilməyib qəzəbləndiyinə görə məndən üzr istədi.

Mən də bu əli, mehriban bir gəncin əlini hərərətlə sıxdım...

Cənab məhkəmə iclasçıları! Mən aramızda olmuş danışığı təkrar etməklə sizin vaxtınızı almayacağam, – bu söhbətin məhkəməyə heç bir dəxli yoxdur.

Beləliklə də, biz barışdıqdan sonra atlarımızı xeyli yan-yana sürdük. Sonra bir ağacın altında dayandıq. Burada mən onun sıqarından çəkdim, o da mənim. Dostluq münasibətlərimizi möhkəmləndirmək üçün mən şlyapam ilə pləşımı ona, o da özünüküləri mənə verdi. Bu adəti mən komançilərdən öyrənmişdim. Mən Meksika sombreromu və navaxo hindularının toxumuş olduğu zol-zol şalımı ona verib əvəzində onun pləşını və şlyapasını aldım.

Bundan sonra biz ayrıldıq: o, atını sürüb getdi, mənsə yerimdə qaldım.

Nə üçün yoluma davam edib Alamoya getməyərək yerimdə qaldığımı özüm də yaxşı bilmirəm. Mən buradaca, barışdığımız ağacın altında gecələmək istədim.

Atdan düşüb atı ağaca bağladım; özüm də pləşıma bürünərək şlyapanı çıxarmadan otun üstündə uzandım.

Bir neçə saniyədən sonra yuxuya getdim. Belə şeylər başıma nadir hallarda gəlir. Mən bunu keçirdiyim həyəcanlardan sonra xoş bir sakitlik hissi duymağımla izah edə bilərəm.

Çox yatmadım. Bir neçə dəqiqə keçməmiş kəskin bir səs, mənə elə gəldi ki, güllə səsi məni yuxudan oyatdı.

Mənim atım qulaqlarını şəkləyib fınxırdı. Mən yerimdən sıçrayaraq qulaq verdim. Daha heç bir şey olmadı, heç bir səs eşitmədim. Mustanq sakitləşdi və mən hər ikimizin səhv etdiyimizi qərara aldım. Mən elə düşündüm ki, at meşədə dolaşan vəhşi heyvanın yaxında olduğunu hiss etmiş və bəlkə də, güllə səsi deyil, heyvanın ayaqları altında xışıldayan budaqların səsini eşitmişdir.

Yenə də ot üstünə uzanıb yuxuya getdim. Bu dəfə səhərə qədər yatdım və yalnız iliklərimə qədər işləyən soyuq bir nəmişlikdən oyandım.

Daha ağacın altında qalmaq istəmədim. Yola hazırlaşmağa başladım. Lakin güllə səsi hələ də qulaqlarımda guruldayırdı; mənə elə gəlirdi ki, bu güllə səsi Henri Poyndeksterin getmiş olduğu tərəfdən gəlmişdi. Məni bir hiss narahat etməyə başladı və mən həmin istiqamətlə gedib məsələnin nə yerdə olduğunu aydınlaşdırmaq arzuma qalib gələ bilmədim.

Çox getmək lazım gəlmədi. Pərvərdigara! Mən nə gördüm... Mən gördüm ki...

– Başsız atlı! – izdihamın içindən kim isə qışqırdı. Hamı dönüb geri baxdı.

- Başsız atlı! – əlli səs əks-səda kimi eşidildi.
- Odur, gəlir. Oraya baxın! Oraya!
- Yox, buraya gəlir! Baxın! O, birbaşa atını qalaya çapır!

Doğrudan da, başsız atlı o istiqamətdə çapırdı. Lakin o, atını birdən-birə düzənin ortasında, ağacın ətrafında toplaşmış izdihamla üzbəüz saxladı.

Görünür, atın görmüş olduğu mənərə xoşuna gəlməmişdi. At bərkədən fınxırdı, sonra daha bərkədən kişnədi; yenə də geriye – düzənə qaçdı. Müttəhimin sözlərindən doğan maraq dərhal söndü.

Bir çoxları öz atına tərəf yüyürdü. Hətta məhkəmə iclasçıları belə onlardan geri qalmadı; hər halda, on iki məhkəmə iclasçısından altısı sirli atlıni qovanlara qoşuldu.

XCI

fəsil

BAŞSIZ ATLININ CƏNGƏLLİKLƏRDƏ TƏQİB EDİLMƏSİ

Onlar atlarını düzəndən keçib on mil məsafədə olan cəngəlliklərlə qovurdular. Yolda atların sırası tədricən seyrəkləşirdi. Onların atları bu uzunsürən çilğın qaç-qova tab gətirmirdi.

Meşəyə az adam yaxınlaşdı. Qabaqda sürətlə çapan başsız atlıya yalnız iki nəfər az və ya çox yaxın olaraq cəngəlliyə girdi.

Boz mustanqı minən adam ona hamıdan yaxın idi. O, qızışdığı üçün yeyin qaçan atına rəhm etməyib qamçı və mahmızlarını işə salır, qışqıraraq onu insafsızcasına qovurdu.

Onun ardınca, lakin ondan xeyli aralı, başına yun şlyapa qoymuş hündürboy bir adam qoca yabısını minib çapırdı.

Belə bir atın bu cür sürətlə çapması qəribə görünə bilər; onun belindəki adam atını nə qamçılıyır, nə mahmızlıyır, nə də ona qışqırırdı. O daha amansız bir üsula əl atmışdı: o, öz iti bıçağını hər-dən-bir atın bel sümüyünə yaxın bir yerdən sağrısına soxurdu.

Başsız atlınin arxasınca hamıdan qabaqda iki atlı gedirdi. Onlardan biri Kassi Kolxaun, biri də Zeb Stump idi.

* * *

Qabaqda, sıx cəngəlliklərin içi ilə üç atlı çapırdı.

Kolxaun əlini məyuscasına yelləyərək deyirdi:

– Görüm səni lənətə gələsən! Yenə də əlimdən çıxacaqdır! Kaş məndən başqa burada heç kəs olmayaydı! Ancaq bu dəfə mən tək deyiləm! O kaftar da atını buraya sürür. Meşənin qalınlığına girərkən gördüm. Biz bir-birimizdən cəmi üç yüz yard aralıyıq. Allaha and olsun ki, bu saat onu vurub yerə salmaq olar!

Kapitan bu sözləri deyib atının başını çəkdi, atı azca geri döndərüb indicə gəlmiş olduğu cığır diqqətlə nəzərdən keçirdi. Kolxaun eyni zamanda tufənginə əl atdı. Lakin tərəddüd edirdi. O, öz-özünə söyləndi:

– Yox, belə yaramaz. Arxamca həddindən çox adam gəlir. Onlardan bir çoxu iz tanımağı bacarır. Onlar meyiti mütləq taparlar, bundan əlavə, tufəng səsini eşidərlər. Yox, yox! Belə olmaz!

Kapitan daha bir qədər yerində qalıb qulaq verdi.

“Bəli, deyəsən, o yaxınlaşır. Qoca axmağın bu işə qarışması heç də yaxşı olmadı. Əgər yubansam, bu kaftar mənə çatacaq və onda hər şey əldən çıxacaqdır. Buna yol vermək olmaz!”

Kolxaun yenə də atını mahmızlayaraq cəngəlliklərin içindəki dolanbac cığır ilə irəli çapdı.

Bir neçə saniyə sonra o həm şad, həm də bir az təəccüblü halda atını saxladı.

Başsız atlı lap yaxında idi.

At başını sakit-sakit yerə sallamışdı; görünür, heyvan akasiya ağacının qabığına gəmirirdi.

Kolxaun cəld tufəngini qaldırırsa da, dərhal yenə də aşağı saldı. Onun nişan almaq istədiyi at indi daha sakit dayanmışdı və akasiya ağacını da gəmirirdi; başının yarısı kolun arasında idi.

Atın yüyəni budağa dolaşmışdı; at onu budaqdan qoparmağa çalışırdı.

“Axır ki, tutdum! Allaha şükür, Allaha şükür!”

Kolxaun sevinclə atını irəli çapdı.

Bir saniyədən sonra o, artıq başsız atının yanında idi: belə bir anı o, uzun müddət əbəs yerə ələ keçirməyə çalışmamışdı.

XCII

fəsil

GERİ QAYITMAĞA MƏCBÜR OLDU

Kolxaun atın yüyənindən yapışdı; atı bərk-bərk ağaca bağladı.

Qalib gəlmiş adamın dodaqlarından qeyri-ixtiyari olaraq sevinc nidaları qopdu. Kolxaun ətrafına baxdı və bir saniyə qulaq verdikdən sonra işə başladı.

Bıçağını çıxartdı, şalın ucunu qaldırıb atlıya tərəf əyildi, sanki bıçağı onun ürəyinə soxmaq istəyirdi. Lakin birdən əlini geri çəkdi.

Cəngəlliklər arasından görünən Zeb Stumpun səsi eşidildi.

Zeb atını sürətlə sürüb yaxınlaşdı:

– Qurtarın bu oyunu! – qışqırdı. – Sizə deyirəm, qurtarın!

Kapitan özünü itirib bıçağını xəlvətcə gizlətdi.

– Hansı oyunu? – soruşdu. – Nə qışqırırsınız? Bu heyvan kollara dolaşmışdır. Mən yenə də əldən çıxacağından qorxdum; nəhayət, bu işə son qoymaq üçün onun boğazını kəsmək istəyirdim.

– Hə, belə deyin! Ancaq mən elə güman edirəm ki, onun boğazını kəsmək lazım deyil. Məncə, qan axıtmamaq da olar. Lakin siz kimin boğazı haqqında danışırsınız? Atınımı? Sizi düzgünmü anlamışam?

– Əlbəttə, mən atı nəzərdə tuturam.

– Belə. Bəs siz bu adam haqqında nə deyə bilərsiniz? Onun boğazını kim kəsmişdir? Mister Kassi Kolxaun, bu barədə sizin fikriniz nədir?

– Allah bilir! Mən heç şey anlaya bilmirəm. Ona lazımınca baxmaq üçün hələ vaxtım olmayıb. Mən elə indicə buraya gəlmişəm... Pərvədigara! – deyə o, saxta bir təəccüblə sözünə davam etdi. – Məncə, bu, insan bədənidir. Özü də... ölmüşdür.

– Son qeydiniz tamamilə doğrudur. Başı bədənində olmayan bir adam çətin diri ola bilər. Göründüyü kimi, sanki, bu paltarın altında heç bir şey gizlədilməmişdir, elə deyilmi?

– Mənə də elə gəlir ki, orada heç bir şey yoxdur.

– Şalı azca qaldırıb baxın.

– Mən əlimi ona vurmaq istəmirəm. Çox dəhşətlidir.

– Çox qəribədir! Bir dəqiqə əvvəl siz bundan qorxmurdunuz. İndi nə oldu?

Kolxaun dili tutula-tutula dedi:

– Ah! Onu qovduğum üçün çox həyəcanlı idim. Çox da acıqlanmışdım. Onun oyununa son qoymağı qərara almışdım.

Zeb dedi:

– Yaxşı, onda bu məsələ ilə özüm məşğul olaram... Belə, belə.
– Ovçu yaxınlaşıb başsız atlı nəzərdən keçirərək sözünə davam etdi:
– Bəli, bu, doğrudan da, insan bədənidir. Ölmüşdür, özü də qaxaca dönmüşdür... – Zeb şalın ucunu qaldıraraq səsləndi: – Dayanın! Bu ki həmin adamın meyitidir! Elə bunun öldürüldüyünə görə məhkəmə işə baxır! Sizin dayınız oğlu Henri Poyndeksterdir. Pərvədigara, bu odur!

– Mənə elə gəlir ki, siz haqlısınız...

Zeb sözünə davam etdi:

– Pərvədigara! Bu, doğrudan da, odur! İosafat! Burada düşüncələr içində vaxt keçirməyinə dəyməz. Yaxşısı budur, onu yəhərin üstündə oturduğu halda aparaq. Görünür, o, atın belində möhkəm oturmuşdur. Mən bu atı tanıyıram. Zənnimcə, mənim madyanımın arxasınca inad etmədən gedər... Hə, qoca madyan, onunla salamlaş görüm. Məgər öz köhnə dostunu görmürsənmi? Doğrudur, son zamanlar o, bir qədər əziyyət çəkmişdir, o özü də xeyli vəhşiləşmişdir.

Ovçu bunu deyərkən kəhər at ilə qoca madyan bir-birini iylədilər və bir-birini salamlamaq əlaməti olaraq fırxırdılar.

Zeb, akasiya ağacına dolaşmış yüyəni açaraq dedi:

– Mən belə də düşünürdüm! Bu aygır mənim madyanımın arxasınca sakitcə gedəcəkdir. Hər halda, onun boğazını üzməyə ehtiyac yoxdur. – Ovçu kapitana müraciət edib, sınaıçı bir nəzərlə ona baxdı. – Mister Kolxaun, necə bilirsiniz, yola çıxmaq vaxtı deyilmi? Ehtimal, məhkəmə davam etməkdədir. Əgər məhkəmə davam edirsə, əlbəttə, bizim də orada iştirakımız yaxşı olar. Mənə elə gəlir ki, indi bizim yanımızda olan şahid bu məsələni işıqlandıra bilər. Onda ya mustangeri asarlar, ya da ona bəraət verərlər. Hə, geri getməyə hazırsınızmi?

– Əlbəttə! Siz haqlısınız, burada qalmağın mənası yoxdur.

Zeb əsir alınmış atı arxasınca çəkə-çəkə birinci olaraq yola düşdü.

Kolxaun atını onun ardınca yavaş-yavaş, görünür, könülsüz bir halda sürürdü.

Cığır döndükdə o, atının başını çəkdi, sanki, irəliyə getmək və ya atını geri döndərməkdə tərəddüd edirdi. Onun üzündə ağır bir həyəcan görünürdü.

Zeb Stump at ayağının səsini eşitmədikdə atının başını çəkdi, madyanı döndərdi və sualedici bir nəzərlə kapitana baxdı. Zeb onun üzündəki həyəcanı görüb məsələnin nə yerdə olduğunu dərhal anladı. Qoca ovçu bir kəlmə də demədən tüfənginin lüləsini kapitana tərəf çevirdi. Kolxaun, sanki, heç bir şey görmürmüş kimi yenə də öz yoluna davam etdi.

İndi Zeb Stump arxadan gəlirdi. Onlar atlarını cəngəlliklərin içi ilə yavaş-yavaş sürürdülər. Gəlib açıq düzənə çıxdılar. Kolxaun burada atını bir daha əylədi. Onun varlığını vahiməli bir qorxu bürümüşdü.

“Nə etməli? Atı düzənə sürüb adamların gözündən itməkmi və ya cəsarət edib qorxunc fırtınaya qarşı getməkmi?”

Bu zəhlətökən Zeb Stumpdan, heç olmasa, onca dəqiqə yaxa qurtarıb başsız atlı ilə ikilikdə qalmaq üçün o, bütün dövlətini, gələcəkdə sahib olmaq ümidində olduğu hər şeyini, hətta Luiza Poyndeksteri də verməyə hazırdı.

Axı Zeb Stump nə deyə bilərdi və ya nə edə bilərdi? Bəlkə də, hər şey yaxşıqla qurtardı? Doğrudur, Zeb açıqdan-açığa şübhə edir, lakin bundan qorxmaq lazımdırımı? Axı Kassi Kolxaunun dostları çoxdur. Əgər bu kiçik əhvalat üzə çıxmasa, onda hər şey öz qaydası ilə gedəcək. Yəqin, atılan güllə onun bədənindən keçib cəngəlliyin bir yerinə düşmüşdür.

Kolxaun bu ümiddən ruhlanaraq yenə atını irəli sürdü. Zeb Stump qoca madyanının belində onun arxasınca gedir, Henri Poyndeksterin meyitini gəzdirən kəhər at da onun ardınca gəlirdi.

XCIII

fəsil

BAŞI KƏSİLMİŞ MEYİT

Hakimin fasilə elan etməkdən başqa heç bir əlacı qalmadı. Bir saat keçdi. Bu müddətdə hakim iki siqar çəkdi və bir neçə

qədər konyak içdi. Məhkəmədə iştirak edənlər bu sirli hadisəni öyrənmək üstündə düşünür və başsız atlıni təqib edənlərin qayıtmalarını səbirsizliklə gözləyirdilər. Onlar başsız atlınin əsir alınacağına ümid edir, bununla əlaqədar olaraq sirli hadisənin açarının nəinki tapılacağına, həm də cinayətin aydınlaşacağına inanırdılar.

Hamı diqqətlə düzənə baxırdı. Hamı başsız atlıni təqib edən iki nəfərin nə zaman görünəcəyini və başsız atlıni da özləri ilə bərabər gətirəcəklərini gözləyirdi.

Bir saat keçsə də, lakin heç kəs görünmürdü. Məhkəməni yenə də təxirə salmaq lazımdır mı?

İttihamçı təcili olaraq yenə də işə baxılmasında israr edir, vəkil isə daha qızğınlıqla bunun əksini tələb edirdi. Vəkil mühüm bir şahidin, hələ öz ifadələrini verməmiş olan Zeb Stumpun burada olmadığını əsas gətirərək işi sabaha təxirə salmağı lazım bilirdi.

Məhkəmənin davam etdirilməsini tələb edən səslər eşidildi.

Satqın şəxslər tərəfindən təbliğ edilən camaatın israr etməsi ilə məhkəmə iclasına yenidən başlamaq qərara alındı. Məhkəməni hələlik bu şahid olmadan da davam etdirmək olardı. Bəlkə də, o, vaxtında qayıdıb gələcək. Qayıtmazsa, məhkəməni təxirə salmaq çətin deyildir.

Hakim belə təklif edirdi. Məhkəmə iclasçıları bu təklifə şərik idilər. Məhkəmədə iştirak edən camaat etiraz etmirdi.

Yenə də müttəhimi çağırdılar. O, birdən-birə kəsilməmiş ifadəsinə davam etdi.

* * *

Vəkil, Moris Ceralda müraciət edərək dedi:

– Siz gördüklərinizi demək istəyirdiniz. Davam edin, biz sizi dinləyirik.

– Mən ot üstündə sərilib qalmış bir adam gördüm.

– Yatmışdımı?

– Bəli, əbədi bir yuxuya getmişdi.

– Ölmüşdümü?

– Ölmək nədir; mən onun üzərinə əylərkən başının kəsildiyini gördüm.

– Baş kəsilmişdi?

– Bəli, kəsilmişdi. Onun üzərinə əyilmədikcə mən bunu görməmişdim. O, üzü üstə düşdüyü üçün başı təbii bir vəziyyətdə idi. Hətta şlyapası da başında idi. Mən nə isə bir şey hiss etdimsə də, onun yatdığını güman etmək istəyirdim. O, əllərini və ayaqlarını ölü kimi uzatmışdı. Yerdə də qara bir şey görünürdü; səhərin zəif işığında bunun nə olduğunu mən birdən-birə seçə bilmədim. Daha artıq əyildikdə burnuma qan iyi gəldi. Qarşımda bir meyit uzandığına artıq şübhəm qalmamışdı. Mən onun boynunun ardında dərin bir yara və laxtalanmış qan gördüm. Lap yaxından baxdıqda aydın oldu ki, baş tamamilə kəsilmişdir.

Camaatı dəhşət бүürüdü.

– Siz o adamı tanıdınız mı?

– Təəssüflər olsun ki, tanıdım.

– Hətta onun üzünə baxmadan mı tanıdınız?

– Buna ehtiyac yox idi. Onun paltarları hər şeyi aydın göstərirdi.

– Hansı paltarları?

– Çiyindəki zol-zol şal, başındakı sombrero. Onlar mənim idi.

Əgər biz paltarlarımızı dəyişməsəydik, yerdə uzanan adamın özüm olduğunu düşünərdim. O, Henri Poyndekster idi.

Camaatın həyəcanlı pıçılması ilə birlikdə yenə də ürəkparçalayan bir inilti eşidildi. Vəkil dedi:

– Davam edin, ser. Söyləyin, siz orada daha nəyi aşkara çıxara bildiniz?

– Mən onun bədəninə toxunduqda bu bədənə soyuq olduğunu və tamamilə qaxaca döndüyünü hiss etdim. Mən anladım ki, o, bir neçə saat bundan əvvəl öldürülmüşdür. Qan laxtalanmışdı və səhərin zəif işığında qara rəngə çalırdı. Kəsilmiş baş, onun nədən ölməsi məsələsində məni asanlıqla çaşdırı bilərdi. Lakin güllə səsi hələ də qulaqlarımda guruldayırdı: onun bədəninin bir yerində güllə yarası olmalı idi. Mən səhv etməmişdim. Meyiti arxası üstə çevirdikdə gözlərimə şalda bir deşik dəydi. Deşiyin ətrafındakı parça qana bulaşmışdı. Şalın ucunu qaldırıb mərhumun köynəyinin yaxasını açdıqda onun sinəsində göy-qırmızı bir ləkə gördüm. Bunun güllə yarası olduğunu müəyyən etmək çətin deyildi. Lakin belində belə bir yara yox idi. Görünür, güllə çıxmamışdı.

– Sizcə, bu adamı öldürmək üçün bir güllə kifayətmi idi, yoxsa o, başı kəsildikdən sonra öldürülüb?

– Mən güllənin ölümcül olduğuna şübhə etmirəm. O dərhal ölməmişdisə də, hər halda, bir neçə dəqiqədən, bəlkə də, hətta bir neçə saniyədən sonra ölməli idi.

– Siz dediniz ki, onun başı kəsilmişdi. Bədəndən tamamilə ayrılmışdı mı?

– Bədəninə lap bitişik olsa da, tamamilə ayrılmışdı. Adamda elə təsir oyadırdı ki, zərbə endirilərkən onun nə bir əzələsi, nə də başı tərənmişdi.

– Sizcə, bu zərbə hansı silahla endirilib?

– Mənə elə gəlir ki, onun başı ya balta ilə, ya da ovçu bıçağı ilə kəsilmişdi.

– Sizdə bir şübhə oyanmadımı?

– Mən o qədər heyrətlənmişdim ki, heç şey haqqında düşünə bilmirdim. Mən bunun həqiqət ola biləcəyinə çətinliklə inanırdım. Bir qədər özümə gəldikdə düşündüyüm yeganə şey bu oldu: onu komançilər öldürmüşlər. Lakin onun paltarını soyundurmamışdılar, hətta şlyapası da başında idi.

– Demək, onun hindular tərəfindən öldürüldüyünü güman etmirsiniz?

– Yox!

– Siz kimdən şübhələnmirsiniz?

– O dəqiqədə mən heç kəsdən şübhələnə bilməzdim. Mən Henri Poyndeksterin nə burada, nə də, ümumiyyətlə, bir yerdə düşməni olduğunu heç bir zaman eşitməmişdim. Lakin sonra məndə şübhə oyandı. Bu şübhə indiyədək də məndə qalır.

– Siz şübhələrinizi deyərsinizmi?

– Mən belə istintaq üsuluna etiraz edirəm, – deyə ittihamçı işə qarışdı. – Müttəhimin şübhələri ilə tanış olmaq bizi heç də maraqlandırmır. Məncə, onun söylədiyi “həqiqətə oxşayan” əhvalatı dinləmək bizim üçün kifayətdir.

Hakim yeni bir siqar yandıraraq dedi:

– Qoy o, sözüne davam etsin.

Vəkil soruşdu:

– Söyləyin, siz özünüz necə hərəkət etdiniz? Bunu bildikdən sonra nə kimi bir tədbir gördünüz?

– Gördüyüm şeydən sarsıldığım üçün mən əvvəlcə nə etmək lazım gəldiyini bilmədim.

Mən əmin idim ki, bu oğlan mənim eşitdiyim güllə səşindən ölmüşdür. Lakin atəş açan kim idi? Əlbəttə, hindular deyildi. Mən buna şübhə etmirəm.

Mən quldurları xəyalıma gətirdim, lakin bu da həqiqətə oxşamırdı. Navaxo hindularının toxuduğu şalın ən azı yüz dollar qiyməti var. Quldurlar olsaydı, bu şalı götürərdilər. Ümumiyyətlə, onun əynindən heç bir şey çıxarılmamışdı, hətta qızıl saati belə cibində idi. Bunun intiqam olduğu aydındı.

Mən gənc Poyndeksterin bir adamla dalaşib-dalaşmadığını xatırlamaq istədim. Lakin ağılıma heç bir şey gəlmədi. Bir də, onun başını kəsmək nəyə lazım imiş? Məni hər şeydən çox təəccübləndirən və dəhşətə salan bu idi.

Bu qorxunc və sirlı cinayətdən baş çıxara bilmədiyim üçün meyiti nə etmək haqqında düşünməyə başladım.

Onun yanında qalmaq mənasız idi. Onu orada basdırmaq da olmazdı. Belə olduqda mən qalaya qayıdıb, mərhumu Kasa-del-Korvoya gətirmək üçün bir adamdan kömək istəməyi qərara aldım.

Lakin mən onu meşədə qoysaydım, canavarlar və quzğunlar meyiti tapıb, mən qaladan qayıdıb gəlincəyədək onu parça-parça edərdi. Onsuz da onun bədəni nə hala salınmışdı; mən yol verə bilməzdim ki, onu daha da eybəcərləşdirsinslər. Mən onun yaxın adamlarının haqqında düşündüm. Onun öldürülməsi onsuz da böyük bir müsibət idi.

XCIV

fəsil

SİRR AÇILIR

Müttəhim susdu. Heç kəs onu tələsdirmir, heç kəs ona sual vermirdi.

Hamı hiss edirdi ki, sirin açılacağı an gəlib çatmışdır.

Hakim, məhkəmə iclasçıları, bura toplaşmış bütün camaat nəfəslərini qısaraq və gözlərini müttəhimdən ayırmadan qulaq verirdilər.

Sükut içində yenə Moris Ceraldın səsi eşidildi:

– Sonra mənim başıma başqa bir fikir gəldi: meyiti onun hələ də üstündə olan şala büküb öz plaşımı da üstədən salmaq istədim. Mən qayıdıb gəlincəyədək bu vasitə ilə onu yırtıcı heyvanlardan qorumaq ümidində idim.

Plaşımı təzəcə çıxarmışdım ki, başıma daha ağıllı bir fikir gəldi: tək qalaya qayıtmaqdan sonra, mərhumun meyitini də özümlə bərabər aparmağı qərara aldım.

Bu məqsədlə mən öz atımı gətirib meyiti onun üzərinə qaldırmaq istəyirdim ki, Henri Poyndeksterin atını gördüm. Heyvan, heç bir şey baş verməmiş kimi, sakitcə otlayırdı. Yüyəni yerlə süründüyü üçün onu tutmaq mənə çətin deyildi. Atı sakit durmağa, xüsusilə sahibinin meyiti yanına gətirdikdə sakit dayanmağa məcbur etmək çətin idi.

Mən meyiti atın belinə qaldıra bildimsə də, onun yəhərdə möhkəm oturmasına heç cür nail ola bilmədim: meyit qaxaca döndüyündən sürüşüb düşürdü. Keyli çalışdıqdan sonra bunun heç bir nəticə verməyəcəyini gördüm.

Bu zaman mənim başıma daha bir fikir gəldi. Bir dəfə mən bir kitabda oxumuşdum ki, Cənubi Amerikanın düzənlərində hindular öz yoldaşlarının meyitini atın üstünə qoyub yəhərə bağlayırlar. Bəs onda mən nə üçün Henri Poyndeksterin meyitini yəhərə bağlamayım?

Mən əvvəlcə mərhumu öz atına qoymaq istədim; lakin onun yəhəri kifayət qədər dərin deyildi. Meyit atın üstə dayanmırdı.

İndi ancaq bir imkan qalırdı. Atları dəyişmək lazım idi. Mən öz atımın müqavimət göstərməyəcəyini bilirdim. Bundan əlavə, Meksika yəhərinin oturacaq yeri dərin olduğu üçün bu məqsədə gözəl yarayardı.

Çox çəkmədən mən mərhumu ata mindirib ayaqlarını üzəngiyə keçirə bildim. Bundan sonra kəməndimdən bir qədər kəsib meyiti yəhərə sarıdım. İndi o daha sürüşüb düşməzdi.

Bundan sonra başı haraya qoymaq haqqında düşünmək lazım idi. Başı yerdən qaldırdım, şlyapanı çıxarmaq istədim. Bu, qətiyyətlə mümkün olmadı: baş o qədər şişmişdi ki, şlyapa çıxmırdı. Şlyapanın onun başından çıxmayaacağına əmin olduğdan sonra şlyapanın hal-qasına bir kəndir keçirib bağladım və onu yəhərin qaşından asdım. Bununla da hazırlığım qurtardı.

Vaxt itirmədən Henri Poyndeksterin atına mindim. Kəhər də itaətlə mənim arxamca gəlirdi. Beləliklə də, biz settlementə tərəf yol aldığımız.

Heç beş dəqiqə keçməmişdi ki, məni vurub yəhərdən saldılar; şüurumu itirdim. Əgər mən şüurumu itirməsəydim, burada sizin qarşınızda bir müttəhim kimi dayanmazdım.

Hakim soruşdu:

– Yəhərdən vurub saldılar? Bu, necə oldu?

– Bu, adi bir təsadüf idi, daha doğrusu, bu, mənim ehtiyatsızlığım üzündən baş vermişdi. Mən özgə atına minmişdim və atın yüyənindən tutmamışdım. Mən öz atımı yalnız səsim və dizlərimlə idarə etməyə alışmışdım. Biz yenicə yola düşmüşdük ki, at başını döndərdi və ürkerək kənara sıçrayıb, sürətlə qaçmağa başladı: o, öz arxasında qəribə bir adam görmüşdü. Mən onun yüyənindən yapışmaq istədimsə də, bu o qədər də asan deyildi: at qorxu içində qaçırdı, yüyəni sürüşüb düşdüyü üçün əlim yüyənə çatmırdı.

Mən öz səhvimi düzəltmək və yüyəndən yapışmağa çalışdığım üçün atın məni haraya götürüb qaçdığına fikir vermirdim. Yalnız bir budaq üzümə dəyib ağrıtdıqda mən açıq bir yola deyil, cəngəlliyə düşdüyümüzü gördüm. Bundan sonra mən bütün diqqətimi yalnız yolun üstündəki akasiya ağacının tikanlı budaqlarını kənar etməyə verdim; çünki bu budaqlar məni asanlıqla vurub yerə sala bilərdi. Əllərimi tikan dağıtsa da, bu maneə ilə müvəffəqiyyətlə mübarizə etdim. Lakin böyük bir ağacın yoğun və üfüqi olaraq uzanmış bir budağı mənim yolumu kəsdi: bu budağın hündürlüyü yerdən mənim döşümə çatırdı. Ürkmüş at birbaşa özünü bu budağın altına vurdu. Sonra onun haraya çapıb getməsinə mən bilmirəm. Yəqin ki, siz bunu məndən daha yaxşı bilirsiniz. Sizə yalnız bunu deyə bilərəm ki, başımda böyük bir yara və dizim şişmiş halda bu ağacın altındakı otlar üzərində sərilib qalmışdım.

Lakin mən bunu iki saat sonra, huşum özümə qayıtdıqda gördüm.

Mən özümə gəldikdə gördüm ki, günəş artıq ucalmışdır, mənim üzərimdə isə quzğunlar uçmaqdadır. Susuzluqdan yanırıdım; su axtarmağa getməyi qərara aldım; lakin ayağa qalxdıqda bir addım da ata bilmədim. Mən hətta ayaq üstə güclə dura bilirdim. Orada qalmaq isə ölümə bərabər idi – mən bunu yaxşı başa düşürdüm.

Beləliklə, mən ağrıya baxmayaraq, var gücümü toplayıb yola düşdüm. Mənə elə gəlirdi ki, yaxında gərək çay olsun. Mən gah iməkləyərək, gah da buradaca düzəltdiyim qoltuqağacına söykənərək

hər bir hərəkətimdən əzab çəkə-çəkə, nəhayət, çaya çatıb susuzluğumu dəf etdim və yatdım...

Yuxudan ayılırkən gördüm ki, canavarlar məni dörd bir tərəfdən dövrəyə alıb. Onlar mənə yaxınlaşmağa başladılar və çox çəkmədən üstümə atıldılar. Xoşbəxtlikdən, ov bıçağım yanımda idi və mən özümü müdafiə edə bildim. Bizim aramızda qızgın bir mübarizə başlandı.

Əlbəttə, xoşbəxt bir hadisə üz verməsəydi, mən bu iyrənc heyvanların qurbanı olacaqdım: mənim sədaqətli dostum, itim Tara harayma çatdı. Görünür, o, uzun zaman meşəni dolaşaraq məni axtarırmış. İt məni ölümün pəncəsindən qurtarmaq üçün lap vaxtında gəlib çıxmışdı. O, bir neçə canavarı dərhal boğdu, qalan canavarlar da qaçıb dağıldı.

Taqaətdən düşüb yorulduğum üçün mən dərhal yuxuya getdim, daha doğrusu, huşumu itirdim. Özümə gələndə vəziyyətimi düşünmək iqtidarında idim. İtdən poçtalyon kimi istifadə edərək evə məktub göndərməyi qərara aldım. Bu məqsədlə öz vizit vərəqimdə bir neçə kəlmə söz yazdım. Nökərimin savadsız olmasına baxmayaraq, bu vərəqin kim tərəfindən göndərildiyini biləcəyinə şübhə etmirdim: o, mənim vizit vərəqimi tanıyacaqdı; əlbəttə, mənim vizit vərəqəmi tanıdıqdan sonra o, izahat almaq üçün bir adama müraciət edəcəkdə; çünki mən vərəqi qanla yazmışdım.

Mən vərəqi şlyapamın astarından qopardığım bir parça dəriyə büküb itin xaltasına keçirtdim. İndi ən çətin məsələ qalırdı: iti yola salmaq lazım idi. O, məni qoyub getmək istəmirdi. Nəhayət, onu evə göndərə bildim. Mənim göndərdiyim məktub gedib yerinə çatmışdı, mən bunu ancaq dünən öyrəndim.

İt getdikdən sonra bu yerlərdə ən yırtıcı heyvan olan yaquar sinəsinə mənə tərəf gəldi. Bu xoşagəlməz görüşün nə ilə qurtardığını deyə bilmərəm; çünki məni qızdırma tutmuşdu, şüurumu itirmişdim. Qoy bu mübarizə haqqında mənim igid xilaskarım Zeb Stump danışsın. Ümidvaram ki, öz ifadələrini vermək üçün o, vaxtında buraya gəlib çıxacaq. Bu hadisə mənim üçün bir sirr olaraq qalıb.

O andan sonra yalnız məni qara basdığını və eyni zamanda yaxşı yuxular gördüyümü xatırlayıram. Mənim aqlım yalnız dünən başma gəlmişdir. Ayıldığında özümü həbsxanada, cinayətdə ittiham edilən bir qatil vəziyyətində gördüm.

Daha mənim əlavə etməyə bir sözüm yoxdur.

* * *

Müttəhimin sadə və səmimi etirafı orada olanlara çox böyük təsir bağışladı. Bir çoxları onun müqəssir olmadığına artıq şübhə etmirdi. Lakin onun dedikləri yalnız sözdən ibarət idi. İttihamı onun üzərindən götürmək üçün şahidlərin bu sözləri təsdiqedicə ifadələri də lazımdı. Bu şahid harada idi? Axı ondan çox şey asılı idi. Zeb Stump haradadır?

Hamı sualedici bir nəzərlə firuzə rəngli göyün zümrüd rəngli düzənlə birləşdiyi yerə baxırdı.

XCV

fəsil

SON ŞAHİD

Hamı ətrafı bürüyən dərin sükut içində böyük bir intizarla Zeb Stumpu gözləyirdi. Bu, on dəqiqə davam etdi.

Bu müddətdə üç dəfə nida səsləri eşidildi. Bir neçə adamın gözüne üfüqdə qara bir nöqtə görünmüşdü. Əslində isə heç bir şey yox idi. Lakin qəflətən, dördüncü dəfə daha bərk və daha inamlı bir nida eşidilərkən yorucu intizar artıq son həddinə çatmışdı. Bu dəfə camaatın ümidi boşa çıxmamışdı: üfüqdə, doğrudan da, üç atlı göründü. Palıd ağacının altına toplaşmış izdiham sevinərək bərkdən “ura” dedi.

Atlılardan ikisini tanımaq çətin deyildi: onlardan biri Zeb Stump, digəri Kassi Kolxaun idi. Üçüncü atlını tanımaqda kim səhv edə bilərdi? O, başsız atlı idi!

Gurultulu səslər o dəqiqə kəsildi. Ortalığa yenə də sükut çökdü. Atlılar yaxınlaşdıqda yalnız qorxu andıran pıçıltı eşidildi.

Üç atlı camaatın yanında dayandı. Camaat dərhal onları dövrəyə aldı. Yeni gələnlərdən ikisi atından düşdü, üçüncü atlı isə yəhərdə qaldı.

Kolxaun atını bir kənara çəkib camaatın içində gözdən itdi. Onun burada olması daha heç kəsi maraqlandırmırdı.

Zeb Stump öz qoca madyanının başını buraxdı, başsız adamın atının yüyənindən yapışıb onu məhkəmənin iclas etdiyi palid ağacının altına gətirdi.

Qoca ovçu:

– Cənab hakim və on iki məhkəmə iclasçısı, – dedi, – bu da sizə şahid! Bu çətin işdən baş çıxarmaqda o, sizə kömək edə bilər.

– Pərvərdigara, bu odur? – dəhşətli bir səs eşidildi və hündür-boy bir qoca irəli gəlib başsız atının yanında dayandı.

Bu qoca onun atası idi. Uzaqdan bir qadın qışqırtısı və boğuş bir inilti eşidildi. Bu, onun bacısının səsi idi. Bir qədərdən sonra Vudli Poyndeksteri bir kənara apardılar. O, müqavimət göstərmirdi; ehtimal ki, ətrafında nələr olduğunu da heç bilmirdi. Onu aparıb kareta qızı ilə yanaşı oturdular. Lakin kareta yerindən tərpənmədi. Luiza Poyndekster məhkəmə qurtarmayınca getmək istəmirdi.

Zeb Stumpa şahidlər üçün olan yeri tutmağı təklif etdilər.

O, həmişə olduğu kimi, sərbəst danışaraq dedi:

– Mən bu çirkin iş haqqında birinci dəfə, Henri Poyndeksterin yoxa çıxdığının ikinci günü eşitdim, o günədək mən ovda idim. Mənə dedilər ki, mustangeri cinayətdə təqsirləndirirlər. Mən bilirdim ki, Moris Ceraldın əlindən belə iş gəlməz və buna görə də onunla görüşməyə getdim. O, evdə yox idi. Evdə mən yalnız onun nökeri Felimi tapdım. Felim baş vermiş hər cür hadisədən o qədər qorxmışdu ki, onun dediklərindən mən, demək olar ki, heç bir şey anlamadım. Beləliklə də, o, mülahizələr yürüdərkən it qaça-qaça gəldi, onun boynuna nə isə bağlanmışdı. Mən baxdıqda bunun vizit vərəqi olduğunu gördüm. Vizit vərəqinin üzərinə qanla bir neçə söz yazılmışdı. Bu sözlər oğlanı harada tapmaq mümkün olduğunu göstərirdi. Mən Felimi və iti özümlə bərabər götürüb oraya getdim. Mustangeri yaquarın caynağından xilas etmək üçün biz özümüzü lap vaxtında yetirmişdik. Mən o xal-xal yaquarı güllə ilə vurdum. Yerində qaldı... Daha nə deyim. Bundan sonra biz mustangeri onun daxmasına gətirdik. Biz onu xərək kimi bir şeydə gətirməli olduq. O özü bir addım da ata bilmirdi. Şüuru da yerində deyildi: onun ağılı yaz vaxtındaki hindtoyuğundan çox şey kəsmirdi. Beləliklə, biz xəstəni daxmaya gətirdik. Requlyatorlardan ibarət dəstə gəlib oraya çıxana və onu tapanadək mustanger yatıb qaldı.

Şahid bir dəqiqəliyə susdu. O, mustangerin daxmasında baş verən bütün əhvalatı danışib-danışmamaq haqqında düşünürdü. Bunları söyləməmək daha yaxşı olmazmı?

Buna baxmayaraq ittihamçı sual verərək o anadək olmuş hər şeyi ona söylətdi.

– İndi isə, – Zeb Stump sözünə davam etdi, – mən daha bəzi şeylər əlavə etmək istəyirəm.

San-Antionodan gəlmiş vəkilin səsi eşidildi:

– Danışın, mister Stump.

– Demək, belə. Deyəcəklərim, müttəhimdən çox, onun yerini tutmalı olan adama aiddir. Mən onun adını indi çəkməyəcəyəm. Mən yalnız öyrənə bildiklərimi deyəcəyəm. Məhkəmə iclasçıları, qalanını siz özünü başa düşərsiniz.

Qoca ovçu bir dəqiqəliyə dayanaraq nəfəsini dərdi, sanki, o, ətrafı bir nitq söyləməyə hazırlaşdı. Camaat intizar içində gözləyirdi.

– Cənablar, – deyə Zeb sözünə davam etdi, – o eşitdiyim və xüsusilə gördüyüm şeylərdən sonra mən gənc Henrinin həlak olduğunu anladım. Mən həmçinin buna da möhkəm əmin idim ki, bu çirkin işə mustanger Moris Cerald əl atmamışdır. Bəs onda bu, kimin işi idi? Bir çox başqaları kimi, mənə də əzab verən bu sual idi. İrlandiyalının müqəssir olmadığına şübhə etmədiyim üçün mən bütün həqiqəti aydınlaşdırmağı qərara aldım. Bir çox şey onun əleyhinə idi. Buna baxmayaraq bu, məni inandıra bilməzdi. Mən düzəndəki izləri öyrənməyi qərara aldım. Bir at dırnaqlarının izi məni xüsusilə maraqlandırır. Bu iz Amerika atının nallanmış dırnaqlarının izi idi. Onun dörd nalından birisi sınımışdı. Bu da həmin sınımış nal.

Şahid əlini kamzolonun dərin cibinə salıb sınımış nalı çıxartdı.

– Mən aydınlaşdırdım ki, cinayət baş verən gecə bu at düzənlə çapmışdır. O, öldürülmüş gəncin, həmçinin burada cinayətdə ittiham edilən adamın atının izini tutaraq gedibmiş. Cinayətin baş verdiyi yerin yaxınlığında bu izlər kəsilirdi. Lakin atın üstündə getmiş adam buradan o yana yoluna piyada davam etmişdi. Özü də qan çalasının yanınadək gedib. Qanı o axıdıb. Qatili buraya nalı sınımış at gətiribmiş.

Hakim:

– Davam edin, mister Stump, – dedi. – Bununla nə demək istədiyinizi izah edin.

– Mən aşağıdakıları demək istəyirəm: dediyim adam meşenin qalın yerində gizlənib oradan atdığı gullə ilə gənc Poyndeksteri öldürmüşdür.

– Hansı adam? O kimdir? Onun adını deyin! Adını deyin! – bir neçə səs eyni zamanda ucaldı.

– Mənə elə gəlir ki, siz onun adını orada taparsınız.

– Harada?

– Burada – başsız adamın bədənində. Buraya baxın, – şahid yerindən tərpənməyən bədəni göstərdi. – Siz şaldakı qan ləkəsini, ortada isə güllənin açmış olduğu deşiyi görürsünüz, belə deşik onun belində olmadığı üçün mən güllənin çıxmadığını güman edirəm. Gəlin onu soyundurub baxaq.

Kimsə etiraz etmədi. Burada olanlardan iki və ya üç adam irəli çıxdı, Sem Menli də onların içində idi. Onlar şalı ehmalca meyitin üstündən götürdülər.

Ətrafa ağır bir sükut çökmüşdü; hətta pıçılı belə eşidilmirdi. Hamı gözünü ayırmadan baxırdı.

Güllə meyitin iki yerindən dəymişdi: biri ürək nahiyəsindən, biri də bir qədər aşağıdan. Qan yalnız aşağıdakı yaranın ətrafında lax-talanmışdı. Yuxarıdakı yara isə güllə ilə açılmış və əsla qanamamış bir deşik idi.

Zeb Stump yuxarıdakı deşiyi göstərib:

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur, – dedi. – Siz görürsünüz ki, burada qan yoxdur, bu isə onu sübut edir ki, gullə, ölmüş bir adama dəymişdir. Bu gülləni mustangerin daxması yanında ona mən vurmuşam. Amma ikinci güllə yarası başqa məsələdir. Onu öldürən də elə bu yaradır. Mən əminəm ki, güllə onun bədənindən çıxmamışdır. Demək, kəsib baxmaq lazımdır.

Meyiti açıb yəhərdən düşürdülər.

Mərhum gəncin bədənini ehtiyatla otun üstünə uzatdılar. Sem Menli baş cərrah vəzifəsini gördü.

Nəhayət, gülləni çıxartdılar. Onu məhkəmə iclasçılarına verdilər. Güllənin üstündə “K. K. K.” hərfləri aydın görünürdü.

Yaquar ovunda iştirak edənlər bu güllənin kimə məxsus olduğunu çətinlik çəkmədən anladılar.

– Mister Stump, bu barədə nə deyə bilərsiniz? – vəkil soruşdu.

– Bu, sadə, hətta hər bir uşağa aydın olan bir məsələdir. Oğlanı bu güllə öldürmüşdür.

– Sizin fikrinizcə, bu gülləni kim atıb?

– Bunu anlamaq o qədər də çətin deyildir. Bir adam öz adını bir məktubda yazırsa, bu məktubun kim tərəfindən göndərilməsində kimə səhv etməz. Biz də belə bir hadisə ilə üz-tüzə durmuşuq. Doğrudur, burada yalnız üç hərf var, lakin mənə elə gəlir ki, bu hərflərin mənasını anlamaq çətin deyil.

– Burası doğrudur ki, güllənin üstündə nişan var, – deyər ittihamçı sözə qarışmağa tələsdi. – Bu güllənin settlmentdə yaxşı tanınan bir cənaba məxsus olması mümkündür. Turalım ki, bu belədir. Lakin bu hələ heç bir şeyi sübut etmir. Oğurlanmış bir silahla cinayət etmək olduqca adi bir işdir. Bundan əlavə, lütfən, söyləyin: belə bir cinayəti nə ilə izah etmək olar? Bu cinayətin şübhə altına alıb rüsvay etdiyiniz bir adam tərəfindən törəldiyini güman etməyinizin səbəbi nədir? Adını çəkmədən biz hamımız bu hərflərin kimə məxsus olduğunu bilirik. Mən əminəm ki, həmin cənab bu hərflərin ona məxsus olduğunu özü inkar etməz. Bununla belə, bu hərflər hələlik heç bir şeyi göstərmir. Onun adını bu cinayətlə bağlayan başqa dəlillər yoxdur.

Zeb Stump:

– Siz beləmi güman edirsiniz? – dedi. – Bəs siz buna nə deyirsiniz?

Zeb bu sözləri deyib kisəsindən yanları yanmış və barıtdan qaralmış bir parça kağız çıxartdı.

Qoca ovçu kağızı məhkəmə iclasçılarına verib:

– Mən bu kağızı cəngəllikdə, cinayət yerinin yaxınlığında tapmışam, – dedi. – Kağız akasiya ağacının tikanına ilişmişdi; kağız oraya güllənin çıxmış olduğu həmin tufəngin lüləsindən düşmüşdür. Mənim anladığıma görə, bu, tıxac əvəzinə işlədilən zərf parçasıdır. Maraqlıdır ki, bu kağız parçası üzərində güllənin üstündəki hərflərlə tamamilə uyğun gələn ad yazılmışdır. Cənab məhkəmə iclasçıları, lütfən, onu oxuyun.

Məhkəmə iclasçılarından biri kağızı götürüb açdı və oxudu:

– “Kapitan Kassi Kolxaun”!

XCVI

fəsil

QAÇDI!

Bu ad məhkəmə üzvlərinə çox böyük təsir bağışladı.

Eyni zamanda camaat içindən qışqırtı qopdu. Bu qışqırtı təəcüb əlaməti deyildi. Yox! Bu qışqırtı müttəhimə bəraət qazandıran və ən qəddar bir müttəhimi təqsirləndirən qışqırtı idi.

Zeb Stumpun ifadəsi Henri Poyndeksterin öldürülməsində Moris Ceraldın əli olmadığını aydınca sübut edirdi.

İndi buna heç kəs şübhə etmirdi. Eyni zamanda qatilin Kassi Kolxaun olduğuna da möhkəm bir qənaət hasil oldu. Yanmış kağız parçası bu dəlillərin axıncısı idi.

Zebə yenə də söz verildi. O, Kolxaundan necə şübhələnməyə başladığını, düzəndə cinayətin izlərini necə axtardığını, başsız atlını kapitanın təqib etdiyini iki dəfə necə gördüyünü danışdı. Bütün təfəsilatı danışarkən at mubadiləsini də xatırlatdı. Lakin onun söylədiyi camaat üçün artıq maraqlı deyildi.

Camaat içindən qışqırdılar:

– İrlandiyalıni azad edin, onun təqsiri yoxdur! Bizə daha dəlil lazım deyildir! Hər şey aydındır! Onu buraxın!

Bunun kimi tələbkar səslər də eşidildi:

– Kassi Kolxaunu tutun! Onu məhkəməyə verin! Cinayəti o etmişdir! Buna görə də o, mustangeri ləkələməyə çalışırdı. Əgər o, müqəssir deyilsə, qoy onda sübut eləsin. Onu məhkəməyə verin! Məhkəməyə verin!.. Hakim, biz sizin icazənizi gözləyirik: əmr edin, Kolxaunu müttəhimlər kürsüsündə oturtsunlar. Təqsiri olmayan adam bu yerdə çox oturub!

Hakim əksəriyyətin tələbinə zidd gedə bilmədi: Kassi Kolxaunu məhkəməyə çağırdılar.

Carçı onun adını üç dəfə çəkdi. Cavab eşidilmədi. Hamı nəzərləri ilə kapitanı axtardı.

Zeb Stump indicə ifadə verdiyi yeri birdən-birə tərک edib cəld qoca madyanına yaxınlaşdı.

O, buradakıların hamısını heyran qoyan bir cəldliklə atının belinə sıçrayıb palıd ağacından uzaqlaşdı.

Eyni zamanda bir başqasının, kənara bağlanmış atların arası ilə keçdiyini də gördülər. Bu adam ehtiyatla hərəkət etsə də, tələsirdi.

Hər tərəfdən qışqırdılar:

– Odur! Kolxaundur! Qaçmaq istəyir!

– Onu tutun! – hakimin səsi eşidildi. – Tutub buraya gətirin!

Bu əmri təkrar etmək lazım gəlmədi: onlarca adam eyni zamanda öz atlarına sarı yüyürdü.

Kolxaun birinci olaraq öz mustanqına çatıb cəld onun belinə sıçradı. O dönüb geri baxdıqdan sonra atını çılğınlıqla düzənə doğru çapdı.

Mayorun “Onun ya dirisini, ya da ölüsünü gətirin” sözlərindən ruhlanmış əlli atlı onun ardınca çapdı.

Kapitanın həyatı hələ indiyədək belə təhlükə qarşısında olmamışdı. O, atını Rio-Qranda tərəf çapırdı, lakin Meksika sərhədini keçmək üçün çapmırdı; o burada özünə sığınacaq tapmaq fikrində deyildi: o, komançilər yurdunda gizlənmək istəyirdi.

Qarşıdakı çətinliklər arxadan onu təqib edən çətinliklərlə heç də müqayisə edilməzdi. Bəlkə də, o, sonralar bu ağılsız hərəkəti üçün peşman olacaqdı. O, sərvətini, dostlarını, mədəni cəmiyyət içərisindəki mövqeyini itirəcəkdə; bundan daha ağırı – sevdiyi qadından ayrı düşmək təhlükəsi vardı. Lakin indi onun haqqında düşünməyə belə vaxtı yox idi. Kassi Kolxaun üçün həyat məhəbbətdən daha qiymətli idi.

* * *

Boz mustanq qatili bir ərəb atı sürəti ilə aparırdı. O, bu qızğın qaç-qova davam gətirə biləcəkdimi?

“Nə yaxşı oldu ki, mən atımı meksikalı qızla dəyişdim, – Kassi Kolxaun fikirləşirdi. – Əgər onun atı olmasaydı, indi mən amansız bir məhkəmə və kinli camaat qarşısında dayanardım”.

Kassi Kolxaun bu müdhiş aqibətdən artıq qorxmayıb təhlükənin keçmiş olduğu fikri ilə özünü təskin edirdi. O, geri dönüb baxdıqda atlıların çox uzaqda qaldığını gördü.

Kapitan irəli baxdı: meşə uzaqdan düzənin zümrüd kimi yaşıllı-

ğında qara bir xətti andırırdı. Cani meşəyə çatdıqda canını qurtaracağına şübhə etmirdi.

XCVII

fəsil

QATİLİN TƏQİB EDİLMƏSİ

Ağacın altında qalanlar qeyri-ixtiyari olaraq soruşdular:

– Doğrudanmı, onlar caniyə çatmayacaqlar?

Düzən ilə hərbi və mülki adamlardan ibarət əlli atlı çapırdı; Zeb Stump da onların içində idi.

– Ola bilməz ki, çatmasınlar!

Bu anda daha bir atlı təqib edənlərə qoşuldu: bu, yeyin qaçan mustanqına minən Moris Cerald idi.

Həmı diqqətlə onun arxasınca baxırdı; caniyə çatacaqlarına, onu tutub məhkəməyə gətirəcəklərinə artıq kimsə şübhə etmirdi.

Kolxaun canını qurtardığına yenicə əmin olmuşdu ki, dönub geriyyə baxarkən kəhər atı gördü. Lakin onun üstündəki adam başı kəsilmiş meyit deyil, Moris-mustanger idi. Onun əlindən qaçıb qurtarmaq olmazdı!

Caninin bədəni gizildədi. Lakin cəngəlliklərin yaxında olduğunu gördükdə ürəyində yenə də bir umid doğdu. Taqətdən düşmüş boz mustanqı yenə də mahmızladı.

Bu da meşə yolu. Kolxaun atını bu yola sürdü. Bu da yolun döngəsi. Qalan cəngəllikdə gizlənmək olardı.

Lakin, yox!

O, arxada kəhər mustanqın ayaq tappılısını eşitdi. Mustanger qışqırıb kapitanın dayanmasını tələb edirdi.

Kassi Kolxaun ümitsiz bir qışqırtı ilə atın yüyənini çəkdi, eyni zamanda tapançasına əl atdı. Güllə səsi eşidildi. Güllə havada vıyıldı. Elə o anda fişiltılı bir səs eşidildi: sanki uzun bir ilan kapitanın başı üzərində qvrıldı.

Tətiyi ikinci dəfə çəkməyə macal olmadı. Hətta kəmənddən yaxa qurtarmaq üçün də vaxt tapılmadı: kəməndin ilgəyi onun

çiyinlərinə endi. “Təslim ol, qatil!” – deyə bir səs eşidildi. Kassi Kolxaun kəhər atın arxasının necə ona tərəf çevrildiyini gördü və bir an sonra yəhərdən yerə yıxıldı.

Bundan sonra kapitan heç bir şey eşitmədi, heç bir şey görmədi və hiss etmədi. Yerə dəydiyi üçün şüurunu itirmişdi.

XCVIII

fəsil

HƏLƏ SAĞDIR

Qatil yerə sərilib qalmışdı. Onun qolları kəndirlə bağlanmışdı. Sanki o ölmüşdü.

Lakin onu əsir etmiş adam başqa fikirdə idi. Onun fikrincə, kapitan ya özündən getmişdi, ya da biclik edirdi. Moris onun biclik etməsindən şübhələndiyi üçün atdan yerə düşməyib kəməndi daram halda saxlamışdı.

Sahibinin iradəsinə tabe olan at yerindən tərpnəməyib hər dəqiqə ya geri çəkilməyə, ya da irəli sıçramağa hazır vəziyyətdə durmuşdu.

Mustanger öz-özünə deyirdi:

– Onun necə bir cinayət törətdiyini düşünmək belə dəhşətlidir! Öz dayısı oğlunu öldürmüş, onun başını kəsmişdir! Şübhə yoxdur ki, hər ikisi onun işidir. Lakin onu buna nə vadar etmişdir? Bunu yalnız onun özü izah edə bilər.

– Siz səhv edirsiniz, – kənardan bir səs eşidildi. – Bütün bu suallara cavab verə biləcək bir adam vardır. Qoca Zeb Stump sizin qulluğunuzdadır. Lakin indi bu bərədə danışmaq vaxtı deyildir. Biz onu palıd ağacının yanına aparmalıyıq. Qatil orada öz layiqli cəzasına çatar.

– Lakin biz onu palıd ağacının yanına necə aparacağıq? Onun atı qaçıb getmişdir.

– Bu, çox asandır, mister Cerald. O ancaq özündən getmişdir, bəlkə də, bu qoçaq özünü ölüliyə vurmuşdur. Piyada gedə bilməzsə, qoy at belində getsin, – mənim madyanımlı onu aparar. At minməkdən bərk usanmışam; deyəsən, mən də öz qoca madyanımlı o ki lazımdı cana gətirmişəm. Əgər o, özünü bicliyə vurub atın üstün-

də lazımınca oturmasa, onda biz onu maral cəmdəyi kimi atın üstünə yxarıq... Dayan! Deyəsən, özünə gəlir... – Zeb Kolxaunun yaxasından tutub silkələdi. – Dostum, ayağa qalxın! Sizə deyirlər, ayağa qalxın, gedək. Sizi gözləyirlər. Bəzi adamlar sizinlə danışmaq istəyir.

Əsir özünə gəlib ətrafına göz gəzdirərək soruşdu:

– Kim? Harada? Mənimlə kim danışmaq istəyir?

– Hər kəsdən əvvəl mən.

– Hə! Bu, sizsinizmi, Zeb Stump?

– Bu da mister Moris Cerald, mustangerdir. Siz, gərək ki, əvvəllərdə ona rast gəlmisiniz. O da sizinlə danışmaq istəyir. Bundan başqa, orada, qalanın yanında adamlar sizi gözləyir. Yaxşısı budur, tez ayağa qalxın, bərabər gedək.

Kolxaun yavaş-yavaş ayağa qalxdı. Onun qolları kəməndlə bərk-bərk sarınmışdı.

– Bəs mənim atım? – deyə o, ətrafına göz gəzdirərək qışqırdı.

– Mənim atım haradadır?

– Allah bilir haraya qaçıb. Bəlkə də, evə, Rio-Granda qayıtmışdır. Siz onu elə çapmısınız ki, görünür, zavallı heyvan onu dəyişdiyinizə lənət yağdırıb, bir qədər dincəlmək üçün öz doğma çəmənliyinə qaçıb.

Kolxaun heyrətlə qoca ovçuya baxdı. Dəyişmək? O hətta bunu da bilir!

Zeb səbirsizliklə sözünə davam etdi:

– Hə, məhkəməni ləngitmək yaxşı deyil. Hazırsınızmı?

– Nəyə?

– Əvvəla, mənimlə və mister Ceraldla qayıtmağa. İkincisi, sizin məhkəmə qarşısında dayanmağınız xüsusilə əhəmiyyətlidir.

– Məhkəmə? Mən məhkəmə qarşısında dayanmalıyam?

– Bəli, siz məhkəmə qarşısında dayanmalısınız, mister Kolxaun.

– Hansı təqsirimə görə?

– Siz dayınız oğlu Henri Poyndeksterin öldürülməsində ittiham edilirsiniz.

– Bu, yalandır! Kim deyir-desin, alçaqcasına bir yalandır!

Zeb Stump amiranə bir səslə qışqırdı:

– Səsinizi kəsin! Boş danışqlarla özünüzü yormayın. Əgər Zeb Stump səhv etmərsə, siz hələ çox danışmalı olacaqsınız. İndi isə gedək. Hakim, məhkəmə iclasçıları, habelə altmış nəfər reqlyator sizi gözləyir.

Kolxaun həyasızcasına dedi:

– Mən getməyəcəyəm! Mənə əmr etməyə kim sizə haqq vermişdir? Sizi buna heç kəs vəkil etməyib...

– Doğrudanmı? – deyə Zeb onun sözünü kəsdi və tufəngindən yapışib sözünə davam etdi: – Bu haqqı mənə ədalət özü vermişdir. Bunu görürsünüzmü? Mən öz hüquqmdan istifadə edəcəyəm. Yaxşısı budur, danışığı boşlayın. Mən qulaqlarını sallayıb sizi dinləyən adamlardan deyiləm. Yaxşısı budur, mənim madyanımlı minib sakitcə yola düşün. Yoxsa sizi adi bir yük kimi ata bağlamalı olacağıq. Siz getməlisiniz, vəssalam.

Kolxaun cavab vermədi. O, ümitsiz nəzərlərlə gah Stumpa, gah Ceralda baxır, gah ətrafına göz gəzdirir, sonra oğrun-oğrun sürtükünün qoltuq cibindəki ikinci tapançasına nəzər salırdı; o, tapançasını çıxarmağa səy etdi. Kəmənd, bir də öz tufənginin lüləsini ona tərəf tuşlamış qoca Zeb ona mane olurdu.

Ovçu qışqırdı:

– Cəld olun! Mister Kolxaun, atın belinə qalxın! Qoca madyan sizi gözləyir. Sizə deyirəm, atın belinə qalxın!

Kapitan qeyri-iradi bir mütiliklə qoca ovçunun əmrinə tabe olub ata mindi. O, bunu ölüm təhdidi ilə etdi. Zeb Stump madyanın yüyənindən yapışib onu dalınca apardı. Mustanger dalğın halda arxadan gəlirdi. Mustanger onu sonsuz dərəcədə sevən və bütün qəlbinə hakim olan qadın haqqında düşünürdü.

XCIX

fəsil

İKİ ATƏŞ

Birincidən daha uzun olan ikinci gözəlilməz fasilədən sonra məhkəmə palıd ağacı altındakı iclasını yenə də davam etdirdi. Axşam olurdu. Batan günəşin şüaları ağacın sıx yaşıllığının kölgə saldığı sahəni işıqlandırır. Bu şüalar gündüzkü kimi qızıl rəngində olmayıb qıpqırmızı idi: onlar tufan olacağını bildirirdi.

Müttəhimlər kürsüsündə artıq Moris Cerald yox, Kassi Kolxaun oturmuşdu.

Məhkəmədə bu, demək olar ki, yeganə dəyişiklik idi.

Hakim, məhkəmə iclasçıları eyni adamlar idi; camaat da eyni camaatdı. Fərq yalnız onların müttəhimə olan münasibətində nəzərə çarpırdı. Onun müqəssir olmasına artıq heç kəs şübhə etmirdi. Onun təqsiri aydındı. Bütün dəlillər göz qabağında idi.

İndi ancaq bir şey çatışmırdı: cinayətin səbəbi aydınlaşdırılmamışdı. Kassi Kolxaun nə üçün öz dayısı oğlunu öldürmüşdü? Nə üçün onun başını kəsmişdi? Qatilin özündən başqa heç kəs bu suala cavab verə bilməzdi. Məhkəmə işə tez baxıb qurtardı. “Müqəssirdir” hökmü çıxarıldı. Hakim panamasını başından götürüb hökmü elan etmək üçün ölümün məşum əlaməti olan qara papağı başına qoymaq istəyirdi.

Rəsmiyyətə riayət edərək müttəhimə son sözünü söyləməsini təklif etdilər.

O diksindi. Bu təklif onun qulaqlarında matəm marşı kimi səsləndi. Vəhşi nəzərlərlə ətrafına göz gəzdirdi, ümitsizcəsinə baxdı, heç kəsdə özünə qarşı zərrə qədər də olsun mərhəmət görmədi.

Hakim ondan soruşdu:

– Ölüm hökmünü rədd edib, özünüzə bəraət qazandırmaq üçün bir şey söyləyə bilərsinizmi?

– Yox, – o cavab verdi. – Mənim deməyə sözüüm yoxdur. Çıxarılan hökm ədalətlidir. Mən edam olunmağa layiqəm. Tamamilə doğrudur ki, Henri Poyndeksteri mən öldürmüşəm, meşənin qalınılığında onu güllə ilə mən vurmuşam.

Camaat içindən kiminsə qeyri-ixtiyari olaraq qışqırtısı eşidildi. Bu, hiddətdən çox, dəhşəti andıran bir qışqırtı idi. Öldürülmüş oğlanın atasının sinəsindən də bilaixtiyar bir inilti qopdu.

– Bu etirafdan sonra mən bağışlanacağıma ümid edərsəm, bu, qəribə görünür. Mən amansız bir cəzaya tamamilə layiqəm. Lakin buna baxmayaraq, mən qəddar bir qatil rüsvayçılığı ilə ölmək istəmirəm. Siz onu nə üçün öldürdüyümü və bu cinayətə məni nə sövq etdiyini soruşursunuz? Məni bu cinayətə sövq edən heç bir şey olmayıb.

Camaat yenidən həyəcanlandı. Hamı bu sözə həm təəccüb edir, həm maraqlanır, həm də bundan hiddətlənirdi.

Lakin hamı susur, onun sözünü kəsməyə heç bir səy göstərmirdi.

– Bu, sizə təəccübümü gəlir? Bunun izahatı çox sadədir: mən onu səhvən öldürmüşəm.

Camaat içindən təəccübü andıran səslər eşidildi. Müttəhim davam etdi:

– Bəli, səhvən. Bu aydın olduqda mənim necə iztirab çəkdiyimi təsvir etmək çətindir. Mən bütün bunlar haqqında azca sonra xəbər tutdum.

Müttəhim özünə qarşı rəğbət qazandıra biləcəyinə ümid edirmiş kimi başını qaldırdı. Lakin amansız sifətlərdə mərhəmət görmədi. Kolxaun dedi:

– Mən inkar etmirəm, mən inkar edə bilmərəm ki, öldürmək istədiyim bir adam vardı; mən onun adını gizlətməyəcəyəm. O, budur, burada, mənim qarşımda dayanan bu alçaqdır!

Kolxaun Moris Ceralda nifrətlə baxdı.

Moris Cerald da ona tamamilə sakit, laqeydliklə dolu bir baxışla cavab verdi:

– Bəli, mən onu öldürmək istəyirdim. Bunun üçün mənim əlimdə əsaslarım vardı. Mən bu barədə danışmayacağam. İndi bundan danışmağa dəyməz. Mən onu öldürdüyümü güman edirdim, lakin məşum bir səhv üzündən, demə, mən öz dayım oğlunu öldürmüşəm. Bu irlandiyalı köpəyin öz şalını və şlyapasını Henri Poyndeksterlə dəyişdirdiyini mən haradan biləydim?! Qalanı sizə məlumdur. Mən gülləmi düşməne atdığım halda, dostuma dəymişdi. Güllə ölümcül oldu və atlı yerə yıxıldı. Lakin şübhə qalmamaq üçün bıçağımı çıxartdım və lənətə gəlmiş şal məni hələ də aldatdığı üçün o bədbəxtin başını kəsdim.

Qisas tələb edən qışqırıqlar eşidildi.

Həyəcan bir qədər sakitləşdikdə Kolxaun qışqırdı:

– İndi isə bunun hamısından sizin xəbəriniz vardır, lakin bunun nə ilə qurtaracağı hələ sizə məlum deyil! Siz mənim ölüm ayağında olduğumu görürsünüz, lakin mən onu da öldürməyincə qəbrə enməyəcəyəm. Allaha and olsun ki, başqa cür də edə bilmərəm!

Bu anda dalbadal iki güllə açıldı.

İki adam üzü üstə yerə səřildi. Onların başı az qala bir-birinə toxunurdu.

Bunlardan biri mustanger Moris Cerald, o biri də süvari kapitanı Kassi Kolxaun idi.

Camaat onları dövrəyə aldı. Görünür, hər ikisi ölmüşdü.

Gərgin sükut içindən bir qadının ürəkparçalayan qışqırtısı eşidildi.

C

fəsil

SEVİNC

Sevinc!

Güllə atan adamın yalnız özünü öldürüb, o biri adamı öldürə bilmədiyi aşkar olduqda böyük palıd ağacının altında dayanmış Luiza böyük bir sevinc duydu.

Facianə hadisənin doğurmuş olduğu kədər onun ürəyini hələ də ağrıtsa da, xoşbəxt hisslər fırtınasını boğmaq iqtidarında deyildi.

Bunda gənc qızı kim günahlandıra bilər?

Mən ki günahkar saya bilmirəm. Səmimi olsanız, siz də günahkar saymazsınız.

* * *

Kassi Kolxaunun Moris Ceraldın ürəyinə atdığı güllə, Luizanın məhəbbət nişanəsi olaraq hədiyyə etdiyi amuletə dəyib kənara sıçramışdı. Ürəyin başında saxlanılan bu kiçik şey onu ölümdən xilas etmişdi.

Buna baxmayaraq güllə təsirsiz qalmamışdı.

Bu gözlənilməz zərbə gənc irlandiyalının onsuz da yorğun əsəb sistemini yenə də sarsıtmış, yenə də onun xəstələnməsinə səbəb olmuşdu.

Lakin xəstə indi cəngəllikdə, yırtıcı canavarların və qara quzğunların arasında, daxmada və demək olar ki, heç kəsin qulluq etmədiyi həbsxanada deyildi.

O, gözlərini açarkən sevdiyi qızı – Luiza Poyndeksteri yatağının yanında gördü.

İndi xəstəyə qulluq etmək üçün qıza heç kəs, hətta atası belə mane olmurdu.

Başına gələn müsibət qoca plantasiya sahibinin qürurunu qırmışdı.

O, qızının Moris Ceralda ərə getməsinə daha etiraz etmirdi. Doğrusunu desək, etiraz etməyə də bir səbəb yox idi.

Gənc irlandiyalı at ovçusu olmayıb, mədəni bir ailədən çıxmış və təhsil görmüş bir oğlandı. O, Texasda bu qədər pis ad qazanmış olan mustangerlər dəstəsinə mənsub deyildi.

Bundan başqa, yenə bir məsələ vardı. Bu da Vudli Poyndeksterin ürəyinə yatmaya bilməzdi. İrlandiyadan gəlmiş hüquqşünas, Moris Ceralda sonsuz ölmüş varlı əmisindən sonra onun varisi olmaq hüququnu verdi.

Məlum oldu ki, Kassi Kolxaun evli imiş və onun əmlakı Yeni Orleanda yaşayan oğluna keçdi.

Toydan sonra Luiza və Moris Cerald Avropanı səyahətə çıxdılar. Onlar Morisin vətəninə də oldular.

Gənc irlandiyalının həsrətini çəkən mavi gözlü gözəl qız, demə, Felimin uydurması imiş. İrlandiyada olduqları müddətdə Moris Ceraldın gənc arvadı bir dəfə də olsun qısqanclıq hissi duymadı. Yalnız Kasadel-Korvoya qayıdarkən o, bu əzablı hissi daha bir dəfə duydu. Bir gün onun əri qucağında gözəl bir qadın olduğu halda evə qayıtdı. Onun sinəsindəki yarıdan qan axırdı. Qadın hələ sağ olsa da, artıq son dəqiqələrini yaşayırdı.

“Səni kim yaralayıb?” – sualına qadın ancaq “Dias, Dias!” – deyə cavab verə bildi.

Bu, İsidora Kovarubio de Los-Lanosun son sözləri oldu.

İsidora ilə birlikdə Luizanın qısqanclıq hissələri də öldü. Bu hissə onun qəlbini bir daha həyəcanlandırmadı.

Qısqanclıq hissini bədbəxt senyoritaya olan mərhəmət hissi əvəz etdi. Moris qatili qovub ondan intiqam almaq qərarına gələrkən, kəhər mustanqı yəhərləməkdə Luiza özü ərinə kömək etdi.

Luiza mustangerin kəməndinin ilgəyini Diasın boğazında gördükdə sevindi. O hətta bir dəstə reqlyator, Diasa cəza verilməsi məsələsini həll edib onu buradaca ağacdən asarkən belə meksikalını müdafiə etmədi.

* * *

Bundan on il keçdi. Bu müddətdə Texasda, xüsusilə Leonanın və Nuesesin ətrafındakı settlmentlərdə böyük dəyişikliklər əmələ gəlmişdi.

Əvvəllərdə keçilməz cəngəlliklər olan yerlərdə indi plantasiyalar

görünürdü. Vaxtilə mustanq ilxılarının otladığı vəhşi düzəndə böyük şəhərlər salınmışdı.

İndi siz yeni adamların, yerlərin və kəndlərin adını eşidərsiniz.

Lakin köhnə Kasa-del-Korvo malikanəsi öz adını dəyişməmişdir. Siz orada tanıdığınız adamları da görə bilərsiniz.

Bu malikanənin sahibi Texasda ən gözəl kişilərdən biri, onun arvadı da bu mahalın ən gözəl qadınlarından. Bu, Moris Ceraldla Luiza idi.

Siz orada qoca Vudli Poyndeksterə də rast gələ bilərsiniz.

O, sizi mal saxlanan ağıllara aparar, mal-qarasını göstərer və onun plantasiyalarının çəmənlərində otlayan at ilxılarından iftixarla danışar.

Bu malikanədə siz altı uşağın şən səsinə eşidərsiniz. Bunlar Poyndeksterin qoca yaşlarında ona təskinlik verən nəvələridir.

Əgər siz tövləyə nəzər salsanız, köhnə tanışımız Felim O'Nili orada görərsiniz. O, Kasa-del-Korvonun mehtəri vəzifəsində işləyir. Burada qaradərili Plutoya da rast gələrsiniz. Pluto indi ev sahibinin karetasını sürür; o, qozlaya çıxıb cilovları əlinə almayınca, çox az hallarda atlara baxmaqla məşğul olur.

Oxucuya tanış olan Florinda da Plutonun arvadıdır. Kasa-del-Korvonun yemək masası arxasında siz daha bir tanış adamın adını – qoca ovçu Zeb Stumpun adını eşidərsiniz. Qızardılmış hindtoyuğu və ya maral əti yemək masasının üstünə qoyular-qoyulmaz Zeb Stumpdan söhbət başlanır. Masanın üstündə şərab göründükdə onu daha çox xatırlayırlar.

Doğrudur, Zebin özünə orada siz az-az təsadüf edərsiniz. O, malikanədə yaşayanların hamısı hələ yataqda ikən gedər, onlar yatdıqda və ya yatmaq üçün yatağa uzandıqda qayıdardı. Lakin ovdan gətirdiyi qənimətlər qoca Stumpun bu evin adamlarından olduğunu aydınca göstərirdi.

Kasa-del-Korvoda olduğunuz zaman siz, yəqin ki, az qala əfsanəyə çevrilmiş sirlər bir əhvalatdan bəzi şeylər eşidərsiniz.

Nökərlər bu əhvalatı sizə başdan-ayağa, lakin pıçıltı ilə söyləməkdən imtina etməzlər. Bu, evdə qadağan edilmiş bir mövzudur: bu mövzu malikanə sahiblərinin kədərli xatirələrinə səbəb olur.

Bu, başsız atlı haqqında hekayədir.

Mayn Rid

DÜNYA ƏDƏBİYYATI KLASSİKLƏRİ

OTSEOLA –
SEMİNOLLARIN
BAŞÇISI

Mayn Rid

DÜNYA ƏDƏBİYYATI KLASSİKLƏRİ

Otseola – seminolların başçısı

I

fəsil

ÇİÇƏKLƏR DİYARI

İNDA FLORİDA! Gözəl çiçəklər diyarı! Sənin sahillərini öz karavellasının burnundan ilk dəfə görəən macəra həvəskarı, cəsur ispaniyalı səni belə salamlamışdı¹.

Pasxa öncəsinin axıncı bazar günü Çiçək bayramı idi və mömin kastiliyalı bu təsadüfə yaxşı əlamət sanmışdı. O, səni Florida adlandırmışdı və sən, həqiqətən, bu vüqarlı ada layiq idin.

O vaxtdan üç yüz il keçib². Tam üç yüz il ötüb-bitibdir, ancaq sən elə ilk kəşf olunduğun gün kimi, bu zərif adı daşımağa layiqsən. Üç yüz il öncə Xuan de Leon ilk dəfə sənin sahillərinə ayaq basan zaman necə idinsə, elə indi də o cürsən, başdan-başa çiçəklərlə örtül-müsən. Sən elə bu gün də dünyanın heçdən var edildiyi gündə oldu-ğutək gözəlsən!

Sənin cəngəlliklərin hələ də bakirə və toxunulmazdır, sənin savan-naların başdan-başa yamyaşıldır, sənin meşələrin anis, portağal, mərsin və maqnoliya rayihəsi ilə ətir saçır. Mavi iksiya sənin düzən-gahlarında bərq vurur, qızılı nimfeya sənin sularında əks olunur. Sənin bataqlıqlarında azman sərvlər, nəhəng sidrlər, evkaliptlər və dəfnə ağacları ucalır. Şam ağacları sənin gümüşü qumla örtülü təpələrini əhatəyə alıblar və öz iynəyarpaq budaqlarını palmanın yarpaqlarına qarışdırıblar. Təbiətin şıltaqlığı qəribədir. Bu mülayim, bərəkətli diyarda nəbatatın hər növünə rast gəlinir – quzeyin və günə-yin ağacları böyür-böyürə bitərək, budaqlarını bir-birinə dolaşdırırlar.

---

¹ Florida 1513-cü ildə ispan dənizçisi Xuan Ponse de Leon tərəfindən avropalılar üçün kəşf olunmuşdur.

² Mayn Rid “Oseola – seminolların başçısı” romanını 1858-ci ildə yazmışdır.

Gözəl Florida! Kimdir sənə həyəcansız baxa bilən, kimdir sənin şəfali diyar olduğuna şəkk eləyən, kimdir birinci səyyahların kimi, sənin qoynundan qaynaqlanan sehrli bulaqların gəncliyi qaytarmağına və əbədi həyat verdiyinə inanmayan?! Təəccüblü deyil ki, bu şirin və cəlbedici arzu çoxlarının aqlını başından alıb – özünün əsiri edib. Bu, Meksikanın gümüşündən və ya Perunun qızılından qat-qat artıq şan-şöhrət sənin göz yaşıtək duru sularında gəncliklərini yenedən özlərinə qaytarmağa can atan minlərlə macərə həvəskarını buraya çəkib gətirib. Nə qədər dəliqanlılar bu qeyri-real ilğım dalınca qaçaraq, bu xatalı səyahətlərdə vaxtsız-vədəsiz qocalığa və hətta ölmə qovuşublar. Ancaq belə divanə əməllərə təəccüb etməyinə dəyərmimi?! Hətta bizim günlərdə belə, bunu xam xəyal adlandırmaq çətindirsə, həmin romantik çağlarda bu arzunu gerçək sanmaq daha asan idi. Əgər Yeni Dünya tapılmışsa, onda nədən yeni bir yaşam üsulu da tapılmasın? Adamlar yarpaqların daim xışıldadığı, çiçəklərin heç vaxt solmadığı, quşların səs-səsə verərək dayanmadan oxuduğu bu ölkəni gördülər. Bu həmin ölkədir ki, burada nə payız olur, nə qış. Burada ömrün xəzanını və qışını heç nə yada salmır. Adamları belə şəfali bir diyarın rayihələrini kökslərinə çəkərək, həmişəyaşar olacaqlarına inanmağa vadar edən bu möcüzələr deyildirmi?

Bu sadəlvəh arzu çoxdan çəkilib gedib, onu doğuran gözəllikse yaşamaqdadır. Gözəl Florida, sən elə həmin o çiçəklər diyarı olaraq qalmısan! Sənin meşələrin əvvəlkitək yaşllaşır, sənin səmaların buludsuzdur, sənin suların göz yaşıtək durudur, sən elə əvvəlkitək gözəllik saçırısan! Və buna baxmayaraq, burada nə isə dəyişilib. Təbiət elə həmin o təbiətdir. Bəs adamlar?

Üzləri mis rənginə çalan, sənin yedirib-içirtdiyini, böyüdü-bəslədiyini həmin xalq hanı? Mən indi sənin çölündə-düzündə aqları və zənciləri görürəm, ancaq qırmızıdərilləri görmürəm; avropalıları və afrikalıları görürəm, ancaq hinduları görə bilmirəm. Doğrudanmı, vaxtilə bu yerlərdə dövran sürən qədim xalq qeybə çəkildi?

Bəs hanı hindular? Onlar yoxdurlar! Onlar daha çiçəklərin basdığı cığırlarla gəzib-dolanmırlar, daha sənin dupduru çaylarında onların qayıqları şütüyüb getmir, onların səsləri sənin rayihəli sərinliklə dolub-daşan meşələrində eşidilmir, onların kamanlarının dartılmış ipləri daha ağacların arasında cingildəmir. Onlar gediblər – uzaqlara və həmişəlik.

Ancaq onlar könüllü getməyiblər. Axı səni kim öz xoşuyla tərk eləyər? Yox, gözəl Florida, sənin qırmızıdərilil övladların sənə sadıq qalıblar və səndən ayrılmmaq onlara heç də asan olmayıb. Onlar ömürlərinin ən şirin gənclik çağlarını sürdükləri əziz torpaqlarını üzün zaman qoruyublar; əsrlərlə onlara şan-şöhrət gətirən fədakar çarpışmalarını uzun zaman davam etdiriblər. Ağüzlülərə onları doğma torpaqların hüdudlarından sıxışdırıb çıxarmaq, yalnız amansız döyüşlərdən sonra və bütöv orduların məhvi bahasına başa gəlib. Hə, onlar könüllü getməyiblər. Onları səndən, bala qurdu anasından qoparan kimi, zorla qoparıb Qərbə doğru uzaqlara sıxışdırıblar. Onlar qürub edən günəşə doğru asta-asta uzaqlaşan zaman ürəkləri həsrətdən parçalanıbdır. Onlar buralardan susaraq, gözüyaşlı gediblər. Onların arasında sürgünə özxoşuna gedən bircə nəfər belə olmayıb.

Bu, təəccüblü deyil ki, onlar səndən ayrılmmaq istəməyiblər. Mən onların nisgilinə bütün dərinliyini gözəl anlayıram. Mən də Çiçəklər Diyarının gözəlliyindən həzz almışam və səndən, Florida, beləcə könülsüz ayrılmışam. Ancaq mən, gəncliyə qayıtmaq ümidi ilə deyil, yaşamin və cansağlığının aydın və fərəhli duyumu ilə sənin əzəmətli meşələrinin kölgəsində gəzib dolanmışam və sənin duru sulu çaylarına baş vurmuşam. Mən tez-tez cənin palma və maqnoliyalarının enli yarpaqları altında uzanmışam və sənin savannalarının yaşıl ənginliklərində dincəlib rahatlanmışam. Və baxışlarımı səmanın mavi sonsuzluqlarına yönəldərək, öz-özümə şairin sözlərini təkrarlamışam:

Ah! Əgər Yer üzündə var isə cənnət,
Onda qarşındadır – budur o əlbət!

II *fəsil*

İNDİQO PLANTASIYASI

Atamın indiço plantasiyası olub. Onun adı Rendolf idi və elə məni də beləcə, onun kimi çağırırlar: Corc Rendolf.

Mənim damarlarımda hindu qanının qarışığı var, belə ki, atam Roanok çayı sahillərindən olan Rendolflar ailəsinə mənsub idi və öz mənşəyini şahzadə xanım Pokaxontasdan¹ götürürdü. O, özünün hindu mənşəyi ilə qürur duyurdu – bununla, az qala, lovğalanırdı. Ola bilsin, bu, avropalıya qəribə görünər, ancaq bəllidir ki, Amerikada hindu əcdadları olan ağ adamlar öz mənşələri ilə öyünürlər. Metis² olmaq üzüqaralığı sayılmır, xüsusən də yerlilərin törəməsi yetərinəcə varlıdırsa. Hinduların alicənablığı və böyüklüyü haqqında yazılan neçə-neçə cildlər bizim onları utanıb-sıxılmadan öz əcdadlarımız olaraq qəbul etməmiz kimi sadə bir faktdan daha az inandırıcıdır. Yüzlərlə ağ ailələr var ki, onlar virginiyalı şahzadə xanımın törəmələri olduqlarını təsdiq edirlər. Onların iddiaları doğrudursa, onda gözəl Pokaxontas öz əri üçün ziqiymət bir dəfinə olubmuş.

Atamın, doğrudan da, onun nəslindən olduğunu düşünürəm. O, hər halda, qədim, məğrur müstəmləkəçi ailəsinə mənsub olub. Gəncliyində onun yüzlərlə qara qulları var imiş, ancaq qonaqçılığı ilə bir arada israfçılığı onun zəngin mirasını heçə endirir. O, özü üçün belə alçaldıcı durumla barışa bilmir, öz mal-mülkünün qalıqlarını toplayır və orada yeni bir həyata başlamaq üçün güneyə yola düşür.

Mən hələ atamın həyatındakı bu dəyişikliyə qədər doğulmuşam və mənim vətənim Virginiyadır, ancaq özümü ilk olaraq Floridada, gözəl Suoni çayının sahillərində xatırlayıram. Uşaqlığım burada keçib, mən gəncliyin ilk zövq-səfalarını, gənclik sevdasının ilk alovlarını burada görüb-duymuşam. Biz həmişə uşaqlığımızın keçdiyi yerləri aydın bir şəkildə və ömürlük yadda saxlarıq.

Mən palıd ağacından qayrılarla ağ rəngə boyanmış, pəncərələrinə yaşıl jalüzilər olan qəşəng evi yenidən qarşımda görürəm. Onu, damını oyma ağac sütunların saxladığı geniş eyvan əhatə edir. Yüngül barmaqlıqları olan alçaq sürəhi evi gülzar çəmənlikdən ayırır. Evdən sağda portağallıq, solda geniş bağ yerləşir. Çəmənliyin arxasında, demək olar ki, çayın özünəcən maillənən yaşıl tala uzanıb gedir. Çay bu yerdə meşəli sahilləri və sanki, havadan asılmış kiçik adacıqları

¹ *Pokaxontas* (təq. 1519–1617,) – hindu başçısı Pouxattanın qızı. Bu başçının əsl adı Matoaka olub. “Pokaxontas” hinduların dilində “şən”, “zarafatçı” deməkdir. O, 1614-cü ildə ingilis Con Rolfa ərə gedib. Nikah siyasi önəm daşıyırdı, belə ki, ingilislərlə hindular arasında münasibətlərin yaxşılaşması bununla başlanırdı. 1616-cı ildə Pokaxontas İngiltərəyə gəlir. Roanokadan (Virginiya Ştatı) olan Rendolflar ailəsi, həqiqətən, Pokaxontasın nəslindən hesab olunur.

² *Metislər* – ağlarla hindular arasındakı qarışıq nikahdan törəyənlər

olan böyük gölə bənzəyən bir dirsək əmələ gətirir. Hər yanda çoxlu quşlar uçur və üzür. Göldə ağ qu quşları üzür, daha sonra isə hər cür quşların havalandığı və cəvşəşib cəh-cəh vurduğu meşə başlanır.

Talada uzun, sivri uclu yarpaqları olan böyük palmlar və enli yelpikvari yarpaqlı kiçik palmettolar bitir. Burada maqnoliya, xoş ətir saçan anis, orada – gözoşşayan yukka çətiri çiçək açır. Bütün bunlar yerli bitkilərdir. Talada bu yerlərin daha bir yetirməsi – üfüqi budaqları və qabıq kimi bərk həmişəyaşıl yarpaqları otların üzərinə geniş kölgə salan nəhəng palıd ucalır.

Kölgəlikdə yüngül yay paltarında olan füsunkar bir qız görürəm. Onun başını örtən ağ ləçəyinin altından, qızılın bütün çalarları ilə parlayan uzun saçları görünür. Bu, mənim kiçik, yeganə bacım Virginiyədir. Qızılı saçları ona anasından irsən keçmişdir və bunlardan onun hindu mənşəyi haqqında heç cür fikir söyləmək olmaz. O, özünün sevimliləri – xallı maral və kiçik, ala-bula maral balası ilə oynayır. Bacım onları şirin portağal ləti ilə yemləyir və bu, onların yaman xoşuna gəlir. Onun yanında bacımın daha bir sevimlisi zəncirdə oturub – bu, işıldayan dərisi və çırıq quyruğu olan sincabdır. Onun şux sıçrayışları maral balasını hürküdərək onu sincabın yanından əkilməyə və anasına qısılmağa, ya da bacıma sığınmağa vadar edir.

Quş səsləri ələmi başına götürüb. Portağallıqda yuva qurmuş, qızılı tükləri rəngdən-rəngə çalan sarıköynəyin fit səsi eşidilir, eyvandaqı qəfəsdən isə qılçıqbaş ona züü tutur. O, maqnoliyalar arasında uçuşan al-qırmızı kardinalların və göy soələrin mahnılarına şən əksədə ilə hay verir. O, çayın sahilində bitən uca sərv ağaclarında toxumları dimdikləyən yaşıl tutuquşuların laqqırtılarını yamsılayıb onlara sataşır. Hərdənbir gümüşü qanadlarını göy üzündə parıldadan ispan ala cüllütlərinin kəskin çığırıtlarını və ya göldəki uzaq adacıqlardan eşidilən qaraleylək fitini də təkrar edir. Bu misilsiz nəğməkar ən çeşidli səsləri – itlərin hürüşünü, pişiklərin miyovultusunu, qatırların qışqırıtlarını, atların kişnətilərini, hətta adam səslərini belə çıxarır.

Evin arxasında o qədər cəlbədicə olmasa da, canlılığı ondan heç də az olmayan tamamilə başqa bir mənərə açılır. Burada iş bulaq kimi qaynayır. Evə ətrafı metal torla çəpərlənmiş geniş bir sahə birləşir. Onun ortasında yarım akrıq¹ sahəni tutan böyük bir talvar ucalır. Onu möhkəm ağac sütunlar saxlayır. Talvarın altında sərv

¹ *I Akr* – 4647 kv.m-lik torpaq sahəsi

ağacı gövdələrindən yonulub düzəldilmiş zorba, uzunsov çənlər görünür. Bir-birinin üzərində qurulmuş üç çən, öz aralarında lülək vasitəsilə birləşiblər. Bu çənlərdə qiymətli bitki – indiço islağa qoyularaq yumşaldılır və ondan göy rəngli boya əldə olunur.

Bir qədər aralıda cərgə-cərgə düzülmüş, bir-birinə oxşayan xırda evlər görünür. Bunlar zənci komalarıdır. Onların hər biri, elə bil, portağal ağaclarından ibarət olan talada gizlədilib. Yetişmiş meyvələr və sarımtıl ağ, kəhrəba rəngli çiçəklər havanı rəyihə ilə doldurur. Burada, evin qarşısındakı çəmənliyi bəzəyən həmin o əzəmətli palmalar gah evlərin damları üzərində ucalır, gah da onların üzərinə sallanır.

Barının içərisində başqa binalar da var. Bunlar yonulmamış tirlərdən yöndəmsiz quraşdırılmış taxta damlı tikililərdir. Onlarda tövlə, taxıl anbarı və mətbəx yerləşir. Axırncısı əsas bina, damı taxta qırıqları ilə örtülən və ətirli sidr ağacından düzəldilmiş dirəklərə söykənən açıq eyvanla birləşibdir.

Barının arxasında, sərv meşələrinin üfüqü gizlədən tutqun zolağı ilə haşiyələnən geniş əkin yerləri uzanıb gedir. Elə indiço da burada bitir. Bundan başqa, burada qarğıdalı, şirin kartof, çəltik və şəkər qamışı kimi başqa bitkilər də vardır. Ancaq onlar satış üçün deyil, şəxsi istifadə üçündür.

İndiçonu düz sıralarla, ara qoya-qoya əkiblər. Bu bitkilər inkişaf tempi ilə bir-birindən fərqlənir: bəziləri təzə-təzə cücərdikləri vaxt yarpaqları təzə üçyarpaq yoncaya bənzəyir, digərləri hündürlüyü iki futdan artıq olmaqla tam çiçəklənmə dövründədir və qıjnı xatırladır. Onlar bütün qınlı bitkilər kimi – indiço bu fəsiləyə aiddir – açıq-yaşıl rəngli lələkvari yarpaqları ilə fərqlənir. Onların kəpənəyə bənzəyən çiçəkləri bəzən açılır, ancaq tam çiçəklənməsinə nadir hallarda yol verilir. Onları başqa bir aqibət gözləyir: al-qırmızı çiçəkləri aman vermədən kəsib atırlar.

Barının içərisində və tarlalarda yüzlərlə adam hərəkətdədir. Onların bir-ikisini çıxmaqda, hamısı afrikalılardır, hamısı qullardır. Onların əksər hissəsi zəncilərdir, amma onların heç də hamısı qaradərili deyildir. Burada mulatlar¹ da, sambolar² da, kvarteronlar³ da vardır.

¹ *Mulatlar* – zəncilər və ağlar arasındakı qarışıq nikahdan törəyənlər

² *Sambolar* – zəncilər və mulatlar, yaxud hindular arasındakı qarışıq nikahdan törəyənlər

³ *Kvarteronlar* – Ağlar və tertsseronlar (tertsseronlar – ağların və mulatların törəmələri) arasındakı qarışıq nikahdan törəyənlər

Hətta damarlarında təmiz afrikalı qanı axan adamların da dəriləri qara deyil, tunc rəngindədir. Onlardan bəziləri xeyli dərəcədə kifirdirlər – qalın dodaqları, batıq alınları, yastı burunları var və onlar heç də boy-buxunları ilə seçilmirlər. Bəziləri yaxşı bədən quruluşuna malikdir, bəzilərini hətta cazibədar saymaq mümkündür. Orada, demək olar ki, ağ qadınlar – kvarteronlar da gözə dəyir. Onların çoxusu yaraşıqlıdır, bəziləri isə sadəcə gözəldirlər.

Hamısı iş paltarları geyinmişlər. Kişilərin geyimi yüngül kətan şalvardan, parlaq boyanmış köynəkdən və palma yarpaqlarından düzəlmiş şlyapadan ibarətdir. Öz geyimi ilə çox az adam öyünə bilər. Bəziləri qurşağadək soyunublar və onların qara dəriləri günün altında abnos ağacitək parıldayır. Qadınlar daha əlvan geyiniblər, əyinlərində zol-zol çit don, başlarında parlaq dama-dama parçadan Mədrəs yaylıqlar var. Bəzilərinin donları zövqlə tikilib və çox qəşəngdir. Çalmaya bənzəyən saç formaları qadınlara xüsusi bir əlvanlıq da verir.

Kişilər də, qadınlar kimi indi qo plantasiyasında çalışırlar. Bəziləri bitkiləri kəsib onlardan dərz bağlayırlar; başqaları bu dərzləri əkin yerindən talvarın altına daşıyırlar; orada onu üst təkneyə – “islatma çəninə” atırlar, üçüncülər sudan çıxarıb “sırırlar”. Qalan işçilər çöküntünü kürəklərlə buraxıcı kanala kürüyürlər, bir neçə nəfər isə boyanın qurudulması və qəliblənməsi ilə məşğuldur. Hamı müəyyən olunmuş işi yerinə yetirir və demək gərəkdir ki, bunu edərkən yetərinə şən görünürlər. Adamlar gülür, laqqırtı vurur, oxuyur, zarafatlaşırlar və şən səslər daim sizin qulaqlarınızda cingildəyir.

Ancaq onlar hamısı qullardır – mənim atamın qulları. Atam onlarla yaxşı davranır, burada hələm-hələm qamçıya əl atılmır və bəlkə, buna görə işçilər əhvalca şən, görkəmcə gümrəhdirlər.

Bax, mənim yaddaşımda belə xoş lövhələr həkk olunub.

Mənim uşaqlığım burada keçib, şüurlu həyatımın başlanğıcı burada qoyulub.

III

fəsil

CEKLƏR

Hər plantasiyanın “zalım qulyabanısı” vardır, onlar bəzən bir neçə də ola bilər, ancaq onlardan birisi həmişə ən qorxunc yaramaz olur. Bizdə belə bir qulyabanı Sarı Cek idi.

Bu, çox da kifir olmayan, ancaq özünün pis və öcəşkən xasiyyəti ilə seçilən gənc bir mulat idi. O, hərdən çox kəskin qəzəb və qəddarlıq göstərirdi. Belə təbiətli adamlara zəncilərə nisbətən mulatların arasında daha çox rast gəlinir. Bu psixoloji xüsusiyyət onunla izah olunur ki, mulatlar özlərinin sarı dəriləri ilə qürrələnilər və özlərini istər əqli, istərsə də fiziki cəhətdən zəncilərdən üstün tuturlar, buna görə isə öz həqiqi durumlarını daha kəskin duyurlar.

Təmiz qanlı zəncilərə gəlicə, onların arasından daşürəkli vəhşilər az-az çıxır. Onlar insan həyatının faciəsində zalım deyil, qurbanlardır. Harada olursa-olsun – istər öz doğma ölkələri, istərsə də qürrət, – onlar hər yerdə əzab çəkməlidirlər, ancaq onların qəlbləri kinküdurət və qəddarlıqdan uzaqdır. Bütün dünyanı axtarsan, Afrika zəncisinin sinəsində döyünən qədər xeyirxah ürək tapammazsan.

Sarı Cek həmişə özünün zalımlığı ilə fərqlənirdi. Bu zalımlıq onun təbiətinin fitri cizgisi idi və heç şübhəsiz ki, ona irsən keçmişdi. O, ispan mulatı idi, daha doğrusu, ata tərəfi ispan, ana tərəfi zənci idi. Onu mənim atama öz döğmaca atası satmışdı!

Əgər ana kölədirsə, onun oğlu da kölədir. Əgər ata azad adamdırsa, bu onun törəmələri üçün heç bir önəm daşımır. Amerikada qırmızıderililərin və qaraların arasında uşaq ananın taleyini paylaşır. Yalnız ağ qadın ağ uşaqların anası ola bilər!

Plantasiyada başqa bir Cek də yaşayırdı ki, birincidən fərqli olaraq, onu Qara Cek deyər çağırırdılar. Onların arasında, eyni yaşda və eyni boyda olmalarından savayı, azacıq da olsa, bənzərlik yox idi. Onlar bir-birindən zahiri görkəmlərinə və üzlərinin rənginə nisbətən, təbiətə daha kəskin fərqlənilirdilər. Sarı Cekin dərisinin rəngi daha açıq idi, amma əvəzində Qara Cekin xeyirxah ürəyi vardı.

Onların üzlərinin ifadəsində belə əməlli-başlı fərq nəzərə çarpırdı: birinin şən, məmnun görkəmi var idi, o birinin isə acıqlı baxışı. Zəncinin dümağ dişləri daim təbəssümdən parlayırdı, Sarı Cek isə ancaq bir yaramazlığın-zadın qəsdində olan zaman gülümsəyərdi.

Qara Cek Virginiyada dünyaya gəlmişdi. O, hələ köhnə plantaşiyada bizimlə yaşayırdı və oradan bizimlə birlikdə gəlmişdi. O, mənim atama yaman bağlanmışdı; ağa ilə qul arasında belə münasibətin yaranması elə də nadir hadisələrdən sayılmır. O, özünü bizim ailənin üzvü sayırdı və bizim adımızı daşması kimi bir durumdan qürur duyurdu. O, “köhnə müstəmləkədə” doğulan bütün zəncilər kimi, özünün doğulduğu yerlə fəxr edirdi. Bizim zəncilər arasında “virginiyalılar” ayrı hörmətə malik idilər.

Qara Cekin üz-gözü pis deyildi, o, üz cizgilərinə görə zəncidən daha çox mulata bənzəyirdi. Zəncilər üçün qalın dodaqlar, yastı burun, maili alın səciyyəvidir. Cekdə bu əlamətlərin heç biri yox idi. Mən düzgün üz cizgiləri olan zəncilərlə qarşılaşmışam. Qara Cek də belələrindən idi. O, özünün qədd-qamətinə görə tamamilə həbəş Apollonu sayıla bilərdi.

Məndən başqa da kim isə Qara Cekin öz sarı adaşından qat-qat cazibədar olduğu qənaətində idi. Bu, bizim plantasiyanın birinci gözəli olan kvarteron qız Viola idi. Hər iki Cek çoxdan idi ki, Violaya görə rəqabət edirdilər. Hər ikisi onun təbəssümünə nail olmaq üçün xeyli səy göstərirdi, bu təbəssümü qazanmaq isə elə də asan deyildi, çünki Viola şiltaq və hərdəmxəyal bir qız idi. Hər ikisinin onu qısqandıqlarını isə heç deməyinə dəymir. Qız, nəhayət, açıq-aşkar üstünlüyü zənciyə verməyə başladı. Buna görə mulatın öz rəqibinə qarşı duyduğu nifrət heç bir əndazəyə sığmırdı. Hər iki Cek dəfələrlə bir-birilə güc sınaq olmuşdular və hər dəfə də zənci qalib çıxmışdı. Bəlkə də, Viola, onun zahiri görkəminə görə deyil, məhz buna görə onu öz təbəssümü ilə mükafatlandırır. Bütün dünyada və bütün zamanlarda gözəllik igidliyə və güc-qüvvətə pərəstiş edibdir.

Sarı Cek bizim odunçumuz idi, Qara Cek isə mehtər və arabaçı vəzifəsini yerinə yetirirdi.

Ceklərin sevgi və qısqanclıq əhvalatı bizim plantasiya həyatının ən adi təzahürlərindən idi. Bu əhvalat özlüyündə elə də xüsusi bir maraq kəsb eləmir və mən bunu yalnız ona görə qeyd etdim ki, bu, mənim sonrakı həyatıma mühüm təsir edən hadisələrin bütöv bir zəncirinə başlanğıc vermişdi.

Onların birincisi budur: Sarı Cek rəqibinin necə bir uğura malik olduğunu görərək, Violanı açıq-açığına təqib etməyə başlamışdı. O bir gün qızı təsadüfən meşədə, evdən uzaqda görərək, ona mən-fur təklif etməyə cürət etmişdi. Violanın ikrahla boyun qaçırması onu yaramaz hərəkət etmək fikrinə salmışdı. Yalnız mənim bacımın gözlənilmədən gəlib çıxması mulata mane olmuşdu. Onu, başlıca olaraq, bacımın təkidinə görə cəzalandırmışdılar.

Sarı Cek ilk dəfə idi ki, cəzalandırılırdı, amma bu onun cəzaya layiq hərəkət etdiyi ilk kərə deyildi. Atam ona qarşı həddən artıq mərhəmətli idi, hətta hamı bu fikirdə idi ki, hədsiz dərəcədə mərhəmətlidir. Atam tez-tez ona təkcə qəbahətləri deyil, həm də cinayətləri belə bağışlayırdı. Atam təbiət etibarını ilə olduqca ürəyiyumşaq adam idi və hələm-hələm qamçı işlətməyə əli gələn deyildi, ancaq bu dəfə bacım cəza verilməsində qəti israrlı oldu. Viola onun qulluqçusu idi və mulatın mənfur hərəkətini cəzasız qoymaq olmazdı.

Qazanılmış tənbeh onu yaramaz hərəkətlərə mübtəlalıqdan müalicə edə bilmədi.

Tezliklə Sarı Cekin kinli adam olduğuna dəlalət edən daha bir hadisə baş verdi.

Bacımın istəklisini, qəşəng xallı maralı, gölün sahilində ölmüş halda tapdılar. O, adi ölümə ölə bilməzdi: onun hələ bir saat öncə çəmənləkdə hoppanıb-düşdüyünü görənlər olmuşdu. Ona nə canavar, nə də alliqator toxunmuşdu. Onun bədənində nə bir cızıq, nə bir yara – heç bir qan izi tapılmadı!

Tezliklə bəlli oldu ki, onu boğublar. Onu mulat boğmuşdu, Qara Cek isə bunu görmüşdü. O, portağal meşəsində işləyirmiş və cinayətin şahidi olmuşdu. Sarı Ceki ikinci dəfə qamçı ilə cəzalandırdılar.

Sonra üçüncü hadisə – zənci ilə mulat arasında əsl qanlı çarpışmaya çevrilən qovğa baş verdi. Sarı Cek girəvədən istifadə etmək və zəncidən dərhal istər özünün sevgidə rəqibi kimi, istərsə də az öncəki öz cinayətinin şahidi kimi qisas almaq fikrinə düşdü.

Toqquşma sadəcə dava-dalaşla sonuclanmadı. Mulat, öz ispan əcdadlarından irsən keçmiş instinktlərə uyaraq, bıçaq çıxardı və öz silahsız rəqibini çox pis yaraladı.

Bu dəfə onu daha sərt cəzalandırdılar. Mənim qəzəbimin hədd-hüdudu yox idi – axı Qara Cek mənim “cangüdənim” və əziz bir adamım idi.

Zənci, özünün şən xasiyyəti və gülərüzlülüüyü ilə çox gözəl bir yoldaş idi. Mənim uşaqlıq çağlarımda o bir addım belə aralanmadan məni hər yerdə – çayda da, meşədə də müşayiət edərdi.

Ədalət cəza tələb edirdi və Sarı Cek onu tam qədərincə aldı. Ancaq bu boşuna idi: mulat islaholunanlardan deyilmiş. Sanki, onun qəlbinə cin-şeytan girmişdi.

IV

fəsil

FLORİDA QUYUSU

Portağal meşəsinin arxasında yerdə qəribə bir çökəklik vardı – bu xüsusiyyət, mənim gümanıma görə, yalnız Floridaya xas olan bir şeydi.

Diometri qırx yarda¹ qədər olan çevrilmiş kəllə qənd formalı dəyirmi nohur, neçə futlarla yerin dərinliyinə işləyirdi. Bu nohurun dibində, bir-birindən qayalıq divarlarla ayrılan, düzgün silindrik formalı bir neçə oyuq, yaxud quyu var idi. Bunlar sındırılmış şanları olan arı pətəyinə çox oxşayırdı .

Bəzən belə quyular quru olur, ancaq çox vaxt onların dibində su yığılır ki, bütün çökəkliyi doldurur. Bu kimi təbii su anbarları düzənliklərdə yerləşsələr də, həmişəyaşıl maqnoliya, çəhrayı dəfnə, palıd, tut və palmet pöhrəlikləri ilə örtülən təpələr və ya qaya parçaları ilə əhatə olunurlar. Belə quyulara tez-tez şam meşələri ərazilərində təsadüf olunur, bəzən isə onlar okeandakı xırda adacıqlar kimi, yaşıl savannaların arasında əmələ gəlirlər.

Bu elə “xommokların” – hindu savaşları tarixində məşhur olan Florida quyularının özüdür.

Onların biri elə portağal meşəsinin lap arxasında yerləşirdi. Yaxınlıqda həmişəyaşıl ağacların tünd yarpaqları ilə örtülən boz rəngli qayalar qövs şəklində ucalırdılar. Su burada duru və təmiz idi. Onun büllur kimi şəffaf dərinliyində qızılı və qırmızı balıq, çapaq və ala-bəzək xanı balığı sürüləri oynayırdılar. Bu nohur bizi balıqla təmin edirdi və

¹ Yard – uzunluq ölçüsü: 91,44 sm.

elə buradaca biz hamımız çimirdik. Floridanın isti iqlimində çimmək təkcə kef üçün deyildi, sadəcə bu bir zərurət idi.

Evdən nohura portağal meşəsinin içi ilə qumdan yol salınmış və daşdan bir neçə pillə düzəldilmişdi ki, bununla suyun yanına rahat gedib çatmaq olurdu. Əlbəttə, çimməkdən həzz almağa yalnız ağlارın icazəsi var idi.

Nohurun arxasında, uzaqda uca sərv və sidr ağacı meşələri ilə köbələnən becərilmiş tarlalar yayılırdı. Ətrafda keçilməz çeyilliklər neçə mil məsafədə göz işlədikcə uzanıb gedirdi.

Plantasiyanın bir tərəfi qalın ot bitmiş geniş düzənlik idi. Bura savanna – atların və ev heyvanlarının otladıqları təbii otlaq idi. Burada tez-tez marallar və vəhşi hindtoyuğu sürüləri görünərdi.

Mən məhz elə bir yaşda idim ki, yeniyetmə oğlanları həmin yaşda ov cəlb eləyir. Güney ştatlarından olan, başı işə elə də qarışmayan gənclərin əksəriyyəti kimi, mənəm də başlıca əyləncəm ov idi. Atam özünün qiyamət tazılarını mənə bağışlamışdı.

Mənim ən sevimli əyləncəm quyuda gizlənmək və maralların, yaxud hindtoyuqlarının yaxınlaşmalarını gözləmək, sonra isə yaşıl düzəngahda onların ardınca düşərək təqib etmək idi. Mənə artıq çoxlu maral və hindtoyuğu tutmaq müyəssər olmuşdu; itlər bunların hər ikisini çox gözəl götürürlər. Vəhşi hindtoyuqlarını tazıların köməyiylə asanlıqla ovlamaq olur.

Mən, adətən, səhər tezdən, hələ hamının yatdığı bir vaxtda evdən çıxırdım. Bu, ov üçün ən yaxşı vaxtdır.

Bir dəfə səhər mən quyudakı öz daldalanacağıma yollandım və həmişəkitək qayaya çıxdım, burada mənə və itlərə yetəncə yer var idi. Bu qüllədən qarşımda bütün düzəngah əl içi kimi görünürdü və mən kimsəyə görünmədən oradakı bütün baş verənləri izləyə bilirdim. Maqnoliyanın enli yarpaqları başımın üzərində talvar kimi bir şey əmələ gətirirdi və mən yarpaqların arasından öz müşahidəmi apara bilirdim.

Mən həmin gün ora dan yeri söküləndən öncə gəlmişdim. Hələ atlar tövlədə, mal-qara isə pəyədə idi. Savannada bir ins-cins belə gözə dəymirdi. Onun geniş düzlərində heç bir maral-filan görünmürdü.

Mən bir qədər məyus oldum. Anamın bu gün qonaqları olasıydı və nahara quş ovlamağı məndən xahiş etmişdi. Mən, əlbəttə, söz

vermişdim, indi isə boş savannaya baxaraq, bərk ümidsizliyə qapılmışdım.

Düzü, bu o dərəcədə qeyri-adi bir şey idi ki, mən bərk təəccüb etdim. Geniş düzənlikdə hər səhər marallar görünürdülər. Lakin, ola bilsin, burada məndən öncə ov edən olub. Tamamilə mümkündür. Bəlkə, bu, qonşu plantasiyadan olan gənc Rinqolddur, ya da, sanki, yuxu-filan nə olduğunu bilməyən ovçu-hindulardan biridir. Bircə şey aydındır ki, artıq burada kim isə olub və ovu hürküdüb qaçııb.

Savanna şəxsi mülkiyyət sayılmırdı və plantasiyaların heç birinin şəxsi mülkiyyətinə aid deyildi: hər bir kəs onun genişliklərində sərbəst ov edə bilirdi. Bu torpaqlar dövlətə məxsus idi və hələ heç kimə satılmamışdı.

Beləcə, mən nahara maral əti gətirə bilməyəcəkdim. Düzdür, mən hələ hindtoyuğu vura bilərdim, onlar, adətən, daha gec görünürdülər. Onların ağac kəllələrində qaqqıladaşdıqlarını eşidirdim. Uca səslər səhərin sakit havasında aydın bir surətdə ətrafa yayılırdı. Ancaq həmin ərəfədə mən bu quşların anadan ayrılmış balalardan ibarət bütöv bir dəstəsini vura bilmişdim və bizim anbar artıq onlarla dolu idi. İndi mənə gərək olan yalnız maral idi.

Mən özümlə tufəng götürmüşdüm və maral arxasınca meşəyə yollana bilərdim. Ya da ən yaxşısı qoca Hikmenin komasına getmək idi, o, mənə yardım edə bilirdi. O əgər bu gün ov etmişdisə, evində maral əti olmalıydı və mən ondan bir az götürə bilərdim.

Günəş həlqəsi indicə üfüqdən boylanmışdı və onun şüaları uzaq sərv ağaclarının başlarını qızılı rəngə boyayırdı, onların açıq-yaşıl yarpaqları isə qızılın bütün çalarları ilə parlayırdı.

Mən öz qülləmdən enməzdən öncə bir daha savannaya göz gəzdirdim və elə bir şey gördüm ki, bu məni, niyyətimi dəyişərək, qayada qalmağa məcbur etdi.

Maral sürüsü, becərilən tarlaların savannadan çəpərlə ayrıldığı yerin yaxınlığında, sərv meşəsinin kənarında göründü.

“Aha! – düşündüm. – Onlar qarğıdalı tarlasından keçərək gələ biliblər”.

Mən maralların çıxmış olduqlarını zənn etdiyim həmin yerə tərəf boylandım. Orada çəpərin küncündə, adətən, taxtalarla örtülən bir dəlik olduğunu bilirdim. Mən həmin dəliyi aydın görürdüm, ancaq bütün taxtalar öz yerlərində idi. Deməli, marallar bu tərəfdən gəlmə-

mişdilər. Çətin ki, onlar çəpərin üstündən hoppanıb aşaydılar. Bu, dirəkləri və dayaqları olan hündür bir hasar idi. Taxtalar dəliyi hasarın bütün hündürlüyü boyunca bağlayırdılar. Demək ki, marallar meşədən çıxıb gəlmişdilər?

Mən bəzi başqa şeylər də seyr etdim. Marallar, sanki, düşmənin tərəfindən həyəcanlandırılaraq, addımla deyil, yeyin-yeyin qaçaraq gəlmişdilər.

Olsun ki, onları kim isə təqib edirdi. Axı bu, kim ola bilərdi? Qoca Hikmen, yoxsa Rinqold? Mən meşənin kənarından gözlərimi ayırmırdım, ancaq heç kim gözə dəymirdi.

Bəs əgər maralları ayı, yaxud vaşaq qorxuzmuşsa? Onda onlar uzaq getməzlər və mən hələ itlərlə onlara çata bilərəm. Ola bilsin...

Mənim düşüncələrimin zənciri, maralları qorxudanın peyda olmasıyla, qəflətən qırıldı. Məlum oldu ki, bu nə ayı, nə də vaşaqdır. Bu adam imiş.

O, sərv ağaclarının qatı kölgəliyindən zahir oldu. Günəşin şüaları hələ ki yalnız ağacların başlarını şəfəqləndirirdi, lakin adamı seçmək üçün artıq yetərincə işıqlı idi. Bu nə Rinqold, nə Hikmen, nə də hindu deyildi. O, göy kiş şalvar, zolaqlı köynək və palmet yarpağından şlyapa geyinmişdi. Geyimindən öz odunçumuzu dərhal tanıdım. Bu, Sarı Cek idi.

V

fəsil

MULAT VƏ ONUN CIĞIRDAŞI

Məni bu kəşf bir qədər təəccübləndirdi. Mulatın belə erkən saatda meşədə nə işi var idi? Qənaətkarlıq və ehtiyatkarlıq ona xas olan sifətlərdən deyildi; əksinə, onu adi gündəlik işinin qulpundan yapışmağa məcbur etmək böyük zəhmət bahasına başa gəlirdi. Onda ovçuluq xisləti yox idi. Mən onun ov dalınca düşdüyünü heç vaxt görməmişdim, hərçənd ki, o, daim meşədə olmaqla, bütün xəlvət yerlərə və dəlmə-deşiklərə, eləcə də heyvanların adət və xasiyyətlərinə yaxşı bələd idi. Bəs onu bu gün tezdən meşəyə çəkib gətirən nə idi?

Mən qüllədə qaldım və eyni zamanda, maralları da gözdən qoy-mamaqla, onu seyr etməkdə davam etdim. Tezliklə mulatın onları təqib etmədiyi bəlli oldu. O, meşədən çıxaraq, sürüyə doğru deyil, tamam başqa tərəfə, qarğıdalı tarlasına apararıq yola buruldu.

Mən onun aramla, bir az əyilə-əyilə gəldiyini gördüm. Mənə elə gəldi ki, onun ayaqlarının yanında bir heyvan fırlanır – yəqin ki, bu, xırdaca bir it, ya da opossum¹ idi. O opossum kimi açıq rəngli idi, ancaq mən belə bir məsafədən bunun opossum, yaxud kiçik olduğunu ayırd edə bilmirdim. Düşündüm ki, Sarı Cek heyvancığazı meşədən tutub və onu iplə arxasınca çəkir.

Onun hərəkətlərində qəribə heç nə yox idi. Mulat hələ dünən-dən opossumun yuvasını tapa və orada duzaq qura bilirdi. Yəqin, gecə opossum tələyə düşmüşdü və mulat indi onu çəkib evə aparır-dı. Məni yalnız o təəccübləndirdi ki, mulat birdən dönüb ovçu olub, ancaq mən buna da bir izahat tapa bilmədim. Mən zəncilərin opos-sum ətini çox xoşladıklarını və Sarı Cekin də istisnada qalmadığını xatırladım. O, heyvancığazı asanlıqla ələ keçirməyin mümkün oldu-ğunu anlayıb və özünə qovurma əldə etmək fikrinə düşüb.

Ancaq o, nəyə görə öz qənimətini əlində deyil, ipdə aparırdı, daha doğrusu, arxasınca dartırdı? O, hərdən bir, elə bil ki, heyvancı-ğazı tumarlamaq üçün, ona tərəf əyilirdi. Mən çaşıb qaldım: deməli, bu, opossum deyilmiş!

Mən mulatı o vaxtadək izlədim ki, o, çəpərdəki dəliyə yaxınlaşdı. Onun sadəcə çəpərin üstündən aşıb keçəcəyini düşündüm, belə ki, evə ən yaxın yol qarğıdalı tarlasından keçirdi. Əlbəttə, o, tarla ilə gedə-cək. Ancaq o, məni təəccübləndirərək, taxtaları bir-birinin ardınca çıxar-mağa başladı. Sonra o, bunları bir qırağa tulladı və dəliyi açıq saxladı.

O, dəliyə girdi, əyilərək tarlaya keçdi və enli qarğıdalı yarpaqları arasında gözdən itdi. Mən onu bir müddət, belə qəribə bir şəkildə arxasınca sürüdüüyü ağ heyvancığazla birlikdə, tamam gözdən itir-dim. Yenidən, artıq sakitləşən və savannanın ortasında rahatca otla-yan maralları izləməyə başladım.

Ancaq mulatın qəribə davranışı barədə fikirlər məni rahat burax-madı və mən yenidən onun ardınca baxdım. O, hələ də qarğıdalı pöhrəliyinin arxasından görünmürdü. Amma mən birdən elə bir şey gördüm ki, bu, məni dedikcə təəccübləndirdi. Məhz Sarı Cekin

¹ *Opossum* – pişiyəoxşar məzəli canlı

meşədən çıxdığı yerdən birbaşa savannaya doğru hərəkət edən bir vücut peyda oldu. Bu, adama bənzəyən, əlləri üstə sürünərək ayaqlarını yerlə sürüyüb çəkən bir qaramtlı fiqur idi.

İlk anlar mənə elə gəldi ki, bu, adamdır, amma ağ deyil, zənci, yaxud hindudur. O, hərəkətlərindən hindunu xatırladırdı, ancaq biz hindularla sülhdə idik. Axı dinc hindunun mulatı izləməsinə nə səbəb ola bilərdi? Mən “izləmək” deyirəm, çünki bu qəribə vücudun poza və hərəkətləri açıq-aşkar deyirdi ki, o, Sarı Cekin izi ilə gedir.

“Bəlkə, bu, Qara Cekdir?” – düşündüm. Mən zənci və mulat arasında olan vendettanı¹ və Sarı Cekin bıcaq işə saldığı davanı xatırladım.

Əlbəttə, o cəzalandırılmışdı, amma bunu Qara Cekin özü etməmişdi axı. İncidilən adam özü incidəndən əvəz çıxmağa cəhd etmirdi ki?

Məni çaşqınlığa salan bu görüntüləri belə izah etmək olardı. Ancaq zəncinin buna qadir olduğunu təsəvvür etmək çətin idi – o, həddən artıq alicənab adam idi. Qara Cek özünün alçaq düşməninə qarşı necə bir qəzəblə tutaşır-tutaşsın, o, xain və rəzil bir küncbucaq qisasına qadir deyildi. Bu, onun təbiətinə xas deyildi. Yox, bu, o ola bilməzdi.

Nə o, nə də başqa biri!

Bu an qızılı günəş savannanı işıqlandırdı. Onun şüaları yaşıllıqla sürüşərək, ağacları təpədən kötüklərinəcən işıqlandırdı. Qaramtlı vücut sürünərək kölgədən çıxdı və qarğıdalı tarlasına doğru hərəkət etdi. Onun zirehə bənzər pulcuqları günəşin altında parıldıadı. İndi artıq aydın görmək olurdu ki, bu nə zənci, nə də hindudur və bu, ümumyyətlə, adam deyildi. Bu, alliqator idi.

VI

fəsil

ALLİQATOR

Florida əhli üçün alliqator ya bir gözəllik, ya da xüsusi bir müdhişlik ifadəçisi-zadı deyildir. Məsələ ondadır ki, o, özünün bütün

¹ *Vendetta* – qan qisası adəti

eybəcərliyinə baxmayaraq, – alliqator isə bütün canlıların içində ən iyrencidir, – onu əməlli-başlı öyrənənlərə xüsusi bir qorxu-filan təlqin eləmir. Bununla belə, hamı ona ehtiyatla yanaşır. Alliqatorun vərdişlərinə və şakələrinə bələd olmayan bir adam onu görəndə canına vic-vicə düşür və o, qorxu içində kənara atılaraq qaçmağa üz qoyur. Bataqlıq və göllərin yaxınlığında yaşayan yerli əhalidən olan adamlar – dərisinin rənginin qırmızı, ağ, yaxud qara olmasından asılı olmadan – bu nəhəng kərtənkələyə ehtiyatla yaxınlaşırlar.

Bir sıra kabinet təbiətçi-alimləri təsdiq edirlər ki, alliqator insana hücum eləmir. Lakin onlar onun atları və qaramalı məhv etdiyini etiraf edirlər. Onlar yaqarlara və “zəlilərə” münasibətdə də eyni şeyi söyləyirlər. Qəribə təsdiqnamədir, xüsusən də bunun əksinə şahadət verən minlərlə sübut olan yerdə.

Doğrudan da, alliqator, ona belə fürsət düşən halların heç də hamısında insana hücum eləmir. Ancaq burası da var ki, şir və pələng də eyni cür hərəkət edir. Ancaq əsasən səhvlər edən Buffon¹ da, çətin ki, alliqatora ağır heyvan deməyə cürət edəydi. Əgər Kolumb zamanından bəri alliqator qarınqululuğuna qurban getmiş adamların hesabı aparılısaydı, onda çox böyük bir rəqəm alınardı. Bu say eyni dövr üçün Hindistan pələnginin, yaxud Afrika aslanının qurbanlarının sayından əskik olmazdı. Humboldt², onun Güney Amerikada qısamüddətli səyahəti zamanı çoxlu belə hadisələr danışmışdılar. Mənə gəldikdə isə alliqatorun dişlərində ölənlər haqqında nə qədər hadisələr bilirəm və bu nəhəngin şikəst etdiyi neçə-neçə adamları öz gözlərimlə görmüşəm.

Tropik Amerikanın sularında kaymanların, alliqatorların və əsl timsahların çoxlu növlərinə rast gəlmək olar. Onların biri daha çox, digəri daha az yırtıcıdır və səyyahların hekayətlərindəki fikir ayrılığı da elə buradan gəlir. Hətta eyni növlər də, misal üçün, fərqli çaylarda yaşadıqda heç də tam bir-birinə bənzəmir. Alliqatorlara, elə başqa heyvanlara da, xarici amillər təsir eləyir. İqlim, adamların yaxınlığı, heyvanın böyüklüyü – hamısı öz təsirini göstərir və hətta

---

¹ *Buffon Corc Lui Lekler* (1707 – 1788) – fransız təbiətşünası, 36 cildlik “Təbii tarix”in müəllifi.

² *Humboldt Aleksandr Fridrix Vilhelm* (1769 – 1859) – məşhur alman təbiətşünası və səyyahı. 1799 – 1804-cü illərdə Mərkəzi və Güney Amerikada səyahətlərdə olmuşdur.

alliqatorun təbiətində yaxınlıqda məskunlaşan insanların irqi xüsusiyyətləri belə əks olunur ki, belə bir şey, olduqca qəribə görünə bilər.

Güney Amerikanın bəzi çaylarının sahillərində fərli silahı olmayan, xoşagəlməz hindular yaşayırlar və burada kaymanlar müstəsna dərəcədə cəsarətlidirlər, onlara yaxınlaşmaq çox təhlükəlidir. Onların həmcinsləri olan quzey alliqatorları da eynən bu cür idilər, daha doğrusu, bir əlində balta, digərində tufəng olan igid meşə sakinləri onlara insanlardan qorxmaq öyrətməyincə belə idilər. Bu isə ona sübutdur ki, bu sürünənlər, hər halda, müəyyən mənada ağıl payından məhrum deyillər. Elə indinin özündə də Floridanın bir çox bataqlıq və çaylarında iri alliqatorlar yaşayırlar ki, onlara yaxınlaşmaq, xüsusən də yaz oyunları zamanı və insan məskənlərindən uzaq yerlərdə, heç də təhlükəsiz deyildir. Floridada elə çaylar və dənizkənarı sututarları var ki, oralarda üzmək, köpək balıqları ilə qaynaşan dənizə baş vurmaq kimi bir şeydir – hər iki halda üzgüçünün sağ qalmaq şansı eynidir.

Təhlükə az qala daimi bir şey olan zaman, bu gerçək təhlükənin özünə belə saymazyanə yanaşmaq olur. Sərv və ağ sidr ağaclarının sıx-sıx bitdiyi bataqlıqların sakinləri, bədheybət alliqatoru görəndə zaman bir elə də həyəcanlanmırlar. Onun görünməsi Florida sakinlərinin marağına səbəb olmur, o yalnız zəncilərin və bir də ovçuların diqqətini çəkir ki, birincilər onun quyruğundan qida kimi istifadə edirlərsə, ikincilər üçün onun dərisi gəlir mənbəyi rolunu oynayır.

Əgər alliqatorun mulatın hərəkətlərini xatırladan qəribə hərəkətləri olmasaydı, onda onun savannanın kənarında görünməsi, mənə də heç bir şühhə-filan doğurmazdı. Mən, alliqatorla mulat arasında bir bağlantı ola biləcəyi kimi fikirlərdən qurtula bilmirdim. Hər halda, bu iyrenc sürünənin adamın ardınca getdiyi şübhəsiz idi.

O, mulatı görmüşdümü, yoxsa onu duyğusu idi adamın ardınca çəkib aparan? Bunu deyə bilməzdim. Axı rıncısı mənə daha ağılabatan görünürdü, belə ki, alliqator mulatdan xeyli sonra meşə kənarında görünmüşdü və çətin ki, onu qarğıdalı tarlasında görə biləydi.

Alliqator çəmənliyi keçərək, birbaşa izlə Cekin çəpəri sökdüyü yerə tərəf süründü. O, arabir dayanır, guya, dincəlirmiş kimi, qarnı üstə uzanır, yerə sıxılır və bir neçə saniyəyə bu vəziyyətdə qalırdı. Sonra bədənini yerdən təqribən bir yard qədər qaldırır və sanki, onu irəli çəkib aparan gücə tabe olaraq, yenidən sürünməyə başlayırdı.

AlliqaTOR quruda çox yavaş – ördəkdən, yaxud qazdan yeyin olmadan gedir. Onun gerçək mühiti sudur ki, o, burada, demək olar, balıq sürətilə şütüyür.

O, nəhayət, çəpərə yaxınlaşdı, bir qədər dayandı və uzun, tutqun bədənini sürüyüb dəlikdən içəri saldı. Mən onun qarğıdalı tarlasında, məhz mulatın gözdən itdiyi həmin yerdə zahir olduğunu gördüm. Mən artıq heç şübhə etmirdim ki, timsah adamın dalınca düşübdür və adamın da bundan xəbəri yox deyildir. Biri də, digəri də aydın idi. Birincini mən özüm görmüşdüm, ikinci üçün isə mənim qənaətbəxş sübutum var idi. Mulatın qəribə rəftarı və hərəkətləri, onun taxtaları çıxararaq dəliyi açıq saxlaması və daim arxasına boylanması – bax bu, onun arxasınca gələndən xəbəri olduğunun sübutu idi. Şübhə yox ki, o, bunu bilirdi!

Ancaq mənim əminliyim heç bir vəchlə bu sirri başa düşməyimə yardım etmirdi. Bir şey aydın idi: mulat sürünəni elə bir şeylə tovlayıb ki, o, bunun qarşısında davam gətirə bilməyib. Bu, nə ola bilərdi? Bir cadugərlik-filan olmasın?

Bu sualı mən özümə verəndə, canımdan mövhümanə bir titrəyiş keçdi. Mən zəncilərin arasında böyümüşdüm və zənci qadın tərəfindən bəslənmişdim – heç təəccüblü deyil ki, mənim gənc aqlım hər cür xurafatla dolu idi. Bilirdim ki, sərv ağacları ilə əhatə olunan bataqlıqda, onun ən uzaq künc-bucaqlarında alliqaTORlar – bəzən çox böyük ölçülü alliqaTORlar yaşayırlar. Ancaq Sarı Cek onların birini bataqlıqdan tovlayıb çıxarmağın və onu quruda arxasınca gəlməyə məcbur etməyin yolunu necə tapa bilmişdi – bax bu, mənim açmaq iqtidarında olmadığım bir bulmaca idi. Mən heç bir gerçək səbəb tapa bilmirdim, buna görə də aqlım qeyri-iradi olaraq müəmmalar və qeyri-təbiiliklər aləminə yönəlmişdi.

Mən uzun zaman çaşqın halda dayanıb qaldım, hətta maralları belə unutmuşdum. Onlar çəmənlikdə sakitcə otlamaqda davam edirdilər. Mulatın və onun suda-quruda yaşayan cığırdaşının müəmmalı hərəkətləri mənim gənc aqlımı yerindən xeyli oynatmışdı.

VII

fəsil

TISBAĞA YUVASI

Mulat və alligator qarğıdalı tarlasında qaldıqca, mən nə onu gördüm, nə də o birini. Qarğıdalının hündürlüyü özünün ən yüksək həddinə çatmışdı və onun hündür gövdəsilə enli mızraqşəkilli yarpaqları atlını belə gözdən itirə bilirdi. Həmişəyaşıl ağacların cəngəlliyi də baxış üçün bunca keçilməz deyildi. Bir qədər sağa çəkilsəydim, böyük bir sahəni gözdən keçirə bilərdim, ancaq onda dalda lanacaqdan çıxmış olardım və onda mulat məni görə bilirdi. Bir sıra səbəblərə görə, bu, mənim ürəyimcə deyildi və mən öz sığınacağımda qalmaqda davam elədim.

Mulatın qarğıdalı tarlası ilə getdiyinə və tezliklə – o, açıq yerə çıxantək – onu görəcəyimə əmin idim.

Nohurla qarğıdalı tarlası arasında indi qo əkilmiş sahə uzanırdı. Evə yaxınlaşmaq üçün indi qo bitkilərinin iki futacan yüksəldiyi bu sahədən keçmək vacib idi. Bu fürsəti əldən qaçırma bilməzdim və mulatın görünəcəyi anı səbirsizliklə gözləyirdim. Mənim fikirlərim hələ də müəmma və qeyri-təbiilik hüdudlarında azıb qalmışdı.

O, yavaş, çox yavaş gedirdi, ancaq mən onun irəli getdiyini bilirdim. Onun hərəkətini qarğıdalı yarpaqları və qıçalarının tərpanişlərinə əsasən izləyə bilirdim. Səhər səssiz-səmirsiz idi, havada heç bir tərpaniş yox idi. Mulatın arxasınca yarpaqların tərpanməsi alligatorun ondan əl çəkmədiyini göstərirdi.

Mən gərgin bir halda, qarğıdalı yarpaqlarına göz qoyurdum. Mulatın cərgələrlə deyil, onları çəpəki kəsərək keçib getdiyi aydın idi. Məqsədi nə idi? Heç cür anlaya bilmirdim. O, hər hansı bir şırımın kənarıyla getsəydi, düz evə gedib çıxardı. Onun şırımlardan keçərək, daha çətin yolla getmək nəyinə gerek idi? Ancaq mən tezliklə bu ziqzaqvari hərəkətdə məqsədin nədən ibarət olduğunu başa düşdüm.

O, indi demək olar ki, sahənin kənarına yaxınlaşmışdı. İndi qo sahəsi elə də geniş deyildi və mulat məndən elə yaxın bir məsafədə idi ki, mən aralanan gövdələrin xışılısını belə eşidə bilirdim.

Yalnız indi mənə it ulartısını xatırladan başqa səslər də gəlib çatırdı. Mən qulaq verdim – bu, böyük it deyil, daha çox zəif kiçik ulaması idi.

İlk öncə mənə elə gəldi ki, bu səsi çıxaran alliqatordur. Ancaq bu sürünənlər yalnız kiçik yaşda olarkən kiçik kimi zingildəşirlər, mulatın arxasınca sürünən buciğaz isə artıq tamamilə yaşa dolmuş kimi görünürdü. O, bu cür zingildəyə bilməzdi. Bundan başqa, mən tezliklə aşkar etdim ki, zingilti səsi adamın getdiyi tərəfdən gəlir. Mən Cekin arxasınca çəkib apardığı ağ heyvanı xatırladım. Deməli, bu opossum deyil, it imiş.

Mən yenidən həmin səsi eşitdim – əlbəttə, kiçik idi zingildəyən. Əgər qulağım məni aldadırdısa da, gözlərim haqlı olduğumu təsdiqləyirdi. Mən mulatın qarğıdalıların arasından çıxdığını gördüm. O, arxasınca ipdə balaca ağ küçüyü çəkib aparırdı. İndi artıq bunun bizim qulluqçumuz Sarı Cek olduğuna heç bir şübhə yeri qalmırdı.

O, qarğıdalı sahəsindən çıxmazdan, elə bil, ətrafa göz gəzdirmək üçün bir dəqiqəliyə ayaq saxladı. Mulat bütün boyu ilə dikələrək dayanmışdı. Qarğıdalıların içində gizlənmək çətin deyildi, amma indi-qo yaxşı bir sığınacaq kimi əl vermirdi və o, görünür, nəzərə çarpmadan irəli getməyin yollarını götür-qoy edirdi. Güman ki, o, kənardan görünməsini istəmirdi. Ancaq nəyə görə? Başa düşə bilmirdim.

İndiqonun bu növü “yalançı Qvatemala” adlanırdı. Plantasiyada onun bir neçə növü becərilirdi, ancaq bu ən hündürü idi. İndi tam çiçəklənmə dövründə olan bəzi bitkilər yerdən üç futa qədər yüksəlirdilər. Adam belə tarlada yeriyəndə onu görmək olur. Ancaq əyilsən, gözə dəymədən yalnız iməkləyib getmək mümkün idi. Görünür, mulatın da ağılına bu fikir gəlmişdi. Bir qədər tərəddüddən sonra iki əl və iki ayağı üstündə dayandı və indi-qo tarlası ilə iməklədi. Ona bir çəpər-filan aşmaq gərək deyildi – bütün becərilən sahə bir çəpərlə əhatə olunmuşdu və yalnız böyük olmayan açıq sahə indiqonun iki cərgəsi arasında sərhəd rolunu oynayırdı. Əgər mən sahə ilə eyni səviyyədə olsaydım, onda oğrun-oğrun irəliləyən bic mulat məndən tamam görünməz olardı, ancaq mən qüllədə idim və onun bütün hərəkətlərini izləyə bilərdim. O, arabir dayanıb küçüyü özünə tərəf dartırdı, bu zaman heyvancığaz, sanki, bərk ağırdan var gücü ilə zingildəyirdi. Mulat yaxına iməkləyəndə mən onun küçüyün qulağından tutub dartdığını gördüm.

Mulatın əlli addımlığında qarğıdalıların arasından nəhəng bir kərtənkələ göründü və indi qo plantasiyası ilə süründü. Bu an məni, elə bil ki, zülmətdən işığa çıxartdılar və mən hər şeyi başa düşdüm. Daha qəzəbli ruhlar və şeytanlar haqqında düşünmürdüm. Sırrın üstü açılmışdı: sən demə, mulat alliqatoru küçüklə tovlayırmış!

Təəccüb qaldım, necə olub ki, bu fikir öncədən ağılıma gəlməyib. Axı mən artıq bu haqda eşitmişdim, özü də o adamlardan ki, onlara inanmaq olardı – alliqator ovçularının özlərindən. Onlar tez-tez bu sürünənləri belə yollarla tələyə salırdılar və nəgıl edirdilər ki, alliqatorlar, xüsusən də qoca erkəklər zingildəyən itin arxasınca meşə ilə neçə mil desən, getməyə hazırdırlar. Hikmen güman edirdi ki, bu qəddar valideynlər itin zingiltisini, adətən, məmnuniyyətlə yedikləri öz balalarının səsi kimi qəbul edirlər.

Ancaq alliqatorların bu müdhiş xüsusiyyətlərindən başqa, yaxşı məlumdur ki, itlər onların ən çox xoşladıqları qənimətlər sırasındadır. Ovu təqibin qızgın yerində, çayı, yaxud gölü üzüb keçməyə cürət edən zavallı tazının bu eybəcər heyvanın cəhənginə düşmək üçün bütün şansları vardı.

Sırr açılmışdı – ən azı alliqatoru mulatın arxasınca getməyə vadar edən səbəb aşkar olmuşdu. Ancaq bir iş qaranlıq qalırdı: mülət bu qəribə manevri hansı məqsədlə edirdi?

Onun iməkləyərək getdiyini görərkən düşünmüşdüm ki, o, evə hiss edilmədən çatmaq istəyir. Amma sonra fikrimdən başqa bir şey keçdi. Mən onun tez-tez və narahatlıqla geri boylandığına, elə bil ki, alliqatordan gizlənmək istədiyinə diqqət yetirdim.

Onu da seyr etdim ki, mulat, sanki, alliqatorla öz arasında bitkilərdən maneə yaratmağa çalışaraq, tez-tez istiqamətini dəyişir.

Nə olsun ki, vur-tut bir vəhşi xülya girib beyninə. Alliqatorları tovlamağın bir məzəli üsulundan xəbər tutub – bəlkə, ona qoca Hikmen bunun nə cür edildiyini göstərüb? Ya da bataqlığın yaxınlığında ağac qırarkən bunu özü düşünüb tapıb. O, hansısa anlaşılmaz bir məqsədlə alliqatoru arxasınca evə tərəf aparırdı – bəlkə, onu yoldaşlarına göstərmək istəyirdi, ya da onlarla sadəcə zarafat etmək fikrində idi, yaxud da alliqatorla itlər arasında döyüş düzənləmək və ya bu qəbildən olan başqa bir iş tutmaq ağına gəlmişdi.

Onun niyyətindən baş açə bilmirdim və yaqın ki, iki-üç kiçicik cəhət diqqətimi çəkməsəydi, heç bu haqda düşünməzdim də.

Mulatın öz məqsədini uğurla həyata keçirmək üçün göstərdiyi bu xüsusi inadkarlıq məni heyrləndirdi. O nə gücünü, nə də vaxtını əsirgəmirdi. Düzdür, iş günü deyil, bayram günü idi və Sarı Cek vaxtını istədiyi kimi keçirə bilərdi. Amma belə tez durmaq mulatın adətincə deyildi və bundan başqa, onun tərəfindən sərf olunan güc-qüvvət heç də onun həmişəki əhlikef tənbəlliyi ilə bir araya sığmırdı. Görünür, vacib bir şey onu fəaliyyətə sövq edirdi. Ancaq məhz nə? Mən, sadəcə olaraq, çaşıb qalmışdım. Mən ona göz qoya-qoya hiss etdim ki, halım özümdə deyil. Bu hissi ifadə etmək mümkün deyil və mən bunu ancaq onunla izah edə bilərəm ki, mulat bədniyyət idi, yaxşı adam deyildi. Mən onun istənilən əclaflığa qadir olduğunu bilirdim. Amma o, alliqatorun yardımını ilə hansı şərxətəni törətmək istəyirdi? Axı quruda alliqatorun qorxub-edən yoxdur, burada o, heç kim üçün təhlükəli deyildir.

Əgər bu hissiyyat olmasaydı, mən onları izləməkdən vaz keçər və yenidən, artıq həmin vaxt üçün mənim sığınacağıma lap yaxın gəlmiş marallara fikir verərdim. Amma mən nəfsimə üstün gəldim və yenidən mulatı izləməkdə davam etdim.

Tezliklə çaşqınlığım sona çatdı. Sarı Cek nohurun kənarına yaxınlaşdı, ancaq ora girmədi. Pöhrəliyin yanından dövrə vurub keçərək, portağallığa doğru yönəldi. Burada kiçik bir darvaza var idi; mulat oradan keçdi və qapını açıq qoydu. O, vaxtaşırı küçüyü zingildəyirdi, hərçənd buna elə də ehtiyac yox idi, belə ki, alliqator tamam yaxınlıqda idi.

Bu müdhiş heyvanı yaxşıca gözdən keçirə bildim. O, böyük alliqatorlar növünə aid deyildi, hərçənd burnundan quyruğunun ucuna kimi on iki futacan olardı. Alliqator, hərəkətdə olarkən, enli, pərdəli pəncələrinin çaynaqlarını yerə ilişdirirdi. Onun kələ-kötür göyümtül-qəhvəyi dərisi günün altında azacıq parıldayan sürüşkən seliklə örtülmüşdü, rombabənzər pulcuqlarının arasına isə bataqlıq çənginin iri topaları yapışmışdı. Yəqin ki, alliqator möhkəmcə qızıışmışdı və itin hər bir hərəkəti zamanı aydın bilinən azğınlıq əlamətləri bürüzə verirdi. O, qüvvətli pəncələri üzərində dikəlir, sanki, qənimətini görmək istəyi ilə başını yuxarı atır, quyruğu ilə havanı yarıır və az qala, öz adi yoğunluğunun iki qatı qədər özünü şişirdib köpdürürdü. Eyni zamanda, o, uzaqdan gələn göy gurultusunu andıran səslər çıxarır, ondan yayılan müşk qoxusu isə havanı boğucu bir buxarla doldururdu.

Bu azmandan daha iyrenc bir şey təsəvvür etmək çətindir! Hətta əfsanəvi əjdaha belə daha müdhiş görünə bilməzdi.

Alliqator dayanmadan öz uzun bədənini qarıdan içəri sürütlədi, amma sonra yaşıl yarpaqlar bu nifrətamiz sürünəni mənim gözüm-dən gizlətdi.

Mulatı güdməkdə davam edərək, üzümü evə sarı çevirdim. Mən buradan, demək olar ki, bütün nohuru görə bilirdim. Portağallıq ilə böyük nohur arasında, uzunluğu cəmi bir neçə yard olan bir süni nohur vardı. Onun dibi əsas nohurdan nasosla vurulan su ilə doldurulurdu. Bu, xüsusi olaraq tısbağaların süfrə üçün bəsləndiyi “tısbağa yuvası” adlanan bir nohur idi. Atam öz Virginiya qonaqpərvərliyini hifz etməkdə idi, Floridada isə belə aztapılan dadlıları əldə etmək çətin iş deyil.

“Tısbağa yuvası” nohurla birbaşa bağlantılı idi. Mən Sarı Cekin nohura yaxınlaşdığını gördüm. O, küçüyü əlində tutmuşdu və onu ara vermədən zingildəməyə məcbur edirdi.

Mulat nohura aparən pilləkənlərə yaxınlaşaraq, ayaq saxladı və dönüb geri baxdı. Mən onun əvvəlcə evə tərəf, sonra isə hiss olunan bir məmnunluqla gəldiyi tərəfə baxdığını gördüm. Şübhəsiz ki, alliqator onun lap yaxınlığında idi, belə ki, mulat tərəddüdsüz-filansız küçüyü suya tolazladı. Sonra tısbağa yuvasının qırağı ilə gedərək, portağallığa girib gözdən itdi.

Soyuq suya düşən küçük dayanmadan zingildəyir və suyu pəncələri ilə çıxaraq, var gücü ilə çabalayırdı. Ancaq onun yaşam uğruna mücadiləsi uzun sürəsi olmadı. Suyun şappıltısı və it zingiltisi ilə cəlb edilmiş alliqator cəld nohura yaxınlaşdı. Bircə an belə tərəddüd etmədən suya atıldı, ildırım sürətilə ortaya cumdu və öz qorxunc dişləri ilə qurbanını tutub bir anda suyun altına çəkildi.

Mən bir neçə dəqiqə bu yırtıcının hərəkətini şəffaf suda izlədim. Amma tezliklə alliqator instinktə tabe olaraq, dərin çalaların birinə daldı və yox oldu.

VIII

fəsil

KRAL ÇALAĞANLARI

“Bir gör nə düşünübşənmiş, sarı dostcığaz! Bu, hər halda, bir qisasdır. Amma bunun altını çəkəcəksən, mənfur yaramaz! Hələ xəbərin yox ki, səni izləyən var! Bu şeytan əməlin üçün hələ gecə düşmədən peşiman olacaqsan!”

Mulatın niyyətinin üstünü açdığını güman edərək, öz-özümə belə düşünürdüm. Nohurda çoxlu xırda qəşəng – qızılı və gümüşü rəngli – balıqlar və alabalıqlar üzürdü. Bunlar bacımın sevimliləri idi. O, adətən, hər gün bunlara baş çəkir, yemləyir və onların necə oynadıqlarına tamaşa edirdi. O, bunların suda rəqsləri və atılıb-düşmələri ilə əylənirdi. Onlar bacımı yaxşı tanıyır, dəstə ilə bütün nohur boyu onun ardınca üzür və hətta onun əlindən yem götürürdülər. Bacım özü balıqları yemləməyi xoşlayırdı.

Mulatın qisası da elə bundan ibarət idi! O, gözəl bilirdi ki, allıqator balıqla qidalanır, bu, onun təbii qidasıdır. O bilirdi ki, tezliklə bütün nohyr sakinləri allıqatorun qənimətinə çevriləcək. Belə müdhiş bir yırtıcı bütün nohuru boşaldar və yüzlərlə zavallı yaranışı məhv eləyər. Bu, balıqların yiyəsinə böyük kədər, Sarı Cekə isə fərəh bəxş eləyər.

Mulatın bacımı görəndə gözü yox idi, mən bunu bilirdim. Bacımın Viola ilə olan əhvalata qarışması və bundan sonra onun qamçı ilə cəzalandırılması mulatın nifrətini xüsusilə şiddətləndirirdi. Başqa səbəblər də vardı. Virginiya onun kvarteronkaya pərəstişkarlıq edən rəqibinə iltifatla yanaşırdı, Sarı Cekə isə Violaya yaxınlaşmağı belə yasaq eləmişdi.

Mulatın öz duyğularını göstərməməsinə baxmayaraq, – o, buna cürət etmirdi, – mən, hər halda, bilirdim ki, o, bacıma nifrət edir. Maralın öldürülməsi artıq bundan soraq verirdi, bu gün baş verənlər isə mulatın bənd-bərəyə sığmayan kin-küdurətini bir daha sübut edirdi. O, allıqatorun balıq məskəni yaxşıca boşaldacağını nəzərdə tutmuşdu. Əlbəttə, o anlayırdı ki, vaxtı çatanda bu qorxunc

heyvanı aşkar edəcək və öldürəcəklər, ancaq buna qədər çoxlu gözəl balıqlar məhv ediləcəkdə.

Heç kimin ağılına da gələ bilməzdi ki, kim isə allıqatoru tovlayıb bura gətirmək fikrinə düşə bilər. Onların, ehtimal ki, birbaşa suya doğru yönəlməyə məcbur edən müəmmalı instinktlə cəlb olunaraq, çaydan və ya qonşu göllərdən gəlib bura girmələri birinci dəfə deyildi. Sarı Cekin fikirləri və təxminləri, mənim zənnimcə, belə idi. Nəticədə bəlli oldu ki, mən yalnız yarıyacan düz düşünübmişəm. Mən hələ o qədər gənc və təcrübəsiz idim ki, insan kin-küdurətinin hansı hədlərə çata biləcəyini təsəvvür belə edə bilmirdim. Mənim düşündüyüm birinci şey mulatın ardınca evə getmək, orada onun nə törətdiyini elan etmək və onu cəzalandırmaq idi, sonra da adamlarla nohura qayıtmaq olardı ki, allıqator balıqların axırına çıxmamış onu məhv eləyək.

Ancaq bu vaxt marallar diqqətimi yenidən cəlb elədilər. Şaxəli buynuzları olan seyizdən və bir neçə dişi maraldan ibarət olan sürü nohurun yaxınlığında otlayırdı. Marallarla mənim aramda məsafə iki yüz yarda qədər olardı. Həm də ki anama nahar üçün qovurma əti çatdıracağımı söz verdiyimi xatırladım. Söz vermişənsə, gərək, əməl eləyəsən. Mən hökmən maral ovlamalıyam!

İndi risk eləmək olardı. Allıqator artıq bütöv bir küçüyü udaraq, qarnını bərkitmişdi. O, nohurun məzə ilə üzən sakinlərini, çətin ki, bir neçə saat ərzində narahat edəydi.

Bu mülahizələr məni ilkin plandan əl çəkməyə və bütün diqqətimi marallara cəmləşdirməyə məcbur etdi. Bu arada onlar yenə bir az uzaqlaşdılar və artıq mənim onlara güllə atmağımı mümkünsüz etdilər. Və mən maralların yenə yaxına gələcəyinə ümid edərək, səbrlə gözlədim.

Ancaq mənim gözləməyim əbəs idi. Marallar göllərdən qorxurlar. Onlar həmişəyaşıl adacağı xatalı yer hesab edir və adətən, ondan bir qədər gen gəzirlər. Özü də bu, tamamilə anlaşılındır: hindu oxlarının cingiltili səsi və ya ovçu tufənginin şallaq səsinə bənzəyən saqqılı onları məhz daha çox buradan müjdələyir. Ölüməsaçan ox və ya güllə onları məhz burada haqlayır. Mən, maralların yaxına gəlmədiklərini, əksinə, getdikcə uzaqlaşdıqlarını görüb, tazıları onların üzərinə salıxdırmağı qət etdim və ağaclıqdan keçərək qayadan düzənliyə endim.

Ora – açıq yerə çatan kimi, o dəqiqə itləri qayıxdan açıb buraxdım və qışqıraraq, irəli yüyürdüm.

Bu, qiyamət bir ov idi. Hələ heç vaxt marallar, bu sürü qocaman seyizin başçılığı altında yüyürdüyü kimi – belə bir sürətlə qaçmamışdılar. İtlər onları, demək olar ki, haqlamışdılar. Onlar eni bir mildən az olmayan savannanı, az qala, bir neçə saniyəyə ötüb keçdilər. Mən bütün bunları çox gözəl görürdüm, belə ki, preriyanın bu sahəsində mal-qara otları yemişdi, bütün sahədə bircə kol belə bitmirdi. Bu, itlərlə marallar arasında çılğın bir sürət yarışması idi. Marallar elə cəld qaçırdılar ki, mən artıq həvəsində olduğum ovu əldə edəcəyimə şübhələnməyə başladım. Ancaq mənim şübhələrimə çox tez son qoyuldu. Savannanın kənarında ov, nəhayət, sona çatdı. İtlərdən biri qəflətən bir neçə sıçrayışla dişi marala çatdı və onun boğazından yapışdı. O biri itlər də özlərini yetirdilər və onu araya aldılar. Mən onların yanına tələsdim və artıq on dəqiqə sonra maralın işi tamam oldu. İtlərdən, ovdan və öz şəxsi rəşadətimdən razı halda, öldürülmüş dişi maralı çiyinə aşırıdım və öz vədimə əməl edə bildiyimə sevinərək, qalibiyətlə evə tələsdim.

Birdən günəş şəfəqlərilə dolub-daşan savannada qalxıb-enən qanadların kölgəsini gördüm. Başımı qaldırdım. Mənim üzərimdə iki böyük quş uçuşurdu. Onların uçduqları yüksəklik elə də çox deyildi və onlar daha yuxarı qalxmağa can atmırdılar. Əksinə, onlar hər dövrdə daha da aşağı enə-enə, havada geniş spirallar cızırdılar. Əvvəlcə günəş şüaları gözlərimi qamaşdırdı və mən başım üzərində qanadlarını səsləndirən bu quşların hansı quşlar olduğunu bilmədim. Çevrilib günəşin əksinə dayandım və indi artıq quşların parlaq işıqlanmış sarımtıl-ağ lələklərini görə bildirdim. Mən bu quşların qriflər, yaxud başqa cür deyiləni kimi, çalağanlar növünün ən gözəl nümayəndələri sayılan – “Kral çalağanları” olduğunu müəyyən etdim. Mən, hətta, bunların dünyanın ən gözəl quşları olduqlarını düşünməyə meyilli idim. Hər halda, qriflər ornitologiya dünyasında ən saygılı yerlərdən birini tuturlar.

Çiçəklər Diyarının yetirməsi olan bu quşlar quzeyə doğru uzaqlara uçmurlar. Onlar “everqleydz” kimi qəribə adı olan hündür otların bitdiyi yaşıl bataqlıq ovalarda, Floridanın vəhşi savannalarında, Orinoko çayının lyanoslarında¹ və Apur düzənliklərində yaşayırlar. Floridanın bəzi yerlərində onlara az-az rast gəlinir. Plantasiyaların yanında onların görünməsi də qartalın görünməsi kimi, həmişə

---

¹ *Lyanoslar* – otlarla, ağac və kolların ayrı-ayrı qrupları ilə örtülən düzəngah

maraq doğurur; halbuki çalağanların qarğalar qədər adi olan başqa bir növünə – katartlara heç kim diqqət yetirmir. Qriflərin nadir quşlardan olduğunu sübut üçün onu deyə bilərəm ki, bacımın on iki yaşı olmasına və onun Floridada doğulmasına baxmayaraq o, heç vaxt yaxınlıqda bu quşların birini də görməyib. Düzdür, o, hələ heç vaxt evdən uzaqlara getməmişdi və plantasiyanın hüddullarını belə nadir hallarda tərk edərdi. Bacımın bu gözəl quşları yaxından görmək arzusunu dəfələrlə dilə gətirdiyini xatırladım və ona bu zövqü yaşatmağı qət etdim.

Quşlar elə aşağı enmişdilər ki, onların yaşıl boyunlarını, başlarındakı mərcanı-qırmızı pipikləri və dimdiklərinin altındakı narıncı bükükləri aydın görmək olurdu. Onlar mənim kifayət qədər yaxınlığımda, tufəngimin atəş məsafəsində idilər. Amma onlar elə iti uçurdular ki, onları güllə ilə vurmaq üçün məndən qat-qat sərrast nişançı olmaq tələb olunurdu. Mən hədəfi vura bilməyəcəyimdən ehtiyatlanaraq, atəş açıb-açmamağı kəsdirə bilmirdim. Burada ağılıma başqa fikirlər gəldi və mən yubanmadan düşündüklərimi həyata keçirməyə başladım. Mən hiss etdim ki, qrifləri çiyнімdə apardığım maral cəmdəyi cəlb eləyir. Buna görə də onlar başımın üzərində dövrə vururdular. Planım dedikcə sadə idi. Cəmdəyi yerə qoyub, özüm buradan əlli yardlıq bir məsafədə olan ağaclığa tərəf yüyürdüm.

Uzun zaman gözləyəsi olmadım. Qriflər heç nədən şübhələnmədən aşağı enməyə başladılar. Onlardan birinin ayaqları yerə dəyər-dəyməz atəş açdım və bu gözəl quş cansız halda otların üzərinə düşdü. Güllə səşindən qorxuya düşən o biri qrif, sərv ağaclarının üzərilə uçaraq yuxarı qalxıb gözdən itdi.

Mən yenidən maralı çiyнімə aşırıdım və quşu əlimdə apararaq, evə tərəf yönəldim. Ürəyim gizlin bir fərəhlə dolub-daşırdı. Mən evə yetişməklə çatdıracağım iki sevincin ikiqat fərəhini indidən yaşayırdım. Həyatda mənə hər şeydən əziz olan iki adamımı – sevimli anamı və istəklili bacımı sevindirəcəkdım.

Tezliklə savannanı arxada qoydum və portağallığa gəlib çatdım. Doqqaza tərəf dönmədən, birbaşa hasardan aşib keçdim. Elə xoşbəxt idim ki, yüküm mənə bir qu tükü kimi yüngül gəlirdi. Mən məhsulun ağırlığından əyilən budaqları aralayaraq və yol boyu qızılı kürəcikləri vurub salaraq sevincə yolun kəsəsilə gəldim. Floridada yerə salınmış bir neçə portağalın dərdini çəkənmi var!

Mən çiçək ləklərinə yaxınlaşan zaman anam eyvanda idi və o, məni sevinc nidaları ilə qarşıladı. Mən qəniməti onun qarşısında yerə atdım.

– Bu, nə quşdur? – o, soruşdu.

– Bu, Kral çalağanıdır – Virginiya üçün hədiyyədir. Hanı o?.. Hələ qalxmayıb? Ay səni, balaca tənbel. Gedim onu oyadım. Belə qiyamət sabahı yuxuya vermək ayıb işdir!

– Yox, Corc, o artıq bir saatdan çoxdur ki, qalxıb. Bir az bağda oynayıb getdi.

– Bəs haradadır? Qonaq otağında?

– Yox, o, çimməyə getdi.

– Çimməyə?

– Hə, çimməyə. Hecə ki?

– Of, ana, ana!

– Corc, nə olub?

– Aman tanrım! Alliqator!!!

IX

fəsil

ÇİMMƏ

– Sarı Cek! Alliqator¹!

Mən bircə bunu deyə bildim. Anam yalvararaq məndən nə baş verdiyini soruşurdu, ancaq mən bircə kəlmə belə demək iqtidarında deyildim. Anamı məni bürüyən qorxu kimi dəli bir qorxunun içində buraxıb qaçmağa başladım.

Mən nohura tərəf əyri-üyrü çıxırla deyil, qabağıma çıxan bütün maneələri hoppanıb keçərək, ən kəsə yolla qaçırdım. Alçaq barının üstündən sıçrayıb aşdım və portağallıqdan qasırga kimi keçdim. Bircə budaqların xırçılıtsı eşidilirdi, bir də vurub saldıgım portağallar yerə tökülürdü. Qulaqlarım hər bir səsi incəliyinə qədər tuturdu.

Arxamca həy-küy güclənirdi. Anamın tam ümitsizliklə dolu fəryadını eşitdim. Onun qışqırığı bütün evi vələləyə saldı, qulluqçu

---

¹ *Alliqator* – timsahlar ailəsindən olan yırtıcı heyvan

və kənzilər yüyürüb gəldilər. Qəfil çaxnaşmadan həyəcana gələn itlər hürüşməyə başladılar. Ev və nəğməkar çöl quşlarınının qulaq batıran çığır-bağırılar aləmi başına götürmüşdü.

Bütün bu səslər plantasiyadan gəlirdi. Ancaq məni narahət edən bunlar deyildi, mən nohurdan gələn səslərə qulaq asırdım. Və budur, suyun şappılısını və bacımın aydın gümüşü səsciyəzini eşidirəm. “Ha-ha-ha!” – o, cingiltili səslə gülür. Allaha şükr, bacım hələ sağ-salamatdır!

Mən ayaq saxladım və bərkdən qışqırdım:

– Virginiya! Virginiya!

Səbirsizliklə cavab gözlədim. Amma cavab yox idi: bəlkə, suyun şappılısı idi səsimi batıran?

Bir daha, bu dəfə daha bərkdən çağırırdım:

– Virginiya! Bacı! Virginiya!

Bu dəfə səsimi eşitdilər.

– Məni çağıran kimdir? Corc, bu, sən sən?

– Hə, bu, mənəm, Virginiya.

– Qaçaş, sənə nə lazımdır?

– Bacı, tez sudan çıx!

– Nə üçün? Məgər qonaqlar gəlib?.. Belə tez? Hə, qoy gözləsinlər, əziz Corc. Onların yanına get və bir şeylə başlarını qat. Mən isə hələ bir az üzəcəyəm – qəşəng səhərdir, su isə sadəcə qiyamətdir!.. Düzdür, Viola? Gəl bir də nohurun dövrəsinə üzək!

Yenidən suyun şappılısı və bacımla onun qulluqçusunun şən gülüşləri eşidildi.

Var gücümlə çağırırdım:

– Virginiya, əziz bacım! Allah xatirinə, tez sudan çıx!

Birdən şən səslər kəsildi, qısa, qırıq-qırıq səslər, ardınca isə az qala ani olaraq, çarəsiz bir qışqırıq eşidildi. Mən bunun mənim çağırışma cavab olmadığını başa düşdüm.

Mənim xahişim bacımı həyəcanlandıra bilirdi, ancaq indi onun səsinə dəhşət var idi. Mən Virginiyanın sözlərini eşidə bildim:

– Viola, bax! Əcəb dəhşətdir! Aman allah, o, bura üzür! Köməyə gəlin! Corc, kömək et! Xilas et, xilas et məni!

Bu rabitəsiz sözlərin və ümitsiz fəryadların mənasını yaxşı anladım və bağırdım:

– Gəlirəm, bacı, gəlirəm!

İldırım sürətilə məni nohurdan ayıran kolluğa atıldım. Ancaq gec deyilmi? Bəlkə, bu, bir can çəkişmə qışqırıqları idi və bacım artıq alliqatorun cəhəngində idi?

Daha on sıçrayış və mən ağaclıqdan sıçrayıb çıxdım. Tısbəğa yuvasının sahili ilə üzüaşağı yumalanıb nohurun kənarına gəlib düşdüm. Gözlərim önündə tükürpərdici mənzərə açıldı.

Bacım nohurun ortasından sahilə doğru üzürdü, burada isə dəhşət və naümidlikdən ciyildəyən kvarteronka¹ pərişan halda, dizəcən suyun içində dayanmışdı. Bacımın arxasında nəhəng kərtənkələ görünürdü; onun bədəni, qabaq pəncələri və caynaqları şəffaf dalğalarda aydın nəzərə çarpırdı, pullu beli sudan bayıra çıxırdı, sifəti və quyruğu isə daha yuxarıda idi. Alliqator quyruğunu suya çırpdığıca nohurun üzündə ağ köpük yaranırdı. Onun nəzərdə tutduğu qurbanına çatmasına on futdan da az məsafə qalırdı. Dəhşətli çənələr az qala suda şleyf kimi bacımın arxasınca uzanan yaşıl yun tumana toxunurdu. Bacımın yaşıl yun yubkası bir şleyf kimi suda onun arxasınca uzanırdı və alliqatorun dəhşətli çənələri, demək olar ki, bu tumana toxunmaq üzrə idi. Alliqator hər an irəli atıla və onu qarmalaya bilərdi.

Bacım var gücü ilə üzürdü. O, yaxşı üzgüçü idi, amma bu, ona, çətin ki, kömək edəydi. Çimərlik paltarını yalnız ona mane olurdu. Alliqator bacımı istənilən an tuta bilərdi – bunun üçün ona ən cüzi bir səy etmək bəs idi. Amma o, hələ ki bacıma toxunmurdu.

Bu, məni indinin özünəcən təəccübləndirir. Alliqatorun davranışı beləcə də müəmmalı qaldı. Ola bilsin ki, qurbanın tamamilə ixtiyarında olduğundan o əmin idi və siçanla oynayan bir pişik kimi, öz qüdrətini duymaqdan həzz alırdı.

Mən bütün bunları – tufəngi ayağa çəkdiyim bir anın içində ağılımdan keçirtdim.

Nişan aldım və atdım. Alliqatorun bədənində yalnız iki yer var ki, ora dəyən güllə öldürücü ola bilər – göz və sol qolun altı, ürəyə yaxın yer. Mən gözü nişan aldım, ancaq gülləm onun çiyinə dəydi. Güllə sərt pullu dəridən, qranit qayadan sıçrayan kimi, geri sıçradı. Rombabənzər pulda o yalnız ağımtıl sıyrıntı buraxdı – vəssalam!

Oyun yırtıcını təngə gətirdi. Görünür, güllə onu ağrıtmışdı, hər halda, alliqatoru daha qəti hərəkətə sövq etdi və onu sonuncu sıçrayışı etməyə məcbur etdi.

¹ *Kvarteronka* – (quarta isp.) zənci ilə qarışmış qandan olan adam

Alliqator enli quyruğunu suya çıxaraq, irəli atıldı. Onun nəhəng çənəsi şaquli olaraq yuxarı elə qalxdı ki, nəhəng qırmızı boğazı açıldı və növbəti anda bacımın yubkası onun dəhşətli cəhənginə keçdi.

Özümü suya atdım və əlmdə tüfəng, üzüməyə başladım. Amma tüfəng mənə mane olurdu. Mən onu bir kənara fırlatdım və o, suyun dibinə getdi.

Virginiyanı lap vaxtında – alliqator onu suyun altına çəkməyə hazır olduğu bir məqamda tuta bildim.

Var gücümlə bacımla birlikdə suyun üzündə qalmağa çalışırdım. Silahım yox idi. Lap əgər olsaydı da, onu işə sala bilməzdim: axı hər iki əlim məşğul idi. Mən alliqatoru qorxutmaq və onu qənimətini buraxmağa vadar etmək ümidilə var gücümlə qışqırırdım. Ancaq hamısı əbəs idi: o, öz qurbanını möhkəmcə tutub saxlayırdı.

Aman tann! Alliqator hər ikimizi suyun altına çəkəcək, qər q edəcək və tikə-tikə edəcək!

Amma birdən şappılı eşidildi. Kim isə cəsərlə böyük yüksəklikdən nohura tullandı, onun uzun qara saçları və qarabuğdayı çöhrəsi var idi, muncuq tikməli geyiminin sinəsi günəş şüalarıyla parlayaraq bərq vururdu. Kişimi idi? Yoxsa oğlanımı?

Axı bu, bizə yardıma atılan tanımadığım gənc oğlan kim idi?

O artıq bizə və dəhşətli düşmənimizə lap yaxınlıqda üzürdü. Gəncin od yağın baxışları əzm və qətiyyətlə dolu idi. O, bircə kəlmə də demədi. Bir əlini nəhəng kərtəkələnin çiyinə söykədi və qəflətən onun belinə tullandı. O, bunu yəhərə atılıb minən atlıdan daha çevik etdi.

Oğlanın əlində bıçaq parıldadı və onun tiyəsi bir göz qırpmının daca alliqatorun gözünə sancıldı.

Yırtıcı ağırdan nərildədi. Su onun quyruğunun zərbələri altında köpükləndi və sıçrantıların bütöv bir fəvvarəsi bizim üzərimizdə yüksəldi. Alliqator öz qənimətini buraxdı və mən bacımla birlikdə sahilə üzdüm.

Mən dönüb baxdıqda inanılmaz mənzərə gördüm: alliqator belindəki cəsür minicisi ilə birlikdə suyun dibinə cummuşdu. Bu gənc oğlan həlak oldu! Həlak oldu!

Belə acı fikirlərlə üzməkdə davam etdim. Sahilə çıxaraq, dərin bayğınlıq içində olan bacımı torpağın üstünə qoydum. Sonra... yenedən geri baxdım.

Ah, nə yaxşı! Tanımadığım gənc sudan baş vurub çıxdı və sahilə tərəf yönəldi. Nohurun qarşı tərəfində yırtıcının mənfur bədəni görünürdü. Alliqator ölüm öncəsi can çəkişərək var qüvvəsi ilə çılgınca-sına çabalayırdı.

Xoşbəxtlikdən, bacıma xətər toxunmamışdı. Köpüb qabarmış yubkası onun həyatını qurtarmışdı. Virginiyanın zərif dərisində yalnız əhəmiyyətsiz sıyrıntılar gözə dəyirdi. O, indi qayğıkeş əllərdə idi, ona istək dolu baxışlarla baxırdılar, ona nəvazişli sözlər deyirdilər. Onu ehtiyatla qaldırdılar və az qala, həyatını itirəcəyi həmin yerdən uzaqlaşdırdılar.

X

fəsil

METİS

Alliqatorun tezliklə nəfəsini kəsdilər və onu sahilə çıxartdılar ki, bu da plantasiyanın bütün zəncilərinin çox böyük məmnunluğuna səbəb oldu. Mən heç kimə heç nə deməmişdim və bu səbəbdən onun bura nə cür gəlib çıxdığını heç kim anlaya bilmirdi. Əvvəllər də belə şeylərə təsadüf olunduğu üçün hamı alliqatorun nohura çaydan və ya suatdan¹ gəldiyini düşünürdü. Bu qorxunc heyvanın məhv edilməsində hamıdan çox canfəşanlıq edən Sarı Cek də bu ehtimalı bir neçə dəfə dilə gətirmişdi. Yaramaz heç ağılına da gətirmirdi ki, onun sirri faş olub! Mən düşünürdüm ki, onun yaramazlığından xəbər tutan bircə mənəm. Ancaq, sən demə, səhvim varmış.

Qulluqçular alliqatorun nəhəng bədənini kəndirlərlə bağlayıb sürüyə-sürüyə aparıb atdılar və havanı zəfər qışqırıqları ilə dolduradoldura evə qayıtdılar. Mən öz cəsur xilaskarımıza minnətdarlığımı bildirmək istəyi ilə onunla ikilikdə qaldım.

Anam, atam – hamı ona təşəkkür etdi və onun igidliyinə heyranlıq bildirdilər. Hətta bacım da huşa gələrək, ona razılığını bildirən bir neçə isti söz dedi.

---

¹ *Suat* – su hövzəsinə yaxınlaşmağa (enməyə, ondan su götürməyə...) imkan verən eniş, orada bu məqsədlərə yarayan su hissəsi

O susurdu. Təşəkkür və təbriklərə yalnız təbəssümlə və yüngül-cə baş endirməklə cavab verirdi. O, yaşına görə hələ oğlan uşağı idi, amma özünü bir kişi kimi ciddi tuturdu.

Qartal burnu ona bu quşa bənzərlik verirdi – bu, bəzi Quzey Amerika qəbilələrinin fərqləndirici xüsusiyyətləri idi. Onun ən çox mülayimlik ifadə edən gözləri tez tutuşub alovlanırdı. O, həyəcanlı olan zaman, onlar, mənim artıq gördüyüm kimi, vahiməli bir atəşlə parlayırdı.

Ağ irqin qan qarışığı onun hindu tipli üzünün qəhrəmanlıq əzəməti ifadəsini hiyf eləyən sərt, amma mükəmməlcəsinə düzgün cizgilərinə bir qədər yumşaqılıq verirdi. Onun qara saçları hindularda olduğından daha qəşəng idi, amma parlaqlığı və sıxlığı eyni cür idi. Uzun sözün kəsəsi, qəribə yad adamın bütün görünüşü, bu alicənab və cəzbedici gəncin ikicə ilə misilsiz qəşənglikdə bir kişiyə çevriləcəyindən xəbər verirdi. O, indinin özündə belə elə müstəsna xüsusiyyətilə fərqlənirdi ki, onu bir dəfə görən bir daha unuda bil-məzdi.

Mən onun əsl hindu kimi geyindiyini dilə gətirdim. Amma onun geyimi ovda əldə edilən dərilərdən düzəlməmişdi. Floridada artıq çoxdan maral dərisindən şalvara təsadüf olunmurdu. Onun əynində qırmızı mahuddan şalvar və ala-bəzək iplik materialdan olan köynək var idi. Təkcə mokasinləri aşılannmış maral dərisindən düzəldilmişdi. Bütün bunlar naxışlar və muncuqlarla qəşəngcə bəzədilmişdi. Bir də əynindəki kəmə – vampum, başında isə hindularda qartal qədər sayğıya malik olan üç qrif lələyi ilə bəzədilən sarğı fərqli idi. Metisin boynuna rəngbərəng muncuqlardan boyunbağı dolanmışdı, sinəsində isə bir-birinin üstündə üç gümüş aypara pənildayırdı.

Gəncin bütün geyimi bundan ibarət idi. Başdan ayağacan islan-masına baxmayaraq, onun nəcib və şairanə görkəmi vardı.

– Siz əminsiz ki, yaralı deyilsiniz? – mən ondan bir daha soruşdum.

– Əlbəttə, əminəm. Bircə cızıq belə yoxdur.

– Siz başdan-ayağacan islanmısınız. Müsəidənilə, sizə əyninizi dəyişməyi təklif etmək istərdim. Mənə elə gəlir ki, mənim paltarlarım sizin əyninizə gələr.

– Minnətdaram. Mən belə geyimə öyrəşməmişəm. Günəş bərk isidir və əynim tez bir zamanda quruyar.

– Gedək, bizdə kəmərimizin altını bərkidək.

– Sağ olun, az öncə yemişəm.

– Bəlkə, könlünüz şərab istəyər?

– Yox, sağ olun. Mən yalnız su içirəm.

Öz yeni tanışıma nə deyəcəyimi bilmirdim. O, qonaqsevərlikdən imtina etmişdi, ancaq hələ də yanımda dayanmaqda davam edirdi. O, bizim evə baş çəkmək istəmirdi və eyni zamanda, mən onun məndən uzaqlaşib getmək kimi bir istəyini də hiss eləməirdim.

Bəs onun gözlədiyi nə idi? Öz xidmətinə görə mükafatı? Bəlkə, tərif və xoş sözlərdən daha əhəmiyyətli olan bir şey umurdu?

Bu, mənə tamamilə ağılabatan göründü. Oğlan necə qanışirin olursa-olsun, o, hər halda, hindudur. Artıq onun qulağı təriflərdən yetərincə doyub. Hindular boş sözləri xoşlayan deyillər. Bəlkə, o daha nə isə gözləyirdi – bu, tamamilə təbii idi. Elə mənim bu haqda düşünməyimdə də qeyri-təbii bir şey yox idi.

Tez cibimdən pul kisəmi çıxardım və onun ovcuna qoydum. Amma növbəti anda pul kisəsi nohurun dibinə göndərildi.

O, böyük narazılıqla dollarları suya fırladaraq:

– Mən sizdən pul-zad istəməmişdim, – dedi.

Mən həm incidim, həm də vicdan əzabı çəkdim – daha çox, vicdan əzabı çəkdim. Nohura atıldım və suya baş vurdum. Ancaq pul kisəsinə görə deyil, tüfəngə görə bunu etdim, onun nohurun daşlı dibində düşüb-qaldığını görürdüm. Mən onu götürdüm və sahilə çıxaraq, metisə verdim.

O, bir növ, xüsusi bir tərzdə gülümsündü və mən səhvimi düzəltmədiyimi və onun azadə təkəbbürünü sındıra bildiyimi başa düşdüm.

Metis:

– İndi növbə mənimdir, – dedi. – Müsəidənizlə sizin pul kisənizi çıxarım və qabalığa görə sizdən üzr istəyim.

Mən ona mane olmağa macal tapana qədər, suya atıldı və suyun dibinə cumdu. Tezliklə əlində pul kisəsi, peyda oldu və onu mənə verdi.

– Bu, qiyamət hədiyyədir, – deyə o, tüfəngi gözdən keçirə-keçirə dilləndi, – sizə cavab hədiyyəsi təklif etmək üçün evdə olmam gərəkdir. İndi biz hindularda, ağılların dəyərləndirdiyi çox şey tapam-mazsan, torpaqlarımızdan başqa! (O, bu sözləri xüsusi vurğu ilə tələffüz etdi.) Bizim məmulatlar, – davam etdi, – sizinki ilə müqayisədə

heç nəyə dəymir. Sizlər üçün bu, ən yaxşı halda, maraqlı bir bəzək-düzəkdir. Amma bir dayanın... siz ki ovçusunuz? Bəlkə, siz moka-sinlər və patrondaş götürərsiniz? Mayumi onları qiyamət düzəldir.

– Mayumi?

– Bacımı deyirəm. Görəcəksiniz, mokasinlərdə ov eləmək sizin geydiyiniz bu ağır çəkmələrdə olduğundan qat-qat rahatdır. Moka-sinlərdə səs salmadan üsulluca hərəkət etmək olar.

– Ən əsası odur ki, mən bu mokasinləri sizdən hədiyyə alaram!

– Çox şadam ki, bu sizə zövq bəxş edəcək. Mayumi sizə həm mokasinlər və həm də patrondaş düzəldər.

“Mayumi! – öz-özümə təkrar etdim. – Füsunkar, naməlum ad! Doğrudanmı, bu, odur?”

Bir dəfə meşə çıyırında qarşılaşdığım olduqca gözəl qız yadıma düşdü. Bu arzunun özü, ilahi bir xəyal idi – o, dünyəvi bir yaranış olmaqdan ötrü həddən artıq gözəl idi.

Mən meşələrdə, rayihəli ətir saçan ağaclıqlarda dolaşan zaman bu xəyal hindu-qız surətində yolum üstə çıxmışdı. Mən onu çiçəklərin açdığı göy çəməndə gördüm. Bu, təbiətin güney meşəsini xüsusi bir səxavətlə zinətləndirdiyi yerlərdən idi. Qız bu misilsiz mənzərənin ayrılmaz bir hissəsitək zühur etmişdi.

Ona heç baxmağa da macal tapmamış, artıq yox oldu. Onun dalınca qaçdım, lakin əbəs yerə onu axtarıb tapmağa can atdım. Bir uçan xəyal kimi ağaclıqdakı çıyırın dolanbaclarında yoxa çıxdı və mən onu daha görmədim. Ancaq onun gözlərimdən iraq olan surətinə hafizəmdə xələl gəlmədi və o zamandan bəri bu füsunkar xəyal arzularıma hakim kəsildi. Görən, bu, Mayumi idimi?

– Sizin adınız nədir? – mən artıq çıxıb getməyə hazırlaşan gəncdən soruşdum.

– Ağlar məni, mərhum atamın adı ilə, Pael deyə çağırırlar. O, ağlardan idi. Anam sağdır. Onun hindu olduğunu deməyə bir gerek yox... Getmək vaxtıdır, – deyə o, bir anlıq susaraq, əlavə etdi. – Ancaq öncə sizə bir sual verməyimə izin verin. O sizə qaba görünə bilər, ancaq mənim öz səbəblərim var. Qullarınızın arasında ailənizə ədavət bəsləyən bədniyyət birisi ola bilərmi?

– Deyəsən, var. Hər halda, onda şübhələnmək üçün əlimdə əsasım yox deyildir.

– Onun izlərini tanıya bilərsinizmi?

– Düşünürəm ki, tanıyaram.
– Onda mənimlə gedək!
– Gərək deyil. Bilirəm, məni hara aparmaq istəyirsiniz. Mən hər şeyi bilirəm: o mənim bacımı tələf etmək üçün alliqatoru bura tovlayıb gətirib.

– Uf! – gənc hindu bir qədər təəccüblə səsləndi. – Siz bunu haradan öyrənə bildiniz?

– Mən, bax, o qayanın arxasından hər şeyi gördüm. Bəs sizin öyrənməniz necə oldu?

– İzlə gedirdim – adamın, itin və alliqatorun iziylə. Bataqlıqda ov edərkən izləri gördüm. Mən nə isə yaxşılığa olmayan bir işdən şübhələndim və əkin yerini keçdim. Pöhrəliyə çatdım və qışqırıq eşitdim. Bax, budur, lap vaxtında özümü yetirdim. Uf!

– Bəli, ən son anda, yoxsa, yaramaz öz xəbis niyyətinə çatacaqdı. Ancaq, dostum, narahat olmaya bilərsiniz, o, öz payını alaçaqdır!

– Yaxşı. O, cəzasını almalıdır. Ümidvaram ki, sizinlə hələ görüşəcəyik! – Biz bir-birimizə daha bir neçə sözlər dedik və bir-birimizin əlini möhkəmcə sıxaraq, sağollaşdıq.

XI

fəsil

OV

Mulatın günahkar olduğuna daha heç bir şübhəm-zadıım yox idi. Balıqları məhv eləmək onun yeganə niyyəti ola bilməzdi. O, belə boş bir şeyə görə bu qədər qüvvə sərf etməzdi. Yox, o daha dəhşətli bir şeyin qəsdində imiş, bu, dərinədən düşünülmüş bir qisas planı olub: o, mənim bacımı, ya da Violanı, bəlkə də, hər ikisini birdən məhv etməkçün əlləşirmiş! Bu kimi təxminlər müdhiş görünürdü, ancaq şübhə-filan yox idi: hər şey bunu təsdiq edirdi. Gənc hindu da mulatın məramını duya bilmişdi. Bacım ilin bu vaxtları, az qala, hər gün çimirdi və bütün plantasiya onun bu adətini bilirdi. Mən maralların dalınca düşən zaman bunu unutmuşdum, yoxsa, əlbəttə ki,

tamam ayrı cür hərəkət edərdim. Ancaq belə dəhşətli bir cinayətin baş verəcəyi kimin ağılına gələrdi? Mulatın xainliyi onun kinli xasiyyətində uyğun idi. Əgər təsadüfi şahidlər tapılmasaydı, niyyət gerçəkləşə bilərdi və bacım qurban gedərdi. Cinayətin müqəssirini kim deyə bilərdi? Hamı hesab edərdi ki, bacımın ölümünün tək səbəbi – alliqatordur. Mulatdan şübhələnmək heç kimin ağılına belə gəlməzdi. Axı sarı yaramaz hər şeyi bir iblis məharətilə fikirləşmişdi.

Qəzəbdən od tutub yanırıdım. Mənim zavallı, məsum bacım! Onun heç xəbəri də yox idi ki, uğradığı bu ölümcül təhlükə xəbis bir niyyət üzündən baş verib. Virginiya mulatın ondan acığı gəldiyini bilirdi, ancaq onun belə iblisanə nifrətinə tuş olduğu bacımın heç ağılına da gəlmirdi. Mən artıq öz duyğularımı cilovlamaq iqtidarında deyildim. Cinayətkar cəzasını yubanmadan almalıdır! Onu gələcəkdə belə qəsdlər törətmək imkanından məhrum etmək gərəkdir. Ona necə bir cəza verilməlidir – indi bu haqda düşünmürdüm. Qoy bu məsələni böyüklər həll etsinlər. Qamçının xeyri olmadı, bəlkə, onu qandallar ağıllandırır... Hər halda, o daha bu plantasiyada qala bilməz. Ölüm cəzası fikri ağılıma gəlmirdi, hərçənd bu yaramaz ona da layiq idi. Qəzəbdən özümə yer tapmasam da, insanpərvər bir ata tərəfindən tərbiyə olunduğum üçün belə ifratçılığa vara bilmirdim. Hesab edirdim ki, canını qamçı ilə cəzalandırmaq, onu qandalamaq və müqəddəs Mark, yaxud müqəddəs Avqustin fortuna, həbsxanaya göndərmək yetər.

Bilirdim ki, bu məsələni həll edən təkcə atam olmayacaq, onda bütün ətrafdakı plantatorlar iştirak edəcəklər və onları tezliklə məşvərətə yığmaq vacibdir. Şübhəsiz ki, mulatın mərhəmətli yiyəsindən daha tələbkər hakimlər bu cinayətin baxılması ilə məşğul olacaqdılar. Mən daha tərəddüd-filan etmədim və məhkəmənin dərhal baş tutmalı olduğunu qət etdim. Buna görə də hər şeyi atama danışmaq üçün birbaşa cəngəllikdən keçib evə tələsdim.

Heç bir neçə addım atmamışdım ki, yaxınlığımda bir xışıltı eşitdim. Ətrafda ins-cins yox idi, ancaq, görünür, kim isə xəlvəti ağacların arasından keçirdi. Ola bilsin, qullardan hansısa, ümumi çaxnaşmadan istifadə edərək, portağal yemək həvəsinə düşmüşdü.

Bütün bunlar məni qayğılandıran məsələ ilə müqayisədə mənə ən boş bir şey kimi göründü və ayaq saxlamağı belə gərəklı bilmədim. Bircə naməlum şəxsi səslədim və cavab almadan ötüb getdim.

Evə yaxınlaşaraq atamı və qullara nəzarət edən adamı böyük talvarın altında gördüm. Alliqator ovçusu qoca Hikmen və iş üçün təsadüfən atama baş çəkməyə gəlmiş bir neçə qonşu da burada idi. Mən səhər baş verənlər haqqında ətraflı danışdım. Hamı ildırım vurmuş kimi quruyub qalmışdı. Hikmen o dəqiqə elan etdi ki, yəqin, hər şey elə bu cür olub, hərçənd sözlərimdə haqlı olduğuma bir şəkk eləyən də yox idi. Yeganə şübhə mulatın niyyətinə dair ola bilərdi. Doğrudanmı, o, insan həyatını puç etmək istəyirmiş? Belə bir misli görünməmiş qəddarlığa inanmaq çətin idi. Amma elə həmin an bütün şübhələrin sonu gəlib çatdı. Mənim dediklərimi təsdiqləyən və əlavələr edən şahid tapıldı. Bu şahid Qara Cek idi.

Bu səhər – vur-tut yarım saat öncə – o, Sarı Cekin ən uca palıdlardan birinə dırmaşdığını görmüşdü, oradan nohur yaxşı görünürdü. Bu məhz o vaxt olmuşdu ki, “ağ miss” və Viola çimməyə getmişdilər. Sarı Cek onların suya girdiklərini görmüşdü.

Zənci belə nalayiq hərəkətdən qəzəblənərək, mulata qışqırır ki, o, ağacdən düşsün və ondan şikayət edəcəyi ilə hədələyir. Ancaq mulat bütün plantasiya sakinlərinin sevimli çərəzi olan palıd qozası yığdığını bildirir. Və ancaq zənci öz təhdidini təkrar edəndən sonra Sarı Cek, nəhayət, yerə düşür, ancaq onun əllərində bircə palıd qozası belə yox imiş.

– O, palıd qozası üçün ora dırmaşmamışdı, mister Rendolf: bu sarı avara pis işlərin qəsdində imiş, – Qara Çek öz göstərişlərini belə tamamladı.

İndi artıq Mulatın cinayətəkar niyyətinə şübhə etməmək olardı. O, düşündüyü cinayətin baş tutduğuna əmin olmaq arzusu ilə ağaca çıxır; o, qızların nohura girdiklərini görür. O, suda necə bir təhlükə gizləndiyini bilir, ancaq onlara yardım etmək və ya həyəcan qaldırmaq üçün barmağını belə tərپətmir. Əksinə, qızlar yardıma çağırılan zaman, o, nohura ən axırıncı qaçıb gələnlərdən biri olur. Şahidlərin çoxu bunu təsdiq elədi. Onun əleyhinə olan bütün dəlillər göz qabağında idi.

Qara Cekin hekayəti hamını həyəcana gətirdi. Ağlar və qaralar, ağalar və qullar – hamı bu müdhiş cinayətdən eyni dərəcədə qəzəblənmişdi. Hər tərəfdən qışqırıqlar ucalırdı: “Hanı Sarı Cek?”

Zəncilər, ağlar, mulatlar – hamı axtarışa atıldı, hamı Sarı Ceki cəzasına çatdırmaq üçün bu canavarı tutmaq həvəsində idi.

Axı o, hara yox oldu? Onu ucadan çağırırdılar, ona əmr edirdilər, ona hədə-qorxu gəlirdilər. Lakin hədə yerə: cavab yox idi. Görən o hanı? Hər yeri axtardılar: tövləni, əlavə tikililəri, mətbəxi, zəncilərin komalarını, hətta taxıl anbarını, ancaq mulat heç yerdə yox idi. O hara itib-batdı? Onu lap az öncə, o, alliqatoru dartıb gətirməyə kömək edən zaman görmüşdülər. Adamlar öldürülmüş heyvanı ağıla gətirmiş və donuzların yeməsi üçün ora atmışdılar. Sarı Cek burada da hərlənmişdi və işə səylə kömək etmişdi, amma indi harada idi – bilən yox idi.

Bu an portağallıqda xışıltı eşitdiyimi xatırladım. Sarı Cek orada gizlənmiş olmasın? Belə olan halda, o, görünür, mənim gənc hindu ilə söhbətimi, heç olmazsa, onun son hissəsini xəlvəti dinləmişdi və indi artıq harada isə uzaqlarda idi.

Onu portağallıqda və nohurun ətrafındakı pöhrəlikdə axtarmağa başladılar, ancaq hədə yerə: sanki, yer ayrılıb mulatı udmuşdu. Onda qayanın zirvəsinə, öz seyr məntəqəmə dırmaşmaq ağılıma gəldi və mən dərhal indi qo plantasiyası ilə sürünərək gizlicə qarğıdalı tarlasına tərəf gedən qaçqını gördüm. Daha onu izləməkdə davam etmədim və qayadan hoppanaraq, təqibə atıldım. Atam, Hikmen və başqaları ardımca gəldilər. Təqib heç də gizlin aparılmırdı və Sarı Cek bizim qışqırıqlardan tezliklə anladı ki, onu izləyirlər. Artıq gizlənmək üçün heç bir imkan qalmamışdı və o sıçrayaraq, var gücü ilə qaçmağa başladı. O, tezliklə qarğıdalı tarlasına yetişdi; onun arxasınca izləyicilərin qışqırıqları ucalırdı. Mən hələ, demək olar ki, uşaq idim, amma hamıdan iti qaçırdım. Bilirdim ki, hökmən ona çatacağıam; bircə o gözdən itib gizlənə bilməyəydi. O, ehtimal ki, özünü bataqlığa çatdırmaq və orada palmetto pöhrəliyinə soxulmaq istəyirdi. Burada o artıq asanlıqla elə gizlənə bilirdi ki, heç kim onu tapa bilməsin. Buna mane olmaq üçün var gücümlə qaçmağa başladım və lap meşənin kənarında qaçqının yolunu kəsdim. Onun gödəkçəsindən tutmağa müvəffəq oldum.

Bu, əlbəttə, ağılsız bir cəhd idi. Mənə ancaq bir fikir hakim idi: onu tutmaq! Heç düşünmürdüm ki, o, dirəniş göstərəcək, hərçənd ümitsizlik dərəcəsinə çatdırılmış bir adamdan bunu gözləmək olardı. Mənə tabe olmalarına adət etmişdim və sadəlvəhcəsinə, onu tutan-tək, itaətlə dayanacağını güman edirdim. Ancaq səhvim varmış. Sürətli qaçışdan tamam tənənfəs olmuşdum və o qədər zəifləmiş-

dim ki, pişiyi belə tutub saxlamağa gücüm yetməzdi. Sarı Cek çətinlik çəkmədən əlimdən dartınıb çıxdı. Mən onun götürüləcəyini güman edirdim, ancaq o, bunun əvəzinə çevrildi və bıçaq çıxararaq, onu əlimə sancdı. O, ürəyimi nişan almışdı, ancaq mən bu an təsadüfən əlimi qaldırdım və bununla fəlakətli zərbəni özümdən yayındırdım.

Mulat yenidən bıçağı qolayladı və əgər üçüncü iştirakçı mücadiləyə qatılmasaydı, onu ikinci dəfə mənə sancacaqdı. Ölümsəçan tiyə mənə toxunmamış, Qara Cekin qüvvətli əlləri mulatı qamarladı. Əclaf canını qurtarmağa çalışaraq, azğincasına dirəniş göstərirdi, ancaq Hikmen və bütün qalanları özlərini çatdırmayana kimi, onun köhnə rəqibinin möhkəm qucağı aralanmadı. Tezliklə mulatı möhkəm qayışlarla sarıdılar və o, indi köməksiz və ziyansız bir halda, qarşımızda sərilib qalmışdı.

XII

fəsil

AMANSIZ QƏRAR

Bütün bu hadisələr, təbii ki, evimizin hüduqlarından kənar da böyük həyəcan doğurdu. Çay boyunca bir qəsəbə təşkil edən plantasiyalar sırası uzanırdı. Bizdə baş verənlər haqda xəbər inanılmaz bir tezliklə yayıldı və təxminən, bir saat sonra, ağ qonşular hər yandan axışib bizə tərəf gəlməyə başladılar. Onların bəziləri – böyük plantasiyaların ətrafında yaşayan yoxsul ovçular – piyada gəldilər, başqaları isə – plantatorlar və onların nəzarətçiləri – at belində çaparaq gəldilər. Onların hamısı tüfənglər və tapançalarla silahlanmışdılar. Kənar seyrçi onları toplantıya yığışan milis dəstəsi kimi qəbul edə bilərdi, hərçənd onların ciddi üz ifadələri daha çox sərhəddə hinduların hücumunu dəf etmək üçün toplaşdıqlarını düşünməyə əsas verirdi.

Bir saat ərzində əlli nəfərə yaxın adam – demək olar ki, qəsəbənin bütün sakinləri gəlib çıxdı. Sarı Cekin işinin araşdırılması üçün məhkəmə təyin olundu. Məhkəmə prosesi qanunun ciddi müddəalarına uyğun aparılmırdı, amma bəzi hüquqi rəsmiliklər, çox kobud

formada olsa da, hər halda, gözlənirdi. Bu adamlar burada tam səlahiyyətə malik idilər, onlar torpağın ziyəsi idilər və bu kimi hallarda, çətinlik çəkmədən özünəməxsus bir məhkəmə tribunalı təşkil edə bilirdilər. Onlar öz aralarından andlıları və məhkəmə hakimini – bizim ən yaxın qonşumuzu, Rinqoldu seçdilər. Atam məhkəməyə qatılmaqdan boyun qaçırdı.

İlkin istintaq çox vaxt aparmadı – faktlar göz qabağında idi. Mən yaralı əlim sarıqlı halda, hakimlərin qarşısında dayanmışdım. Hər şey bəlli idi – suç sübuta yetirilmişdi. Mulat ağların həyatına qəsd eləmişdi. Deməli, o, ölüm cəzasına layiq idi.

Ancaq onu hansı ölümlə edam etməli? Bəziləri asmağı təklif edirdilər, başqaları bu hökmü həddən artıq yumşaq saydılar. Əksəriyyət canini diri-diri yandırmaq təklifini bəyənirdi. Bu vəhşicəsinə qərara hakim də qoşuldu.

Atam hökmü yüngülləşdirməyi – heç olmasa, cinayətə əzab verməməyi xahiş etdi. Ancaq daşürəkli hakimlər ona qulaq asmadılar. Bütün plantatorlar qulların qaçması kimi çoxlu hallarla üzlaşırdilər ki, bu da hinduların yaxınlıqları ilə izah olunurdu. Və budur, kölə yiyələri atamı gərəksiz yumşaqılıqda suçlayaraq, qət etdilər ki, qaçqın kölələrin dərsləri möhkəm verilməlidir. İlk qurban isə Sarı Cek olacaqdı, onu diri-diri yandıracaqdılar.

Onlar belə mühakimə elədilər, onların səsləndirdikləri qərar belə oldu!

Adətən, Quzey Amerika hindularının həmişə öz əsirlərinə işgəncə verdiklərini düşünürlər. Bu, tamamilə yanlış fikirdir! Hinduların amansızlığı dürüst təsdiqlənmiş əksər hallarda, əvvəllər onlara qarşı törədilmiş hansısa yolverilməz ədalətsizliyə cavab olub və əsirə əzab verilməsi yalnız əvəz kimi ortaya çıxıb. İnsan təbiəti bütün dövrlərdə qisas almaq meylinin əsiri olub. Təkcə qırmızıdərililəri deyil, tam eyni əsaslarla ağları da qəddarlıqda suçlamaq olar. Əgər sərhəd müharibələri və onların ərazilərinin qəsb olunması tarixini hindular özləri yazsaydılar, onda bütün dünya, çox güman ki, onların “daşürəkliyi” deyilən şey haqqında öz fikrini dəyişərdi.

Çətin ki, ağlarla hinduların müharibələrinin bütün tarixi ərzində, ağların zəncilərlə münasibətdə yol verdikləri qəddarlıq nümunələrinə bənzər bir şey tapmaq mümkün olsun. Kölə zənciləri sözlə edilmiş adi bir incikliyə və əlbəttə, hərəkətlə edilən təhqirə görə – məsə-

lən, şilləyə və ya vurulan başqa bir zərbəyə görə – şikəst edirdilər, işgəncələrə uğradılırdılar, ölümə məhkum edirdilər. Çünki ağ adamlar tərəfindən cızılan qanunlar belə idi.

Hinduların qəddarlığı, demək olar ki, həmişə yalnız əvəz çıxmaq kimi baş verirdi. Sivilizasiyalı qaniçənlər adamlara işgəncə verdikdə isə qisas heç də onların hərəkətlərinə bəraət qazandıran bir bəhanə sayıla bilməzdi. Əgər bu lap qisas da olsa, haqsızlığa qarşı insan ürəyində özünə yer alan adi bir intiqam yanğısı deyildi, sadəcə alçaq və qorxaq müstəbidlərin öz hökmranlıqları altında olan zəif yaranmışlara qarşı tez-tez bürüzə verdikləri rəzil bir kin-küdurətdi.

Sarı Cek ağır bir cinayət etmişdi və sözsüz ki, ölümə layiq idi. Ancaq hakimlər hələ bir ona işgəncə vermək fikrinə də düşmüşdü-lər. Atam və bir neçə ayrı qonşular buna qəti etiraz etdilər, ancaq səs çoxluğu üstün gəldi və müdhiş qərar təsdiqləndi. Və bu qərarı çıxaranlar yubanmadan onun icrasına hazırlıq görməyə başladılar.

Centlmenin malikanəsi – edam üçün yaraşmayan bir yerdir. Buna görə evdən bir qədər kənara, gölə tərəf aralanmağı qət etdi-lər. Sahildən iki yüz yardlıq məsafədə münasib bir ağac tapdılar və bütün izdiham məhkumun ardınca ora yürüş etdi. Sarı Ceki ağaca sandılar və tonqal qalamağa başladılar.

Atam edamda iştirak etməkdən boyun qaçırdı. Bizim bütün ailə-mizdən bircə mən camaatın ardınca getdim. Mulat məni gördü və söyüş yağışına tutaraq, mənə yara vurduğu ilə öyündü. Görünür, o, məni özünün ən qatı düşməni sayırdı. Düzdür, mən təsadüfən Sarı Cekin cinayətinin şahidi olmuşdum və onu başlıca olaraq mənim ifadələrimin sayəsində mühakimə etmişdilər, ancaq mən kin saxla-yan adam deyildim və onu təhdid edən dəhşətli aqibətdən, heç olma-sa, işgəncələrdən qurtarmağa hazır idim.

Biz edam yerinə yaxınlaşdıq. Adamlar artıq orada əlləşirdilər: bəziləri çırpı yığır və onu ağacın ətrafına qalaqlayırdı, o birilər od qalayırdılar. İzdihamın arasından gülüş və zarafat səsləri eşidilirdi, ancaq ağ irqdən olmayan adamların hamısına qarşı açıq-aydın nif-rət duyulan sədalar da eşidilməkdə idi. Öz ailəsinin ən pis xüsusi-yətlərini irsən əxz eləyən azğın, amansız yeniyetmə Rinqold bu yön-də xüsusilə canfəşanlıq edirdi.

Onun bacımdan xoşu gəldiyini bildirdim. Bacıma xüsusi diqqət göstərdiyini və onun gənc dostlarına qarşı qısqanclıq duyğularını

gizlətmədiyini tez-tez hiss eləyirdim. Onun atası bütün qəsəbənin ən varlı plantatoru idi və ötkəm oğulbala özünü hər yerdə istəklə qonaq sayırdı. Mən bacımın ondan xoşu gəldiyini düşünmürəm. Bununla belə, yəqin deyə bilmərəm – bu, çox incə bir məsələdir: özünü yalnız xəyalən yetkin hesab edən yeniyetmə bir qızdan kimisə sevib-sevmədiyini soruşasan.

Rinqold nə qəşəngliyi, nə də nəcibliyi ilə fərqlənənlərdəndi. Ola bilsin ki, o, axmaq deyildi, ancaq özündən aşağıda dayanan adamlara təşəxxüs satmaq, – varlı valideynlərin oğullarının adı xasiyyətidir. Onun xasiyyətə kinli olduğunu deyirdilər. Üstəlik, o, israfçı idi, ən aşağı tövrlü meyxanalarda avaralanardı, xoruz döyüşləri təşkil edərdi.

Onu xoşlamırdım və heç vaxt onunla ünsiyyətə can atmırdım. O, məndən yaşda bir az böyük idi, ancaq iş təkəcə bunda deyil – onun təbiəti və meylləri xoşuma gəlmirdi. Lakin valideynlərim ona əsla bu cür yanaşmırdılar. Onlar, görünür, Rinqoldu öz gələcək kürəkənləri sayaraq, onu evdə gülər üzlə qarşılayırdılar. Onlar onun qüsurlarını görmürdülər – gözlərimizin qızıl parıltısından qamaşması adı bir haldır.

Bu cavan oğlan mulatın ölümünü inadla tələb edənlərin sırasındadır. O, edama hazırlıq işlərində hamıdan çox canfəşanlıq edirdi. Bu, qismən fitri insanıyyətsizliklə də izah olunurdu – gənc Rinqoldu və onun atasını daşürekli plantatorlar sayırdılar və bizim müstəmləkənin bütün qulları üçün ən qorxunc hədə onları “massa Rinqolda” satmaq vədi idi.

Lakin gənc Rinqoldun rəftarı başqa bir səbəblə də izah olunurdu: o, elə xəyal edirdi ki, ailəmizə, başlıcası isə Virginiyaya dostyana duyğular göstərməklə, alicənab hərəkət edir. Amma o səhv edirdi: bu cür qəddarlıq bizim rəğbətimizə səbəb ola bilməzdi. Elə mənim xeyrixah bacımın da buna görə ona mehriban təbəssüm bəxş edə biləcəyini güman etmərəm.

Gənc metis Pauel də burada idi. O, təqib hay-küyünü eşidərək geri dönmüşdü və indi izdihamin arasında idi, ancaq heç nədə iştirak eləmirdi.

Rinqold hindunu gördü və onun gözlərində qəribə bir ifadə hiss olundu. O artıq qarabuğdayı gəncin Virginiyanı xilas etdiyini bilirdi, ancaq özündə ona qarşı heç də minnətdarlıq-filan duymurdu.

Əksinə, onun qəlbində başqa bir hiss od almışdı: bu onun dodaqlarında oynayan həqarətli təbəssümdən də aydın görünürdü.

O, Paelə kobudcasına müraciət edən zaman bu daha aydın sezildi.

– Ey! Qırmızıdərili! – o, qışqırdı. – Sən bu işə qol qoymamısan ki? Eşidirsən, qırmızıdərili, səninləyəm.

– Mənə qırmızıdərili deyirsən? – metis, sataşana məğrur bir baxış fırladaraq, hiddətlə səsləndi. – Hər halda, mənim dərimin rəngi sizinkindən yaxşıdır, qorxaq müqəvva.

Rinqoldun üzünün rəngi bir qədər sarımtıl idi. Zərbə dürüst endirilmişdi. Təhqir Rinqoldun ağına ildırım sürətilə yetişdi, ancaq o, hindunun bu cür rəftarından elə heyrətlənmişdi və elə qəzəblənmişdi ki, bir anlığa danışmaq qabiliyyətini itirdi. O, hən-hün edib ağzından bir söz çıxarana qədər, kim isə qışqırdı:

– Lənət şeytana! Bu hindu orada nə çərənleyir?

– Təkrar et, görüm nə dedin! – özünə gələn Rinqold çımxırdı.

– Meyliniz çəkirse, buyurun: qorxaq müqəvva! – metis son sözləri xüsusilə vurğulayaraq qışqırdı.

O, bu sözləri ancaq deyə bilmişdi ki, Rinqold atəş açdı, ancaq güllə metisdən yan keçdi. Növbəti anda rəqiblər irəli atıldılar və bir-birinin boğazından yapışdılar.

Hər ikisi yerə yıxıldı, ancaq üstünlük metisin tərəfində idi. O, yuxarıda göründü, əlindəki bıçaq parıladı və əgər izdihamdan kiməsə bıçağı metisin əlindən vurub salmaq müyəssər olmasaydı, yəqin ki, Rinqold o biri dünyaya yollanmalı olacaqdı. Bir neçə adam onlara tərəf atıldı və rəqibləri bir-birindən ayırdılar.

Bəziləri hindunun rəftarından hiddətləndilər və ona ölüm cəzası tələb etdilər. Ancaq haqq-ədalət barədə daha nəcib düşünən adamlar da tapıldı, onlar Rinqoldun özünü həyasız aparmasının şahidi olmuşdular və Rinqoldlar ailəsinin nüfuzuna və iqtidarına baxmayaraq, bu qətlə etiraz etməyə başladılar. Mən metisi son imkana qədər müdafiə etmək əzmində idim.

Demək çətindir ki, bütün bunlar nə ilə bitə bilərdi... Ancaq birdən kim isə qışqırdı:

– Sarı Cek qaçdı!

XIII

fəsil

TƏQİB

Mən dönüb baxdım. Mulat, həqiqətən, qaçmışdı! Adamlar Rin-qoldla hindunun tutaşmalarına uymuşdular və mulat yaddan çıxmışdı. Pauelin əlindən kiminsə vurub saldığı bıçaq Sarı Cekin ayaqları yanına düşmüşdü. O qarışıqlıqdan istifadə edərək bıçağı qaldırmış və ağaca bağlandığı kəndiri kəsərək, qaçmağa üz qoymuşdu.

Bəziləri onu tutmağa cəhd elədilər, ancaq o, bu adamların əlindən sivişib çıxıb bildi. O, bir neçə sıçrayışla izdihamı geridə qoydu və gölə tərəf yüyürdü. Bu, ağılsız cəhd idi. Onu ya güllə ilə vuracaq, ya da qovub tutacaqdılar. Hə, amma labüd ölümdən xilas olmağa cəhd etmək – və hansı ölümdən! – məgər bu ağılsızlıqdır?

Qaçqının ardınca əvvəl tapançalardan, sonra tüfənglərdən atılan güllələr gurultu saldı. Tüfəngləri ağaclara və hasara dayayaraq bir qədər kənarında saxlamışdılar. Hamı onların ardınca yüyürdü. Atıcılar bir-birinin ardınca nişan aldılar – piyada dəstəsinin təlim atışına bənzəyən quru şaqqıltı səsləri eşidildi. Ağların arasında sərrast atıcılar çox idi, ancaq həyatını qurtarmağa can atan, kötük və kolların arasıyla hər an istiqamətini dəyişərək qaçan bir adamı vurmaq asan iş deyil. Ehtimal ki, güllələrin heç biri hədəfə dəyməmişdi. Hər halda, tüstü dağılan zaman, mulatın gölə atıldığını və üzməyə başladığını görə bildik.

Bəziləri tüfənglərini yenidən doldurmağa başladılar, başqaları isə hədəv yerə vaxt itirdiklərini görərək, tələm-tələsik şlyapalarını, gödəkçələrini, çəkmələrini çıxarıb atdılar və qaçqının ardınca suya atıldılar.

Üç dəqiqə sonra mənzərə tamamilə dəyişildi. Edam yeri boşaldı. Bir qisim qışqıraraq və əl-qolunu oynadaraq sahilə yığılırdı, başqaları – yirmiyə qədər adam – sakitcə üzürdülər və sudan təkə başları dikəlirdi. Xeyli öndə – onlardan əlli futa qədər məsafədə – izləyicilərdən qurtulmaq üçün var gücünü sərf eləyən tənha üzücünün qara qıvrım saçları, sarı boynu və çiyinləri görünürdü.

Bu, qəribə bir səhnə idi! Sanki, bu, bir maral ovu idi – o, hər tərəfdən dövrəyə alınır və suya atılır, itlər isə hürə-hürə cəsarətlə onun ardınca cumur. Ancaq burada daha böyük həyəcan hökm sürürdü, adamlar da, itlər də heyvan deyil, adam ovuna çıxmışdılar. İtlər də yiyələri ilə birlikdə qızgın təqibə atılmışdılar. Bu, doğrudan da, çox qəribə səhnə idi!

Sahildən silahlar gurlamaqda davam edirdi: orada qalanlar yenedən tufənglərini doldururdu. Güllələr tez-tez üzücünün yaxınlığında suyu şappıldadırdı, ancaq biri də ona çatmırdı. O artıq atəş mənzilindən kənarı idi.

Bütün bunlar mənə bir yuxu kimi gəlirdi. Hadisələr bir-birini elə sürətlə dəyişirdi ki, mən, az qala, öz duyğularıma inana bilmirdim və bütün baş verənlərin həqiqiliyinə şübhə edirdim. Cinayətkar bundan bir an öncə əl-qolu bağlı və köməksiz halda, yandırılmaq üçün hazırlanan çırpı qalağının önündə uzanmışdı. O, indi azad idi və irəli üzürdü, onun cəlladları isə ümitsizcəsinə ondan geri qalırdılar. Dəyişiklik o qədər tez vəqə olmuşdu ki, ona inanmaq çətin idi. Halbuki bütün bunlar gözlərimin önündə baş vermişdi.

Xeyli vaxt keçdi. Suda təqib qurudakından çox şeydə fərqlənir. Bunun ölüm-dirim məsələsi olmasına baxmayaraq, qaçqın və onu izləyənlər irəli çox ləng gedirdilər. Biz – sahilə qalanlar, təxminən, yarım saat ərzində bu qeyri-adi yarışmanın şahidi olduq. İlk dəqiqələrin qızgınlığı sakitləşmişdi, ancaq, bununla belə, tamaşaçıların marağı əskilmirdi; adamlar hələ güllə atmaqda və əsəbi vəziyyətdə qalmaqda davam edirdilər, hərçənd nə atışma, nə də qışqırıqla, əlbəttə ki, umulan nəticəni əldə etmək olmazdı. Heç bir şövqləndirmə harayları izləyicilərə kömək etmirdi. Qaçqının daha cəld üzməsi üçün heç bir təhdid-filan gərək deyildi...

Nə qədər ki sahilə dayanmışdıq, fikirləşmək üçün yetərinə vaxtımız var idi. Mulatın suya atılmasının səbəbi bizə aydın idi. O, çöllüklə qaçmağa cəhd eləseydi, ya itlərin qənimətinə çevilərdi, ya da daha cəld qaçanlar tərəfindən haqlanardı. Suda isə onunla bəhsə girə bilənlər çox deyildi. Buna görə də o, gölü üzüb keçməyi və özünü meşəyə yetirməyi qət etmişdi.

Lakin onun tamam qaçıb gizlənməyi mümkünsüz idi. Onun üzünü ada sahilə yarım mil məsafədə idi, ancaq onun ardınca eni bir mildən çox olan su zolağı uzanırdı. Mulat adada izləyicilərdən

gizlənə bilərdi. Bəs sonra? O ki cəngəllikdə gizlənməklə nicat tapaçağına ümid edə bilməzdi! Orada cəmi bir neçə akrılıq bir sahədə uca ağaclar bitmişdi. Onların bəziləri lap suyun kənarında idi, onların budaqları gümüşü tillandsiya – xoruzotu ilə bəzənmişdi və suyun üzünə sallanmışdı. Ancaq bu nə verə bilərdi? Burada ayı və ya qovularaq əldən düşmüş qurd özünə sığınacaq və nicat tapa bilərdi, təqib olunan bir adam, yiyəsinə bıçaq qaldırmağa cürət etmiş bir kölə isə buna müvəffəq ola bilməzdi. Yox, yox! Adada hər kolun dibini axtaracaqdılar və gizlənməyə heç bir imkan yox idi.

Ola bilsin, mulat adada yalnız dincini almaq və nəfəsini dərərək, qarşdakı sahilə üzmək istəyirdi? Yaxşı üzücü buna risk eləyə bilərdi, amma mulat üçün bu yol kəsilmişdi. Çayda çoxlu qayıqlar və piroqalar¹ vardı, adamlar artıq onların ardınca getmişdilər və mulat hələ sahilədən aralanmağa macal tapmamış artıq onun arxasınca bir neçə qayıq üzəcəkdə. Yox, yox, onun durumu çıxılmazdır! O özünü hara atır-atsın – suya, yaxud adaya – onu hər yanda tutacaqdılar! Təqibi izləyən seyrçilər sahilə bu cür mühakimə edirdilər.

Üzücü getdikcə adaya yaxınlaşırdı və o, oraya yaxınlaşdıqca həyəcan daha da artırdı. İş indicə sona çatacaqdı, lakin bu son bizim güman etdiyimiz kimi yox, tamam fərqli olmalıymış. Hamı fikirləşirdi ki, qaçqın, adaya çataraq sahilə çıxacaq və ağacların arasına sığınacaq, onun ardınca isə izləyicilər daban-dabana gedəcəklər və bəlkə, onu o, hələ özünü meşəyə çatdırana qədər yaxalaya biləcəklər. Adamlar əmin idi ki, hər şey məhz belə baş verəcək, – axı mulat lap adanın yaxınlığında idi: daha bir neçə dəfə möhkəm qol atsa, sahilə olacaqdı. O artıq ağacların tutqun kölgəsinin altı ilə üzürdü, budaqlar onun başı üzərində lap aşağı sallanmışdı. Elə bil ki, onlardan yapışmaq üçün ona əlini qaldırması yetərli idi. Üzücülərin əksəriyyəti ondan əlli yarda qədər geri qalmışdılar, ancaq bəziləri o birilərini qabaqlayaraq, artıq ondan iyirmi beş yardlıq bir məsafədə idilər. Sahildən adama elə gəlirdi ki, onlar qaçqınla, az qala, yanaşı üzürlər onu istənilən an tuta bilərlər.

İşin sonu yaxınlaşırdı, ancaq bu son bizim gözlədiyimiz deyil, tamam ayrı bir şey oldu. Nə seyrçilər, nə izləyənlər təqibin nə ilə bitəcəyini ağıllarına belə gətirmirdilər. Heç mulat özü də onu necə bir yeni və qorxunc təhlükənin gözlədiyini xəyal eləməirdi. Adanın

¹ *Piroqa* – adi qayıqlardan fərqli, uzunsov qayıq növü

sahilindəki ağacların kölgəsi artıq üzücünün üzünə düşürdü və biz onun hər an ora girərək gözdən itəcəyini güman edirdik. Ancaq o birdən kəskin şəkildə döndü və sahil boyu üzdü.

Biz bu manevri təəccüblə izləyirdik və bunun nəyə gətirəcəyini başa düşmürdük, çünki təqib edənlər məhz diaqonal üzrə qaçqına doğru üzürdülər və elə bu saat onu haqlaya bilərdilər. Onun məqsədi nə idi? Bəlkə, ona sahilə çıxmaq üçün bir münasib yer tapmaq müyəssər olmuşdu? Əgər bu lap belə də olsaydı, o, yenə budaqlardan yapışaraq quruya çıxa bilərdi. Ancaq bizim çaşqınlığımız uzun sürəsi olmadı: biz suda üzən tutqun cismin heç də quru ağac gövdəsi olmadığını görə bildik; ağac canlı idi və tərənəirdi və tezliklə nəhəng bir kərtənkələ – mənfur alliqator şəklini aldı.

Onun müdhiş çənələri geniş açılmışdı, pullu quyruğu yuxarı qalxmışdı, bircə bədəni suda idi. O, tez-tez bir tərəfdən o biri tərəfə dönürdü, vaxtaşırı quyruğunu çırpırdı və sıçrantılar fəvvarə kimi uçurdu. Onun nəritisi üzbəüz sahilədən əks-səda verirdi, sanki, bütün göl onun xırıltılı səmindən lərzəyə gəlmişdi. Meşə quşları qışqırıq salaraq ətrafda uçurdular, ağ durna isə hürkək qaqqıltı ilə dövrə vura-vura yuxarı qalxırdı.

Seyrçilər qorxu içində donub qaldılar, üzücülər üzməyə ara verdilər. Tək bircə mulat öz həyatını qurtarmaq üçün bütün gücünü sərf edirdi. Alliqator eləcə ona gözlərini zilləmişdi. O, nə üçün başqalarına deyil, ona dirəşmişdi? Bütün üzücülər eyni dərəcədə yaxın idilər. Bəlkə, bu qalxan tanrının qisas əli idi? Daha bir hərəkət, zorlu quyruğun daha bir zərbəsi – və nəhəng alliqator öz qurbanının başının üstünü kəsdirəcəkdə...

Mulatın cinayətləri barədə unutmuşdum – az qala ona ürəyim yanırıdı: doğrudanmı, onun xilasını üçün heç bir ümid yoxdur? Budur, o, ağac budağından yapışaraq, sudan qalxmağa və müdhiş təhlükədən canını qurtarmağa çalışır. İlahi, onun qoluna qüvvət ver! Çox gecdir! Artıq alliqator cəhəngini aralayıb... Birdən şaqqıltı eşidildi – budaq sındı! Mulat yıxıldı və suyun dibinə gedərək, gözdən itdi, onun ardınca isə çənələrini beləcə qapamadan, nəhəng kərtənkələ suya daldı. Hər ikisi gözdən itdilər. Dalğalar köpüklənərək, sınımış budağın yarpaqlarını döyəclədilər.

Biz nəfəsimizi qısaraq, bu səhnəni izləyirdik. Sudakı ən kiçik ləpə belə gözümüzədən yayınmırdı. Ancaq suyun səthində heç bir

tərpnəş gözə dəymirdi. Onun dərinliklərində nə adamdan, nə də yırtıcıdan əsər-əlamət görünmürdü və tezliklə gölün səthi yenidən sakit və hamar bir şəkil aldı. Alliqator, şübhəsiz ki, öz işini bitirmişdi. Görən o, tanrının qisas vasitəsi deyildi ki? Məni əhatə edən adamlar bu cür deyirdilər.

Bizim üzücülər geri döndülər. Heç kim adanın sahilinə, ağacların tutqun kölgəsinin altına üzməyə ürək eləmədi. Adamlar çoxdan suda idilər və zəifləmişdilər. Bəziləri çətin ki, sahiləcən üzə biləydilər, ancaq qayıqlar və piroqalar onlara yardıma tələsirdi. Bəzi üzücülər qayıqları gördülər və daha asta üzdülər, başqaları dayandılar və onların yaxınlaşmalarını gözlədilər. Onların hamısını tez-tələsik sudan çıxardılar. İndi həm adamlar, həm də itlər sağ-salamat sahilə gətirildilər.

Axtarışı itlərin yardımı ilə davam etdirmək qət olundu, belə ki, qaçqının taleyi hələ də məchul qalmaqda idi. İzləyicilər qayıqlardan düşdülər, itlər kolluqda vurnuxmağa başladı, adamlar isə sahil boyunca bütün bunların baş verdiyi yerə tərəf getdilər.

Amma adada mulatın izi-tozu belə qalmamışdı. Ancaq əvəzində suda nə isə aşkar etdilər: qırmızı köpük tapdılar və bunun mulatın qanı olduğunu qət etdilər.

– Uşaqlar, hər şey qaydasındadır! – kiminsə qaba səsi eşidildi, – mərc gəlirəm ki, bu, qaradərilinin qanıdır. O, suyun dibinə gedib, buna şübhə-zad ola bilməz. Bu murdar sürünənin allah bəlasını versin! Qoymadı, adam kimi kef eləyək.

Bu zarafat gurultulu qəhqəhə ilə qarşılandı. Adamlar bu cür söhbətlər edə-edə, yavaş-yavaş evlərinə dağılıdılar.

XIV

fəsil

RİNQOLDUN QİSASI

Ağ adamların arasında yalnız ən hissiyatsız olanlar bu olay haqqında layiq olmayan bir yüngülməcazılıqla danışirdilər; başqaları, daha həssaslar və nəciblər bu işə layiqincə ciddi yanaşırdılar, bəzilə-

rində isə o, hələ bir növ qorxu da oyatmışdı. Sanki, bu işə tanrının əli qarışmışdı və caninin başqaları üçün hazırladığı bir ölümle onun özünü cəzalandırmışdı.

Dəhşətli ölümdür, ancaq adamlar tərəfindən mulata kəsilən edam cəzası daha dəhşətli idi. Göylər, cəzanı yüngülləşdirərək, ona qarşı, yerli hakimlərdən daha mərhəmətli oldular.

* * *

Mən hindunu axtara-axtara ətrafa boylandım və onun izdihamın içində olmadığından razı qaldım. Onun Rinqoldla toqquşması qəfil bitmişdi, ancaq mən bunun elə-belə ötüşməyəcəyindən qorxurdum. Metisin sözləri plantatorları qəzəbləndirmiş, onların diqqətini Cekdən yayındırmışdı və cani bunun sayəsində qaça bilmişdi. Əgər mulat, həqiqətən, qaçıb canını qurtara bilsəydi, bu, yəqin ki, gələcək yamanlıqlara səbəb olacaqdı. Ancaq mən indinin özündə də hindunu heç bir təhlükə gözləmədiyindən əmin deyildim. O, öz torpaqlarında deyildi – hinduların əraziləri çayın o biri sahili boyu uzanırdı və buna görə yerli sakinlər onun gəlişini qanundan kənar hesab edə bilirdilər. Düzdür, biz hindularla barışda idik, ancaq buna baxmayaraq, ürəklərinin dərinliklərində hər iki tərəf bir-birinə həddən artıq kin bəsləyirdi. 1818-ci il savaşında¹ alınan yaralar hələ sağalmamışdı.

Rinqoldun kinli adam olduğunu bilirdim. O, dost-taşıların gözləri önündə alçaldılmışdı, metis qısa tutaşmada üstün gəlmişdi. Rinqold bunu bağışlayan deyil və əlbəttə, ondan qisas almaq üçün firsət gözləyəcəkdir.

Elə buna görə də metisin getməyinə sevindim. Ola bilsin ki, o özü təhlükəni hiss edərək çayın o tayına getmişdi ki, artıq orada onu heç nə təhdid edə bilməzdi. Heç Rinqold da onun ardınca ora getməyə risk eləməzdi, belə ki, müqaviləni cəzasız olaraq pozmaq olmazdı və ən qoçaq skvatterlər² də bunu bilirdilər. Hindularla yenidən

---

¹ *1818-ci il savaşı* – Birləşmiş Ştatların İspaniya ilə həmin vaxt İspaniyaya məxsus olan Floridanı birləşdirmək üçün başladığı istila müharibəsi. Bəhanə o olmuşdu ki, krik və seminol hindu qəbilələri plantasiyalardan qaçan qullara sığınacaq vermişdilər. 1818-ci ildə Amerika qoşunları Floridaya soxulmuş və onu zəbt etmişdi. İspaniya 1819-cu ildə pul qarşılığında müqabilində Floridanı Birləşmiş Ştatlara güzəştə getməyə məcbur olmuşdu.

² *Skvatterlər* – dövlət torpaqları sahəsini, onu əldə etmək üçün becərən ilk mühacirlər

savaş alovlanı bilirdi, hədsiz prinsiplilliyi ilə elə də fərqlənməyən dövlətin isə hazırda ayrı planları vardı.

Evə getməyə hazırlaşırıdım ki, birdən Rinqolda yaxınlaşmaq və onun davranışını təqdir etmədiyimi ona demək fikri ağılıma gəldi. Elə hiddətlənmişdim ki, onun haqqında düşüdüklərimin hamısını üzünə vurmaq fikrində idim. Rinqold məndən yaşda da, boyda da böyük idi, ancaq mən ondan qorxmurdum. Əksinə, onun məndən çəkindiyini bilirdim. Rinqold, cəmi bir saat öncə bizə görə həyatı ilə risk eləmiş bir adamı təhqir etmişdi və mən buna görə onu töhmətləndirmək istəyirdim. Rinqoldu izdihamın arasında axtarmağa başladım, amma o, heç yerdə yox idi.

– Siz Arens Rinqoldu görməmişiniz? – qoca Hikməndən soruşdum.

– O, elə indicə getdi, – deyər cavab verdi.

– Hansı istiqamətdə?

– Çayla üzüyuxarı. O, Bill Uilyams və Ned Spenslə çapıb getdi. Elə görkəmdə idilər ki, elə bil, onları orada təxirəsalınmaz bir iş gözləyirmiş.

– Hikməni, – ovçuya müraciət etdim, – öz atınızı mənə bircə saatlığa verərsinizmi?

– Mənim yabımı? Məmnuniyyətlə! İstəyirsinizsə, bir günlüyə götürün. Ancaq siz yaralı əlinizlə necə gedəcəksiniz?

– Eyb etməz! Bircə mənə yəhərə minməyə yardım edin.

Qoca ovçu xahişimə əməl etdi və daha bir qədər onunla söhbətləşərək, çayla üzüyuxarı getdim.

Bir qədər yuxarıda çayda bərə işləyirdi və yəqin ki, gənc hindu öz qayığını elə orada qoymuşdu. Bu səbəbdən də, ona evə dönmək üçün bu yöndə getmək gərək idi, halbuki Rinqold ora getməli deyildi – onun plantasiyası tamam ayrı tərəfdə idi. Elə buna görə də, Rinqoldun, həm də belə bir dəstədə çayla üzüyuxarı getməsi mənə şübhəli göründü. Bütün ətraf plantasiyalarda Hikmənin dediyi Rinqoldun bu curlarından daha pis yaramazlar ələ düşməzdi. Onların öz başçılarının tam təsiri altında olduqlarına da əmin idim.

Onların hindunun ardınca və əlbəttə, xoş olmayan niyyətlərlə çapdıqlarını təxmin edirdim. Çaya yaxınlaşdıqda öz təxminlərimin əsaslı olduğuna əmin oldum. Yaş qumun üzərində bərəyə tərəf gedən at ayaqlarının və hindu mokasinlərinin izləri aydın görünürdü. Bilirdim ki, hindunun paltarı hələ qurumayıb və onun mokasinlərinə su hopub. Mən atımı mahmızladım.

Amma bərəyə yaxınlaşdıqda heç nə görmədim, çünki mənimlə suyun arasını ağaclar kəsmişdi. Amma acıqlı səslər eşidirdim. Bu, mənim təxminlərimin doğru olduğunu sübut edirdi.

Vaxt itirmədən və dayanıb dinləmədən, atımı birbaşa səs gələn tərəfə sürdüm. Yolun döngəsində ağaca bağlanmış üç at gördüm. Onların yanından çaparaq keçdim və həqiqətən, gözlədiyim kimi, suyun kənarında üç ağ adamı və onların arasında metisi gördüm. O, bu adamların ixtiyarında idi! Onlar atlarını ağacın yanında saxlamış, arxadan xəlvəti ona yaxınlaşmış və onu məhz qayığa atılıb minməyə hazırlaşdığı anda yaxalamışdılar.

Metisin silahı yox imiş. Ona bağışladığım tüfəng hələ islaq idi, onun bıçağını isə mulat çırpışdırmışdı. Elə buna görə də metis onlara dirəniş göstərə bilməmişdi və dərhal onun əl-qolunu bağlamağa müvəffəq olmuşdular.

Onlar vaxt itirmədən metisin ovçu köynəyini çıxarmış və onu ağaca sarımışdılar. Bu adamlar, nəhayət ki, öz yığılıb qalmış qəzəblərini boşaltmaq üçün onun çılpaq kürəyini qırmancla qamçılamağa hazırlaşmışdılar. Əgər özümü vaxtında yetirməsəydim, onun işi pis olacaqdı.

– Bir utanın, Arens Rinqold! – qışqıraraq, onlara yaxınlaşdım. – Xəcalət çəkin! Bu əclaflıqdır. Qorxaqlara layiq hərəkətdir və mən bu haqda bütün qəsəbəyə danışacağam.

Mənim gəlişim elə qəfil olmuşdu ki, Rinqold karıxıb qalmışdı. O, deyəsən, üzr istəyərk burnunun altında nə isə mızıldanırdı.

– Lənətə gəlmiş hindu buna layiqdir! – Uilyams mırıldandı.

– Nəyə görə, mister Uilyams? – soruşdum.

– Ona görə ki, bu həyasız, ağ adamlara hücum etmək kimi bir yekəbaşlıq edib.

– Onun burada nə işi var?! – Spens işə qarışdı. – O, hansı haqla çayın bu sahilində veyillənir?

– Sizin isə mənə toxunmaq hüququnuz olmadığı kimi, eynilə onu da nə bu, nə də o biri sahildə incitmək kimi bir haqqınız yoxdur.

– Ha, ha, ha! Biz elə sizinlə də bacaranıq! – Spens masqara ilə səsləndi.

Damarlarımda qanım coşdu.

– Amma bu elə də asan deyil! – qışqıraraq, atın üstündən yerə atıldım və onlara tərəf yüyürdüm.

Sağ əlim zədəsizdi. Məsələnin qəlizləşəcəyini öncədən görərək, Hikmenin tapançasını almışdım və indi onu qaldıraraq nişan aldım. Əsirlə yanaşı dayanaraq:

– Hə, centlmenlər, – dedim, – indi onu incidə bilərsiniz! Lakin sizi xəbərdar edirəm ki, gülləni ona əl qaldırmağa cürət edən birinci kəsin alınına çaxacağam.

Onların hər üçü, demək olar ki, uşaq idilər, lakin həmin dövrün adətincə, onlar üstlərində silah – bıçaq və tapançalar – gəzdirirdilər. Spens, elə bil ki, öz təhdidini yerinə yetirməyə hamıdan çox meyilli idi. Ancaq başçılarının, Rinqoldun geri çəkliyini görərək, o və Uilyams da onun kimi etdilər. Rinqold geri çəkildi, çünki onun, dostlarından fərqli olaraq, bizim ailəməzlə arası dəyərsə, itirə biləcəyi şeylər var idi. Onun, öz canının hayına qalmasından əlavə, həm də başqa planları var idi. Nəhayət, onların fikrincə, mənə əsla dəxli olmayan qovğaya mənim dəvətsiz müdaxiləmdən narazı qalaraq, hər üçü çıxıb getdi. Onlar kin-küdurətdən alışıra, döyüş meydanını biabırçılıqla tərk elədilər.

Mən yubanmadan hindunu azad etdim. O, mənə cəmi bir neçə söz dedi, lakin vida məqamında əlimi sıxarkən, onun baxışları onun bütün minnətdarlığını izhar edirdi:

– Nə vaxt istəsəniz, çayın o biri sahilinə gələ bilərsiniz. Heç bir hindu sizə toxunmaz. Siz həmişə bizim yerlərin ən əziz qonağı olacaqsınız!

XV

fəsil

MAYUMİ

Bu cür tanışlıq elə-belə bitə bilməzdi. Bu, dostluqdan ayrı nə ilə bitməli idi ki? Metis bütün centlmen sifətlərinə malik olan nəcib bir gənc idi. Mən onun dəvətini qəbul etmək və onun meşədəki evinə getmək qərarına gəldim. Onun mənə dediyinə görə, onun anasının daxması buradan çox da uzaq deyildi, gölün o biri tərəfində, geniş Suoni çayına tökülən kiçik bir irmağın sahilində idi.

Mən bu göstərişləri gizli fərəhlə dinlədim. Onun, barəsində dediyi irmağı yaxşı tanıyırdım. Mən hələ az öncə onda qayıqla üzmüşdüm və məhz onun sahillərində ilk dəfə o füsunkar varlığı – gözəlliyi mənə belə güclü təsir bağışlayan meşə pərisini görmüşdüm.

Lakin bu Mayumi idimi? Mən buna tezliklə əmin olmaq istəyirdim. Əgər mənim əlim avara güc edə biləcək qədər sağalsaydı! Bu yubanma məni incidir və yorub əldən salırdı. Ancaq vaxt keçdi, vədə tamam oldu və mən, nəhayət, sağaldım.

Səfərimi ecazkar və aydın bir səhərə təyin etdim və özümlə it və tüfəng götürərək, yola hazırlaşdım. Artıq qayığa əyləşib sahilədən aralanmağa hazırlaşırıdım ki, kim isə məni çağırırdı. Dönüb baxdıqda bacımı gördüm.

Yazıq kiçik Virginiya! O, son vaxtlar çox dəyişmişdi, öz əvvəlki şuxluğunu itirmiş, yaman qaygılı olmuşdu. O, alliqatorla olan qorxunc əhvalatdan sonra hələ tam özünə gələ bilməmişdi.

– Corc, hara gedirsən, – o, mənə yaxınlaşaraq, soruşdu.

– Bilmək istəyirsən, Virginiya?

– Hə, mənə de, ya da məni özünlə götür!

– Necə? Səni meşəyə götürürəm?

– Nə üçün də yox? Mən çoxdandır ki, meşədə olmamışam. Əcəb qaçaqsan, məni heç vaxt özünlə aparmırsan!

– Amma, bacıcan, sən əvvəllər heç vaxt bunu məndən xahiş etməmişən.

– Nə olsun, bunun mənim üçün necə xoş olduğunu özün də başa düşə bilərdin. Meşədə gəzməyi elə çox istəyirəm ki! Bir azad quş, ya kəpənək, ya da başqa bir qanadlı varlıq olmaq necə də gözəl olardı. Onda mən bu gözəl meşələri təkbaşına gəzib dolaşardım və xudbin qardaşımı məni özüylə götürməyə dilə tutmazdım.

– Virginiya, başqa vaxt, bircə bu gün yox!

– Nədən bu gün yox? Bir bax, necə gözəl səhərdir!

– Düzünü desəm, bu gün meşəyə yox, başqa bir tərəfə səmt alıram.

– Bəs sən hara səmt alırsan, Corc? “Səmt almaq”, deyəsən, gəmilər haqda belə deyirlər?

– Gənc Pauelin yanına gedirəm. Mən ona baş çəkəcəyimə söz vermişdim.

– Bəs, belə de! – səslənərək, bacımın birdən rəngi qaçdı və o fikrə daldı.

Pauelin adı dəhşətli səhnəni onun yadına saldı və mən onun adını çəkməyimə təəssüf etdim.

– Gör sənə nə deyirəm, qardaşım! – o, bir qədər susaraq, sözə başladı. – Dünyada hər şeydən çox, hindu komasına baxmaq istərdim. Əziz Corc, məni də özünlə götür!

Xahiş elə atəşin səslənmişdi ki, bunun qarşısında dayana bilmədim, hərçənd, əlbəttə, tək getmək istərdim. Elə bir sirrim var idi ki, bunu heç istəkil bacımla da bölüşə bilməzdim. Bundan başqa, anlaşılmaz bir hiss, bacımı evdən belə uzağa, heç özümün də yaxşı tanımadığım bir yerə götürməli olmadığını mənə təlqin edirdi.

O, yenidən məni dilə tutmağa başladı.

– Hə, yaxşı, əgər anam icazə versə...

– Eybi yox, Corc, anam açıqlanmaz. Evə nə üçün qayıdım? Görürsən, mən hazırım, şlyapamı da qoymuşam. Biz hələ kiminsə yadına düşənəcən qayıtmağa macal taparıq. Axı bu, uzaq deyil...

– Hə, yaxşı, bacıcan, arxa tərəfdə otur, sükanı tut. Yola düşürük!

Axın güclü deyildi və biz yarım saat ərzində kiçik çayın ağzına çataraq, üzüyuxarı üzməyə başladıq. Bu, ensiz, amma qayıq və ya hindu piroqaları üçün yetərinə dərin olan bir ırmaq idi. Günəş qalxmışdı, ancaq onun şüaları bizi yandırmırdı – çayın üzərində bir yaşıl qübbə kimi hörülən sıx bitmiş ağacların budaqları şüaların yoluna sədd çəkirdi. Çayağzından yarım mil məsafədə ağaclar seyrəlməyə başladı. Biz qarğıdalı səpilmiş və batat – şirin kartof, qınlı istiot, qovun və balqabaq əkilib becərilən tarlalar gördük. Sahil yaxınlığında hasar və bir neçə kiçik evlər ilə dövrələnən yetərinə böyük bir ev ucalırdı. Bu, taxtadan tikilən və yapışıq eyvanının sütunlarını primitiv naxışlar örtən bir bina idi. Tarlalarda qullar – zəncilər və hindular çalışırdılar.

Bu, ağ adamın plantasiyası ola bilməzdi – çayın bu tərəfində ağlar yaşamırdılar. Biz bu mülkün torpağa və qullara yiyə olan varlı bir hinduya məxsus olduğunu kəsdirdik.

Bəs dostumuzun koması həyanda qaldı? O demişdi ki, bu, çayağzından yarım mildən çox olmayan məsafədə, çayın sahilindədir. Bəlkə, biz komanı görmədən ötüb keçmişik, ya da onu haradasa, irəlində axtarmamız gərəkdir?

– Bəs bu artırmada dayanan kimdir belə?

– Aha, sən məndən yaxşı görürmüzsən! Axı bu gənc hindudur – onun özüdür ki, var! Ancaq ola bilməz ki, o, burada yaşasın...

Bəyəm bu, komadır? Bilirsən nə var? O, yəqin, bura qonaq gəlib. Bir bax, o, bizə tərəf gəlir!

Mən danışdığım müddətdə hindu evdən çıxdı və tələsik bizə tərəf yollandı. O bir neçə saniyə sonra sahilə çatdı və bizə hara yan almamızı göstərdi. O, elə bizim tanışlığımızın ilk günündə olduğu kimi parlaq, zəngin naxışlı paltarda idi və başında lələkli baş geyimi vardı. Onun qamətinin mükəmməl biçimi sahilə səmanın fonunda daha aydın nəzərə çarpırdı, o, döyüşçünün miniatür heykəlinə daha çox bənzəyirdi; metis hələ, demək olar ki, uşaq idi və olduqca şairanə görünürdü. Mən onun vəhşi əzəmətinə, az qala, qıbtə edirdim.

Bacım ona, mənə göründüyü kimi, heyranlıqla baxırdı, hərçənd bəzən onun baxışında qorxuya bənzər bir şey hiss olunurdu. O gah qızır, gah da ağarırdı; mən hindunun görkəminin ona nohurdakı həmin müdhiş səhnəni xatırladığını düşündüm. Və yenidən onu özümlə götürdüyümə təəssüfləndim.

Bizim gəlişimiz, görünür, hindunu əsla karıxdırmadı. O, özünü sakit və təmkinli tuturdu, sanki, elə bizim gəlişimizi gözləyirdi. Lakin o, əlbəttə ki, bizim ikilikdə gələcəyimizi təxmin edə bilməzdi. Onun rəftarında heç də soyuqluq hiss olunmurdu. Biz sahilə yan alan kimi, o, qayıqın burnundan tutdu, onu sahilə kip yaxınlaşdırdı və nümunəvi bir centlmen nəzakəti ilə qayıqdan düşməməyə yardım etdi.

O:

– Xoş gəlmisiniz! – dedi və Virginiyaya baxaraq, əlavə etdi:– Ümidvaram ki, senyorita özünü yaxşı hiss edir?.. Sizin barənizdə isə, senyor, deməyinə dəymir: əgər siz axına qarşı avar çəkə bilmirsinizsə, deməli, tamamilə sağlamsınız!

“Senyor” və “senyorita” sözləri uzun illərdən bəri seminollar və ispanlar arasında mövcud olmuş münasibətlərdən qalan və hələ də qorunub saxlanan ispan təsirinin izlərinə işarə idi. Elə bizim yeni tanışlığımızın üzərində də Əndəlusda gəzdirilən şeylər, – boyuna taxılan gümüş xaç, açıq-qırmızı kəmərlər və kəmərin dalında uzun üçbucaq tiyə var idi. Elə landşaftın özü də ispanşayağı idi: burada ekzotik bitkilər – çin portağalı, dəbdəbəli papay balqabağı, qınlı istiot və pomidorlar vardı. Bütün bunlar ispan kolonistlərinin mülkləri üçün səciyyəvi idi. Ev özündə kastiliya memarlıq üslubunun əlamətlərini bürüzə verirdi. Onun üzərindəki naxışlar da hindu mənşəli deyildi.

– Bu, sizin evdir? – deyə, bir qədər sıxıla-sıxıla soruşdum. Məsələ ondaydı ki, o bizi ev ziyəsi kimi salamlamışdı, ancaq mən burada heç bir koma-filan görmürdüm. Onun cavabı mənə sakitləşdirdi. O dedi ki, bu onun evidir, daha doğrusu, anasının evidir. Onun atası artıq çoxdan ölmüşdü və onlar – anası, bacısı və o olmaqla, üçlükdə yaşayırdılar.

– Bəs bunlar kimdir? – mən işçiləri göstərərək, soruşdum.

– Bunlar bizim qullardır, – o, təbəssümlə cavab verdi. – Siz görürsünüz ki, biz hindular da təcridcən sivilizasiyaya qoşuluruq.

– Lakin onlar axı hamısı zənci deyillər! Mən burada hinduları görürəm. Məgər onlar da qullardır?

– Hə, elə bütün qalanları kimi. Görürəm ki, təəccüb edirsiniz. Bu hindular bizim qəbilədən deyillər. Bizim xalq bir vaxtlar Yamassi qəbiləsini fəth etmişdi və əsirlərin çoxusu bizim qullarımız kimi qalmışdılar.

Biz evə yaxınlaşdıq. Gəncin əsl hindu qadın olan anası bizi qapının ağzında qarşıladı. O, milli hindu geyimində idi. Görünür, o, gəncliyində olduqca gözəl olmuşdu və bizə ən xoş təəssüratlar bağışladı. Onda xüsusilə ağıl itiliyi ilə zərif ana qayğıkeşliyinin vəhdəti diqqəti çəkirdi.

Biz evə girdik. Hər şeydə – avadanlıqda, ovçu qənimətlərində, yəhər-qayış ləvazimatında – ispan təsiri hiss olunurdu. Biz hətta gitara və kitablar da gördük. Hindu damının altındakı bu sivilizasiya nişanələri bacımla bizi heyran etdi.

– Nə yaxşı ki, siz gəldiniz! – gənc, elə bil ki, nə isə xatırlayaraq, səsləndi. – Sizin mokasinlər artıq hazırdır... Ana, onlar hanı?.. Bəs Mayumi hanı?

O, sanki, mənim fikirlərimi, bu fikirləri əks-səda kimi qaytaran sözlə ifadə etdi.

– Bu Mayumi kimdir? – Virginiya pıçıltı ilə məndən soruşdu.

– Hindu qızıdır. Deyəsən, bu, onun bacısıdır. Bax, özü də gəldi!

Naxışlı mokasinlərdə kiçik ayaqlar, müstəsna dərəcədə elastik, mükəmməl qamət, şəffaf dərisi olan tunc rəngli çöhrə, al yanaqlar, al-qırmızı dodaqlar, yuxarı əyilən uzun kirpiklərlə halələnmiş qara gözlər, sıx qaşlar və qəşəng qara saçlar...

Hindu təxəyyülünün qadir olduğu nəfisliyin və gözəlliyin bütün çalarları ilə geyinib-kecinmiş bir qız təsəvvür edin, onun ərəb atlarının

təsvirə sığmayan məlahəti ilə rəqabətə girən yerişini təsəvvür edin – və siz Mayumi haqqında ancaq uzaq dərəcəli bir təsəvvür alarsınız. Mənim zavallı qəlbim! Bu, o idi – mənim meşə ilahəm idi!

* * *

Mən bu qonaqsevər evdən çıxıb getmək istəmirdim, ancaq bacımın halı, sanki, özündə deyildi. Elə bil ki, onu uğursuz olay haqqında xatirələr izləyirdi.

Biz orada bir saata yaxın qaldıq. Mən bu qısa zamanda kişiyə çevrildim. Geri dönərkən avarları yellədən zaman hiss etdim ki, ürəyim orada, arxada qalıb...

XVI

fəsil

ADA

Hinduların yanında bir daha olmağı çox istəyirdim və mən bu istəyimi yerinə yetirməyi ləngitmədim. Ümumiyyətlə desək, qeyri-məhdud dərəcədə azad idim və bu azadlıqdan faydalanaraq, ürəyim istəyən kimi ömür sürürdüm. Nə atam, nə anam mənim işlərimə qarışmırdı və mənim uzun müddət haralarda olmağım ilə heç kim maraqlanmırdı. Hamı düşünürdü ki, mən ova gedirəm. Həmişə məni müşayiət edən tüfəng və itlər, evə gətirdiyim ov buna sübut idi.

Ov yürüşlərim məni həmişə ancaq bir səmtə – məlum şeydir hansı səmtə – çəkib aparırdı! Mən böyük çayı keçirdim və qayığımın alt tiri yenidən onun qolu olan ırmağın sularını dönə-dönə yarıb keçirdi. Tezliklə mən onların sahillərindəki hər ağaca bələd oldum.

Mənim gənc Pauel ilə tanışlığım get-gedə yaxın dostluğa çevrildi. Biz, az qala, hər gün göldə və ya meşədə görüşürdük, birlikdə ov edirdik və xeyli maral, vəhşi hindtoyuğu vurmuşduq. Dostum artıq təcürbəli ovçu idi və mən ondan meşənin çoxlu sirlərini öyrənmişdim.

Bununla belə, indi məni ov elə də cəlb eləmirdi. Mən onun bitməsini daha üstün tuturdum. Geri qayıdarkən hindulara baş çəkir

və onlarda oymalı balqabaqdan bir neçə qurtum, bal qatılaraq şirni-si artırılmış “konte” içirdim. Bu içki onu mənim üçün gətirənin təbə-sümü – Mayuminin gülümsəməsi ilə mənə daha şirin gəlirdi!

Mən bir neçə həftəni – bu, mənim üçün necə də tez keçib getdi! – sanki, yuxuda keçirdim. Sonrakı həyatımın heç bir sevinci bu bəxtiyar çağlarla müqayisə edilə bilməzdi. Şan-şöhrət və hakimiyyət yalnız məmnunluq verəndir, bəxtiyarlığı təkcə sevgi bəxş edir – özünün ilk çiçək açdığındakı ən saf və şirin bəxtiyarlığı.

Virginiya məni vəhşi meşələrə bu gəzintilərdə tez-tez müşayiət edirdi. O, meşələrə könül vermişdi və yaşıl cəngəlliklərdə böyük həzlə gəzib-dolaşdığını mənə deyirdi. Mən hərdən tək getməyi üstün tuturdum, ancaq ona etiraz etməyə ürəyim gəlmirdi. O, Mayumiyə bağ-lanmışdı və bunda təəccüblü heç nə yox idi.

Mayumi də bacıma könül bağlamışdı, hərçənd bu iki qız arasın-da nə xasiyyətə, nə də görünüşə zərəcə olsun bənzərlik yox idi. Virginiya qızılı saçları olan sarışın qız idi, Mayuminin qara hörükləri, əsmər bənizi var idi. Bacım göyərçin kimi ağciyər idi; hindu qız – qızıl-quş kimi cəsur idi. Bununla belə, bu cür ziddiyyət, ola bilsin, onla-rın dostluğunu daha da möhkəm edirdi. Belə şeylər həyatda tez-tez baş verir.

Mənim hər iki qıza münasibətimdə heç bir məntiqi ardıcılıq yox idi: bacımı onun mülayimliyinə və incəliyinə görə çox istəyirdim, Mayu-mi isə, əksinə, məni özünün ötkəm şücaəti ilə cəlb eləyirdi. Əlbəttə, bu duyğular, onlara səbəb olan kəslər bir-birinə bənzəmədikləri kimi, tamamilə fərqli idilər.

Biz Pael ilə ov etdiyimiz müddətdə bacılarımız evdə qalırdılar, yaxud çöllükdə, ağaclıqda, ya da bağda gəzirdilər. Onlar oynayırdı-lar, nəğmə oxuyurdular, kitablara həvəs göstərirdilər. Mayumi, özü-nün geyiminə baxmayaraq, heç də vəhşi bir qız deyildi. Onun, ispan-ların gedişindən sonra qalmış olan kitabları və gitarası (daha doğ-rusu, mandolinaya bənzər bir aləti) var idi. Mayumi kitab oxumağı və gitara çalmağı bacarırdı. O, özünün zehni inkişafına görə Rendolf kimi məğrur bir adamın qızı üçün belə layiqli rəfiqə idi. Gənc Pael eynilə mənim kimi, bəlkə, hələ daha yaxşı təhsil almışdı. Onların atası öz valideynlik borcuna sayğısız yanaşmamışdı.

Hansısa bir bərabərsizlik haqqında fikirlər Virginiya ilə bizim ağıl-mıza belə gəlmirdi. Biz hər ikimiz təbəqə xurafatı haqda təsəvvürlərə

malik olmaq üçün həddən artıq gənc idik və yalnız özümüzün xələl gəlməmiş təbiətimizin meyilləri ilə hərəkət edirdik. Biz nə isə yolverilməz bir iş tutduğumuz haqda heç düşünmürdük də.

Qızlar tez-tez bizimlə birlikdə meşəyə gedirdilər və biz, ovçular, etiraz etmirdik. Biz həmişə çevik maralların ardınca düşmürdük, tez-tez sincab və başqa xırda heyvanları ovlayırdıq. Və onda bacılarımız, əlbəttə ki, bizi müşayiət edə bilirdilər. Mayumiyə gəlincə, o, anadangəlmə ovçu və qoçaq bir minici idi. O, at belində bərk çaparaq getməyi xoşlayırdı. Bunun qarşılığında mənim bacım hələ indi-indi qorxa-qorxa at minmək öyrənirdi.

Başım sincab ovuna qızıxdığı üçün itləri tez-rez evdə saxlamağa başladım və evə nadir hallarda ovlanmış heyvan əti gətirirdim. Biz öz yürüşlərimizdə tək-cə meşə ilə kifayətlənmirdik: çox vaxt göldəki quşlar – qaraleylək, vağ və ağ durna kimi su quşları da bizim ov coşqunluğumuzun qurbanı olurdu.

Göldə qiyamət bir ada var idi, ancaq bu az öncəki faciənin meydanına çevrilən deyil, ayrı, daha irəlidə, çayağzından çox da uzaq olmayan bir ada idi. Yetərincə böyük olan bu adanın orta hissəsi dərətəpəli idi və hər tərəfi həmişəyaşıl ağaclarla – palıdlar, maqnoliyalar, ulduza oxşar anis və yabanı portağal ağacları ilə dolu idi. Bütün bunlar Floridanın yetirmələri idi. Orada parlaq sarı çiçəkləri olan sarıbaş kollarına, ətirli parlaq-qırmızı derənlərə və çoxlu başqa ətirsaçan bitkilərə rast gəlmək olardı.

Əzəmətli palmalar bütün ağacların üzərində ucalırdılar. Onların geniş çətirləri, elə bil ki, yaşıllığın ikinci yarusunu yaradırdı. Ağacların yetərincə sıx bitmələrinə baxmayaraq, burada keçilməz cəngəllik yox idi. Düzdür, bəzi yerlərdə sürünən lianlar və tüfeyli bitkilər – epifitlər, yaxud parazitlər yolu kəsirdilər, onların arasında isə yabanı üzümün cadar-cadar olmuş böyük tənəkləri uzanırdı, beqoniya, bromeliya və ətirli səhləb çiçək açırdı. Lakin ən böyük ağaclar tək-tək dayanmışdılar, onların arasında isə çiçəklər səpələnmiş və otlarla örtülmüş gözəl çəmənlilər yayılırdı.

Bu qərribə adacıq evlərimiz arasındakı yolun lap yaxınlığında idi və biz Pael ilə çox vaxt məhz burada görüşür və ov edirdik. Budaqlarda arabir sincablar gözə dəyirdilər, vəhşi hindtoyuqları uçub havaya qalxırdılar, hərdən açıqlıqdan marallar qaçaraq keçirdilər, gölün sahillərində isə göldə qayğısız-qayğısız oynaqlaşan su quşlarını

ovlayırdıq. Biz bir neçə dəfə bu neytral torpaqlarda görüşdük və bizim bacılarımız həmişə bizi müşayiət edirdilər. Onlar bu heyranedicə guşəyə sevgi bağlamışdılar. Adətən, onlar təpəliyə dırmaşmış çıxaraq, uca palmaların birinin kölgəsində gözdən itirdilər, biz ovçular isə bu zaman ovun daha bol olduğu aşağılarda dolaşırdıq və onda meşədə bizim güllələrin əks-sədası gurultu salırdı. Adətən, ov etmək bizi təngə gətirəndə, biz də təpəyə qalxırdıq ki, öz qənimətlərimizlə qızların qarşısında öyünək, xüsusən də əgər bizə onların marağına və heyranlığına səbəb olan nadir quşlardan birini vurmaq müyəssər olubsa.

Bu uğurlu və ya uğursuz ovlar məni dostumdan daha tez təngə gətirirdi. Mənə yumşaq otun üzərində bizim qızların yanında istirahət etmək daha xoş idi. Mayuminin səsi mənə tüfəng atəşindən daha şirin gəlirdi, onun gözlərini seyr etmək isə ova göz qoymağdan daha xoş idi.

Onun yanında oturmaq, onu dinləmək, ona baxmaq – mənim sevgim bircə bununla aşkarlanırdı. Biz Mayumi ilə bir-birimizə bircə zərif söz də deməmişdik və mən heç sevilib-sevilmədiyimi də bilmirdim. Mənə xoşbəxt saatlar heç də həmişə qismət deyildi, sevgi göyləri heç də həmişə qızgül rənglərinə boyanmırdı. Mayuminin sevgisinə şübhələr bu göyün buludları idi və bu, məni tez-tez əndişələndirirdi.

Qismətimdə tezliklə daha bir durumdan məyus olmaq var imiş. Mən gördüm, yaxud mənə elə gəldi ki, Virginiya Mayuminin qardaşına bənd olub və o da ona qarşılıqlı duyğularla cavab verir. Həm təəccübləndim və həm də kədərləndim. Nə üçün bütün bunların mənə təəccüb və izzirab aşılacağını heç özüm də izah edə bilmirəm.

Artıq demişəm ki, biz bacımla üstün təbəqələr və irqilər haqqında formalaşdırılan fikirləri paylaşmaq üçün həddən artıq gənc idik. Amma bu, tam mənada, düzgün deyildi. Mən dumanlı da olsa, yəqin artıq hiss edirdim ki, gənc hindularla dostluq etməkdə yaxşı iş tutmuruq. Yoxsa, mənim əhvalımı daha nə poza bilərdi? Mənə elə gəlirdi ki, Virginiya da bu duyğunu mənimlə paylaşır. Bizim hər ikimiz, necə deyərlər, halımızın yiyəsi deyildik, halbuki bir-birimizə heç nə deməmişdik. Düşüncələrimin bacıma da bəlli olacağından çəkinirdim, elə o da, şübhəsiz ki, mənə öz sirlərini eyni könülsüzlüklə etibar edirdi.

Əgər bu gənc sevgiyə azad mövcudluq imkanı verilsəydi, daha sonra nə baş verərdi? O, öz-özünə sönüb gedərdimi, yoxsa çiyən-

mə və xəyanət etmə məqamına yetişərdi, yaxud, nəhayət, əbədi bağlılığa çevrilərdi? Əgər bu duyğunu heç nə qırmasaydı, kim bilir, onun sonrakı yüksəlişi necə olacaqdı? Ancaq ona sərbəst yüksəlmək qismət deyilmiş.

Bizim dostluğumuz tamamilə gözlənilmədən qırıldı.

Nə bacım, nə mən bizim tanışlığımız haqqında nə atama, nə də anama bir söz deməmişdik, amma bu sirrimizi gizlətmək üçün də heç bir hiyləyə əl atmamışdıq. Biz, adətən, hər şeydə onlarla məsləhətləşərdik. Əgər onlar bizdən belə tez-tez hara getdiyimizi soruşsaydılar, biz düzünü söylərdik. Ancaq bizim yürüşlərimizə təəccüb etmək heç kimin ağılına gəlmirdi və biz özümüz də onların mənasını əməlli-başlı dərk eləmirdik. Valideynlərimi bir qədər təəccübləndirən Virginiyanın meşəni çox sevməsi və məni tez-tez müşayiət etməsi idi. Amma tezliklə onlar buna öyrəşdilər və biz sərbəst evdən çıxıb gedirdik, uzun müddət itib-batırdıq və geri qayıdırdıq, bizdən də heç kim heç nə soruşmurdu. Mən artıq dedim ki, bizim vəhşi meşələrə səyahətlərimizdə yoldaşlarımızın kimlər olduğunu biz heç gizlətmək fikrində deyildik, amma bu, tamam da doğru deyil. Bizim susmağımız özlüyündə özünəməxsus bir hiylə idi. Yoxsa, biz bunu gizli saxlamağa nədən can atardıq?

Beləcə, bizim dinc səadətimizə həmişə davam etmək qismət deyilmiş və onun sonu tamamilə gözlənilmədən gəldi.

Bir dəfə biz hamımız dördlükdə adada idik. Ovdan sonra Pauel və mən bacılarımızın yanına qayıtdıq və onlarla söhbətləşməyə başladıq. Biz, eyni zamanda, baxışlarımızla – sevginin lal dilində danışırıdık. Mən Mayuminin gözlərindən başqa ətrafda baş verənlərdən heç nə görüb duymurdum. Mən bacımın və gənc hindunun da bu cür baxışlarla paylaşıqlarını hiss etmişdim. Mənim üçün bu dəqiqələrdə dünyada Mayuminin təbəssümündən ayrı heç nə yox idi...

Ancaq bizi izləyən, bizim baxışlarımızı, sözlərimizi və hərəkətlərimizi görüb bilən gözlər tapıldı. Bizim itlər gözlənilmədən sıçrayıb durdular və mırıltı ilə cəngəlliyə tərəf atıldılar. Budaqların xırtılısı bizə adamların yaxında olmalarından xəbər verirdi. İtlər mırıldamağa ara verdilər və quyuqlarını bulaya-bulaya geri döndülər. Deməli, gələnlər tanışlar, dostlar idilər... Görən, kimlərdir?

Ağacların arxasından anam və atam göründülər. Onları görən kimi, Virginiya ilə mən qorxu içində sıçrayıb, yerimizdən qalxdıq. Biz

məşum bir şey olacağını hiss etdik. Şübhəsiz ki, biz düz hərəkət etmədiyimizi anlayırdıq. Atam da, anam da – hər ikisi qaşqabaqlı idilər, əsəbi və acıqlı görünürdülər. Anam ilk olaraq bizə yaxınlaşdı, onun dodaqları nifrətlə yumulmuşdu. O, özünün əsl-nəcabəti ilə Rendolfun törəmələrindən daha çox fəxr edirdi.

– Bu, nə deməkdir? – o, ucadan səsləndi. – Mənim uşaqlarım hindularla oturub-durur!

Paul ayağa durdu, amma heç nə demədi. Onun duyğuları onun baxışlarında əks olundu. O, eyhamı səhsiz anlamışdı.

Mənim valideynlərimə qürurla baxaraq, başının hərəkəti ilə bacısına arxasınca gəlməyi əmr etdi və onunla birlikdə uzaqlaşdı.

Virginiya və mən, sanki, danışmaq qabiliyyətimizi itirmişdik və dostlarımıza vida olaraq bircə söz belə deməyə cürət etmədik. Biz valideynlərimizlə onların qayıqlarına tərəf getdik. Avar çəkən zəncilərdən başqa hər iki – ata və oğul – Rinqoldlar qayıqda idilər.

Virginiya valideynlərimlə birlikdə getdi. Mən evə öz qayığımda tək qayıtdım. Hindunun qayığı kiçik çayın mənsəbinə daxil olan zaman mən dönüb baxdım və hindu ilə bacısının da mənə baxdıqlarını gördüm. Onlar məndən gözlərini çəkmirdilər, ancaq mən onlara vida salamı göndərə bilmədim, hərçənd bizim uzun müddətə, bəlkə də... həmişəlik ayrılacağımız ağılıma gəlirdi və bundan ürəyim bərk sıxılırdı.

Əfsus! Ağılıma gələnlər başıma gəldi. Mən artıq üç gündən sonra uzaq quzeyə, Uest-Poyntdakı hərbi məktəbə gedirdim. Virginiyanı isə qadın məktəblərinin birinə göndərdilər, bu cür məktəblər quzey ştatlarının, demək olar ki, hər bir şəhərində vardı. Bizim doğma Çiçəklər Diyarımızı yenidən görməmişə qədər uzun, xeyli uzun zamanlar keçdi...

XVII

fəsil

UEST-POYNT

Uest-Poyntdakı hərbi məktəb – Birləşmiş Ştatlarda ən yaxşı tədris müəssisələrindən biridir. Nə dövlət başçıların, nə kilsə atalarının ona hökmü çatmır. Orada həqiqi biliklər tədris olunur və onların

qavranılması vacibdir, yoxsa, çıxarımaq qorxusu gündəmə gəlir. Bu məktəbi bitirən kəs oradan oxumuş adam olaraq çıxır, bununla belə, o, ölü dillərdə yeyin-yeyin doğrayıb-tökən, bütün şeir ahəng və ölçülərini bilən Oksford, yaxud Kembridc tutuquşlarına qətiyyəən bənzəmir. Yox, Uest-Poyntu bitirən kəs gerçək əcnəbi dilləri əsaslı surətdə bilir. O, elmlərin əsasını dərinədən öyrənərək, incəsənətə xor baxmır və o, eyni zamanda – botanikdir, çertyojçudur, geoloqdur, astronomdur, mühəndisdir, əsgərdir – nə istəyirsiniz, odur! Uzun sözün kəsəsi, o – dövlətdə yüksək qulluqlar tutmağa qadir olan, rəhbərlik və komandirlik etməyə qadir olan və bu zaman tabe olmağı və tapşırılan işi dəqiq yerinə yetirməyi də bacaran bir adamdır.

Əgər mənim elmlərə xüsusi bir həvəsim olmasaydı belə, yenə də bu məktəbdə təhsildən boyun qaçırmağı özümə rəva bilə bilməzdim. Uest-Poyntda geridə qalanlar və “kütbeyinlər” yoxdur və orada adlı-sanlılara və varlılara xeyirxahlıq-filan göstərmirlər. Prezidentin oğlu belə, əgər pis oxusaydı, o, məktəbdən xaric olunardı. Mən çıxarıma qorxusu altında, biabırçılıq təhlükəsi altında istər-istəməz çalışqan bir şaqird oldum və vaxt gəldi ki, irəliləyib kadetlərin ön sıralarında yer aldım.

Kadet həyatının təfərrüatları xüsusi bir maraq mövzusu təşkil etmir. Bu, cansıxıcı hərbi mükəlləfiyyətlərin adi gündəlik icra edilməsindən başqa bir şey deyildir, ancaq Uest-Pyntda daha sərt nizam-intizam hökm sürür. Bütün bunlar adi əsgərin qul həyatından az fərqlənir. Deyə bilmərəm ki, hərbdə məni böyük mənsəblərə çatmaq arzusu idarə edirdi. Yox, bu daha çox yoldaşlarla yarışmaya can atma idi, geri qalanlar sırasında olmağı heç istəməirdim. Düzdür, mənə evdə malik olduğum azadlıqdan bunca fərqli olan bu həyatın ağır göründüyü dəqiqələr də olurdu. Doğma meşə və savannaların, daha çox isə tərək edilmiş dostların xiffətini çəkirdim.

Mayuminin sevgisi hələ ürəyimdə yaşamaqda idi, ayrılıq onu sondürə bilməmişdi. Mənə elə gəlirdi ki, bu hicranın doğurduğu könül boşluğunu heç nə doldura bilməz. Heç bir şey qəlbimdə mənim gənclik sevgim haqda xatirələri əvəz edə bilməz, yaxud hafizəmdən onları silə bilməz. Bu qızın füsunkar surəti gecə-gündüz gözlərim önündə idi: gündüz – arzularımda, gecə – rüyalarımda. Bu cür uzun müddət davam etdi – mənə elə gəlirdi ki, bu, əbədi belə olacaq. Mənə heç nə daha artıq səadət gətirən deyil.

Letanın¹ özü belə mənə unutqanlıq gətirməz. Əgər bu barədə mənə qanadlı səma carçısı desəydi belə, mən ona inanmazdım, inana bilməzdəm.

Amma, demə, mən insan təbiətinə pis bələd imişəm. Mənim bu cəhətim qalan adamlarda olduğu kimi imiş. Həyatın müəyyən dövründə əksəriyyət belə səhvlərə yol verir. Əfsus, bu, belədir! Zaman və ayrılıq çox vaxt sevgini məhv eləyir. O təkcə xatirələrlə yaşaya bilməz. Adamın səbatsızlığı, həm də onun idealdan vəcdə gələ-gələ, yenə də gerçəyə və maddiyə önəm verməsində özünü göstərir. Dünyada gözəl qadınlar çox deyil, ancaq eləsi də mövcud deyil ki, onların hamısından gözəl olsun. Elə bir kişi də yoxdur ki, bütün qalan kişilərdən göyçək olsun. Lakin, hər halda, iki eyni gözəllikdə lövhədən indiki məqamda gözünüz önündə olanı daha yaxşıdır. Sevənlərin ayrılıq haqda dəhşətlə düşünmələri təsadüfi deyildir.

Yalnız həndəsi xətt və bucaqlardan, istehkamlar və mazğallardan söz açan dərsləklərim, ya gündüzlərin sərt hərbi nizamı ilə gecələrin əziyyətli dərəcədə sərt çarpayıları və daha artıq incidən gecə növbələrimi, ya da bunların hamısı birlikdə təcridən mənim Mayumi haqqında xatirələrimə soxulmağa və zaman-zaman onları mənim düşüncələrimdən çıxarmağa başladı. Yoxsa, bu, bəzən buralara səfər edən Saratoqlu və Ballstonlu qızların gözəl-göyçək üzlərindənmi idi?.. Yoxsa, bunun səbəbi bizim ən yaxın qonşularımız – zabitlərimizin bizə tez-tez baş çəkən və mundir geyimli hər bir müdavimdə gələcək qəhrəmanın sürfəsini, gələcək generalın rüşeymini görəndə sarışın qızları idi? Bəlkə, Mayuminin surətini yaddaşından kimsə çıxarmışdı? Kim olduğu əsas deyil – əsas odur ki, bu, oldu. Mənim yaddaşında gənc sevgilinin obrazı təcridən solmağa başladı. Günlər keçdikcə o da solurdu və nəhayət, bir gün keçmişin dumanlı xatirəsinə çevrildi.

Ah, Mayumi! Düzünü desəm, buna çox uzun zaman tələb olundu. Bu şəhər, gülümsəyən üzler sənin çöhrənin önünü kəsməzdən öncə gözlərim önündə uzun zaman sayrıxdılar. Bu sirenalardan² adamı başdan edən nəğmələrinə üzün zaman tab gətirdim, ancaq mən adi bir adam idim və mənim qəlbim dadlı lətafətin cazibəsinə asan uydu.

¹ *Leta* – qədim yunan mifologiyasında yeraltı səltənətdə unutqanlıq çayıdır. Onun suyu önlərin ruhlarını keçirdikləri dünyəvi əzabları unutmağa məcbur edirdi.

² *Sirena* – Homerin “Odisseyə”sində təsvir olunan əfsanəvi varlıqlara işarədir. Uzaq dəniz adalarının birində yaşayan bu varlıqlar, öz eczakkar oxumaları ilə dənizçiləri başdan edib quruya çıxarırlar və məhv edirmişlər.

Mən ilk sevgimin tamam qeyb olduğunu demək istəmirəm: o soyumuşdu, ancaq ölməmişdi. Zaman-zaman yanıma qayırdı. Çox vaxt ev haqda və hər şeydən öncə Mayumi haqda xatirələr qəlbimdə növbədə olduğum vaxt, gecə sakitliyində baş qaldırırdı. Ona olan sevgim donmuşdu, ancaq ölməmişdi. Əminəm ki, Mayumi burada olsaydı, mənim sevgim əvvəlki gücülə alovlanardı. Və mən əminəm ki, Mayuminin məni unuduğunu, qəlbini özgəsinə verdiyini bilsəydim belə, mənim gənclik sevgim özünün bütün hərarəti və bütövlüyü ilə yaşamaqda davam edərdi. Bir melodiya başqasının yerini tutur, ancaq Quzeyin qəşəng qızları Güneyin əsmər gözəlinin mənim qəlbimdəki surətini heç vaxt tamam silib yox edə bilmədilər.

Mən isə nəinki məktəbdə keçirdiyim bütün dövr ərzində Mayumi-ni görməmişdim, heç onun barəsində bircə söz də eşitməmişdim.

Biz bacımla beş il evdən uzaqda yaşadıq. Atam və anam vaxtaşırı bizə baş çəkirdilər. Onlar hər il yayda istirahət üçün, quzeyin – Ballston, Spa, Saratoq və ya Nyu-port kimi qələbəlik kurortlarına gedirdilər. Onlar tətildə bizi ora aparırdılar, ancaq yayı evdə keçirməyə izin vermələri haqda bizim bütün xahişlərimizə baxmayaraq, valideynlərimiz yenilməz qalırdılar: anam dəmir, atam isə daş idi!

Onların rədd cavabının səbəbini duyurdum. Bizim məğrur valideynlərimiz tən olmayan nığahdan qorxurdular: onlar adadakı səhnəni unuda bilmirdilər. Biz kurortda Rinqoldlarla görüşərdik. Arens, elə əvvəlkitək, Virqiniyaya pərəstişkarlıq edirdi. O, əməlli-başlı ədabaz olmuşdu, pulunu hara gəldi sovururdu və bu işdə, hazırda Nyu-York maliyyə işbazlarının “birinci onluğunun” nümayəndələri olan keçmiş dərzilərdən və maklelərdən heç də geri qalmırdı. O, elə əvvəlkitək ürəyimə yatmırdı, ancaq anamın hüsnrəğbəti açıq-aydın onun tərəfində idi.

Virginiyanın ona necə bir münasibət bəslədiyini bilmirdim. Bacım böyük qız olmuşdu, əsl kübar gözəlinə çevrilmişdi, özünü ələ almağı və duyğularını gizlətməyi mükəmməl öyrənmişdi ki, bu da bizim günlərdə yaxşı xasiyyət əlamətlərindən sayılırdı. Bəzən o, çox şən olurdu, hərçənd onun bu durumu mənə bir qədər süni gəlirdi və tez çəkilirdi. O, arabir qayğılı, hətta soyuq və ötkəm olurdu. Mən onun zahirən belə cazibədar olmasıyla, mənə adamda ən qiymətli gələn şeyi, – xeyirxah və həssas qəlbi itirməsindən qorxurdum. Bununla belə, ola bisin ki, mən haqlı deyildim.

Ondan çox şeyləri soruşub öyrənmək istəyərdim, ancaq bizim uşaq sadələvhlüyümüz çəkilib getmişdi, ədəb qaydaları isə onun ürək-könül məsələlərinə kobud qarışmağıma imkan vermirdi. Biz keçmiş barədə – daha doğrusu, meşələrə bu azad gəzintilər barədə, göldə səyahətlər barədə, adada palma kölgəsi altında görüşlər barədə – heç vaxt söz açmırdıq.

Tez-rez özümdən soruşurdum: bacım olub-keçənləri xatırlayırımı və mənim duyduqlarımı o da duyurmu? Mən bundan heç vaxt qəti əmin deyildim. Mənə fitri etimadsızlıqla yanaşı, bir qədər gözüaçıqlıq da xas idi, amma buna baxmayaraq, mənim, hər halda, diqqətsiz keşikçi və səhlənkər hamı olduğum bəlli oldu.

Əlbəttə, mənim gümanlarım ədalətli idi, yoxsa, o, nə üçün bizim hər ikimizin bu cür həzz aldığımız şeylər barədə susurdu? Bəlkə, onun dilini-ağzını bağlayan valideynlərimiz qarşısında gecikmiş günahkarlıq duyğusu idi? Yoxsa, o, kübar zövq-səfaların burulğasında burula-burula öz uşaqlıq illərinin təvazökar dostlarını həqarətlə xatırlayırdı?

Tez-tez fikirləşirdim: sevgi onun qəlbində yaşamışdımi? Əgər yaşamışdisa, onda bu yaşam indiyə qədər davam edirdimi? Mənim sona qədər heç vaxt başa düşmədiyim şey bax, bu idi. Qarşılıqlı etiraflar üçün olan dövrən keçib getmişdi və o, bir daha dönməyəcəkdi.

“Gənc hinduya qarşı rıqqət duyğusunun – əgər o, ümumiyyətlə, olmuşsa – indiyəcən yaşaması ağılabatan deyildi, – deyər xəyal edirdim. – O, artıq unudulub, onun qəlbindən və ola bilsin, xatirindən də silinib. Onu yeni dostların – ona daim yaltaqlanan bu təmtəraqlı və təşəxxüslü kavalərlərin əhatə etdiyi bir zamanda bu duyğunun yaşaması ağılabatan deyildi. O, məndən daha tez unutmalı idi. Məgər mən unutmadım?”

Biz dörd nəfər idik və qəribədir ki, mən ancaq öz sevgim haqda bilirdim. Gənc hindunun məftun nəzərlərlə bacıma baxıb-baxmadığını və onun da eyni şeylə cavab verib-vermədiyini mən bilmirdim. Mən ancaq güman edirdim, şübhələnirdim, sezirdim. Daha təəccüblüsü odur ki, məni hər şeydən çox maraqlandıran qəlbə hansı duyğuların gizləndiyini mən heç vaxt bilmədim. Düzdür, arzularımda sevilən olduğumu xəyal edirdim. Ötəri baxışlara və jestlərə, sözlərə deyil, cüzi hərəkətlərə ürək qızdıraraq, köksümdə dadlı bir ümid

gizlədirdim... Ancaq, eyni zamanda mənə, çox vaxt şübhələr güc gəlirdi. Nəhayət, ola bilsin ki, Mayumi məni heç sevib-eləməirdi!

Bu acı düşüncələr məni yaman çox iztirab çəkməyə məcbur edirdi. Amma, qəribədir ki, məhz onlar daha çox məndə Mayumi haqqında xatirələri oyadırdı və mənim sevgim əvvəlki gücüylə alışırdı.

İncidilən heysiyyət! O elə sevginin özü qədər qüdrətlidir. Və elə sevgi əzabları qədər bərk yaralayır.

Qəndildəki şamların parıltısı sönükləşirdi, bal rəqsləri qasırqasında önümdə sayrışan gözəl-göyçək simalar solğun görünürdülər... Düşüncələrim yenidən Çiçəklər Diyarına, gölə, adaya, Mayumiyə tərəf çəkilirdi!

* * *

Beş il keçdi və mənim Uest-Poynt məktəbində təhsil müddətim başa çatdı. Mən son çətin imtahanlardan uğurla çıxdım, yüksək qiymətlər və fərqlənmə diplomu aldım. Bu, mənə gələcək xidmətim üçün silah növü seçməyə imkan verdi. Piyada, artilleriya, süvari və mühəndis qoşunları arasında seçim etmək imkanım var idi, amma mən həmişə tüfəngə üstünlük verirdim. Beləcə, piyada qoşununu seçdim və atıcı alaya daxil edildim. Mənə leytenant rütbəsi verildiyi qəzetlərdə dərc edildi. Tezliklə yaxınlarıma baş çəkmək üçün mənə məzuniyyət verildi.

Bacım da qadın məktəbindəki kursu fərqlənmə ilə bitirdi. Biz evə birlikdə getdik.

Atam artıq bizi qarşılamadı, təkcə dul qalmış anam gəlişimizi göz yaşları ilə müjdələdi.

XVIII

fəsil

SEMİNOLLAR

Mən Floridaya qaçıdan zaman, vətənimin başı üzərini qara buludlar almışdı. İlk hərbi sınağım da doğma yuvanın müdafiəsi oldu.

Artıq qismən buna hazırlıqlı idim. Hərbi məktəbin divarları arasında savaş – ən maraqlı mövzudur və biz gələcək savaşın mümkünlüyünü və perspektivlərini tam təfərrüatı ilə müzakirə edirdik.

On il ərzində Birləşmiş Ştatlar bütün qalan dövlətlərlə barış içində yaşamışdı. “Qoca Hikorinin”¹ dəmir əlləri sərhədlərdə hinduları dəhşətə salırdı. Artıq on ildən çox idi ki, onlar qisası dayandırmışdılar və hər yanda əmin-amanlıq idi. Ancaq, ən nəhayət, s t a t u s q u o² dincliyi sona yetdi.

Hindular bir daha öz hüquqlarının müdafiəsinə qalxdılar və həm də bunu uzaq Qərb sərhədlərində deyil, gözlənilməyən bir yerdə – Çiçəklər Diyarının lap ortasında etdilər.

Bəli, indən belə Floridaya, səhnəsində yeni hərbi dram oynanılan müharibə teatrı olmaq qismət imiş.

Floridanın dünəni haqda bir neçə söz demək gərəkdir, çünki bu povest gerçək tarixi faktlara əsaslanmışdır.

1821-ci ildə ispan bayrağının Müqəddəs Avqustin və Müqəddəs Mark fortlarının bürclərində dalğalanması sona yetdi. İspaniya özünün Amerikadakı son mülklərindən biri olan bu gözəl vilayətə iddiasından əl çəkdi. Düzdür, ispanların Floridada əməliyyat meydanları vardı ki, onlar bundan tutub dayanmaqda davam edirdilər.

Hindular tədricən ispanları ölkənin geniş sahələrindən qalalara sıxışdırmışdılar. İspan asiendaları³ xarabazarlığa çevrilmişdi. Atlar və inəklər vəhşiləşmişdilər və savannada gəzib dolaşırdılar; vaxtilə çiçəklənən plantasiyalara əlaq basmışdı. İspanlar yüzillər boyu ölkənin yiyəsi olmuşdular və bu müddətdə çoxlu dəbdəbəli binalar tikmişdilər. Onların yerini tutan, anqlosaxsların tikdiklərindən qat-qat görkəmli olan bu binaların xarabalara ehtiyacından əlavə indinin özündə də İspaniyanın öncəki əzəmətindən və qüdrətindən soraq verir.

Lakin hindulara döyüşərək geri aldıqları bu torpaqlara uzun zaman yiyəlik etmək qismət deyilmiş. Ağ adamların igidlikdə və qüvvətdə onlara tən olan başqa qəbilələri quzeydən gəlmişdilər. Qırmızıdərililər öz mülklərini gec-tez güzəştə getməli olacaqlarını görürdülər.

¹ “Qoca Hikori” – Endrü Cekson (1767 – 1845), 1829 – 1837-ci illərdə ABŞ prezidenti olub. Xırda fermerlərin, əsnafların və fəhlələrin maraqlarını qoruyan bəzi müdaxilə tədbirlər həyata keçirib. Eyni zamanda, hinduların amansız düşməni olub. “H i k o r i” – xüsusi möhkəmliyi ilə fərqlənən amerika fındıq ağacı növüdür.

² Mövcud vəziyyət (lat.)

³ *Asienda* – iri malikanə

Onlar artıq solğunbənizli işğalçılarla bir dəfə toqquşmalı olmuşdular. Bu qəsbkarlar irəliyə doğru, indi prezident kürsüsünü tutan zabitəli əsgərin¹ başçılığı altında gedirdilər. Onda onlar məğlubiyyətə uğramışdılar və güneyə doğru daha da geri çəkilməli olmuşdular. Amma burada onların toxunulmazlığı müqavilə ilə təmin olunmuşdu. Təntənəli bir durumda bağlanan və təntənəli and ilə təsdiqlənən müqavilə onların torpaq hüququna təminat verirdi və seminolları razı salmışdı.

Əfsus! Güclülər və zəiflər arasında bağlaşmalar həmişə şərti olur və onlar birincilərin istəyi ilə pozulur. Bu halda da şərtlər biabır-casına pozulmuşdu.

Ağ macərə axtaranlar gəldilər və hinduların sərhədləri yaxınlığında köçəbə saldıılar. Onlar hinduların torpaqlarında dolaşırdılar və bu, boşuna deyildi. Onlar torpaqlara baxır və bunların qiymət olduğunu görürdülər; görürdülər ki, onlarda çəltik və pambıq, şəkər-qamışı və indiqo, zeytun və portağal yetişdirmək olar. Onlarda bu torpaqlara malik olmaq kimi dəfədilməz bir arzu baş qaldırdı. Arzu arzuluğunda, onlar bu torpaqların onlara məxsus olacağını möhkəmcə qət etdilər.

Düzdür, müqavilə mövcud idi, ancaq onların gözlərinə müqavilə-zad görünmürdü! Asan qazanc cəngavərləri, Corciyadan və Karolinadan olan ac plantatorlar, Quzey ştatlarının hər yerindən olan zənci alverçiləri – müqavilə, xüsusən də qırmızıdərililərlə bağlanan bir müqavilə onların nəzərlərində nə idi ki? Müqavilə ləğv olunmalıdır! Ondən xilas olmaq gərəkdir!

İncə-mincəlikdə onlardan heç də irəli getməyən “Böyük Ata”² bu planı bəyəndi.

O:

– Bəli, – dedi, – torpağı seminollardan almaq gərək! Onlar ayrı yerə getməlidirlər.

Biz onlara Batıdaki böyük düzənlərdə yeni yurd taparıq. Orada onlara ov etmək üçün geniş açıqlıqlar tapılar. O yerlər onların olar, özü də həmişəlik.

– Yox, – seminollar üzə durdular, – biz köç etmək istəmirik. Biz öz torpaqlarımızdan məmnunuq, biz öz vətənimizi sevirik və onu tərək eləmək istəmirik. Biz gedən deyilik!

¹ E.Cekson nəzərdə tutulur (öncəki səhifədəki qeydə bax.)

² E.Ceksonun ləqəblərindən biri

Deməli, öz xoşunuzla çıxıb getmək istəmirsiniz? Qoy olsun! Ancaq biz zorluuq, siz zorsuz. Biz sizi köç etməyə zorla məcbur edərək! Əgər Ceksonun seminollara cavabı hərfi-hərfinə belə deyildisə də, anlamı məhz belə idi.

Ancaq dünyada ictimai rəy deyilən bir şey var və o da təmin olunmalıdır. Heç müstəbidlər də müqaviləni açıq-açığına pozmağı sevmirlər. İndiki halda siyasi partiyaların maraqları hələ dünyadakı ictimai rəydən də artıq rol oynadı və bu partiyaların əməllərinə, heç olmasa, qanunilik görüntüləri vermək vacib oldu.

Hindular dirəşməkdə davam edirdilər – onlar doğma torpaqlarını sevirdilər. Onlar onu tərk etmək istəmirdilər – bunda təəccüblü nə var ki?

Hinduları onların öz ölkəsindən çıxarmaq üçün səbəb gərək idi. Hinduların, guya, tənbel, avara ovçu olduqları və öz torpaqlarını becərmədikləri kimi əski doğrultmalar işə yaramırdı. Bu, sadəcə, yalan idi. Seminollar təkçə ovçu deyil, həm də əkinçi idilər. Onların torpağı becərmək üsulları, bəlkə də, qaba və primitiv sayıla bilər, ancaq məgər bu onları oradan qovub çıxarmaq üçün yetərli səbəbdirmi?

Bu bəhanə yaramırdı, əvəzində başqaları asanlıqla tapıldı. “Böyük Ata” tərəfindən hinduların yanına göndərilən bic müvəkkil tezliklə fərqli bicliklər düşünüb tapdı. Bu, “su bulandırmaq” sənətini mükəmməl şəkildə öyrənmiş adamlardan idi və o, bu sənəti ən parlaq surətdə tətbiq elədi.

Tezliklə hinduların azgınlıqları barədə şayiələr hər tərəfə yayıldı: mal-heyvanın və atların oğurlanması, plantasiyaların dağıdılması, səyahların qətl və qarət olunması – bütün bunlar, guya ki, “vəhşi seminolların” işləri imiş.

Satqın sərhəd mətbuatı ümumi hiddət və kin-küdurət hissini qızıdırmağa həmişə hazır idi. O, bu fürsəti əldən vermədi və bu şayiələri şişirtməyi özünün vəzifə borcu bildi. Ancaq qəzetlərdə o biri tərəfin, yəni hinduların törətdikləri fitnə-fəsad, qisasçılıq, ədalətsizlik və qəddarlıq halları haqqında məhz kim idi yazanlar? Bütün bu qaranlıq şəxsiyyətlər cidd-cəhdlə gizləndirilirdi.

Ölkədə tez bir zamanda seminollara qarşı düşmənçilik duyğuları alovlandı.

Bu duyğular: “Vəhşiləri yox etmək!.. Onlara göz verib-ışığı verməmək! Onları ölkədən qovmaq!.. Onları Batıya sürmək!” – sözlərilə bildirilirdi, hər yanda belə qışqırıqlar səslənirdi.

Birləşmiş Ştatların vətəndaşı hər hansı bir arzusunu bildirərkən, xüsusən də bu arzu hökumətin baxışı ilə uyğun gələn zaman, onun tez gerçəkləşmək kimi şansları olur. İndiki halda da belə oldu. Bu işin qulpundan hökumət özü yapışdı.

Hamı düşünürdü ki, ümumi istəyə əməl etmək – hinduların torpaq hüquqlarını ləğv etmək, onları bir-birinə salıdırmaq, sürgün etmək – elə də çətin deyil. Lakin ortalıqda müqavilə var idi axı. Bütün dünyanın diqqəti Amerikaya dikilmişdi. Bundan başqa isə, hələ düşünən azlıq da var idi ki, onlar bu qışqır-bağıra və ağlaşmaya qarşı dayanırdılar və onlara məhəl qoymamaq olmazdı. Günün günorta çağı, hamının gözü önündə müqaviləni pozmaq – yox, belə yaramaz! Bəs, hər halda, bu müqavilədən necə yaxa qurtarmalı?

Bəs belə edin! Qəbilələrin ağsaqqallarını bir yerə yığın və onları müqaviləni ləğv etmək üçün başdan etməyə çalışın. Qəbilə başçıları da adam balalarıdır, onlar yoxsuldurlar, bəziləri də sərxoşluğa meyillidir. Burada bəxşilər də kömək edər, “odlu su” isə daha çox iş görər. Onlara ikimənalı əsasları olan yeni müqavilə tərtib edin və cahil vəhşilər bütün bu incəliklərdən baş çıxara bilən deyillər. Birtəhər onların imzalarını əldə edin və işlər tamamdır!

Zirək prezident agentı, bu iblisənə planı özün qurdun, özün də onu gerçəkləşdirəcəksən!

Bu cür də etdilər. 1832-ci il may ayının 9-da seminol başçıları t a m h e y ə t d ə Oklavaha çayının sahilində şurada bir araya gəldilər və dədə-baba torpaqlarını v e r d i l ə r !

Qəzetlər bütün dünyaya bu cür xəbər yaydılar. Ancaq bu, ağ yalan idi. Bu, başçıların t a m h e y ə t d ə şuraları deyildi, xainlərin, satqınların və namərdlərin yığıncağı idi, qorxudulmuş və ya gözlərinə kül üfürülmüş gücsüz adamların iclası idi. Heç təəccüblü deyil ki, seminollar əl altından bağlanmış bu müqaviləni tanımaqdan boyun qaçırdılar. Təəccüblü deyil ki, onlar onun şərtlərini qəbul etmədilər. Daha bir şura çağırmaq gerek idi ki, xalqın arzusu özünün daha azad və tam təsdiqini tapsın.

Tezliklə seminolların böyük əksəriyyətinin müqaviləni rədd etdikləri bəlli oldu. Başçıların çoxu ona qol çəkdiklərini dandılar. Baş başçı, Onopa da bunu dandı. Bəzi başçılar müqaviləyə qol çəkdiklərini boyunlarına aldılar, ancaq bildirdilər ki, bunu başqa başçıların təsiri altında ediblər. Yalnız ən qüdrətli qəbilə başçıları – Omatla qardaşları,

Qara Gil və Böyük Döyüşçü bu sənədi, həqiqətən, imzaladıqlarını açıqca bəyan etdilər.

Bütün qəbilələr onlara etimadsızlıq göstərdilər, tamamilə haqlı olaraq, onları dönük saydılar. Bu başçıların həyatları təhlükədə idi: onların öz əlaltıları belə onların törətdiklərini bəyənmirdilər.

İşlərin nə yerdə olduğunu anlamaq üçün, seminolların siyasi sistemi haqqında bir neçə kəlmə demək vacibdir. Onların idarə üsulu sırf respublikasayağıdır, həqiqi mənada demokratikdir.

Ola bilsin, dünyanın heç bir yerində azad cəmiyyətin yaradılması üçün daha yaxşı şərait mövcud deyildi. Mən: “Daha xoşbəxt cəmiyyət” ifadəsini əlavə edə bilərdim, çünki xoşbəxtlik vur-tut azadlığın təbii nəticəsidir.

Seminolların siyasi quruluşunu Şotland dağ klanları¹ ilə müqayisə edirdilər. Bu müqayisə yalnız bir yanaşmada doğrudur. Seminollar da qəllər – şotlandiyalılar kimi ümumi dövlət təşkilatına malik deyildilər. Onlar ayrı-ayrı qəbilələr şəklində, biri-birindən uzaqda, öz qonşularından siyasi cəhətdən asılı olmadan yaşayırdılar. Həm də qəbilələr arasında münasibətlərin tamamilə dostyana olmasına baxmayaraq, onlarda məcbur etmək gücünə malik olan ümumi hakimiyyət mövcud deyildi. Seminollarda “baş başçı” var idi, ancaq onu kral adlandırmaq olmaz, çünki “miko” – onun hindu titulu heç də “kral” demək deyildir. Seminolların məğrur ruhu heç vaxt bunca alçalmağa razı olmazdı. Onlar hələ təbii insan haqlarından əl çəkməmişdilər. Yalnız bu haqlar barədə anlayışlar təhrif olunduqdan və bəşəriyyət həqarətə məruz qoyulduqdan sonra “monarxiya” ideyası xalqlar üzərində hökmranlıq etməyə başladı.

Seminolların başçısının – “mikonun” – yalnız adı başçıdır. Onun hakimiyyəti sırf nominaldır, onun seminolların canına və malına sərəncam vermək kimi bir hüququ yoxdur. Bəzən başçı əhalinin ən varlı deyil, əksinə, ən yoxsul hissəsinə mənsub olurdu. Xeyriyyəçilik tələblərinə başqalarından daha həssas olan başçı xalqa deyil, şəxsən ona məxsus olan nemətləri həmişə əsirgəmədən paylamağa hazır idi. Buna görə də o, nadir hallarda varlı olurdu. O, barbarcasına cah-cəlallı və təmtəraqlı məiyyətin əhatəsində deyildi, onu Şərq rəcələrində, yaxud Qərbin daha israfçı tacidar hakimlərində olduğu kimi, quyruqbulayan və qəbdibiyalayan saray adamları müşayiət

¹ Şotlandiyada və İrlandiyada qəbilə icmaları

eləmiridilər. Əksinə, onun geyimi nəzərə çarpmırdı, çox vaxt onu əhatə edənlerin geyim-kecimindən daha pis olurdu. Çoxlu sadə döyüşçülər başçıdan xeyli dəbdəbəli geyimdə olurdular.

Ayrı-ayrı qəbilələrin başçıları ilə də məsələ eyni cür idi. Onlar öz təbəələrinin canı və malı üzərində hakimiyyətə malik deyildilər, onlar cəza təyin edə bilməzdilər. Bu hüquq yalnız andlılar məhkəməsinə məxsus idi.

Cəsarət edib bildirirəm ki, sivilizasiyalı dünyanın ali məhkəmə instansiyalarında çıxarılan hökmlərlə müqayisədə, bu adamlarda cinayətlə cəzaların qarşılığı daha ədalətli nisbətdə olurdu.

Bu, bir ideyadan – yəni, ümumu bərabərlik ideyasından xali olan ən düzgün respublika azadlığı idi. Hörmət və nüfuz yalnız xidmətlə qazanılırdı. Mülkiyyət ümumi sayılmırdı, hərçənd əmək qismən belə idi. Lakin bu əmək birliyi qarşılıqlı razılığa əsaslanırdı. Ailə telləri dünyada hər şeydən daha müqəddəs və qırılmaz sayılırdı.

Vəhşilər, qırmızıdərilili vəhşilər əslində bu cür idilər və onları hüquqlarından məhrum etmək istəyirdilər, evlərindən və doğma torpaqlarından qovub çıxarmaq istəyirdilər, öz gözəl ölkələrindən sürərək vəhşi, barsız-bəhərsiz səhralara göndərmək istəyirdilər, vəhşi heyvanlar kimi təqib etmək və məhv etmək istəyirdilər!

Hərfi anlamda – vəhşi heyvanlar kimi, çünki onları ov iti sürüləri ilə qovurdular və təqib edirdilər.

XIX

fəsil

HİNDU QƏHRƏMANI

Oklaxava sahillərində bağlanan müqavilə, seminollar üçün bir sıra səbəblərə görə məcburi sayıla bilməzdi. İlk olaraq, o, başçıların əksəriyyəti tərəfindən imzalanmamışdı: yalnız on altı böyük və kiçik başçı ona qol çəkmişdilər. Bütün qəbilələrdə isə onların sayı beş dəfə artıq idi.

İkincisi, bu, həqiqətdə, heç də müqavilə deyil, şərti bağlaşma idi. Onun şərtiliyi ondan ibarət idi ki, seminollardan Batıda (Uayt

Riverdə) ayrılmış torpaqlara nümayəndə heyəti göndəriləcəkdi ki, bu heyət torpaqlara baxış keçirəcək və hesablatla xalqın yanına qayıdacaqdı. Belə bir şərtin xüsusiyyətinin özü onu göstərir ki, torpaqlar baxışdan keçirilməyəne qədər, seminolların çıxıb getməsi haqqında razılaşma qüvvəyə minmiş sayıla bilməzdi.

Beləcə, təftiş başlandı. Yeddi başçı, hökumət agentinin müşayiəti ilə uzaq Batıya, torpaqlara göz gəzdirməyə yollandı.

İndi agentin hiyləgərliyinə diqqət edin. Bu yeddi başçı o kəslərin içərisindən seçilmişdi ki, onlar seminolların köçürülməsinə razı idilər. Omatla qardaşları və Qara Gil onların arasında idi. Düzdür, orada hələ vətənevərlər sırasından olan Hoytl-metti (Çapağan) də var idi, ancaq bu igid döyüşçünün üzərindən çox hinduların lənəti əskik deyildi – o, “odlu suyu” sevirdi və onları müşayiət edən agent, Frenqen, onun bu zəifliyini yaxşı bilirdi.

Belə bir biclik düşünülmüş və yerinə yetirilmişdi. Seçilmişləri qonaqsevərliklə qəbul etdilər və Arkanzas çayı yaxınlığındakı Qibson fortunda qonaq etdilər. Hoytl-metti kefli idi. Köçürülmə haqqında müqaviləni yeddi başçının önündə açdılar və onların hamısı ona qol qoydu. Fokus baş tutdu!

Lakin heç bunun özü də Oklavaha sahillərində bağlanan müqavilənin tam qüvvəyə minməsi anlamını vermirdi. Heyət hesabatla geri dönməli və xalqın iradəsini öyrənməliydi. Xalqın öz sözünü deyə bilməsi üçün isə başçıları və döyüşçüləri bir daha toplamaq gərək idi. Əlbəttə, bu, quru rəsmiyyət idi, çünki xalqın bu yeddi başçını bəyənmediyini və ona dəstək verməyəcəyini hamı yaxşı bilirdi. Xalqın heç də köçmək fikri yox idi.

Bağlaşmanın başqa bəndləri hər gün pozulurdu və bu, xüsusilə aydın idi. Məsələn, qaçqın qulların qaytarılması haqqında maddədə ki, Oklavaha müqaviləsinə imzalayan başçılar onları yiyələrinə qaytarmağı boyun olmuşdular, indi seminollar onları ağılara vermirdilər. Əksinə, zəncilər hinduların arasında ən etibarlı sığınacaq tapırdılar. Agent bütün bunları bilirdi. O, yeni şura çağırırdı, hərçənd onu da ancaq boş rəsmiyyətçilik sayırdı. Ola bilsin, hinduları müqaviləyə qol çəkməyə razı salmaq ona müyəssər ola; əgər olmazsa, onda o, onları qorxutmaq, yaxud onları buna sün-gülərin yardımı ilə vadar etmək niyyətində idi. O, elə bu cür demişdi. Bu arada hökumət qoşunları hər tərəfdən agentin yaşadığı yerə

– King¹ fortuna tərəf cəmlənməkdə idi, digər qüvvələr isə günbəgün Tampa buxtasına gətirilirdi. Hökumət tədbirlər görürdü və zərurət olarsa, zor tətbiq etmək qət olunmuşdu.

Mən, əslində, işlərin nə yerdə olduğunu bilirdim. Mənim yoldaşlarım, hərbi məktəbin kadetləri, hinduların işlərindən yaxşıca baş çıxarırdılar. Bu məsələlər hamının, xüsusən məktəb divarları arasından tez əkilib getməyə can atanların həqiqi marağına səbəb olurdu. Batıda yenicə bitən “Qara Qırğının Savaşı”² artıq çoxlarına döyüşlərdə fərqlənmək imkanı vermişdi və igidlik həsrətində olan gənclər gözlərini Floridaya çevirmişdilər.

Lakin özünə belə bir savaşa şöhrət əldə etmək fikri, az qala, hamıya sadəcə gülməli gəlirdi. Bu savaşa zəfərin çox rahatlıqla əldə olunacağına şübhə edən yox idi: “Düşmən ciddi diqqətimizə layiq deyildir”, – deyə onlar iddia edirdilər. Bir ovuc vəhşinin nizami əsgər bölüyünə qarşı dayanması çətin məsələdir. Hindular elə ilk toqquşmadaca ya məhv ediləcək, ya da əsir götürüləcəkdir, – onların az-çox uzun müddətə dirəniş göstərmələrinə kiçik belə şans yoxdur. Bədbəxtlikdən, buna heç bir şans yoxdur!

Mənim məktəb yoldaşlarımla inancları belə idi, o dövrdə bütün ölkənin də ümumi rəyi belə idi. Orduda bu baxışları paylaşırdılar. Məsələn, bir zabit lovğalanıb deyirdi ki, özüylə bircə kapral götürür və bütün hindu ərazilərinin bu başından vurub, o başından çıxar. Bir başqası isə hökumətin ona savaşı öz hesabına aparmaq hüququ verməsi kimi bir arzu dilə gətirirdi. O, uzaq başı, on min dollar sərf eləyər və müharibəni bitirər.

O günlərin əhval-ruhiyyəsi belə idi. Heç kim inanmırdı ki, hindular bizimlə uzun zaman savaşımaq istəyər, yaxud bunu edə bilər. Onların, ümumiyyətlə, dirəniş göstərəcəklərini çox az adam düşünürdü.

---

¹ *King Fortu* – Amerika ordusunun döyüşlərdə fərqlənən zabitlərindən birinin şərəfinə belə adlandırılıb. Sərhəd fortlarına ad qoyulması zamanı adət belə idi.

² “*Qara Qırğının Savaşı*” – 1830-cu ildə prezident Ceksonun dövründə hinduların sürgün edilməsi haqqında qanun çıxarılmışdı. Bir çox hindu qəbilələri doğma torpaqlarını tərk edərək Qərbə çəkilməyə məcbur olmuşdular. Ancaq amerikalı kolonistlər hələ də sakların qəbiləsində qalan torpaqları zəbt etməyə qərar verərək, illik ova gedən döyüşçülərin olmamasından yararlandılar və hindulara məxsus olan torpaqları tutdular. Hinduların başçısı Qara Qırğı 1832-ci ildə ağlarla mübarizəyə başçılıq etdi və bir sıra qələbələr qazandı. Ancaq, nəhayət, öz qəbiləsi ilə birlikdə Qərbə çəkilib getməyə məcbur oldu.

Hindular yalnız özlərinə daha sərfəli şərtlər qazanmağa ümid edirlər və iş silahlı toqquşmaya çatan kimi geri çəkirlər.

Mənə gəlincə, mən bu barədə tamam ayrı fikirdə idim. Mən seminolları onlar haqda fikir yürüdənlərin çoxundan yaxşı tanıyırdım. Mən onların ölkəsinə daha yaxşı bələd idim və hesab edirdim ki, qüvvələrin bərabərsizliyinə və mücadilənin bütün ümitsizliyinə baxmayaraq, onlar rüsvayçı şərtlərə razılaşan deyillər, onlarla bacarmaq isə elə də asan olmayacaq. Lakin bu yalnız mənim şəxsi təxminlərim idi və mən səhv də edə bilərdim. Hər halda, yoldaşlarımla mübahisəyə başlayan zaman onlar mənə gülürdülər və bəlkə də, mən onların rüşxəndinə layiq idim.

Biz bütün təfərrüatları qəzetlərdən öyrənirdik. Eləcə də, Uest-Poyntu bitirən və indi Floridada xidmət edən yoldaşlarımızdan daim məktublar alırdıq. Heç bir təfəsilatı gözdən qaçırmırdıq və hindu başçılarından çoxlarının adlarını bilirdik, bununla yanaşı, qəbilələrin iç siyasətinə də bələd olurduq. Ehtimal ki, onların arasında fikir ayrılığı vardı. Omatla qardaşlarından birinin başçılıq etdiyi dəstə hökumətə güzəştə getməyə razılıq verirdi. Bu, namərdlər dəstəsi idi və o, azlığı təmsil edirdi. Vətənsəvərlər daha çoxsaylı idilər. Ən başlıca “miko” və qüdrətli başçılar – Holata, Koa-xaco və zənci Abram bu qəbildən idilər.

Vətənsəvərlər arasında həmin dövrdə ad çıxarmış biri var idi ki, onun adı mətbuatda və dostlarımızın məktublarında getdikcə daha tez-tez hallandırılırdı. Bu, son aylar öz qəbiləsinə möhkəm təsir edən gənc döyüşçünün, kiçik başçılardan birinin adı idi. O, köçürülmənin ən qızgın əleyhdarlarından biri idi və tezliklə dirəniş dəstəsinin ilhamçısına çevrilərək, daha qocaman və qüdrətli başçıları arxasına apardı. Biz – Uest-Poynt kadetləri, bu gənc oğlana valeh olmuşduq. Qəhrəmana xas olan bütün sifətləri onun adına yazırdılar, – onun nəcib görkəmi var, o, cəsurdur, yaraşıqlıdır, ağıllıdır... Ümumiyyətlə, onun fiziki və əqli məziyyətləri barədə elə coşqun rəylər var idi ki, lap adama şişirtmə kimi gəlirdi. Deyirdilər ki, onun boy-buxunu Apollona bənzəyir, sən demə, Adonis¹ və ya Endimion² kimi yaraşıqlıdır. O, hər

¹ *Adonis* – qədim yunan mifologiyasında sevgi ilahəsi Afroditanın sevgilisi olan çox qəşəng gənc. Onda çöldonuzunun ona vurduğu yarıdan ölür.

² *Endimion* – qədim yunan mifologiyasında öz yaraşığı ilə məşhur olan gənc

şeydə birinci idi– ən sərrast atıcı idi, ən təcrübəli üzücü idi, ən mahir minici idi, ən yeyin qaçıqı idi, ən uğurlu ovçu idi. O istər barış vaxtı, istərsə də savaşıda çox görkəmli adam idi – uzun sözün kəsəsi, Kirə¹ bənzəyirdi. Onun şöhrətini əbədiləşdirmək üçün, yetərincə sayda Ksenofontlar² tapılırdı.

Birləşmiş Ştatlar xalqı hindularla uzun zaman əmin-amanlıq içində yaşamışdı. Romantik vəhşilər haradasa uzaqlarda ölkənin sərhədlərində idilər. Qəsəbələrdə hinduları nadir hallarda görmək, yaxud onlar haqqında maraqlı bir şey eşitmək olardı. Qəbilələrdən olan deputat heyətləri artıq çoxdan idi ki, şəhərlərdə görünməz olmuşdu. İndi bu meşə övladları hamıda şiddətli maraq oyatmışdı. Bircə hindu qəhrəmanı çatışmırdı və budur, bu gənc başçı peyda oldu. Onun adı Otseola idi.

XX

fəsil

SƏRHƏDDƏ ƏDALƏT MƏHKƏMƏSİ

Doğma evdə həyatdan həzz almağım uzun sürmədi. Gəlişimdən bir neçə gün sonra Kinç fortuna yollanmaq haqqında əmr aldım. Seminolların işləri üzrə idarə və Florida ordusunun baş qərarqahı burada yerləşirdi. Bu ordunun komandanı general Klinç idi və məni onun qərarqahına ezam etmişdilər.

Əməlli-başlı dilxor olmuşdum, ancaq yola düşməyə də hazırlaşmalı idim. Məni bu cür şəfqətlə sevən və uzun müddət ayrı qaldığım adamlardan ayrılıb getməyim kədərli idi. Anam və bacım da qüsbələndirilər. Onlar məni istefaya çıxmaq və həmişəlik evdə qalmaq üçün dilə tuturdular.

Mən onlara məmnuniyyətlə qulaq asardım, çünki vəzifəmin görməyi tələb etdiyi iş əsla rəğbətım yox idi. Ancaq belə böhranlı bir anda onların məsləhətinə əməl edə bilməzdim: məni satqın kimi,

---

¹ Kir – qədim fars şahı (y.e.ə. 558 – 529-cu illərdə şahlıq edib.)

² Ksenofont (b.e.ə. təx. 430 – 355/54) – qədim yunan tarixçisi; onun əsərləri arasında “Kiropeidiya” (“Kirin təlim-tərbiyəsi”) traktatı var.

qorxaq kimi ləkələyərdilər. Vətən mənim silaha sarılmağımı tələb edirdi. Bunun haqq, ya nahaq olduğunu araşdırmaq mənim işim deyildi. Lakin mən könüllü, ya könülsüz, əldə silah vuruşmalı idim. Buna vətənsəvrlik deyirdilər. Evdən könülsüz ayrılmamın bir səbəbi də var idi. Bunun izahına lüzum görmürəm. Qayıtdığım vaxtdan bəri tez-tez gölün qarşı sahilinə baxırdım, ecazkar yaşıl adadan gözümlü çəkə bilmirdim. Ah, mən Mayumini unutmamışdım!

Duyğularımın kələfi yamanca dolaşib düşmüşdü və mən onlardan çətinliklə baş açırdım. Gəncliyimin sevgisi yeni həvəslərin üzərində zəfər çalaraq, sinəmdə yenidən tutaşmışdı, neçə müddət yavaş-yavaş közərdiyi külün altından baş qaldıraraq, alovlanmışdı... Peşimançılığın da, vicdan əzabının da, şübhənin də, qısqanclığın da, təhlükənin də qarışdığı sevgim... Bütün bunlar qəlbimdə müca-dilə edir və onu təlatümləndirirdi.

Qayıtdığım vaxtdan bəri məni bu qədər cəlb eləyən yerlərə baş çəkməyə bir dəfə də olsun, cürət etməmişdim. Anamın mənə daim göz qoyduğunu görürdüm və öz şübhələrimi dağıtmaq üçün bircə sual belə verməyə ürək eləməirdim. Ancaq mən hər şeyin qaydasında olmadığını hiss edirdim və ürəyimə daman qara fikirlərdən qurtula bilmirdim.

Mayumi sağdırmı? Məni xatırlayırmı? Ancaq, əslində, haqqım varmı ki, onun məni sevib-sevmədiyini bilmədiyim bir halda, onun sadıqlığına iddia eləyim?

Mən istəsəydim, ilk sualıma cavab ala bilərdim. Ancaq mən onun adını ən yaxın adamlarıma belə pıçıldaya bilmirdim.

Anamla və bacımla vidalaşaraq, yola hazırlaşdım. Onlar tək yaşamırdılar – bizim plantasiya dayımın mühafizəsi altında idi. Tezliklə evə dönəcəyimə əmin idim və bu mənə ayrılıq acısını unutdururdu. Bundan başqa, hərbi əməliyyatların keçiriləcəyi yer bir elə uzaq deyildi və əgər nəzərdə tutulan kampaniya uzansaydı da, həmişə evə baş çəkmək imkanım olacaqdı. Dayım da, elə bütün qalanları kimi, hərbi əməliyyatların, ümumiyyətlə, olmayacağını güman edirdi. O deyirdi ki, hindular müvəkkillərin təklif etdiyi şərtlərlə təslim olacaqlar. Əgər olmasalar, onda çox səfehlik etmiş olacaqlar, qoy günahı özlərində görsünlər.

Kinq fortu uzaq deyildi. O, sərhəddən on dörd mil məsafədə, bizim plantasiyadan isə bir qədər daha uzaqda idi və hinduların əra-

zisinə yerləşirdi. Forta qədər bir gündən çox yol olmazdı. Məni şux və qayğısız Qara Cek müşayiət edirdi və onunla birlikdə bu səfər mənə uzun gəlməməli idi. Biz tövlədəki atların iki ən yaxşısını yəhər-lədik və təpədən-dırnağacan yaraqlandıq.

Çayı keçib, rezervasiya¹ adlanan hindu torpaqlarına qədəm qoyduq.

Cığır ırmağın sahili boyu, sahildən bir qədər aralı olmaqla uzanaraq, Pauelin anasının malikanəsinin yaxınlığından keçirdi. Mən mərzə çatan zaman cığırın ayrıcına nəzər saldım. Onların biri ilə sinəmdə təlatüm, az gəzib-dolanmamışdım. Mən qərərsizlik içində dayandım. Ağımda qərribə duyğular dolaşırdı. Gah qərara gəlir, gah fikrimi dəyişirdim, gah cilovu buraxır, gah da yenidən onları dartırdım. Bir neçə dəfə atımı məhmızlamaq istədim, ancaq bunu etmədim.

“Nədən ora getməyim və onun üzünü bir daha görməyim? O zərif sevginin fərəhli həyəcanını bir daha yaşayaydım! Bir daha... Lakin, bəlkə, artıq gecdir? Bəlkə, mən artıq arzu edilən qonaq deyildim? Bəlkə, məni düşmənçiliklə qarşılayarlar? Nə etməli, ola bilər!”

– Massa Corc, sizə nə olub? Axı biz tamam başqa yolla gedirik, – deyərək Cek məni fikirdən ayırdı.

– Bilirəm, Cek. Ancaq mən bir anlığa xanım Pauelə baş çəkmək istəyirdim.

– Mem Pauelə? Aman tanrı! Massa Corc, siz, doğrudanmı, heç nə eşitməmişiniz?

– Nə haqda? – mən ürək döyüntüsü ilə soruşdum.

– Artıq iki ildir ki, Pauellərdən heç kim burada olmur.

– Bəs onlar hara gediblər?

– Heç kim bilmir. Bəlkə, başqa malikanəyə gediblər, ola bilsin ki, daha başqa bir yerə gediblər.

– Bəs indi burada kim olur?

– Heç kim. Ev bom-boşdur.

– Axı nə səbəbə xanım Pauel buradan gedib?

– Əşi, uzun əhvalatdır... Massa Corc, siz, doğrudanmı, heç nə eşitməmişiniz?

---

¹ *Rezervasiya* – 1823-cü il Moultri fortunda başlanan müqaviləyə əsasən Floridanın seminollar üçün ayrılan hissəsi. Bu, yarımadaın mərkəzi hissəsində yerləşən böyük bir ərazidir.

– Yox, heç nə eşitməmişəm.

– Onda mən sizə danışaram. İndi isə gedək. Artıq gecdir və axşam çağı meşə ilə yol getmək yaramır.

Atımı döndərdim və biz böyük yolla yanaşı getdik. Mən ürək ağrısı ilə zəncinin söhbətini dinlədim.

– Görürsünüzmü, massa Corc, bütün bu işlərin binasını qoca boss¹ Rinqold qoydu, ancaq mən düşünürəm ki, qoca ilə birlikdə cavanın da burada əli vardır. Mem Pauelin bir neçə qulunu oğurlamışdılar. Bunu ağlar etmişdilər. Deyirlər ki, Rinqold kimin burada daha çox can yandırıldığını hamıdan yaxşı bilirmiş. Ned Spensi və Bill Uilyamsı da suçlu bilirdilər. Və onda mem Pauel çay boyunca bir qədər aşağıda yaşayan vəkil Qrabbın yanına gedir. Massa Qrabb isə massa Rinqoldla yaxın dostdurlar. Bax, elə ikilikdə hindu qadını aldatmaq üçün dilbir olublar.

– Hansı yolla?

– Necə deyim, massa Corc, heç bilmirəm düzdür, ya yox. Mən bunu ancaq zəncilərdən eşitmişəm. Ağlar tamam başqa söz deyirlər. Mən isə bunu zənci Pompdan, massa Rinqoldun odunçusundan eşitmişəm. Massa Corc, siz onu tanıyırsınız? O deyirdi ki, onlar zavallı hindu qadını ikilikdə aldatmağı kəsdiriblər.

– Hansı yolla, Cek? – səbirsizliklə təkrar etdim.

– Görürsünüzmü, massa Corc, vəkil onun hansısa kağızlara qol çəkməsini istəyib. Deyəsən, “etibarnamə” olub, ya orada ona necə deyirlər. Bax, elə Pomp da deyirdi ki, onlar onu bu kağıza qol çəkməyə məcbur ediblər. O oxumağı bilmir və qol çəkib. Vuf! Bu isə heç də “etibarnamə” deyil, hüquqşünaslar dediyi kimi “qəbz” olub. Belə alınıb ki, guya, mem Pauel özünün bütün zəncilərini və bütün plantasiyasını massa Qrabbə satıbmiş.

– Əclaflığa bir bax.

– Massa Qrabb sonra məhkəmədə and içirmiş ki, pulun hamısını dollarla nağd ödəyib, mem Pauel isə bunun tamam ayrı cür olduğuna and içirmiş – ancaq heç nə çıxmayıb. Məhkəmə işi massa Qrabbın xeyrinə həll edib, çünki massa Rinqold onun tərəfində şahidlik edirmiş. Adamlar deyirlər ki, indi bu kağızın yiyəsi massa Rinqold özüdür. O ki hamısını özü düzüb-qoşmuşdu.

¹ Boss – sahibkar, yaxud müəssisə yiyəsi. Bu söz bütün güney Ştatlarında istifadə olunur. O, holland mənşəli “baas” sözündən əmələ gəlib.

– Mənfur əclaf! Ah, yaramaz! Amma, Cek, mənə de görüm, bu xanım Pauel sonra necə oldu?

– Mem Pauel özü də, sizin tanıdığınız o yaraşıqlı gənc oğlan da, buralarda gözəlliyi ilə ad çıxaran hindu qız da, – hə, massa Corc, onlar hamısı bəlli deyil hara çıxıb getdilər.

Bu an meşə bir az seyrəldi və mən ağacların arasından köhnə evi gördüm. Ev əvvəlki dəbdəbəsi ilə portağal və zeytun ağaclarının arasında dayanmışdı, ancaq qırılmış barmaqlıq, divarların dibində sıx bitən ot və bəzi yerlərində kirəmitləri qırılmış dam – bütün bunlar həzin bir yalqızlıqdan və viranlıqdan soraq verirdi.

Həsret ürəyimi sıxdı və mən qəmgin-qəmgin üzümü çevirdim.

XXI

fəsil

HİNDU QULLARI

Qara Cekin mənə dediklərinə zərrəcə şübhə eləməirdim. Adətən, zəncilər nə desəydilər, həmişə doğru çıxardı. Bütün bunları Rinqoldlardan və vəkil Qrabbdan tamamilə gözləmək olardı. Bu ikincisi yarı plan-tator və yarı rəsmi, həm də olduqca uğursuz ad çıxarmış bir vəkil idi.

Ardınca Cek mənə nağıl etdi ki, məhkəmə istintaqı zamanı Spens və Uilyams hara isə yox olubmuşlar. O bitəndən sonra isə onlar yenidən peyda olmuşdular, ancaq daha onları məsuliyyətə cəlb edə biləcək adamlardan kimsə yox idi.

Oğurlanmış qullardan isə nə bir soraq verən vardı, nə də onları nə vaxtsa ölkənin bu hissəsində görüb-edən olmuşdu. Görünür, onları Mobildəki, yaxud Yeni Orleandakı qul bazarına göndərmiş və orada yetərinə yüksək qiymətə satmışdılar ki, göstərdiyi xidmətlərə görə vəkil Qrabbı və eyni zamanda, Uilyamsı və Spensi mükafatlandırsınlar. Qulların satılmasında məqsəd də elə bu idi. Rinqold da elə hinduların Floridadan nə vaxt qovulub-çıxarılacağını gözləyirdi ki, onların torpağına yiyələnsin.

İki ağ adam arasında bu cür sözləşmə yekə bir dələduzluq, cinayət sayırdı. Burada isə ağlar özlərini buna inanmırmış kimi göstərdilər.

Üstəlik, şahidləri də qulaqardına vurdular və bütün bu əhvalatı yalnız “məharətlə ifa olunmuş oyun” kimi dəyərləndirdilər.

Mənim Cekə inanmamaq üçün bir səbəbim yox idi. Sərhədlərdə ağ avantüristlər qarşılaşdıkları və hər hansı bir iş tutduqları zavallı yerlilərlə məhz bu cür davranırdılar.

Ancaq bu cür davrananlar təkcə avantüristlər deyildilər. Hökumət agentləri, Florida qanunverici orqanlarının nümayəndələri, general, Rinqolda oxşar varlı plantatorlar – hamı bu cür fırıldaqlarda iştirak edirdi.

Onların adlarını da çəkə bilərəm. Mən həqiqəti yazıram və təkzib olunmaqdan qorxmuram. Mənim hekayətimi faktlarla təsdiqləmək çətin deyildir. Bu, mənim özüm eşitdiyim iyirmi bu cür olaydan biri idi. Hindu məsələləri üzrə agent polkovnik Hed Xemfri, mayor Feqen, məşhur zənci oğrusu Dekster, Floyd, Duqlas, Robinson, Millbern tərəfindən həyata keçirilən torpağın satılması haqda aktlar, – bütün bunlar tarixi faktlardır və onlar hamısı zavallı seminollar üzərində törədilən zorakılıqdan söz açır. Qrabb və Rinqold kimi bu cür fırıldaqçılardan kələkləri barədə bütöv cildlər yazmaq olardı. Ağlar və hindular arasında ixtilaflarda vəkilə müraciət etməyə bir gərəklilik yox idi, çəkilməmiş əzaba görə hansı tərəfin qisasının qiyamətə qalacağını öncədən müəyyən etmək olardı. Buna heç bir şübhə yox idi ki, qurban verənlər həmişə və yalnız hindular olurdular. Əlavə etməyə ehtiyac varmı ki, onlar buna görə qisas almağa can atırdılar? Başqa cür ola da bilməzdi!

Həmin dövr Floridasının həyatından bir diqqətəlayiq fakt gətirim. Bəllidir ki, hindulardan oğurlanan qullar ilk fürsət ələ düşən kimi öz yiyələrinin yanına qayıdırdılar. Buna mane olmaq üçün fərqli deks-terlər və duqlaslar oğurlanmış “malı” uzaq Missisipi sahillərinə – Nat-çezə, yaxud Yeni Orleana göndərməli olurdular.

Sosial münasibətlər sahəsindən olan bu heyrətamiz faktı ancaq onunla izah etmək olar ki, seminolların qulları, əslinə baxanda, əsl qullar deyildilər. Hindular onlarla elə mülayim davranırdılar ki, ağlaların qulları belə bir şeyi xəyallarına belə gətirmirdilər. Qullar torpağı becarirdilər və əgər onlar yiyələrinin sadə süfrəsi üçün tələb olunan qədər çörək, meyvə və tərəvəz verə bildilərsə, onda yiyələri onlardan tamamilə razı qalırdılar. Qullar öz yiyələrinin evlərindən uzaqda, ayrıca yaşayırdılar. Onlar gün ərzində cəmi bir neçə saat işləyirdilər

və bu saatları, çətin ki, məcburi iş saatları saymaq olardı. Ərzaqlardan artıq qalan nə varsa, hamısı onlara çatırdı. Onlar əksər hallarda varlanırdılar və təsərrüfat işlərində daha az səriştəsi olan öz yiyələrindən də artıq varlı-hallı olurdular. Azadlığı satın almaq çətin deyildi və qulların əksəriyyəti faktik olaraq azad adamlar idilər. Amma belə bir əsarətdən qurtulmağına da çətin ki, dəyəydi. Əgər bunu köləlik adlandırmaq olsaydı da, bu, onun dünyada bəlli olan formalarının ən yüngülü idi. O, Simin və İafetin Xam nəslini¹ saxladıkları qaba və sərt məcburetmədən kəskin fərqlənirdi.

Sual meydana çıxır: seminollar bu qara qulları necə əldə ediblər? Bəlkə, bunlar Corciya, Güney və Quzey Karolina, Alabama ştatlarından və Florida plantasiyalarından olan qaçqın qullar idi? Şübhəsiz ki, belələri də vardı, ancaq böyük sayda deyildi. Bu qullardan rəsmən “qaçqın” hesab edilənlər çox deyildi. Qaçqın qulların əksəriyyəti hinduların yanına gələrək, azad adamlar olurdular. Vaxt var idi ki, Moultri fortu müqaviləsinin ağır şərtlərinə görə, bu “gizlənən” qulları onların malikanələrinə qaytarmaq gərək idi. Lakin seminollara sayğı ilə qeyd etmək gərəkdir ki, onlar bu biabırçı şərtlərə əməl etməkdən yayınmağa çalışırdılar. Heç qaçqın zənciləri qaytarmaq da həmişə imkan daxilində olmurdu. Zəncilər hindu ərazilərinin bəzi yerlərində öz başçılarının idarəçiliyi altında azad və özünü müdafiə üçün yetərinə güclü koloniyalar yaradırdılar. Orada qaçqınları, adətən, mehribanlıqla qəbul edir və sığınacaq verirdilər. Piz-Krik bataqlıqlarında “Harri”, Mikosokidə “Abram”, “Çarlz” və “Mulatlar kralı” koloniyaları belələrindən idi.

Beləliklə, seminolların qulları plantasiyalardan olan qaçqın zəncilər deyildilər, hərçənd ağlar həmişə bunun məhz belə olduğunu sübut etməyə çalışırdılar. Həqiqi qaçqın qullar xeyli az idi. Seminolların qullarının əksəriyyəti, əgər qulu, ümumiyyətlə, mülkiyyət adlandırmaq olarsa, hinduların “əsl mülkiyyəti” idi. Hər halda, onlar hindular tərəfindən ya hüquqi cəhətdən qanuni yolla əldə olunmuşdu, ya da Amerika plantatorlarından satın alınmışdı. “Hansı yolla satın alınmışdı?” – deyə soruşacaqsınız. Vəhşi bir qəbilə bu cür qiymətli

---

¹ *Sim, İafet və Xam* – Bibliya əfsanəsinə görə Nuhun övladları. Bibliyaya görə, Sim və İafet “ağ” xalqların əcdadları idi, Xam isə xamitlərin əcdadı idi ki, bibliya zənciləri bu qövmə aid edir.

əmtənin əvəzini nə ilə ödəyə bilərdi? Buna cavab vermək çox asandır: atlar və qaramal ilə. Seminollar böyük sürülərə malik idilər. İspanların gedişindən sonra savannalarda vəhşiləşmiş at ıxıları və əndəlus cinsindən olan öküz sürüləri qalmışdı. Hindular onları tutur və yenidən əhliləşdirirdilər. Özünəməxsus bir q u i p r o q u o¹ alınırdı: dördayaqlıları ikiayaqlılara dəyişirdilər.

Hinduların suçlandırıldıqları başlıca cinayət mal-qara oğurluğu idi, çünki aqların da öz sürüləri olurdu.

Seminollar onların da arasında pis adamların – zərərsizləşdirmək heç də asan olmayan namərd yaramazların – olduğunu inkar etmirdilər. Lakin siz elə bir cəmiyyət tapa bilərsiniz ki, avaralardan xali olsun?

Bir məsələ şübhəsiz idi: hindu başçılara mal-qaranın oğurluğu şikayəti ilə müraciət olunanda, onlar həmişə zərəri ödəmək üçün əllərindən gələni etməyə çalışırdılar və qanun pozucusunu sərhədin bu tayndakı qonşularında eşidilməmiş bir sərtliklə cəzalandırırdılar.

Lakin aqlar heç də bununla hesablaşmırdılar. Bir halda ki iti asmaq fikrinə düşüblər, demək, onun quduz olduğunu da təsdiq etmək lazım imiş. Sərhəddə bütün oğurluq-quldurluqlar hinduların ayağına yazılırdı. Ağ çapovulçulara yalnız üzlərini xurmayı boya ilə boyamaq yetərdi. Bu boya altında kimin gizləndiyini isə ədliyyəçilər görə bilmirdilər.

XXII

fəsil

BİC SÖVDƏLƏŞMƏ

Yol gedə-gedə ağılımdan keçən fikirlər bu yöndə idi. Onlara zəncinin kədərli hekayəti səbəb olmuşdu. Və guya ki, gerçəkdən mənim nəticələrimi təsdiqləmək üçün başımıza belə bir iş gəldi.

Kimsəsiz evdən bir az aralanmışdıq ki, qaramal izlərinə rast gəldik. Buradan – görünür, elə bizim getdiyimiz istiqamətdə, yəni hindu rezer-

¹ Dolayışlıq, anlaşılmazlıq; hərfən: birinin əvəzinə o biri (lat.)

vasiyalarına tərəf – iyirmi başlıq bir sürü keçmişdi. İzlər, demək olar ki, təzə kimi görünürdü. Mən bir təcrübəli ovçu olaraq müəyyən etdim ki, buradan mal-qaranın sürüldüyü vaxtdan heç bir saat da keçməyib. Düzdür, mən hərbi məktəbin divarları arasında uzun zaman qapalı qalmışdım, amma, hər halda, gənc Paelin bir vaxtlar mənə öyrətdiyi meşə həyatı elmini unutmamışdım.

Ev heyvanlarının izləri, istər yenisi olsun, istərsə əskisi, mənə heç bir xüsusi təəssürat bağışlamazdı, bunda diqqətəlayiq heç nə yox idi. Sadəcə hindu çobanları öz sürülərini evlərinə tərəf sürüb-müşlər; palçıqdakı mokasin izlərindən bunun həqiqətən hindular olduğunu görə bildim. Düzdür, sərhəd yaxınlığında yaşayan bəzi ağlar da mokasin geyərdilər, ancaq bunlar onların izləri deyildi. Ayaqların pəncəsində ayrılik¹, üst hissəsinin hündürlüyü və güclə duyulan başqa əlamətlər ki, mən onları özümün erkən gəncliyimdəki təlimlər sayəsində səhsiz ayırd və izah edə bilirdim – bütün bunlar bunun hindu izləri olduğunu sübut edirdi. Cek də mənimlə razılaşdı. Meşədə isə o əsla əfəl və yöndəmsizlərdən deyildi. O, mahir bir ovçu idi və həyatı boyu yenot, bataqlıq dovşanı, opossum və vəhşi hindtoyuqları ovlamaqla məşğul olmuşdu. Mən onunla birlikdə maral, gümüşi tülkü və vəhşi zolaqlı pişik ovuna çıxardım. Mən olmadığım müddətdə isə o daha təcrübəli olmuşdu. İndi o, öz keçmiş rəqibinin əvəzinə odunçuluq edirdi və hər gün meşədə çalışdığı üçün daim meşə sakinlərinin xasiyyət və vərdişlərini izləməli olurdu. O, bunun sayəsində daha mahir bir ovçu olmuşdu. Zəncilərin yaxşı bir ovçuya gerek olduğu qədər iti ağıla malik ola bilməyəcəklərini düşünənlər dərindən yanılırlar. Zəncilər tanıyıram ki, meşədə fərqli əlamətlərə görə istiqamətlənməyi və izlə getməyi bacarırdılar. Bu zaman fəhm və fərasət göstərməkdə istənilən hindudan, ya ağ adamdan heç də geri qalmırdılar. Qara Cek də bu qabiliyyətləri mənimsəmişdi.

Onun bu sahədə indi məni xeyli üstələdiyini tezliklə anladım. Demək olar ki, o saatca onun fərasətinə təəccüblənməli oldum.

Mən artıq dedim ki, biz bu izlərə diqqət yetirməzdik, əgər bir durum olmasaydı. Elə təzəcə səmtimizi dəyişmək istəyirdik ki, birdən yol yoldaşım atının başını çəkdi və nə cürsə ayrı bir tərzdə

---

¹ Bu xüsusiyyət anadangəlmə deyil, beşikdən başlanan qeyri-təbii bir inkişafdır.

qışqırdı – bu cür səslənmə yalnız zəncilərə xasdır: nə isə “vuf” səsi-nə oxşar bir şey ki, hürküdülmüş qabandan eşitmək olar.

Mən Cekə baxdım və onun üz ifadəsindən nəyi isə aşkar etdiyini anladım.

– Cek, nə olub?

– İlahi! Massa Corc, siz, doğrudanmı, görmürsünüz?

– Axı nəyi?

– Budur, bunu, yerdəkini deyirəm?

– Mən buradan sürü keçdiyini görürəm, başqa heç nə görmürəm.

– Bəs bax, bunu, böyük izi deyirəm?

– Hə, elədir, izlərin biri o birilərdən böyükdür.

– Ax sən! Axı bu ki bizim böyük öküz Boldfeysin izidir. Mən onu min dənə başqasının arasında tanıyaram. Bu qoca öküz öz yiyəsinə nə qədər sərv tirləri daşımışdı!

– Hə, indi Boldfeysi xatırlayıram. Cek, sən güman edirsən ki, buradan bizim sürü keçib?

– Yox, massa Corc. Mən bunun vəkil Qrabbın mal-qarası olduğunu düşünürəm. Qoca massa Boldfeysi massa Qrabba satmışdı. Axı mən ki öz heyvanımın izlərinə bələdəm!

–Mister Qrabbın öküzləri nə minvalla hindu ərazilərinə, onun plantasiyasından bu qədər uzağa gəlib çıxa bilərdi? Hələ bu hindu çodarlar haradan çıxdılar?

– Bax, elə bunu başa düşə bilmirəm, massa Corc.

Durum həqiqətən təəccüblü idi. Fikirləşməmək və qəribəlikləri gözdə eləmək olmurdu. Qaramal özbaşına belə uzağa gəlib çıxa bilməzdi, həm də ki, çayı üzüb keçmək gərəkdirdi. O, yəqin ki, baş götürüb hara gəldi getmirdi, onu, görünür, sürürdülər, özü də müəyyən bir istiqamətdə. Onu hindular sürürdülər. Bəlkə, bu basqındır? Yaxud öküzləri oğurlayıblar?

Şübhələr öz-özünə yaranırdı, ancaq yetərli dəlil, hər halda, yox idi. Öküzləri işlək yolla sürürdülər ki, burada sürüyə onun yiyələri rahatca gəlib çata bilərdilər, qarətçilər isə – əgər bunlar qarətçilər idisə – göründüyü kimi, izlərini itirmək üçün heç bir ehtiyat tədbirləri görməmişdilər.

Bu, qarətə həm oxşayırdı, həm də oxşamırdı. Bu, bizim marağımızı elə alışırdı ki, biz izlə getmək və nəhayət, işlərin nə yerdə olduğunu aşkar etmək qərarına gəldik.

Təxminən, bir milə qədər məsafədə izlər bizim yolumuzla uyğun gəlirdi, lakin sonra o, birdən kəskin surətdə sola burularaq, birbaşa sıx meşəliyə dönürdü.

Biz öz niyyətimizdən dönməməyi kəsdirdik. Görünür, sürü buradan elə az öncə keçmişdi və ona çox tezliklə çatmaq olardı. Bir qədər götür-qoy edərək, təqibi davam etdirməyi qət etdik. Biz sıx meşəliyə girəndən azca sonra adam səsləri və öküz böyürtüləri aydın bir surətdə bizə yetişməyə başladı.

Atlardan düşüb onları ağaca bağlayaraq, irəliyə piyada getdik. Biz səslərin və sürüdən gələn böyürtülərin bir-birinə qarışaraq aramsız uğultuya çevrildiyi səmtə oğrun-oğrun və susaraq gedirdik. Aydın idi ki, elə indicə yolla keçən həmin öküzlər böyürürdülər. Ancaq danışanlar onları buraya sürüb gətirən adamlar deyildilər.

Hindunun danışığını ağ adamın danışığından çox asanlıqla ayırmaq olar. Səsləri bizə gəlib yetişən adamlar, şübhəsiz ki, ağlar idi. Onlar öz söhbətlərini ədəbsiz ifadələrlə bəzəyə-bəzəyə ingiliscə danışdılar. Mənim yol yoldaşım hələ bunların kim olduqlarını da tanıdı.

– İlahi, massa Corc, axı bu, həmin o iki adibatmışlardır – Spens və Bill Uilyams!

Cek tamamilə haqlı idi. Biz yaxına gəldik. Həmişəyaşıl ağaclar bizi gizlədirdi, ancaq biz bütün baş verənləri aydın görürdük. Sürü böyük olmayan talada toplaşmışdı, yaxınlıqda isə onu sürüb gətirən iki hindu və yuxarıda göstərilən dəyərli adamlar dayanmışdılar.

Biz kölgədə dayanaraq izləyir və dinləyirdik. Və mən artıq bir neçə dəqiqə sonra Cekin etdiyi işarələr və him-cimlər sayəsində işlərin nə yerdə olduğunu tam anladım.

Biz olay yerinə çatanda, sövdə artıq bitmişdi və hindular məhz öz qənimətlərini ağlara təhvil verirdilər. Sürünü artıq özləri sürüb aparmalı olan yeni sahiblər isə elə məhz hindulara (şübhəsiz ki, öz qəbilələrinin mənfur tör-töküntülərinə) onların mükafatını – bir neçə şüşə viskini və bir ovuc bəzək-düzəyi təqdim edirdilər. Bu, gecə işinə – vəkil Qrabbın otlağından mal-qaranın oğurlanıb aparılmasına görə ödənc idi. Hindular işlərini görüb qurtararaq, aralanıb gedə və öz evlərində ürekləri istəyən qədər sərxoşluq edə bilərdilər. Onlar daha gərək deyildilər. Spens və Uilyams isə indi sürünü hara isə daha uzaqlara qovub apara və onu xeyli böyük məbləğdə pula sata bilərdilər. Yaxud, daha ağılabatını, onlar sürünü geriyyə, Qrabbə aparıb

qaytararaq onu hinduların soyğunçu dəstəsindən igidlilə geri aldılar ilə gopa basa bilərdilər. Plantasiyanın bir yeində, yanan buxarının önündə qiyamət bir nağıl!

Bu, elə polis və hökumət üçün göydəndüşmə bir şey olardı.

Ah, bu vəhşi quldurlar, seminollar – onlarla çoxdan haqq-hesabı çürütmək gərəkdə, onları çoxdan Floridadan qovub rədd eləmək gərəkdə!

Sürü vəkil Qrabba məxsus olduğu üçün mən bu əhvalata müdaxilə etmədim. Mən hər şeyi başqa bir yerdə və başqa bir durumda da danışa bilərdim. Buna görə biz Cek ilə özümüzü heç kəsə göstərmədən, atların yanına qayıtdıq və dərin fikirlərə dalaraq, yolu muza davam etdik. Mən zərrəcə şübhə etmirdim ki, sərxoş hindular Spens və Uilyams tərəfindən təlimatlandırılıblar. Bu ikisi isə, öz növbəsində, bu çirkin oyunda Qrabba xidmət edirdilər. Uzun sözün kəsəsi, “əl-əli yuyar, əl də üzü” məsələsi.

Nə yollasa suyu bulandırmaq gərəkmış, zavallı hinduları ümitsiz duruma salmaq gərəkmış...

XXIII

fəsil

YOLDA DÜŞÜNDÜKLƏRİM BARƏDƏ

Məktəbdə, elə ondan kənarda da məni hinduları müdafiə etdiyi-mə görə tez-tez ələ salırdılar. Əlbəttə, hindu əcdadlarımı da unut-murdular. Deyirdilər ki, qədim Pokaxontasin qanı iki yüz il ağların qanı ilə qarışandan sonra mənim damarlarımda güc-bəla ilə axmalı olduğu halda, qəflətən yenidən qaynayıb coşubmuş. Məni qınayırdılar ki, söhbət millətin düşmənlərindən getdiyi və bu kimi məqamlar üçün səciyyəvi olan hay-küyün qopduğu belə bir vaxtda qıraqda qalmışam, kütlənin ümumi qışqır-bağırına qoşulmamışam. Və buna görə mənim vətənsəverliyimi şübhə altına alırdılar.

Millətlər də ayrı-ayrı adamlar kimidir. Siz onları razı salmaq üçün elə onların özü qədər naqis olmalısınız, onların duyduqlarını siz də duymalı və ya dilə gətirməlisiniz ki, mahiyyətə eyni şeydir, onların

sevgilərini də, nifrətlərini də paylaşmalısınız, xülasə, baxış və məslək azadlığından əl çəkməli və əksəriyyət ilə birlikdə “Çarmıxa!” – deyə bağırmalısınız.

Müasir cəmiyyətdə yaşayan adam belədir və o, vətənsəvər sayılır! Bir kimsə öz fikirlərini həqiqət qaynağından götürürsə və insani xurafatların mənasız axınının önünə sədd çəkmək istəyirsə – o kəs özünün bütün həyatı boyu qəbul olunmur. Öləndən sonra, bəlkə də, ancaq sağlığında heç zaman! Peru istilaçısının¹ həsrətində olduğu “sağ ikən şöhrət” belə bir adam can atmalı deyil və o, ona çatan da deyil. Əgər xalis bir vətənsəvər mükafat olaraq şan-şöhrət almaq istəyirsə, o, bunu yalnız gələcək nəsildən, onun sümükləri də qəbir-də çürüyəndən sonra gözləməlidir.

Xoşbəxtlikdən başqa bir mükafat da vardır. Təmiz insan vicdanı – bu boş və mənasız söz deyildir. Adamlar var ki, onu yüksək dəyərləndirirlər və şirin pıçılıtları onlara yeni güc və fərəh bəxş edir.

Mənim məcburən gəldiyim qənaətim yetərincə fərəhsiz idi ki, mən ona təkcə təsadüfən seyr etməli olduğum epizoddan sonra deyil, həm də az öncələr xeyli çox eşitdiyim ayrı qəziyyələrdən sonra gəlmişdim. Amma mən, hər halda, belə bir yol seçdiyimə görə özümü təbrik etdim. Özümün bircə sözümlə, bircə hərəkətimlə belə, bütün bu ədalətsizliklərə bir tük qədər də olsa, əlavələr etməmişdim. Mənim özümü suçlamaq üçün bir səbəbim-zadım yox idi. Mənim vicdanım tezliklə savaşa bir düşməntək qarşılaşmalı olacağım zavallı xalqın qarşısında tam təmiz idi.

Mən bu əsas məsələ üzərində çox düşünmədim – tezliklə üzərimə dostluq və sevgi haqda xatirələr nəsiminin sovurub gətirdiyi daha qəmgin fikirlər axıb töküldü. Mən var-yoxu əlindən alınmış dul qadın haqda, onun uşaqları haqda, Mayumi haqda düşünürdüm. Düzünü desəm, bütün ailəyə bağlansam da, daha çox onun haqqında düşünürdüm. Onun bütün yaxınları mənə əziz idilər, ancaq onun özü hamıdan əziz idi. Ürəyim hamıya yanırıdı, hamının fikrini edirdim, lakin ən xoş ümidlərimlə bağlı kədər daha sarsıdıcı idi.

İndi bu ailə haradadır? Onlar hara gediblər? Gümanlar, əndişələr və qorxular getdikcə idrakıma daha çox hakim kəsilirdi. Gözlərim önünə ən qəmgin lövhələr gəlirdi. Bu cinayəti törədən adamlar istənilən

---

¹ *Peru istilaçısı* – Fransisko Piççaro (1471 – 1541), Perunu ispan taxt-tacına tabe edən məşhur ispan istilaçısı

başqasına – məhkəmə salnamələrinə nə vaxtlarsa yazılmış cinayətlərin ən dəhşətlinə belə qadir idilər. Mənim gənclik dostlarımla qismətinə hansı tale düşmüşdü?

Yol yoldaşım onların taleyin bu zərbələrinə məruz qalandan sonrakı aqibəti barədə heç nə bilmirdi. O güman edirdi ki, onlar başqa bir hindu məskəninə köçüb gediblər, çünki qonşulardan heç kim onlar haqda sonra heç nə eşitməyib. Lakin bu yalnız təxmin idi.

Sürətlə dəyişən təbiət mənzərələri məni ağır düşüncələrdən ayırdı və bir növ, mənə yüngüllük gətirdi. Əvvəlcə yolumuz şam meşəliyindən keçirdi. Biz günortaya yaxın geniş bir açıqlığa çıxdıq, sağda və solda qarşımıza xommoklar – florida quyuları çıxırdı. Yol bu quyuların arasından keçirdi. Bütün mənzərə, sanki, sehlə tamam dəyişmişdi. Hər şey – başımız üstə yarpaq da, ayağımız altı torpaq da – tamam ayrı cür olmuşdu. Şam ağacları həmişəyaşıl ağacların enli, qabıq kimi bərk, cilalı, parlaq yarpaqları olan cəngəllikləri ilə dəyişilmişdi. Məsələn, burada özünün tam hündürlüyünə çatan maqnoliyalar bu cür idi. Ətrafımızda palıdlar, tut, dəfnə ağacları, dəmirağacılar bitmişdi, onların üzərində isə, sanki, aşağıda xışıldayan öz sadə dostlarını salamlayaraq, vüqarla yırğalanan palma ağacları ucalırdı. Biz bir müddət yolumuza ağacların və onların ətrafını bürüyən parazit bitkilərin saldıdığı qatı kölgə ilə davam etdik; yarpaqlarla yüklənmiş nəhəng üzüm tənəkləri, sürünən lianlar, gümüşü tillandsiyanın xırda kolları – bütün bunlar səmanı nəzərlərimizdən gizlədirdi. Əyri-üyrü cığır meşədə dolaşırıq; onu yıxılan ağac gövdələri və üzüm tənəklərinin bir-birinə dolaşmış şpalerləri kəsirdi. Onların budaqları gəmi burazları kimi yolun üzərindən aşaraq ağacdən-ağaca keçirdi.

Landşaftın bir qədər qəmli görkəmi vardı, amma o, əvəzində, möhtəşəm duyğulara səbəb olurdu. O, əhvalıma olduqca uyğun gəlirdi və mənə açıq, bol havalı şam meşəsindən daha sakitləşdirici təsir edirdi.

Biz qaranlıq meşədən çıxaraq, yuxarıda təsvir etdiyim Florida quyularının birinə – xırda təpəciklər və kərpic rəngli qayalarla əhatə olunmuş dairəvi nohura aparan yola çatdıq. Bu, görünür, bir vaxtlar sönüb gedən vulkan krateri idi. Anqlosaks mühacirlərin barbar jarqonunda onların adına “kloaka” deyirlər. Bu ad qətiyyənlə uyğun

deyil, çünki əgər onlarda su olurdusa, bu su həmişə büllur kimi duru və təmiz olurdu. Bizim yaxınlaşdığımız nohur da şəffaf su ilə dolu idi. Və biz özümüz də, bizim atlarımız da içmək istəyirdik, çünki günün ən isti vaxtı idi. Meşə arxamızda indi elə də sıx və kölgəli görünmürdü. Biz dincimizi almaq və bir qədər qəlyanaltı etmək üçün düşərgələnməyi qərara aldığımız.

Mən özümle tutumlu azuqə torbası götürmüşdüm ki, onun şişmiş böyürləri (buradan iki-üç şüşənin boğazları görünürdü), evdə bizi əhatə eləyən könüloxşayıcı qayğıkeşlikdən xəbər verirdi. At belində səfərdən iştahım açılmışdı, isti hava isə dözülməz susuzluğa səbəb olurdu. Torbanın içindəkilər bizi tez doyuzdurdu, sərin bulaqdan götürülən su ilə qarışdırılmış bir stəkan qırmızı şərab isə susuzluğumuzu yaxşıca yatırdı. Açıq havadakı bütün bu qonaqlığı siqar tamamladı. Mən onu çəkə-çəkə kölgəli maqnoliyanın şaxları altında uzandım və yuxarı baxdım. Göy tüstü burumları cılalı yarpaqlar arasından yuxarı sovrulur və hünüləri kənara uçmağa vadar edirdi. Mənim həyəcanım azaldı, fikirlərim yayılmağa başladı. Mərcanı qozalardan və maqnoliyanın iri ağ çiçəklərindən yayılan kəskin ətir mənə məstedicə təsir etdi. Mən yuxuya getdim.

XXIV

fəsil

QƏRİBƏ ƏHVALAT

Ehtimal ki, mən bu huşsuz durumda bir neçə dəqiqə qalmışdım. Ancaq birdən su şappıltısı məni oyatdı, sanki, kim isə özünü nohura atmışdı. Mən çox da qorxmadım və durub baxmaq bir yana, heç gözlərimi də açmadım.

“Yəqin, bu, Cekdir, suya baş vurub, – deyə kəsdirdim. – Qiyamət fikirdir. Sonra mən də çimərəm”.

Ancaq səhv etmişdim. Zəncinin suya atılmaq ağına da gəlmirdi, o, sahildə, yatmağa uzandığı yerin yaxınlığında dayanmışdı. Onu da səs oyatmışdı və o, tez qalxmışdı. Mən Cekin səsinə eşitdim:

– Massa Corc, bir baxın, əcəb zırpıdır! Vuf!

Bir az qalxdım və nohura tərəf baxdım. Ceklik burada bir iş-zad olmadığı bəlli oldu: bu, azman bir alliqator idi, baş vurub suyun üzünə çıxmışdı. O üzərək bizim uzandığımız yerə yaxınlaşdı və güclü pəncələri olan zorba sinəsini qabağa verərək, aşkar bir maraqla diqqətlə bizə baxdı. Onun başı suyun üzündən yuxarı qalxmışdı, quyruğu isə igidcəsinə yuxarı qatlanmışdı. Alliqator, eyni zamanda gülməli və iyрэnc bir təəssürat doğururdu.

Mən pıçiltı ilə:

– Cek, tufəngi bura ver görüm, – dedim. – Amma yavaş ol, yoxsa, onu qorxudanıq.

Cek tufəngi gətirmək üçün ehmalca irəli yeridi. Ancaq alliqator, guya ki, niyyətimizi başa düşdü. Mən əlimi tufəngə uzadan kimi, o, qəflətən çevrildi və ildırım sürətilə suyun dibinə cumdu. Mən bir müddət əlimdə tufəng, onun yenidən peyda olacağını gözlədim, amma əbəs yerə. Görünür, o, əvvəllər də hücuma məruz qalbmış və bizim xatalı düşmənlər olduğumuzu duymuşdu. Nohur işlək yolun yaxınlığında yerləşdiyi üçün bu ehtimal tamamilə ağılabatan idi.

Əlbəttə, əgər bizim plantasiyada nohurda baş verən dəhşətli səhnə gözlərimizin önünə gəlməsəydi, nə mən, nə də yol yoldaşım bu epizoda diqqət yetirməzdik. Bütün durum: nohur, qayalar, ətrafdakı ağaclar, hətta sürünənin ölçüsü, ümumi şəkli və qəddar, iyрэnc görkəmi – hər şey, indi barəsində bütöv əfsanələr düzəldilən həmin alliqatoru yadıma salırdı. Mən həmin əlamətdar günün bütün vəhşi və vahiməli olaylarını aydın bir surətdə xatırladım; bu, sanki, dünən olubmuş kimi, bütün təfəsilatı ilə mənim yaddaşımda yenidən canlandı: müdhiş alliqatorun mulat tərəfindən cəzb olunması, nohurda öldürücü savaşıma, təqib, mulatın əsir edilməsi, məhkəmə və tonqalda yandırmaq hökmü, qaçış, göldə uzun sürən izləmə və gözlənilməyən müdhiş sonluq. Mənə hətta elə gəldi ki, suyun dibinə gedən qurbanın ümitsiz fəryadını yenidən eşidirəm. Bunu xatırlamaq bizim hər ikimiz üçün elə də xoş deyildi və biz tezliklə bu mövzuda söhbəti tamam kəsdik. Və guya ki, elə bizim fikrimizi yayındırmaq üçün yaxınlıqda vəhşi hindtoyuğunun qaçqılıtsı eşidildi. Cek onu ovlamaq üçün məndən icazə istədi, mənim tufəngimi götürüb getdi.

Yenidən öz siqarımı yandırdım, yumşaq otun üstündə uzandım, göyümtül tüstü halqalarını seyr edərək və maqno liyanın adamın ağırlını başından alan ətrinə uyaraq, yenidən yuxuladım. Mən bu dəfə yuxu

gördüm; bu yuxuda həmin müdhiş günün bütün olaylarını, sanki, yenidin yaşadım. Lakin bu yuxu gerçəklikdən fərqli idi. Yuxuda gördüm ki, mulat yenidən sudan adanın sahilinə dırmaşır, guya, o, canını sağ-salamat qurtara bilib və indi qisas almaq üçün geri dönüb və guya ki, mən onun əlinə düşmüşəm və o, məni öldürməyə hazırdır!

Bu böhranlı anda yenidən ayıldım, ancaq bu dəfə məni yuxudan edən su şappıltısı deyil, harada isə yaxınlıqda gurultu salan güllə səsi oldu.

“Aha, demək, Cek hindtoyuğuna atəş açdı, – düşündüm. – Ümidvaram ki, o, dəqiq nişan alıb. Özümlə forta, heç olmasa, bir hindtoyuğu götürməkdən məmnun olardım. O, bizim süfrəmizdə yaman kara gələrdi. Eşitmişəm ki, orada elə də yaxşı yedizdirmirlər. Cek – yaxşı atıcıdır və çətin ki, yan atsın. Bəs birdən...”

Fikirlərim ikinci güllə səsiylə qəfil qırıldı. Mən səmindən onun tüfəngdən atıldığıni müəyyən etdim.

“Bu, nə ola bilər? – həyəcanla özümdən soruşdum. – Cekdəki mənim təklülə tüfəngim idi, o, belə qısa müddətdə onu ikinci dəfə doldura bilməzdi”.

Ola bilərmə ki, birinci atəşi yuxuda eşidim? Yox əşi, mən onu ayıqlıqda eşitmişəm, şübhəsiz. Elə məni oyadan da o oldu. Şübhəsiz ki, iki güllə atılıb, mən səhv edə bilməzdim.

Heyrət içində dik atılaraq, ayağa durdum. Mən öz yoldaşıma görə narahət idim. Atəşlərin iki tüfəngdən edildiyinə şübhə yox idi. Bu ikinci atıcı kimdir belə? Bəlkə düşməndir? Biz xatalı zonada idik.

Ceki səslədim və o, haradansa mənə hay verəndə bir qədər sakitləşdim. Ancaq növbəti anda yenidən təşvişə düşdüm, çünki Cekin səmində aşkar bir vahimə duyulurdu.

Çaşqınlıq və həyəcan içində tapançamı qapdım və cəngəlliyə atıldım. Cekin səsi yaxınlıqda aydın eşidilirdi, ancaq divar kimi sıx yaşıllığın arxasından onun qaramtıl bədəninə görə bilmirdim. O qışırmaqda davam edirdi və mən indi sözləri ayırd edə bilirdim.

– Rəhmdil tanrı, – o, dəhşətin son həddini bildiren bir səslə fəğan edirdi, – massa Corc, siz yaralı deyilsiniz?

– Məni kim, hansı məlun yaralaya bilərdi ki?

Əgər iki atəş olmasaydı, düşünərdim ki, o, mən uzanan tərəfə atəş açıb və ona elə gəlib ki, təsadüfən mənə dəyib.

– Sizi öldürməyiblər? Şükür tanrıya ki, sizi öldürməyiblər, massa Corc!

– Cek, qulaq as, bütün bunlar nə deməkdir?

O, bu dəqiqədə ağacların arxasından göründü və mən onu yaxşıca gözdən keçirdim. Nə isə qorxunc bir şey baş verdiyini anladım. Cek özünün bütün görkəmi ilə dəhşət təcəssüm edirdi. Onun gözləri vəhşicəsinə bərəlməmişdi və gözünün ağları elə parıldıyırdı ki, göz bəbəkləri, demək olar ki, görünmürdü. Onun dodaqları qansız və solğun olmuşdu. Qara bənizi bozarmışdı, dişləri şaqqıldayırdı. Hərəkətlərindən onun dəhşətli qorxu içində olduğu görünürdü.

Cek məni görüb qabağıma yüyürdü və indicə qaçaraq gəlidiyi tərəfə həyəcanla bax-baxa, qolumdan yapışdı. O, elə baxırdı ki, elə bil, arxadan onu ölüm təhlükəsi izləyirdi.

Bilirdim ki, Cek, ümumiyyətlə desək, qorxaq adam deyil – tamam əksinə! Deməli, nə isə bir xəter var imiş... Bəs hansı? Mən gərgin bir halda diqqət verdim, ancaq meşənin qaranlıq dərinliyində ağacların tutqun gövdələrindən başqa bir şey seçə bilmədim. Onda mən yenidən Ceki sorğu-sual etməyə başladım.

– İlahi! Bu... bu, o idi! Mən əminəm ki, o idi!

– Sən axı kimi deyirsən?

– Ax, massa Corc, demək, siz, doğrudan, yaralanmamısınız? O, sizə güllə atdı. Mən onun ni... ni... nişan aldığını gördüm... Mən ona güllə atdım, ancaq vura bilmədim, və... o qaçdı...

– Axı kim atəş açdı? Kim qaçdı? Allah xatirinə, izah et görüm, kim idi o?

– Ka... kabus qaçdı.

– Hansı kabus? Bəlkə, sən elə iblisin özünü görmüsən?

– Elədir, massa Corc, elədir! Mən iblisi görmüşəm. Bu, Sarı Cek idi!

– Sarı Cek?

XXV

fəsil

GÜLLƏ ATAN KİM İDİ?

– Sarı Cek, – mexaniki surətdə və əlbəttə, yol yoldaşımın məlumatına heç də inanmadan təkrar etdim. – Deyirsən ki, Sarı Ceki gördün?

– Hə, massa Corc, – silahdaşyanım qorxudan bir az özünə gələrək, cavab verdi. – Bax, bu göydəki günəş kimi ya onun özünü, ya da kabusunu gördüm.

– Əcəb cəfəngiyatdır! Kabus-filan olmur. Ağacların kölgəsi gözlərini örtüb. Bütün bunlar sadəcə gözünə görünüb.

– Aman allah, massa Corc! – zənci qızgın bir əminliklə etiraz etdi. – And olsun ki, mən onu görmüşəm, sehrə-zada düşməmişəm... Mən gördüm – bu, Sarı Cek idi, ya da onun ruhu idi...

– Yox, bu mümkün deyil!

– Hə, qoy mümkün olmasın, ancaq hər necə olsa da düzdür. İncilə and olsun! Sarı Cek bax, o evkaliptin arxasından sizə güllə atdı. Sonra mən ona atəş açdım. Axı siz iki güllə səsi eşitdiniz?

– Hə, mən iki güllə səsi eşitdim, ancaq bu, mənə belə gələ bilirdi.

– Yox, sizə elə gəlməyib! Vuf! Lənətə gəlmiş əclaf! Əlbəttə ki, o atdı!.. Bir bura baxın!

Biz nohura yaxınlaşdıq və mənim kölgəsində yatdığım maqnoliyanın yanında dayandıq. Cek əyildi və ağacın gövdəsindəki, görünür, güllə zədəsi olan qabığın qopmuş yerini göstərdi. Güllə ağacın ortasından deşib keçmişdi. Yara yaşıl və təzə idi və ondan şirə süzülürdü. Kim isə mənə güllə atmış və vur-tut bir neçə düyüm yanılmışdı, bu, şübhəsiz idi. Güllə, məhz mən yol torbamı başımın altına qoyaraq dincələn zaman, başımın üstündən vıyldayıb keçmişdi. O, az qala, lap qulağımın dibindən keçmişdi, çünki mən indi, ilk atəslə, demək olar ki, eyni zamanda güllə vıyılısını eşitdiyimi xatırladım.

– İndi siz mənə inanırsınız, massa Corc? – özünün fərasətindən dedicə razı qalmış zənci soruşdu. – Görürsünüzmü ki, bu, sizə elə gəlməyib?

– Hə, indi başa düşürəm ki, mənə kim isə güllə atıb.

– Sarı Cek, massa Corc, Sarı Cek! Allaha and olsun! – yol-daşım həyəcanla səsləndi. – Mən bu sarı yaramazı bax, bu ağacı gördüyüm kimi, aydın gördüm.

– Di, kim atır-atsın, qırmızıdərili olsun, ya sarıdərili, biz buradan nə qədər tez çıxıb getsək, o qədər yaxşıdır. Tüfəngimi ver görüm. Sən atları yəhərləyənəcən, mən keşik çəkərəm.

Cəld tüfəngi doldurub ağac gövdəsinin arxasında dayanaraq, zənci atları yəhərləyəne və şeylərimizi yığana qədər, xətər gözlənən tərəfə diqqətlə baxmağa başladım. Mənim necə bir qorxu və həyəcanla

gözlədiyimi deməyə ehtiyac yoxdur. Mənim həyatıma qəsd ondan xəbər verirdi ki, mənə qarşı dayanan düşmən, kim olursa-olsun, qatı düşməndir. Zəncinin, gülləni Sarı Cekin atması kimi təxmini mənə sadəcə cəfəng göründü və mən buna güldüm. Axı mən mulatın müdhiş bir ölümlə öldüyünü öz gözümlə görmüşdüm. Onun kabusunun, yaxud onun özünün görünməsinə inanmağım üçün mənə, Qara Cekin şahidliyindən daha ciddi sübutlar gərəkdi. Zənci bu günəşin zorla işıqlandırdığı meşənin fərəhsiz cəngəlliyində məchul düşməni görəndə onun təxəyyülü oynamış və ona elə gəlmişdi ki, atəş açan Sarı Cekdir. Amma atəş ki, xülyəvi deyildi! Və nə üçün məhz bu anda mən yuxuda mulatı gördüm? Və nə üçün belə bir yuxu? Zəncinin gözüne görünən eyni şeylər mənim də xəyalıma gəldi.

Bu qəribə uyğunluğu düşünən zaman bədənimdən üşütmə keçdi və damarlarımda qanım dondu. Onda dəhşətli bir şey gizlənirdi və bu elə ağlabatan idi ki, mən zəncinin təntənəli inandırma- larında gerçək bir şey olduğuna inanmaq istəyirdim. Bütün bunlar barədə nə qədər çox düşünürdüm, əvvəlcə mənə tam inanılmaz görünən şeylərə bir o qədər tez inanmağa hazır idim.

Məsələn, nə üçün hindu heç bir bəlli səbəb-zad olmadan məni özünə hədəf seçmək fikrinə düşə bilərdi? Doğrudur, hindular və ağlar arasında münasibətlər düşmənçilik kimi səciyələndirilirdi, lakin axı savaşı, hər halda, başlanmamışdı. İş hələ bu yerəcən çatmamış- dı. Ağsaqqallar şurası hələ toplanmamışdı, o, ertəsi günə təyin olun- muşdu. Onun qərarı bəlli olmayınca, çətin ki, hansı bir tərəfdənsə düşmənçilik hərəkətinə yol verilsin. Bu, şuranın gələcək qərarına ciddi təsir göstərə bilərdi. Hindular da öz düşmənləri qədər, onlar- dan da xeyli artıq dərəcədə, barışın qorunmasında maraqlı idilər. Onlar bu qəbildən olan yersiz və vaxtsız-vədəsiz nümayişkarlığın heç də onlara xeyir verməyəcəyini bilməyə bilməzdilər. Əksinə, bu, köçürülmə tərəfdarları dəstəsi üçün uyğun bəhanə ola bilərdi. Hin- du belə bir durumda mənim həyatıma qəsd eləyə bilərdimi?

Bəs əgər nişan alan hindu deyildisə, onda məni kim və nə üçün öldürmək istəyirdi? Mən hələ kimisə o dərəcədə incitməmişdim ki, onun barışmayan nifrətinə səbəb olum, hər halda, bu kimi bircə hal belə xatır- lamırdım. Birdən mənim yadıma sərxoş öküz çodarları düşdü. Onların müqavilə nə veclərinə idi, ya iclas-şura qərarları? At, yəhər-yüyən, tufəng, hər hansı bir bəzək-düzək onlara bütöv bir qəbilənin taleyindən

daha önəmli idi. Görünür, onların hər ikisi əsl quldur idi. Eynilə ağların arasında olduğu kimi, hinduların da arasında qarətçilərə rast gəlinir.

Amma yox, bunlar çodarlar deyildilər. Biz onların yanlarından keçən zaman, onlar bizi görməmişdilər, amma lap əgər görsəydilər də, onda, çətin ki, belə tez bura gəlib çata biləydilər. Biz atlarımızı səyirdib gəlmişdik, onlar isə piyada idilər və deməli, bizə çata bilməzdilər. At belində olan və Cekin əsl yaramaz kimi qələmə verdiyi Spensə və Uilyamsa gəlincə, bu adamlar da bizi görməmişdilər. Həm də onlar sürüdən aralana bilməzdilər.

Aha! Nəhayət, mənə elə gəldi ki, səbəbi tapmışam. Yəqin, mənə atəş açan ağlardan ömürlük qisas alacağına and içən və acığını yolu üstə çıxan ilk adamın üstə tökən bir qaçqın qul imiş. Ola bilsin, bu Sarı Cekə bir az oxşarı olan bir mulat imiş (zəncilər kimi, dərisinin rəngi sarı olan bütün adamlar da bir-birinə oxşayırlar). Görünür, mənim yol yoldaşımı aldadan da elə bu olub. Məni bu fikir hələlik sakitləşdirdi.

Bu dəmdə Cek artıq hər hazırlığı görüb qurtarmışdı. Biz bu sirri açmaq cəhdini bir qırağa qoyaraq, yəhərə qalxıb yola düzəldik. Atlarımızı bir müddət var gücümüzlə çapdıq. Yol seyrək meşəlikdən keçirdi və həm irəlini, həm də gerini yaxşı görmək olurdu, ancaq nə öndən, nə də arxadan heç bir nə qara, nə qırmızı, nə də sarı düşmənlər görünüb-eləmədi. Biz Kinq fortuna çatana qədər bircə dənə də olsun, canlı varlığa rast gəlmədik. Günəş üfüqdəki qaranlıq meşə zirvələrində gizlənən zaman biz forta girdik.

XXVI

fəsil

SƏRHƏD FORTU

“Fort” sözü bizdə çıxıntılarını və mazğalları¹, bürcləri və qlasisləri² olan böyük bir tikili haqda – bir sözlə, möhkəm bir istehkam haqda

---

¹ *Mazğal* – müdafiə tikililərində: qala divarlarında, qüllələrdə və qalaçalarda (qalalarda, hərbi gəmilərdə top, pulemyot və s. üçün sipərlənmiş yer) atış dəliyi.

² *Qlasis* – istehkamin bayır xəndəyinin önündə tökmə torpaq təpəsi. İstehkamin önündə uzananların gizlədilməsi üçün və ön tərəfi atəşə tutmağı asanlaşdırmaq üçün qaldırılırdı.

təsəvvür yaranmasına səbəb olur. İspanlar, həqiqətən, Floridada və başqa yerlərdə bu cür fortlar tikirdilər. Bu fortların çoxu hələ də mövcudluğunu qoruyur, qalanlarının xarabalıqları isə onların divarları üzərində bəbir təsviri olan bayrağın vüqarla dalğalandığı çaqların əzəmətindən və şan-şöhrətindən soraq verir. Lakin ispanların və başqa Avropa xalqlarının müstəmləkə memarlığı üslubları arasında böyük fərq vardır. Onlar Amerikada öz istehkamlarını əmək və pul məsrəflərinə əhəmiyyət vermədən tikdirmişlər, guya ki, onlar öz hökmlərini daimi sürəcəyini düşünürmüşlər. Onların heç xəyallarına da gəlməzdi ki, onların Floridada aqalıqları bu qədər gödək olacaq, onları qarşıda qovulmaq gözləyir.

Nəhayət, bu nəhəng qalalar onların kəriminə yaxşıca gəlmişdi. Onlarsız qarayınız yamassilər, sonra isə yenilməz seminollar artıq çoxdan ispanları çiçəklənən yarımadadan, hələ hinduları ayrı bir ölkənin hakimiyyəti altına verənə qədər¹, sıxışdırıb çıxarardılar.

Birləşmiş Ştatların Floridada öz böyük daş qalaları vardır, lakin sərhəd savaqları tarixində adları çəkilən “fortlar” onlara heç də bənzəmir. Bu tikililər bir nəhəng zəncir kimi Birləşmiş Ştatların bütün ərazilərini əhatə edir. Burada qayalardan yonulmuş diş-diş divarları, bahalı qalaçaları və gərəksiz memarlıq bəzək-düzəklərini görə bilərsiniz. Bu, əksər hallarda, aqacdən olan qaba müvəqqəti tikililərdir ki, həm ucuz başa gəlir və həm də sürətli gericəkmələrdə sərhədlərin daim dəyişdiyi vaxt heyfin gəlmədən atıb getmək olur.

Düşmən əhvali-ruhiyyəli hindulardan etibarlı qorunmanı təmin etmək üçün, aşağıdakı kimi hərəkət etməlisiniz: bir neçə yüz ədəd aqac tapın, onları kəsin və mişarlayaraq, on səkkiz fut uzunluğunda tirlər çıxarın, onları ortadan yarıp, yastı tərəfi içəri olmaqla bir-birinə kip dayayaraq dördbucaqlı şəkildə qurun, onları köndələn taxtalarla bir yerdə mıxlayın, onların yuxarı uclarını itiləyin, yerdən səkkiz fut yüksəklikdə mazğallar düzəldin, mazğalların altında ayaqaltılar və taxtabəndlər qurun, dıxarıdan xəndək qazın, üzübüz künclərdə bürcələr tikin və öz toplarınızı orada yerləşdirin, möhkəm darvazalar taxın və siz sərhəd fortu tikmiş olarsınız!

Bu, üçbucaqlı, yaxud dördbucaqlı, yaxud da istənilən ayrı çoxbucaqlı ola bilər, əsas odur ki, hazırkı yerə ən yaxşı şəkildə düz gəlsin.

¹ Burada Floridanın Birləşmiş Ştatlar tərəfindən İspaniyadan alınması nəzərdə tutulur.

Ardınca sizə əsgərlər və ərzaq ehtiyatı üçün yer gərəkdir. Hasarın içərisində möhkəm blokhauslar tikin; əgər istəsəniz, onların da künc-lərində mazğallar qurun – dışarı hasarın hücumla alınacağı hal üçün. Bütün bunlar başa çatan zaman, hesab etmək olar ki, fort hazırdır.

Şam ağacları ən yaxşı tikinti materialıdır. Onların budaqsız hün-dür gövdələrini asanlıqla qırmaq və gərək olan uzunluqda tirlər mişarlayıb çıxarmaq olar. Amma Floridada fort tikintisi üçün daha əlverişli olan ağac növü vardır – bu, “balqabaq palması” adlanan ağacdır. Onun möhkəm oduncağı güllədən elə də tez parçalanmır və güllələr sadəcə onda ilişib qalır. Kinq fortu da belə ağaclardan tikilmişdi.

Bu cür möhkəmləndirilmiş olan bir fort təsəvvür edin və ora bir neçə yüz əsgər yerləşdirin. Onların bəziləri çirkli ağ qatlamaları olan rəngi getmiş mavi mundirlərdədir (piyadalar), başqaları – qırmızı köbəli tünd-göy mundirlərdədir (artilleriya), üçüncülər – tünd-yaşıl mündirlərdədir (karabinyerlər), bir ayrılını sarı rəngə çalan daha təsirli mundirlər geyiniblər (draqunlar). Səliqəsiz geyimli bu əsgərlə-rin fortda boş-boş veyilləndiklərini və ya dəstə-dəstə təhərsiz duruş-larda dayandıqlarını təsəvvür edin və yalnız bəzilərinin görkəmləri səliqəlidir: kəmərləri ağ gil ilə yaxşı-yaxşı təmizlənilib, süngülər birləş-dirilib – bunlar postdakı qarovullardır. Onların arasında pinti geyimli qadınlar – onların arvadları və paltaryuyanlar – dolaşırlar, onların sıra-sında bir neçə qarabuğdayı skvolar¹ da vardır; buradaca çağalar bərkədən ağlayırlar. Bəzən zabitlər tələsik keçib-gedirlər ki, onları sürməyi rəngli tujurkalarından asanlıqla tanımaq olar. Yanlarında isə mülki geyimli centlmenlər vardır – bunlar müsafirilər, yaxud for-tun ştatdankənar xidmətçiləridir. Sonra daha əsil-nəcabətsiz camaat – markitantlar², öküz alverçiləri, çodarlar, qəssablar, bələdçilər, oyun-çular, yaxud sadəcə veyil və avaralar gəlir. Orada-burada nöqərlər – zəncilər və dost əhvali-ruhiyyəli hindular gözə dəyir. Nəhayət, siz dəyərli hökumət agentini ilə qarşılaşa bilərsiniz... Təsəvvür edin ki, bütün bunların üzərində Amerika bayrağı – mavi fonda ağ ulduzlar dalğalanır və gözləriniz önündə mən Kinq fortuna girən zaman gör-düyüm səhnə canlanacaq.

¹ *Skvo* – hindu qadınların ingilis dilinə keçən adları

² *Markitantlar* – ordunu yürüşdə müşayiət edərək, yeyinti şeyləri və əsgər məişət əşyaları satan alverçi

* * *

Son zamanlar at sürməyi yadırgamışdım və bu səfər məni yaman yorub əldən salmışdı. Oyatma signalını eşitsəm də, hələ ki xidməti vəzifələrimin icrasına başlamamışdım, ona görə də ona heç bir əhəmiyyət vermədim və yatıb qaldım. Məni ikinci kərə açıq pəncərədən gələn boru və təbil səsləri oyatdı. Parad marşının melodiyalarını tanıdım və cəld yataqdan qalxdım. Bu vaxt Cek gəldi ki, mənə geyinməyə kömək etsin.

– Bir baxın, massa Corc, – deyə o, pəncərəyə baxaraq səsləndi. – Deyəsən, bütün Floridadan seminollar yığışib gəliblər! Vuf, bir gör nə qədərdir!

Pəncərəyə baxdım. Əlvan və heybətli mənzərə idi. Fortun hasarlarının içərisində əsgərlər hər tərəfdən yüyürüb gəlir və bölüklərlə düzülərək parada hazırlaşdılar. İndi onların hamısı səliqə ilə geyinmişdilər və bərk-bərk düymələnmiş mundirləri, qoçaqcasına əyri qoyulmuş şapkalı, tər-təmiz təmizlənərək günün altında parıldaıb şəfəq verən kəmərləri, tüfəngləri, süngüləri və düymələri ilə birlikdə hərbi qüdrətin parlaq bir mənzərəsini təcəssüm etdirirdilər. Əsgərlərin arasında təmtəraqlı mundirləri və parıldayan epoletləri olan zabitlər gəzişirdilər. Bir qədər aralıda general dayanmışdı, onu qərargah zabitləri əhatə etmişdilər. Onları qırmızı və ağ xoruz lələkləri taxılmış şlyapaları ilə ayırd etmək olardı. Tam parad formasını geyinmiş olan general rütbəli müvəkkil də burada idi. Bütün bu parad yalnız hindularda təəssürat yaratmaq üçün nəzərdə tutulmuşdu. Burada hərbcilərdən savayı, yaxşı geyim-kecimdə olan bir neçə mülki şəxs də var idi. Bunlar ətraf plantatorlar idilər; mən onların arasında ata və oğul Rinqoldları gördüm. Ancaq fortun hasarından o tərəfdə daha qiyamət bir mənzərə var idi.

Fortun önündə bir neçə yüz yard uzanan geniş düzənlikdə hindu döyüşçülər öz təmtəraqlı hərbi geyimlərində böyük olmayan qruplarla yerbəyer olmuşdular. Onların hamısı lələklərdən olan baş geyimində idilər və tatuirovkalarla bəzənmişdilər. Onların hərbi geyim-kecimlərində nə isə bir ümumi səpki var idisə də, amma, bununla belə, onların hamısı fərqli geyinmişdilər. Bəzilərinin əynində saçaqlar, muncuqlarla və zərlə zəngin işləməli ovçu köynəkləri, şalvarları və maral dərisindən mokasinlər var idi.

Başqaları zol-zol və ya rəngli çitdən ala-bəzək geyimlər və mahuddan – göy, yaşıl, yaxud qırmızı şalvarlar geymişdi ki, dizdən aşağı düymələnirdi; qıçlarından muncuqlarla bəzədilmiş zər və gülə-bətin işləməli getr sallanırdı. Vampumlar¹ ən parlaq bəzəmələrlə bellərinə sarınmışdı, onların arxasına uzun bıçaqlar, tomoqavklar, bəzilərinə isə zəngin gümüş sağanaqları parıldayan tapançalar sancılmışdı, – bütün bu əşyalar hindulara ispanlardan miras olaraq keçən şeylər idi. Qeyriləri kəmər əvəzinə al-qırmızı ipəkdən ispan şərfi qurşanmışdılar və onun saçaqlarla tikmələnməmiş ətəkləri, ön tərəfdən aşağı sallanaraq, geyimə xüsusi bir gözəllik əlavə edirdi. Baş geyimlərinin müxtəlifliyi heç də o biri geyimlərdən əskik deyildi: bəziləri rəngbərəng lələklərdən düzəldilən diademada idilər, başqaları qara sincab, vaşaq və yenot dərisindən dəbilqəyəbənzər papaqlar qoymuşdular. Bunlarda heyvanın sifəti çox zaman ən fantastik bir surətdə hindunun üzünün üstündə görsənirdi. Çoxları başlarını naxışlı parçadan enli lentlərlə bəzəmişdilər ki, bunlardan da qrif lələkləri və ya durna lələyinin ən zərif telləri görünürdü. Döyüşçülərin bəziləri Afrikanın ən böyük quşunun – dəvəquşunun lələkləri ilə bəzədilmişdi.

Bütün hindular uzun ovçu tüfəngləri ilə silahlanmışdılar; hər birinin çiyinlərindən aşırıdqları qayışda içərisində bant olan buynuz və patrondaş asılmışdı. Ox və yaylar yalnız yaşlılarla birlikdə buraya gəlmiş yeniyetmə oğlanlarda idi.

Bir az aralıda meşənin kənarına səpələnmiş çadırlar görünürdü. Orada hindular öz düşərgələrini qurmuşdular. Çadırların üzərində dalğalanan bayraqlar, bu çadırların məxsus olduğu fərqli qəbilələrə işarə edirdi. Uzun paltarlı qadınlar çadırların arasında dolayırdılar, onların qarşın körpələri isə otların üzərində qurdalanırdılar.

Hinduları, onlar artıq fortun hasarı önündə toplaşarkən gördüm. Onlar böyük olmayan qruplarla dayanmışdılar və söhbət edirdilər, bəziləri qrupdan-qrupa adlayırdılar, görünür, məsləhətləşirdilər. Bu adamların məğrur duruşları nəzərimi cəlb etdi. Mən onların təlim görmüş əsgərin qəliblənməmiş yerşinə bunca bənzəməyən sərbəst, cəsəətli hərəkətlərinə baxıb həzz alırdım. Müqayisə açıq-aydın

---

¹ *Vampum* – balıqulağından yonulub düzəldilmiş xırda muncuqlar. Bəzək qismində istifadə olunurdu, həmçinin ticarət münasibətlərində sikkə rolunu oynayırdı. Vampumu saplarla köndələn toxumaqla, ondan kəmərlər və sarğılar düzəldirdilər.

hinduların xeyrinə idi. Mən sırada çiyin-çiyinə, ayaq-ayağa dayanan, sanki, donmuş əsgərlərə, sonra isə doğma torpaqlarında məğrur-məğrur addımlayan, lələklərlə bəzənmiş hindu döyüşçülərinə baxan zaman, bir fikri özümdən uzaqlaşdırı bilmirdim ki, biz onları yalnız sayca üstün olduğumuza görə məğlub edə bilərik. Əgər mən belə bir mülahizəni dilə gətirmək fikrinə düşsəydim, mənə lağa qoyardılar. Bu, aqların sərhəddəki igidlikləri barədə deyilənlərə, ən çox isə hap-goplara əsaslanan təcrübəyə zidd idi. İndiyə qədər hindular aqlara həmişə güzəştə getmişdilər, amma məgər onlar aqlardan gücdə və igidlikdə geri qaldıqlarına görəmi güzəştə getmişdilər? Yox, bərabərsizlik sayla, daha çox isə silahla bağlı olurdu. Bizim üstünlüyümüzün sirri bunda gizlənirdi. Əslində yaydan buraxılan ox ilə tufəngdən uçan ölümsaçan güllədən necə qorunmaq olar? Ancaq indi bu bərabərsizlik aradan qalxmışdı, indi hindularda da odlu silah var idi və onlar bu silahdan elə aqlar qədər məharətlə istifadə edə bilirdilər.

Hindular fortun önündə yarım dairə şəklində yerləşmişdilər. Başçılar ön tərəfdə otun üstündə oturmuşdular, onların arxasında kiçik başçılar və daha şan-şöhrətli döyüşçülər yer almışdılar, daha sonra isə qəbilənin bütün qalan nümayəndələri yer tutmuşdular. Hətta qadınlar, uşaqlar da yaxına gəlmiş, bir yerə toplaşmışdılar və sükutla, ancaq şiddətli bir maraqla kişilərin hərəkətlərini izləyirdilər.

Hindular qeyri-adi dərəcədə ciddi və azdanışan idilər. Ümumiyyətlə götürəndə, bu, onların təbiətinə uyğun gəlmirdi, nədən ki, seminollar gülüb-əylənməyi və çənə döyməyi xoşlayandılar. Hətta qayğısız zəncilər belə çətin ki, şad-xürrəmlikdə onlara tay ola bilsinlər. Ancaq indi onlar özlərini başqa cür tuturdular. Başçılar, döyüşçülər, qadınlar, hətta öz oyunlarını yaddan çıxarmış uşaqlar da – hamı qeyri-adi dərəcədə təntənəli görünürdü. Aydın məsələdir: gündəmdə olan həmişəki işlərin müzakirə olunduğu adi bir toplantı deyildi, elə bir şura idi ki, burada onların hər birinin taleyi həll olunurdu, onlar üçün dünyada hər şeydən əziz olan şey həll olunurdu, – bu elə bir şura idi ki, onları doğma torpaqlarından həmişəlik ayrı sala bilirdi. Təəccüblü deyil ki, onlar bu gün həmişəkitək şən və gülərlər deyildilər.

Lakin hamısının dərddi görkəmdə olduqlarını da demək olmazdı. Bəzi başçılar məsələyə özgə cür baxırdılar və köçürülməyə qarşı

etiraz etmirdilər. Bunlar ağlar tərəfindən ələ alınan və əxlaqı düz olmayan başçılar idilər, öz qəbiləsinin və öz millətinin dönükləri idilər. Onlar az deyildilər və öz-özlüyündə müəyyən bir qüvvə təşkil edirdilər. Qüdrətli başçıların bir neçəsini yola gətirmək mümkün olmuşdu və onlar öz xalqının hüququnu satmağa razı olmuşdular. Ancaq seminollar onların xəyanətindən şübhələnirdilər və elə buna görə də qarşı dəstənin nümayəndələri bu cür qayğılı idilər. Başçılar arasında ikitirəlik olmasaydı, Vətənsəvərlər partiyası asanlıqla üstünlüyü ələ ala və xalqın xeyrinə məsələnin həllinə nail ola bilərdi. Ancaq indi vətənsəvərlər satqınların namərdliyindən çəkinirdilər.

Orkestr marş çaldı və qoşun parad cərgələri ilə darvazadan keçib getdi. Mən cəld mundirimi geyindim və generalın qərargahına tələsdim. Biz bir neçə dəqiqə sonra artıq hinduların başçıları ilə üzbəüz dayanmışdıq. Qoşun sıraya düzülmüşdü. Onların önündə, bayrağın yanında general, onunla yanaşı isə – hökumət agenti dayanmışdı. Daha sonra qərargah zabitləri, kargüzarlar, dilməncilər və eləcə də bəzi daha iri plantatorlar toplaşmışdılar. Hər iki Rinqoldlar da burada idilər. Onları lütfkarlıqdan şurada iştirak etməyə dəvət etmişdilər.

Zabitlər başçılarla bir-birlərinin əllərini sıxdılar, barışıq qəlyanı bütün sıraları dolaşdı və nəhayət, şura təntənəli şəkildə açıq elan edildi.

XXVII

fəsil

ŞURA

İlk olaraq hökumət agenti çıxış etdi. Bu nitq onun bütün təfərrüatlarına varmamız üçün həddən artıq uzun idi. O, hər şeydən öncə, hinduları Oklavaha müqaviləsinin şərtlərinə dincliklə itaət etməyə, Floridadakı öz torpaqlarını ağlara güzəştə getməyə, Batiya, Arkanzasa, onlar üçün Uayt-Riverdə ayrılmış olan yerə köçüb getməyə – bir sözlə, hökumətin tapşırığıyla onun hindulara bildirdiyi bütün tələblərə əməl etməyə çağırırdı. O, hinduları inandırmaq üçün bütün səyləri göstərdi, köçürülmənin onlara yalnız xeyir gətirəcəyinə

əmin etdi, onların yeni yaşayış yerini bir Yer cənnəti kimi təsvir etdi: bəs, preriya ov heyvanları ilə dolu imiş, orada sığınlar, antiloplar və kəllər gəzib-dolaşmışlar, bəs, çaylar balıqla dolub-daşmış, suları büllur qədər şəffaf, səmaları buludsuz imiş!

Əgər seminollar ona inansaydılar, onda gerçəkdən xəyal edə bilərdilər ki, onların mövhumı təsəvvürlərinə görə, göylərdə yerləşən həmin ov üçün səfalı yerləri elə həqiqətən, Yerdə də tapmaq olarmış.

Sonra o, əgər hindular boyun qaçırlarsa, bunun hansı nəticələrə gətirəcəyini onlara təsvir etdi: ağlar bütün sərhəd boyu zonanı tez bir zamanda məskun edəcəklər, onların ən yavaları hindu torpaqlarına soxulacaqlar. Dava-dalaş başlayacaq və qan axıdılacaq. Qırmızıdərililər ağların məhkəməsi önündə cavab verəcəklər ki, burada, qanuna əsasən, hindunun andı qəbul edilmir və buna görə onlar hər cür haqsızlıqlara uğramalı olacaqlar.

Cənab hökumət agenti Uayli Tompson tərəfindən 1835-ci ilin apreliyində Kinq fortundakı şurada¹ ifadə olunan fikir-mülhizələr bu yöndə idi. Mən onun öz sözlərini göstərəcəyəm, ağların hindularla münasibətdə “namuslu” və “düzgün” siyasətinin örnəyi kimi sitat gətirməyinə dəyər. Onun dedikləri bunlardır:

– Mümkünsüz bir şeyi, yəni sizə daha bir neçə il burada qalmağa icazə veriləcəyini fərz eləyək. Siz hansı duruma düşəcəksiniz? Torpaq tezliklə mərzlənəcək, satılacaq və ağlar tərəfindən məskunlaşdırılacaq. Ora artıq indi yerölçənlər göndəriliblər. Siz tezliklə hökumət qanunlarının təsiri altına düşəcəksiniz. Sizin qanunlarınız ləğv olunacaq, sizin başçılarınız başçı-filan olmayacaqlar. Yava ağ adamlar sizə qarşı pul iddiaları və sizin zəncilərinizə qarşı öz hüquq iddialarını irəli sürəcəklər və iş həтта adam öldürmədə suçlamalara qədər gedib çıxıb bilər. Sizlər ağ adamların məhkəməsi önündə dayanmalı olacaqsınız. Məhkəmə prosesləri ağların qanunları əsasında həll olunacaq. Sizə qarşı şahid kimi ağlar çıxış edəcəklər. Hindulara isə şahid qismində çıxış eləməyə icazə verilməyəcək. Siz bir neçə il sonra yoxsulluq çəkəcəksiniz və bəlli olacaq ki, düşdüyünüz durum çıxılmazdır. Siz olmazın bir səfalətə düşər ediləcəksiniz. Aclıq sizi, yalvararaq bir tikə çörək dilənməyə məcbur edəndə – bəlkə də, o kəsdən ki, sizi müflis edib – sizi “hindu köpəyi” deyər qovacaqlar, yaxarıdan tutub, bayıra atacaqlar. Bax, buna görə sizin Böyük

¹ Tarixi faktlara uyğundur.

Atanız (!), sizi bu dəhşətli fəlakətlərdən qorumaq üçün, sizlərin Batıya köçürülmənizi istəyir!..

Bu qəbildən olan nitq Moultri fortunda, hindulara onların Floridada qalmasına təminat verən müqavilənin bağlanmasından az sonra səsləndirilmişdi! Bu müqavilənin üçüncü maddəsi bəyan edirdi: “Birləşmiş Ştatlar Florida hindularını öz müdafiəsi və himayəsi altına alır və onları istənilən şəxsə istənilən qəsd-qərəzindən qoruyacaqdır”.

O tempora! O mores!¹

Bütün nitq özlüyündə gah yalvarıcı avazda, gah da təkəbbürlə və sırtıqcasına söylənmiş dolaşq fənd-fellərin və gizli təhdidlərin həlməşiyindən ibarət idi. Bu, heç bir vəchlə ağıllı iş deyildi – agent, hər bir halda həddini aşırı.

Onun özü seminollara kin bəsləmirdi. Və ancaq o başçılara qəzəblənirdi ki, artıq onun planlarına qarşı fikir bildirmişdilər. Onların birinə o lap nifrət edirdi. Ancaq onu şövqləndirən başlıca hədəf hökumət tərəfindən ona həvalə olunmuş tapşırığı mümkün qədər yaxşı yerinə yetirmək və bu yolla özünə təcrübəli diplomat şöhrəti və etibarını əldə etmək idi. O, dövlət məmurlarının əksəriyyəti kimi, bu qurbangaha öz şəxsi istiqlalını, məslək azadlığını və şərəf-namusunu qurban verməyə hazır idi. Məsələ heç də krala xidmət zərurətində deyildi. “Kral” əvəzinə “konqres” sözünü qoyun və budur, bizim agentin şüarı önünüzdə olacaqdır!

Onun çıxışı xüsusi bir dərinliyi ilə fərqlənirdi, amma o, hər halda, müəyyən təəssürat yaratmaqla zəiflərə və qərarlısız edənlərə təsirini göstərdi. Onlara yeni torpaqlarda həyat durumu, xüsusən də onları burada gözləyən hədələyən perspektivlə müqayisədə cəlbədici göründü, belə ki, agent tərəfindən çəkilən mənzərə bəzilərinə müəyyən təəssürat yaratdı.

Müharibə çağırışları səslənən zaman, seminollar xeyli az taxıl əkərək, əkin üçün münasib vaxtı əldən buraxmışdılar. Deməli, yaxşı məhsul olmayacaq – nə qarğıdalı, nə düyü, nə batat (şirin kartof) olmayacaq. Və bu cür tədbirsizliyin nəticələri özünü göstərməyə başlamışdı. Seminollar artıq indidən çin itburnusu² kökləri və palıd

¹ Ah dövrən! Ah adətlər! (*lat.*)

² Seminollar çin itburnusunun köklərindən “konti” – jele kimi bir şey olan dadlı və qidalı yemək hazırlayırlar.

qozası toplayırdılar. Bəs qışda nə olacaq? Təəccüblü deyil ki, çoxları təşviş içində idilər; mən onların üzlərində vahimə sezdim. Hətta vətənsəvər başçılar da, elə bil, şuranın nəticəsindən narahat idilər.

Amma onlar özlərini itirmirdilər. Qısa fasilədən sonra Hoyatlımetti söz aldı, o köçürülmənin ən səbatlı əleyhdarlarından idi. Hindularda belə hallarda çıxış üçün yaş üstünlüyü baxımından heç bir növbəlilik gözlənilmir. Hər bir qəbilənin öz tanınmış natiqləri vardır ki, adətən, onlara bütün qalanların fikir və qayğılarını izhar etmək imkanı verilir. Ali başçı Onopa da burada idi. O, dairənin ortasında oturmuşdu və onun başında Amerika inqilabının¹ yadigarı olan Britaniya tacı nəzərə çarpırdı. Ancaq Onopa yaxşı natiq deyildi və öz haqqından imtina edərək, danışmağı kürəkəni Hoyatlımettinin öhdəsinə buraxdı ki, o da seminollar arasında tək-cə müdrik məsləhətçi və igid döyüşçü deyil, həm də gözəl bir natiq kimi şöhrət tapmışdı. O, Onopada “baş nazir” idi, antik dövrlə müqayisədə isə, onu öz xalqının Odissey² adlandırmaq olardı. Bu, üzünün sərt, qartalvari cizgiləri və bir qədər qorxunc ifadəsi olan ucaboy, arıq, qarabuğdayı bir adam idi.

O, mənşəcə seminol qəbiləsinə mənsub deyildi və özü özünü hələ ispan hökmranlığının erkən dövründə Floridanı məskun edən qədim qəbilələrdən birinin nəslindən hesab edirdi. Ola bilsin ki, o, Yamassi qəbiləsinə mənsub idi; onun qarabuğdayı dərisi belə bir ehtimalı tamamilə təsdiqləyə bilərdi.

Hoyatlımettinin natiqlik istedadı barədə onun nitqinə əsasən fikir söyləmək olar. O bəyan etdi:

– Moultri müqaviləsi müəyyən edib ki, biz iyirmi il öncə bizim mülkiyyətimiz olaraq tanınan bir torpaqda əmin-amanlıq içində yaşayacağıq. Bütün mübahisəli məsələlər yoluna qoyulmuşdu və

---

¹ *Amerika inqilabı* – 1775-1783-cü illərdə Quzey Amerikadakı ingilis müstəmləkələrinin müstəqilliyi uğrunda müharibə. 3 sentyabr 1783-cü ildə sülh müqaviləsinin imzalanması ilə bitmişdir ki, İngiltərə bu müqaviləyə görə Birləşmiş Ştatların müstəqilliyini tanımışdı. Müstəqillik uğrunda müharibə zamanı hinduların bir hissəsi bitərəfliyi gözləmişdi, bir hissə üsyan edənlərin tərəfində çıxış edirdi, ancaq əksəriyyət ingilislərin tərəfində vuruşurdu.

² *Odissey (Uliss)* – qədim yunan eposunun qəhrəmanı, İtaka adasının əfsanəvi çarı, yunanların Troya yürüşlərinin iştirakçısı. Homerin “Odissey”-sında Odissey Troya müharibəsindən vətənə dönərkən, onun başına gələn macəralar təsvir olunmuşdur. Odissey özünün cəsurluğu, ağılı və xüsusi hiyləgərliyi ilə məşhur idi.

bizi inandırırıldı ki, biz ağ adamlar tərəfindən törədilən zorakılıqdan deyil, təbii ölümlə öləcəyik. Ağacı şimşək sındırmalı və məhv etməli deyildir, onun həyat şirəsinə qocalığın ayazı qurutmalıdır və onda yarpaqlar soluxacaqlar və yerə töküləcəklər, budaqlar isə ölü, yarıçürük gövdədən qopub düşəcəklər.

Oklavahadakı şura bizim seçilmişləri göndərmişdi ki, onlar ancaq bizi köçürmək istədikləri torpaqlara baxsınlar və sonra onun barəsində xalqa danışsınlar. Biz razılıq verdik və bu torpaqlardan keçdik. O, ətirli və dadlı bar-bəhər gətirir və orada hava da sağlamdır, ancaq o, zalım və düşmən qonşularla əhatə olunubdur, yaman qonşuluğun bəhrəsi isə müharibə və yanğınlardır. Qan torpağı murdarlayır, alov isə qaynaqları qurudur. Pouni qəbiləsindən olan hindular bizim bir neçə atları oğurladılar və bizim atlılar öz yüklərini bellərində daşmalı oldular. Siz bizləri pis hinduların arasında yerləşdirmək istəyirsiniz, onlar isə bizə heç zaman rahatlıq verməyəcəklər.

Biz torpaqlara göz gəzdirən zaman heç nə demədik, ancaq Birləşmiş Ştatların agentləri bizi kağıza qol çəkməyə məcbur etdilər və indi siz deyirsiniz ki, onda bizim köç etmək arzumuz bildirilibmiş! Biz isə ancaq bildirmişdik ki, torpaq bizim xoşumuza gəlir, ancaq qərara xalq gəlməlidir. Biz bundan artığına vəkil edilməmişdik.

Sizin nitqiniz qiyamətdir, ancaq mənim xalqım bu saat deyə bilməz ki, o köç edəcək. Bəziləri bir cür, başqaları başqa cür fikirləşir və adamlara vaxt verilməlidir ki, onlar düşünsünlər. Bizim xalqımız çıxıb gedə bilmir, o, getmək istəmir! Əgər onların dodaqları “hə” deyirsə də, amma ürəkləri “yox” deyə səslənir və onları yalançı adlandırır. Biz özgə torpaqlar istəmirik. Onlar nəyimizə gərəkdir? Biz öz doğma torpaqlarımızı sevirik, biz burada xoşbəxtik! Əgər biz öz ürəklərimizi qəfildən torpaqdan qoparsaq, onda ürəklərimizin telləri qınılar. Biz köçürülmə ilə razılaşa bilmərik, biz gedən deyilik!

Hoyatlı-mettidən sonra köçürülmənin tərəfdarı olan dəstə başçılarından biri çıxış etdi. Bu, qəbilənin ən qüdrətli başçılarından biri olan Omatla idi ki, onun agent ilə gizli ittifaqa girməsindən şübhələndirdilər. Onun nitqi barışdırıcı səciyyə daşıyırdı və o öz qırmızıdərilil qardaşlarına heç bir əngəl törətməməyi, doğru hərəkət etməyi və Oklavaha müqaviləsinin şərtləri ilə razılaşmağı tövsiyə etdi.

Bu başçının kənar təsir altında olduğu aydın bilinirdi. O, eyni zamanda, görünür, vətənsəvərlərin qisasından çəkinərək, açıq-açıqına

hökumət agentinin tərəfini tutmaqdan qorxurdu. O qalxıb danışmağa başladığı zaman, vətənsəvər döyüşçülər ona bəyənmercəsinə baxırdılar, onların başçıları – Arpiuki, Koa-Hajo və başqaları isə tez-tez onun sözünü kəsirdilər. Lusta Hajo (Qara Gil) da bu səpgidə, ancaq daha cəsərlə danışdı. O, özünün son dərəcə ötkəm çıxışında yeni dəlil-sübut az gətirdi, ancaq bir qədər xəyanətkarlar dəstəsini təqdir etdi və artıq hövsələsizlik göstərməyə və əsəbiləşməyə başlayan agenti sakitləşdirdi.

Onun ardınca Holata-miko, yüngülvari centlmen ədalətli olan hindu, başçıların ən hörmətlilərindən biri ayağa durdu. O, sağlam deyildi və buna görə onun nitqi, gözlənildiyinin əksinə olaraq, daha dinc səciyyə daşdı – axı o, köçürülmənin ən səbatlı əleyhdarlarından biri kimi tanınırdı. O:

– Biz bu gün bura məsləhətləşməyə toplaşmışıq, – dedi. – Biz hamımız Ulu Ruh tərəfindən yaradılmışıq, hamımız onun uşaqlarıyıq, hamımız bir anadan əmələ gəlmişik və eyni bir sinədən bəslənmişik. Deməli, biz hamımız qardaşlarıq, qardaşlar isə öz aralarında düşmənçilik etməli və bir-birinin qanını tökməli deyillər. Əgər bizlərdən birinin qanı onun qardaşının zərbəsindən yerə tökülərsə, onda qana batmış torpaq bərkədən qisasa çağıracaq və Ulu Ruhun qəzəbi üstümüzə töküləcək. Mən xəstəyəm. Qoy başqaları, kimlər ki, məndən daha möhkəmdir, fikirlərini desinlər.

Sonra bir-birinin ardınca bir neçə başçı qalxdı və öz fikirlərini bildirdi. Köçürülmə tərəfdarları Omatla və Qara Gil ilə eyni səpgidə danışdılar. Bunlar Ohala (Böyük Döyüşçü), İtolasse qardaşları, Çarlz Omatla və daha bir neçə az tanınan başçılar idi.

Onlara zidd olaraq vətənsəvərlər çıxış etdilər: Akola, Yaha Hajo (Çılğın Qurd), Eha Matta (Su İlanı), Poşalla (Cırdan) və zənci Abram. Sonuncu nə vaxtsa Pensakoladan qaçmışdı və indi Mikosok qəbiləsi ilə yaşayan zəncilərin başçısı və Onopanın məsləhətçilərindən idi, özü də, onun üzərində məhdud olmayan təsirə malik idi. O, ingiliscə sərbəst danışdı və şurada da, Oklavahadakı müzakirədə olduğu kimi, hindular tərəfindən əsas dilmanc kimi çıxış edirdi. O, safqanlı zənci idi. Qalın dodaqları, irəli çıxan almacıq sümüyü və onun irqinə xas olan başqa fiziki xüsusiyyətlər bunu sübut edirdi. O, igid, soyuqqanlı və fərasətli idi və sonacan onu öz inamı ilə mükəfətləndirən xalqın sədiq dostu olaraq qaldı. O, təmkin və təvazö ilə danışdı,

ancaq, bununla belə, agentin planlarına qarşı çıxmaqda möhkəm bir səbat göstərdi.

Əsas başçı hələ ki öz sözünü deməmişdi və nəhayət, agent ona müraciət etdi.

Onopa, uca boylu biçimsiz bir adam idi və sanki, xüsusi bir zəkayla fərqlənmirdi, ancaq şəxsi ləyaqət hissindən də məhrum deyildi. O, natiqlik qabiliyyəti ilə seçilmirdi və hərçənd xalqın baş “mikosu” idi, amma döyüşçülər arasında bəzi kiçik başçılardan da az nüfuza malik idi. Buna görə də onun rəyinə heç bir vəchlə qalanları üçün həlledici, yaxud məcburedici bir şey kimi baxıla bilməzdi, ancaq o, “miko-miko” (başçıların başçısı) adını daşımaqla və əslində ən böyük Mikosok qəbiləsinin başçısı olmaqla, hər halda, tərəzinin gözünü bu və ya başqa tərəfə əyə bilərdi. Əgər o, köçürülmənin lehinə fikir demiş olsaydı, vətənsəvərlər öz işlərini uduzulmuş sayə bilərdilər.

Hamı nəfəsini qışmışdı. Ağlar da, qırmızıdərililər də gözlərini əsas başçıya yönəlmişdilər. Onun düşüncə tərzindən çox az adamlar məlumatlı idilər və əksəriyyət onun hansı rəy bildirəcəyindən xəbərsiz idi. Buna görə hamının onun nitqini necə bir həyəcanla gözlədikləri anlaşılan idi.

Ancaq bu böhranlı anda Onopanın arxasında dayanan döyüşçülərin arasında bir canlanma başlandı və onlar aralanaraq, görünür ki, böyük hörmətə malik olan yeni başçıya yol verdilər.

O, bir dəqiqə sonra ön tərəfdə göründü. Bu, zəngin bəzədilmiş geyimdə olan, nəcib üz cizgiləri diqqəti çəkən gənc bir döyüşçü idi. O, başçının fərqləndirmə nişanlarını gəzdirirdi. Ancaq onlarsız da, onun təkə görkəmindən hiss olunurdu ki, o, adamları arxasınca aparmaq üçün doğulmuşlardandır. Onun geyimi zəngin idi, ancaq onda parlaq və əlvan rənglər gözə dəymirdi. Belində rəngbərəng vampum kəmərlə sıxılmış köynəyi qəşəng qırçınlarla aşağı sallanırdı, biçimli ayaqlarını isə qırmızı mahuddan olan getr sıxmışdı. Qədd-qaməti qiymət idi, onun bədəninin mütənasibliyi göz oxşayırdı. Başında çiyinlərinə qədər sallanan üç qara dəvəquşu lələyi olan rəngbərəng sarıq var idi. Boynundan cürbəcür zinətlər asılmışdı. Onların biri diqqəti xüsusilə çəkirdi: bu, onun sinəsindən asılan dairəvi altın lövhəcik idi. Lövhəciyin üzərində bir mərkəzdən radiuslarla yayılan şüalar həkk olunmuşdu. Bu, doğan Günəşin təsviri idi.

Onun üzü qırmızı rənglə rənglənmişdi, ancaq, buna baxmaya-raq, bütün cizgiləri tamamilə aydın görünürdü. Qəşəngcə cızılmış ağız və çənə, nazik dodaqlar, iradə möhkəmliyindən xəbər verən üzün alt hissəsi, qartalvari burun, hündür, enli alın və qartalınkına bənzəyən və gözqamaşdırıcı Günəşə yumulmadan baxmağa qadir olan gözlər.

Bu gözəl insan görünən zaman, sanki, hamının bədənindən elektrik axını keçdi. Teatrdə, çıxışını hamının səbirsizliklə gözlədiyi faciə aktyoru səhnədə görünən zaman belə olur.

Gənc başçı özünü çox sadə aparırdı. Mən onun ədasından deyil, başqalarının həyəcanından kəsdirdim ki, əsl qəhrəmanı görürəm.

İndiyə qədər çıxış edən iştirakçı şəxslər yalnız ikinci dərəcəli oyunçular imişlər. Seminolların hamısının gözlədiyi isə bu gənc başçının özü imiş!

Hinduların sıralarından bir tərpnəş keçdi, pıçltı, ardınca isə uğultu səsləri yayıldı. İzdiham ümumi bir coşqunluqla diksindi və ardınca eyni vaxtda, sanki, bir sindən qopmuş kimi, ad səsləndi : “Otseola!”.

XXVIII

fəsil

DOĞAN GÜNƏŞ

Bəli, bu, Otseola idi ki, seminolların dilində “Doğan Günəş” deməkdir. Bu, həmin Otseola idi ki, şöhrəti ölkənin ən ucqar guşələrinə qədər gedib çatmışdı və həmin Otseola idi ki, bizim məktəbdə də, şəhərin küçələrində də, kübar salonlarında da bu cür şiddətli maraq oyandırmışdı. Başçıların arasında belə, gözlənilmədən peyda olan o idi.

Bu gənc oğlan haqqında bir neçə kəlmə demək istərdim.

O, əvvəlcə sadə bir döyüşçü, sonra kiçik başçı olmuşdu, amma birdən, demək olar tərəfdarları olmayan bu adam, sanki, sehr ilə bütöv bir xalqın etimadını qazanmışdı. İndi vətənsəvərlər bütün ümidlərini ona bağlamışdılar. Onun mərdliyi onları ruhlandırır və nüfuzu günbəgün artırdı. Onun adı da özünə heç olmayan kimi yaraşır. Əgər bu onun öz həqiqi adı olmasaydı, düşünmək olardı ki, o, bu adı təsadüfən deyil,

bilərəkdən seçib. Onda peyğəmbərcəsinə söylənmiş, rəmzi bir şey var idi, çünki o, indi, həqiqətən, seminollar üçün bir “Doğan Günəş” idi.

Hiss olunurdu ki, Otseola döyüşçülərə möhkəm təsir bağışlayıb. Güman ki, o artıq çoxdan burada idi, ancaq indiyə qədər rəhbərlərin ön sıralarına çıxmamışdı. Cəsətsizlər və büdrəyənlər onun gəlişi ilə ürək-ləndilər və rahat nəfəs aldılar, dönük başçılar isə onun baxışları altında qorxudan büzüşdülər. Omatla qardaşlarının, hətta zalım Lusta Həjonun gizlədilər bilməyən bir həyəcanla ona nəzər saldıqlarını seyr etdim.

Otseolanın gəlişi təkcə hinduları deyil, bəzi başçılarını da mat qoymuşdu. Mən öz yerimdən agentin üzünü gördüm. O karıxmışdı, rəngi avazıymışdı. Aydın idi ki, Doğan Günəşin zühuru onu əsla qane etmir. Mən general Klinçlə yanaşı dayanmışdım və onun tələsik generala nə pıçıdadığını eşitməyə bilməzdim.

O, əsəbi avazla:

– Bax, bizimki gətirmədi! – deyirdi. – Əgər o olmasaydı, biz sözsüz ki, qalib gələrdik. Mən onları onun gəlişinəcən ələ almağa ümid edirdim. Qəsdən ona ayrı saat dedim – nə faydası! Onun başı batsın! O, indi bizim bütün işlərimizi korlayacaq... Bax, Onopaya nə isə pıçılda-yır, qoca sarsaq isə gözlərini uşaq kimi onun üzünə dikib... Bax, indi o, ona bir tifil kimi hər şeydə itaət edəcək! Hə, o, elə saqqallı bir uşaqdır ki, var. General, indi hər şey bitdi. Bizim üçün müharibə qaçılmazdır!

Mən bu söhbəti eşidərək, bir daha diqqətlə Otseolaya nəzər saldım. O, Onopadan arxada dayanaraq, yüngülcə ona tərəf əyilmişdi və mən onun öz doğma dilində pıçıltı ilə ona nə isə dediyini eşidirdim. Onun nə dediyini yalnız dilmanclar anlaya bilərdilər, lakin onlar onun sözlərini eşitməkdən ötrü həddən artıq uzaqda dayanmışdılar. Otseolanın ciddi və həyəcanlı görkəmindən, onun agentə tərəf fırlatdığı qəzəbli baxışlardan, onun heç də güzəşt etmək fikrində olmadığını və başçısına da eyni şeyi məsləhət etdiyini anlamaq olardı. Bir neçə saniyə sakitlik hökm sürdü. Yalnız bir tərəfdən agentin, o biri tərəfdən Otseolanın pıçıltısı onu pozurdu. Ancaq tezliklə hər ikisi susdu. Gərgin bir gözləmə dəqiqəsi başladı. Onopanın qərarı hamı üçün vacib idi, barış, ya savaşı, yaşam, ya ölüm bundan asılı idi. Hətta sırada əsgərlər də boyunlarını uzadaraq, diqqət kəsilmişdilər. Hindu oğlanları və qucaqlarında uşaq olan qadınları da döyüşçülərin dairəsinin arxasında toplaşmışdılar. Onların əsas başçının qərarını böyük həyəcanla gözlədikləri hiss olunurdu.

Agent hövsələdən çıxmağa başladı, onun üzü pul kimi qızarmışdı. Mən onun əsəbi və acıqlı olduğunu görürdüm, hərçənd o, var gücüylə sakitliyini qorumağa çalışırdı. O özünü elə tuturdu ki, guya, Otseolanı görmür, hərçənd bu an onun yalnız Doğan Günəş haqda düşündüyünə heç bir şübhə yox idi. O, generalla söhbətinə davam edərək, gənc başçıya kəc-kəc baxırdı.

Bu, uzun sürmədi. Agentin səbir kasası tamam doldu və o, üzünü dilmanca tutdu:

– Onopaya deyin ki, şura onun qərarını gözləyir.

Dilmanc əmri yerinə yetirdi.

– Yalnız bir şey deyəcəyəm, – azdanışan başçılar başçısı, yerindən qalxmağı belə rəva bilmədən cavab verdi. – Mən yaşadığım yerdən razıyam və doğma diyarları qoyub gedən deyiləm.

Bu bəyanata cavab olaraq, vətənsəvərlər tərəfindən razılıq harayları gurladı. Ola bilsin, bu, qoca Onopa tərəfindən nə vaxtsa söylənilmiş olan nitqlərin ən təsirlisi idi. O, bu dəqiqədən etibarən, həqiqətən, kral olmuşdu və öz xalqına ürəyi istəyən qədər hökm eləyə bilirdi.

Mən başçılara nəzər saldım. Holata-mikonun üzünün mülayim cizgiləri təbəssümdən işıqlanmışdı, Hoyatlı-mettinin qaraqabaq çöhrəsi fərəhdən şəfəq saçırdı; Alliqator, Bulud və Arpiuki sevincdən vəcdə gəlmişdilər və hətta zənci Abramın qalın dodaqları da açılaraq fil sümüyü kimi ağappaq dişlərin ikiqat cərgəsini qalibənə bir gülümsəmə ilə nümayiş etdirirdi. Omatla qardaşları və onların dəstəsi gecədən də qara olmuşdu. Tutqun baxışları onların narazılığını bürüzə verirdi, onların hamısının bərk təlaşa düşdükləri aydın bilinirdi. Buna əsasları da var idi: indiyədək onların xəyanətindən yalnız şübhələnirdilər, indi isə onların satqınlıqları şübhəsiz idi. Onların xoşbəxtliyindən Kinq fortu yaxında idi və bütün bunlar silahlı əsgərlərin gözləri önündə baş verirdi. Amerika süngüləri namərdlərə qəzəblənmiş xalqdan müdafiə üçün gərək ola bilirdi!

Agent büsbütün özündən çıxdı. O, rəsmi nümayəndənin hər cür şərəf-ləyaqətini itirdi və qəzəb nidaları, təhdidlər və zəhərli kinayələr yağdırmağa başladı. O, başçıları adları ilə çağıraraq onları yalançılıqda və hiyləgərlikdə suçladı. O, Onopanı Oklavaxa müqaviləsini imzalamaqda qınadı. Onopa bunu danmağa başlayan zaman, agent bildirdi ki, o, yalan danışır. Hətta vəhşi də bunca kobud bir suçlamayı

cavablandırmağı gərək bilmədi, yalnız lal bir nifrətlə susdu. Agent zəhərini bir çox başçılara boşaldandan sonra, öndə dayanan döyüş-cüyə üz tutdu və bərkdən, qeyzlə bağırdı:

– Bütün bunları siz törətdiniz, Pael!

Mən səksəndim və bu sözlərin kimə aid olduğunu, agentin bu adla kimi çağırdığını öyrənmək üçün ətrafa boylandım.

Agentin baxışı və jesti mənə yardım etdi. O, əlini təhdidlə uzadaraq, gənc başçı Otseolanı göstərdi. Sanki, yatmışdım, ayıldım. Mübhəm xatirələr artıq hafizəmdə üzə çıxırdı. Mənə elə gəldi ki, parlaq-qırmızı boyanın arxasından əvvəllər nə vaxtsa gördüyüm cizgiləri seçirəm.

İndi mən hər şeyi xatırladım. Gənc hindu-qəhrəmanda uşaqlıq dostumu, bacımın xilaskarını, Mayuminin qardaşını görüb tanıdım!

XXIX

fəsil

ULTİMATUM

Bəli, Pael və Otseola – eyni bir şəxsdi. Gözlənilməli kimi, oğlan çiçəklənən bir kişiyyə, qəhrəmana çevrilmişdi! Mən birdən canlanan – əvvəlki dostluq və indiki heyranlıq duyğularımın təsiri altında onunla qucaqlaşmaq üçün atılmağa hazır idim, ancaq indi dostluq duyğularını izhar zamanı olmadığını dərk edərək, özümü saxladım. Məqam və vəzifə borcu bunu etməyə imkan vermədi. Mən var gücümlə özümü o yerə qoymamağa və sakitliyimi qorumağa çalışdım, hərçənd indi daha çox heyran olduğum o kəsdən gözümlü ayıra bilmirdim.

Düşünmək zamanı deyildi. Agentin qışqırğından sonra yaranan sükut pozuldu və onu Otseolanın özü pozdu. Gənc başçı, bütün baxışlarının ona zilləndiyini görərək, iki addım qabağa çıxdı və agentin önündə dayandı. Onun diqqətli baxışları sərt deyildi, ancaq qətiyyətli idi.

– Siz, deyəsən, mənimləsiniz? – o, nə bir həyəcan, nə bir qəzəb duyulan avazla soruşdu.

– Bəs başqa kiminlə? – agent kəskin cavab verdi. – Mən sizi Pael deyə çağırdım.

– Ancaq mənim adım Pael deyil.

– Necə yeni Pael deyil?

– Yox! – hindu səsini qaldıraraq və agentə meydan oxuyurcasına nəzər salaraq, cavab verdi. – Siz, general Uayli Tompson, əgər bu sizə xoşdursa, məni Pael deyə çağıra bilərsiniz, – o, agentin tam hərbi rütbəsini rixəndlə deyə-deyə aramla davam etdi. – Ancaq, ser, bilin ki, mən ağların mənə verdikləri ada nifrət edirəm. Mən – öz anamın oğluyam¹, və mənim adım Otseoladır.

Agentə öz qəzəbini cilovlamaq üçün böyük iradə gücü gərək oldu. Onun plebey soyadının masqaraya qoyulması onun nazik damarına toxunmuşdu: Otseola “Tompson” adının heç də aristokratik olmadığını anlamaq üçün ingilis dilini yetərinəcə bilirdi. Onun atmacası düz hədəfə dəymişdi.

Agent o qədər özündən çıxmışdı ki, ixtiyarı olsaydı, Otseolanı yerindəcə edam etmək əmri verərdi. Ancaq onun belə bir səlahiyyəti yox idi. Bundan başqa, yaxınlıqda üç yüz silahlı hindudan ibarət bütöv bir dəstə dayanmışdı ki, onların hər birinin əllərində tüfəng vardı. Agent anlayırdı ki, Amerika hökuməti onu belə yersiz əsəbiliyə görə çox da tərifləməz. Hətta Rinqoldlar da – onlar yaxın dostlar və məsləhətçilər olsalar da və Doğan Günəşi məhv etmək üçün qəblərinin dərinliklərində kin-küdurətli planlar yatırırsalar da, – bu hərəkət tərzinə təşviq etməməyə ağılları çatdı. Tompson, Otseolaya cavab vermədən, yenidən başçılara üz tutdu.

– Yetər danışdıq! – o, tabeliyində olanları ram edən bir rəis avazıyla səsləndi. – Biz artıq yetərinəcə hər şeyi müzakirə etdik. Siz uşaqlar kimi, yaxud səfehlər kimi mühakimə edirsiniz. Mən daha sizi dinləmək istəmirəm! İndi isə eşidin sizin Böyük Atanız nə deyib və sizə nə çatdırmağı mənə tapşırıb. O, bu kağızı qarşınıza qoymağı buyurub. – Agent burada perqament lüləsini çıxarıb açdı. – Bu, Oklavaha müqaviləsidir. Sizlərin çoxunuz artıq ona qol çəkmisiniz. Mən onlardan bura yaxınlaşmağı və öz imzalarını yenidən təsdiqləməyi xahiş edirəm.

Arxa tərəfində dayanan Otseolanın hiss olunmadan dümsüklədiyi Onopa:

– Mən müqaviləyə qol çəkməmişəm və çəkən də deyiləm! – dedi.

¹ Uşaq ananın taleyini paylaşır. Bu adət təkcə seminollarda deyil, həm də, ümumiyyətlə, bütün Amerika hindularında mövcuddur.

– Qoy başqaları necə istəyirlər, etsinlər. Mən evimi qoyub getməyəcəyəm! Mən Floridadan getməyəcəyəm!

– Mən də getməyəcəyəm, – Hoyatlı-metti qətiyyətlə bildirdi.

– Mənim əlli çəllək barıtım var. Onlarda od tutub alışan bircə barıt dənəciyi qalmayana qədər, mən öz doğma torpağımdan ayrılan deyiləm!

– O, mənim də fikrimi bildirdi! – Holata səsləndi.

– Mənim də! – Arpiuki səsləndi.

– Mənim də! – Poşalla, Koa-Hajo, Bulud və zənci Abram səslərini ucaldılar.

Danışanlar təkcə vətənevərlər idilər; dönüklər bircə söz belə demədilər. Müqaviləyə yenidən qol çəkmək onlar üçün həddən artıq ağır sınaq olardı. Onlar, Oklavahada nəyə razılıq vermişdilsə, onu təsdiqləməyə cürət eləmədilər və indi, bütün seminollar burada olduğu bir zamanda, müqaviləni dəstəkləməkdən qorxdular. Və onlar susdular.

– Yetər! – Otseola səsləndi. O, hələ öz fikrini bildirməmişdi, ancaq onun nitqini hamı gözləyirdi. Hamının baxışları ona dikilmişdi. – Başçılar nə düşündüklərini dedilər, onlar müqaviləyə qol çəkmək istəyirlər! Onlar bütün millətin arzusunu bildirdilər və xalq onları dəstəkləyir. Agent bizi uşaq və səfeh adlandırdı. Söyüş söymək elə də çətin deyil. Biz bilirik ki, aramızda səfehlər də, uşaqlar da var. Daha pisi isə odur ki, bizim aramızda xainlər var! Amma əvəzində kişilər də var ki, igidlikdə və sədaqətdə agentin özündən geri qalan deyillər. O daha bizimlə danışmaq istəmir – qoy belə olsun! Elə bizim də ona deyiləsi sözüümüz qalmadı, o artıq bizim cavabımızı aldı. O qala və ya çıxıb gedə bilər... Qardaşlar! – deyərək Otseola başçılara və döyüşçülərə tərəf dönərək və sanki, ağırla əhəmiyyət vermədən sözünə davam etdi. – Siz düz iş gördünüz. Siz millətin iradəsini bildirdiniz və xalq bunu bəyənir. Bu, bir yalandır ki, biz öz doğma torpaqlarımızı tərk etmək və Batıya getmək istəyirik! O kəslər ki belə deyirlər – yalançıdırlar! Onlar yad sözləri təkrar edirlər. Biz heç də bizləri göndərmək istədikləri o arzuolunan yerlərə can atmırıq. Ora heç də bizim torpaqlar kimi gözəl deyildir. Ora vəhşi və barsız-bəhərsiz bir çöllükdür. Yayda orada bulaqlar quruyur, su tapmaq çətindir və ovçular susuzluqdan ölürlər. Qışda yarpaqlar budaqlardan tökülür, qar yeri örtür və torpaq tamam donur.

Soyuq adamların iliyinə işləyir – onlar titrəyirlər və əzab içində ölürlər. Həmin ölkədə, elə bil ki, bütün torpaq ölüdür. Qardaşlar! Biz həmin donmuş torpaqlarda yaşamaq istəmirik, biz öz vətənimizi sevirik. Bizi bürkü yandıran zaman biz palıdın, uca dəfnə ağacının və ya nəcib palmanın kölgəsində sərinlik tapırıq. Biz doğrudanmı, palmalar ölkəsini qoyub gedəcəyik? Yox! Biz onun kölgəsi altında yaşamışıq, onun kölgəsi altında da öləəcəyik!

Otseolanın görünməsinin ilk dəqiqəsindən ta bu yekun sözlərinə qədər dinləyənlər arasında həyəcan elə hey artırdı. Həqiqətən, bu səhnə elə güclü təəssürat doğururdu ki, onu sözlə ifadə etmək çətindir. Yalnız rəssam bu lövhəni təsvir edə bilərdi. Bu, həqiqətən, təsirli mənərə idi: bir tərəfdə cinlənilib özündən çıxmış agent və o biri tərəfdə – xatircəm başçılar. Bu, duyğuların açıq-aşkar təzadı idi. Qadınlar çılın-çılpaq uşaqlarına ot üstündə hoppanıb-düşmək imkanı vermişdilər, özləri isə döyüşçülərlə birlikdə şuranın ətrafında toplaşaraq, gizlin də olsa, amma gərgin bir maraqla diqqət kəsilmişdilər. Onlar Otseolanın hər baxışını, hər sözünü göydə tuturdular. O – mərd, qıvrıq, qədd-qamətli döyüşçü, – onlara sakit və ciddiyyətə baxırdı. Onun nazik, möhkəm sıxılmış dodaqları yenilməz bir qətiyyətədən xəbər verirdi. Onun görkəmi əzmkar və alicanab idi, ancaq o, təkəbbürlü deyildi. O, özünü sakit və ləyaqətli tuturdu, qısa və təsirli danışdı və danışığı bitirib, başını yüksəyə qaldıraraq və əllərini sinəsinə qoyaraq, sakitcə dayanırdı. Ancaq agent, Otseola onun yalan saydığı və ya həqiqətin bilərəkdən təhrif olunduğu bir fikir söyləyəndə, elektrik cərəyanı vurubmuş kimi, dərhal qızırdı. Belə anlarda onun qəzəbli baxışlarında, sanki, şimşək çaxır, həqarətli bir gülümsəmə dodaqlarını əyirdi, o, ayaqları ilə yeri tappıldadır, əl-qolunu oynadır, yumruqlarını sıxırdı. Onun sinəsi, qasırga gurlayan okeanın coşqun dalğaları kimi, ağır-ağır qabarırdı. Sonra isə o, yenidən melanxolik sakitliyə qapılaraq sakitliyin və rahatlığın elə pozasında donub qalırdı ki, antik heykəltəraşlar bunu yunan tanrı və qəhrəmanlarına verməyi xoşlayırdılar.

Otseolanın nitqindən sonra durum böhran həddinə çatdı. Agentin səbri tükənirdi. Prezidentin ona səlahiyyət verdiyi ultimatumu təqdim etmənin zamanı çatmışdı. O, öz qaba avazını yumşaltmadan, təhdidlərə keçdi:

– Siz müqaviləyə qol çəkmək istəmirsiniz, siz çıxıb getmək

istəmirsiniz? Çox əcəb! Belə olan halda, mən bəyan edirəm ki, siz çıxıb getməlisiniz! Yoxsa, sizə hər b elan olunacaq! Sizin torpaqlara qoşun zorla girəcək! Süngülər sizi onu tər k etməyə məcbur edəcək!

Otseola həqarətli qəhqəhə ilə:

– Bəs belə! – səsləndi. – Onda qoy siz deyən kimi olsun. Qoy bizə hər b elan etsinlər! Biz sülhü sevirik, ancaq hərbdən çəkinmirik! Biz sizin güclü olduğunuzu, sayca bizdən milyonlarca üstün olduğunuzu bilirik! Ancaq siz daha çox olsaydınız belə, hər necə olsa da, bizi haqsızlıqla barışmağa məcbur edə bilməzdiniz. Biz bu rüsvayçılığa dözməkdənsə, ölməyin daha yaxşı olduğunu qət etməmişik! Qoy bizə hər b elan edilsin! Öz qoşununuzu bizim ölkəmizə göndərin, ancaq düşünməyin ki, bizi buradan sıxışdırıb çıxarmaq sizin xəyal etdiyiniz qədər asan olacaq. Sizin tüfənglərə qarşı bizim də tüfənglərimiz var, sizin süngülərdən isə tomaqavqlarımızla qorunacağıq. Sizin nişastalanmış əsgərləriniz seminol döyüşçülərilə üz-üzə gəlməli olacaqlar! Qoy hər b elan edilsin! Biz onun tufanlarına hazırıq! Dolu, çiçəyin gövdəsini vurub sındırır, möhkəm palıd isə sarsılmadan və qarşısı alınmadan öz çətirini göylərə, tufanlara qarşı qaldırır.

Bu alovlu sözlərdən hinduların köksündən qışqırıq qopdu, onda açıq-aydın çağırış duyulurdu. Şura həyəcana gəldi – hər şey fəlakətin astanasında idi. Otseolanın çağırışından coşan bəzi başçılar cəld yerdən durdular və gözlərini endirərək, əllərini qəzəblə və təhdidlə qaldıraraq, dayandılar.

Zabitlər öz yerlərini tutdular və yavaşdan əsgərlərə hazır olmaq əmrini verdilər. Bu dəmdə topçuların topların yanında dayandıqlarını və bürclərdə yandırılmış fitillərin zəif göy tüstüsünün artıq qalxdığını görmək olurdu.

Ancaq həqiqi təhlükə hələ yox idi. Nə bu, nə o biri tərəf silahlı toqquşmaya hazırlaşmırdı. Hindular şuraya düşmənçilik niyyətləri olmadan gəlmişdilər, yoxsa, onlar arvad və uşaqlarını evdə qoyub gələrdilər. Ailələri yanlarında olduğca, onlar ağılara hücum etməzdilər, ağılar isə ciddi bir səbəb olmadan, ilk hücum etməyi qət etməzdilər. İndi baş verənlər yalnız bir an içində alışıan həyəcanın nəticəsi idi, amma o, tez yatdı və yenidən sakitlik çökdü.

Agent nəyə gücü çatırdısa, etdi, ancaq nə təhdidlər, nə yaltaqlanmalar heç bir təsir göstərmədi. O, öz planlarının alt-üst olduğunu görürdü.

Ancaq hələ hər şey itirilməmişdi. Bunu başa düşən ağıllı başlar tapıldı: bunlar fərasətli, qoca döyüşçü Klinç və hiyləgər Rinqoldlar idilər. Onlar agentə yaxınlaşdılar və ona başqa taktikaya əl atmağı məsləhət gördülər.

– Hindulara fikirləşmək üçün vaxt verin, – onlar təklif etdilər.
– Sabaha daha bir şura təyin edin. Qoy başçılar gizli yığışınlar və bütün işləri indiki kimi, bütün qəbilənin hüzurunda deyil, öz aralarında müzakirə etsinlər. Onlar, daha sakit müzakirələrdən sonra, döyüşçülərdən çəkinmədən, ola bilsin, ayrı qərar verərlər. Xüsusən indi, onları nə gözlədiyini biləndən sonra.

– Ola bilsin, – özünün bütün mənfi keyfiyyətləri ilə birlikdə çevik diplomat qabiliyyətlərinə malik olan Arens Rinqold əlavə etdi, – bizə düşmən olan başçılar heç sabahkı yığıncaya qalmasınlar. Axı bizə bütün imzalar heç gərək də deyil!

Bu fikirdən yarışan agent:

– Düzdür, – dedi, – düzdür. Elə bu cür də etmək gərəkdir.

O, bu qısa xülasədən sonra yenidən başçıların şurasına müraciət etdi.

– Qardaşlar, – o, əvvəlki yaltaq avazla sözə başladı, – igid Holata demişkən, biz hamımız qardaşlıq. Bəs nə üçün biz dalaşaq və düşmən kimi ayrılmaq? Sizin böyük atanız, bizim bu cür ayrıldığımızı eşitsə, məyus olar. Mən, əsla istəmirəm ki, siz bu çox mühüm məsələni tələm-tələsik həll edəsiniz. Öz çadırlarınıza qayıdın, özünüzün şuranızı yığın və işi öz aranızda, sərbəst və dostcasına müzakirə edin. Gəlın sabah yenidən görüşək – bir artıq gün hər iki tərəf üçün heç nə demək deyil. Onda mənə öz qərarınızı bildirərsiniz, hələlik isə biz dostlar və qardaşlar olaraq qalırıq!

Bəzi başçılar bu təklifə cavab verdilər ki, bu “yaxşı sözlərdir” və onlar razıdır. Ardınca hamı dağılışmağa başladı. Ancaq mən onların arasında həmfikirlik olmadığını müşahidə etdim. Razılanlar əsas etibarını ilə Omatlaların dəstəsindən olan başçılar idi. Vətənsəvərlər isə açıq-aydın bildirdilər ki, onlar gedirlər və daha qayıtmayacaqlar.

XXX

fəsil

MASA ARXASINDA SÖHBƏT

Mən nahar vaxtı zabit masası arxasında yeni çox şeylər eşitdim. Çaxır süzülən zaman dillər açılır, şampan şərəbinin təsiri altında isə ən ağıllı adam çərənciyə çevrilir.

Agent nə öz xüsusi planlarını, nə də prezidentin məramlarını gizlətmirdi. Ancaq çoxları bunları artıq özləri başa düşürdülər.

Bu günün uğursuzluğu onun ovqatını bir az təlx eləmişdi. Agenti, hər şeydən çox, onun diplomat şərəfinin sönəcəyi fikri dilxor edirdi. Budur Birləşmiş Ştatlar hökuməti agentlərinin hər birinin dəlicəsinə can atdığı şey – mahir diplomat sayılmaq! Bundan başqa, agent, Otseolanın və başqa başçıların sayğısız münasibətlərindən sınımışdı. Çünki soyuqqanlı, təmkinli hindular tündməcaz və yetərin-cə düşünmədən hərəkət edən adamlara nifrət edirlər, o isə bugünkü şurada məhz bu məziyyətləri göstərmiş və ona bu zəifliyinə görə nifrət etmələri üçün hindulara bəhanə vermişdi. O, özünü yenilmiş, alçaldılmış hiss edirdi və onun sinəsində bütün qırmızıdərililərə qarşı nifrət qaynayırdı. Ancaq özünü bu ümidlə təskin edirdi ki, sabah onları öz qəzəbinin gücünü duymağa vadar edər. Onlara göstərər ki, hətta qəzəbin coşğunluğunda da möhkəm və cəsur ola bilər. O, bütün bunları bizə, şərab onun əhvalını qaldıran və ürəyi açılan zaman lovğa bir avazla bəyan etdi.

Zabitlərə gəlincə, onlar bu işin təfərrüatı ilə az maraqlanırdılar və müzakirələrə, demək olar, qatılmırdılar. Onlar öz təxminlərində yalnız silahlı toqquşmanın mümkünlüyünə toxunurdular. Savaş olacaq, ya olmayacaq? Bu sual qılinc cəngavərlərinin kəskin marağına səbəb olurdu. Mən, çoxlarının bizim üstünlüyümüzə öyünərək, bu zaman öz gələcək rəqiblərinin mərdlik və igidliyini əskiltməyə çalışdıqlarını eşidirdim. Onlara hindularla müharibənin veteranları etiraz edirdilər, ancaq onlar bizim masanın arxasında az idilər.

Otseolanın özünün də qızğın mübahisələrin mövzusu olduğunu deməyə ehtiyac yoxdur. Gənc başçı haqda söylənen fikirlər, yaxşılik

və yamanlığın, xeyir və şərin özü qədər ziddiyyətli idi. Bəziləri onu “alicənab vəhşi” adlandırırdı, ancaq əksəriyyət başqa fikirdə idi ki, bu da mənim təəccübümə səbəb olurdu. “Sərxoş vəhşi”, “oğru”, “yalançı”, – kimi epitetlər eşitmək olurdu. Mən acıqlandım, çünki bu cür suçlamalara inana bilmirdim. Xüsusən ona görə ki, Otseolanı suçlayanların çoxu, bizim yerlərə az öncə gəlmişdilər. Onlar axı qara yaxdıqları adamın keçmişini, doğrudan, bilə bilməzdilər. Rinqoldlar, əlbəttə ki, şəxslərə qarşı qoşulmuşdular. Onlar gənc başçını yaxşı tanıyırdılar, ancaq mən onların gizli niyyətlərini başa düşürdüm. Mən duydum ki, haqqında burada söhbət gedən şəxsin müdafiəsi üçün nə isə deməliyəm və bunun iki səbəbi vardı: birincisi, onun özü burada yox idi, ikincisi isə, o, mənim həyatımı xilas etmişdi. Masa arxasında yüksək mövqedən olan cəmiyyətin toplaşmasına baxmayaraq, mən susmaq iqtidarında deyildim.

– Cənablar! – mən yetərinə ucadan başladım ki, buradakıların hamısı məni eşitsinlər. – Sizdə Otseolaya qarşı suçlamalarınızın ədalətliyinin təsdiqi üçün bir sübutdan-zaddan varmı?

Naqolay bir sükut çökdü. Otseolanın sərxoşluqla, mal-qara oğurluğu və aldatma ilə məşğul olduğunu heç kim sübut edə bilməzdi.

– Aha! – nəhayət, Arens Rinqold özünün qaba, cırtlı səsiylə uca-dan səsləndi. – Deməli, siz, leytenant Rendolf, onu müdafiə edirsiniz?

– Siz mənə onun müdafiəyə layiq olmadığına əsassız iddialardan daha tutarlı sübutlar gətirməyincə, mən onun tərəfini tutacağam.

– Onları tapmaq çətin deyil, – zabıtlərin biri qışqırdı. – Hamıya bəllidir ki, o, mal-qara oğurluğu ilə məşğul olur.

Mən özündən müştəbeh natiqə etiraz edərək:

– Siz yanılırsınız, – dedim. – Mənə, misal üçün, bu haqda heç nə bəlli deyil. Bəs sizə?

Mənim qəfil sorğu-sualımdan pərt olan zabıt:

– Yox əşi, etiraf edirəm ki, bunu mən də şəxsən seyr etməmişəm, – deyə cavab verdi.

– Cənablar, bir halda ki, söhbət mal-qara oğurluğundan düşüb, onda mən sizə bizim söhbətin mövzusunə birbaşa aidiyyəti olan bir məzəli olay danışa bilərəm. Əgər icazə verirsinizsə, danışaram.

– Oh, əlbəttə, şübhəsiz, biz dinləməyə hazırıq!

Mən, əlbəttə, bütün adların üstündən keçərək, vəkil Qrabbın mal-qarasının oğurluğu ilə bağlı epizodu qısaca söylədim.

Mənim hekayəm bir qədər sensasiyaya səbəb oldu. Mən onun generala təsir bağışladığını gördüm; agent isə əməlli-başlı əsəbiləşmişdi. Duydum ki, əgər mən dilimi dinməz saxlasaydım, bu, onu daha artıq qane edərdi.

Mənim hekayəm ən çox ata-oğul Rinqoldlara təsir etdi. Hər ikisinin rəngi qaçdı və təşvişə düşdülər. Çox güman ki, məndən başqa bunu görən olmadı, ancaq onların məndən daha çox şey bildikləri mənə bəlli oldu.

Sonra hamı hindular arasında nə qədər qaçqın zəncinin gizlənə biləcəyi və silahlı toqquşma olarsa, onların yardımının əhəmiyyətli olub-olmayacağı haqda danışmağa başladı. Bu, ciddi məsələ idi. Hamı bilirdi ki, rezervasiyada çoxlu zənci və mulat məskən salıb: bəziləri əkinçi, başqaları maldar qismində. Onlardan əldə tufəng savannalarda və meşələrdə gəzərək, azad hindu ovçusunun əsl həyatına uyanlar az deyildilər. Fərqli fikirlər söyləndi: bəziləri güman edirdi ki, beş yüz qədər adam yığılar, başqaları düşünürdü ki, min nəfərdən az olmaz. Zəncilər hamısı bir nəfər kimi bizə qarşı olacaqdılar – bununla hamı yekdilliklə razılaşdı. Burada iki fikir ola bilməzdi!

Bəziləri zəncilərin pis, başqaları – igidcəsinə döyüşəcəklərini düşünürdü. Sonuncu güman həqiqətə xeyli dərəcədə yaxın idi. Zəncilərin düşməyə böyük yardım göstərəcəkləri və bizə xeyli əngəl törədəcəkləri fikri ilə hamı razılaşırdı. Hətta bəziləri təsdiq edirdilər ki, biz qırmızı “qaçqınlardan” daha çox, qaralardan özümüzü gözləməliyik¹. Bu, özünəməxsus bir söz oyunu idi.

Buna şübhə ola bilməzdi ki, qarşıdakı mücadilədə zəncilər silaha əl atacaqlar və bizə qarşı qətiyyətlə hərəkət edəcəklər. Ağların “adətlərinə” bələdlik onları xatalı düşmən edirdi. Bundan başqa, zəncilər qorxaq deyillər, tez-tez elə hallar olurdu ki, onlar öz igidliklərini göstərməli olurdular. Zəncini həqiqi – ətdən, sümükdən və qandan olan və tufənglə və süngü ilə silahlanmış düşmənlə üz-üzə qoyun – o, təhlükədən boyun qaçırmayacaq. Əgər düşmən cisimsizdirsə və zalım tanrı Obeanın dünyasına mənsubsa, bu, başqa məsələ. Təhsilsiz Afrika övladlarının qəlbində mövhumat çox güclüdür. Onlar kabuslar, xortdanlar və cin-şeytanlar aləmində yaşayırlar

---

¹ Seminollar əvvəlcə böyük muskoqlar (qışqırıqlar) qəbiləsinə mənsub olublar. Bəlli olmayan səbəblərə görə onlardan ayrılan seminollar güneyə, Floridaya çəkilməmiş və öz qabaqkı qəbilədaşlarından indi də daşdıqları adı almışlar ki, bu onların dilində “qaçqın” deməkdir.

və onların bu fəvqəltəbii məxluqlar qarşısındakı vahimələri əsl qorxaqlıqdır ki, var.

Mən zəncilər haqqındakı bu söhbət əsnasında, həmsöhbətlərimin, xüsusən də mülki geyimdə olan plantatorların necə bir qəzəb bürüzə verdiklərinə diqqət yetirməyə bilməzdim. Bəziləri öz qeyzlərini söyüşlə bildirərək, əgər bu qaçqınlar əsir düşərlərsə, onları bütün mümkün cəza növləri ilə hədələyirdilər. Onlar bu zənciləri öz əllərinə keçirməyin mümkünlüyündən və yaxın qisasın mənzərələrindən həzz alırdılar. Əsir düşə biləcək zavallı qaçqını cəzalarının ən mükəmməli və qorxuncu gözləyirdi.

Siz bu ehtiraslar aləmindən uzaqlarda yaşayırsınız və Amerikada ağlar və rənglilər arasında mövcud olan münasibətləri anlaya bilməzsiniz. Adi şəraitdə onlar arasında heç bir kəskin düşmənçilik yoxdur – əksinə! Ağ adam özünün rəngli “qardaşına” yetərinə mehriban münasibət bəslər, amma bu, yalnız sonuncunun nədəsə öz iradəsini bürüzə verməyinə qədər davam edər. Ağ adam kiçik bir müqavimətlə üzleşən kimi, onda düşmənçilik duyğuları baş qaldırır, ədalət və mərhəmət kimi şeylər mövcudluğunu itirir və təkcə qarşısı alınmaz qisas yangısı qalmaqda davam edər.

Bu, ümumi qaydadır. Bütün quldarlar özlərini məhz bu cür aparırlar. Ayrı-ayrı hallarda isə münasibətlər daha pis formalaşır. Güney ştatlarında ağlar var ki, zəncinin həyatını yetərinə ucuz – məhz onun bazar qiyməti ilə dəyərləndirirlər.

Mənim “silahdaşımın” olan Qara Cekin bir gün öncə, gənc Rinqoldun bioqrafiyasından mənə danışdığı olay bu vəziyyətin əyani mənzərəsidir. Bu gənc özünün eynən özü kimi yava olan bir neçə dostları ilə meşədə ov edirmiş. İtlər bəlli olmayan bir istiqamətdə və elə uzağa qaçıb gedirlər ki, artıq onların səsləri eşidilməz olur. Təqib fayda vermir; atlılar dayanırlar, yəhərdən enirlər və atlarını ağaca bağlayırlar. Tazıların səsləri uzun zaman eşidilməz olur və ovçular danırmağa başlayırlar. Onlar vaxtlarını necə daha şən keçirmək barədə düşünməyə başlayırlar.

Onların yaxınlığında zənci oğlan – qonşu plantasiyanın qullarından biri odun doğrayırmış. Onların hamısı oğlanı lap yaxşı tanıyırmış.

- Gəlin, bu qarışıqla məzələnək, – ovçulardan biri təklif edir.
- Necə məzələnək?
- Gəlin götürək məzə üçün onu asağ!

Təklif, əlbəttə ki, ümumi gülüşə səbəb olur.

– Zarafat bir yana! – birinci qeyd edir. – Mən çoxdan bilmək istəyirdim ki, zənci ölmədən nə qədər asılı qala bilər. Bu, yaman maraqlıdır.

–Elə mən də, – ikincisi ona qoşulur.

–Mən də buna varam! – deyə üçüncü əlavə edir. Təklif hamının xoşuna gəlir və hamıya yetərincə məzəli görünür.

–Gəlin, qabaqca onun üzərində məhkəmə keçirək! Yaxşısı bundan başlamaqdır, – kim isə təklif edir.

Beləliklə, zəncini mühakimə etməyə başlayırlar. Mən olmuş hadisəni danışırım!

Zavallı oğlanı tuturlar, onun boynuna ilgək salırlar və budaqdan asırlar. Bu məqamda tazı sürüsü maralı qovub talaya çıxarır. Ovçular atlarına tərəf atılırlar və qarışıqlıqda onların iblisənə zarafatlarının qurbanının asıldığı kəndiri kəsməyi unudurlar. Biri-birinə ümid olurlar və xülasə, hamısı bunu etməyi unudur. Ov bitdikdə və onlar geri döndükdə zənci hələ də ağacdən asılı imiş – o ölmüşmü!

Məhkəmə istintaqı aparılır, ancaq bu, daha çox, istintaqın əsl məzhəkəli yamsılanması olur! Hakimlər və andlılar canilərin qohumları imişlər. Hökmdə belə deyilir: zəncinin dəyəri ödənməlidir. Zəncinin yiyəsi qiymətdən tamamilə razı qalır, ədalət isə təmin olunur və ya yəqin ki, təmin olunur. Bu həqiqi faktı eşidən yüzlərlə ağ xristianın belə qiyamət zarafata ürəkdən güldüklərini Cek özü eşidibmiş. Arens Rinqoldun özü də bu haqda tez-tez nağıl edirmiş.

Siz Atlantik okeanının o tayında əllərinizi göyə qaldırırsınız və səsinizi ucaldarsınız: “Dəhşətə bax!” Siz əminsiz ki, sizdə qullar yoxdur və bu kimi vəhşiliklər də yoxdur. Siz kobudcasına yanılırsınız! Mən sizə söhbətin tək bir qurbandan getdiyi müstəsna olaydan danışdım. Fəhləxanalar və məhbəslər ölkəsi!¹ Sənin qurbanlarının adı – legiondur!

Xaçpərəst, sən gülümsəyirsən! Sən öz canıyananlığını seyr üçün nümayiş etdirirsən. Amma sən axı səfaləti özün yaratdın, o səfaləti ki, sənin öz yaxınlarına olan bu canıyananlıqına səbəb olur. Sən insan əzablarını doğuran cəmiyyət sistemini bütünlüklə dəstəkləyirsən və sakitcə qəbul edirsən. Hərçənd ki sən cinayətin və səfalətin yaranmasını

---

¹ Mayn Rid İngiltərəni nəzərdə tutur. Bu ölkədə 14 avqust 1834-cü ildə fəhləxanalar (fəhlə evləri) haqqında qanun qəbul olunmuşdu ki, burada himayəyə götürülən işsizlərlə katorqaçı kimi davranırdılar.

təbiətin təbii qanunları ilə izah etməklə özünü təskin etməyə çalışırsan, ancaq bil ki, təbiətə qarşı çıxmaq və cəzasız qalmaq olmaz.

Siz əbəs yerə şəxsi məsuliyyətdən yayınmağa çalışırsınız! Siz axıdılan hər bir göz yaşına, öz qurbanlarınızın bədənindəki hər bir yaraya görə ali ədalət qarşısında cavab verəcəksiniz!

* * *

Qaçqın qullar haqqında söhbət, təbii ki, bir gün öncə mənimlə baş vermiş olan başqa, daha müəmmalı əhvalatı xatırlamağa məni məcbur etdi. Mən bu haqda qeyd etdim və hamı məndən daha ətraflı danışmağı xahiş etdi. Mən onların xahişinə əməl etdim və əlbəttə ki, bu zaman mənim həyatıma qəsd edənın Sarı Cek ola biləcəyi fikrini yaxına belə buraxmadım. Nəhərdə iştirak edənlərin çoxu mulatın tarixçəsindən və onun ölüm hadisəsindən xəbərdar idi.

Ancaq məni bir şey təəccübləndirdi: mən onun adını çəkəndə və bu zaman öz qara silahdaşyanımın təntənəli inandırmaqları haqda danışanda, – Arens Rinqold nədənsə birdən-birə ağardı, səksəndi və atasına tərəf əyilərək, onun qulağına nə isə pıçıldadı.

XXXI

fəsil

XAIN BAŞÇILAR

Bundan sonra tez bir zamanda masanın arxasından qalxıb fort-da gəzməyə çıxdım.

Günəş artıq batmışdı. Fortun hüdudlarını tərk etməmək əmri verilmişdi, ancaq bu yalnız əsgərlərə aid idi. Buna görə də darvazadan çıxmağı qət etdim.

Qəlbimin gizlin səsi məni irəli getməyə sövq edirdi. Hindu düşərgəsində başçıların və döyüşçülərin arvadları, bacıları və qızları var idi... Bəs o, nəyə görə hamı ilə birlikdə bura gəlməsin?

İçimdən gələn səs mənə onun burada olduğunu deyirdi, hərçənd mən onu bütün gün ərzində əbəs yerə axtarırdım. Şuranın ətrafına

toplaşan qadınların arasında o yox idi: mən bütün qadınların üzlərinə diqqətlə baxmışdım, bircəciyini belə buraxmamışdım.

Seminolların düşərgəsinə getməyi qət etdim. Mən orada Otseolanın çadırını taparam, orada Mayumini də görə bilərəm!

İndi hinduların düşərgəsinə getmək təhlükəli deyildi, belə ki, hətta düşmən başçılar belə hələ bizimlə sülhdə idilər, Pael isə, söz yox ki, əvvəlkitək mənim dostum olaraq qalırdı. O, məni bütün təhlükə və təhqirlərdən qoruyardı. Mən gənc başçının əlini sıxmaq kimi coşqun bir istək duyurdum və bunun özü də onunla görüş axtarmaq üçün yetərli bir səbəbdə. Onda ötən illərin dostyana etimadını oyandırmaq, ürək üçün əziz olan vaxtlardan danışmaq, qayğısız gəncliyin bəxtəvər günlərini xatırlamaq istərdim. Mən onun yumşaq və xeyirxah ürəyini sərt başçı və sərkərdə borcunun hələ daşa döndərmediyinə ümid edirdim. Ağlar tərəfindən edilən ədalətsizliklər, şübhəli ki, onu (və tamamilə haqlı olaraq!) qəzəbləndirmiş və bizə qarşı qaldırmışdı, ancaq mən, hər halda, onun qəzəbinin mənim üzərimə töküləcəyindən qorxmurdum. Mən, necə olur olsun, onu tapmağı və bir daha ona dostluq əlini uzatmağı qət etdim.

Artıq yola düşməyə hazırlaşırıdım ki, generalın çaparı yubanmadan qərargaha gəlmək əmrini mənə çatdırdı.

Yaman məyus oldum, ancaq nə edəsən – əmrə tabe olmalısən! Qərargahda general və yüksək rütbəli zabıtlar var idi, həmçinin Rinqoldlar və vacib sayılan daha bir neçə mülki şəxslər orada idilər.

İçəri girərkən orada iclas getdiyini gördüm, burada onların işləyib hazırladıqları hərəkət planı müzakirə olunurdu.

General Klinç qalanlarına müraciətlə:

– Plan qiyamətdir, – dedi, – ancaq biz Omatla və Qara Gillə necə görüşək? Onları buraya dəvət etsək, şübhəyə səbəb ola bilər: onlar hiss olunmadan forta keçə bilməzlər.

Böyük Rinqold, buradakıların arasında ən hiyləgər diplomat:

– General Klinç, – dedi, – əgər siz və general Tompson dost hindularla fortdan kənarında görüşsəydiniz, onda necə...

– Tamamilə doğrudur, – agent onun sözünü kəsdi, – mən artıq bunun qeydinə qalmışam. Omatların yanına adam göndərmişəm, görək biz onunla xəlvəti harada görüşə bilərik. Əlbəttə, ən yaxşısı, neytral torpaqda görüşmək olardı... Amma budur, o qayıdıb gəldi, onun addım səslərini eşidirəm.

Bu an iclasda iştirak edən dilmanların biri içəri girdi. O, agentin qulağına bir para sözlər pıçıldayıb uzaqlaşdı.

– Cənablar, hər şey qaydasındadır, – agent bildirdi, – Omatla bir saat sonra Qara Gil ilə birlikdə bizi qarşılayacaq. Onlar görüş yerini Bataqlıq yarğanda, fortdan quzeydə təyin ediblər. Biz oraya xəlvəti keçib gedə bilərik. Deməli, gedirik, general?

– Mən hazırım, – general Klinç, plaşını çiyinə salaraq cavab verdi. – Bəs dilmanlar necə olsun, general Tompson? Onlara belə vacib bir hərbi sirri etibar etmək olarmı?

Agent, görünür, tərəddüd edirdi.

– Bu, ola bilsin ki, ağıllı iş deyil, – o, elə bil, tərəddüd içində cavab verdi.

– Eybi yox, eybi yox, – general Klinç onu sakitləşdirdi. – Güman edirəm ki, onlarsız da keçinərik... – Leytenant Rendolf, – deyə o, mənə müraciət etdi, – siz seminolların dilini sərbəst bilirsiniz?

– Tam sərbəst yox, general, ancaq anlaşıla bilirəm.

– Çevirə bilərsiniz?

– Düşünürəm ki, bəli, general.

– Əla. Onda siz bizimlə gedirsiniz.

Bu, mənim bütün planlarımı pozurdu. Amma mən, təəssüf duyğusunu boğdum, dinməzcə tabe olaraq, agentin və öz fərqlənmə nişanlarını plaşın altında gizlədən və sadə zabit furajkası geyinən generalın ardınca getdim.

Darvazadan çıxdıq və fortu geridə qoyaraq, quzeyə döndük. Hinduların düşərgəsi cənub-qərbdə yerləşirdi. Onların çadırları quzeyə uzanan geniş meşə zolağının kənarı boyunca səpələnmişdi. Başqa bir meşə ondan savanna və adda-budda şam ağacları bitən çəmənliklə ayrılmışdı. Bataqlıq yarğan da elə burada yerləşirdi. O, fortun yarım milliyində idi. Biz qaranlığın sayəsində heç kimin gözüne görünmədən ora yaxınlaşdıq. Biz oraya çatanda başçılar artıq bizi gözləyirdilər. Onlar ağacların kölgə saldığı nohurun kənarında dayanmışdılar.

Bunun bu qədər xoşagəlməz olacağını ağılıma belə gətirmədən, öz vəzifəmə başladım.

– Omatlardan onun qəbiləsinin, Qara Gilin və bizim tərəfimizdə dayanan başqa başçıların qəbilələrinin sayını soruşun.

Mən sualı çevirdim.

– Bu qəbilələr bütün seminolların üçdən birini təşkil edir,
– cavab gəldi.

– Deyin ki, bizə dost başçılara Batıya çatanda on min dollar veriləcək. Onlar bu məbləği öz aralarında necə istəsələr, elə də bölə bilirlər. Bu məbləğ, bütün qəbilənin alacağı pul müavinətindən asılı olmadan ödənəcəkdir.

– Yaxşı, – başçılar, bu təklifin mahiyyəti onlara izah olunarkən donquldandılar.

– Omatla və onun dostları necə düşünürlər: sabah yığıncaqda bütün başçılar olacaqmı?

– Xeyr, hamı yox.

– Bəs kim olmayacaq?

– Miko-miko gəlməyəcək.

– Bəs belə! Omatla bundan əmindirmi?

– Bəli, əmindir. Onopa çadırlarını yığıdırıb və artıq düşərgəni tərk edib.

– O, hara gedib?

– Geriyə, öz məskəninə.

– Bəs onun adamları?

– Onların çoxu onunla gedib.

Hər iki general bir neçə dəqiqə pıçıltı ilə öz aralarında söhbət etdilər, ancaq mən onların söhbətini eşitmədim. Görünür, onlar bu vacib məlumatdan tamamilə razı qalmışdılar.

– Bəs daha hansı başçılar sabah gəlməyə bilirlər?

– Bircə Qırmızı Dəyənəklər qəbiləsinin başçıları.

– Bəs Hoyatlı-metti?

– Yox, o, buradadır, o da qalır.

– Onlardan soruşun, necə düşünürlər, Otseola sabah yığıncaqda olacaqmı?

Mən, hər iki generalın cavabı necə bir gərginliklə gözləmələrinədən başa düşdüm ki, bu onları hər şeydən çox maraqlandırmış.

– Nə? Otseola? – başçılar səsləndilər. – Əlbəttə, Doğan Günəş mütləq gələcək. O, bütün bunların nə ilə bitəcəyini bilmək istəyir.

– Əla! – agent qeyri-ixtiyari ağızından qaçırdı və o, yenidən generalla pıçıldaşmağa başladı.

Mən bu dəfə onların nədən danışdıqlarını eşitdim.

– Görünür, qəzavü-qədərin özü bizə yardım edir. Mən planımın

baş tutacağına, demək olar ki, əminəm. Ehtiyatsız hindunun qəzəbdən coşub özündən çıxması üçün bircə söz bəs edər... Və mən Otseolanı həbs etmək bəhanəsini asanca taparam. İndi, Onopa öz tərəfdarları ilə uzaqlaşandan sonra, biz istənilən gözlənilməzliyi cəsərlə göz önünə ala bilərik. Başçıların, təxminən, yarısı bizə tərəf olacaqlar, qalan əclafılar isə çətin ki, dirəniş göstərsinlər.

– Bundan qorxmağına dəyməz! – general Klinç bəyan etdi.

– Amma nə gözəl! Bir halda ki o, bizim əlimizdə olacaq, onda hər cür dirəniş qınlacaq. Qalanları o dəqiqə razılaşacaqlar. Axı onları məhz o qorxudur və müqaviləyə qol çəkməyə qoymur.

Klinç dalğın-dalğın:

– Doğrudur, – dedi. – Amma bəs hökumət? Necə düşünürsünüz, o, bu cür hərəkəti bəyənərmə?

– Güman edirəm ki, hə. Gərək, bəyənsin, hər halda. Prezidentin son təlimatında bu qəbildən olan eyhamlar var. Əgər siz hərəkət etməyə razısınıza, onda mən bütün riski öz üzərimə götürürəm.

– Onda mən sizin sərəncamlarınıza itaət etməyə hazırım, – deyər, görünür, agentin planını bəyənməyə meyilli olan, ancaq məsuliyyəti onunla bölüşməyə əsla meyilli olmayan komandan cavab verdi. – Mənim borcum – hökumətin iradəsinə əməl etməkdir! Mən sizinlə əməkdaşlığa hazırım.

– Deməli, hər şey aydındır. Hər şey biz istəyən kimi olacaq... Başçılarından soruşun, – Tompson mənə müraciət etdi: – onlar müqaviləyə sabah qol çəkməkdən qorxmurlar ki?

– Onlar qol çəkməkdən qorxmurlar, ancaq sonra nə baş verəcəksə, ondan qorxurlar.

– Bəs sonra nə olacaq?

– Onlar düşmən tirə tərəfindən hücumla məruz qoyulmaqdan qorxurlar. Onlar öz həyatlarına görə çəkinirlər.

– Biz onların müdafiəsi üçün nə edə bilərik?

– Omatla deyir ki, əgər siz onlara Tallaxassidəki¹ öz dostlarının yanına getməyə imkan versəniz, onlar xilas olurlar. Onlar orada köçürmə baş verənə qədər qalacaqlar. Onlar sizin yanınıza Tampaya², yaxud siz onları hara çağırırsanız, ora gəlməyə söz verirlər.

¹ Tallaxassi – Floridada şəhər, Ştatın paytaxtı. Ağların bu yerdə ilk məskunlaşmasının əsası 1818-ci ildə qoyulmuşdur.

² Tampa – Floridanın qərb sahilində liman

İki general yenidən pıçılıtlı ilə məsləhətləşməyə başladılar. Bu gözlənilməz təklifi müzakirə etmək vacib idi.

Omatla bu arada əlavə etdi:

– Əgər bizə Tallaxassiyə getmək olmazsa, biz burada, özümü-zünkülərin arasında qala bilmərik... cürət eləmirik. Onda biz sığına-cağı fortda axtarmalıyıq.

– Sizin Tallaxassiyə getməyinizə gəlincə, – agent cavab verdi, – biz bu məsələyə baxarıq və sizə sabah cavab verərik. Hələlik isə, heç nədən çəkinməyə bilərsiniz. Bu, ağların əsas başçısıdır, o, sizi qoruyar!

Klinç, özünü dartaraq:

– Bəli, – dedi, – mənim döyüşçülərim çoxsaylı və güclüdür. Fort-da onlar çoxdurlar, buraya gəlməkdə olanlar isə daha çoxdurlar. Heç nədən qorxmaya bilərsiniz.

– Bu, yaxşıdır, – deyə başçılar cavab verdilər. – Əgər bizim işlə-rimiz pis gətirsə, biz müdafiəni sizdə axtaracağıq. Siz bizə onu vəd etmişiniz – bu, yaxşıdır!

– Başçılardan soruşun, – ağına yeni fikir gələn agent mənə müraciət etdi: – onlar bilirmi, sabah Holata-miko yığıncağa gələcək, ya yox?

– İndi biz bunu bilmirik. Holata-miko öz niyyətlərini açmadı. Ancaq biz tezliklə bunu öyrənərik. Əgər o qalmağa hazırlaşsın, onda onun çadırları günəşin doğuşuna qədər yığılmayacaq. Əgər yox – onda onlar ay batana qədər yığılınlacaq. Ay batır və biz tezliklə bilərik, o gedir, ya qalır.

– Başçıların çadırları fortdan görünür?

– Yox. Onlar ağacların arxasında gizlədilib.

– Siz bizə Holata-miko barəsində xəbər verə bilərsinizmi?

– Hə, amma yalnız bu yerdəcə. Fortda bizim elçimiz nəzərə çar-pacaq. Biz buraya qayıda və sizlərdən biri ilə görüşə bilərik.

– Düzdür, belə yaxşı olar, – agent olayların gedişatından razı halda cavab verdi.

Bir neçə dəqiqə keçdi. Hər iki general pıçılıtlı ilə məsləhətləşməni davam etdirdilər. Başçılar heykəl kimi hərəkətsiz və səssiz halda bir kənarda dayanmışdılar. Nəhayət, general Klinç mənə müraciət etdi:

– Leytenant! Siz burada başçıların qayıtmağını gözləyirsiniz. Cavabla birbaşa mənim yanıma – qərargaha gələrsiniz!

Sonra bir-birlərinə təzim etdilər. İki Amerika generalı öz fortlarına yollandı, hindu başçılar isə əks istiqamətdə gözdən itdilər. Mən tək qaldım.

XXXII

fəsil

SUDA KÖLGƏLƏR

Mən öz fikirlərimlə baş-başa qaldım. Bu fikirlər ələm duyğusuna boyanmışdı. Bunun bir neçə səbəbi vardı. Mənim ümidverici planlarım pozulmuşdu, qəlbim dostluğun işıqlı və sakit çağlarının fərəhinə qayıtmaq həsrətində idi, ancaq şübhələr mənə əzab verirdi, qeyri-müəyyənlik və məchulluq məni incidirdi. İztirablarım başqa duyğularla da şiddətlənirdi. Mənim oynamam gərəkən rol mənə iyrənc gəlirdi. Məndən məkr və şər aləti düzəltmişdilər, mən öz hərbi karyeramı satılma və xəyanətə əsaslanan sui-qəsdə başlamalı olmuşdum. Və mən öz iradəmlə hərəkət etmədiyimə baxmayaraq, öz vəzifələrimin bütün biabırılığını duyurdum və onları rəf olunmayan bir ikrahla yerinə yetirirdim.

Hətta sakit gecənin gözəlliyi belə məni aram etməirdi. Mənə elə gəlirdi ki, tufan mənim əhvalıma daha uyğundur.

Hər halda, bu, qəribə gecə idi! Torpaq və hava lal səssizlik içində donmuşdu. Hərdən səmada, lap ucalarda lələkli kiçik buludlar ötüb keçirdi, ancaq onlar elə şəffaf idi ki, ay haləsini yalnız gümüşü rəngə çalan zəif dumanla örtürdülər və o gözqamaşdırıcı şüaların birini də itirmədən öz parlaq işığını meşəyə saçdı. Ay işığının cəlallı əzəməti, dəfnə ağacının cilalı yarpaqlarından əks olunaraq, bütün meşəni, sanki, onda milyonlarla güzgü parlaymış kimi göstərirdi. İşıldaquş böcəklər bu mənəzərəyə ayrıca bir effekt verirdi. Onlar ağacların kölgəsilə bütöv buludlar kimi topalarla uçurdular və meşənin qaranlıq qübbəsini rəngbərəng – al-qırmızı, göy, qızılı qığılcımlarla işıqlandırirdilər... Onlar gah yuxarı, gah aşağı, gah düzünə uçuşurdular, gah da hansısa çətin bir rəqsin dolanbacı ilə hərəkət edərək, fırlanırdılar. Bu parlayan dəbdəbənin ortasında, həmçinin

oyma düzbucaqlı çərçivədə güzgü kimi işıldayan xırdaca bir göl vardı.

Hava ən şirin rayihələrlə dolmuşdu. Gecə yetərincə sərin idi, ancaq soyuq deyildi. Çox çiçəklər öz taclarını qapamamışdılar – onların hamısı günəşlə adaxlı deyildi, bu çiçəklərin bəziləri öz ətirlərini aya ərməğan edirdi. Ətrafda sassafraslar və dəfnə ağacları çiçək açmışdılar, onların qoxuları anisin və portağalın qoxuları ilə qarışaraq, havanı heyranedicə rayihə ilə doldururdu.

Hər tərəfdə sakitlik hökm sürürdü, ancaq bu, səs-səmirsizlik deyildi. Güney meşələri gecələr heç vaxt səs-səmirsiz olmur. Ağac qurbağaları və cırcıramalar öz qulaqbatıran konsertlərini günəş batandan az sonra başlayırlar, Amerika meşələrinin şöhrətli müğənnisi – qılçıqbaş isə özünün ən yaxşı nəğmələrini ay işığında oxuyur. Onların biri gölün kənarındakı uca ağacın başına qonmuşdu və elə bil, mənim kədərimi ən müxtəlif melodiylarla dağıtmağa çalışırdı.

Mən başqa səslər də eşidirdim: fort əsgərlərinin sədaları uğultu ilə yayılaraq hindu düşərgəsindən gələn zəif səslərə qarışırdı. Hər-dən yeknəsəq sakitliyi kim isə ucadan söyüşlə, haylama, yaxud gülüşlə pozurdu.

Hinduların qayıtmalarını neçə saat gözlədiyimi bilmirəm – bir, iki saat, ya daha artıq olardı. Mən saati ayın hərəkətinə görə təyin edirdim. Hindular demişdilər ki, Holata ya ayın parlaq haləsi batana qədər düşərgəni tərk edəcək, ya da qalacaq. Ən çoxu iki saata hər şey aydınlaşar və mən azad olaram. Mən bütün günü ayaq üstə keçirməli olmuşdum və ölümcül yorğun idim. Gölün lap qırağındakı qaya parçaları arasında münasib bir daş tapıb onun üstünə çökdüm.

Baxışlarımı gölə zillədim. Onun bir yarısı kölgə ilə örtülü idi, qalan yarısına isə gümüşü ay işığı düşürdü və şəffaf suya işləyərək onu elə işıqlandırır ki, suyun dibindəki ağ balıqqulaqlar və parlaq çınqıllar görünürdü. Işığın və qaranlığın bir-biriylə qarşılaşdığı xətt boyunca nəcib palmaların siluetləri görünürdü. Onların uca gövdələri və möhtəşəm çətirləri, sanki, yerin ən dərinliklərinə uzanırdı; sanki, onlar ayaqlarımın altında uzanan ayrı, daha cəlallı göy qübbəsinə mənsub idilər. Suda əks olunan palmalar gölün qərb sahili boyunca uzanan və ay işığının qabağını tutan təpəlikdə bitmişdilər.

Bir müddət bu göy qübbəsi oxşarına baxa-baxa oturdum və mənim baxışlarım mexaniki surətdə palmaların nəhəng yelpikşəkilli

üst tərəfini izlədi. Mən birdən suyun üzündə kiminsə əksini görüb, səksəndim. Bu surət, yaxud daha çox kölgə, qəfildən palma gövdələri arasında peyda oldu. Bu, yəqin ki, adam fiquru idi, hərçənd ölçüləri böyüdülmüşdü... Bəli, şübhəsiz ki, adam idi, ancaq kişi deyildi.

Balaca, heç nə ilə örtülməyən baş, çiyinlərin zərif mailliyi, qamətin yumşaq, oval şəkli və qırçınlarla yerə sallanan gen-bol paltar – bütün bunlar qarşımdakının qadın olduğuna məni inandırdı. Mən onu ilk dəfə sezəndə, o, palma sıralarının arası ilə gedirdi. O, tezliklə dayandı və bir neçə saniyə hərəkətsiz durdu. Mən onun qadın olduğunu elə onda müşahidə etdim. İlk arzum dönmək və əksi bunca cazibədar olan kimsəyə baxmaq oldu. Gölün qərb tərəfində idim və təpələr mənim arxamda uzanırdı, belə ki, mən nə onların zirvələrini, nə də palmaları görə bilmirdim. Hətta yerimdən qalxsam da, hər halda, heç nə görə bilməzdim, çünki altında oturduğum nəhəng palıd ağacı mənim bütün görüş sahəmin qabağını kəsmişdi. Cəld kənara bir neçə addım atdım və təpələrin zirvəsini və palmaları gördüm. Ancaq qadın gözdən itmişdi. Mən diqqətlə təpələri gözdən keçirdim, ancaq orada heç kim yox idi. Yalnız palmaların yelpikvari çətirlərini görürdüm. Sonra yenidən öz yerimə qayıtdım və suya baxmağa başladım. Palmalar eləcə əks olunurdular, ancaq qadının əksi yox olmuşdu.

Bunda təəccüblü heç nə yox idi. Mən bunun qarabasma olmadığını qət etdim. Sadəcə kim isə – yəqin ki, qadın – təpədə imiş və aşağı, ağacların kölgəsinə enibmiş. Bu, təbii izah idi və məni qane edirdi.

Eyni zamanda, səssiz xəyal məndə maraq oyatmaya bilməzdi və mən xəyalpərəst düşüncələrə qapılıraq oturub qalmaq əvəzinə, ayağa durdum, ətrafa baxa-baxa, gərgincəsinə qulaq asdım.

Bu qadın kim ola bilərdi? Əlbəttə, hindudur. Ağ qadın belə vaxtda belə bir yerə gəlib çıxa bilməzdi. Elə paltarına görə də, şübhəsiz ki, hindu qadın idi. Axı o, bu xəlvət yerdə tək-tənha nə edirdi?

Bu suala cavab vermək asan deyildi. Amma, burada qərribə heç nə yox idi. Meşə övladlarında zaman bizdəki kimi deyil, başqa cür hərəkət edir. Gecə də, eləcə gündüz kimi, iş və əyləncələrlə dolu ola bilər. Hindu qadının gecə gəzintisinin öz məqsədi ola bilərdi. Ola bilsin, o, sadəcə çimmək fikrinə düşmüşdü... Ola da bilsin, bu aşiq bir qız idi ki, xəlvət meşələrin kölgəsində öz sevgilisinə görüş təyin etmişdi...

Birdən ağır ağulu bir ox tək ürayimi sancdı: “Bəs birdən bu, Mayumi olsa?”

Mənə bu fikrin nə qədər pis təsir etdiyini sözlərlə vermək çətindir. Mən artıq bütün günü, ağır bir şübhənin təəssüratı altında idim ki, bu təəssürat mənim yanımda bir gənc zabit tərəfindən atılan bir neçə sözlərdən sonra yaranmışdı. Onlar, ehtimal ki, forta yaxşı bəlli olan bir hindu qız barəsində idi. Mən gənc adamın avazındakı lovğalığı və təntənəni tutdum. Onun hər sözünü diqqətlə dinlədim və təkcə onun deyil, həm də onu dinləyənlərin üzlərinin ifadəsinə göz qoydum. Mən onu iki kateqoriyadan – gopçular, yaxud qaliblər – hansına aid etməli olduğumu qət etməli idim. Zabitin öz sözlərinə görə, onun qüruruna zərbə vurulmuşdu, onun dinləyiciləri isə, hər halda, onların əksəriyyəti onun tam səadətə çatdığını mümkün hesab edirdilər.

Qızın adı çəkilməmişdi. Heç bir aşkar eyham-filan olmamışdı, ancaq “hindu qız” və “dilbər” sözləri yetərli idi ki, ürayim həyəcanla çırpınmağa başlasın. Əlbəttə, zabitə sadə bir sual verməklə, özümü asanca aram edə bilərdim. Ancaq mən elə məhz bunu etməyi kəsdirə bilmədim. Buna görə bütün günü məchulluqdan və şübhələrdən əzab çəkdim. Bax, buna görə suda əksi görün zaman fikrimdən keçən həmin əzablı gümana tamamilə hazır idim.

Ancaq mənim əzablarım uzun sürmədi. Yüngülləşmə tezəcə, demək olar ki, ani olaraq gəldi. Gölün sahili ilə tutqun bir fiqur sürüşüb getdi; o, ay şüalarının parlaq işıqlandırmasında, mənim altı addımlığımda peyda oldu. Mən onu əməlli-başlı gözədən keçirə bildim. Bu, hindu qadın idi. Ancaq Mayumi deyildi!

XXXIII

fəsil

HAJO¹-YEVA

Qarşımda bir vaxtlar gözəl-göyçək olmuş, sonra isə rüsvayçılığa və həqarətə uğramış, orta yaşlarında, ucaboy bir qadın gördüm. O, keçmiş gözəlliyinin tamam itib gedə bilməyən izlərini hifz eləmişdi.

---

¹ *Hajo* – hərfi mənada “ağlıni itirmiş qadın”

Bu cür yunan ilahəsinin vandalların əli ilə sındırılan heykəli, hətta qəlpələrində belə, özünün çox böyük dəyərini hifz eləyir.

O, özünün cazibəsini hələ tamam itirməmişdi. Adamlar var ki, yetişmiş gözəlliyə məftun olurlar, o, hələ onlar üçün cəzbedici görünə bilər. Zaman onun sinəsinin, dolğun, oval əllərinin nəcib görkəminə rəhm eləmişdi. Mən bu haqda mühakimə edə bilərdim, çünki onun uşaq çağlarında olduğu kimi, qurşağacan çılpac olan bütün qaməti, parlaq ay işığına qərç olmuş halda qarşısında durmuşdu. Ancaq vəhşi bir sahmansızlıqla çiyinə tökülən qara saçları onun bədənini bir qədər örtürdü. Zaman onlara da rəhm eləmişdi: qarğa qanadı kimi qara hörüklərdə bircə dənə də gümüşü tel gözə dəymirdi. Zaman onun çöhrəsinə də toxunmamışdı. Hər şey hifz olunmuşdu – çənənin dəyirmiliyi də, dodaqların ovallığı da, pərələrinin incə, qəşəng bükükləri olan qırğı burun da, amma gözlər... bu nədir? Nə üçün onlarda belə gerçək olmayan parıltı var? Nə üçün onlarda belə vəhşi, mənasız bir ifadə var? Ah, bu baxışlar! Mərhəmətli göylər! Bu qadın divanədir!

– Heyhat, bu, doğru idi! Qarşında dayanan dəli idi. Onun baxışları hətta təsadüfi seyrçini belə inandırardı ki, idrak burada taxtdan devrilmişdir. Ancaq mənə onun gözlərinə baxmaq gərək deyildi – mən onun bütün bədbəxtliklərinin tarixini bildirdim. Mən Hajo-Yeva¹ ilə, mikosoklar qəbiləsinin divanə kraliçası ilə tez-tez görüşməli olurdu.

Onun bütün gözəlliyinə baxmayaraq, ondan qorxmaq, hətta daha artıq – dəhşətə gəlmək çətin deyildi: boyunbağı əvəzinə onun boynunda yaşıl ilan vardı, belinin çevrəsində ay işığında par-par yanan isə qıvrılmış nəhəng zınqırovlı ilanın bədəni imiş.

Bəli, hər iki sürünən canlı varlıqlar idi: yaşıl ilanın başı qadının sinəsinə enmişdi, daha təhlükəli ilan isə onun belinin dövrəsinə dolanmışdı. Onun zınqırovlı quyruğu böyükdən sallanırdı, barmaqlarının arasında isə divanə, gözləri brilyant kimi bərq vuran ilanın başını tutmuşdu.

Hajo-Yevanın başı heç nə ilə örtülməmişdi, ancaq sıx qara saçları onu günəşdən və yağışdan qoruyurdu. Onun çıqlarında yerəcən buraxılan uzun “xunna” ilə örtülmüş mokasinlər vardı. Bu, onun mun-

¹ Hər fən: divanə qadın; *Hajo* – divanə və *Ewa*, yaxud *Awah* – qadın, filoloqlar mikosoklar qəbiləsinin bu sözünün, “bəşəriyyətin anası” mənasını verən yəhudi adı ilə uyğunluğuna diqqət yetirmişlər.

cuqlarla zəngin tikilmiş, yaşıl tutuquşu lələkləri ilə bəzədilmiş və vəhşi ördək lələkləri və yırtıcı heyvan dəriləri ilə köbələnmiş yeganə paltar idi.

Mən, əgər onunla həyatımda ilk dəfə qarşılaşıydım, qorxa bilərdim. Ancaq mən bütün bunları qabaqlar görmüşdüm: yaşıl ilan da, zıncırovlu ilan – krotalusu da, uzun saç çəngələrini də, divanə göz-lərin vəhşi parıltısını da. Bütün bunlar xətərsiz, zərərsiz idi – heç olmazsa, mənim üçün.

– Hajo-Yeva – deyə mən, o yaxınlaşan zaman çağırdım.

– İe-ela!¹ – o, heyrətlə səsləndi. – Gənc Rendolf! Ağüzlülərin başçısı. Sən bədbəxt Hajo-Yevanı unutmamısan?

– Yox, Yeva, unutmamışam. Siz burada kimi axtarırsınız?

– Səni, mənim balaca mikom.

– Məni?

– Bəli, səni. Axtarmıram, tapmışam.

– Bəs məndən nə istəyirsiniz?

– Ancaq sənin həyatını, sənin gənc həyatını xilas etmək, əziz miko! Sənin qiyamət həyatını, sənin çox dəyərli həyatını... Ax, onun üçün, yazıq meşə quşcuğazı üçün çox dəyərli həyatını. Ax, mənim-çün də çox dəyərli kimsə vardı, çoxdan, çoxdan! Ho, ho, ho!²

Ah, niyə inandım mən o xoş sözlərə
Ağ adamla düşdüm sıx ormanlara?..
Ho, ho, ho!
Nədən məni yalançı dil aldatdı
Pak qəlbimə ağı ilə yol tapdı?
Ho, ho, ho!

– Sakit, çitta-miko!³ – o, mahnısını kəsərək və məni görüb, boy-nunu uzadan və açıq-aydın qəzəb bürüzə verməyə başlayan ilana müraciət edərək səsləndi. – Sakit, ilanlar şahı! Bu, dostdur, düşmən paltarında olsa da! Sakit, yoxsa sənin başını əzərəm!..

İe-ela! – o, sanki, yeni bir fikirdən heyrətə düşərək, yenidən səsləndi. – Mən köhnə nəğmələrə vaxt itirirəm! O qeyb oldu, o qeyb

¹ Adətən uzun tələffüz edilən heyrət nidası.

² Hərəkət: “Bəli, bəli, bəli!”

³ *Çitta-miko* – “İlanlar şahı”; seminollar zıncırovlu ilan, ölkələrindəki ən qəribə ilan bu cür adlandırılır.

oldu və onu qaytaramazsan! Bəs mən bura nə üçün gəldim, gənc miko? Nə üçün gəldim?

O, sanki, nə işə xatırlamağa çalışaraq, əlini alnında gəzdirdi.

– A, xatırladım! Halvuk!¹ Mən əbəs yerə vaxt itirirəm. Səni öldürə bilirlər, gənc başçı, səni öldürə bilirlər və onda... Get, forta qaç, qaç və orada qıfillan, öz adamlarınla qal, öz göy əsgərlərindən aralanma! Meşələrdə gəzib-dolaşma! Sən xətər qarşısındasan.

Onun avazının ciddiyyəti məni heyrətləndirdi və mən dünən həyatıma edilən sui-qəsdə xatırlayaraq, mübhəm bir həyəcan duyudum. Mən, divanənin fikrinin aydınlaşdığı anların olduğunu bilirdim. O bu cür anlarda tamamilə ağıllı və hətta təəccüblü dərəcədə aydın bir idrakla düşünür və hərəkət edirdi. Olsun ki, indi də belə məqamlardan biri idi. O, mənə hazırlanan sui-qəsdədən xəbər tutaraq, məni xəbərdar etməyə gəlmişdi.

Ancaq mənim qatı düşmənim kim ola bilərdi və o, bu düşmənin niyyətlərindən necə xəbər tuta bilmişdi?

Bunu aydınlaşdırmağı qət edərək ona dedim:

– Mənim düşmənlərim yoxdur. Kim mənim ölümümü istəyə bilər?

– Mənim balaca mikom, sənə deyirəm ki, sənin düşmənlərin var. İe-ela! Məgər sən bunu bilmirsən?

– Ancaq mən ömür boyu heç bir hinduya pislik etməmişəm!

– Hinduya? Məgər mən dedim – hinduya? Yox, əziz Rendolf. Seminollar ölkəsində heç bir hindu sənə başının bircə tükünə belə toxunmaz. Əgər beləsi tapılsaydı da, onda Doğan Günəş nə edərdi? O həmin kəsi meşə yanğını kimi yaxardı. Qırmızıdərililərdən qorxma. Sənənin düşmənlərin – başqa rəngdən olan adamlardır.

– Bəs belə! Qırmızıdərilili yox. Bəs onda kim?

– Ağlar var, amma sarılar da var.

– Bu nə cəfəngiyatdır, Yeva? Mən heç bir ağ adama ziyan vurmamışam!

– Bala! Axı sən ancaq balaca bir maral balasısan! Görünür, anan sənə meşələrdə vurnuxan yırtıcı heyvanlardan danışmayıb. Belə zalım adamlar olur, onlar heç bir səbəb olmadan sənənin düşməninə çevrilirlər. Səni o kəslər öldürmək istəyirlər ki, sən onlara ömür boyu pislik etməmişən.

¹ Halvuk – pisdir.

– Ancaq kimdir onlar? Və nəyə görə?..

– Soruşma, bala! İndi buna vaxt yoxdur. Sənə ancaq bir şey deyəcəyəm: sən varlı plantasiyanın yiyəsisən və orada zəncilər sənin üçün göy boya düzəldirlər. Sənin qəşəng bacın var, çox qəşəng. Məgər o, ay ziyasına bənzəmir? Mən də nə vaxtlarsa gözəl olmuşam... o, belə deyərdi. Ax, gözəl olmaq necə də pisdir! Ho, ho, ho!

Ah, niyə inandım mən o xoş sözlərə

Ho, ho, ho!

Ağ adamları düşdüm...

– Halvuk! – o, səsləndi və yenidən oxumasını qəfil kəsdi. – Dəliyəm, ancaq xatırlayıram... Get, çıx get! Sənə deyirəm, çıx get! Sən axı maralsan və ovçular sənin dalınca düşüblər. Forta get, qaç, qaç!

– Bacarmaram, Yeva. Mənim burada işim var. Birisi buraya gələ-nə qədər mən gözləməliyəm.

– Birisi buraya gələ-nə qədər? Pisdir! Tezliklə buraya onlar gələ-cəklər!

– Kimlər?

– Düşmənlərin, səni öldürmək istəyənlər. Yazıq xallı maral isə ölür, onun qəlbi qan ağlar. O, aqlını itirər və Hajo-Yeva necədirsə, o cür olar!

– Sən kimdən danışırısan?

– Sakit, sakit! Gecdir! Onlar gəlirlər! Onlar gəlirlər! Onların suda kölgələrini görürsən?

Yevanın göstərdiyi səmtə baxdım. Həqiqətən gölün üzərində, mənim qabaq Yevanı gördüyüm yerdə, hansısa kölgələr göründü. Bu, kişilər idi, onlar dörd nəfər idilər. Onlar palmaların arası ilə tərə-lik boyunca gedirdilər. Bir neçə saniyə sonra kölgələr qeyb oldu. Görünür, adamlar yamacla enmiş və meşəyə girmişdilər.

– Çox gecdir! – sanki, bu ləhzədə şüuru bütünlüklə aydınlaşan dəli pıçıldadı. – Sənə açıqlığa çıxmaq olmaz. Onlar səni görürlər... Sən cəngəllikdə gizlənməlisən... Bura! – deyə o, əlimdən tutaraq, davam etdi. Sonra möhkəm hərəkətlə məni paldın gövdəsinə tərəf itələdi. – Bu sənin xilas üçün yeganə ümidindir. Tez yuxarı qalx! Orada gizlən! Mən qayıtmayınca, bircə söz belə demə! Hinklas¹!

---

¹ Hinklas – yaxşı

Mənim qəribə məsləhətçim bu sözləri deyib ağacların kölgəsinə çəkildi, cəngəlliyə girib gözdən itdi. Mən onun dediyi kimi etdim, palıd ağacına dırmaşdım və böyük bir budağın üstündə oturub, xətersizlik üçün gümüşü xoruzotu hörükləri arxasında gizləndim. Onlar budaqlardan sallanaraq, ətrafda şəffaf pərdəyə bənzər bir şey əmələ gətirmişdilər ki, bu məni tamamilə görünməz edirdi. Özüm isə ağacın sıx yarpaqları arasından gölü, hər halda, onun ayın işıqlandırdığı hissəsini görürdüm.

Əvvəlcə mənə elə gəldi ki, mən çox mənasız bir oyun oynayıram.

Bütün bu həyatımı təhdid edən düşmən əhvalatı, sadəcə dumanlanmış idrakin divanə fantaziyası ola bilərdi. Kölgələrini gördüyüm həmin adamlar isə, ola bilsin, elə mənim gözlədiyim həmin hindular idi. Onlar təyin olunmuş yerdə məni görmədikdə, çox güman ki, geri qayıdacaqdılar. Mən onda generalın yanına hansı məlumatla gedəcəyəm? Bütün bunlar həm gülünc, həm də mənasız idi, ancaq mənim üçün dedikcə acınacaqlı bitə bilərdi. Mən artıq yaxşı-yaxşı fikirləşəndən sonra yerə düşməyə və qəriblər kim olurlarsa-olsunlar, onlara görsənməklə risk etməyə hazır idim, amma birdən fikirləşdim ki, başçılar ancaq iki adam idilər, kölgələr isə dörd! Və mən hələlik daldalanacaqda qalmaqı qət etdim.

Əlbəttə, başçılar onların döyüşçüləri mühafizə üçün müşayiət edə bilərdilər ki, bu da onların missiyasının xəyanətkar səciyyəsi nəzərə alınsa, gərəksiz deyildi. Ancaq kölgələrin sürətlə hərəkət etmələrinə baxmayaraq, mən onların hindular olmadıqlarını seçə bildim. Onların nə uzun paltarları, nə də lələkdən baş geyimləri vardı. Mənə hət-ta elə gəldi ki, onlar ağların gəzdirdikləri şlyapa geyinmişlər. Sonuncu mülahizə məni Hajo-Yevanın buyruğuna itaət etməyə məcbur etdi. Elə ayrı cəhətlər də mənim bu qərarımı möhkəmlətdilər: hindu qadının qəribə təsdiqləmələri, onun hadisələrdən məlumatlı olması, mənə yaxşı bəlli olan simalara və dünənki olaya müəmmali eyhamları. Bütün bunları götür-qoy edərək, heç olmazsa, daha bir neçə dəqiqə öz müşahidə qülləmdə qalmaqı qət etdim.

Məni gözlədiyimdən daha tez aşkar edə bilərdilər. Qımıldanmadan, güclə nəfəs alaraq, ətrafda baş verənləri diqqətlə izləyir və hər bir səsi sayıqlıqla tuturdum.

Səbrim uzun-uzadı sınağa məruz qoyulmadı. Mən elə bir şey gördüm və eşitdim ki, bədənimdən üşütmə keçdi, qanım damarlarım-

da dondu. İnsan qəlbində mənim ömür boyu heç vaxt eşitmədiyim və hətta kitablarda belə oxumadığım hədsiz-hüduzsuz şər gizlənə bilərmiş və mən buna beşcə dəqiqə sonra inanmağa məcbur oldum.

Mənim qabağımdan bir-birinin ardınca dörd iblis ötüb keçdi. Bunlar şübhəsiz ki, iblislər idi, ona görə ki, onların baxışları, sözləri, hərəkətləri və niyyətləri – mənim gördüyüm və eşitdiyim hər şey bu adı tam doğruldu. Onlar gölün ətrafına dövrə vurdular. Mən onların ay işığında aydın görünən üzlərinə baxdım: Arens Rinqoldun solğun, arıq bənizi, Spensin məşum, qırğı cizgiləri, Uilyamsın girdə, vəhşiyanə sir-sifəti...

Amma dördüncü kim idi?

Doğrudanmı, sayıqlayırım? Yaxud gözlərim məni aldadır? Doğrudanmı, bütün bunlar gerçəkdə baş verir? Yoxsa, hissiyyatım məni aldadır? Yaxud bu yalnız təsadüfi bir uyğunluqdur? Yox! Yox! Yox! Bu, kabus deyil – bu, canlı adamdır. Bu qara, qıvrım saçlar, bu sarı-qəhvəyi dəri, bu bədən və bu yerləş – hər şey, hər şey onunkudur! Mərhəmətli tanrı! Bu, odur – Sarı Cekdir!

XXXIV

fəsil

İBLİSANƏ SÖZLƏŞMƏ

Bunu qəbul etməmək – öz şəxsi duyğularının doğruluğuna şübhə etmək demək idi. Qarşımda dayanan mulat idi, o, xatirimdə necə qalmışdısa, eynən o cür idi, ancaq başqa bir paltarda idi və deyəsən, bir qədər kökəlmişdi. Ancaq üz cizgiləri və ümumi görkəmi həmin-ki idi – qarşımda dayanan, bizim plantasiyadan olan keçmiş odunçu Sarı Cek idi.

Amma doğrudanmı bu, o idi? Hələ üstəlik Rinqoldun, özünün ən fəal və amansız izləyicilərindən və zalımlarından birinin dəstəsində. Yox, bu, inanılmazdır, mümkünsüzdür! Yoxsa, mən səhv edirdim və gözlərim məni aldadırdı?

Amma yox! Çünki mənim adam gördüyüm necə səhih idisə, bu adamın mulat Cek olması da eləcə danılmaz idi. O, mənim

budaqlarda gizləndiyim yerdən ən çoxu iyirmi futluq bir məsafədə dayanmışdı, ay onu, demək olar ki, gündüzkü kimi işıqlandırırdı. Mən onun gözlərinin acıqlı ifadəsini, onun mənfur mimikasını seze bilirdim, bunlar mənə çoxdan tanış idi. Bəli, bu, Sarı Cek idi!

Əlavə olaraq xatırladım ki, dünən Qara Cek mənim bütün inandırmaçılığımı və masqaralarımı baxmayaraq, təslim olmaq və bunun yalnız mulata bənzər bir adam olduğunu etiraf etmədi. Zənci dediyindən dönmədi: o, Sarı Cekin özünü, yaxud onun kabusunu görmüşdü və bundan elə möhkəm əmin idi ki, mən onu fikrindən daşındıra bilmədim. Mən işin başqa tərəfini – nəhəngdən sonrakı söhbət vaxtı Rinqoldun qəribə davranışını da xatırladım. Bu, artıq onda mənim diqqətimi cəlb etmişdi. İndi isə tamam çaşmışdım. Burada, qabağımda hamının ölü saydığı bir adam dayanmışdı və yanında isə onun ölümünün üç fəal bəisi dayanmışdı, həm də onların biri onun ən zalım cəlladlarından idi. İndi isə dördü də, görünür, ürək dostu olmuşdu. Ölünün bu əcaib dirilməsini və düşmənlərlə barışmasını necə izah etməli?

Çaşmışdım. Bu, bir dəqiqə ərzində açılan qəlzlərdə siri deyildi. Sui-qəsdçilər özləri mənə bunda yardım etməsəydilər, mən onu bilməzdim.

Mənə onların söhbətinə qulaq asmaq müyəssər oldu. Və o şeyləri ki mən eşitdim, onlar məni tək-cə Sarı Cekin hələ də bu dünyada sağ-salamat qaldığına deyil, həm də Hajo-Yevanın mənim həyatımın təhlükədə olmasını təsdiqləyərkən doğru dediyinə inanırdı.

– Ax, lənət şeytana! O, burada yoxdur. Axı o, hansı cəhənnəmdə ola bilər? – Rinqold səsləndi. Səsinin avazından onun acıqlandığı və təəccübləndiyi hiss olunurdu.

Onun müşayiətçisinin sözlərindən bəlli oldu ki, bu sual mənə aidmiş. Səsinə dərhal tanıdığım Uilyams soruşdu:

– Arens, siz onun generala birlikdə forta dönməyinizə əminsiz?

– Tam əminəm. Onlar qayıdarkən mən darvazanın yanında dayanmışdım. Onlar ikicə nəfər idi – general və agent. Ancaq məsələ bax, bundadır: o, göldən onlarla birlikdə aralanmayıb ki? Bu nə axmaqlıqdır, etdik! Biz nəhaq yerə onlar bura gələn zaman dallarınca düşmədik. Vaxtında özümüzü çatdırsaydıq, onların harada ayrıldıqlarını öyrənərdik. Ancaq kim düşünə bilirdi ki, o, onlardan geri qalacaq?

Əgər mən bilsəydim... Cek, sən deyirsən ki, birbaşa hindu düşərgəsindən gəlirsən. O, səni görə bilməzdi?

– Karaxo!! Əlbəttə, yox, senyor Arens!

Bu səs, bu köhnə ispan küfrü mənə uşaqlıq yaşlarımdan tanış idi. Əgər məndə hələ hansısa şübhələr qalmışdısa da, indi onlar yox olmuşdular. Gözün inana bilmədiyi bir şeyi qulaq təsdiqləmişdi. Bu, Sarı Cek idi! O davam etdi:

– Mən birbaşa seminolların düşərgəsindən gəlirəm. Mən orada ancaq iki başçı ilə qarşılaşdım. Mən palmaların altında gizləndim və onlar məni görmədilər. Əminəm ki, görmədilər.

– Lənətə gəlsin onu, hara it-bat oldu? Heç izi-tozu da qalmayıb. Mən bilirəm ki, onun hindu düşərgəsinə yollanmaq üçün əsasları ola bilərdi, – bəli, mən bunu bilirəm. Ancaq o necə aradan çıxıb ki, Cekin gözünə dəyməyib?

– Bəlkə, o, yan keçərək başqa yolla gedib?

– Açıq düzənlikdən?

– Yox, bu, ağlabatan deyil, – deyə Rinqold cavab verdi. – İndi bir şey fikirləşmək qalır: o, generallardan fortun darvazasına çatmadan ayrılmışdır və hasar boyu markitantın evinə tərəf getmişdir.

Rinqold bütün bunları, sanki, öz-özüylə danışmış kimi dedi.

– Məlun! – o, səbirsizliklə səsləndi. – Belə fürsət daha ələ düşməz.

– Qorxmayın, mister Arens, – Uilyams onu sakitləşdirdi. – Qorxmayın. Tezliklə savaş başlanacaq və belə fürsətlər hələ ələ düşəcəkdir.

– Biz onları tapmağa çalışırıq! – ilk dəfə dilə gələn Spens qızgınlıqla söhbətə qarışdı.

– Cənablar, ancaq burada həlledici rolu Cek oynamalır! Biz bu işə qarışa bilmərik. Bunun üstü açıla bilər və onda bizim işimiz yaş olar. Cek üçünsə heç bir təhlükə yoxdur. Axı o ölüb – və qanun onu yaxalamaz!.. Cek, mənim sarı balam, məgər belə deyil?

– Bəli, senyor! Narahat olmayın, massa Arens! Mən tezliklə münasib fürsət taparam. Cek onu yolunuzdan yığışdırar və siz onun haqda daha heç vaxt eşitməzsiniz. Mən onu tələyə salaram. Dünən mən yan atdım. Tüfəng pisdir, don Arens. Belə tüfənglə ova çıxmaq olmaz!

– O, forta dönməyib, mən bunu bilirəm, – deyə Rinqold öz-

---

¹ Karaxo – ispan söyüşü

özünə donquldandı. – Olsun ki, o, harada isə düşərgədədir. Amma o, nə vaxtsa evə qayıtmalıdır axı! Yəqin ay batanda qayıdar. O, evə qaranlıqda, xəlvəti girmək istəyər... Cek, eşidirsən, nə deyirəm?

– Bəli, senyor! Cek eşidir.

– Çox yaxşı! Vaxtdır, indi biz getməliyik. Cek, mənə diqqətlə qulaq as... Əgər...

Burada Rinqoldun səsi pıçıltıya keçdi və mən ancaq ayrı-ayrı sözləri eşidə bildim. Tez-tez bacımın və kvarteron qız Violanın adı çəkilirdi. Mənə bu cür cümlə qırıqları gəlib çatırdı: “yolumuzun üstə duran bircə odur”, “anasını razı salmaq asan olacaq”, “mən onların plantasiyasında yiyə olan zaman”, “sənə iki yüz dollar ödəyərəm...”. Bu qəbildən olan söyləmələr, bu iki yaramazın hələ qabaqlar məni öldürmək barədə dilbir olduqlarından məni əmin etdi. Və bu anlaşılmaz söhbət, yalnız iyrenc sözləşmənin təkrarından başqa bir şey deyildi. Mənim həyatıma görə qiymət alveri gedirdi. Təəccüblü deyil ki, gicgahlarımdan soyuq tər çıxdı və damcı-damcı alnımla diyirləndi. Təəccüblü deyil ki, mən öz qülləmdə oturaraq ağcaqovaq yarpağıtək əsirdim. Mənim əsməyim öz həyatımdan daha çox, bu müdhiş cinayətkarlığın mənə təlqin etdiyi dəhşət və nifrətdən idi. Mən daha şiddətlə titrəyirdim, ancaq iradəmin çox güclü söyləri ilə sinəmdə qaynayan hiddəti boğa bildim.

Mənim özümü büruzə verməmək və dayanıb qalmaq üçün dözümlüm çatdı. Mən tamamilə ağıllı iş gördüm: əgər həmin an özümü aşkar etsəydim, evə sağ qayıda bilməzdim. Bunu yəqin bilirdim və buna görə az da olsa, səs çıxarmamağa çalışdım ki, bununla da özümün burada olmağımı bəlli etmədim.

İnsan ölümünü soyuqqanlı halda müzakirə edən bu dörd yaramazın söhbətlərini dinləmək nə qədər iyrenc idi! Guya ki, söhbət hansısa ticarət razılaşmasından gedirmiş. Bu zaman onların hər biri qarşıdakı alverdən məhz onun hansı mənəfəti götürəcəyinin intizarını çəkirdi.

Məndə hansı duyğunun – qəzəbin, ya qorxunun daha çox şiddət etdiyini bilmirəm. Ancaq düşmənlər dörd nəfər idi, hamısı da silahlı. Mənim qılıncım və tapançaları vardı, ancaq bu silah dörd qəddar yaramazla təkbəşinə savaşımaq üçün azlıq edirdi. Onlar yalnız iki nəfər, – deyək ki, mulat və Rinqold, – olsaydılar, mən yəqin qəzəbimi cilovlamaqdan vaz keçərdim və onlarla açıq, üzbəüz qarşı-

laşmaya risk edərdim, orada isə ya nəşib, ya qismət! Ancaq mən özü-
mü saxladım və onlar gedənə qədər sakitcə ağacda oturmaqda
davam etdim. Mən Rinqoldun və onun əlaltılarının forta yollandıqla-
rını, mulatın isə yavaş-yavaş hindu düşərgəsi səmtinə getdiyini gördüm.

XXXV

fəsil

QARANLIQDAN SONRA İŞIQ

Onlar gözdən itəndən sonra uzun müddət qımıldanmadan otur-
dum. Ağılımda hərc-mərclik və təlaş hökm sürürdü. Nə düşünəcəyi-
mi, necə hərəkət edəcəyimi bilmirdim və ağaca mıxlanmış kimi otur-
muşdum. Nəhayət, gördüklərimin və eşitdiklərimin hamısını sakit
fikirləşməyə çalışdım. Ola bilermi ki, bu, məni qorxutmaq üçün oynan-
ılmış bir oyun olsun? Yox, dörd nəfərdən heç birinin oyun perso-
najına bənzəri yox idi. Sarı Cekin axirət dünyasından qəribə və qeyri-
təbii zühuru isə komediya epizodu olmaqdan ötrü həddən artıq dra-
matik, həddən artıq ciddi bir şey idi.

Bu eşitdiyim, çox güman ki, nəzərdə tutulan faciə tamaşasının
proloqu idi və mən orada qurban rolunu oynamalı idim. Bu adam-
lar, şübhəsiz ki, mənim həyatıma qəsd hazırlayırdılar. Onlar dörd
nəfər idilər və mən heç vaxt onların heç birini heç nə ilə ciddi incit-
məmişdim. Mən bu dördlüyün hamısının heç vaxt məni sevmədiklə-
rini bilirdim. Amma Spensin və Uilyamsın qədimlərdə olub keçən və
mən tərəfdən çoxdan unudulan uşaq qovğasından başqa, inciklik
üçün bir səbəbləri yox idi. Ancaq onlar Rinqoldun təsiri altında
hərəkət edirdilər. Mulata gəldikdə isə, mən onun mənə olan düş-
mənçiliyinin səbəbini başa düşürdüm – bu, ən qəti düşmənçilik idi!

Bəs Arens Rinqold necə! O, açıq-aydın qəsdin başında idi və
məni öldürmək barədə fikirləşirdi. Təhsil görmüş adam, cəmiyyət-
dəki durumu mənimkinə bərabər, özü də centlmen!

Bilirdim ki, onun məndən həmişə acığı gəlib, axır zamanlarda
isə daha çox zəhləsi gedirdi. Səbəb də mənə bəlli idi. Mən onun
bacımla nikahının yolunda bir maneə kimi dayanmışdım. Hər halda,

onun özü belə düşünürdü. Özü də o, haqlı idi. Atam ölən çağdan bəri mən ailəmizin işlərində daha artıq iştirak edirdim. Açıqca bildirirdim ki, Rinqold mənim razılığımı heç vaxt bacımın əri olmayacaq. Mən onun hirsindən cilov gəmirdiyini anlayırdım, ancaq qəzəbin insanı bu cür iblisənə niyyətə sürükləyə biləcəyini təsəvvürümə belə gətirə bilmirdim.

Onun: “yolumuzun üstə duran bircə odur”, “anasını razı salmaq asan olacaq”, “mən onların plantasiyasında yiyə olan zaman” kimi cümlələri, sözləşənlərin məni aradan qaldırmaq, tin dalından vurmaq niyyətində olduqlarını açıq-aydın bildirirdi.

– Ho! Ho! Gənc miko indi düşə bilər, – birdən səs eşidildi. – Pis adamlar getdilər. Yaxşı! Tez aşağı düş, sevimli miko, tez ol!

Mən tələm-tələsik əməl etdim və yenidən divanə kraliçanın önündə dayandım.

– Gənc miko, sən indi Hajo-Yevaya inanırsan? Görürsən ki, sənin düşmənlərin var, düz dörd düşmən və sənin həyatın təhlükədədir?

– Sən mənim həyatımı qurtardın, Hajo-Yeva! Mən sənə necə təşəkkür edirəm?

– Ona vəfa göstər... vəfa...vəfa...

– Kimə?

– Ülu Ruh! O artıq onu unudub! Vəfasız gənc miko! Vəfasız ağüzlü! Nə üçün səni qurtardım? Nə üçün sənin qanının tökülməsinə imkan vermədim?

– Yeva!

– Pisdir! Pisdir! Yazıq meşə quşcuğazı! Bütün quşların ən gözəli! Onun qəlbi qan ağlar və ölür, ağıl isə onu tərkdə!

– Yeva, axı de görüm, nə məsələdir?

– Pisdir! Qoy o, onu atınca, ölsün, belə yaxşıdır. Vəfasız ağüzlü, ah, əgər o, yazıq Yevanın qəlbini sındırmazdan qabaq özü ölsəydi! Onda Yeva ancaq öz qəlbini itirərdi. Ağıl, ağıl isə – daha pisdir! Ho, ho, ho!

Ah, niyə inandım mən o xoş sözlərə

Ho, ho, ho!

Ağ adamları düşdüm...

– Yeva! – elə coşğunluqla səsləndim ki, bu onu öz divanə nəğməsinə kəsməyə məcbur etdi. – De görüm, kim haqda deyirsən?

– Ülu Ruh, eşit, o nə deyir! Kim haqda? Kim haqda? Burada bircəcikdən çoxdur! Ho, ho, ho! Bircəcikdən çoxdur, vəfali dost isə unutdu. Yeva nə deyə bilər? O hansı əhvalatı danışa bilər? Yazıq quşcuğaz! Onun qəlbi qan ağlar, ağılı isə çəşar. Ho, ho, ho! İki Hajo-Yeva olar, mikosokların iki divanə kraliçası olar!

– Bütün müqəddəslər naminə, sən gəl mənə əzab vermə! Əziz, mehriban Yeva, de görüm, kim haqda deyirsən? Doğrudanmı...

Ən əziz ad dilimin ucundan uçmağa hazır idi, ancaq mən hələ də onu deməyə cürət etmirdim. Mən sual verməkdən qorxurdum, mənfi cavab almaqdan qorxurdum.

Ancaq uzun müddət qərarlılıq edə bilmədim: mən geri çəkilmək üçün həddən artıq uzaqlara gedib çıxmışdım və mən həsrətli ürəyimi həddən artıq üzmüşdüm. Bundan artıq gözləmək iqtidarında deyildim. Yeva isə mənim şübhələrimi dağda bilirdi və mən soruşmağı qət etdim:

– Sən Mayumi haqqında danışmırsan ki?

Divanə bir neçə ləhzə dinmədən mənə baxdı.

Onun gözlərinin sirrini anlama bilmirdim: sonuncu beş dəqiqə onlarda qınaq və nifrət parlamışdı. Mən bu sözləri deyən zaman onun çöhrəsi olmazın bir heyrət ifadə etdi, sonra isə gözləri diqqətlə mənə dikildi, elə bil ki, fikirlərini duymaq istəyirdi.

– Əgər bu Mayumidirsə, – mən onun cavabını gözləmədən, yenidən tutaşmış duyğu ilə sövq edilərək: – onda bil ki, mən onu sevirəm – Mayumini sevirəm, – dedim.

– Sən Mayumini sevirən? Hələ də onu sevirən? – Hajo-Yeva cəld soruşdu.

– Həyatıma and olsun...

– Yox! Yox! And içmə! Bu, onun andıdır. O isə vəfasız çıxdı! Bir də de, mənim gənc mikom, de ki, həqiqəti deyirsən, ancaq and içmə...

– Mən həqiqəti deyirəm, saf həqiqəti!

– Yaxşı! – divanə fərəhlə səsləndi. – Miko düz dedi. Ağüzlü miko düz danışandır və dilbər xoşbəxt olacaq...

İllər keçsə də yenə xatırlayaq gəncliyi,
Palmaların altında o ötüşən illəri...
İndi budur, burada, ikimizik talada
Sevda göyərçinləri qonubdu bir budağa

Sən öz sevda quşuna, vəhşi göyərçininə
 O zərif quşcuğaza bir nəzər sal yenidən!
 O, sərin kölgəlikdə dostuyla bir budaqda,
 Şirin-şirin danışır meşənin kənarında
 Və başqa heç kimsə yoxdur burada!!!

Sakit çitta-miko! – o, yenidən zıncırovlı ilana müraciətlə, uca-dan səsləndi. – Sən də, okola-çitta¹. Hər ikiniz sakit olun. Bu, düş-mən deyil. Sakit, yoxsa, mən sizin başlarınızı əzərəm...

– Mehriban Yeva!

– A, sən mənə mehriban Yeva deyirsən. Ancaq, ola bilsin, gün gələr ki, sən mənə kinli deyərsən. – Sonra o, səsinə qaldıraraq, çox ciddi davam etdi: – Sözümlü dinlə, Corc Rendolf! Əgər sən nə vaxt-sa zalım çıxsan, əgər sən, onun kimi, vəfasızlıq etsən, onda Hajo-Yeva sənənin düşmənin olar və çitta-miko səni məhv edər!.. Sən bunu edərsən, mənim ilan şahım, düz demirəm? Ho, ho, ho!

İlan, sanki, onu anladı. O, birdən başını qaldırdı, onun parlaq əjdaha gözləri, sanki, odlu qığılcımlar saçaraq, sayrışmağa başladı, onun haçalanmış dili ağzından çıxdı və pullu halqalar, “şki-rrr”-ə bənzəyən səs çıxararaq, gurultu saldılar.

Yeva, ilanı sakitləşdirə-sakitləşdirə və barmaqlarının cəld hərəkəti ilə onu yenidən yumaq kimi qıvrılmağa məcbur edə-edə:

– Sakit, sakit! – dedi. – Bu, o deyil, çitto, o deyil! Eşidirsən, sən, sürünən heyvanlar şahı! Sakit ol deyirəm!

– Sən nə üçün məni təhdid edirsən, Yeva? Axı səbəb yoxdur...

– Yaxşı! Mən sənə inanıram, əziz miko, mənim igid mikom!

– Ancaq, mehriban Yeva, izah et, mənə de...

– Yox! İndi yox, bu gün axşam yox! İndi vaxt yoxdur! Ora, qərbə tərəf bax! Nettle-hasse² yatmaq üçün uzanmağa hazırlaşır. Sən çıxıb getməlisən! Sənə qaranlıqda dolaşmaq olmaz. Sən ay qürub edə-nəcən geriye – forta yetişməlisən. Get, get, get!

– Ancaq mən artıq sənə dedim ki, öz işlərimi bitirməyincə gedə bilmərəm...

– Onda bu xatalıdır... Hansı işlər! A! Mən başa düşürəm! Odur, sən gözləyən kəslər gəlirlər!

¹ Okola-çitta – yaşıl ilan.

² Nettle-hasse – “gecə günəşi”, yəni ay.

– Bəli, bu onlardır, düşünürəm, – deyə pıçıldadım.

Gölün üzbəüz sahilində iki başçının uca kölgələri zahir oldu.

– Onda öz işini tez gör və vaxt itirmə! – Hajo-Yeva məni tələsdirdi. – Qaranlıqda səni xətər gözləyir. Hajo-Yeva çıxıb getməlidir. Xeyirli gecələr, gənc miko, sakit gecələr!

Mən də ona sakit gecələr dilədim və yaxınlaşan başçılara tərəf döndüm. Bu anda mənim qəribə həmsöhbətim gözdən itdi.

Hindular tez bir zamanda sahilə çıxdılar və general üçün məlumatı qısaca mənə bildirdilər. Bəlli oldu ki, Holata-miko öz çadırlarını yığışdırıb və düşərgəni tərk edib!

İki xain elə mənfur, elə iyrənc idilər ki, mən onların yanında bir-cə artıq dəqiqə belə qalmaq istəmədim. Zəruri məlumatları alan kimi, o dəqiqə onlardan qurtulmağa tələsdim.

Mən, Hajo-Yevanın xəbərdarlığını və Arens Rinqold tərəfindən deyilənləri nəzərə alaraq, vaxt itirmədən forta tərəf yönəldim. Ay hələ də üfünün üzərində dayanmışdı və mən onun parlaq işığında qəfil hücumdan hiyf olunmuşdum.

Ehtiyat üzündən açıq talaları seçərək, qatilin pusquda dayanaraq gizlənə biləcəyi yerlərdən yan keçməyə çalışaraq, yeyin-yeyin gedirdm.

Nə yol boyu, nə də fortun yanında heç kimi görmədim. Ancaq darvazaların lap yanında, markitantın dükanının yaxınlığında, qalaqlanmış şalbanların arxasında gizlənən bir adam gördüm. Mənə elə gəldi ki, mulatı tanıdım.

Onun üzərinə atılmaq və hesablaşmaq istəyirdim. Amma gözətçi artıq mənim çağırışıma hay vermişdi, mənə isə həyəcan qaldırmaq başlıca olaraq ona görə gerek deyildi ki, hərbi sirri gözləyərək hərəkət etmək əmri almışdım. Qət etdim ki, bu “qəbirdən xortlayan” mənim belə məşğul olmadığım başqa bir vaxt qabağıma çıxar və onda mənə onunla və onun iblisənə ortaqları ilə haqq-hesab çürütmək asan olar. Bu fikirlə də darvazalardan içəri girdim və məru-zə ilə qərargaha – generalın yanına yollandım.

XXXVI

fəsil

VƏFALI DOST GƏRƏK!

Sizi öldürmək istəyən bir adamla bir dam altında gecələməyi fərəhli bir perspektiv adlandırmaq olmaz. Burada istirahətdən heç danışmağına dəymir. Mən olduqca az yatdım və bu miskin yuxu parçalarının özü də həyəcanlı qarabasmalarla dolu idi.

Rinqoldların heç birini – nə atanı, nə oğulu görmədim. Düzdür, bildirdim ki, onlar hər ikisi fortdadırlar, belə ki, hələ bir-iki gün də burada qonaq qalmağa hazırlaşdılar. Onlar ya mən gəlincə yatmağa uzanmışdılar, ya da hansısa tanış zabitlərdən birinin yanında əylənirdilər.

Həmçinin nə Spensi, nə Uilyamsı görmək mənə nəsib olmadı. Bu dəyərlı gənc insanlar əgər fort hidudları daxilində idilərsə də, yəqin, əsgərlərlə birlikdə yerləşmişdilər və mən onları axtarmaq fikrinə düşmədim.

Gecənin çox hissəsini qərribə olaylar barədə, daha doğrusu, öz qatı düşmənlərimlə görüş barədə düşünə-düşünə yatmadan uzanıb qaldım. Bütün gecəni necə hərəkət etməmin gərəkiyi üzərində baş sındırmaqla keçirdim. Dan yeri sökülərək səhərin ilk ziyaları pəncərə taxtasından süzülüb keçəndə də mən hələ bir qərara gələ bilməmişdim.

İlk düşüncəm hər şey haqda qərargahda danışmaq və istintaq təyin edilməsini və cinayətkarların cəzalandırılmasını tələb etmək oldu. Ancaq bişkin düşünmələrdən sonra, bu planın heç nəyə yaramadığını kəsdirdim. Bu cür ciddi ittihamların təsdiqi üçün hansı ciddi sübutlar gətirə bilərdim? Ancaq mənim heç nə ilə əsaslandırılmayan və hətta ağılabatmayan şəxsi təsdiqləməm olsa belə, bu cür misli görünməmiş cinayətkarlığa kim inanardı? Hərçənd mən şübhə etməirdim ki, məhz məni öldürməyi düşünmüşdülər, ancaq bunu təsdiqləyə bilmirdim, axı heç mənim adım da çəkilməmişdi. Məni ələ salardılar, hələ, bəlkə, daha pis. Rinqoldlar qüdrətli adamlar idilər, generalın və hökumət agentlərinin şəxsi dostları idilər və onların gizli, qaranlıq işlərindən hamının xəbəri olmasına baxmayaraq, onlar centlmen hesab olunurdular. Rinqoldu qətlə suçlamaq üçün daha

tutarlı sübutlar tapmaq gərəkdi. Mən bununla bağlı olan bütün çətinlikləri qabaqcadan gördüm və bu sirri hələlik qorumağı qət etdim.

Başqa bir plan mənə daha artıq mümkün göründü: ittihamı açıq, hamının yanında Rinqoldun üzünə vurmaq və onu ölümcül döyüşə çağırmaq. Bu, heç olmazsa, mənim suçlamalarımın haqlılığını sübut edərdi.

Lakin duel qanunla yasaqdı. Komandanlığa mənim vuruşmaq niyyətim açılsaydı, həbsdən can qurtara bilməzdim və bütün planlarım pozulardı. Mənim Arens Rinqold barədə öz fikrim vardı. Mən bu adamın mərdliyinin çox şübhəli olduğunu bilirdim. O, güman ki, qorxardı. Ancaq, necə olsa da, suçlama və duelə çağırış onun ifşasında öz rolunu oynayırdı. Mən məhz bu ikinci yolu seçməyə meyilli idim, ancaq mənim hansısa bir qərara gəlməmədən öncə səhər açıldı. Bu dəqiqə mənim üçün xüsusilə çətin şey dostumun olmaması idi. Sadəcə sekondant (beləsini qarnizon zabitləri arasından asanca tapa bilərdim) deyil, elə bir ürək dostu ki, onunla hər şey haqda açıqcasına danışmaq mümkün olsun və bu dost mənə faydalı məsləhətlərlə yardım edə bilsin. Bədbəxtlikdən, fortun bütün zabitləri mənə tamam tanış deyildilər. Köhnədən tanıdıqlarım tək-cə Rinqoldlar idi. Vəziyyət müşkül idi və mən burada bir nəfər xatırladım ki, mənə faydalı məsləhət verə bilərdi. Mən öz köhnə dostuma, Qara Cekə üz tutmağı qət etdim.

Səhər onu yanıma çağırıdım və bütün əhvalatı ona danışdım. Cek, qətiyyətlə təəccüblənib-eləmədi. Onun özündə artıq hansısa şübhələr doğulubmuş və o, hava işıqlananda onları mənimlə paylaşmağa hazırlanmış. Onu hər şeydən az Sarı Cekin görünməsi təəccübləndirdi. Zənci hətta onun möcüzəli xilasının məhz necə baş verdiyini də izah etdi. Bütün bunlar yetərin-cə sadədir. Alliqator mulatı tutan anda o, cəld bıçağı onun gözünə yeritməyə macal tapır və alliqator öz qurbanını buraxır. Sarı Cek gənc hindunun etdiyi kimi edir və hətta həmin silahdanca istifadə edir. Bütün bunlar suyun altında baş verir, belə ki, mulatın qiyamət sualtı üzməyi vardı. Alliqator onun ayağını dişləyir və su bundan qırmızı rəngə boyanır, ancaq yara qorxulu olmur və mulatın qaçışını çox ləngitmir. O, bir müddət üzdə görünməməyə çalışaraq, sahilə çatanacan suyun altı ilə üzür, sonra isə quruya çıxır və palıda dırmaşır və burada sıx yarpaqlar onu kinli izləyicilərin nəzərlərindən gizləyir. O tamam çılpaq olduğu

üçün, paltar qırıqları adam ovçuları üçün aşkaredici əlamət rolunu oynaya bilməzdi. Suda qan isə hətta ona dostyana xidmət göstərirdi – bu, onun izləyicilərini qəti inandırır ki, o, allıqatora yem olub və onlar sonrakı axtarışları dayandırır. Qara Cekin hekayəti belə idi. O, bu əhvalatı bir gün öncə axşam, fortdakı bir dost hindudan eşidibmiş, o isə bunu mulatın özündən eşitdiyinə and içirmiş.

Bütün bu əhvalatda inanılmaz heç nə yox idi. Və həmin andaca, ağılımı narahat edən sirr aradan qalxdı. Bundan başqa, mənim vəfali zəncim mənə başqa maraqlı məlumatlar da verdi. Sən demə, qaçqın mulat Amazura çayının başlanğıcındakı bataqlıqlarda məskunlaşmış bir yarımcəncilər qəbiləsində özünə sığınacaq tapıbmiş. O, tədricən zəncilərin rəğbətini qazanmış və böyük hörmət yiyəsi olubmuş. Onlar onu başçı seçmişdilər və o, indi onlarda “Mulatto-miko” adlanırdı.

Ancaq bir şey qaranlıq qalırdı: o, Arens Rinqoldla necə razılığa gələ bilmişdi? Amma heç burada da bir sirr-filan gizlənmirdi. Plantatorun qaçqın mulata nifrət etməsi üçün heç bir xüsusi səbəbi yox idi. Rinqoldun Sarı Cekin baş tutmayan edamındakı coşqun fəaliyyəti əməlli-başlı riyakarlıq imiş. Mulatın narazılıq üçün əsasları xeyli artıq olmalı idi. Amma bu sortdan olan adamlarda söhbət şəxsi mənfəət maraqlarından gedən zaman, sevgi və nifrət bir kənara atılır. Bu duyğular istənilən zaman qızıla dəyişdirilə bilər. Heç şübhə yox ki, ağı yaramaz sarının xidmətlərindən dürlü-dürlü qaranlıq işlərdə istifadə etmişdi və əvəzində, özü də xidmətlər göstərmişdi. Hər halda, bir şey bəlli idi ki, onların hər ikisi, necə deyirlər, “tomaqavklarını torpağa basdırmışdılar” və onların hazırkı münasibətləri ən dostyana münasibətlər idi.

– Cek, necə bilirsən, – soruşdum, – mən Arens Rinqoldu çağırmalı deyiləmmi?

– Çağırmaq? Onu çağırmaq nəyə gərək, o artıq çoxdan küçədə veyillənir. Görünür, vicdanı yatmağa qoymur.

– Amma mən heç də bundan danışmıram.

– Bəs massa nə demək istəyir?

– Mən onu mənimlə vuruşmağa məcbur etmək istəyirəm.

– Vuf! Massa Corc dueldə dalaşmaq istəyir... tapança ilə, ya qılıncla?

– Qılınclar, tapançalar, tüfənglər – silah mənim üçün fərq eləmir.

– Mərhəmətli tanrı! Belə dəhşətli şeylər deməyin, massa Corc. Sizin ananız, bacınız var... İlahi! Bəs birdən sizi güllə öldürsə? Öküz bəzən qəssabı öldürür. Virginiyanı, Violanı, bizim hamımızı pis adamlardan kim qoruyur? Yox, massa, daşı ətəyinizdən tökün! Onu çağırmaq gərək deyil!

Həmin dəqiqə mənim özümü çağırtdılar. Çöldən şeypur səsləri və baraban guppultusu eşidildi. Onlar şuraya toplaşmaq vaxtını elan edirdilər. İndi mənim Ceklə mübahisə etməyə vaxtım yox idi. Mən vəzifəmin məni çağırdığı yerə tələsməli idim.

XXXVII

fəsil

SON MÜŞAVİRƏ

Qarşımızda yenidən dünənki mənzərə açıldı: bir tərəfdən qoşun – göy mundirlərdə sıx sıralarla dayanan, silahları parlayan zabitlər tam geyimdə, işıldayan epoletlərlə; mərkəzdə, generalın ətrafında bütün düymələri düymələnmiş, hərbi geyimin tam dəbdəbəsilə qruplaşan zabitlər; o biri tərəfdən hindu başçıların yarım dairəsi, arxalarınca isə lələkli baş geyimlərində, bədənlərinə şəkil döydürülmüş və şairanə görkəmdə olan döyüşçülərin yığını. Onların yaxınlığında artıq yəhərlənmiş olan atlar kişnəyirdilər, başqaları kiçik payacıqlara bağlanmışdılar və əmin-amanlıqla ot qırırdılar. Buradaca uzun xunnalarda olan qadınlar dolayırdılar.

Yeniyetmə və uşaqlar otluqda oynayırdılar. Bayraqlar, tuğlar və vimpeller bizim əsgərlərin, qırmızıdərililərin başçı və döyüşçülərinin başları üzərində dalğalanırdı. Barabanlar vurulur, borular çalınırdı. Bu, parlaq, ifadəli bir mənzərə idi!

Amma bütün bu dəbdəbəyə baxmayaraq, mənzərə heç də bir gün öncəki qədər görkəmli deyildi. Çox başçıların burada olmadıqları dərhal gözə çarpırdı; döyüşçülərin də, təxminən, yarısı çatmırdı. Bu artıq dünənki, hesaba gəlməyən izdiham deyildi, sadəcə adamların böyük yığını idi. İndi hamı şura iştirakçılarına sıx yaxınlaşa bilərdi.

Onopa yox idi. Britaniyanın hələ dünən mərkəzdə gözə çarpan mis tacı – kral hakimiyyətinin parlaq rəmzi, indi yox olmuşdu. Holata-miko da yox idi. Ayrı, daha az önəmli başçılar da getmişdilər. Döyüşçülərin seyrəlməmiş sıraları, bu, başçıların öz klanlarından olan adamları özləri ilə apardıqlarına dəlalət edirdi.

Qalanların əksəriyyəti Omatlanın, Qara Gilin və Ohalanın klanlarından idi. Onların arasında mən həmçinin Hoyatl-mettini, Arpiukini, zənci Abramı, və Cırtan Poşallanı öz döyüşçüləri ilə gördüm. Ancaq bunlar, əlbəttə, heç də müqaviləyə qol çəkməkdən ötrü qalmamışdılar.

Mən gözlərimlə Otseolanı axtardım. Onu tapmaq çətin olmadı: O, üzündən və qamətindən başqalarının arasında gözə çarpacaq dərəcədə fərqlənirdi. Otseola kənardan, indi artıq böyük olmayan yarımdairənin sol tərəfində dayanmışdı. Ola bilsin, o, təvazökarlıqdan orada durmuşdu – bu keyfiyyət onun üçün yekdilliklə təsdiq olunurdu. Həqiqətən, başçıların arasında o ən kiçiklərdən idi və doğuluşdan onlar kimi hüquqlara malik deyildi. Ancaq ona baxaraq, – hərçənd o, sırada sonuncu dayanmışdı – hər şeyin başında məhz onun dayanmalı olduğu, qeyri-ixtiyari olaraq, fikrə gəlirdi.

Onun ədalətində, bir gün öncə olduğu kimi, meydan oxuyan heç nə yox idi. Onun qaməti əzəmətlə dolu idi, hərçənd özünü sərbəst tuturdu. Otseola dincələn adam pozasında əllərini sinəsində çarpazlamışdı. Onun üzü sakit idi, bəzən o hətta yumşaq və mehriban olurdu. O yalnız seyrci rolunu oynadığı toplantının başlanmasını gözləyən nəzakətli adama bənzəyirdi. Hələ heç elə bir şey baş verməmişdi ki, onu həyəcanlandıra bilsin. Onun mürgüləyən kimi görünən idrakını oyatmağa qadir olan söz deyilməmişdi.

Ancaq bu sakitliyə uzun sürmək nəsbil olmayacaqdı. Tezliklə bu mülayim təbəssüm istehzalı gülümsəməyə çevriləcək. Bu simaya baxan zaman belə çevrilmənin mümkünliyünü təsəvvür etmək çətin idi. Ancaq diqqətli seyrci bunu tuta bilirdi. Gənc başçı tufan öncəsi dinc səmanı, indicə fırtına başlanacaq sakit okeanı, əgər toxunsan, ipə-sapa yatmayan qəzəb coşqunluğu ilə qalxacaq yatmış aslanı xatırladırdı.

Mən yığıncağın başlanğıcı öncəsi son dəqiqələrdə gənc başçıdan gözümü ayırmadım. Lakin mən tək deyildim – o, ümumi diqqətin toplaşmış olduğu bir mərkəz idi. Ancaq mən ona xüsusi bir maraqla baxırdım.

Mən Otseolaya baxırdım və onun məni tanıdığını bildiren hansısa bir işarə edəcəyini gözləyirdim. Ancaq bu, baş vermədi, o, mənə başını tərپətmədi, heç ötəri bir baxış da fırlatmadı. Bir, ya iki dəfə onun nəzəri laqeyd olaraq məni süzdü, amma o saatca başqa birisinə yönəldi, guya ki, mən ancaq onun ağüzlü düşmənlərinin dəstəsindən birisi idim. O, görünür, məni xatırlamırdı. Ya da hansısa dərin düşüncələrlə elə məşğul idi ki, başqa heç nəyə diqqət yetirmirdi.

Yanlarında qadınların məqsədsiz dolaşdıqları çadırların görüldüyü düzəliyə baxdım. Onları diqqətlə gözdən keçirdim. Mənə elə gəldi ki, bu qrupların birinin mərkəzində divanə Hajo-Yevanı görürəm. Mən, maraqlarını belə qızgın bir şəkildə qoruduğu kəsin onun yanında olacağına ümid edirdim, ancaq səhv etmişdim. O yox idi! Mən onun füsunkar simasını hətta uzun xunnanın altından belə tanıyardım... əgər o dəyişməyibsə.

Əgər... Bu təxmin sizin təbii marağınıza səbəb olacaq. “O, nə üçün dəyişilə bilərdi?” – deyə soruşacaqsınız. O yaşa dolub, inkişaf edib, yetkin bir qadına çevrilib. Axı güney ölkələrində qızlar erkən yetişirlər.

Bəs onda mən nədən qorxurdum, bunun nə kimi səbəbləri ola bilərdi? Bəlkə, onu xəstəliklər, üzülmə, yaxud qəm-qüssə dəyişdirmişdi? Yox, qətiyyənlə bu deyil.

Mənə əzab verən bütün bu şübhələri ifadə etmək çətindir, hərçənd o, təsadüfi söhbət nəticəsində yaranmışdı. Dünən öz “qələbə-sindən” belə fərhlə dil boğaza qoymayan sarsaq, çərənci zabit mənim qəlbimə ağı tökmüşdü. Amma yox, bu, Mayumi ola bilməzdi! O, həddən artıq pak və məsum idi. Ancaq mən nəyə görə belə bərk həyəcan keçirirəm? Axı sevgi – cinayət deyil!

Amma əgər bütün bunlar doğrudursa... əgər Mayumi... Amma yox, hər necə olsa da, o, günahkar deyil! Nə baş veribsə, bircə o zabit günahkardır.

Mən bütün günü özümü üzdü. Hər şey də yalnız onun ucbatından ki, yabançı söhbəti belə uğursuzcasına dinləməli olmuşdum. Bu söhbət mənim üçün bütün ötən gün ərzində dözülməz iztirabların qaynağı kimi ortaya çıxmışdı. Mən özümü həddən çox eşidən, amma həddən az bilən bir adam rolunda hiss edirdim. Təəccüblü deyil ki, mən, Hajo-Yeva ilə görüşdən sonra ruhlandım, onun sözləri layiq olmayan şübhələri dağıtdı və ümidlərimi canlandırdı. Düzdür,

mən özüm onu deməyincə divanə ən istəkli adı çəkməmişdi, amma “yazıq meşə quşcuğazı” və “onun qəlbi qan ağlar” sözləri ayrı kimə aid ola bilərdi ki?

O, Doğan Günəş haqda danışırdı – Bu, Otseola idi. Ancaq dilbər kim ola bilərdi – Mayumidən savayı?

Ancaq, digər tərəfdən, bu, çoxdan ötən günlərin divanə aqlında hələ tamam sönməyən izləri də ola bilərdi. Hajo-Yeva gənclik günlərində bizi tanıyırdı, meşədə gəzinti vaxtı dəfələrlə qarşılarmışdı, hətta bizimlə adada da olmuşdu. Divanə kraliça qiyamət avar çəkirdi, öz qayığını məharətlə idarə edirdi, vəhşi atı dəlicəsinə çapa bilirdi – hara olursa-olsun gedə, hara desən keçə bilərdi. Bəlkə də, onu mənimlə danışmağa məcbur edən yalnız bu səadətli günlər haqda xatirələr olmuşdu. Axı onun dumanlanmış aqlında indiki zaman keçmişlə qaynayıb-qarışmışdı və zaman haqda bütün təsəvvürlər dolaşığa düşmüşdü. Qoy Göylər ona qarşı mərhəmətli olsun!

Bu fikirdən əhvalım pozuldu, ancaq az müddətə. Mən yenə də qəlbimdə işıqlı bir ümid saxlamaqda davam etdim. Hajo-Yevanın şirin sözləri, mənim həyatıma qarşı sui-qəsdin mövcudluğunu bildiyim zaman, az qala məni bürüyəcək qorxuya qarşı bir çarə idi. Mən Mayuminin bir vaxtlar məni sevdiyini və hələ də sevməkdə davam etdiyini bilərək, bundan yüz dəfə qorxunc xətlərə qarşı çıxmaqdan qorxmazdım. Yalnız ağciyərlər sevginin təsirindən cəsurlaşmaya bilərlər. Hətta sevimli qızın təbəssümündən ilham alan bir qorxaq belə qoçaqlıq xarüqələri göstərə bilər.

Arens Rinqold mənimlə yanaşı dayanmışdı. Biz onunla izdihamın içində rastlaşmışdıq və hətta bir para sözlərlə söhbət də etmişdik. O, mənimlə təkcə ədəblə deyil, həm də, az qala, dostyana danışırdı. Sözlərində ona xas olan abırsızlıq, demək olar ki, hiss olunmurdu; ancaq mən ona diqqətlə baxmağa başlayan kimi, onun gözləri qaçmağa başlayırdı və o kirpiklərini endirirdi.

Arens Rinqoldun azacıq belə olsa təsəvvürü yox idi ki, mən onun bütün planlarını bilirəm. Bilirəm ki, o, məni öldürməyi fikirləşir!

XXXVIII

fəsil

BAŞÇILARIN DEVRİLMƏSİ

Agent həmin gün daha qətiyyətlə hərəkət edirdi. O, xətərli bir oyun oynayırdı, ancaq uğurundan möhkəmcə əmin idi və başçılara, onların tam itaətinə öncədən əmin olan bir padşah nəzərlərilə baxırdı. Arabir onun baxışları hansısa xüsusi bir ifadə ilə Otseolanın üzərində dayanırdı. Agentin gözlərində məşum bir təntənə gizlənirdi. Mən bu baxışların nə demək olduğunu bilirdim və onların gənc hinduya yaxşı heç nə vəd etmədiyini başa düşürdüm. Əgər bu dəqiqələrdə hiss edilmədən Otseolaya yaxınlaşa bilsəydim, onun qulağına bir neçə saqındırıcı söz pıçıldayardım.

Bu barədə qabaqcadan fikirləşmədiyim üçün özümü danlayırdım. Hajo-Yeva dünən gecə ona mənim məktubumu çatdırıb bilirdi. Mən nə üçün onu göndərmədim? Mən öz bəlalarımdan qaçılmışdım və dostumu təhdid edən xətərlər barədə düşünməmişdim. Mən hələ də Paueli özümə dost saymaqda davam edirdim.

Agentin nəyin qəsdində olduğu barədə dəqiq təsəvvürə malik deyildim, hərçənd eşidə bildiyim söhbətdən, onun gələcək məqsədləri barədə anlayışım yox deyildi. Otseola bu və ya başqa bir bəhanə ilə həbs edilməliydi.

Amma bu axı qanunçuluğun kobud pozulmasıdır, onu münasib bəhanə olmadan həyata keçirmək olmaz. Hətta fikirsiz-diqqətsiz agent bu cür cəsarətli addıma qərar verə – öz səlahiyyətlərini ciddi əsaslar olmadan artırma bilməzdi. Bəs necə bəhanə tapmalı?

Omatların və “dost” başçıların qaldıqları bir zamanda, Onopanın və “düşmən” başçıların getmələri – bax bu idi agent üçün əlverişli imkanlar yaradan. O qət etdi ki, həbs üçün bəhanəni Otseola özü verməlidir.

Eh, əgər mən öz dostumun qulağına, heç olmasa, bircə söz belə pıçıldaya bilsəydim! Amma artıq gecdi. Torlar qurulub, tələ hazırdır və aztapılan ov elə bu saat girə keçəcəkdə. Yox, onu xəbərdar etmək artıq gecdi! İndi, çox böyük bir ədalətsizlik hadisəsi törədilən

vaxt, hinduların qanuni haqlarının biabırçı şəkildə pozulduğu bir vaxt, mənə ancaq dilsiz-ağızsız şahid rolu oynamaq qalırdı. Generalın qərargahı yerləşən yerə üzərində mürəkkəbqabı və qələm olan masa qoydular. Agent arxada dayandı. Masanın üzərinə bir neçə dəfə qatlanmış böyük perqament vərəqi saldılar. Bu, elə Oklavahadakı müqavilə idi.

– Dünən, – agent müqəddiməsiz başladı, – biz yalnız danışıqla məşğul olduq. Bu gün hərəkətə keçmək zamanı yetişdi. Budur... – deyərək, perqamenti göstərərək, davam etdi, – budur Peyn planı üzrə köçürülmə haqqında müqavilə. Ümidvaram ki, dünən sizə dediyim hər şeyi lazımınca müzakirə etmişiniz və indi qol çəkməyə hazırsınız.

Omatla həm özünün, həm də öz dəstəsinin əvəzinə:

– Bəli, müzakirə etmişik, – dedi, – qol çəkməyə hazırıq.

Agent:

– Onopa, əsas başçı, – dedi, – ilk qolu o çəkməlidir... Bəs hanı o? – deyərək, riyakar bir təəccüblə ətrafa göz gəzdirərək gəzdirərək əlavə etdi.

– Başçılar başçısı burada yoxdur.

– O nə üçün yoxdur? O, burada olmalıdır. O, nə üçün iştirak eləmir?

– O, xəstədir və şurada ola bilmir, – başçının kürəkəni, Hoyatı-metti cavab verdi.

– Bu, yalandır, Çapağan! Onopa ancaq özünü xəstə kimi göstərir. Siz də bunu qəşəngcə bilirsiniz.

Bu təhqirdən Hoyatı-mettinin qaraşın üzü daha da qaraldı və o, qəzəbdən bütün varlığı ilə titrədi. Ancaq qəzəbini saxladı və həqarətli bir nida ilə əllərini sinəsində çarpazlayaraq, əvvəlki sakit pozasını aldı.

– Abram, sən Onopanın məsləhətçisi olmusan və onun məramını bilməlisən. O nə üçün bu gün yoxdur?

– Ax, massa general, – zənci, sorğu-sual edənə xüsusi bir ehtiram-filan göstərmədən, pozuq ingilis dilində cavab verdi, – qoca Eyb haradan bilsin ki, kral Onopa nə etmək istəyir? O hara və nə üçün getdiyini mənə demir. O, böyük başçıdır və öz planlarını heç kimə bildirmir.

– Lakin o, müqaviləyə qol çəkəcək? De: hə, ya yox?

– Yox! – zənci, sanki, ona bu cür cavab vermək tapşırılıbmış kimi, qətiyyətlə cavab verdi. Mən bunu yaxşı bilirəm. O, müqaviləyə qol çəkməyəcək. Qol çəkməyəcək. Yox!

– Yetər! – agent bağırdı. – Yetər! Onda sözümlü dinləyin, seminol başçıları və döyüşçüləri! Mən bizim hamımızın başçısı olan sizin Böyük Atanızdan, Birləşmiş Ştatların prezidentindən səlahiyyət almışam. Bu səlahiyyətlər mənə itaətsizlik və xəyanət üçün cəzalandırmaq hüququ verir. Mən indi onları Onopa barəsində tətbiiq edəcəyəm. O, indən belə seminolların başçısı deyildir!

Bu gözlənilməz bəyanat hamıya elektrik axını təsiri kimi çox güclü təsir etdi. Başçılar və döyüşçülər – hamı, gözlərini həyəcanla agentə dirəyərək, yerlərində dikəldilər. Bir qisim qəzəbləndi, başqası heyretləndi. Bəziləri, yəqin ki, razı qalmışdılar, ancaq əksəriyyət bu bəyanatı açıq-aydın etimadsızlıqla qarşıladı.

Əlbəttə, agent zarafat edir. Onun seminolların başçısını devirməyə nə ixtiyarı vardı? Böyük Atanın özü buna necə cürət edə bilib? Seminollar – azad xalqdır, onlar hətta ağılara bac da vermirlər, onların heç bir siyasi öhdəlikləri yoxdur. Yalnız onlar baş başcını sərbəst şəkildə seçə və ya onu devirə bilirlər.

Amma yox. Tezliklə hamı inanmalı oldu ki, o, ciddi deyirmiş. Kral Onopanın devrilməsi planı nə qədər cəfəng olsa da, agent onu nəyin bahasına olur-olsun gerçəkləşdirməyi kəsdirmişdi və əgər bu cür bəyanatı səsləndirmişdisə, onda vaxt itirmədən daha qabağa getməliydi. O, Omatlaya müraciət etdi:

– Omatla! Sən həmişə öz xalqına və öz namusuna sadıq olmusan. Sən igid xalqın hökmdarı olmaq hüququnu qazanmışsan. İndən belə seminolların kralı sən olacaqsan! Böyük Ata və Birləşmiş Ştatların bütün xalqı səni salamlayır və başqa heç kimi tanımır! Beləliklə, müqaviləyə qol çəkilməsinə başlayaq!

Agentin işarəsi ilə Omatla irəli çıxdı, masaya yaxınlaşdı, qələmi götürdü və perqamentdə öz adını yazdı.

Seyrçiər arasında dərin bir səssizlik hökm sürürdü. Qəflətən onu qəzəbli, boğulan səslə deyilmiş bir söz pozdu. Bu söz: “Satqın!” – idi.

Bunu kim dediyini öyrənmək üçün boylandım və gördüm ki, Otseolanın dodaqları hələ yumulmayıb, onun gözləri isə olmazın bir nifrətlə Omatlaya zillənib.

Omatlardan sonra qələmi Qara Gil götürdü və müqavilənin altından öz imzasını qoydu. Bir-birinin ardınca Ohala, İtolasse və başqa başçılar – köçürmənin tərəfdarları – yaxınlaşdılar.

Vətənsəvərlərin başçıları təsadüfən, yaxud bilərəkdən yanmdairənin sol qanadında ayrıca dəstədə dayanmışdılar. İndi onların növbəsi çatmışdı. İlk olaraq Hoyatlı-metti yaxınlaşmalı idi. Agent onun müqaviləyə qol şəkib-çəkməyəcəyini bilmirdi.

– Qol çəkmək sırası sənindir, Çapağan! – agent, onun soyadını ingilis dilinə çevirərək, ona müraciət etdi.

– Siz, belə baxanda, məndən də bərk çaparsınız! – zirək və hazır cavab hindu cavab verdi. Onun zarafatında ciddi bir cavab gizləndirdi.

– Necə, sən qol çəkməkdən imtina edirsən?

– Hoyatlı-metti yazmağı bacarmır.

– Buna gərək yox – sənın adın artıq burada göstərib. Müqaviləyə barmağını basmaq yetərlidir.

– Bəs birdən barmağımı ayrı yerə bassam?

– Sən, xaç qoymaqla qol çəkə bilərsən, – agent hələ də başçını razı salmaq ümidilə davam etdi.

– Biz seminollar, xaçı sevmirik. O artıq ispan hökumranlığı əyyamında yetərincə zəhləmizi töküüb.

– Deməli, sən qol çəkməkdən yerli-dibli boyun qaçırırsan?

– Bəli! Cənab agent, məgər bu sizi təəccübləndirir?

– Qoy belə olsun! İndi qulaq as, gör mən sənə nə deyirəm!

– Hoyatlı-mettinin qulaqları, elə agentin ağı kimi açıqdır, – deyə ağulu cavab gəldi.

– Çox gözəl! Onda mən Hoyatlı-mettini seminolların başçısı mənəsbindən məhrum edirəm.

– Ha-ha-ha! – Hoyatlı-metti cavabında gülməyə başladı. – Bəs belə! Bəs belə! Bəs mənə də görüm, – deyə o, qəhqəhə çəkməkdə davam edərək və agentin bəyanatını açıq-aşkar ələ salaraq, kinayə ilə soruşdu, – bəs mən kimin başçısı olacağam, general Tompson?

Görünür, hindunun istehzalı avazından pərt olmuş agent:

– Mən artıq öz qərarımı bildirdim, – dedi. – Sən daha başçı deyilsən. Biz səni başçı qəbul etmirik.

– Lakin mənım xalqım! Bəs o necə olsun? – Hoyatlı-metti incə bir rixəndlə davam etdi. – Məgər mənım adamlarım bu xüsusda heç nə deyə bilməzlər?

– Sənım xalqın ağılla hərəkət edəcək. O, Böyük Atanın məsləhətinə qulaq asacaq. O daha xəyanətkar kimi hərəkət edən başçıya boyun əyməyəcək.

– Siz səhv etmədiniz, cənab agent! – deyə başçı, bu dəfə artıq ciddiyyətlə səslandı. – Mənim xalqım ağılla hərəkət edəcək, o, öz borcuna sadıq qalacaq. Öz Böyük Atanızın qüdrətilə öyünməyin! Əgər bu, həqiqətən, ata məsləhəti olacaqsə, onlar onu dinləyəcək və qəbul edəcəklər; əgər yox – onlar qulaqlarını tıxayacaqlar. Mənim devrilməm haqda sizin əmrinizə gəldikdə isə mən ancaq sizin nə qədər mənasız iş tutduğunuza gülümsünə bilərəm. Mən öz xalqımın vəfasını itirəcəyimdən qorxmuram. Bizim aramıza nifaqı necə istəyirsiniz, elə də salın! Başqa qəbilələrin ora-burasında sizə xainlər tapmaq müyəsər olub... – Burada natiq Omatlaya və onun döyüşçülərinə qəzəbli bir baxış fırlatdı. – Ancaq mən sizin fitnə-fəsadinizə nifrət edirəm! Bütün qəbilədə bircə adam belə tapılmaz ki, Hoyatlı-mettidən üz döndərsin, – eşidirsiniz, bircə adam belə!

Hoyatlı-metti susdu və əllərini sinəsində çarpazlayaraq, yenidən dinməz dirənişçi pozası aldı. O, söhbətin bitdiyini gördü.

Sonra agent zənci Abrama müraciət etdi. Ancaq o da müqaviləyə qol çəkməkdən boyun qaçırdı. O sadəcə: “Yox!” – dedi. Agent təkid etməyə başladıqda isə, zənci əlavə etdi:

– Yox, lənət şeytana! Mən bu mənhus kağıza heç vaxt qol çəkmərəm! Bu, yetərlidir, elə deyil, boss Tompson?

Yola gətirmələr bitdi. Abram başçılar siyahısından silindi. Arpiuki, Bulud, Alliqator və Cırtan Poşalla – onlar hamısı bir-birinin dalınca qol çəkməkdən boyun qaçırdılar və öz növbəsində, devrildilər. Holata-miko və iştirak etməyən başqa başçılarla da eyni cür rəftar olundu.

Söhbət bu cür kütləvi devrilmədən gedən zaman, başçıların çoxu ancaq gülürdü. Baxanda gülməli gəlirdi: müvəqqəti səlahiyyətlər almış nüfuzsuz bir zabit öz buyruqlarını elə bir görkəmlə bəyan edirdi ki, sanki, o, ən azından imperator idi¹.

Mənsəbindən məhrum edilənlərdən axırıncısı olan Poşalla başçaları ilə birlikdə gülürdü.

– Koppuş agentə de ki, – o, dilmanca qışqırdı, – onun caydaq skeletində artıq üfunətli alağ otları bitəndə belə, mən hələ də seminolların başçısı olacağam! Ha, ha, ha!

---

¹ Birləşmiş Ştatların hökuməti nəticədə başçıların bu düşünülməmiş devrilməsinə mənfi yanaşdı. Ancaq heç şübhə yoxdur ki, Tompson prezidentin gizli göstərişlərinə uyğun hərəkət etmişdi.

Dilmanc bu zarafatı çevirmədi, bu, agentin qulaqlarına çatmadı. O heç onu müşayiət edən həqarətli gülüşü də eşitmədi, çünki onun bütün diqqəti qalan başçıların sonuncusuna – Otseolaya yönəlmişdi.

XXXIX

fəsil

OTSEOLANIN İMZASI

Gənc başçı bu ana qədər susurdu və ancaq Omatla qələmi götürən zaman onun ağzından “satqın” sözü qaçdı.

Otseola ətrafda baş verənlərə laqeyd bir seyrci kimi yanaşmırdı, əksinə, onun baxışlarında və jestlərində bağlılıq yox idi, o, özünü yalandan laqeyd stoik¹ kimi göstərmirdi. Ah, yox, bu onun təbiətinə xas deyildi! O, Çapağanın zarafatlarına ürəkdən gülürdü, Abramın və başqa başçıların vətənsəvərliyini razılıqla qarşılayırdı və satqınlar özlərini alçaqcasına aparən zaman qəzəblə üz-gözünü turşudurdu.

İndi öz fikrini demək üçün onun sırası çatmışdı. O, adının çəkiləcəyini təvazökarlıqla gözləyərək, bir kənarda dayanmışdı. Başçıların hamısını adlarıyla çağırırdılar, adların hamısı agentə və onun dilmanclarına yaxşı bəlli idi.

Gərgin bir sükut hökm sürürdü. Budur, o an da gəlib çatdı ki, Amerika əsgərlərinin sıralarında və hindu döyüşçülərin yığıncığında hamı nəfəsini qısdı, sanki, hər kəs yaxınlaşmaqda olan tufan duyğusunun əsiri olmuşdu.

Mən də hiss etdim ki, partlayış hazırlanır və bütün qalanları kimi, hadisələrin sonrakı inkişafını gözləyə-gözləyə, tərpənmədən yerimdə quruyub qaldım.

Nəhayət, agent sükutu pozdu:

–İndi sizin növbənizdir, Pauel! Ancaq, hər şeydən öncə, mənə cavab verin: sizi başçı kimi tanıyırlarmı?

Avaz, əda, sözlər – burada hər şey son dərəcə təhqiramiz idi. Agentin üz ifadəsi açıqca burada hər şeyin öncədən düşünüldüyünü

¹ *Stoik* – 1. Stoisizm fəlsəfəsi mənsubu; 2. Digər anlamda: möhkəm, dözümlü, səbatlı, mətanətli adam.

və birbaşa, məhvedici zərbə kimi nişanlandığını sübut edirdi. Onun gözlərində gələcək qalibyyətin qəzəbi və intizanı hiss olunurdu. Sual tamamilə gərəksiz idi, işə dəxli yoxdu, şübhəsiz ki, fitnəkar niyyətlə verilmişdi. Tompson Pauelin başçı olduğunu gözəl bilirdi. Düzdür, o, kiçik başçı idi, amma, hər halda, seminolların ən cəngavər qəbiləsinin – Qırmızı Dəyənəklər qəbiləsinin döyüşkən başçısı idi. Agent dəliqanlı, atəşin gəncin qəzəbini alışdırmaq istəmişdi.

Amma bu məqsədə çatmaq ona müyəssər olmadı: təhqir başçıya toxunmayıbmış kimi təsəvvür yaranırdı. Otseola cavabında heç nə demədi; onun üzündə təbəssüm göründü: qəribə təbəssüm, nə qəzəbli, nə həqarətli. Bu, səssiz, möhtəşəm etinasızlığın təbəssümü idi, onu təhqir edən yaramaza qarşı nəcib bir adamın üzündə görünən ifadə idi. Sanki, gənc başçı agenti cavaba layiq bilmir, təhqiri isə ondan hiddətlənmək üçün həddən artıq qaba sayırdı (bu, həqiqətən belə idi). Həm mənim, həm də burada iştirak edənlərin əksəriyyətinin təəssüratı məhz bu cür idi.

Əgər agent həssas adam olsaydı, Otseolanın baxışı onu susmağa, yaxud heç olmasa, taktikasını dəyişməyə məcbur edə bilərdi. Ancaq məmurun kobud qəlbinə nəzakətlik və ədalətlik kimi şeylər yabançı idi və o, Otseolanın göstərdiyi bütün təpkiyə baxmayaraq, daha təhqiramiz tonla davam etdi:

– Mən sizdən soruşuram: başçısınız, ya yox? Sizin qol çəkmək kimi bir haqqınız varmı?

Dərhal onlarla səs Otseolanın əvəzinə cavab verdi. Dairədəki başçılar və onların arxasında dayanan döyüşçülər qışqırdılar:

– Doğan Günəş başçıdırımı? Əlbəttə, o, başçıdır! Onun qol çəkməyə tam hüququ var!

– Onun hüquqları nə üçün şübhə altına alınır? – Çapağan soruşdu. – Vaxtı gələndə, – o, istehza ilə əlavə etdi, – Otseola öz hüquqlarını sübut edə bircək. İndi isə, ola bilsin, o, bunu etməyi heç istəmir də.

– Yox, istəyirəm! – Otseola, nəticə müraciətlə və hər sözü vurğulaya-vurğulaya səsləndi. – Mənim qol çəkməyə haqqım çatır və mən qol çəkəcəyəm!

Bu qəfil cavabın hamıya etdiyi təsiri sözlə vermək çətindir. Həm ağlar, həm də hindular eyni dərəcədə heyrətlənmişdilər; onlar hamısı qımıldandılar, səs saldılar, heyrətli nidalar bir-birinə qarışaraq fasiləsiz bir uğultuya çevrildi.

Hər kəs təəccübünü – öz siyasi etiqadından asılı olaraq – öz istədiyi kimi bildirdi. Bir qismin səsində fərəh və şadyanalıq eşidildi, başqalarının avazında acı və qəzəb səsləndi. Doğrudanmı, bunu Otseola dedi? Onlar səhv eşitməyiblər ki? Doğrudanmı, Doğan Günəş buludların arxasında belə tez gizlənəcək? Doğrudanmı, o da satqın çıxacaq?! Bütün etdiklərindən sonra, vəd etdiyi bütün hər şeydən sonra?!

Bu cür suallar bütün döyüşçülərin və başçıların – köçürülmə əleyhdarlarının – fikirlərini məşğul edirdi. Eyni zamanda, satqınlar dəstəsi öz şadlığını zorla gizlədə bildi. Hamı bilirdi ki, Otseolanın imzası məsələni həll edir və bundan belə, onlar köçürülməyə məhkumdurlar. Omatla qardaşlarına indi qorxacaq bir şey qalmırdı. Qoy indi getməməyə and içmiş aqlara düşmən döyüşçülər müqavimətə davam gətirsinlər. İndi onların, vətənsəvərləri Otseola kimi birləşdirə biləcək bir başçısı yoxdur. Onun dönüklüyündən sonra müqavimətin ruhu labüd şəkildə zəifləyər və vətənsəvərlərin işini ümitsizcəsinə udurulmuş hesab etmək olar.

Çapağan, Bulud, Koa-Hajo, Abram, Arpiuki və Cırtan Poşalla – hamı heyrət içində idi. Onların tam etibar etdikləri Otseola, müqavimətin cəsur təşəbbüsçüsü və ilhamçısı, indiyədək köçürülməni müdafiə edənlərin hamısına qəti düşmən kəsilən, hamının bu cür inandığı və ümid bəslədiyi bir şəxs, – indi onlardan uzaqlaşmağa, sonuncu, həlledici dəqiqədə onları tərک etməyə hazırlaşırı və onun satqınlığı onların ümumi işləri üçün faciə ilə bitəcəkdə!

– O pula satılıb! – səslər eşidildi. – Onun vətənsəvərliyi – riyakarlıqdır!.. Onun mücadiləsi, onun müqaviməti – fırladadır!.. O, agent tərəfindən satın alınıb, o, daim onun göstərişləri ilə hərəkət edir!.. Yaramaz!.. Bu xəyanət Omatlaların xəyanətindən daha pisdirdi!

Başçılar Otseolaya qəzəbli baxışlar fırladaraq, bu cür donquldandırdılar. Mən heç özüm də Otseolanın dönüklüyü haqda nə düşünməyimi bilmirdim. O, özünün müqaviləyə qol çəkmək qərarını bildirmişdi – daha aydın nə ola bilərdi?

Gənc başçı, görünür, öz sözünü işlə təsdiq etməyə hazırlaşırı və yalnız agentin işarəsini gözləyirdi. Agent üçün isə Otseolanın bəyanatı, görünür, bütün başçaları üçün olduğu qədər gözlənilməz olmuşdu. Həmin an agentin üzünə nəzər salan hər kəsə dərhal bəlli olardı ki, onun bu vaqə olanla heç bir əlaqəsi yoxdur. O, açıq-aydın Otseolanın bəyanatından, eləcə bütün qalanları kimi, bəlkə, daha

artıq çaşmışdı. O, özünü elə itirmişdi ki, dərhal özünə gələ və danışmaq qabiliyyətini əldə edə bilmədi. Nəhayət, o mızıldandı:

– Çox gözəl, Otseola! Bura yaxınlaşın və qol çəkin.

İndi Tompson avazını dəyişmişdi – o, zahiri bir mehribanlıq və yaltaqlıqla danışdı. Xəyalında ümidverici mənzərə canlanırdı: Otseola qol çəkər və beləliklə, köçürülməyə razılıq verər. Hökumətin ona, Tompsona həvalə etdiyi iş parlaq surətdə yerinə yetirilər və bu, onun diplomatik dairələrdə mövqeyini əhəmiyyətli dərəcədə möhkəmlədir. “Qoca Hikori” razı qalacaq! Bəs sonra? Sonra Floridaya, miskin hindu qəbiləsinə sadə təyinat deyil, iri, mədəni ölkələrin birində olduğu kimi diplomatik missiya təyin olunacaq. Ola bilsin, o, səfir təyin olunar – məsələn, İspaniyaya...

Hə, general Uayli Tompson, ac toyuq yuxusunda danı görər, demişlər! Sənin xəyalında qurduğun saraylar tüstü kimi ani olaraq dağılıb getdi. Onlar necə qəfil yaranmışdırsa, o cür qəfil də yığıldılar, laxlayan oyuncaq evcik kimi tar-mar oldular.

Otseola masaya yaxınlaşdı, elə bil, sözləri daha yaxşı başa düşmək üçün sənədin üzərinə əyildi. O, sanki, kiminsə adını axtara-axtara, imzaları sürətlə gözdən keçirdi. Nəhayət, axtardığını tapdı və ucadan oxudu: “Çarlz Omatla!”. Sonra o dikəldi, agentə diqqətlə baxaraq, istehza ilə soruşdu ki, agent onun, Otseolanın qol çəkməsini hələ də arzu edirmi?

– Siz söz vermisiniz, Otseola!

– Onda mən öz sözümlərimin üstündə dururam!

O, bu sözləri deyərkən, öz böyük ispan bıçağını çıxartdı və onu başı üzərində qaldıraraq, perqamentə elə qüvvətlə sancdı ki, tiyə masanın taxtasına saplandı.

– Budur mənim imzam! – o, bıçağı çıxara-çıxara ucadan səsləndi. – Görürsən, Omatla, mən sənin adını vurub deşdim. Özünü gözəl, satqın! Öz sözlərindən imtina et, ya da bu tiyə sənin ürəyini beləcə deşəcək!

– Bəs, bu imiş bunun fikrindəki! – agent yerindən qalxaraq və qəzəbdən tir-tir əsərək, fəğan etdi. – Yaxşı! Mən bu həyasızlığı, qanunların bu cür ələ salınacağını gözləyirdim. General Klinç, mən sizə və sizin əsgərlərinizə müraciət edirəm! Dayanmadan onu tutun və həbs ələyin!

Bu kəsik-kəsik danışdığı ətrafda qalxan son dərəcə bərk səsküyün arasında eşidə bildim. Klinç yanında dayanan zabıtə cəld bir

neçə söz dedi. Mən yarım düjün əsgərin sıradan çıxdığını, Otseolaya tərəf atıldığını və onu əhatə etdiklərini gördüm.

Otseola dərhal təslim olmadı. Göy mundirli bir neçə əsgər yerə aşınılmışdı, onların əllərindən silahları vurulub salınmışdı. Ancaq on nəfər qüvvətli gənc Otseolanı möhkəmcə tutdu. Yalnız onda gənc başçı fədakar müqaviməti dayandırdı. O, zora güzəşt edərək, tuncdan tökülmüş bir heykəl kimi sərt və hərəkətsiz dayandı.

Bu həm ağların, həm də qırmızıdərililərin gözləmədikləri sonluq, tamamilə əsassız olan bir zorakılıq aktı idi. Bu, hakimiyyətə sayğısızlığa görə hakimin suçlunu həbs eləyə bildiyi məhkəmə deyildi. Bu, şura idi və hətta əlahiddə şəxsin təhqiramiz davranışı da hər iki tərəfin razılığı olmadan cəzalandırıla bilməzdi. General Tompson öz səlahiyyətini aşmışdı, o, öz ixtiyarından müstəbidsinə və qanunsuz istifadə etmişdi.

Bunun ardınca gələn səhnəni təsvir etmək çətindir – görünməmiş bir çaxnaşma baş verdi. Əsgərlərin və qadınların ucadan qışqırmaları, uşaqların zarıltı və ciyiltiləri, hinduların döyüş nidaları havanı doldurdu – hamısı birləşib bir ümumi uğultuya çevrildi. Otseolanı azad etməyə heç kim çalışmadı – bu qədər əsgər və bu qədər satqın olan yerdə bu, mümkün olan şey deyildi. Ancaq vətənsəvər başçılar tələsik uzaqlaşaraq, öz vəhşi nidalarını ucaldılar: “İo-ho-ehi!” – seminolların haqq-hesab və qisas vəd edən döyüş çağırışları idi. Əsgərlər Otseolanı forta sürüklədilər.

– Qanıçən! – o, agentə qığılcım saçan baxışlarla baxaraq səsləndi. – Sən namərdlik edərək qələbə çaldın. Ancaq bunun son olduğunu ağına gətirmə! Sən Otseolanı zindana tullaya bilərsən, əgər istəsən, hətta onu asa bilərsən, ancaq ümid etmə ki, onun ruhu öləcək! Yox, o yaşayacaq və qisasa çağıracaq! Onun səsi artıq indi səslənir! Sən bu səsləri eşidirsən? Sən Qırmızı Dəyənəklərin döyüş nidalarını tanıyırsanmı? Onu yaxşıca xatırla! O, sənin qulaqlarında son dəfə deyil səslənir! Onu dinlə, qanıçən! Bu, sənin əcəl zəngindir!

Gənc başçının təhdidləri, onu forta aparana qədər beləcə səsləndi. Mən dəstənin arxasınca gedən zaman, kim isə çiyinə toxundu. Bu, Hajo-Yeva idi.

– Bu gün axşam vi-vanın¹ yanında, – o, pıçıldadı. – Suda kölgələr olacaq... Bir neçə kölgələr. Ola bilsin...

İzdiham bizi ayırdı. Mən camaatın arasından çıxan zaman divanə kraliçə artıq yox olmuşdu.

¹ Vi-va – qaynaq, nohur və ya su. (Yazarın qeydi.)

XL

fəsil

SAVAŞQAN QALLAHER

Əsiri pəncərəsiz möhkəm bir qalaçaya saldılar. Onunla görüş almaq, xüsusən zabit üçün çətin deyildi. Mən ona dəyməyə hazırlaşırıdım, ancaq bir sıra səbəblərdən bunu gündüz etməməyi qərara aldım. Mən onunla görüşmək istəyirdim, ancaq mümkün olduqca gizli. Ona görə də gecənin gəlişini gözləməyi qət etdim.

Mənim başqa səbəblərim də vardı: mən Arens Rinqoldla olan haqq-hesabı çürütməyə can atırdım. Necə hərəkət edəcəyimi kəsdirə bilmirdim. İcimdə xaos dolaşığına düşmüş ziddiyyətli duyğuların mücadiləsi gədirdi: sui-qəsdçilərə nifrət, agentin Otseolaya qarşı ədalətsizliyinə hiddət, Mayumiyə sevgi – riqqətlə və etibarla dolu və eyni zamanda, şübhələrlə və qısqançlıqla dolu. Mən duyğuların bu cür çaxnaşmasında necə aydın düşünə bilərdim?

Bir duyğu – sinəmdə şiddətli sevgi şölələnən bir zamanda, məni həyatdan məhrum etməyə hazırlaşan həmin yaramaza qəzəb – bütün qalan duyğularımın üzərində üstünlük təşkil edirdi. Rinqold tərəfdən mənə qarşı bu cür daşürəklik, bu cür səbəbsiz qatı nifrət qəlbimi şiddətli intiqam yangısı ilə doldururdu və mən nəyin bahasına olur-olsun, onu cəzalandırmağa qərar verdim.

Mənim Arens Rinqolda necə bir nifrət bəslədiyimi ancaq o kəs başa düşər ki, onun həyatına qatıl qəsd etmiş olsun. Özünü təhqir olunmuş hiss edərək, yaxud qəzəb və qısqançlığın təsiri altında sizə qarşı açıq-aşkar çıxan bir düşmənə hörmət bəsləmək olar. Hətta iki ağı yaramaza və sanı qaçqına mən yalnız başqa əllərdə kor-koranə hərəkət edən bir alət kimi həqarətlə baxırdım. Ancaq iblisə sui-qəsdçinin özünə həm nifrət edirdim, həm də ondan zəhləm gədirdi. Mən özümü o qədər alçaldılmış hiss edirdim ki, düşməni cəzalandırmayınca, ondan qisasımı almayınca əsla sakitləşə bilməzdim. Ancaq bunu necə etməli? Məsələ də bunda idi. Duel! Mən başqa heç nə düşünüb tapa bilmirdim. Cinayətkar hələ də qanunun himayəsi altında idi və mən onu yalnız xüsusi silahımın yardımı ilə cəzalandıra bilərdim.

Qara Cekin sözlərini yaxşıca götür-qoy etdim, ancaq mənim sadıq xidmətçimin öyüdləri əbəs idi. Mən onun sözlərinin əksinə hərəkət etməyi qərara aldım. Nə olur-olsun! Rinqoldu duelə çağıracağam.

Məni yalnız bircə şey saxlayırdı: axı mən hələ bunun üçün səbəb də tapmalıyım. Bu məni tərəddüd etməyə vadar edirdi. Əgər mən Rinqoldu yaralaya bilsəm, yaxud o məni yaralasa, bəs sonra nə olsun? Mən ona öz kartlarımı açaram, o da bundan yararlanar. İndi isə onun planlarını çətinlik çəkmədən alt-üst edə bilərəm, çünki mən onları bilirəm, o isə mənim planlarımı hələlik bilmir.

Bu fikirlər qasırga kimi sürətlə ağımdan keçdi, hərçənd mən soyuqqanlıqla fikirləşirdim ki, nəticədə bu mənim özümü də təəc-cübləndirdi. Bu yaramazın kinli nifrəti və son zamanlar mənimlə baş verənlərin hamısı, həqiqətən, məni amansız etmişdi.

Mənə məsləhətləşə biləcəyim bir dost hava-su kimi gərək idi. Ancaq mən bu qorxunc sirri kimə açə bilərdim?..

Bu nədir? Doğrudanmı, qulağım məni aldadır? Yox, bu, həqiqətən, Çarlz Qallaherin, mənim köhnə məktəb yoldaşımın səsidir. Mən onun şən, cingiltili qəh-qəhəsini tanıdım. Nişançılar dəstəsi onun komandanlığı altında forta daxil oldu və biz bir dəqiqə sonra artıq bir-birimizi qucaqlamışdıq.

Daha uğurlu bir təsədüf düşə bilərdimi? Çarlz məktəbdə mənim ürək dostum idi, ona ürək qızdırmaq tamamilə olardı və mən buradaca ona hər şey haqda danışdım. O, mənə inanana qədər ona çox şeyi izah etməli oldum. Çarlz bütün bunları zarafat hesab etməyə meyilli idi, o, həqiqətən, mənim həyatıma kiminsə qəsd edə biləcəyini əsla fikirləşmirdi. Ancaq şahid Qara Cek, mən nə demişdimsə, hamısını təsdiq etdi və nəhayət, Çarlz bu işə ciddi baxmalı oldu.

O, irland aksenti ilə: – Mənimki gətirmir! – dedi. – Bu, həyatın, mən yazığın nə vaxtlarsa qarşılaşdığı hadisələrin ən dəhşətlisidir. Müqəddəs Məryəm! Bu oğlan gərək ən xalis iblis olsun! Corc, mənim balam, sən onda haçalanmış dirnaq-filan görməmişən ki?

Çarlz, özünün adına və şivəsinə baxmayaraq, yalnız ata tərəfdən irland idi. O, Nyu-Yorkda doğulmuşdu və əgər istəsəydi, ingiliscə qəşəngcə danışə bilərdi. Ancaq ona bir qədər ədəbazlıq, orijinal sayılmağa canatma xas idi, dostlarla söhbət zamanı şivəyə əl atmaq və öz danışığını xalis irland ifadələri ilə bəzəmək onda bir adət halını almışdı. Onda bir qədər qəribəlik vardı, ancaq hədsiz sədaqətli ürəyi

ilə saf və nəcib qəlbi olan bir oğlan idi. Həm də Çarlz əsla səfeh deyildi və ona belə asanlıqla “badalaq vurmalarına” imkan verməzdi. Onun hesabında artıq iki, ya üç duel var idi ki, o bu duellərdə həm əsas iştirakçı, həm də sekundant qismində çıxış etmişdi. Ona bu cəngavərliyinə görə “savaşqan Qallaher” adı vermişdilər. Öncədən bilirdim ki, o, mənə nə məsləhət edəcək: “Nəyin bahasına olur-olsun, əclafı duələ çağır!”. Mən ona Rinqoldu duələ çağırmanın nə səbəbdən çətin olduğunu anladım.

– Doğrudur, mənim balam! Sən haqlısan. Ancaq bu, elə də çətin iş deyil.

– Axı necə?

– Səni çağırmağa onu məcbur elə. Belə yaxşı olar. Bundan başqa, sən silahı özün seçmək imkanı alarsan.

– Ancaq bunu necə edəsən?

– Ay mənim məsum qızum, bu, şərab şüşəsinin tıxacını vurub çıxarmaq kimi asan bir işdir. Onu yalançı adlandır, əgər o, çox da inciməsə, burnuna bir çırtma da vur, ya da tütün gövşəyini onun mənfur sifətinə tüpür getsin. Onun özündən çıxacağına zəmin dururam. Mən isə sənin sekundantın olaram... Di getdik, mənim balam, – rəfiqim qapıya tərəf yönələrək davam etdi. – Bu mister Rinqoldu harada axtarmalı? Bu alçağı mənim üçün tap, mən isə sənə onun aşını necə şor eləməyin yolunu öyrədərəm. Di birlikdə gedək!

Bu plandan elə də xoşum gəlmədi, ancaq ona etiraz etməyə cürət eləmədim və mən bu kelt¹ irqi övladının arxasınca ayaqlarımı sürütlədim.

XLI

fəsil

DUEL ÜÇÜN SƏBƏB

Qapıdan elə ancaq çıxmışdıq ki, axtardığımız adamla üz-üzə gəldik. Rinqold kandanın yaxınlığında dayanmışdı və bir dəstə zabitlə

---

¹ *Keltlər* – Qərbi Avropada yaşamış qədim xalqlar qrupu

söhbət edirdi. Haqqında artıq danışdığım, ləqəbi Göyçək Skot olan bir frant¹ da onların arasında idi. O, baş komandanın yanında adyutant idi və üstəlik ona qan qohumluğu da çatırdı.

Öz yoldaşıma Rinqoldu nişan verdim.

– Bax, budur, mülki geyimdə, – dedim.

– Sənin onu göstərməyinə heç gərək yoxdur. Onun ilan gözlərindən hər şey bəllidir. Göylərə and olsun ki, çox da xoş baxış deyil! Ancaq o, gərək, sudan qorxub-eləməsin: qismətində asılmaq olanlar suda boğulmazlar! Qulaq as, Corc, mənim balam, – deyə Qallaher ciddi avazla davam etdi, – mənim məsləhətimə nöqtəsi-nöqtəsinə əməl et: onun ayağını tapdala və görək, o nə oxumağa başlayacaq. Onun, döyənəyi olmamış deyil – bir bax, necə dar çəkmələr geyir... Özün də ona ədəb-filan satıb-eləməyəsen! O, əlbəttə, səndən üzr istəməyini tələb edəcək, başqa cür olmaz axı. Sən isə istəməyəcəksən, vəssalam, heç bir nəzakət-filan. Birdən, tutalım, alınmasa, cəhənnəmə ki, ona bir təpikdən-zaddan ilişdirərsən.

Bu plandan heç xoşum gəlmədi.

– Yox, Qallaher, – dedim, – belə yaramaz.

– Di boşla görək, boş şeydir! Bəs nə üçün də yox? Doğrudanmı, sən buradan sadəcə elə-belə çıxıb getmək istəyirsən? Fikirləş, mənim balam, axı bu ki səni öldürmək istəyən yaramazın birisidir! Və gün gələr ki, onun sürüşüb çıxmağına imkan versən, o, səni öldürər.

– Bu, doğrudur... amma...

– Ba! Daha nə əmması-filanı? Marş, irəli! Qulaq asağ, görək, onlar orada nə barədə cık-cık edirlər. Mənə də Qallaher deyərlər, ilişməyə bir yer edərəm!

Nə kəsdirəcəyimi bilmədən, dostumun ardınca getdim və biz zabitlər qrupuna yaxınlaşdıq. Əlbəttə, mən Qallaherin məsləhətinə əməl etməyə hazırlaşmırdım və onun təklif etdiyi kobud fəndə əl atmalı olmayacağıma ümid edirdim. Və mən öz ümidlərimdə aldanmadım. Görünür, Arens Rinqold öz taleyini sınayırmış. Biz lap yenəcə yaxınlaşmışdıq ki, duel üçün bəhanə artıq tapıldı.

Rinqold:

– Amma söhbət hindu dilbərlərindən düşübsə, – dedi, – onda heç kim Skot kimi uğura çata bilməyib. O, forta gəlib düşdüyü ilk andan etibarən burada bütün vaxtı Don-Juanı oynayır.

¹ *Frant* – Ədabaz, dəb ilə geyinən adam, qəşəng geyinən adam

– Burada təəccüb olunası nə var ki! – deyə indicə yaxınlaşan zabitlərdən biri qeyd etdi. – Mənə bəlli olduğu qədər, o, dəfolunmazdır və Saratoqdakı bütün gözəllərin ürəklərini həmişə fəth edib. Hindu qızı onun önündə necə duruş gətirsin ki?

– Belə deməyin, kapitan Roberts. Məşə pəriləri bizlərdən, solğun-bənizli kişilərdən yaman qorxurlar. Yəqin, leytenant zəfərə nail olana qədər, indiki sevgilisi ona uzun dirənişlər bahasına tamam olub... Belə deyilmi, leytenant?

Frant, özündən razı halda irişərək:

– Boş şeydir! – deyə etiraz etdi

Roberts, Skotta müraciətlə:

– Amma o, nəhayət, təslim oldumu? – soruşdu.

Leytenant cavab vermədi, ancaq onun gic təbəssümü, görünür, müsbət cavab mənasını verirdi.

– Bəs necə! – Rinqold əlavə etdi. – İndi o, leytenantın necə deyirlər, “favoritidir”.

– Bəs adı? Onun adı necədir?

– Pael. Miss Pael.

– Necə! Onda hindu adı deyil?

– Yox, centlmenlər, bu gənc ledi vəhşi deyil, sizi əmin edirəm. O, udda çalır, oxuyur, qıraət edir və bu cür sevimli aşıqanə kağız-cıqlar yazır... elə deyilmi, leytenant?

Leytenant cavab verməyə macal tapmadan, başqa bir zabit soruşdu:

– Bəs axı gənc başçının da adı bu cürdür, təzəcə həbs olunanı deyirəm?

– Doğrudur, – Rinqold cavab verdi. – Onun da adı bu cürdür. Deməyi unutdum ki, bu, onun bacısıdır.

– Necə? Otseolanın bacısı?

– Nə artıq, nə əskik. Onlar metisdirlər. Ağların arasında onlar Pael-lər kimi tanınırlar. Möhtərəm, qoca centlmenin – onların atasının adı bu cür idi. Otseola “Doğan Günəş” deməkdir – o, seminolların arasında bu adla bəllidir. Qızın əsl adı isə... ax, bu çox qəşəng addır!

– Hansı axı? Bizə de, özümüz ayırd edərik.

– Onun adı Mayumidir.

– Həqiqətən, qiyamət addır.

– Dedikcə qiyamətdir! Əgər qız özü də adı kimi qiyamətdirsə, onda Skott sadəcə bəxtəvərdir.

– Eh, o, əsl gözəllik möcüzəsidir! Gözlər doluxmuş və sevgi alov-larıyla parlayan, uzun kirpiklər, dodaqlar, dolğun və bal kimi şirin, boyu uca, Kiprida¹ ilahəsinin özü kimi qədd-qamətli, ayaqlar balaca, Zoluşkanınki kimi. Bir sözlə, o, kamilliyin özüdür!

– Möcüzədir, qurtardı getdi! Skott – fanilərin arasında ən xoş-bəxtidir! Ancaq deyin, Rinqold, siz, doğrudanmı, ciddi deyirsiniz? O, həqiqətənmə, bu hindu ilahəsini ram edib? Doğrudan-doğruya, ona qalib gəlmək müyəssər olub? Siz mənim nə nəzərdə tutduğumu başa düşürsünüz?

– Şübhəsi! – ani cavab gəldi.

İndiyə qədər qarışmırdım. Mən bu söhbətin lap əvvəlindən quruyub qalmışdım, elə bil, məni tilsimləmişdilər.

Mənim başım gicəlləndi, qanım ürəyimə qurğuşun ərintisi kimi axıb gəldi. Bunca ədəbsiz təsdiqləmə məni elə sarsıtdı ki, özümü cəmləşdirə bilənə qədər xeyli vaxt keçdi. Zabitlərin bəziləri bu söhbətin mənə çox güclü təsir bağışladığını sezdilər. Ancaq mən artıq bir neçə dəqiqə sonra sakitləşdim. Qəlbimi çulğalayan çılgın halım məni iradəmin bütün gücünü toplamağa məcbur etdi və mən, Rinqold məhz bu ədəbsiz sözləri söyləyən zaman, onun lap yaxınına gəldim.

– Yalançı! – qışqırdım və o, xəcalətdən qızarmağa macal tapmamış, əlimin arxası ilə onun üzünə zərbə endirdim.

– Təmiz işdir! – deyə Qallaher səsləndi. – Bu jestin anlamına heç bir şübhə ola bilməz!

Elə o cür də çıxdı. Mənim rəqibim şapalağı gərəkən kimi, yəni ölümcül bir təhqir kimi qəbul etdi. O, belə bir cəmiyyətdə ayrı cür edə də bilməzdi. Bir neçə anlaşılmaz təhdidlər mırıtdanaraq, o, öz dostunun – “qadın ürəkləri fatehinin” və daha iki, ya üç zabitin müşayiəti ilə uzaqlaşdı.

Bundan sonra nəinki maraqlananlar dəstəsi yığılmadı, əksinə, olayın şahidi olan zabitlərin həmin kiçik dəstəsi də dağıldı. Zabitlər öz aralarında duelin səbəblərini müzakirə edə-edə və “şərəf məsələsinin” nə vaxt və harada baş tutacağı haqda fərziyyələr qura-qura evlərinə dağıldılar.

Biz də Qallaherlə mənim mənzilimə yollandıq və təkbətək döyüşə hazırlaşmağa başladıq.

¹ *Kiprida* – qədim yunan mifologiyasında sevgi ilahəsi Afrodita. “Kiprida” sözü “Kiprdə doğulan” anlamını verir. Kipr Afrodita kultunun mərkəzi olub.

XLII

fəsil

DUELƏ ÇAĞIRIŞ

Mənim hekayətimin aid olduğu o vaxtlarda Birləşmiş Ştatlar ordusunda duellər, təcrübədən görüldüyü kimi, hətta müharibə dövründə də nadir hadisələrdən deyildi, hərçənd bu, Amerika ordusunun – həm də, güman edirəm, hər bir mədəni dünya ordularının nizamnaməsinin aşkar pozulması idi, bununla belə, onlara barmaqarası baxır və suçluları nəinki cəzalandırmırdılar, onlara yumşaq yanaşırdılar. Təsdiq edə bilərəm ki, Amerika ordusunun duelə çağırılan hər bir zabiti nizamnaməni gözləməkdənsə, onu pozmağı özü üçün daha şərəfli iş hesab edir.

Duellər haqda deyilənlərin və yazılanların hamısından sonra, onlara qarşı etiraz – sadəcə miskin bir riyakarlıqdır, əsl ikiüzlülük nümunəsidir, hər halda, Amerika Birləşmiş Ştatlarında bu, belədir. Və duellərin hər kəs tərəfindən pislənməyinə baxmayaraq, mən bu bəhanə ilə ondan sapmaq istəmirdim. Məni bu mənfur “qorxaq” ləqəbindən heç bir dəlil-sübut hifz eləməzdi – bunu yaxşı bilirəm. Dəfələrlə şahid olmuşdum ki, qəzetlər duellərə qarşı gurultulu məqalələrlə çıxış edə-edə, bununla belə, rüsvayçı “qorxaq” sözünü vuruşmaqdan boyun qaçıranın üzünə birinci çırpmağa hazırdılar.

İşlər məhz bu cürdür. Amerikada məslək yenilməzliyi hərçənd ki tərifə səbəb olur, ancaq ümumun saygısını qazanmır. Əgər sizi duellə çağırımlarsa və siz boyun qaçırmırsınızsa, onda deyəcəklər ki, siz canınızın hayındasınız, siz qorxursunuz. Və o kəs ki çağırışdan yayınır, onun sevdiyi qızın gözünə görünməməsi yaxşıdır. Mən duellərlə bağlı yayılmış baxışı bildiyim üçün Arens Rinqoldun mənim çağırışımı qəbul edəcəyinə əmin idim və sevinirdim ki, öz sirrimi açmadan buna nail ola bilmişəm. Lakin o, dünyanın ən qorxaq adamı olsaydı belə, özünü, mən evə dönən zaman özümü hiss etdiyim qədər bədbəxt hiss eləməzdi.

Həmişə şən dostum məni əyləndirib fikrimi dağıda bilmirdi, hərçənd mən qarşıdan gələn toqquşmadan qorxmurdum – əhvalımı

pozan heç də bu deyildi. Əksinə, dueli, demək olar ki, unutmuşdum və Mayumi haqda – elə indicə eşitdiklərim haqda düşünürdüm. O, vəfasız çıxıb, vəfasız çıxıb, mənə xain çıxıb, özünə xain çıxıb, ölüb, həmişəlik ölüb!

Mən, həqiqətən, bədbəxt idim. Məni dünyada yalnız bir şey daha bədbəxt edə bilərdi – duelə əngəl, mənim qisasıma maneə. İndi mən yalnız bir şeyə – duelə ümid bəsləyirdim. O, mənim ürəyimi yüngüllətməli, mənim od tutub yanan qanımı sərinlətməli idi. Özü də mənim belə nifrətimə səbəb olan təkcə Arens Rinqold deyildi, həm də mənim əzablarıma bais olan – Mayumini başdan çıxardan kəs idi. Əgər mən duelə onu da çağırmağa bir bəhanə tapa bilseydim! Onda mən nə üçün bu frantcığaza onun gic təbəssümünə görə ilişdirmədim? Mən onların hər ikisi ilə vuruşa bilərdim; əvvəlcə biri, sonra o biri ilə... Mən beləcə coşub çılgınlaşdırdım, Qallaher isə məni müşahidə edirdi. Dostum mənim sırımın bütün dərinliyini bilmirdi. O, məndən adyutanta qarşı nə qəsd-qərəzim olduğunu soruşdu.

– Corc, mənim balam, yalnız bircə kəlmə de və biz dördlükdə əyləncə düzəldərik. Müqəddəs Patrikə¹ and olsun! Mən bu tovuz-quşunun təkəbbürünü yaman sındırmaq istərdim.

– Yox, Qallaher, yox. Bu, sənin işin deyil. Bu, məni təmin etmir. Gözləyək, görək nə vaxt daha artıq bilirik. Mən inana bilmirəm! İnana bilmirəm!

– Nəyə inana bilmirsən?

– İndi yox, dostum. Vaxtı çatanda, mən hər şeyi izah edərdəm.

– Di yaxşı, oğlancığaz. Çarlz Qallaher elə adam deyil ki, özgə sirlərinə baş aparsın. İndi isə gedək baxaq, bizim buldoqlar yaxşımı hürürlər. Ümidvaram ki, bu avara, qərarqahda duel haqda ağzını boş qoymaz, yoxsa, kefirmizə soğan doğranacaq.

Mən də elə məhz bundan qorxurdum. Bilirdim ki, əgər rəqibim istəsəydi, mən həbs oluna bilərdim. Onda hər şey alt-üst olardı və mən daha pis duruma düşərdim. Rinqoldun atası çıxıb getmişdi – işdəki bu yaxşı cəhət mənə bəlli idi, amma yenə də... baş komandan onların ailəsinin dostu idi və onun qulağına bircə kəlmə pıçıldamaq yetərdi. Qorxurdum ki, adyutant Skot, Arens Rinqoldun təhriki ilə, general Klinçə bu kəlməni pıçıldayar.

¹ *Müqəddəs Patrik* – İrlandiyanın əfsanəvi himayəçisi

Qallaher:

– Ən nəhayət, o, buna cürət etməz, – dedi. – Sən onu, doğrudan-doğruya, rüsvayçılıq sütununa mismarlamısan! O, heç bir vəchlə bu iyrenc manevrə əl atmağa cürət etməz. Bundan xəbər tuta bilərlər və onda bütün günahları onun üstünə yıxarlar. Bundan başqa, mənim körpəciyəzim, axı o ki nəyin bahasına olur-olsun səni öldürmək istəyir! O, belə bir təsadüfə nə üçün əldən buraxsın? Deyirlər ki, o, pis atıcı deyil. Qorxub-eləmə, o dalaşacaq. O, bu dəfə əkilə bilməyəcək: o dalaşmalıdır və dalaşacaqdır... Aha! Mən nə deyirdim? Bir bax, Belvederli Apollonun¹ özü bura gəlir! Müqəddəs Musa! O, Feb² kimi şəfəq saçır.

Qapının tıqılısı eşidildi və adyutant Skot tam formada otağa girdi.

“Çox güman ki, o, indi məni həbs edəcək”, – fikirləşdim və ürəyim düşdü.

Ancaq səhv etmişdim. Onun gətirdiyi məktubda başqa bir şey vardı. Rahat nəfəs aldım: bu, çağırış idi.

– Leytenant Rendolf, əgər səhv etmirəmsə? – adyutant mənə müraciət etdi.

Dinməzcə Qallaherə işarə etdim.

– Nəticə çıxarmaq olarmı ki, kapitan Qallaher sizin dostunuzdur? Mən təsdiq əlaməti olaraq yüngülcə baş əydim.

Hər iki zabit bir-birinə nəzər saldılar və o saatca lütfkarlıqla və soyuqqanlıqla duelin müzakirəsinə başladılar. Mən belə bir müşahidə etdim: sekundantların mərifətlərinin dərəcəsi dünyadakı ən mərifətli saray adamlarının lütfkarlığını dəfələrlə üstələyir.

Sekundantlar arasında danışqlar uzun sürmədi. Qallaher bütün rəsmiyyətçiliyi yaxşı bilirdi, elə adyutant da, görünür, bu işlərdən baş çıxarırdı. Beş dəqiqə sonra hər şey müəyyən olunmuşdu – zaman, məkan, silah və məsafə. Mən yüngülvari başımı tərpətdim. Qallaher geniş bir jestlə rəsm-təzim etdi, adyutant da, öz növbəsində, ifrat bir ciddiyyətlə baş endirərək, uzaqlaşdı.

---

¹ *Belvederli Apollon* – Apollon allahının qədim yunan heykəltəraşı Leoxar tərəfindən yonulub hazırlanmış məşhur heykəli

² *Feb* – Apollon allahının adlarından biri

* * *

Duel öncəsi nə düşündüyüm haqda, duelin özünün təfərrüatları barədə danışıb sizi yormayacağam. Bu ölümle təhdid edən təkbətək savaqların təsvirinə kitablarda tez-tez təsadüf olunur və onların yeknəsəqliyi mənim onları təkrar etməməm üçün bir üzrxahlıq rolu oynayır.

Bizim duel yalnız silah növünə görə fərqlənirdi. Biz qılınc, yaxud tapança deyil, tufəng seçmişdik. Bu, mənim seçimim idi; duela çağrılan şəxs kimi buna haqqım çatırdı. Amma rəqib də bu silahı yaxşı işlədə bilirdi. Mən tufəngi daha artıq ölümsaçan silah sayıb seçmişdim.

Biz günəşin qürubundan bir saat qabaq qarşılaşmağı qət etmişdik. Mən bizə kiminsə mane ola biləcəyindən qorxaraq, belə erkən görüşə təkid etmişdim. Duel yeri kimi mənim Hajo-Yeva ilə danışdığım gölün sahili seçilmişdi. Məsafə on addım müəyyən olunmuşdu.

Biz görüşdükdə, duel yerində arxamız bir-birinə tərəf olmaqla dayandıq və məşum siqnalı gözlədik. “Bir, iki, üç!” – Səsləndi. Biz cəld çevrildik və güllə atdıq.

Güllənin qulağımın dibindən vıyldayıb keçdiyini eşitdim, ancaq o, mənə toxunmadı. Tüstü dağılan zaman, düşmənin yerdə uzandığını gördüm. Rinqold sağ idi, o qıvrılır və ağırdan inildəyirdi. Sekundantlar və bir neçə zabit onun yanına qaçdılar. Mən yerimdən tərpənmədim.

– Hə, nə oldu? – Qallaher qayıdanda ondan soruşdum.

– Yupiterə and olsun ki, dəyib! Sən onu, sağ əlini işlətmək imkanından məhrum etmisən – dirsək buğumundan yuxarı sümük sınığı.

– Elə bu?

– Hə, canım haqqı, bəyəm bu, sənə azdır? Məgər bu köpəyin necə zingildədiyini eşitmirsən?

Mən özümü ağız qana batmış pələng kimi hiss edirdim, hərçənd indi bu qəddarlığımı özümə izah edə bilmirəm. Rinqold məni öldürməyin qəsdində idi – mən də qisas istəyilə onun qanına susamışdım. Bütün bu fikirlər aqlımı başımdan alırdı. Mən, əlbəttə, onun qabağında üzrxahlıq eləmədim, heç mənim rəqibim də bunun hayında deyildi. O, tezliklə evə aparılması üçün yalvar-yapış edirdi və bu iş hələlək bununla bitdi.

Bu, mənim həyatımda ilk duel idi, amma sonuncu deyildi.

XLIII

fəsil

GÖRÜŞ

Bizim rəqiblər və tamaşaçılar dinməzcə dağılıdılar və biz Qallaherlə ikilikdə qaldıq.

Mən gölün kənarında tezliklə gələsi olan Hajo-Yevanı gözləməyə başladım. Günbatana tərəf baxaraq Günəşin ağacların uclarından aşağı adladığını gördüm. İlin bu çağında toranlıq uzun sürmür və artıq səmada yeni ay görünürdü. Hajo-Yeva hər dəqiqə gəlib çıxa bilərdi. Qallaherin bizim görüşümüz zamanı burada olmasını çox da istəmədim və ondan məni tək buraxmasını rica etdim. Rəfiqim bu cür xahişə bir qədər təəccüb etdi və bir az pərt kimi oldu. Ancaq o etiraz etməmək üçün həddən artıq yaxşı tərbiyə olunmuşdu.

– Düzü, Corc, mənim balam, sənin halın nə isə yaxşı deyil, – deyə o getməyə hazırlaşarkən bildirdi. – Bütün bunlar da hansısa önəmsiz duələ görədirmi? Məgər sən onun nəticəsindən razı deyilsən? Yoxsa, sən onu öldürmədiyini özünə dərd edirsən? Göylərə and olsun, sənin elə malxulyaçı və mütəəssir görkəmin var ki, guya, o, səni vurub yıxıb.

– Dostum, məni az bir müddətə tək burax. Qayıdan zaman sənə öz melanxoliyamın səbəbləri haqda danışaram və bu saat sənin xoş mühitindən çıxmağa nə üçün məcbur olduğumu sənə izah edərəm.

O, çoxmənalı gülümsəyərək:

– Belə şeyləri özüm də az-maz qanıram, – dedi. – Harada ki kişilər atəşlərlə al-ver edirlər, orada həmişə yubka məsələsi olur. Hə, yaxşı, oğlancığaz! Öz sirrini mənə deməyə bilərsən, mənim həddən artıq naqqal dilim var. Ümid edirəm ki, gözlədiyin kim isə, onunla vaxtını, mənimlə olduğundan daha şən keçirərsən. Ancaq bax ki, başına bir pis iş-zad gəlməsin, bu isə, canım haqqı, səndən eşidib-bildiklərimdən sonra tamamilə mümkündür. Bu fiştrığı al görüm, bilirsən ki, mən itbazam.

O, gümüş fiştrığı ilgəkdən çıxardı və mənə uzatdı.

– Əgər bir çətinlik-filan üz versə, bircə dəfə fit verməyin yetər və Çarlz Qallaher bir göz qırpımından da tez yanında olar. Qoy Amur köməyin olsun! Mən isə punş badəsi arxasında vaxt öldürməyə gedirəm.

Səmimi dostum bu sözləri deyərək, məni öz taleyimin ixtiyarına buraxdı.

O, heç gözdən itməmiş mən onu və hətta indicə iştirakçısı olduğum qanlı toqquşmanı tamam yaddan çıxardım. Düşüncəmi büsbütün məşğul edən Mayumi və onun vəfasızlığı idi.

Əvvəlcə, əsədiklərimin doğruluğuna şübhə etmək heç ağılıma da gəlmirdi. Mən bu cür sübutlar üzə ola-ola necə şübhə edə bilərdim. Üzdə olan isə bu cəncəl əhvalatdan xəbəri olan adamın şəhadəti idi, iştirakçı şəxsin şəhadəti əsas idi, o şəxsin ki, dinməz təbəssümü – özündə sırtıq bir təntənə əks etdirən təbəssümü – istənilən sözlərdən artıq mətləblər deyirdi!.. Mən nə üçün onun cəzasız getməsinə imkan verdim, nə üçün onu o dəqiqə duelə çağırmadım? Amma hələ gec deyil. Mən heç nəyi gizlətmədən onu, açıqcasına danışmağa məcbur edərəm. Hə, ya yox? Əgər hə, onda ikinci, daha qızgın duel – ölümcül duel olacaq!

Mən amansız həqiqətə daha şübhə eləməirdim. Özümü bütünlüklə bu müdhiş işgəncələrin ixtiyarına vermişdim. İztirablarım uzun sürdü, amma yavaş-yavaş qəlbimdə yenidən ümid işartıları baş qaldırdı. Hajo-Yevanın ötən gecə dediyi sözləri xatırladım. Doğrudanmı, o vaxt o, məni ələ salmışdı. Amma o vaxt onun ağılı tamam başında idi, axı bu, onun xəstə təxəyyülünün oyunu, ötən, çoxdan unudulan olaydan xatırlamalar deyildi. Yox, yox, onun hekayəti uydurma, onun fikirləri sayıqlama, onun sözləri istehza deyildi. Buna ümid etmək necə də təskinedici idi! Ancaq, digər tərəfdən, o saatca bu sakitləşdirici düşüncələrin yerinə başqaları gəldi, onları pərən-pərən saldı, bulud günəşi qaraldan kimi qaraldı. Mən çoxmənalı avazla deyilən arsız sözləri xatırladım: “O, istəyinə çatıb!”, “Qız onun sevgilisi-dir!”, “Şübhəsiz!”. Bu sözlər mənim üçün ölümdən betər idi.

İçimdə bir yanğı vardı – aydınlıq və həqiqət yanğısı. Adamı məchulluq qədər incidən başqa bir şey yoxdur. Həqiqəti çılğın bir açıqlılıqla və birbaşa öyrənməyə can atırdım – tək Mayumiyə üz verənlərin hamısını öyrənim və onun keçmişinin rüsvayçılıq, gələcəyinin isə sonu görünməyən ümitsizliklər girdabı olduğuna əmin olum.

Həqiqəti öyrənməyə can atırdım və Hajo-Yevanın gəlişini səbirsizliklə gözləyirdim. Bu divanə qadının məndən nə istədiyini bilmirdim. İşin əsirlə bağlı olduğunu güman edirdim. Günortadan başlayaraq, onun barəsində əsla düşünməmişdim.

Divanə kraliça hər yerdə olur, hamını tanıyırdı. O, bütün baş verənləri bilməli və anlamalıydı. O da bir vaxtlar xəyanətin acısını dadıbmiş. Mən bizim ötən gecə görüşdüyümüz həmin yerə yönəldim. Palmaların arasıyla cığır gedirdi – bu, gölün kölgəli sahilinə gedən ən kəsə yol idi. Yamacla endim və qollu-budaqlı palıda çatdım. Hajo-Yeva artıq orada idi. Ayın parlaq şüaları yarpaqların arasından süzülərək, onun heybətli fiqurunu işıqlandırırdı. Onun boy-nuna və belinə dolanan ilanlar isə cavahirat kimi, öz metal axçaları ilə parlayırdılar.

– A, balaca miko, gəldin? Mənim igid mikom! Bəs sənin gözlərin və əllərin harada idi? Nə üçün bu yaramazı öldürmədin?

Gecə saatlarında maralların dalınca
Əli tüfəngli ovçu aramsızca gedirdi.
O, qorxağın biriydi, qoçaq-filan deyildi!
Birdən ağac dalından çıxdı yekə canavar,
Böyrü böyrünə keçən acıqlı, ac canavar,
Dişlərini ağardan bir dəhşətli canavar!
Bizim ovçu qorxudan yarpaqlarsayaq əsdi.
Canavar isə səssiz, bircə artıq kəlməsiz
Tullandı kol dalına – belə bir iş olubdu!
Və həm də indiyədək sağ-salamat qalıbdı!

– Ha-ha-ha! Məgər bu, belə deyil, mənim igid mikom?

– Yox, Yeva, mənə qorxu mane olmadı. Bundan başqa isə, axı canavar sağ-salamat qaçmağı bacarmadı.

– Hə, sən onun pəncəsini yaraladın! Amma o, yarasını yalayır və yenə də əvvəlkitək qüvvətli olacaq. Pisdir! Sənin onu öldürməyə gərəkdə, yoxsa, mənim əziz mikom, o, bütöv qurd sürüsünü sənə üzərinə saldıracaq!

– Nə etmək olar! Demək, mənimki gətirmir!

– Yox, gənc miko, sən xoşbəxt olmalısən, seminolların dostu, sən xoşbəxt olacaqsən! Gözlə, indi görəcəksən...

– Nəyi görəcəyəm?

– Hövsələni bas, bala! Bu gün gecə bu ağacların altında gözəlliyi görəcəksən, məlahəti dəyərləndirəcəksən və bəlkə, Hajo-Yevanın qisası alınacaq!

O, axırncı sözləri təntənə və qəzəblə soylədi. Onun kimə qəzəbləndiyini və kimdən qisas almaq istədiyini başa düşmədim.

– Onun oğlu... bəli... – divanə özüylə danışaraq, davam etdi.

– Bu, onun gözləri, onun saçları, onun görkəmi, onun yerışı, onun adı olmalıdır – onun və o qadının oğlu olmalıdır. Ah, Hajo-Yevanın qisası alınacaq!

O, məni hədələmir ki? Mən ona yaxınlaşıb soruşdum:

– Mehriban Yeva, sən kimi deyirsən?

O, səsimi eşidərək səksəndi və mənasız baxışlarla mənə baxdı, ardınca isə öz adı nəğməsini oxumağa başladı:

Ah, niyə inandım mən o xoş sözlərə
Ağ adamla düşdüm sıx ormanlara?..

Nəğməsini qəfil kəsərək, elə bil, yenidən özünə gəldi və sualıma ağıllı cavab verməyə çalışdı:

– Kimi, gənc miko? Onu... gözəl oğlanı... bəlanı! O, şər ruhdur! Bax, o gəlir... Onun suda əksini görürsən? Tez yuxarı dırman, yarpaqların arasında gizlən və Yeva dönənə qədər gözlə. Elə dinlə ki, hər şeyi eşidəsən, elə bax ki, hər şeyi görəsən. Ancaq səni öz həyatına and verirəm: mən sənə işarə verməyincə cıncırını da çıxartma. Yuxarı, yuxarı, cəld!

Divanə, məni palıda tərəf itələyib, elə ötən dəfəki kimi, ağacların kölgəsinə tərəf getdi və yox oldu. Mən vaxt itirmədən palid ağacına dırmaşdım və sakitcə gözləməyə başladım.

Kölgə gödəldi, ancaq mən onun kişi olduğunu seçə bildim. Sonra kölgə yox oldu. Daha bir an və suyun üzərində ikinci kölgə göründü. O, təpə ilə, elə bil, birincinin ardınca hərəkət edirdi, hərçənd, görünür, bu adamlar birlikdə gəlməmişdilər. İkinci kölgəni də seçə bildim. Bu, sərbəst yerişli, sərbəst hərəkətli, boy-buxunlu gənc bir qadın idi. Doğrudanmı, bu, Hajo-Yevadır? Bəlkə, o, palma pöhrəliyindən keçərək gedib və indi kişinin ardınca düşərək, geri qayıdır?

Mənə əvvəlcə belə göründü, ancaq tezliklə yanıldığımı anladım.

Kişi ağaca yaxınlaşdı və ay işığı onun üzünü aydınladı. Mən adyutantu tanıdım. O dayandı, saatını çıxartdı, siferblatı işığa tutdu və saata baxdı. Ancaq mən artıq ona diqqət yetirmədim – Ayın gümüşü şüaları altında, Ayın özü qədər aldadan və gözqamaşdıran başqa bir üz peyda oldu. Bu, dünyada mənə ən gözəl görünən üz idi – Mayuminin üzü idi!

XLIV

fəsil

HƏR ŞEY BƏLLİ OLDU

Sən demə, Hajo-Yeva bu kölgələri deyirmiş! Bunlar mənim qəlbimdəki qara kölgələr idi!

Mikosokların divanə kraliçası, mən bu işgəncələri nə ilə qazandım! Sən də mənə düşmənmi kəsildin? Özü də sən, çətin ki, ən qatı düşməninə belə, bundan daha dəhşətli məşəqqətlər axtarıb tapa biləydin!

Mayumi öz sevgilisi ilə üzbəüz dayanmışdı – azdırılan öz yoldan çıxaranı ilə üz-üzə, göz-gözə idi. Mən bunun onlar olduğuna şübhə etmirdim. Ay işığı hər ikisini işıqlandırır, ancaq bu, artıq mülayim gümüşü ziya deyil, şölələnən, sırtıq və al qırmızı bir işıq idi. Bəlkə, bu yalnız mənə belə görsənirdi? Bəlkə, bu mənim qızmış beynimin doğurduğu bir xəyal idi? Mən bu görüşün öncədən şərtləşdirildiyinə əmin idim. Axı başqa cür necə düşünmək olardı? Nə o, nə də o biri cüzi də olsa, təəccüb bildirmədi. Onlar elə qarşılaşdılar ki, sanki, öncədən sözləşibmişlər, sanki, öncələr də tez-tez görüşürmüşlər.

Görünür, onlar bir-birini gözləyirmişlər. Onların qarşılaşmasında qeyri-adi heç nə yox idi.

Mən dəhşətli dəqiqələr yaşayırdım. Əgər tam bir ömür üçün insan qismətinə düşə biləcək bütün əzabları bir araya yığmaq və onları bir an içində yaşamaq mümkün olsaydı, bu daha asan sınaq olardı. Qan, elə bil, ürəyimi yandırır. Mən elə dəhşətli ağrılar keçirirdim ki, inləməkdən özümü zorla saxlayırdım. Ancaq mən, səy göstərərək, fövqələdə səy göstərərək, özümü ələ aldım və budaqdan yapışaraq, hər şeyi sonacan öyrənmək qətiyyətiylə yerimdə donub qaldım.

Bu, çox yaxşı fikir idi: əgər mən öz əsəblərimə indi azadlıq ver-səydim və ağılsızcasına qisas almağa cəhd etsəydim, güman ki, iş mənim üçün çox acınacaqlı bitərdi. Səbir mənim qoruyucu mələ-yim oldu və işin açılması tamam ayrı cür alındı. Mən öz budağımda dondum və nəfəsimi qısdım. Onlar nə deyəcəklər? Nə edəcəklər?

Özümü elə hiss edirdim ki, sanki, üzərimə qılınc qaldırmışdılar. Hərçənd əgər dərinəndən düşünsək, onda bu bənzətmə həm doğru, həm yanlış idi – qılınc artıq enmişdi, o, məni bundan artıq yaralaya bilməzdi. Sanki, ruhum da, canım da keyləşmişdi, mən indən belə istənilən ağrıya qarşı duyğusuz idim.

Beləcə, nəfəsimi qısaracaq, səssizcə oturmuşdum. Onlar nə deyəcəklər? Nə edəcəklər?

Ay işığı Mayuminin üzərinə düşüb, onu başdan-ayağacan işıq-landırırdı. O necə də böyümüşdü! İndi bu, artıq tamamilə yetkinləş-miş bir qadın idi və onun gözəlliyi yetkinliyindən geri qalmırdı. O, qabaqlar olduğundan daha gözəl idi. Qısqanclıq iblisi! Sən, doğ-rudanmı, indiyəcən etdiklərinə razı deyilsən? Məgər mənim izti-rablarım bəs deyildi? Sən nə üçün onu mənə belə heyrətəməsimə da təqdim etdin? Ah, əgər o, eybəcər, qorxunc bir əcinnə olsaydı, bu, mənə zövq verər, yaralanmış qəlbimə şəfa verərdi!

Amma elə əvvəlkitək, onun füsunkar üzünün ifadəsi pak və məsum idi. Bu sakit simada suç aşkar edən kiçik bir cizgi belə sezmək olmazdı, bu iri gözlərdə bircə şər işartısı belə parlamırdı. Səma mələkləri çox gözəldir, ancaq onlar həm də insafsızlardır. Kim inanardı ki, bu mələk görkəminin altında şər gizlənib? Mən onun çöhrəsinin onun bütün yalançılığını əks etdirəcəyini gözləyirdim, ancaq mənim göz-lədiyim kimi olmadı. Və elə bunda da, ola bilsin, bir ümid işartısı giz-lənirdi. Bütün bu fikirlər bir qasırgətək ağılımdan ötüb keçdilər, zira fikir şimşəkdən də yeyin gedəndir. İlk sözü gözləyirdim, ancaq onu bir neçə an daha gözləyəsi oldum və buna təəccüb etdim. Skottun yerinə olsaydım, onunla bu cür soyuqqanlı görüş bilməzdim. Ürə-yimdə olan bütün nə varsa, dilim onu demədən susammazdı. İndi başa düşdüm: ehtirasın ilk həyəcanı keçib, sevginin qabarması geri çəkilib, bu görüş onun üçün daha tərəvət zərifliyi kəsb eləmir. Ola bilsin, qız artıq onu tənqə gətirməyə macal tapıb? Bir baxın, hər iki-si özlərini necə təmkinlə aparırlar. Onların münasibətlərində hansısa bir soyuqluq duyulur... ola bilsin, hətta sevgi küsüşməsi baş verib.

Düşüncələrim nə qədər acı olsa da, aşıqləri seyr edə-edə, bir qədər yüngüllük keçirdim. Onların münasibətlərində düşmənçiliyə bənzər bir şey xəyalıma gəldi. Heç bir söz, heç bir jest – onlar, guya, nəfəs almırdılar. Onlar nədən danışacaqlar? Sonra nə baş verəcək?

Ancaq mənim iztirablı təəccübümə hədd qoyulan an gəlib çatdı. Nəhayət, adyutant dilə gəldi:

– Əziz Mayumi, demək, siz öz vədinizə əməl etdiniz?

– Siz isə sözlünüze əməl etmədiniz. Yox... mən bunu sizin baxışlarınızdan oxuyuram. Siz indiyə qədər bizim üçün heç nə etməmişiniz.

– Mayumi, inanın ki, mənim əlimə münasib fürsət düşməyib. General yaman məşğul idi və mən onu narahat edə bilmədim. Bir qədər səbr edin. Mən əminəm ki, onu inandıra biləcəyəm və sizin mülikiyyətiniz sizə qaytarılacaq. Ananıza deyiniz ki, narahat olmasın: Mayumi, sizin xatirinizə mən heç bir səyi əsirgəmərəm. İnanın ki, mən də bundan sizin qədər qayğılanmışam. Amma siz axı bilərsiniz ki, mənim dayımın necə tərs xasiyyəti var. Və həm də onun Rinqoldlar ailəsi ilə münasibətləri ən dostyana şəkildədir. Bax, elə başlıca çətinlik də bundadır, ancaq mən onu da dəf edəcəyəm ümid edirəm.

– Ser, sözləriniz qiyamətdir, ancaq onların dəyəri elə də çox deyil. Biz çoxdan gözləyirik ki, siz özünüzdən bizə yardım etmək vədinizə əməl edəsiniz. Biz yalnız məhkəmə istintaqının ədalətli olmasını istəyirik və siz bunu asanlıqla təşkil edə bilərdiniz. İndi biz artıq öz torpaqlarımızın qayğısını çəkmirik, çünki daha dəhşətli bir təhqirə uğramışıq. Bu, bizi başqa, daha kiçik bəlaları unutmağa məcbur edir. Siz, doğrudanmı, güman edirsiniz ki, qardaşım bu bədbəxtlik olmasaydı, mən buraya gecə gələrdim? Siz inandırırınsınız ki, bizim ailəmizə yaxşı münasibət bəsləyirsiniz. İndi, mən bu xahişlə sizə üz tutan zaman, siz bunu sübut edə bilərsiniz. Mənim qardaşımın azad olunmasına nail olun və biz sizdən bu qədər tez-tez eşitdiyimiz şirin söhbətlərinizə inanaq. Deməyin ki, bu mümkün deyil. Bu hətta sizin üçün çətin deyil – axı siz ağ başçılar arasında belə sayğı yiyəsiniz. Qardaşım, bəlkə də, sərt olub, ancaq o, heç bir cinayət törətməyib ki, buna görə onu cəzalandırmaq gərək olsun. Böyük hərbi başçıya bircə söz demək yetər ki, Otseola azad olsun! Gedin və bu sözü deyiniz!

– Əziz Mayumi! Siz heç mənə həvalə etdiyiniz tapşırığın nə qədər mürəkkəb olduğunu təsəvvür eləmirsiniz. Qardaşınız hökumət agentinin və baş komandanın əmri ilə həbs olunub. Bizim qaydalar

sizlərdə, hindularda olduğu kimi deyil. Mən yalnız tabelikdə olanam və əgər generala müraciət etsəydim və ona sizin xahişinizə əməl etməyi tövsiyə etsəydim, o nəinki mənə təkcə töhmət elan edə bilərdi, hələ, bəlkə də, məni cəzalandırmaq fikrinə düşə bilərdi.

– Ah, siz ədalətli hərəkətə görə töhmətdən çəkinirsiniz! Hələ bir burada mənə dostluqdan söhbət edirsiniz! Eyb etməz, ser! Mənə yalnız sizə bunu demək qalır: biz daha sizə inanmırıq. Və sizin daha bizim sadə daxmamıza gəlmənizə bir gərək yoxdur!

O, həqarətli bir təbəssümlə adyutantdan üz çevirdi. Bu həqarət mənə necə də cəzbedici göründü!

– Mayumi, dayanın! Əziz Mayumi! Məndən bu cür ayrılmayın! Şübhənil olmasın, məndən asılı nə varsa, edəcəyəm.

– Xahişimə əməl edin: qardaşımı azad edin və mənim evə dönməyimə imkan verin.

– Və əgər mən bunu eləsəm...

– Ser...

– Mayumi, bilin ki, sizin xahişinizə əməl etməyə çalışmaqla çox şeylə risk edirəm. Məni zabit rütbəsindən məhrum edərlər, əsgər dərəcəsinə qədər endirib rüsvayçılığa buraxa bilərlər... Məni həbsxanaya sala bilərlər, hətta sizin qardaşınızı göndərməyə hazırladıqlarından da pisinə. Və mən bütün bunlara getməyə hazırım, əgər...

Qız onun sonra nə deyəcəyini sakitcə gözləyirdi.

– Mən bütün bunlara tab gətirməyə, hətta həyatımla risk etməyə hazırım, əgər siz... – Burada onun səsinə ehtiraslı bir yalvarış duyuldu, – əgər siz razılıq versəniz...

– Nəyə?

– Sevimli Mayumi, doğrudanmı, mənim sizə bu haqda danışmam gərəkdmi? Doğrudanmı, siz mənim nə demək istədiyimi anlamırsınız? Doğrudanmı, sizin gözəlliyiniz önündə mənim sevgimi, mənim pərəstişimi görmürsünüz...

– Mən nəyə razılaşmalıyam? – deyə o, sanki, güzəşt duyulan yumşaq avazla soruşdu.

– Ancaq məni sevmənizə, füsunkar Mayumi... Mənim sevgilim olmanıza!

Bir neçə an sükut hökm sürdü. Nəcib qız bir heykəltək hərəkətsiz dayanmışdı. O, bu həyasız təklifi eşidərkən, heç səksənmədi də. O, sanki, daşa dönmüşdü.

Onun susması odlu aşıqı ürəkləndirdi. O davam etdi:

– Bunu mənə vəd edin, Mayumi və sizin qardaşınız elə bu gün azad olar, siz isə özünüzdün bütün mülkiyyətinizi...

– Həyasız! Həyasız! Ha-ha-ha!

Bütün həyatım boyu bu qəhqəhədən daha heyranedicə heç nə eşitməmişdim. Bunlar mənim üçün ən şirin səslər idi. Nə toy zənginin sədaları, nə dünyanın heç bir ud, arfa və klarnetləri, heç bir truba və fanfarları mənə bu gülüşdən daha məftunedicə bir musiqi səsləndirə bilməzdilər.

Elə bil ki, səmadan gümüş yağdırmağa başladı, ulduzlar daha iri və parlaq oldu, sanki, göylərdən axıb gələnlər ecəzkar rayihə ilə nəsim əsməyə başladı və bütün dünya mənim üçün qəfildən yer cənnətinə çevrildi.

XLV

fəsil

BİR GÜNDƏ İKİ DUEL

İndi aşağı enə bilərdim, ancaq məni təsəvvüredilməz bir sədət bürüdü və mən hansısa bir donuqluq içində dayanıb qaldım. Sanki, ürəyimdən zəhərlənmiş oxu çıxardılar... Qanımda damarlarımda daha cəld axmağa başladı, ürəyim daha rəvan və azad döyündü, ruhum isə şadlandı. Mən fərəhdən qışqırmağa hazır idim və aşağı enmək gərək olan məqamı gözləyərək özümü zorla saxladım. Bu dəmdə aşağıda görüş hələ davam edirdi. Mən Mayuminin səsinə eşitdim.

– Sevgili canan... belə de! – deyərək məğrur dilbər həqarətlə ucadan səsləndi. – Bəs sizin dostluğunuz bu demək imiş? Yaramaz! Siz məni nə hesab edirsiniz? Satılan qadın? Yamassılər qəbiləsindən olan hamının əli çatan hindu qadın? Ser, bilin ki, mən əsil-nəcəbətə görə sizdən aşağı deyiləm. Hərçənd sizin solğun bənizli dostlarınız mənim bütün var-yoxumu əlimdən alıblar, ancaq dünyada elə bir şey var ki, heç kim heç vaxt onu mənim əlimdən ala bilməz: bu, mənim pak adımdır. “Sevgili canan”! Səfeh! Mən heç sizin arvadınız olmağa belə razılıq verməzdim. Mən sizə satılmaqdan, sizin rəzil eşqinizin ixtiyarına təslim olmaqdan, çılın-çılpaq vəhşi meşələrin əl çatmayan cəngəlliklərində gəzib-dolaşmağa hazırım. Və mənim qardaşım azadlığı

belə qiymətə satın almaqdansa, şəksiz ki, bütün həyatını zəncirlərdə çürütməyə razı olar! Ah, əgər o, burada olsaydı! Əgər o, bu iyrenc təhqirin şahidi olsaydı! Yaramaz, o, səni bir çöp kimi sındırdı!

Onun gözləri, duruşu, qətiyyətli yerışı – bütün bunlar mənə Otseolanın həbs anını xatırladırdı. Onun uğursuz pərəstişkarı karıxaraq bu şiddətli tənələrin önündə geri çəkildi və bir neçə dəqiqə miskin və xəcil halda dayandı. O hələ bir neçə dəqiqə öncə, bəlkə də, öz pərtliyini boğa və qızın maneəsiz olaraq getməsinə imkan verə bilərdi. Ancaq onun istəyinə qarşı qızın büruzə verdiyi həqarət, onda ümitsiz halından doğan bir sayğısızlıq oyandırdı və o, zor işlətməyi kəsdirdi.

Onun görüşə yollanan zaman heç belə bir şeyin qəsdində olmadığını düşünürəm. Hərçənd adyutant əxlaqsız adam idi, ancaq, hər halda, belə ümitsiz bir təşəbbüsə ürək eləməzdi. Bu təşəxxüslü, şöhrətpərəst frant, hər halda, qıza qarşı ədəbsiz ola bilməzdi; yalnız hindu qızın tənələri onu belə ifrata varmağa məcbur etdi.

Mayumi ondan üz çevirdi və uzaqlaşdı.

– Hara tələsirsən belə, mənim əsmər gözəlیم? – deyərək o qışqıraraq qızın ardınca atıldı və onun əlindən yapışdı. – Məndən belə asan can qurtarmağı ağılına da gətirmə. Neçə aylar səni izləmişəm və indi, and olsun ki, sənin öz bütün hiyləgər təbəssümlərinə görə hesablaşmalı olduğun dəqiqən gəlib çatıb! Dirəniş göstərməyin heç nə verməyəcək. Biz burada ikimizik və ayrılmazdan öncə mən...

Ardını dinləmədim. Ona yardıma tələsərək, cəld öz qülləmdən enməyə başladım. Ancaq kim isə başqası məni qabaqladı.

Hajo-Yeva gözlərini parıldadaraq və divanə gülüşüylə qəhqəhə çəkərək, irəli atıldı. Onun əllərində zınqırovlu ilan qıvrılırdı. İlan başını irəli uzatmışdı; hiss olunurdu ki, o qəzəblənib və hücuma hazırlaşır. Mən, fişilti və onun şax-şaxlarının kəskin “şkr-r-r” səslərini eşidirdim.

Divanə artıq bir neçə saniyə sonra bəxtsiz “eşq ovsunçusunun” yaxınlığında dayanmışdı. O qorxdu, qızı buraxdı və geri sıçrayaraq, töysüyə-töysüyə, sarsılmış halda, qabağında belə qəfildən peyda olan qadına baxa-baxa dayandı.

– Ho! Ho! – divanə bərkədən çıxırdı. – Onun oğlu! Onun oğlu! O da elə həmin cürdür, onun xəyanətkar atası sadələvh Yevanı məhv eləyən həmin gündə olduğu kimi! Hə, bu, elə həmin saatda baş verdi, ay da elə həmin boyda idi, bu cür buynuzvari və acıqlı idi. O, yuxarıdan cinayətə istehza ilə baxırdı. Ho! Ho! Günah baş verən

saat, intiqam saati olacaq! Atanın cinayətini oğlu yuyacaq. Ulu ruh! Qisas üçün mənə qüvvət ver! Çitta-miko, qisas alaql!

O, ruhu çağıra-çağıra və cadu söyləyə-söyləyə, qorxmuş zabitə tərəf atıldı, ilanını onu sancması üçün əlini qabağa uzatdı.

Adyutant, sanki yalnız özünü qorumaq istəyi ilə mexaniki surətdə qılıncını siyirdi və çıxırdı:

– Cadugər iblis! Əgər sən bircə addım belə atsan, mən səni deşikləyəm! İtil! Geri çəkil, yoxsa, and olsun ki, səni deşərəm!

Onun qətiyyətli avazından hiss olunurdu ki, o, zarafat eləmir. Amma Yeva qorxmadı. Düz ona yönəldilən parlaq tiyəyə əhəmiyyət vermədən, hücumu davam etdi. Mən bu an özümü yetirdim və həmçinin qılıncımı siyirdim ki, fəlakətli zərbəni dəf edim və adyutanta ağılsızcasına hücum edən Yevanı xilas edim. Ancaq mənə beləcə də zərbə endirmək gərək olmadı. Adyutant ya divanə qadının vəhşi, əcaib görkəmindən qorxduğuna görə, yaxud ilanı onun üstünə fırladacağından qorxduğuna görə dəhşətli qorxu içində birdən daldalı getməyə başladı. O, ikicə addım ataraq, daşlı sahilin lap kənarına gəldi, ayağı daşa ilişdi, sürüşdü və suya yıxıldı.

Göl dərin idi və o, dərhal suyun altında gözdən itdi. Ola bilsin, onun həyatını qurtaran da elə bu yıxılma oldu. O, növbəti anda yenidən suyun üzündə göründü və cəld sahile dırmaşmağa başladı. İndi o, qeyzdən özündə deyildi və qılıncını qaparaq, Hajo-Yevaynın üstünə cumdu. Onun qəzəbli qarğış-lənətləri qadını yerindəcə öldürmək qətiyyətindən xəbər verirdi. Ancaq onun qılıncı qadının zərif bədənini sancılmadı və ilana toxunmadı. Polad elə bu cür möhkəm və parlaq poladla toqquşdu.

Mən adyutantla onun qurbanının arasına atıldım. Hajo-Yevanı onun qisaskar niyyətini yerinə yetirməkdən qorumaq mənə müyəssər oldu. Adyutant indiyədək məni görmürdü. Qeyz onun gözlərini sudan da çox tutmuşdu və yalnız bizim tiyələr qarşılaşan zaman o, mənim iştirakımı hiss etdi. Kiçik bir fasilə yarandı. Hamı susurdu.

– Bu sizsiniz, Rendolf? – o, heyərlə səsləndi.

– Bəli, leytenant Skott, bu, mənəm, Rendolfam. Dəvətsiz müdaxiləmə görə bağışlayın, ancaq mən sizin zərif eşq söhbətinizin birdən qovğaya çevrildiyini eşidib, işə qarışmağı özümə borc bildim...

– Siz gizlicə qulaq asırdınız? Bəs izn verin öyrənim, ser, məgər sizə bunun bir qatışacağı var? Sizə məni güdməyə və mənim işlərimə qarışmağa kim ixtiyar verib?

– İxtiyar? Zəif, məsum qızı sizin kimi bir vəhşinin təcavüzündən qorumaq hər bir namuslu adamın borcudur. Siz Göy Saqqaldan da pis imişsiniz.

– Siz buna təəssüf edəcəksiniz! – adyutant zingildədi.

– İndi, yoxsa, nə vaxt?

– Nə vaxt siz istəsəniz!

– İndi ən münasibdir. Başlayın!

Biz bircə kəlmə də demədən qılıncılarımızı çarpazlaşdırdıq və tiyələrin amansız oyunu başladı.

Savaş qısa oldu. Uç, ya dördüncü həmlədən sonra, rəqibimi çiyindən yaraladım və o daha sağ qolunu işlədə bilmədi. Onun qılıncı cingilti ilə çınqılların üzərinə düşdü.

O:

– Siz məni yaraladınız! – qışqırdı və yerə düşən qılıncını göstərərək əlavə etdi: – Mən silahsızam! Yetər, ser, mən razı qaldım.

– Mən isə yalnız onda razı qalacağam ki, siz diz üstə bunca kobud surətdə təhqir etdiyiniz kəsdən üzr istəyirsiniz.

– Heç vaxt! – o, cavab verdi. – Heç vaxt. – Və görünür, onun yenilməz qoçaqlığını təcəssüm etdirməli olan bu sözləri deyərək, o, birdən çevrildi və mənim çox böyük təəccübümə səbəb olaraq... götürüldü.

Onun ardınca qaçdım və tezliklə ona çatdım. Qılıncı onun kürəyinə sanca bilərdim, ancaq mən artıq onun qanına susamırdım və onun bir yerinə yaxşıca bir təpik ilişdirməklə kifayətləndim ki, həmin yeri Qallaher “arxa fəsad” adlandırardı. Bu vida salamı ilə yetərlənərək, adyutanta öz biabırçı qaçışını davam etdirmək imkanı verdim.

XLVI

fəsil

LAL ETİRAF

İllər keçsə də yenə xatırlayaq gəncliyi,

Palmaların altında o ötüşən illəri...

Sən öz sevda quşuna, vəhşi göyərçininə

Bir nəzər sal yenidən...

Bu, Hajo-Yeva idi, o, özünün sevimli nəğmələrindən birini oxuyurdu. Sonra başqa, məni öz adımla çağıran daha zərif səs eşitdim:

– Corc Rendolf!

– Mayumi!

– Ho-ho! Nəhayət, ikisi də yada saldılar... Bu qiyamət adadır, amma o sizin üçün yaxşıdır, Hajo-Yeva üçünsə pisdir... Daha fikirləşən deyiləm... yox, yox!

İllər keçsə də yenə xatırlayaq gəncliyi,
Palmaların altında o ötüşən illəri...
Sən öz sevda quşuna, vəhşi göyərçininə
Bir nəzər sal yenidən...

– Nə vaxtlarsa bu, mənim adam idi, indi o, sənin oldu, mənim əziz mikom, səninki, mənim gözəlim. Mənim əzizlərim! Sizi vüsal dadlısını dadmaq üçün tək buraxıram, qoca, dəli kraliça sizə gərək deyil. Mən gedirəm. Nə küləyin xışiltısından, nə ağacların pıçiltısından qorxmayasınız. Heç kim sizə gizlicə yaxınlaşa bilməz, çünki keşiyinizi Hajo-Yeva çəkəcək və çitta-miko da sizi qoruyacaq. Ho, çitta-miko!

İllər keçsə də, yenə xatırlayaq gəncliyi...

Divanə yenidən öz nəğməsini oxudu və məni Mayumi ilə başbaşa buraxaraq, aralandı. Biz hər ikimiz bir qədər utanırdıq.

Axı biz onunla heç vaxt nə bir etirafla, nə bir sevgi kəlməsiylə paylaşmamışdıq. Hərçənd mən Mayumini öz gənc qəlbimin bütün dəliqanlılığı ilə sevirdim və indi onun da məni sevdiniyə yəqin etmişdim, ancaq biz hələ bunu indiyə qədər bir-birimizə deməmişdik. Bizim hər ikimizin dilimiz eynilə tutulmuşdu.

Ancaq bu dəqiqələrdə söz artıq idi. Sanki, aramızdan elektrik cərəyanı keçmişdi, qəlblərimiz və ürəklərimiz bir xoşbəxt vəhdətdə qovuşmuşdu və biz bir-birimizi sözsüz başa düşürdük. Heç bir söz Mayuminin qəlbinin mənə məxsus olduğuna daha güclü inandıra bilməzdi.

Görünür, o da eyni şeylər duyurdu. Bizi eyni fikirlər narahat edirdi. Çox güman ki, Hajo-Yeva mənim öz duyğularımı necə hərərlə açıb söylədiyimi artıq ona demişdi. Mayuminin şən, sakit

baxışlarından onun mənə şübhə etmədiyini duydum. Mən ağuşumu açdım. Mənim sevimlim, elə bil, çağırışımı anlayaraq, üzünü sinəmdə gizlətdi.

Bir kəlmə də danışmadıq. O, sinəmə qısılan zaman, dodaqlarından həzin, rıqqətli bir nida qopdu və həyəcanla qollarını boynuma doladı.

Bir neçə an dinməzəcə dayandıq, yalnız ürəklərimiz, elə bil, öz aralarında pıçıldadı. Sonra utancaqlıq, yay günəşi şüaları altındakı yüngül bulud kimi əriyib getdi və biz, nəhayət, qarşılıqlı sevgimizi etiraf etdik. Bizim buradakı sevgi söhbətlərini bir-bir danışmayacağam. Bu cür müqəddəs sözlər nəğılətmədə bayağı səslənir, buna görə mən xırdalıqlara varmaqdan vaz keçirəm. Bu şirin vüsəl anlarında hər ikimiz təsvirə sığmayan səadət duyurduq. Bir qədər ötəndən sonra özümüzdə gəldik və gerçəkdən ayrılaraq, keçmişdən və gələcəkdən danışdıq.

Mayumidən xəbər aldım və o, mən olmayan zamanlarda baş verənlərin hamısını bir-bir mənə danışdı. O, heç bir naz-qəmzəsiz etiraf etdi ki, bizim ilk görüşümüzdə mənə sevilir və bu uzun ayrılıq illərində başqa heç kim onun xoşuna gəlməyib. O, mənim bunu duymadığıma sadəliklə təəccüb etdi. Onun yadına saldım ki, o, heç vaxt mənə öz sevgisindən danışmayıb. Mayumi dedi ki, bu, düzdür, amma əlavə etdi ki, o, heç bunu gizlətmək fikrində olmayıb. O, məndən bəsirətli olub və duyub ki, mən onu sevirəm. Mayumi elə sərbəst və açıqcasına danışdı ki, mənim şübhələrim aradan qalxdı. O, məndən alicənab çıxdı: Mayumi məndən şübhələnməyi heç vaxt ağına belə gətirməzdi. O yalnız bircə dəfə, lap az öncə, bu duyğunun təsiri altına düşübmiş. Səbəb də aydın oldu: sən demə, onun uğursuz pərəstişkarı onun könlünü mənim bəzəmdə iftiralarla bulandırmaq istəyibmiş. Elə buna görə də Hajo-Yevaya tapşırıq verilibmiş.

Əfsus! Sevgi tarixcəm bunca qüsursuz deyildi. Mayumiyə həqiqətin yalnız bir hissəsini açma bildim. Lakin qızı məyus etməmək üçün öz keçmişimin bu və ya başqa epizodlarının üstündən sükutla keçən zaman vicdan əzabı duydum.

Ancaq keçmiş keçmişdə qalmışdı və onda artıq heç nəyi dəyişmək olmazdı. Əvəzində daha işıqlı gələcək qarşımda açılırdı və mən günahımı yumaq üçün öz qarşımda and içdim. İndi ağuşumda saxladığım bu gözəl varlığın daha heç vaxt mənə qınamaq üçün bir səbəbi olmayacaq. Mayuminin sevgisini, səmimi etirafını dinləyən zaman

qürur duydu, ancaq söhbət onun ailəsindən düşən kimi, qəzəbdən damarlarımda qanım cuşə gəldi. O, məhkəmə proseslərindən, ağların, xüsusən də qonşularının – Rinqoldların onlara etdikləri ədələtsizliklərdən və təhqirlərdən mənə söz açdı.

O, mənə artıq yaxşıca bildiyim bütün hər şeyi danışıdı. Lakin hələ yalnız Mayumiyə bəlli olan təfsilatlar da var idi. Rinqold, bu mənfur riyakar, ona pərəstişkarlıq da etməyə cəhd eləmişdi. Yalnız onun qardaşının qarşısında duyduğu qorxu onu məcbur etmişdi ki, qızı sakit buraxsın.

Başqa aşıq, Skott, dostluq bəhanəsi ilə onun qılığına girməyə çalışmışdı. O, bütün qalanları kimi, Pauellərin plantasiyası haqda məhkəmə işinin hansı durumda olduğunu bilirmiş və nüfuzlu adamlarla qohumluq bağlarından istifadə edərək, torpağın onlara qaytarılmasına nail olacağını vəd edibmiş. Bu, başdan ayağacan riyakarlıq imiş, o əsla vədinə əməl etmək fikrində deyilmiş, ancaq onun şirindilli inandırma-ları Otseolanın alicənab, sadələvh qəlbini aldadıbmış. Elə buna görə də bu vicdansız yaramaz Otseolanın ailəsinə yol tapmış və orada, demək olar ki, yaxın bir adam olmuşdu. O, münasib fürsət tapmaq və Mayumi ilə açıq danışmaq üçün artıq bir neçə ay onlara gəl-get etmişdi. O, bütün bu müddətdə qızı sevgi etirafları ilə təngə gətiribmiş. Amma xüsusi bir cəsarətlə yox, çünki onun zəhmli qardaşının acıqlı baxışlarından qorxurmuş. Ancaq onun bütün əlləşmələri nəticəsiz qalıbmış. Bu, Rinqolda yaxşı bəlli idi, amma o, yeganə bir məqsəd – məni sındırmaq məqsədi güdürmüş. Bunun üçün daha münasib an seçmək çətin idi.

Mənim aydınlaşdırmaq istədiyim daha bir təfsilat qalırdı. Əlbəttə, ağıllı və fərasətli Mayumi bunda mənə yardım edə bilərdi: axı o, bacım-la dostluq edirdi və qızlar bir-birinə öz ürək sirlərini etibar edirdilər.

Mən, bacımla Mayuminin qardaşı arasında münasibətlərin nə yöndə olduğunu öyrənməyi yaman çox istərdim. Ancaq bu haqda soruşmağa utandım, hərçənd onun mənə çoxlu maraqlı şeylər deyə biləcəyinə əmin idim.

Hər halda, biz hər ikisindən, xüsusən də Virginiyadan xeyli danışdıq. Mayumi bacımı rıqqətlə xatırladı və onun barəsində üstümə sualları yağdırdı... O eşitmişdi ki, Virginiya əvvəlkindən daha gözəl olub və öz gözəlliyi ilə bütün rəfiqələrini kölgədə qoyub. Mayumi, Virginiyanın bizim gəzintiləri, adada keçən xoşbəxt saatları xatırlayıb-xatırlamadığını soruşdu.

“Ola bilsin, həddən artıq yaxşı xatırlayır!” – düşündüm, amma mənə bu barədə danışmaq nə isə çətin idi.

Düşüncələrimiz gələcəyə yönəldi. Ötənlər mavi göylər qədər aydın idi, gələcəyin üfüqlərini isə buludlar örtürdü.

Hər şeydən öncə, bizi ən çox həyəcanlandıran və olduqca təlaşa salan məsələdən, Otseolanın həbsindən danışdıq. Onu tezmi buraxacaqlar? Biz onun azad olunmasını sürətləndirmək üçün hansı təşəbbüslərdə bulunmalıyıq?

Qüvvəm daxilində olan bütün hər şeyi edəcəyimi vəd etdim və vədimə əməl etməkdə qərarlı idim. Möhkəm qət etdim ki, daşı daş üstə qoymayacağam, amma dustağın azadlığına nail olacağam. Əgər ədaləti qanuni yolla əldə etmək olmasa, mən hətta hiyləgərliyə əl atmağa hazır idim və bunun ordudan azad olunmaq bahasına başa gələ biləcəyindən, hətta adımın üstünə rüsvayçılıq ləkəsi düşəcəyindən belə çəkinmədim. Gənc başçını azad etmək üçün həyatımla risk etməyə belə hazır idim. Mənə nə and içmək, nə aman etmək gerek idi, mənə onsu da inanırdılar. Bu doluxmuş gözlərdən minnətdarlıq yaşları axdı, yanan dodaqların rıqqətli təmasları isə istənilən razılıq sözündən şirin idi.

Ayrılmaq vaxtı çatmışdı. Ayın durumuna əsasən, artıq gecə yarısına yaxın idi. Təpənin başında, solğun səmanın fonunda divanə kraliçanın fiquru tuncdan tökülmüş kimi aydın göründü. O, bizə yaxınlaşdı. Mayumini qucaqladım və onu hərərətlə öpdüm, sonra biz ayrıldıq. Qızın qəribə, amma vəfalı mühafizəçisi onu sezilməyən cıgırla apardı, mən isə tək qaldım və bu müqəddəs yerdə yaşananların hamısını xatırlaya-xatırlaya dinməzəcə dayandım.

Ay getdikcə üfüqə tərəf enməkdə idi. Bu, getmək vaxtı çatdığına bir xəbərdarlıq idi. Təpənin başından enərək, cəld geriye – forta getdim.

XLVII

fəsil

ƏSİR

Vaxtın gec olmasına baxmayaraq, əsirə baş çəkməyi qət etdim. Tələsməli idim, çünki mənim özümü də azadlıqdan məhrum edilmə

təhdid edirdi. Bir gündə iki duel, iki yaralı rəqib – hər ikisi generalın dostları. Özümünse heç bir dost-tanışım yox idi və çətin ki, cəzadan can qurtara biləydim. Həbs olunacağımı gözləyirdim... İş hərbi məhkəməyəcən gedib çıxa da bilərdi, perspektivdə isə məni ordudan çıxarıma təhdid edirdi.

Öz nikbinliyimə baxmayaraq, yenə də bütün bunların nə ilə bitəcəyi barədə fikrə getdim. Ordudan çıxarımaq perspektivi məni elə də narahat eləməirdi – zabit rütbəm olmadan da yaşaya bilərdim. Ancaq istənilən adam, istər suçsuz olsun, istər suçlu – öz yoldaşlarının məzəmmətlərini və rüsvayçılıq damğasını üstünə götürməyə laqeyd yanaşa bilməz. Çılgın adam olmaq olar, ancaq məsələnin bir ucu qohumlara və ailəyə gedib çıxanda nəticələrlə hesablaşmamaq olmaz. Qallahersə bu məsələdə başqa rəydə idi.

– Qoy onlar səni həbs etsinlər, hətta istefa verməyini tələb etsinlər. Cəhənnəmə ki! Hamısına tüpür getsin! Heç vecinə də alma! Sənin yerinə olsaydım və belə qiyamət plantasiyaya və tam bir zənci alayına malik olsaydım, bu hərbi xidmətə birdəfəlik tüpürüb şəkər və tütün istehsal eləyərdim. Müqəddəs Patrikə and olsun ki, mən elə bu cür də edərdim!

Amma təsəlliverici dost sözləri məni elə də sakitləşdirmədi və mən çox da şən olmayan əhvalda əsiri axtarmağa yollandım.

Gənc başçını kamerada tapdım. Otseola, elə indicə ələ keçmiş qartal kimi, tələdəki panter kimi, kamerada çılgıncasına vurnuxur və arabir vəhşi təhdidlər yağdırırdı.

Pəncərəsiz otaq tamam qaranlıq idi. Məni müşayiət edən kapral nə şam, nə məşəl götürmüşdü; o, bunların dalınca getdi və məni qaranlıqda tək qoydu.

Pələng yerşi kimi yüngül addım səsləri – yəqin, mokasin geyinmiş bir adamın addımları idi, – və kəskin zəncir cingiltiləri eşitdim. Sonra qulağım kəskin tənəffüs və qəzəbli nidalar sezdi. Yarımqaranlıqda iri addımlarla irəli-geri gedən əsirin fiqurunu görə bildim. Deməli, onun ayaqları qandallanmamışdı.

Əsirin tək olduğuna əmin olaraq, sakitcə içəri girdim və qapının yanında dayandım. Mənə elə gəldi ki, o, öz fikirlərinə dalıb və məni görmür. Ancaq səhv etmişdim. Otseola qəfil dayandı və məni adımla çağırırdı ki, bu da məni bərk təəccübləndirdi. O, olsun ki, qaranlıqda çox gözəl görürdü.

– Siz də, Rendolf, mənim düşmənlərimin arasında imişsiniz! – deyərək, qınaq duyulan bir avazla səsləndi. – Silahlanmışsınız, hərbi geyim-dəsiniz, tam təchiz edilmisiniz və onlara bizi öz evlərimizdən qovub çıxartmaqda yardım etməyə hazırsınız!

– Pauel!

– Pauel yox, ser. Mənim adım Otseoladır!

– Siz mənim üçün həmişə Eduard Pauel, uşaqlıq dostum, həyatımı xilas etmiş bir adam olaraq qalacaqsınız. Mən sizi yalnız bu adla xatırlayıram...

Kiçik bir fasilə baş verdi. Görünür, sözlərim onu mənimlə, bir növ, barışdırdı. Ola bilsin, onlar onda çoxdan ötmüş çağlar haqda xatirələr oyatmışdı. Otseola dedi:

– Nə üçün buradasınız? Bura bir dost kimi gəlmisiniz, yoxsa, başqaları kimi, məni boş sözlərlə incitməyə? Burada çox adamlar olublar – riyakar çərənçilər ki, məni şəərəfsiz addımlara təhrik etməyə çalışıblar. Doğrudanmı, sizi də bu cür tapşırıqla göndəriblər?

Bu sözlərdən o nəticəyə gəldim ki, Skott – görünür, hansısa tapşırıqla – artıq əsirin yanında olub.

– Yox, mən öz iradəmlə gəlmişəm və bir dost kimi gəlmişəm, – dedim.

– Sizə inanıram, Corc Rendolf! Hələ erkən gənclik çağlarında sizin təmiz ürəyiniz vardı. Düz zoğlar isə az-az hallarda əyilmiş ağaclar kimi qalxırlar. Mən düşünürəm ki, siz dəyişmişiniz, hərçənd düşmənlər məni buna inandırtdılar. Yox! Rendolf, əlinizi verin! Sizdən şübhələndiyim üçün məni bağışlayın.

Mən qaranlıqda əsirin əlindən tutdum və başa düşdüm ki, onun hər iki əli qandallanıb, amma, hər halda, bizim əl tutmamız möhkəm və səmimi oldu.

Otseoladan mənə qara yaxan düşmənlər haqda soruşmadım. Əsas o idi ki, əsir mənim dost duyğularıma inanmışdı, – bu, onun azad olunması planının uğurla sonuclanması üçün olduqca vacib idi. Mən ona gölün yanında baş verənlərin yalnız bir hissəsini danışdım, qalanlarını isə heç doğma qardaşıma belə ürək qızdırıb etibar etməzdim.

Qəzəbin çılğın partlayışını gözləyirdim, amma yaxşı ki, ümidim boşa çıxdı: gənc hindu taleyin qəfil zərbələrinə öyrəncəli idi və öz coşqunluğunu cilovlamağı öyrənmişdi. Söhbətimin onu dərindən təsirləndirdiyini duydum. Qaranlıqda onun üzünü görə bilmirdim, o

yalnız dişlərini qıncırdadır və qəzəbini boğmağa çalışaraq, nə isə deyiniirdi.

– Ah, gicin biri! – o, nəhayət, səsləndi. – Mən necə də kor abdal olmuşam! Axı mən lap əvvəldən bu şirindil əclafdan şübhələnmişdim. Sağ olun, alicənab Rendolf! Mən bu sadıq dostluğa görə sizin qarşınızda həmişəlik borcluyam. İndi siz Otseoladan dünyada hər şeyi istəyə bilərsiniz!

– Daha bircə kəlmə də, Pauel! Sizin bu haqda düşünməniyə gərək yox, əksinə, mən sizin borclunuzam, ancaq indi bizə bircə dəqiqəni belə itirmək olmaz. Mən bura sizə məsləhət verməyə gəlmişəm. Bu, bir plandır ki, siz onun yardımını ilə azadlığa çıxə bilərsiniz. Ancaq biz tələsməliyik, yoxsa, məni burada görə bilərlər.

– Sizin planınız nədən ibarətdir?

– Siz Oklavaha müqaviləsinə qol çəkməlisiniz!

XLVIII

fəsil

DÖYÜŞ NİDASI

Mənim sözlərimə bircə “vuf” nidasıyla cavab gəldi ki, onda da dərin bir təəccüb və nifrət duyulurdu. Ardınca dərin bir sükut çökdü.

Təklifimi təkrar etdim:

– Siz bu müqaviləyə qol çəkməlisiniz!

– Heç vaxt! – o, ən qətiyyətli bir tonda cavab verdi. – Heç vaxt! Qoy, yaxşısı budur, bu divarlar arasında diri-diri çürüyüm! Yaxşısı budur, sinəmlə öz zindanbanlarımin süngülərinə atılım və ölüm, nəinki öz xalqıma dönük çıxım! Heç vaxt!

– Səbr edin, Pauel, səbr edin! Siz məni anlamadınız! Məncə, siz başqa başçılarla birlikdə, bu müqavilənin dəqiq mənasını özünü-zə aydınlaşdırmamısınız. Xatırlayın ki, o, sizi yalnız şərti vədlərə bağlayır: yalnız o halda öz torpaqlarınızı aqlara güzəştə gedirsiniz və Günbatana köçüb gedirsiniz ki, xalqın əksəriyyəti buna razı olsun. Bu gün bəlli olub ki, xalqın əksəriyyəti buna razı deyil. Sizin razılığınız çoxluğun bu qərarını dəyişdirmir!

– Bu, doğrudur, – əsir, mənim fikrimi anlamağa başlayaraq, cavab verdi.

– Belə olan halda, siz qol çəkə və özünüzü bununla bağlı hesab etməyə bilərsiniz, çünki əsas şərtlərə əməl olunmayıb. Siz nə üçün bu hiyləyə əl atmayırsınız? Heç kim sizin hərəkətinizi xəyanət adlandırmaz. Düşünürəm ki, istənilən adam sizin hərəkətinizə bəraət qazandırar, siz isə azadlığınızı özünüzə qaytararsınız.

Ola bilsin, mənim dəlillərim vicdanlı adamın hərəkət tərzi ilə pis uzlaşdı, ancaq həmin o vaxt onlar səmimi bir narahatlığın diqtəsi kimi gerçək idi, dostluğun və sevginin gözləri isə hərdən əlaqə zidd xətalara gəlmür.

Otseola susdu. Anladım ki, mənim sözlərimin üzərində düşünür.

– Qulaq asın, Rendolf, – o, nəhayət, səsləndi. – Siz, ola bilsin ki, Filadelfiyada, hüquqşünasların məşhur şəhərində yaşamırsınız. Belə bir şey mənim heç ağılıma da gəlməmişdi. Siz haqlırsınız – bu imza, əlbəttə, məni əlaqədar etmir. Ancaq düşünürəm ki, əgər mən müqaviləyə qol çəksəm, agent bundan razı qalar. O, mənə nifrət edir – mən bunu və bu nifrətin səbəblərini də bilirəm. Mən də ona nifrət edirəm və mənim də səbəblərim çoxdur. O artıq birinci dəfə deyil, məni təhqir edir! O, mənim imzamları qənaətlənərmidi?

– Güman edirəm ki, hə. Bacarsanız, özünüzü elə göstərin ki, tabe olursunuz. Qol çəkin və sizi dərhal azad edərlər.

Mən buna şübhə eləməirdim. Otseolanın həbsindən sonra eşitdiklərimin hamısından bu nəticəyə gəlmişdim ki, Tompson artıq öz hərəkətidən peşmandır. Hamı düşünürdü ki, o, həddən artıq tələsərək başısoyuluq edib və bu tələskənlik fəlakətli nəticələrə gətirib çıxara bilərdi. Dedi-qodular agentə indi çatmışdı və mən məhbusdan adyutantın ona baş çəkdiyini eşidərək, qət etdim ki, Skott onun tapşırığı ilə gəlmiş. Aydın idi ki, agent özü məhbusuyla bacardıqca tez üzülüşmək istəyib və onu hətta Otseola üçün ən məqbul şərtlərlə belə azad etməyə sevinərdi.

– Dostum! Mən sizin məsləhətə əməl edirəm və müqaviləyə qol çəkərim. Agentə mənim məramım barədə xəbər verə bilərsiniz.

– Mən onu görəndə kimi bu haqda ona deyərəm. İndi isə artıq gecdir, xudahafiz!

– Ax, Rendolf! Dostdan, mənim ağılların arasında qalmış olan yeganə dostumdan ayrılmaq nə qədər ağırdır! Səninlə çoxdan ötən o günlər barədə danışmağı necə də istərdim! Ancaq bura onun nə yeridir, nə məqamı.

Gənc başçı öz təmkinli tonunu buraxdı və onun səsi, ötən zamanlarda olduğu kimi, mülayim səsləndi.

– Bəli, ağların arasında dəyərləndirdiyim və sayğı bəslədiyim yeganə dostum – qayğılı-qayğılı təkrar etdi, – yeganə, amma...

O, sanki, özünə gələrək, az qala açmağı gerek bilmədiyi bir sirri açacaqmış kimi, birdən susdu. Mən bir qədər təlaşla etirafı gözlədim, amma beləcə də onu eşitmədim. Otseola yenidən, amma bu dəfə tamam ayrı tərzdə danışmağa başladı.

O, qəzəblə:

– Ağlar bizə çox pisliklər etdilər! – dedi. – O qədər ədalətsizliklər etdilər ki, hətta saymaq belə çətindir... Amma Ulu Ruha and içirəm ki, qisas alacağam! Mən indiyədək belə bir and içməmişdim, ancaq son günlərin olayları qanıma alova döndərdi. Mən hələ sizin gəlişinizə qədər ən qəddar düşmənlərimi öldürməyə and içmişdim. Siz məni öz məramımı dəyişməyə məcbur edə bilmədiniz, əksinə, məni öz fikrimdə möhkəmlətdiniz və mən öz bədxahlarımla siyahısına üçüncü düşməni əlavə etdim. İndi mən bir daha Ulu Ruha and içirəm ki, meşədə yarpaqlar bu üç ağ yaramazın və bir qırmızıderili satqının qanı ilə qızarmayınca, sakitlik nə olduğunu bilməyəcəyəm! Sənin təntənən uzun sürməyəcək, satqın Omatla! Tezliklə vətənsəvər qisası səni haqlayar, tezliklə Otseolanın qılıncı səni paralayar!

Onun qəzəbinin yatmasını gözləyərək, susdum. Gənc başçı bir neçə saniyə sonra sakitləşdi və yenidən dostyana tərzdə danışmağa başladı:

– Ayrılmazdan öncə, sənə daha bir söz deyəcəyəm. Kim bilir, bir də nə vaxt görüşməli olacağıq! Fərqli səbəblər bizə mane ola bilər. Əgər görüşsək də, düşmənlər kimi, savaş meydanında görüşəcəyik. Mən sizdən heç də barış qəsdində olmadığımı gizlətmirəm. Yox, heç vaxt! Sizdən bir xahişim var, Rendolf. Söz verin ki, izahat istəmədən, onu yerinə yetirəcəksiniz. Mənim dostluğumu dəyərləndirirsinizsə, onda bu hədiyyəni məndən qəbul edin və gizlətmədən onu həmişə sinəyinizdə gəzdirin. Vəssalam.

Bunu deyib, boynundan, mənim artıq xatırladığım doğan günəş təsviri olan zənciri çıxartdı. Onu mənim boynuma taxdı və müqəddəs rənz sinəm üstündə parladi. Onun hədiyyəsini boyun qaçırmaqdan qəbul etdim, onun xahişini yerinə yetirəcəyimə söz verdim, əvəzində isə ona öz saatımı bağışladım. Sonra bir-birimizin əlini ürək-dən sıxaraq, ayrıldıq.

* * *

Güman etdiyim kimi, seminolların başçısının azadlığına nail olmaq elə də çətinlik törətmədi. Hərçənd agentin, mənə bəlli olmayan səbəblərdən, gənc başçını görən gözü yox idi, amma o, öz şəxsi münasibətlərini rəsmi işə qatmağa cürət eləmədi. O artıq özünü bunsuz da çətin vəziyyətdə qoymuşdu. Və mən əsirin qərarını ona bildirən zaman, əmin oldum ki, Tompson ondan belə yüngülcə yaxa qurtarmağına şaddır. O, vaxt itirmədən əsirlə görüşə yollandı.

Otseola özünü tamamilə nəzakətli aparırdı. Əgər o, dünən öz qəzəbinə sərbəstlik vermişdisə, bu gün üzüyola və təmkinli idi. Həbsdə keçirilən gecə, sanki, onun məğrur ruhunu ram etmişdi. Ac və zəncirlənmiş bu adam, indi azadlığını ona qaytaran istənilən şərti qəbul etməyə hazır idi. Agent durumu özü üçün belə təsəvvür edirdi.

Müqaviləni gətirdilər. Otseola bircə kəlmə də demədən, ona qol çəkdi. Onun zəncirlərini çıxartdılar, məhbəsin qapıları taybatay açıldı və ona maneəsiz olaraq uzaqlaşmaq imkanı verildi. Tompson sevinirdi, ancaq bu yalnız özünüaldatma idi. Əgər o da mənim kimi, Otseolanın dodaqlarındakı istehzal təbəssümü görsəydi, çətin ki, öz qalibiyyətinə belə qeyd-şərtsiz əmin olardı. Ancaq Tompsona xoş xəyallara uzun zaman qapılmaq qismət olmadı.

Gənc başçı hamının gözü qabağında məğrur yerişlə meşəyə tərəf yönəldi. Lakin meşənin kənarına çatınca, forta tərəf döndü, kəməmindən parıldayan xəncərini çıxartdı, onu başının üstündə yel-lətdi və meydan oxuyurcasına qışqırdı: "İo-ho-ehi!". Bu döyüş nidası üç dəfə qulaqlarımıza yetişdi, sonra isə Otseola döndü və bircə sıçrayışla cəngəllikdə gözdən itdi.

Bunun nə demək olduğu tamamilə aydın idi. Hətta şadlıq edən agent özü də başa düşdü ki, bu nida savaşa, həyata deyil, ölümə çağırış deməkdir. Yubanmadan əsirin arxasınca izləməyə silahlı əsgərlər göndərdilər. Ancaq izləmə səmərəsiz oldu və düz bir saatlıq əbəs axtarışlardan sonra yorğun əsgərlər geri, forta qayıtdılar.

* * *

Biz Qallaherlə həbs haqda əmri gözləyə-gözləyə bütün səhəri evdə keçirdik. Ancaq belə bir şey olmadı və bu, bizi bərk təəccübləndirdi.

Daha sonra bəlli oldu ki, Rinqold forta qayıtmayıb. Onu, yaralanmadan sonra, fortun bir neçə milliyində yaşayan tanışigilə göndəriliblər. Bu, qalmaqallı olayı qismən gündəmdən çıxartdı. İkinci rəqib, adyutant Skott, qolu sarıqlı qayıdaraq bildirdi ki, at onu yıxıb və o, ağaca çırpılıb. Tamamilə aydındır ki, bu yaralı çaqqal öz yaralanmasının əsl səbəblərini açıb-ağartmayıb. Mən isə onun susmasını yalnız təqdir edə bilərdim və öz tərəfimdən baş verənlər barədə dostumdan başqa heç kimə heç nə demədim. Bütün bu tarixçə yalnız xeyli sonra bəlli oldu. Sonralar biz adyutant Skottla xidməti işlərdə tez-tez qarşılaşırıdıq, amma, söz yox, bizim danışıqlarımız sırf rəsmi səciyyə daşıyırdı və biz hər ikimiz özümüzü son dərəcə təmkinli aparırıdıq.

Amma tezliklə bir təsadüf bizi ayırı saldı. Və mən dərindən nifrət etdiyim bu adamla daha qarşılaşmadığıma şad oldum.

XLIX

fəsil

SAVAŞ

Kinq fortundakı şuradan sonra keçən bir neçə həftə ərzində ölkədə, görünür, tam sakitlik hökm sürmüşdü. Danışıqlar bitmişdi və hərbi əməliyyatların başlanğıcı artıq elə də uzaq deyildi. Ağlar öz aralarında başlıca olaraq, qırmızıdərililərin necə hərəkət edəcəklərini müzakirə edirdilər. Onlar savaşaçaqlarmı, yoxsa, güzəştə gedəcəklərmi?

Seminollara köçürülməyə hazırlaşmaq üçün bir qədər vaxt verilmişdi. Bütün qəbilələrə çaparlar göndərilmişdi ki, hinduların bütün mal-qaranı və atları forta sürüb gətirməli olduqları günü elan etsinlər. Agentin nəzarəti altında hərrac təyin olunmuşdu. Əldə olunmuş pulu, heyvan yiyələri Batıdakı yeni daimi məskənlərinə gələn zaman,

onlara paylamaq nəzərdə tutulurdu. Onların plantasiyaları və mülkləri ilə də eyni cür davranmağa hazırlaşdılar.

Hərrac günü gəlib çatdı, ancaq sürü gəlib çıxmadı ki, bu da hökumət agentini bərk məyus etdi. Hərracı təxirə salası oldular.

Hindular mal-qaranı sürüb gətirmədilər; deməli, ardınca daha pisini də gözləmək olardı. Tezliklə onların məqsədləri daha da aydın bəlli oldu.

Sonuncu həftələrin hökm sürən asayışı, demə, yalnız tufan öncəsinin qorxunc sakitliyi imiş. Uzaqdan gələn boğuc göy gurultusu kimi, silahlı toqquşmanın şərtsiz carçısı sayıla biləcək xırda qarşıdurmalar baş verməyə başladı.

Həmişəki kimi, araqarışdıranlar ağlar idi. Üç hindunu ov zamanı onların ərazilərindən kənarda tuturlar. Ağların dəstəsi onları kəndirlərlə sarıyır və ağların birinin malikanəsindəki pəyəyə salır. Qəbilənin başqa döyüşçüləri bundan xəbər tutana və onları qurtarmağa gələnə qədər əsirləri orada üç gün saxlayırlar. Toqquşma baş verir, bir neçə hindu yaralanır, ancaq ağlar qaçırırlar və əsirlər azad edilir. Onları dustaq olunduqları yerdən çıxaran zaman, onların dostlarının gözləri önündə dəhşətli mənzərə canlanır. Zavallıların sarındıqları kəndirlər onların bədənlərinə işləyibmiş və nə əllərini, nə ayaqlarını tərpətməyə imkan vermirmiş. Onlar çoxlu qan itiribmişlər və əsirliyin bütün dövründə onlara heç nə yedirtməyibmişlər. Bunun necə təsir bağışladığını təsəvvür etmək olar! Nəzərə alın ki, mən yalnız gerçək faktlar göstərirəm.

Daha bir hadisə. Altı hindu Kanfa-Pond yaxınlığındakı öz düşərgələrində imiş, bu zaman ağların dəstəsi onlara hücum edir, onların silahlarını əllərindən alır, kisələrini axtarır və onları uzun qamçılarla qamçılamağa başlayır. Bu zaman daha iki hindu gəlib çıxır, onlar nə baş verdiyini görürlər və ağları atəşə tuturlar. Ağlar da atışmağa başlayırlar, həm də hindunun birini öldürür, o birini ağır yaralayırırlar.

Təbii ki, hindular arasında həyəcan baş qaldırdı və onlar qisas almağa başladılar. Qəzetlər xəbər verirdi:

“11 avqust, Dalton. Poçtalyon Kinq fortundan Bruk fortuna gedən yolda hinduların dəstəsi ilə qarşılaşmışdır. Onlar atın yüyənindən tutub saxlamış, çaparı yəhərdən yerə salmış və öldürmüşlər. Poçtalyonun eybəcər hala salınmış cəsədi bir neçə gündən sonra meşədə tapılmışdır”.

“On dörd nəfərlik atlı dəstə Vakaxonta istiqamətində, kapitan Qabriel Pristanın plantasiyasına kəşfiyyata gedirmiş. Onlar təyinat yerindən bir mil məsafədə olan kiçik bir sututara yaxınlaşırlar. Bəziləri bu sututarı keçiddən keçməməyi qət etmişlər. Buna baxmayaraq, dörd nəfər keçməyə risk eləmişdir. Bu zaman qəflətən pusqudan hindular çıxmış və atəş açmağa başlamışlar. Başqalarından daha qabaqda olan iki nəfər yaralanmışdır. Onların birinin, mister Folkun, güllə boynundan dəymişdir; onu qaldırmış və evə aparmışlar. Bir başqasının, kapitan Pristanın oğlunun qolu sınımış, onun atını isə öldürmüşlər. O, qaçmağa üz qoymuş, bataqlığa atılmış və yalnız bu yolla hinduların izləmələrindən qaçıb gizlənə bilmişdir”.

“Təxminən, elə həmin vaxt hinduların dəstəsi Corc gölündəki adada, palıdlıqda ağac qıran bir neçə adama hücum etmişdir. Ağlar qayıqlarda xilas ola bilmişlər, ancaq onlardan ikisi yaralanmışdır”.

“Nyub Riverdə, Floridanın cənub-şərq səmtində hindular mister Kulinin evinə basqın etmiş, onun arvadını, uşaqlarını və ev müəllimini öldürmüşlər. Onlar otuz donuzu, üç atı sürüb aparmışlar, ərzaq dolu on iki qutu, barıt çəlləyi, iki yüz funtdan artıq qurğuşun, yeddi yüz gümüş dollar və iki zənci ələ keçirmişlər. Mister Kuli özü evdə yox imiş. O qayıdanda görür ki, arvadı qucağında körpəsi ilə ölmüş halda uzanıb – onu güllə ilə ürəyindən vurubmuşlar; iki böyük uşaq da həmçinin öldürülmüşlər. Qız hələ də əlində kitab tutubmuş, oğlan onun yanında düşüb qalıbmış. Bütün ev alova bürünübmüş”.

“Spring-Hardendə, Sent-Cons yaxınlığında, polkovnik Risin geniş plantasiyası darmadağın edilmiş və bütün binalar tamamilə yandırılmışdır. Doxsan çəlləyi şəkərlə doldurmaq üçün yetərli olan şəkər qamışı ehtiyatı məhv edilmişdir, yüz altmış iki zənci, bütün qatırlar və atlar aparılmışdır”.

“Elə həmin hindular mister Depeysterin plantasiyasını darmadağın etmişlər. Demə, onlar bu plantasiyanın zənciləri ilə ittifaqda imişlər. Onlar, qayıq əldə edərək çayı üzüb keçmiş və kapitan Demmetin malikanəsini yandırmışlar. Mayor Xeriotun plantasiyası tar-mar edilmiş və onun səksən zəncisi hindularla getmişdir. Sonra hindular San-Avqustino səmtində qabağa getmişlər ki, burada general Ernandesin nəhəng plantasiyaları xarabazarlığa çevrilmişdir. Eyni aqibət Buen Retiroda Bxlövun, Düponun, Tomoka Krikdə Danxemin,

Mak Reyin malikanələrinə, Beyesin, general Herrinqin, Bartalone Solanonun plantasiyalarına və ilaxir – San-Avqustinodan güneyə doğru, demək olar, bütün plantasiyalara üz vermişdir”.

Sadə tarixi faktlar belədir. Mən onları seminollarla savaştan qabaq gələn olaylardan misallar kimi gətirirəm. Hərçənd hinduların hərəkətləri barbarcasına idi, amma onlar yalnız əvəzçixma kimi, çoxdan gözlənilən qisasın kobud partlayışları kimi, uzun illər ərzində bunca səbr edərək davam gətirdikləri ədalətsizliklərə və təzyiqlərə cavab kimi meydana çıxırdı...

Hələ ki əsl savaş əməliyyatları başlanmamışdı, ancaq ağların mülklərini xaraba qoyan hindu dəstələri eyni vaxtda fərqli yerlərdə peyda olurdular. Hinduların üzərində zorakılıq törədənlərin çoxları üçün hesablaşma saati çatmışdı; başqalarına çətinliklə aradan çıxmaq və öz həyatlarını qurtarmaq müyəssər oldu. Partlayış partlayış dalınca baş verdi və bu, bütün ölkə alovlara bürünənə qədər davam etdi.

Ölkənin içərilərində və hindu rezervasiyaları ilə sərhəddə yaşayanlar, öz tarlalarını tərk etdilər, mal-mülklərini, kənd təsərrüfatı avadanlıqlarını, mebellərini və qiymətli əşyalarını buraxıb fortlarda və indi təhlükəsizlik üçün xüsusi olaraq möhkəmləndirilən ətraf kəndlərdə sığınacaq axtarırdılar.

Omatla və başqa başçılar dörd yüzə yaxın əlaltıları ilə birlikdə öz kəndlərini tərk etdilər və güvənlik axtarmaq üçün Bruk fortuna qaçdılar.

İndi artıq savaş olub-olmayacağı haqda xəyal etməyə gərək qalmamışdı. O başlanmışdı və “İo-ho-ehi!” döyüş nidası gecə-gündüz ətraf meşələrdə gurlayırdı.

L

fəsil

QƏRİBƏ ATLININ İZİYLƏ

Hələ ki Floridaya, nisbətən, az Amerika qoşunu gəlmişdi. Amma dəstələr Moultri, Savanı, Mobila fortlarından və Birləşmiş Ştatlar qoşunlarının adətən yerləşdirildiyi başqa hərbi düşərgələrdən artıq

irəliləməyə başlamışdılar. Corciya və Karolina ştatlarının iri şəhərlərində, eləcə də Floridanın özündə tez-tələsik könüllü dəstələr yığılırdı. Hər bir qəsəbəyə hərbi kampaniyada iştirak üçün bölgə ayrılmışdı. Mənim doğma qəsəbəm Suonidə də dəstə təşkil etmək qəti edilməmişdi. Bu məqsədlə dostum Qallaher ora ezam edilmişdi, mən isə, leytenant rütbəsində, onun müavini təyin edilmişdim.

Mən bu əmri alanda çox sevindim. Fortun qarnizonunda cansıxıcı həyat məni təngə gətirmişdi. Bundan savayı, məni evdə bir neçə gün keçirmək imkanı cəzb edirdi.

Qallaherin sevinci mənimkindən əskik deyildi. O, ovçuluq vuruğunu idi. Dostum, başlıca olaraq, Atlantik okeanı sahilləri boyu yerləşən şəhər və ya fortlarda yaşamışdı, tülkü və ya maral ovundan həzz almaq kimi şeylər onun qismətinə az-az düşürdü. Mən, heyvan və quş ovuyla onu məmnun edəcəyimi vəd etdim, belə ki, Suoni meşələrində hər cür ov heyvanları və quşları yetərincə idi.

Beləliklə, biz hər ikimiz, könüllülər yığmaq səlahiyyəti alaraq, fortdakı yoldaşlarımızla sağollaşıb öncədən xoş əyləncələr xəyalı edə-edə rahatlıqla yola düşdük. Bizi vəfalı Qara Cek müşayiət edirdi ki, o da köhnə plantasiyaya qayıtmasına sevinirdi.

Hindular hələ Suoni mahalına basqınlar etmirdilər. O, bizə düşmən qəbilələrin yaşadığı məntəqələrdən uzaqda yerləşirdi. Sakinlər özlərini güvənlilikdə hiss edərək, evlərində qalmışdılar. Amma könüllü dəstələri artıq təşkil edilmişdi və ətrafda daim patrullar gəzib-dolaşırdılar.

Anamdan və Virjiniyadan tez-tez məktublar alırdım, ancaq onlarda xüsusi bir həyəcan duyulmurdu. Məsələn, bacım düşünürdü ki, hindular onlara, ümumiyyətlə, toxunmazlar. Buna baxmayaraq, ürəyim sakit deyildi və mən doğma yerlərə yollanmaq əmrini böyük razılıqla qarşıladım.

Biz meşə yoluyla dördnala çaparaq gedirdik və tezliklə uşaqlıq çağlarımızın keçdiyi yerlərə yaxınlaşdıq. Bu dəfə pusqudan ehtiyat etmirdim, çünki biz, gərəkən ehtiyat tədbirləri görərək səyahət edirdik. Bizə bir saat ərzində hazırlaşmaq əmri verilmişdi. Və biz dərhal yola düşmüşdük, belə ki, qatil düşmənlərim mənim səfərimdən xəbər tutmağa macal tapmazdılar. Bundan başqa, yanımda igid Qallaher vardı, arxamca isə vəfalı silahdaşyanım gəlirdi və mən ağlar tərəfdən açıq hücumdan qorxmurdum.

Mənim ehtiyatlandığım şey yalnız yolda hindu dəstəsilə üz-üzə gəlmək idi, çünki indi biz artıq düşmənlər idik! Bu, gerçək təhlükə idi və buna görə biz bütün ehtiyat tədbirlərini görmüşdük.

Bir neçə yerdə bizə mokasin və at ayaqlarının təzə izləri rast gəldi. Bir dəfə isə ətrafında hindu izləri qalmış sönməkdə olan ocağa təsadüf etdik. Burada onların düşərgəsi yerləşirmiş. Çayın sahilindəki başlı-başına buraxılmış plantasiyaya yaxınlaşana qədər heç bir ağ və ya dərisinin rəngi başqa olan adama rast gəlmədik. Burada biz ilk dəfə adama təsadüf etdik.

Bu, atlı idi, özü də, görünür, hindu idi. Onun üzünün cizgilərini və rəngini seçə bilmədik, çünki o, bizdən çox uzaqda idi. Geyimindən, at minməyindən, qırmızı kəməridən, şalvarından və xüsusən də başındakı dəvəquşu lələklərindən isə onun seminol olduğunu bildik. O, qara atın belində idi və bizim getdiyimiz səmtdəki meşə çıxırna indicə çıxmışdı. Görünür, biz onu görəndə o da bizi gördü və yəqin ki, bizimlə qarşılaşmamaq istədi. O, bizə baxaraq atını döndərdi və yenidən meşədə gözdən itdi.

Dəliqanlı Qallaher atını mahmızladı və atlını izləməyə atıldı. Onu saxlamaq istədim, ancaq mənə elə gəldi ki, bu atlı Otseoladır. O zaman heç bir təhlükə yox idi. Mən gənc başçı ilə görüşmək və onunla dostyana söhbətləşmək istədim, buna görə Qallaherin ardınca atımı çapdım, Cek də bizim arxamızca gəldi. Bu qəribə atlının Otseola olduğuna, demək olar, əmin idim. Mənə elə gəldi ki, onun dəvəquşu lələklərini tanıdım, Cek isə gənc başçının qiyamət bir qara at mindiyini mənə danışmışdı. Yəqin ki, bu, o idi. Onu səsləmək və dayanmağa məcbur etmək üçün atımı mahmızladım və Qallaheri ötüb keçdim.

Tezliklə atlının gözdən itdiyi meşəyə girdik, ancaq burada təzə izlərdən savayı heç nə görmədik. Otseolanı səsləyib çağırdım, öz adımla ucadan çəkdim, amma meşə əks-sədasından başqa mənə cavab verən olmadı. Bir müddət Otseolanı çağırmaqda davam edə-edə izlə getdim, ancaq heç bir cavaba nail ola bilmədim. Atlı ya mənim çağırışıma hay vermək istəmirdi, ya da məni eşidə bilməzdi – həddən artıq uzağa getmişdi. Əlbəttə, o, öz istəyi ilə dayanmamışdısa, ona qovub çatmaq anlamsız iş idi. Biz bütöv bir həftəni onun ardınca düşə və yenə də ona yetişməyə bilərdik. Biz Qallaherlə səylərimizin əbəs olduğunu görüb, atlının ardınca çapmaqdan vaz keçdik və öz səyahətimizi bitirib tezliklə mənzil başına yetişmək üçün yola qayıtdıq.

Bizim yolumuzu xeyli gödəldə biləcək köndələn çıxırı yaxşı xatırlayırdım və biz dönüb onunla getdik. Bu çıxırla xeyli gedəndən sonra yenidən bizim getdiyimiz istiqamətdə çaydan gələn təzə at izlərinə təsadüf etdik. İzə baxdıq və onun hələ nəm olduğunu gördük. Yaxınlıqdakı ağacların quru yarpaqlarında su damlları parlayırdı. Deməli, atlı çayı üzüb keçmişdi!

Bu kəşf məni bir sıra suallar üzərində düşünməyə məcbur etdi. Hinduya o tərəfə getmək nə üçün gərək olmuşdu? Əgər bu Otseoladırsa, onda orada ona nə gərəkmiş? Hindular ölkəsində belə gərginlik hökm sürən bir vaxtda, ağların qəsəbəsinə yaxınlaşan həyatıyla risk etmiş olurdu. Əgər görsəydilər və əsir götürsəydilər, onu labüd ölüm gözləyirdi. Belə cəsarətli addımı kəsdirmək üçün ciddi səbəblər gərəkdi. Bu, Otseoladırsa, onun səbəbləri hansılardır? Yeganə məqbul izah o idi ki, Otseola oraya kəşfiyyatçı qismində yollanıbmış. Burada hindu tərəfindən qəbahətli nə varmış ?

Hərçənd bu ehtimalda inanılmaz heç nə yox idi, ancaq o, nədənsə məni qane etmirdi. Sanki, qəfildən ruhumu hansısa duman bürüdü, bəlli olmayan bir ön duyğu – sezmə məni incitdi və hansısa bir iblis, guya ki, qulağıma pıçıldadı: “Bu, belə deyil!”. Atlı, şübhəsiz ki, çayı üzüb keçmişdi. Di, yoxlayaq!

Çaya yaxınlaşdıq və təxminlərimizdə haqlı olduğumuza əmin olduq: iz həqiqətən, birbaşa sudan çıxırdı. Deməli, atlı at üstündə üzərək çayı keçmişdi. Biz də eyni şeyi etdik və o biri sahilə yenidən qara atın izlərini gördük.

Dayanmadan izlə getdim. Qallaher və Cek məndən geri qalmırdılar. İrlandiyalı mənim inadkarlığımdan bərk təəccüblənmişdi. Amma mən heç onun sorğu-sualına cavab vermək gücündə belə deyildim. Qəmgin ön duyğular məni hər dəqiqə daha artıq üzürdü. Ürəyim sinəmdə ağırdan sıxılaraq, hey titrəyirdi.

İz bizi maqnoliya meşəliyindəki böyük olmayan bir talaya gətirib çıxartdı. İrəli getməyə gərək yoxdu: istəyimizə çatmışdıq. Mən mexaniki surətdə torpağa baxdım və yəhərdə dondum. Qəmgin ön duyğular yox oldu, əvəzində daha qəmli düşüncələr peyda oldu. Tala at ayağı izlərilə dolu idi, sanki, bura dayanacaq imiş. Böyük izlər qara ata məxsus idi, amma onunla yanaşı başqası, daha xırdası görünürdü. Bunlar balaca poni nallarının yüngül izləri idi.

– İlahi! Massa Corc! – deyə Cek Qallaheri qabaqlayaraq və göz-lərini yerə zilləyərək, donquldandı. – Bir baxın, axı bunlar balaca Ağ Tülküciyəzin izləridir. Miss Virginiya burada olub! Buna heç bir şübhə yoxdur!

LI

fəsil

ATLI KİM İMİŞ?

Halım pisləşdi və az qaldı ki, yəhərdən yxılıım. Ancaq duyğularımı gizlətməyin vacibliyi məni özümü saxlamağa vadar etdi. Bəzən elə şübhələr doğur ki, hətta ən yaxın dostuna belə könülsüz deyir-sən. Mənimlə də məhz belə oldu, bunu, ümumiyyətlə, “şübhə” adlandı-rmaq mümkünsə. Bədbəxtlikdən, o artıq, demək olar ki, yəqinliyə çevrilmişdi.

Anladım ki, Qallaheri yerdəki izlərdən daha çox mənim davranı-şım maraqlandırır. O, izləri necə bir həyəcanla axtarıb tapdığını sezirdi. O, bu həyəcanı duymaya bilməzdi. Və o indi talaya çıxaraq mənim rəngimin qaçdığını, ona bəlli olmayan bir təlaşdan dodaqlarımın titrədiyini görürdü.

– Corc, mənim balam, sənə nə olub? Hindunun hansısa bir əclaf-lıq qəsdində olduğunu güman edirsən? Sənin plantasiyana onun casusluq üçün gəldiyini düşünürsən?

Bu sual mənim cavab tapmama yardım etdi, ancaq özüm bu cava-bın gerçəklikdən yetərinə uzaq olduğunu sanırdım.

– Tamamilə mümkündür, – həyəcanımı bürüzə verməməyə çalışaraq cavab verdim. – Ehtimal ki, casus hindu zəncilərdən biri-si ilə əlaqəyə girib. Bu, bizim plantasiyadan olan ponilərdən birinin izidir... Görünür, zəncilər buraya gəlir və hindu ilə görüşürmüşlər, ancaq hansı məqsədlə – demək çətinidir...

– Yox, massa Corc, – mənim qara silahdaşyanım müdaxilə etdi, – bizdə Ağ Tülküciyəzi yalnız...

– Cek, – qaba halda onun sözünü kəsdim, – evə çap və de ki, biz indi gəlirik. Tez ol, mənim əzizim!

Əmr elə qətiyyətlə verilmişdi ki, Cek cəld boyun əyməli oldu. O, sözünü bitirmədən atını mahmızladı və çapıb getdi. Mən bu bicliyi ehtiyat üzündən etdim. Bundan bir dəqiqə öncə, bizim gəlib çıxdığımızı bildirmək üçün qabağa çapar göndərmək mənim heç ağılıma da gəlmirdi. Sadəlövh zəncinin nə demək istədiyini bilirdim: “Bizdə Ağ Tülküciyəzi yalnız miss Virginiya bir yana gedəndə minir”. Və mən onun öz sözünü deyib bitirməməsi üçün bu bicliyi düşündüm. Zənci gedəndən sonra mən öz yoldaşıma baxdım. Qallaher həmişə sözü birbaşa deyən və heç nəyi gizlətməyi bacarmayan açıqqəlblı bir adam idi. Qallaherin xoş, gümrah üzünə baxaraq, onu çətinə düşmüş gördüm və bir növ, özümü itirdim. Amma biz hər ikimiz susduq və atlarımızı Qara Cekin getdiyi cığıra döndərdik. Bu, mal-qara üçün olan ensiz bir yol idi ki, onda yanaşı getmək olmazdı. Və biz, mən qabaqda, Qallaher isə arxamca olmaqla, dinməzəcə gedirdik.

Mənə öz atımı yönəltmək gərək deyildi, o, mənsiz də hara getməli olduğunu yaxşı bilirdi, – bu elə həminəcə yol idi. İndi mən artıq yerdəki izlərə baxmırdım. İki dəfə balaca poni izləri gözümə sataşdı, ancaq mən onlara heç bir diqqət yetirmədim: onların haradan gəlib hara getdiyini bilirdim. Mən öz fikirlərimlə həddən artıq məşğul idim və ətrafda bir şey görüb-duyacaq halda deyildim. Axı Virginiyadan savayı, ponidə kim gedə bilərdi? Bəli, Qara Cekin kimin adını çəkmək istədiyi mənə bəlli idi: Ağ Tülküciyəzi yalnız bacım minib gedirdi, plantasiyada başqa heç kimə onun balaca atına minməyə izn verilmirdi. Bununla belə, bir istisna var idi. Mən Violanı poninin belində görmüşdüm. Cekə sözünü bitirmək imkanı versəydim, onunmu adını deyəcəkdidi? Bəlkə, bu, Viola imiş?

Amma kvarteron qız Otseola ilə nə üçün görüşsün? Tamamilə anlamsız fikirdir. Mən uzun zamandı ki, buralarda deyildim və mən olmayan zaman çox şey dəyişilmişdi. Kim bilir... bəlkə, Violanı onun qara pərəstişkarı təngə gətirmişdi və o, əzəmətli başçıya meyil etmişdi. Güman ki, Viola onu buralarda tez-tez görmüş. Axı mənim quzeyə getməmdən sonra, Pauellər ailəsinin plantasiyaları əllərindən alınana qədər bir neçə il keçmişdi. Və burada mənim yadıma Pauellə ilk tanışlıq çağlarımızdan, elə əhəmiyyətli olmasa da, bir hadisə düşdü. Viola göycək yeniyetməyə heyranlıq göstərməyə başladı və Qara Cek bundan bərk acıqlandı. Bacım Violanı danlamağa başladı ki, o, öz sadiq pərəstişkarını nahaqdan incidir. Viola gözəl idi və gözəl qızların

əksəriyyəti kimi, işvəkar idi. Mənim təxminlərim gerçək çıxa bilərdi. Bu fikir məni sakitləşdirdi, amma əvəzində, əfsus, yazıq Cek!..

Daha bir əhəmiyyətsiz məqam mənim gümanımı möhkəmləndirdi. Son vaxtlar öz qulluqçumda böyük dəyişiklik sezirdim: o, mənə əvvəlki tək şən görünmürdü, qayğılı, ciddi və dalğın olmuşdu.

Tezliklə fikrimdə daha bir ehtimal doğdu. Hərçənd Ağ Tülküciyəzə minib getməyə heç kimə icazə verilmirdi, ancaq mənim xidmətçilərimdən kim isə bu yasağı gizlicə poza və ponini çəmənlikdən alaraq, hindu ilə görüşə gedə bilərdi. Bütün bunlar tamamilə ağlabatan idi. İstənilən başqasında olduğu kimi, bizim plantasiyada da, düşmən hindularla əlaqə saxlayan narazı qullar ola bilərdi. Görüş yeri evdən, təxminən, bir mil məsafədə idi. Miniklə getmək piyadaçılıqdan daha xoş idi, ponini isə, kiminsə səni görəcəyindən qorxmadan, tamamilə sakitcə otlaqdan almaq olardı. Allah eləsin ki, bu, belə olsun...

Fikrən etdiyim duanı bitirməyə macal tapmadan, elə bir şey gördüm ki, mənim bütün təxminlərimi dərhal dağıdıb aradan qaldırdı və yenidən kəskin ağrı ürəyimi sancdı. Yol qırağında bitmiş ağ akasiya kolunun tikanlarının birində, bir lent qırığı yellənirdi. Bu, qadın paltarına bəzək üçün işlədilən, zərif ipək lent idi; görünür, o, tikana ilişmiş və çopmuşdu. Bu, mənim üçün kədərli bir nişan idi: bu lentin görünməsilə mənim bütün xülyəvi ümidlərim alt-üst oldu. Heç bir zənci, heç Viola da, özündən sonra belə bir iz saxlaya bilməzdi. Mən səksəndim və cəld yandan ötüb keçdim.

Yol yoldaşımın bunu görməyəcəyinə ümid edirdim, amma boş yerə. Lent həddən artıq gözə çarpırdı. Dönüb baxdıqda, onun əlini uzatdığını, lenti götürdüyünü və onu gözdən keçirməyə başladığını gördüm.

Onun mənə yaxınlaşacağından və suallar verməyə başlayacağından qorxub, atımı mahmızladım və dördnala çapdım, Qallahərə qışqırdım ki, geri qalmasın.

Biz on dəqiqə sonra evə apararı xiyabana girdik. Anam və bacım bizi qarşılamaq üçün eyvana çıxdılar və bizim gəlişimizi sevincle salamladılar. Ancaq mən onları, demək olar ki, dinləmirdim. Elə gözlərimi Virginiyaya zilləyərək, onun geyimini gözdən keçirirdim. O, amazonkada¹ idi və hələ özünün lələkli şlyapasını çıxartmağa macal tapmamışdı.

¹ *Amazonka* – ata minmək üçün uzun qadın paltarı

Bacım mənə heç vaxt bu anda göründüyü qədər gözəl gəlməmişdi. Qızılı saçları onun küləkdən qızarmış çöhrəsini dairəyə almışdı. Ancaq mən onun gözəlliyinə baxaraq, fərəhlənmədim. Virjiniya mənə bədnam mələk kimi gəlirdi...

Mən atdan düşərək Qallaherə baxdım və duydum ki, o, hər şeyi anlayıb. Ondən da artıq! Onun üzündə, az qala, mənimki qədər kəskin olan daxili əzablar əks olunmuşdu. Mənim sadıq, sınınmış dostum dərdimi öncədən sezmışdi. İndi o, səbəbi bilirdi və mən onun baxışlarında dərin bir canıyananlıq oxudum.

LII

fəsil

SOYUQ NƏZAKƏT

Anamı, oğula layiq olan kimi ürəkdən qucaqladım. Bacımın salamlamasını isə sakitcə, demək olar ki, soyuq qəbul etdim. Anam bunu sezib təəccübləndi. Qallaher də bacımla çox təmkinlə salamlaşdı. Bu məqam da anamın gözündən yayınmadı. Amma bacım heç bir pərtlik əlaməti bürüzə vermədi. O, sıxılıb-ələmədən deyib-gülürdü və onun gözləri, sanki, bizim gəlişimizə gerçəkdən sevinirmiş kimi parlayırdı.

– Bacı, sən atla yol getməmişən? – mən, sanki, təsadüfən soruşdum.

– Atla? Yox, poni ilə. Mənim balaca Ağ Tülküciyəzim onu at adlandırmalarına, çətin ki, layiq olsun. Hə, mən təmiz hava udmaq üçün bir az gəzməyə çıxmışdım.

– Tək?

– Tamamilə tək! Tək-tənha.

– Bu, ağıllı işdirmi, bacı?

– Nə üçün də yox? Mən tez-tez tək gedirəm. Nədən qorxacağam? Canavar və panterləri siz artıq tamam qırıb qurtarmısınız, ayı və alliqatorlardan isə Ağ Tülküciyəz mənə həmişə qaçıra bilər.

– Meşədə vəhşi heyvanlardan daha xətali varlıqlar rastına çıxa bilər.

Mən bunu deyə-deyə ona baxdım, ancaq onun üzündə az da olsa, narahatlıq görmədim.

– Corc, bunlar nə varlıqlardır belə? – o, görünür, məni yamsılayıb cinlətmək üçün dayana-dayana davam etdi.

– Hindular, qırmızıdərililər! – sərt cavab verdim.

– Boş şeydir, qardaşcığaz. Bizimlə qonşuluqda hindular yoxdur, hər halda, elələri yoxdur ki, onlardan çəkinək... (O, bu sözləri bir qədər qətiyyətsizliklə əlavə etdi.) Məgər mən sənə bu haqda yazmırdım? Sən elə yerlərdən gəlmisən ki, orada hər kolun dalında hindu gizlənir. Amma Corc, yadda saxla ki, sən uzun yol gəlmisən və hinduları özünlə gətirməmişənsə, onları burada tapammazsan. Buna görə, centlmenlər, siz hər ikiniz, “io-ho-ehi” döyüş nidasını eşidəcəyinizdən çəkinmədən, tamamilə sakitcə yatıb yuxunuzu ala bilərsiniz.

– Siz bundan belə əminsiniz, miss Rendolf? – Qallaher bu dəfə öz irland aksenti olmadan soruşdu. – Mən və sizin qardaşınız güman edirik və bunun səbəbi var ki, döyüş nidası səsləndirən bəzi hindular, Suonidən elə də uzaqda deyillər.

– Miss Rendolf, – bacım gülməyə başladı. – Siz belə ehtiramlı tonu harada öyrənmişiniz, mister Qallaher? Bu, uzun müraciətnamədir, dərhal bilinir ki, siz onu uzaqdan gətirmisiniz. Qabaqlar mən sizin üçün “Virjiniya” və ya hətta sadəcə “Cini” idim ki, mən hətta buna görə sizə acıqlana da bilərdim, “mister” Qallaher. Və acıqlanardım, siz məni belə çağırmağı buraxmasaydınız. Axı nə baş verib? Axı sizinlə “mister” Qallaher, biz cəmi üç ay görüşməmişik, Corcla isə vur-tut iki ay. Budur, hər ikiniz yenidən buradasınız və biriniz Solon¹ kimi təntənəli ibarələr işlədir, o biriniz isə Sokrat² kimi mühakimə ilə danışırsınız. Ola bilsin, Corc da uzun ayrılıqdan sonra məni “miss Rendolf” çağırırsın. Olsun ki, sizdə – fortda belə qəbul olunub? Hə, uşaqlar, – deyə o, qamçı ilə eyvanın sürahılarına vur-vura əlavə etdi, – açıq danışın! Zəhmət olmasa, bu qəribə “çevrilmənin” səbəbini buyurun, deyin. Ona qədər isə sizə söz verirəm ki, bircə yemək qırığı belə almayacaqsınız!

Virjiniya və Qallaher arasında olan münasibətlərdən bir neçə söz demək gərəkdir. O, anamla və bacımla çoxdan tanış idi. Onlar

¹ Solon (təx. b.e.ə. 638 – 559) – qədim Afinanın siyasi xadimi, böyük qanunverici.

² Sokrat (b.e.ə. 469 – 399) – qədim yunan filosofu

quzeyə səyahətləri zamanı görüşürdülər. Virginiya və mənim yoldaşım elə dostlaşmışdılar ki, hətta bir-birini adla çağırmağa başlamışdılar. Bacımın nə üçün “miss Rendolf” müraciətini həddən artıq rəsmi sayması anlaşılan idi. Amma mən Qallaherin ona nə üçün bu şəkildə müraciət etdiyini duydum.

Onların tanışlığının başlanğıcında bir müddət mənə elə gəlmişdi ki, Qallaher Virqiniyaya vurulub, amma sonra bu fikirdən daşındım. Onların davranışlarından bir-birinə vurulduqları hiss olunmurdu. Onların münasibətləri, aşıqlıya bənzəməkdən ötrü, həddən artıq dostyana idi. Onlar, adətən, fərqli şeylər haqda boşboğazlıq edirdilər, gülürdülər, şən kitablar oxuyurdular, bir-birinə gülməli ləqəblər verirdilər, fərqli zarafatlar düşünüb tapırdılar; onlar görüşərkən az-az ciddi olurdular. Bütün bunlar mənim aşıqların davranışları haqqındakı təsəvvürlərimlə elə də uyğun gəlmirdi, çünki mən özümü tamamilə başqa cür aparardım və öz şübhələrimdən daşınıb onlara aşıqlar kimi deyil, məhz dostlar kimi baxmağa başladım.

Mənim bu qənaətimi möhkəmlədən daha bir səbəb vardı. Görürdüm ki, Qallaher olmayan vaxt bacım özünün ta uşaqlıqdan onu fərqləndirən yüngülxasiyyət şənliyini itirir. Ancaq onun gəlişi bəs edirdi ki, bacımda qəfil dəyişiklik baş versin və o bir an içində yenedən qayğısız ahəngə köklənsin.

“Sevgi, – deyər xəyal edirdim, – özünü belə bürüzə vermir. Əgər bacım aşıqsə də, onda Qallaherə deyil. Yox, bacımın könül seçimi o deyil! Onların oyunları isə – sadəcə dostyana münasibətlərdir. Onların bağlılığında əsl sevginin bircə qığılcımı belə yoxdur”.

Qallaherin qəlbində doğulan dumanlı şübhələr, görünür, onu məyus edirdi. Ancaq o, qısqanclıqdan deyil, sadıq və etibarlı bir dost kimi, mənə acıdığından əziyyət çəkirdi. Onun bacımla ünsiyyəti tamamilə dəyişmişdi, hərçənd o, özünü ədəb qaydalarının ciddi çərçivəsində aparırdı. Təəccüblü deyil ki, bacım bunu duydu və izahat tələb etdi.

– Di cəld olun! – deyər o, qamçı ilə üzüm yarpaqlarını vurub salmağa başladı. – Siz zarafat edirsiniz, ya ciddi deyirsiniz? Hamısını gizlətmədən deyən, yoxsa and olsun, hər ikiniz naharsız qalacaqsınız!

Onun danışdığı ədəs və məzəli təhdidləri Qallaheri gülməyə məcbur etdi, hərçənd onun əhvalı kədərli idi. Ancaq onun bu dəfəki gülüşü qabaqlar olduğu kimi, şən və ürəkdən deyildi. Mən də qeyri-ixtiyari

gülümsündüm və öz narazılığımı bildirməyi gərəksiz sayıb nə isə izaha bənzəyən bir şey mızıldandım – indi açıq söhbətin zamanı deyildi.

– Axı, bacıcan, – dedim, – biz həddən artıq acıq və həddən artıq yorğunuq və şənlənəsi halda deyilik. Bir düşün, biz günəşin yandırıcı şüaları altında necə uzun yol keçmişik! Fortdan çıxalı dilimizə heç nə dəyməyib. Səhər yeməyimiz isə, Allah bilir, necə təntənəli olub: qarğıdalı kökələri, bir tikə donuz əti və açıq qəhvə. Ah, Virginiya, mən bizim qoca aşpazımız Şeba xalanın hazırladığı çolpa ətinin və pirojnalının dadına necə də baxmaq istərdim! Səndən rica edirəm, bizə nahar etməyə izn ver, sonra isə görəcəksən ki, biz bambaşqa olmuşuq. Biz hər ikimiz iki dovşancığaz kimi şad-xürrəm olacağıq.

Bu izahatdan razı qalan, yaxud özünü razı qalmış kimi göstərən Virginiya bizi yedizdirməyi vəd etdi və sevinclə gülərək, nahar üçün palatlarını dəyişməyə getdi. Biz də Qallaherlə birlikdə öz otaqlarımıza getdik.

Nahar zamanı və ondan sonra şən və məmnun görünmək üçün bütün səyləri etdim. Gördüm ki, Qallaher də şadlanmağa çalışır. Ola bilsin, anamı aldatmağı bacarmışdıq, amma Virginiya yalana uyanlardan deyildi. Gördüm ki, o, məndən də, Qallaherdən də nədəsə şübhələnir. O kəsdirdi ki, biz ondan nəyisə gizlədirik və bizi məyus etmək istəyilə, öz növbəsində, bizimlə incik tonda danışmağa başladı.

LIII

fəsil

BACIMIN ƏHVALI

Bütün həmin və növbəti gün belə davam etdi və hər üçümüz – Qallaher, bacım və mən – bir-birimizlə ehtiyatlı bir nəzakətlə davrandıq. Qallaherə heç nə haqda danışmadım və fərqli təxminlər düzəltməyi onun öz öhdəsinə buraxdım. O, həqiqi centlmen idi və mənim əndişələrimi paylaşdığına heç işarə də etmədi. Mən onun qarşısında ürəyimi açmağı və ondan dost məsləhəti istəməyi düşüncüydüm, amma yalnız o vaxt ki, Virginiya özü mənə hər şeyi etiraf etmiş olsun.

Bacımdan izahat tələb etmək üçün münasib fürsət gözləyirdim. Mənə bir neçə dəfə onunla ikilikdə qalmaq müyəssər oldu, amma mən, nə isə, onu səmimiliyə çağırmağa daim ürək eləməyirdim. Amma başa düşürdüm ki, həm qardaş və həm də evin yeganə kişisi kimi ailənin şərəfini qorumağa borcluyam. Mən, hələ ki, mahiyyətə atalıq borcu olan bunu etməkdən yayınırdım, qismən nəzakət duyğusuna görə, qismən də ona görə ki, həqiqəti öyrənməkdən qorxurdum. Bacımla hindu başçı arasında xüsusi münasibətlər qurulduğunu, bütün ehtimallara görə bunun davam etdiyini, onların, kim bilir, neçə dəfə gizlin görüşləri olduğunu çox gözəl başa düşürdüm. Ancaq bütün bunlar hara gətirib çıxara bilmişdi? Mənim yazıq bacım artıq nə dərəcədə özünü hörmətdən sala bilmişdi? Bax, elə qorxduğum da bu mənhus suallara cavab almaq idi.

Etiraf etməsini yalvarıb-yaxarsam, bacımın bütün həqiqəti mənə deyəcəyinə ümid edirdim. Onun məğrur təbiəti var idi, məcburiyyətə ondan heç nəyə nail olmaq olmazdı. Ona təzyiç etsən, ola bilsin, onun tərs damarı tutar və o sarsılmaz olardı. Ümumiyyətlə, Virjiniya atamdan irsən az şey əxz eləmişdi, o, hər şeyi anamdan götürmüşdü. Onların arasında həm zahiri, həm daxili bənzəyiş vardı. Virjiniya həyatları boyu heç vaxt ciddi intizam hiss etmədən, dünyada onlardan yüksək heç kəsin olmadığına əminlik içində boy atmış qadınlardan idi. Buna görə o, özünü tamamilə müstəqil hiss edirdi ki, bu, Amerika qadınlarının əksəriyyətinə xas olan bir xüsusiyyətdir. Başqa ölkələrdə isə müstəqilliyə yalnız imtiyazlı siniflərdən olan qadınların ixtiyarı vardır. Nə valideynlərim, nə qəyyumlar, nə mürəbbilər – xüsusən də sonunculara ciddi tədbirlərə əl atmağa heç bir halda icazə verilmirdi – bacımın üzərində təsirə malik deyildilər və o, özünü kiçik yaşlarından taxt-tacdakı kraliçə kimi aparmışdı.

O, başqa bir münasibətdə də müstəqil idi. Onun özünün var-dövləti vardı ki, bunu ona atam vəsiyyət etmişdi və bu durum onun xasiyyətinin yenilməzliyini daha da artırır.

Atam vaxtilə ürəyinin hökmü ilə getmişdi və öz dövlətini uşaqları arasında bərabər bölmüşdü. Buna görə, bacım da elə mənim qədər varlı idi. Əlbəttə, atam anamın da qayğısına qalmışdı, ancaq ata mirasının əsas hissəsi olan plantasiya bacıma və mənə məxsus idi. Bacım zəngin varis idi və anama, yaxud mənə yalnız qohumluq duyğularının ona aşılacağı qədər təbə olmağa borclu idi.

Mən bu məsələ üzərində bu cür müfəssəl dayandım ki, bacımdan onun bütün hərəkətlərinin hesabatını sormağın nə qədər qəliz və incə bir məsələ olduğunu anladım. Çox qəribə idi ki, mənim öz durumumun heç də adi olmadığı, qətiyyətlən, ağılıma gəlmirdi. Mən Otseolanın bacısı ilə adaxlı idim və onun arvadım olmasını ürəkdən istəyirdim. Hindu qızla bağlantıda özüm üçün alçaldıcı heç nə görmürdüm, bildirdim ki, cəmiyyət bu nikaha mənfi yanaşmayacaq. Bu cür hallar artıq olmuşdu. Məsələn, Rolf, dərisinin qaralığı Mayumidən daha artıq, göyçəkliyi və mədəniyyəti ondan daha əskik olan bir qızla evlənmişdi. Sonralar yüzlərlə başqa kişi onun kimi etmiş və cəmiyyətdəki öncəki mövqelərini saxlamışdılar və əvvəlkitək sayqın idilər. Mən nə üçün belə etməli deyildim? Düzünü desəm, onda bu sual mənim heç ağılıma da gəlmirdi. Düşünürdüm ki, hindu qıza münasibətdə mənim məramım yaxşı rəftar qaydalarına tamamilə uyğundur.

Əgər mənim sevgilimin qanında, az da olsa, Afrika qanının qarışığı olsaydı, bu, tamam ayrı iş olardı. Onda mən, həqiqətən, cəmiyyətin mühakiməsindən ehtiyatlana bilərdim, çünki Amerikada adam, dərisinin rəngindən daha çox, irqinə görə həqarətə məruz qoyulur. Ağ centlmen hindu qadınla evlənə bilir və bu qadın xüsusi etirazsız-filansız cəmiyyətə giriş əldə edir; əgər üzdən yaxşısa, onda hələ uğura da bel bağlaya bilər.

Mən bütün bunları bildirdim və bununla belə, özüm dəhşətli və anlaşılmaz mövhumatın əsiri idim: irqlərin qarışması başqa yolla baş versəydi, yəni ağ qadın hinduya ərə getsəydi, onda bu, bərabərsizlik və rüsvayçılıq sayılardı. Bu qadının dostları belə nikahı bədbəxtlik kimi, bədnamlıq kimi dəyərləndirirdilər. Bu ledi hələ üstəlik yüksək dairələrə mənsub olsaydı – onda, ledi, daha... özünüzdən küsün! İrqlər və dərilərin rəngi haqda baxışlarımın hakim baxışlardan fərqlənməsinə baxmayaraq, mən özüm bu xurafatın təsirindən azad deyildim.

Əgər mənim bacım hindunu sevirsə, deməli, o, itirilmiş, alçalmış qadındır! Bu hindunun öz xalqının içində hansı mövqə tutmasından asılı olmadan, onun igidliyindən və ləyaqətindən asılı olmadan. Əgər bu, Otseola özü olsa belə!

LIV

fəsil

AÇIQ SÖHBƏT

Məchulluq məni incidirdi və mən bacımı təkliddə tutan kimi, onunla danışmağı qət etdim. Tezliklə belə bir imkan düşdü. Bacımı gölün qırağındakı çəmənlikdə görüb ona yaxınlaşdım. Onun qeyri-adi dərəcədə şən olduğunu sezdim.

“Əfsus! – düşündüm. – Sən gülümsəyirsən! Tezliklə sənin təbəssümün göz yaşlarına çevriləcək”.

– Bacı!

O, öz sevimliləri – qızılı balıqçıqlar ilə nəsə danışdı və məni eşitmədi, ya da özünü elə göstərdi.

– Bacı! – daha bərkdən çağırdım.

– Hə, nə var? – bacım, mənə baxmadan quru-quru soruşdu.

– Qulaq as, Virginiya, oyuncaqlarından əl çək! Səninlə danışmam gərəkdir.

– Bəs belə! Deməli, bu məcburiyyətdir! Son vaxtlar sən mənim yanımda ağızını elə gec-gec açırsan ki, mən bu lütfkarlığına görə sənə xüsusilə minnətdar olmalıyam. Bəs nə üçün dostun sənin yanında deyil? Kaş ki o da mənimlə eyni tərzdə danışaydı! Düşünürəm ki, dilsiz-ağızsız əkizlərin oyununu çıxarmaq sizin artıq hər ikinizi zara gətirib. Amma bu sənin xoşuna gəlicə, oyununu davam etdirə bilərsən. Səni inandırırım ki, bu, məni narahat eləmir! – O, oxumağa başladı:

Yanki dənizçidir, – freqatı var!

Dalğaların üstüylə uçarıq savaşa!

Bizim ulduzlu bayrağa mavi göylər altıda

Düşmən özü durub edir tamaşa.

Sonra o, yenidən öz sevimlisinə – balaca xallı marala müraciət etdi:

– Di bura gəl, mənim balacam! Bax ki, sahilə çox yaxınlaşmayısan, yoxsa, yumbalanıb suya düşərsən. Eşidirsən?

– Virjiniya, səndən xahiş edrəm, bu zarafatları bir kənara qoy! Səninlə çox vacib bir iş haqda danışımalıyam.

– Vacib iş haqda? Birdən evlənmək fikrinə düşərsən? Yox, nə isə, oxşamır. Sənin həddən artıq həşəmətli və tutqun görkəmin var... elə bil, səni asmağa hazırlayırlar... ha-ha-ha!

– Qulaq as, bacı, səninlə ciddi danışırım.

– Ah, əlbəttə, ciddi! Sənə inanıram, əzizim.

– Qulaq as, Virjiniya, mənim məsələm vacibdir – çox vacib! Mən artıq gəldiyim gündəncə səninlə danışmaq istəyirdim.

– Bəs onda nəyi gözləyirdin? Sənin münasib fürsətlərin çox olub. Məgər mən səndən gizlənidim?

– Yox... amma... iş ondadır ki...

– Di de gəlsin, qardaşçığaz, indi münasib andır. Üzündən görürəm ki, sənin məndən, nə isə, bir xahişin var. Əgər bu belədirsə, onda mən sənə onu izah etməyə izn verirəm.

– Yox, Virjiniya, o deyil. Mənim danışmaq istədiyim məsələ...

– Di axı nə məsələdir, de gəlsin!

Qeyri-müəyyən söhbətlər məni təngə gətirdi, mən hələ bir az acıqlandım da və qət etdim ki, bacımı dərhal tonunu endirməyə və ciddi söhbətə çəkə biləcək sözü deməklə buna son qoyum:

– Otseola!

Onun üzünün dəyişəcəyini, pörtəcəyini və rənginin qaçacağını gözləyirdim, ancaq yanılmışdım. Nə qədər təəccüblü olsa da, onda heç bir dəyişiklik baş vermədi: nə onun baxışlarında, nə davranışında heç bir həyəcan əlaməti görünmədi! O, demək olar ki, dərhal, təəddüdsüz-filansız cavab verdi:

– Nə? Seminolların gənc başçısı? Pael, bizim uşaqlıq dostumuz? Sən onun haqqında danışmaq istəyirsən? Nə olar, mənim üçün ən maraqlı mövzudur. Mən bu igid insan haqqında bütün günü danışmağa hazırım.

Elə mat qalmışdım ki, hətta özümü bundan sonra necə aparacağımı belə bilmiridm.

– Hə, sən onun haqda mənə nə demək istəyirdin, qardaşım Corc? – bacım sakitcə gözlərimə baxa-baxa davam etdi. – Ümidvaram ki, ona pis heç nə üz verməyib?

– Ona heç nə. Amma mənə daha əziz olan başqa birisi var ki, ona nə isə üz verib.

- Sənin tapmacalarını başa düşmürəm, qardaş.
- İndi başa düşərsən. Sənə bir sual verəcəyəm və ona birbaşa cavab verməyini səndən xahiş edirəm. Sən bununla mənim sevgimi və dostluğumu dəyərləndirdiyini sübut edərsən.
- Ser, bu biciliyi bir qırağa qoyun və öz sualınızı verin! Güman edirəm, qara-qorxularsız və təhdidlərsiz də düzünü deyə bilərəm.
- Onda mənə düzünü de, Virginiya. Etiraf et, sən gənc Paueli – Otseolanı sevirsən?

Virginiya cavabında cingiltili qəhqəhə ilə güldü.

- Amma, Virginiya, mənim sualımda gülməli heç nə yoxdur.
- Amma bu zarafatdır... Məzəli zarafat. Ha-ha-ha!
- Mən zarafat eləmirəm, Virginiya. Cavab ver.
- Belə anlamsız suala görə sənə heç bir cavab verilməyəcək!
- O əsla belə anlamsız deyil, Virginiya. Mənim əsaslarım var...
- Nə əsasbaqlıqdır belə?
- Amma sən inkar eləməzsən ki, sizin aranızda nə isə baş verir? Sən dana bilməzsən ki, ona meşədə görüş təyin etmişən? Amma bax, cavab verməzdən öncə düşün, çünki mənim sübutum var. O qayıdan zaman biz onunla qarşılaşdıq. O, əlbəttə, bizdən gizlənməyə çalışdı, amma biz onun izlərini görə bildik və onun atının ləpirləri ilə yanaşı poni izi müşahidə etdik. Siz görüşmüşünüz, bu aydındır!

– Ha-ha-ha! Əcəb məharətli ləpirçi imişsiniz – sən və sənin dostun. Diribaş uşaqlarsınız! Siz savaş vaxtı ordu üçün ziqiymət tapıntılırsınız və tezliklə sizi baş kəşfiyyatçılığa təyin edərlər! Ha-ha-ha! Bəs sizin böyük sirriniz bundan ibarət imiş! İndi sizin yerə dikilmiş gözlərinizin və dəbdən düşmüş ədalarınızın anlamı açıldı. Mən isə ağılıma da gətirə bilmirdim. Deməli, siz zəhmət çəkib mənim namusuma görə narahat olmusunuz? Bax, siz bunun qayğısını çəkirmişsiniz! Taleyimə necə minnətdar olum ki, o, mənə iki bu cür ali-cənab cəngavər göndərib!

Gözəllik bağına, Britaniyadakı bağa,
Orda keşik çəkir qorxunc əjdaha!
Amma tez-tez olur, yuxuya dalır,
Bağın ləyaqəti keşiksiz qalır!

– Beləcə, madam ki mənim ləyaqətimi qoruyan əjdaham yoxdur, onda mən sənin və sənin dostunun şəxsində iki əjdaha ilə qənaətlənməliyəm. Ha-ha-ha!

– Virginiya, sən məni hövsələdən çıxarırsan! Bu cavab deyil. Sən Otseola ilə görüşməsən?

– Nə edəsən, belə mahir casusun qabağında danmaq olmaz. Bəli, mən onunla görüşmüşəm.

– Bəs nə üçün? Bu, sevgi görüşü idi?

– Bu nə ədəbsiz sualdır! Mən ona cavab verməyəcəyəm!

– Virginiya, sənə yalvarıram!

– Doğrudanmı, iki adam, guya, onlar sevgi görüşü təyin ediblərmiş kimi suçlanılmadan meşədə qarşılaşa bilməzlər? Və məgər biz təsadüfən qarşılaşa bilməzdik? Məgər mənim seminolların başçısı ilə bir işim-zadım ola bilməzdi? Sən mənim bütün sirlərimi bilmirsən və onları bilməyəcəksən də...

– Bu, təsadüfi qarşılaşma deyil, məhz sevgi görüşü idi. Sənin onunla başqa heç bir işin yoxdur.

– Bu tamamilə təbiidir ki, sən belə düşünürsən – axı sən özün oğrun-oğrun sevgi duetləri oxumaqla məşğulsan. Bəs izn ver, soruşum: sən öz sevgililə, füsunkar Mayumi ilə çoxdan görüşməsən? Di, boynuna al, əziz qardaşçıqaz!

Sanki, məni neştərləyibmişlər kimi səksəndim. Bacım bizim görüşümüzədən haradan xəbər tuta bilərdi? Yoxsa, o, bunu elə-belə, yayqarasına demiş və düz hədəfə dəymişdi? Bir anlığa özümü elə itirdim ki, cavab tapa bilmədim. Sonra isə bacımı daha israrla sorğusuala tutdum:

– Mən izahat almalyam! Mən təkid edirəm! Mən tələb edirəm!

– Tələb edirsən? Ax, sən gör mənimlə hansı dildə danışmağa başladın? Amma sən belədə məndən heç nəyə nail ola bilməyəcəksən! Bir dəqiqə öncə sən mənə yalvarmağa başlayanda mən artıq az qala sənin halına acımışdım və sənə hər şeyi deməyi kəsdirmişdim. Amma sən tələb edirsən! Mən tələbə cavab vermirəm və bu saatca bunu sənə sübut edəcəyəm. Mən gedirəm və qapını bağlayıb öz otağımda oturacağam. Beləliklə, mənim əzizim, hələ ki aqlını başına yığmısan, məni nə bu gün, nə də sabah görməyəcəksən. Əlvida, Corc! Yaxud hələlik, amma yalnız bir şərtlə ki, sən özünü centlmen kimi aparacağısan.

Sonra o, yenidən oxumağa başladı:

Yanki dənizçidir, – freqatı var!
Dalğaların üstüylə uçarıq savaşa!
Bizim ulduzlu bayrağa mavi göylər altıda
Düşmən özü durub edir tamaşa.

O, çiçəklikdən keçib getdi, eyvana qalxdı və qapının arxasında gözdən itdi. Mən ümidi puç olmuş, təhqir edilmiş, pərişan halda dayanmışdım. Sonra nə edəcəyimi bilmədən, tam çaşqınlıq içində yerimdə donub qalmışdım.

LV

fəsil

KÖNÜLLÜLƏR

Bacım sözünün üstündə durdu. Bütün günü və ertəsi gün günortaya qədər mən onu görmədim. Sonra o, öz otağından amazonkada çıxdı, Ağ Tülküciyəzi yəhərləməyi əmr etdi və tək-tənha çıxıb getdi.

Duyurdum ki, inadçı bacıma heç bir təsirə malik deyiləm və onu düz yola çağırmaq cəhdim heç nə verməyəcək. O, qardaşının nüfuzu ilə hesablaşmır, özü özünün ağasıdır və həmişə öz bildiyini edəcəkdir. Dünənki söhbətdən sonra mənim Virginiyanın işlərinə qarışmaq həvəsim öldü. O, mənim sirrimi bildirdi və buna görə mənim istənilən məsləhətim onun tərəfindən rədd ediləcəkdə. Mən həlledici an gəlməyincə kənardə qalmağı qət etdim.

Bir neçə gün ərzində münasibətlərimiz tamamilə soyuq oldu ki, bu da anamı çox təəccübləndirdi, amma o, heç nə soruşmadı. Mənə elə gəldi ki, anam daha mənə qabaqlar olduğu kimi mehribanlıqla yanaşmır. Onun Rinqoldla duelə görə mənə acığı tutdu. O, bundan xəbər tutub dilxor olmuşdu və mən evə dönən zaman buna görə məni danladı. O, bu əhvalatda yalnız məni suçlu sayırdı. Mən nə üçün Rinqolda qarşı kobudluq etdim? Hansısa boş şeyə görə! Yaramaz hindu qıza görə! Mən nə üçün bu qız haqda deyilənlərin hamısını

belə ürəyimə saldım? Axı o şeyləri ki, onun haqda Rinqold demişdi, onlar həqiqət də ola bilərdi. Mən özümü daha düşüncəli aparmalı imişəm.

Görünür, anamın qulağına bu iş haqda hər şey çatmışdı, ancaq hindu gözəlinin kim olduğunu bilmirdi. O, qabaqlar Mayumi adını eşitməmişdi. Buna görə mən onun acı töhmətini yetərincə sakit dinlədim. Anamın tənələrindən acıqlanaraq bir neçə dəfə ona duellin səbəbləri barədə danışmaq istədim, amma hələlik bundan vaz keçdim. Onsuz da o, mənə inanmayacaqdı.

Öyrəndim ki, son vaxtlar Rinqoldun durumunda böyük dəyişikliklər baş verib. Onun atası bərk qəzəblənərək qullardan birini cəzalandırdığı dəqiqədə ölmüşdü. Qocada qanaxma baş vermişdi və o, yerində yığılmış, sanki, onun üzərində tanrı məhkəməsi qurulmuşdu. Arens indi haqsız qazanılan böyük var-dövlətin yeganə varisi idi: bu, üç yüz qulu olan plantasiya idi. Bununla belə, deyirdilər ki, o, əvvəlkindən də simic olub. O da qoca Rinqold kimi qarşısına ətrafda hamının və hər şeyin hakimi olmaq, iri maqnata çevrilmək məqsədi qoymuşdu.

O, bir müddət özünü xəstəliyə vurmuş və qolu sarıqlı gəzmişdi, dueldə savaşması ilə qürrələnirmiş. Hər halda, adamlar belə danışır-dılar. Amma kimlərin ki, məsələnin necə bitməyindən xəbərləri vardı, onlar hesab edirdilər ki, onun bu duellə öyünmək üçün xüsusi bir əsası yoxdur.

Mənim onunla toqquşmam, görünür, onun bizim ailəyə olan münasibətini dəyişməmişdi. Mənə onun tez-tez bizdə olduğunu və hətta onun Virginiyanın adaxlısı sayıldığını deyirdilər. Onun dövlətinin və nüfuzunun artdığı vaxtdan bəri mənim şöhrətpərəst anam ona daha diqqətlə yanaşmağa başlamışdı. Mən bütün bunları dərin bir təəssüflə izləyirdim.

Ümumiyyətlə, bizim ailədə hansısa dəyişiklik duyulurdu. Aramızdakı keçmiş səmimiyyət və istilik yavaş-yavaş itib gedirdi. Mənim xeyrixah, nəcib atamın yeri yaman görünürdü. Anam mənimlə kibr-lə və soyuq davranırdı, elə bil, məni ipə yatmayan və adam saymayan bir oğul hesab edirdi. Dayım, onun qardaşı, bütün hər şeydə ondan nümunə götürürdü və hətta doğma bacım belə bəzən mənə yad görünürdü.

Mən özümü öz ailəmdə naqolay hiss edirdim və evdə mümkün qədər az olmağa çalışırdım. Günün çox hissəsini Qallaherlə keçirirdim.

O, əlbəttə, biz Suonidə olduğumuz müddətdə mənim qonağım idi. Bizim ezamiyyətimizlə bağlı çox işlərimiz olurdu, boş vaxtlarımızda işə maral və tülkü ovu ilə əylənirdik. Düzdür, ov mənə öncəki qədər zövq vermirdi, elə Qallaher də, görünür, artıq ona elə də vurğun deyildi.

Xidməti vəzifələrimiz, adətən, günortaya qədər bitirdi. Bizim əsas tapşırığımız könüllülər yığmaqdan daha çox, onlarla dərslər təşkil etmək və onları xidmətə hazırlamaq idi. Könüllülər dəstəsi artıq təşkil olunmuşdu. Onlar özlərinə əvvəllər orduda xidmət edən şəxslərdən zabitlər seçmişdilər. Onları dəstədə qayda-qanunu gözləməyə öyrətmək bizim vəzifələrimizdən idi.

Qəsəbənin mərkəzindəki xırda kilsə qərargaha çevrilmişdi. Orada da təlim keçirilirdi.

Könüllülərin əksəriyyəti əhalinin ən yoxsul hissəsinə – bataqlığın ətrafında yaşayıb baltaların və tufənglərin yardımı ilə əldə olunan qazancla birtəhər güzəran sürən xırda plantatorlara və skvatterlərə mənsub idi. Onların arasında qoca Hikmen də vardı. Mən, dəstəyə Spens və Uilyams kimi “dəyərli simaların” yazıldıqlarını öyrənib, təəccüb etdim. Sonuncu ikisini xüsusi nəzarət altına almağı, ancaq onlardan uzaq olmağı kəsdirdim.

Sıravilərin çoxusu kübar dairələrə mənsub idi. Savaş təhlükəsi hamının başının üstünü almışdı və birləşdirmişdi. Zabitlər, əsasən, varlı və nüfuzlu plantatorlar idilər. Bununla belə, bunca demokratik seçkilər nəticəsində zabitlər arasında elələri də vardı ki, epolet gəzdirməyə zəif hazırlıqlı idilər. Bu centlmenlərin bəziləri məndən və Qallaherdən də yüksək rütbələrdə idilər. Polkovniklər və mayorlar sayca, az qala, sadə əsgərlər qədər idi. Ancaq onlar hamısı bizə tabe olmağa borclu idi. Savaş dövründə belə şeylər tez-tez olur ki, nizami ordunun leytenantı və ya hətta kiçik zabiti xalq yığma qoşunu polkovnikinə rəislik edir. Onların arasında qabaqlar Uest-Poyntda “ayağını sürüyən” və ya “qoca Hikorinin” rəisliyi altında aylarla hərbi xidmət keçmiş olan çox özünəməxsus adamlara təsadüf olunurdu. Onlar özlərini savaş sənətinin biliciləri sayırdılar. Özü də onlarla işləmək elə də asan deyildi. Arabir Qallaher Suonidə məhz onun komandirlik etdiyini sübut etmək üçün özünün bütün iradəsini yardıma çağırmalı olurdu. Dostumun dəliqanlı qılıncoynadan və duelçi kimi çıxardığı adı, onun baş qərargahdan özüylə gətirdiyi tapşırıq kimi, etibarını da təsdiq edirdi.

Qalan şeylərdə isə biz öz könüllülərimizlə yetərinçə dinc yaşayırdıq. Onların əksəriyyəti savaşı işini öyrənməyə can atırdı və bizim göstərişlərə həvəslə tabe olurdu. Şampan, viski və siqardan qıtlıq yox idi, ətraf plantatorlarının çoxu dedikcə qonaqsevər ev ziyələri çıxmışdılar. Biz Qallaherlə əyləncələrə və içkiyə meyilli olsaydıq, onda çox güman ki, heç yerdə daha yaxşı şərait tapa bilməzdik. Ancaq biz belə cazibələrə elə də uyan deyildik və bunun sayəsində sayılırdıq ki, bu da bizim vəzifələrimizin icrasını xeyli yüngülləşdirirdi. Ümumiyyətlə, bizim yeni həyatımızı xoşagəlməz adlandırmaq olmazdı, əgər... mənim ev ixtilafımlarım olmasaydı. İndi mənim evim – bütün bədbəxtlik də elə bunda idi! – daha mənim üçün döğmə ev deyildi.

LVI

fəsil

ANLAŞILMAZ DƏYİŞİKLİKLƏR

Bir neçə gün keçdi və mən Qallaherin davranışında qəfil dəyişikliklər sezdim. Bu, mənə və anama deyil, Virginiyaya aid idi.

Mən buna ilk dəfə bacımla söhbətdən bir gün sonra diqqət yetirdim; bacımın da ona münasibəti dəyişilmişdi.

Onların arasında buzlu nəzakət, sanki, ərimişdi və əvvəlki səmimi dostluq dirilmişdi. Onlar yenidən, elə öncəkikək bir yerdə əylənir, nəğmə oxuyur, gülür, kitab oxuyur və boş şeylər barədə çənə vururdular.

“Ona nə var ki, hər şeyi unudacaq, vəssalam, – düşüncürdüm, – o yalnız dostdur və əlbəttə ki, qardaşın duyduqlarını duya bilməz. Onun nə vecinə ki, bacım kiminlə gizli görüşür? Onun nə vecinə ki, Virginiya ümumi qəbul olunmuş davranış normalarının ziddinə hərəkət edir? Bacımla ünsiyyət onun üçün xoşdur, onun xoş davranışı dostumu bütün şübhələri buraxmağa məcbur edib və buna görə o, bacımın hərəkətini unudub, bağışlayıb və ya ona, uyğun bir izahat tapıb”. Mənə elə gəldi ki, o, bacıma öz inamını və dostluğunu tam qaytardığı halda, mənimlə daha soyuq olmağa başlayıb.

Qabaqca mən ailəməizin daxilindəki bu yeni münasibətlər mərhələsindən təəccübləndim, sonra isə sadəcə dalana dirəndim.

Mən Qallaherdən izahat istəmək üçün həddən artıq məğrur və həddən artıq incik idim, o, özü isə mənimlə anlaşmağı gərəkli saymadı və mən bilinməzliklərdə qalmağa məcbur oldum. Duydum ki, anam da bu cür dəyişiklikdən təəccüblənib və ona bir qədər şübhə ilə yanaşır. Onu anlayırdım. O qorxurdu ki, bu öz zabıt donluğundan savayı heç bir var-dövləti olmayan qiyamət hərbi qulluqçu birdən Virqiniyanı cəlb edər. Bəs birdən bacım onu özünə ər seçsə!?

Əlbəttə, anamın Virqiniya üçün ər haqda tamam başqa diləkləri vardı. O, qızının belə bir taleyi seçməsilə sakitcə barışa bilməzdi və gənclərin yaxınlığına qısqançılıqla baxırdı.

Onun şübhələri əsaslı olsaydı, mən buna sevinərdim və bacım öz seçimini mənim dostumun üzərində saxlasaydı, xoşbəxt olardım. Dostum mənə qardaş desəydi, sevinərdim və onların nikahına etiraz etməzdim, baxmayaraq ki, Qallaherin var-dövləti yox idi.

Ancaq onların arasında əski dostluqdan daha artıq bir şey ola biləcəyi mənim heç ağılıma da gəlmirdi. Sevgi tamam başqa cür aşkarlanır. Söhbət kapitan Qallaherdən gəldisə, mən anamı əmin edə bilərdim ki, narahat olmağa dəyməz.

Amma kənar adamlar onları aşıqlar kimi qəbul edə bilərdilər. Qallaher bacımdan, demək olar, ayrılmırdı: onlar günün yarısını birlikdə keçirirdilər və gecədən xeyli keçənə qədər oturub qalırdılar, birlikdə meşəyə gedirdilər və uzun müddət evdən hara isə itirdilər. Duyurdum ki, Qallaher mənimlə ünsiyyətdən getdikcə daha çox usanmağa başlayır. Hər şeydən maraqlısı o idi ki, daha ov onu çək-mirdi. O, xidmətə etinasız yanaşmağa başlamışdı və leytenant “dəridən-qabıqdan çıxmasaydı”, çətin ki, dəstə bir şey öyrənə biləydi.

Günlər keçirdi və mən Qallaherin dəyişdiyini sezirdim. Bacım olmayanda o, qayğılı olurdu. İndi hər şey başqa cür idi. O, həqiqətən, aşıqə bənzəyirdi. O, bacımın səsinə eşidərkən səksənirdi. Qallaher onun hər sözünü acgözlüklə dinləyirdi və bacım otağa girəndə onun gözləri şövlə parlayırdı. Bir, ya iki dəfə duydum ki, o, bacıma dostluqdan savayı şeylərin də bəlixdiyi gözlə baxır. Məndə qabaqkı şübhələr oyandı. Əlbəttə, Virqiniya almaz kimi möhkəm əsgər ürəyinə təsir etmək üçün yetərincə göyçək idi. Amma, ümumiyyətlə desək, Qallaher qadın kavaləri deyildi. Onun qadınlar üzərində qələbəsi, nə isə, səs-soraq yox idi; əksinə, qadın cəmiyyətində o, özünü naqolay hiss edirdi. Bacım onun açıq və sıxılmadan danışdığı

yeganə qadın idi. Amma ən axırı o, hər halda, Virginiyaya vurula da bilərdi!

Mən bundan xoşhal idim, amma yalnız ona bir şeyi, Virginiyanın qarşılıqlı sevgisini vəd edə bilərdimmi? Əfsus, bu mənim qüvvəm daxilində deyildi.

Bacımın onu sevib-sevmədiyi məni çox maraqlandırır. Amma yox, belə şey ola bilməzdi, əgər onun ürəyində...

Amma, hər halda, o bəzən özünü Qallaherlə elə aparırdı ki, onun vəhşi hərəkətləri ilə tanış olmayan adam, doğrudan da, düşünə bilərdi ki, bacım ona vurulub. Hətta mən onu müşahidə edərək, çaşıb qaldım. Yoxsa, bacım ona, doğrudan da, dostluqdan daha ciddi duyğular bəsləyir, yaxud sadəcə yalandan özünü belə göstərir? Əgər o, Qallaherin onu sevdiyini bilirdisə, onunla çox sərt rəftar edirdi.

Mən rez-tez bu düşüncələrə qapılırdım və onlardan qurtula bilmirdim. Onlar xoş deyildilər, bəzən, ümumiyyətlə, əzabverici olurdular.

Mən ətrafımda baş verənlərdən karıxdırılmış və heyrətə salınmış halda, öz şübhələrimdə dolaşıb qalmışdım... Amma bu zaman ailə həyatımızda öz əsrarəngizliyi ilə bütün qalanlarını kölgədə qoyan qəziyyə baş verdi. Əslində buna heç qəziyyə də demək olmazdı, bu, ailəmizin tarixində yeni bir fəsil idi. Mənə qəribə şeylər gəlib çatırdı və onlar doğru idisə, mənim bütün ehtimallarımı bir qırağa atmaq gərəkdə.

Xəbər tutdum ki, bacım Arens Rinqolda vurulub, yaxud, hər halda, onun pərəstişkarlığına təvəccöhlə yanaşır!

LVII

fəsil

MƏNƏ SİRRİ KİM AÇDI

Bütün bunları mən öz vəfalı Qara Cekimdən öyrəndim. Mən başqasının sözlərinə şübhə edə bilərdim, ancaq o, bir şahid kimi həmişə qüsursuz idi. Qara Cek qeyri-adi dərəcədə gözüaçıq adamdı və onun bütün məlumatları həqiqi faktlara əsaslanırdı. Onun ciddi dəlilləri vardı və o, onları söylədi. Bu, belə olmuşdu. Mən bir dəfə sututarn qırağında oturub kitab oxuyurdum. Birdən Cek məni səslədi:

– Massa Corc!

– Hə, nə istəyirsən? – kitabdan ayrılmadan soruşdum.

– Massa Corc, mən bütün səhəri sizi təklidə tutmağa çalışmışam. Sizinlə danışmaq istəyirəm, massa Corc!

Cekin bu sözləri görünməmiş təntənə ilə dediyinə diqqət yetirdim. Mexaniki surətdə kitabı bağladım və Cekə baxdım; onun üzünün ifadəsi də danışığı kimi təntənəli idi.

– Mənimlə danışmaq istəyirsən, Cek?

– Bəli, massa Corc, əgər məşğul deyilsinizsə.

– Məşğul deyiləm, Cek. De, səni dinləyirəm.

“Zavallı, – düşündüm, – onun da öz dərdi var. Olsun ki, o mənə Violadan şikayət etmək istəyir. Zalım qız daim onu qısqanclıqdan əzab çəkməyə məcbur edir. Mən axı ona nə ilə yardım edə bilərəm? Axı mən onu məcbur edə bilmərəm ki, Ceki sevsin. Atı suata bircə adam da gətirə bilər, lakin onu qırx adam belə oradan su içməyə məcbur edə bilməz! Dəlisov qız beyninə necə düşsə, o cür hərəkət edəcək və burada heç bir öyüd-nəsihət fayda verməz...”

– Hə, nə olub, Cek?

– Massa Corc, özünüz bilirsiniz ki, mən ailə işlərinə qarışmağı xoşlayan deyiləm, ancaq görürsünüzmü, burada işlər tamam yaxşı deyil...

– Hansı anlamda?

– Bəs bizim xanım qız... gənc ledi...

“Violanı “xanım qız” adlandırmaq Cek tərəfindən necə də nəzakətlidir!” – düşündüm.

– Nə olub, sənə elə gəlir ki, o, səni aldadır?

– Təkcə məni yox, massa Corc.

– Ax, gör necə də zalım qızıdır! Amma, Cek, ola bilsin, bütün bunlar yalnız sənə belə gəlir? Məgər səndə onun vəfasızlığına bir sübut-zad var? Məgər ona kimsə pərəstişkarlıq edir?

– Bəli, indi xüsusilə və əvvəlkindən də artıq.

– Özü də bu, ağ adamdır?

– Ax, aman allah! – Cek səsləndi. – Siz qəribə şeylər danışırsınız! Əlbəttə, ağ adamdır! Axı gənc lediyə ağ adamdan savayı başqa kim pərəstişkarlıq edə bilər?

Cekin öz gözəlçəsini öz qəbiləsinin kavalərləri üçün əlçatmaz hesab etməsi fikrinə gülümsünməyə bilmədim. Bir dəfə hətta onun

özü haqda lovğa-lovğa dediyi, Violaya cürət edib pərəstişkarlıq edən yeganə zənci olması sözlərini də eşitmişdim.

“Aha, deyə düşündüm, deməli, onun fəlakətinin səbəbi ağ adamdır!”

– O kimdir, Cek? – soruşdum.

– Ax, massa, o şeytan Arens Rinqolddur.

– Nə? Arens Rinqold Violaya pərəstişkarlıq edir?

– Vioalya? İlahi, massa Corc! – zənci gözlərini axıdaraq, səsləndi. – Mən heç Violadan danışmağı fikirləşməmişdim!

– Bəs sən kimdən danışırısan?

– Məgər siz eşitmədiniz ki, mən “xanım qız” dedim? Mən xanım qızdan, gənc ledidən, miss Virginiyadan danışırım.

– Bacımdan? Cek, bu, əski əhvalatdır. Arens Rinqold artıq neçə illərdir bacıma pərəstişkarlıq edir. Amma ki, bacım onu sevmir. Bu barədə arxayın ola bilərsən, mənəim vəfalı dostum. Bacım ona ərə gedən deyil. Onun Arens Rinqolddan zəhləsi gedir, Cek, elə hamının ondan zəhləsi gedən kimi. Əgər o, bacımın xoşuna gəlsəydi belə, mən bu nikahın baş tutmasına heç vədə yol verməzdim. Sən tam arxayın ola bilərsən.

Görünür, sözlərim zəncini qane etmədi. O, peysərini qaşıya-qaşıya dayandı, elə bil, mənə daha nə isə bildirmək istəyirdi. Onun danışmasını gözlədim.

– Massa Corc, cürət etdiyimə görə bağışlayın, amma səhviniz var. Düzdür, vaxt vardı ki, miss Virginiya bu ot üstündə ilana əhəmiyyət vermirdi. Ancaq indi hər şey ayrı cürdür: onun oğru və dələduz qoca atası öləndən sonra gənc sahib dövlətlənib. O, indi böyük plantatordur, bütün quldurların ən varlısıdır. Qoca ledi onun miss Virginiyaya pərəstişkarlıq etməsindən məmnundur və evə qonaq çağırır, çünki o, dövlətlidir.

– Bilirəm, Cek. Anam həmişə bu nikahı diləyib, amma bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur: bacım – bildiyini heç kimə verən deyil və hökmən öz bildiyi kimi edəcək. O heç vaxt Arens Rinqolda ərə getməyə razı olmaz.

– Bağışlayın, amma səhviniz var. O razıdır.

– Bunu sənəin beyninə kim yeridib, mənəim əzizim?

– Viola, kvarteron qız. O, mənə hamısını danışıb.

– Deməli, siz Viola ilə yenə dostsunuz?

– Bəli, massa Corc, indi biz onunla dostluq edirik. Bu mən idim, onun qabağında günahkar. İndi mən artıq onu qışqanmıram. O yaxşı qızıdır, ona inanmaq olar. Daha mən ona qarşı heç bir qəlbiqaralıq-filan eləmirəm.

– Bunu eşitməyə şadam. Amma de görüm, o, Arens Rinqold və mənim bacım haqda nə deyib?

– Viola mənə dedi ki, miss Virginiya onunla hər gün görüşür.

– Hər gün! Yox əşi, axı Arens Rinqold artıq çoxdandır ki, bizdə olmur.

– Bax, yenə də səhviniz var, massa Corc. Massa Arens, az qala, hər gün gəlir. Amma o vaxt gəlir ki, siz massa Qallaherlə ova gedirsiniz, yaxud könüllüləri öyrədirsiniz...

– Cek, məni təəccübləndirirsən!

– Massa, bu hələ hamısı deyil. Viola danışır ki, miss Virginiya tamam ayrı cür olub. O artıq massa Rinqolda acıqlanmır, o danışanda diqqətlə dinləyir. Viola düşünür ki, miss Virginiya ona ərə getməyə razılıq verəcək. Bu dəhşətli olacaq! Çox, çox dəhşətli olacaq!

– Cek, qulaq as, – dedim, – mən gedən zaman bir yana getməyib evdə qalırsan və gəlib-gedənlərə göz qoyursan. Rinqold gələn kimi, dərhal atını arxamca çapırsan.

– Yaxşı, massa Corc. Narahat olmayın, yayından çıxmış ox kimi süzüb gələrəm! Bir qızılquş kimi uçub gələrəm!

Zənci bu cür vədlər verərək, uzaqlaşdı.

* * *

Etimadsızlığımıza baxmayaraq, zəncinin məlumatına biganə qala bilmədim. Heç şübhəsiz ki, onda hansısa həqiqət zərrəsi vardı. Zənci tamamilə sadıq bir qulluqçu idi və çətin ki, məni aldadaydı.

Violanın bizim ailədə baş verənlərin hamısına göz qoymaq imkanını vardı. Axı onu belə bir əhvalat uydurmağa nə məcbur edə bilərdi? Cek özü Rinqoldu bizim evdə görüb, amma mənə heç kim bu haqda deməyib. Nə etməli? İndi Virginiyanın eyni vaxtda üç pərəstişkanı vardı: hindu başçı, Qallaher və Arens Rinqold! Doğrudanmı, o, fərqinə varmadan hər üçünə naz satır? Yox, bu, mümkün deyil! Mən əsgərə sevgini, igid və göyçək başçı ilə romantik şövləri mümkün saymağa hazır idim, amma var-dövlətdən savayı heç bir şəxsi məziyyəti olmayan

təşəxxüslü, çığ-vıççı snob¹ Arens Rinqold – doğrudanmı, bu mümkündür? Əlbəttə, burada anamdan da az iş aşmayıb. Ancaq mənim heç vaxt ağılıma gəlməzdi ki, Virjiniya güzəştə gedə bilər! Viola düzünü deyirsə, onda Virjiniya güzəştə gedib, yaxud güzəştə getməyə hazırdır! “Ax, anacan, ana! Heç ağılına da gətirmirsən ki, öz qapından içəri buraxmaq və doğma oğlun kimi sevmək istədiyən adam kimdir!”

LVIII

fəsil

QOCA HİKMEN

Növbəti günün səhəri, həmişəki kimi, könüllülərin düşərgəsinə yollandım. Bu dəfə Qallaher mənimlə getdi, belə ki, dəstədə andıçmə² olmalıydı və bizim iştirakımız vacib idi.

Dəstə yetərinə xoş tərkibdəydi, hərçənd o, zahiri görkəmindən daha çox, sayına görə təəssürat doğururdu. Bu, atlı dəstə idi, amma hər kəs bacardığı kimi yaraqlandığı üçün silahlar və atlar hamıda fərqli idi. Demək olar ki, hamıda tüfəng vardı, amma bəziləri hələ də qədimdənqalma müşket gəzdirirdilər ki, binlar Amerika inqilabı dövrü döyüşlərindən yadigar qalmışdı. Başqalarında sadə ovçu qoşalülələri var idi. Ağır qırma ilə doldurulan bu silahlar, əlbəttə ki, hindularla savaşa qorxunc silah rolu oynaya bilməzdi. Hər növdən olan tapançalar da vardı; mis qoburlu ən böyüklərindən tutmuş, kiçik cib tapançalarınacan – təklülə və qoşalüləliyə. Naqan heç kimdə yox idi, belə ki, məşhur koltlar³ hələ hindu rezervasiyaları ilə sərhəd rayonlarda peyda olmamışdı.

¹ *Snob* – özündən yuxarılara yaltaqlanan, aşağılara həqarətlə baxan və dəbdə olan hər şeyə kor-koranə pərəstiş edən adamlara qoyulan ləqəb

² Amerika Birləşmiş Ştatlarında könüllü dəstələri müstəqil şəkildə təşkil olunur. Dəstənin heyəti tamamlanandan və zabitlər seçildəndən sonra, hökumət dəstəni hərbi xidmətə qəbul etmək üçün razılıq verməlidir. Onda zabitlər və əsgərlər müəyyən müddət ərzində, cənilə nizami orduda olduğu şərtlərlə xidmət etməyə and içirlər.

³ Kolt tapançaları ilə ilk dəfə Texas atıcılar alayı silahlanmışdı. Koltun hərbi əməliyyatlarda ilk sınağı padre Xarantın partizan dəstəsi ilə toqquşmada keçirilmiş sayılır. 125 qerillaçı təxminən on beş dəqiqə ərzində bu təsirli silah vasitəsilə sıradan çıxarılmışdı.

Hər bir könüllüdə bıçaq vardı. Bunlar, adətən, enli iti tiyələri olan, qəssab bıçaqlarına bənzəyirdi. Başqalarında qədimi naxışları olan xəncərlər var idi. Çoxlarının kəmərinə hindu tomaqavklarına bənzəyən böyük olmayan təbəzinlər taxılmışdı. Bu təbəzinlər, yiyəsinə ikiqat xidmət göstərə bilirdilər: onlarla həm meşədə odun doğramaq, həm də düşmənin kəlləsini parçalamaq mümkün idi.

Əsgəri təchizat kiçik barıt torbalarından, güllə və qırma ilə patrondaşlardan ibarət idi. Sözüün qıyası, bu, sərhəd yaxınlığında yaşayan sakinin, yaxud dinc bir surətdə maral ovuna çıxmış adi həvəskar ovçunun yaraq ləvazimatı idi.

Dəstəmin atları da yaraq və ləvazimatımız kimi cürbəcür idi.

Burada sümükləri çıxmış hündür yabılar da, uzaq səfərlər üçün yarayan enlidöş minik atları da, əndəlüs cinsindən¹ olan möhkəm, davamlı yerli atlar da vardı, cındırından cin ürəkən hansısa skvatterin sürülməkdən üzülmüş madyanı, cəlalı ərəb savaşı atı – bu qiyamət çapağanlarda fəxrlə özünü göstərməyi xoşlayan coşqun gənclərin, plantator oğullarının arzuladığı atlarla yan-yana idi. Çoxları qatır belində idilər. Yəhərə öyrəşmiş Amerika və ispan qatırları, hərçənd ki, hücumda atlarla ayaqlaşa bilmirlər, ancaq hindulara qarşı hərbi yürüslərdə onlarla cəsərlə bəhsə girirlər. Torpağın bataqlıqdan ibarət olduğu və ya yıxılan, tufeyli bitkilərlə bürünmüş gövdələr və tufanın aşıracağı ağaclarla qalaqlanmış, atların addımbaşı büdrədiyi və ya çeyilliyə yıxdığı keçilməz meşələrdə, qatır özünə asanlıqla yol açır. Bir çox təcrübəli ovçular, vəhşi heyvanı təqib edən zaman qatırı cins ərəb köhlən atından üstün tuturlar.

Dəstənin geyim-kecimində də əlvanlıq yetərincə idi. Zabitlər tam və ya qismən hərbi geyimdə idilər, əsgərlər isə necə gəldi geyinmişdilər: qırmızı, göy, yaşıl yun gödəkçələr, qaba yundan hazırlanmış boz və qəhvəyi sviterlər; qırmızı flanel köynəklər, kətan və ya nankadan qəhvəyi, ağ, sarı pencəklər. Bəzilərinin pencəkləri hətta mavi rəngdə idi! Aşılanmış maral dərisindən ovçu gödəkçələri, eynən bu cür mokasinlər və getrlər, at gönündən və ya alliqator dərisindən uzun və gödəkboğaz çəkmələr, xülasə, Ştatlarda geyilən bütün növ ayaqqabılar. Baş geyimləri də dürlü-dürlü və fantastik idi. Hündür

---

¹ Floridaya atlar ilk dəfə ispanlar tərəfindən gətirilmişdi; bu cinsin adı da buradan yaranmışdı. İspaniyada Əndəlüs adlanan vilayət var.

və möhkəm təskulahlar və kepilər gözə dəymirdi, əvəzində yundan və keçədən çoxlu furajka və şlyapalar, eləcə də küləşdən və palma yarpaqlarından düzəldilən, enli, cındırı çıxmış və alının üstünəcən basılmış şlyapalar vardı. Bəzilərində göy mahuddan formalı şlyapalar gözə dəyirdi. Yiyələrinə hərbi görkəm verən də elə bunlar idi.

Ancaq bu dəstənin bütün könüllülərində ümumi bir şey var idi – bu, rəqiblə ram olmayan vuruşma yanğısı idi, bütün ölkədə bu cür azğınlıqlar törədən mənfur vəhşilərlə güclərini sınamaq istəyi idi. “Bəs bizi nə vaxt döyüşə aparacaqlar?” – könüllülərin daim verdikləri sual bu idi.

Qoca Hikmen olduqca işgüzar imiş. O, yaşının və təcrübəsinin sayəsində çavuş rütbəsi almışdı. Bu rütbəni ona seçkilərdə yekdilliklə vermişdilər. Mən onunla bir neçə dəfə söhbət etməli olmuşdum. Alliqator ovçusu əvvəlkitək mənim sadıq dostum olaraq qalırdı və o, bizim bütün ailəmizə olduqca sadıq idi. O, həmin gün mənimlə, ondan heç cür gözləmədiyim söhbəti başlamaqla, öz sədaqətini bir daha sübut etmiş oldu.

O:

– Leytenant, qoy hindular mənim skalpımı¹ soysunlar, – dedi, – ancaq mən bu eşşəyin sizin bacınızla evlənəcəyi fikrini heç yaxın belə buraxmaq istəmirəm.

Qocanın Qallaheri nəzərdə tutduğunu güman edərək:

– Kim evlənəcək? – təəccüblə soruşdum.

– Kim olacaq, daim sizin tərəflərdə veyillənən avara. Bu nacins, lənətə gəlmiş safsar – Arens Rinqold!

– A, siz onu deyirmişsiniz! Məgər bu haqda söhbət var?

– Ayı kimi deyəcəm, bütün mahalda hamı bundan danışıır! Məni lənətə gəlmiş, Corc Rendolf, əgər mən ona bu imkanı versəm! Bacınız – sevimli qızıdır, bizim tərəflərdə misli-bərabəri yoxdur və onu bunun kimi mənfur yaramazın birinə vermək!.. Mən onun bütün dollarlarına baxmayaraq, heç bu haqda eşitmək belə istəmirəm! Corc, mənim sözlərimi yaxşı yadda saxlayın: o, yazıq qızı ömürlük bədbəxt edəcək. Buna heç şübhəniz olmasın, görüm onu lənətə gəlsin!

– Məsləhətinizə görə sizə çox təşəkkür edirəm, Hikmen, ancaq düşünürəm ki, sizin əndişələriniz əbəsdir. Bundan heç nə çıxmayacaq.

¹ *Skalp* – tükü ilə birlikdə soyulmuş baş dərisi. Hindu döyüşçülər savaşa öldürdükləri düşmənlərin baş dərilərini soyaraq hərbi qənimət kimi götürürmüşlər. Əldə edilən skalpların sayı döyüşçünün igidliyinin göstəricisi sayılmış.

– Onda bəs nə üçün ətrafda hamı yalnız bu barədə çərənləyir? Mən sizin atanızın köhnə dostu olmasaydım, özümə belə təklifsizliyi rəva bilməzdim. Ancaq mən onun dostu idim, indi isə sizin dostu-nuzam və buna görə sizinlə danışmağı qət etdim. Biz hamımız burada hindulardan ağzımız köpüklənə-köpüklənə danışırıq və onları oğru-quldur adlandırırıq. Amma bütün Floridanı axtarsan, bütün hindu qəbilələrini ələk-vələk etsən, Rinqoldlar kimi oğru və fırıldaq-çılar tapammazsan! Ata nə idisə, oğul da və onların bütün lənətə gəlmiş cinsləri də eyni bezin qırağıdır. Qoca buradan rədd oldu, amma hara düşdü, bəlli deyil. Yəqin, iblis onu çənginə keçirib saxlayıb və düşünürəm ki, onun adamlarla bu dünyada törətdiyi bütün əclafliqlara görə hələ çox saxlayacaq. Ona çayın o tayında yaşayan zavallı metislərə etdiklərinə görə yüzqat artıq əvəz düşür.

– Siz Pauellər ailəsindən danışırırsınız?

– Bəli, bu Yer üzünün ən böyük ədalətsizliyi idi. Bütün həyatım boyu qulağım buna bənzər bir şey eşitməmişdi. Şeytana and olsun!

– Deməli, siz orada nə baş verdiyini bilirsiniz?

– Əlbəttə, mən onların bütün rəzil fırıldaqlarını bilirəm. Bu, adamın, əlavə olaraq özünü centlmen adlandıran ağ adamın nə vaxtsa törədə bildiyi çirkin işlərin ən çirkinidir. İblisə and olsun ki, bu, elə bu cürdür!

Hikmen mənim xahişimlə bədbəxt ailənin nə sayaq soyulub-çapıldığını ətraflı danışdı. Öyrəndim ki, Pauellər öz plantasiyalarını heç də könüllü tərk etməyiblər. Əksinə, zavallı dul qadın üçün yad yerlərə köç etmə onun həyatının ən ağır sınağı kimi baş veribmiş. Məsələ təkcə bunun bütün mahalda ən yaxşı malikanə sayılmasında və yüksək dəyərləndirilməsində deyildi, onda idi ki, xoşbəxt həyat, xeyirxah ər barədə bütün xoş xatirələr məhz onunla bağlı idi... Və yalnız əli dəyənəklili şərəf simasında amansız qanun onu doğma yerləri tərk etməyə məcbur eləyə bilirdi.

Hikmen ayrılma səhnəsində iştirak etməli olmuşdu. O, bu səhnəni sadə, amma ürəkdən gələn təsirli sözlərlə təsvir etdi. O, mənə bütün ailənin doğma evdən necə könülsüz və nə qədər qəm-qüssə içində ayrıldığını nağıl etdi. O, hiddətlənmiş oğulun tənələrini eşitmiş, ananın və qızın göz yaşlarını və yalvarışlarını görmüş, biçarə dul qadının əlində qalan bütün hər şeyi, – öz şəxsi əşyalarını, hətta cavahıratı – öz mərhum ərinin hədiyyələrini təklif etdiyini eşitmişdi,

təki bu qədər bəxtəvər illər keçirdiyi bu müqəddəs damın altında qalmasına bu əclaflar izn versinlər. Ancaq onun yalvarışları əbəs imiş. Qəddar təqibçilər mərhəmət-filan bilmirlər və dul qadını öz evindən qovurlar.

Qoca ovçu bütün bunlar haqda həyəcanla danışdı. Hərçənd onun zahiri görkəmi bekara, danışığı isə sadə xalq dilində idi, amma əvəzində onun xeyirxah ürəyi vardı və o, ədalətsizliyə dözmürdü.

O, bu cinayətdə iştirak edənlərin hamısına kin bəsləyirdi və Rin-qoldlara bütün qəlbi ilə nifrət edirdi. Onun Otseolanın ailəsinə üz verən bəlalər haqda hekayəti mənim bu dəhşətli zalımlıqlara şiddətli qəzəbimə səbəb oldu və qəlbimdə şübhələr məni üzən zaman Otseolaya qarşı bir qədər soyuyan əvvəlki isti duyğularımı oyandırdı.

LIX

fəsil

TƏCİLİ ÇAPAR

Biz Hikmenlə sərbəst şəkildə söhbət etmək üçün bir az qırağa çəkildik. Qoca ovçu qızıxdı və daha açıq danışmağa başladı. Onun mənə yeni, maraqlı təfsilatlar bildirəcəyini gözləyirdim. Mən onun bizim ailəmizə sadıq olduğuna, mənə isə ən dostyana duyğular bəslədiyinə qəti əmin idim və artıq ona ürək qızdırmağı və öz bədbəxtliklərim haqda danışmağı kəsdirməyə hazır idim. Hikmen sadə, amma dünya görmüş adam idi və çətin ki, mənə kimsə ondan yaxşı məsləhət verəydi: axı ovçu həmişə alliqatorlar arasında yaşamamışdı. Əksinə, o, həyatda çox şeyləri təcrübədən keçirməli olmuşdu. Mən onun sədaqətinə cəsarətlə bel bağlaya və onun təcrübə və müdrikliyinə tamamilə etibar edə bilərdim.

Mən, onun bu haqda artıq nəyisə bildiyini düşünməsəydim, buna əminlik içində ürəyimdən ağır daş kimi asılmış sirri onunla həvəslə bölüşərdim, ya da, heç olmasa, bu sirrin bir hissəsini ona açardım. Buna əmin idim ki, Sarı Cekin öləndən sonra dirilməsi Hikmenə bəllidir. O, hələ qabaqlar mənə mulatın ölümünə şübhə etdiyi barədə işarə vurmuşdu. Ancaq mən mulat haqda deyil, Arens

Rinqoldun niyyətləri haqda düşünürdüm. Bəlkə, Hikmen onlar haqda nə isə bilir? Ona diqqət yetirdim ki, mulatın adı Spensin və Uilyamsın adları ilə bağlı çəkilən zaman, qoca ovçu mənə elə çoxmənalı baxdı ki, sanki, mənə bu yaramazlar haqda nə isə bildirmək istəyirdi.

Mən artıq Hikmenə öz sirrimi açmağa hazırlaşdım ki, birdən at ayaqlarının tappılısını eşitdim.

Diqqətlə baxaraq, atını gördüm, o, çayın sahili ilə atını elə yeyin çapırdı ki, guya, priz uğrunda cıdırda iştirak edirdi. At ağ idi, atlı isə qara; mən bunun Cek olduğunu dərhal başa düşdüm.

Ağacların arxasından çıxdım ki, o, mənə görsün və atını bir qədər uzaqda yerləşən kilsəyə doğru çapmasın. Cek yaxınlaşanda onu çağırırdım; o eşitdi və atını birdən döndərüb, bizə tərəf yönəldi. Görünür, Cek hansısa tapşırıqla gəlmişdi, amma o, Hikmenin yanında deməyə utanırdı və mənim eşitməyi gözlədiyim şeyi mənə pıçıldı ilə dedi:

– Arens Rinqold gəlib!

Massa Corc, bu lənətə gəlmiş qarayağız gəlib çıxdı! – Cekin qulağıma pıçıldadığı sözlər hərfən bu cür idi.

Mən bu məlumatı dinləyərək, tam sakitliyimi qorumağa çalışdım. Hikmenin bizim evdə, guya, nə isə qeyri-adi bir şey baş verdiyini bilməsini və ya hətta bundan şübhələnməsini, qətiyyətlə istəmirdim. Zəncini evə buraxıb, ovçu ilə könüllülər dəstəsinə qayıtdım, sonra hiss olunmadan Hikmendən geri qalmağa və adamların arasında itməyə çalışdım.

Bundan az sonra atımı açdım və heç kimə, hətta Qallaherə belə heç nə demədən, yəhərə sıçradım və tələsik yola düşdüm. Mən bizim plantasiyaya gedən birbaşa yola yönəlməkdənsə, kilsəyə birləşən meşədən dolama yolla gedib bir qədər dövrə vurmağı qətdim. Bunu onun üçün etdim ki, qoca Hikmeni və çaparın gəlişini görə biləcək bütün başqalarının diqqətini yayındırırdım. Əgər mən Ceklə birlikdə getsəydim, onlar mənim evdə işlərimin heç də tam qaydasında olmadığını duya bilərdilər. Mən gözdən pərdə asmaq üçün dəstədə göründüm ki, maraqlananlar mənim evə deyil, tamam başqa səmtə getdiyimi düşünsünlər. Kolluqdan keçərək, çay boyunca uzanan əsas yola çıxdım, sonra isə atımı mahmızlayıb, elə dördnala çapdım ki, sanki, mənim ölüm-dirim məsələm həll olunurdu. Mən atı ona görə belə yeyin çapırdım ki, gizli müsafir

– anamın və bacımın istəkli qonağı – sağollaşib çıxıb getməyə macal tapana qədər özümü evə yetirim.

Mənim Rinqolda nifrət etmək üçün ciddi səbəblərim vardı, amma mən içimdə heç bir qana həris məqsədlər gizlətmirdim. Mən onu öldürməyə hazırlaşmırdım, baxmayaraq ki, bu, həmin alçaq və xatalı yaramazdan yaxa qurtarmaq üçün ən düzgün yol idi. Mən həmin dəqiqə, Rinqoldun qəddarlığı haqda Hikmenin hekayətindən coşmuş halda, heç bir qorxu və vicdan əzabı çəkmədən onu məhv edə bilərdim. Amma qəzəbdən zəncir çeynəməyimə baxmayaraq, mən, hər halda, nə dəli, nə də düşüncəsiz adam deyildim. Hər bir normal adama xas olan adi özünüqoruma fəhmi hələ məni tərک etməmişdi və mən heç də Samsonun¹ həyatı haqda faciənin son pərdəsini oynamağa hazırlaşmırdım. Mənim özüm üçün nəzərdə tutduğum hərəkət planım qat-qat əlverişli idi.

Planım mümkün qədər nəzərə çarpmadan evə yetişməkdən, gözlənilmədən, yəqin ki, qonağın oturmuş olduğu qonaq otağına girməkdən, hər üçündən izahat tələb etməkdən və bizim ailə münasibətlərimizdəki bu sirli dolaşlıqlığı qəti surətdə açmaqdan ibarət idi. Mən anamla, bacımla və onun pərəstişkarı ilə üz-üzə, göz-gözə danışmalı və hər üçünü bütün hər şeyi etiraf etməyə məcbur etməliydim.

Mahmızları qəzəblə atın böyürlərinə sancaraq, öz-özümə deyirdim: “Bəli! Bəli, onlar hər şeyi etiraf etməlidirlər! Onların hər biri və hamısı birlikdə, yaxud...”

Kəsdirə bilmirdim ki, axı anama və bacıma nə edəcəyəm? Bununla belə, oğulluq və qardaşlıq borcunun sönməkdə olan külündən tüstü-duman kimi baş qaldıran qara fikirlər artıq məşumcasına qəlbimdə yuva salmışdı.

Əgər Rinqold mənə düzünü deməkdən boyun qaçırırsa, mən onu it qamçısı ilə şallaqlayaram, sonra isə bayıra ataram və indən belə yiyəsi özüm olacağım evdə görünməyi həmişəlik ona yasaqlaram. Ədəb qaydalarına gəldikdə isə, heç bu haqda söhbət belə ola bilməzdi. İndi mən əsla belə şeylər düşünəsi halda deyildim. Məni öldürməyə cəhd eləmiş bir adamla heç bir davranış təzi həddən artıq kobud sayıla bilməzdi.

¹ Bibliya rəvayətinə görə, fələstinlilər tərəfindən əsir götürülən bahadır Samson düşmənlərin toplaşdığı məbəddəki sütunları dağıtmış və onlarla birlikdə binanın uçqunları altında həlak olmuşdur.

LX

fəsil

AŞIQ TÖHFƏSİ

Artıq qeyd etdiyim kimi, evə nəzərə çarpmadan girmək fikrində idim. Buna görə, ehtiyat üzündən, plantasiyaya yaxınlaşan zaman yoldan çıxaraq sututarın və portağallığın yanından keçən cığıra döndüm. Ümid edirdim ki, evə arxadan yaxınlaşsam, mənə heç kim görməz. Mən tarladan keçəndə, hasardan içəridə işləyən qullar mənə görə bilərdilər, ancaq bunlar çöl işçiləri idilər. Hər şeydən artıq, ev qulluqçularından kiminsə mənə görə biləcəyindən çəkinirdim.

Qara Cek evə getməmişdi; mən ona şərtləşdiyimiz yerdə gözləməyi tapşırıışdım, elə orada da onu tapdım. Ona arxamca gəlməyi əmr edərək, irəli çapdım. Tarlanın yanından ötüb, meşəyə girdik və burada atdan düşdük. Mən buradan irəliyə tək yollandım.

Öz evimə, öz atamın evinə, anamın və bacımın evinə ovu güdən bir ovçu kimi, yaxud yatan düşməyə oğrun-oğrun yaxınlaşan bir vəhşi kimi, gizlicə yaxınlaşdırdım. Oğul və qardaş üçün qəribə davranış tərzidir!

Həyəcandan və təsvirə sığmayan qəzəbdən qıçlarım əsir, dizlərim bükülür, sinəm qabanırdı. Mən bir anlığa dayandım. İştirak etmək istədiyim xoşagəlməz, ləyaqətsiz səhnə birdən-birə açıq-aydın gözü-mün önünə gəldi. Bir anlığa tərəddüd etdim. Ola bilsin, mən, hətta geri dönerdim və öz məqsədimi bunca zorakı tərzdə həyata keçirməmək üçün daha uyğun fürsət gözləyərdim, ancaq elə məhz həmin anda qətiyyətimi dərhal möhkəmlədən səslər gəlib mənə çatdı. Mən bacımın şən, cingiltili gülüşünü və... başqa bir səs eşitdim. Bacımın mənfur aşiqinin cırıldayan tenorunu dərhal tanıdım. Bu səslər mənə qəzəbləndirdi, sanki, onlar mənə sancmışdılar. Mənə elə gəldi ki, onlarda mənə ələ salan nə isə var. Bacım özünü necə belə apara bilirdi? Ən dərdli gümanların əzici təsiri altında haldan düşdüyüm bir zamanda, gülmək!

Burada da başqa, daha layiqli hərəkət tərzini haqqında bütün fikirlərim dərhal çəkilib getdi. Mən öz planımı yerinə yetirməyi, ancaq

hər şeydən öncə onların orada nədən danışdıqlarını aydınlaşdırmağı qət etdim.

Yaxına gəlib dinlədim. Onlar evdə deyildilər və portağallığın kənarında gəzişirdilər. Ayaqlarını yerə səssizcə basaraq, kolları ehtiyatla aralayaraq, gah əyilib, gah da dikələrək, birdən onların beş-altıca addımlığına çatdığımı gördüm. Yarpaqların arasından bacımın pal-tarını aydın gördüm və onların hər bir sözünü yaxşıca eşidirdim.

Çox tezliklə onların söhbətlərinin məhz həlledici məqama çatdığına əmin oldum. Görünür, Rinqold elə indicə bacıma rəsmi təklif etmişdi və bacımın gülüşünə də elə məhz bu səbəb olmuşdu.

– Beləcə, demək, siz, həqiqətən, mənə öz arvadınız adlandırmağı arzu edirsiniz? Siz bunu ciddi deyirsiniz?

– Bəli, miss Rendolf. Lütfən mənə gülməyin! Bilirsiniz, artıq neçə ildir sizi ən sədaqətli sevgi ilə sevirəm.

– Yox, bilmirəm. Haradan bilə bilərdim?

– Axı mən sizə bu haqda demişdim. Məgər mən bu sözləri sizə yüz dəfələrlə təkrar etməmişdim?

– Sözlər! Mən bu qəbildən olan işlərdə sözləri çox da dəyərləndirmirəm. Onlarla kişi mənə artıq eyni şeyləri demişdir, hərçənd mənim gümanıma görə onlar mənimlə az maraqlanırdılar. Dil – böyük yalançıdır, mister Arens!

– Ancaq mənim sizə olan münasibətim mənim duyğularımın səmimiyyətini sübut edir. Mən sizə əlimi və bütün dövlətimi təklif edirəm. Məgər bu mənim sadıqlığıma yetərinçə sübut deyil?

– Əlbəttə, yox, siz necə də səfehsiniz! Əgər mən sizə ərə gəlsəydim, dövlətiniz yenə də sizin olardı. Bundan başqa isə, mənim özümün də böyük olmayan var-dövlətim var ki, o da sizin nəzarətinizə keçərdi. Bax, görürsünüz, işlərin tamamında hər şey, şübhəsiz ki, sizin xeyrinizə cəmlənir.

O, yenidən qəhqəhə çəkdi.

– Yox, miss Rendolf, nə danışırırsınız! Mən heç sizin dövlətinizə toxunmağı ağılıma da gətirməzdim. Əgər siz mənim əlimi qəbul etsəniz...

– Sizin əlinizi, ser? Qadından razılıq əldə etmək istəyən zaman ona əl deyil, ürək təklif edirlər! Bəli, ürək!

– Nə etməli, sizə bəllidir ki, mənim ürəyim də çoxdan sizə məxsusdur. Bunu bütün dünya bilir.

– Ax, demək siz bu haqda hamıya car çəkmisiniz! Bax, bu artıq mənim heç xoşuma gəlmir.

– Siz mənə qarşı həddən artıq amansızsiniz! Mənim uzun sürən və sadıq sevgim barədə sizin yetərinçə sübutunuz olub. Mən sizinlə çoxdan anlaşıq və arvadım olmanızı xahiş edərdim, əgər... – Burada onun dili birdən topuq vurdu.

– Əgər nə?

– Doğrusunu desək, atam sağ olduqca, mən tamamilə öz ixtiyarımda ola bilmirdim.

– Ax, bəs belə?

– Ancaq indi mən özüm öz ixtiyarımdayam və əgər, miss Rendolf, siz mənim əlimi lütf edib qəbul etsəniz...

– Yenə əlinizi? Yeri gəlmişkən, belə danışılar ki, bu əl elə də səxavətli deyil. Əgər mən sizin təklifinizi qəbul etsəydim, onda yaqın ki, cib xərcliyinə də həsrət qalardım, ha-ha-ha!

– Düşmənlərim mənə böhtan atırlar, miss Rendolf. Amma and içirəm ki, bu cəhətdən siz heç vaxt məndən gileyli olmayacaqsınız.

– Mən isə, sizin and-amanlarınıza baxmayaraq, bundan elə də əmin deyiləm. Toya qədər verilən vədlər, çox vaxt sonra unudulur. Yox, mən sizə etibar edə bilmərəm, lütfkar dost, yox, yox!

– Sizi inandırırım ki, mən bu etibara layiqəm!

– İndirməyin! Mənim sizin səxavətinizə heç bir sübutum-zadım yoxdur. Qulaq asın, mister Rinqold, siz hələ ömür boyu bircə dəfə belə olsun mənə heç bir hədiyyə-filan etməmişiniz.

O, burada yenidən qəhqəhə ilə güldü.

– Ah, bilsəydim ki, siz onu qəbul edərsiniz! Mən nəyim varsa, hamısını sizə qurban edərdim!

– Di yaxşı. Mən sizi yoxlayıram. Siz mənə hədiyyə etməlisiniz.

– Yalnız nə istədiyinizi deyin və sizin istənilən istəyinizə əməl olunacaqdır.

– Düşünürsünüz ki, mən sizdən hansısa boş şey – at, pudel¹ və ya nə isə bir işıldayan bəzək-düzək istəyəcəyəm? Sizi inandırırım ki, heç belə bir şey olmayacaq.

– Mənim üçün fərq eləmir – axı mən sizə özümün bütün var-dövlətimi təklif etdim. Onun hansısa bir hissəsindən danışmağa dəyərim! Sizə yalnız öz istəyinizi bildirmək yetər və ona əməl olunacaqdır.

¹ *Pudel* – qıvrımtüklü it cinsi.

– Ax, əcəb səxavətdir! Di yaxşı. Sizdə bir şey var ki, mən ona malik olmağı çox istəyərdim, yaman çox istəyərdim! Mən hətta sizdən xahiş etməyə hazırlaşdırdım ki, onu mənə satasınız.

– Siz nəyi nəzərdə tutursunuz, miss Rendolf?

– Plantasiyanı.

– Plantasiyanı?

– Tamamilə doğrudur. Ancaq sizinkini deyil, sizin malik olduğunuz başqa plantasiyaların birini. Bu, Tupelo-Krikdə vaxtilə metislər ailəsinə məxsus olmuş plantasiyadır. Deyəsən, atanız onlardan onu satın almışdı?

Virginiyanın “satın almışdı” sözlərinə etdiyi xüsusi vurğuya diqqət yetirdim. Ona da diqqət yetirdim ki, Arens ona cavab verəndə əməlli-başlı utandı.

– Bəli, bəli... Bu doğrudur... Ancaq siz məni təəccübləndirirsiniz, miss Rendolf. Siz nə üçün bu plantasiyaya bu saat malik olmaq istəyirsiniz, bir halda ki, mənim bütün var-dövlətimin yiyəsi ola bilərsiniz?

– Bu artıq mənim işimdir... Mən belə istəyirəm. Bunun üçün mənim xüsusi səbəblərim var. Mən bu yeri sevirəm... O olduqca gözəldir və mən tez-tez orada gəzirəm. Yaddan çıxarmayın ki, bizim köhnə evimiz qardaşıma keçir. Axı o, həmişə subay yaşayan deyil! Anam isə yalnız öz evində yaşamaq istəyəcək... Amma yox, mən sizə səbəb izah etməyəcəyəm. Hədiyyə edin, ya etməyin – ixtiyar sizindir.

– Di yaxşı. Bəs əgər mən sizə bu plantasiyanı hədiyyə etsəm, onda siz...

– Heç bir şərt, eşidirsiniz? Yoxsa, mən sizdən heç bir hədiyyə-filan qəbul etmərəm, lap diz çöküb xahiş etsəniz belə.

Bu zaman yeni qəhqəhə səsi ucalıb şaqqıldadı.

– Belə olan halda, əgər siz məndən plantasiyanı qəbul etməyə razısınızsa, mən heç bir şərt-zad qoymayacağam. O, sizindir!

– Amma bu hələ hamısı deyil, mister Arens. Axı siz onu mənə necə asanlıqla hədiyyə etmişinizsə, elə də asanlıqla geri ala bilərsiniz. Necə əmin ola bilərəm ki, siz bunu etməyəcəksiniz? Mənə rəsmi sənədlər gərəkdir.

– Siz onları alacaqsınız.

– Nə vaxt?

– Nə vaxt istəsəniz. Lap bir saat sonra.

– Bəli, bəli, buyurun. Gedin və onları gətirin, ancaq yaddan çıxarmayın ki, mən heç bir şərtləri qəbul eləmirəm... Bunu yaddan çıxarmayın!

– Ah, mən heç onları təklif etməyi düşünürəm də! – Rinqold tam heyranlıqla səsləndi. – Mənim heç bir çəkinəcəyim yoxdur. Mən hər şeydə sizə bel bağlayıram. Hələlik!

O, bunu deyib, dərhal uzaqlaşdı.

Bu söhbət və xüsusən də onun qərribə sonluğu məni elə sarsıt-mışdı ki, lap quruyub qalmışdım. Mən yalnız Rinqold artıq uzaqlaşib gedəndən sonra özümə gəldim. İndi mən, qətiyyənlə, bilmirdim ki, nə etməliyəm: ya Rinqoldu qovub çatmalıyam, ya onun cəzasız çıxıb getməsinə imkan verməliyəm.

Bu dəmdə Virjiniya sakitcə evə tərəf yönəldi. Mənim Rinqold-dan çox, ona acığım tutmuşdu. Elə buna görə də onun çıxıb get-məsinə imkan verdim, özüm isə yubanmadan bacımla danışmağı qət etdim. Tufanlı bir səhnə alındı. Anamı və bacımı qonaq otağın-da tapdım və açıq-açığına, heç bir eyhamsız-filansız, nə təkzibləri, nə inandırmaları dinləmədən, indicə evimizi tərk edən və məni öldür-mək niyyəti güdən adamın bütün sifətlərini onlara təsvir etdim.

– Virjiniya, mənim bacım, doğrudanmı, sən indən belə də ona ərə getməyə razı olarsan?

– Heç vaxt, Corc! Mən heç bu haqda düşünməmişəm. Heç vaxt! – deyə o, divana çöküb üzünü əlləri ilə örtərək, həyəcanla səsləndi.

Lakin anam məni etimadsızlıqla dinləyirdi. Mən artıq ona öz haqlılı-ğımın növbəti dəlilini gətirmək istəyirdim ki, birdən pəncərənin arxasın-dan kiminsə məni ucadan səslədiyini eşitdim. Eyvana yüyürdüm. Sarı qatlamaları olan göy mundir geyinmiş atlı çaparaq evə yaxınlaşmışdı. Bu, fortdan göndərilən bir draqun¹ idi. O, başdan ayağacan toz için-də idi, onun atı isə – köpük içində. Onun dinclik bilmədən uzun zaman çaparaq gəldiyi aydın bilinirdi. Draqun mənə kağız vərəqi uzatdı. Bu, mənə və Qallaherə tələsik yazılmış bir əmr idi. Kağızı açıb oxudum:

“Yubanmadan adamlarınızı Kinq fortuna göndərin. Atları var gücülə çapın. Çoxsaylı düşmən bizi əhatəyə alır. Bizə hər bir tüfəng qiymətlidir. Bir dəqiqə də itirməyin!

Klinç”.

---

¹ *Draqun* – bəzi, xüsusi atlı qoşun hissələri nəfəri.

LXI

fəsil

YÜRÜŞ

Əmri yubanmadan yerinə yetirmək gərəkdi. Xoşbəxtlikdən, atımın yəhəri hələ alınmamışdı və beş dəqiqə sonra mən artıq könüllülər düşərgəsinə çapırdım. Yürüş xəbəri bizim hərbi hünərlər həsre-tində olan döyüşçülər arasında fərəhli təlatüm doğurdu və ucadan “ura” sədaları ilə qarşılındı. Ruh yüksəkliyi intizam əyər-əskiyinin yerini doldurdu və dəstə yarım saatdan da az vaxtda tam döyüş nizamında yola çıxmağa hazır oldu. Yubanma üçün heç bir səbəb görünmədi. İrəli yürümək komandası verildi, şeypurlar siqnal verdilər və iki-iki düzülən könüllülər uzun, bir qədər nizamsız sırayla King fortuna tərəf hərəkət etdilər.

Anamla və bacımla vidalaşmaq üçün geri çapdım. Vidalaşmaq üçün vaxt az idi, ancaq mən daha sakit qəlblə gedirdim. Bilirdim ki, bacım xəbərdar olunub və indi onun Rinqolda ərə gedəcəyindən qorxmurdum.

Əmri gətirən draqun bizimlə gedirdi. Biz yolda fortla bağlı bütün yenilikləri öyrəndik. Çox olaylar baş vermişdi. Demə, hindular arvad, uşaqlarını, mal-qaralarını və bütün ev şeylərini özləri ilə götürərək, yaşayış yerlərini tərk etmişdilər. Onlar özlərinin bir neçə kəndlərini özləri yandırmışdılar, belə ki, onların solğun bənizli düşmənlərinə artıq məhv etməli bir şey qalmamışdı. Bu, onların savaşı doğrudan-doğruya başlamaq qətiyyətlərindən xəbər verirdi. Onların haraya getdiklərini hətta bizim kəşfiyyatçılar belə aydınlaşdıra bilməmişdilər. Bəziləri güman edirdilər ki, hindular güneyə, yarımadanın daha uzaq hissələrinə yollanmışlar. Başqaları düşünürdülər ki, onlar Amazura çayının yuxarıları ilə millərlə uzanan, “Uitlakuçi bataqlıqları” adı ilə tanınan bataqlıqlarda gizlənmişlər.

Bu, daha ağılabatan təxmin idi. Ancaq hindular öz yerdəyişmələrini elə məharətlə pərdələmişdilər ki, cüzi də olsa, iz aşkar etmək mümkün deyildi. Dost hinduların casusları – hətta onların ən fərsətliləri belə – onların geri çəkilmə yollarını müəyyən edə bilməmişdilər.

Çoxları hesab edirdilər ki, hindular yalnız müdafiə savaşı ilə yetərlənəcəklər və yalnız Amerika qoşunları olan kəndlərə basqın edəcəklər, sonra isə qənimətləri ilə bataqlığın əl çatmayan yerlərində gizlənəcəklər. Bu, tamamilə ağlabatan görünürdü. Belə olan halda, müharibəni bitirmək elə də asan olmayacaq. Başqa sözlə, “nizamı” müharibə heç də olmayacaq, yalnız faydasız yürüşlər və izləmələr olacaq. Aydınır ki, hindular bizimlə açıq savaşa girmək istəməyəcəklər, bizim isə geri çəkilən düşməni haqlamaq üçün şanslarımız az olacaq.

Əsgərlər qorxurdular ki, düşmən meşə cəngəlliklərində gizlənəcək və orada onları tapmaq çətin və hətta mümkünsüz olacaq. Amma belə durum uzun sürə bilməzdi. Hindular həmişə soyğunçuluqla yaşaya bilməzlər. Onların qənimətləri günbəgün azalacaq. Bundan başqa, onlar adi quldur dəstəsi üçün həddən artıq çox idilər. Bununla belə, ağların onların sayları haqda təsəvvürləri tamamilə dumanlı idi. Bəziləri deyirdilər ki, onlar, qaçqın zənciləri də hesaba almaqla, mindən beş minəcən olurlar, amma sərhəd bölgələrinin ən məlumatlı sakinləri belə, yalnız təqribi rəqəmlər söyləyə bilirdilər. Mənim hesabıma görə, hinduların, hətta ayrılan klanları nəzərə almadan, mindən artıq döyüşçüləri vardı. Hinduları yaxşı tanıyan qoca Hikmen də eynilə bu cür düşünürdü. Axı hindular bataqlıqlar arasında yaşam üçün vasitəni haradan tapa bilirdilər? Onlar, doğrudanmı, elə tədbirli olmuşdular ki, orada böyük qida ehtiyatları düzəldə bilmişdilər? Yox, bu suala cəsarətlə mənfi cavab vermək olardı.

Hamı bilirdi ki, məhz bu il seminollarda, hətta, onların adi ehtiyatları belə yoxdur. Köçürülmə məsələsi hələ yazda həll olunmuşdu və gələcək haqda təsəvvürlər qeyri-müəyyən olduğu üçün, ailələrin çoxu həmişəkindən xeyli az əkin əkməmişdi, bəziləri isə, demək olar ki, heç nə əkməmişdilər. Buna görə məhsul ötən illərdəkindən az olmuşdu və Kinq fortundakı son şuradan öncə artıq bəziləri ərzağı satın alırdılar və ya sərhədyanı sakinlərdən sədəqə diləyirdilər. Bəs onların uzun sürən kampaniya ərzində davam gətirəcəkləri ehtimalı nə qədər idi? Aclıq onları öz sığınacaqlarından çıxmağa məcbur edər. Onlar ya savaşa girməli, ya da barış istəməli olurlar. Hamı belə düşünürdü.

Bu mövzu yürüş vaxtı qızğın müzakirə olunurdu. O, şan-şöhrət həsrətində olan gənc döyüşçülərin çoxu üçün xüsusi maraq kəsb

edirdi. Əgər düşmən hərbi əməliyyatların belə şəərəfsiz sistemini seçərsə, onda dəfnə budağı¹ kimə düşəcək? Yürüş iştirakçıları bataqlıqların üfunətli buxarlarla dolu zərərli iqlimində daha tez “sərv çələngi qazana”, yəni həmişəlik orada qala bilərdilər. Ancaq əksəriyyət ümid edirdi ki, hindular tezliklə aclıq çəkməyə başlayacaqlar və açıq savaşı qəbul etməli olacaqlar. Hinduların uzun zaman davam gətirə bilib-bilməyəcəkləri barəsində fikirlər haçalanırdı. Yerli şəraitə hamıdan yaxşı bələd olanlar, hesab edirdilər ki, bilərlər. Qoca allıqator ovçusu da elə bu cür düşünürdü.

– Onların, – deyirdi o, – iri rişələri olan bu adibatmış kolları var ki, onlar ona “konti” deyirlər. Bu kol bütün bataqlıqda bitir. Bəzi yerlərdə o, şəkər qamışı kimi yoğundur. O, yemək üçün də yararır, bundan başqa isə onlar ondan “konte” içkisi düzəldirlər. Palıd qozası da pis qida deyil, xüsusən də əgər onu küldə yaxşıca qovursan. Onları olduqca çox – yüz buşəllərlə² toplamaq olar. Bir də palma kələmi var ki, onlar üçün tərəvəzi əvəz edir. Ətə gəlincə isə – burada marallar, qrizli ayları onların xidmətindədir... Bataqlıqlarda isə hələ tısağalar, hind toyuqları, sincablar, ilanlar və siçovullar bir yana, allıqatorlar və çoxlu hər cür başqa iyrenc heyvan və quşlar var! Bu qırmızıdərililəri lənətə gəlsinlər! Onlar quşdan tutmuş safsara qədər – nə istəsəniz yeyə bilərlər. Necə, inanmırsınız, uşaqlar? Bu hindular, siz düşünən kimi, acından elə də tez ölən deyillər. Nə qədər ki bu mənfur bataqlıqda dişə dəyəsi daşdan yumşaq nə isə bir şey tapılacaq, onlar dişləri və dırnaqları ilə tutub duracaqlar. Bax, onlar bunu edəcəklər!

Bu ağıllı nitq dinləyicilərə güclü təəssürat bağışladı. Nəhayət, bu mənfur düşmən öncə düşündükləri qədər də ələcsiz deyilmiş.

Könüllüləri ciddi hərbi qaydada aparmaq mümkün deyildi. Başlanğıcda belə cəhdlər göstərilirdi, ancaq tezliklə zabitlər bu ideyadan əl çəkməli oldular. Dəstənin üzvləri, xüsusən gənclər, dəqiqəbaşı sıradan ayrı düşürdülər, arabir kolluqda gözə dəyən maral və ya hindtoyuqlarını vurmaq ümidilə, yaxud sakitlikdə ürəyi çəkən qumquma ilə tək qalmaq üçün meşənin dərinliyinə çapırdılar. Onları inandırmaq vaxt itirmək idi, ciddi iradlar isə çox vaxt yalnız kobud cavablara səbəb olurdu.

¹ Qalibyyət, şöhrət, mükafat simvolu

² *Buşel* – 36,35 litrə bərabər həcm ölçüsü

Çavuş Hikmen könüllülərin rəftarından son dərəcə qəzəblənmişdi.

– Gədə-güdələr! – deyə o qışqırdı. – Lənətə gəlmiş südəmərlər, qoy onlar bircə cızıqlarından çıxsınlar! Qoy mənə alliqator yesin, əgər onlar sonra özlərini başqa cür aparmağı öyrənməsələr! Mən öz mədyanımı bölüyün istənilən aygırına qarşı mərcə qoyuram ki, bəzi uşaqlar hələ günəşin qürubunacan skalpsız qalacaqlar! Şərəfimə and olsun!

Heç kim onunla mərcə gəlməyə ürək eləmədi, amma elə belə də oldu: onun sözləri peyğəmbərcəsinə söylənmiş çıxdı.

Bir gənc plantator, özünün şəkər plantasiyasındaymış kimi, tam təhlükəsizlikdə olduğunu xəyal edərək, bir maralın dalınca düşüb qovmaq fikrinə düşdü və dəstədən aralandı. Onun gözdən itməsindən heç beş dəqiqə keçməmişdi ki, meşədə iki güllə açıldı və növbəti anda yiyəsiz qalmış at kolluqdan qaçıb çıxdı.

Dəstə dayandı.

Könüllülər qrupu atəş səsləri gələn tərəfə yollandı, ancaq düşmənin heç bir izini aşkar etmək baş tutmadı, yalnız iki güllə ilə vurulmuş gənc plantatorun cəsədini tapdılar. Bu, onun bütün yoldaşları üçün dərs – hərçənd ağır dərs – oldu və indi artıq heç kim daha maral ovlamağa çalışmadı.

Öldürüləni harada tapmışdırlarsa, elə orada da gömdülər, sonra isə dəstə, artıq işləri xeyli yüngülləşmiş zabitlərin başçılığı altında tam nizamla yürüşü davam etdirdi və heç bir macərəsiz-filansız, günəşin qürubundan öncə Kinq fortuna çatdı.

LXII

fəsil

BAŞA ZƏRBƏ

Bircə qısa saat istisna olmaqla, mənim Kinq fortu ilə bağlı heç bir xoş xatirəm olmamışdı. Mən olmayan müddətdə bura bir neçə yeni zabit gəlmişdi, ancaq onların arasında bircəciyi belə tapılmadı ki, onunla tanış olmağına dəysin. Fortda dərəcə qallıq daha da artmışdı. Burada yerləşmək asan deyildi; markitantın və alverçilərin

dövlətlərinin gəlhağəli idi. Burada işləri yaxşı gedən, görünür, yalnız onlarla birlikdə kvartirmeyster, komissar¹ və mal-qara alverçiləri idi.

“Göyçək” Skott hələ də adyutant hesab olunurdu və həmişəki kimi, dedikcə şıq geyinirdi. Ancaq mən onun haqqında, demək olar ki, düşünmürdüm. Forta gələn kimi dərhal, adətən elə də xoş olmayan vəzifələrimin icrasına başlamalı olmuşdum. Məni uzun səfərdən sonra dincəlməyə belə qoymadılar, heç üst-başımın tozunu da çırpmağa imkan vermədilər və dərhal generalın yanına çağırıldılar. Nə üçün mən ona belə tələsik gərək olmuşdum? Bəlkə, duellə bağlı hansısa təfərrüatlar üzə çıxmışdı? Bəlkə, mənə hansısa əski suçlarını görk edəcəkmışlər?

Generalın yanına gedəndə ürəyim heç də sakit deyildi. Ancaq bəlli oldu ki, ötüb-keçənlərə görə narahat olmağım da dəyməzmiş. Generalın məni hansı işlə bağlı çağırıldığını biləndə, hətta təəssüf etdim ki, bu, töhmət deyilmiş.

General agentlə danışdı. Demə, Omatla və Qara Gil ilə daha bir görüş nəzərdə tutulubmuş və mən dilmanc kimi gərək imişəm. Hər şey mənim iştirakımla baş verdi. Məsləhətləşmədə hökumət qoşunlarının və dost hinduların birgə hərəkət planları götür-qoy edildi. Sonuncular, müttəfiqlər kimi, Amazura çayı bataqlıqlarında gizlənmiş öz həm-qəbilələrinə qarşı çıxmalı idilər. Onların dəqiq yerləri bəlli deyildi, ancaq onu, artıq axtarırlara başlamış dinc başçıların və onların kəşfiyyatçılarının yardımı ilə müəyyən etməyə ümid edirdilər.

Görüş qabaqcadan şərtləşdirilmişdi. Öz qəbilələri ilə Bruk for-tunda yerləşən başçılar, gizlicə meşədə gölün yanındakı adi görüş yerinə gəlməli və agentlə generalı qarşılamağa idilər. Görüş elə həmin axşama, qaş qaralandan sonraya təyin olunmuşdu ki, həm yoldan çıxaranları, həm də xainləri kənar gözlərdən gizlətsin.

Günəş batan zaman artıq yetərincə qaranlıq düşdü. Ay kiçilib bir çərək² qalmışdı və günəşin qürubundan dərhal sonra o, səmada görünmürdü.

---

¹ Birləşmiş Ştatlar ordusunda bu iki zabit vəzifəsi tamamilə fərqlidir. Komissara qoşunların mənəvi vəziyyətinə nəzarət etmək tapşırılmışdır, kvartirmeysterin vəzifəsinə isə şəxsi heyətin mənzil, geyim, silah və təchizat məsələləri aiddir.

² Çərək – hər hansı bir ölçü vahidinin dördüdə birinə bərabər ölçü.

Qaranlıq təzəcə düşmüşdü ki, general, agent və dilmanc, elə ötən dəfəki kimi, fortdan çıxdılar. Başçılar görüş yerində deyildilər və bu bizi bir qədər təəccübləndirdi. Biz hinduların, adətən, çox diqqətli olduqlarını bilirdik.

– Onları nə ləngidə bilər? – agent və general bir-birindən soruşdular.

Cavab özünü çox gözlətmədi. Uzaqdan eşidilən atəş səsləri – tufəng və tapançaların kəskin şaqçılıtları axşam nəsimi ilə bizə gəlib yetişdi. Biz qulaq batıran – “İo-ho-ehi!” – döyüş nidasını eşitdik. O, meşənin dərinliyindən eşidilirdi. Aydın idi ki, orada amansız döyüş gedir. Bu, əsgərləri aldadıb fortdan çıxarmaq və ya gözətçini qorxutmaq, düşmənin diqqətini yayındırmaq üçün manevr və ya yalançı həyəcan deyildi. Kəskin və vəhşi çığırıtlardan duyulurdu ki, meşədə insan qanı axıdılır.

Yoldaşların nə düşüncəklərini belə bilmirdilər. Onların ikisinin də xüsusi bir qeyrət yiyəsi olmadıqlarını duyurdum. Həm də general olmaq üçün bu kimi keyfiyyətlərin adamda olması heç də tələb olunmur. Hərbi əməliyyatlar zamanı Amerika zabıt və generallarının ağac və ya divar uçurları arxasında qorxaqcasına gizləndiklərini görmək mənə tez-tez qismət olurdu. Onların, sonralar iyirmi milyonluq bir xalqın başçısı seçilmiş olan birisi, bir gün bu cür toqquşmaların birində, təsadüfi güllələrdən qorunmaq üçün yol qırağındakı arxda gizlənməmiş, həmin vaxt isə onun qoyub getdiyi briqada, yarımca mil kənarında, kiçik leytenantın başçılığı altında rəşadətlə döyüşürmüş. Ancaq mən nə üçün indi bundan danışım? Dünya bu cür qəhrəmanlarla doludur.

– Lənət şeytana, bu, onlardır! – agent səsləndi. – Onları güdüblər, onlara hücum ediblər. Çox güman ki, bu, əclaf Paueldir!

– Deyəsən, elədir, – general cavab verdi, görünür, onun əsəbləri daha möhkəm idi və o daha soyuqqanlı danışdı. – Bəli, bu, yəqin ki, onlardır. O istiqamətdə bizim qoşunlar – bircə ağ əsgər belə yoxdu. Bu, hindulardır, öz aralarında vuruşurlar. Bizə dost başçılara basqın olunub. Siz haqlısınız, Tompson, bu, aydındır.

– Əgər belə isə, general, onda burada bizlik bir iş qalmayıb. Onlar Omatları güdüblərsə, əlbəttə, say üstünlüyü onların tərəfindədir. Onlar qalib gəlməlidir. Biz onları daha gözləyə bilmərik.

– Bəli, yəqin ki, nə Omatla, nə Lusta Hajo gəlməyəcək. Düşünürəm ki, biz forta qayıda bilərik.

Onlar, sanki, nə etməli olduqlarını bilmədən təəddüd edirdilər. Anladım ki, hər iki general başlanmış işi birdən buraxmağın və uzaqlaşmağın onlara münasib olub-olmadığını zehinlərində götür-qoy edirlər.

– Birdən onlar gəlsələr?.. – dəyərli hərbcı sözə başladı.

Burada cəsərət edib işə qarışdım.

– General, – təklif etdim, – icazənilə, mən burada qala bilərəm. Onlar gəlsələr, mən yubanmadan forta dönərəm və sizə xəbər verərəm.

Hər iki general üçün bundan daha xoş bir şey düşünüb tapmaq çətin idi. Təklifim yubanmadan qəbul olundu və iki qoçaq uzaqlaşdı. Mən tək qaldım.

Ancaq tezliklə öz ehtiyatsız nəcibliyimə təəssüflənməli oldum. Döyüş səs-küyü sakitləşən və seminolların zəfər harayları: “Kaha-kuine!” – səslənən zaman, generallar, yəqin ki, hələ forta çatmamışdılar. Hələ də bu kəskin qışqırıqlara qulaq verirdim ki, birdən bir neçə hindu kolluqdan sıçrayıb çıxdı və məni araya aldılar.

Hətta ulduzların zəif işığında belə parlaq tiyələri, tüfəngləri, tapançaları və tomaqavqları ayırd edə bilirdim. Mənim səhvim və onları başımın üstündə sayrışan işıldaquşlarla dəyişik salmam üçün bu silahlar gözlərimin həddən artıq yaxınlığında idilər. Bundan başqa, polad tiyələrin cingiltisini eşidirdim. Ehtimal ki, fort yaxınlıqda olduğuna görə, hindular mənə səssiz-səmirsiz hücum etmişdilər. Mən qışqırdıqda isə məni vurub gicəllətdilər ki, bu zərbədən huşumu itirib yerə yıxıldım.

LXIII

fəsil

HİNDUNUN CƏZASI

Bir müddət sonra özümə gəldim və hinduların əhatəsində olduğumu gördüm. Ancaq indi onlar məni təhdid etmirdilər, əksinə, qayğıma qalmağa çalışırdılar. Başım onlardan birinin dizinin üstündə idi, bir başqası isə gicgahımdakı yaradan sızan qanı dayandır-

mağa çalışırdı. Ətrafımda mənə hüsn-təvəccöhlə baxan döyüşçülər dayanmışdılar. Ehtimal ki, onlar mənim özümə gəlməyimi istəyirdilər. Təəccüb etdim, çünki onların məni öldürməyə hazırlaşdıqlarına əmin idim. Tomaqavqla vurulanda ölümcül yaralandığımı xəyal etmişdim. Bu cür duyğu, daha çox, qəfil zərbə ilə vurulub gicəlləndirilən adamlarda olur.

Hələ sağ olduğumu və yalnız yüngül yaralandığımı və üstəlik, əhatəsində olduğum adamların mənə pislik etməyə çalışmadıqlarını duymaq çox xoş idi. Hindular, görünür, mənim ölmədiyimə sevinib, yaramın ölümcül olub-olmaması barədə mühakimə yürüdərək öz aralarında sakitcə danışırdılar.

– Biz sənin qanını axıtdıq, ancaq yara xətərli deyil, – onların biri, öz doğma dilində mənə müraciət etdi. – Sənə zərbə vuran mən idim. Qaranlıq idi. Doğan Günəşin dostu, biz səni tanımadıq! Biz sənin yatıqaklukko¹ olduğunu zənn etdik. Biz onu burada tutacağımızı düşündük və onun qanını axıtmaq istəyirdik. O, burada olub. O, hara getdi?

Mən fortu göstərdim.

– Xulvak! – bir neçə hindu birağızdan səsləndi.

Bəlli idi ki, onlar məyus olublar.

Onlar bir müddət, görünür, təşviş içində, öz aralarında məslə-hətləşdilər, sonra isə mənimlə birinci danışmağa başlayan hindu yenidən mənə müraciət etdi:

– Doğan Günəşin dostu, heç nədən çəkinmə. Biz sənə toxunmaq, ancaq sən bizimlə başçılarının yanına getməlisən. Bu, uzaq deyil. Gedək!

Cəld ayağa durdum. Əgər mən var gücümlə səy etsəydim, bəlkə də, onların əlindən qaçıb aradan çıxmağı bacardım. Amma bu cəhd mənə baha da başa gələ bilərdi – məni bir daha başımdan vura bilərdilər, hələ ola bilsin, öldürərdilər. Bundan başqa, düşmənlərimin nəzakəti məni sakitləşdirdi. Duydum ki, onlardan qorxmalı deyiləm və buna görə tərəddüd etmədən onların arxasınca getdim.

Hindular bir-birinin arxasınca bir sırada düzüldülər və məni ortada yerləşdirib, dərhal meşəyə yola düşdülər. Mən müəyyən edə bildiyim qədər, biz savaşa gedən istiqamətdə meşəyə gəldik. İndi hər şey sakit idi, döyüşçülər öz zəfər haraylarını dayandırmışdılar. Mən

¹ *Yatıqaklukko* – mahir natiq, burada: hökumət agentini nəzərdə tutulur.

ay işığında, əvvəllər şurada gördüyüm hinduların üzlərini tanıdım. Bunlar mikosoklar qəbiləsinin döyüşçüləri, Otseolanın tərəfdarları idilər. Bundan onun, məni yanlarına apardıqları başçılardan biri olduğu nəticəsinə gəldim. Təxminlərim düz çıxdı. Tezliklə talaya çıxdı ki, burada hindu döyüşçülər yerbəyer olmuşdular; onlar, təxminən, yüz nəfər olardılar. Mən bir neçə başçı gördüm, Otseola da onların arasında idi.

Ətrafda hər yan qana bulanmışdı – mənşərə, həqiqətən, qeyri-adi idi. Cəsədlər yaralarla örtülmüş halda nizamsız şəkildə düşüb qalmışdılar; onlarda təzə qan laxtalanmışdı, aya dikilmiş gözlərdə dəhşət ifadəsi donmuşdu. Adamlar ölüm onları haqlayan vəziyyətlərdə yığılıb qalmışdılar. Skalpsoyan bıçaq artıq öz müdhiş işini bitirmişdi; gicgahlarda saç örtüyündən məhrum edilmiş kəllələri tac şəklində dövrələyən tünd-qırmızı kərtiklər görünürdü. Öldürülənlərin yan-yörəsində əllərində təzə skalplar olan hindular dolaşırdılar. Bəzilərinə skalplar tufənglərin lülələrindən sallanırdı.

Burada fəvqəladə heç nə baş verməmişdi. Hər şey aydın idi. Basılmış döyüşçülər xainlərin qəbiləsinə – Lusta Həjonun və Omatlanın tərəfdarlarına mənsub idilər. Xain başçılar agentlə razılıq əsasında seçmə məyyətin müşayiəti ilə Bruk fortundan çıxmışdılar. Onların planı vətənsəvərlərə bəlli imiş. Xainləri izləmiş, yolda onlara hücum etmiş və qısa toqquşmadan sonra məğlub etmişdilər. Əksəriyyət həlak olmuşdu, yalnız az bir qismə, başda başçı Lusta Həjo olmaqla, qurtulmaq müyəssər olmuşdu. Bəziləri Omatlanın özü ilə əsir düşmüşdü və hələ sağ idilər. Onları yalnız ona görə dərhal öldürməmişdilər ki, ölümə daha təntənəli şəraitdə təslim etsinlər.

Ağaclarla bərk-bərk sarınmış əsirləri gördüm. Onların arasında o kəs də var idi ki, agentin lütfü ilə seminolların kralı mənşəbinə yüksəldilmişdi. Ancaq onun təbəələri ona azacıq da olsa, ehtiram göstərmirdilər. Onun ətrafında döyüşçülər – padşah qatili rolunda çıxış etməyə can atanlar toplaşmışdılar. Ancaq Omatlanı öz xalqlarının adət-ənənəsi və qanun ilə məhkəməyə vermək istəyən başçılar, onları zorakılıqdan saxlayırdılar. Biz gəlib çatan zaman, onlar məhz bu məhkəməni başa çatdırırdılar və öz aralarında məsləhətləşirdilər. Məni əsir götürən döyüşçülərin biri bizim gəlişimizi xəbər verdi. Duydum ki, başçılar məyus oldular. Göründüyü kimi, mən onlara gerek olan əsir deyilmişəm. Buna görə mənə diqqət yetirmədilər və mən

özümü sərbəst hiss edə və onların ədalət məhkəməsini necə bitirdiklərini seyr edə bildim.

Hakimlər öz borclarını yerinə yetirdilər. Uzun zaman mübahisə edəsi olmadılar, hamı həddən artıq yaxşı bilirdi ki, Omatla xaindir. Əlbəttə, onu suçlu bildilər və o, cinayətlərinin əvəzini öz həyatı ilə ödəməli idi. Hökmü hamının eşidə biləcəyi şəkildə elan etdilər: xəyanətkar ölməlidir! Sual əmələ gəldi: onu kim edam edəcək? İstəyənlər çox idi, çünki hindu əxlaqının prinsiplərinə görə, xainin cəzasını vermək şərəf işi sayılır. Belədə, cəllad tapmaq çətin deyildi. Çoxları hazır olduqlarını bildirdilər, ancaq şura onların xidmətlərini qəbul etmədi. Belə işi səsvermə ilə həll etmək gərəkdə.

Otseolanın andından hamının xəbəri var idi. Onun tərəfdarları istəyirdilər ki, bu işi o etsin, buna görə həmrəyliklə onu seçdilər və Otseola bunu layiqincə qəbul etdi.

O, sarınmış əsirə əlində bıçaq yaxınlaşdı. Qaçılmaz zərbəni görmək üçün hamı onların ətrafında toplaşmışdı. Mən hansısa anlaşılmaz duyğunun təhriki ilə, qeyri-ixtiyari olaraq yaxına gəldim. Biz nəfəsimizi qısaracaq dayanmışdıq, gözləyirdik ki, bıçaq elə bu saat əsirin ürəyinə sancılacaq.

Biz Otseolanın əlini zərbə endirmək üçün qaldırdığını gördük, ancaq nə yara, nə də qan göründü. Bıçağın tiyəsi yalnız əsirin sarındığı qayıqları kəsdi. Omatla qol-qıçı açıq halda dayanmışdı. Hindu-ların arasında bəyənməmə uğultusu ucaldı. Axı Otseola bunu nə üçün etdi? O, doğrudanmı, Omatlaya qaçmaq imkanı vermək istəyirdi?

– Omatla! – Otseola düşməninin üzünə qaşqabaqla baxaraq, danışmağa başladı. – Vaxt var idi ki, mən səni igid adam sayırdım. Sənə bütün qəbilələrin, bütün seminol xalqının sayğısı vardı. Ağlar səni satın aldılar, vətənə və ümumi işimizə xəyanətə məcbur etdilər. Amma sən, hər halda, it kimi ölməyəcəksən! Mən səni yox edəcəyəm, ancaq qatil olmaq istəmirəm. Mən köməksiz və silahsız adama əl qaldıra bilmirəm və səni namuslu təkbətək döyüşə çağırıram. Onda hamı görər ki, həqiqət zəfər çaldı... Ona silah verin! Qoy bacarırsa, özünü qorusun.

Bu gözlənilməz çağırış narazılıq qışqırtıları ilə qarşılandı. Hindu-ların arasında Omatların xəyanətindən qəzəblənən və həm də az öncəki toqquşmanın qeyzi ilə alışan elələri var idi ki, onu yerində, qol-qıçı bağlı halda öldürərdilər. Ancaq hamı gördü ki, Otseola öz

sözünün üstündə durmaqda tam qərarlıdır və buna görə heç kim etiraz etmədi. Döyüşçülərin biri Omatlaya tomaqavk və bıçaq verdi. Otseola da eynən bu cür silahlanmışdı. Sonra adamlar aralandılar və rəqiblər dairənin ortasında qaldılar.

Toqquşma qısa və qanlı oldu. Otseola demək olar, dərhal vurub düşmənin əlindən tomaqavkı saldı, sonra isə ani zərbə ilə onu yerə aşırı. Qalib məğlubun üzərinə əyildi, onun əlində bıçaq parladi.

O, qəddini düzəldən zaman, bıçağın tiyəsi artıq ay işığında parıldamırdı: o, qandan tutqunlaşmışdı.

Otseola andına sadıq qaldı – o, xainin ürəyini vurub deşdi. Omatlanın işi bitdi.

* * *

Nəticədə ağlar Otseolanın bu hərəkətini qətl adlandırdılar. Ancaq bu, düz deyil. Birinci Karl, Kaliqula və Tarkvini¹ və öz xalqına zülm eləyən və ya ölkəsinə xain çıxan yüzlərlə başqa müstəbidlər də eyni ölümə ölmüşdülər.

İctimai rəy belə əməlləri mühakimə edərkən heç də həmişə ədalətli olmur. O, rəngini dəyişən buqələmun kimidir: öz əyyamının ikiüzlü ruhuna əsasən dəyişilir.

Bu, tam riyakarlıqdır, biabırçı və həyasız prinsipsizlikdir! Yalnız o kəsləri qatil adlandırmaq olar ki, onlar rəzil, tamahkar məqsədlərə görə öldürülər. Otseola isə başqa xüsusiyyətli adam idi.

* * *

Qəribə duruma düşmüşdüm. Başçılar mənə əhəmiyyət vermir-dilər və məni əsir götürən hinduların nəzakətinə baxmayaraq, hər halda, öz gələcək taleyimə görə narahatlıqdan qurtula bilmirdim.

¹ *Birinci Karl* – 1625 – 1649-cu illərdə ingilis kralı. Burjuaziyanın narazılığına və geniş əhali kütlələrinin qəti etirazına səbəb olan feodal-mütləqiyyət siyasəti yürüdü. XVII yüzillikdə baş verən ingilis burjua inqilabı zamanı devrilmiş və 30 yanvar 1649-cu ildə edam edilmişdir. *Kaliqula Qay Sezar*, bizim eranın 37–41-ci illərində Roma imperatoru – dəlibaş despöt, qəddar müstəbid. Sui-qəsdçilər tərəfindən öldürülmüşdür. *Tarkvini* – Qədim Romanın iki əfsanəvi çarının adı. Mayn Rid, yəqin ki, Məğrur Tarkvinini – Romanın sonuncu çarını (b.e.ə. 539 – 509) nəzərdə tutur. O, müstəbid olaraq hakimiyyət sürdükdən sonra qovulmuş, çar hökuməti isə respublika ilə əvəz olunmuşdu.

Hindular bütün baş verənlərdən coşmuşdular və faktiki olaqar mənim ölkəmlə müharibə vəziyyətində idilər, bu səbəbdən də Omatlanın qismətinə düşən aqibəti mənim üçün də hazırlamaq fikrinin ağıllarına gəlməsi mümkündür idi. Beləliklə, xoş olmayan anlar yaşayırdım.

Ancaq tezliklə ürəyim yerinə düşdü. Otseola xain Omatla ilə hesabı çürüdü kimi yanıma gəldi və əlini dostcasına mənə uzatdı. Yenidən onun dostluğuna nail olduğum üçün xoşbəxt idim. O, mənim səhv üzündən yaralandığımı və əsir düşdüyümü deyib, təəssüfünü bildirdi. Sonra döyüşçülərdən birini yanına çağırırdı və məni forta ötürməyi ona əmr etdi.

Mənim əsla faciə yerində qalmaq istəyim yox idi. Otseola ilə vidalaşaraq, bələdçimin ardınca getdim. Biz gölün yanında ayrıldıq və mən heç bir macərəsiz-filansız forta qayıtdım.

LXIV

fəsil

BAŞ TUTMAYAN BANKET

Vəzifə borcuma görə, zorən şahidi olduğum bütün hər şey barədə raport yazdım. Mənim hekayətim fortda hiddət doğurdu. Yubanmadan əsgərləri düşməni izləməyə göndərdilər, bələdçi isə məni təyin etdilər.

Bu, əməlli-başlı cəfənglik idi. Gözlənilməli kimi, izləmə heç bir fayda vermədi. Biz, əlbəttə, savaş yerini və ətrafında artıq canavarlar vurnuxan öldürülənlərin cəsədlərini tapdıq. Ancaq biz bircə nəfər də olsa, canlı hindu aşkar etmədik və hətta onların gözdən itdikləri çıxır belə axtarıb tapa bilmədik. Dəstəməz bir neçə yüz adamdan ibarət idi – faktiki olaraq bu, fortun bütün qarnizonu idi. Biz az olsaydıq, əminəm ki, düşməni, hər halda, özünü büruzə verərdi.

* * *

Omatlanın ölümü mühüm hadisə idi. Hər halda, özünün nəticələrinə görə, olduqca vacib idi. Aqlar Omatlanı qəbilənin baş başçısı,

“kralı” təyin etmişdilər. Buna görə, hindular onu öldürməklə, Omatlaya bu mənəbi verən hakimiyətə nifrətlərini, həmçinin bundan sonra da ağlar onların işlərinə qarışan zaman dirəniş göstərmək barədə qəti niyyətlərini açıqca ortaya qoymuşdular. Omatla ağların himayəçiliyi altında idi. Onlar ona güvənlik zəmanəti vermişdilər, belə bir vəd isə müqaviləyə bərabər tutulur. Buna görə onun öldürülməsi həvadarlarına zərbə idi. İndi hökumət onun ölümünə görə qisas almağa məcbur idi.

Bu olay Omatlanın təbəələri üçün xüsusilə vacib nəticələrə malik idi. Onun ölümündən qorxuya düşən və eyni cür cəzadan çəkinən kiçik başçıların və döyüşçülərin çoxları satqınların sıralarını tərk etmiş və vətənsəvərlərə qoşulmuşdular. Çox qəbilələr ki indiyəcən qəti qərar qəbul etməmişdilər, indi bəyan edirdilər ki, bütün xalqla birlikdə mücadilə edəcəklər və tərəddüd etmədən silaha sarılırdılar.

Omatlanın ölümü təkcə sərt ədalət məhkəməsi aktı deyildi, o, eləcə də, ağlara qarşı düşmən əhvalda olan hindular tərəfindən yeridilən incə siyasi manevr idi. Bütün bunlar bu manevari düşünüb tapan və həyata keçirən adamın yüksək əqli keyfiyyətlərini inandırıcı şəkildə sübut edirdi.

Otseola qisas almağa and içmişdi və Omatla bu andın birinci qurbanı olmuşdu. Tez bir vaxtda ikincisi də oldu. Tezliklə yeni elə bir faciə baş verdi ki, bu, özünün daha həyəcanlı, qorxunc və mühüm olması ilə satqının ölümü faciəsini kölgədə buraxdı. Bu hekayətin əsas iştirakçılarının biri bundan sonra səhnədən çıxmış oldu.

Biz forta gələndən sonra ərzaq sürətlə azalmağa başladı. Qabaqcadan belə böyük qoşun dəstəsi üçün azuqə ehtiyatı görməmişdilər, onu tez bir zamanda Kinq fortuna çatdırmaq isə mümkün deyildi. Biz hərbi əməliyyatlar aparmaq vərdisi olmayan hökumətin adi diqqətsizliyinin qurbanı olmalı idik. Ərzaq payını son həddə qədər azaltmalı oldular. Qarşıda bizi, az qala, ac ölüm gözləyirdi.

Vəziyyət böhranlı hal alırdı və burada bizim baş komandan yüksək vətənsəvərlik aktı nümayiş etdirdi. Floridada doğulmuş general Klinç, yüksək hərbi post tutmasından əlavə, həm də Kinq fortunun yaxınlığında yerləşən çox yaxşı, böyük plantasiyanın yiyəsi idi. Onun yüzlərlə akrılıq qarğıdalı tarlaları vardı və məhz həmin vaxt onlarda məhsul yetişirdi. General qeyd-şərtsiz olaraq taxılı qoşunun təchizatı

üçün verdi. Ancaq məhsulu orduya daşıyıb gətirmək əvəzinə, əksini etdilər: qoşunu sahələrə göndərdilər ki, onlar öz ruziləri üçün taxılı özləri toplansınlar. Beləliklə, kiçik ordunun beşdə dörd hissəsi fortu tərk etdi və yerində yetərincə zəif qarnizon qaldı. Plantasiyada isə Dreyn fortu adlandırılan yeni istehkam əmələ gəldi.

Böhtançılar tapıldı ki, qoca xeyirxah generalın bu adı olmayan işdə heç də vətənsəvərlik duyğularına əsaslanıb hərəkət etmədiyi haqda şayiələr yaymağa başladılar. “Sem dayının”¹ yaxşı alıcılıq qabiliyyətli və səxavətli alıcı kimi yaxşı tanınması və generala taxılma görə yaxşı ödənc verəcəyi haqda söhbətlər gəzirdi. Bundan başqa, ordu plantasiyada dayandıqca, hinduların hücumlarından qorxmaq olardı. Ancaq, ola bilsin, bütün bunlar sadəcə düşərgə qulpuqoyanlarının yalan-palanları idi.

Məni plantasiyaya təyin etməmişdilər. Mən generalın istəkliləri sırasında deyildim və onun qərargahının zabiti deyildim. Biz agentlə Kinq fortunda qaldıq.

Günlər bir-birini yeknəsəqliklə əvəz edirdi. Bütöv həftələr arxada qalırdı. Dreyn fortuna səfər etmək bizim üçün nadir əyləncələrdən idi. Tez-tez getməli olmurduq – Kinq fortunda həddən artıq az qoşun qalmışdı. Hinduların silahlandıqları bizə yaxşı bəlli idi. İstehkamin həndəvərində daim onların izlərinə rast gəlmək olurdu. Azuqənin artırılması üçün ova getmək də və hətta ətraf meşələrdə romantik gəzintilər də – bütün bunlar indi xatalı idi.

Agentin çox ehtiyatlı olmağa başladığı gözümdən yayınmadı. O, fortun hasarından bayıra az-az hallarda çıxırdı, qarovulların xəttindən kənarında isə heç vaxt görünmürdü. O, hər dəfə meşəyə və uzaq savannalara baxarkən, üzündə qayğılı bir ifadə görünürdü, elə bil, ürəyinə dammış xətər onun canını üzürdü. Bu, satqın başçının ölümündən sonra belə olmuşdu. Agent Otseolanın Omatlanı öldürmək təhdidini eşitmişdi və ola bilsin, hətta başçının andının onun özünə də aid olduğunu anlamışdı. Ehtimal ki, taleyinin necə olacağını qabaqcadan sezmışdi.

Milad günü yetişdi. Həmin vaxt hər yerdə – quzeyin buzlu aysberqləri arasında, bürkülü, tropik düzənliklərdə, gəmi göyərtəsində, qalada, hətta həbsxanada – adamlar bayramı mümkün qədər şən keçirmək istəyirdilər. Hər yerdə olduğu kimi, bizim qalada da bayram

---

¹ *Sem dayı* – ABŞ hökumətinin istehzal ləqəbi

edirdilər. Əsgərlər təlim məşğələlərindən azad edilmişdilər, və yalnız növbətçilər qarovul xidməti aparırdılar. Həmin günlərdə gündəlik qida payı artırılmışdı və menyunu bacardıqca daha rəngarəng etməyə çalışırdılar. Beləliklə, milad həftəsi şən keçirdi.

Amerika ordusunda markitant, adətən, zabidlərə səxavətlə kredit yardımını edən və onlara borc pul verən hansisa uğurlu bir macərə həvəskarı olur. Şadyanalıqlarda və kef məclislərində o onların yoldaşı və həmpiyaləsi olur. Kinq fortunun markitanti da belələrindən idi.

Bu milad günlərinin birində markitant bizi dəbdəbəli nahara qonaq etməyi qət etdi – fortda heç kim bu cür qonaqlıq düzəldə bilməzdi. Bütün zabidlər dəvət olunmuşdular, onların arasında ən sayılan qonaq agent idi.

Qonaqlığı markitantın evində təşkil etmişdilər. Bu ev fortun hasarından qıraqda, ondan yüz yarda qədər aralı, meşənin kənarında yerləşirdi. Nahar bitəndə hava, demək olar, qaralmışdı. Zabidlərin çoxu forta qayıtmağı və eys-ışrəti orada davam etdirməyi kəsdirdilər.

Agent və on nəfərəcən qonaq – zabidlər və mülki şəxslər – daha bir şüşəni birlikdə boşaltmaq üçün markitantın qonaqsevər evində bir az da yubandılar. Mən isə başqa zabidlərlə birlikdə forta qayıtdım.

Təzəcə masa arxasına keçmişdik ki, birdən təəccüblə hay-küy və yaxşı tanış olan səs – tufənglərin şiddətli şaqılısını eşitdik. Güllə səslərinin ardınca vəhşi qışqırıqlar bizə gəlib çatdı. Bu, hinduların döyüş nidaları idi. Biz bu səslərin nə demək olduğunu dərhal anladıq və düşmənin forta hücum etdiyini düşündük. Əlüstü kim nə ilə bacarırsa silahlandıq və hamımız kazarmadan bayıra atıldıq.

Biz yalnız burada hücumun forta deyil, markitantın evinə edildiyini başa düşdük. Evi hinduların döyüş boyası ilə tam boyanmış, saçlarına lələklər taxmış və döyüşçü paltarı geymiş dəstəsi əhatə etmişdi. Onlar hər tərəfə qaçırdılar və bərkdən: “İo-ho-ehi!” qışqıraraq, silahlarını sil-kələyirdilər. Hərdənbir tək-tük atəş səsləri eşidilirdi və fəlakətli güllə əbəs yerə gizlənməyə can atan qurbanı haqlayırdı. Darvazalar geniş açılmışdı və hasardan o yanda gəzən əsgərlər dəhşət fəğanları ilə qalaya qaçırdılar. Növbətçilər atəş açmağa çalışırdılar, ancaq markitantın evi çox aralı idi, güllələrin heç biri hindulara çatmırdı.

Topçular tələsik toplarının yanına atıldılar. Ancaq aydın oldu ki, fortda markitantın evinin arasında olan, tirdən qayrılmış möhkəm tövlə, düşmən üçün etibarlı sığınacaq rolu oynayır.

Qəfildən qışqırıqlar kəsildi və qaraşın döyüşçülər dəstəsi meşəyə tərəf atıldı. Onlar bir neçə saniyə sonra, sanki, sehr ilə meşənin sıx yerində gözümüzədən itib yox oldular.

Fortun komendantı bacarıqsız zabıt çıxdı. O yalnız indi öz qarnizonunu topladı və hərəkətə cürət etdi. Biz markitantın evinə yaxınlaşanda qarşımızda dəhşətli mənzərə açıldı. Ev yiyəsinin özü, iki gənc zabıt, bir neçə əsgər və mülki şəxs ölmüş halda döşəmədə uzanmışdı, onların bədənləri çoxsaylı yaralarla örtülmüşdü. Agentin cəsədini dərhal gördük. O, dalı üstə uzanmışdı, mundiri parça-parça edilmiş və qana batmışdı, üzündə qan laxtalanmışdı. Onun bədəni on altı güllə ilə deşilmişdi, ən qorxunc yara isə sinəsinin sol tərəfində açılmışdı. Göründüyü kimi, onun ürəyinə bıçaq sancmışdılar. Əgər evdə canlı şahid tapılmasaydı belə, bu yaranı kimin vurduğunu başa düşərdim. Şahid isə var idi – zənci aşpaz qadın; o, dolabın arxasında gizlənməmiş və öz sığınacağından yalnız indi çıxdı. O, bütün bu qırhacı görmüşdü, Otseolanı tanımış və onun agentə sonuncu zərbəni necə endirdiyini görmüşdü. Demək, Otseola bu andına da əməl etmişdi.

Qısa məsləhətləşmədən sonra, bütün ehtiyat tədbirlərini görməklə, təqibə başlamaq qət olundu. Ancaq bu, elə ötən dəfəki kimi, heç nə vermədi: biz heç düşmənin izlərini də aşkar etmədik.

LXV

fəsil

DEYDİN DARMADAĞIN EDİLMƏSİ

Milad şənliklərinin sonu nə qədər kədərli olsa da, Kinq fortuna təzliklə daha kədərli xəbərlər gəlib çatdı. Biz sonradan “Deydin darmadağın edilməsi” adlandıracağımız olaydan xəbər tutduq.

Bizə bunun sorağını bizimlə dost hindu qəbilələrindən olan elçi gətirmişdi. O bizi elə sarsıtmışdı ki, əvvəlcə ona heç kim inanmaq istəmədi.

Sonra başqa hindular gəldilər və birinci elçinin sözlərini tamamilə təsdiq etdilər. Əhvalat o qədər faciəyə idi ki, ağla batmayan və

az qala, yalan kimi görsənirdi. Bu qəziyyə özünün bütün romantik çalarları ilə birlikdə doğru çıxdı – özünün qanlı sonucları ilə, özünün bütün təfərrüatları ilə indi savaşı gerçəkdən başlanmışdı. Onun başlanğıcı rolunu tamamilə qeyri-adi bir toqquşma oynadı – həm mahiyyətində, həm sonuclarına görə .

Bu çarpışma haqda hesabat, yəqin ki, müəyyən maraq doğurur.

Artıq öz hekayətimdə qeyd etdiyim kimi, Birləşmiş Ştatlar Ordusunun bir zabiti lovğa-lovğa bəyan etmişdi ki, guya, o , “özüylə konvoy kimi bircə çavuş götürər və bütün hindu ərazilərinin bu başından vurub, o başından çıxar”. Bu zabit mayor Deyd idi.

Elə alınmışdı ki, mayor Deydin əlinə öz hərbi şücaətini göstərmək fürsəti düşmüşdü, hərçənd onun tabeliyindəki heyət tək bir çavuşdan ibarət deyildi. Ancaq işdə heç də onun düşünülməmiş, lovğa danışığında kimi çıxmamışdı.

Bu uğursuz əhvalatın necə baş verdiyini anlamaq üçün, həmin yerin xəritəsi ilə bir az tanış olmaq gərəkdir.

Florida yarımadasının qərb sahilində bir buxta var ki, hindular onu “Tampa”, ispanlar isə – “Espiritu Santo” adlandırırlar. Vaxtilə bu buxtanın yanında ingilislər tərəfindən Bruk fortu tikilib. Bu qala Kinq fortuna bənzəyir və ondan doxsan mil güneyə doğru yerləşir.

Bruk fortu hindu rezervasiyalarının yaxınlığında yerləşən istehkamların ikincisi idi; onda qoşun və döyüş sursatı cəmləşdirilmişdi. O həm də Meksika körfəzi limanlarından gələn qoşunlar üçün yola-salma məntəqəsi kimi xidmət edirdi. Hərbi əməliyyatlar başlanarkən Bruk fortunda iki yüzə qədər əsgər, başlıca olaraq topçular yerləşirdi. Orada piyadalar xeyli az idi.

Kinq fortundakı nəticəsiz müzakirənin ardınca bu qoşun, daha doğrusu, onun bir hissəsi general Klinçin əmri ilə əsas korpusa qoşulmalı idi. Bu əmrə əməl edərək, yüz əsgər uyğun sayda zabitlə, Kinq fortu səmtində hərəkət edirdi. Dəstəyə mayor Deyd başçılıq edirdi.

Dəstə 1835-ci il milad öncəsinin xaçaturan axşamı, düşmənlə vuruşlarda uğur qazanmaq ümidi ilə ruhlanaaraq, şən əhvalda Bruk fortundan çıxmışdı. Əsgərlər ümid edirdilər ki, bu, indiki savaşı ilk döyüş toqquşması olacaq və buna görə qələbə onlara böyük şan-səhərət gətirəcək. Onlar basılma haqda heç düşünmürdülər.

Bayraqlar dalğalanır, təbillər rəşadətlə gumbuldayır, şeypurlar və borular gurultu salır, hər şey hücumdan soraq verirdi. Dəstə

topların yaylım atəşinin və yoldaşların ruhlandırıcı sədalarının müşayiəti ilə yürüşə çıxır – gedər-gəlməz bir yürüşə.

Bundan düz bir həftə sonra, dekabrın 31-də, bir adam iməkləyə-iməkləyə güc-bəla ilə Bruk fortunun darvazalarına sürünür. Onun paltarı cırılıb didik-didik olubmuş, irmaqlarda islanıbmiş, bataqlıqların palçığına bulaşmış, qanla və tozla örtülübmiş... Bunun Deydin dəstəsindən olan sıravinin mundiri olduğunu müəyyən etmək çətinliklə mümkün olur. Əsgərin bədənində beş yara varmış – sağ budunda, başında, gicgahının yanında, sol qolunda və kürəyində. O, meyd rəngində imiş, taqətini itiribmiş və skeletə bənzəyirmiş. O: “2-ci topçu alayından sıravı Klark”, – deyə zəif, titrəyən səslə adını bildirərəkən, onun köhnə yoldaşları onu çətinliklə tanıyırlar. Bundan az sonra iki başqa əsgər, sıravilər Sperq və Tomas, eynən bu cür acınacaqlı görkəmdə gəlib çıxırlar. Onlar da eynilə Klark deyən şeyləri deyirlər. Deydin dəstəsi hinduların hücumuna uğrayır, darmadağın edilir və demək olar, son nəfərinə qədər qırılır. Öz gücüylə qürrələ-nərək, zəfər və şöhrət ümidilə yürüşə çıxanların yalnız üçcə nəfəri sağ qalır. Onların dedikləri sonuncu sözə qədər doğru imiş. Bütün dəstədən yalnız bu üç nəfər salamat qalmışdı. Qalan yüz altı adam Amazura çayının sahillərində özlərinə son ev tapmışdı. Onlar dəfnə budağı əvəzunə, qəbir xaçı mükafat almışdılar.

Salamat qalan üç nəfər tomoqavk zərbələri altında yıxılmış və onlara özlərini ölülyə vurmaq müyəssər olmuşdu. Onlar bunun sayəsində döyüşdən sonra sürünüb gedə və forta yetişə bilmişdilər. Klark iməkləyə-iməkləyə saatda bir mil qət edərək, altmış mildən də çox sürünmüşdü.

LXVI

fəsil

SAVAŞ MEYDANI

Hindularla savaşı bütün tarixində Deydin dəstəsinin darmadağın edilməsinin təyi-bərabəri yoxdur. Heç vaxt heç bir toqquşma onda iştirak edən ağlar üçün bunca faciəli olmayıb. Deydin dəstəsi

bütünlüklə məhv edilmişdi – hətta forta qədər sürünüb gələn üç əsgərdən, sonralar ikisi yaralardan ölmüşdü.

Ancaq bununla belə, hindular öz düşmənləri üzərində əsla həlledici üstünlüyə malik deyildilər. Lakin onlar hərbi taktikada daha hiyləgər və mahir çıxmışdılar.

Mayor Deydin dəstəsi Amazura¹ çayını keçərkən hücumla məruz qalmışdı. Bu, nazik və seyrək şam ağacları bitən açıq sahə idi, belə ki, hindular mövqedə və ya daldalanacaqda böyük üstünlüyə malik deyildilər. Sayca onlar bir ağ adama ikidən artıq deyildilər, hindulara qarşı savaş iştirakçıları arasında isə bu “normal nisbət” sayılırdı. Hinduların cüzi üstünlüyünə ağlar həmişə etinasız yanaşırdılar.

Hinduların çoxu at belində imiş, ancaq atlılar tüfəng atəşindən uzaqda dayanıbmışlar və savaşda yalnız piyadalar iştirak edirmiş. Hinduların qələbəsi elə ani olur ki, atlıların yardımına ehtiyac belə qalmır.

İlk yaylım atəşi elə məhvedici olur ki, Deydin dəstəsində tam başıpozuqluq yaranır. Əsgərlər geri çəkilməyə bilmirlər – atlı hindular cinahdan onların dalına keçib, geriye yolunu kəsibmiş.

Deydin özü və onun zabitlərinin əksəriyyəti ilk yaylım atəşində öldürülür, sağ qalana isə atışa-atışa özlərini qorumaqdan savayı heç nə qalmır. Onlar yıxılmış ağac gövdələrindən üçbucaq şəklində sipər düzəltməyə cəhd edirlər, ancaq hinduların şiddətli atəşi, başlanan işi tezliklə dayandırır və istehkamı yalnız yarıyacaq qaldırmaq mümkün olur. Birinci hücumdan sağ qalanlar bu etibarsız sığınacaqda geri çəkilirlər, ancaq onlar da düşmənin sərrast atəşləri ilə bir-birinin dalınca yıxılırlar. Tezliklə sonuncu əsgər öldürülür və qanlı savaş bitir.

Qoşunlar az sonra bu yerə gələn zaman üçbucaq istehkam başdan-başla meyitlərlə qalaqlanıbmış. Müdhiş görünüşlərdə donan əsgərlər hər tərəfdə bir-birinin üstündə düşüb qalıbmışlar.

Sonradan hinduların vəhşicəsinə yaralılara işgəncə verdikləri və öldürülənləri şikəst etdikləri haqda çox hay-küy saldılar. Bu, düz deyil. Yaralılara işgəncə verilməmişdi, çünki belələri olmamışdı. Həmin üç nəfər qaçandan başqa, heç kim sağ qalmamışdı. Şikəst edilmiş bir neçə cəsədi isə şəxsi qisas duyğusu ilə hərəkət edən qaçqın zəncilər bu hala salmışdılar.

¹ Amazura çayını seminollarda Uitlakuçi adlanır.

Düzdür, bir neçə cəsədin skalpı soyulmuşdu, ancaq bu, hindularda bir savaşı qaydasıdır. Ağlar isə sonra bu qaydanı onlardan götürdülər və eyni şeyi, xüsusilə şiddətli qəzəb dəqiqələrində tez-tez edirdilər.

Mən, generalın əmri ilə, bir neçə zabitlə birlikdə çarpışma yerinə baş çəkdim. Bu barədə rəsmi hesabat qalıbların davranışları barədə ən yaxşı dəlildir:

“Mayor Deydin dəstəsi dekabrın 28-də gecələdiyi düşərgənin dörd milliyində məhv edilmişdir. O, qəflətən düşmənin çoxsaylı qüvvələri tərəfindən hücumla uğrayan zaman, yolla yürüş sıraları ilə gedirmiş. Hindular palmetto və hündür otların arasından qalxmışlar və ani olaraq dəstənin birbaşa yaxınlığında peyda olmuşlar. Məşəklər, bıçaqlar və süngülər işə salınmışdır və ölüm-dirim döyüşü başlamışdır. Hindular təkrar hücum zamanı bizim yaralı və öldürülmüş döyüşçülərin məşəklərindən istifadə etmişlər. Bütün topçular düşmənin çarpaz atəşi altında həlak olmuşlar, toplar ələ keçirilmiş, top qoşquları sındırılmış və yandırılmış, topların özü isə sututara atılmışdır. Toqquşmada çoxlu zənci iştirak etmişdir. Hindular bircə skalp belə soymamışlar. Zəncilərsə, əksinə, qışqırıqları və iniltiləri hələ canlarının çıxmadığını göstərən kəslərin boğazlarını vəhşi bir amansızlıqla kəsmişlər”.

Budur, başqa bir rəsmi bilgi:

“Biz çarpışma yerinə arxadan yaxınlaşdıq. Bizim avanqard¹ yenidən onun yanından keçmişdi ki, birdən komandır və qərargah zabitləri insanın təsəvvür edə biləcəyi mənzərələrin ən dəhşətlisini gördülər. Biz əvvəlcə bir neçə sındırılmış və səpələnmiş qutu, sonra araba və iki ölü öküz gördük, sanki, sonuncular boyunduruq altında yatmışdılar. Sağ tərəfdə, kənardə iki-üç at yıxılıb qalmışdı. Biz bir neçə addım sonra üçbucaq sipərə bənzəyən bir şey gördük. Bu üçbucağın içərisində – quzey və günbatan tərəfdə – otuz qədər cəsəd vardı. Bunlar, artıq demək olar ki, skeletlər idi, hərçənd onlardan hələ mundirlər sallanırdı. Çarpışma vaxtı ölüm onları hansı durumda yaxalamışdısa, o cür də uzanmışdılar. Bəziləri ölərkən öldürülmüş yoldaşlarının cəsədlərinin üstünə yıxılmışdılar, ancaq çoxu tirlərin lap yanında, başları arxasından atəş açıdıqları sipərə

---

¹ *Avanqard* – Əsas qüvvənin qabağında gedən qoşun hissəsi

tərəf olmaqla uzanmışdı; onların bədənləri dəhşətli bir düzbucaqlı şəkildə, bir-birinə paralel olaraq yerə sərilmişdi. Hindular, yaqın ki, önlərə toxunmamışdılar, yalnız bir neçə nəfərin baş dəriləri soyulmuşdu. Göstərdiyi kimi, bu, hinduların müttəfiqlərinin – zəncilərin işi olub. Zabitləri asanlıqla fərqləndirmək olardı: qalstuklarındakı bahalı sancaqlara, barmaqlarındakı qızıl üzüklərə və ciblərindəki pullara toxunulmamışdı. Biz səkkiz zabit və doxsan səkkiz əsgər dəfn etdik.

Qeyd etmək gərəkdir ki, hücum qayaların arxasından deyil, sey-rək meşəlik tərəfdən olmuşdu ki, burada hindular palmetto və hündür otların arasında gizlənməmişlər”.

Bu bilgilərdən görünür ki, hindular Deydin dəstəsinə qarət və ya xain qisas məqsədi ilə basqın etməmişlər. Yox, onlar daha yüksək və qərəzsiz məqsəd – öz torpaqlarını, öz ocaqlarını və evlərini qorumaq məqsədi güdmüşlər.

Deydin dəstəsi qarşısında onların üstünlükləri yalnız ondan ibarət imiş ki, onlar pusqu qurub gözlənilmədən hücum etməyi bacarmışlar. Mayor, şübhəsiz ki, igid zabit idi, ancaq onda yaxşı komandir üçün, xüsusən də belə düşməne qarşı mücadilədə vacib olan keyfiyyətlər əskik imiş. O, savaşı, elə Amerika zabitlərinin çoxu kimi, yalnız nəzəri cəhətdən, kitablardan bilirdi. Mayor böyük hərbi sərkərdələrin malik olduqları, döyüş vəziyyətlərinə cəld uyğunlaşma qabiliyyətindən məhrum imiş. O, öz dəstəsinə, sanki, parada aparırmış. Bununla da o, dəstəni dəhşətli təhlükəyə uğratmış, nəhayət, onu məhvə aparıb çıxarmışdı.

Ancaq ağların komandirində bu faciəli döyüşdə sərkərdə üçün gərəklilik keyfiyyətlər çatmırdısa, hinduların başçısı onlara tam ölçüdə malik imiş. Tezliklə bəlli olmuşdu ki, pusqu, hücum planı və ona uğurla əməl olunması – bütün bunlar Qırmızı Dəyənəklər qəbiləsinin gənc başçısının – Otseolanın işi imiş.

O, öz zəfərindən həzz alaraq, çarpışma yerində uzun zaman qala bilməmişdi. Elə həmin axşam Kinq fortunda, Deydin dəstəsinin darmadağın edildiyi yerin qırx milliyində hökumət agentı Tompson Otseolanın qisasının qurbanı olmuşdu.

LXVII

fəsil

UİTLAKUÇI YANINDA SAVAŞ

Hökumət agentinin öldürülməsi təcili qisas tələb edirdi. Dərhal Dreyn fortuna bir neçə çapar göndərildi. Onların bəziləri düşmənin əlinə keçdi, ancaq qalanları sağ-salamat təyinat yerinə çata bilmişdilər. Növbəti səhər dan yeri sökülərkən, sayı min nəfərdən artıq qoşun Amazura çayı istiqamətində yürüşə çıxdı. Hinduların ailələrinə – onların atalarına, analarına, arvadlarına, bacılarına, uşaqlarına hücum etmək qət olunmuşdu... Onlar Florida laqunlarının¹ və bataqlıqlarının ucsuz-bucaqsız sahələrində daldalanırdılar və bu, agentə bəlli olmuşdu. O, onları əsir tutmaq və hindular boyun əyənə qədər girov saxlamaq istəyirdi.

Fortun müdafiəsindən azad edilməsi mümkün olan bütün qoşun yürüşə göndərilmişdi. Mən ekspedisiyanı müşayiət etmək əmri almışdım. Eşitdiyim söhbətlərdən tezliklə əsgərlərin əhvalını başa düşdüm. Kinq fortundakı olay onları qəzəbləndirmişdi, Deydin dəstəsinin darmadağın edilməsi isə daha artıq qeyzə səbəb olmuşdu. Başa düşürdüm ki, onlar əsir götürmək fikrində deyillər: qocalar və cavanlar, qadınlar və uşaqlar – hamısı öldürülməli idi. Bircə hinduya da heç bir aman verilməyəcəkdi.

Gərgin halda günahsızların kütləvi məhv ediləcəkləri haqda düşüncü nürdüm. Bədbəxt ailələrin gizləndikləri yerlər indi dəqiq müəyyən olunmuşdu, bizim bələdçilər ora necə getməyi yaxşıca bildirdilər; elə görünürdü ki, uğursuzluq ola bilməz. Amma bizi məyusluq gözləyirmiş. Kəşfiyyatçılar bizə xəbər verdilər ki, hindu döyüşçülərin əksəriyyəti bəlli olmayan yönərdə, uzağa gediblər; elə bir yerə ki, biz, hər halda, onlarla heç cür qarşılaşa bilməzdik. Biz qartalları uçub getmiş yuvaya basqın etməli idik. Buna görə qoşun gizli cığırlarla dərin sükut içində irəliləmək əmri aldı.

Bundan bir gün qabaq bizim ekspedisiya çoxlarına, kiçik də olsa, xətər gözləməyən əyləncə gəzintisi kimi görünə bilərdi. Ancaq

---

¹ *Laqun* – dənizdən və ya çaydan ayrılmış kiçik göl

Deydin dəstəsinin darmadağın edilməsi xəbəri əsgərlərdə, az qala, ecazkar təəssürat doğurmuşdu. Bir tərəfdən, bu onları qeyzləndirmiş, digər tərəfdən sayıq olmağa məcbur etmişdi. Onlar həyatlarında ilk dəfə hindulara sayğı və hətta qorxu duyğusu ilə baxmağa başlamışdılar. Deməli, hindular çarpışmağı və düşməni məhv etməyi bacarırdılar. Hələ Deydin məhv olduğu yerdən, bu qanlı olayın yeni təfərrüatlarından soraq verənlər gələn zaman, bu duyğu daha da möhkəmləndi. Buna görə də əsgərlər ölkənin düşmənin əlində olan lap ürəyinə xof içində ayaq basırdılar. Hətta çılğın könüllülər belə, sıra nizamını pozurdular və əsgərlər susaraq irəliləyirdilər.

Günortaya yaxın Amazura çayının sahillərinə çatdıq. Laqunların və bataqlıqların geniş şəbəkələndiyi bölgəyə girmək üçün çaydan keçmək tələb olunurdu. Bələdçilər dayaz yer tapmağa çalışırdılar, ancaq heç cür axtarıb tapa bilmirdilər. Qabağımızda axan çay enli, qara və dərin idi. Ondan üzə-üzə, hətta at belində keçmək üçün heç bir imkan yox idi.

Bələdçilər bizə xəyanətmi etmişdilər? Yox, bu, ola bilməzdi! Bələdçilər hindular idilər, ancaq buna baxmayaraq, onlar aqlara öz sədaqətlərini sübut etmişdilər. Bundan başqa, onlar artıq öz qəbilədaşlarının nəzərlərində ləkələnmişdilər və öz xalqlarının dili ilə ölümə məhkum edilmişdilər. Bizim məğlubiyyətimiz onlar üçün ölümə bərabər olardı.

Sonralar aydın olduğu kimi, bizim şübhələrimiz əsassız idi: burada xəyanət yox idi. Bələdçilər özləri yolu azmışdılar. Və bu, bizim xoşbəxtliyimizdən belə olmuşdu. Bu səhv olmasaydı, mayor Deydin dəstəsinə üz vermiş faciə general Klinçin ordusunun da başına gələ bilərdi, ancaq daha geniş miqyaslarda.

Əgər çayın axını istiqamətdə iki mil aşağıda olan dayaz yeri tapsaydıq, onda biz elə birbaşa, gənc başçı tərəfindən məharətlə düzəldilən pusqunun üstünə çıxmış olardıq. O, meşə döyüşü taktikasını mükəmməl bilirdi. Hinduların uzaq yürüşə çıxmaları şayiəsi, sadəcə hərbi hiyləgərlik idi, Otseola tərəfindən düşünülmən strateji manevrlər sırasının girişi idi.

Həmin vaxt hindular, əgər bələdçilər yolu azmasaydılar, bizim gedib çıxacağımız yerdə olmalı idilər. Hindular çay keçidinin hər iki tərəfini tutmuşdular. Döyüşçülər ilan kimi otluqda gizlənmişdilər və biz keçid yerinə yaxınlaşacağımız anda üstümüzə atılmağa hazır idi-

lər. General Klinçin ordusunun bəxti onda gətirmişdi ki, onun bələdçiləri belə fərsiz çıxmışdılar!

General bütün bunlardan xəbərsiz idi. Əgər o, düşmənin xətərlı yaxınlığı haqqında bilgini alsaydı, yəqın ki, başqa cür hərəkət etməyə başlardı. İndi isə dayanmaq əmri verildi. Çayı bu yerdən keçmək qət olunmuşdu.

Qamışlıqda bir neçə əski qayıq və hindu piroqaları tapıldı. Piya-dalar onlarda çayı asanca keçə bilərdilər, atlılar isə çayı atları ilə birlikdə keçməli idilər.

Tirlərdən sallar düzəldildi və keçiş başlandı. Biz bu manevari keyli cəld yerinə yetirdik, belə ki, bir saatdan da az müddətdə əsgərlərin yarısı artıq o biri sahilə idi. Mən onların sırasında idim, ancaq uğurlarımıza sevinmirdim. Arxasız qadınların və uşaqların qırğınında iştirak etmək mənə ağır gəlirdi. Və mən, meşənin dərinliyindən seminolların: "İo-ho-ehi!" döyüş nidalarını eşidəndə əsl yüngüllük, az qala, sevinc duydum. Bunun ardınca tufənglərin yaylım atəşi gurladı, güllələr yaxınlıqdakı ağacların budaqlarını qıraraq havada vıyıldı. Hinduların çoxsaylı ordusunun bizi mühasirəyə aldığııı gördük.

Qoşunun çayı keçməyə macal tapan hissəsi çayın sahilindəki böyük ağacların arasında daldalanmışdı, buna görə hinduların birinci yaylım atəşi bizə xüsusi bir zərər vurmadi. Buna baxmayaraq, bəzi əsgərlər yıxıldılar, qalanlarını da ciddi xətər təhdid edirdi.

Bizim qoşunlar cavab atəşi açdılar, hindular bizə yenidən qarşılıq verdilər və əsgərlər, gah fasiləsiz atəş aç-aça, gah nizamsız yaylım atəşləri və ya tək-tək atışlar edə-edə borclu qalmadılar. Bəzən atışmanı, ümumiyyətlə, dayandırırıdıq.

Bir müddət ərzində tərəflərin heç biri ciddi ziyan çəkmədi. Amma aydın idi ki, meşədə gizlənən hindular daha əlverişli mövqe tutublar və bizi mühasirə edirlər. Biz yerimizdən tərpnə bilmirdik və mümkün qədər çox əsgərimizin çayı keçməyini gözləyirdik və yalnız onda düşməni açıq döyüşü qəbul etməyə çəkmək üçün süngü hücumuna keçməyə hazırlaşırıdıq.

Beləliklə, keçiş bizim atəşlərimizin müdafiəsi altında davam edirdi. Ancaq tezliklə durum pisləşdi. Bizim mövqeyin lap qarşısında ensiz bir dayazlıq, böyük olmayan yarımada əmələ gətirərək, çaya soxulmuşdu. O, özünün kiçik adacıq əmələ gətirən qurtaracağından başqa,

sahil dayazlığından aşağıda yerləşirdi. Bu adacıqda həmişəyaşıl ağaclar – palmalar, palıdlar və maqnoliyalər sıx-sıx bitmişdi.

Keçid vaxtı onu zəbt eləmək bizim tərəfimizdən tamamilə ağıllı iş olardı, ancaq general belə bir imkanı gözdən qaçırmışdı. Hindular dərhal bunu dərk etdilər və biz ayılıb özümüzə gələne qədər onlar artıq bərzəxi atılıb keçdilər və adacığı ələ keçirdilər. Bu bacarıqlı manevrin nəticələri dərhal özünü göstərdi. Hindular çayı keçən qayıqları atəşə tutmağa başladılar. Axın qayıqları aşağı, məhz meşəli adacığın qarşısına aparırdı. Ağacların yaşıl kölgəsindən fasiləsiz olaraq göyümtül alovlu tüstü saçılırdı, qurğuşun güllələr isə öz məhvedici işlərini görürdü. Adamlar yaralı və ölü halda sallardan suya yıxılır, yaxud qayıqların kənarından ağır-ağır suya düşürdülər. Bizim müşkətlərin adaya yönələn sıx atəşləri isə qalın yarpaqların arasında gizlənən cəsur düşməni heç cür vurub çıxara bilmirdi.

Orada hindular elə də çox deyildi. Onlar bərzəxlə ora keçəndə, biz onların hamısını saya bilmişdik. Ancaq, görünür, bunlar ən yaxşı döyüşçülər və ən sərrast atıcılar idi: onların heç bir gülləsi hədəf getmirdi. Bu, savaşı gərginliyinin ən yüksək anı idi. Başqa yerlərdə toqquşma qüvvələrin daha tən nisbəti ilə gedirdi. Hər iki tərəf ağacların daldasından savaşırdılar və böyük itkilər vermirdilər. Ancaq adada gizlənən bir neçə hindu bizi düşmənin bütün qalan qüvvələrindən daha artıq tələfata uğradırdı.

Hinduları adacıqdan geri çəkilməyə məcbur etməyin yeganə vasitəsi süngü hücumu idi.

Generalın planı belə idi. Bu, ümitsiz bir təşəbbüs kimi görünürdü. Gizlin düşmənin məhvedici atəşi altında irəliləməyi kəsdirən hər bir kəs, şübhəsiz ki, öz həyatını ciddi riskə uğratmış olardı. Təəcübü də olsa, bu vəzifənin icrasına məni təyin etdilər. Etiraf edim ki, savaşı vaxtı mən heç vaxt xüsusi bir cəsurluq və ya dəliqanlılıq göstərməmişdim. Ancaq əmr birbaşa generaldan gəlirdi və mən yubanmadan hərəkət etməliydim. Ona əməl etməyə hazırlaşdım, hərçənd ki, ancaq xüsusi bir şövqsüz-filansız.

Yanımda tüfənglərlə silahlanmış bir neçə nəfər vardı. Onlar hindulardan çox deyildilər. Mən onlarla birlikdə yarımadaya tərəf yönəldim.

Labüd ölümə getdiyimi başa düşürdüm. Ehtimal ki, mənimlə gedən əsgərlər də eyni şeyi duyurdular. Lakin, hətta bunu bilərək,

geri çəkilə bilməzdik. Hamının gözü bizdə idi: biz qabağa getməli və qalib gəlməli, yaxud ölməli idik!

Biz bir neçə saniyə sonra artıq bərzəxdə idik və sürətlə adaya tərəf irəliləyirdik.

Ümid edirdik ki, hindular bizi görməzlər və onları dolanıb keçmək bizə müyəssər olar.

Əbəs ümid! Düşmənlər lap öncədən diqqətlə bizim manevri izləyirdilər və tufənglərini dolduraraq, bizi qarşılamağa hazır idilər.

Biz öz durumumuzun bütün xəterliliyini çətinliklə duyaraq, qabağa getməkdə davam etdik və nəhayət, ağaclıqdan iyirmi yardlıq bir məsafəyə gəlib çatdıq.

Birdən ağacların arxasından göy tüstü qalxdı və qırmızı alov parlayıb söndü. Başımın üstündə güllələr vıyıldı. Arxamda qışqırıqlar və iniltilər eşidildi. Dönüb baxdım və bütün yoldaşlarımı ölmüş və ya can üstündə yığılan gördüm.

Bu vaxt meşənin dərinliyindən bir səs gəlib mənə yetişdi:

– Qayıdın, Rendolf! Qayıdın! Sinənizdə gəzdirdiyiniz rəmz sizi xilas etdi. Ancaq mənim döyüşçülərim qəzəblidir, onların qanı elə qaynayır ki! Onları sınağa çəkməyin! Qayıdın! Geri! Geri!

LXVIII

fəsil

GERİ ÇƏKİLMƏKLƏ BİTƏN QƏLƏBƏ

Bunları deyən adamı görmədim, sıx yarpaqlar onu tamamilə gizlədirdi. Ancaq səsi dərhal tanıdım: bu, Otseola idi. Hətta həmin dəqiqə nələr duyduğumu ifadə etmək və nə etdiyimi xatırlamaq iqtidarında deyiləm. Ağılıma ziddiyyətli bir təlaş hakim kəsilmişdi, təəcüb qorxuya qarışmışdı. Yalnız o yadımdadır ki, bir daha öz yoldaşlarıma dönüb baxdım və onların hamısının həlak olmadığını gördüm. Bəziləri hərəkətsiz uzanmışdılar, başqaları isə tərپənir və inildəyirdilər. Deməli, onlar hələ sağ idilər!

Böyük bir sevinclə, bəzilərinin qalxdıqlarını və gizlənməyə tələsdiklərini, başqalarının isə iməkləyərək sürünməyə çalışdıqlarını gördüm.

Ağaclıqdan güllə atmaqda davam edirdilər və mən tərəddüd içində yerimdə donaraq, fəlakətli güllə ilə öldürülən iki, ya üç nəfərin otun üstünə yıxıldığını gördüm.

Ayaqlarımın yanında uzanan yaralıların arasında yaxşı tanıdığım bir gənc vardı. Onun hər iki ayağını güllə deşmişdi və o hərəkət etmək iqtidarında deyildi. O mənə yalvararaq yardım diləyirdi və bu, məni donuqluqdan çıxartdı. Bu gəncin vaxtilə mənə böyük bir xidmət göstərdiyini xatırladım. Demək olar, mexaniki surətdə əyildim, ondan yapışdım və dartıb apardım. Bərzəxdən çıxmağa çalışaraq, öz yükümlə, qüvvəm çatan qədər sürətlə irəliləyirdim. Yalnız hindu tufənglərinin atəşləri artıq mənim üçün xətərli olmayanda, nəfəsimi dərmək üçün dayandım.

Məni bizim geri çəkilməmizi himayə üçün göndərilən əsgər taqımı qarşıladı. Yaralı yoldaşımı əsgərlərin ixtiyarına buraxdım, özüm isə kədərli məlumatla generalın yanına tələsdim.

Heç nəyi məruzə edəsi olmadım. Bizim hərəkətlərimizi izləmişdilər və bütün dəstə bizə üz verən uğursuzluq barədə bilirdi. General bircə kəlmə də demədi və heç bir izahat istəmədən məni ayrı cinaha göndərdi.

Hamı generalı belə cüzi qüvvə ilə adanı tutmaq kimi düşünülməmiş əmri verdiyinə görə qınadı. Mən isə cəsur zabit kimi ad çıxartdım.

Atışma daha bir saata yaxın sürdü. Bu, bataqlıqda və ağaclar arasında ayrı-ayrı toqquşmalar idi. Burada gerçək üstünlüyə nail olmaq nə bizə, nə hindulara müyəssər oldu. Hər iki tərəf əvvəlkitək başlanğıcda tutulan mövqeləri əldə saxlamaqda davam edirdi. Lakin qarşıdakı bütün meşəyə hindular nəzarət edirdilər. Geri çəkilmək – bütün qoşunu məhv etmək demək idi, çünki geri çəkilməyə yalnız bir yol vardı: çayı yenidən keçib geri qayıtmaq. Ancaq biz bu işi düşmənin atəşi altında etməli olardıq. Bizim mövqelərdə bundan sonra qalmaq da xətərli idi. Biz heç nə edə bilmirdik, çünki, əslində, çayın sahilində mühasirəyə alınmışdıq. Cidd-cəhdlə hinduları ağaclıqdan vurub çıxartmağa çalışırdıq. Bir dəfə uğursuzluqla üzləşəndən sonra, ikinci dəfə eyni cəhdə risk edə bilmirdik. Bu, fəlakətli iş olardı, ancaq həmin yerdə dayanıb qalmaq daha az xətərli deyildi. Qoşun özü ilə çox az ərzaq götürmüşdü, o bitmək üzrə idi və artıq aclıq özünü göstərirdi. Durumumuz saatbasaat pisləşirdi.

Biz əmin olduq ki, düşməni mühasirə edib. Hindular yaxınlığımızda yarımdayrə şəklində toplaşmışdılar, həm də hər biri ağac dalında gizlənilib qorunurdu. Biz eynilə uzun xəndəklərlə möhkəm-

ləndirilən xətlər qədər güclü olan müdafiə xətti yaratdıq. Bu xətti böyük canlı qüvvə itkisi olmadan yarın keçmək mümkünsüz görürüdü.

İndi görünürdü ki, düşmənlərimizin sayı gözə çarpacaq qədər artıb. Köhnə əsgərlərə tanış olan xüsusi nida, hinduların bir-birinin ardınca yeni-yeni dəstələrinin gəlmələrindən xəbər verirdi. Biz say üstünlüyümüzü itirəcəyimizdən və tezliklə basılacağıımızdan ehtiyatlanmağa başladıq. Hamını qəmgin bir ümitsizlik bürüdü.

Atışma vaxtı hinduların çoxunun tüfəng və müşketlərlə silahlanmış olduqlarını gördük. Bəzilərinin əynində hərbi mundirlər var idi. Əsas başçılardan birinin geyimi, xüsusilə, gözə çarpırdı. Onun çiyinlərindən ispanların konkistadorlar¹ dövründə gəzdirdikləri plaşlara bənzəyən böyük ipək bayraq sallanırdı. Küncündə ulduzlu mavi sahə olan qırmızı və ağ zolaqlar aydın görünürdü. Bütün əsgərlərin baxışları bayrağa dikilmişdi. Bunca meydan oxuyurcasına nəzərə çarpdırılan bu əfsanəvi geyimdə vətənimizin sevimli bayrağını hamı tanıdı. Bu, təsirli nişanə idi. Amma o, bizi təşvişə salmadı. Hinduların əlinə tüfənglərin, müşketlərin və bayrağın haradan düşdüyünü izah etmək asan idi – bunlar Deydlə savaştan qənimətlər idi. Biz bu şeylərə acı, amma gücsüz bir qəzəblə baxırdıq. Lakin yoldaşlarımızın müdhiş taleyinə görə qisas saati hələ yetişməmişdi.

Tamamilə mümkündür ki, biz bu yerdə ləngisəydik, bizi də eyni aqibət gözləyərdi. Ancaq birdən zabitlərdən Hikorinin başçılığı altında savaştan qoca iştirakçısı olmuş və hindu savaştının taktikasına yaxşı bələd olan birinin ağılına gözəl bir fikir gəldi. O, generala geri çəkilmə planı təklif etdi və general onu qəbul etdi.

Zabitin məsləhəti ilə hələ çayı keçməyən könüllülər özlərini elə göstərməli idilər ki, guya, çay boyu axının yuxarı hissəsindən keçməyə hazırlanırlar. Bu, çox gözəl strateji manevr idi. Əgər belə bir plan həyata keçirilsəydi, düşmənlərimiz iki alovun arasına düşmüş olardı, biz isə onların sıralarını yarmağı və mühasirəyə son qoymağı bacarırdıq.

Bu fikir baş tutdu. Tərəfimizdən aldadılan hindular, keçidə mane olmaq üçün, çay boyu yuxarı atıldılar. Mühasirədə olan qoşunlarımız bundan bacarıqla yararlanıb xətersiz sahilə keçid etdi. Hiyləgər düşmən arxamızca təqibə atılmaqdan ötrü həddən artıq ehtiyatlı idi. Utlakuçi yaxınlığında savaş bu cür bitdi.

---

¹ *Konkistadorlar* – XVI yüzildə Orta və Güney Amerikanın ispan istilaçıları

Yubanmadan şura çağrıldı və hamı ümumi qərara gəldi: vaxt itirmədən Kinq fortuna qayıtmaq. Biz yürüşə çıxdıq və tezliklə heç bir macərə ilə üzləşmədən forta qayıtdıq.

LXIX

fəsil

BATAQLIQDA DAHA BİR SAVAŞ

Bu savaşdan sonra dəstənin əhvalında dəyişiklik baş verdi. Qabağialınmaz lovgalıq yox oldu və artıq savaşa can atan əsgərlərin ehtiraslarını cilovlamaq elə də çətin deyildi. İndi heç kim Uıtlakuçinin o biri sahilinə keçmək cəhdini təkrar etmək kimi xüsusi bir istəkilə bildirmirdi. Beləliklə, yeni qüvvələr gələnə qədər hindu “yuvalarını” rahatsız etməməyi qərara aldılar. Könüllülər ruhdan düşmüşdülər, düşərgə həyatı artıq onları əldən salmışdı. Hinduların gözlənilməz dirənişi isə onların coşqunluğunu soyutmuşdu. Heç kim bu dirənişin belə fədakarcasına cəsur olacağını və qan tökülməsi ilə müşayiət olunacağını gözləməirdi. İndiyə qədər sayğısızlıq göstərdikləri düşməne isə, hərçənd onun taktikası bərk qəzəb və qisas almaq istəyi doğururdu, – sayğıyla yanaşmağa və ondan qorxmağa başlamışdılar.

Uıtlakuçi yaxınlığındakı savaşa Birləşmiş Ştatlar ordusu yüzə yaxın adam itirdi. Seminolların xeyli artıq itkilə verdiklərini güman edirdilər. Ancaq bu, yalnız təxmin idi. Heç kim heç vaxt öldürülmüş seminolları görməmişdi. Bununla belə, inandırıldılar ki, hindular savaşı öz yaralarını və ölümlərini götürüb aparırmışlar.

Şübhə yox ki, Uıtlakuçi yaxınlığındakı döyüşdə düşmənlərimizdən də bəziləri “torpaq yalamalı” olmuşdu. Ancaq, hər halda, onların itkiləri, bizimki ilə müqayisədə daha az olmuşdu. Buna baxmayaraq, tarixçilər bu çarpışmanı böyük “zəfər” adlandırmışdılar. Baş komandanın raportu – hərbi ədəbiyyatın maraqlı nümunəsi – hələ də arxivlərdə saxlanılır. Bu sənəddə bütün zabitlər adbaad sadalanmışlar və hər biri misilsiz qəhrəman kimi təsvir edilmişlər. Şöhrətsevərliyin və lovgalığın nadir yadigarı!

Əgər həqiqəti vicdanla desək, onda qırmızıdərililər bizi əməlli-başlı didmişdilər. Ordunun məyusluğu sarsılmış qəzəb duyğusu ilə qarışmışdı.

Hərbi tarixçilərin “əsgərin dostu” adlandırdıqları Klinç – qoca, xeyirxah general, indi artıq böyük sərkərdə sayılmırdı. Onun şöhrəti soluxmuşdu. Otseola ona qarşı kin bəsləyirdisə, o, indən belə özünü tamamilə təmin olunmuş saya və qoca veteranı rahat buraxa bilərdi. Klinç hələ sağ idi, ancaq onun hərbi şöhrəti ölmüşdü.

* * *

Yeni komandanın təyin olunması ilə qələbə ümidləri yenidən cücərib baş qaldırdı. Bu, indiki vəzifəni üstünlük qaydasına görə alan veteranlardan biri, general Qeyns idi. Əslinə baxılsa, o, hökumət tərəfindən təyin də olunmamışdı. Ancaq Florida özlüyündə onun tabeliyində olan dairənin hissəsi olduğu üçün, o, könüllü olaraq orada yerləşən qoşunlar üzərində komandanlığı qəbul etməyi qərara almışdı. Qeyns də səlafi kimi özünü dəfnə çələngi ilə təltif edəcəyinə ümid edirdi. Ancaq o da eynilə Klinç kimi, məyusluq acısını dadmalı oldu.

Luizianadan və başqa ştatlardan olan qoşunlarla möhkəmləndirilən bizim korpus, təxirsiz olaraq yürüşə göndərildi. Hindu “yuvasına” yeni hücum başlamaq qət olunmuşdu.

Biz Amazura çayının sahillərinə yetişdik, ancaq bu tilsimlənmiş çayı keçmək bizə yenidən müyəssər olmadı. O, bizim şöhrətimiz üçün də, bizim həyatımız üçün də fəlakətli çıxdı. Bu dəfə onu hindular keçdilər.

Demək olar ki, elə birinci dəfəki həmin yerdəcə – yalnız o fərqlə ki, indi bu, çayın axını ilə aşağıda baş vermişdi, – biz qırmızıdərilili döyüşçülərin hücumuna uğradıq. Bir neçə saatlıq amansız çarpışmadan sonra biz öz dikbaş taborlarımızı xüsusi istehkamın mühafizəsi altına çəkməli olduq. Biz barıdan, az qala, burnumuzu da çıxarmağa ürək etmədən mühasirədə doqquz gün oturuq. Gözümüzün içinə dik baxan ac ölüm artıq uzaq deyildi, o, bizə lap yaxın gəlmişdi. Əgər bütün bu müddətdə əti ilə qidalandığımız atlarımız olmasaydı, onda “İzard” düşərgəsindən olan ordunun yarısı acından ölərdi.

Bizə nicatı hələ də briqadaya başçılıq edən general Klinçin vaxtında göndərdiyi böyük dəstə gətirdi. Bizim keçmiş general, Kinç

fortundan çıxdı və düşməne arxadan yaxınlaşmaq ona müyəssər oldu. Onu qəfildən haqlayaraq, bizi xətərli durumdan qurtardı.

Azad olduğumuz gün daha bir olayla – tamamilə orijinal səciyyəli barışla əlamətdar oldu.

Havanın hələ yenicə işıqlandığı sübhün erkən çağında, uzaqdan kiminsə səsi bizi çağırdı:

– Ey, oradakılar, sizinləyəm! Hello!

Səs düşmən düşərgəsindən eşidilirdi. Biz mühasirəyə alındığımız üçün başqa cür ola da bilməzdi.

Çağırış təkrarlandı və biz cavab verdik. Vaxtilə şurada dilmanc vəzifəsini icra edən qara başçının, zənci Abramın gurultulu səsinə tanıdıq.

– Nə istəyirsiniz? – deyə bizim komandır soruşmağı əmr etdi.

– Biz danışmaq istəyirik, – cavab gəldi.

– Nə haqda?

– Biz savaşı kəsmək istəyirik.

Təklif gözlənilməz olduğu qədər də xoş idi. Ancaq bu, nə demək ola bilərdi? Doğrudanmı, hindular da eynilə bizim kimi aclıq çəkirdilər? Yoxsa onlar hərbi əməliyyatlardan yorulmuşdular? Bu, tamamilə ağılabatan idi, yoxsa, onlar ayrı hansı səbəbdən barış təklif edə bilərdilər? Hindular hələ indiyə qədər bircə dəfə də məğlub edilməmişdilər, əksinə, onlar bütün qabaqkı savaşlardan qalib çıxmışdılar.

Düzdür, daha bir səbəb var idi. Biz dəqiqəbədəqiqə general Klinçin gəlib çıxmasını gözləyirdik. Klinçin yaxında olması barədə şayiələr artıq bizə gəlib çatmışdı. Biz onun yardımı ilə nəinki təkcə mühasirəni yara bilərdik, həm də hindulara qarşı hücumla keçə və ola bilsin, hətta onları yenə bilərdik. Bəlkə, onlar Klinçin yaxınlaşmasından xəbər tutmuşdular və barışı biz onları açıq savaşa darmadağın edə biləcək gücə malik olana qədər imzalamağa tələsirdilər?

Danışığlara başlamaq təklifi indi həlledici zərbə endirməyə ümid edən bizim baş komandan tərəfindən qəbul edildi. O, yalnız bir şeydən ehtiyatlanırdı: Klinç çarpışma yerinə çatana qədər düşmən geri çəkilə bilər. Barış isə hinduları savaş meydanında ləngiməyə məcbur edər. Beləliklə, biz heç bir tərəddüdsüz-filansız Abrama cavab verdik ki, danışığlara etiraz eləmirik.

Elçilərin görüşü hava işıqlanandan dərhal sonraya təyin olundu. Hər iki tərəf üç nəfərlik nümayəndə göndərdi.

İstehkamın qabağında meşəyə bitişik, böyük olmayan, ot basmış tala vardı. Hava işıqlananda üç nəfər meşədən talaya çıxdı. Bunlar tam milli geyimdə olan başçılar idi. Biz Abramı, Koa-Hajonu və Otseolanı tanıdıq.

Onlar tufəng atəşi mənzilində ayaq saxladılar və düz istehkamın qabağında çiyin-çiyinə durdular. Onlarla görüşə bizdən üç zabit göndərildi – bunların ikisi seminolların dilini bilirdi. Mən bu nümayəndə heyətinin arasında idim.

Daha bir dəqiqə sonra biz artıq düşmən başçılarla üz-üzə dayanmışdıq.

LXX

fəsil

DANIŞIQLAR

Danışıqlara başlamazdan, biz altı nəfər hamımız dostcasına birbirimizin əlini sıxdıq. Otseola əlimi bərk-bərk sıxdı və yalnız ona xas olan xüsusi bi təbəssümlə dedi:

– Ax, Rendolf! Dostlar bəzən savaşı vaxtı da, eynilə barışı vaxtı olduğu kimi görüşürlər.

Onun nəyi nəzərdə tutduğunu anladım və yalnız minnətdarlıq dolu baxışlarla ona cavab verdim.

Bu vaxt biz gördük ki, komandanın göndərdiyi çapar istehkamdan bizə tərəf gəlir. Elə həmin dəqiqə meşədən hindu döyüşçü çıxdı və çaparla eyni vaxtda bizə yaxınlaşdı. Hindular diqqətlə izləyirdilər ki, biz talada onlardan çox olmayaq.

Buyruqçu generalın əmrini pıçıldı ilə bizə çatdıran kimi, dərhal danışıqlar başladı.

Zənci Abram öz yoldaşları adından pozuq ingilis dilində danışırdı. O biri ikisi isə onun sözlərini təsdiq edirdilər: razılıq halında – “Ho” nidası gəlirdi, etirazlarını isə “Kurri” sədası ilə bildirirdilər.

– Ağlar istəyirləmi barışı imzalarsın? – deyə zənci qırıq-qırıq soruşdu.

– Hansı şərtlərlə? – bizim nümayəndə heyətinə başçılıq edən zabit soruşdu.

– Şərtlər belədir: siz silahı yerə qoymalı və savaşı bitirməlisiniz. Sizin əsgərlər buradan getməli və öz fortlarında qalmalıdır. Biz hindular isə, Ütlakuçidən keçib geri çəkilirik. Və qoy bundan belə və həmişəlik böyük çay bizim aramızda sərhəd olsun. Biz ağ qonşularla barış içində yaşamağı və savaşımağı vəd edirik. Mənim deməli olduqlarım bunlardır!

– Qardaşlar, – bizim zabit cavab verdi, – qorxuram ki, nə ağ zabit, nə Böyük Ata – prezident bu şərtləri qəbul etməsin. Mən sizə deməyə vəkil edilmişəm ki, siz yalnız tam boyun əyəcəyiniz və köçürülməyə razılıq verəcəyiniz halda, baş komandan sizinlə danışıqlar apara bilər.

– Kurri! Kurri! Heç vaxt! – Koa-Hajo və Otseola eyni coşqunluqla qürurla səsləndilər. Onların qətiyyətli avazı təslim olmaq barədə heç düşünmədiklərini təsdiq edirdi.

– Biz nə üçün boyun əyməliyik? – deyə zənci təccüblə soruşdu. – Biz basılmış deyilik. Biz hər savaşda sizə üstün gəlirik. Biz sizin əsgərləri məğlub etmişik – bir, iki, üç dəfə. Biz sizi məğlub etmişik. Lənət şeytana, biz də sizi yaxşıca öldürməyi bacarınq! Biz nə üçün boyun əyməliyik ki? Biz öz şərtlərimizi təklif etməyə gəldik, sizinkiləri dinləməyə yox.

– İndiyə qədər baş verənlər hələ məsələni həll eləmir, – deyə zabit cavab verdi. – Biz, hər halda, sizdən güclüyük və nəhayət, biz sizi məğlub edəcəyik.

Yenidən iki başçı eyni vaxtda səsləndi:

– Kurri!

– Siz, ağlar, bizim qüvvələr barəsində səhv etmirsinizmi? Biz sizin düşündüyünüz qədər zəif deyilik. Yox, lənət şeytana!

Zənci müəmmalə surətdə yoldaşlarına baxdı və onlar başları ilə razılıqlarını bildirdilər. Onda əsas rolu öz üstünə götürən Otseola, meşəyə tərəf döndü və xüsusi bir tərzdə, qulaq batıran kəskin səs çıxartdı. Onun səsinin əks-sədası havada donmağa macal tapmamış, həmişəyaşıl kollar xışıldamağa və titrəməyə başladı. Meşədən qarashın hindu döyüşçüləri sıraları çıxdılar. Onlar qabağa yeriyib döyüş nizamı ilə düzüldülər, belə ki, biz onları asanlıqla saya bilərdik.

– Bizim döyüşçüləri sayın, – Otseola təntənəli tonda səsləndi, – onda düşmənlərinizin nə qədər olduğunu bilərsiniz!

Bu zaman onun dodaqlarında istehzalı təbəssüm sezildi. O, bir neçə saniyə sükutla dayandı və bizə baxdı.

– Hə, necə görürsünüz? Bu gənc döyüşçülər – onlar isə burada min beş yüz nəfərdir, – məgər onlar yorulub əldən düşmüş və müti-ləşmiş görənirlər? – gənc başçı davam etdi. – Yox, onlar can-larında can qalana və onlardan sonuncusunun qanı doğma torpağa hopana qədər döyüşməyə hazırdırlar! Onlara həlak olmaq qismət-dir sə, onlar burada, Floridada, özlərinin doğulduğu, atalarının bas-dırıldığı torpaqda həlak olmaq istəyirlər. Biz ona görə silah götürdük ki, siz bizi təhqir etdiniz və bizi buradan qovmaq fikrinə düşdünüz. Sizin etdiklərinizə görə biz artıq qisas almışıq. Biz sizin çox əsgərləri-nizi öldürmüşük və hesab edirik ki, bu, bizi təmin edir. Biz daha öldürmək istəmirik, ancaq köçüb getmək də istəmirik. Biz heç vaxt öz qərarımızı dəyişən deyilik! Biz sizə vicdanlı təklif etdik. Onu qəbul edin və savaşı bu saatca bitəcək. Onu rədd edin və yenidən qan axacaq. Ulu Ruha and olsun ki, qan su yerinə axacaq! Bizim məs-kənlərdəki qırmızı savaşı sütunları yenidən və yenidən ağüzlü düş-mənlərin qanı ilə boyanacaq. Barış, yaxud savaşı – özünüz seçin!

Otseola nitqini bitirərək, əli ilə meşənin qırağında dayanan döyüşçülərə işarə etdi. Və onlar sakitcə, az qala, əsrarəngiz şəkildə, görüdükləri kimi də bir anda yox oldular.

Biz artıq gənc başçının alovlu nitqinə qarşı bəzi etirazlar irəli sürmək istəyirdik ki, birdən uzaqdan güllə və qışqıq səsləri ucaldı. Bu səslər hindular yerləşən tərəfdən gəlirdi və məsafənin uzaqlığından zorla eşidilirdi, ancaq buna baxmayaraq, hücumun başladığını aydın bildirdi.

– Aha! Şərəfsiz oyun! Xəyanət! – başçılar səsləndilər. – Ağüzlü yalançılar! Siz bu xainliyə görə təəssüf edəcəksiniz! – Və hər üçü, söhbətlərə vaxt itirmədən, meşəyə – öz döyüşçülərinin yanına atıl-dılar.

Biz düşərgəyə qayıtdıq. Güllə səslərini burada da hamı eşitmiş və Klinçin briqadasının hinduların qabaq postlarına hücumu keçdi-yini qət etmişdi. Əsgərlər artıq döyüş nizamı ilə düzülmüşdülər və yola düşməyə hazır idilər. Bir neçə dəqiqə sonra siqnal verildi və dəstə çay boyunca irəlilədi.

Əsgərlər savaşı səbirsizliklə gözləyirdilər. Rüsəyçi fəaliyyətsizlikdə bu qədər günlər keçirərək, aclıqdan üzülən və bədnam məğlubiyyətdən kədərlənən bu adamlar öz hərbi şərəflərini bərpa etmək üçün qarşıla-rında münasib fürsət görürdülər və azgün düşməni cəzalandırmaq

həsreti çəkirdilər. İndi, dəstəmizin birinin düşmənin arxasında olduğu (generallar arasında öncədən belə danışılmışdı), o birinin isə düz onun üstünə getdiyi bir vaxtda, hindular fəlakətdən necə qurtula bilərdilər? Onlar savaşağa məcburdurlar və basılacaqlar.

Hamı belə düşünürdü – zabitlər də, əsgərlər də. Baş komandanın özü əla əhvalda idi. Onun strateji planı baş tutmuşdu: düşmən mühasirəyə alınmış, tələyə salınmışdı. Generalı qabaqda əzəmətli qələbə gözləyir. Ona dəfnə çələnglərinin bütöv qalaqları çatacaq.

Biz qabağa gedirdik. Güllə səsləri bizə gəlib çatırdı, indi artıq tək-tək atırdılar. Hinduların tanış döyüş çağırışları eşidilməz olmuşdu. Hücuma atıldıq və nohuru əhatə edən təpələrə soxulduq, ancaq biz kölgəli cəngəlliklərdə də düşməni tapmadıq. Ehtimal ki, hindular hələ də bizimlə yeni gələn qüvvələrin arasında yerləşirdilər. Doğrudanmı, onlara gizlicə aradan çıxmaq müyəssər olmuşdu?

Yox... Budur, onlar çəmənliyin o biri tərəfindədirlər... Meşədən göründülər və bizim qarşımıza gəlirlər. Onlar bizimlə çarpışmaq istəyirlər... Budur...

Lakin bu göy mundirlər və ağ kəmərlər, bu dəbilqələr və qılınc-lar – bunlar hindular deyil! Bunlar düşmənlər deyil – bunlar Klinçin briqadasından olan əsgərlərdir!

Xoşbəxtlikdən, biz onları vaxtında tanıdıq. Yoxsa bu toqquşmada bir-birimizi qıra bilərdik.

LXXI

fəsil

ORDUNUN MÜƏMMALI YOX OLMASI

İki dəstə bir-biri ilə qarşılaşdı və generallar arasında qısa məşvərətdən sonra düşmənin axtarışına başladıq. Buna uzun saatlar getdi, ancaq biz bircə nəfər də hindu tapmadıq.

Otseola hərbi tarix salnamələrində eşidilməmiş strateji manevr həyata keçirtirdi: o, min beş yüz döyüşçüsünü say tərkibi onun qoşunlarına tən olan və onu hər tərəfdən atəşə tutan iki dəstənin arasından keçirib apardı və bircə nəfər belə ölən olmadı. Nəinki ölən!

Hətta özünün geri çəkilməsinin heç bir izini də saxlamadı! Az öncə qabağımızda tam döyüş nizamında dayanan hindu qoşunu dərhal min yerə parçalandı və sanki, sehr ilə yox oldu.

Düşmən bəlli deyil hara itdi və məyus olmuş generallar yenidən öz qoşunlarını Kinq fortuna aparmalı oldular.

* * *

Hindu qoşununun yoxa çıxması, söz yox ki, “qələbə” elan olundu. Amma bu qələbə qoca Heynsin – ən azı onun hərbi şöhrətinin axırına çıxdı. O, bundan sonra, qabaqlar belə can atdığı postdan sevinclə əl çəkdi.

* * *

İndi artıq üçüncü general baş komandan təyin olundu.

Bu zabit – onun soyadı Skott idi – öz sələflərinə nisbətən daha böyük şöhrətə malik idi. İngiltərə ilə qabaqkı savaşlarda aldığı uğurlu yara, yüksək mənəb, siyasi hoqqabazlığın əməlli-başlı dərəcəsi, başlıcası isə fransız “Taktikalar sistemi”nin olduqca sərbəst tərcüməsi ki, o, özünü bunun müəllifi kimi qələmə verirdi, – bütün bunlar general Skotta Amerika ictimai rəyinin nəzərində iyirmi il müddətində məşhurluq yaratmışdı¹.

“Belə bir hərbi manevr sisteminin yaradıcısı böyük sərkərdə olmaya bilməz” – deyə onun həmvətənləri mühakimə yürüdürlər.

Yeni generaldan möcüzə gözləyirdilər və o, xalqa bol-bol və təntənəli vədlər verirdi. Hərbçilər güman edirdilər ki, o, hindularla sələfləri kimi deyil, başqa cür hərəkət edəcək və tezliklə bu mənfur savaşı bitirəcək.

---

¹ Skottun bütün siyasi və hərbi karyerası başdan-başa səhvlər sırası olmuşdur. Onun tərəfindən Meksikada keçirilən kampaniya heç bir tənqiddə dözəsi deyil. O vaxt onun etdiyi çoxlu yanlışlıqlar, tabeliyində olan zabitlər tərəfindən, habelə əsgərlərin hədsiz şücaətləri ilə müəyyən qədər islah olunmasaydı, ən fəlakətli nəticələrə gətirirdi. Molina del Reydəki savaş və Santa-Anna yaxınlığında barış hətta yenicə hərbi məktəbdən buraxılan məzuna belə yaraşmayan hərbi səhvlər idi. Cəsarət edib bildirirəm ki, hər iki döyüş mütəşəkkil olmayan iki kütlənin çarpışması olmuşdur, həm də nəticə sırf təsadüfdən, yaxud, daha çox, qoşunların bir tərəfdən olmanın igidliyindən və o biri tərəfdən – rüsvayçı qorxaqlığından asılı olmuşdur.

Hamı bu təyinatə sevinirdi, həm də yürüşə hazırlıq Skottun iki sələfinin vaxtında olduğundan xeyli geniş miqyaslarda aparılırdı. Əsgərlərin sayı ikiqat, hətta üçqat artırılmışdı, çox böyük ərzaq ehtiyatları tədarük olunmuşdu. Hamı böyük sərkərdənin lütf edib komandanlığı qəbul edəcəyi anı gözləyirdi. Nəhayət, o gəldi və ordu yürüşə çıxdı.

Mən bu kampaniyanın təfərrüatlarında dayanmayacağam, onlar xüsusi maraq kəsb eləmərlər. Bütün kampaniya yalnız hərbi parad bürsəti və düzgünlüyü ilə keçirilən usandırıcı keçidlərdən ibarət idi. Ordu üç dəstəyə bölünmüşdü ki, bunlar təntənəli şəkildə: “sağ cinah”, “sol cinah” və “mərkəz” adlandırılırdı. Kinq, Bruk və Sent-Cons fortlarından hər üç dəstə eyni vaxtda Uitlakuçiyə – yenə həmin “bəd-bəxtlik yuvasına” – yola düşməli, bataqlıq və laqunlara yaxınlaşmalı idi. Nəzərdə tutulurdu ki, başqa bölmələrə şərti siqnal kimi, hər bölmə kiçik toplardan hərəyə bir atəş açacaqlar. Sonra hər üç birləşmə radiuslarla seminolların möhkəmləndirilmiş mövqelərinin mərkəzinə irəliləməli idi.

Bu başabələ manevr yerinə yetirildi və tam uğursuzluqla bitdi ki, bunun da belə olacağını gözləmək olardı. Heç kim heç bir hindunun üzünü də görmədi. Onların dayanacaqlarının izləri tapıldı, başqa heç bir şey. Hiyləgər döyüşçülər siqnalları eşitmiş və onları yaxşıca anlamışdılar. Onlar düşmənin yerləşməsi haqda belə bilgi əldə etdikdən sonra, sağ və sol cinahlar arasından gizlicə keçərək, elə bir çətinliyə düşmədən geri çəkilməmişdilər. Ola bilsin, Skottun kampaniyasında ən gözlənilməz, həm də ən diqqətçəkən hadisə, az qala, mənim həyatım bahasına başa gələn bir olay idi. O barədə müfəssəl danışmaq, bəlkə də, gərək deyil, ancaq o, “atılmış dəstənin” maraqlı nümunəsi kimi xatırlanmağa layiqdir.

Bizim böyük sərkərdə, seminolların “yuvasına” hücum edən zaman Amazura çayının sahilində “müşahidə postu” saxlamaq fikrinə düşdü. Bu dəstə Suoni qəsəbəsindən olan qırx könüllüdən və bir neçə zabitdən ibarət idi. Mən də onların arasında idim.

Əmr olunmuşdu ki, yerimizdə möhkəmlənək və bizə əvəz gələ-nə qədər tərپənməyək. Bunun nə vaxt baş verəcəyini bizim rəisin özü belə dumanlı təsəvvür edirdi. General bu əmri verib, bizi öz tale-yimizin ixtiyarına buraxaraq, mərkəzi dəstənin başında, uzaqlaşdı.

Biz öz durumumuzun bütün xəterliliyini çox gözəl anlayırdıq, buna görə, hər şeydən öncə, yerimizi ən yaxşı şəkildə düzəltməyə çalış-

dıq. Ağaclar qırdıq, istehkam tikdik, quyu qazdıq və bütün bunları hasara aldıq.

Xoşbəxtliyimizdən, düşmən bizim istehkamı aşkar edənədək, tam bir həftə keçdi. Yoxsa, bizim bircəciyimiz belə sağ qalmazdıq. Hindular, görünür, ortadakı dəstəni izləyirmişlər və beləliklə, bir müddətə bu yerlərdən gedibmişlər. Lakin altıncı gün düşmən yenidən peyda oldu və bizə təslim olmağı təklif etdi. Biz boyun qaçırdıq və əlli gün ərzində fasiləsiz olaraq hücumları dəf etdik. Bizim əsgərlərin coxusu öldürüldü və yaralandı. Bizim cəsarətli dəstənin şanlı rəisi Hollomen də öldürüldü. O, hasar deşiyindən uçub gələn gülləyə tuş oldu.

Bizə iki həftəlik ərzaq ehtiyatı saxlanmışdı, amma düz yeddi həftə davam gətirməli olduq! Otuz gün ərzində çiy taxıl, su və istehkamımızın içəri tərəfində bitən ağaclardan yığa bildiyimiz qozalarla qidalandıq.

Beləliklə, əlli gün davam gətirdik və heç kim bizi əvəz etməyə gəlmədi. Bu dəhşətli mühasirənin bütün vaxtı ərzində bizim diqqətlə uzaqlara dikilmiş gözlərimiz, hasarın arxasında heç bir ağ adam görmədi, biz bircə ingilis sözü eşitmədik. Qət etdik ki, bizi artıq unudublar! Bu, gerçəkdən belə olmuşdu. General Skott, Floridadan çıxıb getməyə tələsərək, “müşahidə postunda” dayanan adamlarını əvəz etməyi unutmuşdu. Başqaları isə kəsdirmişdilər ki, bizi xilas etməyə çalışmağına dəyməz, çünki biz, yəqin, çoxdan ölmüşük.

Biz acıdan ölməklə üz-üzəydik. Ancaq, nəhayət, igid qoca ovçu Hikmen mühasirə xəttini yarıb keçə və bizim durumumuzu “dostlara” çatdırıb bilmişdi. Onun hekayəti böyük həyəcan doğurmuşdu və bizi qurtarmaq üçün hərbi hissə göndərmişdilər. Onlar düşməni qovub bizi bu həbsdən çıxartmağa müvəffəq oldular.

Skottun kampaniyası, eləcə də Floridada hərbi karyerası bitdi. Onun bütün fəaliyyəti başdan-başa anlamsız idi. Skott istehza və rüsvayçılıqdan yalnız belə qurtula bildi ki, onu tez geri çağırdılar. Bu, onun üçün xoşbəxt təsadüf idi. Məhz həmin vaxt hindularla güneybatıda başqa bir savaşı başlanmışdı və general oradakı qoşunlar üzərində rəisliyi qəbul etmək əmri almışdı. Bu, ona Floridadan vaxtında əkilib getmək imkanı vermişdi. İnamı qırılmış və utandırılmış general, Çiçəklər Diyarını tərk etmək üçün belə münasib təklifdən sevinmişdi.

Beləliklə, Amerika generallarında Florida haqqında ən kədrli xatirələr qalmışdı. Seminollarla hindu savaşının gedişində, azı yeddi general növbə ilə seminollar və onların fəndgir başçıları tərəfindən basılmışdı. Ancaq mən onların uğursuzluq və səhvləri haqqında danışmayacağam. Mən general Skottun getməsindən sonra əsas dəstədən ayrıldım və bundan sonra yalnız ikinci dərəcəli dəstələrin xırda çarpişmalarına qatıldım. Bunlar savaş yaşayışının romantik epizodları idi. Mən burada böyük tarixi olayların salnaməçisi rolundan ayrılıram.

LXXII

fəsil

QARA CEKİN BAŞINA GƏLƏNLƏR

Biz istehkamdan qayıqlarla çayaşağı, çay ağzına qədər getməklə qurtulduq, oradan isə dənizlə Sent-Marksa getdik. Bundan sonra könüllülər evlərinə dağılıdılar: belə ki, onların xidmətlərinin müddəti bitmişdi. Onlar necə toplanmışdırsa, eləcə də tək-tək və ya qruplarla dağılıdılar. Belə qruplardan biri qoca ovçu Hikməndən, onun yoldaşlarından, məndən və mənim sədiq silahdaşıyanımdan ibarət idi.

Qara Cek artıq qabaqlar olduğu kimi deyildi. Onda kəskin dəyişikliklər baş vermişdi: almacaq sümükləri daha sərt görünürdü, yanaqları batmışdı, gözləri çuxura düşmüşdü, pırlaşmış qıvrım saçları isə sıx pərişan çəngələrlə gicgahlarının yanında viz durmuşdu. Onun dərisi öz göyçək qara parlılığını itirmişdi, onda qırıqlar yaranmışdı.

Zavallı bütün bu vaxtı çox pis qidalanmışdı. Üç həftəlik aclıq onun görkəmini tanınmaz dərəcədə dəyişmişdi.

Amma aclıq onun əhvalına, demək olar, təsir etməmişdi. O, əvvəlki tək şux və gülürüz idi, hərdən isə hətta məni də şadlandıra bilirdi. O, qarğıdalı qıçalarını gəmirərkən, yaxud quru qarğıdalı yeyib üstündən balqabaqdan su içərkən, tez-tez bərkədən qarğıdalı sıyığı və donuz əti kimi dadlı yeməklər arzulayır, doğma plantasiyaya qayıtmaq qismət olarsa, bunlardan yeyib ləzzət alacağından danışır. Gələcək zövq-səfalara bu təsəlliverici mənzərəsi ona gerçəyin dəhşətli

dəqiqələrinə daha asan qatlaşmağa yardım edirdi, zira səadətın ləzzətini qabaqcadan duymağın da öz fərəhi vardır. Biz azadlığa çıxıb evə gedən yola üz tutanda Cekin sevincinin həddi-hüdudu yox idi. O, yorulmadan naqqallıq edirdi, şux təbəssüm onun çöhrəsindən əskilmirdi, ağ dişləri isə valehedici tərzdə parıldayırdı. Hətta onun dərisi də, elə bil ki, qabaqkı yağlı parıltısını yenidən qaytarmışdı.

Üsandırıcı yolu getdiyimiz bütün müddətdə zənci, həqiqətən, dəstəmizin qəlbi idi. Onun şux zarafatları hətta təmkinli qoca ovçunu da vaxtaşırı ucadan qəhqəhə çəkməyə məcbur edib canlandırırdı. Mənə gəldikdə isə yalnız özümü elə göstərirdim ki, yoldaşlarım qədər şuxam. Qəlbimi özümün də anlaya bilmədiyim bir kədər üzürdü.

Hər şey tamamilə başqa cür olmalı idi. Evə qayıtdığım üçün, mənə əziz olan adamları görə biləcəyim üçün sevinməli idim, ancaq hər şey necəsə başqa cür alınırdı...

Mühasirədən azad ediləndən sonra sevinc duymuşdum, ancaq bu, yalnız, demək olar, labüd ölümdən qurtulmağın təbii reaksiyası idi. Fərəhim tez sönmüşdü və indi, doğma ocağa yaxınlaşan zaman qəlbimi qara qayğılar bürümüşdü. Evdə hər şeyin yaxşı olmadığı haqda ürəyimə daman fikirlər mənə rahatlıq vermirdi. Mən bu duyğularımı başa düşə bilmirdim, çünki hələ heç bir pis xəbər almamışdım. Ümumiyyətlə, artıq iki ay idi ki, ev barəsində heç nə eşitməmişdim. Uzun sürən muhasirə vaxtı biz xarici aləmdən tamamilə ayrı düşmüşdük. Bizə Suonidə baş verən olaylardan yalnız aydın olmayan şayiələr gəlib çatmışdı. Biz evdə olmadığımız müddətdə orada nələr baş verdiyindən tam xəbərsiz halda geri dönürdük.

Məchulluğun özü də inamsızlıq, şübhələr və hətta əndişələr doğura bilərdi. Ancaq məni bürüyən qara qayğılar yalnız buna görə deyildi. Başqa səbəblər də vardı. Bəlkə, bunlar mənim qəfil gedişim haqqında, mənim ailəmizin işlərini buraxdığım qeyri-müəyyən nizamsızlıq durumu haqqında xatirələr idi. Yaddaşımda həkk olunan ayrılıq səhnəsi, Rinqold haqqında, bu xain yaramazın kinli niyyəti haqqında xatirələr – bütün bunlar, hamısı birlikdə məni üzən qara qayğılar doğururdu.

İki ay – az müddət deyil. Bu müddətdə, hətta ailənin məhdud dairəsində də çox şeylər baş verə bilərdi. Artıq çoxdan mənim hinduların əlində həlak olmağım rəsmən bildirilmişdi və mənə bəlli olduğu qədər, ailəmizin üzvləri mənim həyatda olmadığıma

inanmışdılar. Bu xəbər öz ardınca müdhiş nəticələrə səbəb ola bilərdi. Bacım ayrılıq saatında belə, təntənə ilə söylədiyi öz sözüne sadıq idimi? Evə qayıdaraq bacımı əvvəlkitək istiqanlı, hələ də tək və azad tapacağammı? Yoxsa o, ana öyüd-nəsihətinə güzəştə getmiş və rəzil yaramazın arvadı olmuşdu? Təəccüblü deyil ki, şadlanacaq halda deyildim.

Yoldaşların mənim qəmli əhvalıma diqqət yetirdilər və bir az qabatəhər olsa da, mehribanlıqla mənim könlümü açmağa çalışdılar. Amma bu, onlara müyəssər olmadı. Ürəyimdən, sanki, daş asılmışdı. Mənə nədənsə elə gəlirdi ki, evdə işlər yaxşı deyil.

Əfsus, duyğularım məni aldatmamışdı. Əndişələndiyim bütün hər şeydən daha pis şeylər baş vermişdi. Eşitdiyim yenilik bacımın toyu haqqında xəbər deyildi. Anamın ölümündən xəbər tutdum, daha dəhşətli isə, Virginianın sonrakı taleyindən heç nə öyrənmə bilmədiyim idi.

Evə gedən yolda evdən göndərilmiş birisi ilə qarşılaşdım ki, mənə bu dəhşətli xəbəri də o çatdırdı.

Hindular qəsəbəyə hücum etmişdilər, yaxud, daha doğrusu, mənim şəxsi plantasiyama, çünki onlar yalnız onunla yetirlənmişdilər. Anam və dayım onların bıçaqlarının zərbələri altında həlak olmuşdular. Bəs bacım, bəs o? Onu qaçırmışdılar!

Sonrasına qulaq asmadım; məhmızları əldən düşmüş atımın böyürlərinə sancdım və qəflətən ağılımı itirmiş kimi atımı dördnalə çapdım.

LXXIII

fəsil

DƏHŞƏTLİ MƏNZƏRƏ

Dəli kimi çapan atım tezliklə məni plantasiyamızın hüdudlarına çatdırdı; dayanmadan və ona nəfəs dərməyə imkan vermədən meşə çıxırın ilə birbaşa evə çapdım. Bəzən yolum üstə mal-qara üçün çəpərlər çıxırdı, ancaq ağıllı at onları asanlıqla aşırırdı və biz yolumuza davam edirdik.

Evdən gələn qonşu ilə, ağ adamla qarşılaşdım. O, mənə danışmaq istəyirdi, – əlbəttə, bədbəxtlik barəsində, – ancaq mən dayanmadım. Artıq yetərinə eşitmişdim, indi mənə yalnız hər şeyi öz gözlərimlə görmək qalırdı. Cığırdakı hər döngəyə bələd idim və bilirdim ki, evi haradan görmək olar.

Həmin yerə qədər çapıb çatdım və baxdım. Mərhəmətli tanrı! Ev yox idi. Karıxıb qalaraq atımı dayandırdım və qarşımda açılan mənzərəyə gərgincəsinə diqqət yetirdim. Həder yerə – ev yox idi! Doğrudanmı, yolu azmışam? Amma yox, budur, cığırın sonunda nəhəng tülpan ağacı. Sonra savanna, qarğıdalı və indi qo plantasiyaları, daha sonra – nohurun ətrafında meşəli təpələr, sonra isə... sonra mən artıq tanış şeylər görə bilmədim. Elə bil, bütün təbiət dəyişilmişdi. Ağ divarları və yaşıl pəncərə taxtaları olan xoş görkəmli ev yox olmuşdu. Eyvan, xidməti tikililər, zəncilərin komaları, hətta hasar da – hamısı yox olmuşdu! Onların nə vaxtsa olduqları yerdən qatı tüstü burumları qalxırdı və günəşin üzünü bürüyərək, onu qıpqırmızı diskə çevirirdi. Sanki, səma mənə gəlişimə mısminğini sallamışdı.

Bütün eşitdiklərimdən sonra mənə bunun nə demək olduğunu anlamaq çətin deyildi. Ürəyim ağrıdan və iztirablı heyrətdən sıxıldı. Mən bundan da artıq əzab çəkmək iqtidarında deyildim.

Atımı mahmızlayıb, tarladan keçərək, dağıntı yerinə çapdım.

Tüstünün arasında vurnuxan adamları gördüm, mənə elə gəldi ki, onlar yüzlərlədir. Onların hərəkətlərində xüsusi bir narahatçılıq duyulmurdu: onlar ya sakitcə gəzişirdilər, ya da laqeyd seyrçilərsayaq tənbel-tənbel oturmuşdular. Yanğını söndürməyə səy edən də yox idi. Yaxınlaşdıqda, tüstü ilə qarışan alov dilləri gördüm. Ətrafda alovlanmış barıdan qurtulub qaçan atları və inəkləri tutmağa çalışan atlılar at oynadırdılar. Mən qabaqca bu atlıların kim olduqlarını seçə bilmədim.

Göndərilən bildirmişdi ki, malikanənin dağıdılması yenicə – bu gün ertədən baş verib. Mən irəli atılan zaman yalnız bunları eşidə bilmişdim.

Hələ tez idi, günəş doğan vaxtdan bir saatdan artıq keçməmişdi. Biz gündüzün bürküsündən qurtulmaq üçün gecələr irəliləyirdik. Doğrudanmı, barbarlar hələ də oradadır? Doğrudanmı, bunlar hindulardır? Onlar məşum alov işığında, tüstü burumlarının arasında atların və inəklərin ardınca düşmüşdülər, görünür, onları sürüb aparmaq istəyirlər.

Ancaq bizə deyilmişdi ki, onlar çıxıb gediblər. Bu dəhşətli olayın təfərrüatlarını – anamın öldürülməsini, zavallı bacımın qaçırılmasını başqa cür necə öyrənmək olardı? Əgər hindular hələ burada idilərsə, bütün bunlar haqda necə öyrənə bilərdilər?

Bəlkə, onlar bir müddətə uzaqlaşmış, sonra isə qəniməti götürmək və evi yandırmaq üçün qayıtmışdılar? Bu fikir bir anlığa ağılımdan keçdi.

Ancaq bu, məni atın qaçışını yavaşıtmağa məcbur etmədi, atın cilovunu çəkməyi düşünmədim də. Mənim sağ əlim də məşğul idi – doldurulmuş tüfəngi hər iki əllərimlə bərk-bərk sıxırdım.

Qisas yanğısı məni bürümüşdü. Mən vəhşilər güruhunun üstünə atılmaq və onlarla çarpışmada ölməyə hazır idim. Tək deyildim: mənim qaradərili xidmətçim daban-dabana arxamca çapırdı. Arxamca onun atının ayaqlarının tappılısı eşidilirdi.

Biz tüstülənən xarabalığa çaparaq yaxınlaşdıq. Mən burada öz səhvimə əmin oldum. Məni əhatə edən hindular yox, düşmənlər yox, dostlar idi. Onlar bizi məşum, acımalı sükutla qarşıladılar.

Mən atdan düşdüm. Hamı çoxmənalı baxışlarla bir-birinə nəzər salaraq, ətrafıma yığışdı. Heç kim kəlmə kəsmədi. danışmağın gərəksiz olduğu hamıya aydın idi.

Mən birinci danışdım. Xırıltılı, zorla eşidilən səslə: “Hanı?” – soruşdum.

Sualım dərhal anlaşıldı – onu gözləyirdilər. Qonşulardan biri əlimdən tutdu və sönməkdə olan yanğın yerinin yanından ehtiyatla keçirib arxasınca apardı. Mən şüursuz olaraq onun yanınca gedirdim. O, dindən mənə nohuru göstərdi. Burada daha gur izdiham yığışmışdı. Adamlar yarımdayrə halında arxaları mənə dayanmışdılar və bir nöqtəyə baxırdılar. Mən, anamın orada uzandığını anladım.

Biz yaxınlaşan zaman hamı dinməzcə aralanıb yol verirdi. Bələdçim məni izdihamin arasından keçirib apardı. Mən anamın cəsədini gördüm. Onunla yanaşı dayımın və bir neçə zəncinin – həyatlarını öz ağasının və xanımının yolunda vermiş sadıq xidmətçilərin cənazələri uzanmışdı.

Bıçarə anamı güllələmişdilər... Bıçaqla deşik-deşik etmişdilər... Başının dərisini soymuşdular... Üzünü eybəcər hala salmışdılar...

Mən ən qorxunc şeylərə hazırlıqlı olsam da, bu dəhşətli mənzərəyə tab gətirə bilmədim.

Zavallı anam! Bu şüşəyə dönmüş gözlər daha heç vaxt mənə gülümsəməyəcək... Bu qansız dodaqlar daha heç vaxt mənə nəvaziş və ya suçlama sözləri deməyəcək...

Daha öz duyğularımı gizlədə bilmədim. Hiçqırıq mənə boğurdu. Mən yerə atıldım, anamı qucaqladım və mənə həyat bir adamın soyuq, səssiz dodaqlarından öpdüm.

LXXIV

fəsil

İZLƏ TƏQİB

Nisgilimin həddi-hüdudu yox idi. Anamın soyuqluğu, xüsusən də onunla son ayrılmağımız haqda xatirat əzablarını daha da artırır-dı. Biz eynilə keçmişdəki kimi ayrılısaydıq, mənə öz dərdimi çəkmək daha asan olardı. Amma yox, onun mənə ünvanlanan son sözlərində qınaq, demək olar, qəzəb ifadə olunurdu və bu, mənim qəlbimi izahedilməz bir ələmlə doldururdu. Kaş o biləydi ki, mən onun haqda yalnız işıqlı, fərəhli və yaxşı şeylər xatırlayıram. Onun yalnız bunu bilməsi üçün həyatda hər şeydən keçərdim. Mən həyatda hər şeyimdən keçərdim ki, o yalnız bircə sözü eşitsin, mənim onu necə də sevinclə bağışlayacağımı bilsin...

Mənim zavallı anam! Mən pis heç nə xatırlamırdım. Onun kəmkəsirləri elə cüzi idi ki. Onun yeganə zəifliyi şöhrətpərəstlik idi, amma bu, onun dairəsindən olan bütün adamlar üçün səciyyəvidir. Ancaq mən indi bunu xatırlamırdım. Yalnız onun çoxsaylı qədr-qiymətlərini xatırlayırdım, onun – mənim anam olmasını xatırlayırdım. Yalnız indi anlayırdım ki, onu necə sevirəm!

Ancaq indi ümitsizliyə qapılıb qalmanın zamanı deyildi. Bacımı harada axtarmalı? Sıçrayıb ayağa durdum və ətrafda dayananların hamısından soruşmağa başladım. Adamlar işarə ilə mənə meşəni göstərdilər. Mən anladım: onu hindular qaçırlar.

İndiyə qədər qırmızıdərililərə düşmən duyğular bəsləmirdim. Əksinə, çox vaxt onların tərəfini tuturdu, hətta onlara qarşı dostluğa bənzər duyğularım vardı. Ağların onlarla necə ədalətsiz davrandıqlarını

və hinduların onlardan çəkdiqlərinin hamısını bilirdim. Bilirdim ki, onlar sonunda yenilib boyun əyməli olacaqlar və onların bəalarını xatırlayaraq onlara qarşı rəhm duyurdum.

Ancaq indi bu duyğular tamamilə başqaları ilə əvəz olunmuşdu. Öldürülmüş anamın görkəmi qəlbimdə ani dönüş yaratdı. Hindulara rəğbətım ani olaraq kəskin nifrətə çevrildi. Anamın qanı qisası çağırırdı və mən qisas almağa and içdim.

Mən tək deyildim. Qoca Hikmen, onun həmçinin ovçu olan yoldaşı Uezerford və qonşularımdan əlliyyə qədər adam mənə öz yardımlarını və dəstəklərini vəd etdilər. Əvəz çıxmaq fikri hamıdan çox Qara Ceki narahat edirdi. Ona da bədbəxtlik üz vermişdi: Violanı heç yerdə tapa bilmədilər – görünür, onu başqa qulluqçularla birlikdə aparmışdılar. Onların çoxusu, bəlkə, hətta könüllü getmişdilər. Amma, hər halda, qulluqçulardan heç kim qalmamışdı. Plantasiya və onun əhalisi məhv edilmişdi. Mən evsiz-eşiksiz yetimə çevrilmişdim. Mənim nə anam qalmışdı, nə yuvam.

Ancaq faydasız ah-nalələrə və təəssüflərə vaxt itirməyinə dəyməzdi, yubanmadan hərəkətə keçmək gərəkdi. Yaraqlanmış qonşular gəldilər və artıq bir neçə dəqiqə sonra təqib düzənləndi.

Mənə və yol yoldaşlarıma təzə atlar gətirildilər. Tələsik əlimizə nə keçdisə, onunla qəlyanaltı etdik və hinduların izlərini axtarmağa üz qoyduq. Bu izləri aşkar etmək çətin olmadı, belə ki, vəhşilər at belində getmişdilər. Onlar çayı axınının bir qədər yuxarı tərəfindən hindu ərazilərinə tərəf üzüb keçmişdilər. Biz tərəddüd etmədən onların ardınca getdik.

Bu yerləri çox gözəl xatırlayırdım. İki ay öncə, Otseolanı izləyərkən, məhz bu yerdən çayı keçmişdim. Bu, onda Otseolanın seçdiyi çıxırın özü idi... Mən kədərlə fikrə daldım. İzləri seçmək get-gedə çətin olurdu və biz irəliyə getdikcə daha yavaş irəliləyirdik. Təbii suallar meydana gəlirdi: vəhşiləri kimsə görmüşdümü? Onlar hansı qəbiləyə mənsub olublar? Onların başçısı kim olub?

Dəstəməzdən olan iki könüllü, yolun qırağında gizlənilmiş. O, əsir qadınları – bacımı, Violanı və plantasiyadan olan başqa qızları aparən hinduların yanlarından çaparaq keçdiqlərini görübmiş. Hindular atlı imişlər və əsirlərini bərk-bərk tutubmuşlar. Zəncilər piyada gedirmiş. Onların əl-qolu bağlı deyilmiş və deyəsən, öz xoşları ilə gedirmişlər. Hindular Qırmızı Dəyənəklər qəbiləsinə mənsub imişlər və onlara Otseolanın özü başçılıq edirmiş.

Məndə bu sözlərin doğurduğu təəssüratı təsvir etmək belə çətin-dir. Onlar məni bərk ağrıtdılar. Mən daim bu şəhadətin ədalətliliyinə şübhə edirdim. Hələlik, özüm təkzibedilməz dəlillər tapmayınca, buna inanmamağı qərara aldım. Otseola! Yox, o, bu cür rəzalət törədə bilməzdi! Bilməzdi! Şahidlər, olsun ki, səhv ediblər. Onlar hinduları hələ dan yeri ağarana qədər görüblər, qaranlıq onları aldada bilər-di. Son zamanlar hindular nə törədirlərsə-törətsinlər – hər bir bas-qın, hər bir qarət, – hamısı Otseolanın ayağına yazılırdı. Otseola hər yerdə idi. Yox, o, burada ola bilməzdi!

Ancaq bu iki şahid kimlər idi? Təəccüblə onların adlarını öyrən-dim: Spens və Uilyams. Daha böyük təəccüblə öyrəndim ki, onlar da mənimlə hinduları təqib etməyə yollanan adamlara qoşulublar. Ancaq mənə daha qərribə gələn Arens Rinqoldun burada olmaması idi. O, yanğında olmuşdu və mənə danışmışdılar ki, hamıdan bərk qışqırır və qisas alacağı ilə hədələyirmiş. Ancaq o, indi qaçıb gizlən-mişdi. Hər halda, o, hinduları izləyən dəstəyə qoşulmamışdı.

Uilyamsı və Spensi yanıma çağırdım və onları təfərrüatı ilə sorğu-sual etməyə başladım. Onlar öz şəhadətlərini təsdiq etdilər. Etiraf etdilər ki, qanlı qırğından sonra qayıdan hinduları gecə qaranlığında görüblər. Onlar bunun Qırmızı Dəyənəklər, yoxsa Uzun Bataqlıq qəbiləsinə məxsus döyüşçülər olduğunu əminliklə təsdiq edə bilmə-dilər. Onlara elə gəlmişdi ki, bu, Qırmızı Dəyənəklər imiş. Başçıya gəldikdə isə heç bir şübhə ola bilməzdi: onları Otseolanın özü aparırmış. Onlar onu baş geyimindəki, onu başqa döyüşçülərdən fərqləndirən üç dəvəquşu lələyindən tanıyıbmışlar.

Şahidlər inandırıcı danışmışdılar. Onların məni aldatmaqda nə məq-sədləri ola bilərdi? Başkəsənlər dəstəsinin başında kimin – Otseola-nın, Koa-Hajonun, yaxud hətta Onopanın özünün dayanmasının onlar üçün nə fərqi vardı? Onların sözləri iztirablı düşüncələrimə yeni cəhət-lər əlavə edərək məni inandırdı: evimi yandırb, bacımı amansız əsir-liyə aparan anamın qatili – Otseoladan başqa kimsə deyildi!

İçimdə keçmişdəki dostluq duyğusu ani olaraq öldü. Qabaqlar bunca rıqqətli dostluq və səmimi heyranlıq duyğuları bəslədiyim kəsə qarşı indən belə qəlbim ədavət və nifrətlə od tutub yanırdı...

LXXV

fəsil

DÖYÜŞ HƏYƏCANI

Amma bu qanlı əməl haqda dərindən düşünəndə, mənə müəmmalı və qəribə görünən bir neçə cəhətə diqqət yetirdim. İlk anlarda elə sarsılmışdım ki, bu cəhətlər diqqətimdən, bir növ, yayınmışdı. Aman-sız basqın zamanı anamın öldürülməsində və bacımın əsir aparılmasında təəccüblü heç nə görmürdüm. Hindular qan axıtmaqla qənaətlənməmiş, bütün plantasiyanı yandırmışdılar. Bu, “solğunbənzillərdən”, bütün üzleşdikləri fəlakətlərə və ədalətsizliklərə görə, adi bir qisas idi. Belə şeylər hər yerdə, demək olar ki, hər gün baş verirdi. Nə üçün onlar Floridanın hər yerində olduğu kimi, Suonidə də baş verməməlidir? Ola bilsin, bizim malikanənin belə uzun zaman toxunulmamış qalmasına daha çox təəccüb etmək gərəkdi. Seminolların möhkəmləndirilmiş məntəqələrindən çox-çox uzaqlarda yerləşən plantasiyalar artıq bu cür dəhşətli basqınlara məruz qalmışdı. Onda nəyə görə bizim plantasiya ümumi aqibətdən qurtulmalıydı? Bu “dişbatmazlıq”, hər halda, bizim plantasiyanın sakinləri tərəfindən duyulmuşdu və onlar öz xətersizliklərinin yalançı arxayınlığına uyaraq sakitləşmişdilər.

Bunu belə izah edirdilər: hinduların başlıca qüvvələri, onların general Skottun üç hissəyə bölünmüş ordusunu izlədikləri başqa rayonlara cəlb olunmuşdu. Bizim plantasiya isə möhkəmləndirilmiş məntəqə idi və əlbəttə, hinduların böyük olmayan qüvvələri oraya soxulmağa cəsəret etmirdilər.

Ancaq Skott getmiş və onun qoşunları fortlara, yay orduğahlarına çəkilmişdi. Adətən, Floridada döyüş əməliyyatları qışda aparılır. Hindular üçün isə ilin vaxtının fərqi yoxdur. İndi onlar yenə sərbəst idilər, yenidən sərhədyanı plantasiyalara öz basqınlarını başlaya bilərdilər. Ehtimal ki, hindular buna görə Suoni qəsəbəsinə belə uzun zaman hücum etmirdilər.

Ümidsizliyimin ilk dəqiqələrində belə izahat mənə tamamilə ağlabatan görünürdü. Mən və qohumlarım, sadəcə, hindular tərəfindən ümumi qisas dalğasının qurbanı olmuşduq.

Ancaq özümə gəldikdə başqa cəhətlər də diqqətimi çəkdi. Hər şeydən öncə, nə üçün bu rayonda məhz bizim plantasiya hücumu uğramışdı? Nə üçün məhz bizim ev yandırılmışdı? Nə üçün məhz bizim ailə məhv edilmişdi? Bu suallar, təbii ki, məni bərk təəccübləndirirdi. Axı çayda eynən bu cür zəif qorunan başqa plantasiyalar və seminollara çox-çox artıq düşmən münasibət bəsləyən başqa ailələr də var idi. Ancaq daha artıq müəmma bax, bunda idi: Rinqoldların plantasiyası məhz hinduların yolları üstündə yerləşirdi. İzlər göstərirdi ki, onlar bizim evə yetişmək üçün onu dolanıb keçmişdilər. Hər iki Rinqoldlar – Arens və onun atası – hinduların ən qəddar düşmənləri kimi, onların hüquqlarını ən kobud şəkildə pozan adamlar kimi tanınmışdılar.

Onda nəyə görə Rinqoldların plantasiyasına toxunulmamış, bizimki isə məhv edilmişdi? Aydınır ki, bizim ailəmiz xüsusi, öncədən düşünülmüş qisasın qurbanı olmuşdu. Bunun məhz belə olduğuna heç bir şübhə yox idi. Bu bilməcəni yalnız qisasla izah etmək olardı.

Bəs Pael? Doğrudanmı, bu, o idi? Mənim dostum belə zalımənə cinayətdə suçlu idi? Bu mümkün idimi? Yox! Heç vaxt! İki qatı yaramazın şəhadətlərinə baxmayaraq, onların bunu öz gözləri ilə gördüklərinə baxmayaraq, mənim qəlbim buna inanmaq istəmirdi.

Onun belə qeyri-adi qətl törətmək üçün hansı səbəbləri ola bilərdi? Düzdür, anam ona iltifat göstərmirdi, bundan daha artıq – anam nankor çıxmışdı. Bunu çox yaxşı xatırlayırdım. Pael də xatırlaya bilərdi. Ancaq onun mənim təsəvvürümdə əzəmətli qəhrəman ideali təcəssüm etdirən alicənab təbiəti bu cür yaramazlığa qədər alçala bilməzdi. Yox, yox, bir daha yox!

Digər tərəfdən, nə üçün Pael Rinqoldların malikanəsini, Arens Rinqoldun – özünün qəddar düşməninin, məhv etməyə and içdiyi dörd adamdan birinin yurdunu toxunulmaz buraxıb? İşin ən ağlasığmaz cəhəti də bu idi.

Rinqold evdə olmuşdu, onu yuxuda ikən yaxalamaq olardı. Onun qara ortaqları, çətin ki, dirəniş göstərəydilər. Hər halda, onların dirənişlərini sındırmaq asan olardı. Axı ona nə üçün həyat bəxş olunmuşdu? Onun evi nə üçün alova verilməmişdi?

Mənim yolda aldığım yeni bilgi yeni təxmin doğurdu. Mənə dedilər ki, hindular tez geri çəkilməmişdilər, belə ki, yaxınlıqdan keçən

könüllülər patrulu qəflətən peyda olubmuş. Onun diqqətini alovlanan plantasiya cəlb edibmiş. Güman edirdilər ki, başqa plantasiyaları, o cümlədən də Rinqoldlarınkini məhz bu xilas etmişdi.

Belə izahat ağlabatan görünürdü. İzlərdən quldurların, sayı əlli nəfəri keçməyən balaca dəstə olduğu bilinirdi. Elə buna görə də onlar geri çəkilməmişdilər.

Onda bütün işlər yenidən başqa cür göz önünə gəlirdi. Və Otseola yenidən gözlərimdə təqsirkar göründü. Bəlkə, mən onun hindu təbiətini başa düşməmişdim, bəlkə, o, elə, doğrudan da, bunca dəhşətli zərbə endirən bir yırtıcı imiş?

Özümdən dönə-dönə soruşurdum: belə əməli hansı səbəb doğura bilərdi?

Hə, gör haa! Bacım! Virginiya! Ola bilsin, sevgi... ehtiras...

– Hindular! Hindular! Hindular!

LXXVI

fəsil

YANLIŞ HƏYƏCAN

Müdhiş bir mənə ilə dolu bu qışqırtı fikir zəncirimi dərhal qırdı. Hinduların peyda olduqlarını düşünüb, atımı irəli çapdım. Ancaq birdən atlılar cilovları atıb dayandılar. Dəstədən aralananlar yenidən ona birləşməyə tələsdilər. Qayğısızcasına qabağa gedənlər isə cəld geri çapdılar. Həyəcanı da məhz onlar qaldırmışdılar. Onların bəziləri hələ də: “Hindular, hindular!” qışqırmaqda davam edirdilər.

– Hindular? – Hikmen heç kəsə inanmayan bir görkəmlə soruşdu. – Siz onları harada görmüsünüz?

– Orada! – geriye çapan atlıların biri cavab verdi. – Bax, o ağacılıqda. Bütün meşə onlarla doludur...

– Qoy mənə şeytanlar parça-parça etsinlər, əgər mən buna inansam! – deyər qoca ovçu başını nifrətlə silkələyərək etiraz etdi. – Hindular, xüsusən də sizin kimi sarıdimdik ətcəbalalardan heç vaxt gizlənməzlər. Onları həmişə görməzdən daha tez eşidərsən.

– Amma biz onların bir-biri ilə necə haylaşdıqlarını eşitdik.

– Ba! – deyə qoca ovçu səsləndi. – Əgər hindular orada olsaydılar, siz əsla belə şey eşitməzdiniz. Siz tufəng atəşlərini eşidərdiniz. Sizin hinduların Allah bəlasını versin! Siz ya yenot ciyiltisi, ya da qılıçqabaş fiti eşitmisiniz. Mən bilirdim ki, siz gözünüzdə dəyəən birinci heyvancığazdan qorxub sarınızı udacaqsınız... Di indi yerinizdən tərənənəyin, mən görüm bu nə məsələdir.

Hikmen bunu deyib, atdan düşdü və yüyəni bir budağın üstünə atdı.

– Gəl gedək, Cim Uezerford, – özünün ovçu yoldaşlarından birinə müraciətlə əlavə etdi. – Baxaq görək bu dəliqanlılar orada kimi görüblər. Bəlkə, kör-kötüyü hindu biliblər?

Gənc ovçu artıq atdan düşmüşdü. O və Hikmen atlarını təhlükəsiz yerə qoydular və əllərində tufəng, səssizcə kolluğa girdilər. Dəstənin qalan üzvləri bir yerə toplaşib, at üstündəcə gözlədilər. Bizim səbrimiz uzun sınağa çəkilmədi. Ovçular yenicə gözdən itmişdilər ki, bizə onların uca qəhqəhələri gəlib çatdı. Biz ürəklənib yaxına getdik. Belə bir şadlıq hökm sürən yerdə xüsusilə xəterli bir şey ola bilməzdi. Tezliklə biz onların hər ikisini gördük. Uezerford əylərək, kiminsə izlərini gözdən keçirirdi, Hikmen isə əli ilə tərənənə kolları göstərirdi. Biz ora baxdıq və yarımvəhşi qaramal sürüsü gördük. Heyvanlar bizim gəlişimizdən qorxuya düşüb, ağaclığa soxularaq, qaçmağa üz qoydular.

– Budur sizin hindular! – ovçu təntənə ilə səsləndi. – Yaxşıca vəhşilərdir! Ha-ha-ha!

Bu yanlış həyəcanın səbəbkarlarından başqa hamı gülüşdü.

– Mən bilirdim ki, burada heç bir hindu-filan yoxdur, – alliqator ovçusu davam etdi. – Onlar tamam başqa cür peyda olurlar! Siz onları görməzdən daha tez eşidərsiniz. Sizə isə, kürən inəyi qırmızıdəriliyədən seçə bilməyən naşı cavanlara, məndən məsləhət: qoy qabaqda daha təcrübəliyə getsinlər. Qalanlarınız isə bir-birinizin yanınızca gedin, dağılışmayın, yoxsa, bəziləri bu gün başlarında saç olmadan yuxulamalı olacaqlar.

Hikmenin ağıllı məsləhəti ilə hamı razılaşdı. Biz qoca ovçudan və Uezerforddan dəstənin hərəkətinə başçılıq etməyi xahiş etdik. Qalanları sıx sıralarla onların ardınca getdilər.

Hinduların bizi həddən çox qabaqlaya bilməyəcəkləri aydın idi. Bu haqda onların malikanəni tərk etdikləri vaxta əsasən fikir yürütmək olardı. Mənim plantasiyaya gəldiyim andan biz boşuna vaxt

itirməmişdik – bizim toplaşmamıza on dəqiqədən artıq vaxt getməmişdi, beləliklə, hər şeyi nəzərə alaraq, onların getdiklərindən bizim izləməyə başladığımız ana qədər çətin ki bir saatdan artıq vaxt keçəydi. Onlar çox yeyin gedə bilməzdilər, belə ki, zəncilər onların dallarınca piyada gedirdilər. Bu, onların geniş izlərindən görünürdü.

Bizlərdən kiminsə hindulardan qorxduğunu güman etmirəm. Hamımız hər cür qorxunu boğan qisas həsrəti ilə yanırıdık. Bundan başqa, izlərə əsasən, hindular elə də çox deyildilər – əlli adam ola-olmaya. Şübhəsiz, bunlar təkbətək döyüşməkdə bizə tən olan məharətli və təcrübəli döyüşçülər idi. Ancaq könüllü olaraq mənə yardımlarını təklif edən adamlar da möhkəm xarakteri və səbatı olan, bərkədən-boşdan çıxmış adamlardı. Bunlar qəsəbənin bu məqsəd üçün ən yaxşı, əvəzolunmaz adamları idi. Qayıtmaq heç kimin ağına da gəlmirdi: qabağa getməyi və qatilləri hindu ərazilərinin lap ortasında, onların öz “yuvalarında” belə olsa, tapmağı hamı möhkəm qət etmişdi.

Bu adamların sədaqəti mənə yeni qüvvə verdi. Qisas saatını yaxın duyaraq, tərəddüd etmədən atımı irəli çapdım.

LXXVII

fəsil

İZ İTİR

Ancaq mənim istəklərimə belə tez gerçəkləşmək qismət deyilmiş. Atlarımızı onların bacardıqları ən iti sürətlə çaparaq, izlə düz on mil yol getdik, hərçənd qabaqca hinduları bu yolun artıq yarısında haqlayacağımızı güman edirdik. Yəqin ki, hindular arxalarınca təqib başladığını başa düşmüşdülər. Və qorxu onları var gücləri ilə qabağa qovurdu. Onların belə dəhşətli cinayətkarlıqdan sonra təqib gözləyəcəkləri bəlli məsələ idi. Ancaq onlar bizi elə də çox qabaqlamırdılar. Günəşin bərk yandırmasına baxmayaraq, onların sındırıldıqları budaqlardan hələ şirə damcılayırdı, onların atlarının ayaq izləri hələ təzə idi. Bələdçilərimiz bizə belə izah edirdilər. Ayaqlanıb əzilmiş ot hələ şəhdən nəm idi və yerə sərilməmişdi.

– Onların buradan keçmələrindən heç yarım saat da ötməyib. Yalnız yarımca saat, onları lənətə gəlsin! – Hikmen artıq iyirminci kərə izlərə göz gəzdirəndən sonra səsləndi. – Hinduların belə yeyin getdiklərini həyatım boyu görməmişəm! Onlar hürküdülmüş öküz sürüsü kimi qaçırırlar... Yəqin ki, əclafılar bərk tərleyiblər. Bəzi avaralar isə, mən bilən, yəhərdə qırx beş dərəcəlik bucaq altında yırğalanırlar...

Gurultulu qəhqəhə bələdçimizin bu qeydinə cavab oldu.

– Belə ucadan yox, uşaqlar, belə gurultu ilə yox! – o, amirənə jestlə gülüşü kəsdi. – Yerusəlimə and olsun ki, onlar sizi eşidərlər! Əgər belə isə, sizlərdən bəziləri hələ günəşin qürubuna qədər öz skalplarına əlvida edəcəklər. Başınızı qorumaq naminə özünüzü siçan balaları kimi sakit aparın. Onlar eynən bizim qurdbasanlar kimi yaxşı eşidirlər. Məni lənətə gəlim, əgər onlar bizdən bir mildən də çox uzaqdırlarsa!

O, bir daha izə tərəf əyilib təkrar etdi:

– Opossumlar kimi saikt olun və mən sizə söz verirəm, heç bir saat da keçməz ki, biz bu yaramazları haqlayarıq.

Onun əmrinə tabe olub sakitliyi gözləməyə və at ayaqlarının tap-pılıtısını batırmaq üçün yolun ot basmış kənarları ilə getməyə çalışaraq, yolumuza davam etdik. Yalnız pıçıltı ilə danışırıdık, o da yalnız ən zəruri hallarda. Biz gərgin bir halda irəli baxır, hər dəqiqə hinduların tunc rəngli fiqurlarını qabağımızda görəcəyimizi gözləyirdik.

Yarım milə qədər belə getdik. Düşmən görünmürdü, onun yalnız izləri gözə dəyirdi. Ağac budaqları arasından mavilik saçan aydın səma görünüb itirdi. Bu, meşənin seyrəlməyə başladığını göstərirdi. Bizlərdən çoxumuz sevindik. Son saatlar lianalarla hörülmüş və tufandan yıxılan ağaclarla qalaqlanmış tutqun meşə ilə getməli olmuşduq, belə ki, irəli istər-istəməz çox ləng gedirdik. Hamı ümid edirdi ki, indi yol yaxşılaşar və biz, nəhayət, düşməni görərik. Ancaq bu, qoca ovçulara, xüsusən də bizim iki bələdçimizə tamam başqa təəssürat bağışladı. Hikmen dərhal özünün tam məmnuniyyətsizliyini bildirdi. O:

– Lənətə gəlmiş düzəngah! – səsləndi. – Bu, savannadır, özü də çox böyükdür. Lənət şeytana, işlər pisdirdi!

– Nə üçün? – soruşdum.

– Çox sadəcə! Onlar savannadan keçib getmişlərsə, yəqin, meşənin yanında bir, ya iki gözətçi saxlamış olarlar. İndi biz artıq onlara

sezilmədən yaxınlaşa bilmərik: dəvə karvanını görmək necə asandırsa, bizi də görmək elə asan olacaq. Bəs bu, nə deməkdir? O deməkdir ki, onlar bizi görsələr, gizlənmək onlar üçün asan olacaq. Onlar hər tərəfə səpələnəcəklər və buyur, tap görüm kimi tapırsan!

– İndi biz nə edək?

– Biz böyük bataqlığın yanılla getsək, yaxşı olar. Siz burada bir neçə dəqiqəliyə dayanın, biz isə Cim Uezerfordla meşənin kənarına gedək və onların savannadan keçib-keçmədiklərini öyrənək. Keçib-lərsə, biz də ondan keçərik, sonra isə yenidən izi axtarıq. Bizim başqa seçimimiz yoxdur. Onlar bizim savannadan keçdiyimizi görsələr, biz onlara quyruq göstərə və sakitcə geri dönə bilərik.

Hamı bununla razılaşdı və alliqator ovçusunun əmrinə danışıqsız tabe oldu. Hamımız onun nə qədər təcrübəli olduğunu bildirdik. Hikmen və Uezerford atdan düşdülər və ehtiyatla meşənin kənarındakı ağaclara tərəf getməyə başladılar.

Onlar qayıdıb gələndə qədər xeyli vaxt keçdi. Bizlərdən bəzilərimiz artıq səbirsizlik göstərməyə başlamışdıq. Söhbətlər eşidirdi ki, biz dayanmaqla yalnız hədə yerə vaxt itiririk və hindulara daha çox qabağa getməyə imkan veririk. Başqaları təqibi davam etdirməyi və nə olur-olsun, birbaşa izlə qabağa getməyi təklif edirdilər.

Bu, mənim şəxsi duyğularımla nə qədər uzlaşmasa da, nifrətimiz düşmənlə açıq döyüşə girmək istəyi ilə nə qədər yansam da, indiki durumda təqibin anlamsız olduğunu bildirdim.

Nəhayət, ovçular qayıtdılar və hinduların gerçəkdən savannadan keçdiklərini və onun ardınca başlanan meşəyə girdiklərini bizə bildirdilər. Ovçular meşənin kənarına yaxınlaşan zaman onlar hələ gözdən itməyə macal tapmayıbmışlar. Hikmen hətta kolların arxasında gözdən itən atın quyruğunu da görə bilmişdi. Ancaq duyucular ləpircilər daha bir vacib faktı müəyyən etmişdilər: irəlidə təqibi davam etdirməyimiz üçün heç bir iz yox idi. Hindular savannaya girəndən sonra, görünür, səpələnib getmişdilər. At ayaqlarının ot üzərində buraxdığı izlər buna sübut idi. Ovçuların təbircə, iz əlli yerə “parçalanmış” və nəhayət, otluqda tamam itmişdi. Ovçular bunu sürünə-sürünə hündür otluğa yaxınlaşaraq və at ayaqlarının izlərini müşahidə edərək müəyyən etmişdilər. Yalnız çox qərribə bir iz qalmışdı ki, bu da onların diqqətini cəlb etmişdi. Bu, adam ayaqlarının izi idi, səthi müşahidəçi onu bir adamın ayaq izləri zənn edə bilərdi. Təcrü-

bəli ləpirçilər isə bunun kələk olduğunu bir andaca duymuşdular. İz enli və yaygın idi, torpağa çox dərin basılmışdı; çətin ki, bu bir adamın ayaq izləri ola bilərdi. Uzun daban, ayaq altının zorla bilinən yoxuşu, barmaqların enli izləri – bütün bunlar ovçuların dərhal baş açıdıqları işarələr idi. Hikmen bu izlərin zənciyə – daha doğrusu, zəncilərə məxsusluğunu o saat müəyyən etdi. Bu hiyləyə onları aparının göstərişi ilə əl atmışdılar.

Geri çəkilən vəhşilər tərəfindən bu gözlənilməz biclik bizi həm kədərləndirdi, həm də təəccübləndirdi. İlk dəqiqələrdə qət etdik ki, vəhşilər bizi üstələyiblər, izi itirmişik və qisas almaq bizə qismət deyilmiş.

Bəziləri sonrakı izləmənin xeyirsizliyindən danışmağa başladılar. Başqaları qayıtmaq gərək olduğunu güman edirdilər. Yenidən qisas yanğısını şiddətləndirmək üçün təkrar nifrət duyğusuna çağırmalı olduq.

Bu böhranlı anda qoca Hikmen işə qarışdı və bizim öləməkdə olan ümidlərimizi canlandıraraq hamının əhvalını yüksəltdi. O danışmağa başlayan zaman sevinc duydum.

– Uşaqlar, bu gün axşam onlara çata bilmərik... (O artıq hamı öz sözünü deyəndən sonra sonuncu söz almışdı.) Qaranlıq düşmədən bu düzəngahı keçmək olmaz. O, həddən artıq böyükdür. Mən bu lənətə gəlmiş savannadan keçib getməkdənsə, iyirmi mil artıq gedib dövrə vurmağı üstün tutardım. Amma eyb etməz, uşaqlar, kefinizi pozmayın! Burada qaranlıq düşənəcən gözlərik, sonra isə savannadan xəlvəti keçib gedə bilərik. Və əgər biz Cim Uezerfordla o biri tərəfdə onların izlərini tapmasaq, onda, demək, mən həyatım boyu heç vaxt alliqator əti yeməmişəm. Lənətə gəlmiş hindular, yəqin, öz düşərgələrini haradasa ağacların altında qurmuş olacaqlar. Onlar bizi görmədən özlərini, bal koğuşunun yanındakı ayı kimi, xətersizlikdə hiss edəcəklər. Bax, biz elə onda onların başlarının üstünü alarıq!

Ovçunun təklifi ilə hamı razılaşdı. O, sonrakı hərəkət planı kimi qəbul olundu. Biz atlardan endik və günəşin qürubunu gözlədik.

LXXVIII

fəsil

SAVANNANI KEÇMƏK

Mənim iztirablarım ən yüksək həddə çatmışdı. İzləmə vaxtının həyəcanı mənə üstümə tökülən bədbəxtlik haqda dərin fikrə dalmağa imkan vermirdi. Az sonrakı qisas haqda düşüncələr, sanki, hüznümü azaldırdı və hərəkətdə olmanın özü mənim narahat qəlbimə sakitləşdirici təsir edirdi. İndi isə, izləmə dayanan zaman, mən asudə halda bu gün səhərki olaylar haqda xatirələrə dala bildim və ələm yeni qüvvə ilə məni bürüdü. Mən öldürülmüş anamın cəsədini, sanki, qisasa çağıran uzanmış əllərini yenidən gördüm. Bacımı rəngi solmuş, göz yaşları içində, saçları dağılmış, tam ümitsiz gördüm.

Təəccüblü deyil ki, bunca əzablı səbirsizlik duya-duya, günəşin qürubunu heç cür gözləyə bilmirdim. Mənə elə gəlirdi ki, nəhəng odlu kürə hələ heç vaxt üfünə bunca ləng yaxınlaşmayıb. Hərəkətsizlikdən doğan sıxıntı içimi gəmirərək məni havalanmaq dərəcəsinə çatdırırdı. Günəş diski meşənin üstünə çökmüş sıx dumandan qan kimi qırmızı rəngdə idi. Səma aşağı enmiş kimi və vahiməli görünürdü. O, elə bil, içimdəki duyğu və düşüncələrin təcəssümü idi.

Nəhayət, alatoran başlandı. O, güney en dairələrində olduğu kimi, uzun sürmədi, hərçənd bu axşamçağı mənə sürəkli və astagəl görünürdü. Onun ardınca tam qaranlıq çökdü. Biz yenidən yəhərə sıçradıq və yolumuza davam etdik. Və hərəkətdə, sanki, halım yüngülləşdi.

Meşədən çıxaraq savanna ilə getdik. İki ovçu bizi düz xətlə aparırdı. Çoxlu izlərin hansısa biri ilə getməyin anlamı yox idi, belə ki, onlar müxtəlif tərəflərə şaxələnirdi. Hikmət güman edirdi ki, bütün izlər ən sonda qabaqcadan şərtləşdirilmiş bir yerdə birləşəcəklər. Buna görə bizə istənilən iz yarayırdı. Şübhəsiz, o, bizi hindu düşərgəsinə aparıb çıxarmalı idi. İndiki anda bizim üçün ən önəmli, düzənliyi nəzərə çarpmadan keçmək idi. Çökən qaranlıq işimizi asanlaşdırırdı. Biz açıqlıqda xəyallar kimi səssizcə irəliləyirdik; at ayaqlarının tappılısı eşidilməsin deyə, addım-addım gedirdik. Yorğun atlarımız cilova pis tabe olurdular. Yer də işimizi asanlaşdırırdı: bu, atların demək olar,

səsiz yeridikləri yumşaq otluq idi. Biz yalnız onların hindu atlarının iyini duyaraq, kişnəməklə onları salamlamaq həvəsinə düşəcəklərindən çəkinirdik.

Xoşbəxtlikdən, əndişələrimiz doğru çıxmadı. Yarım saat sonra biz tam sükut içində savannanın başqa tərəfində meşənin qaranlıq qübbəsinin altına girdik. Bizi, çətin ki, görə biləydilər. Hindular aryerqardda¹ kəşfiyyatçılar saxlamışdırsa da, qaranlıq bizi onların gözündən gizlətməmişdi. Gözətçilər yalnız o halda bizi aşkar edə bilərdilər ki, məhz bizim meşəyə girdiyimiz yerdə dayanmış olsunlar. Ancaq hindulardan heç bir əsər-ələmət yox idi və biz heç kimin bizi izləmədiyini kəsdirdik.

Pıçılıtlı ilə bir-birimizi təbrik etdik və belə sakitliklə də sonrakı hərəkət planını götür-qoy etməyə çalışdıq. Biz qabağa getməyi qərara aldıq. Hinduların izini yenidən axtarıb tapmaq gərəkdə, ancaq hava işıqlanmayınca bunu etmək olmazdı. Əgər bir durum olmasaydı, biz, yəqin ki, səhərə qədər yerimizdə qalardıq. Atlar susuzluqdan yaman əziyyət çəkirdilər, elə atlılar da onlardan yaxşı gündə deyildilər. Artıq günortadan sonra su ilə rastlaşmamışdıq, Floridanın qızmar göyləri altında keçirilmiş bir neçə saat isə susuzluğu dözülməz etmək üçün tamamilə yetərlidir. Daha sərin iqlimdə susuz hətta bir neçə gün keçinmək olar.

Atlar da, adamlar da yaman əziyyət çəkirdilər. Biz nə yata, nə sadəcə dincələ bilirdik. Suyu düşərgə salıncaya qədər tapmamız gərəkdə. Biz aclıqdan da əziyyət çəkirdik, çünki bunca uzun səyahət üçün ərzaq tədarük etməmişdik. Ancaq aclıq əzabına qatlaşmaq asan idi, biz bir gecəni təkcə su ilə də keçinə bilərdik. Buna görə də qabağa getməyi və nəyin bahasına olur-olsun su tapmağı qət etdik.

Bu çətin durumda bələdçilərimizin səriştəsi bizə olduqca önəmli xidmət göstərdi. Onlar artıq bu savannada ov etməli olmuşdular. Bu, hələ o vaxt olmuşdu ki, onda hindular bizimlə barışda idilər və ağlar onların ərəzilərində sərbəst gəzib dolaşa bilirdilər. Ovçular xatırladılar ki, haradasa yaxınlıqda, yanında onların dincəldikləri nohur olmalıdır. Qaranlığa baxmayaraq, onlar onu tapmağa ümid edirdilər.

Biz qabağa bir-birimizin dalınca düzülərək bir xətlə gedirdik, hərə arxasınca öz atını aparırdı. Qaranlıqda yalnız bu cür irəliləmək olardı. Uzun bir xətt boyu sıralanan dəstəməz ağacların arasındakı cığırda qırılan azman, qorxunc ilanı xatırladırdı.

---

¹ *Aryerqard* – qoşunun arxa dəstəsi

LXXIX

fəsil

MEŞƏ QARANLIĞINDA

Arabir bələdçilərimiz düz gedib-getmədiyimizdən şübhələnməyə başlayırdılar və onda hamımız dayanıb onlar qabağa tərپənənə qədər gözləyirdik.

Hikmen və Uezerford bir neçə dəfə yolu itirib, hara gedəcəklərini bilmədilər. Onlar səmti itirmişdilər və tamam çaşıb qalmışdılar.

Gündüz meşədə səmti həmişə ağacların qabığına görə təyin etmək mümkündür. Bu üsul meşə ovçularına yaxşı bəllidir. Ancaq indi belə ətraflı müşahidələr etmək üçün həddən artıq qaranlıq idi. Bununla belə, Hikmen təsdiq edirdi ki, hətta belə bir gecənin özündə də o, günəyin və quzeyin harada olduğunu səhsiz təyin edə bilər və mən duydum ki, o, ağacların gövdəsini əlləyir. O, sanki, öz müşahidələrini təsdiqləmək üçün bir ağacdən o birinə keçirdi, ancaq bir müddət sonra yavaşdan öz yoldaşına müraciət etdi və onun avazında açıq-aydın təəccüb duyuldu.

– Cim, bu nə qəribə işdir? Biz burada son dəfə olandan bəri ağaclar tamam başqa cür olublar. Onlarda qabıq yoxdur, onlar, elə bil, tamam soyulublar.

– Onlar elə mənə də qəribə göründülər. Ancaq mən elə bildim ki, onlar mənə qaranlıqda belə görünüblər.

– Yox, bu, o deyil! Onlara nə işə olub. Mən bu küknarları xatırlayıram. Ağacların hamısı qupquru quruyublar. Qoy bir onların iynələrinə baxım.

Hikmen bunu deyib əlini qaldırdı və başının üstündən sallanan uzun budaqların birini qopardı.

– Ax, bir işə bax! – o, iynələri sındıraraq səsləndi. – İndi başa düşürəm nə olub. Bütün təqsir bu lənətə gəlmiş qurddadır. Ağaclar ölüblər. İndi nə etməli? İndi mən suyu tapmaqda bu xam uşaqların hər hansı birindən artıq heç nə edə bilmərəm.

Bu etiraf bizə heç də xoş olmayan təəssürat bağışladı. Susuzluq bizi getdikcə daha çox üzürdü. İndi o daha əzablı görünürdü, çünki onu söndürməyə bütün ümidlər itmişdi.

Amma bir dəqiqə sonra Hikmen dabanları ilə atın qabırğalarına vuraraq:

– Dayanın! – dedi. – Hələ heç də hər şey itirilməyib. Sizi nohura mən də apara bilməsəm, bu heyvancığaz aparar... Ey sən, qarı, – deyə o, özünün qoca madyanına müraciət etdi, – tez bizə su tap! Marş irəli, bizim üçün bir cəhd elə!

Hikmen dizləri ilə “heyvancığazının” böyürlərini sıxaraq yüyəni buraxdı və biz dilsiz-ağızsız yaranışın instinktinə dumanlı ümidlər bağlayaraq, yenidən yola düzəldik.

Tezliklə bəlli oldu ki, at suyu hiss edir. Hikmen bildirdi ki, at “suyun iyini alıb”, o isə bunu elə yaxşı bilirdi ki, sanki, bu at onun maral izinə düşən iti idi. Heyvan sifətini irəli uzatmışdı və hərdənbir havanı iyləyirdi. Bu zaman o, sanki, müəyyən bir hədəfə üz tutub elə hey düz gedirdi.

Hamımız canlandıq, amma birdən Hikmen öz atını dayandırdı. Mən işin nə yerdə olduğunu öyrənmək üçün ona yaxınlaşdım. O, görünür, dərin fikrə dalararaq, susurdu.

– Nə üçün dayandınız? – soruşdum.

– Hamının burada gözləməsi gərəkdir.

– Nə üçün? – bizə yaxınlaşan başqa könüllülər soruşdular.

– Bu yolla qabağa getmək xatalıdır. Ola bilsin, bu yaramazlar quyunun yanındaırlar. Burada ayrı su yoxdur, axı su içməyi onlar da istəyirlər. Onlar bizim yaxınlaşdığımızı eşitsələr, yenidən kolluğa cumacaqlar və izləri-tozları da qalmayacaq! Beləliklə, siz burada durun, biz isə Cimlə gizlicə qabağa gedək və baxaq görək nə var, nə yox. Mən indi nohurun harada olduğunu bilirəm: ona qədər elə də uzaq deyil. Hindular orada olmasalar, biz o saatca geri qayıdaq və siz suvata gedə bilərsiniz.

Bu ağıllı planla hamı razılaşdı. Hər iki ovçu bir daha atdan düşdü və ehtiyatla irəli hərəkət etdi.

Hikmenlə və onun yoldaşı ilə getmək arzumu bildirdim. Onlar etiraz etmədilər – mənim bədbəxtliyim mənə danılmaz surətdə yürüşün başında olmaq hüququ verirdi. Beləliklə, atımı bir yoldaşımın nəzarətinə buraxıb, ovçulara qoşuldum.

Ayağımızı addım səslərini batıran iynəyarpaqların bolluca səpələndiyi yerə üsulluca basırdıq. Məşə burada seyrək idi və bu bizə yetərincə cəld irəliləməyə imkan verirdi. On dəqiqə sonra biz artıq

dostlarımızdan uzaqda idik. Bütün vaxtı səmti itirməməyə çalışırdıq. Amma birdən bizə elə gəldi ki, onu itirmişik. O andaca sıx yarpaqların arasından, uzaqda sayrısan işıq gördük. Təəccübümə səbəb olan bu işıq tonqal alovu idi.

Hikmen dərhal müəyyən etdi ki, bu, hindu düşərgəsinin tonqalıdır.

İlk ağılıma gələn, yoldaşlarımızın yanına qayıtmaq və onları köməyə çağırmaq oldu. Amma bir qədər düşünəndən sonra, bir az da yaxına getməyi qət etdik ki, bunun, həqiqətən, düşmənin düşərgəsi olduğunu yəqin edə.

İndi biz artıq yerimirdik, kölgədən çıxmamağa çalışaraq, sürünə-sürünə irəliləyirdik. Talada od yanırdı. Ovçuların yadında idi ki, burada nohur olmalıdır. Gerçəkdən, biz parıldayan su səthini gördük.

Biz ehtiyatın imkan verdiyi qədər yaxına gəldik. İndi bütün talanı yaxşı görürdük, atlar ağaclara bağlanmışdı, tonqalın ətrafında isə adam fiqurları uzanmışdılar. Onlar qımıldanmırdılar – bütün qatillər bərk yuxuya getmişdilər.

Odun lap yanında yəhərin üstündə bir adam oturmuşdu. O, yəqin ki, yatmırdı, hərçənd onun başı dizlərinin üstünə enmişdi. Tonqalın işığı onun tunc rəngli üzünü işıqlandırır. Onun üzü boyağın altında və lələklərlə gizlədilməseydi, üzünün cizgilərini və rəngini seçmək olardı. Bu üz tünd-qırmızı görünürdü, üç böyük qara dəvəquşu lələkləri gicgahının yanında başından elə sallanırdı ki, onların ucları, az qala, onun yanağına toxunurdu. Bu rəmzi lələklər qəlbimi kəskin ağrı ilə doldurdu: bunun Otseolanın baş geyimi olduğunu bilirdim.

Daha diqqətlə baxmağa başladım. Bir neçə qrup arxada yer-bəyer olmuşdu, demək olar ki, bütün açıq sahə uzanıqlı bədənərlə dolu idi.

Otun üstündə oturan və uzanan üç və ya dörd adamdan ibarət daha bir qrup diqqətimi çəkdi. Mən qorxu və həyəcanla ona baxdım. Onun üzünə ağacların kölgəsi düşürdü və mən üzləri görə bilmirdim, ancaq ağ donlardan bunların qadın olduqlarını başa düşdüm. Onların ikisi o birilərdən bir qədər uzaqda oturmuşdu. Onlardan biri başını o birinin dizləri üstünə qoymuşdu.

Onlara baxdığım zaman məni bərk həyəcan bürüdü. İndi bunların mənim bacım və Viola olduqlarına artıq heç bir şübhəm qalmamışdı.

LXXX

fəsil

SİQNAL ATƏŞLƏRİ

Həmin dəqiqə nələr keçirdiyimi ifadə edə bilmirəm. Qələm bu mənzərəni təsvir etməkdə acizlik çəkir. Oxucu, mənim durumuma diqqət elə və onu özün üçün təsəvvür etməyə çalış. Arxamda öldürülmüş və şikəst edilmiş anam və dayım, yandırılıb yerlə bir edilmiş doğma evim qalmışdı. Qabağımda ana ağuşundan qoparılmış, vəhşi quldurlar tərəfindən amansızcasına qaçırılmış, ola bilsin, onların iblisinə başçıları tərəfindən namusu ləkələnmiş bacım vardı! O da burada, qarşımda idi, ax, yalançı, xain qatil! Məni çıxış bir həyəcan bürüdü.

Mən qisas almalı olduğum kəsə baxırdım və qəzəbim anbaan artırdı. Daha onu saxlamaq iqtidarında deyildim.

Əzələrim, elə bil, qollarımda şişirdi, qanım damarlarımla maye alov axını kimi şırnaqlanıb axırdı. Harada olduğumuzu, az qala, unutmuşdum. Beynimdə yalnız bir fikir alovlanırdı: qisas! Düşmən qarşımda idi! O, mənim burada olmağımdan xəbərsizdi və sanki, yatırdı. O, az qala, yanımda idi, tufəngimin atəş məsafəsində idi, yalnız əlimi uzatmaq qalırdı.

Tufəngi aşağı sallanan dəvəquşu lələkləri səviyyəsinə qaldırdım və onların ucunu nişan aldım. Bilirdim ki, gözlər onların altındadır. Barmağım artıq tətikdə idi...

Daha bir dəqiqə və bu nə vaxtsa gözlərimdə qəhrəman olmuş adam ölü halda otların üstündə uzanacaq. Ancaq yoldaşlarım atəşin qabağını aldılar. Hikmen mənim tufəngimin süngüsündən tutub çaxmağı enli ovçu ilə örtüdü, Uezerford isə lülədən yapışdı. Mən atəş açə bilmədim.

İlk anda, az qala, çıldırmaq dərəcəsinə gəldim, ancaq sonra onların haqlı olduqlarını anladım. Mənə tərəf əyilən qoca ovçu qulağıma pıçıldadı:

–Tezdir, Corc, tezdir! Öz həyatın naminə həyəcan qaldırma. Sən onu öldürsən, bundan nə fayda? Bu əclaflar əkiləcəklər və qadınları da özləri ilə götürüb aparacaqlar. Biz onları saxlaya bilmərik və yalnız

öz skalplarımızı itirməklə risk edərik. Yaxşısı budur, sakitcə yoldaşlarımızın ardınca qayıdaq və hinduları hər tərəfdən əhatəyə ala... Elə deyil, Cim?

Uezerford, gərəksiz səs çıxarmaqdan çəkinərək, yalnız başını təsdiqlə tərpətdi.

– Gedək! – Hikmen pıçiltı ilə davam etdi. – Bircə dəqiqə də itirmək olmaz. Geriyə, mümkün qədər tez! Sürünə-sürünə aşağı... Həm də sakit! Allah xatirinə, sakit!

Qoca, az qala, yerə sərilərək alliqator kimi süründü və tezliklə gözdən itdi. Biz Uezerfordla onun ardınca getdik və yalnız tonqalın alovundan artıq uzaqda olduğumuz zaman ayağa qalxdıq. Burada dayandıq və qulaq asdıq. Biz geri çəkilməmizin düşərgəni həyəcanlandıracağından qorxuruq. Ancaq bircə səs də eşitmədik. Yalnız yatan vəhşilərin xorultusunu və atların ot qırpmalarını eşidirdik. Hər-dən bir bərk torpağa dəyən at ayaqlarının zərbələri eşidilirdi.

Biz nəzərə çarpmadan çəkilə bilməmizdən razı halda artıq bizə tanış olan həmin yolla geri qayıdırdıq. İndi, az qala, qaçırdıq, amma birdən quruyub qaldıq. Tüfəng səsi eşitmişdik.

Ən təəccüblüsü də o idi ki, o hindu düşərgəsindən deyil, qarşıdan, bizim yoldaşlarımızın qaldığı tərəfdən eşidilmişdi. Qərribə idi ki, səs bizə yoldaşlarımızdan bizi ayırdığını güman etdiyimiz məsafə üçün həddən artıq uca gəldi. Bəlkə, dostlarımız əzablı gözləməyə qatlaşa bilməyib qabağa, bizə tərəf irəliləmişdilər? Ancaq, söz yox ki, onların heç biri güllə ata bilməzdi. Bu belə idisə də, onların güllə atması çox düşüncəsiz, hətta xatalı hərəkət idi. Onlar kimə ata bilərdilər ki? Bəlkə, bu, təsadüfən tüfəngin boşalması idi? Hə, olsun ki, bu məhz belədir...

Biz bu mülahizələri paylaşmağa macal tapmamış (hər kəs onları öz-özünə fikirləşirdi), ikinci silah səsi, eynilə birinci eşidilən səmtdən eşidildi. Yəqin ki, atəşlər fərqli tüfənglərdən açılmışdı, belə ki, onların arasında fasilə elə qısa idi ki, hətta ən mahir atıcı da öz tüfəngini ikinci dəfə doldurmağa macal tapmazdı. Yoldaşlarım məndən az karıxmamışdılar. Bu iki güllə səsini yalnız onunla izah etmək olardı ki, dəstədən ayrı düşən bir neçə hindu həmtayfalarına özləri haqda xəbər vermək istəmişdilər.

Ancaq fikirləşmək zamanı deyildi. Bütün düşərgə hərəkətə gəldi. Həyəcan başlandı. Adam səsləri, kişnərti və at ayaqlarının tappıltıları eşidildi. Biz fikirləşmədən dostlarımıza tərəf atıldıq.

Birdən uzaqda iki atlı gördük. Onlar ağacların arasından xəyallar kimi keçib qabağa gedərək hey bizdən uzaqlaşdılar. Gülləni onların atdıqları şübhəsizdi. Axı kimdir onlar – hindular, yoxsa ağlar?

Qoca Hikmen bizi düşmən əlinə verməklə risk edərək onları səslədi.

Biz dayandıq və qulaq asdıq. Atlılar cavab vermədilər. Onlar hansısa yeni səmtə – nə dostlara, nə düşmənlərə tərəf – səssiz və cəld uzaqlaşdılar.

Bu iki atlının davranışında, nə isə, sirlə bir şey var idi. Onlar nə üçün güllə atmışdılar və indi düşərgədən uzaqlaşdılar, hərçənd həyəcan səs-küyündən onun harada olduğunu yaxşıca bildirdilər? Onların davranışları mənə qaribə göründü. Hikmen üçün bu iş, yəqin, daha aydın idi. Ancaq onun həm təəccübləndiyi, həm qəzəbləndiyi duyulurdu.

– Qoy onları şeytan bataqlığa qərş etsin! Alçaq yaramazlar, əgər bu yalnız onlardırsa! Mən isə əminəm ki, onlardır... Mən onların tüfənglərini tanıyıram! Sən buna nə deyirsən, Cim? Onları tanıydın?

– Deyəsən, bu səsi qabaqlar eşitmişəm, ancaq harada, yadımda deyil, – kiçik ovçu cavab verdi. – Dayanın, bu ki Ned Spensdir!

– Elə özüdür ki var, o birisi isə – Bill Uilyamsdır. Bu şeytanlara orada nə gərəkdə? Axı onlar hamı ilə birlikdə qalmışdılar. Bununla belə, əminəm ki, bu onlardır, meşədə dolaşırlar, həm də güllə atırlar ki, bizim bütün oyunumuzu korlasınlar. Onları lənətə gəlsinlər! Bu nə isə dəhşətli bir plandır... Lənətə gəlmiş avontüristlər! Mən onları hələ bunun altını çəkməyə məcbur edərəm! Tez olun, uşaqlar! Biz bütün yoldaşlarımızla birlikdə cəld ora çatmalıyıq, yoxsa, gecikərik. Hindular biz onların başlarının üstünü alana kimi əkilərlər. Lənətə gəlmiş silah səsləri! Bütün işlərimizi korladılar! Cəld arxamca!

Qoca ovçunun göstərişlərinə əməl edərək, onun arxasınca meşə ilə yüyürdük.

LXXXI

fəsil

BOŞALMIŞ DÜŞƏRGƏ

Tezliklə adam səsləri və at ayağı tappılıtları eşitdik. Yoldaşlarımızın səslərini tanıyıb onları hayladıq. Onlar bizim qabağımıza gəlirdilər. Güllə səslərini onlar da eşitmişdilər və bizim hindularla toqquşduğumuzu kəsdirərək, bizə yardıma tələsirdilər.

– Ey, uşaqlar! – deyə Hikmen onlar yaxınlaşanda qışqırdı. – Bill Uilyams və Ned Spens sizinlədir?.. Hanı onlar?

Bu suala cavab gəlmədi. Bir neçə saniyə ölü sükut hökm sürdü. Görünür, onlar burada deyildilər, yoxsa özləri cavab verərdilər.

– Hanı onlar? Haradadırlar? – dəstədən səsləndilər.

Hikmen:

– İndi aydındır, haradadırlar, – dedi. – Alliqatora and olsun ki, bu qoçaqlar yenə də hansısa şəərəfsiz oyun başlayıblar! Di, uşaqlar, indi qabağa! Hindular düz qarşımızdadır. Daha sürünmək faydasızdır. Hindular haradasa buradadır və biz onlara sincab öz quyruğunu üç dəfə bulamağa macal tapmazdan daha tez çatmalıyıq, yoxsa onlar yenə götürüləcəklər! Ura! Skalp ardınca irəli! Tüfəngləri yoxlayın! İndi isə irəli! Yaramazlara ölüm!

Qoca ovçu bu təsirli nida ilə hinduların düşərgəsinə tərəf çapdı.

Qalanları bir-birindən uzaqlaşmadan nizamsız halda onun ardınca getdilər. Bizdə hazırlanmış hərəkət planı yox idi. Nəzərdə tutduğumuz əsas şey – zaman idi. Hindular gizlənməyə macal tapmazdan düşərgəyə çatmaq istəyirdik, cəsarətlə düşmənin lap ortasına soxulmaq, tapançaları və bıçaqları hazır saxlayaraq tüfənglərdən yaylın atəşi açmaq istəyirdik, – əlüstü düzəldilmiş plan belə idi.

Biz artıq uzaqda deyildik, düşərgənin, təxminən, uç yüz yardlığında idik və hara irəliləməli olduğumuzu bilirdik. Düşərgədən yayılan səs-küy bizə səmti göstərirdi. Ancaq birdən bu səs-küy kəsildi: nə adam səsləri, nə atların kişnətiləri və ayaq tappılıtları eşidilirdi. Düşərgəyə tam sakitlik çökmüşdü. Yalnız tonqal işığı ağacların arasında zəif-zəif sayrışıb bizə mayak kimi yol göstərirdi.

Bu, bizi sayıqlığı artırmağa məcbur etdi. Sakitlik bizə şübhəli göründü, onda məşum nə isə vardı. Biz pusqudan çəkinirdik, çünki Qırmızı Dəyənəklərin başçısının bu cür manevləri necə məharətlə keçirdiyini bilirdik.

Talanın yüz yardıqlığında dəstəməz dayandı. Bir neçə adam atlardan düşərək yeri yoxlamaq üçün meşənin lap qırağına yaxınlaşdı. Tezliklə onlar talada heç kimin olmadığı xəbəri ilə qayıtdılar. Düşərgə daha mövcud deyildi. Hindular, atlar, qənimət – hamısı yox olmuşdu. Yalnız sönməkdə olan tonqal qalmışdı. Biz ona əsasən hinduların tələsik və nizamsız halda geri çəkildiklərini müəyyən etdik. Qırmızı kömürlər bütün talaya dağıdılmışdı, onlarda alovun son qığılcımları zəif-zəif titrəyirdi.

Kəşfiyyatçılar bütün meşə kənarını dolanıb qurtarana qədər ağacların arası ilə irəliləməkdə davam etdilər. Onlar ətraf meşəni yüz yarıda qədər məsafədə diqqətlə yoxladılar, ancaq heç yerdə düşmən və ya pusqu izləri tapmadılar. Biz gecikmişdik – vəhşilər burnumuzun ucundanca öz əsirlərini qaçıraraq aradan çıxmışdılar!

Qaranlıqda hinduları izləmək mümkün deyildi. Pərişan halda talaya çıxdıq və boşalmış düşərgədə yerləşdik. Biz gecənin qalanını burada keçirməyi, sübh tezdən isə yenidən təqibi başlamağı qət etdik.

Qabaqca susuzluğumuzu yatırtmaq və atları suvarmaq gərəkdi. Sonra biz tonqalı söndürdük və dəstənin, az qala, yarısını talanı əhatə edən ağacların arasında gözetçi qoyduq. Atları çidarlayıb ağaclara bağladıq. Dəstənin qalan yarısı hələ az öncə düşmənlərimizin dincəldikləri yerdəcə dincəlməyə uzandılar. Biz havanın işıqlanmasını bu cür gözlədik.

LXXXII

fəsil

ÖLÜ MEŞƏ

Uzun sürən yürüşdən yorulan yoldaşlarım tezliklə yuxuladılar. Yalnız gözetçilər yatmırdılar, bir də mən dinclik tapa bilmirdim və gecənin böyük hissəsini talanın ortasında tutqun-tutqun pırıldayan

nohurun ətrafında dolaşa-dolaşa keçirdim. Mən hərəkət edən zaman, bir növ, yüngülləşirdim. Bu, məni sakitləşdirir, qəmgin fikirlərdən yayındırırdı. Ona təəssüf edirdim ki, qatillərin başçısını görəndə anda atəş açma bilmədim, onu yerində öldürə bilmədim. İndi isə yırtıcı yenidən əlimdən qaçıb qurtulmuşdu. Bəlkə, bacımı xilas etmək daha mümkün olmayacaq...

Ovçular mənə mane olduqlarına görə onlara qəzəblənirdim. Əgər sonra baş verəcəklərin hamısını qabaqcadan görə bilsəydilər, ola bilsin, onlar da başqa cür hərəkət edərdilər. Ancaq kim bunu gözləyə bilərdi?

Həyəcan qaldıran iki könüllü indi yenidən dəstəyə qoşulmuşdu. Onların müəmmalı davranışları bizi onların niyyətlərinin təmizliyinə şübhə etməyə zorlayırdı. Billin və Nedin görünmələri qəzəb, təhdid sədaləri ilə qarşılandı. Onları güllə ilə vurub yəhərdən salmaq istəyirdilər və yalvarıb özlərini təmizə çıxarmaq üçün imkan verilməsini xahiş etməsəydilər, bunu edərdilər də. Onlar izah etdilər ki, dəstədən, hələ dayanacağı qədər ayrı düşüblər. Onların nə bizim kəşfiyyata getməmişdən, nə hinduların yaxında olduqlarından xəbərləri varmış; meşədə azıbmışlar və bizim onlara cavab verəcəyimiz ümidi ilə güllə atırmışlar. Etiraf etdilər ki, üç piyadanı görüblər, ancaq hindular sanıblar və onlarla qarşılaşmaqdan qurtulmağa çalışıblar.

Bu izahat bizlərdən çoxunu qane etdi. Belə mühakimə edirdilər: onların hər ikisini düşməyə həyəcan signalı verməyə hansı səbəb vadar edə bilərdi? Onlardan belə alçaqcasına xəyanətdə kim şübhələnə bilərdi? Ancaq bu fikri hamı paylaşmırdı. Mən, qoca Hikmenin bu azıb gəlmiş məxluqlara çəp-çəp baxa-baxa öz yoldaşına nə isə pıçıldadığını eşitdim:

– Dörd gözlə bax, Cim! Bu yaramazları gözdən qoyma. Onların nə isə qurğuları var...

Onlara qarşı aşkar dəlil, hər halda, yox idi və buna görə onları yenidən dəstəyə qəbul etdilər və onlar başqaları ilə birlikdə yatmağa uzandılar.

Yaramazlar nohurun sahilində uzanmışdılar. Mən ətrafda hərəkət edən zaman bir neçə dəfə onların yanından keçdim. Qaranlıqda yerdə uzanıqlı bədənlerini seçə bildim. Mən onlara qərribə duyğu ilə baxırdım, çünki Hikmenin və Uezerfordun şübhələrini paylaşmışdım. Ancaq onların bunu bilib-bilə etdiklərinə heç cür inanmırdım. Ən

rəzil meyillərlə təhrik olunaraq güllə atıb hinduları bizim dəstəmizin yaxınlaşmasından xəbəradr etdiklərini təsəvvür etmək belə çətin idi.

Gecə yarısına yaxın ay doğdu. Göydə bulud yox idi. Ay ağacları üzərindən üzüb keçərək gur işıq sellərini aşağı saçıdı.

Bu qəfil işıq yatanları oyatdı. Çoxları, gün doğduğunu düşünüb, bir-bir qalxdılar. Ancaq onlar göyə baxaraq, yanıldıklarını anladılar.

Səs-küy bütün qalanlarını da oyatdı. Çoxları təqibi ləngimədən, ay işığında davam etdirməyi təklif etdilər. Bu, mənim istəklərimlə də düz gəlirdi. Ancaq Hikmen bunun qəti əleyhinə idi. O izah etdi ki, meşədə talada olduğu qədər işıqlı deyil və deməli, izləri tapmaq mümkün olmayacaq. Düzdür, məşəllər yandırmaq olardı. Ancaq biz bu cür düşmən pusqusuna düşə bilərdik. Hətta sadəcə ay işığında qabağa hərəkət etmək – özünü təhlükəyə uğratmaq demək idi. Və ümumiyyətlə, durum dəyişmişdi: vəhşilər artıq bilirdilər ki, biz onların dallarınca düşmüşük. Gecə yürüşündə təqib olunanlar azlıqda olduqda belə, izləyənlərə nisbətən üstünlüyə malikdirlər. Qaranlıq onlara pusqudan bizə hücum etmək və gizlənmək imkanı verərdi. Bələdçilər belə mühakimə edirdilər. Heç kim onun dəlillərinə qarşı etiraz etmədi və fikir bildirmədi. Dan yeri ağarıncaya qədər tərpənməmək qət olundu.

Gözətçiləri dəyişmək vaxtı çatdı. Dincələnlər yorğun gözətçiləri dəyişdilər, onlar da, heç olmasa, bir neçə saat dincəlmək ümidi ilə uzandılar.

Uilyams və Spens başqaları ilə birlikdə növbə çəkməli idilər. Onlar talanın eyni tərəfində, yanaşı dayanmışdılar. Hikmen və Uezerford öz növbələrini çəkəndən sonra otun üstündə yerlərini rahatladılar, mən onların iki dostcığazın yaxınlığında yer seçdiklərini sezdim. Onlar ay işığında Spensi və Uilyamsı aydın görməli idilər. Görünür, onlar heç də yatmağa hazırlaşmırdılar. Mən arabir onlara göz qoyurdum. Onların başları otun üzərində azca dikələrək, az qala, bitişik kimi görünürdü. Ovçular, sanki, bir-biri ilə pıçıldayırdılar.

Mən əvvəlkitek ətrafı dolaşmaqda davam edirdim. Ay işığında daha cəld addımlaya bilirdim və bundan qəlbimdə bir yüngüllük duyurdum. Nohurun ətrafında neçə dəfə dövrə vurduğumu demək çətinidir. Mən düşünmədən, mexaniki surətdə hərəkət edirdim. Bir müddət sonra fiziki yorğunluq mənəvi əzabları üstələdi. Tədricən qəlbimdə sakitlik hökm sürməyə başladı. İztirablarım və qisas

ehtirasların az bir zaman üçün sakitləşdi. Səbəbini bildirdim: mənim əzab çəkdiyim duyğuları əks etdirən sinir sistemim gücdən düşmüşdü və içimdəki bütün duyğular, bir növ, kütləşmişdi.

Bunun yalnız müvəqqəti yüngüllük, iki şiddətli qasırga arasında ki sakitlik olduğunu bildirdim. Ancaq bu fasilənin tamamında mən yenidən bayır aləmin təəssüratlarına duyarlı oldum. Mən ətrafda baş verənlərə diqqətlə göz qoymağa başladım. Hər şeydən öncə, ayın parlaq işığında, ətraf aləmin bir sıra xüsusiyyətləri diqqətimi çəkdi.

Biz meşənin ortasında, ovçuların, adətən, “qleyd” yaxud, yerli jarqonda “qlid” adlandırdıqları talada idik. Bu, meşədə ağacların və kolların, demək olar, heç bitməyi bir açıqlıq idi. O, əlli yarıda qədər diametri olan tamamilə dairəvi biçimli bir yer idi. Talanın ortasında yerləşən və bütün yarımadaya səpələnmiş qəribə təbii nohurlardan biri olan kiçik nohur da dairəvi idi; elə bil, o, adamlar tərəfindən qazılmışdı. Onun üç futa yaxın dərinliyi vardı, onun suyu təmiz və sərin idi. O, ay işığında gümüş kimi parlıdaydı.

Tala otla örtülmüşdü və ətirli çiçəklərin rayihəsi hər tərəfi bürümüşdü. Adamların və atların ayaqları altında əzildikdə onlar daha güclü ətir saçırıldı.

Bu, qiyamət bir çiçəklik idi və mən başqa əhvalda məmnuniyyətlə bu lövhənin seyrinə dalardım.

Ancaq indi məni maraqlandıran lövhənin özü deyil, belə demək mümkünə, onun çərçivəsi idi.

Talının ətrafında ağaclar elə düzgün yarımdairə şəklində yüksəlirdilər ki, elə bil, kim isə onları bilərəkdən burada əkmışdi. Onların arxasınca isə, baxışlarımin ağaclığın dərinliyinə işləyə bildiyi məsafədə uca şam meşəsi uzanırdı. Ağacların gövdələri, demək olar ki, hamısı eyni yoğunluqda idi – onların bəzilərinin diametri iki futa çatırdı. Ancaq bunlar çıpaq gövdələr idi – nə budaqlar, nə yarpaqlar vardı. Gündüz bu meşədə çox uzaq məsafəni görmək olardı, çünki burada kollar yox idi.

Ağacların gövdələri, palmalarda olduğu kimi, düz və demək olar, silindrşəkilli idi. Əgər onların enli çətirləri konusşəkilli uclarla bitsəydilər, onları palma hesab etmək olardı. Ancaq bunlar palma deyil, Floridada geniş yayılmış ağac növündən olan süpürgəşəkilli şam ağacları idi.

Onların bir qeyri-adi xüsusiyyəti məni təəccübləndirməsəydi,

çox güman ki, onlara ayrıca diqqət yetirməzdim. Onların iynəyarpaqları açıq-yaşıl deyil, sarı-qonur rəngdə idi. Öncə bunun göz aldanışı və ya ay işığının xüsusi effekti olduğunu güman etdim. Ancaq yaxına gələrək, iynələrin həqiqətən yaşıl deyil, quru və solmuş olduqlarını gördüm, hərçənd onlar hələ budaqlarda qala bilirdilər. Bundan başqa, şamların gövdələrinin qurumuş kimi göründüyünü və onların qabıqlarının, sanki, qopub töküldüyünü müşahidə etdim. Bu bozuntul-qəhvəyi meşə böyük məsafələrə uzanıb gedirdi. Hikmənin sözlərini xatırladım: gerçəkdən, bütün meşə ölü idi. Bu, dürüst aşkar edilmişdi! Ağacları şam ağacı barama qurdu yemişdi¹.

LXXXIII

fəsil

DÜŞMƏNLƏRİN HƏLQƏSİNDƏ DÖYÜŞ

Bitkilər üzərində bu kimi müşahidələrin hətta belə ağır dəqiqələrdə fikrimi məşğul etməsi təəccüblü görünə bilər. Ancaq mən daha bir kəşf etdim ki, bu məni sevindirdi: iynəyarpaqlar ayın sarımtıl şəfəqlərinə qarışan sübhün mavi işığının təsiri altında tədricən öz rənglərini dəyişirdilər. Tezliklə səhər açılmalı idi.

Dan yerinin söküldüyünü sezən yoldaşlarım şəhər parlayan rütubətli yataqlarından cəld qalxıb yəhərlərin tapqırlarını yoxlamağa başladılar.

Biz ac idik, ancaq səhər yeməyinə ümid etməyinə dəymirdi. Biz onsuz ötürməyə hazırlaşırıq.

Dan yeri cəmi bir neçə dəqiqə öncə qızarmışdı və səma tez aydınlaşdı. Hamı yola çıxmağa hazır idi.

Ehtiyat üçün sonuncu dəqiqəyə qədər postda saxladığımız dörd gözətçidən başqa, qalanlarını çağırdıq. Atlar açılmış və yüyənlanmışdi, onlar bütün gecəni yəhər altında dayanmışdılar; tüfənglər cidd-cəhdlə təmizlənib yağlanmışdı. Yoldaşlarımın əksəriyyəti savaflarda olmuş və bir çox hərbi kampaniyalarda iştirak etmişdilər.

---

¹ Barama qurduğunun nəhəng yığınları, özəlliklə də onun sürfələri, il boyu şam ağaclarının qabığı altında inkişaf edir, gövdəni yeyib ağacı məhv edirlər. Floridada bu həşərat tərəfindən məhv edilmiş ölü ağaclarla örtülü nəhəng sahələrə təsadüf olunur.

Qarşıdakı toqquşmada uğurumuzu təmin etmək üçün bütün ehtiyat tədbirləri görülmüşdü. Biz hələ günortaya qədər hinduları haqlamaq və onları düz yuvalarına qədər izləmək ümidindəydik. Qan töküləcəyini, az qala, yəqinliklə gözləmək olardı, ancaq hamı möhkəm irəli getmək əzmində olduğunu bir daha bildirdi.

Yürüş nizamı ilə düzülməyə bir neçə dəqiqə vaxt getdi. Bütün dəstə meşəyə girməzdən əvvəl, oraya baxış keçirmək üçün təcrübəli iztəniyənlərdən bir neçəsini qabağa göndərməyin daha düzgün olduğunu qəbul etdik. Bu bizi pusqudan oluna biləcək qəfil hücumdan xilas edərdi. Və yenidən, elə qabaqkı kimi, seçim köhnə ovçuların üzərində dayandı.

Hazırlıqlar tamamlanmışdı, biz artıq tərpənməyə hazırlaşırıdıq. Atlılar yəhərlərə atılmış, kəşfiyyatçılar talanın qurtaracağına tərəf irəliləmişdilər ki, birdən meşənin qırağında güllə səsləri və bizim gözətçilərin həyəcanlı qışqırıqları eşidildi. Onlar hələ dəyişilməmişdilər və dördü də tüfənglərini eyni vaxtda boşaltmışdı. Güllələrə meşədən minlərlə səs cavab verdi. Ancaq, bu əks-səda deyil, tüfəng və müşketlərdən açılan həqiqi atəşlər idi. Onlarla eyni vaxtda qırmızıdərəlilərin qulaq batıran döyüş nidaları eşidildi.

Hindular bizə hücum etmişdilər. Daha dəqiq desək, onlar bizi mühasirəyə almışdılar. Bütün gözətçilər birdən güllə atmışdılar – demək, dördü də düşməni görmüşdü.

Biz buna tezliklə inanmalı olduq. Hər tərəfdə düşmənin vəhşi savaşı nidaları gurladı və güllələr artıq yaxınlığımızda vıyılı salmağa başladı. Hindular, heç şübhəsiz, talanı mühasirəyə almışdılar. Düşmənin ilk atəşləri bizə böyük zərər yetirmədi. Güllələr iki, ya üç adama toxundu və bir neçə atı yaraladı. Görünür, bizim mövqeyimiz, hələ ki, onların güllələri tutmayan yerdə idi. Ancaq hindular qabağa sürünüb gəlsəydilər, onların atəşləri bizim üçün ölümcül ola bilərdi: biz açıqlıqda bir yerə toplaşmışdıq və onlar üçün münasib hədəf təşkil edirdik.

Xoşbəxtlikdən, sayıq keşikçilərimiz onların yaxınlaşmasını sezdilər və vaxtında həyəcan signalı verdilər.

Bu, bizi xilas etdi.

Ancaq bütün bunlar ağıla sonralar gəlir. Böhranlı anda nə isə düşünüb anlamağa macal olmur. Hücumun mahiyyəti aydın idi. Bizi əhatəyə almışdılar və buna ən yaxşı cavab diqqətli, düşünülmüş hərəkət etmək idi.

Gözlənilməz hücum ilk dəqiqələrdə sıralarımızda çaxnaşma törətdi. Döyüşçülərin qışqırtıları şahə qalxan atların kişnətilərinə qarışmışdı. Ancaq tezliklə Hikmenin bütün bu gurultu və uğultuları batıran gur səsi eşidildi:

– Atlardan düşün! Ağaclara tərəf qaçın! Atlardan düşün, tez olun! Ağacların yanına – onların arxasında gizlənin! Yoxsa, ən dəhşətli zəlzələyə and olsun ki, çox ana uşaqları bu gün öz skalplarını itirəcəklər! Ağacların yanına! Ağacların yanına!

Bu fikir başqalarının da ağına gəlmişdi. Buna görə, qoca ovçu sözünü deyib bitirməmiş, hamı həmin anda atlardan düşüb müxtəlif istiqamətdə qaçdı. Hər kəs ağac arxasında üzü meşəyə dayandı. Beləliklə, qapalı dairə əmələ gəldi. Hər kəs şam gövdəsi ilə qorunurdu.

Bizim özbaşına buraxılmış atlarımız talada dəli kimi vurnuxurdular. Böyürlərinə çırpılan üzəngilər və yüyənlər onları daha da coşdururdu. Atların çoxusu, yanımızdan çapıb keçərək, meşəyə cumdu və orada hinduların əlinə keçdi, onlardan qurtulanlar isə cəngəlliyə qaçdılar.

Biz onları saxlamağa cəhd etmədik. Güllələr qulaqlarımızın dibində viyıldayırdı. Bizi qoruyan gövdələrin arxasından çıxmaq, özünü ləbüd ölümə məhkum etmək demək idi.

Bizim mövqelərimizin əlverişli olduğu artıq ilk baxışdan bəlli idi. Yaxşı ki, biz gözətçiləri öz postlarından erkən çıxartmamışdıq, yoxsa hindular bizi qəfildən haqlardılar: onlar talanın lap kənarına qışqırqsız və atəşsiz yaxınlaşdılar və biz onların girinə keçərdik. Onlar meşənin daldanacağında bizim tufənglərimiz üçün əlçatmaz olardılar. Biz isə açıqlıqda məhvedici atəş altına düşərdik.

İndi isə onların bizim qabağımızda böyük üstünlükləri yox idi. Gövdələr bizi də, hinduları da eyni dərəcədə qoruyurdu. Bizim xoşbəxtliyimiz idi ki, Hikmenin əmrinə belə tez əməl etmişdik.

Düşmənin atəşlərinin cavabında biz də susmurduq: bir neçə saniyə sonra bizim tufənglərimiz oyuna girdi. Tez-tez güllələrin kəskin və quru şaqqıltıları eşidilirdi. Və hərdən bir, ağacların arxasından ehtiyatsızcasına çıxan hindulardan birisi güllə deyib yığılan zaman, bizdə qalibənə qışqırtılar eşidilirdi.

Yenidən talanın üzərində qoca ovçunun sakit, aydın, gur səsi eşidildi.

– Sərrast nişan alın, uşaqlar və səhvsiz atın! Bircə barıt dənəciyini də boş yerə sərf etməyin... O, bizdə bu lənətə gəlmişlərin öhdəsindən

gəlməzdən öncə bitəcək! Qırmızıdərililərin gözlərini görməyincə, çaxmağı buraxmayın!

Bu xəbərdarlığın dərin anlamı vardı: bizim gənclərin çoxu, yalnız ağac gövdələrini yaralayaraq, çılgınlıqla gülləni güllə dalınca buraxırdılar. Hikmənin sözü istənilən təsiri göstərdi və onları bərt ehtiyatı ilə daha üsullu davranmağa məcbur etdi. Güllə səsləri daha seyrək eşidilməyə başladı, ancaq tez-tez eşidilən təntənəli qışqırıqlar onların, az qala, hər birinin hədəfə dəydiyini göstərirdi.

Atışmanın başlanmasından bir neçə dəqiqə sonra toqquşma başqa çalar aldı. Hinduların vəhşi, vahiməli nidaları susdu. Yalnız hərdən bir, uğurlu gülləni müşayiət edərək bizim yoldaşlarımızı ürəkləndirən təntənəli “ura”, yaxud hansısa hindu başçısının öz döyüşçülərini savaşa ruhlandırdığı “io-ho-ehi” səslənirdi. Güllə səsləri getdikcə seyrəlirdi. Yalnız sərrast nişan almaq mümkün olduqda atəş açırdılar. Hər kəs öz hədəfi ilə məşğul idi, faydasız atışmaya, anlam-sız boşboğazlığa vaxt itirmək olmazdı.

Ola bilsin, Florida savaşlarının bütün tarixində, bu cür sakitlikdə keçən toqquşma haqqında hekayə tapmazsan. Atəşlər arasında fasilə zamanı məşum bir səssizlik çökən dəqiqələr olurdu.

Savaşın, tərəflərin bunca qərribə yerləşməsi ilə nə vaxtsa toqquşma getdiyini indiyədək eşitməmişəm. Biz iki konsentrik dairə şəklində yerləşmişdik. Bayır dairə – düşmənininki, talanın ətrafındakı iç dairə isə bizimki idi. Dairələr bir-birindən cəmi qırx addım aralı olardı, ancaq, bununla belə, heç bir tərəf əlbəyaxa döyüşə girməyə risk etmirdi. Biz səsimizi qaldırmadan düşmənlərimizlə danışa bilərdik. Biz hər fən onların gözlərinin ağını nişan ala bilərdik! Bu döyüş bax, beləcə gedirdi!

LXXXIV

fəsil

CEKİN ÖLDÜRÜCÜ ATƏŞİ

Atışma iki saatadək çəkdi, ancaq heç bir tərəfin durumunda önəmli dəyişiklik baş vermədi. Hərdən bir kim isə daha yaxşı qorun-

maq üçün, yaxud nəzərdə tutulmuş düşməni daha yaxşı nişan almaq üçün yer axtararaq, haubitsadan buraxılan mərmə sürətilə bir ağac gövdəsindən başqasının yanına qaçırdı.

Ağac gövdələri bizi qorumaq üçün yetərincə yoğun deyildi. Bəziləri onların arxasında bacardıqca az yer tutmağa çalışaraq daldalanmışdılar. Gövdəyə möhkəmcə qısılaraq, bütün qamətinlə dik dayanmalı olurdun. Başqaları yuxarı qalxan ağac kökləri arasında yastısına uzanmışdılar və atışmanı belə durumda aparırdılar.

Atışma gün doğanda başlanmışdı, indi isə günəş artıq göy üzündə xeyli yüksəlmişdi. Meşə, hətta onun ən sıx yeri işıqlanmışdı. Hər iki tərəf bir-birini əla görürdü, hərçənd hinduların üstünlükləri vardı; bizim arxamız açıq idi. Qurumuş iynəarpaqların böyük kütlələri budaqlardan qopub düşmüşdü və qalın qatla torpağa döşənmişdi, yuxarıda qalan iynələr isə üzərimizdə, bir növ, günəşin yandırıcı şüalarını yumşaldan şəffaf tül örtük əmələ gətirirdi. Bizim sərrast atıcıların dollar həcmində olan istənilən hədəfi vura bilmələri üçün meşə yetərincə işıqlı idi. Əl, ayaq, gövdənin arxasından çıxan çiyin, hətta paltarın qırağı – hamısı dərhal hədəfə çevrilirdi və istənilən səmtdən gülləyə basılırdı. Kim isə başını onca saniyəliyə gövdədən yana çıxarmaq fikrinə düşsəydi, yəqin ki, alından güllə alardı, çünki hər iki tərəfdən atıcılar qeyri-adi dərəcədə sərrast idilər.

İki saat belə keçdi. Bizim itkilərimiz də vardı və iş özündən sonra düşməncilik duyğularını daha da alovlandıran bir neçə “münaqişəsiz” ötürmədi. Bizim bir neçə yaralımız – ikisi ağır olmaqla – və bir ölənimiz vardı. Bu, bütün dəstənin sevimlisi olan bir gənc idi. Onun ölümü yeni qəzəb partlayışına səbəb oldu.

Hindular əməlli-başlı itki verirdilər. Onların bizim atəşlərdən bir-birinin ardınca yıxıldıklarını görürdük. Dəstəmizdə bütün Floridada ən yaxşılardan olan bir neçə atıcı vardı. Hikmen deyirdi ki, o, “üçünü nişan alıb”, Hikmenin nişana aldığına isə, şübhəsiz ki, güllə dəyirdi.

Uezerford bir hindunu bir güllə ilə öldürdü. Buna heç bir şübhə yox idi: biz vəhşinin cansız bədənini ağacların arasında, onun yıxıldığı yerdə görürdük. Yoldaşları, bu qorxunc tufəngin ölüməsaçan atəşi altına düşməkdən qorxaraq, cəsədi qırağa çəkə bilmirdilər.

Bir müddət sonra hindular başqa taktika işlətmək fikrinə düşdülər. Burada onların bizdən daha məharətli olduqları üzə çıxdı. Onlar hər ağacın arxasında iki-iki dayanmağa başladılar. Onların biri güllə

atır, o biri isə həmin vaxt nişan alırdı. Tamamilə təbii ki, güllə bizlərdən kimə ünvanlanırdısa, həmin kəs, indi onun düşməninə tufəngini yenidən doldurmaq üçün vaxt gərək olduğunu güman edirdi. O, sayıqlığını zəiflədir və ikinci atıcının gülləsinə tuş gəlirdi.

Bu fənd özünü doğrultdu. Biz bu hiyləni başa düşənə qədər aramızdan bir neçə nəfər yaralandı, bir nəfər isə öldürüldü.

Bu cür məkrliklik adamlarımızı daha artıq qeyzləndirdi, xüsusən də biz eyni şeylə cavab verə bilmirdik. Biz son dərəcə az idik və bir ağacın arxasında iki-iki dayansaydıq, cərgələrimiz həddən artıq seyrələrdi. Buna görə biz əvvəlki mövqelərimizi saxlamalı və yalnız daha böyük ehtiyat tədbirləri görməli olduq.

Hindulara, elə onların öz üsulları ilə, bir dəfə cavab qaytara bildik. Bunu mən və Qara Cek etdik.

Biz iki ağacın arxasında, demək olar, yanaşı dayanmışdıq. Bizə qarşı bütün səhəri xüsusi qızğınlıqla atışan üç vəhşi dayanmışdı. Güllələrdən biri mənim mundirimın qolunu deşmişdi, bir başqası isə Cekin pırtlaşıq saçlı başından bir çəngə qopartmışdı. Ancaq, xoşbəxtlikdən, heç birimiz yaralanmamışdıq.

Dostum bu hindulardan birini “yığışdırmağı” yaman çox istəyirdi. Bu, qrif lələklərindən baş geyimi olan – görünür, başçı imiş – boylubuxunlu bir vəhşi idi. Onun ağacın arxasından hərdənbir görünən üzü, bir növ, parlaq al-qırmızı rəngə çalırdı. Bu üz ağacların arasında ikinci günəş diski kimi parlayırdı.

O, mənim xidmətçimin nifrətini xüsusilə oyatmışdı. Görünür, hindu, Cekin dərisinin rəngini sezmişdi və atışma vaxtı daim onu qızışdırırdı. Hindu öz dilində danışırdı, amma Cek bu dili yetərincə bilirdi. Cek qıçıqlanmış, qeyzlənmişdi və al-qırmızı başçıdan qisas alacağına and içdi.

Cekin düşünülmüş planı yerinə yetirməsinə yardım edə bildim. Öz furajkanı ağaca bərkidib onu gövdənin arxasından bir az çıxardım. Bu, qədimi, hamıya bəlli bir hiylə idi, ancaq hindu, Cekin sözü ilə desək, “qarmağa ilişdi”. Al-qırmızı üz palmetto pöhrəliyinin üstündə göründü, tüstü qalxdı və həmin dəqiqə güllə furajkanı vurub əlimdən saldı.

Ancaq, eyni zamanda, başqa, daha gur atəş eşidildi – bu, Cek idi, o, atəş açmışdı. Mən ağacın arxasından boylanıb baxdım və hindunun kolların arxasından görünən qırmızı üzünün tamam qıp-qırmızı olduğunu gördüm. Al-qırmızı rəng tünd qırmızıya çevrildi. Bunun ardınca al-qana boyanmış hindu ağır-ağır yerə, birbaşa kolluğa yıxıldı.

Atışma vaxtı hindular bizə yaxınlaşmağa can atmırdılar, hərçənd, şübhəsiz ki, onlar bizdən xeyli çox idilər. Bizim təqib etdiyimiz dəstəyə sayca ona bərabər olan daha bir dəstə qoşulmuşdu. Talaya, ən azı, yüz hindu yığışmışdı, onlar döyüşün başlanğıcında nə qədər idilsə, indi də o qədər idilər. Ancaq onlar bizi mühasirədə saxlamaqla yetərləndirdilər. Onlar cəld irəli atılaraq, əlbəttə ki, bizi öz say üstünlükləri ilə dərhal məğlub edə bilirdilər. Ancaq onlar bilirdilər ki, bizim cərgəmizə yaxınlaşmaq onlara müyəssər olmazdan, onların sıraları xeyli seyrələcək və ən yaxşı döyüşçüləri öldürüləcək. Hindular belə hallarda həddən artıq ehtiyatlılıq göstərilir. Ən zəif fort, ən davamsız hasar çox hallarda Batının qırmızıdəri döyüşçülərinə qarşı dayana bilir.

İlk hücumdaca taktikaları uğursuzluğa uğrayandan sonra, onlar, elə bil, artıq yeni heç nə fikirləşmirdilər və mövqələrimizin bərk zəiflədiyini anlayaraq, bizi mühasirədə saxlayırdılar. Tezliklə güllə səsləri daha seyrək eşidilməyə başladı və nəhayət, demək olar, tamam kəsildi. Ancaq biz bilirdik ki, bu, geri çəkilmə deyil. Əksinə, hinduların bir neçə yerdə tonqal qaladıqlarını müşahidə etdik. Görünür, onlar özlərinə səhər yeməyi hazırlamaq fikrində idilər.

Aramızda onlara həsəd aparmayan bircə nəfər də olsa tapılmazdı!

LXXXV

fəsil

YOXSUL NAHAR

Bu müvəqqəti banş bizə yüngüllük gətirmədi: biz öz ağaclarımızdan aralanmağa risk eləmərdik. Suyun hərfən iki addımlığında ola-ola susuzluqdan ölürdük. Kaş ki bu bərq vuran nohuru yerli-dibli görməyəydik! O, bizə Tantal¹ əzabından da betərini verə-verə yalnız bizi acıqlandırır.

Biz, hinduların öz döyüş postlarında səhər yeməyi yediklərini görürdük. Bəziləri yeyirdilər, başqaları isə öz növbələrini gözləyərək,

---

¹ *Tantal* – qədim yunan mifologiyasında allahlar tərəfindən işgəncəyə məhkum edilmiş hökmdar: o, boğazınacan suda dayana-dayana su içə bilmirmiş, çünki su onun dodaqlarından uzaqlaşmış.

hələ ki tonqallardan onlara yemək gətirildilər. Qadınlarnın, demək olar ki, bizim güllələrimiz çatan həddə irəli-geri dolaşdıqlarını görmək olurdu.

Biz hamımız tələyə düşüb aclıqdan qabırğaları çıxmış canavarlardan betər idik. Artıq bütöv bir gün, hətta ondan da çox idi ki, dilimizə heç nə dəyməmişdi. Öz azuqəsini aşıran düşmənin görkəmi isə iştahımızı daha da oyadır və kinimizi alovlandırır.

Hindular, bir növ, bizim acından ölməyimizi ələ salırdılar.

Hikmen xüsusilə özündən çıxmışdı. O, hamının nəzərinə çatdırdı ki, “elə acıb ki, əgər əlinə kecsə, bütöv bir hindunu diri-diri yeməyə hazırdır”. Özü də ovçu öz təhdidini yerinə yetirmək üçün yetərin-cə zalım görünürdü. O:

– Görəndə ki bu lənətə gəlmiş qırmızıdərililər əti bütöv cəmdəklərlə tıxırlar, – deyirdi, – ağ xaçpərəstlərin isə gəmirməyə bircə sümükləri də yoxdur, istənilən normal adam dəli ola və qəzəbdən şahə qalxa bilər! İblisin öz allıqatoruna and olsun ki, bu, məhz belədir!

Bizi elə bir boş sahə dövrələyirdi ki, burada hətta Hikmen və Uezerford kimi adamların yeməyə bir şey tapa bilmələri də mümkünsüz görünürdü. Və hər halda, elə bir durum yox idi ki, onlar ondan hansısa çıxış tapmasınlar. Onlar özlərinin bütün ixtiraçılıq qabiliyyətlərini yardıma çağırırdılar və birdən ağıllarına qiyamət bir fikir gəldi. Onlar yeri qalın təbəqə ilə örtən quru iynəyarpaqları cəld dağıtmağa başladılar. Onlar nə axtarırdılar? Soxulcan? Sürfə? Kərtənkələ? Yox, hələ məsələ o yerə çatmamışdı. Onlar nə qədər ac olsalar da, sürünənlərlə qidalanmağa, qətiyyənlərlə hazırlaşmırdılar. Onların ağına parlaq fikir gəlmişdi və tezliklə fərəh nidaları axtarışların uğurla nəticələndiyini bizə bildirdi. Hikmen əlində böyük ananasa bənzəyən konussəkilli hansısa bir qonur kütlə tutmuşdu. Sən demə, bu, şam qozası imiş – onu ölçüsünə və formasına görə asanlıqla fərqləndirmək olardı. Hikmen bütün talaya bağlıydı:

– Hey, dostlar, bu ağac yumurtalarını toplayın və onları açın! Onların içərisində dənələr və ya ləpəciklər var – bu tamamilə münasib qəlyanaltıdır. Əlbəttə, bu, sizin üçün nə donuz ətidir, nə qarğıdalı sıyığı. Ancaq bizim burada çosqamız və sıyığımız yoxdur. Ətrafınızda çürüntülərin içini axtarın – siz, yəqin, bu qozalardan bir qalaq taparsınız.

Təklif vəcdlə qarşılandı və hamı dərhal quru iynəyarpaqları eşləməyə atıldı. Bunlar bizi əhatə edən şam ağaclarının qozaları idi.

Bəziləri üzdə, birbaşa əl altında idi, başqalarını isə sünbələrin və tufəng lülələrinin köməyi ilə torpağın altından qazıb çıxarmalı olduq. Hər necə olsa da, hər kəsdə bu “yumurtaların” əməlli-başlı ehtiyatı əmələ gəldi. Biz dənləri acgözlüklə yeyirdik. Onların dadı hamının ürəyincə idi, ancaq qozalar əlli ac qarını doyuzdurmaq üçün həddən artıq az idi.

Bəzi baməzələr “quru səhər yeməyinə” dair zarafatlar buraxdılar. Bizlərdən ən qayğısızları qozaları təmizləyə-təmizləyə, şən-şən güldülər. Amma, ümumiyyətlə desək, güləsi halda deyildik. Nə qədər ki atışma dayanmışdı, vaxtımız bizi təhdid edən xətərlərin müzakirəsi üçün yetərinəcə idi.

İndiyə qədər bizi gerçəkdən mühasirə etdikləri nədənsə ağılımıza da gəlmirdi. Savaşın şiddətli gərginliyi bizə özümüzə gəlmək və taleyimiz haqda dərinləndirən düşünmək imkanı vermirdi. Biz, hələ ki, atışmanı yalnız tərəflərdən birinin qələbəsi ilə bitəcək bir toqquşma kimi dəyərləndirirdik.

Ancaq indi bizə aydın oldu ki, düşmən düzgün mühasirə aparır. Biz hər tərəfdən əhatə olunmuşduq, sanki, qalada, ancaq heç də etibarlı olmayan qalada bağlanmışdıq. Bizim yeganə istehkamımız ağacların halqası idi. Bizim həтта yaralılarımızı qorumaq üçün əlüstü quraşdırılmış blokhausumuz da yox idi. Hər kəs dəyişilməz postda gözetçi dayanmışdı!

Bizim durumumuz son dərəcə xətərli idi. Mühasirədən çıxmaq üçün heç bir işıq ucu görünmürdü. Atlarımızın hamısı çapıb getmişdi. Tək bircəciyi ölü halda nohurun yanında uzanıb qalmışdı. O, güllədən ölmüşdü, ancaq həmin gülləni düşmən deyil, Hikmen özü buraxmışdı. Onun hərəkəti məni təəccübləndirdi. Ancaq ovçunun xüsusi məqsədi var imiş və mən bunu sonradan bildim.

Biz öz mövqelərimizi beşqat güclü düşməndən, istənilən düşməndən qoruyub saxlaya bilərdik. Ancaq nə ilə qidalanmalı?

Susuzluqdan qorxmurduq. Gecə asan olacaqdı, qaranlıqda gizlicə nohura yaxınlaşa bilərdik. Şam qozaları yalnız qismən dadımıza çatdı, ancaq yaxınlıqda onlardan daha yox idi. Biz aclıq təhlükəsi altında təslim olmalı idik.

Yerimizdən tərپənmədən, sərbəstcə söhbətləşirdik, sanki, üz-üzə dayanmışdıq və öz gələcəyimizi götür-qoy edirdik. O, yetərinəcə tutqun görünürdü.

Bütün bunlar nə ilə bitəcək? Bu xətərli durumdan necə çıxacaq? Ağızdan-ağıza dolaşan və bütün ağılları məşğul edən suallar bunlar idi.

Bizim qurtuluş üçün bircə ümid yerimiz vardı: qaranlıqdan istifadə edərək düşmən səflərini yarıb keçmək.

Risk böyük idi, biz düşmən sıralarından keçib getməliydik.

Bizlərdən bəzilərinə, ola bilsin, hətta çoxlarına ölüm qismət olacaqdı, ancaq kimlərsə qurtula bilərdi. Bizim olduğumuz kimi bir yerdə qalmaq, özünü qurban vermək demək idi. Yardım gözləyəsi bir yerimiz yox idi. Biz belə xam xəyallara qapılmırdıq da: çox gözəl başa düşürdük ki, acından zəifləyən kimi, hamımızın axırına çıxacaqlar.

Biz bu cür aqibətə uğramaq istəmədən qət etdik ki, gücümüz var ikən, mühasirə edənlərin sıralarının içindən yol açıb keçməyə risk edək; qaranlıq işimizi asanlaşdıracaq. Hamımız səbirsizliklə qürubu gözləyirdik.

LXXXVI

fəsil

ARXADAN VÜRÜLAN GÜLLƏ

Vaxt bizə çox uzun gəldi, amma bu, bekarçılıqdan belə deyildi. Hindular gün ərzində neçə dəfələrlə atışmanı yenilədilər və bizim həddən artıq sayıqlığımızı baxmayaraq, daha bir adamımızı öldürdülər və bir neçəsini yüngül yaraladılar.

Bu toqquşmalarda bəlli oldu ki, hindular ağacdan-ağaca keçib qabağa qaçmaqla bizim səflərə yaxınlaşmağa çalışırlar. Onların planları bizə anlaşılan idi: onlar heç də bizə sıx yaxınlaşmağa çalışmırdılar, hərçənd onların sayları bu cür istəyə haqq qazandıra bilərdi. İndi onlar döyüşün əvvəlində olduqlarından da artıq idilər: daha bir hindu dəstəsi çarpışma yerinə gəlmişdi. Biz onların fərəhli müjdə nidalarını eşitmişdik. Ancaq onlar, hətta gücdə üstün olduqda belə, bizimlə əlbəyaxa savaşa girmək istəmirdilər. Onların hücumda başqa məqsədləri var idi və biz bunu başa düşdük. Hindular sezmişdilər

ki, onlar yaxına gəlməklə, bizlərdən, talanın qarşı tərəfində olanları da hədəfə götürə bilərlər.

İndi bizə hər şeydən vacibi bu manevrin qabağını almaq idi, buna görə biz öz sayıqlığımızı artırmağı qət etdik. Biz arxalarında vəhşilər gizlənən ağac gövdələrinə diqqətlə baxmağa başladıq və onlara safar ovçusu onların yuvalarına göz qoyan kimi göz qoyduq. Onların yaxına gəlmələrinə var gücümüzlə mane olurduq. Onlar qabağa irəliləmək cəhdlərində elə bir uğura çatmadılar: bu, onlara bir neçə ən cəsur döyüşçünün həyatları bahasına tamam oldu. Düşmənlərimiz qabağa bircə addım atan kimi, bir neçə güllə açılırdı və az qala, hər biri onlardan hansınasa labüd ölüm gətirirdi.

Tezliklə hinduları bu xatalı manevrə gerçəkləşdirmək cəhdləri tənqə gətirdi. Onlar axşamın düşməsilə, görünür, öz niyyətlərindən əl çəkdilər və mühasirəni davam etdirməyi qət etdilər.

Günəş qürub edən və qaş qaralan zaman sevindik. Bu, bizə tezliklə nohura yaxınlaşmaq imkanını vəd edirdi. Adamlar haldan düşmüşdülər, susuzluqdan ağıllarını itirmək dərəcəsinə çatmışdılar. Bu, bütün günü davam edirdi.

Bizlərdən çoxusu nohura hələ gündüz ikən getməyə hazırlaşdı. Ancaq daha təcrübəli onları xətdən xəbərdar edirdilər, hamının şahidi olduğu bir olay isə bizi buna daha artıq inandırdı. Bizlərdən başqalarına nisbətən daha çılgın birisi, risk etməyi kəsdirdi. Nohura çatmaq və doyunca su içmək ona müyəssər oldu. Ancaq o tələsik geri qayıdanda, vəhşilərin biri onu sərrast atəşlə vurub yerə sərdi. Bu bizim sonuncu itkimiz oldu. Onun cansız bədəni gözlərimizin önündə uzanıb qalmışdı. Bizim susuzluqdan duyduğumuz əzablara baxmayaraq, daha heç kim bu riskli cəhdi təkrarlamağa cəsarət etmədi.

Nəhayət, çoxdan gözlənilən qaranlıq öz qanadlarını yerin üzərinə gərdi. Yalnız tutqun səmadakı donuq işartı hələ sönməmişdi. Adamlar iki-iki, üç-üç ağacların arxasından çıxır və gizlicə nohura yaxınlaşırdılar. Onlar əyilib otluğa yüngülcə ayaq basaraq səssiz addımlarla, xəyallar kimi hərəkət edirdilər. Biz suya hamımız birdən hücum çəkə bilməzdik, hərçənd susuzluğunu tezliklə yatırtmağı hamı istəyirdi. Ancaq qoca ovçunun saqındırmaları həтта ən hövsələsiz adamları da dayandırır və onlar, dözülməz əzablara qatlaşaraq, başqaları öz yerlərinə qayıdana qədər gözləyirdilər.

Biz tamamilə ağıllı tərpenibmişik. Belə ki, hindular, nə baş verəcəyini öncədən görərək, talanı daha güclü atəşə tutmağa başladılar. Tüfənglərin yaylım atəşləri gurlayırdı. Hindular öz tüfənglərini hədə yerə boşaldırdılar – qaranlıq onların nişan almalarına mane olurdu. Güllələr, arılar kimi, ətrafımızda viyılı, vızıltı salmışdılar, ancaq yan keçirdilər.

Birdən kim isə çılgınlıqla qışqırdı ki, hindular hücumə keçiblər. Biz hamımız o saatca pərakəndə halda, suyun yanından ağaclara tərəf atıldıq. Çoxlarına beləcə də dirilik suyundan udmaq müyəssər olmadı.

Bütün vaxtı öz ağacımın arxasında hərəkətsiz dayanmışdım. Mənim qara xidmətçim sadıq keşikçi kimi yanımda idi. Şərtləşmişdik ki, su içməyə növbə ilə gedək. Cek israr edirdi ki, mən birinci gedim. Artıq onun inandırmaclarına, az qala, razılaşacaqdım ki, birdən düşmən yenidən atəş açdı. Biz hinduların hücumu yenidən başlayacaqlarından çəkindik və yerimizdə qalası olduq.

Mən “gözümün ucu” ilə gövdənin arxasından baxa-baxa dayanmışdım və tüfəngimi hazır saxlamışdım. Öz düşmənimin tüfəngindən odlu partlayışı gözləyirdim. Birdən qolum yuxarı atıldı, tüfəngim əlimdən düşdü.

Hər şey aydın idi: güllə qolumu deşib keçmişdi. Çiyinimi qırağa həddən artıq şox çıxartmışdım və yaralanmışdım – vəssalam.

İlk öncə yaraya nəzər saldım. Mən yetərinə güclü ağrı duyurdum və bu, mənə yara yerini dəqiq müəyyən etməyə imkan verdi. Gördüm ki, güllə, çiyimdən bir qədər aşağı olmaqla, sağ qolumun yuxarı hissəsindən keçib və sonra mundirimdə iz buraxaraq sinəmlə aşağı sürüşüb. Yaradan enli şırnaqla qan axırdı. Hələ hava yetərinə işıqlı idi və mən bunu sezdim.

Yaranı sarımaq üçün mundirimin düymələrini açmağa başladım.

Qara Cek artıq yanımda idi; o, öz köynəyini bintlərə parçaladı.

Birdən o, təəccüblə səsləndi:

– Bu nədir, massa Corc? Güllə arxadan atılıb.

– Arxadan? – yaraya göz gəzdirə-gəzdirə, soruşdum. Belə bir ehtimal mənim də fikrimdən keçmişdi: həqiqətən, çiyinin arxadan ağrıdığı duymuşdum. Yaraya və cırlmış paltara diqqətli baxış bizi gümanımızın doğruluğuna inandırdı. Və mən qeyri-ixtiyari olaraq səsləndim:

– Bu, düzdür, Cek! Deməli, hindular talanın o biri tərəfindən meşenin kənarına yaxınlaşdılar. İndi biz məhv olduq!

Biz hər ikimiz dönüb geri baxdıq. Və elə həmin an, sanki, bizim fikirlərimizin təsdiqi kimi, görünür, qarşı tərəfdən buraxılan güllə, boğuş taqqıltı ilə bizim arxasında diz üstə dayandığımız ağacın gövdəsinə batdı. Onun haradan buraxıldığına heç bir şübhə yeri qalmırdı. Biz alovu görmüş və güllə səsini eşitmişdik.

Bəs bizim o tərəfdəki yoldaşlarımız necə olmuşdular? Doğrudanmı, onlar öz postlarını buraxmış və hinduların yaxınlaşmalarına imkan vermişdilər? Doğrudanmı, onlar öz borclarına məhəl qoymadan, nohura susuzluqlarını yatırtmağa yollanmışdılar? Bizim ilk ağılmıza gələn bu oldu. Amma şam ağaclarının kölgələri altında qaranlığa baxaraq, nohurun yanında heç kimi görmədik. Bu, bizi təəcübləndirdi. Biz ucadan yoldaşlarımızı səslədik. Cavab yox idi, onu hinduların vəhşi ulaşmaları batırmışdı. Və elə həmin an biz elə bir mənzərə gördük ki, bundan damarlarımızda qanımız dondu.

Hinduların mövqelərinin yaxınlığında, məhz bizim Cek ilə dayandığımız yerin qarşısında, qəfildən, yerin altından çıxmış kimi, parlaq alov qopdu və yuxarı qalxdı. O, ağacların təpələrinə yetişənə qədər, sıçrayışlarla qalxaraq, hey yüksəldi. Bu, yerdə yandırılan böyük miqdarda barıtın alışmasına bənzəyirdi. Bu, elə gerçəkdən beləymiş. Hindular meşəni yandırmağa cəhd etmişdilər. Onların cəhdləri, az qala, ani olaraq uğurla nəticələndi. Alov dili qurumuş şam iynələrinə çatan kimi, onlar bir göz qırpmındaca qov kimi od tutub alışdılar.

Alov şiddətləndi, yayıldı və artıq alov dilləri ən hündür ağacların çətirləri üzərində oynamağa başladı.

Biz boylanıb baxdıq – və hər tərəfdə eyni mənzərə göz önünə gəldi. Hinduların vəhşi ulartıları odlu mühasirənin başlanmasına işarə imiş. Alov hər tərəfdən bizə yaxınlaşırdı. Od ağacları quru ot kimi sarmışdı və uzun dilləri göyə ucalırdı. Tala al-qırmızı, nəhəng, nəriləyən alov divarı ilə əhatə olunmuşdu... Bütün meşə od içində idi!

Bizi tüstü burumları bürümüşdü, o hər dəqiqə qatılışdı. İsti artıq dözülməz həddə idi və biz, az qala, boğulurdıq.

Biz ölümün düz gözünə baxırdıq. Adamların ümitsiz qışqırıqları tüğyan edən alovun nəriltsi ilə batırılırdı. Hətta ən yaxındakı yoldaşının səsini eşitmək mümkün deyildi. Ancaq hər kəsin fikrini onun üzündən

oxumaq olardı, çünki tüstü pərdəsinə baxmayaraq, tala parlaq işıqla işıqlanmışdı və biz bir-birimizi inanılmaz bir aydınlıqla görə bildirdik. Yanğının işıqlandırdığı üzlərdə qorxu və ümitsizlik aydın oxunurdu. Ancaq mən artıq heç nə duymurdum. Qan itirməkdən tamamilə zəifləmiş halda, hamının bu cür etdiyini görüb, ağacın yanından açıq yerə çəkilmək istəyirdim. Ancaq ikicə addım atmağa zorla macal tapmışdım ki, sanki, qıçlarım qırıldı və mən huşsuz halda yerə yıxıldım.

LXXXVII

fəsil

ALOVUN ORTASINDA MÜHAKİMƏ

Yıxılarkən düşündüm ki, sonum çatıb, bir neçə dəqiqə sonra məni alov bürüyəcək və mən əzablı ölümə öləcəyəm.

Bu fikir sinəmdən zəif inilti qopartdı və mən huşumu itirdim. Heç bir şey duymurdum, sanki, artıq ölmüşdüm. Həmin dəqiqə məni alov bürüsəydi, mən bunu heç hiss etməzdim; heç bir ağrı duymadan yanıb külə dönərdim.

Huşsuz halda uzanmışdım – qabağımda nə surətlər dolaşır, nə xəyallar. Mənə elə gəlirdi ki, ruhum artıq öz dünyəvi məskəninə tərki edib.

Ancaq məni hələ yaşama qaytarmaq olardı. Özü də, xoşbəxtlikdən, əl altında xilasedici vasitə tapıldı.

Özümə gələndə başımı sahilə söykəyərək boğazacan suyun içində uzandığımı hər şeydən öncə duydum. Yanımda diz üstə, həmçinin yarıyacan suya girmiş halda, mənim sadıq xidmətçim Qara Cek dayanmışdı. O, mənim nəbzimi yoxlayır və gözünü çəkmədən həyəcanla üzümə baxırdı.

Huşum özümə qayıtmağa başlayanda və nəhayət, mən gözümü açanda o, fərəhlə qışqırdı:

– Aman tanrım, massa Corc, siz sağsınız! Yaradana şükürlər olsun, siz sağsınız! Özünüzü tox tutun, massa, siz bacarsınız... Əlbəttə, siz bu işin öhdəsindən gələ bilərsiniz!

– Ümidvaram, Cek, – zorla eşidilən səslə cavab verdim.

Ancaq səsim nə qədər zəif olsa da, bu, mənim sadıq xidmətçimi olmazın dərəcədə vəcdə gətirdi və o, fərəh nidaları çıxara-çıxara sevinməyə davam etdi.

Başımı azca qaldıra bildim və ətrafa göz gəzdirdim. Gözlərim önündə dəhşətli mənzərə açıldı, ona layiqincə baxmaq üçün işıq isə yetərli olandan da artıq idi.

Məşəni bürüyən alov, azgın nəritli ilə tüğyan etməkdə idi; göy gurultusuna və ya tufan nəriltisinə bənzəyən səs var idi ki, bəzən ona fışılıtlı notlar və müşketlərdən açılan atəşi xatırladan kəskin şaq-qılıtlar qarışırdı – sanki, bütöv bir taqım atəş açırdı. Adama elə gəlirdi ki, bunlar yenidən atəş açan hindulardır, ancaq bu, inanılmaz idi. Onlar, görünür, hər şeyi məhv edən alovun daim genişlənən həlqəsi önündə artıq çoxdan geri çəkilmişdilər.

Ancaq indi, elə bil, alov və tüstü azalmışdı. Quru yarpaqlar və iynəyarpaqlar külə dönmüşdü, budaqlar isə gövdədən qopur və zəif-zəif közərən kömürlərin üstünə düşürdü.

Üzərimizdə budaqlarını itirən və alova bürünən uca ağac gövdələri ucalırdı. Kövrək qabıq tez alışırdı, qatı qatran isə parlaq alovla şölələnirdi. Bir çox ağaclar, demək olar ki, başdan ayağa qədər yanmışdı və közərib qıpqırmızı olmuş nəhəng dəmir sütunlara bənzəyirdi. Bu, cəhənnəm səhnəsinə bənzəyirdi.

Havanın istiliyi dözülməz olmuşdu. Qızmar təbəqələrin tərpənişindən havada titrəyiş vardı. Hətta başımda tüklərim qarsalanmışdı. Dərimdə yanıqlardan qabarcıqlar şişib-köpmüşdülər. Nəfəs aldığımda hava, buxar maşınının klapanlarından çıxan buxarı xatırladırdı.

Yoldaşlarımı axtara-axtara, instinktiv olaraq, ətrafa boylandım. On ikiyə qədər adam nohurun yanında idi, ancaq bu, heç də hamı deyildi. Axı biz əlli nəfərə yaxın idik... Bəs qalanları hanı? Doğrudanmı, onlar alovda həlak olublar? Hanı onlar?

Bu sualı mexaniki surətdə Cekə verdim.

– Odur, oradadırlar, – Cek, suyu göstərərək, cavab verdi. – Hamısı sağ-salamatdır.

Nohura göz gəzdirdim və otuza yaxın qəribə kürelər gördüm. Bunlar yoldaşlarımin başları idi. Onlar da, elə mənim kimi, boğazacan suyun içində uzanmışdılar və bununla dözülməz istidən qurtulurdular.

Ancaq başqaları, sahildəkilər, – onlar nə üçün bu ağıllı fənddən yararlanmırdılar? Onlar nə üçün tüstüdən boğula-boğula, bu qızgın

atmosferdə qalmışdılar? Bu arada tüstü dağılmağa başladı və adam bədənlərinin çevrələri daha aydınlaşdı. Ancaq onlar, dumandakı kimi, nəhəng ölçülər aldılar və onların tufəngləri də elə bu cür göründü.

Elə bil, onlar nə haqdasa qızğın mübahisə edirdilər. Mən onların arasında dəstəməzin əsas iştirakçılarını, – Hikmeni, Uezerfordu və başqalarını tanıdım. Hikmen və Uezerford – hər ikisi qeyzlə əl-qollarını oynadırdılar və mən bunda təəccüblü heç nə tapmadım: onlar, şübhəsiz ki, sonrakı hərəkət planlarını müzakirə edirdilər. İlk anda bu cür düşündüm, ancaq diqqətlə baxaraq, səhv etdiyimi anladım.

Bu, gələcək hərəkət planının müzakirəsi deyildi. Çatırdayan şam ağaclarının iki alov dili arasındakı sakitlik dəqiqələrində onların səslərini ayırd edə bildim. Əmin oldum ki, onların aralarında qızğın mübahisə gedir. Hikmenin və Uezerfordun ağızlarından hərdənbir qəzəb nidaları eşidilirdi.

Bu an qəfildən dağılan tüstünün arasında nohurdan bir qədər kənardə daha bir qrup adam gördüm. Bu qrupda üç nəfərlik iki hissəyə bölünən altı adam var idi. Ortadakını iki nəfər möhkəmcə tutub saxlamışdı. Olsun ki, bunlar əsirlər idi.

Doğrudanmı, bunlar hindulardır? İki düşmən, alov və tüstü qarışıqlığında taladan keçib, kim bilir, hara qaçmaq istəyiblər və əsir düşüblər?

Qabaqca belə düşündüm. Ancaq bu an ağacların lap təpələrinə qədər yuxarı atılan alov dili talanı gözqamaşdırıcı işıqla doldurdu. Bütün qrup gündüz olduğu kimi aydın göründü. Bu əsirlərin kim olduqlarına daha şübhəm qalmadı. Mən onların solğun, vahimədən dəyişmiş üzlərini gördüm. Hətta tünd-qırmızı alov onlara öz al-qırmızı çalarını verə bilmirdi. Mən bu adamları dərhal tanıdım: bunlar Spens və Uilyams idi.

LXXXVIII

fəsil

YUBADILMAYAN CƏZALANDIRMA

İzahat üçün zənciyə üz tutdum, ancaq o izah etməyə macal tapmamış, işin nə yerdə olduğunu özüm başa düşdüm. Öz durumum

mənə düzgün cavabı xatırlatdı. Xatırladım ki, məni yaralayan və o biri – ağac gövdəsində ilişib qalan güllə arxadan atılmışdı. Düşünürdüm ki, bunun üçün vəhşilərə borcluyuq. Ancaq yox! Bu güllələri daha pis canilər – Spens və Uilyams atıbmışlar!

Bu fikirlərdən dəhşətə gəldim. Bu nə müəmmadır belə? Mən burada qabaqkı gecənin olaylarını xatırladım: bu iki qoçağın meşədəki davranışları, qoca Hikmenin və onun yoldaşının şübhəli eyhamları və başqa, yaddaşımda iz buraxan daha qabaqkı olaylar aydın şəkildə qarşımda dayandılar. Yenə burada Arens Rinqoldun əli var! Aman tanrım, bu nə primitiv yırtıcı imiş...

Cek:

– Onlar iki yaramazı istintaq edirlər – dedi – vəssalam!

– Kimi? – mexaniki surətdə soruşdum, hərçənd artıq söhbətin kimdən getdiyini bildirdim.

– Massa Corc, məgər siz onları görmürsünüz? Lənət şeytana! Onlar qopub tökülən çürüntü kimi ağdırlar. Bunlar ki, Spens və Uilyamsdır. Sizə güllə atanlar əsla hindular deyil, elə onlar olublar. Mən dərhal başa düşdüm və massa Hikmenə dedim. Massa Hikmen isə dedi ki, onun özü də bunu görüb. Massa Uezerford da görüb. Onlar bu ikisinin atəş açdıqlarını görüblər. İndi onlar bu iki nəfəri edamdan qabaq istintaq edirlər – onlar bax, bunu edirlər!

Mən, bir növ, qəribə bir maraqla bu qrupa yenidən nəzər saldım.

Alov artıq elə də gurlamırdı, qatran, demək olar, yanıb qurtarmışdı və yüngül partlayışlar daha gec-gec eşidilirdi. Taladan səslər aydın şəkildə mənə gəlib çatırdı. Mən improvizasiya olunmuş məhkəmə prosesini diqqətlə dinləyirdim. Orada mübahisə yaranmışdı: hakimlər bir fikrə gələ bilmirdilər. Bəziləri təxirsiz edam tələb edir, başqaları belə cəld cəzalandırmaya qarşı etiraz edirdilər. Onlar hesab edirdilər ki, sonrakı təhqiqat üçün hələlik cinayətkarları diri saxlamaq gərəkdir.

Bəziləri hətta misli görünməmiş belə bir cinayətə inanmaq istəmirdilər: bu, doğrudan da, həddən artıq dəhşətli və inanılmaz görünürdü. Onları hansı motivlər idarə edirmiş? Suçlu bilinənlər bu cür cinayətkarlığa necə cürət edə bilərdilər, axı öz həyatları bilavasitə təhlükədə idi?

– Necə yəni təhlükədə idi?! – Hikmen, yoldaşlarının suallarına cavab verərək, səsləndi. – Əşi, onlar bütün gün ərzində bircə dəne

də olsun, güllə atmayıblar! Sizə deyirəm ki, onlarla hindular arasında razılıq olub. Onlar casuslardır. Onların dünənki xəyanətkar atəşləri – buna ən yaxşı sübutdur. Guya, onların yolu azmaları, hamısı yalandır, axmaq sözlərdir! Onlar azıblarmış? Əşi, onlar bu meşəni istənilən heyvandan daha yaxşı tanıyırlar. Onlar burada yüz dəfələrlə olublar, hələ ondan da çox. Tfu, şeytan! Məgər siz nə vaxtsa azan yenot haqda eşitmisiniz?

Kim isə ona etiraz etməyə başladı. Mən sözləri eşitmədim, ancaq ovçunun səsi yenidən aydın bir surətdə eşidilməyə başladı:

– Siz burada onların “motivləri” haqda boşboğazlıq edirsiniz. Güman edirəm ki, siz onları bu qanlı işə sövq edən səbəbləri nəzərdə tutursunuz. Eyb etməz, mən özüm də onları yaxşı qanmıram, ancaq bəzi təxminlərim var. Mən son beş ildə bu cüvəllağların şübhəli işləri haqda çox eşitmişəm. Ancaq sizə deyirəm ki, uşaqlar, sonuncu törətdikləri, ağıla sığıdırmaq mümkün olanların hamısını geridə qoyub.

– Siz həmin səmtədən atəş açıldığını gördüyünüzə əminsiz?

Bu sualı zabitəli və xoş görkəmi olan ucaboy yaşlı bir adam vermişdi. Mən onun varlı plantator və dayımın yaxşı tanışlarından olan bir qonşumuz olduğunu tanıdım. O, ailəmizin dostu kimi, bizim yürüşə qoşulmağı vacib bilmişdi.

– Əlbəttə, – Hikmen cavab verdi. – Məgər biz Cimlə bütün bunları öz gözlərimizlə görməmişik? Bu nanəciblərə bütün günü göz qoymuşuq. Biz, onların hansısa bir xəbisliyin qəsdində olduqlarından əmindik. Özü də onların tala istiqamətində atəş açdıqlarını və gənc Rendolfu hədəfə aldıklarını gördük. Elə zənci də bunu görüb. Siz daha nə sübut istəyirsiniz?

Həmin dəqiqə qulağımın üzərində Cekin səsi eşidildi.

– Massa Hikmen, – o, qışqırdı, – yenə sübut gərəksə, zənci onu verə bilər! Güllələrdən biri massa Corcun yanından keçdi və bizim arxasında dayandığımız ağaca, tut ağacına dəydi. O, hələ yanmayıb. Centlmenlər, düşünürəm ki, siz gülləni taparsınız. Onda onun hansı tufəngə getdiyini öyrənmək olar.

Bu təklif dərhal qəbul olundu. Bir neçə adam, bizim Ceklə yanında dayandığımız ağaca tərəf atıldı. O, nədənsə od tutmamışdı, onun kömürə dönmüş, qara gövdəsi hələ də yanğın yerinin lap ortasında ucalırdı. Cek yüyürdü və dəqiq yeri göstərdi. Ağacın qabığını yoxladılar,

güllənin deşiyini tapdılar və şahid qurğuşunu ehtiyatla çıxartdılar. Güllə hələ öz dəyirmi formasını saxlamışdı və yalnız lülədəki yivlərlə yüngülcə cızılmışdı. Bu güllə yalnız böyük kalibrli tüfəng üçün yarayır. Bu cür tüfəngin Spensdə olduğunu hamı bilirdi. Bütün dəstənin tüfənglərini gətirdilər və növbə ilə gülləni ölçməyə başladılar. O, Spensin tüfəngindən başqa heç bir tüfəngə getmədi.

Suç sübut olunmuşdu. Qərarı yubanmadan çıxartdılar: hamı yekdilliklə qət etdi ki, canilər ölməlidir.

Hikmen qəzəblə səsinə yüksəldib tüfəngi qaldıraraq, acıqla:

– Köpəyə – köpək ölümü! – dedi. – Cim Uezerford, onları hədəfə götür!.. Siz isə, uşaqlar, qırağa çəkilin. Biz onlara öz rəzil həyatlarını qorumaq üçün daha bir şans verərik. Əgər istəyirlərsə, qoy o ağaclara tərəf qaçsınlar, yoxsa, daha qızmar bir yerə düşəcəklər... Di buraxın onları, buraxın deyirəm sizə, yoxsa, allah belənizi versin, tüfəngimi dəstənin lap ortasına boşaldacağam!

Ovçunun təhdidedici pozasını görüb onun gerçəkdən güllə atmağa başlayacağından qorxaraq, caniləri tutan adamlar onları buraxıb hakimlərə tərəf qaçdılar.

Yaramazlar, görünür, tamam sarsılmışdılar. Onların üzlərində dəhşət əks olunmuşdu, onlar nə bir söz deyər, nə bir addım ata bilirdilər, sanki, yerə mıxlanmışdılar. Onlardan heç biri qaçmağa cəhd etmədi. Yəqin, bu cür cəhdin tamamilə mümkünsüzlüyü onların özlərinə bəlli idi və onlarda hər hansı bir hərəkət istəyini öldürürdü. Onlar taladan qaçmaqla canlarını qurtara bilməzdilər. Cəngəlliyə daban almaq təklifi yalnız hiddətlənmiş ovçunun acı istehzası idi. Qaçması bir yer yox idi: onlar on saniyə ərzində alovlanan ağac gövdələri və budaqlarının arasında qovrulardılar.

Bir dəqiqəliyə hamı nəfəsini qısdı. Sakitlikdə yalnız bir səs – Hikmenin səsi eşidildi:

– Cim, Spensi sənə tapşırıram, o birini isə özümə götürürəm.

Bu sözlər, az qala, pıçiltı ilə deyilmişdi. Ovçu onları yenidən söyləmişdi ki, eyni zamanda iki atəş gurladı.

Tüstü dağılan zaman, güllələnmə mənzərəsi hamının gözləri önündə dayandı. Edam həyata keçirilmişdi. Nifrətamiz xainlər öz dünyəvi mövcudluqlarını bitirmişdilər.

LXXXIX

fəsil

GÖZLƏNİLMƏZ DÜŞMƏN

Teatrda bəzən həyəcanlandıran melodramdan sonra vodevil¹ göstərilirdi kimi, bu faciəli səhnədən sonra da çox yöndəmsiz və gülməli bir səhnə baş verdi. O, bizim hamımızın gülüşünə səbəb oldu ki, indiki durumda bu, daha çox, dəlilərin gülüşünə bənzəyirdi. Gerçəkdən, bizi coşqun nəşəyə qapılan manyaklar hesab etmək olardı, hərçənd bizim gələcəyimiz qaranlıq və fərəhsiz idi – bizi vəhşilərin əlində və ya acından, az qala, labüd ölüm gözləyirdi.

Biz bu vaxt hindulardan, olsun ki, qorxmurduq. Bizi meşədən qovub çıxaran alov onları da öz mövqələrini tərk etməyə məcbur etmişdi və biz onların indi uzaqda olduqlarını bilirdik. Qarsalanmış budaqlar şam ağaclarından qopub düşmüşdülər, iynəyarpaqlar büsbütün yanmışdılar və meşə çox böyük məsafələrdə gözlə görünürdü. Alqırmızı közərən gövdələr arasındakı işıq zolaqlarından, az qala, min yardlarla qabağa görünüş açılırdı. Alovun fışılısından və budaqların fasiləsiz çatırtısından, artıq başqa ağacların da alova büründüklərini anlama bilirdik.

Bu çatırtı bizdən hey uzaqlaşdı və uzaqdan gələn zəif göy gurtusunu andırırdı. Öncə yanğının bitdiyini düşünmək olardı. Ancaq meşənin üzərindəki tünd-qırmızı şəfəq, əksinə, alovun yayılmaqda olduğuna dəlalət edirdi. Səs-küy və çatırtı ona görə zəif eşidilirdi ki, bizə uzaqdan gəlib çatırdı. Düşmənlərimiz, yəqin ki, yanğın məntəqəsi hüduqlarından çıxıb daha uzaqlara getmişdilər. Onlar meşəyə od vuran kimi, oradan yox olmuşdular və indi, yəqin ki, savannada öz fəaliyyətlərinin nəticələrini gözləyirdilər.

Onların meşəni hansı məqsədlə yandırdıqları bizə tam aydın deyildi. Ola bilsin, onlar, alovun bütün meşəni bürüyəcəyinə və bizim diridiri yanacağımıza, yaxud tüstüdən boğulacağımıza ümid edirdilər. Əgər yaxınlıqda nohur olmasaydı, bu, elə bu cür də olacaqdı. Yoldaşların deyirdilər ki, tüstü onların dəhşətli əzablarına səbəb olmuş-

¹ *Vodevil* – yüngül komediya xarakterli pyes

du. Onlar nohura atılmayıb səviyyəsi yerin səviyyəsindən bir neçə fut aşağıda olan sudan başlarını çıxarmasaydılar, boğulacaqdılar. Bu, mənim huşsuz halda uzandığım zaman baş veribmiş. Mənim sadıq zəncim məni meşədən dartıb gətiribmiş və bizim bütün yoldaşlarımızın olduqları suya salıbmiş. O, mənim artıq öldüyümü düşünürmüş.

Daha sonra, tüstü bir qədər dağılmağa başladığıda, xainlər üzərində məhkəmə başlanmışdı. Amansız hökm yerinə yetirilmiş və keçmiş hakimlər, dözülməz istidən qurtulmaq üçün, yenidən suya atılmışdılar. Yalnız ikisi, elə bil, istini duymurdular və sahilə qalmışdılar. Bunlar Hikmen və Uezerford idi.

Mən onların bıçaqlarla hansısa qara cismin üzərinə əyildiklərini gördüm. Bu, Hikmenin səhər güllə ilə vurub öldürdüyü at idi. İndi mən onun atı nə üçün öldürdüyünü anladım: o, bir daha öz instinktiv ehtiyatkarlığını sübut etdi ki, bu, onun fərqləndirici özəlliyi idi.

Ovçular atın dərisini soydular və bir neçə ət tikəsi kəsib ayırdılar. Sonra Uezerford yanan ağaclara tərəf getdi, cəld bir neçə yanan kösöv yıgdi, onları nohurun yanına çəkib gətirdi və tonqal qaladı. Hikmen və Uezerford sallağı oturaraq, cavan ağacların budaqlarından düzəldilmiş şişlərdə ət tikələri qızartmağa başladılar. Bu zaman onlar elə şad-xürrəm və soyuqqanlılıqla söhbət edirdilər ki, sanki, öz komalarındakı buxarının qabağında oturmuşdular.

Başqa aclıq çəkənlər də yubanmadan ovçulara qoşuldular. Aclıq əzabı tüğyan edən alov qarşısındakı qorxunu üstələdi. Bir neçə dəqiqə sonra onlarla adam çalağanlar kimi öldürülmüş atın üstünə atılmışdılar və onu tikələrə didib-parçalayırdılar.

Yuxarıda qeyd etdiyim gülməli səhnə də elə burada baş verdi. Biz, barbarcasına bişir-düşürlə məşğul olanlardan savayı, hamımız nohurda qalmışdıq. Dairəvi nohurun sahilində yan-yana uzanmışdıq və indi bizi kiminsə narahat edə biləcəyini qətiyyənlə düşünürdük. Daha alovdan qorxumuz yox idi, hindular isə bizdən uzaqda idilər.

Birdən lap yaxınımızda yeni bir düşmən peyda oldu. Nohurun ən dərin olan düz ortasından hansısa qorxunc kütlə qabardı. Elə həmin anda qulağımıza uca nəriltili səsi çatdı, elə uca ki, sanki, talaya bütöv bir kəl sürüsü buraxmışdılar. Su ani olaraq dalğalandı, köpükləndi və sıçrantıların bütöv bir fəvvarəsi başımıza töküldü.

Hərçənd bu zahir olma qəfil və fantastik idi, amma yenə də onda əsrarəngiz heç nə yox idi. Nəhəng, iyərənc gövdə, ən içdən gələn,

kəl böyürtüsünə bənzəyən nərilti, – bütün bunlar bizə yaxşı bellı idi. Bu, vur-tut alliqator idi.

Əgər o, nəhəng ölçüləri ilə seçilməsəydi, yəqin ki, biz ona xüsusi bir diqqət-filan yetirməzdik. Onun uzunluğu, az qala, nohurun diametrinə bərabər idi, aralanmış cəhəngində isə qorxunc dişləri görsənirdi. O, bizlərdən istənilən birini bircə uduma uda bilərdi. Onun nəriltisi ən cəsəratliləri belə dəhşətə salırdı. Alovdan suda gizlənənlərin qorxmuş baxışları, hərc-mərclik, çaşqınlıq, yəndəmsiz sudan qurtulmaq cəhdləri, hamının ildırım sürətilə hara gəldi qaçdığı sahildəki çaxnaşma – bu, həqiqətən, gülməli mənşərə idi.

Həç on saniyə də keçmədi ki, nəhəng alliqator nohurun tam hakiminə çevrildi. O, quyruğunu suya döyəcləyə-döyəcləyə və sanki, bizim geri çəkilməmizin təntənəsi kimi, nərildəməkdə davam edirdi.

Ancaq ona uzun-uzadı bayram etmək qismət olmadı. Ovçular tufənglərinə əl atdılar və onlarla güllə qorxunc vəhşi heyvanın işini dərhal bitirdi. Sahildəkilər qorxmuş qaçqınlara baxa-baxa artıq gülməkdən uğunub-gedirdilər. Qorxusu azalmış qaçqınlar özləri də başqalarına qoşulub, meşəni başlarına götürərək, güldürdülər. Əgər hindular o məqamda bizi eşitsəydilər, xəyal edərdilər ki, biz dəli olmuşuq, daha ağılabatanı isə, biz artıq ölmüşük, bizim səslerimiz isə, başda ulu ruh Ülikome olmaqla, onların ölmüş dostlarının səsleridir ki, yandırılmağa məhkum edilmiş insan qurbanlarının müdhis görüntülərinə sevinirlər.

XC

fəsil

QARANLIQDA TOQQUŞMA

Meşə bütün gecəni, bütün növbəti günü və daha bir gecəni yanmaqda davam etdi. Hətta üçüncü gün bir çox ağaclar hələ də yanırdı. Ancaq indi onlar artıq şiddətli alovla deyil, xəfif közətilərlə yanırdılar, çünki hava sakit idi və coşqun alov dilləri görsənmirdi. Bir çox ağaclarda alov, tədricən sönə-sönə, oduncağın içərilərində

közəridi. Bəzi yerlərdə alov tamam sönmüşdü; qara, yandırılmış, sanki, bol-bol qatran sürtülmüş sivriüclü hündür nizələr kimi dik duran kömürlənmiş gövdələr, artıq heç nə ilə meşəni xatırlatmırdı. Meşənin bir hissəsi yanmışdısa da, hələ ki, ondan keçib getmək yetərinə çətin idi. Biz hələ də mühasirədə idik.

Talanı əhatə edən od həlqəsi, sanki, sayca iyirmi dəfə üstün olan düşmən ordusu kimi, bizi bu sahənin dar hüduqlarına qapamışdı. Heç bir yardımdan söhbət belə gedə bilməzdi. Hətta düşmənlər də bu mühasirəni götürə bilməzdilər.

Qoca ovçunun uzaqqörənliyi bizə böyük xidmət göstərdi. Atlarımız olmasaydı, aclıqdan əməlli-başlı əziyyət çəkərdik. Dörd gün ərzində yalnız şam qozalarının toxumları ilə qidalandıq. At əti olduqca karımıza gəldi. Ancaq biz hələ də odlu həlqənin əsiri idik. Bizim yalnız bir çıxış yolumuz vardı: Hikmənin təbirincə desək, “meşə soyuyana qədər” yerimizdə qalmaq.

Ümid edirdik ki, bir gün sonra, kömürlənmiş ağacların arasından soyumuş külün üstü ilə artıq xətersiz keçib gedə bilərik. Ancaq gələcəyimiz bundan daha az tutqun görünmürdü. Od qarşısında qorxumuz azalırdısa da, qəddar düşmən qarşısındakı qorxumuz uyğun olaraq artırdı.

Biz, çətin ki, hindularla qarşılaşmadan meşədən çıxı biləydik. Onlar, əlbəttə, elə bizim kimi, meşəyə girmək mümkün olan dəqiqəni gözləyirdilər. Silahlı toqquşmadan qaçmaq mümkün deyildi. Biz düşmən cərgələrini yarıb keçməli idik!

Ancaq indi biz hamımız sərtlənmişdik və cəsurlaşmışdıq. Ən ağciyərlər də birdən şücaətə gəlmişdilər və heç kim gizlənmək, ya geri çəkilmək fikrində deyildi. Biz, həyata və ya ölümə doğru, hamımız birlikdə getməyi, düşmən səflərini yarıb keçməyi və qalib gəlməyi, yaxud ölməyi qəət etmişdik. Bu, bizim çox önəmsiz dəyişikliyə uğramış əski planımız idi.

Biz onu gerçəkləşdirmək üçün yalnız gecəni gözləyirdik. Meşənin artıq tamam soyuduğuna çətin ki, bel bağlamaq olardı, amma aclıq yenidən özünü göstərməyə başlamışdı. Atı biz artıq yemişdik – axı o, elə də yekə deyildi. Əlli ac mədəni təmin etmək asandı mı?! Atın yalnız tərtəmiş gəmirilmiş sümükləri qalmışdı, ilik olan sümüklər isə parça-parça sındırılmış və son damcısına qədər sümürülmüşdü. Hətta iyğənc sürünənin yalnızca skeleti qalmışdı.

Edam olunmuş iki cinayətkarın cəsədləri dəhşətli mənzərə əmələ gətirirdi. Onlar istidən nəhəng ölçülərə qədər şişmişdilər. Çürümə başlamışdı. Hava iyərənc üfunətlə dolmuşdu...

Döyüşdə ölmüş yoldaşlarımızın cəsədləri torpağa verilmişdi. Deyirdilər ki, edam olunmuşlarla da eyni şeyi etmək gərəkmış. Heç kim buna qarşı çıxmadı, ancaq onlara qəbir qazmaq istəyən də tapılmadı. Belə hallarda adamları, adətən, rəfedilməz qeydsizlik çiyərənmə bürüyür: başlıca olaraq buna görə iki xəyanətkarın cəsədləri beləcə də basdırılmamış qaldı.

Gözlərimizi günbatandan ayırmadan, günəşin qürubunu səbirsizliklə gözləyirdik. Nə qədər ki, odlu kürə hələ səmada şölələndirdi, biz yanğının ölçülərini yalnız təxmin edə bilərdik.

Alatoran başlayanda hövsələmiz son həddəcən daraldı və bununla birlikdə ümidlərimiz dirçəldi. Quru, kömürlənmiş gövdələrin çatırtiları, demək olar ki, kəsilmişdi və tüstü qalxması tamam azalmışdı. Ümid edirdik ki, yanğın tezliklə bitəcək və nəhayət, xətərli məntəqəni keçə biləcəyimiz vaxt gəlib yetişəcək.

Tezliklə daha bir gözlənilməz vəziyyət ümidlərimizi, az qala, əminliyə çevirdi. Biz gözləyən vaxt yağış damcılamağa başladı. Öncə göydən ayrı-ayrı iri damlalar düşürdü, ancaq bir neçə dəqiqə sonra şıdırğı bir leysan başladı. Biz bu leysanı fərəhlə qarşıladıq: o, bizim üçün yaxşı əlamət idi. Dərhal meşəyə atılmaq istəyən cavanları birtəhər saxlaya bildik. Ancaq tədbirlik üstün gəldi və biz qaranlığın tam düşməsini gözlədik.

Öncəkitək şiddətli yağış yağırdı və səmanı bürüyən qara buludlar, bir növ, gecənin gəlişini yeyinləşdirirdilər. Tam qaranlıq düşəndə ağacların arasında bircə qığılıcım da olsa parlamırdı.

– Artıq yetərinçə qaranlıqdır, – ən hövsələsizlər təkid edirdilər.

Nəhayət, biz hamımız irəliyə, meşənin yanğınla məhv edilmiş qara ənginliyinə hərəkət etdik. Biz tam sükutla, silahları hazır tutaraq gedirdik. Mən bir əlimdə tufəngi aparırdım, o birisini sarğının üstünə qoymuşdum.

Belə şikəst olan tək mən deyildim, yoldaşlarımdan çoxu qolundan yaralanmışdı. Qabaqda ən qüvvətliyə gedirdilər. Dəstəyə iki ovçu başçılıq edirdi, yaralılar isə arxada sürünürdülər.

Yağış kəsmək bilmirdi və biz başdan-ayağacan islanmışdıq. Başımızın üstündə artıq bizi yağışdan qoruyacaq yarpaqlar yox idi.

Biz qarsalanmış budaqların altından keçən zaman, yuxarıdan üzərimizə qara kül səpələnirdi, ancaq su axınları onu üzümündən yuyub aparırdı. Çoxumuz başıaçıq gedirdik. Furajkalarımızı çıxarıb tüfənglərin sürgülərini örtmüşdük ki, onları quru saxlayaq. Bəziləri barıt qablarını öz gödəkçələrinin astarına bükmüşdülər.

Bu minvalla yarım milə qədər getdik. Hara getdiyimizi heç özümüz də bilmirdik. Bu cür meşədə heç bir bələdçi yolu tapa bilməzdi. Biz yalnız düz getməyə və düşmənin çənginə keçməməyə çalışırdıq.

İndiyə qədər bəxt üzümüzə gülmüşdü və biz artıq hər şeyin uğurla keçəcəyinə inanmağa başlamışdıq. Ancaq, əfsus, bu fərəh uzun sürmədi. Biz düşmənimizin qüvvəsini və hiyləgərliyini yetərincə dəyərləndirməyibmişik.

Sonralar bəlli olduğu kimi, onlar bizə bütün vaxtı göz qoyurmuşlar, bizim hər bir addığımızı izləyir və hər iki tərəfimizdən iki paralel sıralarla gedirmişlər. Bizə elə gəlmişdi ki, hindulardan tam xəbərsizlikdəyik, əslində isə onların arasında imişik.

Birdən yağış selləri arasından yüzlərlə tüfənglərdən açılan atəşlər parladi və ətrafda güllələr vıyldadı... Bu, düşmənin yaxınlığının ilk əlamətləri idi.

Dəstəmin bir neçə üzvü yerindəcə öldürüldü, başqaları atışa-atışa özlərini qorumağa başladılar, kimlərsə qaçmaqla canlarını qurtarmağa cəhd etdilər.

Hindular uca qışqırıqlarla bizi hər tərəfdən əhatəyə aldılar. Qaranlıqda adama elə gəlirdi ki, onların sayı meşədəki ağaclardan çoxdur. Yalnız tapançalardan seyrək atəş səsləri eşidilirdi. Artıq heç kim tüfəngləri doldurmədi. Biz güllə qoymağa macal tapmamış, düşmən bizi bürüdü. İndi savaşı bıçaqlar və tomaqavklar həll etməli idi.

Bu, qısa, amma qanlı toqquşma oldu. Bizim çox igid adamlar burada öz ölümlərini tapdılar. Ancaq onlardan hər biri, həlak olmasdan öncə, heç olmasa, bir düşməni öldürdülər, çoxları isə hətta ikisini və ya üçünü məhv etdilər.

Tezliklə bizi darmadağın etdilər. Düşmənin beşqat üstünlüyü şəraitində başqa cür ola da bilməzdi. Onların hamısı sağlam və güclü idi, biz isə aclıqdan üzülüb taqətdən düşmüşdük. Əlavə olaraq, bizlərdən çoxumuz yaralı idik. Başqa hansı nəticəni gözləmək olardı?

Mən bu toqquşmada heç nə seçə bilmədim. Çətin ki, məndən artıq kimsə bir şey görə biləydi: mücadilə, az qala, tam qaranlıqda gedirdi.

Mən yalnız sol əlimlə hərəkət edə bilirdim və demək olar ki, çarəsiz idim. Tüfəngdən bəxtəbəxt atəş açdım və tapançamı çıxarmaq mənə müyəssər oldu. Ancaq bu an tomaqavk zərbəsi məni silahı əlimdən salmağa məcbur etdi və mən huşumu itirib yıxıldım.

Zərbə məni yalnız gicəllətmişdi. Özümə gələndə, döyüşün bitdiyinə əmin oldum. Qaranlığa baxmayaraq, yaxınlığımda hansısa tutqun yığınlar görə bildim – bunlar öldürülənlərin cəsədləri idi.

Burada mənim dostlarım və düşmənlərim uzanmışdılar. Onların çoxusu bir-birini son dəfə bərk-bərk qucaqlamışdı. Hindular onların üzünə əyilir və onları bir-birindən ayırırdılar. Onlar ağların üzərində öz iyrenc qisas ayinlərini yerinə yetirirdilər – onların skalplarını soyurdular.

Məndən bir qədər aralı bir qrup adam dayanmışdı. Ortadakı adam, görünür, başçı idi. Qaranlıqda onun başında titrəyən üç dəvəquşu lələyini görə bildim. Yenə Otseola!

Öz ixtiyarımda deyildim, yoxsa, hətta bu cəhdin bütün mənasızlığını anlaya-anlaya, dərhal onun üzünə atıardım. İki vəhşi diz üstə yanımda dayanmışdı və qaçmayım deyər məni tutmuşdu.

Yaxınlıqda hələ sağ və həmçinin iki hindunun əlində olan öz sadıq zəncimi gördüm. Onlar axı nəyə görə bizi öldürməmişdilər?

Başçının ətrafında toplaşan qrupdan bir adam ayrılıb mənə yaxınlaşdı. Bəlli oldu ki, bu, dəvəquşu lələkli başçı deyil, onun nümayəndəsidir. O, əlində tapança tutmuşdu. Başa düşdüm ki, mənim son saatım çatıb.

O əyildi və tapançanı qulağıma yaxınlaşdırdı. Ancaq, təəccüblü də olsa, o, havaya atəş açdı.

Onun yanıldığını və bu saat yenidən güllə atacağını düşündüm. Ancaq yanılmışdım. Görünür, ona işıq gərəkmiş.

Atəşin alovunda onun üzünə baxdım. Bu, hindu idi. Mənə elə gəlirdi ki, onu qabaqlar harada isə görmüşəm. Yəqin, o da məni tanımışdı.

O cəld aralandı və əsir Cekin uzandığı yerə yaxınlaşdı. Olsun ki, tapançanın iki lüləsi varmış. Zəncinin uzanıqlı bədəninin üzünə əyilən hindunun yenidən atəş açdığını eşitdim.

Sonra hindu qalxdı və qışqırdı:

– Bu, onlardır! Özü də hər ikisi sağdır!

Görünür, bu xəbər qara lələklərdən baş geyimi olan başçı üçün nəzərdə tutulubmuş. Başçı, hindunun sözlərini eşidərək, nə isə səsləndi – başa düşmədim məhz nə dedi və kənara çəkildi.

Onun səsi mənə qəribə təəssürat bağışladı, bu səsin Otseolanın səsinə bənzəmədiyini düşündüm. Biz bu yerdə çox qalmadıq. Atları gətirdilər, bizi Ceklə qaldırdılar və bərk-bərk yəhərə sarıdılar. Sonra yola düşmək işarəsi verildi və biz meşə yolu ilə hərəkət etdik. Hər iki tərəfimizlə keşiyimizi çəkən atlı hindular gedirdilər.

XCI

fəsil

ÜÇ QARA LƏLƏK

Bütün gecəni yol getdik. Yandırılmış meşə xeyli arxada qaldı. Savannadan keçdik və başqa – nəhəng palıd, palma və maqnoliyalardan ibarət yeni meşəyə daxil olduq. Mən bunu maqnoliya çiçəklərinin ətrindən duydum. Bizim indiyə qədər nəfəs aldığımız zəhərlənmiş atmosferdən sonra, onların incə, tərəvətləndirici rayihələrini ciyərlərimizə çəkmək olduqca xoş idi.

Dan yeri ağaranda talaya girdik ki, burada düşmənlərimiz düşərgə saldılar.

Bu, böyük olmayan bir tala idi. Onun eni və uzunluğu cəmi bir neçə akr olardı və o hər tərəfdən palma, maqnoliya və palıdların sıx cərgələri ilə əhatə olunmuşdu. Onların yarpaqları, az qala, yerə qədər sallanırdı, belə ki, tala nəhəng və əsrarəngiz yaşıl divarla əhatə olunmuş kimi görünürdü.

Sübhün tutqun işığında hinduların düşərgələrini gözdən keçirtmək mənə müyəssər oldu. Burada iki, ya üç çadır qurulmuşdu, onların yanında atlar bağlanmışdı; burada otun üstündə, görünür, isinmək üçün bir-birinə qısılmış bir neçə adam uzanmışdı və dayanmışdı. Talanın ortasında böyük tonqal alovlanırdı. Onun ətrafında da kişi və qadınlar toplaşmışdılar.

Bizi düşərgənin kənarına çəkib gətirdilər. Müşahidə üçün vaxtımız çox deyildi, belə ki, gəlib çatan kimi bizi kobudcasına çəkib atlardan saldılar və otun üstünə fırlatdılar. Sonra qol-qıçımız bağlı halda, qurudulmaq üçün sərilmiş iki dəri kimi, arxamız üstə uzatdılar və yerə vurulmuş payacıqlara bərk-bərk bağladılar.

Bu durumda biz, təbii ki, nə düşərgəni, nə ağacları, nə hətta torpağı görə bildirdik. Biz yalnız üzərimizdəki mavi səmanı görürdük.

İstənilən şəraitlərdə belə bir durum əzablı olardı. Yaralı qolum onu sadəcə dözülməz edirdi. Düşərgənin, demək olar ki, bütün əhalisi ətrafımızda toplaşmışdı. Kişilər hələ qabaqca bizi qarşılamayğa çıxmışdılar, indi isə qadınlar uzanıqlı bədənlərimizin ətrafında toplaşdılar. Onların arasında hindu skvolarına təsadüf olunurdu, ancaq mənim üçün təəccüblü olsa da, qadınların əksəriyyəti Afrika mənşəli, – mülatlar, sambolar və zəncilər idi.

Onlar ətrafımıza yıqışaraq bizə sataşır, bizi ələ salırdılar. Bəziləri hətta bizə əzab verirdilər: üzümüzə tüpürür, saçımızı yolur, bədənimizə tikan batırırdılar. Bu zaman onlar daim iblisinə vəcdlə çığırbağır salır və anlaşılmaz jarqonda çərənləyirdilər ki, bu, mənə ispan və yamassi dillərinin qarışığı kimi görünürdü. Cəklə heç də məndən yaxşı davranmırdılar. Eyni dəri rəngi bu yubkalı məlunların heç bir şəfqətinə səbəb olmurdu: ağ da, qara da onların dəhşətli qəzəblərinə eyni cür tuş gəlirdi.

Onların jarqonlarındakı sözlərin bir hissəsini anlamaq mənə müyəssər oldu. İspan dili ilə tanışlığımın sayəsində mən, nəhayət, onların bizimlə nə etmək istədiklərini başa düşdüm.

Mənim öyrənə bildiklərim yetərinə fərəhsiz idi: bizi düşərgəyə işgəncə vermək üçün gətirmişdilər. Görünür, bizim indiyə qədər çəkdiyimiz əzablar onlara yetərsiz görünmüşdü və bizi qabaqda daha dəhşətliləri gözləyirdi. Bizim edamımızı qəzəbli izdiham üçün tamaşaya çevirmək istəyirdilər və bu kaftarlar bizim əzablarımızın onlara verəcəyi həzzin intizarını çəkə-çəkə şadlanırdılar. Bizi buna görə yerimizdəcə öldürmək əvəzinə əsir götürmüşdülər. Axı biz kimin qorxunc çənginə keçmişdik? Doğrudanmı, bunlar insani varlıqlar idi? Doğrudanmı, bunlar hindular idi? Doğrudanmı, bunlar heç vaxt öz əsirlərinə işgəncə verməyən seminollar idi?

Sanki, mənim sualıma cavab olaraq ətrafımızda vəhşi qışqırıqlar eşidildi. Bütün səslər bir nidada, bir eyni sözdə birləşdilər:

– Mulatto-miko! Mulatto-miko! Yaşasın Mulatto-miko!

At ayağı tappılıtları atlı dəstənin gəlişindən xəbər verirdi. Bunlar döyüşdə iştirak edənlər idi – bizə üstün gələnlər və əsir götürənlər. Gecə yürüşündə bizimlə yalnız bir neçə mühafizə döyüşçüsü olmuşdu və onlar bizi düşərgəyə gətirmişdilər. Yeni gələnlər qənimət yığıl-

masını bitirmək və ölmüş düşmənləri qarət etmək üçün savaş meydanında qalmış qoşunun əsas dəstəsinin döyüşçüləri idi.

Onları görə bilmirdim, hərçənd onlar tamam yaxında idilər; mən yalnız onların atlarının ayaq tappılıtlarını eşidirdim. Uzanaraq, bu çoxyozumlu sözləri dinləyirdim:

– Mulatto-miko! Yaşasın Mulatto-miko!

“Mulatto-miko” ləqəbi mənə yaxşı tanış idi və mən bu qışqırtıları dəhşət və nifrətlə dinləyirdim. Əndişələrim indi ən yüksək həddə çatmışdı. Məni müdhiş bir aqibət gözləyirdi. Əgər mənim yanıma bu saat iblisin özü də gəlsəydi, çətin ki, bu fikir daha təsəlliverici ola bilərdi.

Əsir yoldaşım mənim bütün əndişələrimi paylaşırdı. Biz yanaşı uzanmışdıq və öz aramızda söhbət edə bilirdik. Öz təxminlərimizi müqayisə edərək, onların tam uyğunluğunu aşkar etdik.

Tezliklə bizim heç bir şübhəmiz qalmadı. Qulağımızın üzərində kobud səslə verilmiş əmr səsləndi. O, qadınalrı müxtəlif istiqamətlərə dağılışmağa məcbur etdi. Arxadan ağır addım səsləri eşidildi və düz mənim qabağında bir adam dayandı. Növbəti anda onun kölgəsi üzümə düşdü. Gördüm ki, qabağında dayanan Sarı Cekin özüdür!

Onun üzünün təbii rəngini örtən boyaya baxmayaraq, muncuq düzülmiş köynəyinə, kəmərinə və naxışlı şalvarına baxmayaraq, onun başında yellənən üç qara lələyə baxmayaraq, mulatı dərhal tanıdım.

XCII

fəsil

BASDIRILMIŞ VƏ YANDIRILMIŞLAR

Biz hər ikimiz artıq onunla görüşə hazır idik. Ümumi “Mulatto-miko” qışqırtıları və ardınca eşitdiyimiz səs, bizi bu görüş haqda xəbərdar etmişdi. Mənə elə gəlirdi ki, ona bircə dəfə baxan kimi qorxub səksənəcəyəm. Ancaq, qəribə olsa da, əksi baş verdi. Heç də qorxmadım, əksinə, onun qaraqabaq çöhrəsinin üzərindəki üç qara lələyin görüntülərindən fərəhə bənzər bir şey duydum.

Onun kinli istehzalarını eşitmirdim, onun qəzəbli baxışlarını görmürdüm. Mən dəvəquşu lələklərindən gözümü ayırmırdım. Onlar

mənim bütün düşüncələrimin yolgöstərən ulduzu idi. Onların kral-mulatın baş geyimində olması çox bilməcələrə aydınlıq gətirirdi. Yanlış şübhələr sinəmdən qoparılmışdı. Mənim qürur duyduğum xilaskar və igid insan xain deyilmiş. Otseola xain deyilmiş! Bu haqda düşünərkən, məni təhdid edən xəteri, az qala, unutmşdum. Ancaq mulatın səsi məni yenidən gerçək dünyaya qaytardı.

– Lənət şeytana! – o, qışqırdı və onun səsinə kinli bir təntənə duyuldu. – Nəhayət ki, qisasımı alacağam! Dərhal da hər ikisindən, həm ağdan – cənabdan, həm də kölədən, mənim əzab verənimdən və mənim rəqibimdən! Ha-ha-ha! Onlar məni ağaca sandılar, – deyə o, xırlıtlı gülüşlə davam etdi, – və diri-diri yandırmaq istədilər! Ancaq indi sizin növbəniz çatıb! Burada ağaclar bəs edər. Amma yox, mənim başqa planım var. Lənət şeytana, hə! Qat-qat yaxşı plan. Tonqaldan əsirlər bəzən qaçırılar. Ha-ha-ha! Yox, sizi yandırmazdan qabaq, biz sizə nəyisə göstərəcəyik... Ey, siz, – deyə o, öz adamlarına müraciət etdi, – onların hər ikisini qaldırın və üzləri çadırlara tərəf oturdun... Yetər, yetər, belə yaxşıdır... Di, ağ əclaf və qara əclaf, baxın! Orada nə görürsünüz?

Onun əmri ilə bir neçə adam torpaqdan payacıqları çıxartdılar, qollarımızı açdılar, bizi qaldırdılar və üzü düşərgəyə tərəf oturdular.

Artıq tamam işıqlanmışdı və günəş gur işıq saçırdı. Biz bütün düşərgəni, çadırları, atları və alabəzək adam yığını görürdük.

Ancaq biz ora baxmırdıq. Bizim bütün diqqətimizi özünə çəkən yalnız iki fiqur idi: bunlar bacım və Viola idi. Onlar yenə mən onları ilk dəfə gördüyüm gecə olduğu kimi, həmin pozada donmuşdular. Viola başını aşağı sallayıb oturmuşdu, Virginiya isə başını onun dizləri üstünə qoymuşdu. Hər ikisinin saçları açıq dağılmışdı, qara hörük-lər qızılı saçlara dolaşmışdı. Ətrafda keşikçilər dayanmışdılar. Qızlar, görünür, bizim burada olduğumuzu sezməmişdilər.

Tezliklə başçı bizim barəmizdə əsir qızlara bildirmək üçün öz xidmətçilərindən birini göndərdi. Göndərilən onlara yaxınlaşanda, qızların səksəndiklərini gördük. Onların gözləri bizə tərəf çevrildi. Qulaq batıran qışqırtı eşidildi: onlar bizi tanımışdılar.

Hər iki qız birlikdə qışqırdı. Bacım məni adımla çağırırdı. Mən ona cavab verdim. O, cəld yerindən qalxdı, əllərini var gücü ilə yellətdi və mənə tərəf atılmağa can atdı. Ancaq keşikçilər onu tutdular və kobudcasına kənara çəkib apardılar. Ah, bu, dəhşətli mənzərə idi! Mənə, yəqin, ölmək daha asan olardı!

Sonra bizə baxmaq imkanı vermədilər. Bizi yenidən arxamız üstə yıxdılar və payacıqlara bağladılar. Mulat, başımızın üstündə dayanaraq, bizə həqarətli ləqəblər yağdırırdı. Ancaq daha pisi, o, bacıma və Violaya iyrenc eyhamlar etməyi özünə rəva bilirdi. Ah, bütün bunları dinləmək mənim üçün necə dəhşətli idi! Əgər qulaqlarımıza əridilmiş qurğuşun töksəydilər, biz, yəqin, belə işgəncə duymazdıq.

Onun səsini kəsməsi bizim üçün, az qala, yüngülləşmə oldu. Edama hazırlıq başlandı. Bizim üçün hansısa dəhşətli bir ölüm hazırlanmışdı, ancaq, hələ ki, məhz hansı olduğunu bilmirdik.

Biz bilməzlikdə uzun zaman qalmadıq. Bizim uzandığımız yerə əllərində bel və külüng olan bir neçə adam yaxınlaşdı. Bunlar zəncilər – plantasiyadan olan köhnə işçilər idi; onlar bu alətlərlə davranmağın yolunu bilirdilər. Zəncilər yanımızda dayandılar və cala qazmağa başladılar. İlahi, doğrudanmı, bizi diri-diri basdıracaqlar? İlk ağılıma gələn bu fikir oldu. O, dəhşətli idi, ancaq yanlış çıxdı. Yırtıcı bizim üçün daha dəhşətli ölüm hazırlayıbmış.

Zəncilər səssiz, ciddi və təntənəli qəbirqazan görkəmi ilə işləməkdə idilər. Mulat yaxınlıqda dayanıb göstərişlər verirdi. Onun fərəhinin həddi-hüdudu yox idi; o gah bizi ələ salırdı, gah da cəllad rolunda çıxış etməklə necə bir məharət göstərəcəyi ilə lovğalanırdı. Dövrədə toplaşan qadınlar və döyüşçülər onun hazırcavablığına gülürdülər və özləri də bəzən bu məşum bəmazeliyə öz töhfələrini verməyə çalışırdılar ki, bundan sonra iblisənə qəhqəhə gurultuları səslənirdi. Biz cəhənnəmdə, üzlerini əzib-büzən iblislər arasında olduğumuzu asanlıqla təsəvvür edə bilərdik; bu iblislər hər dəqiqə üstümüzə əyilir və birbaşa üzümüzə irişirdilər, sanki, bizim əzablarımızda xüsusi bir zövq-səfa tapırdılar.

Biz onların arasında seminolların az olduqlarını müşahidə etdik. Buradakılar dərisinin rəngi demək olar ki, qara olan hindulardı. Onlar vaxtilə seminollar tərəfindən fəth edilən və onlarla qaynayıb-qarışan yamassi qəbiləsinə mənsub idilər. Buradakıların əksəriyyəti ispan maronlarının¹ törəmələri olan zəncilər, sambolar, mulatlar, eləcə də Amerika plantasiyalarından olan qaçqınlardı. Sonuncular, görünür, xeyli çox idilər, ona görə də danışıqlarda daim ingilis tələffüzü

---

¹ *Maronlar* – plantasiyalardan qaçan, meşələrdə, dağlarda və bataqlıqlarda yaşayan qaçqın qullar. Maronlar Kubada, Yamaykada, Haitidə, Braziliyada və Mərkəzi Amerika ölkələrində çox olublar. Onlar qul üsyanlarının fəal iştirakçıları olublar.

eşidilirdi. Şübhəsiz ki, bu alabəzək güruhda bizim qullardan da var idi, ancaq onlar yaxın gəlmirdilər, mən isə yalnız üstümə əyilənlərin üzlərini görə bilirdim.

Qəbirqazanların işləri yarım saatdan da az çəkdi. Tonqalda yandırılmaq üçün yerə xüsusi sütunlar çalıb bizi onların qurulduğu yerə sürüdülər.

Çevrilə bilən kimi, az öncə bacımla Violanı gördüyüm yerə baxdım, ancaq onlar artıq orada yox idilər. Onları çadıra və ya kolluğa aparmışdılar. Qızlara rəhm eləmişdilər – onlar dəhşətli mənzərəni görməli olmayacaqdılar, hərçənd caninin onları buradan məhz bu səbəbdən uzaqlaşdırdığını təxmin etmək çətin idi.

Qabağımızda iki qara, dərin çala açılmışdı. Ancaq bunlar qəbir deyildilər. Əgər qəbir idilərsə, onda, yəqin, bizi dik basdırmağa hazırlaşmışdılar. Əgər qəbirlər formaca qəribə və qeyri-adi idilərsə, onda onları bu cür qazmaqda məqsəd nə idi? Tezliklə hər şey bəlli oldu.

Bizi qəbirlərin qırağına yaxınlaşdırdılar, çiyinlərimizdən yapışib torpağa buraxdılar. Çalalar məhz bizim boğazımızdan idi. Zəncilər çalanı cəld torpaqla doldurdular və onu tapdadılar. İndi təkcə başlarımız üzə qalmışdı. Durum gerçəkdən qəliz idi. Əgər öz qəbirlərimizdə olduğumuzu bilməsəydik, özümüz də buna gülə bilərdik.

İblislər yığını arabir vəhşi qəhqəhə ilə uğunaraq maraqla bizə göz qoyurdu.

Sonra nə olacaq? Bizim işgəncələrin sonu çatdı mı və bizi burada dəhşətli, uzun sürən ölümlə ölməyə buraxacaqlarını? Aclıq və susuzluq tezliklə axırımıza çıxar. Amma, ilahi, bu əzablar neçə saatlar uzun davam edəcək? İçimizdə sonuncu həyat qığılcımı sönünməyə qədər, şiddətli əzabların daha neçə gününü – dəhşət və ümid-sizlik gününü yaşamaq bizə nəsib olacaq? Lakin yox, yağılara hələ bu da az görünürmüş.

Bizim gözlədiyimiz kimi, belə bir ölüm, sən demə, hələ həddən artıq yüngül imiş. Bu işgəncələri fikirləşən caninin nifrəti heç də tükənməyibmiş – onun bizim üçün ehtiyatda ayrı, daha dəhşətli işgəncələri varmış.

Öz ixtiraçılıq qabiliyyətindən vəcdə gələn mulat:

– Əla! – deyə bağırırdı. – Bu, onları ağaca bağlamaqdan yaxşıdır. Qiyamət fikirdir, hə? Onlar buradan qaça bilməzlər, lənətə gəlmişlər! Od gətirin görək!

Od? Demək, hələ bizə odla işgəncə verəcəklər! Biz dəhşətli, qəlbimizi donduran söz eşitdik. Bizə alovda ölmək qismət imiş!

İndi bizim vahiməmiz ən son həddə çatmışdı. Həmin an baş verənlərdən daha dəhşətli bir şey təsəvvür etmək çətindir: çırpı şələləri gətirdilər və onlarla bizim başımızı üzük kimi dövrələdilər, sonra məşəl gətirib onunla çırpını alışırdılar, alov getdikcə daha və daha şiddətlə yanmağa başladıqda isə başımızı dözülməz istilik bürüdü... Tezliklə bizim kəllələrimizə büsbütün yanmaq və bu alışan budaqlar kimi kösövə çevrilmək nəsb olacaq.

Yox, biz artıq bundan da artıq iztirab çəkmək gücündə deyildik! Əzablarımız bütün çəkilən əndazələri aşdı və biz məşəqqətlərimizə son qoyacaq ölümün həsrətini çəkdik. Bu məşəqqətlər düşərgənin qarşı tərəfindən eşidilən qışqırtılardan daha da artırdı. Biz hətta bu qorxunc saatda Virginiyanın və Violanın səslərini tanıdıq. Daşürək yırtıcı onları bura gətirməyi əmr etmişdi ki, bizim edamımızın şahidi olsunlar. Biz onları görmürdük, ancaq onların vəhşi və yanıqlı səsləri, dəhşətli səhnənin onların gözləri önündə oynanıldığından xəbər verirdi.

Od getdikcə qızışaraq daha qızmar olurdu, alov dilləri daha yaxına gələrək bizi artıq yalayır. Başımda tüklər burulmağa və qarşalanmağa başladı. Bütün cisimlər gözlərimin qabağında üzdümlər, ağaclar tərpendilər və yırgalanmağa başladılar, bütün yer kürəsi quduz bir sürətlə fırlanmağa başladı.

Dəhşətli ağırdan kəlləm, elə bil, partlamağa hazır idi. Beynim, sanki, quruyurdu... Mən, demək olar ki, huşsuz idim...

XCIII

fəsil

İBLİSLƏRİMİ, PƏRİLƏRİMİ

Mən, doğrudanmı, ölmüşəm və o biri dünyada mənim üçün hazırlanmış əzabları çəkirəm? Doğrudanmı, bunlar iblislərdir, məşum-məşüm gülümsəyirlər və ətrafımda qırıldışırlar?

Amma bu nədir? Onlar birdən pərənpərən oldular və geri çəkildilər. Kim isə bizə yaxınlaşdı və onlara əmrlər verir. Doğrudanmı, bu,

Plutondur! Yox, bu, qadındır. Qadın – buradadır! Prozerpina! Əgər bu qadındırsa, onun mənə rəhmi gələr.

Əbəs ümiddir – cəhənnəmdə mərhəmət yoxdur! Ah, mənim beynim! Əcəb dəhşətdir!

Bunlar iki qadındır və onların baxışları kinli deyildir. Bunlar pərilərdir. Bəlkə, şəfqət pəriləridir? Hə, bu onlardır. Budur, onlardan biri oda yaxınlaşır və tələsik yanan budaqları dağıdır. Axı bu qadın kimdir belə?

Əgər sağ olsaydım, onu Hajo-Yeva adlandırırdım. Ancaq indi, mən öldüyüm vaxt, bu, gərək onun ruhu olsun.

Onunla yanaşı daha gənc və daha göyçək bir qadın da var. Əgər pərilər mövcudsa, onda bu, göylərin ən göyçək pərisidir. Doğrudanmı, bu, Mayuminin ruhudur? O, bu dəhşətli yavaxanaya, iblislərin yanına necə düşüb? Bura onun yeri deyil. O, bir cinayət törətməyib ki, buna görə onu bura atsınlar.

Haradayam? Bu yuxu deyilmə? Mən indicə tamam odun içində idim, indi yalnız beynim alışıb yanır. Cismimi sərinlik bürüyüb. Mən haradayam?

Mənim üzərimə əylən və mənə sərinlik bəxş edən, sən kimsən? Doğrudanmı bu sənsən, Hajo-Yeva, divanə kraliça?

Bunlar kimin zərif barmaqlarıdır gicgahlarıma toxunan? Ah, onların yüngül toxunuşu mənə necə səadət bəxş edir!... Əyil ki, sənin üzünə baxa və sənə minnətdarlıq edə bilim... Mayumi! Mayumi!

* * *

Mən ölməmişdim. Sağ idim. Üstümə sərin su axıdan Hajo-Yevanın özü idi, onun ruhu deyildi. Füsunkar, işıqlı gözləri ilə mənə baxan – Mayumi idi. Təəccüblü deyil ki, mən bu qadınları pərilər bilmişdim.

– Lənət olsun! – deyər qeyzdən xınıldayan səs eşidildi. – Bu qadınları buradan uzaqlaşdırın! Tonqalı yenidən yandırın!.. Divanə Kraliça, buradan çıx get! Öz qəbilənin yanına qayıt. Bunlar mənim əsirlərimdir! Sənin başçının haqqı yoxdur... Rədd ol buradan! Mənim işlərimə burun soxma!.. Tonqalı yandırın!

– Yamassilər! – deyər Hajo-Yeva hindulara müraciətlə səslandı. – Ona qulaq asmayın! Yoxsa Uikomenin qisasından qorxun! Onun ruhu qəzəblənəcək və sizin cəzanızı verəcək. Haraya getsəniz, çitta-

miko sizi hər yerdə izləyəcək! Onun quyruğunun səsi həmişə qulaqlarınızda cingildəyəcək! Siz meşədə olan zaman, o sizin dabanınızı dişləyəcək... De, ilanlar şahı, mən düzmü deyirəm?

Hajo-Yeva bunu deyib zıncırovlu ilanı əlinə götürdü və elə tutdu ki, hamı onu görsün. İlan fışıldadı və quyruğunu səsləndirərək, kəskin – “şkr” səsi çıxardı. Bunun müsbət cavab olduğuna kim şübhə edə bilərdi? Kim istəsəniz, bircə yamassilərdən başqa. Onlar qorxu içində, qüdrətli cadugərin baxışları altında donub qaldılar.

– Siz isə, allahı olmayan və Uikomedən qorxmayan qara qaçqınlar və satqınlar, yalnız tonqalı yenidən yandırmağa cürət edin!... Alova yalnız bir quruca şax atmağa cürət edin və özünüzü əsirlərin yerində görərsiniz! İndi burada sizin sarı canavardan daha güclü olan kəs, – sizin başçınız peyda olacaq!.. Budur o, Doğan Günəş! O gəlir! O artıq yaxındadır!

O susdu və elə həmin dəqiqə meşədən at ayaqlarının tappılıtları eşidildi. Yüzlərlə səs bir qışqırıqda birləşdi:

– Otseola! Otseola!

Bu haray mənim qəlbim üçün şəfa verən məlhəm idi. Demək olar ki, qurtulsam da, bunun yalnız edamdan qısa möhlət olduğundan yenidən qorxmağa başladım. Bizim ölümdən qurtulmağımız heç də həll olunmuş məsələ deyildi: yalnız zəif qadınlar bizi qoruyurdular. Mulat öz qəddar əlaltıları ilə birlikdə, çətin ki, onların tələblərinə güzəştə gedəydi. Onların təhdidlərinə və yalvarışlarına heç önəm verməzdilər – tonqalı yenidən yandırır və edamı sona çatdırırdılar. Əgər Otseola vaxtında özünü yetirməsəydi, çox güman ki, belə də olacaqdı. Onun gəlişi və onun səsi məni dərhal ürəkləndirdi. Otseolanın himayəsi altında daha bizim üçün qorxacaq heç nə qalmırdı. İçimdən gələn bir duyğu bizim xilaskarımızın zahir olduğunu mənə aşılıdı.

Tezliklə onun məramı bəlli oldu. O, düz bizim qarşımızda dayanmışdı, elə özü kimi zəngin bəzədilmiş misilsiz atından düşdü və yüyəni ilk qabağına çıxan döyüşçüyə atıb, mənə yaxınlaşdı. Onun görkəmi əzəmətli idi, onun geyimi – şairanə və ifadəli idi. Və mən yenidən, təxəyyülümü bunca tez-tez yanıldan, amma bu dəfə haqlı olaraq vüqarlı başı bəzəyən üç dəvəquşu lələyini gördüm.

Otseola bizə yaxınlaşaraq dayandı və bizə diqqətlə nəzər saldı. O, bizi belə yöndəmsiz vəziyyətdə görərək, gülümsəyə bilərdi, ancaq onun üzündə yüngüllükdən əsər-əlamət yox idi. Əksinə, o, ciddi idi

və onun gözlərində mərhəmət işığı vardı. Mənə hətta elə gəldi ki, o, meyvə olub.

O, bir neçə dəqiqə hərəkətsiz və səssiz dayandı; baxışlarını məndən yoldaşıma yönəltdi, sanki, bizi fərqləndirməyə çalışırdı. Ancaq bu, asan deyildi: tüstü, tər və kül bizi bir-birimizə bənzər etmişdi. Bizi tanımaq çətin idi.

Bu an Mayumi sakitcə Otseolaya yaxınlaşdı və onun qulağına nə işə pıçıldadı. Sonra o, yenidən yanıma qayıtdı, diz üstə çökdü və öz zərif əllərilə mənim gicgahlarıma toxundu.

Mayuminin sözlərini gənc başçıdan başqa heç kim eşitmədi. Ancaq onlar ona ecazkar təsir etdi: onun üzü tamam dəyişildi. Sarı başçıya müraciətlə, bircə söz pıçıldadı:

– İblis!

Sonra o, sanki, mulatı baxışlarıyla yaxıb kül etmək istəyilə, bir neçə saniyə dinmədən gözlərini dirəyib ona baxdı. Mulat bu yandırıcı baxışlardan gözlərini yayındırmaq istədi, yarpaq kimi əsdi və susdu.

– İblis və yaramaz! – deyə Otseola nə avazını, nə duruşunu dəyişmədən davam etdi. – Sən mənim əmrimə bu cür əməl etdin? Məgər mən sənə bu adamları əsir götürməyi buyurmuşdum? Alçaq xəyanətkar və kölə! Sənə bu odla işgəncəyə kim icazə verib? Sənə bunu kim öyrədib? Əlbəttə ki, seminollar öyrətməyib. Sən və sənin yaramazların onların adları altında gizlənərək hərəkət etmişsiniz. Sən seminol adını rüsvay etməsən! Ülikomenin ruhuna and olsun, səni bu əzab verdiklərinin yerinə qoymaq və səni elə yandırmaq gərəkdə ki, bircə külün qalaydı! Ancaq mən özümə söz vermişəm ki, heç vaxt heç kimi incitməyim. İtil gözümün önündən!.. Amma, yox, dayan! Sən hələ mənə gərək ola bilərsən...

O, öz nitqini bu gözlənilməz sözlərlə bitirərək, gənc başçı yenidən mənə tərəf döndü.

Mulat bircə kəlmə demədi, ancaq onun gözlərində qisas almaq istəyini aydın oxumaq olurdu. Mənə elə gəldi ki, o, sanki, öz zalım əlaltılarına, onları müdaxilə etməyə dəvət etmiş kimi baxır. Ancaq onlar bilirdilər ki, Otseola tək gəlməyib: meşədən at ayaqlarının tap-pıltıları eşidilirdi. Yəqin ki, orada, yaxınlıqda, onun döyüşçüləri dayanmışdılar. Ona: “İo-ho-ehi!” – qışqırmaq yetərdi və onlar əks-səda bitməzdən qabaq ona yardıma çatardılar.

Çox güman ki, sanı başçı bütün bunları götür-qoy edərək dinmədi. Həmin an deyilən bircə söz onu məhv edə bilərdi.

O, pərt, qaşqabaqlı halda dinməz dayandı.

– Onları azad edin! – Otseola, keçmiş qəbirqazanlara tərəf dönərək əmr etdi. – Baxın ki, bellərlə ehtiyatlı olasınız! Qorxuram ki, mən, az qala, ən son anda çatmış olam!... Mən uzaqda idim, Rendolf, – deyə o, mənə müraciət etdi, – ancaq, baş verənlərdən xəbər tutduqda, atımı yel kimi çapdım. Siz ağır yaralanmısınız?

Çalışdım ona minnətdarlıq edim və inandırım ki, yaram xətərlı deyil, ancaq səsim elə zəifləmiş və tutulmuşdu ki, zorla eşidilirdi. Kiminsə yanımca əli mənə sərın su verdi; mən qüvvət axını duydum, rahat nəfəs aldım və tezliklə danışmağa başlaya bildim.

Bizi cəld qazıb çıxartdılar. Nəhayət, biz yenidən azad idik və torpağın üstündə dayanmışdıq!

Mənim ilk hərəkətim bacıma tərəf atılmaq oldu. Ancaq, təcüblü olsa da, Otseola məni dayandırdı. O:

– Səbr edin! – dedi. – Bir az səbr edin. Mayumi gedər və ona deyər ki, siz xətərdən uzaqsınız. Baxın, o artıq bunu bilir... Mayumi, miss Rendolfa yaxınlaş və təsdiqlə ki, onun qardaşı üçün daha heç bir qorxu-filan yoxdur. İndi qardaşı onun yanına gələcək. Qoy o daha bir dəqiqə onu gözləsin... Get, bacı və onu sakitləşdir! – Sonra o, mənə tərəf döndü və pıçılı ilə əlavə etdi: – Bacınızı qəsdən orada saxlayıblar. Gedək, sizə elə bir şey göstərəcəyəm ki, bu sizi çox təəccübləndirəcək. Bircə dəqiqə də itirmək olmaz! Mən öz kəşfiyyatçılarımla siqnallarını eşidirəm. Daha bir dəqiqə – və artıq gec olacaq! Gəl gedək! Gedək!

Etiraz etmədən, cəld meşəyə tərəf yönələn başçının arxasınca getdim.

O, meşəyə girdi, ancaq içərilərə getmədən, üzünü bizim indicə dayandığımız yerə tərəf çevirərək, sıx yarpaqların daldasında dayandı.

XCIV

fəsil

ARENS RİNQOLDUN ÖLÜMÜ

Başçının niyyətindən və məni hansı tamaşa gözlədiyindən azacıq da olsa təsəvvürüm yox idi. Səbirsizlikdən yana-yana ondan bu haqda soruşdum.

– Özüne sevgili əldə etməyin yeni üsulunu görəcəksən, – o, təbəssümlə cavab verdi.

– Bəs aşiq kimdir? Və onun vurğunluğunun səbəbkarı kimdir?

– Səbr edin, Rendolf, hər şeyi özünüz görərsiniz. Ah, bu hələm-hələm rast gəlinməyən tamaşalardandır, ən məzəli və dolaşiq bir oyun-bazlıqdır!.. O, sadəcə gülməli olardı, əgər ona faciə qarışdırılmasaydı. Hər şeyi görəcəksiniz. Yalnız vəfalı dostun sayəsində bundan xəbər tutmuşam və indi hər şeyi öz gözlərimlə görəcəyəm. Özü də həm burada olduğuma görə, həm sizi xilas edə bildiyimə görə (indi bu yəqin olmuşdu!), həm də, hətta, bacınızın şərəfinin xilasını üçün siz Həjo-Yevaya borclusunuz!

– Nəcib qadın!

– Tss! Onlar yaxındadırlar. Mən at ayaqlarının tappılıtlarını eşidirəm. Bir, iki, üç... Hə, bu, yəqin ki, onlardır. Bir ora baxın!

Mən göstərilən səmtə baxdım. Böyük olmayan atlı dəstə meşədən çıxdı və atların şiddətli çaparağında talaya girdi. Onlar atlarını mahmızlayaraq, qışqıra-qışqıra, birbaşa düşərgənin ortasına çapdılar. Ora çatınca, onlar tapançalarını havaya boşaltdılar və qışqırmaqda davam edərək, talanın qarşı tərəfinə çapdılar.

Bunlar ağlar idilər ki, bu, məni həddən artıq təəccübləndirdi. Ancaq məni daha çox təəccübləndirən o oldu ki, mən onları tanıyırdım. Hər halda, onların üzləri mənə tanış idi... Bu adamlar – qəsbəməzin ən qəddar yaramazları idi. Ancaq mən onların başçılılarına diqqət yetirən zaman, məni üçüncü sürpriz gözləyirdi. Axı mən onu çox yaxşı tanıyırdım: bu, Arens Rinqoldun özü idi!

Üçüncü gözlənilməzlikdən hələ özümə gəlmədən, məni artıq dördüncüsü gözləyirdi. Görünür, bu hücumdan qorxuya düşən zəncilər

və hindu-yamassilər qaçıb dağılışdılar və kolluqda gizləndilər. Onlar bərkdən bağrıdılar və götürülərkən həmçinin tapançalardan havaya güllə atırdılar.

Sirr dalınca sirr! Bütün bunlar nə demək idi?

Mən artıq yenidən sualla öz dostuma müraciət etməyə hazırlaşdım, ancaq sezdim ki, o məşğuldur və görünür, istəmir ki, onun fikrini yayındırsınlar. O, sanki, nişangahı yoxlayaraq, tufəngi gözdən keçirirdi.

Yenidən talaya tərəf baxaraq, Rinqoldun bacıma yaxınlaşdığını və dayandığını gördüm. Onun bacımı adı ilə çağırdığını və bir para xoş sözlər söylədiyini eşitdim. Yoldaşlarının qışqıra-qışqıra talanı dövr etməkdə və havaya güllə atmaqda davam etdikləri bir vaxtda, o, atdan enməyə hazırlaşdı.

Otseola:

– Onun vaxtı çatıb, – dedi və səs salmadan qabağa getdi. – O artıq çoxdan cəzaya layıqdır və nəhayət, bu baş verəcək!

O, bu sözlərlə açıqlığa çıxdı.

Mən onun tufəngi qaldırdığını gördüm. Onun lüləsi düz Rinqolda tuşlanmışdı. Növbəti anda atəş səsi eşidildi. Otseolanın dodaqlarından şiddətli “Kaha-kuine!” nidası qopdu. Rinqoldun atı boş yəhərlə kənara atıldı, onun özü isə otun üstünə yığıldı və qıç olmuş halda, çabalamağa başladı.

Onun yoldaşlarının arasında vahimə qışqırtıları ucaldı. Onlar nə yaralı başçılarına, nə də onu vurana bircə kəlmə demədən, ani olaraq kolluqda gözdən itdilər.

Otseola soyuq-soyuq:

– Nişangah dəqiq deyildi, – dedi, – o, hələ sağdır. Bu əclafın ucbatından başıma çox bəlalər gəlib, ancaq içdiyim and olmasaydı, hər halda, onu bağışladım. Mən andıma əməl etməliyəm! O öləcək!

O, bu sözlərlə, artıq yerindən azca qalxan və sanki, hələ də xilas olmaq ümidilə kolluğa sürünməyə çalışan Rinqolda tərəf atıldı. Vahiməli qisasçının onu haqladığını görəndə, yaramazdan vəhşi qorxu naləsi qopdu. Həyatımda son kərə onun səsini eşitdim.

Otseola bir neçə sıçrayışla onun yanında göründü. Uzun bıçaq havada parladı və elə sürətlə endi ki, zərbəni çətinliklə görə bildim.

Bu, ölümcül zərbə idi. Rinqoldun ayaqları, sanki, biçildi və o, cansız halda, Otseola onu harada haqlamışdysa, elə o yerdəcə yığıldı – onun donmuş bədənini qıç olduğu kimi də qaldı.

Başçı yanına qayıdaraq:

– Bu mənim düşmənlərimin dördüncüsü və sonuncusu idi, – dedi.
– Qisas almağa and içdiklərimin sonuncusu!

– Bəs Skott? – soruşdum.

– O, üçüncü idi və o, dünən bax, bu əllərlə öldürüldü... İndiyə qədər, – deyə Otseola bir dəqiqəlik sükutdan sonra davam etdi, – mən qisas almaq üçün çarpışdım və mən qisasımı aldım. Mən təmin olundum və indi... – Uzun bir fasilə oldu.

– Bəs indi? – mən mexaniki surətdə soruşdum.

– İndi, onların məni nə vaxt öldürəcəklərinin mənim üçün fərqi yoxdur!

Otseola, bu qəribə sözləri deyərək, yıxılmış ağacın üstünə çökdü və əlləri ilə üzünü örtüdü. Anladım ki, o, etiraz gözləmir.

Otseolanın səsinə içdən gələn bir kədər vardı, sanki, qəlbində dərin, dözülməz bir dərd gizlədirdi. Öz təskinliyinlə ona ortaqlaşmaq, onu yumşaltmaq olmazdı. Mən artıq çoxdan bunu sezmişdim. Belə dəqiqələrdə onu tək buraxmaq daha yaxşı idi və mən sakitcə kənara çəkildim.

Bir neçə saniyə sonra bacım artıq mənim qucağımda idi. Yaxınlıqda isə Cek Violanı öz qara sinəsinə sıxaraq, ovundururdu.

Onun əski rəqibi heç yerdə gözə dəymirdi. Yalançı hücum vaxtı Sarı Cek öz tabeliyində olanlardan ibrət götürmüş və meşədə gizlənmişdi və hərçənd ki, onların böyük hissəsi düşərgəyə qayıtmışdı, sarı başçının izi-tozu da qalmamışdı.

Onun yoxluğu Otseolada şübhə oyandırdı. Gücü və qətiyyəti ona qayıtdı. O, öz döyüşçülərini çağırdı və bir neçə nəfəri mulatın axtarışına yolladı. Ancaq onlar onu heç yerdə tapmadılar və geriye çapdılar. Döyüşçülərdən biri məsələnin nə yerdə olduğunu izah etdi: Rinqoldun beş nəfər yoldaşı var idi, hindu isə, yola diqqətlə baxaraq, altı at izi aşkar etmişdi.

Bu xəbər, görünür, Otseolaya heç də xoş olmayan təəssürat bağışladı. O, yenidən döyüşçüləri axtarışa yolladı və əmr etdi ki, nəyin bahasına olursa-olsun, mulatın ya dirisini, ya ölüsünü ona gətirsinlər.

Bu əmri verərkən, səsinəki ciddiyət ondan xəbər verirdi ki, Otseola Sarı Cekin sadıqlıyına şübhə etməyə başlayıb. Görünür, döyüşçülər öz başçılarından şübhələrini paylaşdılar.

Son zamanlar çox əziyyətlər çəkmiş vətənsəvərlər dəstəsinin sıraları xeyli seyrəlmişdi. Savaştan yorulan və aclıqdan ümitsizliyə çatdırılan bir neçə böyük olmayan qəbilə Omatlanın qəbiləsindən nümunə götürmüş və dirənişi dayandırmışdı. İndiyə qədər hindular bütün toqquşmalarda qələbə qazanmışdılar. Ancaq onlar başa düşürdülər ki, ağılar gücdə həlledici üstünlüyə malikdirlər və gec-tez qəti qələbə onların olacaq. Uzun illərin ədalətsizliyinə və təzyiqlərinə görə qisas duyğusu qabaqca onları ruhlandırır, ancaq onlar qisaslarını tamamilə almışdılar və bununla qənaətlənmişdilər. Yurd sevgisi, öz əcdadlarının torpağına bağlılıq, vətənsəvərlik duyğusu – bütün bunlar tərəzinin bir gözünə atılmışdı, o birində isə tam və labüd ölüm qarşısında dəhşət var idi. Və ikinci göz ağır gəlmişdi.

Savaş alovu yavaş-yavaş səngiməyə başlamışdı. Artıq barış haqda danışıqlar gedirdi. Hindular silahı yerə qoymağa və başqa torpaqlara köçürülməklə razılaşmağa məcbur idilər. Otseolanın özü də xalqını bundan saqındıra bilməzdi: seminollar, hər necə olsa, barış şərtini qəbul edəsi idilər. Elə onun özü də onları çətin ki, bundan çəkirdi. O, müstəsna öngörmə qabiliyyətinə malik idi və öz düşmənlərinin qüvvəsinə və xüsusiyyətlərinə yaxşı bələd idi. O, yurddaşlarının və vətənin üstünə töküləcək bütün fəlakətləri qabaqcadan görürdü. Seçim yox idi!

Onun kədərinin əsl səbəbi gələcək fəlakətlərin məhz bu qabaqcadan duyulması idi ki, bu, onun bütün hərəkətlərində, bütün sözlərində öz izini buraxırdı... Bəlkə, buna dərin bir şəxsi nisgil acısı – qovuşmağa heç bir ümid olmayan bir qıza qarşı əzablı və ümitsiz sevgi acısı idi qarışan.

Gənc başçı bacıma yaxınlaşanda bərk həyəcan keçirdim. Mən hətta indinin özündə də əzici şübhələrin əsiri idim və hər ikisini azalmayan diqqətlə izləyirdim.

Ancaq mənim şübhələrim, sözsüz ki, məni aldadırmış. Nə Otseola, nə bacım mənə narahatlıq üçün, az da olsa, əsas vermədilər. Gənc başçı özünü təvazö və nəzakətlə aparırdı. Bacımın baxışlarında yalnız qızğın minnətdarlıq oxumaq olardı.

– Miss Rendolf, mən sizdən sizin şahidi olmalı olduğunuz səhnəyə görə üzr istəməliyəm. Ancaq mən bu adama çıxıb getmək imkanı verə bilməzdim. Xanım, o təkcə sizin deyil, həm də bizim çox böyük düşmənimiz idi. O, sizi onun arvadı olmağa məcbur etməyə ümid

edərək, mulatın yardımını ilə bu yalançı hücumu düzəltmişdi. Ancaq bu, ona müyəssər olmasaydı, o, öz maskasını qoparardı və onda... Onda sizə nə üz verəcəyini deməyimə gərək yox... Nə böyük səadət ki, mən özümü vaxtında yetirdim!

– Nəcib Otseola! – Virginiya səsləndi. – Siz qardaşımın və mənim həyatımı iki dəfə xilas etmişiniz. Biz sizə necə təşəkkür edək? Mən söz tapa bilmirəm... Öz minnətdarlığımızın kiçik bir sübutu kimi sizə yalnız bunu təklif edə bilərəm.

O, bunu deyib, başçıya yaxınlaşdı və sinəsində saxladığı qatlanmış perqamenti ona təqdim etdi.

Otseola bu sənədi o saat tanıdı: bu, onun atasının mülkünə sahiblik hüququ aktı idi.

O, kədərli təbəssümlə:

– Sağ olun, – dedi. – Bu, gerçəkdən təmənnəsiz dostluğa sübutdur. Ancaq, əfsus! İndi o gecikib. Bu qiymətli kağızları almağı həyatda hər şeydən artıq istəyən, öz doğma evinə qayıtmağa belə can atan kəs artıq həyatda deyil. Mənim anam öldü! Dünən onun ruhu əbədiyyətə uçdu...

Bu, Mayumi üçün də müdhiş xəbər idi. O, şiddətli acılar içində, göz yaşı tökə-tökə bacımın boynuna atıldı. Onlar bir-birini qucaqladılar və hər ikisinin göz yaşları bir-birinə qarışdı. Yalnız qızların hıçqırıkları ilə pozulan bir sakitlik çökdü. Hərdən təskinlik sözləri pıçıldayan Virginiyanın səsi eşidilirdi. Otseolanın özü o qədər həyəcanlı idi ki, ağzını açıb bir kəlmə də deyə bilmədi.

Ancaq bir neçə dəqiqə keçdi və o, özünü ələ aldı.

– Mənə qulaq asın, Rendolf! – dedi. – Gələcək belə qaranlıq və qeyri-müəyyən olan bir vaxtda bizə keçmişin xatirələrinə vaxt itirmək olmaz. Sizə yerinizə-yurduzuza qayıtmaq və yeni evin tikintisi haqda düşünmək gərəkdir. Siz yalnız evinizi itirmisiniz, ancaq sizin zəngin torpaqlarınız durur. Zənciləri sizə qaytaracaqlar – mən bunun qeydinə qalmışam. Onlar artıq plantasiyaya gedən yoldadırlar. Onun yeri bura deyil, – o, burada Virginiyanı göstərdi, – və sizə də yola düşməyi ləngitmək olmaz. Atlar artıq hazırdır. Sizi sərhədə qədər özüm ötürərəm, sonra isə artıq heç bir düşməndən qorxmalı olmayacaqsınız.

O, bu sözləri deyərəkən, meşənin kənarında düşüb qalmış Rinqoldun cəsədinə mənalı-mənalı baxdı. Onu başa düşdüm, ancaq heç bir cavab vermədim.

– Bəs o? – Mayumini göstərib, soruşdum. – Meşə pis himayəçidir, xüsusən də belə bir vaxtda. Siz onu bizimlə buraxarsınız?

Otseola mənim əlimi tutdu və bərk-bərk sıxdı. Mən onun gözlərində parlayan minnətdarlığı sezərək, fərəhləndim.

– Minnətdaram! – o, səsləndi. – Bu dost təklifinizə görə minnətdaram. Mən özüm sizdən bu haqda xahiş etmək istəyirdim. Siz haqlısınız – o indən belə yalnız ağacların himayəsi altında yaşaya bilməz. Rendolf, onun həyatını və onun şərəfini sizə etibar edirəm! Onu özünüzlə, öz evinizə götürün!

XCV

fəsil

ÖLÜM SORAQLARI

Biz hinduların düşərgəsini tərk edən zaman günəş artıq günbatana tərəf əylirdi. Mənə gəlincə, bizim hara irəliləməli olduğumuz haqda azacıq da olsa, təsəvvürüm yox idi. Ancaq belə bələdçi ilə yolu azmaqdan qorxmamaq olardı.

Suoni qəsəbəsindən uzaqda, bütöv birgünlük məsafədə idik və evə yalnız növbəti günün sonunda çatmağı təxmin edirdik. Əgər buludlar yığışmazsa, gecənin aylı olacağına ümid vardı. Biz bütün axşam və gecədən xeyli keçənə qədər getmək və ardınca düşərgə etmək fikrində idik. Biz belədə sabahkı səyahətimizi xeyli gödəldə bilərdik.

Bələdçimiz bu yerləri yaxşı tanıyırdı, burada hər cığır ona tanış idi.

Yolumuz uzun zaman seyrək meşəlikdən keçdi və biz yanaşı gedə bilirdik. Ancaq getdikcə cığır daralmağa başladı və biz cüt-cüt və ya tək-tək getməyə məcbur olduq. Gənc başçı və mən qabaqda gedirdik, bizim bacılarımız isə arxamızca gəlirdilər. Sonra Cek və Viola gəlirdi. Atlı dəstəni altı atlı hindu, Otseolanın qoruyucuları tamamlayırdı.

Onun özü ilə belə az döyüşçü götürməyi məni təəccübləndirdi. Ancaq Otseola təhlükəyə, bir növ, qayğısız yanaşırdı. O deyirdi ki, əsgərlər yaxşı bilirlər ki, gecə buralarda görünməsələr yaxşıdır. Bizim gündüz keçməli olduğumuz yerlərə gəldikdə isə orada heç bir

qoşun görünməyə cürət belə etmir. Son zamanlar orada heç kəşfiyyat da aparılmır. Biz yalnız hindularla qarşılaşa bilərik. Amma, əlbəttə ki, onlardan qorxumuz yox idi. Savaş başlandıandan bəri Otseola bu yolların biri ilə tez-tez səfər etməli olurdu. O əmin idi ki, heç bir qorxu yoxdur.

Mənə gəlincə, mən bundan heç də əmin deyildim. Bilirdim ki, bizim getdiyimiz yol Kinq fortunun yaxınlığından keçir. Mən Arens Rinqoldun quldur dəstəsinin qaçmasını xatırladım. Çox güman ki, onun dostları birbaşa forta çapıb getmiş və orada, bu məlumatla özlərinin hindulara şəxsən cəsarətlə hücum etmələri haqda hekayəti bəzəyib-düzəyərək plantatorun ölümü haqda xəbər vermişdilər. Hökumət üçün Rinqold sadə adam deyildi. Düşərgəyə dəstə göndərə bilərdilər və biz onunla qarşılaşmaqla risk edirdik.

İşin başqa bir tərəfi – mulatın müəmmalı yox olması haqda düşüncə nürdüm. Görünür, o, bu adamlarla birlikdə qaçıb gizlənmişdi. Bu, mənə şübhəli göründü. Mən öz mülahizələrimi başçı ilə paylaşdım.

O, cavabında:

– Qorxacaq bir şey yoxdur, – dedi, – mənim kəşfiyyatçılarımla onları ardınca gedirlər. Onlar mənə bütün nə gərəksə, vaxtında xəbər verərlər. Amma, yox... – o, sanki, tərəddüd edərək və bir anlıq fikrə gedib, əlavə etdi. – Onlar gecə düşüncəyə qədər qaçanlara çatmaya bilərlər və onda... Siz haqlısınız, Rendolf! Mən yetərinə düşüncədən hərəkət etdim. Mən bu axmaqlara fikir vermədim, ancaq mulat – tamam başqa məsələdir. O, bütün cıyıqları tanıyır və əgər o, xain çıxsa, əgər... Ancaq biz artıq yola düşmüşük və qabağa getməliyik. Sizin qorxacaq bir şeyiniz yoxdur, mənə gəlincə... Otseola ömür boyu heç vaxt təhlükə qarşısında geri çəkilməyib. O bunu indi də etməyəcək. Və həm də inanırsınızmı, Rendolf, mən təhlükəni daha çox axtarıram, nəinki ondan qaçırım!

– Təhlükəni axtarırsınız?

– Hə, ölümü, ölümü axtarıram!

– Yavaş danışın! Gərək deyil ki, onlar sizin sözlərinizi eşitsinlər.

– Ah, elədir! – o, səsinə alçaldaraq və sanki, öz-özülə danışaraq, əlavə etdi. – Ancaq düz sözumdür, mən onun həsrətini çəkirim!

O, bu sözləri elə həyəcanla dedi ki, onun ciddi danışdığına heç bir şübhə qalmadı. Gizli bir kədər hələ də onu tərk etmədi. Bunun səbəbi nə ola bilərdi?

Daha susmaq iqtidarında deyildim. Məni maraq deyil, dostluq təhrik edirdi. Mən ondan bu haqda soruşmağı özümə rəva bildim.

– Demək, siz sezmisiniz? Ancaq biz yola düşməzdən, sizin dost təklifinizi eşitməzdən öncə yox... Ax, Rendolf! İndi mən sakit və xoşbəxtəm. Bacıma görə mən ölümün yaxınlaşması haqda dəhşətlə düşünürdüm!

– Siz nə üçün ölümdən danışırınsınız?

– Ona görə ki, o uzaq deyil.

– Sizə... uzaq deyil?

– Hə, mənə! Ürəyimə damıb ki, mən çox yaşamayacağam.

– Bu nə giclikdir, Pauer?

– Dostum, bu, gerçəkdir. Duyuram ki, tezliklə öləcəyəm...

– Otseola, bu sizə yaraşmır! Siz, əlbəttə, bu səfeh xurafatlardan yüksəkdəsiniz. Heç vaxt inanmaram ki, siz onların təsiri altına düşə bilərsiniz!

– Düşünürsünüz ki, mən hansısa fəvqəltəbii nişanələrdən danışırım? Qarğa qarlıtısından, yaxud bayquş ulartısından söz açıram? Yaxud torpaqda, havada və sudakı nəhs əlamətləri nəzərdə tuturam? Yox, yox, mən bu cəfəng mövhumata önəm vermirəm. Və, hər halda, bilirəm ki, tezliklə öləcəyəm. Bu, mənim yaxınlaşan sonluğumdan soraq verən gerçək bir fiziki duyumdur. O, burada gizlənib!

O, bunu deyib, əlini qaldırdı və sinəsini göstərdi. Mən bu jestin məşum mənasını anladım.

O, bir qədər susaraq:

– Savaş meydanında ölməyi üstün tutardım, – dedi. – Əlbəttə, ölüm bütün hallarda mənfur işdir, amma belə sonluq mənə, hər halda, daha ləyaqətli görünür. Mən miskin mövcudluq sürməkdən və yavaş-yavaş ölməkdənsə, bu cür ölüm seçərdim... Hə, mən onu seçərdim! Mən on dəfələrlə ölümə meydan oxumuşam, onun artıq yarım mənzilliyində olmuşam. Ancaq o, qorxaq kimi, ağciyər gəlin kimi, mənimlə qarşılaşmaqdan boyun qaçırıb...

Onun son sözlərini müşayiət edən gülüşdə nə isə, az qala, dünyəvi olmayan bir şey səslənirdi. Qəribə müqayisədir! Qəribə insandır!

Birtəhər ona ürək-dirək verə bildim. Ancaq onun buna heç ehtiyacı da yox idi: o, qabaqkıdan daha xoşbəxt görünürdü. Onun yaxşı görsəndiyi haqda mənim miskin civiltim boş-boş danışmaqdan başqa bir şey olmazdı. O, bunun yalnız süni dost sözləri olduğunu

duyardı. Mən özüm də bundan şübhələnmişdim. Onun qansız derisinə, nazik, arıqlamış barmaqlarına, sönük, çuxura düşmüş gözlərinə diqqət yetirdim. Müdhiş qurd nəcib ruhun qabığını dağıdırdı. Mən isə bunu tamam başqa səbəblərin ayağına yazırdım!

Bacısının gələcək taleyi haqda fikirlər onun ürəyini ağır yük kimi əzirdi. Biz qabağa gedən zaman o bu haqda mənə danışdı.

Ona verdiyim vədləri təkrar etməyimə görə xox idi. Hətta onları andla möhkəmləndirməyinə dəymirdi. Öz səadətimə can atmağım mənim onları pozmağıma imkan verməzdi.

XCVI

fəsil

OTSEOLANIN TALEYİ. SON

Biz düşərgəmiz yerləşən kiçik meşə açıqlığının qırağında oturmuşduq. Bu, çoxlu çiçəklərin xoş qoxularıyla rəyihə saçan gözəl bir çəmənlik idi. Ay yüksəklərdən gümüşü işıq yağdırdı və ətrafda hər şey gündüzkü kimi görünürdü. Uca palmaların yarpaqları, maqnoliyaların sarımtıl çiçəkləri və sarıbaş kollarının çiçəkləri – hər şey ay işığında aydın görünürdü.

Biz, qardaşlar və bacılar, keçmiş günlərdə olduğu kimi, sıxıntısız-filansız söhbət edə-edə, dördümüz birlikdə oturmuşduq. Və ətrafda hər şey çox aydın şəkildə bizə keçmişə xatırladırdı.

Ancaq bizdə yalnız kədərli fikirlər baş qaldırırdı, nədən ki, biz gələcək haqda düşünürdük. Ola bilsin, biz, dördümüz, daha heç vaxt görüşmədik. Ölüm astanasında olan dostuma baxa-baxa, qəlbimdəki bütün fərəhli xatirələrin tədricən səngidiyini duydum.

Biz Kinq fortunun yanından uğurla – ağlarla qarşılaşmadan ötüb keçmişdik. Qəribədir ki, mən öz irqimdən olan adamlarla görüşdən çəkinməli idim! Biz daha nə pusqu, nə açıq hücum gözləmirdik. Hindu mühafizəsi Qara Cəklə birlikdə açıqlığın ortasında yerbəyer olmuşdu. Döyüşçülər odun ətrafında dövrə vurmuşdular və özlərinə şam yeməyi hazırlayırdılar. Onların başçıları özünə o qədər arxayın idi ki, hətta cığıra gözetçi də qoymamışdı. Görünür, o, təhlükələrə tamamilə etinasız idi.

Artıq gecədən xeyli keçmişdi və biz döyüşçülərin bizim üçün qurduqları çadırlara dağılışmağa hazırlaşırıdık. Bu zaman meşədə qəribə səs eşitdik. O, mənim qulağıma su şappıltısı kimi, leysan səsi kimi, uzaq bir şələlənin uğultusu kimi gəldi.

Otseola başqa fikirdə idi. O, kolluqdan keçən külli miqdarda adam və ya heyvanın səbəb olduğu fasiləsiz yarpaq xışıltıları eşidirdi.

Biz cəld ayağa qalxıb gərgin halda, qulaq asa-asa dayandıq.

Səs davam edirdi. Ancaq indi biz quru budaqların xırtılıtlarını və silahların metal cingiltilərini eşidirdik. Geri çəkilmək gec idi. Səs hər tərəfdən eşidilirdi, silahlı adamların həlqəsi meşə açıqlığının ətrafında birləşirdi.

Otseolaya nəzər saldım. Onun yaxındakı tüfənginə tərəf atılacağına gözləyirdim. Mənim üçün təəccüblü olsa da, o, yerindən tərpənmədi.

Onun bir neçə tərəfdaşları artıq hazır idilər və əmr gözləyərək ona tərəf tələsdilər. Onların sözləri və jestləri Otseolanı ölüncəyə qədər qorumaq əzmlərindən xəbər verirdi.

Otseola onların tələskən sözlərinə cavab olaraq, əli ilə işarə etdi və bu, deyəsən, onları təəccübləndirdi. Tüfənglərin lülələri qəfildən yerə tərəf endi və döyüşçülər laqeydlik və fərqsizlik pozasında dondular, sanki, onlar fikirlərindən daşınmışdılar və daha öz silahlarını işə salmaq istəmirdilər.

Otseola sakit halda:

– Həddən artıq gecdir, – dedi, – həddən artıq gecdir! Biz hər tərəfdən mühasirə olunmuşuq. Günahsız qan tökülə bilər. Onlara isə yalnız mənim həyatım gərəkdir. Qoyun onlar yaxın gəlsinlər! Mən onları salamlayıram! Əlvida, bacı! Rendolf, əlvida! Əlvida, Virg...

Mayuminin, Virginiyanın və mənim yanıqlı, indi artıq uca ah-vaylarımız, hönkürtülərimiz, bu məşum vida sözlərini söyləyən səsi batırdı.

Biz, başçının ətrafına toplaşaraq, ətrafda nə baş verdiyini duymurduq. Bizim bütün diqqətimiz ona yönəlmişdi, ancaq əsgərlərin qışqırıtları və uca komanda sözləri bizə mühasirə olunduğumuzu xatırlatdı. Göy mundirlərdə olan adamların cərgələrinin bizi əhatə etdiklərini gördük. Onların parıldayan süngüləri ətrafımızda keçilməz maneə yaratmışdı. Ancaq dirəniş olmadığı üçün, atışma da olmadı. Yalnız səslər və metal cingiltiləri eşidilirdi.

Atəşlər sonra səsləndi, ancaq bu, ölüməsaçan atəş deyildi. Bunlar sevinc atəşləri idi: belə önəmli bir düşmənin əsir götürülməsini bayram edirdilər.

Təslim olma mərasimi tezliklə bitdi. Otseolanı iki əsgər saxlayırdı. O, özünün solğunüzlü düşmənlərinin arasında dayanmışdı. Otseola əsir idi!

Onun tərəfdaşları da tutulmuşdular və əsgərlər daha geniş xətt düzəldərək bir qədər kənara çəkilmişdilər. Əsirlər ortada qalmışdılar.

Bu an əsirlərin yanında əsgər cərgələrinin qabağında hansısa adam göründü. O, zabitlə nə haqdasa danışdı. Onu geyimindən hindu hesab etmək olardı, ancaq sarı üzü başqa şeyə dəlalət edirdi. Onun başında üç qara lələk yellənən sarıq var idi. Bu adamın kim olmasına heç bir şübhə yeri qalmırdı!

Bu mənzərə kimin desən, ağılı başından edə bilərdi. O, seminolları başçısına özünün bütün qəzəb enerjisini qaytardı. O, öz keşikçilərini oyuncaq əsgərciklər kimi bir qırağa fırladaraq onların əlindən çıxdı və sarıüzlü adama tərəf atıldı.

Mulatin xoşbəxtliyindən, Otseola silahlı deyildi: onun nə tapançası, nə bıçağı vardı. O, əsgərin tüfəngindən süngünü burub açana qədər, satqın qaçıb canını qurtara bildi. Otseola əclafın əsgərlərin sıx sıralarından keçdiyini və elə bu saat onun qisasından qaçıb qurtulacağını görəndə, onun sinəsindən qəzəb iniltisi qopdu. Ancaq xilas olmaq xainin xəm xəyalı idi. Onun ölümü öncədən həll olunmuşdu, hərçənd bu, onun gözlədiyi deyil, başqa bir tərəfdən gəldi.

O, uzaqdan əsirlərə baxa-baxa dayandığı vaxt, tutqun fiqur yavaş-yavaş arxadan ona yaxınlaşdı. Bu, qadın idi, əzəmətli bir qadın idi ki, onun gözqamaşdırıcı gözəlliyi hətta ay işığında duyulurdu. Onu heç kim görmədi, yalnız üzü ona tərəf dayanan əsirlər onun yaxınlaşmasını sezdilər.

Bütün sonrakılar bir neçə saniyə ərzində baş verdi. Qadın gizlicə arxadan mulata yaxınlaşdı və elə bil, onun əli bir anlığa xainin boynuna toxundu.

Ay işığında nə isə metal parıltısı ilə parıldadı. Bu, canlı silah – dəhşətli zıncırovlu ilan krotalus idi!

Pullu halqaların gurultusunu aydın eşitmək olardı. Bunun ardınca vəhşi bir dəhşət çığırtısı ucaldı. Cani ilanın boynundakı soyuq təmasını hiss etdi və onun iti dişləri yaramazın boynuna sancıldı.

Qadının ilanı mulatın boynundan nə sayaq ayırdığı görünürdü. Divanə kraliça ilanının parlaq bədənini başı üzərində tutaraq, ucadan səsləndi:

– Qəm çəkmə, Otseola! Sənin qisasın alındı! Alındı! Çita-miko sənin qisasını aldı!

Qadın bu sözləri deyib qırağa çəkildi və heyrətlənmiş əsgərlər onun yolunu kəsməyə macal tapmadan, kolluğa girib yox oldu.

Mulat səndələdi və yerə yıxıldı. O, qorxudan ağarmışdı, onun gözləri, az qala, hədəqəsindən çıxmışdı. Onun ətrafında adamlar toplaşdılar. Onlar onun ağzına dərman tökməyə çalışdılar. Hətta bant və tütün təcürübə etdilər, ancaq onu sağalda bilən dərman otlarını heç kim tanıyırdı. Yara ölümcül çıxdı və növbəti gün Sarı Cek öz mövcudluğunu bitirdi.

* * *

Otseolanın əsir götürülməsi ilə savaşa dayanmadı, hərçənd mən artıq onda iştirak etmirdim. O, bir neçə həftə sonra baş verən onun ölümündən sonra da bitmədi. Onu hərbi-səhra məhkəməsinin hökümü ilə edam etmədilər, çünki o, qiyamçı deyildi və hərbi əsir sayılmaq hüququna iddia edə bilərdi. O, xəstəlikdən öldü ki, bu xəstəlik, özünün də bildiyi kimi, onu labüd məhvə məhkum etmişdi. Ola bilsin ki, əsirlik onun gəlişini sürətləndirmişdi. Onun məğrur ruhu uzun sürən həbsxana həyatı ilə sındırılmışdı, onunla birlikdə isə, onun sığındığı nəcib qabıq da məhv oldu.

Dostlar və düşmənlər son saatında onun son sözlərinə diqqətlə qulaq asa-asa ətrafında dayanmışdılar. Onlar da, o birilər də ağlayırdılar. Bu ölüm səltənətində yaşsız göz yox idi. Boğuş təbil səsinə – nəcib Otseolanın qəbri üstündə dəfn marşını eşidən zaman çox əsgərlərin yanaqları ilə göz yaşları diyirlənirdi.

* * *

Ən sonunda mənim şiltaq bacımın ürəyini bir başqası deyil, şən və gülürüz kapitan çaldı. Mən onların sirrini açana qədər xeyli zaman keçdi. O, bütöv bir sirr dolanbacını işıqlandırdı. Onların sirr verməzliklərindən elə acıqlanmışdım ki, qabaqca hətta onlarla plantasiyaya yiyəlik hüququnu bölüşməkdən boyun qaçırdım.

Ancaq sonra, (onun işlər vəkilinin deyil, Virginiyanın özünün təhdidlərindən sonra) hər halda, razılaşdım. Onda mən Mayumi ilə evləndim. Mən əski mülkü özümə saxladım və elə onun yerində yeni ev tikdim. Bu, ziqiymət inci üçün layiqli mücrü idi.

Mənim başqa bir plantasiyam – Tupelo-Krikdə nə vaxtlarsa ispanlara məxsus olmuş qiyamət torpaq sahəm də var idi. Mənə ora göndərməyə idarəçi, yaxud, daha çox, tamamilə bel bağlamaq mümkün olan “üzüyola xasiyyətli ər və arvad” gərək idi. Bu məqsəd üçün Qara Cekdən və Violadan yaxşı kimi tapmaq olardı ki?

Mənim ixtiyarımda daha bir böyük olmayan torpaq sahəsi var idi. O, bataqlığın kənarında yerləşirdi, orada tirlərdən qaynalmış bir koma vardı və bu komanın ətrafında dünyanın ən kiçik qırılmış meşəsi uzanırdı. Ancaq onu artıq elə bir kirayənişin tutmuşdu ki, mən onu heç bir vəchlə oradan çıxarmazdım, hərçənd o, mənə icarə haqqı da ödəmirdi. Bu, qoça alliqator ovçusu Hikmen idi.

Başqa belə bir ovçu, Uezerford, yaxınlıqda, qonşu plantasiyada yaşayırdı. Ancaq onlar, demək olar ki, bir-birindən ayrılmırdılar.

Keçmişdə hər ikisi ayı caynaqlarından, alliqator çənələrindən və quyruqlarından, hinduların tomaqavklarından bərk zərər çəkmişdilər. Onlar bir-birilə rastlaşanda, yaxud dostların əhatəsində vaxt keçirərkən, öz macəralarından, xüsusən də labüd ölümdən yalnız möcüzə sayəsində qurtula bildikləri olaylardan danışmağı sevirdilər. Tez-tez onların bu cür dediklərini eşitmək olardı: “Biz ən dəhşətli müsibəti lənətə gəlmiş alovlanmış şam meşəsində çəkmişik, orada bizi hər tərəfdən on min qırmızıdəriqli dövrəyə almışdı!”

Amma, bildiyimiz kimi, onlar bu müsibətlərdən sağ-salamat qurtulmuşdular və öz sərgüzəştlərini, onlara ən fantastik ixtiralarla bəzək-düzək vurmaqla, məmnuniyyətlə söyləyə-söyləyə, hələ uzun bir ömür yaşadılar.

Mayn Rid

DÜNYA ƏDƏBİYYATI KLASSİKLƏRİ

MÜNDƏRİCAT

Macəra romanlarının bənzərsiz ustası 5

BAŞSIZ ATLI

Tərcümə edəni: Cabbar Məcnunbəyov

<i>Proloq</i>	15
<i>I fəsil. Yanmış düzən</i>	17
<i>II fəsil. Kəmənd izi</i>	22
<i>III fəsil. Düzənin mayakı</i>	29
<i>IV fəsil. Qara şimal küləyi</i>	33
<i>V fəsil. Mustanq ovçusunun daxması</i>	38
<i>VI fəsil. Xal-xal mustanq</i>	43
<i>VII fəsil. Təşviş içində keçən gecə</i>	49
<i>VIII fəsil. Qırxayaq</i>	54
<i>IX fəsil. Sərhəd qalası</i>	58
<i>X fəsil. Kasa-del-Korvo</i>	63

XI <i>fəsil</i> . Gözlənilməz qonaq	67
XII <i>fəsil</i> . Vəhşi atın əhliləşdirilməsi	72
XIII <i>fəsil</i> . Düzəndə kef məclisi	79
XIV <i>fəsil</i> . Manada	82
XV <i>fəsil</i> . Qıza çatdılar	86
XVI <i>fəsil</i> . Vəhşi atlar	91
XVII <i>fəsil</i> . Mustanqlar üçün tələ	95
XVIII <i>fəsil</i> . Qısqanlıq onları izləyir	101
XIX <i>fəsil</i> . Su ilə qarışıq viski	106
XX <i>fəsil</i> . Təhlükəli vəziyyət	111
XXI <i>fəsil</i> . Meyxanada duel	116
XXII <i>fəsil</i> . Sirlı hədiyyə	118
XXIII <i>fəsil</i> . İntiqam andı	123
XXIV <i>fəsil</i> . Damın üstündə	125
XXV <i>fəsil</i> . Verilməmiş hədiyyə	127
XXVI <i>fəsil</i> . Yenə də damın üstündə	131
XXVII <i>fəsil</i> . Etiraf	133
XXVIII <i>fəsil</i> . Qadağan edilmiş sevinc	136
XXIX <i>fəsil</i> . El-Koyot öz evində	140
XXX <i>fəsil</i> . Hava poçtu	143
XXXI <i>fəsil</i> . Çaydan müvəffəqiyyətlə keçdi	144
XXXII <i>fəsil</i> . İşiq və kölgə	146
XXXIII <i>fəsil</i> . Əzab verən həqiqət	149
XXXIV <i>fəsil</i> . “Cəngavarlərə məxsus” duyğular	151
XXXV <i>fəsil</i> . Qonaq sevməyən ev sahibi	154

XXXVI <i>fəsil</i> . Bir yolda üç adam	156
XXXVII <i>fəsil</i> . Cavanın yoxa çıxması	160
XXXVIII <i>fəsil</i> . Axtarış	163
XXXIX <i>fəsil</i> . Qan çalası	166
XL <i>fəsil</i> . Nişan vurulmuş güllə	170
XLI <i>fəsil</i> . Dörd atlı	173
XLII <i>fəsil</i> . Quzğunlar uçub gəlir	177
XLIII <i>fəsil</i> . Mustangerin daxmasında	182
XLIV <i>fəsil</i> . Dörd komançı	186
XLV <i>fəsil</i> . İtmiş iz	192
XLVI <i>fəsil</i> . Gizli etiraf	197
XLVII <i>fəsil</i> . Ələ keçirilmiş məktub	203
XLVIII <i>fəsil</i> . İsidora	206
XLIX <i>fəsil</i> . Kəmənd açıldı	213
L <i>fəsil</i> . Çöl canavarları ilə çarpışma	218
LI <i>fəsil</i> . İki dəfə sərxoş	221
LII <i>fəsil</i> . Ayılma	225
LIII <i>fəsil</i> . Lap vaxtında	229
LIV <i>fəsil</i> . Düzəngah xəyəi	233
LV <i>fəsil</i> . Yeniliklər günü	237
LVI <i>fəsil</i> . İblisə güllə atdı	243
LVII <i>fəsil</i> . Şərti işarə	248
LVIII <i>fəsil</i> . Zəhərlənmiş öpüş	253
LIX <i>fəsil</i> . Daxmada görüş	257
LX <i>fəsil</i> . Çuğulluq	260

LXI <i>fəsil</i> . Xəstənin yatağı yanında	264
LXII <i>fəsil</i> . Gərgin intizar içində	267
LXIII <i>fəsil</i> . Linç məhkəməsi	272
LXIV <i>fəsil</i> . Gözlənilməz manea	276
LXV <i>fəsil</i> . Daha bir gözlənilməz manea	280
LXVI <i>fəsil</i> . Komançilər qovan qız	285
LXVII <i>fəsil</i> . Hindular!	287
LXVIII <i>fəsil</i> . Uğursuz yürüş	290
LXIX <i>fəsil</i> . Sırr və matəm	295
LXX <i>fəsil</i> . Yaxşı yol, Zeb!	299
LXXI <i>fəsil</i> . Kürən at	303
LXXII <i>fəsil</i> . Zeb Stump izi tapır	308
LXXIII <i>fəsil</i> . Düzəndə ada	311
LXXIV <i>fəsil</i> . Təqib	314
LXXV <i>fəsil</i> . İz ilə	316
LXXVI <i>fəsil</i> . Tabaşirli düzəndə itmiş iz	318
LXXVII <i>fəsil</i> . Başqa bir fəsil	322
LXXVIII <i>fəsil</i> . At mübadiləsi	324
LXXIX <i>fəsil</i> . Yorulmaz izaxtaran	327
LXXX <i>fəsil</i> . Keşiyi yaxşı çəkilən qapı	328
LXXXI <i>fəsil</i> . Vahiməyə düşüb qaçdı	331
LXXXII <i>fəsil</i> . Dəhşətli bağlama	334
LXXXIII <i>fəsil</i> . Qanunu mühafizə edənlər	336
LXXXIV <i>fəsil</i> . Nəzakətli bacıoğlu	337
LXXXV <i>fəsil</i> . Mərhəmətli bibioğlu	343

LXXXVI <i>fəsil</i> . Texas məhkəməsi	347
LXXXVII <i>fəsil</i> . Yalançı şahid	351
LXXXVIII <i>fəsil</i> . Çarəsizlikdən şahid duran qız	353
LXXXIX <i>fəsil</i> . Müttəhimin nitqi	357
XC <i>fəsil</i> . İclasın birdən-birə kəsilməsi	360
XCI <i>fəsil</i> . Başsız atlının cəngəlliklərdə təqib edilməsi . .	362
XCII <i>fəsil</i> . Geri qayıtmağa məcbur oldu	364
XCIII <i>fəsil</i> . Başı kəsilmiş meyit	366
XCIV <i>fəsil</i> . Sırr açılır	370
XCV <i>fəsil</i> . Son şahid	374
XCVI <i>fəsil</i> . Qaçdı!	379
XCVII <i>fəsil</i> . Qatilin təqib edilməsi	381
XCVIII <i>fəsil</i> . Hələ sağdır	382
XCIX <i>fəsil</i> . İki atəş	384
C <i>fəsil</i> . Sevinc	387

OTSEOLA – SEMİNOLLARIN BAŞÇISI

Tərcümə edəni: Vidadi Rzayev

I <i>fəsil</i> . Çiçəklər diyarı	393
II <i>fəsil</i> . İndi qo plantasiyası	395
III <i>fəsil</i> . Cəklər	400

IV <i>fəsil</i> . Florida quyusu	403
V <i>fəsil</i> . Mulat və onun cığırdaşı	406
VI <i>fəsil</i> . Alliqator	408
VII <i>fəsil</i> . Tısbağa yuvası	412
VIII <i>fəsil</i> . Kral çalağanları	417
IX <i>fəsil</i> . Çimmə	421
X <i>fəsil</i> . Metis	425
XI <i>fəsil</i> . Ov	429
XII <i>fəsil</i> . Amansız qərar	433
XIII <i>fəsil</i> . Təqib	438
XIV <i>fəsil</i> . Rinqoldun qisası	442
XV <i>fəsil</i> . Mayumi	446
XVI <i>fəsil</i> . Ada	451
XVII <i>fəsil</i> . Uest-Poynt	456
XVIII <i>fəsil</i> . Seminollar	461
XIX <i>fəsil</i> . Hindu qəhrəmanı	467
XX <i>fəsil</i> . Sərhəddə ədalət məhkəməsi	471
XXI <i>fəsil</i> . Hindu qulları	475
XXII <i>fəsil</i> . Bic sövdələşmə	478
XXIII <i>fəsil</i> . Yolda düşündüklərim barədə	482
XXIV <i>fəsil</i> . Qəribə əhvalat	485
XXV <i>fəsil</i> . Güllə atan kim idi?	488
XXVI <i>fəsil</i> . Sərhəd fortu	491
XXVII <i>fəsil</i> . Şura	497
XXVIII <i>fəsil</i> . Doğan Günəş	504

XXIX <i>fəsil</i> . Ultimatium	507
XXX <i>fəsil</i> . Masa arxasında söhbət	513
XXXI <i>fəsil</i> . Xain başçılar	518
XXXII <i>fəsil</i> . Suda kölgələr	524
XXXIII <i>fəsil</i> . Hajo-Yeva	527
XXXIV <i>fəsil</i> . İblisanə sözləşmə	533
XXXV <i>fəsil</i> . Qaranlıqdan sonra işıq	537
XXXVI <i>fəsil</i> . Vəfalı dost gərək!	542
XXXVII <i>fəsil</i> . Son müşavirə	545
XXXVIII <i>fəsil</i> . Başçıların devrilməsi	549
XXXIX <i>fəsil</i> . Otseolanın imzası	554
XL <i>fəsil</i> . Savaşqan Qallaher	559
XLI <i>fəsil</i> . Duel üçün səbəb	561
XLII <i>fəsil</i> . Duelə çağırış	565
XLIII <i>fəsil</i> . Görüş	569
XLIV <i>fəsil</i> . Hər şey bəlli oldu	573
XLV <i>fəsil</i> . Bir gündə iki duel	577
XLVI <i>fəsil</i> . Lal etiraf	580
XLVII <i>fəsil</i> . Əsir	584
XLVIII <i>fəsil</i> . Döyüş nidası	587
XLIX <i>fəsil</i> . Savaş	591
L <i>fəsil</i> . Qəribə atlının iziylə	594
LI <i>fəsil</i> . Atlı kim imiş?	598
LII <i>fəsil</i> . Soyuq nəzakət	601
LIII <i>fəsil</i> . Bacımın əhvalı	604

LIV <i>fəsil</i> . Açıq söhbət	607
LV <i>fəsil</i> . Könüllülər	611
LVI <i>fəsil</i> . Anlaşılmaz dəyişikliklər	614
LVII <i>fəsil</i> . Mənə sirri kim açdı	616
LVIII <i>fəsil</i> . Qoca Hikmen	620
LIX <i>fəsil</i> . Təcili çapar	624
LX <i>fəsil</i> . Aşıq töhfəsi	627
LXI <i>fəsil</i> . Yürüş	632
LXII <i>fəsil</i> . Başa zərbə	635
LXIII <i>fəsil</i> . Hindunun cəzası	638
LXIV <i>fəsil</i> . Baş tutmayan banket	643
LXV <i>fəsil</i> . Deydin darmadağın edilməsi	647
LXVI <i>fəsil</i> . Savaş meydanı	649
LXVII <i>fəsil</i> . Uitlakuçi yanında savaş	653
LXVIII <i>fəsil</i> . Geri çəkilməklə bitən qələbə	657
LXIX <i>fəsil</i> . Bataqlıqda daha bir savaş	660
LXX <i>fəsil</i> . Danışıqlar	663
LXXI <i>fəsil</i> . Ordunun müəmmalı yox olması	666
LXXII <i>fəsil</i> . Qara Cekin başına gələnələr	670
LXXIII <i>fəsil</i> . Dəhşətli mənzərə	672
LXXIV <i>fəsil</i> . İzlə təqib	675
LXXV <i>fəsil</i> . Döyüş həyəcanı	678
LXXVI <i>fəsil</i> . Yanlış həyəcan	680
LXXVII <i>fəsil</i> . İz itir	682
LXXVIII <i>fəsil</i> . Savannanı keçmək	686

LXXIX <i>fəsil</i> . Meşə qaranlığında	688
LXXX <i>fəsil</i> . Siqnal atəşləri	691
LXXXI <i>fəsil</i> . Boşalmış düşərgə	694
LXXXII <i>fəsil</i> . Ölü meşə	695
LXXXIII <i>fəsil</i> . Düşmənlərin həlqəsində döyüş	699
LXXXIV <i>fəsil</i> . Cekin öldürücü atəşi	702
LXXXV <i>fəsil</i> . Yoxsul nahar	705
LXXXVI <i>fəsil</i> . Arxadan vurulan güllə	708
LXXXVII <i>fəsil</i> . Alovun ortasında	712
LXXXVIII <i>fəsil</i> . Yubadılmayan cəzalandırma	714
LXXXIX <i>fəsil</i> . Gözlənilməz düşmən	718
XC <i>fəsil</i> . Qaranlıqda toqquşma	720
XCI <i>fəsil</i> . Üç qara lələk	725
XCII <i>fəsil</i> . Basdırılmış və yandırılmışlar	727
XCIII <i>fəsil</i> . İblislərmi, pərilərmi	731
XCIV <i>fəsil</i> . Arens Rinqoldun ölümü	736
XCV <i>fəsil</i> . Ölüm soraqları	741
XCVI <i>fəsil</i> . Otseolanın taleyi. Son	744

DÜNYA ƏDƏBİYYATI
KLASSIKLƏRI

MAYN RİD

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

Çapa imzalanmışdır 18.08.2009. Format 60×90 $\frac{1}{16}$. Ofset çap üsulu.
Fiziki çap vərəqi 47,5. Sifariş 143. Tiraj 7000.

“Şərq-Qərb” ASC-də çap olunmuşdur
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17
Tel.: (+994 12) 474-75-62
Faks: (+994 12) 470-18-49
e-mail: sharq.qarb@gmail.com